כי מז הבאר ההיא ישקו העדרים

בעזה״י

ספר

באר שמואל

תשובות וחידושים
וביאור רחב על מס׳ והל׳ מקואות

מאת כ״ק אדומו״ר הרב הגאון הצדיק האמיתי המפורסים
בכל קצוי ארץ לו דומיה תהלה כקש״ת

מו״ה שמואל ראזענבערג זצללה״ה

בן הרב הגה״צ מו״ה ישראל יונה צבי אבדק״ק טיסא־פירעד ולאמו הרבנית הצדקת מרת לאה צביה עליהם השלום זי״ע. שהעמיד תלמידים ת״ח ויראי ה׳ לאלפים הי״ו והיה י״ד שנים אב״ד בק״ק טשאבא ואח״כ ל״ז שנים בק״ק אונצדארף יע״א ושם חלקת מחוקק ספון.

יצא לאור ע״י נכדו הרב מוה״ר יוסף יונה צבי הלוי הורוויץ שליט״א אב״ד ור״מ דק״ק אונצדארף יע״א.

קראקא תרפ״ג

בדפוס של מ. לענקאוויטש רח׳ב מייזעלסא 28

ע״י השתדלות תלמידו הנאמן מו״ה יצחק אהרן קאלפוס נ״י מצארני־דונאיץ יע״א.

BEIR SZMUEIL

Nakładem Wydawcy Nadrabina Horowitza, Huncovce (Hunsdorf).

1923.

ויקבצו המצפתה וישאבו מים וישפכו לפני ה׳

ויזעק שמואל אל ה׳ בעד ישראל ויענהו ה׳

ויאמרו לו מצאנו מים — ויקרא אותה שבעה (ג׳ שמואל)

Drukarnia M. Lenkowicza w Krakowie, Meiselsa 28.

ב"ה.

הקדמת נכד המחבר המו"ל.

אודה ה' בכל לבב בסוד ישרים ועדה וארוממנהו בקהל עם ברוך שהחיינו וקימנו והגיענו לזמן הזה שזכינו להוציא לאורה תעלומות חכמה חמודה וגנוזה תורת אמת אשר היתה בפי כ"ק אדוני אבי אמי מורי ורבי רבינו המחבר זצללה"ה דברים הנאמרים באמת ואמונה כאשר העיד ע"ע נר אלקים טרם כבה ושמואל שוכב בהיכלו לפני ה' והוא מחולל מפשעינו וה' הפגיע בו את עון כולנו וישאג מנהמת לבו וארשת שפתיו ברור מללו „שבעים שנה למדתי תורה באמונה שבע וחמישים שנה למדתי תורה לשמה ברבים ומעולם לא היתה כוונתי להתפאר ולא לשום פני' שבעולם רק לעשות נ"ר ליוצרי לעבדו באמת ובתמים ולהרבות כבוד שמים":

וכבר שנו חכמים בלשון המשנה הלומד תורה לשמה זוכה לדברים הרבה ומגלין לו סתרי תורה ואם כן איפוא לא נפריז על המדה אם נאמר שרבינו זכה לחידושים אמתיים המכוונים ע"ד האמת וראויים הם להפיצם בישראל אם מצד עצמם ואם מצד מחברם רבינו הקדוש נ"ע למען יתבדרון שמעתתי' בעלמא ויגור בב' עולמים כמאמרם ז"ל:

וזה ד' שנים מעת הלקח מאתנו עטרת ראשינו ובא השמש בצהרים בעו"ה רבים אומרים מי יראנו טוב וישקינו מים **מבאר** חפרוה שר התורה מרן **שמואל** הרמתי נ"ע ותלמידיו הנאמנים אותי יום יום ידרושין ודעת דרכי רבינו יחפצון וגם אהבתי לרבינו הנאמן והרחמן דחקה אותי להחיש מעשי לעשות נ"ר לנשמתו הטהורה בהדפסת ספריו:

אמנם משמים עכבוני עד כה בסיבות שונות והוא היודע ועד כמה יגיעות יגענו להעתיק את החידושים מכמה קונטרסים והרבה עלים לתרופה הנפזרים הנה והנה. גם עול הישיבה ושאר תלאות הי' עלות עלי ואחר פטירת מרן ז"ל היתה ראשית מלאכתי לנצור את הכרם אשר הי' לידיד ה' רק בקרן בן שמן שמנה של תורה ורבינו ע"ה מעודו מסר נפשו על הדבר הזה ומרגלא הי' בפומי' כאשר פתח את לימוד הישיבה בימות הקיץ לפרש את המ"ר פ' קדושים מתחילת בריאתו של עולם לא התעסק הקב"ה אלא במטע תחילה אף אתם כשתכנסו לארץ לא תתעסקו אלא במטע תחילה דקאי על הנטעי נאמנים עדרי צאן קדשים להדריכם על מבועי התורה והיראה וזאת תהי' תחלת עסקם של ישראל בארץ וידעתי כי לא יהי' לרצון לנשמתו הקדושה אם אתרשל במלאכה זו:

וברוך ה' כי הנחני בדרך אמת ועשה חסד עם אדוני אבי זקיני כי הביאני עד הלום לעיר מלאה חכמים וסופרים קראקא המעטירה וזכיתי לברך על המוגמר בכי טוב ויכולתי לקיים זה אלי ואנוהו בתכלית ההידור ביופי הנייר והאותיות ולא חסתי על ההוצאות וטורח הדרך ועמל ההגה"ה כדי להוציא דבר מתוקן מת"י:

ונתתי משפט הבכורה להשי"ת הנמצאים בכו"ק של רבינו כי זה הוא עיקר תכלית הלימוד לשמור ולעשות ויען כי מספרם מצער מהכיל ספר שלם כי רבינו לא השיב לשואליו רק בימי חורפו והתשובות אשר כתב לסיבת ההכרח בזקנותו המה בתכלית הקיצור בלי פלפולים רק מה שנוגע להלכה מרוב טרדותיו בימים האלו לזאת ספחתי אליהם את החידושי סוגיות על שבתי דריגלי כי המה ראשית כחו ואונו של רבינו ובהם נראה עומק עיונו כמו בסוגי' דחמץ נוקשה הואיל הרהינו וחמץ לפ"ז ומהב"ע וכיו"ב גם כי ידעתי את נפש אחיי ורעי תלמידי רבינו הי"נ הטרודים בכל השנה בעסק פרנסתם ובהגיע ימי החגים והרגלים ירוח להם לעיין בעניני דיומא וילמדו מחידושי רבינו הגדול ויגידו שמועה מפיו למען יהי' שפתותיו של אותו צדיק דובבות בקבר:

וקראתי את הספר הזה בשם באר שמואל כי כשמו כן הי' באר מים חיים אשר ממנו ישקו העדרים וגם כי הספר מתחיל בפי' על מס' מקואות — יען כי ראשיתה ר"ת שם משמואל — והבאר היא המעלה העליונה במס' הזאת:

ועוד מטעם א' הצגתי פי' וחידושי מקואות בראש הספר כי רבינו ז"ל חבב למאד את המס' הלזאת אשר מכילה בתוכה טהרת ישראל וגם פירושו עלי' לא זז מחבבה כל ימי חיי':

ולבקשת רבים וכן שלמים מתלמידי רבינו המחבר שמתי בראש הספר פתיחה יכיל בתוכו קורות ימי רבינו ודעותיו הנשגבות ובכל מקום שיכולתי להשתמש בכתבו ובלשונו של רבינו בעצמו לציין מדותיו ודעותיו עשיתי כן כי במקום דעייל ירקא ליעול בשרא וכוורא ומעצם הטעם הזה קצרתי בהגהותי ולא הצגתים רק באיזה מקומן שהם קושי ההבנה או מצאתי קושי' מני' ובי' כי הכת"י מרובה והוצאות הדפוס גדולות — וחלקתיו לעשרה מאמרות כי בי"מ נברא העולם והאדם הוא עולם קטן ובכל מאמר דברתי מפנה אחת של איכותו של האדם הגדול הזה מעת אשר עטה המעיל הקטן אשר עשתה לו אמו עד אשר לבש חלוקן של כל ישראל ויסבול מכאובנו ובחבורתו נרפא לנו — וקראתי הפתיחה בשם

הקדמה

חגוי הסלע לרמז על שמי בסתר המדרגה עש"ה יונתי בחגוי הסלע (שיר ב' י"ד) גם לרמז על אבי רבינו ע"ה אשר שמו בקרבי כי הוא לרוב ענותנותו לא החשיב חדושיו לכותבם על הספר ולא נשאר ממנו בכתובים מאומה. וזכורני כי כאשר נדפס ספר אשר הביא שמות כל הרבנים מארץ אונגארן שמח רבינו מאד בראותו את שם אביו הצדיק רשום שם למזכרת:

וזאת לדעת שאם המצא ימצא בספר הזה דבר או חצי דבר אשר כבר כתוב באיזה אחרון הוא לסבה זאת כי רבינו ע"ה אחז בזה מעשה אבותיו ורבותיו בידו ולא הרבה להגות בספרי האחרונים ותחת זה העמיק במצולת הש"ס ודברי הראשונים כידוע לכל תלמידיו ומכיריו. ופעם מביא דבריהם בסגנון אחר באופן שיתורצו כל הקושיות אשר נשארו מוקשים על האחרון הזה. ועיקר הדפסת הספר הזה הי' לתלמידיו אשר טוב להם תורת פיו מאלפי זהב וכסף:

ואפריון נמטי' לכבוד ידידי הרבני המופלג בתו"י כש"ת מו"ה **יצחק אהרן קאלפוס** נ"י על טרחתו והשתדלותו עבור הדפסת הזה ואביע ברכת תודה לכבוד ידידי הרב החו"ב בח"ת המפורסם בחבוריו היקרים כש"ת מו"ה **שמעון בצלאל ניימאן** נ"י אשר יגע וטרח הרבה בהגהת הספר עד מקום שידו מגעת ויהי למשען לי בהעתקת והסדרת הפתיחה ואחרון אחרון חביב כבוד אחי ויקירי הב' החריף ובקי המושלם מו"ה **שניאור זלמן הורוויץ** נ"י עם חביריו בחורים המופלגים שבישיבתינו אשר יגעו בכל כחם בהעתקת התשובות והחידושים ובדין הוא שיטלו שכרם שיזכו לישב בעה"ת מתוך נחת והרחבת הדעת אתה ה' תשמרם ותנצרם צדקתך תמיד גמלם ובזכות רבינו הגדול יגן עליהם ועלינו אכיה"ר. וכצאתי הנני מודה על העבר וצועק על העתיד ה' יזכני להוציא שאר ספרי רבינו לאורה ואזכה להתחיל ולגמור ספרים ומסכתות אחרות עם תלמידי האהובים הי"ו ללמוד וללמד לשמור ולעשות סעדנו ואושע ואשעה בחקיך תמיד:

ותשלם כל המלאכה יום ו' עש"ק בהו"ב ארבעים למספר בסך אדדם בקול רנה ותודה לפ"ק פה קרתא קדישתא קראקא יע"א.

יוסף יונה צבי הלוי הורוויץ
בלאאמ"ו מו"ה יהודא הלוי שליט"א
ולאמי מורתי מ' שרה תי' בתו של רבינו המחבר ז"ל
אבד"ק אונצדארף יע"א.

ברכת תודה.

ואני טרם אכלה לדבר אזכרה מעללי השי"ת על חסדו ורב טובו אשר גמל עמדי מיום היותי על האדמה עד היום הזה כי לא תמנו רחמיו ומודה אני לפניך ה אלקי ששמת חלקי מיושבי בית המדרש ותתן לי חלק בתורת בניך אהובך חנוניך צעירי הצאן וחבלי נפל בנעימים בזכות אבותי הקדושים כן תאזרינו חיל למלחמתה של תורה גם הלאה בבריאות השלימות ובשמחות הנפש וטוב לבב ואזכה לישב באהלה של תורה כל ימי חיי לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו עד עמוד הכהן לאורים ולתומים בב"א:

ואפתח בכבוד אכנסיא של תורה קהל **עדת אונצדארף** המפוארה ואנשי הגליל הי"ו נותנו לחמי ומימי פשתי וצמרי וזכות נשיא אלקים רבינו המחבר ז"ל אשר ישב בתוכם ל"ז שנים ונעשו עי"ז מרכבה לבית אולפן ולהרבצת התורה יעמוד להם שיתברכו בברכה משולשת ולפני שמש ינון שמם לשם ולתפארת:

ואשא דעי אל אחי ורעי תלמידי ומוקירי רבינו ז"ל אינון תומכין דאורייתא המחזיקים בני ישיבתיני בני העניים שמהם תצא תורה אשר ממרחק יביאו לחמם וזוכים עי"ז להעלות נר תמיד של לימוד תיה"ק בבית מדרשו של רבינו ז"ל לזכיון נשמתו הטהורה אנא זכור נא להם הבטחתן של נביאך אשר ציות להם לדבר טוב על מחזיקי התורה ויהי נועמך עליהם ומעשה ידם תכונן ותעמידם לשם ולתהלה:

ומנשים באהל תבורך אשר חבר כחבר ה"ה זקינתי הרבנית הצדקת מ' **תמר חיי** תי' בת הרבני המופלג דחיל חטאין ומוקיר רבנן מו"ה **ישראל מנחם רייכמאני** ע"ה אשר כל ימי חיי רבינו היתה עזר על גבור ובתומתה וישרותה וצדקותי' השתתפה בעבודתו הקדישה כאשר הכיר לה תודה ד' ימים קודם פטירתו אנא ה' תאריך ימי' ברוב חדוה ועוד תנוב בשיבה טובה דשנה ורעננה ותזכה לראות נחת ורוב שמחה בצאצאי' עד כי יציב גבול אלמנה ורבתי עם תבנה ותכונן על תלה בב"א:

ובן יכבד אב ברכות אבי יגברי על ברכות הורי הרועים אותי מעודי עד היות לאיש ועל ברכי התורה והיראה גדלוני ה"ה אדוני אבי מורי עטרת ראשי הרב הגדול בתורה וביראה המופלג בהפלגת חכמים ונבונים איש האשכולות כש"ת מו"ר **יהודא הלוי הורוויץ** שליט"א ואמי מורתי אשת חיל וחכמת לב הצ' מ' **שרה** תי' לאיו"ט בתו יחידתו של רבינו המחבר ז"ל:

ואשת חיל מי ימצא היא האשה אשר נתת עמדי הרבנית הצ' מ' **חנה** תי' לאוי"ט בת מו"ר הרב הגאון האדיר צים"ע כקש"ת מו"ה ישעי' זילבערשטיין שליט"א האבדק"ק וואיטצען יצ"ו אשה יראת ה' היא תתהלל כי כל מגמתה והפצה לנטור לגברה לבי כנישתא ובי מדרשא ה' יארך ימי' בטוב ובנעימים עם שתילי' בנותינו הנעימות ונזכה לראות בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצות אמן סלה:

וכן יבורך גבר ירא ה' ה"ה גיסי הרב המאור הגדול החו"ב בח"ת כש"ת מו"ה **פרץ טובי' שטייז** שליט"א היושב על התורה ועל העבודה בק"ק געלניץ עם אשתו אחותי תמתי האשה המשכלת והמושלמת מ' **צבי'** תי' עם כל צאצאיהם ה' יחיים וישמרם וירם קרנם בכבוד ואת אחיי אנכי מבקש ה"ה אחי הרבני המופלג **ישראל מנחם הלוי** נ"י ואחי הרבני המופלג מו"ה **יעקב** נ"י עם כל הנלוים עליהם כולם יעמדו על הברכה בחיים ושלום אה"ע:

וזכות רבינו המחבר יעמוד לאחי הב' החשוב כ"ה **יחזקאל שרגא** נ"י ולאחי הב' החריף כמר **שניאור זלמן** נ"י הנזכר לעיל בהקדמה אתה ה' נחם במעגלי צדק למען שמך ואך טוב וחסד ירדפם כל ימי חייהם א"ס:

ואמרו חז"ל המגדל יתום בתוך ביתו מעה"כ כאלו ילדו לכן אזכירה על הטוב את האשה האלמנה המשכלת מ' **רחל** תי' בת האשה הצדקת והמשכלת מ' חי' רוזא ע"ה אחותו של רבינו ז"ל אשר גדלה וחשיאה תוך ביתו ולזכר עולם יהי' צדיק ה"ה אהובי רעי כאח לי אלופי ומיודעי הרבני המופלג בתורה וביראה טהורה הותיק וחסיד כש"ת מו"ה **יעקב יצחק הירשטאל** ע"ה זכותו תהי' למשמרת לכל צאצאיו לזכרון לפני ה' תמיד:

ועל הטוב תזכר האשה הצנועה מ' **שבע** תי' בת הרבני הצדיק מו"ה אליעזר נייוואלדער ע"ה גיסו של רבינו ז"ל אשר השיאה ג"כ רבינו עם בעלה הרבני החשיב מו"ה מנחם פערענץ נ"י בק"ק טשאטה יצ"ו. ואחותה האשה הצנועה מ' **רבקה** תי' עם בעלה הרבני המופלג בתורה וביראה כש"ת מו"ה **יקותיאל יהודא ראמער** נ"י עם כל הנלוים עליהם כולם יעמדו על הברכה וחפץ ה' בידם יצלח:

אלה האנשים יעמדו על הברכה אשר התנדבו לתת מהונם סך ידוע להדפסת הספר וקצתם השתדלו להביא אחרים לידי מדה זו ויש אשר טרחו להמציא חותמים על הספר ומצינו שהתורה פירסמה עושה המצוה לכן יהי׳ שמותיהם חקוקים פה למזכרת עולם וזכות רבינו המחבר יעמוד להם ולכל ישראל אמן:

ושמורת המתנדבים החסרים פה יחקו בספר לחיים בס׳ באר שמואל על התורה אשר יצא לאור בעוד איזה ירחים וכ״כ שמות החתומים על הספר כי לא נודעו כולם להמו״ל ול״ה אפשר להדפיס אפס קצתם ובין כה יעמוד להם זכות המחבר ויושעו בה תשועת עולמים:

הה״ג מוה׳ אשר לעמיל שפיטצער נ״י
אב״ד דק״ק קירכדארף

הה״ג מוה׳ יושיע בוכסבוים נ״י
אב״ד דק״ק גאלאנטא

הה״ג מוה׳ מרדכי הכהן שטראססער
אב״ד דק״ק אלטענדארף

הה״ג מוה׳ שמואל דוד סג״ל אונגאר נ״י
אב״ד דק״ק טירנוי

מוה׳ אברהם הערשקאוויטש קאששויא
שמעון עהרליך ״
יודא גאלדשטיין ״
נתן הארץ פרעשאב
שמואל חיים דייטש מונקאטש
זאב ווילנער פלאווניש
צבי נייגרעשל קאששויא
אברהם יצחק קאהן אונגוואר
שלמה האפפמאנן נייהייזל
מיכאל האפפמאנן פאפא
שרגא פייש קאהן פרעשאוו
אברהם האלפוס אלטענדארף
יעקב צבי קאהן ״
אהרן ליב זאנגענשיין ע״ה בארטפעלד
ישראל שלמה ברין טארנאליא

מוה׳ נפתלי בירנבוים מו״ם בק״ק קעזמארק
חיים שאול וויינגארטען קירכדארף
משה אהרן שפירא אלטענדארף
דוד גוטטמאן טארנא
אלעזר ראזענפעלד בערזעטע
חיים וויטריאל פלעשיוועץ
בן ציון ברוין טאפילשאן
שמעון מיללער פרעשאב
יצחק בינדער ״
יעקב יושיע בירנבוים געלניץ
משה באגלער ״
דוד גאלדשטיין קאששויא
שרגא פייש ווייזענבערג קאששויא
חזקי׳ דאנאטה שאללא
שמואל ראטה לייטשויא

ומחוץ למדינתינו התנדבו:

הרבני מוה׳ אהרן דייטש מק״ק ערלוי אינגארן
יוסף שפיגעל סאטמאר רומעניען
צבי שטארק זענטא יוגאסלאוויען
צבי הארים סקראנטאן
פענסילוועניען
משה הלאפטער מעיר נעוויארק.

פתח השער

חגוי הסלע

מאמר א'

בעל השמועה

גידול אומר כל האומר שמועה מפי אמרה יהי׳ רואה בעל השמועה כאלו הוא עומד כנגדו ומאי טעמא אך בצלם יתהלך איש. (ירושלמי שבת פ״ב ה״ב)

יוצר הרים ובורא הרוח אתה דברת נר יאיר אז להגת המציאות ימים מאין אתה הבינות ידיעת האדם שורת דינו יעדת צדיק בכל אורחותיו והולך תמים אשחרך אבקשך מרום ינורא ורב חסד בנו עמך שגבנו שמע מלתי והאזינה אמרתי לזעקתי בינה ישר אורחותי למדנו יראתך והראנו נתיבותך הכן צעדי באמרתך ידענו וחכמנו לתאר את האיש צדיק בדורותיו יחיד האהוב למעלה ונחמד למטה ראש אבני זכרון עושה נפלאות בישראל עטרת רום גדולתו חזקנו זרזנו צרפנו לעבודתך לתורתך התמימה היקרה מפז ומפנינים ומאתך אשאלה מענה לשון הי׳ נא עם פי בהטיפי ועם ידי בעת מעבד׳ חדש כליותי וטהר רעינותי ותן בלשוני מלה להלל לשמך הגדול למען כבודך וכבוד עבדך הנאמן רבינו המחבר זללה״ה וארננה בישועתך ובשמך אלקינו אדלג שור וזה החלי בעזר צורי וגואלי:

כתב רבינו המחבר בכי״ק במ״ר פ׳ תבא אשרי אדם שומע לי אשריו לאדם בשעה ששמועותיו לי היינו כל מיני אושר והצלחה אשר לאדם אינו שלו כי אם מיד ה׳ היתה זאת לו וגם אינו בטוח שלא ישללנו ממונו ויחמסו אותו אבל בשעה ששמועיתיו לי היינו השכל וידוע אותי אז אשריו הוא לאדם עכלה״ק והנה המתבונן בדברי רבינו המחבר זצ״ל המועטים המחזיקים את המרובה יראה בעיניו ולבבו יבין כי המה מכילים רעיון נשגב עמוק עמוק מי ימצאנה כי בנשאו על לשונו דברי ירמי׳ הנביא ע״ה „השכל וידוע אותי״ כיון לדברי הה״ג החוקר המלבי״ם ז״ל בפירושו על הפסוק כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי (ירמי׳ ט׳) וז״ל כי המתהלל בחכמה גבורה ועושר הוא מתהלל בדבר שלא קנאו ע״י בחירתו כי בה ישיג מאת ה׳ שהכין טבע מוחו מוכן על החכמה וטבע גופו מוכן על הגבורה ומזלו מוכן אל העושר והוא דומה כמי שיש לו פקדון מאת אחרים ומתהלל בו כי הילול אינו של המתהלל רק עיקר ההילול ראוי לבעל הפקדון לא להנפקד אבל אם משתמש בג׳ מתנות אלה לדעת את השם ולעשות חסד משפט וצדקה שזה תלוי בבחירתו כי הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים ההילול הוא שלו וזה שאמר כי אם בזאת יתהלל המתהלל שאז ראוי ההילול להמתהלל בעצמו וזה אמר כי באלה חפצתי כי אצל השם לא יצדק לאמור שחפץ בדבר כי חפצו יוציא תיכף הדבר אל הפועל ומי יעכב בידו על דרך ונפשו אותה ויעש אולם יצויר אצלו חפץ שהאדם יהי׳ ירא השם שהכל בידי שמים חוץ מיראת שמים ובזה שייך לאמור כי חפצתי עכ״ל ועל דרך זה מובנים דברי הירושלמי נושא מאמרנו במוב טעם ודעת כל האומר שמועה מפי אמרה יהא רואה כאלו בעל השמועה לנגדו שנאמר אך בצלם יתהלך איש וכוונתם מבוארת כי כל הקנינים הגשמיים כהון ורכוש אינם מתייחסים אל עצם האדם וביום אשר יאבד העושר וההון בענין רע בוז יבוזו לו וכאשר יקרב בעל הבית החדש אל מלאכת רעהו הלא אבן מקיר תזעק לקראתו „אדוני אתה״ כי אין לה שום התחברות פנימית עם האדון הראשון אשר בדמים קנינהו וע״כ יתמרמר המלך החסיד ברוח ה׳ ומלתו על לשונו אך הבל יהמיון יצבור ולא ידע מי אוספם לא כן הקנינים הרוחניי׳ שמועותיו וחידושי תורתו פרי רעיונותיו ושעיפי שרעפיו בקרבו המה פנינים יקרים נחצבים ממקור נשמתו מתייחשים בעצמותן אל ממציאם ומתלבשים בצביון איכותו הפרטית ואם יתן כל הון ביתו לקנותם לעצמו באהבתו אותם יעלה צרור בידו כי המה צרורים נארגים ונאגדים במהות מוציאם לאורה ממשכיות תעלומתם באשר המה קנינו העצמי ולזה האומר שמועה מפי אמרה הלא יראה בעין שכלו את דמותו הרוחני של בעל השמועה נצב נגדו כי אך עצמו ובשרו של בעליו הוא שמועתו ואך בצלמה ובדמותה יתהלך איש המעלה מחיל אל חיל:

וכאשר

וכאשר נתבונן הלאה במאמר הירושלמי הזה יתילד אצלנו רעיון חדש כי לא כלימודים אחרים דברי א' חיים כי בילדי הנכרים בנות הערלים אינו מעלה ולא מוריד מי הוא זה ואיזה הוא האיש אשר הידש המצאה חדשה אם תהי' נחמד להשכיל או אם תהי' לתועלת ההמון בעניני דרך ארץ ומשא ומתן לא כן בדברי התורה אשר לא נתנה אלא לצרף בהן את הבריות ולזכך את עם בני ישראל להעלותם על רום המעלות הרוחניות וא"כ איפוא לא יתכנו מים טהורים העתידים לנקות ולברר אם יסבו בלכתן ממקור משחת מעין נרפש כי נכתמי בזוהמת סיג חלאת מגידם ומטיפם ולא יצא להם לצורף כלי המחזיק ברכה לישראל להלהיב לבותם לאביהם שבשמים כי לא יצאו מלב טהור ורוח נכון ואנא נפשאי כתבית יהבית:

ואי' בסה"ק בפי' מאחז"ל בחגיגה אם הרב דומה למלאך ד"צ תורה יבקשו מפיהו דר"ל אם הרב היא איש צדיק תמים טהור עינים ובר לבב אז ראוי לקבל לקח מפיו דייקא כמשה"כ כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשהו מפיהו כי קדושים המה כל אמרי פיו ודברים היוצאים מלב נכנסים ללב וע"כ ההיכרח לשמוע מפיו דייקא לא כן אם איננו במדריגה זו א"כ אין נ"מ אם הוא אמרם או אדם אחר אמרם ואז אין נ"מ לשמוע דייקא הדבריו מפיו וע"כ י"ל דזה נ"ב כוונת הירושלמי הנ"ל כל האומר שמועה מפי אמרו יראה כאלו בעל השמועה עומד לנגדו היינו שיצייר בלבו ובמחשבתו ובעין שכלו צדקת בעל השמועה ויתבונן במהותו ובאיכותו כאלו עומד לנגדו ושומע מפיו עצמו השמועה שאז הי' בודאי נכנסים הדברים ללבו יען יצאו ממקור לב טהור:

ולדעתי זאת הסיבה אשר נהגו בכל הסה"ק לכתיב בראש הספר תולדות המחבר ועניניו ותהליכותיו בצדקתו ובפרישתו והי' ראוי גם לי לכתוב בראש הספר הזה צדקתו וחסידתו ותהלוכותיו של רבינו המחבר זצ"ל אולם אנכי הרואה כי בכאן הוא אך למותר יען רבינו המחבר זצ"ל כבר יצא טבעו בעולם ונתפרסם שמו הטיב כשמן תורק שמו ע"י תלמידיו הרבים הש"י אשר הם יתנו תהילתו וצדקתו וגם יראתי לבל אקצר בשבחו ובמקום שאמרו להאריך אין רשאי לקצר ואם אחשוב לכתוב מספר שבחיו העצומים הנני מוכרח לחשוב התכלית והפעולה אשר יצמח מזה לתועלת עבודת הש"ת ויראתו ואזכיר מה שהי' מרגלא בפומי' בעת אשר סיפרו לפניו גדולות ונוראות מקדושי ישראל אנשי מופת פתח במשל פי' הקדוש ואמר למה הדבר דומה למלך שהי' לו בן והי' בקי בכל החכמות אבל רצה ללמדו איזה אומנות כדרכי המלכים אשר המה מלומדים ובקיאים באיזה אומנות שישתמשו בהם לעת הצורך ובשעת הדחק ושלח את הבן ההוא לעיר גדולה ללמיד מלאכת חייט והלך לכל החניות אשר ישנם שם מלבושים למכור וצייר לעצמו כל מלבוש על מכונו ארכו ורחבו תמונתו ותבנית מעשי רוקם בארגמן ובתכלת ויכתוב לעצמו בספר כל מיני מלבושים שונים למיניהם ושב אל ביתו והתפאר לפני אביו כי היא יודע כל מיני אופן מלאכת החייט כל מיני בגדים למיניהם והראה לו את פינקסו איך מצויר לפניו כל מלבוש מגדול ועד קטן ותבנית מעשיהם וישאלו אביו האם תוכל אתה לתפור את כנף מעילי אשר נקרע זה ימים אחדים הדבר יצא מפי המלך ועבדיו מהרו להביא לו מחט חוטי התפירה ויאמר לבנו תפור לי כנף מעילי ולא הי' יכול בנו אף לתחוב חוטי התפירה בהמחט והי' נתבייש מאוד ולא הי' יכול לענותו כי נבהל מפניו וא"ל המלך ידוע תדע בני כי א"א ללמוד שום מלאכה מהדבר הנגמר כבר אבל אם תרצה ללמוד המלאכה מוכרח אתה לילך אל החייט וללמד אותך התחלת עשיות המלבוש ואיך הוא חותך היריעה לחתיכות גדולות וקטנות ואח"כ הוא מחברם ותופרם אחת אל אחת לעומתו עד אשר גומר המלבוש כולו הנמשל דכאשר מספרים מתהלות הצדיקים אשר פועלים ישועות בקרב הארץ עכ"ז השומע לא יוכל ללמוד מאומה ולעשות ג"כ כדבר הזה כי הצדיק החוא כבר נגמר צדקתו וכשרונו בתורה ועבודה ככל האפשרי והאיש השומע הלא לא ידע התחלת המלאכה ואיך הצדיק הזה התחיל בעבודתו עוד בימי נעיריו ועסק בתורה ועבודה יומם ולילה ומנע עצמו מתענוגי בני האדם, והסתפק בחיי צער כדרכו של תורה ולא נתן שינה לעיניו ולעפעפיו תנומה ואיך עבד ד' במסירת נפשו בכל הענינים ואיך השליך נפשו מנגד עבור אהבת ד' וע"כ לא אזכיר מצדקתו וחסידתו בעת אשר כבר הי' לאיש ותהילתו מלאה הארץ ומפורסים לקדוש וטהור רק מתהליכותו בימי נעוריו והכנתו לזה עוד בבית אבותיו ובחדר הורתו ואיך התגדל על ברכי אביו ואבותיו הקדושים על מבועי התורה והיראה:

מאמר ב'

אבוה דשמואל

וידע כל ישראל כי נאמן שמואל (שמואל א' ג' כ'), אבא אבוה דשמואל הוה מתעסק במטכסא ועאל גבי ריב"ב בנציבין וכו' א"ל את היסנתא במילתי' עליך תזכה למוקמה בר שמואל נביאה דכתיב וידע כל ישראל כי נאמן וזכה למוקמה שמואל בר אבא. (מדרש ילקוט שמואל).

איש הי' בעיר אובן ישן ושמו ר' נטע ראזענבערג והי' איש תם וישר וירא שמים מאוד וכאשר נפטר לעולמו קנן עליו הגאון מהר"ם ז"ל אם הכהן המשיח יחטא לאשמת העם יען שהי' ש"צ והתפלל תפילת המוספין שהוא במקום כ"ג בביהמ"ק ועז"א אם הכהן המשיח איש צדיק הזה

הזה אשר עבודתו הי׳ במקום כהן המשיח יחטא ר״ל יחסר כמ״ש והייתי אני ובני שלמה חטאים זאת היא לאשמת העם כי לא נאסף בעונו כ״א מפני רעת הדור והר׳ נטע ז״ל הי׳ לו בן הרב הגה״צ ר׳ ישראל יונה צבי זצ״ל אבד״ק טיסא פירעד עוד בימי נעוריו עלה על כל בני גילו בתחילה למד אצל הגאון בעל שמן רוקח זצ״ל ואח״כ עלה לפראג ושם הי׳ בעת ההוא תשעה ישיבות ששמשו שם גדולי עולם דייני ומו״ש בעיר הנ״ל והוא בחר לו את ישיבת הגאון ר׳ יעקב גינצבורג זצ״ל בעמח״ס זרע יעקב מס׳ ברכות שבת ובימים ההם הי׳ עיר פראג מלאה חכמים וסופרים וכל הלילה לא פסקה רינה של תירה ברחובות היהודים והחלונות הי׳ מאירים בכל מקצועות ונתקיים שמה אז לא יכבה בלילה נרה וכאשר שב לבית אבותיו כבר הי׳ מופלג מאוד בתורה ובי״ש והתחתן בו איש אחד ממשפחה נכבדת ולעת הזאת נתן לו עשרת אלפים ריי״כ שהיו אז לסכום רב מאוד וישב ז׳נה״ת ועה״ע בבית חמיו ר׳ מנלי שטערן ז״ל ב״ק ווערפליט אבל לא רצה בתחילה לקבל עליו עול ההוראה כי חרד שלא ישמש בתגא ויעשה ח״ו התוה״ק קורדם לחפור בה וכאשר נסע לעיר פעסט בעסק מסח־ו לקח עמו על העגלה הרבה ספרים והי׳ לן שמה בבית המאגאזין של סחורה (כי הי׳ שם אז מעט מזעיר מהיהודים ולא הי׳ לו מקום מוכשר לסור שם) ולאחר חצות לילה קם ממשכבו והתגבר כגבור ולמד עד אור הבוקר אבל אח״כ כאשר ראה כי מטה ידו ולא נחה שמש הצלחה לרגלי מסחרו נסע לפעסט ושילם כל החובות להסוחרים ושאלו אותו אם יקבל סחורה מחדש כדרך כל המשלמים שלוקחין סחורה מחדש והשיב להם כי עתה לא יוכל לקבל עוד סחורות כי ירא פן לא יוכל לשלם להם חובותיהם כי הי׳ א״ש נאמן מאוד, אחרי כן הוכרח לקבל עליו על ההוראה וקבלו אותו עדת טיסא פירעד לאב״ד והגאון הצדיק ר׳ יהושע זצ״ל מוערפליט נתן מהודו עליו כי בכל העת שעסק במסחר יותר מעשרים שנה בכ״ז הי׳ תמיד שכיח בבית מדרשו של הגאון הנ״ל וכאשר לא בא יום אחד לביהמ״ד שאל עליו אנה ר׳ יונה צבי ושלח לבקרו אולי אינו במצב השלימות וכאשר ישב על כסא הרבנות בעיר הנ״ל מתה עליו אשתו הראשונה ודיברו לו נכבדות עם האשה הצדיקות הרבנית מרת לאה צבי׳ ע״ה אמו של רבינו המחבר אשר נולד להם בעת שהי׳ אבותי׳ באים בימים וכבר הי׳ מצורפים ומטוהרים ככסף צרוף והמדות שהי׳ לרבינו ז״ל שהי׳ שונא בצע ובורח מן הכבוד עד קצה האח־ן אלו המדות הי׳ נמצאים באבי׳ הגה״צ ז״ל והי׳ לו הרבה פרישות כי הי׳ נזהר בהרבה חומרות יתירות ובפרט בחג הפסח לאין שיעור וקיבל רבינו דרכי הוראה גם מאבי׳ הרה״ג שקיבל מחכמי פראג ומשארי הגדולים שהי׳ בימיו וכאשר בא הגאון הקדוש ר׳ צ״ה מליסקא זצ״ל בעמח״ס אך פרי תבואה לטיסע פירד כבד את אבי רבינו הגה״צ ז״ל כתלמיד לרבו והי׳ שם עם עוד צדיק אחד אודות איזה ענין אבל לא עלתה בידם ובכל עת שהי׳ שמה לא יוכלו לדבר עם אבי רבינו הג׳ ז״ל יען שהי׳ כבר לעת זקנתו וחלוש מאוד ועסקו בעניני תורה ועבודה עם רבינו המחבר אשר ישב שם בבית אביו ונשא עמו עול ההוראה ובנסעם משם אמר הגה״צ רצ״ה מליסקא ז״ל לחבירו הצדיק תדע שכל תכלית ביאתינו לפה הי׳ רק להכיר את האברך הזה כי אנחנו רואים כי לאילן רב יתעביד, **רבינו** ז״ל הי׳ נולד לאר״א ט״ז יום לחודש אלול תר״ב כי כן מ״כ בספר הנימולום אשר לזקיני בזה״ל בעוה״י מלתו ופ־עתי את בני הילד שמואל ביום ב׳ כ״ג אלול יה״ר שאזכה לגדלו לתורה ולהופה ולמע״ט ובראש הדף שנת תר״ב :

וכדברי המדרש הנ״ל שאמר ריב״ב בנצובין לאבא אבוי דשמואל את הימנתא במילתי עליד תזכה למוקמי בר כשמואל נביאה כך אבי רבינו ז״ל שהי׳ תמיד איש נאמן מאוד ויקר רוח מאד נעלה ואומן כזה יאות לו להתפרסם בעולם כדי להביא רבים לידי מדה זו ע״ז אמנם מאחר שאבוה דשמואל לא הי׳ שמו הטוב נודע למרחוק לכן זיכהו השי״ת להעמיד בן אשר תהי׳ התורה מכרזת עליו והכל יביטו אל פועל ה׳ המדות היקרות אשר רכש לו אביו זלה״ה ענוה יתירה שנאת הבצא ואהבת צדקה וחסד ולו הי׳ האמצעים המוכשרים לפרסם את המדות האלו ולטעת אותם בלבות תלמידיו שיקוים בהם ואהבת את ד׳ אלקיך שיהא ש״ש מתאהב על ידיך וידע כל ישראל כי נאמן שמואל זי״ע ועכי״א :

מאמר ג׳

אימא דילדא כוותי׳

איש בהן עולה והוא עוטה מעיל ולהלן הוא אומר ומעיל קטן תעירה לו אמו (שמואל א׳ ב׳). תנא המעיל בו גדל כו נקבר בו עלה. (מ״ת אמר וילקוט במקוטו).

מה נהדר הי׳ מראה כהן כ״ק זצ״ל בראש השלחן הטהור אשר לפני השם בליל התקדש חג פסח ופניו בוערים הלפיד אש מחרדת א׳ ותוקף עוז אהבת מצות השם אשר תיעשנה בלילה ההיא וסביב לראשו עטרת ב״ב ולהקת תלמידיו לשתות בצמא דברי א׳ חיים דנפקין מפום ממלל רברבן ההתלהבות עצומה ודביקות נפלאה על כל פרק ופרק חידושים מתוקים מזהב מזוקקים אשרי עין ראתה אלה — ואנכי נער קטן ואשאל את פיו הק׳ למה זה שינה המגיד נפלאות צאתנו ממצרים — בלשונו ושאינו יודע לשאול „את״ פתח לו בלשון נקבה למרות דרך המדבר בלשון הקודש לציין כל דבר סתמו בלשון זכר — אז נתמלאו פניו עוז וגיל ועיניו הבדולחים

להטו אש ההכרה — ויען בנועם צוף אמריו ידוע תדע בני כי בטרם ידע הנער מאוס ברע ובחור בטוב וכח הבנתו חלושה לקבל ד"ת אשר אביו חייב ללמדו — בעת ההיא החובה מוטלת על אמו לטעת בלבבו יראת ה' ולפתוח לו שערי אורה בתום לבבה ובנקיון כפיה לנצור אותו מכל טומאה ולעורר בלבו חשקות והתרגשות לכל דבר שבקדושה ודברי אמו יעשו רושם חזק בלב הילד הנקי מכל סיג אשר עוד לא טעם טעם חטא ולא טחו עיניו מראות באור האמת ויציצו ציץ ויגמלו שקדים פרי קדש הילולים להשם כלי מוכשר לקבל תורה וטהרה וגם כי יזקין לא יסור ממנו לזאת דברה תורה כנגד בית יעקב אלו הנשים שאינו יודע לשאול „את" פתח לו:

כדברים האלה הגיד איש הא' ופניו צהלו בתעצומות גיל ורינה ואשתומם על המראה — ומיום עמדי על דעתי אין ספק אצלי כי אז הביט מאחריו עשרות בשנים אל תחוללתו עוד בהלו נרו על ראש אמו הצדקת וטל ילדותו התחדש לתחי' בראותו בעין שכלו את כל עבודתה באמנו אצלה וכל ישעה וחפצה ומגמתה לחנכו ולחכמו לגדלו על ברכי התורה והיראה היא היתה אשת חיל מאין כמוה בכל הארץ מושלמת בכל המעלות וזריזה עד להפליא ובכל זאת אשה חכמה ומלומדת בכל כתבי הקודש וספרי המפורשים הקדמונים והאחרונים:

ואם נרצה לתאר מהותה ועצמותה של האשה המופלאת הזאת הלא יכיל ספר שלם בפ"ע נסתפק לספר רק קצית דרכיה וקורות חייה השייכים אל התבוננות יחוס תומתה וישרותה וכשרונותיה הגשמיים ורוחניים אל מהות בנה ה"ה כ"ק רבינו המחבר זצ"ל:

היא היתה בת הה"ג מוה' אשר אבדק"ק גינץ ריסקא ובימי עלומי' עבר עליה כוס היגונים כי לא מצאה מנוח בית אשה כי בעל נעוריה אשר הי' בר אוריין מופלג נקטף באבו ר"ל אחרי שילדה לו בן ובת ותשאר גלמודה מבלי משענה והתפרנסה במצור ובמצוק ועולם חשך בעדה בהיותה עני' סוערה עצורה עזובה:

בימים ההם ויבא אל ביתה איש זקן ותוארו כמלאך אלקים בהוד [illegible] דיקני' כתלג חיור ויהי כראותו כי פניה רעים שאל אותה אמרי נא בתי מה תשתוחחי ומה תהמי ותען לו למה זה תשאל „אשה קשת רוח אנכי ושדי המר לי מאוד" בחשבה כי הוא זה ללא יועיל לגלות מסתרי לבבה ותוגת נפשה לאיש נכרי אשר לא ידעה תמול שלשום ויאמר לה הלא אמרו חכז"ל דאגה בלב איש ישיחנה ספרי נא לי ולרוב הפצרתו הגידה לו כי היא מתאוננת על רוע מצבה ועצבון מעמדה בימי מיגר ארמלותה זה ימים ושנים אז ענה לה האיש למה זה תתעצבי ותדאגי הוחילי לאלקים התיצבי וראי את ישועת השם אשר יעשה לך היום:

אחר הדברים האלה ויפן האיש לדרכו ועקבותיו לא נודעו ויהי אך יצוא יצא והנה הגיע עדיה שליח מיחד וידבר בה נכבדות לאמור כי הה"ג אבדק"ק טיסא פורעד נתאלמן זה ימים כבירים ויען כי שמעה הטוב הלך למרחוק הללו אותה מכיריה משם אל הרב וידברו אל לבו לבחור בה מפני כשרון מעלותיה ומדותיה הנשגבות ועתה אם יש את נפשך לבא בברית החיתון זכי במקחך כי מהשם יצא הדבר ותבא האשה אל בית בעלה הצדיק ויראו כל באי שער עירה כי רחוק מפנינים מכרה כי היא אשה חכמת לב משכלת בכל מקצועי הלימודים:

ויהי לתקופת הימים ויולד לה בן זכר וירא אביו הצדי' כי טוב הוא ויקרא את שמו שמואל כי מה' שאילתיו ואל הנער הזה התפללתי ונתת לעבדיך ולאמתך זרע אנשים והקדשתיו לה' להגות בתורתו (כי בניו מזיווג א' לא הי' בעלי תורה כ"כ) אך את זאת הבין בלבבו ומזלי' חזא כי הבן הנולד לו מאשתו הצדיקת הלזאת יעלה על כולמו בסולם התורני:

והשם שמואל נקרא לו על שם זקינו ראש בית אבותיו של אמו הצדיקת אשר הי' איש קדוש וטה"ר מתנהג בחסידות ופרישות עד כי התבודד ביערות וחשב עם קונהו ומרוב התעניות והסיגופי' לבו חלל בקרבו ופניו צמקו ולסיבה זאת קראו אותו בשם „דער געלער ר' שמואל" כלו' ר' שמואל הירוק גם את זאת סיפר לי קדוש זקיני רבינו המחבר זללה"ה כי זקינו ר' שמואל הזה הי' שכיח אצל רבותינו הקדושים אשר בארץ פולין תלמידי הבעש"ט נבג"מ וזי"ע כמדומני שהכיר את המגיד מקאזניץ ואת הלובלינער ואחיזת מריעיו זי"ע ועכ"י:

ויהי כאשר גדל בנה הילד ויגדל משנות הצורך לאמו הביאה אותו לכפר אבראהאם ותתן אותו ללמוד ראשית הכמת התלמוד אצל הרב אב"ד דשם הה"ג ר' שמואל שלעזינגער זצ"ל. (ושם הי' בעת ההיא הרב מוה' יעקב כ"ץ ז"ל אשר נתקבל אח"ז לק"ק אנאד מלמד תשב"ר וגם אצלו שאב רבינו ז"ל מים חיים בתחלת למודיו ומאז כרת עמו ברית האהבה אשר נראית מכותלי האיגרות אשר הריץ אליו עיין בפנים סימן ע"ח ואמו הצדיקת לרוב חריצתה במושכלים היה לה יד ושם בדברי חכז"ל בתלמ"ד ומפרשים וכאשר בא בנה לבית אבותיו נסתה אותו כפעם בפעם על תוצאות לימודיו:

ואל תתמה קורא נעים על החפץ כי רבינו ע"ה הי' מרגלא בפומי' „אמי הצדיקת לא היתה אשה חכמה אבל היא היתה ת"ח !" ולדוגמא אציין כי תחת אשר בנות ישראל הפשוטות (אשר לא תפנה אל האלילים כזבי הזמן וספורי עגבים) קוראית ביום ש"ק בספר צאינה וראינה ושאר ספרי ע"ט הנאמנים לקדשי ישראל סבא היה קריאתה ביום ההוא בספר הקדוש סידורו של שבת וחובת הלבבות אשר גם מבר אוריין הרגיל להבין בספרים ידרשו עיון רב והתבוננות ובספרי מוסר ואגדה הגתה לרוב כאשר ירוץ הקורא בשפה המדוברת גם ידעה בע"פ חלק גדול משה סדרי משנה ומדי יום ביומו לא שכבה בלילות טרם למדה ח"י פרקים משניות ולבשה טלית קטן מצויצת כהלכתה ולא מיחו בה כמאמר חכז"ל במס' עירובין דף צ"ו גבי מיכל בת שאול ואשתו של יונה:

וביום

וביום י״ח לחודש אדר אשר הוא יום פקודתה סיפר רבינו ז״ל כל היום מרוב צדקתה וקדושתה ויאמר אחת לאלף שנים תבא נשמה קדושה כזו לעולם התחתון׳ גם הגיד בשמה פשט על דברי רבותינו אנשי כה״ג בתפלות שמ״ע ותחזינה עינינו בשובך לציון ברחמים דבגמ׳ פליגי אמוראי (סנהדרין דף צ״ח) חד אמר ייתי ואחמיני׳ וחד אמר ייתי ולא אחמיני׳ וכוונתו מבוארת שם שמא יגרם החטא ובהלה נפשו לראות בצרת ישראל בעת יבואו בנים עדי משבר וכמו הרה תקריב ללדת ילכו בלא כח לפני רודף כי יהפכו צירי יולדה וחבלי משיח יהיו מגור מסביב בהוסד אויבי ה׳ על עמו לקחת נפש שה נאלמה לפני גוזזים וישפכו דם נקיים ונקיות כאשר עינינו רואות בדור האחרון בעוה״ר ה׳ ישקיף וירא בעני עמו ויחוס על שארית הפליטה לזאת תקנו חכז״ל ותחזינה עינינו בשובך „ברחמים״ ומצלאין אנחנא כי ייתי ונחמיני׳ אמנם ברחמים גדולים תקבצם אכי״ר:

וזה הי׳ יסוד מוסד בחיי רבינו כי אמו הצדיקת היתה מרכבה להוריד נשמה קדושה ונשגבה כזאת אשר לא נמצא׳ בדורותינו ויתכן לומר עלי׳ כאשר ספרו על שמואל הקטן ראוי שתשרה עליו שכינה אלא שאין הדור ראוי לכך — גם הניקתו משדי׳ יראת שמים והכוסף לעבודתו יתברך באשר כל רעיונותי׳ וחושיה היו משתוקקים לקרבת א׳ ליראה ולאהבה את השם הנכבד והנורא והכלי המלא על כל גדותיו הריק גשמי נדבה על ראש ברה ובר בטנה ובלא הכנה כזאת לא הי׳ אפשר לאדם קרוץ מחומר לעלות למדרגה גדולה ומעולה כזו כמאמרם ז״ל חמין ושמן שספכתה לי אמי בילדותי עמדו לי בזקנותי (חולין כ״ד) וזה כוונת בעל המדרש נושא מאמרנו ומעיל קטן תעשה לו אמו כי שמואל החוזה נביא ה׳ אשר נעים זמירות ישראל העריך אותו במערכת משה ואהרן בחירי ה׳ נתחנך לזה במעיל ומעטה יראת ה׳ ואהבתו אשר עשתה לו אמו חנה הנבואה ע״ה ובו בכח הזה גדל ונתעלה עד כי התנשא על כנפי הנבואה ובו נקבר כמאמרם על הפסוק בשכבך תשמור עליך ובו עלה בגבהי מרומים מחיל אל חיל לאור באור החיים לחזות בנועם ה׳ ולבקר בהיכלו:

מאמר ד׳

ימי הנעורים

ריב״ז קבל מהלל ושמאי הוא הי׳ אומר אם למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך כי לכך נוצרת. (אבות פרק ב׳ משנה ט׳)

כ״ק רבינו בהתבוננו על המאמר הלז חפש כבמטמונים משכיות דברי חכמים וחידותם למצוא יחס ושייכות בין השתלשלות הקבלה לריב״ז מרבותיו ובין מאמרו הוא הי׳ אומר וכו׳ כאשר פתח בתחילת הזמן את לימוד הישיבה בתוכחת מוסר להלהיב לבבות התלמידים לאביהם שבשמים וראשית חכמה י״ד צייר במתק לשונו את תכונת הרב המנהיג הישיבה כי צריך לאחוז בשני דברים אשר יתנגדו זה לזה האחד אחז״ל באבות לא הקפדן מלמד וצריך הרב להיות נוח לתלמידיו ולדבר עמם רכות ובנחת ושלא להטיל עליהם אימה יתירה ורק להיות להם כאב נאמן וכרחם אב על בנו ועכ״ז גם הדרך הזה אין נכון לגמרי דא״כ לא יהי׳ על התלמידים אימת רבם ולא יראו מלפניו וזה הוא חסרון גדול לתלמידים כאשר הזהיר ע״ז רבי לרשב״ג בנו בסוף כתובות זרוק מרה בתלמידים א״כ צריך הרב לכלכל דבריו במשפט וי״ש יצא ידי שניהם שיזרוק מרה בתלמידים שיראו מאוד מלפניו ובכ״ז ידבר עמם בנחת ובמתק שפתיו יחוננם דעת וזה היא מאחת העבודות הקשות שבמקדש ונודע מ״ש רז״ל בשבת דל״א אצל הגר שבא לפני שמאי וא״ל למדנו כה״ת כולה עד שאני עומד על רגל אחת דחפו באמת הבנין ובא לפני הלל וא״ל ואהבת לרעיך כמוך מה דלך סני לחברך לא תעביד ואח״כ אמר הגר קפדנותו של שמאי רצה לטורדני כו׳ ענוותנותו של הלל הכניסני תחת כנפי השכינה ע״ש ונמצא הרב שרוצה להנהיג ישיבה צריך לאחוז במדת הלל ושמאי שיהי׳ בשמאל מעט דוחה וימין מקרבת, והנה במד״ש פי׳ מאחז״ל אם למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך ר״ל להחזיק התורה רק לעצמו כי לכך נוצרת להשפיע מתורתך לאחרים ע״כ ועכ״א התנא במתק לשונו ריב״ז קיבל מהלל ושמאי להיות לו ב׳ המעלת גם יחד לאחוז בזה במדת הלל וגם מזה אל תנח ידך ממדת שמאי וע״כ הוא הי׳ ראוי והגון להשפיע תורתו לתלמידים ועכ״א אם למדת תורה הרבה אל תחזיק הטובה ר״ל התוה״ק רק לעצמך כ״א להעמיד תלמידים הרבה וע״ז נוצר האדם לזכות הרבים במה שהשפיע לו השי״ת וגם מי שהוא ממוזג בב׳ המדות האלו בודאי כאלו נוצר מתחילה לכך להיות מנהיג ורב לתלמידים:

והנה

והנה רבינו ז״ל אם כי במעללי׳ התנכר נער כי הוקדש מרחם לעלות על במתי התורה והיראה על כולנה עלה הצלחתו בתלמידים אשר נאספו אליו עדרים עדרים מכל קצוי המדינה ושאר פינות העולם וכבר ·חלפו עברו עשיריות בשנים מעת אשר ידי רב ומנהיג תופס ישיבה לא עשו תושי׳ כמוהו בהמון אלפי תלמידים אשר ת״ל רובם ככולם אהובים וברורים מלומדי קשת במלחמתה של תורה והכרת פניהם ענתה בהם צדקתם ותומתם ביראת א׳ כל היום ובכל מקומות מושבותיהם הן הן נטורי קרתא שומרי כרם ה׳ צבאות ונוצרי עדותיו להוסיף תורה וטהרה בישראל ובשומינו עין על המעלות והכש־ונות וההכנות אשר היו ברבינו לעמוד על משמרתו משמרת צאן קדשים לנהלם בשלום ובמישור על מבועי התורה והיראה אין מן הצורך להראות באצבע על חשיבת ורבת ערך השפעת רבותיו ומנהיגיו ארזי הלבנון אשר בצלם גדל ורב השתול הרך לבית רענן להנות רבים מאורו בשמן הטוב היורד על פי מדותיו כי הדבר מובן מאיליו אשר כל איש (אשר לא יטה אשורים לצעוד קדמה לחתור חדשות לא שערום אבותינו כאשר עינינו רואות בדור האחרון בעו״ה) יחנך את בנו באופן ובסגנון אשר נתחנך הוא עצמו על ברכי אביו ומה גם בהדרכה הרוחנית והתורנית הלא זכור יזכור הרב חסד נעורים אשר גמל עמדו רבו אלופו ומיודעו באמנו אתו והי׳ לו למופת אשר במתכונתו ידרך את בניו הרוחנים השותים בצמא את דבריו כאשר נראה בנושא מאמרינו כי הכחות אשר נתנו בו רבותיו של ריב״ז המה הכשירהו להחזיר העטרה ליושנה ולהעמיד תלמידים אשר נעשו אבות העולם ובאשר כי האדם השלם צריך להיות ממוזג ממדות הפכיות אשר יוכל להשתמש בהם בעת הצורך כי כל פעל ה׳ למענהו לכן שאב גם הוא מים חיים מבארות בעלי תכונות מתנגדות למען יהי׳ נכון לאחד את כל הנטיות האנושיות להעלותן אל מקורן וצור חצבתן לסגלם ולהכינם לעבודת יוצר האדם יתברך שמו:

ורבינו ז״ל עודנו נער כבר י״ב הובילה אותו אמו הצדיקת (כי אביו הה״צ ז״ל כבר בא בימים ורגליו כבדו מזוקן מלצאת ולבא בעת ההיא) לבית רבו המובהק הגאון הצדיק קדוש ה׳ מכובד מוה׳ אפרים טשאבא זצללה״ה המפורסם בצדקתו ופרישתו ושם שאב לבבו הטהור כספוג ראשית חכמה יראת ה׳ ומדות טובות עד להפליא כי רבו הקדוש הי׳ ענותן כהלל שם למד דעת את ה׳ למאוס בהבלי העולם בתכלית המיאוס ולברוח מן הכבוד המדומה עד קצה האחרון שם ראה בעיניו ובלבו הבין כי מים רבים לא יוכלו לכבית את האהבה של הרועה הנאמן לצאנו ועד היכן מגיעין דברי חכז״ל המלמד את בן חבירו תורה מעלה עליו הכתוב כאלו ילדו כי אהבת עולם אהב הה״צ הנ״ל את תלמידיו וגם מחברתו הצדיקת עמדה לימינו כנשר יעיר על קנו לפקח על צרכם לענדם ולכלכלם די מחסורם וינטלם וינשאם כל הימים אשר חסו בצלם:

וישם הנער אל לבו הפתוח כפתחו של אולם לכל דבר שבקדושה וטהרה ונפשו אשר נכספה ונם כלתה לשוקקה פלג א׳ מלא מים אדירים ממעייני הישועה וירוה נחת לשמוע בלימודים דברי אלקים חיים היוצאים מפי צדיק עתק רבו הגאון ז״ל וימלא בתרשיש שהם וישפה סוגיות הש״ס וכמה מס׳ התלמוד ותגדל התמדתו להגות בתורת ה׳ כ״כ עד כי עת הגיע יום ש״ק עת המרגיע הוא לא שקט ולא נח מעבודת הקודש ולא מש מתוך האהל:

ויהי כי הגידה לו אמו הצדיקת כאשר הביאה אותו שמה כי מצאה לו מנוח לשבות אצל מוקיר רבנן ושוחר תורה אחד באחד הכפויים הסמוכים לשם שתוך תחום שבת במקום אשר יוכל לקרוא לשבת עונג במיני מעדנים ומטעמים ענה לה בנועם שיחתו „אמי אני לא באתי לכאן לאכול אבל ללמוד״:

מי שמע כזאת מפי עלם רך בשנים? אשר ימאוס בכל מתיקות עוה״ז, ועריבות חיך אוכל יטעם כאין יחשבו נגדו? ודברי נעים זמירות ישראל אשר שר בחזיון הנבואה והשתפכות הנפש „פקודי ה׳ ישרים וכו׳ ומתוקים מדבש ונופת צופים״ ימצאו קן להם בלב נער צעיר לימים? אין זה כי אם כאשר מילתי אמורה מכבר כי הוא הי׳ מרחם והורתו ולידתו היתה בקדושה וטהרה מזוכך מכל סיג וחלאת החומר ונזיר ה׳ שמואל מילדותו:

אמנם קרא הוא לשבת עונג במיני מעדנים ומטעמים אשר עשה לאביו שבשמים וכה סיפר לנו בימי ילדותי למדתי בכל ש״ק הלו״ת קצר כמו גיעולי בצים וכדומה ועד כי פנה יום המנוח ירדתי לעמק הלכה וחדשתי בסוגיא הזאת כיד ה׳ הטובה עלי:

בשנת שש עשרה לימי חיי׳ עלה לישיבת רבו הגאון האמיתי אור ישראל וקדושו בעל כ״ס זצללה״ה בעיר פרעסבורג יצ״ו תחת אשר עד עתה ראה דרך ההתבודדות מחוברת בני אדם באחד הכפרים ולהיות נחבא אל הכלים המוכשרים לקבל טהרה למלאותם בשמן הטוב אין טוב אלא תורה ויראת הטא למד מרבו השני אשר אחז בזה מעשה אבותיו ועשה קיבוץ וריבוץ לתורה וידיו עשו חיל להרבות תלמידים גדולים בתורה וביראת א׳ כל היום ורבים מהם גדלו והצליחו והשתכללו לארזי הלבנון אדירי התורה דורשי הדור ושופטיו גם את זה לעומת זה נתקיים בו מלך ביופיו תחזנה עיניך על גפי מרומי קרת ק״ק ועליזה פ״ב המעטירה כאשר אזר כגבור חלציו להקים הדת על תלה להריע אף להצריח נגד אויבי ה׳ אשר כוננו להשחית את נחלתו לבלע את הקדש ולפרוץ גדרות עולם והכה על ק. קדם ברב עוז ותעצומות והיא שעמדה לו לרבינו זצ״ל כל ימי חלדו אף שהי׳ בתכונתו שפל ברך עד קצה האחרון בטל במציאות אצלו כידוע לכל תלמידיו מכיריו ומיודעיו עם כל זאת בעת הצורך ללחום מלחמות ה׳ הקיץ כגבור מתרונן מיין ויגבה לבו בדרכי ה׳ צבאות ויך צריו אחור לחרפות ולדראון עולם: *)

שלש

---

*) וכה רמז לו רבו בכתב תעודתו מיד ה׳ ע״י השכיל „ימלא ידו לה׳ ללחום מלחמתו״ כי הוא הי׳ הגבור הוקם על וראה בעני עמו בעת קמו המתפרצים לאבד כל חלקה טובה במרעה ישראל בימי התסיסה בארץ הגר.

שלש שנים רצופים שמש בישיבה אצל רבו הגאון הנ״ל ובמשך הזמן הזה הי׳ הלוך וגדול ויהי כזית הודו וישלח פארותיו ויונקותיו אל מעמקי ים התלמוד ויסב את לבו לדרוש בתורת ה׳ להבין ולהשכיל אמרי יושר ואסף כעמיר גורנה פנינים יקרים אשר בדעת ומזימה נאמרים בדיבוק חבירים מקשיבים בקול דברים מחודדים זכים וברורים כזוהר הרקיע מזהירים מבריקים כלבנת הספירים מפי ראש המורים כמפי הגבורה נאמרים אשר חדש גאון האבירים בעת נאספו העדרים לשאוב מים אדירים אשר דלה דלה רועה הנאמן לו עוז בגבורים ויעבוד רבינו עבודה תמה וברורה יומם ולילה לא ישבות כחשכה כאורה וחוץ מחק הקבוע בלימוד הישיבה חטב לעצמו חטיבה ולמד תלי תילים של הלכות וערך מערכות מול מערכות להשתלם ולהשתכלל בכל מקצוע שבתורה:

ובמקום גדולתו אתה מוצא ענוותנותו כי אחרי כל הדברים האלה לא גבה לבו ולא רמו עיניו ואף אם הי׳ שם בישיבת רבו הגאון ז״ל בחורים אשר לא הגיעו לקרסוליו ועם כל זאת ייצאו לקראת נשק כאחד הגבורים אשר מעולם אנשי השם ביום קרב אל ספר מלחמות ה׳ יא יובות השמים נפתחו בשבילי דנהר דיעה ויפוצו מעינות החכמה בראש קרי׳ וכבר בא חכם לבית מדרשו והגיד לתלמידיו דבר ה׳ זו הלכה רבינו ז״ל הטה אוזן קשבת לשמוע בקול דבריו ויענדם במורשי לבבו אמנם הי׳ הצנע לכת עד למאוד ולא הציץ פניו בריבו לטרדו בפלפולים של הבל בחשבו מי אנכי כי אבא עד הלום ומה חדשות אוכל להגיד לרבי עד כי רבו לא הכירו כמעט למופלג בתורה וגם בני הישיבה העלימו עין ממנו:

אמנם מה מאוד אורו עיני הגאון ז״ל לתקופת השנים כאשר הגיע עת יציאת הצדיק מן המקום אשר עמד שם לפני ה׳ אל בית אביתיו וחדר הורתו ויגש רביני אל הדלת אשר חונה שם איש האלקים ויראה לו בית נכאתו ויטייל עמו אריכות וקצרות בפרדיסה של תורה בעת ההיא סידר לפניו את תוכן כל סוגיות הש״ס והלו״ת אשר למד שם בשלשת השנים וכל חידושי רבו אשר חידש בלימוד השיעורין במשך הזמן הזה העביר לפניו כבני מרון ויציע לו את ספיקותיו באיזה מקומן של שבחים גם הגיד לו מה העלתה מצודתו לבאר כל חמירא לעשות ציצים ופרחים לקישוטי כלה בפלפולא דאורייתא:

אז ראה בעיניו ולבבו הבין כי הצליח ה׳ דרכו בתלמוד הזה וירוה ממנו נחת כי מצא את לבבו נאמן להשם ולתוו׳תו ומה גם כי ראה כי דרכי ההוראה סלולות לו ועניני או״ה ברורים לו כשמלה (וכה ספר לנו רבינו בעת ההיא היו חרותים על לוח לבו הלכות איסור והיתר עד סי׳ קכ״ב עם הגמ׳ תוס׳ וכל הראשונים ידעתי בע״פ עם מקורם) ויעטרהו בעטרת חכמים בכתרה של תורה ויתן לו ברכת הפרידה בשמחה עצומה ובסבר פנים יפות ויהי אך יצוא יצא רבינו מעיבורה של עיר והנה חבל בני הנביאים תלמידי סגיא יוצאים לקראתו בקול רנה והמון חוגג וילוהו אל בית התחנה עד מקום מרכבת הקיטור ובני הישיבה הקיפוהו שורות שורות ככרם ותורה יבקשו מפיהו ורבינו הגיד להם חידושי׳ דאורייתא כמאמרם ז״ל הנפטר מחבירו אל יפטור אלא מתוך דבר הלכה אמנם כל ימיו התפלא על החזיון הזה כי לא נסה באלה שמה להתרומם ביותרת הכבוד:

ואחר רבות בשנים נודע לו כי בעת אשר רבו הגאון ליוהו דרך החדר אשר ישבו שם לפניו הבחורים המקורבים היותר מופלגים שבישיבה כדרכו בקדש אמר להם „לכו ולוו את הבחור הזה כי הוא בקי בדרכי ההוראה יותר מרבנים רבים״:

וזה לך האות קורא נעים כי התנוצצה אז רוח הקדש ברבו הגאון ז״ל ובעין שכלו נשא אז דעו למרחוק הלאה משכל האנושי כי בעת הפרדו מאתו מסר לו בכתב כדברים האלה לאמור:

בעזהי״ת

שמואל בקוראי שמו להגיד שבחו ונועמו ה״ה תלמידי הבחור המופלג חרוץ ושנון ברק השנון כה׳ שמואל שיחי׳ למד פה בישיבה איזה שנים כולם שוים לטובה ומתוקנים למד בהתמדה שקד על דלתי בית המדרש בתוך הבאים לשמוע שיעורי׳ כסדרן אסף בחפניו מלא חפנים בסוגיות ש״ס וראשונים חרותים על לוח לבו ועל פיו שנונים גם חזר ושנה בהלכות ופסקי דינים בלבו צפונים וכולו מחודד וצח למצוא דעת זקנים מזקנים מתבונן מקשה ומפרק ועושה כוונים דברי חדודים על דרך פלפול הנהוג בין התלמידים יקרים וספונים יראת ה׳ על פניו היא הולכת לפניו היא מבחרי פניניו עוד יעלה מעלה בקודש במסילה העולה בית אל:

ימלא ידיו לה׳ ללחום מלחמתו ויפיץ מעייני החכמה חוצה להגות רבים מאור התורה באורו יראה אור:

והנה הולך ושב אל מקומו לבית אביו הרב המאוה״ג נ״י יהיו דברי אלו לו למשמרת ולעיטור בחורים ועטרת כתב תעודה ובכ״מ לפי מנהגו יכובד לכבוד התורה וזו משלי לפי מנהגינו לאוקמי בחזקת חבר ולעת יגיע אל ראש שמחתו כבוד חכמים להנחיל אותו בשם מורינו לקרוא אותו:

הכ״ד עש״ק פ׳ ואתחנן ברכת לפ״ק פ״ב יע״א

הק׳ **אברהם שמואל בנימין** בהגמהרמ״ס ז״ל.
ובעת

ובעת אשר חפש אחד מתלמידיו באמתחת כתבי רבינו והביא לפניו את הכתב הלזה וישם עיניו עליו ובהגיע אל הפסקא ויפיץ מעייני וכו׳ נשקו ויאמר „דא זעהט מאן דען רוח הקדש פאן מיין רבין״ *)

ואם כי בימינו אשר בעו״ה ידיעת התורה מתמעטת והגאונים מתרבים והמאורות הגדולים ככוכבי השמים לרוב נהגו ביותר להפריז על המדה בכתבי התעודה והקולמסים משיפים עסים ונופת צופים ותוארים בששר מצופים בימים ההם עוד האמת לא היתה נעדרת לעטר הבלתי ראוים בכתר תפארת ואם הגאון בעל כ״ס כתב על בחור בן עשרים שנה „יפיץ מעייני החכמה חוצה להנות רבים מאור תורתו באורו יראה אור״ אין זה כ״א אצבע אלקים התנוססה בפרי עטו להאציל כח הרבצת התורה לתלמידו הניצר לכך:

מאמר ה׳

דבר שמואל

כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיה
(מלאכי ב׳)

מעת אשר בא רבינו אל בית אבותיו התחילה תקופה חדשה בימי חייו ותחת אשר עד עתה הי׳ שפתי כהן שמרו דעת ועבד עבודתו בהשלמת עצמו לשמור דרך עץ החיים ואסף פירותיו אל אוצר ה׳ כמאחז״ל אין לו להקב״ה בעולמו אלא אוצר של י״ש בלבד מאשר עמל ויגע בתורה ועבודה כל הימים גם לרבות הלילות ועתה נתעלה במדרגה היותר גבוה בענין השלמת זולתו כמאה״כ שתה מים מבורך ונוזלים מתוך בארך וכמ״ש בזוה״ק הובא בש״ש בפתיחה כי קודם שבאה הנשמה לעוה״ז היא בבחי׳ בור ואין לה מעצמה כלום רק מה שמקבלת מאחרים כמו בור ששופכון לתוכו. אבל אח״כ כשבאה לעוה״ז תעלה למדרגת משפיע כמו באר שנובעת מעצמה וזשה״כ ונוזלים מתוך בארך וע״כ. זאת עבודת האדם בתחילת ימי נעוריו ללמוד ולקבל מרבותיו תירה וחכמה ודרכי העבודה ליראה את ה׳ אבל כאשר אסף אח״כ בחפניו כל זאת צריך להשלים גם את זולתו וכאשר סדרו לנו אכנה״ג בברכת אהבה ותן בלבנו בינה כו׳ ללמוד ואח״כ ללמד כמו כן הגיע השעה על רבינו ליצוק נוזלים מבארו באר מים חיים על הצמאים לדבר ה׳ כי אביו הגה״צ ז״ל כבר בא בימים בעת ההוא וע״כ העמיס עול המשרה על שכמו להגיד לעם ה׳ הדרך אשר ילכו בה והמעשה אשר יעשון ומפרי עשתנותיו בעת ההוא אשר מצאנו כתוב בכתב יד קדשו נוכל לשער מחשבותיו הקדושות אשר מצאו קן בלבו וחתר חתירה מול חתירה לבקש דרך האמת אשר ילך בו כל הימים כאשר נראה בדרוש הראשון אשר דרש בש״ק בראשית ובלב העלם כבן עשרים שנה התחיל הרעיון הקדוש בקרבו לחקור איזה דרך ישכון אור האמת אם ע״ד הקבלה אשר מקובל לנו מאבותינו הקדושים עד מרע״ה או לילך בדרך חקירה ולהתבונן בשכלו להביט אל פועל ה׳ כמאה״כ דע את אלקי אביך ועבדהו, ומן חי׳ תורתו אשר השאיר לנו ונסדר בעה״י נוכל להכיר את הרעיונות הנשגבות אשר התנוצצו בקרבו ויום ליום יביע לנו אומר כמה עלה ונתעלה מיום ליום במדרגותיו הקדושים כאשר אציג פה מאמר אחד מכ״ק של רבינו הנוגע להענין:

בפ׳ חוקת ודברתם אל הסלע ילקוט והכיתם לא נאמר אלא ודברתם כשהנער קטן רבו מכה אותו כיון שהגדיל בדבור הוא מייסרו כך הסלע הזה להלן הי׳ קטן והוצרך להכותו עכשיו גדול הוא א״צ להכותו שנה עליו פרק אחד והוא נותן מימיו והמאמר סגור ומסוגר אין יוצא ואין בא וג״ל דהנה ב׳ דרכים יש לפני הצדיקי׳ להתפלל על דורם ולהיות פועל ישועות בקרב הארץ חדא ע״פ קבלה מעשיות בכח צירופי שמות ועוד בכח תפלה וכח תורה שהוא מבקש מהשי״ת שיתן לו האמצעיים הנצרכים לעבודתו י״ת וכיון שהוא מצטרך לתורה ושומרי׳ שוב א״א לשטן לקטרג וההבדל בין ב׳ מדרגות הללו הוא לענין המון העם כ״א הצדיק פועל בכח השמות הקדושים הנה בזה אין כח להשפיע רוח דעת ויראת ה׳ בלב העם כי לאו כל מ״חא סבלין דין אבל אם מראין לו כח התורה הקדושה שבשבילה מכניעין ומשעבדין עצמן כל כחות הטבע מה טוב ומה נעים כי לאחר שתקבע אמונה בו בלבו ישית לב יקח מוסר עאכו״כ שלא יזיק לו שמירת שבתות ומועדים שלא יוכל לפרנס א״ע וזה הי׳ החטא במי מריבה כידוע שעל המטה הי׳ חקוק שם המפורש ומתחילה כל פעולותיו היו בכח שם המפורש לכן עשה הכל במטהו אבל לאחר

---

*) ופעם א׳ כשהי׳ בעיר וואיטצין על יום שמחת לבו של נכדו הרב ר׳ יוסף יונה צבי שליט״א אשר ממלא מקום רבינו ויתאספו רבים מתלמידיו לקבל פניו הק׳ ולשתות בצמא את דבריו וכאשר הגיד דברי תורה בראש השלחן אמר בתוך הדברים גודל הצלחתו בתלמידיו הי״ו אני תולה בברכתו של אותו זקן מורי ורבי הגאון בעל כ״ס ז״ל ועתה הנני מוסר את הברכה הזאת לנכדי — והיא שעמדה לנו כי מאז ועד עתה אשר כבר עברו ארבעה שנים מעת הלקח מאתנו ארון האלקים ונשארנו כיתומים ואין אב בעו״ה — לא פסק קול התורה מבית מדרשו ואש תמיד של לימוד תוה״ק תוקד על המזבח אשר עליו זבח רבינו את מבחר כחותיו ועתותיו לה׳ כה יתן ה׳ וכה יוסיף שלא יבוש המעיין ולא יקוץ האילן ולא יכבה נרו לעולם ועד עד כי אור חדש יאיר על ציון ונזכה כולנו במהרה לאורו אכיה״ר:

לאחר שקבלו ישראל את התורה מצוותי' א"כ המים הי' צורך בהם ללימוד התורה שלא יתבטלו ממנה וז"פ המדרש להלן הי' קטן שלא הי' במדרגה הוצרך להביא מים בכח וביד חזקה ע"י הכאה בשם המפורש אשר במטה האלקים אבל גדול הוא ישראל שנה עליו פרק א' ומכיון כאשר שנמצא א' מבני ישראל שמבטל מה"ת שאין לו מים לשתות עוד מוכרח להוציא מימיו וז"פ יען לא האמנתם בי להקדשנו במים לעיניהם כי עכשיו לא ראו כ"א כח שם המפורש ועדיין אין זה מעלה ארוכה להחזיק אמונתם ויראו כח התורה ואין זה מחזיק ומפרנס אמונה כמו אם הי' מדבר בלי שום שם כ"א עמך ישראל לומדי תורתיך צריכין מים והי' כח התוה"ק ניכר ונודע לכל; ועל דרך הפשוט י"ל כוונת המדרש בנוגע לענינינו כי כאשר תגיע ההדרכה למדרגה יותר גבוה אין צורך שוב להשתמש במעשים מוחשיים לעורר לב השומע אל ההתבוננות כענין מצות ה' אשר תעשנה בליל חג פסח שתעודתם ומטרתם ע"פ פשוטם להעיר אוזן התנוקות במעשים מתמיהים כדי שיחקרו וישאלו מה זאת אמנם כשגדל כח הכרתו נוכל לעוררו בדברי תורה אשר יעלוהו על כנפי העיון להבין ולהשכיל ואם ישנה עליו פרק א' ישמע חכם ויוסיף לקח להבין דבר מתוך דבר — לזאת נסתפק מעתה מהתקופה אשר גדל רבינו והי' לאיש גם דלה דלה לנו מים עמוקים משדה תבונותיו אשים לפני הקורא את דברי קדשו על הסדר ונשמעה מה בפיו הק' ורק באיזה מקומן נעורר לב הקורא על התייחשותם אל פרטי קורות ימי חייו זי"ע:

מה שדרשתי בעזה"י במקהלות עם ה' עיר מולדתי פירעד בימי עלומי אחרי אשר שבתי בשלום אל בית אבי אמ"ו הרב הגאון הצדיק המפורסם זצללה"ה בש"ק פ' בראשית תרכ"ג לפ"ק:

איתא בגמ' המהלך בדרך ואין עמו לוי' יעסוק בתורה. ואם כי כוונת חז"ל מבוארה וידוע שהתוה"ק הוא השומרת את האדם בשבתו ובקומו בלכתו ובואו אף שכל הדרכים בחזקת סכנ' הם וצריך לוי' משיירא ההולכת עמו לשמור זה את זה ואם נזדמן שאין לו חברים השומרים אותו יעסוק בתורה והיא מגינה ומצלה מכל אויב ואורב בדרך וכציפרים עפות עליו תגן ובהתהלכו תנחה אותו וכל רע אליו לא תאונה. והוא הכוונ' הפשוט' במאמר הנ"ל, אולם דברי תורה כפטיש יפוצץ סלע מתחלק לכמה טעמים. על כן אמרתי להעמיס בדבריהם עוד כוונה אחרת, כי הנה זאת תורת האדם מי"ס עמדו על דעתו לשנס את מתניו ולנער את חלצו ללכת ממדריגה למדריגה להגביה את עצמו משפל מדריגתו אשר בו נולד ובא לעולם כעור פרא אדם יולד. ויאחז צדיק דרכו לעלות במסלה העולה בית אל אשר ראשו מגיע השמימה ואם ככסף יבקשהו וכמטמונים יחפשנה אז יבין יראת ה' ודעת אלוקים ימצא. אמנם ב' דרכים לפניו וב' אופנים המה אשר בהם ימצא את מבוקשו כאשר כ' בחוה"ל ששני הערות מעירות את האדם הערת החכמה והערת השכל. אך אם נתבונן בדרכי בני אדם מימות עולם ושנות דור ודור נדע על נכון כי הערת השכל הוא מקום סכנה כי כמה וכמה ע"י שכלם וחקירתם המתפלספת נטו קו מנו ארחות יושר והלכו ארחות עקלקלות וקצצו נטיעות ר"ל כאמנים יסודי דת ושרשי אמונות פרצו גדרות עולם כחשו ב"ה ויאמרו—ויהיו לאחור ולא לפנים, לא כן האיש אשר יאחז דרכו בקודש ישים לילות כימים בלימוד התוה"ק הפוך בה והפוך בה ומנה לא תזוע. אז המאור שבה ילמדו ארחות חיים ומדי יום הולך יגדל ביראת ה' מוסיף אומץ ועצמה בעבודת ה' וזה הדרך נכון לפניו ואז ילך לבטח דרכו:

וז"פ אמרם המהלך בדרך כמו בהדרך הדרך הידוע אשר ידרכו בו כל מבקשי ד' לדעת אותו ולכסוף לרצונו. אך אין עמו לוי' שהולך בדרך החקירה אשר הוא בחזקת סכנה ואין שומר רגלו מלכד, לכן זאת העצה היעוצ' יעזוב דרכו ומחשבות חקירתו ויעסוק בתורה אשר הוא הדרך אשר ילך בו בטח ולא ימעדו אשוריו:

ובזה אפשר לפרש המשנה בפ"א המהלך בדרך ושונה ומפסיק ואומר מה נאה אילן זה מה נאה ניר זה ה"ז מתחייב בנפשו. הכוונה שאם הלך בדרך אשר הוא בטוח מהכשל בו דהיינו ושונה שעסק בהערת התור' ואח"כ נכנס בו רוח שטות ומפסיק ממשנתו מדרך הערת התורה ואחז דרך החקיר' ואומר מה נאה אילן זה מה נאה ניר זה דהיינו שמתבונן בטבע היצירות ונאחז בסבך חקירות רמות ונשגבות וכוונתו למען יגיע ע"י זה לאמונת האמת להכיר גבורת הבורא אשר ברא כל זה מאין ואם כי כוונתו רצוי' אך אין מעשיו רצוים והרי זה מתחייב בנפשו ר"ל שמסתכן בנפשו ומביא עצמו לידי סכנה כי רבים חללים הפילו החקיר' אלא ישיב לדרכו הראשונה וילך בדרכו הערת התור' ע"כ זאת העצה היעוצה לכל אשר יבקש דעת ד' ואמונתו לבלי לנטות אחר החקיר' וחכמות חיצוניות כי אם בתורת ד' יהגה יומם ולילה ומתוך כך יכיר את מי שאמר והיי' העולם כי בהתבונן בנסים ונפלאות אשר עשה עמנו בהוציאנו ממצרים ואם המראה אשר נגלה בענן קדשו על עם ישראל מהם ידע כי הקב"ה ברא את העולם והוא המשגיח על כל מקרה תבל כי מי אשר כח בידו וידע לשנות דבר באיזה משין או פאבריק מעשה העולם הזה דע כי הוא זה האיש החכם ויבן את זאת ואם הקב"ה שידד הטבע ועניניו ביציאת מצרים וקי"ס ומתן תור' כבין יבין דבר לאישורו כי הש"ת הוא אשר ברא את השמים ואת הארץ וכל צבאם וכל טבע העולם בידו היא להטות לימין או לשמאל כפי אשר יגזר חכמתו ורצונו הטוב וזה הכוונ' בסיום התור' ולכל האותות והמופתים אשר שלחו ד' לעשות בארץ מצרים ולכל המורא הגדול אשר עשה משה לעיני כל ישראל ע"כ יבין ויכיר בראשית ברא אלוקים את השמים ואת הארץ כי מי אשר לו הכח והממשלה לעשות בעולם כרצונו נדע בבירור כי הוא אדון

אדון כל הארץ ואשר ברא ומשגיח עליו מעולם ועד עולם:

מה שדרשתי במקהלות עם ה' בק"ק פירעד שבת הגדול תרכ"ג בימי עלומי על פני אבי אמ"ו הצדיק ז"ל אשר לעת זקנתו וחולשתו העמים עלי משא דבר ה' אל ישראל לדרוש בשבתא דרגלא וכדומה!

בפרשתא דיומא צו את אהרן ואת בניו לאמור זאת תורת העולה וכו'

אין צו אלא לשון זירוז מיד ולדורות אר"ש ביותר צריך הכתוב לזרז במקום שיש חסרון כיס פירש"י שם. מדרש צו כן אברכך בחיי זו ק"ש בשמך אשא כפי זו תפלה ואם אתה עושה כן עליו הכתוב אומר כמו חלב ודשן תשבע נפשי ונראה בהתכת ופירוש המאמרים הנ"ל דהנה לכאורה כמו זר נחשב אשר יעמוד אדם לפני ממה"מ הקב"ה וישפוך שיחה לבקש על צרכי הגוף ודקדוקיו על כל מה שברא להחיות בהם גופות בנ"א וכי על דבר נקלה קל הערך וכל מלאכה נבזה וכמש יערוך תחנונים לשמוע אל הרנה ואל התפל' כמלאות מאויו ומשאלות לבו בעניני עוה"ז אמנם באמת ז"א והענין חשוב מצד עצמו היות כי כל עניני עוה"ז המה נצרכים לבני אדם למען אשר יוכלו בחיים וכחם לקיים מצות ה' עושה דברו לשמוע בקולו ולדבקה בו לכן בשעת תפלתו יכוון בלבו כמו אב יצעק בקול דממה דקה שכוונתו בכל בקשתיו ומשאלות לבו לטובה למען אשר לא יטרד מעבודת ה' ע"י חסרון צרכיו ההכרחיים וז"כ הגמ' המתפלל צריך שיתן עיניו למטה ששואל עניני עוה"ז מה שהוא למטה בעולם השפל הזה אבל ולבו למעלה כדי שיוכל ע"כ לעבוד את בוראו בעבודה שלמה באין משטין ואין טורד ואין פגע רע ובזה יש לפרש מה שדרשו חכז"ל ולעבדו בכל לבבכם איזה עבודה שהיא בלב הוי אומר זו תפלה כי האיש ההוא אשר מרגיש בנפשו פחיתות הדבר לדבר לפני מלך העולם ולבקש מלפניו על דברים פחותים הוא כמאס מצד עצמו אמנם טוב ויפה הוא אם כוונתו שלא יטרידהו ולא ימנענו מונע מעבודת בוראו אז גם תפלת זו הכשר מצוה מקרי וגם בו בכלל עבודה תחשב אך אין זו כי אם עבודה בלב בטוב כוונתו לה' כי את אשר יבטא בשפתים הן הם לטובת עצמו הוא דורש ובפרט בעניני עוה"ז אשר הוא מגואל בפ"ע ולא לעבודה יחשב זולת משום טוב כוונתו לה'. אמנם אין זה כי אם באיש אשר בתורת ה' חפצו ולבו שלם עם ה' לעסוק בתורתו ולעבוד עבודתו אבל אם איננו מקשיב לקול ה' ומסיר עצמו מת"ת ומקיום מצותיו אז לא זו שלא תחשב תפלתו למצוה אלא אף זו שהיא בערכה כמאסת ומתועבת היא בהיותו עומד לפני מלך גדול ונורא אשר מפחדו יחילו איים והוא מארץ תלפלף אמרתו ועל עסקי הארץ וכל אשר בה וז"פ הכתוב משלי מסיר אזנו משמוע תורה גם תפלתו תועבה:

וז"פ ויהי בימים הרבים ההם וימת מלך מצרים ויאנחו ב"י מן העבודה שהי' אנחה שלהם שוברת כל גופם מפאת העבודה עבודת ה' שנתבטלו ע"י גודל עניים ומרודים ותעל שועתם אל הא' שכוונתם הי' לשמים יירא ה' את ב"י וידע מחשבתם שכוונתם למען אשר לא יתבטל מעסק התורה וקיום המצות;

וז"פ הקרא כל תפלה וכל תחנה אשר תהי' לכל האדם להתפלל על עניניו מה שנוגע לעצמו ופרש כפיו אל הבית הזה שיהי' כל מגמתו בבקשת צרכיו למען ה' ועבודתו שיוכל בכח אכילה ההיא ללכת עד הר ה':

וז"פ ג"כ על זאת יתפלל כל חסיד אליך לעת מצוא למען שטף מים רבים הן המה הטרדות והמניעות המונעים אותו מלעבוד את ה' בשמחה ובטוב ואותן המניעים אליו לא יגיעו וזה כל פרי תפלתו ותחנתו:

וז"פ הגמרא חסידים הראשונים היו שוהים שעה א' ואח"כ מתפללי' ובשעה ההיא היו מתבוננים ומזככי' מחשבתי' כדי שיכוונו את לבם למקום שע"י שיעשה לו כל צרכיו ימלא כל הכנות לתורה ועבודה:

וז"פ שהקב"ה מתאו' לתפלתן של צדיקים לפי שהצדיקים דייקא הוא אצלם בגדר עבודת לפי שכוונתם לש"ש לבל יטרידהו דבר מקיום התורה וא"כ גם בזה הוא עובד ה' שהכשר מצוה מצוה וע"כ אמרו חכז"ל לעולם יסדר אדם שבחו של מקום תחלה למען ילהב לבו לאהבה את ה' ולעבדו בכל לבבו ועל יסוד זה יתפלל אח"כ שיצליחהו ה' מכל טרדה וישפיע לו שפע שבע רצון ומלא ברכת ה':

וז"פ המדרש בתחלה יתבונן בגדולתו וגבורתו ויקבל עליו עמ"ש לעבדו ולברך בשמו כל הימים וזו כן אברכך בחיי זו ק"ש ואח"כ בשביל להשיג דבר זה יתפלל בשמך אשא כפי זו תפלה אם אתה עושה וכך כוונתך לשם ה' עליו הכתוב אומר כמו חלב ודשן תשבע נפשי כאלו נפשו ונשמתו מושבעי' ומשופעים מקיום המעשים טובה לעוש':

וז"פ צו את אהרן וכו' והנה ידוע שבזה"ז התפלה במקום הקרבן אין צו אלא לשון זירוז שיזהר וישתדל לעשות כמתכונתן. וע"ז אמר ר"ש ביותר צריך לזרז במקום שיש חסרון כיס שצריך לישועת ה' והצלחת עוה"ז הכלול בכיס כי הוא היקום שמקים את האדם על רגליו ואז צריך זירוז ביותר שיעשה בכוונת ראוי' ויכוין את לבו למקום ולא למלא נפשו כי ירעב:

מענינא דרגלא

בזכות ד' דברים נגאלו ישראל ממצרים שלא שינו את שמם ולא שינו בגדיהם ולא שינו את לשונם ושלא היו דלטורין ביניהם והנה המאמר הזה סותר למה שאמרו לא נגאלו ישראל אלא בשביל אמונה כי לזרעך אתן את הארץ הזאת לרשתה ויאמר במה אדע כי אירשנה ויאמר ידוע תדע כי גר יהי' זרעך וכו' ויש להקשות וכי מה חטאו ומה פשעו לו עדיין עם בנ"י עד שנגזר עליהם גזירת בין הבתרים ואם מחמת שאברהם לא שמר פיו ולשונו ואמר במה אדע עוד יותר יקשה וכי טובי' חטא וזיגוד מינגיד אתמהה! ונראה

ונראה לומר שאברהם לא נסתפק חלילה בקיום בריתו ונאמנים בדברו של הקב"ה אלא שאברהם נתירא שלא יקוים בישראל פן תאכל ושבעת ורם לבבך ושכחת ואז לא ישארו שם כי תקיא הארץ את יושביה וע"ז התאונן בדבריו במה אדע כי אירשנה דייקא כי ההבדל בין ירושה לנחלה הוא כי נחלה הדרא בעינא והוא שאול לזמן קצוב אבל ירושה היא עד עולמי עד לא תתבטל לעולם וע"ז חרד א"א עליו השלום את כל החרדה הזאת לאמר במה אדע כי אירשנה דוקא שיקיים עד העולם ולא יגרום החטא להשליכם אל ארץ אחרת כיום הזה:

והנה במדרש איתא ג' מתנות טובות נתן הקב"ה לישראל וכולן לא נתנו להן אלא ע"י יסורין והכוונה בזה לפ"ד היוה כי ה' חפץ למען צדקו שיהיו אצלם בנחלה עולמית שלא יאבדו מה שנותנין להם לכן לא ניתן להם אלא ע"י יסורין שכל דבר שמשיג וזוכה ע"י יגיעה רבה וע"י יסורין הוא יקר מאוד אצל האדם ומשמרו עד עת קץ שלא יארע להם שום הפסד אבל ע"כ השיב הש"י כששאל במה אדע כי אירשנה ר"ל שיהיו אצלם במדרגת ירושה והשיב הש"י ידוע תדע שאתן אותו להם ע"י יסורין ועי"כ ירצו להזהר למען לא יאבד מתחת ידיהם:

ויאמן העם וישמעו כי פקד ה' את בני ישראל וכי ראה את עניים ר"ל מתחלה לא הבינו היאך ובאיזה זכות המה נגאלי' כי הי' עירום ועריי' מכל המצות אבל לאחר שראו ויאמן העם שיש עכ"פ אמונה וישמע הבינו והשיגו יפה כי פקד ה' שהרי עכ"פ יש בידם עכ"פ זכות אמונה:

ויסב ה' את העם דרך המדבר ים סוף וחמשים עלו בני ישראל וכו' ונראה דלכאורה י"ל שכל מה שנגאלו ישראל ממצרים לא הי' בזכותם אלא מחמת הבטחתו לאבות אך ז"א דא"כ שלא הי' בזכותם הי' די שיגאלו ממצרי' ויכנס דרך ארץ פלשתים ואם ישובו ישובו הבטחתו כבר ע"י שנגאלם אך שהנחם דרך ים סוף מהלך רב עלום א"ו שהיי' ביניהם אנשים מסוגלים ונגאלו עכ"ז בשביל אמונה וז"פ ויסב את העם שהי' רוצה להושיעה אותם מכל צד והוא מטעם חמשים עלו שהי' רק א' מחמשה והם הי' צדיקי' בעלי אמונה:

וז"פ מה שמועה שמע ובא קריעת ים סוף ומלחמת עמלק שע"י יציאתם ממצרים בלחוד אין ראי' שהם הטובים דלמא משום ברית אבות אבל מאחר שהי' רואה קריעת י"ס ומלחמת עמלק וזה אינו בכלל הבטחה ומוכח שהם הטובים בפ"ע והנה איזה זכות הי' להם לישראל בעת ההיא גלו לנו קדמונינו ז"ל שהוא האמונה ומקרא מלא הוא ויאמינו בה' ובמשה עבדו ועי"כ זכו שינהג הקב"ה כאלו בזכות עצמן נגאלו ויעשו להם נסים בקי"ס ומ"ע אף שלא הי' זה בכלל ההבטחה שהבטיח הקב"ה את אבותינו ובזה יש להבין מה שאמרו חכז"ל קשה מזונותיו של אדם כקריעת י"ס שהרי בקי"ס מה שזכו לזה הוא בשביל אמונה וכן במזונותיו של אדם אמרו כל מה שישראל אוכלין בעוה"ז אינן אוכלין אלא בשביל אמונה וז"פ קשה מזונותיו דלכאורה יש לתמו' וכי דבר קשה אצל הקב"ה הלא את השמים ואת הארץ הוא מלא אלא שקשה כלפי מה"ד יען אין לו עדיין זכיות שיזכה ע"י לפרנסה וכלכלה אך אמונה יש לו עדיין והרי זה דומה בעצם לקי"ס שבזכות אמונה נגאלו:

וז"פ הגמ' קשין מזונותיו ש"א כקי"ס דהיינו כמו שקי"ס אם כי הי' בזכות עצמן של ישראל לא מברית אבות בלבד אבל אעפ"כ לא הי' בידם אלא זכות האמונה שהאמינו בה' ובמשה עבדו כן ג"כ אמרו חכז"ל כל מה שישראל אוכלין בעוה"ז אין אוכלין אלא בשביל אמונה:

וז"פ ויאמינו בה' ובמשה עבדו וזה הזכות בלבד אשר הי' להם לכן אז ישיר משה יען הי' ג"כ בזכות עצמן וזה ג"כ פירוש הקרא ויאמינו בדברו יען הי' אתם זכות האמונה ולא הי' בזכות אחרים בלבד לכן ישירו תהלתו:

וז"פ הפסוקים וארשתיך לי לעולם וארשתיך לי וכו' דהנה ג' פעמים מצינו שבחר ה' באיש מיוחד או בעם מיוחד והבדיל לסגולתו וכרת ברית אתו להיות לו לעם נחלה כיום הזה וענין זה כדמות אירוסין הוא אשר יבחר לו אשה אחת מקהל נשים להיות חברתו ואשת בריתו הפעם הראשון הי' בדור המבול כאשר בא קץ כל בשר לפניו השאיר את נח ואת זרעו בחיים והבדיל אותם מקהל מרעי' וחטאי' לבנות מהם עולם חדש פעם ב' הי' בעת שבא א"א להכיר את בוראו והודיע טבעו בעולם מצא הקב"ה את לבבו נאמן לפניו וכרות עמו הברית והג' כאשר ראה את עני עמו אשר במצרי' ובא ה' וכל קדושיו עמו לקחת לו גוי מקרב גוי ולהיות לו לעם סגולה מכל העמים וההבדל בין אלו הג"פ לפי המדרש שנח ג"כ לא הי' כדאי שינצל רק ונח מצא חן יען כי ראה הקב"ה שישאר עכ"פ איש א' למען לא יאבד העולם כלו ולכן בחר בנח כי הוא הי' המובחר ביניהם וז"פ וארשתיך לי לעולם בשביל קיום העולם ובפעם הב' אצל אברהם וודאי דנפיש זכותי' טפי כמאמר הכתוב למען אשר יצוה את בניו וכו' וז"פ וארשתיך לי פ"ב ואז הי' בשביל צדק ומשפט חסד ורחמים אולם בפ"ג אם כי הי' בידם איזה זכות אבל אינו אלא אמונה בלבד והבטחון לעתיד שיקבלו את התור' ויקיימוה וז"פ פ"ג וארשתיך לי באמונה וגם בשביל וידעת את ה' שלעתיד תבוא לידי דעת ויראת ה' בשלימות:

והוא הטעם אשר נקרא שבת הגדול כי השבת אות אמת הוא על אמונת חידוש העולם ואז בשבת ההוא כאשר באו לידי אמונה אמיתי' בטחו אל ה' בכל לבבם ולא פחדו ולא רהו מכף מעול וחומץ:

מאמר ו׳

שערי ציון

ר״ל הווי מציין מערתא דרבנן כי מטא למערתי׳ דרי חיי׳ איעלמא מיני׳ חלש דעתי׳ אמר רבש״ע לא פלפלתי בתורה כמותו יצאה ב״ק וא״ל תורה כמותו לא רבצת. (בבא מציעא פ״ה).

אחז״ל במדרש מהיכן זכה משה לקרני הוד טיפת דיו נשתייר בקולמסו וקינחה בראשו ומשם זכה לקרני הוד ופי׳ רבינו ז״ל עפימ״ד בברכות די״ג ע״ב א״ל רב לר״ח לא חזינא לי׳ לרבי דמקבל עליו עול מלכות שמים א״ל בר פחתי בשעה שמעביר ידיו ע״ג פניו מקבל עליו עול מלכות שמים ואומרים בשם הרה״ג ר׳ שמעון סופר ז״ל דהענין דשאלת רב דרבי לגודל מדרגתו וקדושתו ואחר שנזדכך כ״כ ולא נהנה מעוה״ז אפי׳ כאצבע קטנה עד שהגיע למדרגת ולבי חלל בקרבי וע״כ שאלת רב על רבינו הקדוש שנתעלה להיות כ״כ גדול כמלאכי עליון איך יצויר לומר עליו שמקבל על עצמו עול מלכות שמים הלא לגודל שכלו ועוצם חקירותיו ורוב קדושתו הלא מעצמו יבין בדעתו ושכלו איך לעבוד לאל הכבוד ולמסור כל גופו ונפשו לעבודת ה׳ ואיפוא נוכל לומר כי הוא מקבל עליו עול מלכית שמים וע״ז השיב ר״ח דרבי בכל עוצם השגתי׳ בדרכי ה׳ בכ״ז כשמגיע זמן ק״ש הסיר ממנו כל השכליות וכל השגותיו וחקירתו רק מקבל על עצמו אמונתו ויחידו י״ת באמונה לבד עכדפח״ח ובזה פי׳ רבינו דברי המדרש הנ״ל כי ידוע מאחז״ל דלומד לאחרים מכונה בשם כותב כמ״ש הלומד ילד למה דומה לדיו שכתובה על נייר חדש והנה מרע״ה אשר הי׳ מדרגתו למעלה משכל האנושי׳ כמ״ש ותחסרהו מעט מאלקים ול״ה יכול ללמד את בני ישראל התורה כפי גודל השגתו כי המה הי׳ למטה ממדרגתו הגדולה והי׳ מוכרח לצמצם עצמו בהעטיפו מילתו שיוכלו להשיג לפי מדרגתם ועיין במדרש שמואל פ״א דאבות במאז״ל משה קיבל תורה מסיני ומסרה ליהושע מענין זה וע״כ הי׳ נשאר אצלו הרבה מהתה״ק מה של״ה יכול לגלות להם וע״ז המליצו חז״ל שנשתייר אצלו וקינחה בראשו ומשם זכה לקרני הוד וכ״כ נוכל לומר על רבינו שהי׳ לומד תמיד עם תלמידים והשליך עצמו מנגד ולא הלך בגדולות ובנפלאות לפ״ע גדולתו ולא שם אל לבו להרבות בהשלמת עצמו רק שם כל מגמתו בהשלמת התלמידים ולמד עמהם באופן שיוכלו לקבל ממנו ולהעלותם ממדרגה למדרגה כאשר הי׳ מרגלא בפומי׳ בתחילת הזמן ואמר תלמידיי הלא תדעו שאני לומד עמכם מסכתא אשר למדתי׳ פעמים אין מספר וכן בשו״ע יו״ד ולמדתי כמה וכמה פעמים ועכשיו הי׳ ראוי לי לעצמו ללמוד כמה סוגיות עמוקות בהויות דאביי ורבא וכן לעסוק בכתבי האר״י לתיקון נשמתי כי מתי אנכי אעשה לביתי ואני כבר זקנתי ובאתי בימים אמנם הנני מפקיר עצמי ללמד עמכם דברים אשר יהי׳ לתועלתכם ובזה פי׳ מאחז״ל אם הרב דומה למלאך ד״צ תורה יבקשו מפיהו כי ידוע דהאדם הוא בגדר הולך שהולך תמיד ממדרגה למדרגה אבל המלאכים המה בגדר עומדים שהמה תמיד במדרגה אחת וכמ״ש בפסוק ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה ונמצא כשהרב מלמד לתלמידיו אם כוונתו העיקר בהשלמת עצמו אז לא יהי׳ כ״כ תועלת תלמידיו כי המה לא יבינו ולא ישיגו מדרגתו אבל אם הרב ישליך עצמו מנגד ולא יחשוב השלמת עצמו כלל רק השלמת תלמידיו והגם שהוא לפ״ע מדרגתו הגדולה ישאר עומד מרב כזה בודאי יהי׳ להתלמידים תועלת גדול וז״ש אם הרב דומה למלאך ד׳ צבאות שיתמעט בהשלמת עצמו ואפי׳ ישאר בחי׳ עומד בגדר מלאך מרב כזה ראוי לקבל תורה מפיו וע״כ הי׳ דרך לימודו שלא להרבות בפלפולים עצומים להראות חריפתו וידו הגדולה שאין בהם תועלת כ״כ רק לחדודי בעלמא ועל הרוב המה רחוקים ממרכז האמת כי הי׳ רוצה להרגיל התלמידים בשדי התלמוד רק בדרך האמת ולי הצעיר נראה להעמים כוונה זו בדחז״ל פ״ק דברכות מ״ד אוהב ד׳ שערי ציון מכל משכנות יעקב אוהב ד׳ שערים המצוינים בהלכה מכל משכנות יעקב ב״כ ובתי מדרשות דר״ל דמשכנות הוא כינוי למי שמתבודד משכנות מובטחים ועוסק בהשלמת עצמו אבל שער יכונה למי שעבודתו באו״ן זה שגם אחרים יקבלו ממנו כשער הזה הפתוחה וכל הרוצה לכנוס יבוא ויכנס וז״כ הש״ס אוהב ד׳ שערי ציון שערים המצוינים בהלכה ועוסק בהשלמת אחרים מכל משכנות יעקב שמתבודדים וכל עבודתם רק בהשלמת עצמם:

הנה לעיל במאמר ד׳ בעמדי על הפרק להתבונן על מהות רבותיו ויחוסם על תעודת רבינו ומשמרתו משמרת הקודש על הבאר אשר ממנה ישקון העדרים הנחתי מקום להתגדר בו במאמר הזה כי הוא נוגע לענינינו והוא בשבת רבינו בק״ק פרעסבורג קנה לו שם עוד רב אחד אשר עשה רושם חזק ואמיץ על דרכי לימודו כי בימים ההם הי׳ הגאון העצום מו״ה נתן בנימין ליעבער ז״ל הנקרא בפי כל בשם ר׳ נטע וואלף ראב״ד בק״ק הנ״ל (וסיפר לנו רבינו כי שמע כי בעת אשר בא חותנו לישיבת מרן בעל חת״ם זצללה״ה לבחור בחור מופלג להשיא לו בתו יעץ לו את הגאון הנ״ל באמרו לבחור הלז אין צורך לקנות עבורו ספרי היד החזקה הרמב״ם כי חרותים המה על לוח לבו) והגאון הזה עם כל רוב בקיאתו ועוצם חריפתו בש״ס ופוסקים על כולנה עלה רוחב בינתו לסלק ולעזק כל מכשול מדרך הסברא הישרה ואומן נפלא בלימוד גמפ״ת על הדף והיות כי קבע לבני הקהילה שיעור מדי יום ביומו בלימוד הש״ס רבינו ז״ל לא מש מתוך האוהל ושתה בצמא דבריו היוצאים מפה מפיק מרגליות ומרבו הזה למד את דרכי לימוד

לימוד הישר אשר בו הראה את כחו ועוצם ידו לעשות במים עזים נתיבה לצלול במעמקי ים התלמוד ולהעלות פנינים יקרים מדברי רבותינו הראשונים נ"ע וביחוד בדברי אדונינו רש"י ראש המפרשים הראה לדעת כי כל דבריו נשקלים בפלס מאזני השכל הישר וכל מלה אשר נראית לפום רהיטא כמיותרת יש בה צורך גדול ללטוש הפירוש האמיתי לפי שיטתו ובזה בנה דייק להשמר מקו' התוס' או משאר סתירות וקושיות אשר יוכלו לצמוח בלעדו גם בדברי בעל המאור והרמב"ן והרא"ה בבדה"ב סלל דרך ומסילה לגלות יופי מליצת דברי חכמים וחידותם במו"מ של הלכה לאסוקי שמעתתא וכ"כ בדברי רבותינו מפרשי הש"ס מהרש"ל ומהרש"א הראה לתלמידיו בכח כביר וביד חזקה מה עמקו מחשבותם ומה נעמו שיחותם.

ועתה אשא דעי ושיחתי לכל קורא בספר הזה שאם ימצא באיזה מקומן סברא פשוטה או פירוש חלק אל יקל זאת בעיניו כי הן הן גופי תורה לברר הפשט האמיתי בדרך שיקול הדעת מבלי לנטות אל ימין או שמאל אחר השיחים הנאים והחילוקים היפים דאגב חריפתא משבשתא וכיון דעל על ויבלבל דעתו גם בזמן שאין מקום לציצים ופרחים כ"א לירד לעומקה של הלכה לדעת את המעשה אשר יעשון ואם כי הפלפול הוא האמצעי המוכשר לדחות הסברות הכוזבות והשיטות הבדויות ולגלות הדרך הנכון והישר, הריבוי ממנו הוא כמו תוספות התבלין והפלפלין במדה גדולה אשר ישחיתו טעמו העצמי של התבשיל ויטלו ממנו מראיו ותוארו:

ומה גם לתלמידים צעירים אשר טרם נסתה כף רגלם לדרוך בנתיבות הלימוד עיקר גדול שלא לבלבלם ולהלאותם בפלפולים של מה בכך כי עי"ז יטו קו מני אורח הישר וישתבשו בדרך הלימוד וזאת רמזו לנו חז"ל בנושא מאמרינו כי אף שידוע גודל חריצתו של ר"ל אשר הי' מותיב ומפרק עוקר הרים וטוחנן זו בזו בסברא בעת אשר העריך עצמו מ"ל ר' חייא ראש המורים יצתה ב"ק וא"רה אף אם פלפלת בתורה כמותו אעפ"כ לא הי' לך כח הצמצום להרביץ הרעיונות הסוערים המתנשאים בגלי ים התלמוד ולשככם עבור תועלת התלמידים כמו לר' חייא והם הי' קרני הודו והדרו אשר הבריק בהם פני תבל בזיוום והדרם ובענין הזה מצאתי בכת"י של רבינו כדברים האלה:

במשנה סוף מס' ברכות והתקינו שיהא אדם שואל את שלום חבירו בשם שנ' והנה בועז בא מבית לחם ויאמר לקוצרים ה' עמכם ויאמרו לו יברכך ה' ואומר ה' עמך גבור החיל ואומר אל תבוז כי זקנה אמך ואומר עת לעשות לה' הפרו תורתיך ר"נ אומר הפרו תורתך משום עת לעשות לה' ועלה בדעתי להעמיס בדברי רבותינו אלה איזה דברי מוסר השכל דהנה במדרש אמרו עת לכנס ועת לפזר בזמן שהתורה חביבה על לומדי' פזר ובזמן שאין התורה חביבה על לומדי' כנס הכוונה לדעתי שאע"פ שהוא מבטל את תורתו ע"י שמבטל מלימודיו ועוסק בצרכי צבור ללמוד דעת את העם דברים אשר נקלו בעיניהם והי' לו לעסוק לעצמו בעניני' אמורי' מ"מ בשעה שהתורה חביבה על לומדי' מצוה עליו לבטל למודו של עצמו וללמד לאחרים כמ"ש בחוה"ב שהוא משל למי שנושא ונותן בממון של אחרים אע"פ שהוא מרויח ריוח מעט מ"מ מאחר שיש בידו סחורה הרבה עולה ריוח המעט מכל סחורה לסך גדול שהרי יש בידו ממון רב לעסוק בו לא כן הנושא ונותן בממון של עצמו שהוא מעט אף אם הריוח לעומתו הוא גדול מ"מ מאחר שעוסק במעט קרן אינו עולה לסך גדול כן ארחות כל מזכי הרבים תלוי בהם ונפישא זכותייהו טובא אמנם כ"ז אינו אלא בשעה שהתורה חביבה על לומדי' עכ"פ אבל בזמן שאין התורה חביבה כלל כנס מוטב לו לכנס לעצמו ללמוד את הצריך לעצמו ולא יבטל זמנו בחנם וז"ש והתקינו חכז"ל קבעו רק לתקנה טובה ומעולה שיהא אדם שואל ודורש ומבקש את שלום חבירו בכל מיני התאמצות אפי' בשם שמבטל עי"כ מלעבוד עבודתו המיוחדת לו להתהלך את ה' שנ' והנה בא מבית לחם ויאמר לקוצרים ה' עמכם שאמר להם דברי תוכחה ומוסר שבל ירפו ידיהם מן התורה וכו' ואומר בגדעון ה' עמך שמה שמתאמץ לטובת ישראל בזה ה' עמו שהרי הוא מעתה גבור החיל של חיל כבד מאוד ואומר אל תבוז כי זקנה אמך והדורש טובה לעמו שכרו הרבה מאוד ולא תבוז הדבר הזה ואומר עת לעשות לה' הפרו תורתיך בזמן כזה ראוי לקבוע העת לה' לבדו ולא לבני אדם כלל אלא להתבודד לפני ה' בשעה שהפרו לגמרי תורתיך דברי תורתיך אינם ערבי' עליהם ובטוח שלא יקבלו ולא יכנסו דבריך באזניהם והנה ר"נ הסכים לדבריו אמנם התחכם ואמר שצריך מתינות גדולה בדבר הזה שהרי הנסיון מעיד שכ"פ מתוך כך ירדו פלאים ובאין לשפל המדרגה התחתונה לבעט בדברי מוסר ודברי תורה משום שהמנהיגי' הקדמוני' היו מורגלים בכך להשתדל לטובת עצמו ונפשם בלבד התקדשו והטהרו בבית מדרשם ועבדו את ה' באהבה ודביקות נפלא והעם הפריעו ושכחו את ה' באין מנהל ומחזיק בידם והפרו בשביל כך תורתיך משום עת לעשות לה' של מנהיגיהם ומוריהם לכן צריך התבוננות, שלא יטעה בזה:

מאמר ז׳

וישפוט שמואל

שמני נוטרה את הכרמים כרמי שלי לא נטרתי. (שה״ש א׳.)

ביום י״ג לחודש תמוז שנת תרכ״ג נשא רבינו את זקינתי הרבנית הצדיקת מרת **תמר** חיי׳ שתחי׳ בת זקיני הרבני הנגיד המופלג וכו׳ מו״ה **ישראל מנחם** רייכמאן ז״ל מישוב גארָאמבאֶלי הסמוך למישקאליץ טשאבה שהי׳ בר אוריין ודחיל חטאין ומוקיר רבנן ואחר חתונתו הלך לשכון כבוד בארץ מגורי אביו עיר מולדתו טיסא פירעד וישב שם ע״פ אביו הג׳ זצ״ל כמשלש שנים וכאשר גוע ויאסף אל עמיו זקן ושבע ימים ומפני טעמים כמוסים היתה נסבה מאת ה׳ שלא קבלוהו להיות שם אב״ד במקום אביו ויעזוב את עיר מולדתו ויתקע אהלו ל״ק טשאבה וישב שם עה״ת ועל העבודה ולא הרעיש העולם על חזקת הרבנות שלו מאביו ז״ל והשליך על ה׳ יהבו כי במקומו ישיבוהו ובשמו יקראוהו וחמיו הנ״ל תמכו בימין צדקתו שיוכל לעסוק בתורה ולא יחסר לחמו וכאשר עזב הרב האב״ד שהי׳ שם בעת ההוא את עיר טשאבה קבלוהו אנשי מקומו לאב״ד בכבוד גדול אע״פ שהיתה פרנסתו מצומצם כי סיפוקו הי׳ מעט בכ״ז קיים את התורה מעוני ועשה ריבץ וקובץ לתורה אשר היתה זאת כל ישעו וכל חפצו מתחילה ועוד אז כאשר בא מפרעשבורג לבית אביו קבע ללמוד עם בחורים ומאז לא פסקה ישיבה על שלחנו ושם בטשאבה הצליח בלימוד הישיבה כי הי׳ עוסקים בתורה בהתמדה גדולה ומצוינים ביראת שמים והגם שהי׳ בלחץ בכ״ז גידל יתום בתוך ביתו ואמר אז לפרש הפסוק והי׳ ראשיתך מצער ואחריתך ישגה מאוד דלכאורה צ״ב מה זו הנחמה הרי יוכל לומר איננו רוצה שיהי׳ ראשיתי מצער וגם איננו מבקש גדולות להיות אחריתי ישגה מאוד אמנם הכוונה עפימ״ש חז״ל במדרש רשעים תחילתם שלוה כו׳ והצדיקים תחילתן יסורים וסופן שלוה עכ״א לנו הפסוק בהיסורין שיהי׳ בתחילה לא יהי׳ לזמן ארוך כ״א מצער לזמן קטן מאוד אבל אחריתך הסופן שלוה יהי׳ לזמן ארוך מאוד ואעתיק פה ב׳ דרושים אשר דרש רבינו בשבתו על כסא הרבנות וראה נא קורא נעים בדרוש השני מה שכתוב שם כיון שנתמנה אדם בראש כו׳ צ״ל זהיר ברוחו לבל ידרוש לכבוד עצמו להשיג עי״ז פניות חיצוניות עושר וכבוד ודומיהן: אלא צריך שיהי׳ כל כוונתו לשמים להדריך רבים לעבודת ה׳ ולהרביץ תורה לצעירי צאן קדשים ותבין כי ב׳ המדות אשר הי׳ אבני פינה ויסוד מוסד לדרכו בקודש כל ימי חייו, שנאת הבצע, והרבצת התורה, מטרת חפצו ותכלית מגמתו רכש לו כבר בהיותו צעיר לימים כבן ז״ך שנים ומיד כאשר שמוהו לנוטר כרם ה״צ דאג על עצמו שלא ילכד ברשת הפניות ויהי׳ כל עבודתו בלתי ל״ה לבדו באמת ואמונה:

וזאת דרש בטשאבה כאשר הושיבהו על כסא הרבנות והובילו אותו אל דירתו מקום אשר הי׳ שם משכן כבודו של רבו הגה״צ ר׳ **אפרים** זצ״ל ונתפעל מזה מאד ושפך שיחו בדברים האלה:

מה נורא המקום הזה אין זה כ״א ב״א וזה שער השמים. כי הנה כל בית איש ישראל העומד לשרת למלך הכבוד ועוסק בתורה וכל מצוה הבאה לידו. הנה ביתו בית אלקי׳ כי כל עבודתו אשר יעבוד את ה׳ בביתו הוא המקדים את ביתו לה׳ אך בהיותו איש פשוט אשר נהנה גם מן העולם הזה. עי״ז גם בית האדם נקרא ע״ש מעשים גשמי׳ אשר יעשה בתוכו. אבל בית איש אשר כל מעשיו לשמים ואיננו נהנה מן העוה״ז כאצבע קטנה ובכל פעולותיו ותנועותיו שוים דרכיו שיהי׳ הכל מביאים לעבודת בוראינו בית האדם כי פעולת גשמיות להנאת עוה״ז לא נעשים בתוכו כלל ולכן בעת אשר בא יעקב ויפגע במקום אשר העלה שם אברהם את יצחק בנו לעולה תמימה לה׳ ולא הי׳ בזה שום פני׳ גשמי׳. ע״כ קרי׳ בשיל מה נורא המקום הזה איננו כ״א ב״א ואנחנו רק הכנה ומביא להביא את האדם לידי עבודת הבורא כ״א זה שער השמים מקו׳ כניסה ופתח להכנס מיד לפני ולפנים. וכן אני אומר על המקום הזה אשר ישב פה רבות בשני׳ קדוש ה׳ מכובד ומן תענוגי עוה״ז לא נהנה אמץ מנפשו כי נפשו בחלה בהם. מקום כזה איננו בית אדם כלל רק ב״א נגד וזה ממש הפתח השער אשר עלה בו הא׳ צדיק תמים במעשיו בסערה השמימה:

במ״ר פ׳ פנחס איתא יפקוד ה׳ אלוקי הרוחות לכל בשר וכו׳ וסבור הי׳ שימלא בניו את מקומו א״ל קב״ה וכו׳ בניך ישבו להם ולא עסקו בתורה אבל יהושע הרבה שרתך והרבה חלק לך כבוד הוא פירס את המחצלאות וכו׳ והוא שרתך כדאי הוא שישמש את ישראל שלא יאבד את שכרו. וקשה מה שאמר בניך ישבו להם ולא עסקו בתורה ואם באמת לא עסקו כלל בתורה היעלה על דעת שמרע״ה מבחר כל הילודים ישא פנים לבניו ויבקש להם גדולה שאינם הגונים לה וירצה ח״ו מנהיגים לישראל אשר לא דעת ולא תבונה בהם:

ונראה לפרש עפמ״ש חז״ל ג׳ מתנו׳ טובות ניתנו לישראל וכולם לא נתנו אלא ע״י יסורין. וקש׳ וכי סני להו לצדיקי׳ דאכלי תרי עלמא ואין כאן ח״ו צרות עין להנחילם רב ברכות מבלי שיסבלו יסורין מקום ויסורים אלו מה טיבם. ונר׳ דטובה גדולה היא זה כי איננו דומה מי שבאה לידו הון רב בפתע פתאו׳ מבלי טורח הגיעה כי הוא לא יחוס לאבדן ממונו אים מהר כלה וכו׳ ואבד העושר ההוא בענין רע ולא ישאיר אחריו מאומה נחלה מבוהלת בראשונה ואחריתה וכו׳ אבל מי שהרויח ממונו ע״י עבודה קשה ויגיעה רבה יחוס הרבה

הרבה על עמלו ועל יגיע כפו שלא יאבד בריק ולא יצמיח לבהלה. לכן ה' הטוב ברוב רחמיו וחסדיו ברצותו לברך את עמו בית ישראל בג' מתנו' טובו' ורצה לזכות את ישראל שיהי' בתורת נתנה קים לדור דורו' ולא יאבדו מהרה כמשפט שאלה לזמן מוגבל ולא ניתנו במתנה קיימת כ"א ע"י יסורין שעי"כ יחושו מאוד ויזהרו ברוחם לבל יאבדו מהם כאשר בא כן ילך אשר ע"כ נתעכב החרבן וגלות ראשון כמה מאות קרוב לאלף שנים וגילו לנו חכז"ל במדרש הנ"ל דמהאי טעמא בחר ה' ביהושע משרת משה יותר מבניו ומאי חזינן אשר בנ"ם גם הם למדו תורה מפי אביהם המלאכי' ואילולי כן לא בקש כלל שימלאו בניו את מקומו כי האמת אהוב מן הכל ובניו לא ידע אך יען הם למדו תורה שלא ביגיעה וטורח מרובה כמשפט בנים לאבותיהם מונחי' פרנסי' על הציבור אבל יושע כמה יגיעות יגע וכמה טרחות טרח ושימוש לרבו הקדוש ולא ימיש מתוך האוהל ובא לו ע"י יסורין והוא וודאי יחוס על כבוד תורתו שבא לו בעמל גדול שלא יאבד ממנו ע"י אשר יטה קו ח"ו וזו בניך ישבו להם במנוחה ובשלו' ולא עסקו בתורה שלא הי' להם שום עסק ויגיעה אבל יהושע הרבה שרתך ופירק את המחלצאות והגיע לידיעת התורה ע"י יסורין והיא כדאי בישמש את ישראל ומובטחני בו שיהי' מורה הוראה הגון וכשר בישראל ויחוס על עצמו שלא יאבד את שכרו אשר הגיע עדיו ביגיעה וטרחה רבה וכן אני אומר היום אם לא זכיתי למלאות מקום אבי הצדיק ז"ל מקום אשר ישבתי בהשקט ובטחה ולא עמלתי בתורה הנה זיכה ה' אותי למלאות מקום מורי הצדיק ז"ל מקום אשר למדתי תורה מתוך הדחק בעמל ויגיעה רבה יה"ר שאזכה להיות מורה הוראה בישראל:

עוד אמרתי לפרש פרש"י בעניני פרשתא דיומא ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף להורות לפניו גושנה ופרש"י לתקן לו בית תלמוד שמשם תצא תורה ואח"כ אמר יוסף לאחיו והי' כי יקרא לכם פרעה ואמר מה מעשיכם ואמרתם אנשי מקנה הי' עבדיך וכו' וקשה למה זה הוצרך ללמדם טענות מה שיאמרו לפני פרעה כיון שכן הי' האמת והאמת מובן מעצמו ואך טענות של שקר צריך ללמדו ולהטעינו וי"ל דבאמת עיקר מעשיהם ועסקיהם של שבטי ישורון לא הי' מרעה הצאן והמקום כ"א ללמוד תורה ולעמוד לשרת בשם ה' והי' פשוט בעיניהם אם ישאלו אותם לאמר מה מעשיכם שתם בפה מלא יאמרו עבדי ה' אנחנו ולומדים תורתו לשמה ואם יבקש פרעה מהם שישבו בארצו כי לכבוד ולתפארת יהי' לארצו אם אנשי חכמה ומביני מדע ישבו שם והם באמת לא רצו לשבת בארץ מצרים ארץ טמאה אבל להשיב כן בפני אדוני הארץ לגנות את ארצו א"א לכן כה יען להם שישיבו אנשי מקנה הי' עבדיך וגם זה אמת הוא בעבור תשבו בארץ גושן כי לזה וודאי יסכים בלב שלם כי תועבת מצרים כל רועי צאן והוא הטעם אשר גם אבינו הזקן תקע אהלו בארץ גושן ולא במצרים אף שלא הי' עסוק במרעה הצאן אך הוא הדבר אשר דברנו כי עיקר טעמם שלא רצו לעסוק בעבודת הקדש בארץ טמאה וז"פ להורות לפניו גושנה והוקשה לרש"י ז"ל מה בצע כי ישב בארץ גושן ולא במצרים ותי' שרצה להורות ולתקן לו בית תלמוד כזה שמשם תצא התורה שגם המקום גורם מתוקן ומוכשר לקבלת התורה ולא במקום טמא אשר לא יצלח לכל מלאכת עבודת הקודש לעשות אותה וכן הבית הזה אשר הוכן לשבת בו לאורך ימים ושנים טובים הוא מקודש מאז ע"י התורה לשמה והעבודה אשר עבד בו הא' צדיק והוא מקום מוכשר ומתוקן לעסוק בו במלאכת שמים אקו' ואצפה לרחמי ה' שיהי' לי לעזר ולהועיל וסעד לתמכנו ולסעדנו ונושעה ואשעה בחקי ה' תמיד ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים את דברי התורה באהבה אכי"ר:

דרוש בשבת פ' ויגש בעת אשר הושיבוהו על כסא הרבנות.

כאשר צוה ה' את משה כן צוה משה את יהושע וכו' פ"ד שעל כל דיבור ודיבור שהי' יהושע דורש הי' אומר כך צו' משה אלא יהושע יושב ודורש והכל יודעין שתורת של משה הוא יבמות דצ"ו ע"א והקדמתי מאמר הגמ' מגילה ובמקום דקאי ירמי' היכי מתנבאי איהו אלא קרובת ירמי' הו' וכן אמרתי גם אנכי שלא יתפלאו על כי הרהבתי לעמוד במקום קדש אשר עמד שם רבי ומורי כי כבר אמרו חכז"ל בכל אדם מתקנא חוץ מבנו ותלמידו וכל המלמד את בן חבירו תורה כאלו ילדו, והוספתי בדברים מענין לענין ופרשתי מאמר הנ"ל שא"א לומר שלא הוסיף יהושע ביאור ופירש יותר מאשר אמר משה בעצמו שא"כ מה חידש הי' בזה"מ א"ו שהוא הוסיף מעצמו בינה יתירה להבין דבר מתוך דבר ואעפ"כ הכל יודעי' שתורתו של משה שכל מה שתלמיד וותיק עתיד לחדש הנה הכל למד מרבו אשר הרגילו בסדר תלימוד ועי"ז הוסיף אומץ מעצמו:

ועתה לא אתם שלחתם אותי הנה כי האלקי' וכו' מהרו ועלו אל אבי ואמרתם אליו כה אמר בנך יוסף שמני אלקי' לאדון לכל מצרים וכו'. ויהי' בבואם ויגידו לו לאמר עוד יוסף חי' וכי הוא מושל בכל ארץ מצרים ויפג לבו כי לא האמין להם וידבר אליו את כל דברי יוסף אשר דיבר אליהם וכו' ותחי רוח יעקב והרבה כפילות ושינוי לשונותי' כאמרו ונשנו בכתובי' האלה לכן אמרתי בעזה"י לפרש:

מדרש ויקרא רבה זש"ה אהבתי צדק ותשנא רשע מדבר בישעי' דאמר ישעי' מטייל הייתי בבית תלמידי ושמעתי את קול ה' אומר את מי אשלח ומי ילך לנו ואומר הנני שלחנו א"ל הקב"ה בני טרחנין הם סרבנין הם מקבל אתה עליך ללקות ולהתבזות א"ל אעפ"כ א"ל הקב"ה אהבתי צדק ותשנא רשע על כן וכו' כוונת המאמר בני טרחנין הם וכו' כיון שנתמנה אדם בראש ונטל טלית צריך להיות זהיר ברוחו לבל ירדוף לכבוד עצמו להשיג ע"י פני' חיצוני' עושר וכבוד ודומיהן כי המתכוון לזה

זה וזה לא עלתה בידו וכבר אמרו אל תעש עטרה להתגדל בה אלא צריך שיהי' כל כוונתו לשמים להדריך רבי' לעבודת ה' ולהרביץ תורה לצעירי' צאן קדשי' וכל העושה תורתו קבע ומלאכתו עראי שעיקר כוונתו שיוכל ע"י התמכותו ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולא מלאכה אשר בהתמכו' שיהי' לו עי"ז להחיות גופו ולהתפרנס מזה היא אצלו דבר טפל ועראי אם נכון לבו בכוונה זו ההגונה ידע נכון כי זה וזה נתקיים בידו וכן שאל הקב"ה את מי אשלח ומי ילך לנו דייקא לא לצורך עצמו כ"א להרבות כ"ש וכאשר ענה ישעי' מיד הנני שלחני השיבו הש"י שישקול ויתבין בדעתו היטב אם איננו טועה בדמיונו ויחשוב בנפשו שבני ישראל צריכין ולרבנין ולא יהי' לו מזה שום יקר וגדולה אם ומקבל גם ללקות ולהתבזו' וגם ע"ז השיב אעפ"כ אז הסכי' הש"י עמדו והעיד עליו כי אוהב את הצדק לבד להצדיק את בריותיו ולהנהיג צאן קדשי' ע"כ משחך אלקי' שמן ששון וז"כ באמרי הנני לכהנה הנני למלכות באיננו חושב בעצמו בהוא מתנשא למלוך להגדיל שמו בארץ כי אדרבה עיקר כוונתו במלכותו הוא לכהנה לעמוד לשרת והוא עצמו מה באמרו אל תבקש גדולה לעצמך ואל תחמוד כבוד באף אם אמנם צריך הת"ח לישב בראש כל עדה להיות נוהג כמשול בעצמו ושלא לברוח מכל כבוד לגמרי כי אורייתא היא דמתייקרא אבל עכ"פ לא יחמוד את הכבוד בחמדה אשר בלבו יותר מלמודך עשה והי' לך לאות על ידך באהבה עובד לשמה כי מי שדורש לכבוד עצמו חכמתו ולימודו יותר ממעשיו כי אין מגיע לו כ"כ יקר וגדולה מן הבריות על מעשה המצות כמו על לימוד תורה וכמו שאמר עוד ואל תתאו' לשלחנם של מלכים כי בהיותך אוחז בדרכי המלכי' הן הם הרבנו' לא תתאו' בעלם לשלחנם למען תגיע עי"ז להנאות עוה"ז כ"א את מלאכת עבודת הקדש לשלחנך אם אתה עושה דברי' לשם פעלן גדול משלחנם בעוה"ב העדן הנצחי' עין לא ראתה ואל יארכו לך הדברי' לצפות ולהמתין עד עת קץ כי ונאמן הוא בעל מלאכתך שישלם לך:

שימנו נוטרה את הכרמי' כרם ה' צבאות ביד ישראל כרמי שלי לא נטרתי שאין כוונתי להשיג ע"י מבוקשו ומחוז חפצו כ"א לעמוד על המשמר להיות צופה לבית ישראל:

וימצא יוסף חן אתם וישרתי וקשה איפכא הול"ל וישרת אותם וע"כ מצא חן בעיניהם אלא שע"י שראה יוסף שמוצא חן בעיניהם ע"כ אזר כגבר חלציו והרהיב עוז בנפשו לשרת אותם עוד ביתר שאת ויתר עז:

וזה ג"כ הכוונה כי שפתי כהן ישמרו דעת אם תורה יבקשו מפיו אם רואה בעיניו שהתורה חביבה על לומדי':

ונשמע במסורה נעשה ונשמע, ונשמע קולו בבא אל הקדש, ונשמע פתגם כי מלבד שצריך המנהיג להיות נאה מקיים ובעל מעשים טובים הנה צריך שיהי' גם נאה דורש למען אשר ישמעו העם ולמדו ליראה את ה' כל הימים ואף אם שתי אלה נמצא בו עדיין אין להבטיח שילכו במלאכתו אלא אם כן הסכימו מן השמים ורצון הש"י הוא הנותן כח לעשות חיל באפרתה וזו נעשה ונשמע שיהי' בעל מעשי' וגם ונשמע קולו בבאו אל הקדש ועוד פתגם המלך מלכו של עולם:

וישתחו ישראל על ראש המטה הפך עצמו ישראל על ראש המטה הפך עצמו לצד השכינה הכוונה בזה שהשתחוי' לגבי יוסף היתה כוונתו לעשות רצון קונו אשר המליך את יוסף והיתה השתחויתו לגבי השכינה וזה הממליך מלכי' הש"י הוא הממליך מלכי' ומושיבם על כסא כבוד א"כ נמצא שלו המלוכה שגם בהיותו מולך מלך בבו"ד הנה עטרת המלוכה הוא לש"י וכל המשתחו' למלכו כאלו משתחוה למלך מלכי הקב"ה:

וכן המנהיג בעצמו אם ישמור בדעתו בכל עת כי הש"י הוא המנהיג הכל ואם מצא חן לפניו להנהיגו כסא כבוד ולשבת בראש מרומו אז תמצא כביר ידו להנהיגם בדרכי' ילכו ועל מי מנוחות ינהלינו והנה אבינו הזקן יעקב ע"ה עיקר דאגתו עבור בנו האהוב אצלו לא הי' עבור חיי עוה"ז כי אם דאג אודותיו מי יודע אם לא מטה ארחות דרכיו מני ארחות יושר ואם יאמרו לו עוד שבנו חי הוא ומלך גדול על ארץ מצרים ארץ טמא' בין אנשי' וחטא' הנה הכפלו עוד דאגתו ואנחתו ויחשוב בלבו מה יעשה הבן ולא יחטא ובלא"ה אין בו עוד מתום שום מעלה ומדה טובה לכן היתה עלת בנו הצדיק אשר הי' לבבו שלם עם ה' אלקי' שיבשרו לו מקודם שהי' מאמין באמונה שלמה שהבורא ית"ש הוא ממליך מלכי' ולו המלוכה וזה מהרו ועלו אל אבי ואמרתם אליו בזה"ל כה אמר בנך יוסף שמני אלקי' לאדון לכל מצרים אבל בעלותם אל אביהם לא שמו לב לנוסח המאמר אשר אמר אליהם והגידו לו בקיצור עוד יוסף חי שהוא צדיק וכי הוא מושל בארץ מצרי' ויפג לבו כי לא האמין להם ואח"כ אמרו לו את כל הדברים אשר דבר יוסף אליהם שהכל מן השמים ואז ותחי רוח יעקב אביהם:

דברי הוראה

שאלו לשלמה בן דוד איזהו בן העוה"ב א"ל כל שכנגד זקניו כבוד הכוונה כלפי מה שאמרו ז"ל בחגיגה בט"ו ע"ב עמרא דכחית ליורה סליק א"ל כל מאן דהוה נקי אגב אימי' סליק וזו כל שכנגד זקניו אבותיו ואבית אבותיו אם מתכבד שהי' יראים וחרדי' ודבקי' בה' ותורתו אז דרכו נכון לפניו וביתר שאת לזכות את עצמו לחיי עוה"ב וזה הכוונה ג"כ זה ספר תולדות אדם זה כלל גדול בתורה היינו ג"כ ספר יחוסו של אדם מי ומי הוריו ואבותיו ומי יולדתו כל אלה הוא תועלת גדול בתורה לפי שאינו דומה תפלת צדיק בן צדיק וכו':

בקשה

הי' מתפלל תפלה קצרה א"ל מה מקום לתפלה זו א"ל בכניסתי אני מתפלל שלא יארע תקלה

תפלה ע"י ובילאתי אני נותן הודי' על חלקי הכוונה אחת היא לפי שנכנס להתבונתו בשלום שהי' מתפלל שיעזרהו ה' עכ"ל שלא יכשל בדבר הלכה והי' כן ה' עמו לשמרו ולהצילו כי לא ימנע טוב להולכים בתמים וממילא הי' נכון לבו ובטוח שלא יבוא תקלה ע"י ובגמ' שהתפלל שלא יאמר על טהור טמא ולא על טמא טהור לא כמקצת המוני עם אשר דעתם נבערה ומדמים בנפשם שלא יחשוב לו עון אם יחמיר ויאסור שלא כדין ובאמת לא כן הוא כי שניהם כאו' לא יכוונו שלא יחמיר שלא כדין ואעפ"כ שלא אומר על טהור טמא כי המחמיר נקל להזה:

מודה אני לפניך ששמת חלקי מיושבי בהמ"ד הנה ידיעת הספרו' זו הוא שאין חלקי ביושבי קרנות אלא שמי שכל תכלית התבונתו הוא עטרה וקורדם גם זו כישיבות קרנות יחשב ועז"א שאינו רק מיושבי בהמ"ד ולא מיושבי קרנות כלל כי זה כל פרי מגמתו להיות מחושבי בהמ"ד לא זולת:

ת"ח מרבי' שלום בעולם שנ' וכל בניך למודי ה' ורב שלום בניך א"ת בניך אלא בוניך כי כן דרכם של לומדי תורה לש"ש שהם עומדים לימין המנהיג ומורה צדק לעדתו אבל המקנטר נגדו וממשיל את כבודו לא יחשב בכלל ת"ח וזו ת"ח אמיתי' מרבי' שלום שנ' וכל בניך למודי ה' שלומדי' לש"ש אז ורוב שלו' בניך אל תקרי בניך שאינם נקראי' בניך אף אם כביר מצאה ידם בתורה אם הם מהרסי' ומחריבי' אלא בוניך אם מחזיקים מעמידי' בנין התורה על תלו:

ברכה

כה תברכו את בני ישראל וכו' ע"פ מ"ש מהר"ל חריף ז"ל הנה כי כן אם כן הוא שירא ה' הוא מבורך בכל ההצלחות מעתה אין צורך עוד לפרט כל הברכות אלא כן יבורך גבר שיהי' ירא ה' והכל בכלל וכן אני אומר כה תברכו את בנ"י אמור להם לכלם יחד יברכך ה' שיאמינו שכל עניני ההצלחות מאת ה' היתה זאת ויאמינו בה' ובנביאיו והכל בכלל ושמו את שמי על בני ישראל שיהי' נקרא ש"ש עליהם וממילא ואני אברכם או אמור להם יברכך לשון יחיד והוא עצם ברכת ה' הנאמרת לעם רב בלשון יחיד לפי שדרך הצדיקים ע"ד א' ותאות צדיקים אך טוב הכל הולך אל מקום אחד שמים ושמחי' לעשות רצון קונם:

מאמר ה'

ותשובתו הרמתה

אמר אביי ואיתימא ר"י הרוצה ליהנות יהנה כאלישע והרוצה שלא ליהנות אל יהנה כשמואל הרמתי שנאמר ותשובתו הרמתה כי שם ביתו. א"ר יוחנן שכל מקום שהלך שם ביתו עמו. (מס' ברכות ד"י ע"ב).

בשנת התר"ל ליצירה נתבקש הגאון האדיר קדוש ישראל מו"ה שלמה זלמן פערלשטיין זצ"ל אבד"ק אונצדארף לישיבה של מעלה ומאז ומקדם היתה העיר הזאת קהילה מפוארה ועליזה כי בכל מחוז סיפסען לא הרשו היהודים להתיישב בעיירות כ"א במקומות הקטנים ולסיבה זאת הי' אונסדארף עיר ואם בישראל כי רוב היהודים שבכל המחוז שכנו שם ויתרם שדרו במקומות המפוזרים לסביבותי' הי' שייכים ג"כ להעיר הזאת שלש עשרה שנים שלימות לא מצאה ידם להסכים על איש אחד אשר יוכלו לומר עלי' כי הוא ראוי לאותו אצטלא למלא מקום הגאון הנ"ל ויהי כאשר הגיע עדיהם שמעו הטוב של רבינו שלחו אחריו ושמו המשרה על שכמו למלאות מקום הגאון זצ"ל וכבוד רבינו נענה להם ויואל לשבת בקרבם ויהי כאשר בא שמה ראה כי בכל עת זמן העיר הלוך וחסור יען כי חופש ניתן מבית המלך כי היהודים יכולים לדור בעיירים הגדולים ובהוסר המניעה אשר חבשה אותם במאסר לדור בעיר קטנה שלא בטובתם התמוטטו אשיות הקהלה וגם נחלשה מעמה מצב היהודות בחלק ההוא ממדינת אונגארין הישנה אשר היא סמוכה קרובה למדינת מעהרין וע"כ עגמה עליו נפשו והחלשה דעתו על עזבו מקומו הראשון אבל אחר כך נתברר לו כי זה עצמו הי' לטובתו וסיוע גדולה להרבצת התור' יען לא הי' עליו עול הקהילה כ"כ אשר יטרידוהו מלימוד הישיבה והי' מרגלי' בפומי' לפרש מאחז"ל בחגיגה אשר הזכרנו לעיל אם הרב דומה למלאך ה"צ ולכאורה יקשה וכי אפשר לבקש מבו"ד אשר יהי' מלאכים והרי אחז"ל אם הראשונים כמלאכים אנו כבני אדם אך יען שראינו כמה גדולים וקדושים שלא הצליחו בהרבצת התורה בישיבה כ"כ יען שהי' חסר להם הפנאי שהי' טרודים תמיד בהנהגת הקהילה לישב כסאות למשפט ולד"ן בין אדם לחבירו וכדומה מעניני הקהילה המטרידים את הרב ואחז"ל אין מלאך אחד עושה ב' שליחות וזהו צחות מאמרם ז"ל אם הרב דומה למלאך ה"צ שאין לו לעשות אלא שליחות אחת ללמד בני יהודא קשת במלחמתה של תורה אז יבקשו תורה מפיהו וא"ל לא יבקשו תורה מפיו כי לא יצליחו בלימודם על ידו: וגם לתלמידים עצמם הי' לתועלת גדול שהי' יושבים בישוב קטן הרחק מזרם החיים אשר היצה"ר מצוי' בשוקים וברחובות מקום

שהרבה

שהרבה ב"א עוברים ושבים. ולעומת זה הי' לו מבטח עוז אשר לא יבוא לישיבתו כ"א מי שכוונתו רק לשם שמים ותוכם כברם וכענין זה הי' מרגלא בפומי' לומר בתחילת הזמן בפתיחת הלימוד ומצאנוהו כתוב בכתי"ק בפ' תשא:

ומשה יקח את האוהל ונטה לו מחוץ למחנה הרחק מן המחנה וקרא לו אוהל מועד והי' כל מבקש ה' יצא אל אוהל מועד אשר מחוץ למחנה והדקדוקי' רבו פשיטא מילתא שאם הי' אהלו של משה מחוץ למחנה שכל הרוצה דבר ממנו מוכרח ללכת אל המקום אשר הי' שם אהלו בעת ההיא ועוד למה באמת העתיק משה את אהלו מן המקום אשר הי' שם אהלו בתחלה ועוד שהי' הרחק מן המחנה וגם כפלות הלשון מחוץ למחנה שנכתב כ"פ על מגן לכאורה ונראה לפרש דהנה ר"ג וראב"ע פליגי אם יש ללמד לתלמיד שאין כוונתו לשמים לגמרי שר"ג דרש כל תלמיד שאין תוכו כברו אל יכנס לבה"מ וראב"ע אמר יכנסו הכל והנה גם רבינו משה ע"ה ברב חסדו קבל את הערב רב בתחלה ולא חשש במה אין תוכם כברם עד אשר יצאו תקלה מתחת ידם במעשה העגל כדרש חכז"ל כי שיחת עמך ולא עמי רק הע"ר ומכאן ואילך נתן אל לבו שלא יקבל בבה"מ רק מי שתוכו כברו אך במה יודע איפוא אם כוונתו טובה ורצוי' לכן צדיק יבחן אותם בזה שלא דרש בקרב המחנה שא"כ היו הכל נכנסין לפי שבא להם בלא טורח אך בחר לו מקום לדרשותיו במקום רחוק וכל הרוצה לשמוע תורה מפיו הולך להטריח וליגע א"ע ולא עשה כן כל גוי רק מי שכוונתו לשמים וזה ומשה יקח את האוהל ונטה לו מחוץ למחנה הרחק מן המחנה ועי"כ הי' מרויח שכל מבקש ה' שרצה לגמר תורה לש"ש יצא אפי' אל א"מ אשר מחוץ למחנה ולא ישית לבו לטרחא זו ועד"ז יש לפרש בשעה שחכם יושב ודורש דהיינו בביתו דאלו בבה"כ דרכו לעמוד ואם הוא יושב בביתו ואעפ"כ כל העם הולכין שמה ושומעין אז בל"ס כוונתם רצוי' לשמים ולפיכך מוחלין כל עונותיהם:

נחזור להנ"ל אחרי שעדת אונצדארף נחלשה והתמוטטה הי' פרנסת רבינו שם כל ימיו בצמצום ובכל זאת היתה בו מדתו של שמואל הרמתי ושנא המתנות עד קצה אחרון בתכלית המיאוס ומאיש אשר לא היו מבני עדתו לא קיבל מעולם שום מנה והמעות אשר שלחו והביאו אליו מכל קצות הארץ הכול נתן להחזקת בני הישיבה לבני העניים שמהם תצא תורה והמותר פיזר לצדקה וגם בעוד לא נתפרסם שמו בעולם ולא שלחו כ"כ הי' מקמץ מפרנסת ביתו וגידל יתומים ויתומות בתוך ביתו והשיא אותן וכמו כן לא רצא ליהנות מכתרה של תורה עד שאפי' חתנו יחידו שהי' ראוי לאותה אצטלא להיות רב ומורה אפי' בעיר גדולה והי' הדבר ניקל מאוד לפניו כי בכל המדינה היו לו אנשי שלומו ובריתו הסרים למשמעתו עכ"ז לא רצה שחתנו כבנו נ"י ישתמש בכתרה של תורה ומחמת שמנע א"ע מבני מליהנות והי' מסתפק בצמצום האפשרי ולא היו תלוי בדעת אחרים כלל ובתור מנהיג המדינה כביר מצאה ידו להתייצב בכל תוקף ועוז ללחום מלחמת ה' ולא יחת מפני כל ורק להעמיד האמת על תילו ומכונו והנה מקום פה אתי להעתיק חלק אחד מדרושו ממה שאמר בעת שנתמנה לרב אשר יכיל בקרבו דיעותיו הרמות בענין הזה:

מי יעלה בהר ה' ומי יקום במקום קדשו נקי כפים ובר לבב אשר לא נשא לשוא נפשי וכו' ישא ברכה מאת ה' וצדקה מאלהי ישעו וכו' יש לפרש בכוונתו ג"כ הרמז בזה לאותן העולים לגדולה לישב בראש ומרומים ישכון שאם אין כוונתו בזה כדי לפרנס א"ע ובטח בשם ה' כי הוא זן ומפרנס לכל ומדוע לא יפרנס גם אותו ומש"ה אינו נותן עיניו בממון כלל והוא שונא בצע ואיש כזה מובטחני בו שלא יטה קו מני אורח ישרה ואפי' כל הרוחות שבעולם באות ונושבות בו אין מזיזי' אותו ממקומו וז"ש הכתוב מי יעלה בהר ה' הוא התמנות של קדוש' להיות פרנס הממונה על הציבור ומי יקום במקום קדשו שישאר על עמדו ולא יטה אפילו כחוט השערה נקי כפים ובר לבב אשר לא נשא לשוא נפשי שאינו משעבד נפשו לעבוד ולמשא ולקבל אחריות ע"ע בשביל דברי שוא והבל חמודות עוה"ז שאין כוונתו לזה כלל אז יקום ויתקומם היטב במקום קדשו וא"ת היאך יפנה ידו ודעתו מכל וכל מתועלת ההתמנות א"כ מהיכן יפרנס אשתו וביתו ע"ז מתרץ הוא מרומים ישכון סלעים משגבו יבטח בשם ה' ישא ברכה מאת ה' ואותו הצדיק שמשפיעין לו בני עדתו הוא אינו נותן לב לזה בידוע לו כי הצדקה מאלקי ישעו ואין מעצור לה' להושיע בהרבה שלוחים אשר למקום וז"פ רבה דעמי' מדברנא דאומתי' כלומר מה שקבל הרבנות והגדול' ע"ע הוא כדי שיהי' מדבר ומנהיג לאומתי' ולא לכבוד עצמו הוא דורש. וז"פ אני אברך ולי נאה לברך פי' דוד המלך בהיותו עושה צדקה ומשפט לכל עמו וזה כל פרי מגמתו להיטיב לעצמו ולהביא אליהם ברכה לכן נאה לכבדו ביותר ולא לכבוד עצמו אלא לטובת עמו וז"פ אני אברך את ישראל וכפי גודלי וגבורתי כן יגדל כחי לכן לי נאה לברך לתת לי עוז ותפארת:

ולמען תת אות כי כל דרכו ומהותו של רבינו במדה זו מדתו של שמואל הרמתי התנוססה בקרבו מיום עמדו על דעתו אציגה פה את הדרוש אשר בשר בקהל רב בער"ח כסליו תרמ"ג בעת הפרדו מעדת טשאבה אשר ישב בקרבם י"ד שנים והי' לאל ידו להשתמש בדברי שמואל הנביא „את שור מי לקחתי" לא הי' נוטה קו ממרכז האמת — „שלא הי' בלבו שום אהבת וחמדת הממון" — „שהרי לא לקחתי מיד איש מאומה" התבונן נא ע"ז קורא נעים ויאורו עיניך!

מ"ר

ברכת הפרידה מטשאבא

מ"ר אין הקב"ה נותן גדולה לאדם אא"כ בדקו בדבר קטן ואח"כ מעליהו לגדולה' וכו' והקדמתי מדרש תמים תהי' עם ד' אלקיך כשתהי' תמים תהי' עם ד' אלקיך פי' כשעומד אדם להתפלל על צרכי גופו ספק עושין בקשתו ספק אין עושין אבל אם מבקש על תועלת נפשו לסייעתא דשמיא בעבודת ה' אין ספק כי לא ימנע טוב להולכים בתמים והבא לטהר מסייעין אותו. וז"פ כשתהי' תמים דרך באמת לאמתו לש"ש אז דע לך שתהי' עם ה' אלקיך ואין נמנע בידך. ואח"כ אמרתי לפרש התנצלותו של שמואל הנביא שאמר הנני ענו בי נגד ה' ונגד משיחו את שור מי לקחתי ואת חמור מי לקחתי את מי עשקתי ואת מי רצותי וכו' ויאמרו לא עשקתנו ולא רצותנו וכו' ויאמר עד ופירש"י רוה"ק העיד וכבר יש מי שעמד ע"ז מאחר שישראל בעצמו הודו לדבריו והודאת בע"ד כק"ע דמי לא הוצרך עוד לעדות רוה"ק. ואמרתי כי ב' מיני חסרון בהתנהגות רבנים ופרנס הממונה על הציבור אם מחסרון ידיעה שלא הבין דבר על בוריו או מחמת תועלת עצמו ח"ו. והנה על שלא הי' בלבו שום אהבת והנאת ממון העידו הם בעצמם כמ"ש את מי עשקתי דלכאורה שפת יתר הוא היעלה על הדעת לחשד בכך אפי' מנגדיו ושונאיו עכ"פ לא יאמרו עליו דבר פחיתות כזה אלא שבא להוכיח שלא הי' נוטה קו ממרכז האמת מצד חמדת ממון אשר דומה עושק וגזל במדינה שהרי הי' בורח מן הממון בכל כחו ואפי' מן ההיתר מכ"ש שלא יטה אחר בצע שוא וז"ש לא עשקתנו ולא רצותנו וא"א לחשוד בכך כלל שהרי לא לקחת מיד איש מאומה אבל אם טעה בדין או לא אין ביד אדם אשר עיני בשר לו להעיד על כך לכן בא העדות ברוה"ק משמים ממעל:

וז"פ המדרש לא חמור א' מהם נשאתי וכו' שלא זכיתי את החייב וכו' פי' שבא להוכיח שא"א לחשדו בכך שנטה קו בזדון ומפאת איזה שוחד שהרי לא חמור א' מהם נשאתי שלא נטל אפי' מה שמגיע לו ומכ"ש שלא נתן עינו בממון של אחרי' ומסתמא אם הי' מזכה אותו שלא כדין סבור הי' שהוא זכאי באמת וזה שלא זכיתי את החייב מי שידעתי בו שהוא חייב:

וז"פ שמוני נוטרה את הכרמים כרם בית ישראל ואם שמרתי את הכרם כראוי לא אוכל לומר בטח בי מה אני אבל עכ"פ זאת אוכל לבטוח שלא מתועלת עצמי עשיתי שלא כדין ח"ו שהרי כרמי שלי לא נטרתי לא דרשתי ולא בקשתי תועלת עצמי ולא נתתי לב ע"ז:

וזה ענין תפלת רנב"ה בכניסתו הי' מתפלל שלא תארע תקלה ע"י וכיון שהי' לבו תמים בלתי לד' לבדו והי' בטוח ע"כ לכן בכניסתו הי' מודה לשעבר ששמת חלקי מיושבי בה"מ ולא שמת חלקי מיושבי קרנות פי' שלא הי' כוונתו בישיבת בה"מ לשחור ולהרויח לתועלת גופני כיושבי קרנות העוסקים במסחר וקנין:

וז"פ בדקן בדבר קטן שטיפולו מרובה והנאתו מועטת ואעפ"כ נמלא נאמנין ונתברר דבריהם שכוונתם לש"ש וע"י"כ העלו לגדולה. ואחר שעוזב משמרתי והולך למקום אחר ונתברר אם הי' כוונתו ע"ד האמת אם עדיין נותן לב ועושה התפעלות והשתדלות אלהבא שימלא מקום אחריו איש אשר רוח דעת ויראת ה' בו וז"פ מ"ש שמואל ועתה התילבו ואשפטה אתכם לפני ה' דייקא והכל יודעים שמעשי אינם אלא לכבוד שמים כי מעתה אין אני ממונה עליכם וצריך לחפש בקירות הבית עמודיו היאך הם באיזה מצב ומלב אם לא ירופפו וימעדו ב"כ וב"כ. ג' עמודים תורה, עבודה, ג"ח, תורה גידול בנים עבודה זו תפלה בציבור ג"ח כי יהי' בך אביון יפקוד ה' אלקי הרוחות על כל בשר איש על העדה אשר יצא לפניהם וכו' פי' אם יהי' כוונתם לש"ש ולא כמנהג החדשים ליתן עיניו בדברי הבל ורעות רוח אלא יפקוד ה' כבוד שמי' אז יהי' האיש ההוא אשר יצא לפניהם כראוי וכנהוג ולא ימנע טוב להולכי' בתמים:

מ"ר פנחס פר אחד איל אחד למה וכו' קשה עלי פרידתכם כי נראה בעין אם יפרדו איש מעל אחיו האהוב מאוד הנה אם בעת הפרידה ישתעשו הרבה זה עם זה ויתפעלו זה מזה ותתעורר האהבה ביניהם אז יקשה אליהם עוד יותר ברגע אשר פורשים זה מזה באמצע הרגש האהבי' והידידות לכן עלה היעולה למעט הדיבור והשתעשות בעת ההיא. וז"ש פר אחד למה מה זה שמיעט הכתוב כ"כ בקרבנות של שמ"ע וע"ז מתרץ לפי שבלא"ה קשה עלי פרידתכם ואם תרבה העבודה והדביקות קשה עוד יותר. וישקו איש את רעהו וכו' עד דוד הגדיל ויאמר לו לך לשלום אשר נשבענו אנחנו שנינו ה' יהי' ביני וביניך בין זרעי ובין זרעך ע"ע דהבדל גדול יש בין האיש הפורש מאחיו ואוהבו ללכת למרחקים ובין אותן האוהבים עצמן כי אם אמנם צר להם ג"כ על הפרידה הזאת כפרישת הציפורן מן הבשר אעפ"כ לא ישארו כאו"א גלמוד בביתו כי עודנו נשאר בקרב אחיו אבל הנודד ממקומו והולך למקום אשר אין לו לא אח ולא אחות ולא יודע ומכיר מאתמול שלשום הוא בודד לדרכו ולא דומי' לו כן הדבר הזה אצל יונתן ודוד בשעה שהגיע העת אשר דוד הוכרח ללכת למקום אחר כי הגם שהצר לו מאוד ליונתן אוהבו כי אהבת נפש אהבו מ"מ אין ערך ודמיון לצערו של דוד כי יונתן עדיין נשאר בבית אביו ובקרב אחיו קרוביו וגואליו ואנשי בריתו אבל דוד נשאר גלמוד והלך בדד לבדו באין קרוב בלא מכירו ויודעו וז"ש ויבכו איש את רעהו עד דוד הגדיל כי הצר לו מאוד ליונתן אחיו. אבל יונתן השיב לו בטוב ומה יועיל אנוש באהבתו ומה יפעל בקרבתו אם ה' לא יבנה בית הכל הי' מן השמים ואין עוד מלבדו והוא האוהב הגדול שאוהבו יותר מן הכל וא"כ לדבר זה הלא שנינו שוים כי מלא כל הארץ כבודו וז"ש לך לשלום בלי מגור ופחד ובלי עצב ויגון אשר נשבענו

כשבענו אנחנו שנהי' גם לעתיד ולזרעינו אחרינו הנה העיקר הוא הי' יהי' ביני וביניך ואללו אין חילוק הוא יהי' ביני וביניך ובין זרעי ובין זרעך ע"ע ומ"ל הכא ומ"ל התם כיון שעיקר הסמיכה איננו על ענין האהבה אשר בינותינו כ"א על ישועת ה' ובענין זה אתה קרוב אליו כמוני היום:

ורוה"ק התנוצצה בו בעת נשאו על לשונו דברי המדרש אין הקב"ה נותן „גדולה לאדם" אא"כ וכו' כי במקום מטרת נסיעתו עוז, באונסדארף החל ליצא טבעו בכל העולם ובכל ארץ אונגארן לא נעשה דבר בלי עצתו והסכמתו הן בעניני היהדות והן בעניני ההנהגה שמה גדלה והצליחה ישיבתו מיום אל יום ועשתה פרי קודש הלולים לה' ונהרו אליו תלמידים מכל פנות העולם והרבה מאות ספסלים נתוספו בבית מדרשו עד כי הי' צורך לבנות בית שני ושלישי לבית תלמוד כרבות הטובה ורבו אוכלי' ואין צורך לחקור מלין בספר על אודות תלמידיו כי כבר הזכרנו דברי חז"ל במשנתם הלומד ילדים למה"ד לדיו כתובה על נייר חדש והן המה תלמידיו מלאים תורה ויר"ש ורבים מהם כבר זכו להושיב ישיבות ולהרביץ תורה וטהרה בישראל ותלמי' יו אשר נתיישבו במקומות הקרובים והרחוקים בנו שמה בתים נאמנים לה' ולתורתו על מתכונת ודוגמת שראו בבית אילפן רבם הקדוש וכמו בשמואל הנביא אשר לימד תורה לישראל נאמר ותשובתו הרמתה וכו' כן ברבינו נתקיים כל מקום שהלך שם ביתו כי המלמד לבן חבירו תורה מעה"כ כאלו ילדו:

הדרוש אשר דרש רבינו בבואו לאו"ד בפ' ויצא שנת תרמ"ג:

ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה וכו' ויקח מאבני המקום וישם מראשותיו וכו' התחילו אבנים מריבות זו עם זו זו אומרת עלי יניח צדיק זה את ראשו וזו אומרת עלי יניח צדיק זה ראשו ועשאן הקב"ה אבן אחת שנא' ויקח את האבן אשר שם מראשותיו. ונראה לפרש לפי שדרכי בני אדם ומחשבות אדם ותחבולותיו הם מחולקים זה מזה ובני אדם משונים בדעותיהם יש לך אדם אשר יתאוה נפשו לילך בגדלות ובפלאות בדרכי החקירה העמוקה וירבה בחקירות ובדרישות להיות חוקר משכל ופילוסוף ויש אשר יתאוה להיות קובץ ע"י ירבה בהלכות ופוסקים להיות בקי בחדרי תורה יש אשר ישכל ידו לשלשל ולפלפל בחריפות במשא ומתן של הלכה ויש אשר באגדה ידו חדה ועל שפתיו יוסיף לקח לדעת לעות את יעוף בדבר ה' אשר אתו אך הדרך הנכון האמתי להיות עובד ה' באמת ובתמים לזכות את ישראל להורות אותם הדרך אשר ילכו בם ויקח מכל החכמות והמעלות הנאמרי' למעלה כפי מה שיאות לתורתינו הקדושה להיות אב"ד נאמן לעבודתו ועבד נאמן לתורתו והנה אבן מבוכה כאן יסוד מוסד וז"ש התחילו אבנים יסודות דרכי בני אדם להיות מריבים זה עם זה זו אומרת עלי יניח צדיק זה ראשו שיפנה אל הלכות ופוסקים וזו אומרת עלי על אגדה המושכת וכו' וכו' מה עשה הקב"ה כיון שנתלבש יעקב אבינו בלבוש העבדות לעבוד את ה' בכל כחו עשאן כלן אבן אחד שהרי תכלית כל חכמות וכל חמודות תשוקה ומע"ט כי זה כל האדם:

יפקוד ה' אלקי הרוחות לכל בשר איש על העדה אשר יצא לפניהם וכו' וקשה למה בקש יפקוד ה' הלא גם ביד בני אדם לבחור אשר ראוי לגדולה זאת ונראה לפרש דהנה רש"י פירש הרוחות שיוכל להלך כנגד כל או"א והוא קשה המציאות כמעט מן הנמנע בדרך הטבע אם לא בדרך חנופה והנה אם הוא חונף לפנים ולבו בל עמו כ"א לשמים אין קפידא בדבר ועל כיו"ב פירשו המפורשים הוכח לחכם שיאמרו לו חכם אתה ומי כמוך בישראל ולמה תעשה כה. והוא דרך כשר ויושר אבל אם חנופה מקרב לבו להחניף לבריות הוא מכת שאין מקבלין פני שכינה ולא"כ מי זה האיש אשר יש לו בחינה זאת ומי כהחכם יודע פשר דבר אם כוונתו רצוי' או אינה רצוי' ודבר זה אין כל ברי' יכולה לכוון כ"א יודע נסתרות בוחן כליות ולב ית"ש לכן התפלל יפקוד ה' דייקא אלקי הרוחות שידע מחשבות איש על העדה אשר יצא לפניהם:

רבים מכאובים לרשע והבוטח בה' חסד יסובבנהו פי' הרשע שאינו מאמין דכל מה דעבד רחמנא לטב עבד להטיב באחריתו ע"כ כשיסורין באין עליו גדול כים שברו ואין לו מנחם ומכאוביו רבים באיכות אבל הבוטח בה' חסד יסובבנו יודע בטח כי הכל לטובתו ואם יש לו כאב לשעתו אבל עכ"פ אין מצטער כ"כ ומתנחם על רעתו בידעו כי הכל חסד ורחמים:

אודך ה' למהר ולאח"ז כי אנפת בי אבל בתחלה אבקשך ישוב אפך ומני ותנחמני וישב רוחי אלי למען תתישב ואז תמלא ידי די הודי' ושבח לאשר אליו יאתה:

כ"מ אשר תדרוך כף רגלכם בו לכם נתתיו דהיינו שיקנה בחזקה בעלמא בלא קנין אחר לא קנין כסף ולא כיבוש מלחמה ג"פ כי לא יתיצב איש בפניכם ולא יעמוד לנגדכם אדם:

זה ספר תולדות אדם כלל גדול בתורה כבר נאמר בספר תולדות אדם הוא ספר שהראה הקב"ה לאדם הראשון דור דור ודורשיו וזה היא כלל גדול שאם אין המנהיג לפי הדור מה הועילו חכמים בתקנתן ולא יפעול כלום במאמרו:

פעמון זהב ורמון והי' על אהרן לשרת הן אמת כי מלך ביפיו תחזינה עיניך מאן מלכי רבנן וצריכי' להיות נוהג שלשול בעצמו ור"י קרי למאנא מכבדותא אבל גם בזאת כוונתו יהי' לפי שהוא עומד לשרת למלך הכבוד והוא מכבוד שמים כמו עבד מלך בשו"ד שצריך להלביש עצמו במלבושי כבוד המוכנים לכך וז"פ אפי' הפעמון זהב ורימון יהי' על שולי המעיל התפארות יהי' כטפל למעיל ומעטה

ומעטה התמנות אשר עליו והי' לשרת ולא להתפאר ולדרוש כבוד עצמו :

זאת נחמתי בעניי כי אמרתך חייתני ר"ל בענוותנותו דאבה נפשו על כי עמד במקום גבו' ובא עד הלום והוא אינו ראוי לכך אבל התנחם במה שידוע והמתנשא לכל לראש וזה זאת נחמתי בעניי בהביטי אל דלותי ושפלותי שקטה המית רוחי ביודעי כי אמרתך חייתני ומשמי' מוקמי לי :

שררות אני נותן לכם עבדות. אני נותן לכם ע"פ שמעתי ואשימם בראשיכם לפרש הפשוט עם הדרוש גם יחד אם ישראל מקיימים ואשימם בראשיכם שנותנין להם כבוד וגדולה בראש והרחבה נפשם עוז אז מתקיים ג"כ ואשמת הדור תלוי בראשי' שיש כח בידם למחות ולא מיחו אבל אם אין נוהגין בהם כבוד לא יעצרו כח לעמוד בפרץ ואין כח בידם למחות וז"ש הגמ' שררות אני נותן שיהי' לכם כבוד וגדולה לא יתיצב איש בפניכם ומ"מ עבדות הוא אם נתכבדים בעיני הבריות אחריות דעלמא עלייהו רמיא לפי שסיפק בידם למחות :

ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישלים אתו אם דרכיו ומעלליו הכל ברצון להקב"ה לעשות נ"ר לפניו כ"כ אז יזכה לזכות הרבים וגם אויביו מי שהוא בגדר אויבי' ישלים אתו :

יערוף כמטר לקחי, ויאמר זה לקחי, לקחי כי פת לחם מקורה הדבר ידוע מפי ספרים וסופרים שכל מי שכוונתו בדרשותיו לש"ש דבריו נשמעי' עכ"פ לבעתו מתקבלים על אוזן שומעת. לא כן מי שעושה את התורה קרדום לחפור בה ע"כ התורה נתבזה בעיני הבריות ומי פתי יסור הנה לקבל את דבריו ולשמוע בקולו. והנה במדרש איתא חילוק בין מטר לטל שמטר אין הכל שמחין בו וטל הכל שמחין בו וזה יערוף כמטר לקחי שאין הכל שמחין בד"ת אבל כ"ז אינו אלא במי שעושה את התורה עטרה להתגדר או קרדום לחפור דהיינו ויאמר זה לקחי מתפאר בדרשותיו כי הן כביר מצאה ידו וכן האומר לקחי לי פת לחם שהוא דורש דינים בשביל ממון ולמען הרבות כסף:

שופטים ושוטרים תתן לך ובמד' לך ולא לאו"ה בא לרמז שלא יעשו כמנהג חדשים מקרוב באו שמבקשים מנהיגים שימלאו חן בעיני השרים וגויי הארץ באמרי פיהם ובמליצותם ולא זה הדרך ישכון אור שע"כ מבטלים הרבה מן התורה ומפנים אל מדעתם ללכת אחרי חכמות חיצוניות ולשונות נכרים ומעורבים בהבלי מינות הכוזבות ומטות לב האדם ח"ו לכן בדיוק אמרו תתן לך שופטים שימלאו חן בעיניך ולא לאו"ה ועוד י"ל דהנה בזמנינו זה שאין יד ישראל תקופה עולם כמנהגו נוהג שאם יבוא איש לדון לפני הרב בד"ת ובא רעהו וחקרו ודרשו היטב ובסוף הענין אם אין הפסק כרצונו יעזוב את הרב וילך לקבול בערכאות ולפעמים יזמינו אח"כ גם את הרב להיות עד חמס בדיניהם. וכ"ז מפני שאין בידינו להוציא הדין מכח אל הפועל ולירד לנכסיו אבל אילו הי' ידינו תקופה לא היינו מוציאין מידינו דבר שאינו מבורר וכגמור כדת וכהלכה ולא יבוא בפליליי וז"ש שופטים וגם שוטרים הם המכין וכופתין וכופין לקיים פסק הלכה היוצא מפי ב"ד ואז אם יהי' לך שוטרים ג"כ תתן לך ולא לאו"ה לא תצטרך לירד לערכאות כי ידך רב לך להוציא לאור משפט צדק :

ויהי כמחרים וצריך ביאור במה דכתיב כמחרים בכף הדמיון ונראה לפי שת"ח צריך להיות נוקם ונוטר כנחש ומכ"ש מלך שאין כבודו מחול ומה"ט לא החריש עד בואם והי' מתיצב לנגדם כאשר יאתה והכתוב מגיד לנו שאעפ"כ גם בשעת דבורו שיחו וכעסו לא הרגיש בפנימי' כלו והי' בפנימיות כאלו החריש ולא עשה עמהם אלא לפנים :

אשרי תמימי דרך ההולכים בתורת ה' הענין האחדות וחברת בני אדם שבת אחי' גם יחד גדלה מעלתה למאוד כידוע ומי שפורש מעל חבירו ומיודעיו הנה הוא מבטל הקשר הטוב הזה המביא ברכה לעולם אך אין זה אלא אם פורש מעליו בשביל איזה דבר הרשות אבל אם הוא נוסע לדרכו דרך ה' להגיע לאיזה תכלית של תורה ויראה אין זה מגרע כלום מברכת השלום והאחדות ואדרבה הוא הטוב ועלם הברכה חיים והשלום וז"ש אשרי תמימי דרך אשר לאותן האנשים אשר גם כשנותנים לדרך פעמיהם גם בעת ההיא עדיין תמימים ומקושרים בקשר האחדות וחברת שלום המה ומי הן אותן ב"א ההולכים בתורת ה' אם תכלית הליכתו לשם ה' ותורתו כי אז לא די שאין מגרע ומונע הברכה אלא עוד מוסיף כח וחיל :

מאמר ט'

ויזעק שמואל

כתיב ויקבצו המצפתה וישאבו מים וישפכו לפני ה' (שם ז' ו'). וכי מים שפכו אלא מלמד ששפכו את לבם כמים. (ירושלמי תענית פ"ב פ"ו).

שימני עין על תחילת דברי רבינו בדורשו בבואו לאונסדארף עה"פ בפ' ויצא ויקח מאבני המקום נראה כי רבינו ז"ל בחר לו בתור מנהיג מכל התכונות ומכל החכמות את הנאות לדרך האמת להדריך עם ה' על מבועי התורה והיראה ולהנחותם בשלום ובמישור מבלי לנטות אל הקצוות

הקצוות על ימין או על שמאל וגם בדרכי הלימוד אחז בדרך הממוצע בין הפלפול הנהוג לבנות מגדול הפורח באויר והוא רחוק הרבה מן האמת והיא אחז דרכו לבנות כל אופני הפלפול ע"פ יסוד הפשט האמיתי כמו כן הי' דרכו בעבודת הקודש כי מרבותיו בימי נעוריו למד דרך העבודה כמנהגי אשכנז על נוסח מרן בעל חתם סופר זצ"ל להחזיק במעוז עמוד התורה ואח"כ הי' שכיח אצל הגאון הקדוש מו"ה צבי הירש מליסקא ז"ל ואצלו למד הרבה עניני חסידות ופרישות וגילה לו הרבה סתרי תורה ותעלומות חכמה דברים העומדים ברומו של עולם יען שראה שיש בו החמשה דברים שמנו חז"ל בחגיגה די"ג דמי שראוי למסור לו סתרי תורה וגם שבת פ"א אצל מרן רשכבה"ג בעל דברי חיים זצלה"ה (כי מרוב דחקו בטשאבה לא הי' לו על הוצאות הדרך) וסיפר כ"פ כי למד בשבת האחת שהיו אצל הגה"ק זצ"ל דרכי עבודתו הקדושה שיהיו לו למשמרת ונר לרגליו לכל ימי חייו ובכל עת שדיבר ממה שראו עיני' בזה השבת נתמלא בהתלהבות גדולה ובדביקות נפלאה ופניו צהלה בעוז וחרוה בהזכירו שם קדשו וגם בעת הופיע בנו הגה"ק משינאווע ז"ל בקרעניץ עלה מדי שנה בשנה אל המקום ההוא לקבל פני קדשו וחיבה יתירה נודעת לו מאת הצדיק הנ"ל וקיבל ממנו ג"כ הרבה דרכי עבודה:

ובכל זאת לא נטה מני הדרך אשר דרך בו מנעוריו באמנו על ברכי רבותיו תלמידי החת"ס זי"ע וכאשר נתחנך אצל אביו הגה"צ ז"ל וכל עניני החסידות ודרכי העבודה אשר לא התנגדו למנהגי רבותיו קיבל עליו בלב שמח ובנפש חפיצה אבל מה שנוגע למנהגי אבותיו ורבותיו מנעוריו כמו נוסח אשכנז ודומיהן לא שינה את טעמו ולא זז מהם אפי' כחוט השערה ולדעתי יל"פ עפי"ז מאחז"ל בברכות האי מאן דבעי למיהוי חסידי לקיים מילי דאבות דר"ל מי שרוצה לקבל עליו זהירות ומדות חסידות יהי' זהיר ברוהו לבל יעבור חוק ברית אבות אשר גבלו ראשונים:

בעת אשר שאלו אותו על איזה הנהגה אשר לא נהג סלסול עצמו בזה השיב כי אין זה לפי תכונת נפשו ואין לו נטי' לזה כאשר מרגלא בפומי' לאמר הפירוש באחז"ל כאשר נעתיקו פה:

אמרו עליו על שמאי הזקן שהי' אוכל כל ימיו לכבוד שבת מצא בהמה נאה אומר זו לשבת מצא אחרת נאה הימנה מניח את השני' ואוכל את הראשונה אבל הלל מדה אחרת היתה בו כל מעשיו לש"ש וכו':

ובד"מ כי' ר"נ מביא בשם או"ז דקיי"ל כב"ש וע"ש טעמו ועי' במג"א שם ונראה לי דהנה בעינינו ראינו דלא כל הדעות שוי' במנהגי ותוספות זהירות יש אשר כל ימיו בהאי פחדא יתיב שלא יכשל באכילת איסור בודק בדיקה אחר בדיקה ואינו סומך על שום אדם ותמיד לא ישקט המיות רוחו ויש אשר כל התנהגותו בפשטות וכל שמותר אצל יהודי הבדוק אצלו שהיא מוחזק בכשרות לא ישאל עוד דבר אלא סומך עליו כלוקח מן הסיטון ואעפ"כ בענין זה דעת שניהם שוה שרצים אל המצוה ובורחים מן העבירה כבורח מן האש ואין א' גדול מחבירו בי"ש אלא שתכונתם אין שוי' מטבע הבריאה או מצד הרגל כמו שזה ירא וחרד ומפחד תמיד כל היום מחשש מכשול ומכל נדנוד עבירה כן האחר שקט ושליו ביודעו כי עשה את הכתוב מצד הדין ולא ניתנה תורה למה"ש ואדרבה אם ירצה להחמיר ע"ע ביתר שאת נראה בעיניו כמתיהר ומדת הענוה ולהזהר שלא יהי' מעשיו להתפארת דבר זה ימנעהו מלהוסיף חומרות הרבה מאוד ואפ"ל דזה הי' החילוק בין התנהגות של שמאי והלל דשמאי הי' בתכונתו מתלהב תמיד להוסיף חומרות ובזהירות ומפחד תמיד כל היום שמא כדבעי' לי' למיעבד לא עבד עדיין ולא הי' מתקבל עליו לאכול בשר שמן בחד בשבתא שמא לא יזדמן לו כה"ג על יומא דשבתא והלל הי' ענותן גדול והי' בעיניו כיוהרא והתפארות לחוש כ"כ יותר מן הראוי וז"כ אבל הלל מדה אחרת היתה בו כלומר שתכונת ונטית נפשו הי' באופן אחר מן העבודה כל מעשיו הי' לש"ש פי' שע"ז דאג תמיד שיהי' הכל לש"ש וכל שנוהג חומרא יתירא הי' נראה בעיניו כאילו אינו לש"ש והנה כ"ז לא שייך אלא בין גדולי' בחסידות שעיקר עבודתם הוא בפנימיו' מחשבתם ולבבם וצריכי' להזהר בזה או בזה אבל המוני עם אשר כל עבודתם הוא בפועל וכוונתם מועטת הנה וודאי שכל מה שמחמיר ע"ע ועושה מעשה להוסיף אל שורת הדין יפה הוא עושה לכן להלכתא כתב האו"ז דעדיף לעשות כב"ש דהלל מודה לו שהמעשה עדיפא לשיטתו אלא להלל היתה מדה אחרת ונטועה בשורש נשמתו לכן לא הי' נוהג כדבריו כי הי' נראה בעיניו כיוהרא וירא שמא אין זה אצלו לש"ש:

והנה עינינו רואות שרבינו ז"ל בכל כחו התחזק לבל ישנה מן הדרך אשר נחל מאבותיו ובפרט כי הי' מטבעו בורח מן השררה ונחבא אל הכלים ולא רצה לילך בגדולות ובנפלאות לישב בראש קהל חסידים ולמרות רצונו נאלץ לזה מבני דורו ותלמידיו אשר נהרו אליו מקרוב ומרחוק לשאול עצת קדשו באשר ישאל איש בדבר האלקים וכן חילו פניו שישא בעדם רינה ותפילה לאדון הרחמים בעת צרתם וכאשר ענהו ה' ויושעו על ידו הרבו והוסיפו לבוא שעריו גם בימי השבתות וימים טובים והי' מתגבר והולך מדי שנה בשנה:

וכל מי שראה עבודתו בקדש בשעת התפילה ושמע נעימת שיחו בהתלהבות עצומה ובדביקות נוראה בהשתפכות הנפש במתיקות ועריבות בקול חוצב להבות אש נמס לבו האבן ועזב דרכו הרעה ומחשבותיו אשר לא טובים אשרי עין ראתה עבודתו בליל חג הפסח ובחג השבועות באשמורת הבוקר אחרי שניעור כל הלילה והתפלל לפני התיבה כל התפילות מראשית ועד גמירא וגם קריאת התורה ואקדמות בכח גדול כמה שעות רצופין חוץ לדרך הטבע כ"כ כשהגיע לימי המצרים קינן על גלות השכינה ובתיקן חצות מדי יום ביומו הוריד כנחל דמעה ובת"ב כאשר התפלש באפר להתאבל על שבר בת עמו ובפרט בציון הלא תשאלי געה בבכי' מאין הפוגות

וכל

זכל השומע נשבר לבו לרסיסים ומה גם בימי התשובה בר"ח אלול עד אחר יוהכ"פ הי' סגור ומסוגר והתבודד בביתו לחשוב עם קונהו (ובכ"ז לא ביטל השיעורין כסדרן) ובעשי"ת למד עם התלמידים רמב"ם ה' תשובה וכאשר הגיע לדברי הרמב"ם שכתב דתק"ש רמז יש בו לומר עורו ישנים מתרדמתכם וכו' ולכשהגיע לפסקא זו אפי' שהי' רשע כל ימיו ושב באחרונה הי' עיניו מקור דמעה ובכה כ"כ כתינוק שלא הי' יכול לדבר מריב הבכי וכל השומע צללו אזניו כי נשאו קו"ח בעצמם אם איש קדוש עליון כמוהו התעורר • בתשובה כ"כ מה יענו אזובי קיר וכ"כ ברה"ש בעת התפילה ובשעת תק"ש וביוהכ"פ בשעת הווידוי ועבודת יוהכ"פ בתפילת מוסף... ובפרט בתפילת נעילה ירדו דבריו ובכיותיו חדרי בטן ומיד במוצאי, יוה"כ נתמלא גיל וחדוה וקיים עבדו ה' בשמחה ובמצות סוכה הי' זהיר עד למאוד ולא מש מתוך צלא דמהימנותא כל ז' ימי החג ומי יוכל לתאר עוצם התלהכותו בהגיעו לימי חנוכה בהדלקת הנירות ובפורים בקריאת המגילה וכל רואי' הכירו וידע כי נתקיים מאחז"ל הצדיקים לבם ברשותם כי בשעת גילה שמח בשמחה של מצוה שאין למעלה המינו ובשעת רעדה הל מפחד ה' ומהדר גאונו וביראת הרוממת עד להפליא והאנשים אשר נקבצו ונהרו אליו נתפעלו ונתעוררו עד למאוד ושפכו כמים לבם נכח פני ה' ולמען להראות כח התפילה של רבינו שהי' כל כוונתו בתפילתו על אחרים שיתרבה כבוד שמים אציגה נא אשר מצאתי כתיב בכי"ק בענין הזה:

הי' רוכב על החמור ירד ואם אינו יכול לירד יחזיר את פניו ואם אינו יכול להחזיר את פניו יכוין את לבו כנגד בית קה"ק נראה כי מי שהשלים את נפשו והמית לגמרי תאותו עד שכל חמודות העולם כאפס וכאין נחשבו לו קשה עליו להתאונן בתפלתו לבקש צרכי גשמיים ומעניני עוה"ז מאת ה' מן השמים כי הכל הבל ומה יעשה ויתאונן בתפלתו יחשוב בלבו שאינו מבקש לצורך עצמו אלא לצורך בני אדם אשר לא ידעו ולא יבינו להשיג להבדיל את סגולת וקנין עוה"ז ואם עלה במעלה רמה כ"כ כמו רשב"י עד שהי' מתמה על הבריות שמניחין חיי עולם ועוסקין בחיי שעה וא"א לו לבקש בעד אחרי' ג"כ אז ישים נא אל לבו כי נחת רוח לפני הקב"ה בשעה שהוא משפיע רב טוב לבית ישראל כרחמיו ורוב חסדיו ויותר מזה וכו' וז"כ המשנה הי' רוכב על החמור שכביר מצאה ידיו להכניע תחתיו את כל חומרו וכל תאות גופו ונזדכך כ"כ עד שאין בו שום חפץ לדבר גשמי וחומרי והוא צריך כהתפלל יעשה כן זאת איפוא יחזיר את פניו שלא יבקש לעצמו אלא לאחרי' ואם גם בכך א"א לו יכוין את לבו לבית קה"ק יגדול נא כח ה' . וישמח ה' במעשיו:

מאמר י'

ונר אלקים טרם יכבה

ויאמר שמואל המאנו להי' א"ר שמואל בר רב יצחק לבש שמואל הלוקן של כל ישראל.
(ירושלמי תענית שם).

אם עד עתה סרנו לראות את המראה הגדול הזה והשתוממנו על בהירות אור יקרות אור צח ונערב אשר האיר לארץ ומלואה נשים עתה פנינו אל צלע המשכן השנית לצד צפון באותן הפרקים אשר בקורות ימי רבינו נטו הצללים ושמש הצלחתו התקדר בענן וערפל:

זאת ידוע לכל באי שעריו מיודעיו ומכיריו כי רבינו ז"ל הי' איש ידוע חולי מנעוריו ובכל זאת הי' יסורין של אהבה שאיז בהם ביטול תורה ותפילה כי גם בעת הוכח במכאוב עמד על משמרתו בעת מצור עסק בתורה ובעבודה במסירת נפש אמנם אז נגלו לעין כל כי יעליו אה"כ ואוהביו כצאת השמש בגבורתו כאשר נתנסה בבחינה היותר קשה מעשר נסיונות של אאעה"ש בעת שבנו יחידו הרב הגדול מו"ה **אפרים יהודא** זצ"ל אשר הי' צדיק תמים מושלם בכל המעלות מופלג בתורה ובהפלגת חכמים גדולי חקרי לב והי' ברא כרעא דאבוהי בדרכו של אביו הצדיק בכל הענינים נקטף באיבו ביום י"ח לחודש טבת שנת תר"נ ירחים מועטים אחרי נשואיו עם בתו של הגאון המפורסים בצדקתו ויראתו מו"ה הילל ל"ש אבד"ק קאלאמעא זצ"ל ונפח נפשו בא שמשו בעוד יומם כבר כ"ב שנים ולא זכה להעמיד תולדות ובעת הובל לקברות יום ערב שבת היו ורבינו ז"ל חבש המיות לבו ותוגת נפשו למען יוכל לכבד את השבת כהלכתו וגם אחרי כן נראה עין בעין שהתגבר על טבע האנושיות וישנס את מתניו לאזור כגבור חלציו וירעה את עדרי צאן קדשים להעניקם משדי חכמתו כמאז וכמקדם וכוס היגונים אשר מלאו כסליו לענה ומרורים לא יכול להשבית חוק אהבתו לתוה"ק ולבניו:

ואף שלא נשאר בכתב הספד על בנו יחידו האהוב אדמה כי לא אחטיא המטרה אם אומר כי הדברים אשר אעתיק פה מכי"ק המה סעיפי סרעפיו ילידי עשתנותיו בעת ההוא:

לך לך מארצך וממולדתך וכו' ולהלן הוא אומר ולך לך אל ארץ המורי' ואיני יודע איזה קשה מהם כשהוא אומר קח נא את בנך את יחידך הוי' זו קשה מכלם מד"ר לך והמאמר אומר דרשוני וחיו:

ואמרתי

ואמרתי דהנה ב' מיני מכאובי' ויסורי' ר"ל יש בעולם יסורים קשים עד מאוד אבל אינם מושכים זמן רב ובעת לא כביר חלף והלך לו ולא ישאיר אחריו מאומה והב' הם קשים כ"כ אבל המה נמשכים ומתמידים ובהתבונן איזה מהם קשים נראה דאפשר שיותר קשים אותן הנמשכים ומתמידים מאותן אשר חולפים ועוברי' אף אם בעצם קשים מאוד אבל אם גם אותן אשר קשים בעצם המה מתמידים ג"כ אז פשיטא מילתא שהם הקשים מכלם והנה ידוע שהחי אינו משתכח מן הלב והמת משתכח ולפ"ז י"ל שהנסיון לך לך מארצך לעזוב אביו ואמו וארץ מולדתו ולא יוסיף לראותם עד עולם קשה יותר מנסיון של עקידה כי יעקוד את בנו ויקריבו עולה תמימה ישתכח בעבור אשר כן עשה אבל החי הנה אביו ואמו וכל משפחתו לא ישתכחו ממנו בעוד חיים חייהם אך ז"א כי בנסיון עקידה נצמדו יחד שני מיני מכאובים האלה כי בהיות שיצחק הי' בן יחיד וכאשר יקריבו לה' לא יהי' לו עוד בן וידענו כמה נתמרמר גם בטרם נולד לו בן אשר יהלך ערירי ואם יקריבו אף אם הבן ההוא בעצם ישתכח עדיין ישאר בלבו גודל הכאב על אשר הוא בלא בנים וזה מתמיד נמשך עד מאוד וזה כוונת המאמר נאמר כאן לך לך ונאמר להלן לך לך איני יודע איזו קשה שהעקידה הוא דבר קשה מאוד אבל לך לך מארצך הוא מתמיד אבל כשהוא אומר קח נא את בנך את יחידך וכיון שהוא יחיד א"כ אף לאחר שישתכח ממנו ישאר עוד בלבו עגמת נפש על שאין לו בנים ויש בזה כל ב' מינים הנ"ל הוי זו קשה מכלם:

רבי הי' לך בן קרא במקרא שנה במשנה בהלכות וכו' ונפטר בלא חטא וכו' וקשה מהיכן ידעו שנפטר בלא חטא ואפי' הי' קטן הא אמרינן בסנהדרין תקלה ליכא קלון איכא ובנו"ב האריך בזה שבבית דין של מעלה אין חילוק אלא לפי השגתו נדון גם אין שייך לומר ע"ז בלא חטא כיון שאפשר שחטא אלא שאינו בר עונשין איזו נחמה מלא בדבריו עד שהפליגו כיון שמת בקטנותו הא לא תוהו בראה ונלפענ"ד דהא וודאי אמת ואמונה שלימה שהשי"ת חשב מחשבות לבל ידח ממנו נדח וכל מה שאפשר לו לאדם להשלים את נפשו לא ימנע הטוב ממנו וכמו שפירשתי במק"א מאמר המדרש טוב ד' לקויו יכול לכל ת"ל לנפש תדרשנו שהכוונה בזה דוודאי רואים בכל יום ב"א שמקווים ומיחלים לישועה והצלחה ואין הכל זוכים לכך והטעם שהשי"ת יודע שאע"פ שיש בזה איזה טובה לעין רואה אעפ"כ אין אחריתו טוב או שמזיק לו לשלמות נפשו ומחסר נפשו טוב ויקוים בו או ביוצאי חלציו וישמן ישורון ויבעט ורם לבבך לפיכך מונע השי"ת ממנו מבוקשו ודטבא לי' עבד לי' וכ"ז למי שמבקש טובת והצלחת עוה"ז אבל המבקש לעבוד את ה' ולשמור מצותיו היתכן שימנעו השי"ת ממנו מבוקשו וא"כ ה"ק טוב ד' לכל יכול לכל ת"ל לנפש תדרשנו אם תבקשנו לטובת הנפש אבל אין ספק כי טוב ד' לכל וימלא משאלותיו וז"כ ראב"ע שהוכיח על בנו של ריב"ז שהי' נקי מכל חטא שהרי על בן זה שהי' אוחז בכל דבר טוב קרא במקרא שנה במשנה בהלכה וכו' הלשון מורה שלא הי' בזה אלא שהי' מתחיל ולומד קצת בכל הענייני' וא"כ כיון שהי' רודף אחר כל אלה להשלים נפשו איך לקח אותו וד' לא ימנע הטוב אם לנפש תדרשנו א"ו משום שהי' עכשיו בלא חטא וידע צופה נסתרות שהוא קל להרי' מחמת קלקול הדורות וקדם הקב"ה וסלקו מן העולם וכמו שמצינו גבי חנוך והא וודאי נחמה גדולה הי' לריב"ז:

ויען כי כבוד דודי הצדיק ע"ה לא זכה להש"ק ואחז"ל במדרש תנחומא פ' נח ע"פ פרי צדיק עץ חיים שהתוה"ק ומע"ט הן פרי צדיק יפה מן הבנים ע"כ אעתיק פה מחי' רבינו מכי"ק מה שהביא בשם בנו המנוח ז"ל עה"פ ויקץ יעקב משנתו למען יהיו שפתותיו דובבות בקבר ויקץ ויעמיד לגורלו לקץ הימין:

ויקץ יעקב משנתו אל תקרי משנתו אלא ממשנתו. אפ"ל דאנשי קדם בני עליי' כך דרכם שאפי' בשעה שהי' נחי' מעבודתם וישכבו על מטתם גם בעת ההיא אין רעיוניהם מסתבכי' בסבך דברי הבל ורעות כיתר בני אדם כ"א בדברי תורה ויראה שלבם מלא מזה וגם שואבים ממעיני הקדש רוח חכמה ובינה כמ"ש הכתוב באיוב בחלום בשעפים וכו' אז יגלה אוזן אנשים ובמוסרם יחתום:

וז"ש ויקץ יעקב משנתו אע"פ שהי' ישן מ"מ הקיץ ממשנתו שהי' עוסק בתורה אפי' בחלומו. עי"ל די"ד שנים שהי' בבית עבר לא שכב ובוודאי שלא הי' ישן כ"א מעט מזעיר כים ולא כים ועתה הפעם שכב וישן הרבה וכשהקיץ הוקשה עליו מאוד שהי' סבר שצריך להשכים וללמוד כדרכו מקדם ולבעל המאמר הוקשה לו תיבת ויקץ מאי אתא לאשמעי' ולהנ"ל הפי' שהקיץ בחרדה והטעם ממשנתו שהי' סובר שכבר ביטל תורה בשינתו יותר מכפי הצורך. ובני שיחי' פי' ע"פ דברי בע"ק שמפרש ואומר שהחלום הזה הי' להוציא את יעקב ולהעתיקו מחקירתו ע"פ שכלו האנושי' ולברר לו השגחה פרטי' שהשי"ת משגיח על כל ברוא תבל ומתחלה הי' סבור מקצת דעות הללו ע"פ דרכי החקירה ופלוסופיא וע"פ דברי בע"ק יל"פ המדרש ויקץ יעקב משנתו ממשנתו ממה שהי' שונה ולומד מקדם ע"פ שכלו וחקירתו מדעות הללו הקיץ עתה וראה אור בהיר בשחקי' להבין דבר לאשורו ע"פ רוה"ק ועזב שכל אנושי והוא נכון:

וגם עיין בפנים שהביא רבינו בשמו שמועות בכמה מקומות ובסי' צ' תשלים הספר מביא בשמו ישוב על קושיתו: ויהי בשנת נפלה **עטרת** ראשינו אין ויהי אלא לשון צרה כי בשנה ההוא התגברו עליו חולשתו מיום אל יום ויסוריו הי' הלוך וגדול כ"כ עד שבכל תורתו ועבודתו בשנה

ההיא

ההוא היו במס"נ ממש וסיבת התגברות מחלתו היתה כי בשנים האחרונים לימי חייו סבל צער גדול עד למאוד כי השתתף בצרתן של ישראל בעת המלחמה הגדולה והנוראה יען כי רבים מאחב"י הריצו לפניו מבוכותיהם ובכל פעם אשר ביקש אחד על בנו או על קרובו להעתיר בעדו כי הוא בשדי המלחמה אחזתהו רתת ופלצות ונזדעזע כל גופו כאילו הוא דבר חדש ואמר בעת חלי' הפסוק ורוח איש יכלכל מחלהו ורוח נכאה מי ישאנה כי האיש הסובל יסורים אם רוחו שמחה יוכל לסבול מחלתו ויסוריו אבל אם רוחו נכאה מחמת צער הדור כמו אצלו אז חסר כח הרוחניי אשר ישא מחלתו;

ובתחילת חודש אייר התגבר עוד הפעם כארי ונסע לעיר הקרובה פאפראד לישב בראש אסיפת הרבנים והיראים אשר קראו עצרה לחדש הסתדרות הארטודוקסיע במדינת סלאָוואקיי כאשר היתה באונגארין הישינה אשר הנחילינו לנו רבותיו מדור הקודם אשר רבינו ז"ל בעצמו היו שם בהקונגרעס לפני חמישים שנה וכל ימיו סיפר מהקיבוץ גדול מגדולי הדור וחכמיה שהי' אז בפעסט וגודל מגמתם והתלהבותם להלחם בעד ד' ותורתו ואמר אז כי כל האיש אשר יש לו אפי' כח קטן מאוד מחויב להביא לבינה לקומם בנין היהדות:

בנסיעה הזאת הגיש רבינו כל כוחותיו האחרונים לה' כי מאז נפל למשכב אחרי איזה ימים ורק פעם אחת התחזק וילך לביהמ"ד לברך את ר"ח סיון ימים מועטים קודם חג השבועות הכביד עליו חוליו ואנחנו צעקנו אל ד' בכל לבנו באמירות תהלים וכל התפלות בכל כוחנו וקראנו אל ד' בחזקה כי לבנו נשבר בקרבנו בראותינו צערו של אותו זקן והיסורין אשר סבל בעונינו אבל בעו"ה שתם תפילתינו כי כן הי' גזירתו ית':

ושנה אחת לפני פטירתו נפל למשכב באישון לילה והי' בסכנה גדולה ומסר צוואתו בע"פ לתלמידו נאמן ביתו האהוב לי כבנו ה"ה הרבני המופלג מו"ה יצחק אהרן קאלפוס נ"י וציוה על עסקי קבורתו שיהיו תיכף באותו יום ולא יעבור ועוד כמה דברים ובתוכם שלא יאמרו אחרי מטתו תוארים גדולים כמו גאון וצדיק והעיקר כי ציוה לומר לתלמידיו כדברים האלה לאמר אני הייתי לכם אב נאמן ואקוה שתתנהגו עמדי כבנים אהובים ותעשו כל מה שביכלתיכם לתיקון נשמתי:

ויהי בעשתי עשר יום לחודש סיון היום ההוא הי' חשך ולא אור כי נצחו האראלים את המצוקים ונפלה עטרת ראשינו בהלקח מאתנו גאון עוזינו מחמד עינינו ונשבה ארון האלקים כי באה השמש אתי שמשא ובא צדיק לבית מלונו ויאסף רבינו את רגליו אל המטה ויגוע ויאסף אל עמו ביום ב' לסדר בהעלותך את הנרות שנת הושלך משמים ארץ **עטרת** תפארת בית ישראל בהיותו קרוב לבן ע"ז ויתר תקפו וגבורתו ופרשת גדולתו עוד חזון למועד להביאם עם הספר כאשר יזכינו ה' להדפיס חיבורו עה"ת ועוד חלק א' מחי' הלכות ברצות ה':

ולסיים בדבר טוב אדרוש לכבוד אכסניא של תורה מתלמידי רבינו ומוקיריו ולאחינו שבמחוז סופסען ובמדינת סלאָוואקיי ושאר ארצות אשר תומכין בימין צדקם את בני הישיבה העוסקים בתורה בבית מדרשו של מרן שמואל הרמתי ישלם ד' את פעלם ותהי' משכורתם שלימה מעם ה' אלקי ישראל. ושמענו מרבינו אשר כל התלאות בשנים האחרונים הללו המה מחבלי משיח ע"כ נעתיק פה דבר קטן מכתי"ק וזכות החזקת התורה יש בכחה ולעמוד כתרים נגד חבלי המשיח וכי"ר כי יפקוד ד' עמו לתת להם לחם ושבו בנים לגבולם וישראל יושע בה' תשועות עולמים במהרה דידן אכי"ר:

על הר גבוה עלי לך מבשרת ציון הרימי בכח קולך הרימי אל תיראו אמרי לערי יהודה הנה אלקיכם דהנה, שני דרכים לפנינו לזכות לגאולה המקווי' אם חיל ובכח בתשובה ומע"ט או ח"ו בעתו ע"י מלך קשה כהמן אבל אם מגיע לנו מצד מעשינו אז א"צ לסבול חבלי משיח כלל וכבר דרשו ז"ל על שערי ציון המה שערים המצויינים בהלכה על הר גבוה עלי לך מבשרת ציון אם מצדי' השערים המצויינים בהלכה למעלה ראש והרימי בכח קולך ר"ל בכח הקול של תורה בב"כ ובב"מ"ד שאז אין ידי עשו שולטת בהן אז אם תהי בגדר זה ובמדה זו הרימי אל תיראו מחבלי משיח יען בעת ההוא יאמר לע"י הנה אלקיכם לא רחמים בלבד כי גם מדת הדין והיושר אתם זוכים לגאולה זו:

(סוף המפתחות תמצא בסוף הספר)

פרק א' משנה א'

שש מעלות במקואות זו למעלה מזו מי גבאים שתה טמא ושתה טהור טמא שתה טמא ומילא בכלי טהור טמא שתה טמא ונפל ככר של תרומה אם הדיח טמא ואם לא הדיח טהור.

משנה ו'

למעלה מהן מי תמציות שלא פסקו שתה טמא ושתה טהור טהור שתה טמא ומלא בכלי טהור טהור שתה טמא ונפל ככר של תרומה אע"פ שהדיח טהור מלא בכלי טמא ומילא בכלי טהור טהור מלא בכלי טמא ונפל ככר של תרומה אע"פ שהדיח טהור נפלו מים טמאים ושתה טהור טהור נפלו מים טמאים ומלא בכלי טהור טהור נפלו מים טמאים ונפל ככר של תרומה אע"פ שהדיח טהור כשרים לתרומה וליטול מהם לידים.

פ"א מ"א **שש** מעלות במקוואות זו למעלה מזו וכו' מי גבאים שתה טמא ושתה טהור טמא וכו' נראה בעליל שהרמב"ם ז"ל י"ל דרך אחרת בפי' המשנה מזה שפי' בה הר"ש ורא"ש ז"ל דאינהו ס"ל שהטעם מפני שאין מי הגבא מקבלים טומאה כלל והחשש הוא רק על טפה שנפלה שם ובככר שאם הדיח טמא הוא מפני המי' שעל היד שנתלשתן מן הגבא כטמאו והרמב"ם ס"ל שגם מי הגבא מקבלין טומאה ומטמאין מן הטומאה אלא שאין מטמאין אלא בכוונה לכן אם הדיח טמא מפני שהוא ברצון וכפל דבריו במשנה ד' שאף המים אין מקבלים טומא' שלא בכונה והראב"ד ז"ל בהשגותיו פט"ו מהל' ט"א השיג עליו בזה שבתוספתא מפורש כר"ש ורא"ש והתימה הגדול' שהרי הוא בעצמו מביא תוספתא זו כאן בסוף משנה א' ואח"כ חוזר לדרכו ופירושו ובחיבורו פי' הנ"ל לא זכר רק טעם של עצמו ואין זכר לדברי התוספתא ולחומר הנושא אמרתי שאולי י"ל הוכחה מן הש"ס שלא כדברי התוס' והוא דלפי פירוש הנ"ל מוכח דמי גבאים אין מקבלים טומא' באית בהו רביעית כמו שכ' הראב"ד ז"ל בפי' דבדאית בהו רביעית מיירי אבל מי גבאים שאין בהם רביעית מקבלין טומאה ולפ"ז הדרא קו' הגמ' בנזיר דף ל"ח לדוכתא. דפריך והא איכא רביעית דמקוה ומשני בר מהאי דבטלו רבנן ואי ס"ד דלא בטלו' אלא לענין שלא יטהר כלים אבל לענין טומאת עצמו *) עדיין שם מקוה עלה א"כ אכתי מלי למיחשב רביעית דמקוה ג"כ ולענין שלא יקבל טומאה.

ומ"ש הראב"ד דרביעית בעי' אפ"ל שטעמו משום דמאך מעין ובור מקוה מים יהי' טהור דרשינן שהוא מקוה טהרה לאדם וכלים ופשטא דקרא מיירי שאינו מקבל טומאה וכשם שלענין טהרה רביעית דוקא בעי' כמבואר בכ"מ ה"כ לענין שאין מקבל טומאה בעי' רביעית דוקא.

ומה שהשיג הראב"ד עוד כשהלך הטמא אין רצון גדול מזה, המתבונן בפי' משנה ד' יראה שנשמר מזה וז"ל או שבא בהם הטמא כוונתו לעבור ולהלוך, דהיינו שאין כוונתו לרחוץ אלא שהוא לו באמצע הדרך וכן תי' הכ"מ שם.

ומה שהשיג עוד מים שבידו ל"ל רצון לפ"ד לק"מ דאפשר שהדיח הככר בתוך המי' שבגבא ולא נתלשו מעולם ועדיין ל"ע למה הביא הרמב"ם תוספתא זו בפירושיו מאחר דס"ל דתלמודא פליג עלי'. ואין בידי כעת אלא לו' דקמ"ל בזה דמלבד טעמו של עצמו עוד יש טעם אחר שאם הדיח טמא וכ"מ היכא שהיי תלושין ולא הודח בכוונה ג"כ טמא.

משנה ו' **מי** תמציות שלא פסקו וכו' וגם בפי' משנה זו יש פלוגתא בין הר"מ ור"ש שהר"מ לשיטתו פסק לענין שאין מקבל טומאה אפי' ברצון והר"ש פי' לענין שטיפת מים נטהר בהשקה וע"ז מביא התוספתא שמפורש כן שבמי תמציות שלא פסקו נטהרו מים טמאים בהשקה והטעם בוודאי מאחר שנדאו' רביעית הוי מקוה טהרה לכלים ומסתמא גם למים וסברא הוא [שהרי] השקה מטעם זריעה וכיון שהם חשובים מקוה למה שיהא שוב המים טמאים נזרעים בתוכו אלא דכשבטלו רביעית דכלים בטלו נמי מהשקה וכן מוכח מכל הפירושים לעיל משנה א' דכשאין בו מ' סאה אין מועיל בו השקה אעפ"כ במי תמציות שעדיין גשמים ירדו הם אמרו והם אמרו שבזה יועיל השקה.

ומה שכ' הר"ש פי' במי וכו' כמעיין דמטהר בכ"ש ולא בעי מ' סאה נ"ל דלשיטתי' אזיל לקמן במשנה ז' ובפ"ה מ"ג דאפי' מעין שעשה בריכה לפניו והמשיכו לשם אין מטהרין בזוחלין

---

*) [הגהה מנכד המחבר: דהיינו שהמים בעצמן לא יקבלו טומאה מפני שמן התורה יש להם דין מקוה וגם פשטא דקרא ומקוה מים „יהי' טהור" הכי משמע ג"כ שלא יקבל טומאה, עיין פסחים דף ט"ז בגמ' מאי יהי' טהור מטומאתו ע"ש ועיין שם דף י"ז ע"ב ברש"י ד"ה בקרקע טהורין כ"כ בהדיא „וגזרו רבנן טומאה אף על המשקין שבקרקע כל כמה דהוי בציר מארבעים סאה" ותמצא כי דברי רבינו מכוונים לאמיתה של הלכה כדברי אדונינו רש"י ראש המפרשים, אמנם הר"מ ושיטתו לפי דרכם ס"ל דהטעם שהמים אין מקבלין טומאה אינו משום שמן התורה דין מקוה יש להן אלא משום שהמים המחוברים לקרקע ולא נתלשו מעולם אין להם שום חשיבות לקבל טומאה והכי דייקא לישנא דתוספתא שאין המים עלולין לקבל טומאה עד שיתלשו ועד כאן לא קאמר הש"ס בפסחים (י"ז:) ומים כמי לא אמרו אלא דהוי רביעית דחזי להטביל ביה וכו' אלא במשקי בי מטבחיא שהיו תלושין מקודם כדברי התוס' בד"ה אלא דהן רביעית ע"ש וא"כ אי לאו דתורת מקוה עליהן מן התורה [משום דכולו שאוב כשר מה"ת או משום דשאובה שהמשכוה כולה כשירה דהמים נמשכין אילך ואילך ברצפה] מטמאו שפיר אבל מים שלא נתלשו כלל אין מטמאין אף שלא יהי' להם שום צד תורת מקוה זה נ"ל ליישב שיטת הר"מ והרא"ש שלא יהי' מוקשים מהגמ' דפסחים ונזיר לפי שיטת רבינו המחבר זללה"ה].

משנה ז'

למעלה מהן מקוה שיש בו מ' סאה שבו טובלין ומטבילין למעלה מהן מעין שמימיו מועטין ורבו עליו מים שאובין שוה למקוה לטהר באשבורן ולמעין להטביל בו בכל שהוא:

בזוחלין מכ"ש בחפר בצד המעין לכן מפרש דדוקא לענין כ"ש דינו כמעין:

תוספתא החופר בצד הים וצד הנהר ה"ה כמי תמציות החופר בצד המעין כל זמן שהן באין מחמת המעין וכו' הרי הן כמעין הובא בר"ש מ"ו והרמב"ם בפ"ט מהלכות מקואות פסקה בהלכות והכ"מ שם תמה אמאי החופר בצד המעין הוא כמעין ולא בים ובנהר כן שהרי הן ג"כ מטהרין כמעין ע"ש ולפענ"ד חילוק גדול יש דבשלמא במעיין הרי חלחול המעין במקומו הוא וכ"ז שהן באין מחמת המעין פירושו מכח נביעת המעין המים מתחלחלים לחפירה שבצדו ומשו"ה הוי ג"כ כמעין שהוא ג"כ חלחול המעין וכן דרך המעין להיות מבצבץ ועולה אבל בנהרות ידוע שאין שום מעין במקום משך הנהר אלא במקום מוצאו ובים אין שם שום נביעה כמ"ש התוס' שבת דף ק"ט ע"א שהם מושכים ואינם נובעים ואינן אלא בית כנישות מיא ואין מקום לומר שהמים שמבצבצין לחפירה שבצדה מקרי חלחול מעין ומשו"ה אין זה אלא כמי תמציות וא"ש — ובנהרות מה דמהני לענין זוחלין הטעם פשוט שהוא מחובר כשפפהנ"ד למקום מוצא הנהר ששם נובע אבל בחופר בצדו אין כאן חיבור כשפופרת הנוד:

לפענ"ד יש ליישב בזה הקושי' החמורה שהקשה הר"י על שיטות הסוברים דמעין מטהר בכ"ש אף לאדם מהא דחגיגה ד' כ"ב דהא ארעא חלחולי ובעי מ' סאה והרא"ש כ' שאין להשיב על הרא' שהביא ולהנ"ל א"ש דקאי שם על החופר בצד הנהר דה"ה כמי תמציות ואע"פ דארעא חלחולי מחלחלי ולא מהני חיבור זה לעירוב מקוואות עם הנהר עצמו ושפיר הוכיח דמקוה שחלקו בסל וגרגותני הטובל שם לא עלתה לו טבילה אבל החופר בצד המעיין שכ"ז שהן באין מחמת המעיין ה"ה כמעין לעולם אימא לך שהוא מטהר בכ"ש אפי' לאדם וא"ש נכון:

ומדי כתבי זאת הוקשה בעיני על דברי תוס' בכורות ד"ה אין המים (דף נו.) שנהרות מטהרין בזוחלין מטעם שהם מעורבים לים הגדול ביותר משפפה"כ ולא ידעתי למה לנו כ"ז שהרי הים הגדול לאו אליבא דכ"ע מטהר בזוחלין כמבואר בפ"ה פלוגתת ר"מ ור"י ור' יוסי — ולפמ"ש הב"י אליבא דרמב"ם בפי' המשנה א"ש דלכ"ע מטהר בזוחלין ואין פלוגתתם אלא לענין מים חיים אבל עדיין קשה בפשוט יותר י"ל דמעורבים למקום מוצא הנהר שהוא מעין גמור והא פשיטא שאין לנו לחשוב מקור הנהר למעין עומד שהרי מתחלתו נובע ומושך הוא ואולי סוברים שאין מקרי חיבור כיון שרובן ניצוק וקטפרס הוא — שוב בינותי בדברי תוס' שם וראיתי דס"ל דלא מחשב קטפרס תחילת הנהרות דחיותן הוא ולא קטפרס ולע"ג:

ומה שכ' הר"ש דאילו הכא עלתה טבילה למים הטמאים וכו' וצריך טעם למה מאחר שכבר נתברר מדברי ר"מ ור"ש במשנה א' דכ"ז שאין במי' גבא מ' סאה כשם שאין מטהרין אדם וכלים מדאו' או מדרבנן כל חד כדיכי' כמו כן אין מטהר מים טמאים בפחות ממ' סאה א"כ מאי אולמא דמי תמציות שלא פסקו כיון שאין בהם כשיעור ואולי מיירי שיש בהם מ' סאה אלא דאעפ"כ פסולים לאדם מטעם זוחלין ואולי למים מהני זוחלין ג"כ ויתכן יותר לומר דמיירי שאין בהם מ' סאה דומיא דרישא אלא כיון שלא פסקו הרים מזחילתן מצטרף כל מה שלמעלה ואעפ"י דהוי קטפרס וזוחלין ג"כ מ"מ לענין טהרת מים מהני דהם אמרו והם אמרו דהא וודאי מדאו' כשם דמהני רביעית לטהר כלים ה"ה וכ"ש לטהר מים אלא דבטלו' ובכה"ג אוקמי' אדאו' עכ"פ כשמעכה מן הדא דלענין טהרת מים כשרים אפי' בזוחלין ולדברי הרא"ש דמדמה השקת מים שאובין לטהרת מים א"כ אף לענין השקה מהני בזוחלין וכבר ראיתי חקירה בענין זה בספר שו"ת מהר"ם ש"ק ז"ל ואין בידי כעת לעיין בו ואע"ג דמשמע לכאו' מלשון הרע"ב בפרקין דמטעם ביטול אתאן עלה ולא מטעם השקה מ"מ המעיין בדברי הרע"ב משנה ו' ותוס' יו"ט ד"ה ושתה טהור דפלפלו אי שייך לשון טבילה אי השקה עכ"פ מוכח דלשון ביטול הוא לאו דוקא:

מיהו אכתי יש לדחות ולומר דדוקא לטהר המים הטמאים לעצמן מהני זוחלין ג"כ אבל לאדם כשם שהוא אינו טובל בזוחלין כך אין המים מטהרים השאובין לטבילת אדם ואולי הוא תלוי במחלוקת הפוסקי' לענין מעין כ"ש אי מהני לטהר השאובים אף לטבילת אדם דלרוב הפוסקים מהני וא"כ ע"כ כיון שהמים נזרעו ונטהרו מהני אח"כ אף לאדם א"כ ה"נ כיון דלהשקת מים מהני אף בזוחלין שוב אותו המים מטהרין אדם הטובל בו ג"כ להני פוסקים:

משנה ז' **הנה** מ"ש הר"מ ז"ל ודין שני שהמים הנוזלי' מן המעין היוצאין ממנו יטהרו בו ג"כ וכו' ועוד לקמן המים הנוזלי' ממנו חוצה לה וכו' מלשונו משמע דדוקא המים הנזחלים מחוץ למעין אינם מטהרים אבל במקום נביעת המעין מטהר אף ע"פ שזוחל ממנו ולחוץ ג"כ ולקמן יבואר יותר בעזהי"ת:

והר"ש ז"ל כ' שוה למקוה לטהר באשבורן לא בזוחלין לפע"ד כוונתו בזה לפי שמלשון המשנה משמע כס"ד בתוס' בכורות דכשם שאין מקוה מטהר בזוחלין ה"נ אין מעין מטהר באשבורן ומדתני מתני' שוה למקוה לטהר באשבורן הי' משמע דאילו מעין אין מטהר באשבורן ובאמת הא ליתא ומש"ה כתב שהכוונה במתני' רק לדיוקא בעלמא דדוקא באשבורן לאפוקי זוחלין:

ומ"ש עוד להוכיח דכ"ש דמעין ל"צ מת"כ דתני מעי' מטהר בכ"ש ומקוה במ' סאה ואסמכתא בעלמא הוא דמדאו' ברביעית סגי'

פרק ב' משנה ג'

ספק מים שאובין שטהרו חכמים ספק נפלו ספק לא נפלו אפי' נפלו ספק יש בהם מ' סאה ספק אין בהם שני מקוואות א' יש בו מ' סאה וא' אין בו נפל לא' מהן ואינו יודע לאיזה מהן נפל ספקו טהור מפני שיש לו בו במה יתלה היו' שניהם פחותים מארבעים סאה ונפל לא' מהן ואינו יודע לאיזה מהן נפל ספיקו טמא שאין לו במה יתלה:

משנה ו'

המסנן את הטיט לצדדין ומשכו ממנה ג' לוגין כשר הי' תולש ומשכו ממנו שלשה לוגין פסול ור' שמעון מכשיר מפני שלא נתכוון לשאוב:

סגי נראה דאין הוכחה זו גמורה אלא לשיטת הסוברים דאף אדם סגי לי' במעין כ"ש אבל לשיטת ר"י ורא"ש אפ"ל דמיירי בת"כ לענין טבילת אדם ג"כ ולעולם אדאו' קאי דמעי' סגי לי' בכ"ש לכל דבר ומקוה במ' סאה עכ"פ לאדם והא דלא דייק ותני מ"ס לאדם משום דלדינא אין טעות כיון דמדרבנן בעי' מ"ס אפילו לכלים — ואם נפרש הת"כ הכי אכתי הוי מלינן למימר דכ"ש דמעין נמי בטלו' כאם שבטלו רביעית דמקוה: **והנה** לדעת המרדכי הובא בד"מ אות ב' דאף מעין כ"ש שיעורו ברביעית א"כ לכלים מדאו' אין חילוק בין מעין למקוה וע"כ מ"ש בת"כ הייכו כמ"ש לענין טבילת אדם ולעולם רביעית בעי' ולפ"ז עכ"פ מוכח דאף לאדם אין צריך מ"ס במעי' ולפ"ז יקשה איך הביא המרדכי ופסק כדעת הפוסקים דלאדם ל"ז שאין המעין מטהר בכ"ש אלא אפי' שאובין שנטהרו ע"י מעין כ"ש אינן מטהרין את האדם וכדעת הר' משה בר' חסדאי ז"ל ול"ל משום דתופס דעת ר' שמחה לעיקר דמעי' מטהר אפי' בפחות מרביעית ולפ"ז אין הוכחה מברייתא הנ"ל דאיכא למימר כפי' הר"ש דקאי אדרבנן— מיהו י"ל דאפי' מהכי' מדאו' מ"מ מדרבנן— כאם דלא מהני לטבילת האדם עצמו כ"כ אין מטהרין המים לטבילת אדם: פ"ב מ"ג **ספק** מים שאובין שטהרו חכמים וכו' הר"ש כלומר במקום אחר-- ואולי כוונתו בזה דל"ת ה"ק שיש ספק מים שאובין וכן ספק אחר שלא טהרו דהיינו רובו שאוב והי' מוכח ממתני' דשאובה דאו' וע"ז כתב לדחות דאין מכאן ראי' דאפשר לפרש בענין אחר **ומה** שכתב עוד והא דתני בת"כ וכו' יכול ונלא בכתפו וכו' אף מקוה בידי שמים אשמכתא בעלמא הוא לכאו' משמע מזה דל"ל מה שכתב הראב"ד ורמב"ן ורשב"א דמלבד פסול שאיבה כל שבא ע"י אדם פסול מכח האי דרשה דת"כ ואפילו סוחט כסותו ושערו וכדומה והב"י כתב דלדעת ראב"ד אין שום שאיבה פסול דאו' אלא כל שבא מכח אדם— ואי ס"ד דס"ל להר"ש ג"כ הכי לא הי' ל"ל דאסמכתא בעלמא והוי מ"ל דעיקר דרשא להוי' ע"י כח אדם מיהו יש לדחות דאכתי קשה מסיומא דברייתא יכול המניח קנקנים בראש הגג וכו' כמבואר ברא"ש דאין בא מכח אדם ממש ומדמייתי אדרשא דהך קרא משמע לי' דאפי' בשאובין שלא בכח אדם פסול מהאי קרא— מיהו לפ"ז קשה לי מה דמייתי קו' בשם הראב"ד שסובר דוקא שאובה בידי אדם הוי דאו' מכח האי דרשא והרי מוכח שם שאפי' שלא תפיסת ידי אדם פסול ג"כ כמו המניח קנקנים למלאות מים דלכ"ע פסול

ואעפ"כ שבאו בידי שמים ול"ל דס"ל דממיעוטא דבור נתמעט כל שלא בא ע"י אדם ממש אלא כשיב בו עכ"פ קצת כוונה מיפסל מדרבנן: **עוד** מביא הר"ש ראי' מברייתא דלעיל דב' מקוואות א' שאוב וטבל מטומאה חמורה וכו' ס"מ דכולו שאוב דאו' כראה לכאו' מזה דל"ל האי כללא דכיילי הפוסקים בס' ק"י ובכמה דוכתא דהיכי דעיקר האיסור דאו' אלא מלד אחר כולד ספיקא דרבנן ספיקא לחומרא הו' והרי הכא טבל מטומאה חמורה אלא שיש ספק אי טבל בשאובין ואיכו דומה למסכה דלעיל דעיקר האיסור דרבנן טומאה קלה ואעפ"כ כ"ל דים לדמותו לאיסור דאורי' שכתערב מין במינו ולספק ולא ידעי' איאיכא ס'או רק רובא דמב"מ סד"ר לקולא: **ומ"ש** הר"ש דהא דקאמר בפסחים דף י"ז בקרקע טהורין דחזי להטביל מחטין ולנורות הייכו משום דכפלי מיא אריפלפה מנסכי אילך ואילך ושאיבה שהמשיכה כולה טהורה והוא תימה הא קיי"ל דצריך רביי' והמסכה, ואם כוונתו לומר דר"ש ס"ל התם הכי קשה טובא א"כ מאי פריך בתמורה אלא הא דכי אתא רבין שאובה שהמשיכה כולה טהורה מכי הא איכא למימר דכר"ש אתי' — ול"ל דלא דייק בלישנא וכוונתו שאובה שהמשיכה כולה טהורה מדאו' ולשיטתי' א"ש ככון דהר"ש כ' לעיל דדוקא שאיבה ע"י כלים המקבלים טומאה הוי דאו' משום דבעי' הווי' ע"י טהרה ועפ"ז פשיטא מילתא שכל שהמשיך אותם לית בים עוד משום הוי' על ידי טהרה כמבואר לקמן בטוש"ע והוא מגמ' דזבחים דאפי' אי הוי ס"ד דאויר כליאו ככלי ל"ה עוד פסול הוי' ע"י טומאה אלא בשותת דוקא ע"ש: משנה ו' **המסנן** את הטיט לצדדין ומשכו ממנו וכו' הי' תולש ומשכו ממנו שלשה לוגין וכו' הכה דברי הראב"ד ורמב"ן ידועים בכל מים תלושין שאין כתוכין בכלי הוא מטעם הוי' ע"י אדם כמו שבשגוש ושער ראשו וכדומה ולפ"ז לריכין אנו לומר בטיט ג"כ הכי שמשכו ממנו מים מתוך ידו בשעת תלישתו אלא שאכי תמה בפי' הרמב"ם שכ' אשר יטפחו ממנו וכו' וכל עוד שיגור מהם ונשמע דלאחר תלישתו יגולו ממנו וקשה איך נחשבו שאובי' הא לאו כלי הוא ואולי אין כוונתו לזה אלא שאין לשונו מדוקדק: **ואמנם** כן אפ"ל דס"ל דכל שתולש בכוונה מקרי שאובין ותלושין אף שאינם בכלי ואפילו אין באין מתוך ידיו למקוה ואעפ"כ לריכין אנו לדברי הראב"ד לתרץ תוספתא שמביא הר"ש כאן בשערו ובגוש דמיירי ע"כ שאין מתכוון לתלוש מדפליג ר"ש ומכשיר עד שיתכוון לתלוש ועדיין צ"ע:

משנה ז'

המניח קנקנים לראש הגג לנגבן ונתמלאו מים ר"א אומר אם עונת גשמים הוא או אם יש בו כמעט מים בבור ישבר ואם לאו לא ישבר דברי ר"א ור' יהושע אומר בין כך ובין כך ישבר או יכפה אבל לא יערה.

משנה י'

מקוה שיש בו מ' סאה מים וטיט ר"א מטבילין במים ואין מטבילין בטיט ר"י אומר במים ובטיט באיזה טיט מטבילין בטיט שהמים צפין על גבי' הי' המים מצד א' מודה ר"י שמטבילין במים ואין מטבילין בטיט באיזה טיט אמרו שהקנה יורד מאליו דברי ר' מאיר ר"י אומר מקום שאין קנה המדה עומד אבא אלעזר בן דולעאי אומר מקום שהמשקלות יורדת רא"א היורד בפי חביות ר"ש אומר הנכנס' בשפופרת הנוד ר"א בר צדוק אומר הנמדד בלוג:

פרק ג' משנה א'

ר"י אומר שני מקוואות שאין בהם מ' סאה ונפלו לזה לוג ומחצה ולזה לוג ומחצה

משנה ז' **המניח** קנקנים לראש הגג לנגבן ונתמלאו מים ר"א אומר אם עונת גשמים הוא או אם יש בו כמעט מים בבור וכו' הנה הר"ש פי' פלוגתתם בב' דברים א' אי רביעית מים בתחילה פוסל וגם אי בעי' רבוי' והמשכה או שאובה שהמשיכה כולה כשירה ג"כ — והרא"ש פי' ע"פ תוספתא דפלוגתא הוי כיון שיש בו קבלת תפיסת ידי אדם ולא לגמרי בידי אדם אי בעי העדבת מים אחרים בתחילה או בסוף או לא והכרעה דגרים או אם יש כמעט מים בבור — וראיתי ברע"ב במחכ"ת מזכה שטרא לבי תרי דבתחלה הביא פי' הרא"ש ואח"כ פי' מתני' ממש כדברי הר"ש ולפענ"ד הם ב' פירושים שונים — ועפ"ז י"ל מה שהקשה התוי"ט על הרמב"ם דפסק כר"י והא לדבריו שאיבה והמשיכה כו' היינו דוקא ברוב מים כשרים וכמ"ש הב"י לדעתו:

ולפענ"ד לא פי' הרמב"ם אלא כפי' הרא"ש וכן משמע מדבריו ע"ש וראיה זה מצאתי בחיבורו פ"ד שכ' כלשון הזה אפי' הי' עונת גשמים והוא תימה ואדרבה הול"ל אפי' לא הי' עונת גשמים כמ"ש בפירושו ואולי ט"ס הוא ומיהו נ"ל שהרמב"ם חזר בו מפירושו לפי שבשעה שכתב פירושו הי' לפניו גירסא ישנה שבר"ש אם עונת גשמים או אם יש כמעט מים בבור ופי' ממש כמו שפירש הרא"ש ואח"כ ראה שגירסא זו עיקרי' דל"ג או ולמאי דל"ג או הנה א"א לפרש כפי' הרא"ש ממש דא"כ הול"ל וגם פי' הר"ש מלבד שקשה הלשון דהול"ל ויש כמעט מאי אם עוד זאת א"א לפרש כן לפי שיטתי' דליכא למ"ד דשאיבה שהמשיכה כולה כשירה אפי' בלתי רוב מים כשרים וכמ"ש התוי"ט לכן מפרש כך דר"א סובר דאם אינה עונת גשמים כמו בשעת פיזור עבים או שאין גשמים כלל אין צריך למים כשרים כלל כיון שאין בו רק קבלת תפיסת ידי אדם וגם א"א שיהי' דעתו לכך כלל ואם עונת גשמים הוא אז צריך שיהי' כמעט מים בבור ור"י ס"ל אפי' אם עונת גשמים ג"כ אין צריך מעט מים בבור מטעם דלא מקרי בידי אדם והחילוק בין עונת גשמים או לא מבואר בדברי ר' משרשי' במניח תחת הצנור אלא דשם לא הי' מתכוון להיפך והכא מתכוון לנגבן ומש"ה פליגי ר"א ור"י:

משנה יוד **מקוה** שיש בו מ' סאה מים וטיט וכו' באיזה טיט אמרו בטיט שקנה יורד מאליו וכו' והקשה הר"ש ומפ"ב דזבחים למעוטי טיט הנרוק ה"ד אי דפרה שוחה ושותה וכו' והשתא היכי שביק כל הכי שיעורא דמתני' ונקט שיעורא דפרה שוחה ושותה והנה לכאו' יש לתרץ ולומר דהא דתני הכי שיעורא דמתני' היינו לענין שמטבילין בתוכו אי נמי צפין ע"ג ולא מקרי חציצה כיון שהטיט צלול עכ"פ כ"כ שהוא נרוק ובזבחים קאי לענין שהוא משלים ומצטרף אע"פ שהוא מן הצד ואין המים צפין ע"ג ולענין זה הוי שיעורא דפרה שוחה ושותה וכן מה שהקשה בסוף דיבור מהא דמים שנפסלו משתיית בהמה טובלין בו ל"ק לפי"ז דוודאי טובלין בו והא דאין פרה שוחה ושותה הוי לענין אצטרופי וכשאין מים ע"ג:

שבתי והתבוננתי דליכא למי' הכי דהנה הרע"ב כ' ואפי' רגליו שוקעות בטיט מטבילין לר"י מפני שהמים מקדימין וכוונתו להא דתנן ספ"ז הטביל בו את המטה וכו' וכן כ' התוי"ט קשה טובא דאיך אפשר לומר דמתניתין דילן הוי טעמא כמו בפ"ז דהכא תנן באיזה טיט אמרו שהקנה יורד והיינו טיט הנרוק ובפ"ז תנן בהדיא אע"פ שרגליו שוקעות בטיט העבה ופי' הרע"ב והראשונים דהיינו שאינו נרוק הרי דהתם לא בעי נרוק מפני שהמים מקדימין אלא דבאמת קשה כיון דהכא במתני' איירי במים צפים ע"ג מאי איריי' טיט הנרוק הרי בלאו הכי מטבילין מפני שהמים מקדימין. והדבר צריך תלמוד אללי לכן נראה לי שהרע"ב ויתר הראשונים מפרשים סיפא דמתני' דתנן באיזה טיט אמרו לאו לענין מטבילין בתוכו דכיון שהמים צפין ע"ג א"צ לכך אלא דקאי אדיוקא דקתני לעיל מטבילין במים ואין מטבילין בטיט לר"א ולר"י למר כדאית לי' ולמר כדאית לי' ומשמע מטבילין הוא דלא אבל אצטרופי מצטרף כמ"ש הר"ש והרא"ש וע"ז אמרו דלענין אצטרופי אינו אלא בטיט הנרוק וא"ש דברישא תני באיזה טיט מטבילין ובסיפא תני באיזה טיט אמרו משמע דהכי ב' דינים חלוקים ואם האמת כן הוא א"א לתרץ קו' הר"ש כמו שתרצתי לעיל דמתני' נמי לענין אצטרופי איירי:

והנה מה שהקשה תוי"ט על הרע"ב והר"ם ואח"ז בפי' הרא"ש לפענ"ד כולם לדעת א' נתכוונו שהמים מקדמין ואין חוצץ שכי הר"ש כוונתו ג"כ לזה שהמים נשארו שם והטיט אין חוצץ בפני שאר המים והם כמחוברים יחד וגם דעת הרע"ב כן:

פרק ג' משנה א' **ר' יוסי** אומר שני מקוואות שאין בהם מ' סאה ונפלו

ומחצה ונתערבו כשרים מפני שלא נקרא עליהן שם פסול אבל מקוה שאין בו ארבעים סאה ונפלו בו שלשה לוגין ונחלה לשנים פסול ר"י מכשיר שהי' ר"י אומר כל מקוה שאין בו מ' סאה ונפלו לו ג' לוגין וחסר אפילו קרטוב כשר מפני שחסרו לו ג' לוגין וחכ"א לעולם הוא בפסולו עד שיצא ממנו מלואו ועוד.

משנה ג'

בור שהוא מלא מים שאובין והאמה נכנסת לו ויוצאה ממנו לעולם הוא בפסולו עד שיתחשב שלא נשתייר מן הראשונים ג' לוגין שנים שהי' מטילין למקוה זה לוג ומחצה וזה לוג ומחצה הסוחט את כסותו ומטיל ממקומות הרבה ר' עקיבא מכשיר וחכמים פוסלין אמר ר' עקיבא לא אמרו מטילין אלא מטיל אמרו לו לא כך ולא כך אמרו אלא שנפלו לו שלשת לוגין:

פרק ד' משנה א'

המניח כלים תחת הצינור אחד כלים גדולים ואחד כלים קטנים ואפי' כלי גללים כלי אבנים כלי אדמה פוסלין את המקוה אחד המניח ואחד השוכח כדברי ב"ש וב"ה מטהרין בשוכח אמר ר' מאיר נמנו ורבו בית שמאי על בית הלל ומודים בשוכח בחצר שהוא טהור אמר ר' יוסי עדיין מחלוקת במקומה עומדת:

פרק ה' משנה א'

מעין שהעבירו ע"ג השוקת פסול העבירו ע"ג שפה כל שהוא כשר חוצה לה שהמעין

ונפלו לזה לוג ומחצה ולזה לוג ומחצה ונתערבו כשרים מפני שלא נקרא עליהן שם פסול וכו' ויש להסתפק אי מיירי דוקא כשאין בכל א' מ' סאה ובשניהם יחד איכא הא אם בשניהם יחד ג"כ ליכא מ' סאה פסול דכיון שנצטרף מב' כלים א"כ הו"ל כאילו נפלו ג' לוגין למקום אחד מיהו נראה יותר שאין חילוק דכיון שנפלו לוג ומחצה ל"א ה"ה בטל וכאילו לא נפל מיהו קשה לי דמשנה יתירה היא דהא תנן לקמן שאינו מצטרף אא"כ התחיל השני עד שלא פסק הראשון וכיון שנפלו הב' לוגין לשני מקוואות לא עדיף מפסק הראשון עד שלא התחיל השני ואפשר דכולא חדא טעמא אית בי' דכיון שפסק הראשון בטל בכשרים ושוב אינו חוזר וניעור וכן במתני' דב' מקוואות הא' טעמא אית בי' מפני שלא נקרא עליו שם פסול בטל בתוכו לאפוקי היכי שיש בו בפ"א ג' לוגין לא מהני ביטול מפני שחכמים גזרו עליו פסול ועוד י"ל דר"י ס"ל כרבנן דתמורה דפליגי אמתני' דלקמן וס"ל דא"ל ג' כלים דוקא דאפי' מד' וה' מצטרפין וממילא דא"ל שאר תנאים שבמתני' לקמן דדוקא בזמן שהתחיל השני עד שלא פסק הראשון:

והנה בתוספתא שמביא הר"ש דמקוואות של כ' כ' סאה וכו' ונפתקו ובאו לחבירו כשר מוכח מזה כמ"ש לעיל דאף דשניהם יחד ג"כ אין בהם מ' סאה ומ"מ כשר וע"כ מטעם שכתבתי מיהו יש לדחות דטעמא משום דכיון דנפתקו ובאו לתחתונה ע"כ חסר ממים שהי' בתוכו וכיון שהי' כ' כ' סאה בצמצום עתה חסר ע"כ קצת וכיון שחסר קצת מה שנשאר טופח על הבריכה הריקנית שוב כשר לר' יהושע שע"כ חסרו הג' לוגין וע"כ לומר כן שהרי נפלו ג' לוגין לא' מהן:

משנה ג' **בור** שהוא מלא מים שאובין והאמה נכנסת לו ופי' הר"ש כמו הרדלית של גשמים— פי' דאילו במעין אפי' אין בו מ' סאה מטהר את השאובין לרוב הפוסקים וכ' התוי"ט דע"כ מיירי בדלית מ' סאה באמה דאל"כ ה"ה כנזרעים ונטהרו בהשקה ובאמת שכ' כן הריטב"א ולשיטת הרמב"ם שפי' בהא דג' גממיות שאין מטבילין

וכו' שאין המים הנזחלין מערבין אא"כ עמדו א"ל לכך דאפשר באמה ג"כ ומה"ט אין מטהר מיהו לפמ"ש הח"ס יו"ד סי' דדוקא לחבר הגממיות זו עם זו לא מהני כ"ז שנזחלין אבל לטהר בהשקה לחבר הבריכה על עצמו מהני צ"ל הכי וע"כ צ"ל דבדלית מ' סאה מיירי:

ובפי' הרמב"ם אם רחץ אדם בגדיו במקו' ואחר העלה הבגד בידיו הנה שבו המים אשר בבגד מים שאובין מלשון הזה כו' ג"כ דס"ל דכל שתלש המים מן המחובר אפי' שאינו בכלי קבול כל שנתלש בכוונה מקרי מים שאובין ואפי' לא נסחט עדיין בידו מקרי שאובין ואפי' נפל אח"כ מעצמו למקוה פסול דלא כדעת הראב"ד ורמב"ן דסוחט את כסותו הוא מטעם שבא בכח אדם ולדעת הרמב"ם דהטעם מפני שנתלש בכח אדם ולא מפני שנסחט בכח אדם דלשון שכ' הנה שבו מים שאובין משמע משעת תלישתן שם שאובין עליהם:

פי' הרמב"ם ז"ל צנור שחקקו וכו' וכו' לפי שאינו כלי קבול אך להיותו של עץ שמוהו פסול לעיקר אשר אצלינו והוא שפשוטי כלי עץ מקבלין טומאה ע"כ הנה מ"ש שאינו כלי קבול אע"ג שהוא חקוק לקבל צרורות דהרי מיירי בחקקו ולבסוף קבעו מוכח מזה שהי' מפרש כך דוודאי חקקו ולבסוף קבעו שאמרו בגמ' מפני שיש עליו תורת כלי בתלוש האי חקקו אין הכוונה על החקיקה לקבל צרורות אלא על עשיית הצנור וכיון שנעשה הצנור בתלוש שם עליו עכ"פ תורת כלי מ"מ עדיין אינו עושה השאובין עד שיחקקו לקבל צרורות כדי שיהי' לו בית קבול ולפמ"ש במשנה ג' אפי' נעשה החטיטה לאחר שקבעו פוסל וכמ"ש הב"י בשמו ולא רצה לפרש מ"ש בגמ' חקקו על החטיטה לפי שהוקשה לו לשון תורת כלי וכמ"ש כאן— אבל בפ"ו מהל' מקוואות נראה שחזר מזה ומפרש דקאי על חטיטת צרורות:

פרק ה' משנה א' **מעין** שהעבירו ע"ג השוקת פסול העבירו ע"ג שפה כ"ש כשר וכו' ובפי' הרמב"ם הנה אלה המים וכו' אינם כמו מי מעין ע"כ לכאו' הי' נראה מלשונו דדוקא דין מעין אין בו אבל עדיין דין מקוה להם וכקו' הר"ש והרא"ש דהרי

דהרי מחובר כשפה"כ והא דבטל דין מעין מעליהם משום דהוי כמו העבירו ע"ג בריכה והפסיקו כיון שהכלי מפסיק — אבל ז"א דפסול משמע לגמרי וגם בחיבורו לא הזכירו הרמב"ם ז"ל רק כשרים ופסולים ע"כ צ"ל שמ"ש אינם כמו מי מעין פירוש אע"פ שמחובר למעין אינם כמותם:

שהמעין מטהר בכ"ש העבירו ע"ג בריכה והפסיקו הרי היא כמקוה חזר והמשיכו פסול לזבים ולמצורעים ולקדש מהן מי חטאת עד שידע שיצאו הראשונים:

ומ"ש הנה המים היוצאים מן השוקת כשרים והם מי מעין נראה מזה שסובר דמקצת המים של השפה מטהרים את כל המים היוצאין מן השוקת וכשרי' והר"ש כ' כשר חוצה להם כ"ש שחוץ לשוקת ע"ג שפה כשר למחטין ולצינורות נראה מזה דסובר הר"ש שהמים היוצאין מן השוקת אינם נטהרין במעין כ"ש שע"ג שפה ובתוי"ט כ' על דברי ר"ש הללו כלומר דחוצה לה היינו כל מה שהוא חוץ לשוקת וכו' ונ"ל דאין כוונתו לומר שהר"ש בפי' משנתינו נתכוון להני תרי פירושי שכ' התוי"ט דהא וודאי פשיטא ומילתא שאין כוונתו כאן ולא שמותר להטביל במים שע"ג שפה דא"כ לא הי' מוכרח לפרש משנתינו לכלים דוקא ולא הי' יכול להוכיח במשנה ב' דמשנה זו ע"כ לכלים ע"ש אלא וודאי דהר"ש ס"ל חוצה לה דוקא על שפתה וזה אינו ראוי אלא לכלים וכוונת התוי"ט אינו אלא שתיבות חוצה לה סובלי' ב' פירושי' וכאן הפי' לדברי הר"ש על שפתה דוקא והטעם דלא ס"ל כפי' הרמב"ם שחוצה לה פירושו המים היוצאין מן השוקת שנטהרין ע"י המים העוברים על השפה אפ"ל משום דסתמא משמע כדרכו בזוחלין ואיהו ס"ל שהמעין כ"ש אינו מטהר את השאובין לענין לטהר בזוחלין והר"מ והר"ש לשיטתייהו אזלו דהר"מ מפרש משנה ג' בפרקין מעי' שהוא משוך רבה עליו היינו שריבה עליו מים שאובין ע"ש דס"ל דמעין כ"ש מטהר שאובי' מרובין להיות מטהר אף בזוחלין לכן ס"ל ג"כ כאן שהמים היוצאין מן השוקת ומתערבין עם מי שפה כ"ש הם מי מעי' כלשונו בפירושו כאן אבל הר"ש ס"ל שם לא שרבה מים שאובין וכו' ע"ש דברבה מים שאובין אפי' במעי' משוך אינו מטהר אלא באשבורן לכן פי' כאן כשר חוצה לה ע"ג שפה ממש ועי' בהרא"ש שפי' כדברי הרמב"ם ז"ל:

ועד נ"ל לתלות טעם פלוגתתן ע"פ מה שהקשה הר"ש למה פסול הא מחובר כשפפה"כ למעי' וכו' ותי' דבכלים קבועים יש לגזור שמא יקבע אותן במקום מוצא המעי' וכו' וס"ל להר"מ דדוקא לענין לטבול בתוך הכלי שהוא איסור דאו' כדמשמע מדברי כל הפוסקים לענין זה יש לגזור אבל המים היוצאים כשרי' דכיון דס"ל כולו שאוב מדרבנן כמ"ש הב"י בשמו א"כ הו"ל גזירה לגזירה ורק אם כל המים יורדי' לתוך השוקת ולא ע"ג שפה כלל אין להכשיר משום דהוי כמו תרתי דסתרי אהדדי כיון שנפסלו בהיותן בתוך השוקת מטעם גזירה הנ"ל נתנו להם דין מים שאובין ונפסלו כמו כן אחר שיצאו מהם אבל בהעבירו ע"ג שפה כ"ש שיש מעין כ"ש לטהרם אחר שיצאו מן השוקת משום גזירה לחודא לא מיפסלו (ומשום הוי' ע"י טהרה ליכא חדא דהר"מ ס"ל דלא בעי' עי"ע אלא לענין מים חיים כמבואר בב"י לקמן ועוד דבמעי' רוב הפוסק' ס"ל דלא בעי' עי"ע ועוד דבכלים קבועים בקרקע אינם מקבלין טומאה עכשיו זולת לדעת מ"ת אי' יו"ד סי' קל"ז שצריך דוקא שנעשה ע"מ לקבוע בקרקע) אבל הר"ש דס"ל דכולו שאוב דאו' א"כ אפי' בהעבירו ע"ג שפה כ"ש אין להכשיר המים היוצאין מן השוקת בכלי' קבועים מטעם גזירה הנ"ל:

והתוי"ט הביא בשם מהר"ח דדוקא חוצה לה כשר אבל ע"ג שפה לא דכתיב אך מעין ובור וכו' אבל ע"ג כלים לא ע"כ — מלשון הזה משמע דמדאו' הוא וקשה לי דא"כ מאי האי דאמרי' פ' תינוקת אשה לא תעמוד ע"ג כלים מעיקרא סבר משום גזירת מרחצאות וכו' תיפוק לי' דמדאו' הוא מכח האי דרשא — ואולי יש לחלק בין שהמעין עובר רק ע"ג שפה או שהוא בתוך הבור שבקרקע אלא שהיא עומדת בתוכו ע"ג כלי וצ"ע כעת:

עוד הוקשה לי עמ"ש הר"ש שמותר להטביל בכ"ש שע"ג שפה הא תנן לקמן משנה ב' ובלבד שלא תטבול ע"ג ספסל ודוחק לומר שכוונתו שמותר להטביל באותן מים שע"ג שפה לאחר שירדו משם שאח"כ מתערבין עם המים שיוצאין מן השוקת ופסול הכל לדעתו:

ועוד קשה לי לדעת הר"מ ז"ל שכ' המים היוצאין מן השוקת כשרי' והם מי מעין מפני שנטהרו ע"י מים שע"ג שפה וקשה מי עדיף העבירו ע"ג שפה מהעבירו ע"ג אחורי כלי דקיי"ל כרי יוסי לקמן מ"ב דה"ה כמקוה וצ"ע:

ונ"ל ליישב קצת דבמ"ב לקמן איירי בכלים תלושים שמקבלים טומאה ואע"ג דלא מיפסל משום הוי' ע"י טהרה וכמ"ש הרא"ש שם מ"מ שם מעין בטל ממנו אבל כאן בכלים קבועין איירי אע"ג דחקקו ולבסוף קבעו דלא מהני לענין טבילה בכלי ולענין שאיבה דשם כלי לא בטיל מיני' מ"מ שפה שע"ג כלי לא מקרי עוד אחורי כלי וה"ה כקרקע ורק תוך הכלי הוא כמקודם אבל השפה הוא א' עם הקרקע שמחובר עמו או כיון שאינו מקבל טומאה לא מקרי הפסקה לבטל ממנו שם מעין:

ובמשנה ב' **הביא** הר"ש ז"ל תוספתא מעין היוצא לתלמי' וכו' נקבו מעין נקבו כ"ש ונמצא המים המועטין מטהרין וכו' ולא ידעתי לפרשו דהא כיון שנקב התלמי למטה בכ"ש א"כ אין כאן מים שאובין כלל וכתוספתא דקטלין שהביא בפ"ד ונ"ל שאין זה אלא לישנא בעלמא שכיון שכל המים עוברין בתוך התלמי זולת אותו הקילוח כ"ש שיורד תוך הנקב נראה כאלו המים המועטין הללו מטהרי' המים שאובין אבל אין זה הטעם העיקרי אלא לפי שנפסל מהיות עוד כלי ואינם שאובין כלל והגע בעצמך הרי הר"ש סובר

שוזר במשנה א' שאפי' המים העוברים ע"ג שפה כ"ש אינם מטהרין את המים היוצאין מן השוקת אלא וודאי כמ"ש:

וכ' עוד וקשה וכו' והאי תלמי כמי יש בפי' בששפה"כ מדמכשיר מי הבריכה לאחר נקובה כ"ש וכן כ' בש"ד ואי לאו מתני' דהעבירו ע"ג שפה כ"ש הייתי יכול להעמיד דבכהאי גוונא דוקא פסלי' אבל אי אפשר לומר כן דהא מכשרי' על שפת השוקת וכו' ולא אוכל לירד לסוף דעתו איך מוכח מזה דיש בפיו בששפה"כ דהא כיון שניקב התלמי למטה ויורדי' לבריכה מתוך כלי שניקב כדינו אפי' איננו מחובר למעין כלל כשר וכן בהעבירו ע"ג שפה למה יצטרך דוקא שיהיי' מחובר למעין כששפה"כ מיהו בהעבירו ע"ג שפה י"ל כיון דלפירושו כשר חולה לא הייתי שמטביל במעין כ"ש שע"ג שפה וס"ל דכיון שאיננו מחובר למעין בכששפה"כ בטל שם מעין מעלי' ושוב איננו מטהר אפי' בכ"ש וצריך מי שאה אבל בהך דתלמי דמיירי דיש בבריכה מי שאה אפי' איננו מחובר למעין כלל כיון שאינם שאובין ה"ה מטהרי' במי שאה:

שם במתני' העבירו ע"ג בריכה והפסיקו ה"ה כמקוה חזר והמשיכו פסול לזבי' וכו' עד שידע שילאו הראשונים וכ' הרמב"ם ז"ל בפי' ואם העבירו אלה וכו' הנה דין זאת הבריכה והמקוה שוה וכו' מלשון הזה משמע דלא לענין דין מים חיים בלבד דינו כמקוה אלא לשאר פסולי מקוואו' ג"כ ומתני' כמי מוכחא הא מילתא דאל"כ הכי הו"ל והפסיקו אע"פ שחזר והמשיכו פסול לזבי' וכו' והנה לפי"ז יקשה לכאו' מ"ש ריש דתני שהמעין מטהר בכ"ש שפי' שמטהר ומכשיר שאר המים וכ' שם הרמב"ם בפי' והם מי מעין ומתחילה רציתי לחדש דבר דכמו דלענין שאר ביטולים אמרי' דאיסור בהיתר בטיל ולא היתר בהיתר ה"ה הכא ברישא דהוי מים שאובין בטלים שפיר במעין כ"ב מחמת חשיבות מעין וכמ"ש הב"י לדעתו דאפי' שלא במקום גומת המעין כמי חשוב ומבטל כל המימות הבאים עליו מ"מ זו תורה חדשה מאתי תלא ולא ראיתי עדיין מי שקדמנו בסברה זו.

אך כ"לדלפי' הרמב"ם הוי הטעם כיון שאינו יולא ונמשך להלאה מן הבריכה ומפסיק מלטהר בתורת מעין א"כ ברישא דמיירי שהעבירו ע"ג השוקת ונמשך ממנו והלאה שפיר דינו כמעין— מ"מ היא גופא טעמא בעי ולריכין אנו לחקור אחר שורש הדבר ובפרט אי מיירי מתני' בבריכה ריקנית הלא כל עלמו ממי המעין ועדיין המעין יורד לתוכו לפי' הר"מ אלא שאין נמשך להלאה וא"ל כמ"ש הר"ש בפירושו שאין המעין מטהר בזוחלין אלא בדרך זחילתו מקודם דא"כ אמאי בחזר והמשיכו יחזור להכשרו ועוד מ"ש מהא דזוחלין שרבו על הנוטפין שכשר אף במקום שלא היי מהלך בתחלה כמ"ש הר"ן בנדרים לדעתו:

ואפשר דס"ל להר"מ ז"ל כתוס' בכורות שמעין איכו מטהר באשבורן אלא בזוחלין לבד אלא שס"ל דדוקא לענין שיהיי' מטהר בתורת מעין דהיינו בכ"ש ולזבים וכדומה או לענין שיכוי מראה כמ"ש הב"י ע"ש אבל עדיין מטהר אפי' באשבורן במי שאה בתורת מקוה דמידי כוטפין לא יצא שהרי כל עלמו לא הוזכר בת"כ אלא שיהיי' בידי שמים ולא איממוט אלא מילא בכתף— ואל תתמה ע"ז שהרי כן כ' הב"י לענין הוויתו עי"ט דאם הוויתו עי"ט איכו כפסל אלא מלטהר בתורת מעין דהייכו בזוחלין אבל לא באשבורן ועוד י"ל דס"ל דדוקא בנהר שאיכו מולא המים שם יש לחלק בין זוחלין לאשבורן אבל במקום כביעת המעין עלמו אף באשבורן דין מעין לו והטעם י"ל בתרי אנפי חדא דבנהר שאין כובע המים במקום טבילה לריך להיות זוחלין דאז חשבי' כל קילוח וקילוח כאלו כובע כיון שמכח כביעת המים הם מקלחין לכאן ואפי' הוא כמה פרסאות אבל כשהוא כח באשבורן פסק כביעתו וכ"ז במקום משך הכהר אבל במקום הכביעה עלמו אפי' באשבורן כובע הוא:

ועוד לפמ"ש הראשונים דהא דמעין מטהר בזוחלין הייכו משום שמטהר דוקא כדרכו ודרך המעין להיות זוחל א"כ בנהר שדרכו להיות זוחל איכו מטהר באשבורן בתורת מעין אבל בגומת המעין לפי שדרכו בכך להיות באשבורן לכן אפי' באשבורן דיכו כמעין:

ובזה א"ש מה שהקשו האחרונים למה בגל שכתלש לריך מי שאה הא מעי' מטהר בכ"ש והנה תוס' מדשים כ' דגל שהוא מקובץ יחד מקרי אשבורן וכ"ל דאפי' תימא דהוי ספק אי מקרי אשבורן או לא אעפ"כ לענין פסול זוחלין לא מזיק מידי ממ"כ אי מקרי זוחלין הכה עדיין זוחל והולך מכח המעין ומקרי מעין באמת ואי הוי אשבורן וודאי מטהר אבל מי שאה לריך דלמא מקרי אשבורן ולהכ"ל מעין איכו מטהר באשבורן בתורת מעין:

ועפמש"ל די"ל דמעין איכו מטהר באשבורן כתוס' בכורות אלא שאין הדברים אמורי' אלא לענין דין מעין שאין לו אלא בזוחלין לפ"ז מיושב היטב מה שהקשה הר"ן בשבועות מהא דאבוהו דשמואל דעביד להן מקוואות דלמא רבו כוטפין ולא חייש כמי להיפך דלמא מי מעין הם הרוב ולא מטהר באשבורן ולהכ"ל ניחא דעכ"פ מטהר בתורת מקוה וכדה וזבה אין לריכין מים חיים והוא הדין והוא הטעם בכלון מסכה שהביא הר"ן אח"ז והוא בפ"ז מפרה המפכה לתוך הגת או לתוך הגבי' שפסול לזבים אע"פ דלא קתני והפסיקו מ"מ פסול לזבים משום שהוא באשבורן וע"ש שהר"ש חולק ע"ז ומפרש המסכה דמיירי בהפסיקו ומש"ה פסול וכן מיושב כמי הראי' ממסכה פ"א דמקוואות למעלה מהן מעין מוכין דאי איכו מטהר אלא בזוחלין מאי למעלה מהן שייך לומר הא כל חדא דין באפי' כפשי' איתא— ולהכ"ל לק"מ דוודאי לשאר טמאים מטהר באשבורן ג"כ ושייך שפיר למעלה מהן ובפרט דקתכי שם מים מוכין דבלא"ה אין מטהרים לזבים:

ולא אבין בר"ן שם שכ' כדברי הר"ש במ"א פ"ה דמקוואות דר"ל אשמעי' דאף אם לריכין

צריכין הנוטפין להיות ומשלימין השיעור כשר דאל"ה פשיטא ולפמ"ש הוא עצמו בנדרים לדעתו דאף במקום שלא הי' מהלך בתחילתו כשר א"כ אין ראי' מכאן :

חזר והמשיכו מלשון הר"מ ז"ל משמע לי שהמשיכו מיד שכ' ואם יהי' אלא מי המעין וכו' ואם כן הוא ע"כ צ"ל דמיירי דבריכה מליאה כמ"ש הכ"מ דאל"כ מאי עד שיצאו הראשונים וכיון שכן צריך להתבונן אמאי לשאר דברים דין מעין יש לו לפמ"ש הכ"מ שם לדעתו דאף קודם שיצאו הראשונים איננו פסול אלא למים חיים אבל לשאר דין מעין יש לו וכן מורה לשון המשנה ג"כ כידוע בשלמא אי מיירי בריקנית שפיר י"ל כיון שמהלך כדרך הנהרות מטהר כמותן בזוחלין זולת לענין מים חיים שפסק חיותו אבל בבריכה מליאה קשה אמאי בהפסיקו פסול ובהמשיכו כשר אי מהני החיבור לכשר אף בהפסיקו ואף לזבים — ולא ידענא פתר אם לא שנאמר דלענין שאר מילי כיון שנמשך ומהלך כדרך הנהר שמו נקרא עליו ולענין זבים בעי' חיים ממש :

ועוד לפמ"ש לעיל דמעין שהוא כדרך הנהר אף באשבורן דין מעין לו וחיבור הנהר מטהרו וזה לענין אשבורן אבל לענין מים חיים נביעה דוקא בעי' וזה לא מקרי נביעה והכל הולך אל מקום א' וכבר הי' אפשר לומר דאף לס"ד דין מקוה יש לו אלא דרבותא אשמעי' דאף לענין מים חיים דהוי איסור בהיתר מ"מ לא בטל או דס"ל שהכל חד בין לענין מים חיים או לשאר דיני מעי' ובזה הי' מקום לפרש מה שקיים הרמב"ם ומשפטו משפט המקוה דקאי קודם שיצאו הראשונים דלכל מילי דינו כמקוה אבל יותר יתכן לומר שט"ס הוא וצ"ל ומשפטו משפט המעי' וע"ש :

ואם נתאמת שהי' בבריכה כבר יצאו וכלו וכו' מלשון זה משמע שצריך שלא ישאר ממים הראשונים וקשה ולמה לא יבטל בכה"פ חד בתרי דוודאי משום חיבור לנהר יש לחלק בין מים חיים למעין או מקוה דעירוב מקוואות לא נאמר אלא לענין טהרת המקוה ולא לענין מים חיים אבל הכא מטעם ביטול אתי' עלה שאין חילוק בכה"ת כולה לענין זה ובהדיא פי' גבי עדות ר"צ בזוחלין שרבו על הנוטפין שכשרי' אפי' לזבים וע"כ מטעם ביטול או עירוב מקוואות והא וודאי צ"ל משום מבטל לכתחלה חדא דאינו מתכוון לבטל אלא להכשיר ועוד דא"כ לא הו"ל לומר פסול דאינו אסור אלא למבטל וצ"ע :

אמנם כן התבוננתי בלשון הרא"ש ז"ל שכ' כשידע כשיצאו כשיעור הראשונים פי' דאין הכוונה שנדע בבירור שיצאו הראשונים אלא כשיעור וכעין הרמת איסור בביטול חד בתרי אך ז"א דהרא"ש מן החולקים על שיטת רש"י דס"ל שצריכין להרים וס"ל דא"צ רק בתרומה מפני גזל השבט ואפ"ל כמ"ש האחרונים בבישול מים בקדירה שאב"י דאסור אע"ג דהוי נוטל"פ מ"מ זה מקרי לכתחלה דאין כאן הפסד במים לחוד וכ"ש הכא דאפי' הפסד עלים אין כאן :

ועפ"ז מצינו מקום לתרץ מ"ש בתו"ח על תוי"ט שכ' דהכא הכוונה שידע שיתחשב כמו לעיל וחילק תו"ח דהתם שאובי' דרבנן והכא מים חיים דאורייתא ולהנ"ל ניחא דהכא נמי דרבנן הוי דמדאו' ברובא בטיל או אפי' במעי' כ"ש אפשר לומר מכח מקור שאינו מכזב הוא מבטל כל הבא עליו וכמ"ש הר"ן לדעתו בנדרים :

ומה שדקדק בעל תוי"ט דקתני הכא שידע ולעיל קתני שיצאו דידע פי' שיתחשב ולעיל לא הוצרך לשנות הכי דלא קתני שיצא מג' לוגין אלא מלואו ועוד והאי שיצא יותר מכ"א שאין א"צ לחשב דוקא דאפשר שיצאו בבירור רק שאין בירור שהי' השאובין אבל כאן דתני' שיצאו הראשונים וזה א"א לדעת בבירור שהי' הראשונים דוקא ולכן תני שידע שפי' שיתחשב :

והר"ש פי' ה"ה במקוה וצריך מ' סאה הא דפרטי' להאי דינא דוקא נ"ל לפי שבסיפא קתני פסול לזבים וכו' דדוקא לענין מים חיים פסול פי' ברישא דה"ה כמקוה לגמרי אף לענין מ"ס מיהו אכתי קשה אמאי לא קתני דעוד נ"מ לענין שצריך אשבורן והי' נראה מזה דס"ל כמהרי"ק כמ"ש הב"י בשמו שכ"ז שהוא זוחל והולך ולא נפסק פ"א מלד אחר לא מזיק כלום דהכל כנובע ממקורו הוא ויותר נראה דאזיל לשיטתי' דס"ל לקמן פ"י מ"ג דמעין שהעביר לבריכות אינו מטהר בזוחלין עוד במקו' שלא הי' מהלך בתחלה וא"כ לענין אשבורן הוי דינא בהעבירו ע"ג בריכה אע"פ שלא הפסיקו הוא כמקוה לענין זה :

והנה גם לפי' הר"ש צריכין אנו לומר בחזר והמשיכו אף קודם שיצאו הראשונים יש לו דין מעין לס"ד חוץ מקידוש מי חטאת וכדומה דאל"כ ליתני כהנ"ל והפסיקו אע"פ שחזר והמשיכו ה"ה כמקו' עד שידע וכו' וע"כ צ"ל דלענין שאר דיני מעין מהני החבור למעין בתורת עירוב מקוואות ולפ"ז ע"כ לומר דמתני' מיירי בבריכה ריקנית דאי מיירי במליאה קשה למה בתחלה יכשר ובסופו יפסל למ"ח עד שידע שיצאו הראשונים וע"כ לומר דאף בתחלה כשר לשאר דיני מעין ופסול לזבים קודם שהפסיקו וכן אחר שהפסיקו והמשיכו א"כ הכי הול"ל בקיצור העבירו ע"ג בריכה פסול לזבים עד שידע שיצאו הראשונים ואם הפסיקו ה"ה כמקוה לגמרי ושיפא דחזר והמשיכו לא אצטריך לי' למתני' כלל דבבריכה מליאה אין חילוק בין קודם שהפסיקו לאחר שהפסיקו וחזר והמשיכו א"ו דמיירי בריקנית דבכה"ג שייך שפיר לחלק בין המשכה ראשונה לשני' דבפ"א עדיין זחילת ומשיכת הנהר הוא וכשר אף לזבים ולאחר שהפסיקו ופסקה חיותם שוב אף אחר שהמשיכם פסול לזבים וכדומה עכ"פ :

שוב התבוננתי דאין הוכחה מזה דעדיין אפ"ל דמיירי במליאה ובריקנית אף לאחר שהפסיקו הוי כמעי' כמ"ש מהרי"ק ואי דליתני כהנ"ל י"ל דאז הוי קתני הכי העבירו ע"ג בריכה פסול לזבי' וכו' עד שיצאו הראשונים ואם

ואם הפסיקו ה"ה כמקוה והי' משמע דאף אחר שיצאו הראשונים ורק מי המעין זוחלין לתוכו ואם הפסיקו אח"כ דינו כמקוה לגמרי דהיינו בבריכה ריקנית ואכן הסתא קיימי' דרק במליאה ניפסל אבל בריקנית כשר לעולם ואין מזה ראי' כלל:

אמנם כן אף אם נתפוס דמתני' מיירי בריקנית מ"מ אח"ל הא במליאה נפסלו לעולם וכל דיני מקוה עלה אף בחזר והמשיכו דהא כיון דריקנית אם הפסיקו וחזר והמשיכו כשר לס"ד א"כ אף במליאה הדין כמוהו דלאחר שהפסיקו מ"ל מליאה ומ"ל ריקנית ומיהו בפי' הר"ש מ"ג כתבתי שיש לחלק בטעמא בין מליאה לריקנית כלל:

והנה לדעת הר"ש דהעבירו ע"ג בריכה אע"פ שלא הפסיקו אינו מטהר עוד בזוחלין כמ"ש לקמן עוד א"כ מכ"ש בהפסיקו וחזר והמשיכו ויצאו הראשונים שאע"פ שכשר לזבי' מ"מ אינו מטהר בזוחלין והוא פלא דלענין מים חיים דינו כמעין ולענין זוחלין דינו כמקוה ובכ"מ הוי להיפך דאע"פ שכל דיני מעין עליו מ"מ אין מוכרח להיות כמעין לענין מים חיים מיהו לפמ"ש ב"י בפי' דברי הרמב"ם לענין ימים שמטהרין בזוחלין ופסולי' לזבים בזוחלין ובאשבורן מטהרי' גם זבים יש קצת דמיון לזה אע"פ שאינו דומה לגמרי דימים עכ"פ לשאר טמאים מהני אפי' בזוחלין אלא לענין ימים חיים פסול בזוחלין והכא לדעת הר"ש פסול בזוחלין לגמרי ואעפ"כ דינו כמעין לענין מים חיים.

ופי' הר"ש כמו שהי' לטהר בזוחלין ובכ"ש מה שהוצרך לפרש כך אפשר משום דבמתני' דלעיל אפי' היכי שאין דינו כמקוה אלא כמעין פסול בזוחלין לשיטתו כמו שכ' לעיל ואין הדברים אמורים לעיל אלא לענין כ"ש לבד מש"ה מפרש ואומר דכאן הוי כמו שהי' אף לענין זוחלין:

עוד נ"ל דכוונתו למ"ש הרא"ש בפירוש דאף ר"י פוסל לזבים — מיהו הא גופא טעמא בעי' — גם אעיקרא דדינא יש להתבונן אמאי הוי כמקו' לר"י מ"מ אי גזרי' תוך הכלי א"כ ליפסל לגמרי אטו תוך הכלי דהוי שאובין — ואפ"ל דכוונתו דעיקר הגזירה היתה לזבי' ולמצורעי' דחמירי טפי ולשאר טמאי' דשכיחי טפי ולא בעי מים חיים לא רצו להחמיר אלא דכיון שעשאו' כמקו' לענין מים חיים שוב גם לענין שאר דיני' עשאו' כמקוה דאי לא הא לא קיימי הא:

עוד אפ"ל דמה שהוא כמקוה אין עיקר טעמו משום גזירה אלא דמה"ט לא יטבול ע"ג הכלי ממילא המים הללו והכלי מפסיק בין מים למים ומעין שהופסק אין לו דין מעין כמשנה דלעיל:

עוד נ"ל דלענין מים חיים פשיטא לי' דהיכי דהעבירו מתוך הכלי ולהלן שהוא פסול

משנה ב'

העבירו ע"ג כלים או ע"ג הספסל ר' יהודא אומר ה"ה כמו שהי' ר' יוסי אומר ה"ה כמקוה ובלבד שלא יטביל ע"ג הספסל:

משנה ג'

מעין שהוא משוך כנדל ריבה והמשיכו הרי הוא כמו שהי' עומד וריבה והמשיכו שוה למקוה לטהר באשבורן ולמעין להטביל בו בכ"ש:

מדאו' ולענין שאר דיני מעין פליגי ר"י ור"י דר' יהודא סובר דרק מדרבנן הוא ומש"ה לא גזר אחורי כלי' אטו תוך הכלי ור' יוסי סובר דהוא דאו' לכן גזר אבל לענין שאובין פשיטא ומילתא שכל שנמשך להלן הו"ל שאובה שהמשיכה דלא ניפסל רק מדרבנן ועי' פרישה:

ומה"ט פשיטא לי' להרא"ש ז"ל דלענין מים חיים דכ"ע לא פליגי דניפסלו ולענין שאובין דכ"ע מודו דלא גזרי' כי פליגי לענין שאר דיני מעין דמ"ס שאם העבירו תוך הכלי ניפסל מדאו' לכן גזרינן אחורי כלים אטו תוכו ומ"ס דלא ניפסל אלא מדרבנן ולא גזרי' דלא מסתבר לי' לומר דפליגי בעיקר הגזירה אי גזרינן או לא:

ולעיקר טעמא דר' יוסי י"ל עפמ"ש בתוי"ט שהקשה דהא לא הוי' ע"י טהרה ותי' דמיירי דבלא"ה הי' נגרר — ועי"ז י"ל דלכך גזרו חכמים שחששו שיטעו העולם כשרואין שזה כשר כמעין יסברו לומר כשיטת הסוברים דמעין לא צריך כלל הוי' ע"י טהרה וכמ"ש הס"ד. ומ"ש התוי"ט כאן ולא ידעו לחלק כחילוקו של תוי"ט וכעין שכ' הר"ש לקמן דבכלי מחובר גזרי' שמא יקבע במקום שאין שם כשפפה"כ וה"כ כן הוא דאע"ג דעכשיו מיירי שהי' באים בלא"ה מ"מ שמא יקבע ויתכס במקו' שלא הי' באים בלא"ה ומש"ה אמר ה"ה כמקוה ושוב כיון דדינו להיות כמקוה שוב אין מקום לטעות בו לומר דמש"ה לא צריך הוי' עי"ט משום דמעין א"ל אלא ע"כ משום דבלא"ה הו' בא לכאן ושוב אין מקום לחוש:

משנה ג' **מעין** שהוא משוך וכו' הי' עומד וריבה עליו והמשיכו שוה למקוה לטהר באשבורן ולמעין להטביל בו בכ"ש וכ' הר"מ בפי' וזאת הוא מעלה ד' שבמקוה ומיירי שם במעין עומד ויש להתבונן אמאי צריך אשבורן דוקא הא פי' לעיל גבי שוקת העבירו ע"ג ספה כ"ש שהמעין מטהר בכ"ש וכו' שהם מי מעין והנה הר"ן בנדרים כ' דלהרמב"ם צריך דוקא שירבה בגומת המעין שהם מחמת חשיבות המעין מבטל כל המים הבאים עליו ול"ע לדעתו אמאי בהעבירו ע"ג ספה מטהר בכ"ש הא אין ריבוי המים במקורו ול"ל דכיון דבשוקת לא הוי מים שאובין גמורין כמ"ש הר"ש והרא"ש רק משום גזירה ניפסלו לכן נטהרין בכה"ג ג"כ לדעת הר"מ והר"ש אינו מחלק בין שאובין לשאובין ומה"ט אינו מפרש שם שהמעי' מטהר את המים השאובין אלא שע"ג ספה מותר להטביל ולפ"ז הי' מקום לומר דה"ט דמעין עומד שצריך אשבורן אך ז"א דודאי מיירי דומיא דרישא שכ' כשפך מים בעיקר המעין ועלה בדעתי לומר דה"ט כיון שלא הי' זוחל מעיקרא וע"י השאובין נעשה זוחלין הוי כמו הוכר האיסור שאינו מתבטל

מתבטל ולפמ"ש הר"ן בדעת הרמב"ם כראה דטעמו משום ביטול כגוו בה כדמשמע מלשונו אך לפ"ז יקשה למה מטהר אפי' באשבורן ומכ"ש בכ"ש ודוחק לומר שע"י שעשאו אשבורן והפסיק זחילתו לא הוכר האיסור מקרי:

ונראה ע"פ מ"ש המפרשי' דהא דמעין מטהר בזוחלין היינו משום דקרא משמע דמעין מטהר כדרכו ודרכו של מעין להיות זוחל והיינו דוקא אם המעין הוא מעין זוחל ומסוף אבל במעין עומד שאין דרכו מעצמו להיות זוחל אינו מטהר בזוחלין אבל בכ"ש מטהר שס"ש מעין הוא:

אך עדיין קשה לי לדעת הר"מ ז"ל שפי' במ"א העבירו ע"ג בריכה והפסיקו היינו שנשאר בבריכה ואינו יוצא מצד אחר שע"י כ נעשה כמקוה א"כ איך אפשר שמטהר באשבורן ובכ"ש הא כיון שעשאו אשבורן הרי העבירו לבריכה והפסיקו שאינו יוצא משם א"כ איך מטהר בכ"ש הא הוי כמקוה והנה לדעת הש"ך שכ' בס"ק ל"ישב מה שהקשה מהרי"ק מהך דג' מקוואות וכי שזה לא מקרי זוחלין מה שנמשך למעלה ממקום למקום אלא עירוב מקוואות מקרי ולפ"ז שפיר מ"ל שיוצא מצד אחר ואעפ"כ מקרי אשבורן וכגון שיוצא למעלה ולא מקרי הפסיקו שם איירי שאינו נמשך להלן כלל אך לשיטת מהרי"ק קשה ובמק"א כתבתי דמשמע מדברי הרמב"ם שחולק על מ"ש הר"ם לקמן במשנה ד' דמקוה שנסדק והמים יוצאין מקרי המים שבפנים זוחלין וס"ל דדוקא המים היוצאין מקרי זוחלין ולא מה שבפנים דמקרי אשבורן אע"פ שיוצאין מצד אחר ולפ"ז לק"מ ול"ע:

עוד יש להבין במה שכ' הר"ן דהר"מ אית לי' תוספתא דמייתי הר"ם הלא במעין מסוך לא חילק כלל ואולי כיון שקבעו השאובין מקום לעצמן ונתפשטו חוץ לגדותיו הוי כהוכר האיסור וה"ט דלא נקט למעין להטביל בכ"ש משום דשם בעי ג"כ מ' סאה אך קשה לומר דברייתא איירי בנוטפין דעלמא דסתמא איירי דומיא דמתני' דהיינו במים שאובין ובשאובין ל"ל הטעם משום דהוכר האיסור דא"כ אף באשבורן לא יטהרו:

ובאמת מ"ש משוקת שנטהרי' במעין כ"ש ודינם כמי מעין ול"ל כמ"ש לעיל כיון דהא דמעין מטהר בזוחלין הוא משום שכך דרכו וכדרכו הולך וא"כ היינו דוקא במקום מהלכו שעם כדרכו הוא הולך וזוחל וגבי שוקת איירי שעם מהלך הנהר לכן דינו כמעין אבל בנתפשט ע"י השאובי' או נוטפין חוץ לגדותיו אף שנטהרי' מ"מ אינו מטהר בזוחלין לפי שאין זה דרכו:

והר"ש נראה שאינו מחלק בין מעין מסוך לעומד לענין ריבוי שאובין שבכל ענין אינו מטהר בזוחלין ואפשר מהא דמשמע מהעיד ר"ל שברבו נוטפין על הזוחלין שפסול וכן מהא דאבו' דשמואל בכ"מ בש"ס ופליגי אהר"ן שכ' בנדרים שבאמצע הנהר לכ"ע מטהר בזוחלין אפי' רבו (וכדעת מהרי"ק שהביא הב"י) וס"ל דברייתא שמחלקת בין מקום מהלכו בתחלה לא איירי מריבוי שאובין כלל וכמו שיתבאר לקמן והנה יש לתת טעם אמאי מטהר בכ"ש כיון שרבו הנוטפין ובטלין הזוחלין ונעשו כמותן וים ליישב עפמ"ש הטו"ז דמצד הדין הנוטפין כמי' כטהרין בהשקה למי מעין והי' הדין נותן לטהר אף בזוחלין אלא דגזרי' שמא יטבול למעלה במקום שנזחל מן ההר ומה"ט אין מטהר אלא באשבורן ושוב ליכא למיגזר שיטביל בכ"ש במקום שזוחל מן ההר שהרי אינו מטהר בזוחלין ול"ל דנגזר דלא אתי לטבל בכ"ש של מקוה מים נוטפין דמקוה במעין לא מיחלף רק עליונו של מדרון בתחתיתו:

ומשנה ז' פי' הר"ם שהעביר המעין לבריכות וכיון שמהלך שלא במקור מהלכו מעיקרא שוב אינו מטהר עוד בזוחלין וכבר כתבתי שמה"ט פי' לעיל במשנה א' של העבירו ע"ג בריכה והפסיקו ולריך מ' סאה משמע הא לענין זוחלין אע"פ שלא הפסיקו דינו כמקוה והוא פשוט:

והנה מה שתמה בס' לחם ושמלה ס"י ר"א סק"ד בד"ה ואולם על הר"ם וכו' טעמא דהר"ם לא ידענא וכבר כתבתי לעיל כיון דהא דמעין מטהר בזוחלין לא הוזכר בהדיא אלא משום שנאמר סתם מעין משמע כדרך המעיינות שסתמן זוחלין מש"ה ס"ל להר"ם ע"פ פירושו המוכרח לשיטתי' במשנתינו דדוקא כדרכו בכל עת וזמן בנמשך המעיינות והנהרות אבל כל שהעבירו במקום אחר שלא כדרך מהלכו' אינו מטהר עוד בזוחלין ומה"ט במעין עומד שאין דרכו של אותו מעין להיות זוחל כלל אינו מטהר בזוחלי' בשום אופן וכן משמע מלשונו שכ' מאחר דעיקר מקו' המעין אינו זוחל:

ועפ"ז נלפע"ד דלק"מ מה שהקשה בס' הכ"ל בס"ק יו"ד ד"ה וגם דלפי פי' הר"ם אינו דומה רישא לסיפא דרישא קאי אמקום הראשון וסיפא קאי אמקום שנתרחב ולהכ"ל ס"ל להר"ם דאף במקום עיקר המעין אינו מטהר בזוחלין מאחר שאין דרכו של זה המעין להיות זוחל וקאי בסיפא אמקום הראשון ג"כ לא אמקור משיכתו בלבד גם מ"ש בס"ד דל"ל הטעם משום דעיקר המעין אינו זוחל ולהכ"ל ניחא כדי לפסול אף במקום המעין עצמו:

ומ"ש שם לעיל מהא בשם ס' ג"ט דנחוש בכל נהרות שמא נשתנו מהלכן בפשטות י"ל דאחזוקי איסורא לא מחזקי' כמ"ש ג"כ:

אמנם כן לפענ"ד היכא שנשתנה לגמרי מהלך הנהר מטהר בזוחלין ג"כ דכיון שנתעכב מהלכו במקום שהי' זוחל מתחלה מעצמו לוקח דרך להלן ואיזה הבדל בין מהלכו בתחלה בשביל שהי' מדרונו דרך שם או בדרך השני סוף סוף מהלך כדרכו אלא במקום שלא נשתנה מהלך הנהר כלל ועדיין הולך לדרכו אלא שע"י חפירה וכדומה נמשך עוד למקום חדש זה מקרי זוחל שלא כדרכו ושלא במקום מהלך הנהר:

ומה שתמה עוד ברים ס"ק ד' אמאי לא הזכירו ש"ך וטו"ז דינו של הב"ח בהמשיכו הנהר לחפירה ולפענ"ד הייכו מעין שהעבירו

משנה ה'

הזוחלין כמעין והנוטפין כמקוה העיד ר' צדוק על הזוחלין שרבו על הנוטפין שהם כשרים ונוטפי' שעשאן זוחלין סומך אפי' מקל אפי' קנה אפילו זב וזבה יורד וטובל דברי ר"י ר"י אומר כל דבר שהוא מקבל טומאה אין מזחילין בו:

שהעבירו ע"ג בריכה בשעי' יו"ד כמפרשים בבריכה ריקנית ואין זה דבר חדש:

ועי' בפי' הר"ש פ"ח דפרה מ"ח שכתב שדרך הנחלים הולכים וזוחלי' עליהם וזה דרכם הרי דס"ל כמ"ש לעיל דעיקר היתר זוחלי' בשדרכו בכך:

מ"ה **הזוחלין** כמעין והנוטפין כמקוה ופי' הר"ש אשר יטפו טיפי טיפות ופי' הרא"ש דבריו דהיינו שיורד בהפסק בלי קילוח וקשה להבין מאי מהני התחבולה לזה במה שישים שם מקל או קנה הא עדיין כיון שאינו יורד במרוצה פוסק והולך ול"ל שיורדי' כמה טיפות זה בצד זה וע"י שמקבלין הטיפות יחד במה שסוגר מב' צדדי' ע"כ יורד באמצע קילוח שלם ולולי דבריו הי' נ"ל לפרש פי' אחר מה שסובל הלשון יותר דלאו בהפסק הקילוח תלי' אלא במה שיורד באויר שאין זה דרכן של נהרות ומעיינות וכמו שכ' בס' ד"ח ליישב דברי הרמב"ם במ"ש שאין מטבילין בזוחלין כ"ש באויר כלומ' שהטעם שאין נוטפין מטהרין בזוחלין הוא מפני שאין דרכן בכך כ"ש אויר שאין זה הדרך כלל והשתא א"ש דמהני התחבולה אלא שבטלת דעתי כנגד דעת רבינו ולא דמיא להעביר ע"ג בריכה והפסיקו דהכא לא פסקה זחילתו לגמרי עדיין עומד להיות זוחל אלא שהוא בשירוגין:

ומ"ש הר"מ ולא יטהרו אלא במ' סאה ולא הזכיר פסול זוחלין לכאו' הי' אפשר לפרש שסובר דמיא לגל שכתבם שאינו פוסל זחילה ובעי מ' סאה וכמ"ש הש"ך בס"ק קכ"ג ויותר נראה דל"ד והדא מתרי נקט או דבלא"ה ע"כ שנקוו א"כ למקום אחד דהרי הקילוח קטן מאד כיון שיורד בהפסק ואין בו בשעת זחילתו כדי טבילה כלל וע"כ שנקוו ונעשו אשבורן ואי דבור המקו' עצמה זוחל ע"י שנפרץ מזה לא קמיירי ולפמ"ש במק"א לא מיפסל בכה"ג משום זוחלין כלל לדעת הרמב"ם ז"ל וא"כ ל"ש בכה"ג זוחלין כלל:

ע"ל כיון דלעיל במ"ג מלינו מה שפסול בזוחלין ואעפ"כ מטהר בכ"ש ומש"ה רבותא נקט כאן דלכל מילי דינו כמקוה אפי' לענין מ"ס והא דחשיב ואזיל פסול לזבי' וכו' היינו כדי שיפול א"כ שיפא דהאי בבא דהעיד ר"ל על הזוחלים וכו' שהם כשרי' דהיינו ודאי לענין מים חיים דאי לאשר דיני מעיין לא הול"ל לישנא' דכשרי דבלא"ה ואפי' נוטפים כשרי' רק שצריך מ"ס ובאשבורן:

העיד ר"צ על הזוחלין שרבו על הנוטפין שהם כשרי' הא רבו הנוטפין פסולי' אף דמעי' מטהר בכ"ש ומה איכפת לן בריבוי הנוטפין הא אפי' מים שאובין שריבה על המעין כשרי' לדעת הר"מ לעיל ול"ל כמ"ש הר"ן דמיירי במרבה בגומת המעין:

אמנם לשיטת הב"י וחולק על הר"ן ל"ע מאי ברבו הנוטפין פסולי' הא ע"כ מעין משוך הוא לפיכך פי' הר"מ הזוחלין מימות הנוזלין מן המעין ולשיטתו בפי' מ"ג במעין משוך אפי' רבו השאובין מטהר אפי' בזוחלין (ומ"ש הרמב"ם במ"א גבי שוקת והם מי מעין— כבר תירצתי לעיל ע"ש) ולשיטת ב"י הי' נראה לומר דעדות ר"צ איננו אלא לענין מים חיים בלבד שע"ז יצדק לשון כשרי' דאל"ה הי' ל"ל ה"ה כמעין:

ובאמת פי' הרמב"ם הנה הנקוה מהם כשרי' לזבים ולטהרת מצורע ולא הזכיר ענין אחר וה"ט משום דלענין כ"ש וזחילה אפי' ברוב נוטפין דינו כמעין לשיטתו לעיל וכן משמע פשטא דלישנא דהראב"ד בפי' לפ"ז דעדיות הי' ניחא שפיר אך קשה לומר כן דאף דלענין כ"ש ניחא וכמו שהוכיח שם הראב"ד מפ"א אבל לענין זוחלים הרי כמעט כל הראשונים פה אחד דרוב נוטפין פסול ואפי' למכשיר בנהרות אינו אלא משום דנהרא מכיפי מתבריך ואיכא רוב זוחלין אם לא שנאמר להיפך דאפי' מאן דפוסל בנהרות אינו אלא משום גזירה אטו חרדלית של גשמים ואף דמשמע מדבריהם דה"ד בנהרות משום דנהרא מכיפי מתבריך והו"ל זוחלין מ"מ לפמ"ש הטו"ז בס"ק הי' נראה דאפי' ברוב נוטפין כשר מצד הדין משום דנטהר בהשקה ורק משום גזירה מיפסל והכא בדין משנתינו לא גזרו משום דכלו מי מעין אלא שמיעוט יורד בשירוגין ובדרך הטפה:

ואפשר ג"כ לומר דדוקא שאובין שריבה במעין משוך נעשה כמוהו ומטהר בזוחלין ולא נוטפין עפמ"ש בת"ה הובא בטו"ז ס"ק הנ"ל דדוקא שאובין מטהרין בהשקה דלא מהני אלא לעשות תלושין כמחוברין וזרועי' ולא נוטפין כמעין א"כ יש להנטרף דשאובין שנזרעו למעין ונעשי' כמוהו שבטלי' לגבי מטהרי' אף בזוחלין אבל נוטפין דעלמא אין מושכין ונזרעים ולא מהני כלום ויותר יתכן ליישב לשון הר"מ עפמ"ש הראב"ד בבעה"נ דכאן משמע מדיוקא דוקא רוב זוחלין כשר הא מע"מ פסול ובגמ' משמע שמא ירבו הנוטפין על הזוחלין הא מע"מ כשר ותי' דלכל מילי כשר אף במע"מ זולת לענין מים חיים בעי' דוקא רובא ומש"ה כ' כאן כשרי' לזבי' ולטהרת מצורע דלענין זחילה די במע"מ:

והר"ש כ' שהם כשרים בזחילה רבותא קמ"ל כהנ"ל לפי דבכ"ש מטהר אף במקו' שלא הי' מהלך בתחלתו אבל בזוחלי' אינו מטהר אלא באמצע הנהר כמו שהוכחתי לעיל במשנה ג':

והקשה הר"ש פשיטא דא"כ יפסלו כל הנהרות והנה לכאו' אף אם נחליט שהוא כן מאי חרד כל החרדה והא י"א חדשי' פסול באמת כשמואל שאין המים מטהרי' בזוחלין אלא פרת ביומי תשרי בלבד וא"כ אין תימה אם יפסל גם חדש י"ב אם ירדו אפי' מיעוט גשמים ול"ל דמכח סברה מקשה דמשמע בגמ' שאין כאן פלוגתא אלא אי נהרא

נהרא מכיפי מיתברך או לא אבל לא במיעוט נוטפין:

עי"ל דקושיתו אזלא דא"כ לא משכח"ל שום מעין מטהר בזוחלין דמיד שטבל הראשון המים שעליו נעשו שאובין וכשמתמלין וחוזרין למקו' וא"י ס"ד דמיעוט נוטפין פוסלי' ג"כ א"כ אין שיעור לדבר מיהו עדיין יש לחלק ולומר דאפי' אין רוב זוחלין מכשרין את מיעוט נוטפין לא הוי ס"ד למימר הכי אלא מטעם שכל גופו עולה בנוטפין וא"כ דוקא באיכא עכ"פ מי גשמים בשפע אבל בכ"ש שגופו עולה במי מעין לא ס"ד כלל וא"כ אין קושי' ממים המתמלין מגופו של טובל:

והסברא גופא לכאו' הי' אפ"ל דהיינו מה שלא יזיק הוי פשיטא אף אם לא בטלו כמי וכבר כתבתי בענין זה במקום אחר אבל אין מכאן ראי' די"ל דלענין שבטל ברוב הא ודאי פשיטא אבל ס"ד שאינו מצטרף משום דלא אמרי' איסור נהפך להיות היתר מדרבנן עכ"פ כמו בשאר איסורי' דהחולקים על הרא"ש ל"ל איסור נהפך להיות היתר קמ"ל דבזה לא החמירו רק באכילת איסור — אפשר משום גנאי אכילת איסור כמ"ש תוס' חולין דף ו':

עוד נ"ל דהנה לכאו' קושי' מעיקרא ליתא דמאי פשיטותא דלמא הקמ"ל דלא גזרו במיעוט נוטפין כמו שגזרו במיעוט שאובין אטו רובו שאוב לסוברים דשאיבה דאורייתא אלא דז"א דמקוה שלם אינו נפסל בשאובין וע"ז תי' הר"ש שפיר דקמ"ל היכי דליכא מ"ס רק בצירוף נוטפין וה"א דדינו כמו בשאובין דבחסר מ"מ סאה השאובין פוסלין אותו אפילו במיעוט קמ"ל דכל שרבו הזוחלין כשרי' ובזה הי' אפשר לסלק הוכחת הב"י שהוכיח מזה שסובר הר"ש דלא כמהרי"ק דאי ס"ד כמהרי"ק דאפי' באמצע פוסלין א"כ למה יצטרף הא אינו בטל די"ל דמה שמצטרף ג"כ פשיטא דאל"כ נפל מעין בבירא אי כ"ש נוטפין פוסלין אותו אין לך מעין כשר בזוחלין בעולם וממילא שמצטרף ג"כ והוא מסברא האילונה והא דקמ"ל אינו אלא דס"ד כיון שאין כאן מ' סאה דינו כשאובין שפוסלין בג' לוגין קמ"ל דלא אבל לא מטעם ביטול דכיון שכל מעין הוא במיעוט נוטפין עכ"פ א"כ כך היתירו של מעין וכל המעין המטהר בזוחלין הוא מעורב בכ"ש נוטפין וכשם דילפי' מהא דכתיב שמטהר בזוחלין משום דסתם מעין זוחל א"כ גם הא איכא למשמע מיני' שבתערובת קצת נוטפין דרכו להיות נמשך וזוחל:

וראיתי בתוי"ט ג"כ עמ"ש הר"ש ואילטריך לאשמעי' וכו' דאי לגופי' כבר תנא לה במשנה ז' פ"ז וכו' ולא ידעתי ל"ל להעמיס כך בכוונת הר"ש ובאמת אין זו קושי' כלל על עדות ר"ל שהולך לכך הא תנא במשנה וביומי ר"ל לא נסדרה המשנה והרי מפורש בדברי הר"ש מה שהוקשה לו דא"כ יפסלו כל הנהרות וכו':

והרא"ש תי' עוד דלדיוקא נקט דוקא רבו הא לא רבו פסול — וראיתי בס' לחם ושמלה שהתפלא על דבריו דהרי בפ"ז דעדיות מייתי האי שהדות' דר"ל וקיים מעשה הי' וכו' והכשירוהו הרי דמייתי ראי' מהאי מעשה משמע דהא גופא דרוב זוחלין כשרי' אתי לאשמעי' — והניח בצ"ע — והנה לפי דברי תוי"ט דמה שהוקשה לו הוא משום שכבר נשנה לעיל וא"כ לאו פשיטות מסברה האילונה היא אלא דתרתי מתני' בחדא מסכתא ל"ל שהיינו למה שנאו כאן לעדותו של ר"ל וע"ז מתרץ דאילטריך לדיוקא ובעדיות מייתי ראי' על גוף הדין.

אך ז"א דא"ל דהא ק"ל להרא"ש דא"כ אדרבה דיוקא דלא רבו לא אילטריך כלל לאשמעי' דהא אדרבה בפי' מתני' בפ"ק וגם לא משמע כלל דקושיתיה אזלא מכח משנה דלעיל כמש"ל וכ"ל דהנה לשון כשרי' משמע למי חטאת דאי לס"ד ל"ש ליתנא דכשרי' אלא מטהר בזוחלין או ה"ה כמעין הול"ל ומש"ה נראה דעיקר עדותו של ר"ל הי' לענין מים חיים רק דתנא מייתי כאן במקוואות לענין פסול מעין שמטהר בזוחלין מדתנא לי' באמצען של דיני זוחלין וע"ז הקשה הרא"ש דהא ודאי פשיטא וכי ס"ד שמשנים או שלשה טיפי מטר יפסלו פרת מלטבול בו וע"ז מתרץ דלא צריכא אלא לדיוקא אבל התם בעדיות דמייתי עיקרא דדינא שהעיד ר"ל שכשרי' למים חיים הא ודאי לאו פשיטא הוא דבשלמא לענין זוחלין כיון שכך דרכן של נהרות שמעורבי' בהם מעט מי גשמים א"כ כך דרכו לטהר בזוחלין אבל לענין מים חיים אפשר שאין מטהר אלא מעין מקורה שאין נוטפין מעורבין בו וכל גופו עולה במים חיים וכיון דלגופא אילטרך שפיר מייתי מעשה רב לסייעתא:

נוטפין שעשאן זוחלין ופי' הר"ש מקו' שפרץ על שפתו אפשר דלרבותא נקט לא מבעי בשיפולו שלא ישאר בו מ' סאה אלא אפי' על שפתו ג"כ ועי' בהרא"ש ויותר נראה דנקט כך ליישב לישנא דעשאן זוחלין שהקשה הרא"ש וגם לישנא דיורד וטובל שהוא שפת יתר וכשר הול"ל לכן פי' שמיירי שפרץ על שפתו ואפשר להמתין עד שיצאו המים שלמעלה מן הפרצה אלא דאעפ"כ א"א לו לירד ולטבול דע"י שנכנס גופו למקוה המים עולים וזוחלי' לחוץ והיינו שעשאן זוחלין ע"י כניסתו למקוה וע"ז אמר סומך אפי' מקל וכו' ועי"כ יורד וטובל ולא יהי' עוד זוחלין לחוץ:

ולפ"ז יש לעשות סמוכין למ"ש ב"י בשם הריב"ש דכשהמים חוזרי' אח"כ לא מקרי זחילה ולפי הנ"ל מוכח מדברי הר"ש דאל"כ ל"ל להר"ש לפרש הא דעשאן זוחלין דוקא במקוה שפרץ על שפתו הא משכח"ל כגון שכותלי המקוה שוים עם המים ועי"כ כשטובל המים מתפחין ויוצאין לחוץ וע"כ צ"ל דכה"ג לא מקרי זוחלין כיון שהם חוזרים אח"כ אלא דוקא שפרץ על שפתו שאינו חוזר אח"כ:

ופלוגתא דר' יהודא ור' יוסי הוא בענין דר"י ס"ל דבעי הוית המים התחלת הויתו בכאן צריך להיות ע"י טהרה אבל כיון שנתהו' וא"צ רק מניעת הזחילה לזה א"צ שיהי' דוקא עי"ט וזה כוונת במ"ש דהכא המקוה

המקוה עשוי ושלם ור"י ס"ל דטהרת והכשר המקוה צריך להיות ע"ט וכיון שנפסקו המים בהיותן זוחלין אם שוב מעכב הזחילה דבר המק"ע אין הוית טהרת המקוה ע"י הכשר דבר שאינו מקבל טומאה:

משנה ו'

גל שנתלש ובו ארבעים סאה ונפל על האדם ועל הכלי' טהורי' כל מקום שיש בו ארבעים סאה טובלין ומטבילין מטבילין בחריצין ובנעיצין ובפרסת החמור המעורבת בבקעה ב"ש אומרי' מטבילין בחרדלית בה"א אין מטבילין ומודים שהוא גודר כלים וטובל בהם וכלים שגודר בהם לא הוטבלו:

ומשנה הקודמת איתא בפ"ה דפרה ג"כ וגם פרשו כל המפרשים כל הימים כמקוה שני' ולמקוה מים קרא ימים דברי ר"מ ר"א הים הגדול כמקוה לא וכו' ר"י אומר כל הימים מטהרין בזוחלין ופסולים לזבי' וכו' כ"ל לפרש במאי פליגי הכי תנאי דא"א לומר דמסברה אילוכה דינן של ימים כמקוה דא"כ לר"מ קרא ל"ל וגם ר"י ור"ו איך פליגי אהא — לכן כ"ל עפמ"ש תוס' במס' שבת דף ק"ט ע"א בשם ריב"א דטבען ודרכן של ימים להיות זוחלין אבל לא נובעי' וכ' התוי"ט כיון דהם שבין לכאן ולכאן ופי' בעל תו"א דס"ד כיון דזוחלין ע"כ נובעי' ג"כ דאל"כ מאין בא להם הזחילה — ועפי"ז יל"פ מדקרא הכתוב (מקוה) ע"כ לומר דלכל מילי דינו כמקוה דאי לענין מים חיים בלבד פשיטא שהרי אינן נובעים ואע"פ שהר"מ פי' בתחלת דבריו כמקוה ופסול לזבים וכו' ומשמע מזה דלכל מילי דינו כמעין והיינו דכשרי' בזוחלין מפני שדרכן בכך וכמ"ש תוס' ולענין מ' סאה לא הוצרך להשמיענו דפשיטא מילא דלא משכח"ל בימים פחות ממ"מ סאה אם לא ע"י גל שנפסק או בריכה שהמשיך מתוכה וכיון שהופסק שוב אין מועיל אפי' דינו של ים כמעין מ"מ אינו מועיל למים שנפסקו מן הים מ"מ מלשונו בס"ד משמע דלאו דוקא נקט וה"ה לכל מילי אלא משום דהשתא הכא במס' פרה ע"כ לענין מים חיים נקט שהרי כאמרה וניסכית אח"כ בפ"ה מהל' מקוואות ור"מ יליף מיתורא דקרא דלמה קראו הכתוב מקוה ור"י ס"ל דהאי גזה"כ אינו אלא לענין ים הגדול דוקא שאם נקוו מימי ברשית כמ"ש הר"ש והרא"ש ושאר ימים כשרי' אף למים חיים דס"ל כס"ד דתו"א דכיון דזוחלין בוודאי נובעין הן ורי"ו סבר לפי מה שפי' ב"י דבריו דים הגדול לכל מילי דינו כמקוה מגזה"כ ושאר מימות הוי כדינא דהריב"א דכיון דדרכן להיות זוחלין כשרים אבל לא לענין מים חיים כיון שאין נובעי' ולא רצה הר"מ לפרש כהר"ש דכל הימים כשרי' בזוחלין לכל מילי זולת לענין מ"ח דכיון דקראן הכתוב מקוה ע"כ לכל מילי פסול דלענין נובעין ל"ל קרא והר"ש שפי' דלענין זוחלין כשרי' לרי"ו רק לענין קידוש מ"ח פסול ס"ל דלאו מיתורא אלא ממשמעות מוכח וא"כ ליכא להקשות אי לענין קידוש מ"ח פשיטא דהרי לאו מיתורא דקרא קדרש:

ואפשר ליישב בזה קו' האחרונים' בתוי"ט וש"ך וטו"ז בגל שנתלש למה צריך מ' סאה הא הימים דינן כמעין לר' יוסי ולפי הנ"ל דס"ל לר"י דדוקא לענין זוחלין דינן כמעין הואיל ודרכן בכך וכמ"ש להדיא בפירושו

כאן אבל לענין כ"ש אין דינו כמעין הואיל וקראו הכתוב במקו' ואפשר לומר דעיקר מה שמטהר בכ"ש הוא מטעם כח נביעה שיש בו שעכ"פ אין קלה וסוף לנביעתו אבל הימים ומאחר שאינם נובעי' ממילא שאין כ"ש בהם חשוב כמו מעין הנובע לכן אעפ"י שגל שנתלש ס"ל דין מעין ואעפ"כ צריך מ' סאה:

שם משנה ט' המים המכזבים מפי' הר"ש ורא"ש משמע דאין פסול במים המכזבי' אלא לדבר שצריך מים חיים והוסיף הר"ש דלא בעי' חיים לעולם אלא פ"א בשבוע משמע מזה דעכ"פ אין אנו חוששין שמא כלו מי גשמים הם אלא דלא מקרי ע"כ מים חיים ודלא כהר"ן נדרים שפי' דאף לענין זוחלין פוסלי' המים המכזבים מחשש שמא כלו מי גשמים כיכהו והרמב"ן בהלכותיו לנדרים כ' ג"כ כדברי הר"ן אבל הרא"ה והריטב"א הרבו לתמו' עליו בזה ע"ש:

משנה ו' **גל** שנתלש וכו' ובהר"מ וירא' לך מזאת ההלכה שהטבילה לא תצטרך כוונה ואע"ג דדחי לה בפ"ב דחולין הב"ע ביושב ומצפה מ"מ כיון דלמסקנא דק ואסכח ברייתא הכי בהדיא שוב לא מוקמי' מתני' ג"כ באוקימתא דחוקא ואתי' כפשטי':

כל מקום שיש ארבעי' סאה טובלין ומטבילין ואיככי מבין בשום אופן מאי קמ"ל ואיזה דבר בא לרבות וכבר תכן לעיל למעלה מהן מקו' שיש בו מ' סאה טובלין ומטבילין וכ"ל דקאי אבבא שאחרי' דמטבילין בחריצין ובנעילין וכו' דלכאו' מאי אתא לאשמעי' לפיכך כ"ל דפי' דכל מקום אפי' שנעשה החפירה בידי אדם לא מזיק וכמ"ש מהרי"ק דדוקא הוית מים צריך שיהי' בידי שמים ולא החפירה ואולי כעילין הוא בכנין ואע"פ שיש בו יותר תפיסת ידי אדם ועוד אפ"ל דהייכו שאין צריך שיהי' נעשה לשם מקוה ממש אלא כל שנתקבלו שם מים טובלין בו ועוד אפשר דחרילין ונעילין שהם משוכין סד"א דמקרי זוחלין קמ"ל כל שהוא מכוכס בבור שא"א לצאת החולה אשבורן מקרי:

שייך למשנה ה' בדין נוטפין שעשאן זוחלין שפי' הר"ש שפרץ על שפתו והר"ס פי' פי' אחר ומזה לא הי' עדיין מקום להוכיח שחולק על אותו הדין שהמליא הר"ש שמקוה שנסדק פסולה דאע"ג דלא תכן במתני' אפשר דפשיטא הוא שהרי זוחלין לחוץ אבל לפע"ד מלשון הר"מ בחיבורו משמע כן מדכ' מקוה איכו מטהר אלא באשבורן והמים היולאין ממנו פסולי' משמע הא במקוה שנקוה יחד אף שיולאין ממנו מצד אחד לא פסול אלא המים היולאין הא את שבו כשרין מה שנשאר בבריכה לא מקרי בשביל זה זוחל וכ"כ כ' בזה"ל המעיין מטהר בזוחלין והן המים הזוחלין מן המעיינות וכו' דמשמע דוקא הזוחלין ממנו ולחוץ מקרי זוחלין הא המעיין עצמו העומד במקום אשבורן לא מקרי בשביל זה זוחלין:

פ"ו

פרק ו' משנה ג'

ג' מקוואות בזה כ' סאה ובזה כ' סאה מים שאובין והשאוב מן הצד וירדו שלשה וטבלו בהן ונתערבו המקוואות טהורין והטובלין טהורין הי' השאוב באמצע וירדו שלשה וטבלו בהם ונתערבו המקוואות כמות שהי' הטובלין כמו שהיו:

משנה ז'

ערוב מקוואות כשפופרת הנוד כעוביה וכחללה כשתי אצבעות חוזרות למקומן ספק כשפופרת הנוד ספק שאינה כשפופרת הנוד פסול' מפני שהוא מן התור' וכן כזית מן המת וכזית מן הנבילה וכעדשה מן השרץ כל שיעמוד כשפופרת הנוד ממעטה רשב"ג אומר כל שהוא מבריית המים טהור:

פ"ו מ"ג **ג' מקוואות** וכו' בסוף דברי הר"מ שכ' והפסיד הכל מלשון הזה משמע שפסולי' ולא כפי' הר"ש והרא"ש ולפ"ז צ"ל דמה שסיים המקוואות כמו שהיו וכן מ"ש הוא בעצמו פ"ז מהל"מ בזה"ל פי' שהם כמו שהיו לענין שאסור לטבול בהן שהרי עד עכשיו עכ"פ הי' ג"כ אסור לטבול בו ולענין דמעיקר' הי' עכ"פ כשר להקוות עליו ועכשיו לא ע"ז אנו דנין לפי פירוש הר"מ ואעפ"כ אין מכאן הכרע:

ומ"ש הר"ש ומה שנתערב ממנו עם כל אחד נתבטל ברוב קודם שירדו למקוה ולא ידעתי מנין לנו שנתערב קודם שירדו למקוה דלמא שוין הן או אפי' השאוב מרובה על הכשר וראיתי בתוי"ט שכ' ושנתבטלו ברוב נראה לפי שהשאוב עם שנים מתערב והוא פלא דמה יענה לתוספתא שהביא הר"ש כאן דלא הי' אלא ב' מקוואות א' כשר וא' שאוב ואעפ"כ כ' הר"ש בפירוש תוספת' שנתערב ברוב קודם ירידי' למקוה לכן נ"ל דכוונת הר"ש דכל שטח המים שע"פ המקוה כשירה למעלה מצטרף לזה והמים העולים לשם מן השאוב הוא כמעורב בכל שטח המים למעלה ואין לומר דא"כ נחשוב ג"כ כל שטח שעל השאוב כמעורב שם ז"א דלענין לפסול אינו פוסל אלא כל שנפלו לשם ולא המחוברי' להם כמקוה בצד המקוה שאינו פוסל כדאיתא במשנה ד' ומ' י"א ע"ש אבל לענין לטהר שיהי' מעורב עם רוב כשרים מהני כל שטח המים דגדולה מזו מצינו דהשקה בעלמא כיון שהשיקו כחוט השערה די' אף דכאן לאו מתורת השקה אתי' עלה מ"מ גם לענין תערובת סגי בהכי:

מ"ז **ספק** כשפפה"נ ספק שאינה כשפפה"נ פסול מפני שהוא מן התורה ופי' הר"מ פי' שעיקר טבילה מה"ת והוציא כן מן התוספתא שבסמוך שכל שעיקר איסורו מה"ת ושיעורו מדרבנן ספיקו טמא ומשמע מזה שעיקרו מד"ס אף שהוא הל"מ כמ"ש בסמוך ספיקו להקל ועי' בזה בפרמ"ג בפתיחה להל' שחיטה והל' טריפות— וע"ש מ"ש אי נאמר דספק הל"מ מותר א"כ למאי איצטריך בערלה כך נאמרה הלכה ספיקא מותר ותי' דהתם אפי' איתחזק איסורא מותר ולהא איצטריך הלכה וקשה לי הא כאן במקו' איכא נמי חזקת טומאה לאדם הטובל בו ולמקו' אין שום חזקה כלל וא"כ אכתי קשה ל"ל למימר משום דעיקרא מה"ת אפי' עיקרא הל"מ הוי נמי ספיקא לחומרא ולשיטות הסוברי' דספיקא דרבנן במקום חזקה הוי נמי לחומרא קשה טובא וצ"ע כעת:

ולפמ"ש לעיל דמוכח מריש מכילתין שכל שאין במקוה מ' סאה הוא אינו מטהר המים טמאים ג"כ מאחר דבטלה לרביעית דמקוה א"כ אפשר דהמים עצמן מקבלין טומאה וכמו מי גבאי' שמקבלין טומאה מאחר שאין בהם מ' סאה א"כ י"ל דעיקרא דמילתא אנו דנין על המקוה עצמה אם היא בשיעור ואין מימי' מקבלין טומאה מיהו הר"מ מביא לעיל התוספתא ג"כ שאין מי הגבא עלולין לקבל טומאה עד שיתלשו אע"פ שאין הר"מ מפרש מעיקרא כן מ"מ דברי התוספתא ממשנתה לא זזה ממקומה:

ולפמ"ש לעיל דבאמת ס"ל לרמב"ם ז"ל שלא כדברי תוספתא וס"ל דמי הגבא עצמה מקבלין טומאה אף קודם שיתלשו א"כ א"ש דעיקר על מי המקוה עצמן אם מהני החיבור אין מקבלין טומאה וכו' ולעיל כתבתי שיש לו הוכחה מש"ס נזיר כנגד התוספתא ולפ"ז יש לו הוכחה ממשנה זו מכח קושי' שהקשיתי:

ולפ"ז ר' יוסי דפליג ברפ"ב וס"ל דספק טהרה טמא משום חזקת טומאה הי' לנו לחלק בין ספיקות אחרות לספק מ' סאה משום דהתם הוי הספק על עיקר המקוה אם אין מימיו טמאין וכן באידך משנה שם יש חילוק בין ספק נפלו לספק יש בהן כשיעור מיהו אפ"ל דר' יוסי ס"ל כתנא תוספאה דס"ל דאין מי גבא מקבלין טומאה עד שיתלשו או דס"ל שאין חזקת מקו' מוציא אדם טמא מחזקת טהרתו כעין דאמרי' במק"א ועי' בזה בקו' החזקות ואין להאריך כאן והנה לשיטות הסוברים דמעין כ"ש אינו מטהר אלא בכלים שפיר י"ל לר"י דמש"ה אינו מחלק משום דאפי' ספק שיעור טמא בדרבנן במעין דאין חילוק לענין מעין עצמו דב"כ וב"כ אינו מקבל טומאה וכ"מ אינו אלא לענין אדם הטובל בו:

שם רשב"ג אומר כל שהוא מבריית המים טהור ועי' בתוי"ט שם שתמה על דברי ב"י שכ' להרמב"ם שפסק דלא כרשב"ג אלא שאף בריית המים ממעט אע"פ שפסק שהוא משלים לשיעור וכ' שהוא כנגד הסברה וכ"נ עפמ"ש הריטב"א הובא בב"ה דהא דמהני להשיק ולעשות כיוצא בו אינו אלא במין ומינו אבל לא בשאובין וזוחלין ע"ש אף אנן נאמר דאע"פ שכל שברייתו מן המים מטבילין בו שמצטרף למ' סאה מ"מ כיון שהוא אינו מינו בטבעו ומהותו עם מקוה מים כל שיעמוד בשפפה"נ הוא מפסיק עכ"פ אלא לענין שלא יתחברו שניהם יחד כאלו הם מקוה אחת ואין זה מערבו לעשותם כאחד וכמ"ש הריטב"א שכל שאין מינו אינו מתחבר ונכשר ע"י:

משנה

משנה י'

האביק שבמרחץ בזמן שהוא באמצע פוסל מן הצד אינו פוסל מפני שהיא כמקוה סמוך למקוה דברי ר"מ וחכמים אומרי' אם מקבלת האמבטי רביעית עד שלא יגיעו לאביק כשר ואם לאו פסול ר' אליעזר בר' צדוק אומר אם מקבל האביק כ"ש פסול:

פרק ז' משנה ב'

אלו פוסלין ולא מעלין המים בין טמאים בין טהורין ומי כבשים ומי שלקות והתמד עד שלא החמיץ כיצד פוסלין ולא מעלין מקוה שיש בו ארבעים סאה חסר קורטוב ונפל מהם קרטוב לתוכו לא העלהו ופוסלו בג' לוגין אבל שאר המשקין ומי פירות והציר והמוריוס והתמד משהחמיץ פעמים מעלין ופעמים שאינן מעלין כיצד מקו' שיש בו ארבעים סאה חסר אחת נפל לתוכו סאה מהם לא העלהו הי' בו מ' סאה נתן סאה ונטל סאה ה"ז כשר:

משנה ג'

הדיח בו סלי זיתים וסלי ענבים ושנו את מראיו כשר רבי יוסי אומר מי הצבע פוסלין אותו בג' לוגין ואינם פוסלין אותו בשנוי מראה נפל לתוכו יין ומוחל ושנו את מראיו פסול כיצד יעשה ימתין לו עד שירדו גשמים ויחזרו מראיהן למראה המים היו בו ארבעים סאה ממלא בכתף ונותן לתוכו עד שיחזרו מראיהן למראה המים:

משנה יו"ד **האביק** שבמרחץ בזמן שהוא וכו' ובר"מ שם לפי שהאביק הוא כלי להיותו נתק לארץ וזהו אמרם בתוספתא שלא נעשה אלא לשמש את הקרקע והתוי"ט תמה עליו כיון שמחובר לקרקע טהור ועי' בה"ש סי' משמע דכל שנעשה מעיקרא לשמש את הקרקע אין הקביעות מבטלו ולפי"ז א"ש לשון הרמב"ם שכ' להיותו נתק לארץ וזה אמרם וכו' שלא נעשה אלא לשמש את הקרקע:

ומה שתמה בתו"ח על הרמב"ם דשביק חכמים ופסק כת"ק הנה לפענ"ד א"ש דכיון דחכמים ס"ל דכל שיש רביעית באמבטי קודם שיגיע לאביק שוב אין פוסל ומשמע אפי' השאובין באמצע וזה שלא כהילכתא דקיי"ל דכל שאין מ"ש שלימות נפסל ע"י מים שאובין ואם נאמר דחכמים אדת"ק קאי וס"ל דבאמצע פוסל בפשיטות ורק מן הצד יש חילוק בין יש רביעית באמבטי או לא הוי שפיר כהילכתא אבל הרמב"ם ס"ל מדסתמו דבריהו שמע מינה שאינם מחלקים אלא בין יש רביעית או לא:

פ"ז מ"ב **אבל** שאר המשקין ומי פירות וכו' פעמים מעלין וכו' והנה לפי מה שכ' הב"י בשם הרא"ד דהא דשלג ודכוותייהו אין השאובה פוסל בהן משום דבור מקוה מים כתיב ומינה דדוקא מים צריך שיהיו בידי שמים אבל מ"פ אין פוסלין אלא בשינוי מראה וכיון דהנך אין בהם שינוי מראה וכו' נראה מזה דקובר דשלג הוי מ"פ ואעפ"כ מצטרף להעלות את המקו' וקשה א"כ כל מ"פ אם אינן משנין מראית המים יצטרפו ג"כ ובאמת הדבר תמוה בעצמו כיון שהרא"ד אין נחשבו כמים ומכח זה ממעטו מפסול מים שאובי' א"כ איך אפ"ל שהוא בכלל מקוה מים להכשירו אם לא שנאמר דכיון שאין משתנה מראהו בטל לגבי' ונהפך להיות כמוהו א"כ גבי מי פירות נמי נימא הכי אף שבאמת שלג וברד מטבען מים הן מ"מ כיון שלענין שאובין לא חשיבי כמים מכ"ש לקולא וברא"ד שם משמע דהא דאצטרופי מצטרף הוא קודם שנפסד כן משמע שם להדיא ולע"ג:

משנה ג' **נפל** לתוכו יין ומוחל ושינו את מראיו וכו' וכ' התוי"ט שהב"י כתב בשם הרא"ד משום דמתחזי' כמקוה של שאר משקין מלשון דמתחזי משמע שהוא מדרבנן ולפענ"ד א"א לומר כן דהרי הב"י כתב בשם הרא"ד וז"ל דתניא בת"כ מקוה מים ולא מקוה כל משקין וכו' וכו' ואפ"ה מיעטיכהו קרא ע"כ הרי שמדאורי' פסול וגם המרדכי כ' בשם ריב"א דמ"פ דרבנן וכ' ולא נראה לר"י דוודאי כלו מ"פ פסול מדאו' ואולי סובר דדוקא מ"פ לגמרי פסול מדאו' אבל שינוי מראה בלבד אינו אלא מדרבנן מיהו לא ידענא מקום לדברי הרא"ד הנ"ל היכן הובאו ביתה יוסף.

שם כיצד יעשה ימתין עד שירדו גשמים ויחזרו מראיהם למראה מים וכ' הר"ש דלמלאות בכתף א"א דבמקו' חסר עסקי' דנפסלו בג' לוגין והנה לקמן מביא הר"ש תוס' שאם נשתנה מראיתו אינו נפסל בשאיבה ול"ל דמ"ש כאן דנפסל בג' לוגין הייכו אלו באין אנו למלאותו בכתף עד שיחזור למראה מים הי' אפשר שבשאיבה אחרונה יפסל בג' לוגין לאחר שהוחזר מראיתו וא"א לומר כן ובאמת יש להתבונן מאי קמ"ל מתני' במאי דקאמר ימתין וכו' פשיטא וכן הקשה בטו"ז ס"ק ל"ח ועוד הא בלא"ה צריך להמתין כיון שהוא חסר והי' אפשר לומר דקיפא אצטריכא לי' להשמעי' דבשלש מותר למלאות בכתף דס"ד לומר דדוקא מקו' כשרה ושלימה אינה נפסלת בג' לוגין משום שמוסקי' וזרועי' ונטהרי בכשרים אבל כיון שנשתנה מראיתו ואינה כשר' לטהר אחרים א"כ אף היא נפסלת בשאובי' קמ"ל דלא אך זה אינו דאפי' בחסרה אינה נפסלת בשאובין כל שנשתנה מראיתו — וכ"ל דהא קמ"ל דצריך להמתין עד ירידת גשמים ואינו יכול למלא בכתף כלל דלכאו' הי' אפשר בכך דעכשיו אינו נפסל כ"ז שלא חזר למראיתו וכשיראה שחוזר למראהו יפסוק קמ"ל דלא חיישי' שמא במקו' א' כבר הוחזר מראיתו ויפסל בג' לוגין וע"ז מסיים אגב רישא דבדאית מ' סאה ממלא בכתף:

ולפ"ז צ"ק מה שהקשה התוי"ט דאמאי לא תני תקנתא ע"י המשכה וכו' ע"ש דהא לדבריו לא בא להשמיענו תקנתא איך אפשר למלאותו דילמד מן המפורש במק"א אלא לאשמעי' כהנ"ל שלא ימלא בכתף אף קודם שהוחזר כבר ובתוספתא

ובתוספתא שהביא הר"מ השיק במקום הני' מקום המים טהור מקום היין לא טהר וצריך טעם אמאי דע"כ איירי באופן שלא נשתנה דא"כ לא מהני השקה כלל וא"כ מותר לטבול אפי' במקום יין דבטל לגבי' וא"כ למאי לא מהני לי' השקה — וצ"ל כיון דבמקום היין מעורב מים ג"כ והם צריכין השקה והיין מפסיק בינם למקו' שמשיקם ולא מהני השקה למים שבתוך היין אבל ליין לא צריך השקה כלל — וע"כ איירי שניכר מקום היין:

מ"ז מקוה שמימיו מרודדין כובש אפי' חבילי עצים וכו' ונ"ל דקמ"ל דלא הי' הוי ע"י אדם וכן דקיפא במחט שהוא נתונה על מעלות המערה ועי' מ"ש בתוי"ט כאן ובשו"ת מהר"ם שי"ק חלק יו"ד ס':

והנה מ"ש התוי"ט במעלות המערה תיפוק לי' שצריך אשבורן עי' מ"ש ב"י דכשהם מתערבי' ע"י הכרח איזה כח ומיד הם שבים למקומן לא מקרי זוחלי' וצ"ל דס"ל לתוי"ט דהיינו דוקא כ"ז שהם מחוברי' למקוה אבל אם נתלש הגל הוא כדבר בפ"ע ושפיר מקרי זוחלין:

בבכורות דף נ"ה ע"ב בפרש"י ד"ה מקוה וכו' ל"א על הזוחלין שנפלו מן העבים לקרקע ומשם זחלו וקילחו לתוך הנהר דאי לא נוטפין משום זוחלין לא מיפסלו וכו' שהשאיבה מטהרת בהמשכה וכו' והדברים קשים מאד להבין והנראה ע"פ שהביא במס' שבת שיטה אחת הסוברין שנוטפין כשאובין דמי ועפ"ז מפרש הכי שמא ירבו הנוטפין על הזוחלין ועפ"ז צריך לפרש זוחלין באופן אחר והיינו נוטפין שנמשכו כבר ונטהרי' בהמשכה וז"ש דאי לא נוטפין הנמשכין להדיא לתוך המקו' משום אותן נוטפין שכבר זחלו לא ניפסל משום שניטהר בהמשכה:

ל"א עביד לבנתי' מקוואות ביומי ניסן אבל באמצע החורף לא הוי עביד ופליגא דאמר אין המים מטהרין עי' בב"י שמסתפק אם תשרי דוקא או לאו דוקא אי אמרי' אע"ג דהכי קריר לעיל מיני' אם ע"ש הנראה לפום האי פירושא שברש"י הוי הא פלוגתא דאבו' דשמואל (ובריטב"א מפרש דפליגי רב ואידך דשמואל בהא):

בתוס' ד"ה אין המים וכו' וא"ת מנ"ל דרב דאמר מטרא במערבא שהדא רבה פרת פליגי עלי' דילמא היינו משום שמתברך ממקורו ונ"ל דהר"ן בפירושו לנדרים נשמר מזה וכ' ע"פ מטרא במערבא וכ"מ לענין הנראה דסובר דודאי רב דינא אתי לאשמעי' ולענין זוחלין קאמר שמעתי' וממילא דקו' תוס' מעיקרא ליתא:

עוד שם בתוס' ונראה שהם בטלות ברוב הרי מחוברין לים הגדול ביותר מכשפפה"כ נראה לי מדברי תוס' דלא ס"ל כמ"ש הרא"ש דטעם השקה ליטהר המים הוא מטעם זריעה

משנה ז'

הטביל בו את המטה אע"פ שרגלי' שוקעת בטיט העבה טהורה מפני שהמים מקדמים מקוה שמימיו מרודדין כובש אפי' חבילי עצים אפי' חבילי קנים כדי שיתפחו המים ויורד וטובל מחט שהוא נתונה על מעלות המערה הי' מוליך ומביא במים כיון שעבר עלי' הגל טהור:

ותוס' דהכא כ' משום שהם בטלי' ברוב הרי דס"ל דמטעם ביטול הוא גם מ"ש התוס' אח"כ ותחלת הנהרות אינו קטפרס שזה דרך אייתן לא מצאתי עדיין מי שיסבור בהדיא כן שכל שהוא דרך אייתן לא מקרי קטפרס:

והנה הריטב"א ונ"י כתבו דרב ושמואל דאמרו אין המים מטהרין בזוחלין אלא פרת ביומי תשרי בלבד במי פליגי דלרב דוקא כשרואין שהנהר גדול אבל מסתמא ל"א ושמואל פוסל אא"כ ידעי' בודאי שאין נוטפין מרובין והנה הנ"י כ' הטעם דל"א מסתמא משום דהוי ס"ס שמא לא ירדו ואת"ל ירדו שמא לא רבו הנוטפין והנה לכאו' שם אונס חד הוא ואין ספק א' מתיר יותר מחבירו ואם הי' סובר כמהרי"ק דברבו זוחלי' אעפ"כ במקום שנתרחב פסול וכדעת ר"פ הלוי שהביא הריטב"א ניחא דספק א' מתיר יותר דאילו לא ירדו כשר אף במקום שלא הי' מהלך בתחלתו ואם ירדו אע"פ שלא רבו פסול עכ"פ במקום שנתרחב מיהו לפמ"ש במק"א ומצאתי לו בס' הוו"ד דכל שתחלת הספק הוא אם יש כאן ריעותא כלל אפי' הוי שם אונס חד הוא מקרי שפיר ס"ס א"ש:

והנה הר"ן כ' בפי' משנה ותוספתא דכ"ל דזוחלין שרבו על הנוטפין כשר בכ"מ ונוטפין שרבו אינו כשר אלא עד מקו' שהי' מהלך בתחלתו והנה יש להבין ולחקור אחר שורש הדבר דממ"נ אי אמרי' שמים הנוספין עיקרן עולים למקו' שנתרחב ומה שמתפשטים המים אינן אלא מצד הנוספין א"כ אף ברבו הזוחלין ליפסל במקו' שנתרחב ע"י ירידת גשמים דשם אינו אלא נוטפין או עכ"פ רוב נוטפין ואי אמרי' שאין מתפשטי' אלא לפי חשבון זוחלין ונוטפין ומש"ה ברוב זוחלין כשר בכ"מ א"כ ברוב נוטפין למה כשר באמצע כיון ששם ג"כ רוב נוטפין וא"א דכשר משום חיבור וכעין השקה וכדומה א"כ אף מן הצד יכשר והנה כ' הב"י בשם ר"י דאותן הנהרות שעולין על גדותיהן וכו' דכלו מי גשמים וקשה דא"כ אף ברבו זוחלין ליפסל שם:

שוב מצאתי בנ"י נדרים וכ' הטעם משום דשם נראה כלו מי גשמים ועדיין צריך תלמוד מה לי רוב נוטפין או זוחלין ס"ס במקום שנתוסף משיכתו נראה כמי גשמים אמנם הריטב"א סובר להיפך בשם ר"פ הלוי ז"ל דברבו זוחלין כשר באמצע וברבו נוטפין פסול בכ"מ והוא כדעת מהרי"ק המובא בב"י וכן הוא לפענ"ד דעת הר"ש כפי פירושו שמפי' בתוספתא מעין שמימיו מועטין ע"ש והוא ג"כ דעת שמי שאומר שבבעה"כ אמנם לפסק הלכה מסיק הריטב"א דבגדל הנהר פסול אפי' באמצע שכיון שדרכו ליגדל ולהתרבות לא בטיל וניחא שפיר לפי מה שתירץ הרא"ש דל"א קמא קמא בטיל משום שדרך האיסור להתרבות א"כ יש ליישב ולחלק בין

בין באמצע למקום שנתרחב שבמקום ונשיכתו ההיתר ג"כ דרכו להתגדל ולהתרבות לכן אמרי' קמא קמא בטיל אבל במקום שנתרחב שהאיסור מתרבה ע"י ירידת הגשמים וההיתר אין דרכו להתגדל שם ולהא מילתא שמכי אדשמואל שבמקום נביעת ומשיכת המעין אמרי' דרכו של ההיתר להתרבות וכל טפח שיורד מלמעלה טפחיים עולה לקראתו מלמטה:

ובענין זה י"ל ג"כ לדעת הר"ן שמפרש בשיטת הרמב"ס דדוקא במרבה בגומת המעין שמבטל כל מים הבאים עליו הנה מלבד הטעם שכ' מחמת חשיבות עיקר המעין עי"ל לפי שבמקו' מקור המעין משום שההיתר הולך ומתרבה אמרי' על האיסור קק"ב ולא אמרי' דחוזר וניעור משום שדרכו להתרבות שהרי ההיתר יותר דרכו להתרבות וס"ל דדוקא בגומת המעין מקום שנשפע שפע מים אמרי' דרכו ליגדל ולא במקום משך הנהר ולפ"ז ברוב זוחלין דכ' הר"ן שכשר אף במקו' שנתרחב אפי' כשלא ריבה בגומת המעין דכיון שהזוחלין הרוב והנוטפין בטלו ככל איסורי' ולא משום קק"ב בלחוד א"כ אין צריך לרבות בגומת המעין:

והנה ע"פ סברה הי' מקום לחלק בין נתרבה מעט מעט ובין שנתרבה פ"א דבמרבה בגומת המעין מעט מעט שייך זה הטעם קק"ב ולא שייך תי' הרא"ש משום שדרכו ליגדל דאף ההיתר דרכו ליגדל אבל לא בנתרבה בפ"א ולטעם הר"ן שמפני חשיבותו מבטל כל המים הבאים עליו אין חילוק בין נתרבה בפ"א או בזה אח"ז:

והנה באמת דברי הר"ן וטעמו בדעת הרמב"ס המה דברי חידוש שלא מצינו ביו"ב אלא שדבר חשוב מפני חשיבותו אינו בטל אבל לא נומר שדבר חשוב מבטל במיעוטו מבטל דבר המתערב בו שהוא יותר ממנו אלא שצריכין אנו לכוף אזנינו ולשמוע דברי הר"ן באימה. אולם לפמ"ש במק"א להוכיח משיטה א' והוא דעת יש מי שאומר בבעה"כ שסובר דאפי' מע"מ נוטפין וזוחלין כשרי' לכ"ד זולת מים חיים ופירשתי שסובר שכל שיש כאן זוחלין הנצרכין ומטהרי' בתורת מעין שוב אין אנו חוששין לנוטפין המתערבין בהם שכיון שיש בילה הנה גופו עולה בזוחלין ג"כ ומה איכפת לן בנוטפין שישנן ג"כ כאן אלא שברוב נוטפין הזוחלין מתבטלין וה"ה כליתנהו כלל ונהפך היתר להיות איסור אבל במע"מ כשר א"כ ה"נ במרבה בגומת המעין אין רוב נוטפין מתבטלין אלא שמחמת חשיבות המעין אין המעין מתבטל ושוב אין מזיק מה שיש נוטפין הרבה ג"כ כאן וא"ש לסברה זו אלא שאין במשמע הלשון ר"ן כן ולעיקר הקושי' שצריך להבין מה חילוק בין באמצע למקו' שנתרחב יש ליישב עפמ"ש עו"ז כל עלוי של איסור. טבילה בנהר גזירה שמא יטבול במקום הקטפרס שאין חיבור ומן הדין שיטהר אף ברבו נוטפין לכן באמצע כשר דאמצעו לא מיחלף. בקטפרס והא דכשר במיעוט נוטפין ולא גזרי' אטו קטפרס יש לחלק דבשלמא ברבו נוטפין לאו משום ביטול ברוב היינו מתירי' אלא משום

חשיבות מעין שמכשיר הכל מטעם חיבור אפשר למיטעי דגם קטפרס מחובר והעולם לא ידעו דאין דינו להיות מחובר אבל ברוב זוחלין שאין מטהרי' מטעם ביטול ברוב ככל האיסורי' בזה אין מקום לטעות להכשיר חרדליות הנוגע בנהר דאיך שייך ביטול במקום שניכר האיסור להדיא והוא דבר ידוע לכל במושכל הראשון:

עוד נ"ל דלכך כשר באמצע אפי' ברוב נוטפין מטעם השקה למולא מעין דומה קצת למ"ש תוס' בכו' דחשוב בפ"ע אבל מן הצד שהוא גבוי מן הנהר עצמו שמטעם זה עולה ויורד שם בהתפשטות בעת התרבות והתמעטות הנהר. ושם לא מהני השקה כמו בקטפרס שמביא הד"מ וכ"ז ברוב נוטפין שהיא מטעם השקה אבל ברוב זוחלין כשר מטעם ביטול אין חילוק בין למעלה או למטה:

כ' הרמב"ם ז"ל בפ"ט מהל' מקוואות החופר בצד הים ובצד הנהר ה"ה כמי תמציות החופר בצד המעין כ"ז שהוא נמשך מן המעין ה"ה כמעין פסקו מלהיות מושכין ה"ה כמי גבאים' ותמה עליו הכ"מ למה כ' בחופר בצד הנהר סתם ולא כ' לחלוק כמ"ש גבי חופר בצד המעין. והנה לא על הר"מ תלונתו כי כן מפורש יולא לחלק בתוספתא עצמה בחופר בצד המעין דוקא ולא בחופר בצד הנהר וא"ל דכוונת הכ"מ שהי' לו להרמב"ס לפרש בתוספתא עצמה דל"ד דתני דוקא מעין דמתוספתא מוכח דז"א ודתני גבי נהר דה"ה כמי תמציות ובמעין כ"ז שנמשכין וכו' וא"כ כמי גבי' וא"י איתא דבריסא מיירי כמי אחר שהופסקו הו"ל ג"כ כמי גבי' אלא וודאי דבתוספתא מיירי קודם שהופסק ואעפ"כ בנהר אין לחלק ואין קושי' על הר"מ אלא על התוספתא גופא טעמא מיהו בעי וכ"ל ליישב עפמ"ש הר"ן לשיטת הר"מ דבגומת המעין עצמו מטהר בכ"ש כל המים שאוביי' הבאין עליו אבל במים הנמשכין אין מטהר אלא ברבי' זוחלין על הנוטפין לענין שיהא דינן כמעין א"כ י"ל בחופר בצד המעין ס"ל דמים שהם בחפירה למטה מן השפה דינן כהופסקו וכן משמע ג"כ מלשון הרמב"ס בהל' שכ' העבילו ע"ג בריכה שהיא מים נקוין שם מלשון זה משמע שע"י שנקוין במק"א דבר זה גורם שמקרי הופסק מן המעין ובפרט לפי הסברתי לעיל דס"ל דמעין אינו מטהר באשבורן בתורת מעין רק דיש כאן היתר כ"ז שנמשכין מצד דמים כ"ש שהם ע"ג השפה מטהרין המים המרובין אבל בנהר הנה מי הנהר הן המה מים הזוחלין מן המעין שאינן מטהרי' בכ"ש והמים שלמטה מן השפה שבתוך החפירה דינן כהופסקו ושע"ג השפה אינן מטהרי' בכ"ש כי כן דין המים הזוחלין:

ועוד נ"ל ע"פ מ"ש תוס' בכורות דלכך הנהרות מטהרין בזוחלין משום שמולא הנהרות מחובר להם כשפה"כ והנה הם כתבו ג"כ שפתוחי' לים הגדול ביותר מכשפה"כ וכ"ז יתכן אי הימים מטהרין מצד עצמן בזוחלין אבל אם נאמר כמ"ש במק"א ליישב דעת הרמב"ס דס"ל דהא דימים מטהרין בזוחלין היינו

היינו משום שהם מחוברי' לנהרות ולמולא הנהרות ממקורן ועיקר נביעתן ולפ"ז א"ש דיונים ונהרות שאין עיקרן מעין כידוע אלא מכח עיקר מולאן ומקור נביעתן לכן החופר בלדן אין עוד חיבור למים שבתוך החפירה והו"ל כמקום שחלקו בסל וגרגותני אבל בחפר בלד המעין מקום עיקר נביעותו א"ל חבור אלא דהו"ל כאלו נובע שם ג"כ לעיקר החפירה לכן כ"ז שהם מושכין דינן כמעין:

והכ"מ תי' ג' תירולים חדא דלאו דוקא וה"ה לנהר ולא אבין חדא דא"כ לפלוג וליתני בהלכה הקודמת ולמה נטר עד דבתרא עוד קשה דלפ"ז אמאי קתני ברישא כמי תמליות שלא פסקו דלפי דבריו איירי הכא בהפסיק משיכתו א"כ כמי תמליות שפסקו הול"ל ואפשר לדחוק ולומר דברישא איירי באותן נהרות שהן עלמן אין דינן כמעין כמו בנהרות המכזבין לכן לא חילק אבל בנהרות שהן באין ממעין וודאי דינן כמעין ועוד תי' דבנהרות כיון דלפעמים רבין נוטפין על הזוחלין לכן פסול וע"ז קשה לי דאם כן למה פסול לגמרי הו"ל להכשיר עכ"פ באשבורן וכ"ל עפ"מ שפרשתי למעלה דהנה קיי"ל בש"ע סי' סעי' דמי המקוה אינן מכשירין בחיבורן מקוה שאוב או חסר אא"כ עמדו המים מזחילתן לפי שאין הנזחלין מערבין אא"כ עמדו והוא ע"פ פי' הרמב"ם בתוספתא דג' גממיות דלחכמים אין מטבילין לא בעליונה ולא בתחתונה וס"ל שאין הטעם משום דל"א לא גוד אסיק ולא גוד אחית אלא משום שאין הנזחלין מערבין וכ' הש"ך בס"ק דדוקא במי גשמים הדין כן אבל במי מעין מטהרין אף בזוחלין א"כ יל"פ דהכא איירי בחופר בריכה שאינה מחזקת מ' סאה וכן משמע מדבריו מדתני בתר הכי למעלה מזה מקוה שיש בו מ' סאה וגם מדקאמר כמי תמליות או כמי גבאים וכיון שכן לריך חיבור מי המעין להתכשר ע"י עירוב מקוואות והר"מ אזיל לשיטתי' דדוקא גומת המעין חשיב ומטהר את הנוטפין בכ"ש לכן החופר בלד המעין שמימי המעין זוחלין לתוך החפירה שפיר מטהרין אותן בשעת זחילתן אפי' אם רבו נוטפין כיון שדינו כמעין ומטהר אף בשעת זחילתו בכ"ש כמו כן מטהר מים אחרי' בשעת זחילתו וכהנ"ל אבל נהר דאינו במקו' גומת המעין אינו מטהר ברוב נוטפין בזחילה לכן אינו מטהר את המים שבחפירה לעשות מקו' שלם ג"כ בשעת זחילתו שאין המים הנזחלין מערבין אלא במעין עלמו וכהנ"ל (ועי' ח"ס יו"ד סי' נראה דלא כמ"ש ודו"ק) אבל תירולו השלישי לא ידעתי ולא הבנתי טעמו למה יפסול הנהר לגמרי מדין אולי איזה גזירה דרבנן ומי כהחכם יודע פשר דבר:

שוב התבוננתי דכוונה חופר בלד דהיינו שהמים מבלבלים דרך אלחולי' דארעא ובמעין כיון שהוא מקור וחיות ונביעות המעין מקרי' בלבון זה ג"כ נביעה ממש לכן הוא כמעין אבל בלד הים ונהר אף שלענין לטהר בזוחלין דינו כמעיינות מפני שדרכן בכך אבל נביעה וחיות ליכא לכן א"א שמה שמבלבן משם מלדדין נקרא נביעה וה"ה כמופסק לגמרי

זה כ"ל נכון בעזהי"ת ואולי לזה כיון הכ"מ בתי' הג':

ובהלכה י"א כתב מעין שהי' אמות קטנות נמשכות ממנו וכו' וכתב הכ"מ א"א תוספתא וכו' ורבינו והר"ש שאין מחלקין נ"ל דוהר"ש שכ' הוא ט"ס ולריך לומר והרא"ש דהר"ש מביא תוספתא זו בפירושו במקומו ואף שלא פי' לענין ריבוי מים שאובין אלא לענין הרחיב מקום עמידתו ועשה בריכות מכל מקום לא ס"ל דתוספתא פליגא אמתני' והנה בכאן כ' הכ"מ שהרמב"ם לא ס"ל כתוספתא לחלק בין מקום שהי' מהלך בתחילתו למקום שנתוסף ובדבור שלאח"ז כ' לחלק עמ"ש הר"ן בדעת הרמב"ם דס"ל דוקא במרבה בגומת המעין מטהרי' הנוספין להיות כשר בזוחלין וס"ל לכ"מ דאין חילוק:

ולדידי קשה לי טובא דהנה ידוע קושית הראשונים אהא דרבו נוטפין על הזוחלין שלריכין אשבורן ממתני' דמעין שהוא משוך ככדל ה"ה כמו שהי' ונאמרו בזה תירולים שונים דעת הבעה"נ לחד תירולא דלענין מים חיים דוקא פסול ברבו נוטפין אבל לא לענין זוחלין ומה שקשה על זה מהא דאבו' דשמואל עביד לבנתי' מקוואות ביומי ניסן וקשה הא זבה אינה לריכה מים חיים י"ל ע"פ מה שכתב הב"ח ליישב דעת רבותיו של רש"י ז"ל דלזבה לריכה מים חיים מדרבנן עכ"פ וכן מלי סבר האי מ"ד שבבעה"נ וראיתי שגם ח"ס העלה בדעת רבותיו של רש"י דמדרבנן לריך מים חיים:

ולדבריהם עדיין קשה מנ"ל לחדש גזירה שלא הוזכרי בש"ס ובתוספתא אמרי' שתם חומר בזב מבזבה שבזבה א"ל מים חיים ולפי הנ"ל א"ש שיש להם הוכחה גמורה לפי ששנינו תעיד ר"ל על הזוחלין שרבו על הנוטפין שכשרין משמע אם רבו נוטפין פסולין וקשה קו' הראשונים ממעין שהומשך ככדל וס"ל לתרץ כתי' בעה"נ דדוקא לענין מים חיים פסול ברבו נוטפין ועפ"ז ג"כ יש לפרש הא דאבוה דשמואל עביד מקוואות לבנתי' היינו ג"כ משום מ"ח ומוכח דזבה לריכה וא"ש נכון לפענ"ד ותי' הב' שנאמר בזה הוא ג"כ בבעה"נ והוא דעת הר"פ אחיו של הרא"ה ז"ל הובא בריטב"א נדרי' דריבה עליו והמשיכו הוא ל"ד שריבה רוב ממש אלא שהוסיף עליו אבל ברוב נוטפין פסול והר"ן כ' לדעת הרשב"ד בנדרי' דכוונה במתני' שאינו מטהר במקום שנתרחב ע"י תוספת נוטפין או שאובין וכן הא דאבו' דשמואל איירי ג"כ במקו' שנתוסף אבל באמלע הנהר מותר לטבול והתי' הרביעי' הוא אליבי' דהרמב"ם שיש חילוק מרבה בגומת המעין למשך הנהר כמ"ש הר"ן ועוד בה חמישי לפי דברי הר"ש שפי' משנה דכדל לא שריבה עליו מים שאובין אלא שהרחיב מקום עמידתו והנה נחזי אנן איזה מן התי' יש לתפוס בשיטת הרמב"ם תי' א' דלענין זוחלין במקום שא"ל מים חיים אינו מזיק רוב נוטפין א"א לומר שהרי פוסק שאין לטבול בנהר וכ' בפי' בהל' י"ג ואינן מטהרין בזוחלין אלא באשבורן וגם ליכא למימר דס"ל רבו לאו רוב ממש

ומש שהרי ב' גבי מעין שמקלח על שפת השוקת שמעין כ"ש מטהר את השאובין הערובים ומדברי כ"מ כאן נראה בעליל ג"כ שמפרש בפשטות בדעת הרמב"ם ריבה ומש וגם תי' הר"ש ופירושו ליתא לשיטתו שכ' בפירוש וריבה מים שאובין וא"כ אנו אין לנו לתרץ אלא בא' מב' תירוצים שכ' הר"ן בנדרים אם לחלק בין אמצעות הנהר למקום שנתוסף או לחלק בין מרבה בגומת המעין למשך הנהר והנה הכ"מ בהלכה זו בב' דיבורי' זאח"ז כ' בדעת הרמב"ם דלא ס"ל לחלק בא' מב' חילוקים הללו א"כ הדרא קו' הראשונים בסתירת המשניות לדוכתא ול"ע כעת:

ועל סיום דברי כ"מ שכ' דאתי למעוטי היכי דרק נוגע במעין ול"ע מה טעם יש בדבר ומ"ש ונ"ל דס"ל כמ"ש הת"ה וריטב"א דלא מהני השקה וזריעה אלא לעשות תלוש כמחובר להתיר שאובין אבל לא בנוטפין לעשותן זוחלין ולכן בנוגע שאינו אלא השקה פסול אבל בנתערב בנהר עצמו לאו מטעם זריעה אתי' עלה אלא מטעם ביטול דמי מעין חשיבו ומבטלין במיעוטן אבל בריכה שלא בנהר אין כאן תערובת ול"ש ביטול אלא זריעה וזה לא מהני בנוטפין:

ובעיקר ההשגה שהשיג הראב"ד על הרמב"ם מתוספתא שמחלקת בין מקום שהי' מהלך בתחלתו למקום שנתוסף כלפע"ד לומר שמפרש הרמב"ם בתוספתא ואין מטהר אלא עד מקום שהי' מהלך בתחלה היינו לארכו ולא לרחבו וס"ל דמה שיש חילוק במתני' בין מעין משוך לעומד הוי הטעם דבמשוך כיון שהלך מתחלה ג"כ באותן האמות אף שלא הי' בשטף מ"מ מטהר בכל מקום הליכתו אפי' לרוחב הנהר מקום שמתפשט מחמת ריבוי נוטפין ובמעין עומד כיון שלא הי' נמשך כלל הנה כל מקום שנמשך עכשיו הוא מהלך חדש לכן פסולי' והתוספתא אינה מחלקת בין מעין משוך לעומד אלא בין מקו' שהי' מהלך בתחלה למקום שנמשך להלאה עכשיו דהיינו בארכו ומתני' מחלקת בין משוך לעומד והכל הולך אל מקום אחד ולשון הרמב"ם בפי' הכי דייקא שכ' עד שגברו אלה האמות ושטפו וגם בהל' כ' הרי המים שמשוכין שוין למקו' ולא במקו' שהי' בתחלה וכמו שכתבתי:

ובהלכה ו' שאין מטהרין במים הנמשכין ממנו הכא תיבת ממנו הוא שפת יתר וכל לשונו קשה להבין וכך הי"ל לומר אין מטהרין בהם כשהם נמשכין אלא כשנקוין ועומדין באשבורן ונ"ל דניחא שפיר לפי שיטתי' דמקו' שפרץ כשר ולא מקרי זחילה כיון שהוא באשבורן רק במקום שזוחלין הכי נמי במעין עצמו אף שזוחלין ממנו אעפ"כ בגומת המעין רק המים שנמשכו ממנו וכמו שכבר הוכחתי והארכתי במקומות אחרי':

אולם באמת מה שפי' הר"ן לדעת הראב"ד לא אוכל לרדת לסוף דעתו חדא דמה שכ' הראב"ד פי' משנה ז' דפ"א ופ"ה מ"ג שוה למקו' לטהר באשבורן דהיינו שמקוואות מקוואות יש הנה בדברי הראב"ד בבעה"נ אין רמז לדברי' הללו ואדרבה משמע יותר שבמעין עומד לא הוזכר שום חילוק ומדכ' לתרץ דמש"ה פרת אינו מטהר ביומי ניסן משום שכלה ועומד ביומי הקיץ ונעשה גבים והו"ל כמעין עומד ולא הזכיר כלל לחלק בין מקום למקום וגם מדקאמר בקושיתו והוי כמעין המושך שוה למעין בין לאשבורן בין לכ"ש מלשון זה משמע עכ"פ שיש איזה חילוק מקום שוה למקוה בחדא ולמעין בחדא ולא כמו שכ' הר"ן מדקתני שוה למקו' לטהר באשבורן מכלל וכו' ע"ש וגם מדכ' בסוף דבריו שמעין משוך עצמו לא מטהר אלא עד מקום שהי' יכול להלוך מתחלה ופי' דברי התוספתא הנ"ל במעין משוך כנזכר בהדיא בתוספתא שכ' שהביא הר"ש מינה משמע דבמעין אפי' במקום עמידתו מתחלה אינו מטהר בזוחלין כשיטת הר"ש הידועי' דאל"כ שאף במעין עומד יש חילוק בין המקומות למה לתנא לחלק מתני' לתרתי בבא ולפלוגי בין משוך לעומד הכל חד הוא שיש חילוק בין מקום עמידתו בתחלה למקו' שנתרחב הגם שיש קצת לדחות שדברו חכמים בהוי' דמשוך אין דרכו לעשות לו דרך אלא במקום שהי' מהלך בתחלה מכל מקום זה הי' מתיישב שפיר אי אמרי דכוונת הראב"ד דמקו' שפסק זחילתו היינו לאורך הנהר וע"ז נוכל לומר דמעין מושך אין דרכו להיות עוד זוחל והולך למקום אחר אבל לפי מה שנראה מדברי הר"ן דהיינו ברחבה אם כן משוך דרכו להתרחב כשנתוספו עליו מים והחוש מעיד וא"כ משוך ועומד דינייהו שוין ואפשר שמה שכ' הר"ן בסוף דבור זו דעתו של הראב"ד כוונתו רק על עיקר דינו שאית לי' לראב"ד ג"כ בנוטפין שרבו על הזוחלין כשר באמצע שדין זה כ' הראב"ד בס"ד בתירץ כן עדותו של ר"ל אבל בפירושו במשניות לפענ"ד חולק הראב"ד ומפרש דחילוק זה בין מקום שהי' מהלך למקום שנתרחב דוקא במעין משוך כפשטא דתוספתא אבל בעומד פסול אפי' באמצע כדמשמע מדברי הר"ש רק שהר"ש פי' המשנה בעשה בריכות והראב"ד חולק בזה ופי' בריכה מים דוקא כדעת הרמב"ם מיהו אפשר שאין כוונתו לראב"ד בבעה"נ אלא לבעל השגות ומשם מה שהביא התוספתא נגד הרמב"ם נראה שסובר כן:

והנה הרמב"ן בהלכותיו כ' דאף דסבר שמואל נהרא מכיפי מיבריך מ"מ אין המים מטהרין בזוחלין משום דאע"ג דלפעמים מתברך מכיפי גם מחמת גשמים מתרבה ואין אנו יודעי' ואפ"ל דקמ"ל בהא דנהרא מכיפי מיבריך דספיקא עכ"פ הוי וכ"מ לענין לאוקמי אחזקה במקום שיש להחזיק בהיתרא מוקמי אחזקה ובזה הי' מקום לפשוט ספיקתו של הב"י ביומי אלול ומרחשון מה דינו והי' מקום לומר דמוקמי ג"כ אחזקה ובאלול אסור ומרחשון מותר מ"מ יש לפקפק בזה דאע"ג דבחשון איכא חזקה מ"מ לעומת זה אוקי טמא אחזקה ואימא לא טבל אך במקום שאין תרתי לריעותא כמו בהדי חסר לפניך חזקת המקוה עדיפא ועי' בזה בשערי תורה ח"ב כלל ובפרט לפמ"ש הי' דעיקר הטעם משום גזירת חרדלית של גשמים דהוי דרבנן וודאי דמועיל בצירוף חזקה להתיר בחשון

בחשון וכדומה כל היכא שיש לנהר חזקת טהרה ואנו מסופקים אם לא נתרבה מחמת גשמים:

ומדברי הרמב"ן שם נראה שמסכים ג"כ למ"ש הר"ן דאמצע הנהר אינו פוסל ברוב נוטפין רק מקום שנתרחב ועפ"ז לא הי' מקום לקו' תוס' בכורות ממישאל ואלצפן ומתי נדבר ולהנ"ל ניחא דבאמצע מעין אינו פוסל ומדהקשו תוס' ולא תי' כן משמע שחולקים אדברי הר"ן הנ"ל:

ובהלכה כ' הרמב"ם ואין מטבילין בכיפון שאין מטבילין בזוחלין כ"ש באויר עיין בכ"מ וב"י שהקשה עליו כמה קו' והנלפענ"ד לפרש פי' אחר בדבריו דבעל תוי"ט הקשה בהא דגל שנתלש למה צריך מ' סאה כיון שמטהר בזוחלין ע"כ שהינו כמעין עצמו ומטהר בכ"ש ותי' בתוס' חדשים שם דאין זה מקרי זוחלין כיון שמקובץ במקום אחד אע"פ שאינו נח בארץ מ"מ קוו יחד ומקרי מקו' מים אבל בזוחלין אינו מטהר דהו"ל כנפסק מן המעין ומה"ט צריך ג"כ מ' סאה ואינו מטהר בכ"ש ולפי זה ה"נ הרמב"ם איירי בגל שנתלש שאין חשיב עוד מן המעין והראי' שצריך מ' סאה וע"ז קאמר שאין מטבילין בזוחלין הייני בגל שנתלש דוקא אין מטבילין בו בזוחלין משום שהופסק מן המעין ומכ"ש שאין טובלין בו באויר וא"ש אע"ג דפסק הרמב"ם כר' יוסי הייני בים גופא אבל גל שנתלש אין דינו כים וכל הקו' שהוקשה בכ"מ ע"ש:

ראיתי בח"ס יו"ד סי' ר"ב שהקשה מאי קאמר ופליגי דשמואל אדשמואל מנ"ל דפליג דלמא לעולם נהרא מכיפי מיברך ואין לך כל טפה מלמעלה שאין תהום עולה לקראתו טפחיים ואעפ"כ אין המים מטהרין בזוחלין אלא פרת ביומי תשרי בלבד משום דמין במינו לא בטיל:

והנה לפענ"ד יש ליישב בפשיטות ע"פ מה שכתב הר"ן בהא דמיטרא במערבא שהדא רבה פרת דקמ"ל בזה שלא יטבלו בזוחלין וכוונתו בזה ליישב קו' תוס' בכורות שהקשו מנ"ל דפליגי רב ושמואל דלמא לעולם נהרא מכיפי מיברך על ידי שיורדין גשמים ומתברכים המעיינות עכ"פ יש עדות בגדולת פרת שירדו גשמים במערבא והר"ן כשמר מזה וכ' דדינא קמ"ל דאסור לטבול בזוחלין וממילא דל"ל דנהרא מכיפי מיברך ומותר לטבול דא"כ מאי קמ"ל א"כ אף הכן כאמר דשמואל ע"כ דינא קמ"ל במה דאמר נהרא מכיפי מיברך וע"כ דמותר לטבול בו ול"א בזה מב"מ ל"ב וא"ש נכון:

מיהו אכתי טעמא בעי אמאי ל"א מב"מ ל"ב וכ"ל ליישב בכמה דרכים חדא עפמ"ש הראב"ד בחד תירוצא דאף מע"מ כשר לענין זוחלין רק לענין מים חיים פסול עד שירבו הזוחלין על הנוטפין אבל לענין פסול זוחלין די במע"מ ואינו פסול אלא ברוב נוטפין וא"כ לק"מ דאע"ג דמב"מ לא בטיל עכ"פ לא גרע הרוב מן המיעוט והוי כמע"מ:

וראיתי בב"י שמביא דברי הראב"ד בס' בעל הנפש ומסיים דלענין אשבורן אפי' מע"מ נמי לא בעי דתנן למעלה מהן מעין שמימיו מועטין שרבו עליו מים שאובין שוה למקוה לטהר באשבורן וכו' ע"כ והנה בבעה"נ אשר לפני לא כתב דאפי' מע"מ נמי לא בעי אלא בלשון הזה אפי' מע"מ נמי טובלין ומטבילין וגם הראי' הנזכרת בב"י לא הוזכרה שם וגם תימה רבתי מאי ראי' משם לדבריו דאפי' מע"מ לא בעי אדרבה היובתא ולא סייעתא איכא ובבעה"נ מייתי רק הכי מתני' דלמעלה להוכיח שקידום מי תעאת חמור מדין אשבורן:

ועוד נ"ל לתת טעם דל"א בזה מב"מ לא בטיל לפמ"ש הרא"ש בנדרים דהא דמעין מטהר בזוחלין ולא מקוה הייני משום דמעין בין זוחל בין עומד מעין שמו אבל מקוה משמעותו אשבורן דקוו וקיימי א"כ אם נתערבו נוטפין במעין אף דמין במינו לא בטיל ויש נוטפין בתוכו מ"מ שם מעין לא בטיל מיני' וכיון דעדיין מעין מקרי ממילא דמטהר בזוחלין מה תאמר אף שמו הראשון לא נעקר אעפ"כ גם שם מקוה יש עליו ואינו מטהר בזוחלין כדין מקוה זה אינו דהרי לא הוזכר בתורה שם אחר של מים אלא מעין או מה שאיננו מעין כי תיבת מקוה אין זה פירוש למין המים אדרבה משמיענו דכל שאינו מעין צריך שיהי' במקו' מכונס והוי כאילו כ' בתורה אך מעין מטהר כמו שהוא אפי' בזוחלין ומה שאינו מעין מטהר ג"כ אבל רק אם הוא בור מקוה מים וכיון שכן לא נתבטל מתורת זוחלין אלא אם אינו מעין ודבר זה א"א להאמר דאף דמב"מ לא בטיל ויש בתוכו מי גשמים מועטים שלא נתבטלו מ"מ שם מעין לא נעקר ממנו:

עוד י"ל דכיון דהתירה התורה בזוחלין במעין ממילא דאף במיעוט נוטפין מטהר וא"א לומר בזה מב"מ ל"ב דאלת"ה לא תמצא לעולם מעין מטהר בזוחלין דא"א שלא יפלו בתוכו באיזה פעמים איזה טיפי מים אפי' במעין מקורה וסתם מעין הייני שהוא זוחל וכי ב' וג' טיפי מים יפסלו פרת א"ו דל"א בזה מב"מ ל"ב והטעם משום דמה שמעין מטהר בזוחלין הייני מפני שחק דרכו של מעין להיות זוחל והולך והנה גם זה דרכו להיות זוחל והולך בתערובת איזה טיפי מים ובזה מלאנו מקום ליישב קו' הר"ש ורא"ש מאי אשמעי' ר"ל בעדותו דזוחלין שרבו על הנוטפין שכשרי' פשיטא ולהנ"ל ניחא דטובא אשמעי' דלא נימא מב"מ לא בטיל כר"י או אפשר אפי' אליבא דרבנן ע"פ ר"ן נדרים דהוי היתר בהיתר ומקרי מב"מ לרבנן קמ"ל דבטל:

ועוד י"ל עפמ"ש הריטב"א בע"א דהא דאמרו רו"ש מין במינו במשהו לא דס"ל הלכתא כר"י דלדידי' מדאו' ל"ב אלא דסברו כרבנן דמדאו' בטל אלא מדרבנן הוי במשהו והנה לא נתפרש בדבריו טעם גזירתם והסברה פשוטה משום שאין ניכר ריבוי היתר כפי שהוא מב"מ ואינו כרגש לכן גזרו שמא יבואו להתיר בפחות מ"ס והתינח בדבר שייך בו רוב ומיעוט אבל לשמואל דס"ל דפרת מכיפי מיברך ואין לך טפח מלמעלה שאין תהום עולה

עולה עפחיים א"כ אי אפשר שלא יתרבה ההיתר על האיסור ולא שייך גזירה זו דומה למ"ש הרשב"א דאיסור מיעוט שנבלע בכלי שאין רגילות להשתמש בו אלא בשפע שמותר לבטל לכתחלה לפי שא"א לבא לידי נתינת טעם :

הקשיתי למה במעין שהעבירו ע"ג בריכה מליאה לפי מה שפי' הב"י ולא הפסיקו מטהר בזוחלין ג"כ שכן משמע מפשטא דמתני' העבירו ע"ג בריכה והפסיקו הרי היא כמקוה משמע הא קודם שהפסיקו הוי כמעין מאי שנא מהא דתנן מעין שמימיו מועטין שרבו עליו מים שאובין שאינו מטהר אלא באשבורן ואפשר לומר דמעין שרבו עליו מים שאובין ונתערב הכל יחד המעין המיעוט בטל ברוב השאובין לענין שאינו מטהר בזוחלין אבל במעין שהולך בפני עצמו ואין כאן תערובה ואי אפשר לו ליבטל והיא עומד בעינו שוב נעשה הבריכה המליאה גשמים כמוהו ונעשה עירוב מקוואות ואין להקשות א"כ במעין שמימיו מועטין ורבו עליו שאובין אמאי מטהר אפי' באשבורן מיהו י"ל ע"פ מ"ה דזריעה והשקה אינה פועלת אלא לעשות תלוש כמחובר אבל לא לעשות מחובר כיוצא בו א"כ י"ל דרבה עליו מים שאובי' כל מה שמרבה עליו הרי מושקין וזרועין ונעשין כמחוברין ולא תלושין אבל לענין זה אינו פועל לעשותן כמים נובעים ואכתי דינן כגשמים ומבטל את המעין המיעט מלטהר בזוחלין אך לא משמע כן מדברי הב"י שכ' דלהרמב"ם אפי' במרבה שלא בגומת המעין כשר רק במרבה שלא במקום הנהר ושפך שם שאובין והלכו ונגעו במעין עצמו פסול משמע מזו להיפך ממש דיותר עדיף כשנתרבה בתוכו ומעורבין זה בזה מכשהמעין מהלך בפני עצמו והשאובין מחוברין רק בשפפה"כ וגם ממה שכתב בשם הרשב"א בס' שער המים שכ' ולא עוד אלא מקו' מים שאובין וכו' משמע מזה שיותר יש לפסול במעין בפ"ע שוב מצאתי כן בפרישה:

והנה הש"ך בס"ק ת' על קושי' הנ"ל דמיירי בשלא רבו הנוטפין ולא ירדתי לסוף דעתו שהרי הב"י פי' הא דבריכה במליאה לה גשמים והרי רבו ורבו גם מ"ש הט"ז לתרץ דמיירי במעין עומד קשה לי טובא דלא משמע כן כלל מכל הפוסקי' שהקשו הא דאבו' דשמואל והא דמעין משוך ככלל אהדדי ותירץ כמה תירוצים שונים כמ"ש לעיל בארוכה ולכל חד אית לי' תי' אחר דהיינו בגומת המעין או לחלק בין באמצע למקום שנתרחב או רבו לא דוקא או כפי' הר"ש דאינו במעין לענין זוחלין עכ"פ לכל הני תרוצים הוי פסול בבריכה לפמ"ש הט"ז שאין חילוק בין הא דכלל לכאן אלא דמיירי בעומד הרי לכל הני פוסקי' אפי' במשוך פסול כיון שהנך תירוצים לא שייכי הכא:

עוד כ' בפרישה לתרץ דבשלמא גבי נוטפין שרבו על הזוחלין לא ישאר כן לעולם אבל כאן אפשר שישאר כן לעולם ומלבד שדבריו קשה לי להבין מה שנא ומאי טעם יש בדבר עוד זאת קשה לפי דברי מרי"ק שהובאו בב"י ובש"ך ס"ק שכ' דהיכי דלא נחו עדיין אפי' בהפסיקו מטהר בזוחלין והא קמן שלא ישאר כן לעולם שהרי כבר הופסקו והחולקי' עליו לא חלקו על מהרי"ק אלא בשכבר הופסק אבל לא שיצטרך שישאר כן לעולם אלא כ"ז שלא הופסק מטהר בזוחלין כללו של דבר לא מצאתי תי' לקו' זו זולת תי' הט"ז בשי' ב' ואני בעני' כבר הכינותי רוב ככל שיטות הראשונים דלא ס"ל כוותי' ול"ע רב :

והנה הלום ראיתי בספר ד"ח שכ' בטוש"ע השמיטו דין שאובין שרבו על המעין עד לקמן בסעי' יו"ד ולא אוכל להבין דהלא ע"כ אין זה דין מעין משוך ככלל שרבו עלי' וכו' דא"כ לא הי' לו לטהר בזוחלין במעין עומד לכל השיטות ובמשוך עכ"פ לקצת שיטות ובאמת משמע דברי המחבר שמטהר אף בזוחלין כדין מעין אלא שהגי' הרמ"א ומ"מ אין לטבול בו אלא באשבורן וגם לענין זה נראה כאלו כ' לחומרא בעלמא וגם מדלא כ' גבי בריכה מליאה מי גשמים שאינו מטהר בזוחלין אלא ע"כ צריכין לחלק כמו שחולק הפרישה או איזה חילוק אחר ואין זה דין דמעין שרבו עליו מים שאובין וא"כ עדיין למה השמיטו ול"ע :

ומאז נפלאתי מדוע לא הביא רבינו המחבר בשולחנו הטהור דין דמעין שהוא משוך ככלל וכבר כתבתי לעיל מ"ש הראשונים לחלק בין דין זה לדין נהרות שרבו נוטפין על הזוחלין ולדעת המחבר שפסק בנהרות כמחמירים צ"ל א' מן התירוצים שנאמר או כר"ן בשיטת הרמב"ם דמרבה בגומת המעין שאני והב"י לא ס"ל כן בשיטת הרמב"ם כמבואר בב"י וכ"מ וכדעת הר"פ המובא בריטב"א כמו"ל דלא הביא כלל שיטת יש מי שאומר כן ואיך אפשר לומר דפשיטא לי' מסברה החילוקה כבעלי שיטה זו (זולת דברי מהרי"ק נוטין לזה ודחאם הב"י בשתי ידים ע"ש) ואי ס"ל כהראב"ד שהחילוק הוא בין באמצע או בצדדים מקום שנתרחב א"כ הו"ל עכ"פ להציע בשו"ע שיטה זו ואפי' לשיטת הרמ"א דמקיל בנהרות היינו דוקא משום דנהרא מכיפי מיברך וכמ"ש הרא"ש דאויר העולם מתמלא בשעת הגשמים ומקורות מתברכים ודבר זה לא שייך בריבה עליו מים שאובין כנראה במושכל הראשון אם לא שנאמר דס"ל להלכה כדעת הר"ש דריבה עליו היינו שעשה בריכות לפניו לא שריבה עליו מים שאובין שא"כ בריבה מים שאובין בכל ענין אינו מטהר בזוחלין ודבר זה נלמד כבר מהא דנהרות ואפי' לפי דברי הר"מ דל"ש הכא טעמא דנהרא מכיפי מיברך מ"מ עדיין קשה שהי"ל להביא דין דעשה בריכות לפניו ול"ע :

עוד קשה לי על טוש"ע שהביא בסעי' יוד דין דמעין שהמשיכו לבריכת מים דבלא הפסיק יש לו דין מעין לגמרי והוא ע"פ פי' הר"ש שכ' דין זה בלי שום חולק ונפלאת בעיני דהרי הרמב"ם חלוק בדבר דלפי פירושו במשנה שם והפסיקו אין הפי' מצד מוצאו אלא מצד אחר שלא יצאו המים מצד אחר ה"ה כמקוה הרי דאפי' בפתוח מוצא המים כיון שנפסק

שנפסק ואין יולא נולד אחר אין לו דין מעין וה"ה במקוה וודאי משמע לכל דבריו ולא לענין מים חיים לבד אלא גם לשאר דינים זולת פסול זוחלין דפסול זה וודאי דלא שייך בכאן דממ"נ אם נמשך וזוחל לבד אחר אינו במקוה ועיקר ריעותי' שלו הוא מפני שאינו נמשך אבל לענין כ"ש וודאי דינו במקוה אם לא שנאמר דמים חיים אין נוהג האידנא ולענין כ"ש ס"ל להמחבר דמעין אינו מטהר בכ"ש לאדם כר"י שכ' הרא"ש שאין להשיב על הרא"י שהביא וכיון שכן אין שום נפקותא דפסול זוחלין לא שייך ומ"מ אין נוהג וכ"ש אינו מטהר לאדם וכלים טמאים האידנא לא שכיחי וכלים הנקחים מן העכום לריכין מ"ש כאדם כידוע מאך מי נדה שהנדה טובלת בהם ואיזו אמה על אמה וכו' וכ' הכ"מ בפי' דמלשון הרמב"ם משמע דאם ריבה מים שאובין במקום משך הנהר כפסל אף מלטהר באשבורן והנה עליו ע"ש ונראה דיש ליישב עפמש"ל לפי מאי דקיי"ל דאין הנזחלין מערבין אא"כ עמדו אבל מעין מטהר אף בשעה שהוא זוחל ולכן ס"ל להרמב"ם דכשם שאין מטהר במקום משך הנהר בזוחלין ה"נ אין דינו כמעיין להיות מטהר את המים השאובין בעוד שהוא זוחל רק במקום שמטהר את האדם בזוחלין שם מטהר את המים השאובין ג"כ בזוחלין ואפשר דסבר הכ"מ אעפ"כ כיון שהן עלמן כשרי' ומותר לטבול בהן הי' להם לטהר את המים השאובין בעודו זוחל ולכן תי' כששופך המים השאובין חוץ למעין ונגעו במעיין שאז אינו מטהר בזחילה כיון שהמעין אינו זוחל לתוכו רק הם זוחלין למעין והם אינם מטהרין בזוחלין ועיין בס' לו"ם אות יוד ד"ה עוד כ' מה שהקשה שם:

והנה הב"י הביא בשם מהרי"ק דס"ל להיפך מדברי הראב"ד דרוב נוטפין פסול אפי' באמלע הנהר וברוב זוחלין ג"כ אינו כשר אלא באמלע ולא במקום שנהרחב והב"י דחה דבריו בשתי ידים שמפורש בדברי הראשונים להיפך וכ' הד"מ איך אפשר לומר שהוא כנגד כל הפוסקים כיון דמלי סבר כהרמב"ם ולפענ"ד נ"ע דוודאי בהא דס"ל למהרי"ק דברבו נוטפין פסול אפי' באמלע סבר הרמב"ם כוותי' במרבה שלא בגומת המעין כמ"ש הר"ן אבל במה שכ' דבמקום שלא הי' מהלך בתחילתו פסול אפי' ברוב זוחלין לא מלינו להרמב"ם שיסבור כוותי' אדרבה הר"ן כ' בהדיא דברוב זוחלין כשר אפי' מן הלד דאל"כ פשיטא ונראה דקובר הד"מ כשיטת הב"י דאין חילוק בין מרבה בגומת המעין למקום משך הנהר ובכ"מ פסול וא"כ אם נאמר דאית לי' להרמב"ם דברי התוס' עכל"ל דמיירי ברוב זוחלין דלא משכח"ל בענין אחר שיהי' חילוק בין אמלעו למשך הנהר א"ו ברוב זוחלין ואפי' הכי כשר רק באמלע והא דהקשה הר"ן פשיטא אפשר לתרץ כמ"ש הר"ש והרא"ש דקמ"ל שמלטרף ועוד נראה דלשיטת הר"מ אין מקו' לקו' זו שהרי גוף הדין דזוחלין כמעין למאי אילטריך א"ו שיש כאן איזה רבותא בכולו זוחלין מכ"ם ברובא וגם כבר

כתבתי דמשמע לי מדבריו דס"ל שעיקר עדותו של ר"ל לענין מי חטאת שוב התבוננתי דאי ס"ל לד"מ כב"י שחולק אהר"ן וס"ל דעיקר המעין שכ' הרמב"ם הוא ל"ד א"כ הדר קשה לי' לגמרי בשיטת הראב"ד דרוב זוחלין כשר בכ"מ ורוב נוטפין יש חילוק שבתוספתא וא"כ לא לזה נתכוין הד"מ ול"ע:

אמנם כן כלפענ"ד בפשטו' דס"ל להר"ם כדברי מהרי"ק דלפי פירושו בתוספתא דוהראיבו הייכו שעשה בריכות וכיון שבכולו מי מעין רק שנתפשט חוץ לגדותיו פסול בזוחלין מכ"ם במיעוט נוטפין וברוב נוטפין ע"כ דס"ל דפסול אפי' במקום מהלכו כמי מדכי דהא דתנן ריבה עליו לא שריבה לו מים שאובין דא"כ אינו מטהר בזוחלין וא"י כדברי הר"ן אכתי כשר במקום שהי' מהלך בתחילתו, והר"ם מפרש ליסנא דמתני' ה"ה כמו שהי' הייכו שבמקום שהי' מהלך בתחילה כשר וכו' א"ו כדברי מהרי"ק ז"ל. וכן הוא דעת ר"פ אחיו של הרא"ה ז"ל כמבואר בריטב"א נדרים וכן הוא דעת יש מי שאומר שבב"י בשם לראב"ד עכ"פ אין דברי מהרי"ק נגד כל הפוסקים:

ומ"ש הב"י להוכיח מדברי הר"ם ורא"ש דלא ס"ל כמהרי"ק מדהקשו על הא דהעיד ר"ל על הזוחלין שרבו שכשרים דפשיטא ותי' דאתי לאשמעינן דמלטרף למי ששה ע"ש ודבריו נפלאו כמו שתמה עליו הד"מ דאדרבה משמע ממש כדבריו. והנה אני בעניי כתבתי כן לעיל דנראה פשוט שהר"ם סובר כמהרי"ק מכח פירושו במשני' דכלל אבל מלבד זה הנה דבריו שבכאן נראין תמוהין מאוד ולאומר הענין נראה לי בשום לב ע"ד מהרי"ק דס"ל דזוחלין שרבו על הנוטפין אינו מטהר אלא במקום שהי' מהלך בתחילה והנה גוף ספר מהרי"ק אין לפני לעיין בו אבל נראה לי דיש לו הוכחה ע"פ קו' הר"ם במשנה ג' דהיכי קתני ה"ה כמות שהי' ובפ"ק תנן שוה למקוה לטהר באשבורן ועפ"ז הוכרח לתירוץ או כפי' הר"ם דהכא מיירי שלא ריבה כלל רק עשה בריכות או ריבה לאו רוב גמם קאמר וא"כ מיירי הכא ברוב זוחלין ועי"ז קאי התוספתא אינו מטהר אלא במקום שהי' מהלך בתחילתו ומתניתין כמי דייקא מדקתני ה"ה במות שהי' ולא קתני ה"ה כמעין א"ו דהייכו שמקומו' מקומות יש ובזה א"ש דאמאי לא הוכיח בקילור מדברי הר"ם שס"ל כהר"ן דלי כמהרי"ק אמאי מלטרף וכמו שסיים הב"י בסוף דבריו יע"ש ולהנ"ל ניחא דאף אי הר"ם מוכיח האי דינא דמלטרף ממשנה יתירה מ"מ לא נסתר בזה דינו של מהרי"ק דכיון דמוכח מאידך משנה דמעין שהוא משוך להיפך מנקט לאומרא עדיף:

ותלמיד א' הקשה ע"ז דבעדיות מייתי מעשה רב והו"ל לפסוק כוותי' דמעשה רב והשבתי לפמ"ש לעיל ליישב קושי' לו"ם על הרא"ש במ"ש דלדיוקא תני והנה הב"י הוי משמע לי' מסברה דיותר מסתבר לומר דמטהר בזוחלין אף במקום שלא יהי' מהלך בתחילתו ויש כאן כשיעור מי מעין מסנאמר דמלטרף וכן בדין לפענ"ד דמה שמטהר במקום שלא הי' מהלך בתחילתו אפ"ל מטעם

מטעם השקה וא"ל להיות איסור נהפך להיות היתר דכיון דרבו זוחלין גם שם איכא בוודאי רוב זוחלין וכן משמע מדברי הב"י דלהראב"ד ברוב נוטפין פסול משום דנראה ככולו מי גשמים משמע דבאמת אינו כן אלא שיש שם לפי חשבון נוטפין וזוחלין ממילא ברוב זוחלין א"ל שיהפך האיסור להיתר אבל במעין כ"ש וצריך לצירוף אי אפשר לומר דמצטרף אלא אם כן נאמר איסור נהפך להיות היתר ולכן זה מסתבר יותר וא"כ קשה אמאי תירצו דקמ"ל דמצטרף ולא דמטהר אף במקום שלא הי' מהלך א"נ מדקאמר הר"ש דמצטרף ממילא דמטהר אף במקום שלא הי' מהלך אף דאין זה סתירה לדינו כמ"ש לעיל דמוכח מאידך משנה להיפך ולפ"ז כוונת הב"י כך הוא דאי ס"ד דסוברי' כמהרי"ק דלדינא אינו מטהר במקום שלא הי' מהלך ומשנה זו פליגי אאידך מ"מ די לנו אם נאמר דפליגי רק בנקלת דהיינו שמטהר אף במקו' שלא הי' מהלך ומנ"ל לאפושי פלוגתא כ"כ לומר מה שהוא יותר מתנגד לסברה זאת שמצטרף ג"כ א"ו מדתי' כך ש"מ שסוברין כהר"ן דמה שמטהר במקום שלא הי' מהלך אין בזה חולק וס"ל שא"ל להשמיענו כלל וגם מה שמצטרף אין זה דבר תמוה כ"כ לכן פירש דאשמעינן מתני' דמצטרף למי שאה:

ובש"ך שם ס"ק אדרבה יש להוכיח כמהרי"ק ס"ל דאל"כ מה קשיא להו פשיטא דלנא קמ"ל דכשר אפי' במקו' שנתרחב ולולי דבריו הי' נ"ל דאי משום הא לא איר' דמלי חולקין אהר"ן וס"ל דאין חילוק בזה כלל דכיון דרוב זוחלין כשרין בטלין מיעוט נוטפין ברוב ונהפך להיות היתר ואפי' במקום שנתרחב כשר דהרי באו"ה כה"ג מותר לאכלו אפי' לאדם א' אף שיודע בוודאי שאוכל האיסור ה"ה כאן אף אם תימצי לומר דבמקום שנתרחב ישנו הנוטפין מ"מ כבר בטלו ופשיטא דכשר שוב נזכרתי וראיתי שהר"ש בעל הקושיא פשיטא מפרש לתוספתא לא בריכה מים שאובין אלא שעשה בריכה ע"ש בפ"א ופ"ה והרי קמן דס"ל דבריכה מים שאובין או נוטפין אינו מטהר אפי' במקום מהלכו וממילא דלהיפך ג"כ דברוב זוחלין אין חילוק בין המקומות דאל"כ הי"ל לפרש בריכה עליו מים שאובין כדעת יש מי שאומר דהיינו שהוסיף עליו ועדיין הרוב מי מעין. מיהו יש לדחות ולומר דיותר נוח לו לפרש ריבה עשה בריכות לפניו מלומר ריבה הוסיף מיעוט ולא רוב שאובין, ואעפ"כ מאחר שהחילוק שכ' הפוסקים בין מקום מהלכו למקום שנתרחב יוצא מדברי תוספתא הנ"ל לפי פירושם א"כ מאחר שהר"ש מפרשה לענין עשה בריכה א"כ מנ"ל להמציא חילוק זה לענין זוחלין שרבו על הנוטפין דתנן סתמא במתניתין דכשרים ולא חילקו כלל א"ו דבענין זה לא ס"ל כמהרי"ק ולא כהר"ן דל"ל חילוק כלל אלא רוב נוטפין פסול בכ"מ ורוב זוחלין כשר בכ"מ:

מה שהקשה הטו"ז ס"ק על הת"ה וב"ח ממעין שהוא מושך כנדל. הנה בפשיטות י"ל דס"ל כשיטת ר"פ הלוי שבריטב"א דרבו לאו דוקא אלא כתוספו. אך עוד י"ל דס"ל ג"כ כשיטת הר"ן אליבא דרמב"ם דדוקא ריבה בגומת המעיין אף דס"ל לת"ה וב"ח דלא מהני זריעה והשקה לנוטפין מכל מקום בלא"ה ל"ל לדעתם דא"כ אמאי כשר ברוב זוחלין ול"ל דאף דהשקה ל"מ מ"מ מודו דמהני ביטול ברוב א"כ י"ל דס"ל ג"כ במרבה בגומת המעיין כיון דהטעם במחמת חשיבותי' מבטל בכ"ש כמ"ש הר"ן א"כ הו"ל דינו כמיעוט הבטל ברוב. ולעיקר הטעם מ"ש הר"ן שבעיקר המעיין מבטל אפי' רוב נוטפין כבר כתבתי לעיל דבר נכון לפענ"ד:

ומה שהקשה עוד הטו"ז ממתניתין דשוקת העבירו ע"ג שפה כשר חולה לו. הנה אין מפורש שם במשנה שדינו כמעיין ג"כ אלא שהי"ל להביא דברי הרמב"ם שכ' בפירושו שם והם מי מעיין ועמ"ש לעיל בביאור משנה זו, אך מה דקשיא אמתניתין העבירו ע"ג בריכה קשה טובא וכבר כתבתי לעיל קצת ישוב לזה. אך לא על הת"ה וב"ח לבד תלונתן כי בלא דבריהם ג"כ עפ"י פי' כל הפוסקים קשה כמו שהארכתי קצת לעיל בענין זה:

והטו"ז כ' לתרץ דהטעם דחיישינן שתטבול בעליונו של קטפרס ע"ש משמע מזה דבכ"מ דל"ש גזירה זו כשר ברוב נוטפין ג"כ והנה לכאו' קשה מהא דמעיין עומד דפסול זוחלין ואפשר דהתם שייך גזירה אחריתי' דהיינו משום דכיון דבלא גשמים מתיבשים הנחלים לגמרי ובזמן הגשמים מתלחלחים והנהר שופך לתוכן א"כ איכא למטעי שכולו מי גשמים כמו שכ' הריטב"א ואתי לטבול בחרדלית של גשמים כמ"ש הרא"ש. אבל בנהר מסוך או בכלהו מתני' דמייתי הטו"ז לא שייכי הכי טעמי:

אמנם כן כלפענ"ד לכאו' משיטת הראשונים דלא כדבריו דמדכתבו התוס' בכורות הטעם שנוטפין רבו על הזוחלין הוי מדרבנן דמדאו' אמרינן קמא קמא בטיל או מטעם עירוב לים הגדול והר"ן והרא"ש כ' משום דמעיקר הדין נהרא מכיפי' מיברך משמע דאל"ה הוי מדאורייתי' והרי דס"ל כת"ה דמדאו' לא מהני השקה וזריעה לנוטפין וגם מדברי הראב"ד והרז"ה והרא"ה ואחיו הר"פ והריטב"א וכ"י שכ' לתרץ ולפרש משנה דמסוך ככדל בתירוצים שונים ולדברי הטו"ז לק"מ דהתם אין כאן חשש שיטבול בעליונו של קטפרס בהפסקת שלגים וגשמים, והר"ש וודאי אינו סובר כן שהרי ס"ל אפי' במעיין מסוך בריכה מים אין מטהר בזוחלין אלא בהרחיב מקום עמידתו ועשה בריכה. וגם להרמב"ם דמפרש זוחלין שרבו על הנוטפין היינו נוטפין מן המעיין והתם לא שייך גזירת הטו"ז ואעפ"כ דוקא רוב זוחלין הא רוב נוטפין פסולין ועדיין הדבר צריך תלמיד אלכי:

ומה שהקשה בס' לחם ושמלה על הב"ח דא"כ אף במקוה חסר לא יועיל החיבור ולא הבינותי דבריו דהתם לאו מטעם השקה וזריעה ליבטל אגבן ולטהר את הפסול מן הכשר אלא מטעם עירוב מקוואות כל שמעורבין כדינו חשבינן להו כחדא:

ולעיקר

ולעיקר קו' הת"ה הי' נ"ל בפשוט דכמו דבאו"ה אמרינן דשיל"מ ל"ב ה"נ כן דשאובין אין לו מתירין ונוטפין י"ל מתירין ומה"ט לא מהני השקה וביטול ברוב מהני דאל"כ אין שום נהר מטהר ושנים ושלשה טיפי מטר יפסלו פרת מלטבול בו ואפי' במעיין מכוסה קשה ליזהר או דמיקרי היתר בהיתר ממש ועדיף מדשיל"מ כמ"ש הר"ן נדרים, ועפ"ז אין תימה על עדותו של ר"ל על הזוחלין שרבו עה"נ שכשרים שהקשה הר"ש פשיטא דש"ד כמו דהשקה לא מהני ה"נ ביטול:

ומה שהקשה עוד בש' הנ"ל על הטו"ז דא"כ גם ברבו זוחלין אמאי כשרים יש ליישב דוודאי ברבו נוטפין שכלו מי גשמים יש מקום לטעות אם באנו להכשיר אף שרבו נוטפין ולא ידעו מהא דקק"ב ויסברו דחיבור כל דהו מהני והא דנילוק וקטפרס אינו חיבור לא כולי איכשי דינא גמירי אבל ברבו זוחלין אין מקום לטעות דוודאי כאן שרבו הזוחלין הוא משום ביטול ברוב ואחרי רבים להטות כ"ע ידעו:

מה שכ' הרע"ב פ"ה מ"ו דומודים קאי אכלים שגדל בהם לא הוטבלו ואין זה במשמעות הלשון ונראה כדוחק אבל אין זה אלא למי שחושב שכ' כן מדעת עצמו אבל באמת כן מפורש יולא בתוספתא שהביא הר"ש שם ע"ש:

הב"י הביא דברי מהרי"ק שכ' דדוקא שהפסיק פ"א מזחילה לחוץ הא לא"ה כ"ז שהוא זוחל והולך ולא פסק חיותו מטהר בזוחלין אף שהפסיק מן המעין, והביא ראי' מגל שנתלש וכו' וממשנה דג' מקוואות והנה הא דג' מקוואות לא ידעתי הא קודם שירדו הטובלין הי' אשבורן ופסק כבר מזחילתו ודוחק לאוקמי דוקא היכי שזוחלין לחוץ ממש דא"כ האיך אפשר לנמלס אם יש בהן עכשיו ול"ע:

שוב התבוננתי דמ"ש מהרי"ק א"כ דבמקוה הבאה מן המעיין אף שהפסיקו מ"מ אינו פוסל בנסדק הי' נ"ל מלשונו דאפי' כשכבר נחו ונעשו אשבורן פ"א שפוסל בו אילה גמורה מ"מ נסדק אינו פוסל וא"כ א"ש דמייתי ראי' מג' מקוואות דזחילה זו אינו זחילה הנמשכת לגמרי והוי רק כמו נסדק:

וע"ד הש"ך גם ראיתי שכבר קדמני הדגמ"ר ולדברי הש"ך י"ל דש"ל דבגל שנתלש א"א להיות שטעמו משום שכך דרכו מעולם דא"כ אף בכיפין יהי' מותר להטביל שהרי גם כך דרכו ולדעת הרמב"ס מה שאויר פסול כלמד מזוחלין וא"כ ע"כ שגם זוחלין פסול בגל אלא דהא לא מיקרי זוחלין, אא"כ נאמר שהרמב"ס ס"ל כדעת מהר"ס שבתוי"ט דזה כלמד מדכתיב בור א"כ הא וודאי לא מקרי אשבורן וע"ש:

אמנם מ"ש בסוף דבריו דא"א להעמיד דברי הש"ך אליבא דמחמירין דהרי הרא"ש מן המקילין והוא בעל הלכה זו כוונתו שנקמן בסעיף נון כי הרמ"א וכ"ז כשאיכה באה מן המעיין והש"ך שם חלוק בדבר ובעל הלכה של מקו' שנסדק הוא הר"ש ורא"ש ומ"ש המחבר שם שזה דוקא אלא כשלא ישאר מי שאה לקוח מדברי הרא"ש ככ"ל כוונתו' אבל לפענ"ד נ"ע דהרא"ש לא ס"ל כן מדעת עלמו אלא לשיטת הר"ש נ"ל עכ"פ שרק באופן שלא ישאר מ' שאה פסול הא לא"ה לא אבל הרא"ש לא ס"ל כלל דינו של הר"ש כמבואר ברא"ש פי' התינוקות שדחה דבריו ופירושו מכח כמה קושיות ולכן דבריו ל"ע:

וממ"ש מהר"ם. דיש לחוש שיפסק פעם אחת הזחילה ושוב פסק וממנו דין מעיין משמע מזה דכ"ם בבריכה מליאה מתחילת מי גשמים לא מהני אח"כ החיבור למעיין ומשתימת לשונו משמע דאפי' בעוד שלא הפסיק מן המעיין אינו מטהר בזוחלין ודלא כמ"ם הב"י לעיל דבבריכה מליאה ג"כ מטהר כ"ז שלא הפסיקו:

מה שהקשה הש"ך בס"ק ל"ו על התוי"ט דבמעיין לא לריך הוי' עי"ט נ"ל דכיון שהגיע למקלת אחורי כלי' הוי כהפסיקו וכמ"ם לעיל וכן משמע בטו"ז וש"ך וא"כ היורד משם ולהלן לא מקרי עוד בא ממעיין ולריך הוי' עי"ט:

בחולין דף ל"א ומנא תימרא דאין מטבילין בכיפין דתנן מטבילין ברא"שין ואין מטבילין בכיפין וכו' ובתוס' בד"ה דתנן קלת תימה דאי משנה היא מה לריך לאשמועינן תרי זימני דמטבילין ברא"שין וכו' ר"ל דכבר כשמע מהא דגל שנתלש והייכו דל"ל גל שנתלש דכבר כשמע מהא דמטבילין ברא"שין דאיפכא ל"ק נ"ל מתניתן דמטביל ברא"שין דכבר כשמע מגל שנתלש דהתם לא קתני אלא אגב גררא דאין מטבילין בכיפין דאכתי לא תני לי', וכ"ל דהכה הא דאיתא שם מהו דתימא לגזור רא"שין אטו כיפין כ"ל לפרש עפמ"ש הרמב"ס דמה"ט אין מטבילין באויר לפי שאין מטבילין בזוחלין כ"ם באויר אלמא דבחדא מחתא מחתינהו זוחלין ואויר, ולפ"ז יש שפיר מקום לטעות בכל מקום שמטהר בזוחלין במטהר ג"כ באויר ובאמת ז"א כמ"ם שם הכ"מ וז"פ הגמ' מ"ד ליגזור רא"שין אטו כיפין דיסברו דשניהם שוין דכיון שמטהר בזוחלין מטהר ג"כ באויר קמ"ל דז"א, ולכאו' מנא הוי ידעי' דזה מיירי כשהוא זוחל כדי לטעות מדמטהר בזוחלין כמו כן באויר דלמא מיירי שמגיע הגל בתוך בור עמוק וכיון שרא"שו מגיע לתוך הבור אף שעדיין לא נח ל"א עוד זוחלין לקלת פוסקים וכמש"ל דלרמב"ס לא מקרי זוחלין רק מים הנזחלין מן הנהר אך זה אינו דלפי מאי דאוקמי ביושב ומלפה א"כ הך משנה יתירה הי' ול"ל כשינוי הגמ' מ"ד לגזור רא"שין אטו כיפין או אפי' לשינוי קמא מ"ד לגזור אטו חרדלית של גשמים פירשו התוס' משום זוחלין ע"כ מיירי שהגל הוא במקום שיש לחוש לזחילה או לקטפרס ולא שכבר נח דאז פשיטא דמטהר ומוכח שפיר דרא"שין מטהרין אף בזחילה וכשהי' מקום לגזור אטו כיפין ואעפ"כ לא גזרינן אבל בהא דמטבילין ברא"שין שאין כאן משנה יתירא דכיפין אילטריכא לי' לאשמעי' דאין מטבילין בהן ושפיר מלינו למימר דמטבילין ברא"שין מיירי

ויירי באופן שאין לחוש לזחילה ובכיפין אפי' בכה"ג אין מטבילין לפי שהכיפין אע"פ שירדו לבור בתוך הכיפה הוי עדיין באויר ואין מטבילין באויר ולא נשמע כלל ונהך מתני' שלא גזרו ראשין אטו כיפין היכי דשייך גזירה היינו כשהן בזוחלין דאז שייך למטעי מדזוחלין שרי אויר נמי שרי ומה"ט אצטריכי מתני' דגל:

ועוד י"ל קלת ע"ד אחר דהנה התוי"ט הקשה שם על מתני' דגל שנתלש אמאי מטהר הא הוי זוחלין והגל כבר נפסק מן הים ותי' הש"ך בש"ך דאע"פ שהופסק מ"מ מטהר בזוחלין ע"ש ותו"ח תי' דכיון שהוא נקוה למקו' אחד אף שלא נח מקרי אשבורן והנה אם כאמר כתי' התו"ח דזה מקרי אשבורן א"כ אין כאן מקום לגזור אטו כיפין דכיון דאינו מטהר אלא כשנקוין במקום אחד ולא היכי דהוי זוחלין ומנם היכי נטעה לטהר באויר הא הוי כ"ש מזוחלין אבל לתי' הש"ך שדינו באמת להיות מטהר בזוחלין כיון שבא מן הים שפיר איכא למטעי שמטהר ג"כ באויר ולפ"ז מהא דמטבילין בראשין שלא נזכר שם יש כלל וסתמא כל ראשין במשמע אפי' בא ממקום שאינו מטהר בזוחלין כלל כגון בנהרות דמכזבין לדעת הר"ן בנדרים וא"כ ע"כ צ"ל דהא דמטהר בראשין הוא משום שזה מקרי אשבורן כתי' בעל תו"ח ולעולם בזוחלין אינו מטהר וא"כ ש"ד דמה"ט לא גזרו ראשין אטו כיפין שאין כאן מקום לטעות וכהנ"ל אבל בהא דגל שנתלש מן הים יש מקום לומר שאינו מקרי אשבורן ואעפ"כ מטהר כתי' הש"ך כיון שבא מן הים מטהר בזוחלין ג"כ וא"כ ש"ד כיון שהעולם אפשר להם לדמות אויר לזוחלין ונגזור ראשין אטו כיפין קמ"ל דאעפ"כ לא גזרו ושפיר אילטרך מתני' דגל שנתלש לאשמעינן דלא גזרי אפי' במקום שיש לטעות דאלו מהא דמטבילין בראשין לא מוכח מידי וכהנ"ל:

ועוד נראה דלכאו' יש לחלק הרבה בין מעין באויר או בזוחלין דבזוחלין מטהרי' כיון שדרכו של מעין להיות זוחל אבל באויר אין דרכו בכך אך בגל שנתלש מן הים דבר המלוי היא ודרכו בכך ויש לטעות דכמו דמהני טעמא דדרכו להיות זוחל לענין שיטהר בזוחלין כך מהני לטהר באויר שהרי גלין כך דרכן להיות באויר ג"כ. והנה בסברה האחרונה הייכו אומרים כדברי הש"ך דכיון שבא מן הים דייכינן לי' כים ובים דרכו להיות זוחל ולא להיות באויר אבל מדתנן ובו מ' סאה שמזה הוכיח בעל הוי"ט שאין דינו כמעין שנתלש ממנו א"ו לא משים היתרו של ים שבא ממנו מותר בגל אלא משום דגל גופא דרכו להיות זוחל א"כ הי' דינו לטהר באויר ג"כ שגם זה דרכו אבל מהא דמטבילין בראשין שלא התנה שיהא בו מ' סאה א"כ אפשר לומר לא משום דרכו של גל אלא משום שדרכו של ים גופו להיות זוחל דייכינן לגל כדמעיקרא א"כ מה"ת לגזור שלא יטבלו בכיפין שדיו לבא מן הדין להיות כנידון משום דים גופו אין דרכו להיות וכיון שהזכיר בגל שצריך מ' סאה הולרך האי דינא ג"כ לאשמעי' דאעפ"כ לא גזרי' אטו כיפין:

במס' חגיגה דף י"א והטהרות נכתב כתיבן לא נצרכה אלא לשיעור מקוה דתניא ורחץ את בשרו במים במי מקוה את כל בשרו מים שכל גופו עולה בהן וכמה אע"א ברום ג"א ושיערו חכמים מי מקוה מ' סאה ובתוס' ד"ה ל"כ אלא לשיעור מקוה לא הוי מלי למימר לבעלה וכו' כדברי בה"ג. דלא נפקא לן אלא בק"ו וכו' דק"ו פריכא היא דהא כמה חלילות וכו' אלא מהאי קרא נפקא לאחר תטהר וכו' ולדעת בה"ג י"ל דס"ל דהא דמליכו כמה חלילות לטהרות אינן אלא מדרבנן דומיא דמעל"ע שבנדה ובדיקות שאינו אלא מדרבנן דמדאו' וודאי כל לבעלה חמיר טפי וס"ל דאי לאו ק"ו ומאחר תטהר דאפ"ל ג"כ דמיירי לענין טהרות:

בתוס' ד"ה במי מקוה וכו' ועוד היכי משמע מקוה לאפוקי שאובין דהא עיקר קרא שאובין אי לאו דסמכי' למעין כדפי' ע"כ וקשה מה אידחו תוס' בקו' בתרייתא הא מת"כ בלא"ה קשה כמ"ש בקו' ראשונה דקשה טובא דמפיק לי' מקרא אחרינא וקו' ב' ג"כ על הת"כ בפו' דמשם מוכח דאי לאו דאסמכינן משמע שאובין כמ"ש בפי', וכ"ל שכך ר"ל דאפי' תאמר שת"כ וברייתא דידן פליגי לענין ילפותא דשאובין מ"מ במאי דמשמע משם שתיבת מקוה משמעותו שאובין אי ליכא ילפותא ע"ז בהא וודאי לא פליגי דאין סברה לומר שיחלקו בפירש התיבה:

ע"כ דמהך ברייתא גופא דמייתי הכא הי' להם להוכיח דמקוה לא משמע שאובין לפרש"י דהרי אילטרך קרא למעוטי ואפ"ל דאי מהכא ל"ק דהרי לא הוזכר בהאי קרא מקו' והי' מקום לומר דדוקא לענין טומאת שרץ צריך מקוה ולא לטומאת מצורע ואף דמצורע חמור משרץ כ"כ מליכו בזב שצריך מים חיים ולא בט"מ דהמיר מיכי' לענין אוהל וטומאת ז' והזאה ומש"ה מקשי מת"כ דדרים מהאי קרא גופי' למעוטי שאובין אע"ג שהוזכר שם בהדיא מקו' ומוכח מזה דמקו' אין משמעותו לאפוקי שאובין:

לכאו' קשה לשיטת הסוברים דשאובה דאורייתא הוי לי' לשנויי ל"כ אלא לשאובה וגם לאידך שיטות קשה הא זוחלין וודאי דאו' והוי' עי"ט לרא"ש והוי' שלא ע"י אדם לרשב"ד ורמב"ן ורשב"א וכלי ממש לטובל בו פסול לד"ה וע"כ צ"ל דחדא נקט וה"ה לאידך:

כתבו תוס' ונראה לפרש לענין דצריך אשבורן וכו' וקשה טובא דהרי גם הא כלמד בת"כ מאך מעין וכו' ודוחק לומר דהתם לענין כלים והכא קמ"ל לאדם והו"א דדוקא בכלים דסגי מדאורייתא ברביעית צריך אשבורן אבל לאדם דצריך מ"ס דוקא אימא שמטהר אף בזוחלין וגם להיפך כלי' מאדם לא יליף דחמיר מיני' לענין שצריך מ"ס עוד י"ל דכוונת התוס' דסגי באשבורן וא"צ זוחלין ומים חיים דוקא דלא כימא להיפך מה מעין חיים אף מקו' דוקא בזוחלין וכובעין ועי' תוס' בכורות:

וישיעורו חכמים מ' סאה לא ידענא מאי שיעורו חכמים הא דאו' היא וא"כ

דמדאו'

דמדאו' בעי' אע"א ברג"א אבל לא מלא מים אלא כשיורד לטבול נפו מים על ראשו ועולים ומתכסים ודי בפחות ועי' תוס' יומא ופסחים בענין זה מ"מ פשטיות לשון הגמ' ודברי הפוסקים לא משמע הכי ואולי יש לומר דגזה"כ הוי שכל גופו עולה בהם מ"מ מ' סאה חסר משהו מטהר ג"כ אע"ג דכל מדת חכמים כך היא לעשות חק וגדר קבוע מ"מ מדאו' לא ניתן שיעור מדה קצובה בזה וחכמים שיעורו ונתנו שיעור קבוע מ' סאה באופן שאם יחסר כ"ד פסול מאחר שניתן מדה ושיעור קצוב שוב אמרי' כ"מ חכמים כך היא:

ובאמת כבר עמדתי עמ"ש הרא"ש בשיטה הסוברים דמעין כ"ש מטהר את האדם ג"כ דכ"מ לענין איכא גולא דבזיבותו בלא"ה צריך מ' סאה שאין גופו עולה בפחות מהם. ותמהתי שהרי א"ל לזה כ"כ מים אלא כיון שיורד וטובל המים עולים וצפים על ראשו ומתכסה כ"ג בפחות הרבה לאפוקי מי מקוה שצריך כ"כ מים דוקא שיהי' מקום אע"א ברג"א מלא מים דהיינו מ"ס והיא פשוט בעיני וא"כ תימה על הרא"ש דכ"מ טובא בין מעין למקוה אפי' באיכא וגברא ארוכא:

וראיתי בכו"ב סי' קל"ז כ' שתם דאעפ"כ בפחות ממ"ס אין כל גופו מתכסה ולא אוכל לשער איך יהי' כן במוש דוודאי אפי' המים מועטים כל שהגומא מלומלמת בירידת האדם לתוכה עולין המים עד למעלה ומכס' כל גופו. שוב ראיתי בס' לו"ש מאריך בענין זה ונראה מדבריו שהיא פלוגתת הראשונים אם צריך מים כ"כ אף שמתכסה בפחות מ"מ גזה"כ הוא או לפי שבסתם אין עולה בפחות אבל אם הגומא עשוי' באופן שעולין המים למעלה סגי בפחות ול"ל דהרא"ש ס"ל כן והיא דבר תימא לפענ"ד:

ועי"פ האמור קשה לי מ"ש תוס' בפסחים שם ואע"ג דקומת האדם ג' אמות מלבד הראש במקו' סגי בג' דכשטובל עולין המים למעלה וקשה ממ"כ אי ס"ל שא"ל כ"כ מים כשיעור הגוף ומה שיתכסה בו אלא שיתכסה בהם בלבד א"כ די בפחות מזה הרבה ואי ס"ל כשיטת הרמב"ן וראב"ד שצריך כ"כ מים כשיעור הגוף עצמו א"כ מה מועיל מה שעולין המים א"כ ומכסין גופו הא אעפ"כ אין כאן מים אלא כשיעור הגוף ולא הראש ואכן ס"ל עכשיו שצריך כשיעור כל הגוף ול"ע כעת:

ביבמות דף פ"ב ברש"י ד"ה נתן סאה נוטל סאה פרש"י גבי שאר משקין ומ"פ וכו' ובדיבור שאחריו פי' וכו' אלמא אע"פ שפסול שאובה דרבנן בעי' רובא בכשרות. יהוא פלא פתח במי פירות וסיים בשאובין והנה ראיתי ברשב"א הביא בשם הרמב"ן שהקשה מ"פ הא פסול מ"פ דאורייתא ותי' דוודאי היכי שאין כאן שיעור מקוה בלעדו או שׁשינה את מראיו פסול מדאורייתא אבל בנתן סאה ונטל סאה אינו אלא מדרבנן ואולי כדחוק וכאמר דכוונת רש"י במ"ש אע"פ שפסול שאובה מדרבנן לא על מים שאובין כוונתו כ"א על מ"פ כשהי' מתחלה שיעור מקוה ושאב מן המקוה ונתן מ"ב כנגדו ולנתן ונטל סאה שאובה קרי לי' דהיינו מדרבנן דאלו פסול מ"פ עלמן מעיקרא דאו' הוי:

עוד כ"ל דהוקשה לי' קו' התוס' כימא קק"ב ולא ניחא לי' בתירוצם דדוקא לענין דברי האוסרים בכתינת טעם ס"ל דחכ"כ משום דהטעם כרגש ובהא דאבו' דשמואל עביד מקוואות טעמא אחרינא איכא כמ"ש הרא"ש בשם רבו הר"מ ז"ל גזירה משום חרדלי' של גשמים. מיהו לענין פסול שאובין לק"מ קו' זו דהיינו פסול שאובין ש"ג לוגין פוסלין וא"כ הייננו דגזור שלא יהכי ביטול, אלא דמקוה שלמה אין מים שאובין פוסלין ובנתן סאה ונטל סאה חזר לגזירתם דלא מהני ביטול והתינח לענין שאובין אבל לענין פסול מ"פ מנ"ל דלא מהני ביטול וכמו בכה"ת כולה ואיך אידם ר"י דדוקא עד רובו כימא קק"ב ול"ל דר"י ס"ל דמ"פ לא גרע משאובין לענין זה דל"א קק"ב מטעם תקנת וגזירת חכמים ולענין שלא יעשה אותו ולהכי פי' אע"ג דשאובה דרבנן משום דר"י כוונתו הכא לתת לשאר משקין ג"כ דין שאובה ולפ"ז מ"ליכו למימר להיפך מדברי הכ"מ שכ' שדעת הרמב"ם דלענין שאובין פסול עד רובו ובמ"פ לא הכשיר אלא בסאה אחת ולהכ"ל י"ל לאידך גיסא דבמ"פ כשר לעולם דאמרי' קק"ב אלא בשאובין דגזרו חכמים סגי' לוגין פוסלין ולא אמרינן דבטל אלא דבמקוה שלמה ל"ג אבל בנתן סאה ונטל סאה עד רובו חזר לדין הראשון ולעיקר קו' הכ"מ למה בשאובין נתן סאה ונטל סאה פסול לדעת הרמב"ם הא מקוה שלימה אין מים שאובין פוסלין אותו אפ"ל כשיטת התוס' בשמעתין דהקשו הא קק"ב ותי' דאמרינן בכה"ג חוזר וניעור והא דהי' בעליון מ' סאה ממלא בכתף עד שירדו לתחתון כתב הב"י בשם הראב"ד לתרץ יפה משום דמעורבי' הם יולאין והוי בכל מקוה פלגא ופלגא ומדי דברי בו זכור אזכור עוד מ"ש לעיל על הכי מקוואות ששופכין מים לתוך המקוה כשרה ודוחקין המים לעלות למעלה:

עי' בש"ך ס"ק מ"א במ"ש ומיהו כראה וכו' דריבוי והמשכה כשר. ול"ע מאי קמ"ל פשיטא ובהשקפה ראשונה כ"ל דקמ"ל דאפי' אם אין שם כל התנאים המלטרכים לדין המשכה כמ"ש לקמן דבעי' ג' טפחים ובקרקע הראוי לבלוע מ"מ הכא כשר בלא"ה כיון שכבר נתערב עם מעין כ"ש והוכשר לטבול שם שוב הו"ל המשכה בכל ענין כשהלכו המים למקום אחר. והוא מובן בטעמו כיון שזה שמועיל המשכה הוא משום שנראה כאלו מבעבע ממקורו א"כ במעורב עם מעיין כ"ש אין לך המשכה גדולה מזו:

כתב הרמב"ם בפ"ו הלוקח כלים וכו' ובהשגת א"א דבר זה אינו מחוור לענין לטבול בתוכו וכו' עד שיהי' המים שבתוכו מעורבים עם המקוה בנקב כשפ"ת ר"י אומר בכלי גדול ד' טפחים ובקטן ברובו וכו' ואע"פ שהשידה והתיבה בכלי שניקב בכדי טהרתו הוא ועוד איך אפשר שלא יהא בתחתיתו חרס וכו' ע"כ. והקשה הב"י דמאי ראיה

ראיה ממה דפשידה והתיבה דשיעורו כמוליא רמון דהוא גדול משפה"כ ועוד מ"ש איך אפשר שלא יהא בתחתיתו א"כ אף לענין לעשות מה שבתוכו שאוצין נחוש לכך וכו׳ ועוד בכשפ"ה כמי נחוש לכך ע"ש:

ונ"ל ליישב דבריו בשנדקדק עוד למה הביא כלל דברי ר"י מאחר דקיי"ל כת"ק ועוד שמדייק בדבריו הרי ר"י דמחמיר כאלו עיקר הקו׳ מדברי ר"י ותא וודאי ל"ק דלא קיי"ל כוותי׳ ועיקר הקו׳ מדבעי ת"ק הך כשפ"ה. לכן נ"ל דהרמב"ם והראב"ד פליגי אי הכוונה במשנה מטעם עירוב מקוואות או מטעם שנתבטל מתורת כלי והרמב"ם ס"ל דהטעם משום שנתבטל מתורת כלי כמ"ש הב"י לעיל דכל שכדי טהרתו גדול משפ"ה די בשפ"ה ומוילא דבכלי חרס די במוליא זית דשוב לא הוי עלה תורת כלי והראב"ד חולק בזה דכיון דממעטינן מבור דכתיב בקרא שלא יטבול בכלי לא מהני מה שאינו חשוב עוד כלי לענין קבלת טומאה אלא בכתילה מוום שנסתר רובו וכדומה דאז לא מקרי כלי אלא חרס או בקעת בלבד אבל כל שניקב רק כדי טהרתו אף שאינו מקבל טומאה עוד משום שאינו ראוי למלאכה אבל עדיין שמו עליו כלי שבור וס"ק לא הוי דומיי דבור. ויש לי להביא ראי׳ לדבריו מפי׳ ג׳ דכלים משנה ג׳ חבית שניקבה ועשאה בזפת וכו׳ מפני שלא בטל שם כלי מעליו ופירוש שם הר"מ והר"ש ורע"ב ברטנורא מפני ששם חבית עליו אפי׳ לאחר הנקב אע"פ שאין מקבלת טומאה קודם שנסתמה ע"ש. ולענין טבילה בכלי אין תלוי בקבלת טומאה אלא אם שם כלי עליו. אלא דמה דמהני בנקב כשפ"ה הוא מטעם עירוב מקוואות והוי כאלו טובל במקוה וא"כ צריך שיהי׳ המים מעורבים ודוקא בכשפ"ה דהוא שיעור עירוב מקוואות ובא הראב"ד להוכיח סברתו מדפליג ר"י וסובר דלא מהני כשפ"ה ואמר דצריך דוקא נתילה לגמרי ואם כאמר כהראב"ד דת"ק נמי ס"ל דנקב שבכלי אינו מוליאו מידי תורת כלי אלא דס"ל דמהני עירוב מקוואות הכה ר"י פליג עלי׳ בחדא וס"ל דלא נאמר תורת עירוב מקוואות ושם כלי עדיין עליו אפי׳ לת"ק עד שנותץ רובו או ד׳ טפחי׳ בגדול אבל אי ס"ד דלת"ק מהני נקב בכדי טהרתו להוליאו מתורת כלי ובכלי עץ חידוש עוד דכיון דמוליאו רמון גדול משפ"ה סגי בשיעורא זוטא א"כ צריך לומר דר"י פליג עלי׳ בתרתי חדא דכשפ"ה לא מהני הכא ועוד דבכל הכלי אין נקב כדי טהרה מוליאו מתורת כלי דאל"כ בכמוליא רמון עכ"פ הי׳ לו להכשיר ואפוקי פלוגתא לא מפסי׳ אלא וודאי דבכדי טהרה לא מהני לכ"ע רק בכתילה ופליגי ת"ק ור"י בחדא אי עירוב מקוואות מהני לענין לטבול בכלי. ומיילא אזדא לה נמי קושי׳ ג׳ שהקשה נחוש אפי׳ במעורבים כשפ"ה שמא יש בתחתיתו חרס הראוי לקבל דלשיטתו הוא מטעם עירוב מקוואות ואע"פ שיש תורת כלי עליו הוא מהלכות המקוה דעירוב מקוואות מהני לענין לטבול בתוך הכלי א"כ אינו מזיק מה שיש בתחתיתו חרס הראוי לקבל:

וגם קושי׳ שני׳ ליתא דדווקא לענין לטבול בתוך הכלי ס"ל דכל שלא בטל שם כלי מעליו לא מהני אם לא מטעם עירוב מקוואות אבל לענין שאובין אין הדבר תלוי בשם כלי כלל כידוע אלא אם עשוי לקבל או לא וכל שניקב כדי טהרתו והוא מטעם שאינו עומד עוד למלאכתו וא"כ אינו עשוי ואינו עושה המים שבו שאובין ועפ"י זה א"ש מ"ש הראשונים בסוגי׳ דיבמות משמע דשוקת יהוא לענין עירוב מקוואות מהני׳ ובמקוה חסר בלא מקוה שלם ובמקוואות משמע לענין טבילה בכלים ולהנ"ל דא ודא אחת היא דגם טבילה בכלי המנוקב כשפה"כ הוא מטעם עירוב מקוואות ותרווייהו איתנהו דשוקת והוא כלי הוי וגם לא פי׳ בו שיעור מקוה וחברו׳ למקוה כשפה"כ והועילו בו לענין פסול כלי וגם לשיעור מקוה והוא כעין מה שפירש הריט"ש לדעת הרשב"א ע"ש בב"י שמביא דבריו באריכה [ועי׳ פי׳ הרע"ב סוף פ"ט מכלי׳ ופי"א דזבחים מ"ה ועי׳ פי"א דזבחים מ"ה משמע דאף שניקב הכלי בכדי טהרתו מ"מ שם כלי עדיין עליו]:

וצ"ע בדברי ריטב"א מכות שמביא בב"ה שכי דאפי׳ אי נימא דלא מהני נקב כשפה"כ אבל אי נקב כמוליא רמון לכ"ע טובלין בו הא משמע מדבריו דלענין לפסול את המקוה סגי במשהו או בכשפה"כ א"כ כיון דאעפ"כ אין טובלין בתוכו צריכין לומר משום דטבילה בכלי אין תלוי בזה שאפי׳ אי שבר כלי הוא מ"מ לא מהני בתוכו טבילה ואפי׳ תימלא לומר דבכלי עץ איירי ששיעור טהרתו בכמוליא רמון מ"מ הו"ל לפרש הכי בהדיא ולחלק בין כ"ח לכלי עץ ומסתימת דבריו משמע דבכל הכלי׳ איירי דצריך דוקא מוליא רמון ואפ"ל עפמ"ש הר"ש בפ"ג מכלי׳ משנה הכ"ל לחד תירוצא דמש"ה לא בטיל שם כלי מעל החביות אע"פ שניקבה בכדי טהרתה משום דעדיין מייחדו לרמונים ואע"פ דמיירי שם בחביות של חרס מ"מ ס"ל דבנקב כדי טהרתה כל שנשאר עדיין בקיומו כ"כ עד שהוא מייחדו לרמונים שהוא היותר גדול לא נתבטל מעליו שם כלי אלא שאין מקבל טומאה קודם הסתימה וס"ל דהכא לענין טבילה בתוכו תלי׳ אי לא בטל שם כלי מעליו וכדברי הר"ש ומפני שמייחדו לרמונים אבל כיון שניקב כמוליא רמון טובלין בתוכו לכ"ע:

עוד יש לעיין עמ"ש מקלת הפוסקים דכלי שניקב כשפ"ח מותר לטבול בתוכו וכו׳ הב"י לעיל לדעת הרמב"ם דאפי׳ כלי עץ שטהרתו במוליא רמון מ"מ לענין טבילה בתוכו סגי בכשפה"כ וקשה אכתי יפסול משום הויתו ע"י טומאה כיון שמקבל עדיין טומאה עד שיפחת כמוליא רמון מיהו להרמב"ם לק"מ דס"ל דדוקא לענין מים חיים פסול אי הווייתו ע"י קבלת טומאה והרמב"ם הכא בדיני מקוה קאי לענין שתם טמאים שא"ל מ"ח לכן שתם וכי׳ דסגי בכשפה"כ ולענין זבים ומצורעים שמך

עמ"ש דלענין מים חיים צריך שיהי' הוי' ע"ט וממילא דבכלי עץ שלא נפחת משיעורו פסול לזבים וממילא הדבר מצאנו ישוב מרווח למ"ה שהקשו כל הראשונים בים שעשה שלמה דקאמר בירושלמי שרגלי השוורי' היו נקובים כמוציא רמון והקשו ל"ל כולי האי הא סגי בכשפה"כ ולקצת פוסקי' אפי' כשפה"כ לא צריך אם הנקב בשולי הכלי ולהנ"ל א"ש דבזמן הבית הי' צריך שיהי' באופן שכשר לזבי' ולכל דבר שצריך מים חיים ולכן הוצרך שיפחת משיעור טומאתו ולפענ"ד הי' זה נכון מאוד בעזה"י ועי' במ"ל פ"ג מהל' כלים דאפי' בכלי עץ העשוי לנחת אי מקבל טומאת מדרס מסתפק לומר שמטמא גם שאר טומאות ועי' במגילה דף כ"ו ע"ב דכל העשוי לטלטל אפי' לפרקים לא מקרי העשוי לנחת מיהו בכלי עץ העשוי לקבל ונפחת משיעורו אף שמטמא עדיין טומאת מדרס אינו מטמא בשאר הטומאה אפי' מיוחד למדרסות עי' תוי"ט פכ"ד דכלים מ"ג:

במכות דף ג' אמרי' ג' לוגין מים שנפל לתוכן קורטוב יין והרי מראיהן כמראה יין ונפלו למקוה לא פסלוהו ופרש"י ופסול שאובה מדרבנן הוא נראה מזה שהוקשה לו מנ"ל דתלי' במראה הא עיקר הלימוד שיהי' בי"ש דומיא דמעין כדאי' בת"כ אבל מראה מאן דכר שמי' לכן פירש שאינו אלא מדרבנן והם אמרו והם אמרו ולפ"ז ברובו שאוב דפסול מדאו' לדעתו כמ"ש הב"י בשמו אפי' אי לית בי' מראה מים נפסל ואינו נכשר כשיחזרו מראיו למראה מים עד שיצאו הראשונים כמשפט מים שאובים ולא אשמועינן א' מהפוסקים לכתוב כן ואם נאמר דאעפ"כ הדין דין אמת נמצא לפי מה שכ' הב"י בשם ר"ת דרביעית מים בתחלה כמי דאורייתא ולפ"ז אינו מועיל שם שינוי מראה שלא יפסל וא"כ מה הועילו מקצת פוסקים במה שכ' להכשיר מקו' שנפסלת בשאובין הנשארין בתחתי' ע"י שיתערבו בו חלב וישתנו מראיהן דמ"מ בתחלת מקוה אינו מועיל לר"ת שינוי מראה ואפשר כיון שאין בו רק חשש בעלמא על תערובת מים שאובין וא"א שלא נתערבו גם מים כשרי' לא הוי דאו' אף לדעת ר"ת הנ"ל:

ובתוס' ד"ה תנ"ה ועי' במהרש"א שם וכ"ל דמייתי ראי' דאף לדברי רש"י ז"ל צריך לגרוס כאן יין דאילו בקמייתא אפ"ל דלענין גזירת ג' לוגין שפוסלין את הגוף מלאכול בתרומה לא מהני השקה כיון דכל עצם גזירתם הי' משום שהי' רגילין לשפוך על גופו מים וחזרו לומר לא אלו מטהרין וכו' א"כ עיקר הגזירה היתה באופן שיש חיבור והשקה למי מקוה ואעפ"כ גזרו אבל כאן לענין ככר של תרומה דלא שייך גזרת י"ח דבר והדין נותן דמהני השקה וע"כ כתבו דמשום סיפא מוכרחין לגרוס יין דאלו במים מהני השקה:

ראיתי בס' ג"ע תשובה סי' י"ב על התוספתא מקוה שאוב שהגליד כשר משום מ"ש נימוחו כשר להקוות עליו וז"ל והסמ"ג פי' ב' פירושים דלדעת השאלתות דהמסכה בתחלה אינה פוסלת ואינה עולה ה"ה כאן די"ל לפרש כשר להקוות דא"פ משום מ"ש גם לא עולין וכו' פי' אחר כיון שהגלידו בטל מעליהם שם שאובין לגמרי וכשנימוחו כשרין בלי רבוי. וכו' הד"מ כיון דאנן קיי"ל בסעי' מ"ד דהמסכה בתחלה פוסלת א"כ פי' השני עיקר ע"כ ודברים אלו הם תימה גדולה וא"א ליישבם דסברי דדינים אלו תלוי' זה בזה וליתא דאפי' אי קיימא דלא כשאלתות מ"מ יש לפרש כן בתוספתא מסברה דהרי יש כמה דברים דלא פוסלין ולא עולין וכו' וכו'. ולפענ"ד הדבר פשוט דהד"מ לא פי' דברי הסמ"ג כבעל ג"ע דבאמת הוא דבר תימה לומר דשאלתות דוקא מצאינו בהמסכה דאפ"מ וא"ע יש לפרש לשון התוספתא כן ולא לשיטת אחרים ואפי' לא נמצא כן בענייני' אחרים מה שא"פ וא"ע מה בכך וכי בשביל זה א"א לפרש לשון התוס' במקוה שהגליד באופן זה והד"מ הבין בכוונת הסמ"ג דנחית לטעמו של דבר דהנה מ"ש בתוס' במקוה שהגליד ונימוחו כשר יל"פ שהוא משום דכיון דפסק פ"א שם מים ממנו וע"י מה שנימוחו חזר להיות מים הו"ל כפ"ח וכמו שנתהווה מעתה בי"ש ועיקר פסולו של שאיבה הוא מטעם שלא נתהווה בי"ש וא"כ כשר כמו שהוא בלא רביי' כלל אלא די"ל דכיון שהי' כבר מים באותו בור פ"א שוב אינו אלא כמו שפסק ממנו תפיסת ידי אדם והוי כשאיבה שהמשיכה ועי"ז כ' דטעם זה לא יתכן אלא לדברי השאלתות דס"ל דשאיבה שהמשיכה בתחלה יש בו איזה צד כשרות דהיינו שא"פ וא"ע א"כ י"ל דזה כוונת התוספתא אבל אי נאמר דשאיבה שהמשיכה בתחלה אין בו שום צד הכשר א"כ אין לומר בכוונת התוס' דהגליד ונימוחו הוי כשאיבה שהמשיכה דשוב לא יפול עליו שום צד כשרות אע"כ לומר דהתוס' מחשבי' כתחלת התהוות בי"ש א"כ כשר בלי רביי' ועי"ז שפיר כ' הד"מ כיון שאנן לא קיי"ל כשאלתות א"כ פי' השני עיקר וזה כלפענ"ד נכון:

ועפ"ז יש ליישב ג"כ כל הקושי' שהקשה שם על זה מפסחים דף ל"ד טומאה שבהן להיכן הלכה וגם מהא דמשקין טמאים שהגלידו ונימוחו חזרו לטומאתן הישנה ולפי הנ"ל ל"ד טומאה לפסול שאובה דהוי הטעם שצריך להתהוות בי"ש ועי"ז שפיר י"ל כיון דבשעה שהגלידו פסק מהם שם מים שוב בנימוחו בי"ש הוי התהוותם בי"ש גם מה שהקשה ממי חטאת שהגלידו ונימוחו כשר ל"ק לפענ"ד דבשעת מילוי דוקא בעינן מים חיים אל כלי אבל כיון שכבר נתקדשו אף שהגלידו כיון שנימוחו וחזרו לאיתן כשרים:

תם ונשלם שלב"ע.

ב"ה

תשובות בעניני מקוואות

להגאון אב"ד דק"ק טשאטה יצ"ו

(ועי' ש"ת נטע שורק מסי' פ' עד סי' פ"ה.)

יקרות מכתבו הגיעני לנכון ובאתי עוד הפעם לפרש שיחתי אשר כתבתי בקיצור נמרץ במכתבי הראשון ואולי לא ימצא עוד דבר נגדי וראשית דברי אדבר עוד רגע בשני הערות אשר לפיהן אין מקום לחקור בדבר חדא אם הנהר עצמו דינו כמעין מאחר שעובר על הגלגלים והנה מה שמתפוצין הקילוח לחלקים ע"י מעברו על גלגלי ריחיים ע"ז כ' הדר"ג שאינו מזיק ואם אמנם אני לא מצאתי כן להדיא אך כאמן עלי הדר"ג. שהמעיין בראשונים ימצא שהוא כן ומסקל הדעת כן הוא ג"כ אמנם מה שהגלגלים יש להם בית קיבול וע"ז כ' הדר"ג שאם לא נעשה לקבלה אינו מזיק והוא פשוט ועדיין צ"ע היא לחקור בזה אם אין דינו עכ"פ כהעבירו ע"ג כלים נקובים שאף שלא נעשה שאובים מ"מ דינו כמקוה ולא חפשתי עוד אח"ז אך אם יורד איזה קילוח כ"ש שלא ע"ג הכה הוא מטהר אותם כמבואר בפי' המשנה להרמב"ם שכ' והם מי מעיין והש"ך הכריע כן בס"ק ולא הגעתי עוד לדבר ברור בזה אם בכל עת עובר ע"ג שפה כ"ש. שנית מה שמפקפק הדר"ג על עלם הקילוח כיון שאינו יורד מן הנהר לבריכה בעליונה של הבריכה א"כ פסקה חיותו ולא הבנתי למה הלא אם יטהר הנהר את הבריכה ע"י חיבור יהי' ומאיזה טעם שיהי' אין שיעור לחיבור הזה בשטח המקוה ומכיון שבא הקילוח לתוך המקוה איזה שיעור כ"ד בעוד שהוא עדיין בתוקפו וחיותו מ"ל אם אח"ז אבדה מרוצתו וחיותו אבל כמדומה לי שאינו פוסק כלל ממרוצתו וגם אחר שעולים המים למעלה ממקום כניסת המים עדיין נראה בעליל שהקילוח בא במרוצה וכח לתוך המים ודוחה את המים שפוגע בהם בכח גדול להלן גם כמדומה שאלולי שבא בכח ובמרוצה לא הי' נכנס כלל לאחר שעלו המים למעלה כי היו דוחים את הקילוח לאחוריו ולא הבנתי איך השוה דבר זה עם מה שכ' מעיל לדקה דהיינו שאין המים באין כלל לבריכה רק נוגעים או להיפך הנוטפין באין אליו והוא בוודאי באופן שכתבתי שאין קילוח המים חזק ועי"כ דוחין אותו לאחוריו ואם המים שוין בקומה נוגעים זב"ז ואם המים שבפנים גבוהים הולכים הם אל הנהר ובוודאי מקום הקילוח פה הוא בקטפרס קלת וע"י אותו השיפוע יורד במרוצה ולא ידעתי אם יש לחוש להיפך בזה אם אינו קטפרס ממש ולא יהי' חיבור וידעתי מה שכ' המרדכי בשם ראב"י דדוקא לטבול למעלה מן הקטפרס וכו' אבל כאן שאינו צריכים לחיבור לטהר נוטפין אולי יש לחוש ומה יש לשפוט במראות עין איזה מקרי משופע הרבה הוא אצלי דבר קשה לדון על שיקול דעתי ובענין אין הזוחלים מערבין אלא א"כ עמדו שהחזיק הח"ס דברי הש"ך בסי' ר"א הנה כ' לסניף ג"כ משום דקי"ל גוד אחית ובמי מעין גם הרמב"ם מודה. אבל ראיתי בס' לחם ושמלה כ' בפשיטות כנגד זה ולא זכר דברי הח"ס רק הביא סייעתא לדבריו מספר נקרא שיח יצחק דחרדלית של גשמים אבל לא נחית כלל למ"ש הח"ס וקרוב בעיני לסמוך על הש"ך כנגד הכו"י מאחר שהח"ס תמך דבריו בדברי טעם ואינו מזיק בזה מה שהוא קטפרס ולדעתי אפשר לפרש אין הזוחלים מערבין אא"כ שהלשון משמע שבטבע אין מערבין את המקואות שחרדלית יורד ושוטף ואין מתערבין בו מי המקוה כל עוד שהוא שוטף עוד שיוצא מתוך ג' מקוואות כמלא שלא נתערבו המימות מעולם אבל אם קילוח היורד לתוכו נשאר בו ואין יוצא ממנו ע"כ הוא נתערב עמו ככ"ל שאין הטעם משום דלא אמרי' גוד אחית וכדומה אלא משום שאין מי המקוואות מעורבין ובזה א"ש החילוק שכ' הח"ס בין לחבר המקוואות ובין לחבר הגומא על עצמו:

ועתה הנני חוזר על הראשונות. ואל לא יהי' על הדר"ג לטורח אם אתנהלה לאטי לפרש הדברים שהם פשוטים לפניו אבל לדידי צריך תלמוד הנה כד"ד הוא משנה שלימה העבירו ע"ג בריכה והפסיקו ה"ה כמקוה הא אם קודם שהפסיקו היא כמעיין והר"ש פי' ה"ה כמקוה וצריך מ' סאה כוונתו בזה דרק לענין כ"ש ומ"ס נתחדש הדין ע"י הפסיקו שהיא כמקוה הא לענין אסבורן גם קודם שהפסיקו הוא כמקוה ופשוט הוא דאזיל בזה לשיטתו שפי' משנה ותוספתא דכלל והרחיבו שעשה בריכה לפניו שאינו מטהר בזוחלין במקום שאין מהלך המעין לפנים:

ולדעתי הר"ש נחית לזה משום דקשיא לי' קושי' הראשונים בהא דאין המים מטהרין בזוחלין אלא פרת דיומי תשרי והא פרת מעין המוסך וכל התירוצים שדברו בו הרמב"ן ורלב"ד ורז"ה ור"פ הלוי שבריטב"א כדרים המה תירוצים מדעת עצמם ולא עלה על דעת הר"ש לתרץ כן אמנם תירוץ ר"ן ורא"ה שתירוצם יוצא מן התוספתא עצמו לחלק בין מקום שהי' זוחל מתחילה צ"ל כדברי מהרי"ק דלא ניחא לי' למימר אין מים מטהרין בזוחלין אמקום שנתרחב דסתמא קתני ואבוה דשמואל ל"ל מקוואות יטבילין במקום מהלך הנהר מתחילה וכדי לתרץ זה פי' הר"ש דכאן מיירי שלא הוסיף מים כלל רק עשה בריכה וגם אולי משנה בפ"א קשיתי' שאינו מחלק בין מוסך לעומד והרמב"ם פי' דעומד ובוודאי גם הר"ם לא הקשה לי' להעמידה במעין עומד דמעין שמימיו מועטים כ"כ שאפי' על ידי ריבוי מים שאובים עדיין אינו מ' סאה מדתני להטביל בו בכל שהוא ובוודאי מעין קטן כ"כ

מעין

מעין עומד הוא ולא משוך ובזה אין דברי הט"ז דמוקי להא דקעיף י"א במעין עומד דוחק כלל דהתם הלשון משמע שמוסיף מים שאובין כדי לטבול בו הוא מעין קטן מאוד ואינו נמשך גם קשה להוסיף כ"ב מים כדי לטבול ע"י במעין המשוך וזוחל תמיד ואין זה דוחק להעמיד המשנה סתם במעין עומד ורק הקושי' שבראשוני' הכריחו לר"ש לפרש הכי והנה כל אלו הראשונים חלוקים עליו בהאי פירושא ולא מצאתי לו חבר זולת מהר"ש מרו"ב שבמרדכי שבועות שפי' ג"כ הכי ולאידך ראשונים ז"ל ע"כ מה דתני והפסיקו ה"ה כמקוה הא קודם שהפסיקו הוא כמעין גם נטהר בזוחלין וגם בחזר והמשיכו רק למים חיים פסול הא לכל מילי דינו כמעין והוא מוכרח במשנה מדפלגינהו לתרי בבא ואם איתא דלזבים לאו דוקא הכי הול"ל העבירו ע"ג בריכה והפסיקו אע"פ שחזר והמשיכו פסול וכו' וכן פי' ב"י וב"ח להדיא ולא הביא שום חולק בזה רק דפליגי אי איירי בבריכה מליאה או ריקנית ומיהו הא פשיטא לי שאין נפקותא ביניהם אלא לקולא דלמפרשים מליאה אפשר דבריכה ריקנית אף אחר שהפסיקו דינו כמעין כב"י ומהרי"ק אבל לומר להיפך דלמפרשים בבריכה ריקנית הא במליאה אף בהמשיך לתוכן הוא כמקו' זה ודאי דבר בטל דהא מסיפא שמעינן לה דכיון שהפסיקו פ"א הוא כמקוה ואם חזר והמשיך דין מעין עליו ואף שיש לחלק ולומר דכיון שבא ממעין וגם עכשיו הוא מחובר למעין אף שהפסיק פ"א אינו מזיק משא"כ היכי דתחלתו מי גשמים וכמ"ש הש"ך ס"ק הנ"ל בהעבירו ע"ג שפה כ"ש כשר חולה לו שמטהר אף בזוחלין כיון שבא ממעין אליו הם שבים שאני התם שהפסיקה כשר מלד הדין לא מקרי הפסק כלל ואפי' בתוך הכלי הי' מותר להטביל אי לאו משום גזירה שפיר דינו כמעין כיון שיש כאן גם שפה כ"ש ומעולם לא הופסק אבל כאן בשעה שהופסק ע"כ דינו כמקוה והוי דינו ממש כמליאה מתחילה מי גשמים ואעפ"כ מהני בחזר והמשיך והנה מלבד פי' הר"ש אין בפי' ודין משנה זו חולק וש"ע סתם דינו כפשטי' אך הרמ"א בהג"ה ולא בד"מ כ' בשי"א אין לטבול בו רק באשבורן מכח קושי' דנהרות והפרישה הקשה ג"כ קושי' זו ותירץ דהתם הזוחלים מעורבים ואינם ניכרים ועוד דסוף שיפסקו הגשמים ולשונו שם מגומגם קצת והש"ך ס"ק הביא דבריו כמו שהם ולא השגיח במ"ש שהוא ע"ש ונ"ל תורת מעין והוא פשוט א"כ לדעת הפרישה אין כאן שום קושי' לפום רהיטא והפרישה או שחולק ארמ"א במ"ש אין לטבול רק באשבורן או דס"ל שהוא חומרא בעלמא ע"ל היו"ט כמשמעות הלשון לכאו' והט"ז מוקי לדבריו במעין עומד והנה מה שתי' הט"ז בנהרות ודאי הוא כמ"ש הדר"ג שקשה ליישבו ע"פ דברי הראשונים ז"ל אבל מה שמחלק בין הא דבריכה וס"ל דבמעין המשוך עכ"פ מהני החיבור ע"ז אינו תפיסה ועיקר דעתו יהי' איך שיהי' איזה תירץ עכ"פ דין זה הוא משנה שלימה בלי חולק ונתפוס איזה תירץ על כרחינו והמשנה במק"ע ולא זזה ממקומו וכיון שבשום אופן אין הפרש בין כד"ד לדין המפורש א"כ כל קושי' צריך תי' והדין כשאר במקומו מאחר שאין שום הפרש בין כד"ד לדין המבואר במשנה אך לזאת צ"ע אולי התי' הנכון הוא מה שתי' הש"ך לחלק בפשטות בין רוב זוחלים לרוב נוטפים וא"כ בכד"ד שיש כאן רוב ככל נוטפין ושאובין אין מטהר בזוחלין ברם דא עקא שא"א לי להבין דברי הש"ך היכי מצי מוקי לה ברוב זוחלים ל"מ למפרשים בריכה מליאה אלא אפי' למפרשים בריכה ריקנית בהפסיקו וחזר והמשיכו בבר נעשה מליאה ובאמת נראה דעת הב"י שתפוס לשון הרמב"ם שבחיבורו שמפרש במליאה אף שלא פי' להדיא לפי שנסתפק בב"י היאך הפי' ברמב"ם תפס לשונו וגם הב"ח פי' בהדיא דמיירי במליאה והא ודאי ליכא למימר דהמשיך עתה קילוח המעין כ"כ עד שנתרבה עתה הזוחלין והוא נגד משמעות הלשון גם הכי הול"ל חזר והמשיכו ה"ה כמקוה עד שידע שרבו הזוחלין ולזבים פסול עד וכו' ועוד אי רבו עתה הזוחלין למה פסול למים חיים כיון שנתבטלו הנוטפין ואם נאמר קמא קמא בטל א"כ אף לזוחלין הקל וגם אם אולי יש למצוא מקום לחלק לענין ביטול במים חיים שצריך להיות חיים בטבעם וכגד הטבע לא מהני ביטול מלבד שגם ע"ז יש לפקפק הנה פשוט הוא שא"א לכוון בלשון שהרבה עתה הזוחלין [ואין לומר שמה שכ' הש"ך ודייק שלא רבו הנוטפין וגם הזוחלין לא רבו והוי מע"מ וקפיד יש חילוק בין מים חיים לזוחלין שכן כ' הראב"ד בבעה"נ בחד תירוצא דמע"מ כשר לזוחלין ופסול למים חיים דז"א וכי אפשרי לנמלם בהא וא"ל כמ"ש תוס' דמספיקא אולי הוא רוב וכן כאן אולי הוא מחלה דכאן בממשיך שלא ע"י כלים בודאי לנאת כל הספיקות צריך להרויח ביותר וא"א לנמלם כלל וכלל] ולא מצאתי פתר לדברי הש"ך אם לא שנפרש דכוונתו שע"י המעין שבחוץ הוא רוב זוחלין ולאפוקי בשעי' י"א דמיירי במעין מועט והיינו שבכל המעין אין כאן רוב כנגד הנוטפין וכדי להמתיק את זה מאי מהני רוב זוחלין שבמעין מחוץ לבריכה ע"ז אמרתי מטעם שהוא מעורב בערוב מקוואות כשפפהכ"ד דמהני ג"כ לערב מקוה חסר עם מקוה שלם להשלימו ומותר לטבול אף במקוה החסר משום דהוי כאלו המים שבמקוה השלם ישנם כאן ה"נ כן הוא שהמים שבמעין לחוץ הוי כאלו נתערבו במים שבבריכה ואמרתי כזאת יען לא מצאתי דרך אחרת לקרב דברי הש"ך אל השכל והן הן הדברים שכתבתי במכתבי הקדוש בקיצור כמרן ובלתי לשון ערומים וכזה אירע לי עם הגאון דחוסט ז"ל שאנכי העירותי כן במכתבי בדרך אולי בקצרה לפרש דברי הש"ך והוא ז"ל לא התבונן בדברי היטב וכ' הסברא הזאת ג"כ אבל לא הבין מנם בפירושי כי הוא כ' מתה"ד וב"ח סתירה לדברים אלו ולהלכה זו ולפי דעתי אין לזה סתירה כלל כאשר אבאר בעזה"י:

המורם מדברי שע"פ דין ש"ע כשרה המקוה דלדעת הפרישה דחלק לגמרי אדמיון

לדמיון של הרמ"א מקוה כזו לנהרות או שהוא חומרא בעלמא וגם לדעת הט"ז רק בעומד מחמרי' ולא במשוך א"כ אין כאן חשש כלל ולא נשאר לנו אלא דברי הש"ך ולפי מה שפרשתי דברי הש"ך מודה בזה שמעין גדול וגם הכרחתי לפרש כן בדבריו דאל"כ לא ידעתי פי' לפירושו וגם הדמיון של עירוב מקוואות הוא נכון מצד עצמו וא"כ אף אם לא כיון הש"ך ז"ל לדברי מ"מ יש לומר דמודה בזה דגם זה מקרי רוב זוחלין ואינו מוכח עכ"פ להיפך מדבריו רק שהוא לא דיבר במקום שמעורב בדרך עירוב מקוואות. וא"כ ע"פ הש"ע אשר בית ישראל נשען עליו אין כאן פקפוק לפענ"ד ומאחר שע"פ ש"ע הוא מוכרח א"כ אשובה ואראה אם אמצא בדברי הפוסקים סתירה שחולקים על דברי והנה ראש המדברים בענין זה הוא התה"ד והנה שדבריו אינם ענין לדברי כלל דודאי זריעה לא מהני אבל עירוב מקוואות שפועל לערב המקוואות לעשות חבר כשלם אין בזה חילוק בין תלוש למחובר ולא קשה עכשיו א"כ בנהרות נמי שהרי לדברי אינו פועל העירוב אלא שיהי' כאלו נתערבו זה בזה והוי רוב זוחלין וזה מהני בנד"ד שהזוחלין שבמעין עצמן עכ"פ רוב נגד הנוטפין אבל בנהרות גם במעין איכא רוב נוטפין וזה פשוט מאד והדר"ג הבין מדברי שכוונתי הוא שעירוב מקוואות מהני טפי רק בעין מעלה בעלמא יען מצינו שהוא גדול במעלה מהשקה ובלא טעם וסברה רק מצד חומרא שחמיר טפי וא"כ אין חילוק בין נהרות לכאן ויפה השיג שתה"ד פליג ע"ז אבל בזה היתה כוונתי שע"י עירוב מקוואות הוי רוב זוחלין וקילורי גרם לי לבלבל דברי:

והנה דעת הב"ח הוא פשוט שאין סתירה מדבריו לכאן שעירוב מקוואות פועל גם בדאו' ובוודאי אין כוונת הב"ח רק דהשקה לא מהני משום דכ"פ סוברים שאיבה דרבנן לגמרי ודברי הב"ח כתובים גם בתה"ד עצמו בפנים גם הריטב"א בחידושיו לנדרים כ' כן אבל לא כ' כן אלא לענין זריעה והשקה ולא לעירוב מקוואות שפועל לעשות חבר כשלם ולא יחלוק בזה אדם כן הוא בפנים. אבל האמת שאין אנו נצרכין לכך שהרי הב"ח לא כ' אלא ברבו הנוטפין ולפמ"ש הנה העירוב פועל שיהי' רוב זוחלין ולא דמי' לנהרות כלל כהנ"ל וא"ל לדברי הפרישה לפי שהן מעורבין אשר אני מפרש דבריו מטעם ביטול וכמ"ש הדר"ג לתרץ ולפ"ד אינם ענין לזה כלל והנה לא לבד שאין סתירה מדברי הב"ח עוד זאת שהוא מוכרח בדבריו לחלק כן דאל"כ יסתור דברי עצמו דלקמן כ' דין דבריכה במליאה ובפי' כ' שמטהר גם בזוחלין ולומר כפשטות דברי הש"ך שהמשיך עתה רוב זוחלין לבריכה א"א לכוון בלשונו כלל וע"כ צריך לחלק בא' מג' חילוקים כפרישה וטו"ז וש"ך לפי פירושו וזה הכרח ברור לפענ"ד שבכל הראשונים אף שכתבתי שע"כ צריך לחלק דאל"כ יחלקו על משנה שלימה מ"מ אפשר לדחוק כפי' הר"ש דלענין זוחלין לא איירי הגם שאין נ"ל לפרש בדבריהם כך בשום אופן שהרי הב"י לא מביא כלל פי' זה ופשיטא לי' דאף לזוחלין דינו כמעין מ"מ יש מקום לבע"ד לחלק אבל הב"ח שכ' בפי' דלכל דבר דינו כמעין אף לזוחלין ואף בבריכה מליאה הדבר מוכרח כמו שפרשתי:

ועתה אראה מה בדעת הרמב"ם שכתבו הגאונים דחוקע וקאכן זצ"ל דלשיטתם אין המקוה כזו כשרה ונחזי אנן מה שכ' הרמב"ם בפי' המשנה דכלל וספק מים בעיקר המעין הנה אלא הגלות כמעין מאחר שמי מעין הולך בהן משמע דוקא באותן המקומות שהי' הולך בהן ולא במקום שנתרבה וכן הוא בחיבורו באותן מקומות שהלך בהן הא ודאי לנד"ד שרוצים לטהר במקום שהולך המים חוץ ממהלכו דהתם ע"י ריבוי המים נוטפין הולך לשם וכיון שנוטפין גורמין המשכה לשם הו"ל לענין מקומות הללו כמעין עומד וכמו שכ' הראב"ד בבעה"נ בלשון הזה ומפני ריבוי של גשמים הוא נמשך וא"ש טפי לפמ"ש הר"ן בנדרים הטעם בזה שנראה כאלו הוא מי גשמים אבל בנדון שלפנינו א"ש שהולך חוץ למהלכו וגם יש שם רוב נוטפים מ"מ אין המשכתו ע"י הנוטפין כי המעין נמשך מעצמו לשם ועפ"ז לדקו דברי הר"ן שכ' בדעת הרמב"ם דס"ל ג"כ לחלק בין מקום שהי' מהלך בתחילה או לא ותמה הכ"מ מנ"ל ולענ"ד מוכח כן מלשון הרמב"ם שבפי' המשנה ובחיבורו שם. ועדיין הי' קשה ממ"ש וספק מים בעיקר המעין ומפרש כן דוקא הוא בעיקר המעין הא אם נתערבו הנוטפים במקום המשכתו אינו מטהר בזוחלין עוד אפי' במקום שהי' מהלך בתחלתו ואף אם נשפך בנד"ד במקום מהלכו הנה לא שפך בעיקר המעין. אבל לפי מה שהעלתי קושי' מעיקרא ליתא דהתם איירי ברוב נוטפים רק דבעיקר המעין הם בטלים הרוב במיעוט מפני חשיבתו ובמשך המעין מבטלים המרובים את המועטים (לכן נ"ל דבשופך בעיקר המעין דבטלים מגם אינו אסור במקום שנתרחב אלא מפני מ"ע וכ"ש הנ"ל) אבל בנד"ד שע"י עירוב שנתערב המעין הזוחל והוי רוב זוחלין ומזה לא דבר הרמב"ם ז"ל כלום ואדרבה ממה שמפרש מהרי"ק דברי הרמב"ם בבריכה מליאה ומשמע מלשונו שמטעם שהפסיקו ולא המשיכו למקום אחר ה"ה כמקוה הא המשיכו דינו כמעין ומטהר הרי שמטהר אפי' בזוחלין דהא כיון שהמשיכו לצאת למקום אחר ה"ה זוחל ומ"ש הג' הנ"ל דלדעת הרמב"ם כ"ז שלא המשיכו למקום אחר אינו מטהר עדיין קשה לי המ"מ שכתבתי במקום שנפסק דאם דינו כזוחל הרי נמשך ויוכשר אף למים חיים וא"ל הרי אינו זוחל והדר"ג לא כתב לי נגד זה כלום ומ"ש לא על הכלל יצא אלא על הפרט במקוה שלי יען החיבור באמצע וכבר כתבתי שלא ירדתי לסוף דעתו בזה ועוד נ"ל שהרמב"ם חולק אכ"ז שמקוה שנפסק לא יטהר בזוחלין שבכמה מקומות בפירושיו כ' המים הנוזלין הנגרים מאלה המים וכן בחיבורו כ' המים היוצאים משמע מזה דוקא היוצאים ואת שבו כשרים אבל מלבד זה מה"ת לומר בדעת הרמב"ם שמקוה שנפסק פסול הלא הר"ם לא הוציא

הוציא דין זה אלא מכח פירושו במשנה דנוטפין שעשאן זוחלין והוא לא פי' כן והנה מ"מ דעשאן לא משמע כן צ"ל לתרץ דלכאו' עוד יש לדקדק בדבריו מה שפי' פרץ על שפתו דאם הוא סובר בסברתו דאף זוחל למעלה מקרי זחילה מ"מ אין זה צורך לפרש כן במתניתין ואין זה חסר לפי פשט המשנה וצ"ל דר"ש הקשו לי' הלשון יורד וטובל במשנה שהוא שפת יתר לכן פי' שפרץ דוקא על שפתו והמים העולים לשם נזחלים ויורדים ונשאר אשבורן מה שבפנים רק עדיין א"א לו לירד לתוך המקוה לטבול כי בירידתו עולים המים למעלה ומגיעים על שפתו וזוחלין וא"ש נוטפין שעשאן זוחלין והקשה הרא"ש הא מעצמו נזחל ולפ"ז א"ש דהוא בירידתו לטבול עשאן זוחלין כיון שפרץ על שפתו והמים עולים לשם וע"ז תני סומך אפי' מקל ויורד וטובל פי' עד עכשיו לא הי' יכול לירד שע"י נעשו זוחלין ועכשיו יורד וטובל והולך לפרש פרץ על שפתו וכלפע"ד נכון בעזה"י :

ואם כנים דברי לדקו דברי מהרי"ק שהביאו ב"י וש"ך דאם בא מן הנהר ועדיין זוחל לחוץ דלא פסקה חיותו מטהר אף בזוחלין והביא ראי' מהא דג' מקוואות והש"ך חלק עליו דשאני התם דמה שזוחל לא מקרי זחילה מה שהוא ע"י ירידת הטובל ולפי דברי ע"כ דר"ש סובר לפי פירושו הנ"ל במשנה דאף מה שהוא בהכרח מכח האדם מקרי זוחל והוי שפיר כמהרי"ק :

אמנם כן אף שקושי' זו מתורצת עדיין קשים כל אותן קושיות חזקות שהקשה הרא"ש בפסקיו וצריך נגר דיפרקינהו ומהיכי תיתי לומר שהרמב"ם סובר הדין זה שהוא כלו מוקשה לכאו' והר"ש לפי פירושו במשנה כן הוציא דין זה והרמב"ם שמפרש פי' אחר ודאי דלא סבר להאי דינא כלל ומהכרחא מרא"ש שם מניחה ולא בדברי הרמב"ם כדי שלא יהא מוכרח לומר דינו של הר"ש ולולי שכ' הטור לקמן בשם הרא"ש דעכ"פ אם לא ישאר מי שאה לאחר הסדק הוא פסול ונאמן עלינו הטור אבל לפענ"ד אין נראה כן מדברי הרא"ש גם בפנים גם בפסקיו ולא כי כן אלא לשיטתו דהר"ש בפי' המשנה אבל בתר דמפרש המשנה באופן אחר ומקשה על הר"ש כמה קושיות אינו פוסל עוד שום נסדק גם מדבריו בתשובה שכ' הב"י נראה ג"כ שאין לפסול כלל רק כי דאפי' לדברי הר"ש יש חילוק בין הסדק למעלה או לא ואם היתה כוונת הר"ש כ"ש לעיל ע"כ דאין חילוק דמ"מ על שפתו הוא מוכרח בפי' המשנה עכ"פ מהי תיתי לומר בשיטת מי שראינו שמפרש פי' אחר במשנה שיפסול בנסדק :

ולפ"ז אין סתירה לדברי מדברי הרא"ש שכ' בהא דבריכה פסול לזבים וכו' אבל יש לו דין מעין לטהר בכ"ש והשמיט זוחלין וראיתי בספרו של הגאון משאנץ ז"ל שעוד בזה יהי' נראה לכאו' מזה שסובר כר"ש דלענין זוחלין כיון שעובר במקום שלא היו מהלך בתחלה אינו מטהר בזוחלין ולפ"ש למעלה הנה הרא"ש מכשיר במקוה שיש נגד אחר שלעיקר דינא אינו פוסל כלל בנסדק ולא מקרי לשיטתו זחילה אבל האמת יורה דרכו שהרא"ש לא צריך להזכיר כלל זוחלין דלפי הכרחא בפי' המשנה דבריכה אף שלשונו מגומגם קצת מ"מ נראה בעליל שמפרש כר"ש חזר והמשיך לצד אחר וא"כ לא הוצרך להזכיר זחילה שהרי בחזר והומשך מיירי שהוא זוחל והראי' שהטור כ' סתם חזר דין מעין לכל דבר והנה הראב"ד שכ' בשער א' וב' דבמקום שלא היו מהלכים בתחילתו אין מטהר בזוחלין פשיטא שאין זה סתירה לדברי מתרי טעמא חדא דהתם מיירי ברוב נוטפין והכא אף שאיכא נוטפין הרבה אבל ההתפשטות אינו על ידיהם וחילוק זה א"ש לדברי התה"ד גם כן דהתם ע"י נוטפים מתפשטים ולא הכא :

אך ראיתי להראב"ד לאחר שמפרש המשנה זו בבריכה ריקנית כ' אם חזר והמשיך המעין אם הי' מי הגומא נפסלין מתחלה בשינוי מראה לא יחזרו לכשרות עד שנכנסו לתוכו כדי שיחזרו מראה המים למקומם ויש מי שאומר וכו' כשם שהגומא מטהרת מפסול שאובה בהמשכת המעין לתוכה כך היא מטהרת מפסול מראה בהמשכת המעין לתוכה ולא בעי' שיחזרו למראה מים והכי מסתבר ע"כ ואפשר להוכיח מדבריו דדוקא לענין פסול מראה הוא דין אבל לענין זוחלין פשיטא לי' שאינו כמעין והיינו מוכרחים לפרש המשנה דבריכה כמו שפי' הר"ש אבל לפע"ד אין הוכחה משם דאיכא למימר לאידך גיסא דע"כ לא נסתפק אלא בשינוי מראה משום דהוי כהוכר האיסור וא"א לו' דהוי כנתערבו דהרי אנו רואין המי' שמראיתן כבתחילה ודומה קצת להוכר האיסור שאינו בטל אבל מפסול זוחלין לא איירי כלל דפשיטא לי' שחזר לדין מעין והראי' שכתב דבריו לא הזכיר כלל שחזר לדין מעין לענין כ"ש ובוודאי דזה פשיטא לי' רק בענין שינוי מראה ס"ד למימר דלא מהני והא ודאי עדיפא לתרץ דברי הראב"ד משנאמר דס"ל כר"ש בזה שנחלקו עליו הראשונים ואין המלטה מזה אלא לומר דפסול לזבי' הוא לאו דוקא וה"ה לשאר דיני מקוה והוא ודאי דוחק במשנה כמ"ש וע"כ דגם מתחילה סבר דחזר לשאר דיני מעין.

עוד פשר גבן שיטת ר"פ הלוי שבריטב"א נדרים ויש מי שאומר שבראב"ד דריבה היינו הוסיף דאף במיעוט נוטפין אין מטהרין במקום שלא הי' מהלכים בתחילתו ולפ"ז לא מהני ג"כ התבולה שלי לעשות ע"י עירוב מקוואות רוב זוחלין דאעפ"כ אינו מטהר במקום שלא הי' מהלך בתחילתו אך גם הא לאו תיובתא כמו שכתבתי כבר למעלה דשאני התם שע"י תוספת המים הוא מהלך לשם והנוטפין גורמים אותו הזחילה וכאן המים בלי גורמת נוטפין הולך לשם :

ולא נשאר נגדי רק שיטת הר"ש דמפרש בהדיא משנה דכדל בעשה בריכה וכאן פי' דדוקא לענין כ"ש דייני' אבל לזוחלין פסול לעולם אף בהומשך והא ודאי תיובתא אבל מאחר שרבן הראשונים שחלקו ע"ז וע"כ בש"ע

בש"ע לא קיי"ל בזה כהר"ש דב"י מפרש הזר לדין מעין אף לזוחלין וגם בעיקר פירושו משנה דכדל פשיטא לי דלא קיי"ל הכי:

והנה מאז כפלאתי על מה שלא הביא רא"ש וטור וש"ע משנה דכדל ותוספתא להילכתא וכ"ל ע"פ מה שהביא ב"י פלוגתות ר"ן ומהרי"ק והוא פלוגתת ר"פ ואחיו הרא"ה בריטב"א כדרים דר"ן מפרש התוספתא ברבו נוטפין אז יש חילוק בין מקום שנתרחב וברבו זוחלין כשר בכ"מ ומהרי"ק ס"ל להיפך דברבו זוחלין יש חילוק וברבו נוטפין לעולם פסול והוכיח ב"י מדברי ר"ש והרא"ש בהא דהעיד ר"ל בזוחלין שרבו שהם כשרי' דקמ"ל דנוטפין מצטרפין לשיעורא וע"כ כהר"ן דאי כהמהרי"ק דלמא הא קמ"ל דאף במקום שנתרחב כשר וידוע שתמהו עליו ד"מ והש"ך וכל רואה ישתומם שאין פתרון לדבריו וכלפי לייא ולדידי אפ"ל דכוונת הב"י כך דהכה הא דמצטרף י"ל בתרי אנפי או שהנוטפין מתבטלין ונהפוך להיות כזוחלין ואז מסתבר עוד י"ל דאף אם אינו מתבטל מ"מ מצטרף אף שאין הסברה נותנת מ"מ ממשנה יתירא מוכרחים אנו לומר כך והא וודאי אם יש מקום לומר דמתני' אשמעי' מה שאינו כנגד הסברה יותר נוח למימר מלומר מילתא שאינו מסתבר וא"כ זהו שכ' הב"י דאי ס"ד דקוברים כמהרי"ק שאינו מטהר במקום שנתרחב והיינו מטעם שלא נתבטלו וא"כ הא דמצטרף אינו מסתבר רק ממשנה יתירא וא"כ הא גופא קשי' מנ"ל לומר דמצטרפים אף שאינו מטהר בנתרבה ואינו מסתבר דלמא היא גופא קמ"ל דנתבטלו ומטהר במקום שנתרחב וממילא דמצטרף ג"כ. א"ו דבאמת הכי ס"ל דמטהר במקום שנתרחב וגם מצטרף ותרי מילי חדא ניהו והיינו שנתבטלו ונהפוך להיות זוחלין וכמדומה לי שהוא נכון עכ"פ ברור הוא שדעת הב"י והרא"ש דברבו זוחלין מטהר אף במקום שנתרחב בזוחלין ומ"מ חזי' לי' לרב ב"י שבשו"ע ברבו הנוטפין בנהרות אינו מחלק בין מקום שנתרחב דבכ"מ פסול הרי דלאידך גיסא חשש לדברי מהרי"ק דברבו נוטפין אף במקום שנתרחב פסול אף שלכאו' ב' דינים אלו תלוי' זב"ז אם מפרשים התוספתא ברוב זוחלין או ברוב נוטפין מוכח מזה דב"י בפי' תוספתא ס"ל כר"ן וברוב נוטפין משום חומרא בעלמא חשש לדברי מהרי"ק. ולפ"ז א"ש מה שלא הביא רא"ש וטור וש"ע משנה דכדל דלפי פירושם בתוספתא גם במתניתין אינו מטהר רק במקום שהי' מהלך בתחילתו וכיון שכ' בנהרות לפסול שתם אפי' במקום שנתרחב משום חומרא שוב אין מקום לדינא דמתני' דכדל והתינח לפי' הרמב"ם בכ אבל לפי' הר"ש דהרחיבו היינו עשה בריכה א"כ עדיין יש דין חדש במתני' ותוספתא ואמאי לא הביא דין זה אלא וודאי דלא קיי"ל כהר"ש בפי' המשנה דכדל:

שוב נזכרתי ונסתייעתי מדברי תוס' בכורות שכ' ונראה שהם בטלות שכל הנהרות מחוברות לים הגדול ביותר מעירוב מקוואות הרי שאפי' לענין ביטל ברוב חשבי' עירוב מקוואות כנתערבו וכיון דלכל הדיעות כמעט אין חשש ובש"ך אין לי פי' אחר שרוב זוחלין הוא ע"י עירוב מקוואות. שוב אין כאן חשש כלל והסכמתי לעשות בדרך זה להמשיך תחלה שאובין במיעוט הבריכה ואח"כ ימשיכו עליו מים חיים מן המעין באופן שיהי' בבריכה ממש רוב זוחלין ואתי' דברי הש"ך כפשטן אבל זה א"א שמלבד שמלטכלכים ביותר כמ"ש כבר עוד זאת אם תהייכה הטובלות שתים ילטרכו להפסיק הקילוח בין טבילה לטבילה והדר דינו כנוטפין וגם כל זה מה הרווחנו בזה לשיטת הר"ש גם בזה אינו מטהר:

עוד חקרתי אולי בחפירה הראשונה שרגילה להיות לוכנת נוכל לחקק שלא יהי' זוחל כי אינו מקולקלת כמו הבריכה האחרת ואם תעלה בידינו נוכל לחמם זאת הבריכה בשאובין ואח"כ להכשיר השאובין ע"י השקה למעין שקילוח המעין יורד לבריכה זאת ולשאובין כשאינו זוחל כשר לכ"ע מיהו לא מלאני לבי להתיר גם את זאת בלתי שאלת פיו ויאמר הן כי עדיין יש לפקפק אם קילוח הזוחל מסיק ומכשיר ואף שלדעתי יש לסמוך אח"ש מ"מ כיון שכבר הלכו בו כמוסית לא אוכל לעשות דבר מלבי גם אולי מה שיורד באמלע המקוה אינו דומה להא דאין הכזחלים מערבים אח"כ עמדו!

עוד יש להתבונן גם בשיטת הרא"ה שמביא הא"ש בשם ש"מ והיא כתובה על ב"ה שבב"י סימן ר"א דאין הזוחלין מטהרין הנוטפין דהוי מבשא"מ וכמדומה שכ"כ לא חש הא"ש להאי שיטתא ואף את"ל דמעין אין מזיק הכחל להיות מתערב כהכ"ל מ"מ עדיין לא הודיעני הדר"ג בפירוש אם אין פקפוק בנהר להיות דין מעין ודאין בטילת עבידית בית הטבילה עד יורכי הדרתו וכמעט הסכמתי בלב שלא לעשות שום מעשה חדש בענין המקוה בלתי הסכמה לכן אבקשהו ימחול לא להודעני עכ"פ במוקדם אם זה התיקון אין בו פקפוק דהיינו מעין הכהר והא דאין הכזחלין מערבין והא דמביא ש' הרא"ה וגוף הוראה אלפה שיורכי' אם יש ממש בדברי ואם אולי ילוה לקבל עוד הסכמה ע"ז מרב מובהק כי היכי דלימטיכו שיבי אעשה אי"ה כמלותו גם אבקש את הדר"ג ימחול לא להביכנו באיזה דברים אשר לא ידעתי לסוף דעתו לפי משקל שכלי:

הדר"ג יצא לדון בדבר החדש דעירוב כשפה"כ מהני לכ"ע אבל לא מטעמם אלא דחשוב כאלו טבל במקום אשבורן שבמעין ונסתייע מדברי הרא"ש שכ' כן בטבילה תוך הכלי היכי שיש בפיו כשפה"כ ולא הבנתי הדמיון התם שאני שהוא מוקף ממים שבמקוה הרי הוא טובל עלמו באמת בתוך המקוה רק שהכלי מפסיק וכיון שיש בפיו כשפה"כ אין זה חשוב הפסק אבל הכא איך אפ"ל שהוא כטובל במקום אשבורן כיון שהוא באמת אינו שם והרי זה דומה למ"ש הדר"ג במכתבו השני שזה כמקוה ארוך מקלתו אשבורן ומקלתו זוחלין שאין לו לטבול במקום הזוחל ואין ראי' ממקוה חסר שנוגע למקוה שלם ומחובר כשפה"כ דשם הוא שפיר כמקוה ארוך אבל לא שכאמר

כאלו

כאלו נעקר מכאן וטובל במקוה השלם וטבילי בתוך הכלי אע״ג שנחשב כאלו נעקר מכאן למקום אחר שהרי גם כאן הוא תוך המקוה והפסק כלי אינו מפסיק כיון שפיו כשפה״כ:

ולפע״ד הוא הדבר שכ׳ הרא״ש בשידה תיבה שבים לחלק בין מקיפו מכל רוחותיו והדר״ג הרגיש בזה וכ׳ שגם שם מדאו׳ כשר רק דשם הוא ג״כ מטעם גזירה ולא הודעני מהיכן הוכיח זאת אולי מסוף דבריו שכ׳ בעריבה כיון שמחובר נקרי שפיר טבילה והיינו ע״כ דשם לא שייך גזירה אבל בדאו׳ אין חילוק וסוף דברי אלה כפל בדעתי בעת הכתיבה ואעפ״כ אינו מובן אצלי עוד היטב איך אפ״ל. כאלו לא טבל כאן רק במקום אחר ודברי הרא״ש בעריבה מאז הוקשו לי ולפ״ז א״ש ועדיין צריך אני למודעי:

שבתי והתבוננתי בלשון הרא״ש עצמו כיון שיש בפיו ומחוברת למקוה כשפה״כ וכמו דהתם אמריי׳ דחשוב כטבל במקוה עצמה ואין מזיק מה שנטביל גם בכלי ה״נ כן הוא דחשבי׳ כטבל במקום אשבורן ואין מזיק מה שנכנביל גם במקום הזוחל ומה שצריך להיקף שידה תיבה הוא רק שלא יהא שייך הגזירה דרבנן והאמת אתו אך מה שצריך להסתייע לשיטת הסוברים דמעין כ״ש סגי לאדם ג״כ דעדיין פסול משום שזוחל למעלה הוא קשה בעיני לומר כן בדעתי כל אותן הסוברים שמעין כ״ש מטהר ויסבור גם הרמב״ס שמטהר במעין כ״ש במקוה זוחל למעלה פסול אף במקום אשבורן ולא נר׳ כן מלשון הרמב״ס כמש״ל ומכח קו׳ הרא״ש שהקשה הרא״ש בזה וקשה להשנים כן בכל אותן הפוסקים שסוברי׳ מעין כ״ש מטהר באדם המנכס עדיין מלי׳ להרולי׳ שמה שמקשים מגמרי׳ דכדל משום דמשמע להו דקתני קתני אף במעין שאין שם אשבורן כלל ומשכחת להו ביורד מן ההר רק דא״כ יוקשה במעין עומד הי׳ להכשיר בזוחלין מטעם הנ״ל דהא איכא אשבורן ומיהו עדיין אפשר לומר דאף לשיטת הסוברי׳ דא״ל מ׳ קשה הא עכ״פ בעי׳ שיהי׳ כל גוף הנטבל בו עולה בו ומשכחת לי׳ במעין כ״ש שאין גוף הנטבול עולה בו ולפי דעתי אין לדחות דהא עכ״פ כל גופו עולה באלו המים שהוא טובל בהם עכשיו דודאי מה שהוא טובל במקום הזוחל או בכלי אינו מזיק כיון דחשבי׳ כטובל במקום אשבורן ואינו מזיק מה שמכוסה במים אחרים אבל רק אינו מזיק אבל אינו מועיל ג״כ ואינו מצטרף כמו שאינו מצטרף למ׳ סאה אף שיש לחלק מ״מ כן דעת נוטה שלי וגדולה מזו כ׳ הרא״ה הובאו דבריו בא״ס סי׳ רי״ב בגיס מרודדים אף שיש מ׳ סאה אין השאובי׳ מצטרפים להיות גופו עולה בהן ואם לא הבנתי כל דבריו יפה ימחול להגידנו על דעהו:

אך מה שמצטרף מעכ״ת דברי שואל ומשיב שהחזיק בדעת מהרי״ק לא ידעתי מה תועלת לנד״ד הא איהו איירי בבריכה ריקנית ומקוה שלי ע״י החונין היא בריכה מליאה ואם הי׳ טובלין בזמן לא הולרכתי למהרי״ק כי אפשר להמתין בשתיית הקילוח עד אחר הטבילה

וכל התערובת הוא בשביל שאין יכולין לטבול בזמן מאחר שהורגלו בכך ואכתי גם לדברי מהרי״ק טבילה בחמין מי איכא:

מיהו עדיין יש תועלת באופן שכתבתי למעלה שיטילו תחילה חמין מועטין וימשיכו עליו מי מעין מרובין רק שחששתי מה נעשה בשתי טובלות שא״א שישאר הקילוח זוחל בין הטבילה אחת לחברתה ע״ז מהני שפיר דברי מהרי״ק כיון שיש רוב זוחלין אולי הוא בבריכה ריקנית לענין זה ועדיין אני מסתפק אם אעשה מעשה בזה כנגד דעת הש״ך ועכ״פ באיכות הנהר ובהא דאין הנזחלין מערבין דלדידי מספקא לי קלת ולהדר״ג וודאי פשיטא לי׳ ימחול לחוות לי דעתו היפה אולי אוכל לחקק את התפירה המחוברת לנהר כמ״ש כבר למעלה אף שלאמם באופן זה הוא דבר קשה וטורח גדול ואכנו דבר המתקיים מ״מ נעשה כן בינו ובינו עדי נתחכם לה או עד שיהי׳ אפשר לתקן לגמרי למען לא התבטל בית הטבילה זמן ארוך:

שוב כפל מילתא בדעתי שמדברי תוס׳ בכורות יש תברא לדברינו שכ׳ שכל הנהרות מחוברות לים הגדול יותר מעירוב מקוואות ומ״מ אף למ״ד דנהרא לא מוכריך מכיפי אכתי יטהרו מטעם עירוב מקוואות ובמליאות לא יחלקו הראשונים והנה תוס׳ כ׳ שהוא משום מראית עין ואיכך ראשונים דלא ס״ל הכי קשה לדברינו אי נאמר דהו״ל כטובל בים הגדול כדברי הדר״ג או דהוי כרוב זוחלין כדברי ולדברי הדר״ג יש לייש־ב דרב ס״ל כר״י שחולק בהא דשידה תיבה שבים דלא מהני עירוב מקוואות וא״כ א״ש דקיי״ל כשמואל דרב אתי׳ כיחידאה ולדברי צ״ל דנהרות פסול משום פרת וכיולא בו שהוא מכזב באופן שאינו מעורב לים הגדול כמו שכ׳ הראב״ד כשמגיע לבבל הוא כלה ומטעם זה פסול כל הנהרות או דבאמת רק פרת וכיולא בו פסול כדאית לי׳ לראב״ד דפרת דווקא קתני דמעשה בסופו ומעיין עומד ה״כ י״ל לדברי תוס׳ דדוקא פרת שאינו מעורב לים הגדול [כתבתי להערה בעלמא לפום רהיטא וצריך בלא״ה קצת ישוב הדעת לייש־ב במאי פליגי הראשונים עם דברי תוס׳ הללו]:

תשובה ב׳ בעניני מקוואות

להגאון דק״ק טשאטה יצ״ו.

ג״ה הגיעני לנכון אשר בו הראני לדעת שאין זה נכון לדינא וגם מעת הגיעני מכתבו הראשון שהדבר אצלו מפוקפק מאז מני אז הולאתי הדבר מלבי מלעשות מעשה לכתחלה באופן זה ולא באתי לעשות סנגורי׳ לדברי כי ידעתי בהדר״ג נחית לעומקא דדינא יותר ממני ואפוכי מטרתא למה לי אמנם כן מה שחקר אחרי שורש טעמי ברוב זוחלין עם מה שחוץ לבריכה מאיזה טעם אתיכן עלה כיון שהנוטפים שבפנים לא הוכשרו להיות כמעין לדעתי וביטל ברוב צ״ל בזה כיון שהוכר האיסור הנה אחרי שלאחי האגרת לדואר עלה גם בלבי ספק זה דלסמוך בהא לגמרי עמ״ש תוס׳

הוק' בכורות דעירוב מקוואות הוי בביטול מנם ידעתי שהוא כנגד הראשונים ז"ל ולחדש שהוא הלכ"מ דבר זה וודאי צריך הכרע גדול ומשו"פ אף שלדעתי כשאני לעצמו הרצתי עפמ"ש איזה פלפלת כ"ש עמ"ש הראב"ד דמב"מ בשר זולת למים חיים דטעמו בזה עפ"י דברי פי' הרא"ש נדרים שכ' טעמא שמעין מטהר בין בזוחלין ובין באשבורן משום שמעין נקרא בין בזוחלין וכו' וא"כ כל שלא רבו נוטפין על הזוחלין אף שהנוטפין לא נתבטלו מ"מ הרי גם זוחלין לא נתבטלו ועדיין שמו עליו זולת בנתרבו נוטפין שבטלו הזוחלין ונעקר שם מעין ממנו ואמרתי בזה איזה פלפול על קושי' הח"ס בהא דמב"מ לא בטול ולא רציתי להאריך בזה אך בזה הי' א"ש מה שאמרתי שבכל שיש כאן רוב זוחלין ולא נעקר שם מעין ממנו כמו בנ"ד שהמעין לא נתבטל בנוטפין שבפנים שוב מטהר בזוחלין בכ"מ שהולך משום דע"י עירוב מקוואות חשבי' כאלו הי' בכ"מ רוב זוחלין לא לענין ביטול רק לענין שלא נעקר ממנו שם מעין כיון שבכל המעין הוי רוב זוחלין ובזה לא הי' קשה מה שהקשה הדר"ג אם כן גם במקום שלדו אחד אשבורן ולדו אחד זוחלין נאמר שבכל המקום יש שם אשבורן ולפ"ז לא דמי להדדי דוודאי לענין עצם המעין שיהא מטהר בזוחלין אם לא נתבטל ממנו שם מעין אבל לענין מקום זוחל ומקום אשבורן לאו בקריאת שם תליא מילתא ועפ"ז הי' מקום ליישב גם דברי הפרישה שנתקשיתי בו גם אני בה איזה שנים בלמדי ענינים אלה דכוונתו כל שרבו הנוטפין והזוחלין מעורבים בהם בטל מהם שם מעין אבל כאן שמעין עומד בפ"ע א"א שיבטל ממנו שם מעין ומטהר עדיין בזוחלין גם בריכה שמחובר' לי' מטעם השקה ואף דבנהרות ג"כ טרם שנתרבו הנוטפין נטהרו בהשקה ורוב הפוסקים ס"ל שכיון שהוכשר אינו חוזר לפסולו היינו בפסול שאובין אבל בנוטפין שבקריאת שם תליא מילתא כיון שרבו הנוטפין ואח"כ חוזר וניעור וחזר להיות בטל ממנו שם מעין ובלא"ה לא ידעתי וכי דבר קשה כ"כ לחלק בענין חו"כ בין שאובין לנוטפין לדעת הב"ח שבעיקר השקה יש חילוק בין נוטפין לשאובין כיון דנוטפין דאורייתא :

או שנאמר דסובר הפרישה דהשקה ל"מ דא"כ לא הי' חו"כ אך עירוב מקוואות מהני לא להכשיר את הנוטפין אלא לענין דכחדא יחשבו וכ"ז שלא רבו הנוטפין הכל מטהר בזוחלין דכיון דעדיין אינו רוב זוחלין נקרא שם מעין על כל התערובת וכשנתרבו הנוטפין בטל שם מעין מיני' דנתבטל הזוחלין בנוטפין אבל במעין שניכר בפ"ע א"א שיתבטל א"כ בכל מקום שהולך וזוחל הכל מטהר בזוחלין אף שנתרבו הנוטפין מ"מ כיון שהמעין ניכר בעצמו א"א שיתבטל שם מעין מעליו גם דברי תה"ד א"ש עד"ז דהשקה ל"מ אבל ע"מ מהני לחשבם כמקוה א' ארוך ובנהרות רבו הנוטפין ובטלו הזוחלין ובמעין שהמשיכו לבריכה לא בטל שם מעין מיני' אי משום טעמא דפרישה מפני שניכר בפ"ע או כמו שהסברתי דברי הש"ך דמחשבו כחדא והוי כמקוה ארוכה שרובה זוחלין ולא נתבטל שם מעין :

עוד אמרתי עפמ"ש הפוסקים בסתמא טעמא דמעין מטהר בזוחלין משום שדרכו בכך להיות זוחל ועפ"ז הי' נ"ל פשוט דאף במיעוט נוטפין הדין כן דהא כל מעין כך הוא דרכו להיות זוחל עם מיעוט נוטפין שבו דאין לך כל נהר ונהר שאין מעורבים בו כמה טיפי מטר אף בזמן שאין הפשרת שלגים וגשמים וכמ"ש הר"ן וכי ס"ד שנים ושלשה טיפי מטר יפסלו פרת מלטבול בו :

ועפ"ז אמרתי ליישב קו' הח"ס דמנ"ל דפליגי שמואל אדידי' דלמא לעולם ס"ל נהרא מכיפי מיברך אלא דמב"מ ל"ב והנה בפשטות אמרתי ע"פ מה שהבנתי מדברי הר"ן וריטב"א נדרים דהא דמוכח מרב דנהרא לאו מכיפי מיבריך דלמא לעולם מטרא במערבא סהדא רבה פרת דהיינו שע"י גשמים שבמערבא נתברך המקור ועדיין מוכח שירדו גשמים בא"י אלא דרב ע"כ דינא אתי לאשמעינן ואי דאף שירדו גשמים מ"מ עיקר ריבויו ממקורו ודינו כמעין א"כ מאי אתי לאשמועי' וכן נאמר אכן ג"כ על קו' הח"ס דאי ס"ד דאף דאמר שמואל נהרא מכיפי מיבריך מ"מ אסור לטבול בו משום דמב"ב לא בטול א"כ אכתי מאי אתי לאשמעי' בהא דאמר נהרא מכיפי מיבריך וזה פשוט אלא דאכתי היא גופא קשי' אמאי יבטל הא הוי מב"מ וע"ז אמרתי טעם הנ"ל דהא דמיעוט נוטפין לא מזיק לא מטעם ביטול אתינן עלה אלא משום דמאחר דהכשיר תורה מעין לטהר בזוחלין א"כ ע"כ אף בתערובת נוטפין מטהר משום שכך היא דרכו להיות זוחל בתערובת מיעוט נוטפין וגם אילו לא חדשה תורה דינא דאחרי רבים להטות הי' הדין נותן כאן שלא יזיקו המיעוט נוטפין ולפי קוצר הבנתי נ"ל זה נכון :

וזה שנים הארכתי עוד בזה ליישב קו' הראשונים בהא דשמא ירבו נוטפין כימא קמא קמא בטול בדרך פלפול קצת עפמ"ש הש"ך דדוקא בנודע אמרי' דנתבטל דהידיעה סבת הביטול ואני הרצתי לעצמי להוסיף עוד על סברה זו דאף בנודע ל"א דנתבטל אלא היכי דבאותו פעם שנודע הוצרכנו לדון ע"ז או נתבטל או לא אבל כאן בריבוי דנוטפין לפי סברתי הנ"ל א"כ טרם שנתרבו לא הוצרכנו לדון כלל על הביטול דאף בלתי טעמא דביטול עדיין הי' מטהר בזוחלין משום שדרכו בכך או משום שעדיין שמו עליו וכ"א בזה קק"ב ויצאתי בזה עוד מענין לענין ליישב בזה דברי רש"י דכבוש אינו אלא בחומץ וציר מהא דאי תרי לי' וכו' וע"ד האחרונים שכ' דטעמא דכבוש אינו כמבושל משום דפולט מעט מעט ומתבטל ולפי הנחתי הנ"ל דדוקא היכי דצריך לביטול ואיתחזק כבר אמרי' קק"ב א"כ בהיתר כמו בב"ח א"ש דבכל כמה דלא אתי לידי נתינת טעם אף בלתי הביטול הי' מותר ולא הוצרכנו לביטול עד שבא לידי נתינת טעם שאז מתחדש האיסור ובזה ל"א קק"ב והי' דינו להיות כבוש כמבושל בזה :

ומדי

ומדי כתבי זאת עלה בדעתי דאפשר יש יש לתלות בזה ב' תירוצי הראב"ד אי מע"מ כשר או לא בהני תרי טעמא שכתבתי דאי אמרי' דמיעוט נוטפין כשר משום שעדיין לא נעקר ממנו שם מעין כ"ז שלא נתבטלו הזוחלין א"כ אף מע"מ כשר שהרי עדיין לא נתבטל הזוחלין ולטעם הב' משום שכך דרכו של מעין להיות זוחלין בתערובת נוטפין וכך תחלת היתרו כ"ז אינו אלא במיעוט נוטפין כיון שע"כ אין המעין בלתי תערובת קצת נוטפין אבל מע"מ לא שמענו:

וע"פ טעם זה השני הי' א"ש ג"כ מה שהסברתי דברי הש"ך דע"י ע"מ הוי כלו רוב זוחלין במיעוט נוטפין ומטהר משום שכך היא דרכו וזה תחלת היתרו וגם תה"ד ניחא בכך כמובן ככה חשבתי לעצמי אבל מאחר שדחה הדר"ג את שורש דברי אולי כל כי האי סברות בדויות ניהו ולפלפולא בעלמא כאמרו וגם מתחלה לא עלה דעתי ח"ו לבנות היתר על המצאות חדשות שלי ורחוק אני מזה ונאחד רק יען לפי ענ"ד הי' נ"ל שאין שום המלטה מפי' המשנה דבריכה לפי מה שהב"י פירש דבריו כשמלה דלענין זוחלין ג"כ כאמרה ואינו מציא ככל דברי הר"ש דלענין נ"ש בלבד דינו כמעין גם שקיימת דברי הטור הי' קשה בעיני לפרשו דלאו לענין זוחלין יען אין דרכו של הטור להביא רק מה שנוהג בזה"ז וכיון שהוא פוסק דלאדם אף במעין צריך מ' סאה וכלים טמאים אין נוהג בזה"ז וחילוקו של הראב"ד בין מעין למקוה לענין פסול נראה לא הובא כלל בטור א"כ לענין מה דינו כמעין אם לא לענין זוחלין [ואולי לענין המשכה משם למקוה אחר ע"י דבר המק"ט] והש"ך קאי לפרש דברי הש"ע שפי' דעתו בהדיא בב"י דאף לענין זוחלין ולא הי' נ"ל לומר בהש"ך מפרש המשנה בר"ש והש"ע איירי לענין זוחלין שהרי ידוע בבש"ע הוא מעם העתקה ממשנה וע"ז קאי הש"ך ואיך אפשר לפרש דבריו שמפרש המשנה כר"ש ולא נשאר לנו לומר אלא במפרש המשנה ג"כ ברוב זוחלין וזה לא ידעתי להקיומם ולהלביש כפשטן אף בלתי הקושי' שמביא הדר"ג בתשובתי דע"כ אף במלאה הדין כך כמו שכתבתי במכתבי גם אין במשמעות הלשון חזר והמשיך שהמשיך עתה רוב זוחלין לתוכה דא"כ מאי איכא בין המשנה קמייתא לבתרייתא אבל גם הקושי' דא"כ אף למים חיים ליתכשרי קשה לפענ"ד ומה שהשיג הדר"ג דאף לדידי קשה הכא וודאי הא דעירוב מקוואות לא מצאתי שנאמר לענין מים חיים וממילא אין כאן רוב ואולי כן הוא ואני לא ידעתי ומפני שלא ידעתי דברי הש"ך להולמן כתבתי רק בדרך אפשר אולי יש ממש בדברי ולא שאבנה ע"ז היתר כי ידעתי בעצמי שלא הגעתי לידי כך רק כתבתי כן בדרך הכרח גם כמדומה לי שגם הג' דחוקא ז"ל הסכים עמדי בזה לפרש דברי הש"ך שבצירוף המעין הוא רוב וגוף מכתבו נאבד ממני אך דיכרנא שכ' לי שעדיין יש למנוע ומזה יען שדברי ר"ש ורמב"ם ותה"ד וב"ח מתנגדים לזה ולפענ"ד לא ידעתי כ"כ התנגדות רק משיטת הר"ש ומן הב"ח אין צריך לברר ככל שאינו חולק בזה שהוא ז"ל לא מראש בסתר דבר בסעי' י"ז שהביא דין המשנה באר היטב במלאה מי גשמים ולא כש"ך לפי פשוטו וגם פי' דבריו שגם בזוחלין מטהר דלא כר"ש ג"כ גם הי' נ"ל מדברי הח"ס סי' ר"ח שכ' ולא עוד אלא שכ"ז שמחובר לו אף הגומא מטהרת בזוחלין ולפי דשם דעלי' קאי הי' קשה בעיני לפרש שאיכה בעלמא רוב זוחלין עתה ובכה"ג דוקא מכשיר ויען הי' נ"ל מכל הנ"ל פשוט שדעת הש"ע עכ"פ להכשיר העילוני רעיוני למצוא איזה המתקה לדברי הש"ך ואין אני ח"ו מתעקש לעמוד על דעתי רק באתי כמתכלל שהי' נראה כבונה היתרים על סברות וחידושי' אבל לדינא כבר מלתי אמורה שמשעה ראשונה שראיתי מכתב הדר"ג שאין זה פשוט הרחקתי הדבר ונלעתי הן אמת שצר לי מאוד על דבר זה שאף אם לא עשיתי מעשה בזה מ"מ צריך אני לראות הנולד ואת העתיד להולד כי מאחר שימלא לפרקים שהמקוה מתקלקלת מה יהי' דינה של אשה הטובלת במקוה זו ופתאום כמלא שהי' זוחלת עוד זאת יען במקוה זו יש שתיינת ברזא הנקרא ווענטיל המובא בשו"ת מהרי"א וכ"ש ואם אמנם כי הוא מהודק מאוד ואינו זוחל כלל מ"מ אם יגיע שם בין הדבקים איזה גרגיר חול משהו או קש כ"ד ומיד הוא זוחל ואם אמנם אני מזהירם ומאיימם להשגיח ע"ז בהשגחה יתירה שלא יארע כזאת ובאמת רחוק הוא שימלא מ"מ לעתים רחוקות גם זה במלא והוא לנשים מסור ולא לב"ד וא"כ אשה הטובלת במקוה כזו צריכים להצריכה טבילה שנית אף לאחר לינה ובוודאי ראוי לעשות כל עלדקאות לבל נצטרך לזה ודרכיה דרכי נועם כתיב לכן חשבתי לעשות הכל ע"י חיבור למעין למען אפטר ממבוכה זאת כפי אשר חשבתי בדעתי שעכ"פ ע"פ ש"ע אין כאן בית מיחוש ואם אמנם ידעתי שהגאון משאנץ ז"ל מחמיר בזה הי' נ"ל מסתעיין לסמוך עכ"פ בדיעבד גדול כזה:

ונהירנא כי הי' מרגלא בפומא דמורי הגאון הצדיק מו"ה **אפרים** זצ"ל שהמקוה דפה מחבבת עליו ישיבתו פה ואולי בימיו הי' לו איזה תחבולה ע"ז ואני לא ידעתי כי בעת בואי לכאן ראיתי כי הי' אז ברזא של עץ ומעם לא הי' אפשר להדקה יפה וע"ז העירוני רעיוני לחדש ונעשי' בעשיית ווענטיל הנ"ל וכדי לצאת כל החששות נוויתי לעשות מחדש ברזא כזאת ע"ד לשמש את הקרקע וגם שלא יהי' לו עכבת מים כלל וגם הוא בקביעות גמור בקרקע שלא יוסר ממנו לעולם אך לא נתחזק שם בקרקע רק ע"י חתיכת עץ להדקו יפה בנקב שבקרקע המקוה ולא ע"י בנין סיד ולרורות כי הי' פשוט בדעתי שמה שכ' הרמב"ם כפי פירושו בתוספתא דקסטלין דצריך דוקא בנין היינו בלא קביעות גמור או בפקקו רק הנקב ולא קבעו כלל שאז יש חילוק בין סיד וגשוש אבל בקביעות גמור נ"ל דוקא בנין כזה מ"מ הלעתי הדברים לפני הדר"ג אם לא טעיתי ח"ו כי באמת מאז ראיתי מה שכאמר בענין הנ"ל נגד דעתי קירות לבי הומה לי

על

על שעשיתי שום דבר וחדשתי ונדעתי בעניני מקוה והכי נתחרט ע"ז שלא דרשתי במופלא ממני:

שוב התבוננתי שיש לקיים דברי הפרישה כפשטן דס"ל קמא קמא הוסק ולאחר שנתרבו הנוטפין הוזר וכיעור ואף דלענין שאובין קיי"ל דאינו חו"כ יש לומר דמחלק לענין חו"כ כמו שמחלק הב"ח לענין עיקר דין השקה דשאובין דרבנן ונוטפין דאו' ואף דקיי"ל ג"כ דרובו שאוב דאו' מ"מ יש לומר דלענין קק"ב מקילין כיון שיש פוסקים סוברים דשאובה דרבנן לגמרי וסמכי בה' אהני פוסקים ותדע לך שהרי גם הב"ח פוסק דשאובה דאו' להילכתא מ"מ מחלק לענין השקה בין שאובין לנוטפין וע"כ דכוונתו דסמכי' לענין זה אפוסקי' דשאיבה דרבנן הן אמת שדברי הב"ח עלמן קשים להולמן דאיך אפשר לומר דהשקה מהני רק לאיסור דרבנן הרי הר"ש והרא"ש דס"ל להילכתא דכלו שאוב דאורי' ואעפ"כ מודו דהשקה מהני לשאובים כדמוכח כמה משניות שבמקוואות ואפשר לדעתו באמת לא מהני אלא היכי שרובו בידי שמים או שיש כאן מ' סאה מקודם שלא נקרא עליו שם פסול כלל עכ"פ לענין חו"כ שפיר יש לחלק לדעת הפרישה דבשאובין דאו' אמרי' באמת חו"כ רק היכי שיש כבר מ' סאה במקוה דלא נקרא עדיין שם פסול:

גם כמדומה לי בהבנת הב"ח דגם בנוטפין מהני השקה מדאו' רק מדרבנן ל"מ ואפשר שהוא רק משום שנראה כאלו כלו מי גשמים והיינו כעין מה שכ' הריטב"א וכ"י נדרים וכן סובר גם הפרישה ודוקא שמעורב ברוב נוטפין נראה ככלו נוטפין אבל כשמעין ניכר לעצמו אינו נראה ככלו מי גשמים אף שלכאו' משמע מלשונם כנגד זה דהרא"ש לא כתב דטעמא משום גזירת חרדלית של גשמים אלא למאן דאית לי' נהרא מכיפי מיברך משמע דלרב מדאו' פסול מ"מ אין זה מוכרח אלא דגם לרב הוי מדרבנן וגם ח"ש סי' ר"ב חקר בדברי הרא"ש הנ"ל דנוטפין דרבנן לכ"ע ה"נ נוכל לומר דכלהו ס"ל משום חרדלית של גשמים ואל"ה מהני השקה אף שאפשר לפרש דמה שכ' הב"ח דהוי מדרבנן היינו בנהרות ומטעם דנהרא מכיפי מיברך מ"מ לא נראה כן למעיין שם היטב בדברי הב"ח אלא דעיקר טעמו דל"מ השקה לנוטפין הוא מדרבנן דכיון דהוא פסק להילכתא כר"ש ורא"ש ע"כ דגם לדאו' מהני השקה אלא דאעפ"כ קילי התם כיון שיש פוסקים מקילין משמע מזה דמדרבנן הוא דל"מ השקה לנוטפין דמעיקר הדין דא ודא דאו' היא:

ומה שחידש הדר"ג דאף להחולקים על הרשב"א לפי הבנת הב"י בפי' משנה דשוקת וס"ל דאם לא העבירו ע"ג שפה אינו מטהר היוצאים מן השוקת מ"מ בהומשך אח"כ ע"ג קרקע ג' טפחים מודו לרשב"א דכמו דרבי' והמשכה מהני משום דהוי דרבנן ה"נ בכלו שאוב הוי דרבנן לפמ"ש הר"ש והרא"ש דמעין שהעבירו ע"ג השוקת פסול אינו אלא משום גזירה וע"ז הוקשה לי דא"כ לפי מה שהשיא מהרי"ע שם דעת הרשב"א גם כן לשיטת ר"מ ורא"ש הנ"ל מ"מ למה שיים בתשובתו דאם הומשך כלו כשר לדעת הרי"ף ולא לדעת ר' אחא הא בכגון זה אף ר' אחא מודו דשאיבה שהמשיכה כולה כשירה גם מ"ש הדר"ג דלאחר שנמשך דינו כמעין ג"כ לא ידעתי אמאי לא יהא דינו כמעין שהעבירו ע"ג אחורי כלים שפסק מהנו דין מעין ואף שנמשך אח"כ אין זה דומה לשאובין שהמשיכו שטעם איסורו משום תפיסת ידי אדם וע"ז מהני שפיר ההמשכה דאין ניכר עוד תפיסת ידי אדם אבל לענין מעין שפסול משום שהופסק מן המעין א"כ מה מהני ההמשכה שאח"כ ואף שכ' הפוסקים בהמשיכו דהוי כנובעים מקרקע דהיינו כנובעים ולא נובעים ממש דוודאי לענין שאובין כיון שנראה כנובעים בטלה תפיסת ידי אדם דההבאה למקוה אינו ע"י תפיסת ידי אדם אבל לענין מעין צריך או שיהיו נובעים ממש או שלא הופסקו מן המעין ותרווייהו ליתנהו הכא:

גם מה שכתב דפשיטא לי' דמותר לטהר השאובין ממקוה זוחלת אף שפסול לטבול בו ולא ידענא מאי פשיטותא הא אפש"ל דכל שאינו מטהר את הטמאים אינו מטהר את השאובין ג"כ והרי הרא"ש נתן טעם להשקת השאובין מהשקת מים טמאים ובוודאי דהשקת מים טמאים לא מהני אלא במקוה שמטהר שאר טמאים ג"כ גם הבנתי לשון זה מדברי הח"ס סי' ר"ע ד"ה אבל מהרי"ק שכ' על הרמב"ם בהא דאין הזוחלין מערבין שכ' דסברה גדולה הוא דכיון שאין טובלין בו כשהוא זוחל ה"נ אינו מכשיר את האחרים ג"כ מיהו נראה דאף לפי מה שנראה מסוגי' דחגיגה דף י"ט דבגוד אחית פליגי ולכ"ע הא דאין הזוחלין מערבין מ"מ היינו דוקא דמיא דג' גממיות שאינו בא אלא לערב את המקוואות ולא לטהר אותן אבל לטהר את השאובין צריך דווקא מקוה או מעין הכשר לטבול בו ואף שנראה לכאו' היפך מזה בתשו' ר"ח דלטהר את השאובין עדיף טפי היינו במעין שהוא עצמו מטהר בזוחלין ולא מזיק אלא מה שלא נקרא חיבור דרך זחילה ע"ז כ' שפיר דלהבר הגונא על עצמו עדיף טפי להקרות חיבור ולערב את הג' גממיות אבל במי נוטפין פשיטא הוא משום שאינו מטהר בעצמו בזוחלין אז גרע לענין שאובין שצריך לטהר ונשא"כ בגממיות שצריך חיבור ולא השקה לטהר ואפשר שהמעיין תמלא ידו בזה ליישב מה שנראין לכאו' דברי הח"ס בב' תשובות הנ"ל כמתנגדים דהתם תמה על הר"מ והכא כ' סברה גדולה והיינו דמשום חיבור אין סברה שיזיק כיון דקיי"ל גוד אחית אבל משום השקה א"ש וס' גדולה היא ובסי' ר"ח קאי אמעין ואין כ"מ רק לענין היבור שפיר כ' מ"ש:

ב"ה

יזכה לראות בבנין ציון וירושלים כבוד ידידי ידיד ד' הרב הגאון הצדיק המפורסם עה"י פה"ח כקש"ת מו"ה משה הלוי יונגרייז שליט"א אבדק"ק קאשוי יע"א.

יקרתו הגיעני בעש"ק ותמהתי על ענוותנותו ומה מלא הדר"ג כ"י בי לסמוך על הוראתי בדבר הלכה אך מצותו עוברת עלי ולא אוכל למשוך ידי ממנו, הן אמת כי בד"ח ס' מ"ב נראה שלא החמיר להורות כדברי הר"ש רק לכתחלה אך בכמה תשובות אחרות מחמיר יותר מראשית כזאת תמהתי מאחר שהוא שיטה יחידית אכן לפענ"ד גם הר"ש יודה דבוודאי טעמו של הר"ש מה שפסול במקום שלא הי' בתחלה הוא מטעם שאין זה עיקר מהלך הנהר א"כ מטהר בזוחלין אלא בעיקר מהלכו אבל בנ"ד מאחר שבכל שעה החפירה היא הילוך הנהר עצמו למה לא יטהר בזוחלין וכי היכן מצינו לענין פסול זוחלין איזה חילוק בין נעשה בי"ש או בידי אדם ותדע דאם הי' זה מקרי תפיסה בידי אדם לא הי' מטהר אפי' באשבורן או כמ"ש ב"י בשם מהרי"ק ס' ע"ן דחפירות קרקע לא מקרי בידי אדם ואין לומר דהיינו לענין פסול שאובין אבל לא לענין פסול זוחלין דהיכן מצינו ענין זה במשנה וגמ' ואפי' בפוסקים ואין ספק אצלי דטעמו רק משום דהא דמעיין מטהר בזוחלין היינו משום שדרכו בכך ומה"ט ס"ל דדוקא במקום שדרכו בכך שהוא שטף הנהר בכל עת ואפי' נמשך ע"י חפירת אדם והתבוננתי בלשון הר"ש בפ"ה שהביא שם שתי תוספתי' ובראשונה פי' והרחיבו שעשה בריכה לפניו ונתמלאה מים ובשני' במעין עומד פי' והרחיבו שעשה מקום עמידתו רחב ולמה לא פי' בתוס' ראשונה ג"כ שעשאו רחב אלא מפני דשם מיירי במעין מושך כעין נהר אפי' הרחיב מקום מרוצתו אינו מזיק כלל מאחר שעכשיו גם שם מרוצת הנהר ומהלכו ודרכו להיות זוחל לכן פי' שעשה בריכה לפניו והוא אינו שייך כלל ואינה במקום מהלכו לכן אינו מטהר בזוחלין אבל במעין עומד פי' כפשוטו שהרחיב מקום עמידתו ממ"ש ואעפ"כ אינו מטהר בזוחלין מאחר שהמעין לא הי' דרכו זוחל מעולם וכן מה שהביא הב"ח בשם תשובת מהר"ם היינו דוקא משום שהמים שבחפירה הי' מכזבי' והנהר הולך כבתחלה א"כ אין בחפירה מהלך הנהר והר"ז כבריכה אבל במקום שהנהר מהלך לעולם מטהר בזוחלין ומוכח כן מדבריו דאל"כ למה התנה שהמי' מכזבי' בחפירה א"ו דאי לאו דמכזבי' לא הי' מסתפק הב"ח כלל שוב ראיתי בס' לחם ושמלה אות ה' שדחה ג"כ דברי ס' מי שילוח שכ' לחלק בין נעשה החפירה בי"ש או בידי אדם וראיתי שמביא שם דברי תוס' מעין שהוא צר וחקקו והרחיבו דמשמע מזה לכאו' כנגד מ"ש לעיל אבל הרואה יראה שתוס' זו שני' שם שלא בדקדוק והגי' הוא כמ"ש בר"ש ופי' הר"ש הוא המקור לזה ולפענ"ד פי' הר"ש הוא כמו שפרשתי נכון ומוכח ג"כ הכי מדברי הב"ח שלא נסתפק אלא במכזבין והנלענ"ד כתבתי והדר"ג כ"י יבחר ויתענג על רוב שלום ורב טוב כאונ"פ הטהורה ונפש ידידו דוש"ת.

הק' שמואל ראזענבערג.

ב"ה

או"ד מוש"ק פ' ויחי תרס"ב לפ"ק.

שלום וכ"ט לידידי הרב האברך החריף ובקי בחדרי תורה בע"פ יראת ד' היא אוצרו כש"ת מהו' יודא סגל ראזנער רב ומורה בק"ק טשאפ והגליל.

מכתבו הגיעני בעש"ק כחצות היום ולא הי' עוד שעת הכושר לעיין בשאלתו עד עתה וטרם אענהו אברכהו בברכת מז"ט ד' ירים קרנו ומזלו מעלה מעלה וימצא חן בעיני ד' ואדם ועו"ד שאלתו במקוה העשוי' במדרגת אבנים ומחמת תגבורת המים עשוי' דף של עץ להפסיק חלק א' מן המקוה מקום עמקו וטובלין על המדרגות עצמן ורצה כ"ת כ"י שיש על המדריגות חטיטות בית קבולי' צרורות וחושש מע' אם אין להם מטעם זה תורת כלי כיון דניחא לי' בעבור צרורות וכעין שכ' הח"ס בסי' ר"א ומטעם זה נוח לעשות בדף המפסיק נקב כשפופרת הנוד שיצא עכ"פ מחשש דאו' כמ"ש הב"י בשם הר"ש והרא"ש הנה דבר זה אינני מבין כי דברי הר"ש והרא"ש אינם אלא כשכל המים והאדם הטובל בתוך הכלי אבל בנ"ד ע"כ שעד הפסק דף יש ג"כ שיעור מקוה מאחר שלא הי' עד עכשיו עירוב מקוואות וא"כ למה זה לי עוד לחבר המים שהם חוץ לדף הנה בלא"ה מחוברין אותן הכלים למקוה מ' סאה יותר הרבה מכשפה"כ אמנם כן בלא"ה אינני יודע מקום לחוש הלא באותן חטיטות א"א לעמוד בתוכן ואין כאן חשש טבילה בכלי שהוא דאו' ופסול שאובין אין כאן שהרי מקוה שלימה היא וא"כ אפי' הי' להם תורת כלים אין כאן חשש אלא משום גזירת מרחצאות שבסי' קנ"ח סעי' כ"א וסי' ר"א סעי' י"ב אבל אין זה אלא בכלים המקבלים טומאה אבל לא בכלי אבנים ועי' בש"ך ר"א ס"ק ל"ז אבל מלבד כל זה אפי' הי' איזה חשש איסור אם היו אותן החטיטות בתלוש מהי תיתי לחוש שנעשו בתלוש דלמא רק בין המים בתוך המקוה נעשה והאבנים שחקו מים ובוודאי נעשה המקוה ע"פ רב ומורה ובחזקה שאינו יוצאה מתחת ידו דבר שאינו מתוקן כהלכו של דבר אינני רואה במקוה זו שום מיחוש וד' יצילנו מכל מכשול וטעות ויראינו מתורתו נפלאות כאוס ידידו דוש"ת:

הק' שמואל ראזענבערג.

ב"ה

ב״ה

סימן א'

יום י״ע למב״י תרל״ח לפ״ק פה טשאבא יע״א.

שוכט״ם לכבוד ידידי הה' המופלג זית שופכני יושב ועוסק בחוקי חורב כה' יוסף סג״ל הורוויץ נ״י. (וכעת נשתנה שמו לשבח והוא הרב החו״ב מו״ה יוסף מיללער נ״י דומ״ץ בק״ק גאלאנטא יל״ו בהמ״ח ספר אור יוסף).

מכתבו הגיעני בזמנו אבל לא בזמני כי לא הי' הזמן מסכים עמדי להשיבו אז יען הייתי בעת ההיא מוקף בהקפת כל הראש בחבילי טרדין בטרדת החג ועניניס שונים וכל מילי דמתא עלי רמי' גם קבלתי אז מרב אחד ממיודעי והשבתי לו בשבוע זו ואח״כ פניתי להמון דבריו והנה האריך מעלתו מאוד ואם גם אנכי אשיב לו בארוכה על כל פרט ופרט כ״א פרטים יהי' א״ך לרבות דברים הרבה אין קץ ע״כ יהי' דברי מועטים:

א' **מה** שדקדק ברמ״א שכ' ונשכבו על משכבו ידע לפני מי הוא שוכב ודקדק שמקומן של דברים אלו בסי' רל״ט לפ״ד הפי' הוא שכשיעור משיכתו אף שעדיין שוכב על משכבו וא״א אז להרהר בדברי תורה מטעם כי אינו נקי כ״כ אעפ״כ ידע ויהרהר עכ״פ לפני מי הוא שוכב ואם אינו יכול לקבל עול מלכות שמים בדברי תורה וקריאת שמע עכ״פ יהרהר לפני מי הוא שוכב ויאמר עכ״פ הודאה קלה בלי שם ומלכות כמבואר שם. אבל בסי' רל״ט דמיירי בתחילת השכיבה אז לא הולרך להרהור הזה דעדיפא מינה כתב הרמ״א שם בסעיף א' וכשקרא ק״ש ולא יוכל לישן חוזר וקורא כמה פעמים עד שישתקע בשינה. ולכן כ' בסי' א' בסוף השכיבה כשיעור משינתו:

ב' **ומה** שהקשה על מה שהקשה מג״א על הא דפסק המחבר דאשה כשירה לעשות ציצית דהא בכל דוכתי דרשינן בני ישראל ולא בנות ישראל והקשה ממה שכ' המג״א בסי' קכ״ח ס״ק ל״ז ממ״ש סוטה ל״ח אין לי אלא בני ישראל גרים נשים ועבדים מניין ת״ל אמור להם לכולהו אף אנן נמי נאמר כאן ועשו להם לכולהו אין הדמיון יפה דהתם להם קאי על המתברכים ושפיר איכא למימר דנשים בכלל המתברכים אבל כאן אם נאמר להם לכולהו יהי' הפי' ועשו לכולהו אף לנשים ציצית על בגדיהם וא״כ יהי' נשים מחויבות בציצית היפך האמת. ואם יאמר היא גופא קשיא נלמוד מכאן דנשים חייבות בציצית ועל הגמ' עצמה קשה. על זה אפשר לומר דלא משמע להו הא' דרשה כלל דבשלמא גבי ברכת כהנים התם כל הענין של אמור להם מיותר כיון דכבר כתיב כה תברכו אבל כאן אין הענין לגמרי מיותר שצריך לכתוב ועשו להם ציצית רק תיבת להם בלבד מיותר ואין בידינו כח להמציא דרשא להקשות על בעלי הש״ס מה שאין דוגמתה נדרשה במקום אחר.

מיהו ממילא רווחא שמעתא ומכי ומיכי' עלתה ומלאכו ישוב נכון לפענ״ד לקושית מג״א דהכה לכאו' מאי הקשה כלל דלמא הא דדרשינן בני ישראל ולא בנות ישראל היינו לענין חיוב מצות ציצית אבל לענין עשיית הציצית כשרות כיון דעכשיו קיימינן דלא כר״ת דמדמה ציצית לתפילין ועיין טו״ז. אלא דלזה לא צריך קרא דתיפוק דהוה לי' מצות עשה שהזמן גרמא אבל לדבריו א״ש דאכתי צריך קרא דפטורות ואף דהוי מעשהז״ג מכל מקום הוה אמינא ועשו להם לכולהו לחייב נשים בציצית לכן צריך בני ישראל ולא בנות ישראל לפטור ולעולם דכשרות לעשותו ואף דבגמ' אמרו טעם אחר לפטור היינו משום דבאמת לא נפטרו מדרשא דבנ״י רק דאתי' קרא להשמיענו שלא נטעה בדרשה דלהם לכולהו וכדון מצות ציצית כשאר מצות עשה שהזמן גרמא:

ג' **ומה** שהקשה על מג״א סי' כ״א ס״ק ב' בשם כתבי אריז״ל עפ״י הסוד שיש לשכב בטלית קטן והראי' ממנחות כיון שראה דוד את עצמו ערום במרחץ. וכו' למה לא אמר בלילה אלא וודאי שהי' שוכב בטלית והקשה הא בלילה הי' מהרהר בד״ת לא קשה מידי דאכתי למה לא נצטער כשהלך לישן על שהי' ערום מן המצות בשעת שינה וא׳ דפטור הלא גם במרחץ פטור ואסור וא׳ דבמרחץ לא נפטר שלא הי' לו לילך למרחץ א״כ גם במצות מילה למה נתקררה דעתו אכתי לא נפטר ממה שביטל תלמוד תורה שלא להכרח ובלי אונס ולא תרפני עד בלעי רוקי כתיב (איוב ז' י״ט) א״ו שלא נכנס למרחץ אלא לצורך גדול ע״ד שאמר הלל לגמול חסד לאכסני' ואעפ״כ נצטער על שהוא בלא מצות אף שהוא פטור א״כ הי״ל להצטער גם על שהוא ערום בלא מצות בשעת שינה א״ו שהי' מלובש בציצית:

ומה שהקשה עוד דלדעת הרמב״ם דבלילה פטור אף כסות יום מה הועיל בציצית שלו אגב שיטפי' טעה בלשונו במה שכתב דקיי״ל כהרמב״ם דבסי' י״ח הביא המחבר ב' הדעות ולא הכריע וגם הרמ״א החזיק הדבר בספק ועיקר קו' כתובה היא על הגהות לבושי שרד שבאו״ה החדשות וכ' בלזה כיון המג״א במ״ש ועבי' י״ח ובודאי ימלאו אבל רבו הגאון נ״י יע״ש. מיהו מזה אין תפיסה על האריז״ל דיכול לפסוק כרא״ש. והנכון כיון דבדברי הגדה עסקינן לפרש הדברים בדרך אגדת דלכאו' מאי זה נסתכל במצות מילה ונתקררה דעתו הא מכל מקום איננו עוסק עתה במצוה ומה הועיל במה שישנה עליו והדבר צריך הבלין. וכ״ל דמצוה מגינה מן החטא ע״ד שאמרו בגמ' תורה בין בעידנא דעסיק בה ובין בעידנא דלא עסיק בה מגינה ומצלה מצוה בעידנא דעסיק בה אגוני מגיני אצולי לא מצלה ופירשתי הדברים דקאי לענין חטא שמגין מן החטא שלא יבא חטא ע״י. ולפ״ז ניחא דכיון שהי' עליו ציצית אף דנסתלקה מצותו ואיננו עתה מצוה ועושה לדעת הרמב״ם כיון שהוא לילה עכ״פ איננו ערום בלא מצוה ומגין עליו ויש לפרש בזה ולדקדק בלשון הגמ' שאמרו ראה עצמו ערום הול״ל הי' ערום. והנה דהנה

אדם

אדם הראשון וחוה קודם החטא לא ידעו שהם ערומים ולא נתביישו עד אחר החטא וידעו כי ערומים הם ומצינו בדוד שהרגו ליצה"ר בתענית מיהו עדיין אינו מוכרח שהגיע למדרגתו של אדה"ר קוה"ח. וכל זמן שלא נכנס לבית המרחץ ותמיד הי' עוסק בתורה ובמצות לא ידע כלל אם הוא ערום. אף אם הי' ערום בביתו דערום מותר בהרהור ד"ת אבל כיון שנכנס למרחץ וראה עצמו ערום היינו שהרגיש בושה מחמת שהוא ערום ואמר לעצמו בודאי בשביל כך ירדתי ממדרגתי ומרגיש שאנכי ערום בשביל שאני בלא מצות והי' ירא לנפשו שאין מי שיגין בעדו שלא יבא לידי חטא ומחשבה זרה עד שנסתכל במצות מילה וחשב בלבו כדאי היא המצוה שתגן עליו ובשעת שינה הי' מגין בעדו מצות ציצית כידוע שמצות ציצית סגולה לזה:

ד' **ומה** שכ' לתרץ קו' מג"א בסי' כ"ב הא על כלים חדשים צריך לברך בשעת הקנין ותי' דס"ל כמהרש"ל בסוכה דף מ"ו בתוס' ד"ה הרואה דלא מצינו שהחיינו בלא ברכה אחרת א"כ עדיין הקושי' במקומה עומדת מ"ש מכלים חדשים שמברך בלא ברכה אחרת ועוד יעיין מחה"ש שם ויראה מדבריו דהמג"א פי' דברי המחבר שלא בשעת לבישה קאמר אלא בשעת הטלת ציצית וכן משמע להדיא ברמ"א וא"כ עדיין מברך שהחיינו בלא ברכה. כמוזכר לעיל שאינו מברך על עשיית ציצית. והנה באמת דברי מהרש"ל שם קשים מאד כפשוטם וכה קושי' מהרש"א וכן מצינו ברכת שהחיינו הרבה פעמים בלא ברכה אחרת על גשמים ועל בשורות טובות מה שאין לו שותף בטובה ההיא כמוזכר הרבה באו"ח סי' רכ"א רב"ב רכ"ג ייע"ש לכן עלה במחשבתי דכונת מהרש"ל על שהחיינו שמברכין על המצוה אין מברכין בלא ברכה אחרת דכיון שאינו מברך על מצוה עצמו ע"כ שאינו עוסק במצוה והאיך יברך שהחיינו על שזיכהו ה' לקיים מצותיו והוא ע"כ אינו מקיים מדאינו מברך על מצוה עצמה אבל בדברי הרשות שיש לו שמחה וודאי מברך שהחיינו בלא ברכה אחרת דמה שייכות יש לברכה אחרת ומדוע יתלו זה בזה והוא דבר שאין לו מוכן זולת במצוה כמ"ש. ולכן לא תקנו ברכת שהחיינו לרואה בסוכה ולולב. ומדי דברו בו זכור אזכור עוד מה שעלה במחשבתי על דברי התוס' ד"ה העושה דאין מברכין רק על מה דאתי מזמן ולא על כלים חדשים והקשו מפדיון הבן וכמו כן קשה מברכת גשמים ובשורות טובות היכא שאין לו שותף. ואמרתי לפרש כונתו דדוקא ממה דאתי מזמן לזמן ואינו בכל עת שירצה בזה שייך לברך שהחיינו לזמן הזה אבל מה שנעשה בבחירתו ואפי' בכל עת שירצה ע"ז לא שייך לברך שהחיינו לזמן הזה דהרי איבעי הי' קונה כלים הללו בזמן הקודם ולכן תפס רק אמה שאמרו סתם שמברך בכלים חדשים דמשמע אף אם היו מוכנים לפניו מקודם וע"ז השיג רב שרירא גאון מדלא אתי מזל"ז ולא קשיא איך יחלקו על סתם מתניתין דמתני' תנא אין צריך לפרש דבריו ומיירי בלא הי' אפשר לקנות כלים הללו מקודם והגמרא פליג מנה גמ' דעירובין והנה לפ"ז בגשמים ובש"ט ניחא דזה אינו תלוי אלא ברצון מי שאמר והי' העולם ולכן מברך שפיר שהחיינו לזה"ז שהגיע עת רצון לשלוח מים ע"פ חוצות ולא הי' בידו להקדים ולפ"ז מיושב גם מפדה"ב דא"א להקדים ואפי' במאחר הפדיון מ"מ אין בידו לקיים בכל עת שרוצה וזה נכון לפענ"ד:

ה' **ומה** שהקשה על מה שכ' המג"א בסי' מ"ו שקי"ל דסומא לא יברך פוקח עורים מהא דסי' ס"ט סומא פורס על שמע הנה הפמ"ג ולבושי שרד מגיהים באמת מנה קו' זו במג"א כן צ"ל דסומא מברך. אבל יד' אפרים חולק עליהם ואיננו משבש הספרים ומחלק בין ברכת פוקח עורים ליוצר המאורות והחילוק מבואר שהתם מברך על יצירת המאורות שמגיע מזה טובה לבני אדם וכיון שמגיע גם לו טובה שפיר מברך גם הוא אבל כאן על שלימות הגוף הוא מברך וכיון שגופו חסר מזה השלימות אינו מברך אף שמגיע לו טובה כיון שכאן הברכה היא על גוף עצמיי בפרטו כן צריך להבין דבריו:

ו' **ומה** שהקשה על מג"א בר"ס ק"ו שכ' לחלק בין ק"ש משום דק"ש דדי שיעמוד בפסוק אחד בקל יכול לקרות והקשה הלא בתפילה ג"כ די מדאורייתא באיזה בקשה קטנה כמ"ש המג"א בס"ק ב' יפה הקשה וכמ"ש דע"כ כ' זה המג"א לתרץ אליבא דמ"ד תפילה דאורייתא וכן כ' בהגהות ל"ש. אך תשובה בצדה דמדאורייתא די בפעם אחד ביום. ויצא י"ח בתפילה שא"כ במנחה או שילא כבר בערבית ושחרית אבל בק"ש זמנה מדאורי' ולכן הוצרך המג"א לומר דדי בפסוק ראשון בעמידה:

ז' **ומה** שתמה על מה שכ' המג"א בסי' קנ"ו שאם רואה דברים ניכרים מותר לקבל לשון הרע מדוד שקיבל לשון הרע על מפיבושת ותמה שהרי אמרו בפ' במה בהמה אלמלא לא קיבל לשה"ר לא נחלקה מלכות בית דוד אלמא דחטא איסתמיעתי גמ' ערוכה באותו פרק עצמו דדברי המג"א הם דברי שמואל ופליגי רב ושמואל התם בהדי' דרב סובר קיבל דוד לשה"ר ושמואל אמר לא קיבל דברים הנכרים חזא בי' והכי מימרות של חלוקת מלכות בית דוד הם דברי רב לשיטתו דס"ל דלא חזא בי' דברים הנכרים דוודאי לא פליגי רב ושמואל בזה עצמו אי מותר לקבל בנכרים הדברים דא"כ הי' להם לפלוגי בדרך הוראה לדינא רב אמר אסור לקבל אף בנכרים וכו' א"ו כמ"ש:

ח' **ומה** שהקשה על מג"א בסי' תמ"ד שכ' ומ"מ בשחרית ג"כ יפסיק לשנים והקשה מסי' רע"ו הוא גורם ברכה שא"ל הכת המג"א עצמו כ' שם בסי' רע"ו ואף דלא קיי"ל הכי היינו משום סעודה ג' אבל משום ק' ברכות אין להוסיף הרי שס"ל שיש חילק בין סעודה ג' דהי' יותר חיובת ממאה ברכות בכל יום. ומה שכ' דלדידן דשורפין חמץ קודם זמנו ליכא איסור אם נהנה מאפרן האמת אתו וכן הוא ברמב"ם להדי' וגדולה מזו אמרו

בגמ'

בגוני' שאפי' רק חרכו קודם זמנו מותר בהנאה לאח"ז אולם לתרץ קו' המג"א צריך להוסיף וני"א וקמחא דדוקא באיסור דאורייתא גזרו בזה דנקברין לא ישרפו אבל באיסור דרבנן. לא והנה שעת ביעורו הפי' לדברי הרמב"ם העלתי במקום אחר דהיינו בשעה ששית ואז אינו אסור רק מדרבנן ושפיר כ' שורפו או פוררו דקאי אכילד ביעור חמץ דמשמע בשעת ביעורו דהיינו בשעה ששית ולכן גם מה שכ' אח"כ ואם לאחר איסורו קאי אשעה ששית וק"ל. ומה שהקשה על המג"א בסוף סי' תמ"ו שכ' לחלק בין טבל לחמץ דטבל אסור לטלטלו משום דלאו דעתו למשדי לכלבים וחמץ מותר משום דדעתו למשדי לכלבים והקשה מגמ' שבת דף מ"ג שאם עבר ותקנו מתוקן הרי דאינו מוקצה טבל מדעתו יעיין בתוס' שם דדוקא לענין ביטול כלי מהיכנו מהני האי טעמא אבל עכ"פ בעוד שלא תיקנו הוי מוקצה שאסור לטלטלו ומה דקשה ע"ז א"כ איך מותר לאחר שתיקנו כיומא מגו דאתקצאי ביה"ש וכו' כבר הקשה תוס' כן בסו"ד והטעם דמהני לענין ביטול כלי מהיכנו כ"ל משום דרש"י פי' הטעם דדמיא לבנין וכיון שאפשר באיזה צד שיחזור להיתר טלטול עוד היום שוב אינו דומה לבנין:

ט' **ומה** שהקשה על המחבר בסי' תמ"ח דמתנה עמ"ל לא מהני גבי חמץ וכ' מג"א הטעם שמא לא יקיים התנאי והקשה לא יכפול בתנאי וא"כ יהי' תנאי בטל ומעשה קיים ואעפ"כ לא יפקיד דנכרי א"ל ת"כ הנה סותר דברי עצמו דמתחלה כ' שיהי' מעשה קיים ואח"כ כתב דאעפ"כ יצטרך להחזיר משום דנכרי א"ל ת"כ וא"כ אף בלי ת"כ אם לא קיים התנאי המעשה בטל ואם יאמר דמצד האיסור הוא של הנכרי ואעפ"כ מחייב להחזיר לו זה דבר שאין לו יסוד ושורש ויש מקום לפלפל בזה עפמ"ש הקצוה"ח ליישב דברי הרמ"ך שבב"י סי' תרכ"ח ואין הפנאי מסכים עמדי להאריך עוד ומ"ש ליישב דברי הרמ"ך פלפול נאה הוא ויען כי שאלו ורצונו לשמוע תורה מפי לא אמנע דבר מלהעתיק לו מ"ש זה איזה שני' על קו' הנ"ל לקרב הדברים אל השכל בלמדי סוגי' דמתנה עמ"ל וז"ל שם וכו' וכו':

י' **ומה** שהקשה עוד על מה שאנו משכירים בית לנכרי במכירת חמץ אגב קרקע והלא אסור להשכיר בית לחמץ כמ"ש המג"א סי' ת"כ סק"ו כבר נשמרו האחרונים מזה וכתבו שבישראל הדר בבית אחר בשכירות שאסור להשכיר לאחר בסתם לבית דירה וצריך להשכיר רק שיניח שם חפציו לא ישכיר להניח חמץ רק סתם חפציו וכבר כתב החק יעקב שאינו אסור רק במזכיר בפי' לחמץ וכן אני נוהג לדרוש ברבים ויעיין בקונ' ש"ע להרב הגאון מהר"ם ג"פ נ"י והנה השבתיו עד אות י"ד שבמכתבו ויהי' די בזה כעת עתה וה' יחזקהו ויאמצהו ויעלה מעלה לשם טוב כגן רטוב ויהי' לגפן אדרת כ"ד אוהבו

הק' שמואל ראזענבערג.

סימן ב'

במג"א סי' א' ס"ק י"א והטור כ' אחר אשם יאמר יה"ר שהאשם נמי בא בנדבה כפי שאמרו בנדרים שהחסידים נודרים עצמן בנזיר כדי להביא קרבן ותמה המג"א הא נזיר מביא חטאת וכו' וכו' ועוד דעכ"פ חטאת מקרי בא בנדבה דמביא נזיר טהור ע"כ ע"ש ונלפענ"ד עפמ"ש המג"א עצמו דאחר אשם יאמר אם נתחייבתי ולא אחר חטאת דבחטאת לא מהני תנאי דכיון שאינו יודע אם הוא מחויב הרי ודאי אינו מחויב דאינו מתחייב בלא ידיעה בתחלה אבל באשם מהני תנאי דלא בעי ידיעה בתחלה ולפ"ז ניחא דבשלמא גבי אשם דאף שאינו יודע מ"מ אפשר שהוא מחויב אשם לכן פי' אשם על שנך שנודרים בנזיר כדי להביא אשם אף שאין זה חיוב וסתם ב"א אין להם כלל לידור בנזיר שהרי מקרי חוטא מ"מ תועלת הוא אצלו כדי שאם נתחייב אשם ממקום אחר יתכפר לו בזה אבל בחטאת כיון שאינו יודע בנידור וודאי הוא שאינו מחויב כיון דלא הוי ידיעה בתחלה א"כ ל"ל לידור בנזיר כדי להביא חטאת הלא חטאת נזיר אין צורך לו וחטאת אחרת אינו מחויב כיון שאינו יודע כללו של דבר שכוונת הטור שיביא אשם נדבה כדי להתכפר בו אשם תובה שאפשר שהיא מחויב בו אבל חטאת שאינו מחויב בו למה יביא חטאת נדבה כלל דוק בדברי מג"א שם ותמצא שדברים נכונים הם:

בסי' א' ס"ק א' בט"ז שם שהקשה דבלא"ה יש חשש שילבש בגד של ד' כנפות בלא ציצית וכ"ל עפמ"ש החוו"ד לדעת הרמב"ם דס"ד מה"ת לקולא מ"מ לענין קיום המצוה אין יוצאין בספק מה"ת ולפענ"ד יש להמתיק בדבר ע"ד שאמרו אונס רחמנא פטרי' אבל אונס רחמנא חייבי' לא אמרינן וכוונתו דכיון דלא אסרה התורה הספיקות ממילא כשאוכל ס"ט אף דקמי שמיא גליא שהוא טרפה וודאי והוא אוכל טריפה ע"ז הו"ל אונס דפטרי' רחמנא אבל גבי מצוה אם קמי שמיא גליא שהוא פסול אף שאינו נענש על ביטול מ"מ גם שכר אינו מקבל כמקיים מצוה [דומה לזה שמעתי מהגאון ברוך טעס ז"ל על קו' מהרש"א בתוס' מלת כותי] וסברה זו מתקיימת דוקא אי אמרי' שהספיקו' לא נאסרו:

והנה השע"ת מביא כמה שיטות דלא סמכינן אחזקת היתר לכתחלה וגם יש פוסקי' דצריך לברר היכי דאיכא לברורי ולפ"ז לענין איסור לבישה הו"ל ספק איסור ולא מיתסר אלא מדרבנן לדעת הרמב"ם וסמכי' אחזקת שהם קיימים אבל לענין ברכה שמברך אהמצוה ואי מצוה פסולה מברך לבטלה וצריכין אנו לדון אי מצוה כשירה והו"ל ספק שאסור מדאו' וע"ז לא סמכי' אחזקה במקום שיש לברר ואף דברכה לבטלה הו"ל ג"כ ספק איסור מ"מ איסור זה תלוי דוקא אי מקיים מצוה ואנו דנין בתחלה אם הוא מצוה כשרה או לא וענין ברכה לבטלה נלמד מזה ממילא והו"ל ספק מצוה גם יל"ח לדעת תוס' יבמות

דף ל׳ איכו בא חיוב ציצית רק לאחר לבישה והו״ל שוא״ת אבל לענין ברכה יש להסתפק מקודם והו״ל קיס ועשה:

על מה שהקשה המג״א בסי׳ י״א ס״ק י״ב לשיטת הב״ח דיעשה ב׳ נקבים להטלת ציצת ממה שאמרו בגמ׳ ואי ס״ד קשר עליון לאו דאו׳ כלאים בציצת היכי משכח״ל ולשיטת הב״ח הו״ל תוכף שתי תכיפות דהוי חיבור ולפענ״ד כ״ל דאין כוונת הב״ח דמדאו׳ איכו יוצא כלל בלתי ב׳ נקבים דמאי תיתי לומר כן וכיון שמדאו׳ אין חיוב לעשות שוב מקשה שפיר כלאים היכי משכח״ל הא אפשר לקיים שתיהן ע״י שלא יעשה ב׳ נקבים ואס״ד קשר עליון לאו דאו׳ למה אמרינן דעשה דוחה ל״ת כיון דאפשר לקיים שתיהן א״ו דקשר עליון דאו׳:

סימן ג׳

במנחות דף צ״ה ע״ב.

מתני׳ אחת שתי הלחם ואחת לחם הפנים לישתן ועריכתן בחוץ ואפייתן בפנים ואינן דוחות את השבת וכו׳ ובגמרא הא גופא קשיא אמרת לישתן ועריכתן בחוץ אלמא מדת יבש לא נתקדשה והדר אמרת וכו׳ דלמא עשרון לא מקדש תנור מקדש אלא אי קשיא הא קשיא. אפייתן בפני׳ אלמא תנור מקדש ואין דוחות את השבת איפכא בליכה. וכתב הרמב״ם בפ״ה מהל׳ תמידין ומוספין הל׳ ז׳ דלחם הפנים אפייתן בפנים העזרה. וא״כ פסק דאינן דוחות את השבת והקשה בעל לח״מ דא״כ קשיא לדידי׳ קושי׳ הגמ׳ אלמא תנור מקדש ואיפכא בליכה ועוד דהא בפ״ג גבי חביתי כ״ג פסק דדוחה את השבת וכ׳ טעם לדבר ועוד כיון שהתנור מקדש אם יאפה בע״ש יפסל בלינה ועוד הקשה דבגמ׳ אמרי׳ לישתן ועריכתן בחוץ אלמא מדת יבש לא נתקדשה וכיון שהרמב״ם פסק בהל׳ כלי המקדש דעשרון נתקדש א״כ היכי פסק דלישתן ועריכתן בחוץ:

ונלפע״ד ליישב הכל על נכון דבסוכה דף כ׳ גבי הא דממלא חבית של מים בע״ש וכו׳ פריך בגמ׳ וכייתי במקודשת ולא יכוין לקדשם ותי׳ זעירי כלי שרת מקדשין אפי׳ שלא לדעת וחזקי׳ אמר גזירה אטו לדעת וכו׳ ולפ״ז קשה דמאי פריך הכא הא איפסל בלינה דלמא אופה אותה ע״ד שלא לקדש עד למחר ואין כלי שרת מקדש אלא לדעת ובפשיטות הייתי יכול לומר דגמ׳ קאי הכא אליבא דזעירי וסייעתו דמקדש אפי׳ שלא לדעת ולפ״ז מוילא ניושב שיטתי׳ דהרמב״ם דהוא פסק בפי׳ בפ״ג מהל׳ פסהמ״ק הל׳ כ׳ דאין כלי שרת מקדשין אלא לדעת ופסק שפיר דאפייתן בפנים ואין דוחין שבת ואעפ״כ לא איפסל בלינה:

אמנם כן נלפע״ד יותר נכון דגמ׳ קאי הכא אליבא דכ״ע אף למ״ד דאין מקדש שלא לדעת ואעפ״כ פריך שפיר דאי ס״ד שאין מקדש עד למחר למה אופה אותה כלל בפנים מקודשת הו״ל לאפותה באיכה מקודשת כמו גבי ניסוך המים דמייתי באיכה מקודשת ולא שנך אמה שיגלא שלא לקדשה עד למחר משום גזירה כדאיתא התם ואפשר דגם גזירה שיאמרו לקידוש ידים ורגלי׳ נתמלאו שייך הכא דיאמרו לחם מנחה היא. ונ״ע א״ו מדהצריך אפיי׳ בפנים ולישה בחוץ מסתמא משום שצריך לקדשה בשעת אפיי׳ וז״ש אלמא תנור מקדש ולכן פריך שפיר דאי ס״ד שאין מקדשו עתה לא הי״ל לאפותה בפנים ותירץ ר׳ אשי וכו׳ ודוחה דבריו. וא״כ הדק״ל למה נאפה בפנים אבל קו׳ ז׳ דאיפכא בליכה דאפאה ע״ד שלא לקדש וקו׳ ז׳ מתורלת שפיר רק דנשאר עדיין קו׳ הראשונה אשר מכח קושי׳ ז׳ הוכיח הגמ׳ דמקדש עתה מיד דהייכו למה אפאה בפנים ורצה להוכיח מכח זה דמקדש מיד ועתה מכח שנדחו דברי ר״א צ״ל דלא מקדשה ונשאר קו׳ ז׳ במקומה למה נאפה בפנים ולא בחוץ כלישה ועריכה מאחר שאיכו מקדשו עתה אבל בשביל זה לא הוצרך הרמב״ם לדחותה מהלכה דבאמת קו׳ דאיפכא בליכה ל״ק כלל דאין כלי שרת מקדש אלא לדעת רק דלא ידעינן טעם שנאפה בפנים ועיין בפי׳ המשנה להרמב״ם שכ׳ וז״ל הסבה שמחמתה מותר ללוש חוץ לעזרה ולא יהא מותר לאפות אלא בעזרה לא נתבארה בגמ׳ הרי להדיא כמ״ש דס״ל שאין מקדש עתה בכלי שרת עד למחר דאל״כ אלא מקדש היום א״כ כבר נתבאר בגמ׳ הסיבה שצריך לאפות בעזרה כדי שתנור יקדם א״ו דס״ל דעכשיו איכו מקדש רק דלפ״ז קשה למה נאפה כלל בפנים ובשביל שלא נתבאר בגמ׳ הטעם לא הוצרך לדחותו מהלכה:

הגהה מהמחבר.

(**שבתי** והתבוננתי דאף דכי הרמב״ם בפי׳ המשניות שלא נתבארה בגמ׳ למה לישה בחוץ ואפיי׳ בפנים מ״מ בחיבורו מלא וכ׳ טעם נכון דהנה שם בהל׳ תו״מ כ׳ לשין ועורכין בחוץ ואופין בפנים ככל המנחות ותמה הכ״מ איך כ׳ ככל המנחות והלא כל המנחות גם לישה בפנים ודוחק לתרץ שתיבות ככל המנחות קאי רק האפיי׳ ומשנה למלך שם כ׳ דאף שנראה בעיני׳ לדוחק מ״מ האמת כן הוא שקאי רק אאפיי׳ מיהו עדיין לא נתישב הדחקות שהי׳ נראה בעיני הכ״מ ובאמת כיון שאיכו שוה מכל וכל לשאר מנחות למה דמה אותם הרמב״ם לענין אפיי׳ כאלו מה שנאפה בפנים הוא להשוותם לשאר מנחות וא״כ צריך עיון מדוע לא השוי׳ אותם גם לענין לישה בפנים וכ״ל דלכאו׳ קשה לפמ״ש תוס׳ דהייכו טעם דשאר מנחות נילושו בפנים מטעם שמעורבין בשמן ומדת לא נתקדש לכ״ע אכתי במנחת חוטא של קרבן עולה ויורד שלא הי׳ בו שמן למה נעשה בפנים וכ״ל עפמ״ש נוב״י שלא לחלק בין מנחה למנחה וכמו שמליכו כעין זה בסוכה שם לדברי ר״י גזירה שמא יאמרו לקידוש ידים ורגלים נתמלאו. וכן ה״כ שמא יאמרו מנחה אחרת הי׳ שנילושה בשמן ואעפ״כ נעשית בחוץ ולפ״ז א״ש מה שלה״פ נאפה בפנים ג״כ שלא לחלק בין מנחה למנחה והא דנילושה בחוץ כדי שלא נטעה אם הי׳ נילושה ג״כ בפנים

בפנים דדוחה את השבת כמו אביתין אבל במנחת חוטא נ"ל הכי דהוא קרבן שאין קבוע לו זמן ובפשיטות דלא ידחה את השבת לכן גם הלישה נעשה בפנים כי היכי דלא תחלוק ולפ"ז א"ש מה שכ' הרמב"ם ואופין בפנים ככל המנחות דבזה יהיב טעמא כיון שמעשהו בלא שנן לנה כאפה בפנים ועוד למסקנא הכל גמרא מרבי'):

ולפ"ז מיושב נמי מה שכ' הטעם בחביתי כ"ג דאי אפה מאתמול איפסל בלינה דהתם ע"כ שצריך לקדש עתה דהא אפיי' לישה ועריכה צריך בפנים והיינו כמ"ש התוס' דף כ"א משום דכתיב על מחבת מוכח דצריך כלי קדש ואי מקדש נפסל בלינה ולפ"ז ניחא נמי הא דכתב הרמב"ם בחביתי כ"ג ב' טעמים דמוכח מקרא ועוד דאיפסל בלינה ול"ל קרא כיון דסברא היא רק דמוכח פסול לינה עדיין אפ"ל דאף דבעי מחבת כלי שרת אבל אפשר ללוש ולאפות אדעת לקדש למחר ולכן כ' רק לסניף דבאמת כיון שמקדש מיד איפסל בלינה וכן קושי' ג' מיושב דלפ"ז לעולם עשרון מקדש והוא היכא מקדשה דבלא"ה אין הטעם בפנים באפיי' מיושב ועוד כלפע"ד ליישב דלכאורה קשה מאי פריך איפסל בלינה הא כיון דלה"פ כל זמנו אינו אלא בשבת ולא נשכחת בגווני' אחריתי וגם שתי הלחם לא משכחת אלא ביו"ט א"כ כיון דשורת הדין נותן שלא ידחה שבת ככל קרבנו' היכי דלא גלי קרא א"כ הו"ל כמו שכתבה תורה בפירו' דלה"פ וכ' לחם יאפה היום ויקריבם למחר וכיון דאהכי קפיד קרא ומצותו בכך שוב נ"ל שיפסל בכך וכי היכי דפסלה תורה בשאר קרבנות בלינה ה"נ פסלה בזה בלא לינה וכמו כהן גדול ביו"כ שמשמש בד' בגדים ולא פסול משום מחוסר בגדים משום דאדרבה מצותו בכך בשלמא גבי חביתי כ"ג ניחא דמצותו בכל יום דבחול אפשר לעשותו בו ביום ומסתמא קפיד רחמנא שלא ילין ככל שאר מנחות ולפ"ז י"ל שפיר דמוכח דדוחה שבת דאל"כ נפסל בלינה ובזה אין לומר דקפיד רחמנא אלינה ומצותו בכך דאדרבה בחול פסול בלינה אבל לה"פ וב' לחם לא משכח לי' בלא שבת ויו"ט א"כ קפיד קרא אשלא יאפה בו ביום אלא מבערב ויקריב לאחר לינה רק דבאמת אינו דכ"ז הי' ניחא אי הי"ל לימוד ע"ז דצריך לקדשו בכלי שרת בשעת אפיי' וגם שלא ידחה שבת א"כ שוב לא קשה דאיפסל בלינה כיון דמצותו בכך אך המקשן פריך דהא גופא קשיא דמנ"ל הא מקרא:

אמנם לכאורי' יש לתרץ ע"ז דהא אמרי' לקמן ושניהם מקרא אחד דרשו והוא דרך חול אף כי היום יקדש בכלי וכו' ע"ש אך ז"א דלפי האי דרשא רק חדא מפיק מקרא או דתנור מקדש ואז דוחה שבת או שאינו דוחה שבת ואז אמרי' דשלחן מקדש עכ"פ אין לנו לימוד על תרווייהו דאפיי' בפנים ואינו דוחה שבת ולכן פריך שפיר דאיפסל בלינה וליכא למימר דקפיד קרא אהכי דאין לנו לימוד רק על דין אחד וכ"ז שפיר ס"ד דדרים מהאי קרא אבל לפי מאי דמסיק דמר גמיר לי' מרבי' והיינו דגמיר תרווייהו דתנור מקדש

וא"ד שבת וגמיר לי' או מדרשא או מהלל"מ וכיון שיש לו לימוד ע"ז שוב ל"ל מיפסל בלינה כיון דמצותו בכך ושפיר פסק הרמב"ם דאפית בפנים ואינו דוחה שבת ולא קשה נמי מהא דחביתי כ"ג כיון דאין לנו ילפותא ע"ז ואדרבא לאידך מ"ד יש לימוד שדוחה שבת ולרבא נמי נהי דל"ל ילפותא שדוחה עכ"פ לא נלמד מקרא ולא מהלכה שאינו דוחה ושפיר הוכיח מכח קו' דאיפסל בלינה שדוחה שבת ועוד בחביתין בלא"ה לא שייך לומר דמצותו בכך כיון דנוהג בכל ימי החול שאופה ביום ההקטרה ול"ל דקפיד קרא אהכי ולפ"ז מיושב נמי קו' ג' מהא דפסק לישה ועריכה בחוץ אע"ג דס"ל במדת יבש נתקדש ולפ"ז ניחא דבלישה כיון דלא גמיר מרבי' ילפותא שתהי' בפנים ולא מוכח דקפיד קרא אלינה ממילא שוב אמרי' שתהי' בחוץ כדי שלא יפסל בלינה:

ובזה אתי נמי שפיר ליישב קו' תוס' מה שהקשו לעיל דף כ"א בד"ה מלמד שצריכה כלי דא"כ למה הולרך רבי בסוף פ' ר"י לקרא דאלה מועדי לומר דב' לחם דוחי' שבת תיפוק לי' דנפסל בלינה ולהנ"ל אתי שפיר דרבי מלי ס"ל דאי לאו קרא גם יו"ט לא הי' דוחה כת"ק דמתני' לקמן וא"כ בכל פעם נאפה מיום הקודם ולא משכח"ל בלי לינה והדר הו"ל כמצותו בכך ואהכי קפיד קרא לכן הולרך לקרא דדוחה את השבת וממילא נפסל בלינה אבל אל"ה קרא לא ידעי' כלל דלינה פוסל בו):

ובפשטות נמי נוכל לומר בדרך זה ע"פ מה שהקשה תוס' בדף כ"א דהא אין מקדש אלא בזמנו וי"ל דאה"כ דקו' הגמ' סובבת רק אמה שיליף לקמן דהוי בפנים מקרא כי היום יקדש בכלי דאל"כ מנ"ל דהוי בפנים דהא לריך קרא לזה כמ"ש תוס' לעיל דלריך ומחבת בחביתין לומר שלריך לקדש בכלי וא"כ כיון דלה"פ יליף מהאי קרא ומשם גופי' מוכח דאיפסל בלינה דהא גופא הוא דאמר להוא דוד למאן דיליף דמעשהו בפנים דבחול אשכחי, ואמר להו בשבת בעי למיעבד א"כ תנא דמתני' היכי מפרש להאי קרא כיון דאית לי' תרתי דסתרי אהדדי וכ"ז לס"ד אבל למסקנא האי קרא נדרש באופן אחר ול"ק כלל קו' הגמ' דהדרא קו' הגמ' לדוכתא דאין כלי שרת מקדשין אלא בזמנן והא דפסק דגם שלא בזמנו קדיש ליפסל וודאי דרבנן והיכא דלא אפשר שאני:

ובזה יתיישב נמי מהא שהקשה בס' נודע ביהודה קמא דף ה' ע"ב בשם הגאון בעל או"ח על מה שפי' רש"י בד"ה במקום זריזין וכו' שלא יחמיץ והקשה דהתינח לה"פ שתי הלחם מא"ל דמקרא מלא הוא חמץ תאפינה ע"ש ולהנ"ל ניחא דכיון דקו' הגמ' סובבת רק אס"ד דגמ' דיליף מקרא דדוד התינח בלה"פ אבל בשתי הלחם קושי' מעיקרא ליתא או מטעם דאין מקדשין אלא בזמנן כמ"ש באופן הב' או משום דבזה ע"כ איכא קרא אחרינא וכיון שנלמד מקרא ע"כ קפיד קרא בהכי ול"ק איפסל בלינה כיון דמצותו בכך וכיון

וכיון דקו' הגמ' רק אלה"פ ממילא דתי' רב אשי ג"כ רק אלה"פ דבמקום זריזין ע"ז פרש"י שפיר שלא תחמיץ ובשתי הלחם באמת בעינן כלי שרת ממש וע"ז קושי' מעיקרא ליתא:

ועוד נלפע"ד ליישב ע"פ מ"ש הנו"ב עצמו לתרץ דכיון דבלה"פ בעינן במקום זריזין שוב לא מחלקין בין מנחה למנחה ובסוף דבריו כ' שהוא דוחק בעיניו וכתבו רק שלא שווי' למאור עינינו רש"י ז"ל כטועה ע"ש ונ"ל להוסיף קמחא ומיא ושוב לא יהי' דוחק דלכאורה קושי' הגמ' שהוכיח דהא דרב אשי בדותא דהא באפוי' בעינן זריזין לישה ועריכה נמי בעינן זריזין אינו מוכרח כ"כ דבשלמא לישה ועריכה יש שיעור וקצבה לדבר דכל שיעור מיל אינו מחמיץ ובשעת התעסקות אפי' כל היום כולו אינו מחמיץ ובאפיי' כיון שמתקרב אל חום התנור כרגע אחד ומשהה שם יחמיץ וצריך זריזות יתירה וכמ"ש הרמ"א בהל' פסח סי' תס"א דגבי תנור צריך שיהי' שם ביותר זריז אך לפי דברי נו"ב הנ"ל מוטעם הדבר היטב דהקשה קושי' או"ח דהתינח בלה"פ דהוא מצה אבל בשתי הלחם דהוא חמץ מא"ל ול"ל כתי' נו"ב דאין מחלקין בין מנחה למנחה וע"ז שוב הקושי' יפה במכ"ש דאם אמרו באפיי' צריך זריזין ואין מחלקין בין מנחה שהוא מצה למנחת חמץ מכ"ש במנחת מצה עצמה אין מחלקין בין לישה לאפיי' דהא עכ"פ בלישה ג"כ שייך איסור חמץ וז"ש אי באפיי' בעינן זריזין מטעם שלא תחלוק בין מנחה למנחה מכ"ש דבלישה ועריכה בעי' נמי זריזין שלא תחלוק באותו מנחה עצמה בין מעשה אחת לאחרת ולפ"ז מה שהי' נ"ל לדוחק בעיני נוב"י היינו הוא דפריך הגמ' וא"ש:

סימן ד'.

א' **בש"ע** שחל בש"ק בשעת קה"ת נזדמן טעות לקורא וקרא לחמישי שבעה שבועות והשמיט פ' ולא יראה לך ולא הרגישו בטעותו עד שהשלי' הפרשה קודם ברכה אחרונה והוריתי שיברך ברכה אחרונה וצויתי לקרות לששי מן ולא יראה לך עד החקים האלה:

ואמינא טעמא דהא מילתא דהא פשיטא וודאי שאם אירע כן שקרא למטה ונשתייר עוד כדי לקרות לכל הקרואי' שלא הי' חוזרי' כלל למקום המדולג וכן פסק בש"ע או"ח סי' קל"ז דפרשיות המועדים אם דילג פסוק א' אינו חוזר ואף דדייק פסוק א' אין לומר הא ג' וד' פסוקים מעכבו דז"ל בתר טעמא לפי שכבר קראו אותן בשבתות שבהן ואף שיש לחלק קצת ולומר דאם השמיט ענין שלם לא עשה כתק"ח שיקרא כל סדר המועדים מ"מ גם ז"א מדכתב המג"א שם ס"ק ו' בשם מהרמ"ל בהשמיט פ' וביום השלישי דדמיא להא דאם דילג בפ' המועדים ואף המג"א לא נחלק עליו אלא משום דשייך לספיקא דיומא ולדידן דבקיאין בקביעי דירחי הוי פרשתא דיומא ממש עכ"פ נשמענה מן הדא דאין חילוק בין פסוק א' לב' וד' פסוקים ובפרט בנ"ד שדילג בש"ע ענין א' בפרשה דחג המצות וודאי דאין קפידא ואינו חוזר לראש כן נראה לפום ריהטא:

אכן בנ"ד שהי' עדיין לפניו לקרות תרי גברא ולא נשאר לפניו כ"א פ' חג הסכות בת ה' פסוקים וע"כ צריך לחזור המדולג בכה"ג יש להסתפק אי עדיף טפי לחזור עוד קודם הברכה אחרונה ולקרות המקו' המדולג פרשתא דילי' עד ש"ש ואח"כ לקרות לששי פרשתא דילי' או הכי עדיף טפי שיברך ברכה אחרונה ולקרות לששי מן ולא יראה לך עד סוף פרשה שלו:

ונלפע"ד דעדיף טפי שיקרא לששי מן ולא יראה לך משום תרי טעמא חדא דהרי קיי"ל דבכ"מ דאפשר בלא"ה אין לקרות מה שקרא כבר לגברא אחרינא אם לא בהוספת ג"פ וגם החולק על זה עכ"פ סובר דבקורא מה שקרא כבר אינו עולה למנין הקריאה כמבואר באו"ח סי' רפ"ב סעי' ב' ובמג"א שם והוא מוכרח בגמרא מגילה כ"ב ור"פ בתרא דתענית ובראשונים שם וא"כ אם המוטעה שקרא כבר כל פרשת ששי אם יחזור למקום הטעות ויקרא גם מקום המדולג קרא כבר כל הפרשה ולא ישאר עוד לששי כ"א לקרות מה שקרא כבר ואין לומר דמה שקרא בטעות אינו נכנס כלל בסוג מה שקרא כבר דז"א דהרי הפרשנו בראש דברינו דאין זה מקרי טעות ממש דאי הוי סגי לי' בהכי לא הוצרך לחזור כלל וא"כ עכ"פ אין לומר דלא נחשב בכלל קריאה אפי' לחומרא:

ועוד נ"ל דאם הוצרך ע"כ לקרות למפרע הרי עדיף טפי שיחזור לדילוגו בין לגברא לגברא משיחזור באמצע קריאה ויחזור לקרות למפרע וכמ"ש במגילה דף כ"ד ע"א דדוקא בכדי שלא יפסיק המתורגמן מותר לדלג בתורה לשנוי' דאביי ולרבא דוקא בענין א' והטעם משום טריף דעתא דציבורא כפרש"י והנה מסיים שם בגמ' דאפי' בנביא דמותר לדלג לא ידלג מסוף הספר לתחלתו ופרש"י למפרע והנה היכי דלא אפשר דמותר לדלג למפרע כרב דאמר הכי בר"ח ומעמדות עי' מגילה ורפ"ב דתענית ע"כ לפי הנ"ל עדיף לדלג באופן שלא יהי' טירוף דעת השומעי' דהיינו בין גברא לגברא ולא באמצע הקריאה:

ב' **והכי** מתיישב מה שאמרו בסוף מגילה אל להיות בכי תשא עצמה אמר רי"נ קרי שיתא מן ועשית עד סוף סידרה וחד קרא מן כ"ת עד ועשית מתקיף לה אביי השתא אמרי למפרע הוא דקרי וקשה הא בלא"ה קשה דאסור לקרות למפרע אף בלא טעות השומעי' שלא יכירו שקורין פ' שקלי' לחובא ולהנ"ל ניחא לאביי לשיטתו דבכדי שלא יפסיק המתורגמן מותר לדלג שאין כאן בלבול דעת השומעי' וס"ל דבין גברא לגברא מותר מה"ט לדלג אף למפרע ומה שאמרו ובלבד שלא ידלג מסוף הספר לתחלתו היינו דוקא באמצע הקריאה דהא קאי התם שאין קורא אלא א' בלבד. ולפי"ז הי' נראה דבין גברא לגברא מותר לקרות למפרע אף לכתחלה והנה מהא דקיי"ל

דקיי"ל דאין לדלג אלא במקום דלא אפשר אין ראי' דהתם קאי לענין לקרות מה שקראו כבר אבל אם לא קראו עדיין אדרבה הרי עדיף טפי משיחזור לקרות עי"ז מה שקראו דהרי מה"ט הוי אמרי' בחל להיות בכ"ת שידלג כ"ת עד שיקיים הסדרא אף שיקרא למפרע משום דאם לא ידלגנו יצטרך לשנות מה שקרא אלא משום דאינו ניכר שקורא לשם פ' שקלי' משום כך אמר אביי שכופלה ות"ח אחד העיר אותי דלא יתכן כך משום דהקורא ברך לשם פרשה שמלויכת לו ועכשיו קרא פ' אחרת ויש לחוש לברכה לבטלה. ולפענ"ד אין כאן ב' מיחוש כלל דסוף כ"ש קרא בעניכא דיומא ולולי שיש כאן קרואיי שאין מגיע להם ג"פ לא הצרכנו לחזור על הראשונות כלל והנה במג"א סי' ק"מ מייתי תשו' מהרמ"ל שהראו לו במק"א ומדמה לי' לתורמוס שנפל מידו ע"ש שכ' המג"א שדומה לנטל פרי וקביר שהוא אותו פרי ואח"כ שאכל נתודע לו שא"ל לברך וכ"ל דכוונת מהרמ"ל דכיון שלא קרא עדיין ג"פ לא מקרי אכל כלל כיון דפחות מג"פ לא תיקנו לברך כלל אבל בנ"ד שכבר קרא כל פרשת שקי' והו"ל ממש כמו שנטל מאותו המין ממש פרי ונזכר אחר שאכל שרולה באחר שא"ל לחזור ולברך וברכתו כתיקונה ובהלכה כן נלפע"ד ולמעשה צריך להתיישב בדבר:

סימן ה'.

ב"ה יום ב' תרל"ו פה עקאבא יע"א.

שלום רב לאהי נורב העוסק בחוקי חורב ה"ה אהובי ידיד נפשי הרבני המופלג החרוץ ושנון וריא לו כלבנון ירא ושלו' כבוד מו"ה פנחס אריי כ"ץ נ"י.

א **שמחוני** באשישות מלאות יין ייכו של תורה הגיענו מכתבו מגלה עפה כתובה פנים ואחור בדבר אשר חקר מעלתו בנידן בהמה שהוא שלים של ישראל וב' שלי' של נכרי מה דינו של חלבו ביו"ע אם נאמר דבטלה חלקו של ישראל חד בתרי בשל נכרי ואף שידוע לו שאין אחר המנהג שהעיד עליו רמ"א בא"ח סי' תק"ה שאין לחלק בין של נכרי לשל ישראל מ"מ בנה יסודו עפ"י עיקר הדין שבש"ע מה דינו וכוונתו לפלפולא בעלמא ולא למעשה וגם בלא"ה לא שייך בזה ביטל חד בתרי שהרי מבואר היא דלא בלא אפי' באיסור דרבנן בעי' ס' לבטלו והוא פשוט. אך יש למצוא מקום לחקירתו בשיש ס' חלקים לנכרי ולישראל חלק א' ובלא"ה לא נאמרו הדברים לדינא רק דרוש וקיבל שכר ולכן לא דק בליבנא כיון שהוא רק לפלפול. והנה] באמת פלפול יפה אף נעים כל מה שהאריך מעי' לטעון ולפרוק לבנות ולסתור בדברי חן ושכל טוב.

ואעפי"כ יש לי להשיב על קצת דבריו כדרכה של תורה זה בונה וזה סותר ומילא רוואה שמעתתא בראש מה שכתב לסתור הביטול בין למ"ד יש ברירה או אין ברירה דאף למ"ד אין ברירה מ"מ לא אמרינן דבכל חלק וחלק מעורב בו חלקו של זה ושל זה אלא דכל חלק וחלק עומד בפני עצמו ומסופק אכל חד וחד של מי הוא ובנה יסודו על דברי תוס' גיטין דף מ"ז ע"ב בד"ה טבל וחולין וכו' לפענ"ד אין הדמיון עולה יפה דכוונת התוס' רק לחלוק על רש"י שסובר דאי אמרינן אין ברירה אז אמרינן בוודאי שבכל חטה וחטה יש לכל א' בו שותפו' ולפי"ז אף למ"ד אין ברירה מהני לעשורי מני' ובי' משום שבכל חלק מעורב בו חיוב ופטור ע"ז באו לחלוק וסוברים דאין ברירה פרושו רק שאנו מסופקים אכל חלק למי שייך ואפשר שחלקו פטור לגמרי אבל רק אפשר ולא ודאי ואפשר ג"כ שיש בכל אחד מעורב ב' החלקים וכן מפורש בתוס' הנ"ל שכ' שמא הגיע לו חלקו או מקלתו וכו' וכאן כיון שהוא עומד בספק יש לו ליבטל כיון שכל אחד נכנס בספק כמבואר ביו"ד סי' ק"א ובש"י ל"ב סעי' ב' בטו"ז שם ביאור דברי הרמב"ם בהא דאם נפל לתוך החתיכות ואינו יודע נוער את הקדירה וכו' וע"ש בכמה דוכתי ואף דלפי האמת קיי"ל להלכה דבדרבנן יש ברירה ומוקלה דרבנן כמבואר ברמב"ם פ"ה מהל' יו"ט וא"ח ס' שכ"ב מ"מ הטעם משום דספיקא דרבנן להקל והיינו דוקא התם דהוי להקל אי אמרינן יש ברירה והכא בנידן דידן דהוי הומרא אי יש ברירה הוי להיפך דאמרינן אין ברירה ובטל שפיר וה"ט דבעל שאגת ארי' שנטה להקל בהאי דחמץ שעה"פ לומר אין ברירה אף דבדרבנן יש ברירה מ"מ היינו לקולא אבל לא לחומרא ומ"ש לחלק דדוקא בתערובת לא בלא שייך סברת המרדכי דבשלא הי' ניכר האיסור לבדו בטל אף בדבר שיל"מ אבל ביבש לא היינו לפי מה שהבין דסברתו מפני שמעורב בו כח אחר אבל לשון המרדכי משמע טפי דסברתו מפני שלא נקרא שם איסור עליו כשהוא בלא תערובת ועיין בש"ך וטו"ז שם ואין לחלק בין לח ליבש כפלאתי מאוד על מעלתו איך הרהיב עוז בנפשו לאמר על השאגת ארי' שטעה במה שכ' להתיר חמץ של שותפת ישראל ונכרי שחלקו אחר הפסח מטעם דאין ברירה וכתב מע' דטעה בזה דעכ"פ אסור משום שרולה בקיומו של איסור ופשיטא לן דרולה בקיומו אסור בכל איסורי הנאה ובאמת טעה מעלתו בזה דרולה בקיומו אינו שייך אלא ביין נסך ולדעת הטור בסי' ת"ן גם בחמץ בפסח אבל רק בחמץ תוה"פ משום שאפי' קבלת אחריות אסור ומשום חומרא דידי' אסור אף דרולה בקיומו אבל בחמץ שעבר עליו הפסח שפיר כ' להתיר ולא שייך בזה רולה בקיומו וכן משמע פשטות הגמ' שם ולא נצטרך לדחוק לאוקמי' בכלאי זרעים וכן משמע במגלת ספר כתוב מהגאון רבן של ישראל מו"ה יוסף שאול נאטהענזאהן ז"ל וכן הוא בח"ס יו"ד סי' ל"ח בסופו יע"ש רק שכתוב שכ"ל כן לולא דברי תוס' שכתב בדף ל"ד ד"ה והא הכא היפך מזה ולי נראה היטב אשר דבר הח"ס דבב"ח שאני דאף שלא כדה"נ

אסור

אסור ואף שהקשה א"כ דא"כ מה זה שאמרו בגמ' אי רבנן מאי אריא עיקרין אפי' קיומי' נמי הלא כלאי הכרם כמו כן אסור בשלא כדה"כ ואסור משום רולה בקיומו אבל באמת לשיטת התוס' דמוקי הא בכלאי זרעים נוכל לומר דס"ל דדוקא כלה"כ אסור שלא כדה"כ ולא כלאי זרעים היולא לנו מזה דלשי' התוס' דס"ל רולה בקיומו שייך אף בצ"ח י"ל כמו שכתב הח"ס דדוקא בצ"ח דשלא כדה"כ אסור ולא שאר איסורין. ועל קו' הח"ס י"ל כמ"ש לעיל דתוס' לשיטתיה מוקי להא בכלאי זרעים ואי מוקמי' להא בכלאי הכרם כפשטא א"כ נדחו דברי התוס' לגמרי ומוכח דלא שייך אפי' בכה"כ ובצ"ח דין דרולה בקיומו דאל"כ קשה קושי' התוס' בדף ס"ג ד"ה אין עודרין ע"ש עכ"פ מה דפשיטא למעלתו דרולה בקיומו אסור בכל איסורי הנאה לא ברירא הא מלתא ואדרבה משמע מן הגמ' דע"א ההיפך רק שתוס' אסרו במקלת איסורין ולא בכל. ואין מכאן תפיסה על הגאון שאגת ארי' אשר לבו לב הארי לחלוק על הקדמוני' ומברר הלכה מהגמ' עלמה כדרכו בקודש וגם דלפי' האחרונים בנידן שאגת ארי' גם התוס' מודי' וכדלעיל וגם בלא"ה שערי תירולים לא ננעלים לחלק בין איסה"כ דאורייתא לקנסא דחמץ שאה"פ ויותר מזה נראה דדוקא בהא דגר ונכרי שירשו מאבותיהן קו' הגמ' סובבת רק אלשון יוכל לומר לו טול אתה ע"א וכו' דמכיון שהוא אומר לו כך א"כ הוי רולה בקיומו שפיר אבל מזה לא נשמע שאם אירע שנכרי מעלמו נטל לחלקו ע"א שיאסר הגר ליטול לעלמו מעות ומה רולה בקיומו שייך בזה לכן מפורש לעיל מזה בהא דישראל שהי' עושה בחבירו וכו' דמשמע דרישא לא שייך רולה בקיומו והא פשוט:

ב' **ומ"ש** ליישב שיטת הרז"ה והרמב"ן פלפול חריף ונחמד הוא בהשכל ודעת ואעפי"כ הקו' שהקשה מעלתו הא כל היולא מהטמא טמא לא קשה לפענ"ד מכמה טעמים חדא דיותר מזה כ' הרמב"ן ז"ל דמוקלה עלמו מאחר שנסתלק האיסור דרבי' עליו חוזר להתירו בו ביום א"כ איך נאמר אנחנו בתרנגולת שיושב ומלפה מתי תלד שאסורה מלד כל היולא מהטמא הלא התרנגולת בעלמו אם הי' מחזיקה ומקלה אותה מדעתו זולת חלק אחד שבה אם הי' זה בכמלא הנאמר שיש בזה כל היולא מהטמא והיא עדיף בכמה מדריגת מדברי הרמב"ן הנ"ל ובזה כ"ע מודי ועוד עיין מ"ל פ"א מהלכות חו"מ ליישב דברי הרמב"ם ז"ל דלא יליף ח"ם בחמץ מחלב משום שהי' לה שעת הכושר ויש היתר לאיסורי' והוא איסור התלוי בזמן וכמו כן א"א למילף איסור מוקלה אף אי מוקלה דאו' מהא דגמל (בכורות דף ו' ע"ב) דאיסורו איסור עולם וליכא למילף מהתם למוקלה דכל היולא מהטמא טמא. וגם בלא דברי המ"ל שכתב זה בדרך קולא וחומרא בכ"ד הוי הכי מלד הסברה דדוקא בדבר שהאיסור בעלמו של דבר שייך לומר כל היולא מהטמא טמא אבל כאן התרנגולת אין בה איסור והאיסור על הזמן. דומה למ"ש הסעה"מ בה"ל יו"ט לחלק בין יו"ט לשאר דשיל"מ לפי ס"ד דגמ' משום דהוי איסור התלוי בזמן ואין עלם הדבר איסור רק על הזמן אין לו נתירין וע"ש ואין הפנאי מסכים עמדי לעיין בפנים הספרים רק מה שעולה בזכרוני. ועוד גבי בילים בלא"ה ל"ש כל היולא מהטמא טמא דבילים חידוש היא דליכא דאתי מחי' ושרי רחמנא. והא דבילת טריפה אסורה היינו מקרא דבת היענה ובילת טריפה יליף מבילת טמא ולא משום כל היולא מהטמא יעיין כל זה בארוכה בדברי תוס' חולין דף ס"ד ד"ה שאם רקמה. עוד זאת לק"מ על הרז"ה מה שהקשה למה בתרנגולת העומדת לגדל בילים מותרת הבילה דכיון דכל דמתילדא אידנא מאתמול גמרה לא שייך בזה כל היולא מהטמא טמא דאתמול היתה התרנגולת מותרת והיום כמנח בדיקולא דמיא וגדולה מזו כ' הב"י בשם הרשב"א ביו"ד סי' פ"ו דמה שאסור בילת טריפה שילדה מיד שנטרפה רק משום גזירה אטו מעורה בגידין אבל במוקלה דלא שייך מעורה בגידין שיהא אסור משום מוקלה כמובן א"כ ל"ש הך גזירת ויעיין רא"ש ב"ק דף מ"ז. ומ"ש מעי' לפרש קו' הגמ' רבה לא אמר כר"כ היינו משום דרבה לשיטתו דמוקלה דאו' ואית בי' לאו דל"ת כל מלאכה כפרש"י בפסחים וכיון דאית על התרנגולת איסור לאו הבילה אסורה אף לדעת הרז"ה משום כל היולא מהטמא. ימחול לי מעי' מה שכ' רש"י שיש בו לאו הייכו ההכנה ביום טוב אסורה בלאו דרחמנא עשאת כמלאכה והייכו דוקא בהאי דמבשל בעלי מוקלה ולא משום הבערה אלא משום הכנת המוקלה אבל הכא בתרנגולת ההכנה אסורה בלאו אבל איסור אכילה של התרנגולת לא הוי בלאו ומאי לאו דל"ת כל מלאכה שייך על התרנגולת עלמה וכיון שאין התרנגולת אסורה לא דמהלכי ב' שייך לומר על הבילה כהמה"ע והוי דומי'. עוד לריך אני למודעי דמה דפשיטא ליה דממוכא לא בטל כש"ס בילה דף ל"ח ע"ב אנכי לא כן עמדי ולפענ"ד מאחר דאביי ורבא ורב אשי כדי מהאי תירולא ותרלו באופן אחר משמע דלא ס"ל הכי והלכה כמותם דבתראי ניכהו וכן משמע מפרש"י שם בד"ה וטעמא מאי דהאי כללא בטלה במקכא דגמ' שם וע"ש והדבר לריך עיוכא רבה:

ג' **ומה** שתמה מע"כ על דברי המרדכי סוף חולין בשם רבינו משולם שהוכית מדאמרינן ש"ז מטמא במשא מפני שזיבה מעורב בו דאיסור שנולד בתערובת לא בטיל והקשה מעלתו מנדה ד' כ"ב דילפינן מקרא שש"ז סותר יום אחד מקרא וגמ' קאמר הטעם מפני שזיבה מעורב בו וא"כ שאני התם דאיכא קרא וכ"ת ילפינן מני' מאי חזית ליליף מהא דאיכו סותר ז' ימים דילפינן נמי מקרא זה תורף קושי' ובהשקפה ראשונה נ"ל ליישב בדרך הפשוט דהנה יש ב' כתובים חד לסתור יום אחד וחד שלא לסתור כו' ולמה ב' מקראי' הלא חדא סברא היא ויש לפנינו שני דרכים או שנאמר דסברא הראשונה דליתנהי זיבה איכה בטלו (וגזה"כ שאעפי"כ דאיכו) בטל נריך

צריך קרא לסתירה רק אידך קרא דגזה"כ שלא יסתור ז' ימים וס"ד שלא יסתור כלל וצריך הא קרא לסתור יום אחד או להיפך דמסברה האילונה לאו חזי זיבה בטלו וגזה"כ שעכ"פ יסתור יום אחד וס"ד שיסתור הכל וצריך אידך קרא והנה אדרבה משם הוכחה לדברי המרדכי מדקאמר הש"ס אהא דסותר יום אחד התם ה"ט מפני שאלאוחי זיבה מעורב בו ולעולם נוגע הוי מקשה א"ה יסתור כל ז' ימים ומשני התם גזה"כ שלא יסתור משמע דזה הוי גזה"כ ולא הא דאינו בטל א"ו דבכל מקום דינו שלא ליבטל וע"כ משום דהוי מתחלת ברייתו וכדברי המרדכי ודברי לפענ"ד מכוונים בכל לשון הגמ' שם ודו"ק ועיין כ"מ פ"ב מהל' מו"מ הל' י"ד שחקר למה נפקא מי רגלים של זב וש"ז מפסוק אחד וכתב דהטעם משום שא"א בלא לאלוחי זיבה והיינו דוקא משום דסברה האילונה דלא בטלה דאי ס"ד בטלה וגזה"כ היא א"כ מנ"ל למילף מפסוק אחד תרי לימודים ולפמ"ש א"ש דזה לא בא לגלות ולחדש דבר דכך הוא בסברה רק דכיון דגלי קרא שלא יסתור ז' ימים והוא באמת גזה"כ אבל אנו היינו טועים דבא הכתוב לגלות דזיבה בטלה וגילה לן דלא בטלה ממילא בין ש"ז בין מי רגלים מטמאים וזה העולה במחשבותי לפום רהיטי'. ובמשנה למלך שם הקשה על עיקר קושי' רבינו משולם הלא בטומאת משא לא שייך ביטול כדאמרינן פ"ג דבכורות נבילה בטלה בשחוטה ואמר ר' חייא טהור מלטמא בנגע אבל במשא מטמא דהא טומאה כמאן דאיתי' דמי. ותירץ דהא דמטמא במשא היינו מדרבנן וכ"ל לפרש דבריו דבס' ק"ע ביו"ד מובא פלוגתא שבין הרא"ש והרשב"א באיסור שנתבטל בהיתר אם מותר לאדם אחד לאכול כל התערובת דלהרא"ש שרי משום דנהפך איסור להיות היתר ולהרשב"א אסור דאיסור כמאן דאיתא דמי והוא אוכל בודאי איסור והנה הא דס"ל להרשב"א דאסור הייני מדרבנן ולכן גם טומאת משא אינו אלא מדרבנן דמדאורייתא נהפך האיסור להיות היתר וליתא כלל לאיסור ולא לטומאה וכשאני לענין דנדון דרבינו משולם אפי' מדרבנן אין כאן טומאת משא אי לאו כללא של המרדכי דאינו בטל דהרשב"א לא אמר רק באיסור שנאסר כבר אף שנתבטל אין איסור חוזר להכשירו ולכן אסור לאדם אחד לאכול את כל התערובת אבל טומאת משא מעולם כמעיקרא הי' בתערובת ש"ז אין זה בכלל איסור נהפך להיות היתר כי לא נאסר מעולם ולפענ"ד זה נכון. וקודם חג הפסח העבר כאשר דברתי עם רב אחד מדברי המרדכי הנ"ל נפל מלתא בדעתי לפרש פירש חד בדבריי שמה שכתב שכל דבר שתחילת ביאתו לעולם בתערובת לא בטל היינו שכל מה שעיקר טבעו ותולדתו הוא כך לבא לעולם בתערובת לא בטל דומה למ"ש המג"א בס' תמ"ב בשם הרשב"א על ד' מיני מדינה שלא בטל החמץ שבתוכו משום שכך דרכו וכל שעיקרו כך הוא לא בטיל ואף דהתם אפשר דהוי מדרבנן והכא מדאורייתא לא בטיל והכי עדיף טפי וטעמא רבה איכא דהתם ע"י מעשה אדם בא לידי כך והכא כך טבעו ותולדתו והחילוק מובן ואם כן הוא כמ"ש יש ליישב מה שהקשה עליו בנוב"י תנינא סי' כ"ה דכלאים שאם הוסיף מאתים אסור והתם לאו טבעו ותולדותיו הוא כך ואדרבה בא ע"י מעשה אדם באיסור גם אינו דומה להא דרשב"א דהתם צריך הוא לתערובת חמץ שע"י נתהווה עיקר הכותח ההוא אבל הכא החיטים לא נתהווי בענין אחר מלד הענבים שאכלם ולפי"ז אין מקום לקושית שבנב"י ואין כאן סתירה כלל לאידך דברי מרדכי גבי גיגית כמובן וממילא הדברים מובן ממילא האיך דעתי נוטה בנידן שאלתו ולמעשה כבר נפסקה הלכה בש"ע ועיין ח"ס או"ח סי' קל"ג משמע קצת כדברי שכ' בזה"ל אבל כל שנולד כך ולא נשתנה דבר ע"י תערובת ה"ה כמות שהי' וכו' ע"כ ויישב בזה שיטי' המרדכי הנ"ל ע"ש:

הק' שמואל ראזענבערג.

סימן ו'.

שלום וכ"ט לאהובי תלמידי הרבני המופלג מו"ש חרד לדבר ה' יושב ועוסק בחקי תורה מו"ה ר' שמואל גראסס נ"י:

א' מכתבך הגיעני לנכון וע"ד המנהג באמירה בשכ"מ בקול רם ביו"כ קטן נהרא נהרא ופשטי' בעיר ואם בישראל ק"ק פ"ב המנהג שלא לאמרו כלל רק מיד אחר חטאנו צורינו אומרים ה' מלך והוא מנהג ותיקין שנתיסד ע"פ גאוני קמאי קדישאי ובהשקפה ראשונה מסתבר כן דמה שאומרים ביו"כ בקו"ר היינו משום שדומין למלאכים כמבואר בטור או"ח סי' תרי"ט ואין זה שייך ליו"כ קטן ואף שנראה כן אמת ויציב מ"מ ראיתי למורי הגאון מפה (הוא הרב הגאון המפורסים מו"ה ר' אפרים משאבא ז"ל) שחש למנהגא שנהגו בגלילות האלו לומר הכל בקו"ר ולא שלא ידו במנהגן של ישראל ואולי טעם המקומות הללו דדוקא בשעת אמירת ק"ש לצאת י"ח קפדינן ולא באמרו בדרך תחינה ובקשה דאז קפידא לאמרו בקו"ר אפי' בשאר ימות השנה וכל כי הא' מלתא זיל בתר מנהגא עיי' בל"ח פ' מקום שנהגו:

ב' ועו"ד לבישת בגדי שבת בש"ק ב' אב שנראה לך ומסברא שאין ללבוש בגדי שבת דלדברי רמ"א שמחמיר בלבישת בגדים מר"ח עד התענית מה לי שבת חזון או שבת שלפניו ר"ל שהוא אחר ר"ח הנה יפה הערת ומצד סברא האילונה הי' נראה כן אבל מדברי הפוסקים האחרונים גם מדיוק לשון הרמ"א שכתב אפי' בשבת חזון אין מחליפין תיבת של חזון הוא שפת יתר אלא וודאי דאתא לאורויי דוקא שבת חזון ולא בשבת שלפניו וכן הג"י הלבושי שרד דברי מגן אברהם ס"ק ג' שכתב אין מחליפין אפי' הטלית וכו' ר"ל בשבת חזון וכן מבואר להדיא בהגהת הגאון מהר"ב פרענקעל זצ"ל שבמג"א החדשים וכן נהגים שלא להחמיר רק בשבת חזון ואכתי טעמא בעי למה:

וכ"ל

ונ"ל ע"פ מה שכתב המג"א ס"ק מ' דבע"ש שלפני שבת חזון אף שהוא בר"ח אב מ"מ טובלין ורוחצין לכבוד שבת ודי אם מחמיר בשבת חזון וכתב המחצית השקל לפרש דבריו דמה שמחמירין בכל ערב ש"ח היינו משום לא פלוג אטו כשחל ת"ב בשבת אבל בשבת שלפני שבת חזון לא שייך לא פלוג וכ"ל דהא דמחמיר הרמ"א בלבישת בגדי שבת דצוחו על זה גאוני בתראי היינו ג"כ משום לא פלוג אטו כשחל ת"ב בשבת דלא מיבעי לשיטת הש"ג שיש לו דין שבוע שחל בו ת"ב אלא אפי' לשיטת הגמ"יי דבשבוע זו אין לו דין שבוע שחל בו ת"ב היינו בכל ימי שבוע אבל בת"ב עצמו אף שנדחה מפני קדושת שבת היינו לענין התענית אבל עכ"פ חומרת של שבוע שחל בו ת"ב לא נדחה ממנו דהא וודאי פשיטא הוא דלבישת בגדי שבת לדעת רמ"א אינו כדברי אבילות בפרהסי' ולבישת בגדי שבת משום איסור כביסה וגיהוץ כמבואר במג"א דאסור עכ"פ בשבוע שחל בו ט"ב מדינא דגמ' וס"ל לרמ"א שמה שאסור מדינא דגמ' אסור אף בשבת לכן החמירו בכל שבת חזון משום לא פלוג כמש"כ מחה"ש לענין רחיצה אבל בשבת שלפניו דלא שייך בו לא פלוג לענין שבת שחל בו ט"ב ואינו אסור רק מצד המנהג וזה דוקא בחול נהגו אבל לא בשבת דחומרא דאתי לידי קולא הוא שמזלזל בכבוד שבת וכלע"ד כי נכון הוא ובזה מצינו טעם למה שכתב הרמ"א דבכל שבת חזון פורסין פרכת של שבת זולת כשחל בו ת"ב ולהנ"ל א"ש דכשחל בו ט"ב דאסור מדינא דגמ' בלבישה החמירו גם בפרכת אבל בשבת חזון דעלמא דאינו אלא משום לא פלוג דלמא אתי למטעי בשל רבים כמו פרכת לא גזרו דבעין זריזין הוא ולא אתי למטעי:

ג' **ומה** שהקשה בסוגי' דרבוצה אמאי לא פריך ארב אדא בר אהבה דאית לי' כמי בע"א דאסור ע"י מעשה וליכא לשנויי אליבי' בחלי קנה פגום דהא אית לי' ושט ולא קנה הנה בוודאי לא איסתמיט סוגי' דהתם דף כ"ח דבמליקה ע"כ מודה ר"א בר אהבה דבקנה סגי ואף דכאן בשחיטה מיירי מ"מ חייב אשחיטה דומי' דמליקה דכיון דמליקה סגי בקנה שוב חייב אף אשחיטת קנה בחוץ כמו בבהמה בשחיטת סי' אחד דחייב מפני שעשה בה מעשה חטאת העוף בפנים כמבואר בחולין דף כ"ט:

ד' **ומה** שהקשה אמאי חייב אזדונו כרת הא הוי התראות ספק וכיון שאין בזדונו כרת אין שגגתו חטאת אגב שיטפי' כתבת כן דלכרת אין צריך התראה ומלבד זה לא מקרי זה התראת ספק מה שתלוי במעשה כמבואר בתוס' שבת דף ד' ד"ה קודם שיבא לידי איסור סקילה וכן מבואר שם להדיי בתוס' מכות דף ט"ו ע"ב וכן משמע בתוס' גיטין ל"ג ויש לי בזה הרהור דברים ואין הפנאי מסכים להאריך כידוע [והנה כבר הקשה כן הפלתי בסי' כ"א קו' ז והניח בצ"ע אמנם בזה עלתה ארוכה לקושיתו]:

הק' שמואל ראזענבערג.

סימן ז'.

ב"ה אחד עשר יום במספר ברית שלום וכל טוב לא תופר מאת אשכול הכופר. חכם וסופר. ידיד נפשי חמדת לבבי הרב החריף ובקי בע"פ צדיק בכל דרכיו וכו' כש"ת מו"ה משה אריי' ראטה נ"י ושמש הצלחה עליו יופיע:

א' **אמור** רבנן בטעמא שאל יפטר אדם מחבירו אלא מתוך דבר הלכה שמתוך כך זוכרהו לכן אחרי אשר הפרד מעכ"ת ממני ואחרי אשר נפניתי מהמון טרדות הקדומות שמתי עיני ולבי על דבר הלכה אשר נתיעץ מעכ"ת עמי בנידון מי שנתחייבו לו ערלים ע"י מו"מ לחרוש את שדהו יום או יומים אם מותר להניח לו לחרוש בשדה ישראל ע"י ב"פ וקום אחד שהם כלאים זב"ז אם אין בזה משום חשש שבות בשאר איסורים שפסק רמ"א ביו"ד סי' רצ"ז ובש"ך שם להחמיר ולהיות נפשי יודעת מאוד כי חשקה נפשו הטהורה בתורה לכן לא אמנע מלהציע לפניו את כל אשר העלו רעיוני בסוגי' זו ואף אם אין בכולם תועלת לדינא כל פטפוטין בישין בר מפטפוטין דאורייתא. איבעי' להו כו' חסום פרתי ודוש בה ופי' רש"י דישה שלך ופי' המהרש"א שם דכוונת רש"י דבדישה של ישראל אין כאן ספק כלל דאף שאין בו סקילה מ"מ לא גרע ממלאכת יו"ט וחוה"מ ואני בער ולא אבין וכי היכן מצינו שיש חילוק בין שבות דשבת ליו"ט ואין בינם אלא אוכל נפש בלבד ואם דעת רש"י דבשבת אף דומי' דדישה שלך אסור וודאי דאף ביו"ט כן דמלאכה שאינו צורך אוכל נפש ואסור לעשותה בעצמו וודאי דלשיטה זו אסור אף ביו"ט לומר לנכרי לעשותה ואדרבה מלשון הגמ' שהביא משמע דאף בחוה"מ כל השבותין אסורין וז"ל ושאינו עושה אינו אומר לגוי ועושה משמע דכל שאינו עושה בעצמו אסור ע"י גוי חוץ במקום שיש להקל בלא"ה ומחמירינן לעשות ע"י עכו"ם וכשאני לעצמי חקרתי דכוונת רש"י ז"ל אולי לשיטתי' אזיל דפי' בביצה סוף ד' כ"ד בגוי המביא דורן לישראל שלא יהנה ממלאכת יו"ט וע"כ ס"ל דהא דגוי שעשה מלאכה לצורך ישראל אסור להנות ממנו מלבד הטעם שלא יאמר לו אסור משום שלא יהנה ממלאכת שבת וא"כ אפשר דס"ל דדוקא באמירה לנכרי דאסור משום גזירה ומשמרת שלא יעשה בעצמו בזה יש לחלק בין איסור חמור דחייבי איסור סקילה לאיסור קל אבל הטעם שלא יהנה ממלאכת איסור אין חילוק וא"כ בדישה שלו שהוא נהנה ממנו דאסור בשבת אף בלא אמירה פשיטא לי' דאסור אף בשאר אסורים וגם בלא"ה כיון דע"כ לדעת רש"י הטעם שלא יהנה איננו משום שמא יאמר לו דא"כ אכתי קשה אמאי מתיר בדורן במוצאי יום ראשון כמבואר בתוס' א"ו זה הוא טעם ע"א אם לעצמו מבלתי שבות דאמירת לעכו"ם א"כ עכ"פ קשה אי ס"ד דאיבעי' קאי הכא בדישה שלו שנהנה ממנו א"כ מאי קאמר כי אמרי' אמירה לנכרי שבות באיסור סקילה וכו'.

הא

הא גם לאידך טעמא בעי למימר וכי אמריי דאסור ליהנות ממלאכת נכרי בשבת ה"מ וכו' א"ו בזה לא נסתפק כלל ואף שאם באנו לדון על בדיעבד אין דומין להדדי דהתם אין המלאכה אסורה אלא בשבת והכא לא שייך אלא אם נאסור עולמית עכ"פ בעוד שאנו דכין אלכתחלה שפיר אסריי עליו האמירה אף בלא איסור שבות ומטעם שלא יהנה ממנו:

ובני שיחיי עוררני לומר דאולי כוונת רש"י דבדישה שלו לא גרע עכ"פ מישב לה אריי מבחוץ או אפיי כהרבין לה ארי דפשיטא בגמרא לאיסורא דמה לי מסרה ביד ארי או ביד נכרי המונעה ונלאבול ע"פ ליוויו ואמרתי אם הכם בני ישמח לבי גם אני נוכלו ליישב ע"י הערה זו דעת הסמ"ג ז"ל מובא במ"ל פי"ג מהל' שכירות שכ' וז"ל אמר לעכו"ם חסום פרתי ודיש בה בעיא ולא איפשטא ולחומרא הלכך אסור ואינו לוקה ע"כ ותמה המ"ל הא אמירה לנכרי אינו אלא מדרבנן וספיקא דרבנן לקולא ועוד למה הולרך לכתוב הלכך אסור ואינו לוקה הלא אף אם נפשטא האיבעי לחומרא אין לוקין אאמירה לנכרי דרבנן ולפי הנ"ל י"ל דהוקשה להסמ"ג קושי' הנ"ל למה נסתפקו באמירה לנכרי משום שבות תיפוק לי' דהוי כרבן לה ארי ואינו מדמה להרבין ממש דהוי מעשה והכא אמירה ועכ"פ לא גרע מרבן ותי' לעלמו דהכא בס"ד לא ידע עדיין האבעיי דרבן לה ארי ואף שאח"כ מביא הס"ק האבעו' דרבן לה ארי מ"מ האיבעיי ראשונה לא השמיטי' מסדר הס"ק דעכ"פ כ"מ לאיסורים אחרים וגם בלא"ה ל"ק כ"כ עכ"פ בתר איבעיי ולא איפשטא ברבן ארי א"כ גם באמירה לנכרי איכא האי ספיקא גופא וא"ש דברי הסמ"ג שפסק האיבעיי לחומרא דהוי לי' ספיקא דאו' וגם א"ש מה שכ' ואינו לוקה דאילו איפשטא הך בעיי היי לוקין עלי' וגם א"ש עפ"ז מה דכייל הרמב"ם ז"ל אמר לעכו"ם חסום פרתי עם רבן לה ארי אף דזה דאו' וזה דרבנן וע"פ הנ"ל י"ל דלמסקנא גם האי לד איסור דאורייתא שייך בה ואולי יש ליישב בזה גם דעת הרמב"ם בפ"א מהל' כלאים שמתיר לומר לגוי לזרוע לו כלאים ועמדו עליו נושאי כליו שסותר א"ע ואם באנו לידי מדה זו ניחא דס"ל להרמב"ם מדמלינו בגמ' דרב משרשיא יהיב פרוטה להינוק עכו"ם לזרוע לו כלאים מוכח דאמירה לעכו"ם בשאר איסורים מותר והאיבעיי לא איפשטא ולקולא ורק בחסימה פסק לחומרא והיינו מדאו' דהוי בכלל איבעי דרבן לה ארי וע"כ דיש איזה איסור בזירוע מה שאין חומרא זו בשאר איסורים דהרי אזינן דאף בדיעבד וכל הערמה אסורה ולכן לא נפשטא האיבעיי מיהו עכ"פ בזירוע דמפורש איסורו בהא דאבוה דשמואל פסק כוותי' בפ"י מהל' א"ב ולא רלה לומר דס"ל כר' אידקא כמ"ש הרא"ש ולא רלה ג"כ לאידך גיסא לומר דנפשטא האיבעיי מכח הא דרב משרשיא בשבת לכן בכלאים דמפורש היתרו פסק להתיר ובזירוע דמפורש לאסור פסק

לאיסור ובחסימה בלא"ה אסור מכח מה שכתבנו לעיל ואם באנו להוסיף קלת על הדברים האלה נוכל ליישב בזה גם דעת הרי"ף ז"ל שהשמיט בעי' דאמירה לנכרי וכל הני בעיות דרבן אריי וכו' ויש ליישב ע"ד הנ"ל דהנה תוס' הקשו על הא דרבן ארי תיפק לי' דהוי לי' כחסמה מבחוץ ותי' מה שתירלו והרי"ף לא ס"ל חילוק זה ומתרץ כמו שתרלתי לעיל דקאי הכא בס"ד ולפי המסקנא דפשוט לי, דחסמה מבחוץ א"כ בכל הני בעיות כמי חייב דהו"ל כחסמה מבחוץ והרבין אריי ולא הולרך להביא רק הא דחסמה מבחוץ חייב וממילא ליתנהו לכל הני בעיות מיהו עדיין קשה אמאי לא הביא בעיי דאמירה לנכרי דכפ"מ לשאר איסורים א"ו דס"ל דלא אפשטא ולקולא וממילא לא הולרך להביא דאיסורא לריך להשמיענו דמכיון שלא נזכר איסורו וממילא מותר ולא כחדש מעלמינו איסור שלא נזכר בגמ' רק בשבת ויו"ט דאמיר איסירו ולא אשתמיט בשום דוכתא במקום אחר דאסר אמירה לנכרי ועוד מדהתיר רב משרשיא לזרוע כלאים ע"י נכרי מכלל דאמירה לנכרי מכלל דאמירה לנכרי בשאר איסורים לא דמי' לשבת דבשבת אין חילוק בגוי בין קטן בין גדול ולפי דברינו אלה זכינו לדין דדעת הרי"ף להקל וכן דעת הסמ"ג להקל בשאר איסורין חוץ מחסימה דבשאר איסוריי הדרי' לכללין דספיקא להקל וכן דעת הרמב"ם להקל חוץ מזירוס מהא דכלאים והן אמת וכי מפני שאנו מדמין נעשה מעשה לסמוך על פלפול ללרף דעות להקל ובפרט בזה שמפורש בש"ע להחמיר מ"מ לא נמנעתי מלכתבו כי כן נראין הדברים לפענ"ד ודברי הר"י קורקוס שבכ"מ ריש הל' כלאים קשים אללי להבין דלמה הולרך הרמב"ם להזכיר בכאן שמותר לומר לעכו"ם לעשות דבר איסור לעלמו יותר מבכל איסורין ואם רלה להשמיענו שאין בני נח מלווין על כלאי זרעים הו"ל לכתוב כן בהדיא במקומו בהל' מלכים גם הדבר ידוע שאין דרכו של הרמב"ם להביא מה שלא הוזכר בגמ' ובלתי ספק כוונתו על הא דר' משרשיי בשבת והתם בוודאי אין כוונתו לזרוע לעלמו דלמה ליתיב לי' פרוטה בשביל זה וכל השקלא וטריא אינו שייך לזה וגם הלשון לזרוע לו כלאים לא משמע הכי והול"ל מותר לומר לעכו"ם לזרוע כלאים ואם בא לשלול שלא נטעה לזרוע לישראל הנה בתיבת לו לא הועיל כלום דעדיין משתמע לתרין אנפין:

ובני שיחיי רלה לתרץ דעת הסמ"ג בפשוטות דהא דפסק האיבעי לחומרא הייכו משום דלשיטתי' אזיל דפסק דאמירה לעכו"ם דאו' וכן הוא באמת בב"י או"ח סי' רמ"ד בשם הסמ"ג ואככי השיבותיו כי לא דבר נכונה בזה שא"א לומר אף לדעת הסמ"ג דאמירה לנכרי בשבת דאו' שיהי' כן גם בשאר איסורין מדאו' דא"כ מה זו ספיקא אם דוקא באיסור סקילה או גם באיסור לאו הא לענין דאו' פשיטא דליכא למילף דאיכא למפרך מה לשבת שכן עונש כרת וסקילה ומחמורה שבת שכל

שכל הכופר בה ככופר בכל התורה כולה וכמו שמצינו הכי פרכינן בש"ס כ"פ והא דאמרינן ביבמות דף קי"ט כל בדאורייתא ל"ש איסור לאו ל"ש איסור כרת פרש"י שם דהיינו לענין לעשות תקנה מדרבנן באיסור דאורייתא הן אמת שדברי רש"י הללו סותרין את עצמן למה שכ' בדף פ"ב דדוקא היכא שהוא משום ספיקא אז דוקא אין חילוק בין איסור קל לחמור אבל לענין חומרא יש חילוק וכאן פי' לענין חומרא דלא בטיל. ג"כ דאין חילוק ול"ע כעת עכ"פ דבר זה מוכרח דלענין למילף מאיסור וודאי דיש חילוק דכל שיש איזה חומרא פרכי' שפיר ואין למדין ממנו וא"כ ע"כ הא דבעי למילף הכא אמירה לנכרי בש"א היינו מדרבנן ואפשר בכה"ג שפרש"י בדישה שלך אף בשבת הוי דרבנן וכן משמע מלשון המכילתא שמביא הסמ"ג ורמב"ן פי' בא ועוד אפשר לדעת החולקים על הגאון שמובא ברא"ש וסוברים דאף קודם האיסור אסור אמירה לנכרי מ"מ היינו דוקא מדרבנן וא"כ לדעת הסמ"ג דזה מקרי קודם האיסור ודנין על דרבנן ועכ"פ ליתא לתירץ הנ"ל דסמ"ג אזיל לשיטתי':

שוב פקחתי עיני וראיתי שכיון בזה לדעת הח"ס סי' כ"ד וגם קצת מדיבורנו הנ"ל הרגיש שם אבל באופן אחר ואמרתי כיון שהוזכר בח"ס צריכין אנו למשכוני נפשין אדרב ונזכרתי שמקרא המובא במכילתא שבסמ"ג כל מלאכה לא יעשה אינו מוזכר רק בפ' בא גבי יו"ט וא"כ ליתא לפרכא הנ"ל אבל לפי"ז קשה טובא לאידך גיסא מאי נסתפקו אי גם באיסור לאו אסור אמירה לנכרי הא לדעת הסמ"ג עיקר האיסור גבי יו"ט דאיסור לא כתיבא ואם נאמר דשאני הכא דהוי בדישה שלך אי קודם איסור דלא הוי הוי מדאו' א"כ ליתא לתירוצא דהח"ס וכהנ"ל וזה פלא לפענ"ד לדעת הסמ"ג וקשה טובא שוב התבוננתי ליישב ע"פ הריטב"א שכתב בשמעתין על קו' תוס' מיו"ט וחוה"מ דהנ"ל עשה ול"ת וא"כ אפשר לתרץ גם לדעת הסמ"ג דנקט מילתא דפשיטא יותר דבשבת סקילה וה"ה דליו"ט יש להסתפק משום דעדל"ת והנה גם לתי' זה אתי להקל כיון דסמ"ג לשיטתי' דשבות דאו' ואנן לא קיי"ל הכי א"כ ראוי' לפסוק להקל אבל כ"ז עדיין לא מעלה ארוכה לתרץ כן גם דברי הרז"ה שכ' ג"כ כלשון הסמ"ג ולא מצינו לו שיסבור דאמירי' לנכרי דאו' וחשבתי בדעתי לתרץ דזה מיקרי דשל"מ דע"כ צ"ל דהיכי שצריך הוצאות לא מקרי דשל"מ אלא היכי שמפסיד משלו אבל הכא הרי התורה זכתה לו שתאכל מן הדישה ואם הוא רוצה להרויח ע"י ציד מאכלו זה לא מקרי הפסד וכל בדשיל"מ ספיקא דרבנן לחומרא ואולי יש לתרץ בזה דעת הראב"ד שמוזכר בח"ס שסותר א"ע למה שמביא הרא"ש בשמעתין דלא איפשטא ולקולא והתם גבי כלאים כתב בהשגות דלחומרא ולפ"ז יש לחלק דעל כללות האיבעיי' כ' שפיר דספיקא דרבנן לקולא אבל כאן בז' כלאים דהו"ל דשיל"מ:

פסק לחומרא ולפ"ז ג"כ דעת הסמ"ג והראב"ד דהיכי דלא הוי דשיל"מ ספיקא להקל:

מיהו עדיין אפשר ליישב דעת הסמ"ג וסייעתו באופן אחר עפמ"ש הרמב"ן אמאי ספיקא דרבנן לקולא כיון דכל איסור דרבנן לדעת הרמב"ם אסור מלא תסור הו"ל סד"א ותירץ בזה"ל דכך התנו מתקני התקנות דוודאי אסור וספיקא מותר והתינח אם דנין על דבר פרטי י"ל כן אבל כאן שבאנו לדין על הכלל כלו אם אסרו אמירה לעכו"ם באיסור לאו א"כ אם קמי שמיא גליא שאסרו כך א"כ תו ליכא למימר שכך התנו תחלה שכל אמירה לנכרי מותר מטעם שאנחנו מסתפקים ולפ"ז בכ"מ ספיקא להחמיר:

ד' **עוד** חשבתי לומר בדעת רש"י שפי' בדישה שלך משום דבמלאכת עצמו פשיטא דאסור משום דלשיטתי' אזיל שפי' דף ע"א דאף לפי המסקנא שליחות לנכרי לחומרא שוב מצאתי כן בח"ס בשם ישועת יעקב וכו' ודבריהם תמוהים דא"כ איך בעי למיפשט מפירוק וכו' והנה קושי' זו בלא"ה קשה כמו שמפורש במהרש"א בשם כ"י ואם הח"ס מתרץ לדעתו הכא גם ביד ישועת יעקב לתרץ קו' הנ"ל ושערי תירוצים לא ננעלו לכן לא הבנתי מה שכ' ודבריהם תמוהי' כיון שקו' זו אינה קושבת על דבריהם אמנם לפענ"ד מוכרח אני לחזור מדברי וא"א כלל לומר דטעמו משום שליחות דהנה הא וודאי פשיטא מילתא דישראל הדש בפרתו של עצמו בדישה של נכרי עובר עליו והוא מוכרח בדעת רש"י ז"ל דאס"ד דבדישה של עכו"ם אינו עובר אם דש בעצמו א"כ לא שייך להסתפק אם אסור ע"י נכרי וכיון שכן אי ס"ד דשייך בזה שליחות קשה לאידך גיסא כיון דבדישה שלו פשיטא דאסור מטעם יש שליחות לנכרי לחומרא א"כ ה"ה והוא הטעם בדישה של נכרי כיון שגם בזה עובר אם דש בעצמו ודבר זה כלפענ"ד ברור עד שאני מתפלא על כל הני גאונים הנושאים ונותנים בזה שלא נחתו להא:

מיהו בפשיטות נ"ל לכוון דעת רש"י דבדישה שלו פשיטא דאסור דכיון דפרתו מזונותיי מוטלת עליו ודבר פשוט ומסתבר דבכל אימת שמצטערת מחמת תאוות אכילה מחויב להאכילה לכן בדישה שלו פשיטא דאסור עכ"פ מדרבנן דאף אם נחלוט שאינו עובר בחסימה ודישה מ"מ עושה איסור במה דחזיא ומצטערה ואינו מאכילה וכ"ז בדישה שלו שיש בידו להאכילה אבל בדישה של נכרי אם אין האמירה והרשיון לחסמה איסור בפ"ע שוב אין כאן איסור במה שאין מאכילה דעיקר צערה לאכול מאותו מין והרי אין בידו להאכילנה משל אחרים:

וכיון שמאכילה כשיעור אכילתה בכל היום די בזה ובזה מיושב היטב מה שהוקשה כ"י איך בעי למיפשט מהכי חומרא הא התם הוי מלאכת ישראל ולפי הנ"ל לק"מ דדוקא בחסימה יש חילוק משום שמזונותי' עליו אבל בפירוק לא ואי דבפירוק איכא ג"כ צער ב"ח לפענ"ד אין הטעם שם משום צער ב"ח דהרי אפי'

אפי' ע"י הסם ושתיית כוס עיקרין אסור עכ"פ והיותר נכון לומר דאין כוונת רש"י כלל לומר דבדישה ש"י פשיטא דאסור אלא דבא להשמיענו דאף בדישה של נכרי י"ש וכן הוא בש"ס במקומו:

ואי קשיא הו"ל לכלול שניהם או עכ"פ לכתוב אפי' דישה שלך נ"ל דהוקשה לו למה נקיטו בעלי אבעיא דוקא משום פרתו הא ישראל עובר אפי' בפרתו של עכו"ם ושייך גם בזה אמירה לנכרי שבות לכן פי' דמיירי בדישה שלך דאפי' בזה נסתפקו ואז לא צריך שיהי' דוקא פרתו של ישראל.

ה) **ואחר** כל אלה עדיין יש לפנינו פלוגתא בכוונת רש"י אם דעתו בהא דבדישה שלך משום שאינו נהנה כלל וכן מראין דברי תוס' לכאורה דאף היכא שאין נהנה כלל אמנם דעת הגמ"ר דטעמו משום דגם בדישה של עכו"ם נהנה שמרבה לו שכר בשביל זה ודעת הר"י שבתוס' דאף היכא שאין נהנה כלל אסור ג"כ וכן דעת הרא"ש ז"ל ונפלאתי על רבינו הגדול הרמ"א ז"ל שנראה כמזכה שטרא לבי תרי דבאו"ח סי' ש"ז כ' המחבר דינו של הר"י ז"ל דאסור לומר לנכרי בשל בשר זה לצורכך ולא הגיה רמ"א כלום ואדרבה מדכ' אבל מותר לומר לנכרי לעשות מלאכה לעצמו משמע דמודה לדברי המחבר ובי"ד סי' רל"ז כ' דבעושה להנאת עצמו מותר והנה המג"א כ' שם בס"ק כ"ט דדעת הגמ"ר דאף גבי שולח אדם ירך לנכרי מיקרי ג"כ הנאת עצמו קצת דאי לאו דניחא לי' בכך לא יהיב לי' ולפ"ז אין כאן סתירה בדברי הרמ"א דגם באו"ח דעתו שצריך שיהי' קצת הנאה לישראל הן אמת שקשה בעיני לפרש כן בהא דבשל בשר זה דהרי מקורו בתוס' בשמעתין ומסתמא דעת הגמ"ר וכל הראשונים המדברים מזה כוונתם על תחלת דברי פי' הר"י בעל התוס' ז"ל וכן דרכם של הראשונים כידוע ובדברי הר"י שבתוס' א"א לפרש כן דהרי על קוטב זה סובבים דברי תוס' אם צריך שיהי' בו הנאת ישראל או אפי' בלא הנאה. ולומר דעכ"פ הנאה קצת בעי' אין זה במשמעות דבריהם ובמ"ש ואדרבה מפסיד:

והנה המג"א שכ' לפרש כן בדברי הגמ"ר אולי אין כוונתו לפרש גם דברי הש"ע כן מיהו אפ"ל דהרמ"א לא הגי' גבי בשל בשר זה כיון דעכ"פ דעת הגמ"ר דגם זה מקרי הנאת עצמו דומיא דשולח אדם ירך לנכרי ועדיפא מיני' דהתם י"ל דרק ממה שהולך הירך שלם מתענג ומתהנה ולא מן האכילה ועיין מחה"ש וכיון שעכ"פ יש לפרש כן בדברי המחבר לכן לא חלק עליו כידוע דרכו בקדש:

וכשאני לעצמי נ"ל ליישב סתירת הרמ"א דכיון דיש לפנינו ב' מיני פלוגתת פלוגתת רש"י ותוס' או האיבעי בנהנה או בלא נהנה וגם פלוגתת ראב"ד ורא"ש אי אזלינן לחומרא אי לקולא לכן דעת הרמ"א לצרף דעת הראב"ד עם דעת בעלי תוס' החולקים על הר"י ופסק להקל בשאר איסורין היכי שאין נהנה אבל גבי שבת דעיקר איסור אמירה לעכו"ם מוסכם בש"ס ופוסקים ואין כאן רק פלוגתת ר"י ותוס' הכריע הרמ"א להחמיר וא"ש דברי הרמ"א לכל א' מב' התירוצים והדין יוצא מפורש דבאין הנאה לישראל מותר אמירה לעכום בש"א ולא ידעתי אמאי החמיר הש"ך כ"כ דהרי מדברי רש"י והנ"י שפי' דאף בדישה של עכו"ם איבעי' אין הכרע כלל דהרי כ' הראשונים הטעם משום שמרויח בשכר הפרה וכן מדברי הרמב"ם שכ' בפ' י"ו מהל' א"ב דאסור לסרס בהמה של ישראל הוי ג"כ הטעם משום שיפה לחרישה דהרי מהאי טעמא קנסי' לי' ואין בידו רק דעת הר"י והרא"ש ולא רש"י ונ"י ורמב"ם דקיי"ל בהדייהו:

אמנם אני אומר לאידך גיסא אי דעתו להחמיר כר"י א"כ למה התנה שיהי' דוקא דבר של ישראל הלא לדעת הר"י אף בדבר של עכו"ם בוודאי אסור דהא כ' בפי"ן בזה"ל אבל הכא אותו דבר שאומר לנכרי לעשות הוא אינו יכול לעשות הרי לפנינו שכל שאסור בעצמו אסור ע"י נכרי אפי' אם אותו דבר שייך לנכרי ובענין זה דעת הש"ך נפלאת היא בעיני ועכ"פ לפי הנ"ל זכינו לדון דרש"י ונ"י ל"ל דינו של הר"י דא"כ למה הוצרך דוקא שיהא עכ"פ או הפרה או הדישה של ישראל ומוכח דה"ט שכ' הר"י והרא"ש ל"ל ולפ"ז יש לפנינו דעת רש"י ונ"י והג"א וה"ה והגמ"ר והכריע הרמ"א כוותייהו שמתירין היכא שאין הישראל נהנה מצורף לזה שיטת הסוברים דהאיבעי' לקולא ואין נגדינו רק דעת הרא"ש להחמיר בפי' בכל ב' פלוגתא אבל עכ"פ שלא כדעת הש"ך אלא דאפי' בדבר של עכו"ם ובשאר השיטות הפוסקים הם תמיהים ומוקשים הראנו פנים לכאן ולכאן ואם אמנם שאין דעתי מכרעת ועיין בח"ס שגם דעתו נוטה לפרש שיטות הפוסקים להקל ואף שאין אחר הרמ"א כלום מ"מ הפה שאסר הוא הפה שהתיר באין נהנה ממנו ועושה להנאת העכו"ם עצמו נזכר ע"כ יפה פסק הגאון בעל חו"י להקל כמובא בפתחי תשובה יו"ד סי' רל"ז ואם אמנם כתב דל"ע לפ"ד היינו משום דדעת הש"ך להחמיר אפילו בכי האי גוונא מיהו אי הכריע החו"י בזה להקל נגדו אין פלא ואין תימ' מיהו בנ"ד שאין הישראל אומר לו לחרוש בכלאים ואי בעי ואין חש על בהמותיו וחורש בבי' פרות בלא שום כלל רק לטובת עצמו הדר הוי לו לפענ"ד כמלאכת העכו"ם בשבת בקבלנות כמו שהערתי בהשקפה ראשונה לפר"מ פא"פ וכמו שהתיר מרן הגאון בעל כ"ס זצ"ל בתשובה מ"ב וכמו שהזכירנו מעכ"ת ואף לאחר העיון אני על משמרתי אעמודה דהוי, מ"מ כמו קבלנות וכאומר לנכרי תעבוד לי איזה יום שתרצה דמותר בשבת מעיקר הדין מיהו בשבת עכ"פ אסור משום מראית עין ואי איכא גם איסור מ"ע בשבות דש"א לא מצאתי מפורש וחזרתי על כל הצדדים להוכיח משמעתין ולא עלתה בידי ברם דא נ"ל ע"פ הסברא דהכא אף משום מ"ע ליכא דבשלמא גבי קבלנות איכא למיחש שיחשדו שהמה שכירו יום אבל מהיכי תיתי יחשדו

יחשדו שמלוה בפי' לחרוש בשור ובחמור יחדיו כיון שאין הישראל להנה ממנו: ומאז אמרתי על מה שתמה מר" בעל כ"ס ז"ל על הרמב"ם שכ' בהל' שבת שאסור בפסק עמו שאין הכל יודעים ויחשדו אותו שלא פסק ושוב כ' הטעם לפי שאין הכל יודעים החילוק שבין שכיר לקבלן ולפענ"ד הדבר פשוט דכוונתו מאי טעמא חששו למ"ע וחשדא הא כיון דמשכחת בהיתר כמו באיסור מהיכי תיתי יחשדו אותו ולא יתלה בהיתר ואחזוקי איניש ברשיעי לא מחזקינן לכן כ' שאין הכל יודעים הפרש שבין שכר לקבלן ולא יהא להם מקום לתלות בהיתר ויחשבו שלא פסק ויבואו גם הם להתיר להם בשכר יום והנה כ"ז במלאכת שבת אבל בכ"ד כיון שאין לישראל הנאה בעבודת כלאים שלו והכל יודעים הפרש בין אומר לנכרי לאין אומר ולמה לו לצות ע"כ כיון שאין נפקותא כלל שוב לא שייך כלל מ"ע ואין כוונתי להכריע בין הפוסקים אך הראיתי פנים לכל צד ומאחר שהגאון ח"י מקיל בפי' ופ"ת לפ"ד איננו מסתפק רק במלוה בפי' ע"כ בכ"ד לפענ"ד אין מי שימחה וימחול מעכ"ת לשום עיניו ולבו להתבונן אם כנים דברי יהי' זה שלום מנאי ידידו הדבוק באהבתו דוש"ת:

הק' שמואל ראזענבערג.

סימן ח'.

עוד בענין הנ"ל.

וראה זה דבר פלא ברמב"ן פרשת בא שכ' וז"ל ולפי דרכינו למדנו שלא אסרו אמירה לכותי אלא בשלנו אבל בשלו אומר לנכרי ועושה וכך פרש"י בגמ' ע"ב והוא פלא שרש"י ז"ל כ' בפי' היפך מזה דאף בדישה שלו איבעי' בשאר איסורי' וממילא דבשבת פשיטא דאסור ולע"ג ולאומר הנושא כ"ל עפמ"ש לעיל לדעת הס"ג דכוונת רש"י דישה שלך משום דאל"כ למה נקיט פרתו הלא אפי' בפרה של עכו"ם איכא למיבעי' משמע מזה דבדישה שלך צריך דוקא פרה של ישראל אבל בשניהם של עכו"ם מותר דאל"כ אכתי קשה למה התנה שיהא דוקא פרתו א"ו בשניהם של עכו"ם מותר וכוונת הרמב"ן הוא ג"כ מ"ש בשלו מותר היינו בכל עניני המלאכה והבהמות הוא של עכו"ם וע"ז כ' שפיר שגם רש"י פי' כן ועל עיקר קושי' האחרונים תיפוק לי' דיש שליחות לנכרי לחומרא מצינו כגיינר בפשיטות דסוגין אזלא הליבא דרב שמא דהיכי דאי בעי עביד אשלד"ע וא"כ אין שייך שליחות כלל. עוד פש גבן ליישב מה שתמה ש"ך בסי' של"ח על הב"ח שהי' מה שכ' הב"ח ואינו לוקה דכ"מ לענין תשלומין עי"ש וכ"ל דאפשר קושר הב"ח דמה שאמרו בלאו דחסימה דלוקה ומשלם היינו דוקא דמי מזונות הראוים לה דבזה נתחייב משעת משיכה אבל לא דמי הטין שאינו מתחייב רק ע"י החסימה:

וכשאני לעצמי אמרתי דכוונת המחבר להודיענו שאין זה רק ספיקא וממילא לענין איסור אזלי' לחומרא אבל לענין תשלומין אזלי' בספיקא לקולא לנתבע ואף שדמי מזונות אפשר דמשלם מיהו כ"מ ג"כ כמש"ל לענין דמים העודפים בדישות תבואה מעולה בדמי' דכיון שאין זה אלא ספק פטור אבל אי הוה לוקה הוי וודאי והי' מחויב אף בדמי העודפי' ואי משום דאין לוקה ומשלם מ"מ בזה"ז שאין כאן התראה או בשוגג ממש חייב וכמ"ש הש"ך ז"ל:

סימן ט'.

מעשה בריחיים דאמפף מיהלע בעת טחינת קמח של פסח איתרמי מילתא שבמקום שמעבירין שם השקים של קמח מן הרחיים לתוך החדר שמונחים שם השקים של קמח והנה מחום השמש ניתך הקרח שע"ג החלונות ודלפה מי הקרח למקום מעבר השקים ויען שאיזה שעה כ"ד הועבר הקמח בלי שמירת ישראל עומד ע"ג וצויתי לשכן איזה שקים אשר לפי האומדנא אותן השקים העבירו בעת סילוק השמירה אך יען שזה א"א לדעת בבירור ויש לחוש שגם שקים אחרים נתלכלכו והנה לפמ"ש בסי' תס"ו בנתייבש ל"מ שום תיקון רק לתפוס מקום ההוא עד שיריק הקמח ובכ"ד א"א כיון שהוא במקום שאינו ידוע אמנם כן כלפענ"ד להתירו מב' טעמים הנה לכאו' נראה דאף דלא מהני ריקוד בנתייבש היינו דוקא שיתבטל בעודו קמח ומטעם דפירורין לא מתערבי כמ"ש המג"א או כמ"ש הט"ז בסי' תכ"ג אבל באופה הכל קודם הפסח מתערב שפיר ונעשה גוף אחד ומתבטל ושוב אינו חו"כ שוב מצאתי כן בש"ת בשם תשובת פ"י אמנם הדבר כ"ל קשה לסמוך יען נראה בהדיא מדברי הט"ז הנ"ל דל"ש ע"ש וגם מדברי הב"ח הובאו במג"א שם נראה היפך מדלא התי' רק לשהותו עד לאח"פ ולא לאפות קודם פסח וגם מדברי מהר"ם הובאו שם דלא התיר רק באותו מקום המלוכלך אך אעפ"כ כיון שהדעת נותן דבאפי' קודם הפסח מתערב שפיר ואף אם האמת כן הוא שאעפ"כ אסור ע"כ לומר כמ"ש הט"ז הטעם כיון שאופין גם בפסח לא חלקו והיינו דזמנם שהי' רגילין לאפות גם בפסח אבל בזה"ז דרחוק מאוד שיאפו בפסח עצמו וכיון שאין זה גזירה שנגזרה במנין א"כ יש להתיר הקמח הנ"ל כיון דלא שייך עכשיו חששא דאפי' בתוך הפסח וגם לפי דברי מהר"ם דעכ"פ באותו מקום המלוכלך ולא נשאר רק חששה בעלמא סומך להתיר באפי' ק"פ א"כ הכא נמי כיון שלפי האומדנא נסתלקו השקין אשר העבירו אז ואין כאן רק חששה דתערובות ודומה שפיר להא דמהר"ם. עוד כלפנ"ד טעם פשוט לפי מ"ש בח"י בשם גיסו להתיר בספק מ"פ משום ס"ס א"כ ספיקא טובא איכא הכא חדא דלמא דלפה כלל על השקים ואת"ל דלפה דלמא נשאר בנפה בשעת הריקוד וגם דילמא אין כאן עוד משקים הנ"ל שאי' כאן רק חששא בעלמא:

סימן

סימן י'.

ע"ד השאור (גערבון) הנעשה מתבואה בימות החורף ויש להסתפק אולי מתבואה חדשה שלא הושרש קודם העומר הוא, והנה בימי חורפי הייתי נוהג איסור, שוב הוגד לי מפי אומן הבקי במלאכת פרעשקגערבען ואמר לי שלא כדורות הראשונים דורות האחרונים מלפנים לא הי' נעשה המאלץ כ"א משעורים שהרבה נזרע אחה"פ אבל עכשיו נעשה ג"כ משיפון כמו משעורים ושיפון רובא ככולו נזרע ונשרש קודם הפסח ומאז והלאה אמרתי אני בלבי שדי בזה להצטרף עם המתירים שכ' האחרונים בענין חשש חדש בזה"ז שבלא"ה נוהגים היתר אפי' רובן של פרושים, אח"ז התבוננתי בזה קצת וכ"ל שלא די שיש בזה עכ"פ ספק בזה להצטרף עם אותן המתירים אלא שיש להעיר הערה חדשה ואם נדקו דברי הוא היתר ברור ומבורר:

הנה שורש דבר זה הוא מתשובת הרא"ש הובא בד"מ יו"ד סי' ק"ב ע"מ שנוהגים לשתות שכר וכו' שהוא ס"ס:

וכ' האחרונים דאין זה ס"ס דשם אונס חד הוא וגם אינו מתהפך וכ"ל ליישב דבריו לחדש ולומר שדעת הרא"ש דדוקא בספק המציאות צריך אותן גדרי ס"ס אבל בספק מאיזה מקום פירש כל ס"ס טובה ומועילה והטעם בזה לדעת הרשב"א בתשובותיו דס"ל דס"ס מהני מטעם רוב צריך לדקדק למה הצרכו אותן גדרי וכללי ס"ס כלל סוף סוף רוב הוי:

ונ"ל לפי שבעצם אין כאן רוב ממש אלא כל שאנו מסופקים ואין לנו הכרע בדבר עי"ז אנו תופסים אותם ספק למחצה על מחצה וכל שניתוסף עליו עוד ספק אחר הו"ל רובא אבל כל שאפשר לתפוס הספק באופן שלא יהי' אלא ספק אחד כגון שם אונס חד או ס"ס המתהפך כנלא שאין נחלק הדבר בדעתינו כ"א פ"א למחצה ע"מ ומה"ט וכ"ז כשאין הרוב במציאות בעולם אלא ההסתפקות בדעתינו ב' פעמים עושה אותו לרוב אבל בספק מאיזה תבואה היא, הנה כל שיש לתלות לפנינו בהיתר בב' מינים ובאיסור במין אחד הרי זה רוב גמור ואמרינן כל דפריש מרובא פריש ואין זה תלוי בקריאת שם ספק אם יש עליו שם ב' ספקות או ספק א' כיון שאין אנו צריכים לחדש ס"ס ע"י התחלקות ב"פ הספקות:

אלא שיש עדיין לשדות נרגא בזה כיון שלא נתבררה לנו אם יש ג"כ תבואה ישנה כמו חדשה או בחדשה עצמה אם ג"כ משרים קודם כמו אחה"פ א"כ אין הרוב מצד עצמה כ"א מכח שאין אנו יודעים וה"ה אצלנו מצד הסתפקותינו נחלק למחצה וא"כ הדר הו"ל ככל ס"ס שכל שאפשר לתפוס הס"ס באופן שלא יהי' אלא ספק א' לא הו"ל רוב וכ"ז אינו אלא כדין השכר שאין כאן שום בירור אבל בנידון השאור אשר כבר נודע על פי השכל שג"כ עושין משיפון שהוא בוודאי ישן כמו מן השעורים שהוא ספק חדש, נמצא שהוא מבורר שרוב שאור הנעשה בעולם הוא ישן ושפיר אמרינן בי' כל דפריש מרובא פריש. ולא זו בלבד לשיטת הרשב"א דס"ל ס"ס מטעם רוב אלא אף לדעת הרא"ה שהוא מטעם שספק ראשון עושיהו דרבנן ובא השני והתירו לגמרי ומהאי טעמא צריכין לכללי ס"ס מ"מ כה"ג שהוא רוב שלא ע"י ההסתפקות בלבד כ"א במציאות מודה גם הוא דמהני מטעם כל דפריש כו' וממילא דלא שייך ג"כ דשיל"מ שהרי עתיד להתקלקל בזמן קצר ול"ש בי' דשיל"מ זה נ"ל בהשקפה ראשונה נכון בעזהי"ת ועיין במשנה למלך מהל' מעילה הלכה ו':

סימן י"א.

פסחים דף ד' ע"ב תוס' בד"ה מדאו' פי' בקו' מדכתיב תשביתו ולא כתיב תבערו אלמא השבתה בלב היא וק' לר"י דהאי השבתה הבערה וכו' ועוד דתשביתו אמרי' לקמן מאך חלק וכו' ע"ש והמעין בלשון הקו' בפרש"י יראה שינוי קצת בלשון שכ' בזה"ל והשבתה בלב היא השבתה ע"כ ונראה לפענ"ד לפרש דבריו שאין כוונתו שאין במשמעות תשביתו אלא ביטול לחוד דזה וודאי אינו דאין מקרא יוצא מידי פשוטו דתשביתו הוא ביעור מן העולם אלא מדשינה הכתוב לשונו ולא כתיב בפי' ביעור מוכח שבא לכלול איזה ביעור שלא הי' נכלל בלשון תבערו ובלשון תשביתו נכלל שפיר וז"ש והשבתה דלב היא השבתה ר"ל שזה ג"כ נכלל ובא לפרש שלא תאמר איך אפשר לרבות ביטול בלב משינוי לשון הכתוב כיון שאינו נכלל בזה יותר מבזה לכן מפרש דהשבתה מקרי שפיר וכעין שכ' מהרש"א בקידושין ריש הא"מ בתוס' ד"ה ושלא ע"ש אבל לא עלה דעתו מעולם לומר דפשטא דקרא אין במשמעותו ביעור מן העולם ממש וא"כ ממילא אזדא לה קו' תוס' דוודאי פשטא דהשבתה הבערה היא מ"מ משינוי לשון נתרבה ביטול ג"כ וגם קו' ב' ל"ק לפ"ז דהא דקאמר אך חלק שהיא מו' שעות ולמעלה קאי אעיקרא דקרא ולא אריבוי:

ברש"י ד"ה שבעה ימים שאור לא ימצא בבתיכם אפילו שעה אחת בתוך השבעה ימים וכתיב אך ביום הראשון תשביתו הרי שהה בו שעה אחת ועי' בתוס' ונלפענ"ד דאין כוונת רש"י דאי ס"ד דמבער ביו"ט עצמו א"כ עבר אב"י דשעת הביעור אינו עובר וזמן ביעורו הוא לאח"ז איסורו אלא אלשון הכתוב קשה איך אפ"ל דז' ימים שלמים לא ימצא כיון שמצוה לבערו ביום ההוא דוקא וכ"ז קשה אי ביום הראשון פי' ראשון דז' ימים הוא נגד לשון המקרא אבל באמת שהוא משש שעות ולמעלה תו לק"מ דוודאי מבערו לאחר זמן איסורו ואינו עובר בשעת ביעורו שמחזר עליו לשרפו ולשיטת ר"י אפי' משהה ע"מ לבערו ונגד לשון המקר' אינו דהרי לא נזכר אלא ז' ימים לא ימצא וממילא אזדה לה גם קו' ב' כמובן:

עוד

עוד דלא מוכח אלא דביום הביעור איכו עובר בב"י ועדיין אפ"ל שפיר דאסור באכילה כשיטת התוס' דלא נוה הכתיב לשרפו עד אח"ז איסורו וגם קו' ב' מתורלת דלולי אך חלק לא מוכח אלא דאיכו עובר בב"י ובלא"ה איכו עובר לדעת המ"מ כידוע ועדיין לא שמעכו שמותר באכילה במקלת יום י"ד לולי דרשות אך חלק:

דף ה' ע"ב ברש"י ד"ה ופרכי' וכו' ודרוש בי' אף במלוי אלך וכו' קאמיכא לך דאין חמץ אסור אלא א"כ שלך וכו' ולריך ביאור קלת דאיך שייך לומר דאף בככרי שככשתו איכו אסור אלא שלך א"כ איככו של ככרי:

ונ"ל דלפי מאי דקיי"ל דבחמץ עובר אקבלת אחריות משום דרבי' קרא בפי' י"ל דחדית לן קרא דאע"ג דבעלמא דבר הגורם לממון לאו כממון דמי הכא כממון דמי (ובמק"א כתבתי שדבר זה במחלו' שכו ותלי' בב' פלוגתות שבין המג"א והו"י בר' סי' ת"מ ע"ם) ועפ"ז י"ל שפיר דאף בככרי שככשתו ומלוי אלך לא אמרתי שעובר על חמלו של ככרי אא"כ הוא שלך מלד קבלת אחריות שאז דבר הגורם לממון כממון דמי וא"ש:

בתום' ד"ה דכתיב לך לך תרי זימכא בא"ד הקשה ר"ת דבשום דוכתא לא מלרכי תרי קראי לכבשתו ולא כבשתו וכו' ע"ם וכ"ל ע"פ שכפרש מקודם שיכוי לשון הברייתא דמתחלה אמר אין לי וכו' ולבסוף אמר ועדיין אני אומר וכו' ועוד קשה מהי תיתי לחלק בין בתים לגבולין לענין ב"י ובל קבלן פקדוכות בשלמא בעיקר איסורא שפיר יש לחלק דיותר כאסר היכי שהוא במקום דירתו ורואה אותו ושייך דלמא אתי למיכל אבל לבתר דידעי' דאף הטמכה אסור ואף בביתו איכו רואה אותו א"כ מאי חילוק בין דירתו לשאר רשותו וגבולו ועוד יש לעמוד על סידור לשון הברייתא ברישא מתחל, שבעת ימי' לא ימלא בבתיכם משמע דאידך קראי לריך שפיר דאילטרך לכלל גבולין א"כ למה חוזר עוד על הראשוכות אין לי אלא בבתים וכו' ועוד יש לדקדק:

ונ"ל ליישב הכל על נכון דברייתא אתי' כהלכתא דבכ"מ דהגל"מ לאו כממון דמי ושאני חמץ דרבי' קרא והנה ע"ז סובבים דברי הברייתא להוכיח דע"כ מוכרחין אנו לומר דחמץ ילא מן הכלל וכאן כממון דמי לכן מפרש כל אנפי' וכל הדחיות שאפשר לדחות הוכחה זו ומפרש דאין קיום לכל הדחיות הללו דהכה מה שמחלקים בין קביל עלי' אחריות ללא קביל עלי' הוא מכח סתורות הפסוקי' ולכאו' אפשר לתרץ הסתירה הנ"ל או לחלק בין כבשתו ללא כבשתו או לחלק בין בתים לגבולין ולעולם אין חילוק בין קיבל אחריות או לא קיבל וזה המשך הברייתא בתחלה מביא סתי' הכתובי' כתוב א' אומר אבל אתה רואה ש"א וכתוב א' אומר בל יקבל פקדוכות וכדי שלא כתרץ וכחלק בין כבשתו וכו' אין לי אלא בשלא כיבשתו וכו' וא"כ מה שכאמרה בברייתא איככה אלא הקדמות למה שר"ל אח"ז והוא כמו הא וודאי פשיטא לי דאין לומר אין לי אלא בבתיכם בגבולות שיאין וכו' מכין ת"ל בכל גבולך וא"כ ידעי' עכ"פ שעיקר איסורו ישכו גם בגבולין וא"כ יש מקום אתי לחלק ולתרץ בסתי' הכתובי' כדי שלא כלטרך לומר דחמץ אידום הוא ודהג"ל כממון דמי ועדיפא לי' לחלק אף שאין הסברה החילוכה מכרעת כן כמ"ש בקו' מ"מ מהכרח הכתובים הייתי אומר כן והא עדיפא מלומר דחמץ שאני מכל איסורי' שבתורה אף דבלא"ת כתחדשה בו הלכות מ"מ למעט בחידושא עדיף ת"ל שאור שאור וא"כ מוכרח לחלק בין קיבל אחריות ולפ"ז מיושב קו' ר"ת דוודאי בכל דוכתי לא כלרכה קרא יתי' לככרי שכבשתו דמסברה החילוכה אין לחלק ומה שלריך כאן הוא מהכרח סתי' הכתובי' הייתי אומר כן לתרץ הסתי' ומוכחי' בברייתא דז"א אלא החילוק הוא ככ"ל:

דף ו' ע"א סד"א הואיל וכי איתי' הדר בעיכי' לאו ברשותי' קאי קמ"ל עי' רש"י שכ' וכי אמר ר"ש היכי דאיכו בעין וכו' אע"פ שאין כפל להקדש דכתיב לרעהו ולא להקדש הכא חייב דכיון דזה חייב באחריותן רעהו קריכא בי' דהא גרם לו להתחייב ממון ע"כ והכה האריך מאוד בלשוכו שלא כדרכו והי' די לחלק בין חמץ שישכו עדיין בעין ובין כפל שכבר איכו בעין אלא שהוקשא לו דעדיין ל"ל שהי' הקדשים של בעליהם קודם הגניבה דאל"כ איכו אלא כגוכב מן ההקדש לכן פרש"י דלאו אעכין פעולת הגניבה ואין הדבר תלוי בשל מי הי' החפץ הכגכב כ"א למי שהכפל שלו ולמי ישלם הגנב דכן כתיב בתור' ישלם שכים לרעהו ומהכא ממעטים של הקדש וא"כ א"ש דכיון דבשעת התשלומין החפץ כבר כגכב א"כ כתחייבו הבעלים והתשלומין מגיע להם. וכשאכי לעלמי רליתי לומר דגם החפץ שייך לבעל ההקדש דבשעת הגניבה שכתחייב באחריו' ככנס לרשותו והחיוב והקכין והגכיבה באין כא' לולי שרש"י ז"ל לא פי' כן:

ועוד כ"ל ע"פ מ"ם הרא"ש בשם ר"י דברשותו מקרי בביתו והרא"ש חולק עליו וע"כ ס"ל דברשותו מקרי כל מי שיש רשות בידו לעשות בו כרלוכו והכה במכילתא שמביא שם הרא"ש דלעכין ב"י לריך שיהי' שלו וגם ברשותו וא"כ ה"ק כיון דאי איתי' הדר בעיכי' לאו ברשו' קאי דהא איכו רשאי להחזיק בו כאדם העושה בשלו וא"כ לאו ברשותי' דייקא מקרי' ול"ד להא דר"ל גזל ולא כתיאשו הבעלי' שכיהם איכם יכולים להקדישו זה לפי שאיכו שלו וכו' משמע דברשותו מקרי אע"ג שהוא באיסור תח"י משמע מזה דכיון דיכול הוא אעפ"י שאיכו רשאי ברשותו מקרי שאני התם דכיון דגזלי ולא איכפת לי' לאיסור דרביע עלי' מקרי שפיר ברשותו אבל האי כפקד ישראל לא שלח ידו בשל אחרים ובלא"ה ג"כ לק"מ דהא רק לס"ד אמיכא אבל באמת הא לאו ברשותי' מקרי ושפיר אמר ר"ל:

בד"ה ייחד לו בית כלומר לא קבלו עליו אלא אמר לי' הרי הבית לפניך וכו' ובתוס'

דבתוס׳ מוסיף עוד דלא קבל עליו באחריות והכרחה שפיר פרש״י לא קבלו עליו היינו שלא קיבל אחריות ולולי דבריהם הייתי אומר שאין כוונת רש״י להקפיד על אחריות דוקא אלא שלא קבלו עליו להיות יושב ומשמר מטעם שאינו ת״ח וכעין שיטת ר״ת ובהכי מתיישב ג״כ מה דקשה לכאו׳ ל״ל למילף מלא ימצא דפטור בלא אחריות הא כבר נפקא לי׳ מלך חבל אתה רואה של אחרים ומוקי לה בלא קבל אחריות וא״כ הא׳ מיעוטא תו ל״ל אכן להנ״ל ניחא דאיצטרך היכא שמחויב באחריות אבל לא קיבל עליו שמירתו ומשום שאינו מצוי בידך אלא שבד״ה לעולם אשיפא לא משמע לכאו׳ כן ול״ע לעת הפנאי:

ע״ב בד״ה וחייבין במעשר אם ליקטן בעה״ב או נתנו לאחר. ומלבד שהוא שפת יתר לכאו׳ כל הדיבור כמות שהוא עוד קשה דנתן לאחר איננו מתנגד לליקט בעה״ב והכי הול״ל אם לקטן בעה״ב ואכלן או נתנו לאחר ובפשטות י״ל שנתן לאחר היינו שנתן רשות לאחרי׳ ללקטן. ולדידי נראה דהוקשה לרש״י מאי קאמר אסורות משום גזל וחייבי׳ במעשר הא כיון שגזלה הם בידו איך שייך לומר וחייבין במעשר משמע שיכול להפרים מהן תרומות ומעשרות בתורם את שאינו שלו ואף דקיי״ל סתם גנבה יאוש בעלי׳ הוא מ״מ יאוש כדי לא קנה לכן מפרש דשיפא איירי בליקטן בעה״ה או אפי׳ בליקטן אחר ונתנו לחבירו דהוי לי׳ יאוש ושינוי רשות וקנאה לגמרי ויכול להפרים מהן תרומות ומעשרות:

סימן י״ב.

בסוגי׳ דהבודק דצריך שיבטל.

אמר ר״י אמר רב הבודק צריך שיבטל ופרש״י מיד בלילה סמוך לבדיקה יבטלנו בלבו ויאמר כל חמירא דאיכא בביתא הדין יבטל. והנה מה שכ׳ ז״ל מיד בלילה הוא פשוט שהוציא כן ממה דפריך בגמ׳ לקמן וניבדוק בארבע משמע מזה דס״ל לבעל הש״ס דר״י סובר מיד בלילה יבטלנו וכן כ׳ הצל״ח ע״ש מיהו עדיין צריך להמתיק דברי ר״י איך משמע מלשונו דהבודק צריך שיבטל דהיינו בשעת בדיקה אף דמוכח דאל״ה ל״ל להזכיר הבודק דייקא דהא כל אדם ע״כ צריך לבדוק מתק״ח מ״מ לא הי׳ לר״י לסמוך עלמו שילמדו כך מיתור לשונו ואין זה בפשט לשונו ממש לכן כ״ל להעמיק בכוונתו דהנה הפוסקים נחלקו אי יכול שלוחו לבטל עיין בר״ן בסוגי׳ ובטו״ז או״ח סי׳ תל״ד סק״ו דיש פנים לכאן ולכאן והנה הוי ס״ד אם א׳ עושה שליח לבדוק אעפ״כ יבטל הוא בעלמו במקום שהוא ולא יעשה שליח לבטל כדי להמלט מסברת האוסרים לבטל ע״י שליח אלא דלשיטת הסוברים דמותר לבטל ע״י שליח לשיטתייהו מחויב דוקא לעשותא הבודק שליח לבטל ג״כ משום דבשעת הבדיקה יזכור ובע״ה שאינו בודק אין לו דבר להזכירו ויש לחוש לשכחה וזה שאמר ר״י הבודק דוקא צריך שיבטל ולא בעל החמן ומגילא מוכח שצריך לבטל בלילה סמוך לבדיקה דאל״ה הי׳ יותר טוב לבטל בעצמו משום סברת האוסרים וגם בל״ז מלוה בו יותר מבשלוחו ואם יש לו אונס שמוכרח לבדוק ע״י שליח ע״ז אין לו אונס שלא יוכל לבטל בלבו במקום שהוא ומדחזי׳ שהבודק יבטל ולא המשלח מוכח שצריך בלילה דוקא ובזה מדויק נמי מה שכ׳ רש״י ויאמר כל חמירא עפמ״ש הר״ן דאף דהפקר צריך שיוצא בשפתיו מ״מ הכא ביטול בלב נמי מהכי משום דבלא״ה אינו ברשותו ש״א בגילוי דעתא סגי׳ והקשה הש״א דהא בלילה בשעת הביטול עדיין אינו מתחיל האיסה״כ ותי׳ דהביטול תלוי ועומד עד שיגיע זמן איסורו ויחול ולפ״ד רש״י ז״ל לא ס״ל כתירוצא הנ״ל וסובר באמת דצריך להוציא בשפתיו וזה שכ׳ מיד בלילה יבטלנו ואז עדיין אינו מתחיל אי״הכ שלו לכן ויאמר כל חמירא שצריך להוציא בשפתיו ובזה מדויק נמי מה שכ׳ כ״מ דאיכא בביתא הדין ליבטל ולא קאמר דאיתא בביתי או ברשותי דהיינו כיון דכונת ר״י שהבודק אף שהוא שליח של בעל החמץ יבטל ולא בעל החמץ בעצמו וא״כ לא יוכל לומר דאיכא בביתי וזה שכ׳ רש״י כל חמירא דאיכא בביתא הדין דייקא בין שהוא שלו בין שהוא של אחר המשלחו או אפשר דכוונתו דכיון דמבטל בלילה ולא ביום כמו שהוא מדיכא דגמ׳ לכן יאמר כל חמירא דאיכא בביתא הדין לכלול אף החמץ שרואה שאם הי׳ מותר לו לסמוך שיבטל ביום בשעה ה׳ כמ״ש הרא״ש אז הי׳ יותר טוב שלא לבטל החמץ שרואה כדי לקיים מלות שריפה בחמץ שלו אבל עכשיו שצריך דוקא בלילה לבטל כל החמץ ואין כוונת רש״י אלא לכלול כל החמץ:

אמר רבא גזירה שמא ימצא גלוסקא יפה ודעתי׳ עלי׳ פרש״י חס עלי׳ לשרפה וכו׳ וכ׳ תוס׳ ודעתי׳ עלוי׳ חשובה היא בעיניו ובק פי׳ וחס עלי׳ לשרפה וכו׳ ויש לדקדק על לשון התוס׳ שלא כ׳ כדרכם בכ״מ להביא מתחלה פרש״י ולהקשות עליו ואח״כ לכתוב פירושם לכן כ״ל דתוס׳ לא הקשו כלל על רש״י דרש״י לשיטתי׳ לק״מ קושיתם דאטו ברשיעי עסקינן שיחוס על חמצו ויעבור על ב״י א״ו הכוונה מחמת שאדם בהול על ממונו ברגע א׳ עד שיתיישב בדעתו יחוס וזה דוקא אם צריך לשרפה מכח שיאבד ממנו ומכל אדם מיד ואין לו תיקון עוד מכח זה יבהל על ממונו ויהי׳ רגע א׳ שקול בדעתו ובזו הרגע יעבור אבל אם א״ל רק לבטל אף שגם בזה אינו שלו מ״מ כיון שאין כאן דבר מבהיל לא יצטרך להתיישב בדעתו ויבין היכף ומיד שע״כ צריך לעשות כן שלא יכשל באיסור ב״י וב״י מיהו עדיין יש לשדות כרגא בהא מילתא דהא אף לפי הס״ד דמהכי ביטול אח״ז איסורו היינו לענין שלא יעבור על ב״י אבל עדיין מ״ע דתשביתו רמיא עלי׳ ואם לא ישרפנו ולא יקיים מ״ע יהי׳ מוכח מתוך מעשיו שאין ביטולו בלב שלם וע״כ צריך לשרפו וכיון שצריך לשרפו עדיין יש בהלה ויש לחוש שיחוס רק דרש״י לשיטתיהן דס״ל בביטול מקיים

מקיים מ"ע דתשביתו ג"כ ולפ"ז לשיטת רש"י לק"מ אלא שהתוס' לא ניחא להו בהכי משום דלשיטתייהו ע"כ צריך לשרפה דאיכהו ס"ל דביטול אינו אלא הפקר בעלמא ולא קיים מ"ע ואכת"י יש בהלה ויחוש לכן פי' ודעתו עלוי' חשובה בעיניו ולא יוכל לשרפה שמא ימלא בשבת ויו"ט כמ"ש האחרונים וע"ז מקשה שפיר וכו' משכח"ל ליבטלה וזו שדייקו בדבריהם וכתבו ולפירושו קשה ר"ל דלדידי' ממש לשיטתי' לק"מ אלא אם יתפשו הם פירושו לשיטתייהו, קשה:

וניבטלי' בד' וניבטלי' בה' והקשה הצל"ח אם בה' מהכי מכ"ש בד' ולצ"ל להזכיר תרווייהו עוד הקשה על מאי דפריך וניבטלי' בשית אמאי לא פריך מעיקרא וניבטל בשית ואם יתרץ דלא מהכי אז יקשה לו דעכ"פ יבטל שעה או שתיים קודם ולמה יקדים כ"כ וצ"ל עפמ"ש הרא"ש בשם ריצב"א דיותר טוב לבטל ביום משום דמה שמבטל בלילה חוזר וזוכה בו בשעת אכילה וע"ז פריך למה יבטל בלילה שיש בביטול הזה הפקפוק שכ' הרא"ש שיזכה בו עוד יותר ועדף שיבטל ביום לאחר אכילה וז"פ וניבטלי' בד' שהוא זמן אכילה לר"י או בה' שהוא זמן אכילה לר"מ ובזה ניחא דלא פריך מקודם שיאחר עוד עד שית דלמה יאחר יותר בהכם הלא עיקר הקפידא שיאחר עד שיאכל מקודם שלא יזכה בו עד אחר הביטול אלא דמשני שא"א לסמוך על ד' וה' אז פריך יבטול בשית:

כתוב הטור בסי' תל"ו ואף אם יודע שיש לו חמץ בביתו לא יברך על ביטול חמץ משום דעיקר ביטול בלב ולא מצינו שתקנו ברכה על מחשבה שבלב ואף שנהגו לומר כל חמירא וכו' לא מצינו שתקנו חכמים לשון זה והקשה הב"י בסי' תל"ד דהא איתא בירושלמי אמר רב צריך שיאמר כל חמץ שיש לי בתוך ביתי ואיני יודע בו יבטל וכלפענ"ד דהנה הברטנורה פי' בריש מכילתון דהא דצריך לבדוק חמץ ולא סגי בביטול הוא משום דחיישי' שמא ימלא גלוסקא יפה וימלך על ביטולו וכתב התוי"ט דכיון דבמחשבה בעלמא מבטל א"כ יוכל להמלך על ביטולו במחשבה בעלמא דמחשבה מוציא מידי מחשבה ולפ"ז י"ל דה"ט דירושלמי דהצריכו שיאמר כל חמירא בדיבור פה ולא סגי במחשבה שבלב מה"ט גופא שמא ימלא גלוסקא יפה וימלך על ביטול אבל עכשיו שתקנו לומר אין כח במחשבה להוציא מידי דיבור דדיבור לגבי מחשבה מעשה מקרי דעקימת שפתיו מקרי מעשה והא לא חששו שיאמר בפה מלא שמתחרט בביטולו דאטו ברשיעי עסקי' אלא דרגע כמימרי' יטעה במחשבתו והניחא בחמץ שלא נודע לו עדיין צריך להוציא בשפתיו אבל בחמץ שיודע בו ומבטלו תו לא חיישי' שימלא חן בעיניו ויתחרט על ביטולו ולפ"ז ניחא דהירושלמי דוקא קאמר כל חמץ שיש לו בתוך ביתו ואינו יודע בו וכיון שאינו יודע בו עכשיו שפיר יש לחוש שמא ימלא גלוסקא יפה ויתחרט ע"כ צריך צריך שיאמר אבל הטור דמיירי הכא בחמץ שיודע בו בזה מהני מחשבה שבלב ואף שנהוגין לומר כל חמירא וכו' איבת וכו' כוונתו למש כתב הרא"ש שיכלול דאזיתי' ג"כ הא וודאי לא תקנו חכמים דהרי חכמים לא תקנו כלל ביטול דיום אלא ביטול דלילה ובביטול שבלילה אינו אומר אלא דלא חזיתי':

ועוד נ"ל דבלא"ה מיושבי' היטב דברי הטור דהרי באמת מהני מחשבה שבלב ג"כ ושוב לא יברך כיון דעיקר הביטול בלב ואף שצריך שיאמר הייכו משום חרטה אבל הביטול מהני בלב ג"כ אלא שמ"מ אח"כ ואף שנהגו לומר לא מצינו שתקנו לא א"ש לכן צריכין לומר כמש"ל:

ועוד נ"ל ביסוב דבריו דהנה הר"ן כי הא דסגי בביטול בלב וא"ל שיוציא בשפתיו הוא משום דבלא"ה אינו ברשותו ש"א והקשה הש"א דהרי בלילה בשעת ביטול אינו מתחיל עדיין איסור שלו וכ"ל דמטעם זה הצריך הירושלמי שיוציא בשפתיו וכ"ז בחמץ שאינו יודע בו אבל בחמץ ידוע כיון שיודע בו ואינו מוכרו או אוכלו ע"כ שהוא מפקירו באמת ומחשבתו ניכרת מתוך מעשיו ואף שאינו עדיין אסור בהנאה סגי בביטול בלב שמעשיו מוכיחין עליו ומיושבי' דברי הטור באופן שכ' למעלה:

דלמא משכחת לה לבתר איסורי' ולא ברשותי' קאי ולא מלו מבטל לי' דאמר ר"א שני דברים אין ברשותו ש"א ועשאן הכתוב וכו' והקשה הצל"ח למה הוצרך להביא דר"א ומה אשמעי' ר"א אטו עד השתא לא ידענא דחמץ בפסח אסור בהנאה ושעובר על ב"י וכו' וכבר כתבתי בקו' א' יסוב לזה דס"ד משום דמלות ביעורו מן העולם הוא שלו ולמקלת פוסקים החוטף מלוה של חבירו צריך לשלם לו י' זהובים וכמלא שהמלוה שוה י' זהובים וס"ד דמש"ה מקרי ברשותו וקמ"ל דר"א אמר דאינו ברשותו בשביל זה כיון שהחמץ בעלמו אין לו דמים ועוד כתבתי שם תי' אחר וכעת כלפענ"ד עפ"ש הפמ"ג בפתיחה להל' בב"ח דמסתפק לי' אי יש איסור הנאה בח"ש או לו אי הפי' חזי לאיצטרופי הוא בכדי א"פ וזה לא שייך בהנאה או הפי' אי בעי מלטרף מיד בהדי ח"ש אחרינא וע"ש וכפי מת ששמעתי בתר דמספקא לי' לפמ"ג הדר פשטא לי' בא"ח הל' פסח דהנאה אין איסור בח"ש ואין בידי פמ"ג לא"ח להתחכם באותיותיו הטהורות ועיני ראו כן תמהו מאי מספקא לי' כלל אי תימא דאין איסור בהנאת ח"ש א"כ מליכו דמים לחמץ בפסח למוכרו פחות מכשיעור ואמאי מקרי אינו ברשותו שאין לו בעלים כלל הא משכח"ל כשיש בכל ח"ש שוה פרוטה וא"כ כל ח"ש בפ"ע ראוי ליהכות בו ואמאי אין לו דין בעלים ואמרתי דבחמן לק"מ ע"פ מה שכ' הרמב"ם בפ"א מהל' חו"מ דהאוכל חמץ כ"ש אסור מה"ת דכתיב לא יאכל הרי דבחמץ יש לנו לימוד חדש על ח"ש וע"כ לא נסתפק הפמו"ג אלא בשאר איסורים דאין כאן לימוד אלא זה דחזי לאצטרופי וזה לא שייך לגבי הנאה לפי לד הספק שלו אבל בחמץ שיש לנו ילפותא אחריתא

אחריתא אין חילוק בין הנאה לאכילה כיון דהרמב"ם פסק כר"א דאי איסור אכילה ואי איסור הנאה במשמע וגם לחזקי' ניחא דמלא יאכל נפקא לי' ולפ"ז הי' ניחא מה שהוצרך הרמב"ם ללמוד ח"ש בחמץ מקרא ולא סמך על סברת חזי לאיצטרופי דאיתא בכל איסורי' והיינו כדי לאסור אפי' הנאה בכ"ש ויותר טוב אם נאמר כתי' הצל"ח דבחמץ ל"ש כלל חזי לאיצטרופי עכ"פ מיושב מה שהוצרך להביא הא דר"א דאי לאו דר"א הו"א דחמץ מקרי ברשותו ש"א דחזי ליהנות בכ"ש ואשמעי' דאין ברשותו דאף בכ"ש אסור בהנאה וכ"ז לפמ"ש בהל' בב"ח אבל אי כ' הכי גם בהל' פסח לענין חמץ א"כ נסתר דבר וקשה כהנ"ל גם קשה אמאי חששו שימצא ביו"ט אכתי ימכרנו לנכרי פחות מכשיעור או יתננו לו דאין כאן רק איסור דרבנן ואף בשל"ה שכ' להתיר להוציא ע"י עכו"ם והרי בלא"ה אפשר ליתנו לעכו"ם הרבה ואף שאפשר לדחוק וליישב את זאת מ"מ לא משמע הכי מדברי הפוסקי' גם קשה אמאי המקדש בא"י כ"כ אינה מקודשת הא חזי ליהנות פחות מכשיעור מיהו קו' הראשונה הי' קשה עלי עד מאוד הא יש לו בעלים ואמאי אינו ברשותו ש"א ול"ע:

כתב הרמב"ם ז"ל בהלכו' חו"מ פ"ב הל' ב' ואיזהו השבתה האמירה בתורה הוא שיבטל ויחשוב אותו כעפר וכתב הכ"מ שהגרסא בנוסחאות ישנות שיסיר החמץ הידוע ושאינו ידוע לו יבטל בלבו ויחשוב כעפר והקשו עליו האחרונים מכמה מקומות יע"ש ונ"ל לפענ"ד לתרץ בכמה אנפי ומקודם נתרץ מה שהקשו תוס' בריש מכילתין על פרש"י שכ' בודקין את החמץ שלא יעבור בב"י והקשו בתוס' הא הבודק צריך שיבטל ומדאו' בביטול בעלמא סגי ואמאי הצריכו חכמים בדיקה כלל ונ"ל דכוונת רש"י ז"ל כיון שהצריכו חכמים בדיקה וביעור אם יעבור על תקנתם ולא יבער ע"כ משום שהוא כחס על ממונו לשורפו וממילא מחשבתו ניכרת מתוך מעשיו שאינו מבטל בלב שלם וא"כ שפיר פרש"י דלאחר התקנה בודקין שלא יעבור בב"י דאם לא יבדוק יעבור גם בב"י אף שתחלת תקנתם לא הי' בשביל זה מ"מ השתא הכא אם לא יבדוק יעבור גם בב"י משום דמוכח שאינו מבטל בלב שלם ולפי דעתי שגם תוס' לא כוונו כלל לתמוה על פרש"י שהבינו בדבריו כיון שכבר נתקן התקנה שוב הוי הבדיקה הכרחית ואם אינו עושה כן עובר מדאו' כהנ"ל אלא דחקרו למה להו לחכמים מתחלה לתקן התקנה ואיזה סיבה המחייבת אותם לכך ועל מה אדני התקנה הזאת נוסדו ותי' דתחלת התקנה היתה שלא יבוא לאכלו וכיון שהתקינו כך שוב עובר בב"י אם אינו בודק ומבער וא"ש לשון התוס' שכ' בקושי' אמאי הצריכו חכמים בדיקה הא לדברי רש"י אשר על פירושו סובבת קושי' הזאת עובר מדאו' אלא כהנ"ל דהא דעובר היינו אחר שהתקינו והקשה הא גופא קשי' למה הצריכו חכמים בדיקה כלל:

ועל קוטב זה אמרתי ליישב גם דברי הרמב"ם והכלבו שכ' כן בשם הגאון ז"ל דהנה הפ"י כ' דלעולם מהני ביטול אף בחמץ ידוע לענין שאינו עובר בב"י אלא שבחמץ ידוע אינו מקיים בזה מ"ע דתשביתו והקשו גם ע"ז דא"כ מאי מקשה בסוגי' דהואיל כיצד מפרישין חלה בטומאה יבטל אותה הא לא מקיים עדיין מ"ע דתשביתו ונ"ל להוסיף על דברי הפ"י דבאמת אינו עובר כשמבטל חמץ ידוע אלא שאינו מקיים מ"ע דתשביתו אבל זה לא הי' מזיק שכיון שביטלו ואין חמץ שלו שוב אינו עובר גם במ"ע אלא דאנו אומדין דעתו דבחמץ ידוע כיון שאם רצה מקיים גם מ"ע ומדוע לא יחפוץ לקיים מ"ע אלא ע"כ משום שחס לשרפו וא"כ לא הוי ביטולו ביטול גמור וממילא עובר גם בב"י והתינח במקום שאפשר לו לקיים מ"ע ומניחה מוכח מתוך מעשיו שאינו מבטלו בלב שלם אבל כשאינו יכול לקיים שפיר אמרי' דביטולו ביטול ואינו עובר בב"י וא"כ ניחא מכל המקומות שקשה על הרמב"ם והכלבו דבכל הני מקומות יש לו סיבה המונעת אותו מלקיים מצות שריפה ושוב אין ראי' דביטולו לא מהני:

ובשיטת הכלבו אפשר לומר עוד על אופן אחר דהנה ידועים דברי הפ"י שכ' על הא דפרש"י אבל אתה רואה של אחרים עכו"ם וכ' הפ"י דדוקא של עכו"ם אינו עובר אבל של ישראל חבירו עובר גם הנפקד אף בלא קיבל אחריות וגם בשל הפקר עובר. מיהו נ"ל לחלק בדבריו דהא דעובר בשל הפקר היינו דוקא בידוע אצלו דאז עובר משום בל יראה ובזה אין חילוק בין שלו לשל הפקר אבל בחמץ שאינו ידוע לו דאינו עובר אלא משום בל ימצא אז אינו עובר אלא בשלו אבל בשל הפקר אינו עובר בבל ימצא דלאו מקרי מצוי בידך ועי' בתוס' ר"פ כ"ש דמוצנע אינו עובר אלא משום בל יטמין ולפ"ז יש לומר דה"ט דהכלבו בשם הגאון דבחמץ ידוע לא מהני ביטול משום דס"ל ביטול אינו אלא משום הפקר וכשיטת התוס' ובחמץ ידוע לו עובר גם בשל הפקר והנה רש"י פי' דביטול אינו משום הפקר אלא דגזה"כ תשביתו ביטול אלא דתוס' הקשו עליו דתשביתו הוא לאח"ז איסורו ואז לא מהני ביטול ומכח קו' זאת למד הכלבו דביטול אינו מגזה"כ אלא משום הפקר וכ"ז לפי המסקנא דביטול לא מהני לאח"ז איסורו אבל לפי הס"ד דגם לאח"ז איסורו מהני ביטול א"כ נוכל לומר שפיר כפרש"י דתשביתו ביטול וא"כ אין חילוק בין ידוע לשאינו ידוע וא"כ מיושב היטב מה שהקשה עליו מאי פריך וכי משכח"ל ליבטלי' הא יהי' חמץ ידוע דלפי ס"ד זאת גם בחמץ ידוע מהני ביטול מיהו כ"ז לא א"ש אלא לשיטת הכלבו אבל לדברי הרמב"ם א"א לומר כן דהא כ' בפי' ומהו השבתה וכו' שיבטל בלבו משמע מלשונו דס"ל כפרש"י דביטול מהני משום שהוא בכלל תשביתו האמור בקרא אבל תי' הראשון א"ש אף לדידי' והיינו ע"פ מה שפי' תוס' ודעתו עלוי' חשובה היא בעיניו ולא שחס לשורפה וכתבתי לעיל וכן הוא בצל"ח דלשיטתם מוכרחין לומר דחיישינן שמא ימצא בשבת ויו"ט וא"כ לא יוכל לקיים מצות ביעור ושוב לא יהא הוכחה מדאינו מקיים מצות תשביתו שאין ביטולו בלב שלם והא וודאי לא קשיא הא אכתי יעבור

יעבור במ"ע דאם אינו יכול לקיים פשיטא מילתא שאינו עובר:

ועוד נ"ל ליישב קו' זאת דהנה אכתי צריך להתבונן איך נאמר שהוא חס על ממונו ולמה יחוס הא בלא"ה אסור בהנאה וצ"ל שרוצה להשהותו עד אחר הפסח ויהנה אז ממנו אף שגם אחה"פ אסור עכ"פ מטעם קנס מ"מ כיון שקודם שתקנו חכמים הקנס לא מהני ביטול משום שהוא כחס על ממונו וליהנות ממנו אחר הפסח שוב אף לאחר שקנסו חכמים אמרי' שלא אמרו חכמים הדבר להקל אלא להחמיר דומה למה שכ' הראשונים בהא דדשיל"מ אף שאסור מדרבנן אחר הפסח והכא עדיף טפי דהתם דדשיל"מ גופא מדרבנן וא"כ לא הקילו כלל אלא לא החמירו אבל הכא מדאו' לא הי' מהני ביטול כלל וכ"ז לדינא דקיי"ל כר"ש אבל הכא אליבא דרב קיימי' דאיהו פסק כר"י וחמץ אף לאחה"פ אסור וא"כ א"א לומר שחס על ממונו וע"כ ביטולו בלב שלם ומהני אף בחמץ ידוע ופריך שפיר וכי משכח"ל ליבטלי':

ועוד נ"ל בשיטת הכלבו קצת באופן אחר דסובר לפי האמת כתוס' דביטול מטעם הפקר וא"כ אינו מקיים מ"ע בביטול אלא בביעור וכיון שהחמץ ידוע אצלו ויכול לבערו ולקיים מ"ע ואינו עושה כן ע"כ שחס עליו וא"כ ביטולו אינו בלב שלם וכהנ"ל וכ"ז לפי האמת אבל בה"א דקס"ד דיכול לבטל אף לאח"ז איסורו א"א דסובר ביטול מטעם הפקר דא"כ היכי ס"ד שיוכל לבטל אח"ז איסור וכי יכול אדם להפקיר מה שאינו שלו אלא ע"כ דהשתא סובר דביטול מטעם תשביתו וא"כ הוי מ"ע וגם בביטול מקיים מ"ע וא"כ שוב אין לנו הוכחה שאין ביטולו בלב שלם ופריך שפיר וכי משכח"ל ליבטלי' אבל לפי המסקנא דלאח"ז איסור אינו יכול לבערו ס"ל לכלבו דע"כ ס"ל דביטול מטעם הפקר דאל"כ אמאי לא יהני לאח"ז איסורו אי הוא רק גזה"כ אף שי"ל דכיון שאינו ברשותו לא מהני תו מחשבתו שחושבו כעפר הארץ וכמו שאמרו אין אדם אוסר שאינו שלו ואין אדם חושב על כלי של חבירו שיהי' גמר מלאכה לענין טומאה וכל דבר שתלוי במחשבה ודבור שאינו פועל בשל חבירו מ"מ הכלבו אפשר לא ס"ל סברה זאת ומחלק בין א"א אוסר ובין תשביתו דהוי גזה"כ דאינו צריך לפעול כלום במחשבתו כמו באיסור אלא שגזה"כ שיהי' כך בעיניו ולא שיהי' כן באמת:

כתב הרמב"ם מי שהי' לו חמץ בתוך ביתו ושכחו בשעת הביעור ה"ז עובר על לא יראה ולא ימצא והוכיח הצל"ח מזה שסובר כשיטת הטור דמי שיש לו חמץ ולא ידע ממנו רק אם ידע ממנו פ"א ואח"כ שכחו עובר עליו אף כ"ז שלא ידע אם לא ביטל מ"ד אמי שאכל חלב בשוגג והפר"ח בסוגי' חולק על הטור שסובר כן דכיון דבדק וביער כדינו שוב אינו עובר ומקשה עליו דא"כ מאי פריך וכי משכח"ל ליבטלי' דלמא לא ימצא כלל ויעבור ג"כ וגם המג"א הקשה כן על הטור וצ"ל ליישב דברי הרמב"ם לשיטתי' דהנה הפר"ח כ' דזה תלוי אי אמרי' דתשביתו היינו דוקא ביטול ולא סגי בלא ביטול אז אי לא עשה כמצווה עליו בתורה ולא ביטל אלא שבדק אם שכח איזה חמץ עדיין עובר עליו בשוגג אבל אם נאמר כשיטת הר"ן דתשביתו הוא א' מב' דברים או ביטול או בדיקה וביעור אז אי בדק וביער ועשה כדת של תורה שוב אינו עובר אף אם נמצא חמץ ואינו עובר למפרע כיון שיצא ידי חובתו בביעור והנה לפמ"ש הרמב"ם ואיזו השבתה האמורה בתורה שיבטל וכו' מוכח מזה דס"ל דתשביתו היינו ביטול וכיון שלא הוזכר בתורה אלא ביטול לא סגי דלא עביד הכי ואינו יי"ח בלא זה ולכן עובר אם לא ביטל ואין לומר דלמא אחמץ ידוע אמר קרא דצריך לבטלה דהא איהו ס"ל דבחמץ ידוע לא מהני ביטול וע"כ קאי אחמץ שאינו ידוע ולא סגי בלא ביטול אבל כי פריך הש"ס וכי משכח"ל ליבטלי' ע"כ דסובר דחמץ ידוע מהני ביטול ואפשר לומר דקרא אחמץ ידוע קאי אבל באינו ידוע אינו עובר עליו כלל אף בלא ביטלו ואינו עובר למפרע והא דקשה מכאן על הרמב"ם שפסק דבחמץ ידוע דלא מהני ביטול כבר תי' לעיל בעזהי"ת:

וכ"ז אינו אלא בשיטת הרמב"ם אבל לטור דס"ל ג"כ הכי אדרבה איהו סובר דאף בלא ידע ממנו מעולם אינו עובר כמ"ש המג"א לדידי' נ"ל כהנ"ל דמשמע דאזיל בשיטת התוס' דביטול מטעם הפקר ומועיל גם לחמץ ידוע וצ"ל לתרץ דבריו דהנה הקו' הנ"ל שמקשין על דבריו סובבת על ב' דרכי' מאי פריך וכי משכח"ל ליבטלי' הא כבר עבר למפרע ע"ז יש לתרץ אי אמרי' דביטול הוי מ"ע וכמ"ש הפר"ח בפי' דבריו דהקפידה תורה רק אביטול ולא אבדיקה כלל א"כ אי מבטל ע"כ ומקיים מ"ע הרי מנתק הלאו למפרע ג"כ ומתקן מה שעבר כבר אלא דקשה עוד דלמא לא ימצא כלל בתוך הפסח וע"ז י"ל דכיון דלא נמצא כלל בתוך הפסח ע"כ שהוא במקום המוצנע ותוס' כ' בר"פ כ"ש דבחמץ המוצנע שאינו עובר אלא משום לא ימצא אינו עובר כ"ז שלא ידע ממנו ע"ש:

ועוד י"ל דלכאו' יש להבין במה שאמר רבא גזירה שמא ימצא גלוסקא יפה הא בדק כדינו ולמה נחוש הא לא ניתנה תורה למה"ש ועי' ביצה דף ז' דפריך הגמ' והלא בדק וכו' וצ"ל דהחשש הוא שמא ימצא חמץ במקום שאין דרך להכניס שם כל השנה וכ"מ שאין מכניסין בו חמץ א"צ בדיקה וע"כ מה דתני כ"מ שאין מכניסין א"צ בדיקה אין הכוונה שיודע בבירור שלא הכניס לשם מעולם דא"כ פשיטא ומאי קמ"ל אלא ר"ל שאין רגילות להכניס שם חמץ אבל מ"מ אפשר שנזדמן במקרה שהכניס שם חמץ רק דע"ז לא חששו לבדוק אבל מ"מ אפשר שנמצא שם חמץ וע"ז אמר רבא דלכך צריך לבטל שמא ימצא גלוסקא יפה במקום שאין רגילין להשתמש ובמקרה נזדמן לו שם חמץ וזה נ"ל נכון בעזה"י וא"כ י"ל דהא דכ' הטור שאם יש חמץ בביתו שלא מצאו עובר היינו דוקא ביתו ממש שדר שם ורגיל להשתמש בחמץ ומה שלא מצאו היינו שלא בדק יפה יפה וא"כ לא הוי אונס ועובר למפרע אבל בגמ' הכא קאי לענין משום שלא נשתמש וע"ז פריך שפיר וכי משכח"ל ליבטלי' דהתם וודאי אינו עובר דמדינא א"צ לבדוק שם כלל ומ"ש הטור דהשתא אם נמצא חמץ וכו'

וכו' לא דמה"ט התקינו שהרי לא התקינו אלא משום שמא ימצא במקום שאין מכניסין אלא דעכשיו שתקנו שצריך לבטל כ' הטור דהשתא שביטל מרויח דאף אם אולי לא נזהר בבדיקתו ויש חמץ בביתו ג"כ אינו עובר עליו גם י"ל דמ"ש לקמן הטור איירי בנתחמץ בפסח ולא נזהר ובכי האי וודאי דעובר אלא דעל זה לא מהני ביטול שמקודם הפסח:

עוד י"ל דהנה לכאו' צריך להבין טעם הטור אמאי הצריכו חכמים ביטול הא הוי מיעוט שאינו מצוי כיון שכבר בדק ועל מיעוט שאינו מצוי לא חששו חכמים ג"כ ועי' מ"ש הפ"י בריש שמעתין ונ"ל עפמ"ש בסוגי' דכבתה דאפשר במקום שיש לחוש שאם יהי' המיעוט יהי' אח"כ פושע ויעבור אז חששו גם על המיעוט והכא לפרש"י חיישינן שיחוש לשרפה וא"כ יש לחוש שיהי' פושע לאחר שיתברר אגלו שהוא כמיעוט אז חששו מעיקרא שמא יהי' כן:

ולפ"ז א"ש דפריך וכי משכח"ל ליבטלי' וע"ז לא יחוש וא"כ לא יהי' פושע וא"י שמא לא ימצא כלל ועובר למפרע ע"ז אמרי' הירושלמי הנ"ל דהוי מיעוט שאינו מצוי ולא חששו ע"ז אף אם באמת הוא כן עובר למפרע מ"מ א"ל לחוש כלל לזה כיון שלא יבוא לידי פשיעה וכ"ז לדעת רש"י שפי' ודעתו עלוי' שיחוש אבל לפי' התוס' שחולקין ע"ז נ"ל דלדידהו ה"ט דעובר בשוגג אף דבדק וביער משום דאכתי לא הוי אונס גמור משום שהי' לו לחוש לעצמו דלמא ימצא בשבת ויו"ט ולא יוכל לבער והיינו לפי המסקנא שאינו יכול לבטל אבל לפי הס"ד דאף לאחר איסורו יכול לבטל א"כ הו"ל אונס גמור שהרי בדק וא"י שהי' לו לעשות לצאת כל החששות דלמא ימצא עוד באיזה מקום שלא נתן אל לבו יבער אז וא"י שמא ימצא בשבת ויו"ט יבער כשימצא ואפשר שמעתי כיוצא בו:

שוב התבוננתי דדבר זה אי עבר קודם שידע מזה החמץ אי הוי כאונס או כשוגג תלי' בסוגי' דיבמות דף ל"א אמר ר"ה אמר רב הלכה כר"ש דנישאת שלא ברשות מותרת לחזור לו דמאי הו"ל למיעבד ושקיל וטרי התם ובסוף הסוגי' ר"פ בעי למסמך אמאי הו"ל למיעבד וכ"ל וכי אנן אשינויי ניקו ונסמוך ועפ"ז פסק הרא"ש דלא כרב דמקרי שוגג ולפ"ז שפיר דלהלכתא פסק הטור שפיר מ"ד אמי שאכל חלב בשוגג אבל בשוגין דקאי אדרב דס"ל התם דמקרי אונס פריך שפיר וכי משכח"ל ליבטלי' ולמפרע לא עבר לשיטתי' דהו"ל אונס:

ועוד נ"ל דהנה הפר"ח חולק אהטור וס"ל דאם בודק ומבער שוב אינו עובר דמה"ת יוצא י"ח או בביטול או בבדיקה וביעור ולהטור ל"ל דס"ל דתשביתו היינו ביטול ולא סגי דלא עביד הכי וע"ז הקשה ל"ל לרבא טעמא שמא ימצא גלוסקא יפה לענין שצריך לבטל הא מדאו' כך היא דינו ולא באו חכמים להקל אשל תורה במה שתקנו שצריך לבדוק וגם מאי פריך וכי משכח"ל ליבטלי' והנה לכאו' יש לעשות סמוכין וסייעתא לדברי הפ"ח דיוצא גם בבדיקה לחודא דאל"כ דצריך דוקא ביטול הו"ל לכתוב בפי' תבטלו ולא תשביתו שכולל ביטול וביעור וכמ"ש הכ"מ בטעם הרמב"ם א"ו ס"ל דלחמץ ידוע לא מהני ביטול דה"ט משום שלא נכתב בתורה בפי' תבערו או תבטלו ונכתב לשון הכולל שניהם הא וודאי דשניהם מהני ומסרה לחכמים והם אמרו דלשא"י מהני ולידוע צריך דוקא ביעור וכ"ז עולה יפה לדעת הרמב"ם דוקא דס"ל דלחמץ ידוע ל"מ ביטול אבל לפי מה דקיי"ל שאין חילוק בין ידוע לשא"י א"כ הדק"ל למה נכתב לשון הכולל שתיהן אלא וודאי דאשמעינן דתרווייהו מהני לחודייהו ולא נאמר כטור דאף בביעור אינו יוצא אלא בביטול דוקא וקמ"ל דביעור ג"כ מהני בלא ביטול:

ולשיטת הטור צ"ל דס"ל דלעולם אינו יוצא בלא ביטול והא דכתיב תשביתו לכלול ביעור היינו לאחר איסורו דלא מהני ביטולו וצריך ביעור ולא מוכח דסגי בבדיקה וביעור אלא דצריך ביטול דוקא כסברה החילוכה שכיון שזה וודאי גמור וכיון דביטול מהני כמו ביעור למה יסמוך על בדיקתו ולא יבטל וכ"ז למסקנא אבל לס"ד דגם בתר איסורו מצי מבטל וא"כ הדק"ל למה כתיב תשביתו לכלול ביעור וצ"ל כפר"ח שביעור מהני בלא ביטול וא"ש ב' קו' הנ"ל שהוצרך רבא לומר שמא ימצא גלוסקא יפה ואפשר דרבא מעיקרא לא קאמר אלא משום גלוסקא יפה ואף אם לא ימצאנה יעבור כטור אלא דהמקשה דקאי בס"ד דבתר איסורו מהני ג"כ והי' סובר כפר"ח לכן אומר בשמו שמא ימצא גלוסקא וע"ז מקשה שפיר וכי משכח"ל ליבטלי' דלמפרע אינו עובר:

סימן י"ג

עוד בסוגי' הנ"ל

מתני' אור לי"ד בודקין את החמץ ופרש"י שלא יעבור בבל יראה וכו' והקשו בתוס' כיון דהבודק צריך שיבטל ומדאורייתא בביטול בעלמא סגי' למה הצריכו חכמים בדיקה כלל וזה לי' ג' שנים הקשיתי לפמ"ש התוס' לקמן שהקשו והא דאמרי' הפקר בפני ג' מדאו' א"ל לפ"ז ניחא דמדרבנן לא מהני הביטול משום דהפקר בעי ג' ואם הי' אפ"ל דתוס' הכא רק אליבא דרש"י אזלו דלשיטתי' דסובר דביטול גזה"כ דתשביתו משמע ביטול א"כ ל"ל כלל לדיני הפקר לפ"ז ניחא דתוס' הקשו כן לרש"י אך דברי התוס' בתירוצם לא העלו כלום לשיטת רש"י ורק ליישב לעצמם לתת טעם לבדיקת חמץ מדרבנן וע"ז קשה דלשיטתייהו ל"ל כלל טעם לזה דבלא"ה לא מהני משום דהפקר בעי ג' מדרבנן:

ומקדם אמרתי בדרך פלפול בעלמא דהנה גוף קו' התוס' יש ליישב עפ"י דרך הברטנורה שכ' שמא יתחרט על ביטול ואמרתי שאז יקנה לו חצירו והוא עפ"י שחקר בתשו' חו"י דליקני' לי' חצירו מטעם ש"א קונה לו שלא מדעתו ותי' דאיסור לא ניחא לי' דליקני' ובע"כ לא מצי קני לי' אבל אנן חיישי' שמא ימצא גלוסקא יפה וימלך על ביטולו

ביטולו וממילא יקנה לו חבירו ולפ"ז י"ל דתי' תוס' מיושב גם אליבא דרש"י דכך כוונת תוס' דגזרו שמא יבוא לאכלו ואף שלא יאכלנו שיזכר בתוך כך מ"מ ברגע הראשונה שיחפוץ לאכלו יקנה לו חבירו ואף שיחזור מ"מ עובר בב"י וא"ש דברי רש"י בודקין שלא יעבור בב"י היינו ע"י שיבא לאכלו:

ומתוך הדברים מצאתי מקום ליישב מה ששמעתי מקשה למורי הגאון המפורסים מו"ה כטל וואלף נ"י למה הצרכו חכמים בדיקה וביעור בשביל שלא יאכלנו ולא אמרו שדי בעשיית מחילה כמו שאמרו בחמצו של אחר כיון דביטול מטעם הפקר והחמץ ג"כ אינו שלו ולפ"ז ניחא דבאמת הכא ג"כ לא חששו שמא יאכלנו באמת דבוודאי לזה די בעשיית מחילה שיזכר ולא יאכלנו רק עכ"פ כיון שיבוא לאכלו קודם שיחזור בו יקנה לו חבירו ויעבור בב"י מה שא"כ בחמצו של אחר שאינו הפקר ולא יוכל חבירו לזכות לו ואין כאן חשש רק שיאכלנו באמת לזה די בעשיית מחילה להיכרא וכ"ז רק לפלפולא אמנם כן מלשון התוס' שהקשו אמאי הצריכו חכמים בדיקה כלל משמע מזה שלא כוונו כלל להקשות על רש"י כאלו משמע מדבריו דמדאו' צריך בדיקה והוי ניחא להו בתירוציו של הר"ן רק שהקשו אמאי בחרו חכמים בדיקה עיי' בר"ן והא שהעמידו קו' על פ"ה צ"ל לפ"ז משום דאילולי פרש"י הי' אפשר לומר דמתני' לא באה כלל לאשמעינן דצריך בדיקה ולא סגי בביטול אלא דאם בודק צריך שיהי' לאור הנר ומדפרש"י הטעם על דין הבדיקה עצמה ולא על לאור הנר לבד משמע מזה דגוף דין הבדיקה אשמועינן מתני' ודלא סגי בביטול וע"ז מקשו תוס' למה (ולקמן יבא עוד תי' א' לקו' התוס'):

ומה שהקשו למה לא חששו בשאר איסורין שמא יאכלנו נ"ל לולי דבריהם דלא דמי דוודאי בש"א לתקן תקנה בשביל זה לא עשו אבל כאן כיון שקודם שתקנו חכמים הבודק צריך שיבטל בוודאי הי' כל אדם מעצמו מבער כיון דגם בביטול צריך להיות הדבר באמת נחשב בעיניו כעפר למה לא יבער שזה הדרך היותר מובחר וממילא היו הכל בודקין ומבערין ועכשיו שתקנו חכמים שע"כ צריך לבטל וכיון שמבטל למה יבער ג"כ ונמצא שע"י תקנה חכמים עצמם נעשה החשש שמא יאכלנו לכן תקנו לבער ג"כ וישאר גם מנהג הראשון בתקפו אבל בשאר איסורין שבלא"ה אין מבערין ולא גרמו הם כלל להא חששא לא עשו כלל תקנה:

ומה שהקשה הרשב"א לדברי תוס' בתי' ב' למה שיאור ישרף נ"ל בשום טעם למה הוסיפו תי' ב' דלדברי תי' הראשון קשה מיה"כ דג"כ לא בדילי וכרת ואעפ"כ אינו צריך ביעור והנה לכאו' ז"א דיה"כ אינו אסור רק באכילה וחמץ אסור בהנאה ג"כ אך י"ל דתו' רצו לתרץ באופן שיהי' המשנה ככ"ע אף לריה"ג דחמץ מותר בהנאה ואעפ"כ צריך ביעור אבל המשנה דשאור ישרף דאתי' כר"י דס"ל חמץ בפסח אסור בהנאה נשאר שפי' כתי' קמא דהטעם שצריך ביעור משום דלא בדילי וכרת ולא קשה מיה"כ דמותר בהנאה:

ועוד י"ל עפ"י מ"ש הר"ן דהטעם שאמרה תורה ב"י היינו ג"כ שלא יבוא לאכלו א"כ אפ"ל דמה שפי' ר"ת דבנוקשה ליכא בב"י היינו דוקא באותן השנויין בריש הפרק דהוי נוקשה רע דבהא ליכא למיחש שמא יאכלנו או בתערובת חמץ דאכלו. חייב אף דבטלה דעתו אצל כ"א במישרף קא שריף מ"מ אמרינן אחשבי' לר"א עיי' בכ"מ פ"א מהלכות חו"מ שהעלה כן בד"א אבל בב"י שנחוש שמא יאכלנו דהיינו בשוגג לא שייך אחשבי' כמ"ש ישועות יעקב סי' תמ"ב לכן אינו עובר בב"י אבל נוקשה שיאור שראוי לאכילה רק שלא נחמץ נ"ל אם אסור עובר ג"כ בב"י שיש לחוש שמא יאכלנו:

אמנם כלפענ"ד דהר"ן לא כיון לומר שהאמת כן הוא טעם התורה דהא לא דרשינן טעמא דקרא ולמאי נ"מ כתבו הר"ן אלא כתבו להמשך דבריו שמקודם דלהכי גזרו חכמים בחמץ יותר דלמא אתי למיכלי' מבשאר איסורי' כיון דאפשר שמפני טעם זה אמרה תורה לא יראה ולא ימצא אף שבבטלה לא חששה התורה עוד מ"מ כיון דעכ"פ גם התורה גזרה ע"ז בלא ביטלו לכן חששו חכמים גם בביטלו ואין כוונתו שהוא לבד נסתפק אם כך כוונת התורה אלא שגם חכמים חשבו שאפשר וספק קרוב לוודאי שכן טעם התורה:

ומ"ש תוס' אבל בנוקשה דליכא אלא חד קרא וכו' תימה לי דלר"י אפי' חד קרא ליכא דהא והאוכלו פטור ובגמ' אמר והאוכלו בארבעים אתאן לר"מ ולא ר"י אלא שתוס' כ' כן לרווחא דמילתא דיותר מחד קרא וודאי ליכא ואפשר עוד דר"י כר"י דדרש כל לאיסור ועוד אפשר דרק שיאור פטור אבל חמץ שנתחמץ נ"ל רק שרע לאכילה כגו' מיני אומניות חייב עיי' מג"א רסי' תמ"ב שאינו רע לאכילה רק קצת ואינו שלא כדה"כ ממש:

שמא ימצא גלוסקא יפה ודעתו עלי' ופרש"י וחס עלי' לשורפה ומשהה אפי' רגע משמע מזה דרש"י ס"ל כרמב"ם ורא"ש המובא במג"א סי' תל"ד דקודם שמצאו אינו עובר עליו ודלא כטור דעובר למפרע ותוס' דפירשו ודעתו עלוי חשובה בעיניו ולא חס עלו' נ"ל דס"ל כטור דעובר למפרע או אפשר דחיישי שמא ימצאנו ביו"ט ולא יוכל לשרפה ואף דאם מצאו ביו"ט א"צ היינו כמ"ש הכ"מ דהוי אונס אמנם חכמים תקנו באופן שיסתלק האונס והקשו תוס' על רש"י מ"פ וכי מסכנת לה לבטלה הלא חס ונ"ל דוודאי האי חס עלה לא פירושו שיהי' כך מוקכס בדעתו דאטו ברשיעי עסקינן רק מחמת שאדם בהול על ממונו לשרפו ויען דבשריפה יאבד מכל וכל ימתין ויחשוב בדעתו רגע אחד להתיעץ במחשבתו אם לשרוף או לא וברגע זו עובר אף שמיד יזכור ויעשה מה שמצווה לעשות אבל בביטול שאין כאן בהלה לא יתיעץ כלל ואפשר שזה כוונת הטו"ז בסי' תל"ד אלא שסתם בלשונו:

ועוד

ועוד כ"ל דלכאו' קשה איך יחוש ויעבור על ב"י אלא שיחשוב בדעתו דלשגי בביטול ואף שמפקיר עתה אינו חשוב בעיניו מ"מ יותר נוח לו מלאבדו גלוסקא יפה מכל אדם וע"ז פריך ויבטל באמת ומה מזיק לו ומשני:

ועוד כ"ל דלכאו' קשה לפמש"כ התוס' בפ' כ"ש דב"י הוי לאו הניתק לעשה א"כ מה בכך שיחוש מ"מ כשישרוף אח"כ ינתק הלאו שמקודם ול"ל דחיישינן שימלא בז' ש"פ ואז אינו יכול לשרפו ואחר הפסח אינו מנתק בשריפתו ועפ"ז מקשה שפיר ליבטליי' ואי שיחוש יבטל אח"כ וזה יכול לעשות אף בז' ש"פ לפי ס"ד דמהני לאח"ז איסורו ואף שכ' המג"א דבז' ש"פ יכול אף לשרפו היינו לפי האמת דלא מהני ביטול אבל הכא בס"ד קאי ולמסקנא ל"ל דלמא משכחת לה בז' ש"פ שחל בשבת דלא דחי ל"ת שיש בה כרת:

דלמא פשע ופרש"י ויבוא לידי פשע דיוק לשון נראה לי דאזיל לשיטתיי' אבל לתוס' דחיישינן שימלא ביו"ט ובאמת יהא אונס רק דלכתחלה מתקנין באופן שלא יהא אונס אבל למיחש כולי האי לא לריך לכן אמרו דלמא פשע דלמא יבוא לידי כך ע"י מה שימשך מזמן לזמן עד שבשעה אחרונה ישכח ואז לא מקרי אונס שבפשיעהו בא לו שהיי' לו לבטל מיד בהחלת ד' או ה' ולא בסופו:

דיקא נמי הי' יושב בבה"מ ופרש"י למה לו וכו' היינו משום דהוקשה לו ביו"ט הי' שורפו ותי' דלמה אי מהני ביטול לאח"ז איסורו די בביטול כמו שריפה והיינו דרש"י לשיטתו דתשביתו היינו ביטול והוי גם כן מלות עשה אבל לשיטת התוס' דביטול רק מטעם הפקר מהני ולא הוי מלות עשה קשה דלמא מטיל ליה ביו"ט כמג"א בסי' תמ"ו ול"ל דזה ג"כ לא הוי מ"ע אלא כביטול משום דאין שליחות לעכו"ס ועדיין קשה לשיטת הב"ח דמתיר לישראל עלמו עיי' מג"א שם ול"ל דהיינו דוקא לפי המסקנא דביטול אינו מועיל לאחר איסור ואיכא עשה ול"ת ודחי אבל לפי הס"ד דמהני ביטול א"כ אפשר לקיים שתיהן מקרי:

מדאו' בביטול בעלמא סגי ופרש"י מדכתיב תשביתו ולא כתיב תבערו והקשו תוס' מהא דאמר ר"י א"ב חמץ אלא שריפה וכ"ל אדרבה משם הוליא רש"י פירושו דהנה לר"י דאמר אין ביעור חמץ אלא שריפה ולמדו מנותר קשה למה לא כתבה התורה בפירוש תשרפו או תבערו שהוא לשון הבערה ול"ל ק"ו דבשלמא היכי שלריך התורה להאריך בלשון ע"כ ניחא שסמכה על ק"ו וכיולא אבל כאן לא לכתוב תשביתו רק תבערו או תשרפו ול"ל דתשביתו ל"ל משום דשלא בשעת ביעורו השבהתו בכל דבר שלא לעבור בב"י ומלות עשה בשעת ביעורו הוא בשריפה מנותר ועדיין קשה דלמא הלשון תשביתו לשלול ק"ו לגמרי ול"ל דתשביתו ביטול ותשביתו עשה המנתק ללאו וא"א דביטול מנתק דלאח"ז איסורו ל"מ ביטול א"ו דמלותו בשריפה ומילא מוכח דגם ביטול מהני ואין כוונת רש"י כמ"ש הר"ן דתשביתו משמעותו ביטול אלא דמוכח מדלא כתבה התורה בפירוש תבערו ול"ל לק"ו דנותר אלא וודאי שבא לרבות ביטול דמהכי דאי אפשר לומר לכלול שאר השבתות דמ"כ מלוה ליכא מנותר ושלא יעבור עוד בב"י פשיטא דהלא אינו בעולם היולא מדבריכו דגם לרש"י אין ביטול מ"ע רק משינוי לשון מוכח דמהכי משום איסור וכיון שכן א"ש ג"כ דברי רש"י בר"פ דלריך בדיקה כדי לקיים מ"ע וכיון שאינו בודק בוודאי לא ביטלו בלב שלם דאם באמת הי' נחשב בעיניו כעפר הי' מבער כדי לקיים מ"ע וכיון שכן עובר ג"כ בב"י וב"י:

עוד הקשו תוס' דאך חלק ואחר חלות ל"מ ביטול ע"ש כ"ל עפמ"ש הר"ן דהיכא מהכי ביטול דאין כאן דיני הפקר ותי' משום דאסור בהנאה ואינו ברשותו בגילוי מילתא בעלמא סגי והנה לכאו' בשעת הביטול דהיינו קודם זמן איסור עדיין ברשותו הוא אלא שהביטול באמת נמשך וחל ברגע שבא האיסור ושפיר הוי אך חלק שבשעת חלות ממש חל הביטול ואדרבה משמע מכאן כפרש"י דתשביתו ביטול דאל"כ קשה מאי אך חלק קודם חלות עדיין מותר למה לבערו ואחר חלות לא ס"ל ותוס' כמשמע מדבריהם וברגע דחלות א"א אבל בביטול א"ש שמבטל קודם חלות אלא שחל בחלות ממש:

לשיטת הטור דס"ל דעובר למפרע עיי' מג"א סי' תל"ד והקשו עליו מאי פריך וכי משכחת לה לבטלה אכתי עובר למפרע ועוד הקשיתי לדבריו שפת יתר הוא בדברי רבא שמא ימלא גלוסקא יפה להמשך דברי הגמ' דלעיל אי כימא משום פירורין לא הי' לו לומר אלא גזרה משום גלוסקא יפה ושמא ימלא אך למותר הוא ואמרתי דבאמת הסברה כותנת שלא כדברי הטור דל"ד לאוכל חלב בשוגג דכיון שאמרה תורה או בדיקה או ביטול ולא הלריכהו שניהם א"כ כיון שבדק וביער מה הי' לו עוד לעשות ואונס גמור מקרי ול"ל לדברי הטור דכיון שתקנו חכמים ביטול לאחר הבדיקה וכיון שלא עשה כתקנת חכמז"ל א"כ שוב לא מקרי אונס אף מדאו' והתינח לאחר שתיקנו חכמז"ל כך אבל התם בגמ' דקאי ליתן טעם על גוף הביטול ומוכרח לומר שמא ימלא ולא משום שיעבור מקודם שאם לא הי' מתקנים הביטול לא הי' עובר שהי' אונס וע"ז פריך שפיר וכי משכחת לה לבטלה ולא יתקנו כלל לבטל מיד וממילא לא יעבור למפרע והטור קאי לפי המסקנא שתיקנו כך ממילא אף אם לא ימלא יעבור משום שהי' לו לבטל שוב מלאתי כדברי בספר לל"ח ושמחתי שכוונתי לדעת הגאון זל"ל:

לפי נוסחת הכ"מ בדברי הרמב"ם פ"א מה' חו"מ דחמץ ידוע לא מהני לו ביטול והקשו האחרונים א"כ מה זה שאמרו וכי משכחת לה לבטלה הלא אז יהי' חמץ ידוע וכן מהא דנזכר שיש לו חמץ בתוך ביתו גם הי' יושב בבה"מ וכן בהולך לשחוט את פסחו וכו' וכן הקשו נמי מהא דחמץ שנפלה עליו מפולת מבטלו בלבו ודיו וודאי לשיטת הקושרים

הסוברים דהביטול מדרבנן לחומרא בעלמא ומדאו׳ א״צ לק״מ אבל לפוסקים דביטול מדאו׳ קשה עיי׳ מג״א שם:

נלפענ״ד ליישב דהנה יש להסביר טעמו ע״ד מה שהקשה הר״ן בריש מכילתין אהא דמהני ביטול בלב והרי אין כאן דיני הפקר ע״ש ותי׳ דכיון דחמץ בלא״ה אינו ברשותו ש״א רק שעשאו הכתוב כאלו ברשותו ובגילוי מילתא בעלמא סגי והנה לכאו׳ ל״ע וכמ״ש כבר למעלה דהרי בשעה שמהני הביטול היינו קודם זמן איסורו ואז הוא עדיין ברשותו וכתבתי דהביטול תלוי ועומד וכו׳ והרמב״ם לא ניחא לי׳ בזה וס״ל דמש״ה מהני הביטול שהוא בלא דיני הפקר משום דע״כ לא בעינן דיני הפקר אלא דבר שהוא ידוע ברשותו ש״א קשה להוציאו מרשותו אם לא בכל תוקף עניני הפקר אבל בדבר שאין ידוע לשום אדם וספק קרוב לוודאי שאין כאן דבר רק שעדיין שיש לחוש דלמא יש כאן לזה מהני אף ביטול בלב לכן ס״ל דבחמץ ידוע הו״ל ככל קניני של אדם הידועים לו שא״א להוציאו מרשותו אם לא בכל דיני הפקר והנה התינח קודם זמן איסורו שאין נראה להרמב״ם תירוצו של הר״ן מטעם שכ״ל לכן לא מהני רק בחמץ שאינו ידוע אבל כי פליך עתה וכי משכחת לה לבטלה וס״ד דאח״ז איסורו מהני ג״כ ביטול אז מהני אף לחמץ ידוע וכשארנו בתירוצו של הר״ן דכיון דלאח״ז הוא באמת עתה אינו ברשותו ש״א שפיר מהני אף לחמץ ידוע וכתירוצו של הר״ן וכן בחמץ שנפלה עליו מפולת דכיון שאבוד ממנו ומכל אדם בזה וודאי מודה להרמב״ם דלא בעי דיני הפקר ובגילוי מילתא בעלמא סגי ומהני אף לחמץ ידוע:

הקשה הר״ן בריש מכילתין לשיטת הסוברים במוצא חמץ ולא ביטל עובר למפרע ג״כ א״כ מדאו׳ צריך לבטל והדרא קו׳ תוס׳ לדוכתא ל״ל ביעור ואיך קאמר ר״י אין ביעור חמץ אלא שרפה והרי ע״כ צריך ביטול ומידי ביטול לא יצא ולמה לו ביעור ובפשטות יש לומר עפ״מ שכתב איזה סברה ושכחתי מקומה בהא דאמרו בשבועות אי שלא בשעת ווסתה אנוס הוא דהיינו דוקא משום דלא סגי לי׳ למנוע לגמרי משום דמצות עונה עלי׳ רמי׳ אבל בלא״ה אף שאין כאן חיוב עלה לבטל כיון דעכ״פ אי בעי עביד לא מקרי אונס אלא שוגג וכיון שכן ה״נ כיון שעכ״פ יש בידו לבטל אף שאינו מחויב מדאו׳ מ״מ כיון דאי בעי עביד ואין כאן מצוה במה שלא ביטול לאו אונס מקרי ועובר למפרע מ״ד אמי שאכל חלב בשוגג כמ״ש הטור לקמן:

ועוד כ״ל דהטור בשיטת התוס׳ בשם ר״ת אזיל שכ׳ בדף י״א דהא דאר״י אין ביעור חמץ אלא שריפה היינו לאחר שש ואז הוי מצות עשה דתשביתו ולפ״ז קודם זמן זה אינו מקיים עשה אלא שמציל עצמו מבל יראה ובל ימצא וא״כ אף את״ל שע״כ צריך לבטל כדי שלא יעבור על חמץ שלא מצא והוא ברשותו מ״מ שפיר קאמר ר״י דאין ביעור חמץ אלא שריפה דמצות ביעור דאחר זמן איסור אינו באמת אלא שריפה אבל מה שבטל קודם זמן איסור א״צ לשרוף ובלא״ה י״ל דס״ל כשיטת התוס׳ דביטול רק מטעם הפקר ואין כאן כלל מ״ע וצריך שריפה לקיים מ״ע דתשביתו:

על הא דאמרו בגמ׳ דלמא משכחת לבתר איסורו ולאו ברשותי׳ קיימי ולא מצי לבטל לי׳ דאמר ר״א וכו׳ הקשה הצל״ח למה לי׳ להביאו כלל הא דר״א ומה אשמועי׳ ר״א הלא מקרא מלא הוא לא יראה ולא ימצא אע״ג דמוכח מקרא דאסור בהנאה ולי נראה דאי לא הא דר״א הו״א בוודאי במקום אחר אמרי׳ דעובר בב״י אע״ג דאסור בהנאה כיון דב״י הוא לאו בפ״ע ואיסור הנאה הוא בפ״ע ואין איסור ב״י תלוי באיסה״כ אבל כיון שהוא מבטלו והטעם דהביטול אינו מהני הוא משום דאסור בהנאה ואינו ברשותו ואכ״ה לא הוי עובר עליו שלא היי ברשותו כיון שבטלו אלא משום שאסור בהנאה נמצא הוי כדבר הסותר א״ע עד שנאמר שמש״ה הוא ברשותו ועובר עליו משום שאינו ברשותו שאסור בהנאה והוי כב׳ הפכים בנושא א׳ וזה ה״א דלא אמרינן קמ״ל מהא דר״א דהא דעובר בכל חמץ בב״י לא משום דלענין זה הוי ברשותו אלא שעשאו הכתוב להתחייב כאלו הוי ברשותו אבל באמת לא הוי ברשותו בשום טעם ממילא דלא הוי סתרי אהדדי:

ועוד כ״ל דבאמת הא דאמרינן דאיסורי אינן ברשותו ש״א הוא בוודאי משום דה״א לומר שהוא ברשותו של זה יותר מאחר כיון דאין כאן שום דבר במה שנאמר שהוא שלו כיון שאינו יכול ליהנות ממנו וכיו״ב אבל בחמץ כיון שיש כ״מ במה שהוא שלו שוב הו״א דאמרי׳ באמת דהוי ברשותו לענין דיכול לבטלו ומה לי אם הוא שלו לענין חומרי׳ או לענין קולא עכ״פ ברשותו הוא יותר מאחר ואפשר דמשכחת קולא ג״כ לענין דמקיים בי׳ מצות תשביתו ואף שכ׳ רמ״א וטוב לשרפו קודם שמגיע שעה ששית כדי לקיים מצות שריפה בחמץ שלו הוא לחומרא בעלמא לקיים מצות שריפה בחמץ בשעה שהוא שלו עדיין לכל דבר דוודאי מצוה מן המובחר לעשות מצוה בדבר שהוא שלו אבל לענין תשביתו הוי אח״ז ג״כ שלו ותדע דהרי לדברי ר״ת הוי מצות שריפה לר״י רק לאח״ז איסורו וודאי דעל חמץ של אחר אינו מצווה בתשביתו אלא דלענין זה מקרי ברשותו:

מדברי הרמב״ם שכ׳ ואיזהו השבתה הוא שיבטל כל חמץ שיש לו וכו׳ ודלא כגרסא ישנה שהובא בכ״מ א״כ משמע מדברי הרמב״ם הללו דרק ביטול בעלמא הוי מה״ת ואין לביעור שורש מן התורה וכש״ד דהר״ן ומ״ש הר״ן לשיטות אלו כבר תירצתי לעיל והא דכ׳ הרמב״ם כילד ביעור חמץ וכו׳ היינו לענין שלא יעבור בב״י אבל מ״ע דתשביתו הוי כתרגומו תבטלו וס״ל להרמב״ם כרש״י ז״ל דמצות תשביתו היינו קודם זמן איסורו ואפשר ג״כ לומר דבהא פליגי ר״י וחכמים דר״י סבר רק שריפה וחכמים סברו כל דבר וביטול

וביטול ג"כ ולא קשה בזה קו' התוס' שהקשו לעיל על שיטת רש"י דתשביתו ביטול דאדרבה א"ש דבין לר"י ובין לחכמים הוי מ"ע קודם איסורו ולחכמים ביטול ג"כ ור"י דוקא שריפה ואם כן הוא כמ"ש דרמב"ם ס"ל דלא הוי מ"ע רק קודם זמן איסורו ואח"כ אין כאן שום מ"ע רק מניעת הלאו א"כ אין מקום למה שהקשו עליו דלא חשיב ב"י ללאו הניתק לעשה ולפ"ז א"א לו להיות ניתק לעשה וגרע מלאו שקדמו עשה דעכ"פ משכחת עשה אח"כ ג"כ אבל כאן דלא הוי מ"ע רק קודם איסורו א"כ א"א לנתק דלאו כלל ואין המצוה והלאו בזמן אחד כלל:

סימן י"ד

דף ז' בתוס' ד"ה לפני סוחרי וכו' ואין נראה לר"י דשיתוף מיעוטא וכו' וי"ל דלוקחי' הוי רובא דכמה ב"א עומדים על בהמה וכו' וקשה בלא"ה מסתמא יש לוקחים יותר ממוכרים והוא פשוט ונראה דלכאורה בלא"ה רוב המעות שאלל האנשים ההמה חולין דאף מי שהולך לקחת בהמה ממעות מע"ש לא ימלט מהיות אללו עוד מעות אחרים לרורים בכנפיו ובסדינו אלא ע"כ דבזה לא תלי' ואותן המעות שלרורין אללו אינן עשוי' לאבד אלא הספק על אותן המעות שלקח בהן או שרלה ליקח בהן דנוטלין מיד אל יד אם נאבדו קודם הלקיחה או אח"כ ולכן א"א לומר משום דיש יותר לוקחין משום דהרבה לוקחים ממוכר אחד דאעפ"כ הספק חדא הוא על אותן המעות מתי נאבדו וכל מעות שהי' ביד לוקח הי' ג"כ ביד אחר לכן פירש"י משום דהרבה לוקחים עומדים על בהמה אחת ואותן לא לקחו כלם אלא אחד וא"כ ליד המוכר לא אתי אלא מעות של א' וביד הלוקחין הי' ביד כלהו:

בד"ה בהר הבית לעולם חולין מקשה ר"י היאך כמלאו שם וכו' לכאו' אינו מובן וכי לא מליכו משכה ובריית' דמיירי היכי שאירע כך אף דלא שכיח ובפשיטות י"ל דמלשון לעולם חולין משמע דרגיל הרבה בכך מיהו בלא"ה י"ל דכיון דלא שכיחי מעות שם ע"כ נפל מיד הלוקחין במקדש קונין ייכות שמנים וסלתות ודלמא הוקדש מעיקרא לכך:

בד"ה עשוין להתכבד יש לחלק בין ארץ למעות דתלי' שמלאוהו המכבדי' המעות וזה לא שייך לומר אלא במעות:

ע"ב ברש"י ד"ה מעיקרא משמע וכו' ביעור היינו בדיקה ע"כ ולכאו' אין זה שייך להענין דא"ת דביעור לאו היינו בדיקה כ"ש דלא מלי לברך לשון דמשמע מעיקרא ובפשטות כ"ל דרש"י סמך אסוף הסוגי' דקאמר דכ"ע מיהת מעיקרא בעי לברוכי ואם כאמר דביעור היינו שריפתו ביום א"כ לא מוכח מהכא ניידי דאפי' נברך אחר בדיקה מ"מ קודם ביעור והא דנברך עכ"פ בשעת בדיקה בזה לא נחלקו מעולם דזו דברי ר"י עלמו הבודק לריך שיברך עוד י"ל דאילולי דביעור הייכו דיקה הייתי אומר עדמברך בשעת בדיקה על ביעור מוכח

דברכה אינה נעשית על מלוה זו דייקא אלא כמו שכ' תוס' במילה שהוא כללות המלוה וא"כ תו ליכא לפלו' בין מעיקרא אלהבא:

בד"ה פסח וקדשים הבעלים כלטוו דכתיב וסמך ידו ושחט. ר"ל דאקים שחיטה לסמיכה דבעי בעלי' דוקא אלא דאחר מהכי מטעם שליחות ולולי זה הייתי אומר דמעיקרא לא בעי שחיטה בבעלי'. ול"ע בפ"י קידושין רפ"ב ע"ש ומ"ש בקו' ג' סוגי' דשא"כ:

דף ט' ובא כהן והלין בו וכו' ויש לדקדק דמאי איכפת לן אם הי' כהן או ישראל הלא דין א' לשניהם ובפרט שהאי כהן שוטה הי' כמ"ש תוס' שנכנס לבית הספק. וכ"ל דלשיטות הסוברים דס"ס בדשיל"מ לא מהני הי' הדין בישראל כה"ג דלא מטהרי' לי' דהו"ל דשיל"מ דאמרי' לי' הא מיא בנהרא זילי טבילי והזאה ג"כ הו"ל הולאה מועטת ובגמרא אמרינן דהא דמטהרים היינו משום דספק וספק הוא ובדשיל"מ ל"מ ס"ס לכן קתני ובא כהן אוכל תרומה ואי מלרכת לי' הזאה שלישי ושביעי נפסד ע"כ שמוכרח לאכול חולין ביוקר בימי טומאתו וכ"ז לשיטת דל"מ ס"ס בדשיל"מ ולאידך שיטות עדיין קשה כהנ"ל לכן כ"ל בדרך אחר דידוע מ"ש הרא"ה בב"ה דטעם ס"ס הוא משום דספק הראשון מותר מה"ת וכעשה איסור דרבנן ובספק השני הו"ל ספק איסור דרבנן והנה הכ"מ בפ"ט מהל' ט"מ הביא נוסחא ישנה ברמב"ם שם שבדבר שזדונו כרת ספק דאו' מה"ת לחומרא כמלא בלירוף דברי ב"ה באיסור כרת ספק ספיקא אסור. אבל באמת ז"א דכלל גדול ס"ס מותר אפי' בזדונו כרת ולכן קתני כהן לרבותא שאע"פ שרגיל באכילת תרומה והו"ל כאלו נשאל הספק על אכילת תרומה עלמה שבטומאת הגוף יש בה כרת מ"מ טהרו' או משום דליתי' להא כסחא או דס"ל כרשב"א דס"ס מטעם רוב או כיון דאינו נשאל כ"א על טהרת גופו לא על אכילת תרומה לא מקרי ס"כ ולהאי רבותא נקט כהן דאעפ"כ טהור הי':

דף י' בתוס' על ובדק ולא אשכח פלוגתא וכו' הנה דברי תוס' הללו לריבין פי' לפירושו ולפ"ד כך כוונתם דאם מפרשי' דהיינו פלוגתתי' א"כ ע"כ ל"ל דהוא ממש דומה להתם עד שיודע לך ולפ"ז קשה איך אפשר לדעת יותר אבל גם תוס' ס"ל דעכ"פ יש מעלה בבדיקה שני' אבל אעפ"כ אין לומר בז"ז דומה לטומאה עד שיודע שהרי ספק קרוב לוודאי שלא ימלא גם בפעם השני אבל לרש"י דכוונת הש"ס לומר שכלמד משם ולא היינו פלוגתיי' א"ש אבל הקשו שאין הלשון סובל כך וע"ז תי' דמיירי שלא ביטל וא"ש דלריך לבטל כדי שיודע שאיכו עובר וכ"ת אכתי לא ילא י"ח דרבנן וא"כ אנחי לא יבדוק בכי' ג"כ אף שאין זה תועלת וודאי מ"מ קלת מעלה יש בו דדוקא בקי' דקבר' דזה קאי אפלוגתא לריך שיהי' בו דבר מועיל בוודאי וע"ז תי' דלא חיים ר"מ אלא וכו':

דף י"ב ברש"י ד"ה שלא בשעת ביעורו לפענ"ד כוונת רש"י במה שכ' ימתין

ימתין לא שמותר לו להמתין לכתחלה אלא שא"ל בשביל זה לאסור עליו עוד שעה א' מחשש שלא יעבור שהרי אפי' יתעכב עד העת ההיא לא יעבור שאז השבתתו בכל דבר ומיושב ק' א' בתוס' וקו' ב' י"ל לדעת רש"י שיש חילוק בין בשעת הביעור ובין שעת ביעורו דשעת ביעור במתני' פי' בשעה שב"א מלוין לבער חמץ מבתיהם והיינו בשעה ששית ושעת ביעורו דהכא היינו כפי' רש"י בשעה שמלוה עליו לבערו ולכן דייק ותני ביעורו שהוא עומד להתבער מצד הדין אבל בשעה ששית אינו אלא שנהגו כך אבל איננו עובר עליו עדיין ואף אם תק"א היא מ"מ יכול להמתין עד סוף שעה ואינו עובר עדיין אפי' על איסור דרבנן:

ועל קו' ג' י"ל דודאי מלוה מה"ת לשרוף את החמץ משם ולמעלה דומיי' דנותר מ"מ אם אין לו עלים מוכרח ע"כ להשביתו מן העולם בכ"ד כדי שלא יעבור על ב"י ובפרט לדעת הנו"ב בשיטת רש"י כידוע ועכשיו שהקדימו חכמים הביעור לשעה ו' בחרו ג"כ לדעת ר"י שריפה כדין דאו' מ"מ אם נמשך זמנו עד שעה ז' השבתתו בכ"ד:

בד"ה ארבע וכו' כוונתם דלמיעוט לא גזרו ולכן לא הולרך לאסור בד' משום דרוצא אכלי בעת ההיא ולא אתו למטעי אבל בעדו' מ"מ לא גרע מעיבורא דירחא ואף דשם לריך ג"כ לטעמא דרוצא טעו. היינו מטעם שכ' לעיל דף י"א כי היכי דלא ליהוי חוזר ומגיד:

ר"פ כ"ש דף כ"א ע"א בתוס' ד"ה עבר זמנו אסור בהנאתו ואסור למכור ואם מכר דמיו מותרין וכו' רלו בזה דלכאו' מלשון המשנה הי' משמע לכאו' לפרש ומוכר לנכרי ומותר בהנאתו היינו שדמיו מותרין ואילטרך לאשמעי' דל"ת הא דמותר למוכרו לא מיירי אלא לאפוקי מב"ש דאסרו למכור אח"כ אוכלה קודם הפסח אבל לעולם דמיו אסורין כ"י הפסח קמ"ל דמותרים ומה דתני בתר הכי עבר זמנו אסור בהנאתו היינו שאז גם דמיו אסורים. ולפ"ז לא א"ש שקלי וטרי' דלקמן דפריך פשיטא אמותר ואאסור בהנאתו ולפ"ז טובא קמ"ל שתופס דמיו ועי' תוס' שם. וע"ז באו לפרש שאין הפי' כן אלא הא דקתני אסור בהנאתו היינו למכור ולעולם שאינו תופס את דמיו בדיעבד כדתנן וכו' ומילא דמותר בהנאתו היינו אף לכתחלה— ושפיר פריך פשיטא:

ד"ה לימא מתני' דלא כר"י אף לפי המסקנא לא אתי' כר"י אלא ה"ק לימא מתני' דלא כר"י אלא כר"מ ומסיק דכר"מ נמי לא אתי' ולריך להבין וכי עיקר התמי' של המקשן הוא שנאמר דמתני' אתי' כר"מ עד דמסיק כר"מ נמי לא אתי' ומה תימא יש בזה אם מתני' כר"מ אתי' הא סתם מתני' כר"מ והפי' הפשוט הוא להיפך שמתמי' דמתני' לא אתי ככ"ע אלא כר"מ בלחודי' אבל שיתמה ע"ז שסתם מתני' יהי' נוח לר"מ הוא פלא לכאו' וכ"ל דכך הפי' בגמ' לדעתם דלכאו' הא' בבא מיותרת דאם מותר לאכול מכ"ש שמותר להאכיל וע"כ לומר דלדיוקא אתי לומר משעת שאסור לאכול אסור להאכיל ולסתום כר"מ ודלא כר"י וע"ז מסיק דלא נחית להכי ומתני' אפי' כר"מ לא אתי' ולא נחית לפלוגתיי' כלל ועיקר שו"ט דלא נימא מכח הכרח סתומא דמתני' דהלי' כר"מ:

בד"ה בהדי דקשריף לי' לתהני מני' וכו' משום דלר"י דאמר חמץ בשריפה אפרו מותר וכו' וקס"ד בהדי דקשריף לי' לתהני מני' אבל לרבנן וכו' נראה דהוקשה להם מאי דקאמר ל"נ אלא לר"י דמאי שייך זה לר"י הא אפי' לרבנן דס"ל השבתתו בכל דבר מ"מ גם שריפה לא ילא מן הכלל וכשם דלר"י ס"ד בהדי דקשריף לתהני' מני' כ"כ לרבנן וע"ז תי' דדוקא לר"י ס"ד משום דאפרו מותר אבל לרבנן אף שמלותו בשריפה ג"כ מ"מ גם לאחר שנעשו גחלי' אסור והוא פשוט:

וכשאני לעלמי כ"ל ליישב קו' תוס' דידוע פלוגתת הרשב"א והר"ן דר"ן ס"ל הא דמלות לאו ליהנות ניתנו מ"מ הנאה"ג בהדי עשיית המלוה אסור ולכן אינו טובל בימות החמה ורשב"א ס"ל דמותר והא דא"ט בימות החמה היינו משום שנהנה לאחר עשיית המלוה ולפ"ז ניחא שפיר דדוקא לר"י דמלותו בשריפה ואח"כ מותר לגמרי סד"א בהדי דשריף להכי כשיטת הרשב"א דאפי' הנאה"ג מותר בשעת עשיי' המלוה ולאחר שנעשה מלותו שוב מותר בהנאה אבל לרבנן שאסור גם אח"כ שוב אין מקום להסתפק שיהא מותר בשעת ביעור משום מכ"ש דמ"מ אח"כ אסור:

סימן ט"ו

סוגי' דחמץ שעבר עליו הפסח

פסחים דף כ"ח **מתני'** חמץ של נכרי שעבר עליו הפסח מותר בהנאה ושל ישראל אסור בהנאה שנא' לא יראה לך שאור ורש"י נקט הגירסא משום שנאמר לא יראה לך הוסיף תיבת משום וגרע תיבת שאור ונראה דבכוונה נקט רש"י הכי כדי לפרשה אליבא דמסקנא דהדר בי' ראב"י ולא מלי אתיא מתני' אלא כר"ש ואסור מטעם קנס ולא שייך למתני שנא' דמשמע דאיסה"נ יליף מקרא והא ליתא דלא מפורש בקרא רק איסור דב"י ושייך יותר לשון משום שנאמר ר"ל מכח איסור דב"י וגם במה שהשמיט תיבת שאור דייק טפי אליבא דר"ש דלמה אתי' קרא דשאור ושבקי לקרא דחמץ דכתיב בריש' רק בס"ד דמתניתין אתי' אליבא דר"י הולרך להביא קרא דשאור דמשם מוכח דרישא דראב"י מכח גז"ש דשאור שאור וגם לא הולרך לר"י להוסיף תיבת משום דלר"י מוכח הילפותא לגופא דקרא (עיין רש"י גיטין דף כ"ו ע"א):

בברייתא בגמ' נקט ר"י תוך זמנו עובר עליו בלאו וכרת ור"ש שונה להיפך נקט ברישא בכרת ובלאו וי"ל דר"ש ניחא לי' למנקט ברישא כרת דהוי חומרא טפי אבל לר"י הלאו מתחיל ומתחלת לפ"ז וקדים הלאו לכן מקדים בלשונו הלאו קודם:

בתוס'

בתוס' בד"ה אינו עובר עליו בבל כלום נראה דלר"ש נמי דאינו ועובר עליו וכו' לפי בראיתי בדברי תוס' הללו שהם קשי ההבנה מאוד לכאו' ולא ראיתי עדיין מי שיעמוד עליהם לפרשם ולבאר כל חמירא לכן אצריך קלת לפרש ולברר דברי' בכל פרט ופרט אפי בדברי' פשוטים כדי לרדת לעומק כוונתם בעזהשי"ת וזה לשון התוס' נרא' דלר"ש נמי דאין ע"ע בבלאו דחמץ לפ"ז מודה הוא דאסור באכילה משש שעות ולמעלה לפענ"ד שהי' נראה לתוס' לכאו' מלשון הברייתא אינו עובר בבלא כלום דאפי' איסורא נמי ליכא דבחולין דף ד' איכא תרי ליבנא בגונ' אינו עובר עליו ומותר ואינו עובר עליו ואסור וקיי"ל כלישנא קמא ומכ"ש הכא דתני אינו עובר בבלא כלום דוקא:

עוד י"ל דס"ד דתוס' דכיון דדרש לתלתא קראו לדרשא אחרינא מהי תיתי שיהי' אסור באכילה אעפ"כ כשיטת בעה"מ לאמת ולא רצו תוס' לומר דמדרב' מיהו אסור כשיטת בע"ה חדא למה יגזרו חכמים לאסור כיון דמה"ת אינו אסור עד הלילה והא על הוספת ב' שעות או שעה אחת לר"י הוצרכו בגמ' לומר מטעם דאדם טועה שתי שעות או שעה אחת מכלל דהיכי דלא שייך האי טעמא אין להם לגזור ולהוסיף בזמן לאיסור וכיון דלר"ש מה"ת מותר עד הלילה הא בין יממא ללילה לא טעו איכש' ועוד דא"כ הי' להם לאסור אף בהנאה כיון דבתוך זמנו אסור גם בהנאה מה"ת ואף דאכילה חמורה טפי דאית בי' כרת מ"מ כל מה דתיקון כעין דאו' תיקון א"ו דמדרבנן אין מקום לגזור לר"ש ומקרא ליכא למילף לכאו' והא דלא הוכיחו מקרא דתשביתו גופה בלא הקדמת ראיות כלל דהא מה שכתבו בסוף דנראה דנפקא לי' מתשביתו היינו דוקא לבתר דהוכיחו מברייתא וגמ' דר"ש אוסר באכילה על כרחינו נ"ל דר"ש משמע לי' תשביתו שלא כדרך הנאה דהיינו אכילה אבל מעצמינו אין לנו להוכיח מקרא גופה דאפשר כשיטת בעה"מ דבאכילתו משביתו ולא ס"ל כמ"ש הרמב"ן במלחמותיו להוכחה דאין לך דבר מה"ת שצריך השבתה ומותר באכילה דהא אף בהנאה לא מצינו שיהי' מותר מה שצריך ביעור ואם נאמר דאין הכי נמי גם בהנאה אסור א"כ הד"ק תוס' השני' לדוכתי' למה אמרו אתאן לת"ק א"ו דבהנאה מותר וע"כ דאין זה הוכחה מ"ש הרמב"ן, והרמב"ן לנפשי' לפשר דס"ל דבהנאה מצינו שפיר שמותר מה דצריך ביעור דהיינו הרומה טמאה שכך התא להסיקה תחת תבשילו והוס' לשיטתייהו אזלי שס"ל בכ"מ דאין זה היתר הנאה ממש רק שלא הקפידה תורה מליהנות ממנו בשעת הביעור דוקא לכן הוצרכו הוס' להביא מוכרח להגס והבילו ראי' וז"ל נדאמרי' בפ"ק דף י"ד אין שורפין תרומה טהורה עם הטמאה משמע הא לבדה שורפין בשש ואי מותר לאכול יאכלנו עד הלילה וכו' הנה מה בגרסס דף י"ד נראה לפענ"ד בטעות נרשם דהתם לא הוזכר כלל ר"ש ואי הוכיחו מדלא נזכר עכ"פ דאית מאן דפליג אבל שריפת חמץ בי"ד הנה

נלבד שאין זה הוכחה דהא לא נהית תנא התם להשמיענו אימתי צריך לשרוף החמץ רק דיני טומאה וטהרות תרומה ויותר הי' להם להוכיח ממתני' דאוכלין כל חמש דאליבא דכ"ע שורפין בתחלת שש ולא פליג ר"ש אלא וודאי גם משם אין ראי' דעיקר פלוגתא דר"מ ור"י התם אינו לענין זמן השריפה רק להשמיענו פלוגתייהו בארבע וחמש מכ"ש שאין ראי' ממתניתין דדף י"ד ונדלא פליג ר"ש וזה פשוט מאוד לפענ"ד צריך לרשום דף כ' וכן הגהתי בש"ס שלי והנה שם בעמוד ב' איתא להדיא בברייתא' אמר ר"ש לא נחלקו ר"א ור"י על הטמאה וטהורה שאין שורפין וכו' וניהו הכתי קשה לי מאוד מהיכי הוכיחו עדיין דשורפין בשש דהא מדאמרינן אין שורפין ביחד אין להוכיח רק הא לבדה שורפין אבל בשש מנ"ל דלמא מה שנסתייר באכילה עד הלילה אז שורפין וא"ל דבלילה א"א דאין שורפין ביו"ט דלמא ר"ש כב"ה אית לי' מתוך שהותרה וכו' ולא כר"ע לעיל ועוד דלמא קודם כניסת הלילה כשנשאר לו עדיין חמץ מה שא"א לו לאכול קודם הלילה שורפו. ומה גם דבברייתא התם ניירי בי"ד שחל להיות בשבת מבערין את הכל מלפני השבת ואז בלי"ה מותר לאכול ול"ל שמבער מה שמשער בדעתו שא"א לו לאכול ה"נ לר"ש מבער ושורף בי"ד מה שא"ל יותר עד הלילה ולא זכיתי לרדת לעומק כוונתם ואפשר דכוונת תוס' ע"פ פירש"י לעיל דף י"א דדוקא קודם זמן איסורו דינו של חמץ בשריפה אבל אח"ז איסורו השבתתו בכל דבר וא"כ אזלא הוכחת התוס' מדאמר ר"ש דשורפין מוכח דבשש דוקא דאי לאחר שש ליכא למ"ד בשריפה דוקא ואין זה נוח לי שיהי' דברי תוס' כאן בנוי' שלא ע"פ דבריהם ושיטתם בפי' שלא בשעת ביעורו לעיל:

שוב התבוננתי דאפשר דס"ל דאח"ז איסורו שנאסר בכל הנאות שבעולם שוב אין כאן משמרת תרומתי ולית מאן דפליג דמותר לטמאות תרומה טהורה כיון שאין שייך כאן שום שימש מאחר שאין בו שום היתר וא"כ מוכח עכ"פ דאין כוונת ר"ש דשורפין בפסח עצמו מאחר שאז אסור בהנאה וכיון דאין שורפין בפסח ע"כ לומר דכוונת הקרא תשביתו בי"ד ומוילא דעכ"פ בשש דאך חלק דאה"ל דלא דרים אך חלק א"כ אדרבה מלפרא נאסר דהא אמאי דפריך ואימא מלפרא מסכי אך חלק משמע דאי לאו האי דרשא נאסר מלפרא ומוילא דעכ"פ לא גרע משש ובזה יש לומר פרפרת אחת לייסב קו' תוס' אליבא דבעה"מ דחולק וס"ל דלר"ש מותר עד הלילה לגמרי וקשה לשיטתו ב' קושיות תוס' שבכאן דהנה לפמ"ש אין כאן הוכחה דשורפין בשש רק אם ר"ש ס"ל ג"כ דחמץ תוך זמנו אסור בהנאה אבל אי ס"ל כריה"ג שוב אין כלן שום הוכחה דלמא הא דשורפין היינו בליל ט"ו ולפ"ז ב' קו' תוס' מתורצים חדא בירך חבירתה דקאמר ומשעה שאסור באכילה אסור בהנאה אתאן לת"ק דאי כר"ש וס"ל דחמץ אסור בהנאה א"כ קשה איך קאמר דאין שורפין תרומה טהורה עם הטמאה

כקו' תוס' דהא לדידי' ע"כ בפסח עצמו וא"כ שוב ליכא שום חיוב שמירת טהרה ולא ניחא לי' לבעה"מ למימר דאעפ"כ אסור באכילה עכ"פ עד הלילה א"ו דלר"ש מותר בהנאה אפי' בפסח וברייתא אתאן לת"ק וא"ש ב' הקו' באופן נאות:

מיהו עדיין נלפע"ד לפרש דברי תוס' בדרך נכון יותר דהנה המתבונן בדברי בעה"מ במתניתין יראה דלשיטתו כיון שהגיע שש שעות שוב עובר כל רגע בעשה דתשביתו וכמ"ש המג"א בשם מגיד משנה ברפ"י המ"ג וכן משמע בדברי הכ"מ פ"א מה' חו"מ הל' ע"ש והנה בעה"מ ס"ל דהא ליכא למאן דפליג דתשביתו מתחיל משש שעות ולמעלה אפי' מאן דס"ל דעדיין מותר באכילה עד הלילה וכיון שכן פשוט דבתרומה טמאה שורפין בשש ממש*) דאל"ה עובר בעשה וכיון דקאמר אין שורפין ביחד תרומה טהורה וטמאה משמע הא לבדה שורפין באותו שעה ממש וא"כ ע"כ דאסור באכילה דאל"ה שמותר עדיין באכילה וא"כ מוזהר שלא לשרוף תרומה טהורה ואף דאיכא עשה דתשביתו הא אין עשה דוחה עשה וזה נ"ל נכון וברוך החונן לאדם דעת ראה ה' עמלי שיגעתי הרבה יגיעות להבין דברי רבותינו בעלי תוס' במקום שלא עמד שם איש לפרש דבריהם ולפענ"ד דבריהם צריכין ביאור:

וא"ת ואמאי שרפי' ולא ברי להפסיק תחת תבשילו וי"ל גזירה שמא יאכלנו וכן לריה"ג וכו' דמסתמא אית לי' אור לארבעה עשר וכו' לכאו' הי' נראה פירוש דבריהם שמביאים ראי' מריה"ג דאית לי' ג"כ האי גזירה ואין זה נכון לפ"ד דהרי בלא"ה צריך לבדוק שלא יעבור בב"י ואי משום דבביטול בעלמא סגי הכא שאינו מבטלו כיון שמותירו להפסיק א"כ תחת תבשילו ועוד אין ראי' מתוך זמנו דהא דכ' תוס' בריש מכילתין דאף דביטול סגי צריך לבדוק משום שמא יבא לאכלו הא כ' שם דהא דגזרי' בחמץ ולא בכל איסורין היינו משום דלא בדילי מני' וכו' והרא"ש כ' משום שיש בו כרת ג"כ א"כ משום דהחמירה תורה לעבור בב"י וא"כ מאי זה ראי' מדאית לי' לריה"ג תו"ז שיש בו כרת וב"י גזירה דלמא אתי למיכלי' אלפני זמנו לר"ש דלית בי' כל הני חומרות לכן נראה דאין כוונתם בדרך ראי' ואדרבה זה לכאו' קשי' על מה שחדשו דמעט מעט גזרי' והא ריה"ג ס"ל דמותר בהנאה כל ז' ולא גזרי' מכ"ש לפני זמנו וע"ז תירצו דא"כ דלריה"ג ג"כ אף דמותר בהנאה מ"מ דוקא הכל ביחד וע"כ לומר כן דאל"ה א"כ למה אור לי"ד בודקין הא כיון שאינו בודק ולא ידוע לו חמץ א"כ שוב ביטול מהני כיון שאינו מכירן בכוונה א"ו דלמא אתי למיכל ואף דהתם ת"ז חמור מ"מ הרי לא רצו להביא ראי' לדבריהם רק לפרש שלא נטעה בריה"ג דכוונתו מעט מעט שלא יקשה לדבריהם:

ומנין לאוכל חמץ משש שעות ולמעלה שהוא עובר בל"ת שנא' לא תאכל עליו חמץ ופרש"י לא תאכל עליו משעת שחיטה והיינו לאחר שש שעות וכו' ולכאו' קשה מה בעי בזה לדייק לשון עליו שלא בלא"ה מוכח דאתי אלפני זמנו מכח יתורא דקרא ונ"ל דרש"י קא קשי' לי' למה נקט רק מנין לאוכל חמץ משש שעות ולא בעי נמי אלאחר זמנו מנין כיון שר"י הוסיף ב' הזמנים הללו א"ו דהא הו' פשיטא לי' לר"י משום דתלתא קראי כתיבי ולא שאל ג"כ מנין לאוכל חמץ לפ"ז שהוא בלאו דהא ג"כ ידוע לו אך שאל מנין דוקא משש שעות ואי משום דאך חלק זה אינו רק עשה ומנין שהוא בל"ת משם דייקא ולזה הוצרך רש"י לפרש דמעליו דייק דאל"כ אכתי קשה מנ"ל שש שעות:

עוד י"ל עפמ"ש תוס' ד"ה וחד לפ"ז וא"ת לחזקי' מנ"ל למידק איסור הנאה לפ"ז דהא חד לא יאכל כתיב והיא מסברה מוקמי' לתוך זמנו וי"ל ליישב דע"כ לא יאכל לא מוקמי' אתו"ז דהנה קרא דלא תאכל ע"כ קאי אלפ"ז מכח דיוקא דקרא עליו משעת שחיטת הפסח וכל מחמצת לא תאכלו ע"כ דלא קאי אאח"ז דלא אתי שפיר סיפי' דקרא בכל מושבותיכם תאכלו מצות דהא אח"ז מצי אכיל שפיר חמץ שנתחמץ אחר הפסח וע"כ כל מחמצת לתו"ז ולא יאכל אאח"ז וכיון דשמעי' איסה"נ לאח"ז א"כ אתי' שפיר במכ"ש תוך זמנו ולפ"ז דאסור בכל חמץ שבעולם ויש לדרוש ק"ו בכונה אלפני ולפ"ז הכי דייקא ברייתא ומנין לאוכל חמץ משש שעות שנאמר לא תאכל עליו דוקא ממקרא הזה נלמד ונאמר לא יאכל אאח"ז ונלמד שפיר איסה"נ בכל הזמנים דאל"ה והו' מצי מוקמי לי' לא תאכל אאח"ז ולא יאכל אתוך זמנו הדר קמה לה קו' תוס' באתרה מנ"ל איסה"נ בלפני ולאח"ז ויפה כ' רש"י דדייק לי' מלשון עליו:

ובזה יש להמתיק לשון הברייתא בדברי ריה"ג תמה על עצמך היאך חמץ אסור בהנאה כל שבעה עיי' פ"י שעמד בזה לדקדק מה תימה יש בדבר גם הלשון כל שבעה קשה ולהנ"ל א"ש דהנה לכאו' יש פירכא לק"ו הנ"ל מה לחמץ שאח"ז שנעבד' בה עבירה שעבר עליו בבל יראה מיהו ז"א דגם ת"ז כיון שרגע אחד עבר הדר הו"ל נעבדה בה עבירה אבל לפ"ז אין ללמוד מאח"ז דהא לפ"ז אכתי לא נעבדה בה עבירה שאיננו עדיין בב"י לרוב הפוסקי':

אך לפ"ז קשה גם אתוך זמנו דקאמר משעה שאסור באכילה אסיר בהנאה דמשמע מיד בכניסת הלילה חל איסה"נ ואפי' משש שעות ולמעלה אסור בהנאה ובאמת לפמ"ש אפי' תוך זמנו לא הי' לו ליאסר אלא מרגע ראשונה ואילך וזה הוא שאמר לו ריה"ג לר"י דקאמר משעה שאסור וכו' דמשמע מו' שעות ולמעלה אסיר בהנאה והשיב לו לא מיבעי שזה הוא דבר תימה דילפת לפני זמנו אלא אפי' בתוך הפסח תמה על עצמך איך אכתי אסור בהנאה כל שבעה אפי' רגע ראשונה דהא אכתי לא עבר עלי' בב"י ומכ"ש לפ"ז ואין להקשות מאי נ"מ אם נאסר מיד או לאחר רגע א' ומה הנ"מ יש למצוא בזמן ב"ד ז"א דכוונתו של ריה"ג לתמוה אמה שאסור בהנאה

*) הגה"ה משום דאסור באכילה ואין לו השבתה אחרת רק ביעור ואיבוד מן העולם.

לפני זמנו וכדי לחזק דבריו הוסיף דאפי' בפסח עצמו לא יהי' אסור כל שבעה מטעם ואם נתבונן היטב יש למצוא ג"כ כ"מ לדברי הפוסקים דקנין הנעשה באיסור אינו חל או לשיטות הסוברים דלוקין על הנאה היכי דמוכר לפ"ז ביחול הקנין בכניסת הפסח ברגע ראשונה ממנו הנה אי אסור גם אז בהנאה אינו חל הקנין ולאידך פוסקים לוקה אי מכירה אסור מה"ת ועי' ר"ן ר"פ השוכר את הפועל. ואף דכל הדברים הללו לא נאמרו אלא לחזקי' מיהו כבר האריך הפ"י למעניתו בסוגי' דחזקי' ור"א ובמתניתין ג"כ דלר"י דס"ל דברים ככתבן וס"ל ג"כ חולין שנשחטו בעזרה דאו' א"כ לא מלי יליף לא מנבילה ולא מטריפה ומוכרחין ללמוד מלא יֵאָכֵל כחזקי':

וכשאני לעצמי אמרתי ג"כ דעכ"פ כיון דר"י אית לי' דברים ככתבן תו לא מלי יליף חמץ מאוהו דלא ילפי' אלא מה שאמור בטריפה לאפוקי חמץ שהי' לו שעה"כ וא"כ לר"א אין לנו לשיטת ר"י שום לימוד לאיסור הנאה וזה הוא שאמר ריה"ג תמה על עצמך ר"י לשיטתך דדברים ככתבן היאך חמץ אסור בהנאה כל ז' דהא אין ללמוד משום דהוא תלוי בזמן דהיינו כל ז' והי' לו שעה"כ:

ובפשטות אמרתי דריה"ג מתמה דלא מצינו איסור התלוי בזמן שיאסר בהנאה רק מה שאסור עולמית בעלם וזה הוא שתמה היאך אסור בהנאה כל שבעה פי' מפני שתלוי בשבעה ימים:

עוד י"ל דאמר ר"א ב' דברים אינן ברשותו של אדם ועשאן הכתוב כאלו הן ברשותו והנה לכאו' יש לדקדק מה רצה ר"א בזה במה שצירף ב' הדברים שהם בעניינם רחוקים זה מזה ולפענ"ד כוונתו כדי לתרץ הקושי' היאך אפשר שחמץ יהי' אסור בהנאה א"כ עבר בב"י ולמה לן לעשות חידוש יותר טוב לאחוז בשיטת ריה"ג דדריש שלך תהא וזה הוא ריה"ג תמה על עצמך האיך חמץ אסור בהנאה כל ז' שאז עבר בב"י ואיך עובר על מה שאינו שלו בשלמא לפ"ז ניחא שאין כאן ב"י אבל כל ז' קשה וע"ז בא לתרץ ר"א דברי חכמים דריה"ג דאין זה תימה דהרי ב' דברים אינן ברשותו ואין כאן חידוש דגם בור ברה"ר עשאו הכתוב כאלו הוא ברשותו אף שאינו ברשותו וריה"ג דאכתי לא דמי ולא ראי' זה כראי' זה דהרי בבור ברה"ר אין כאן חידוש רק מה שחייבה תורה על דבר שאינו ברשותו אבל לא נצטרך לומר שעשאו הכתוב לענין זה ברשותו אבל בחמץ בפסח אי אסור בהנאה א"כ הו"ל ב' הפכים בנושא אחד דהתם מוכרחים לומר שהכתוב עשאו כאלו הוא ברשותו דהא גלי קרא שלך אי אתה ואם תאמר שאינו ברשותו רק שחייב עליו אע"פ שאינו ברשותו א"כ היכי מכנה אותו הכתוב שלך אי אתה רואה דהרי אין כאן שום חמץ שיהי' שלו אלא וודאי דלענין ב"י מקרי שלו מטעם ובאמת אינו שלו וזה הוא דבר תימה וחידוש וז"ש תמה ע"ע היאך חמץ אסור בהנאה כל ז':

ואשובה ואדברה עוד הפעם ליישב לשון ריה"ג דהנה לעיל דף כ"ג קאמר שם טעמא דריה"ג משום דכתיב לך שלך תהי' ואידך וכו' ונדחקו לאוקמי הכי תלתא לך לענין ב"י ועביד לריכותא והנה לכאו' מה לנו לדחוק ולא לדרוש כריה"ג להיתר הנאה וי"ל משום דהוקשה להם קו' תוס' דשם לא לכתוב לא יֵאָכֵל ולא בעי לך אך לר"י כבר הוכיח הפ"י במתניתין ובסוגי' דחזקי' ור"א דלא מלי יליף אלא מערלה לאיסור הנאה ע"ש ולפ"ז קאמר שפיר תמה על עצמך לשיטתך דילפת מערלה הנאי חמץ אסור בהנאה ולא דרשת כמותי לך שלך תהא ואי משום דלא ליכתוב לא יֵאָכֵל ולא בעי לך אכתי ילפת מערלה והולרך לך:

ולכל הנ"ל דתמה ע"ע קאי לשיטתך ר"י דדריש דברים ככתבן או אשב"ע דאו' לכל הנ"ל א"ש קו' תוס' שהקשו בדבור ראשון אמאי ומשעה שאסור וכו' אתאן לת"ק הא א"ש כר"ש ג"כ ולהנ"ל ניחא דאי ר"ש קאמר האי בבא א"כ מה זה דקאמר ריה"ג תמה ע"ע:

ור"י דריה"ג. מנ"ל אבע"א מדסמיך לי' היום ואבע"א סמוכין לא דריש ופרש"י דהכי שמעי' לי' בפ"ק דיבמות דלא דריש אלא במשנה תורה וקשה טובא דא"כ דידעי' השתא דר"י לא דרש סמוכין א"כ היכי קאמר המתרץ אבע"א משום דסמיך לי' היום כיון דידע דלא דרש א"כ הו"ל האי אבע"א נגד האמת אמנם כן נלפע"ד עפמ"ש שם ביבמות מאי טעמא דר"ש דדריש דוקא במ"ת ומתרץ אבע"א משום דמוכח ואבע"א משום דמופנה והנה הכי תרי אבע"א דהכא מעם כאותן תרי שינוי דאבע"א קמא סובר משום דמוכח לפ"ז דריש גם הכא דהכא ג"כ מוכח מדסמיך לי' היום ואבע"א בתרא סברא כאבע"א משום דמופני והכא לא הוי מופני דהא מצריך לי' ר"י לעיקר קרא:

תוס' בד"ה וחד לפ"ז וא"ת לחזקי' מנ"ל איסה"נ לפ"ז וכו' ואור"י כיון דחד מינייהו משמע איסה"נ תו לא נחלק ביניהם והקשה מהרש"א ז"ל דא"כ לעיל כד הקשו תוס' וא"ת לימא דנוקשה אי"ב דלחזקי' מותר בהנאה וכו' אמאי לא תירצו ג"כ כיון דחד קרא משמע איסה"נ תו לא נחלק ביניהם בין נוקשה לחמץ גמור ואי משום דלימא ג"כ הכי לענין כרת א"כ גם הכא קשה לפני ולאח"ז יתחייב כרת:

ונלפענ"ד עפמ"ש תוס' בריש מכילתין דגזרי' שמא יבוא לאכלו וכו' הר"ן דאפשר דהיינו טעמא דב"י דאו' משום שחששה תורה ג"כ שמא יבוא לאכלה והטעם דגזרי' הוא משום דלא בדילי מיני' כולי שתא ומשום דאית בי' כרת ג"כ ולפ"ז ניחא דכל היכא דאיכא ב"י איכא כרת מוכח דלפ"ז ולאח"ז דלית בי' ב"י מוכח שאינו חייב כרת על אכילתו דאל"כ למה לא יהי' עובר בב"י מטעם שמא יאכלנו כיון דאית בי' כל החומרי' של תו"ז לא בדילי מיני' וחייב כרת. ואפי' לשיטת התוס' דסובר אליבא דרמב"ם דעובר בב"י משום שעות ולמעלה מ"מ לאח"ז אינו עובר:

עוד אפשר לחלק דבשלמא התם גבי נוקשה אם נאמר דנתרבה גם לענין איסה"נ שפיר

שפיר קשה א"כ גם לענין כרת דהרי גילוי מילתא בעלמא היא דגם נוקשה בכל חמץ הוא אבל לפ"ז ולאח"ז אינו לענין מין חמץ רק להוסיף איסור אבל לענין עונש אין מקום לזה ובפרט שאין מקום כלל לומר בזה גילוי מילתא היינו דפסח הוא ג"כ לפני ולאח"ז דזה אין להאמר וע"כ צריכין לומר שזה האיסור מתחיל מקודם ונשאר לעולם אבל לענין כרת אין לדמות כיון דלאו משום גילוי מילתא בעלמא אתאינן עלה:

ומדי דברי בו עלה בדעתי ליישב בפשטות דנוקשה מרבי' מכל מחמצת ושפיר יש לדייק מדכתבה תורה האי ריבויא גבי לא תאכלו ולא כתבה גבי קרא דלא יאכל א"כ קשה יותר דלסתרי בהנאה ואת"ל דאכתי אסור בהנאה ע"כ שתאמר שאהדרי' מתם לאיסורא דעיקר חמץ ע"ז הקשו שפיר א"ב לגמרי כדמיכהו גם לענין כרת אבל בלפ"ז ולאח"ז דכל הקרא מיותר ומוקמי' לי' חד לפ"ז וחד לאח"ז א"כ שוב אין להקשות אם איתא דלפ"ז אסור בהנאה ליכתוב לא יאכל גם לפ"ז דבכל מקום שיכתוב הוי מוקמי' לי' לתו"ז דמסתבר יותר והא וודאי לא קשה שבכל קרא וקרא ישנה הלשון ומוכל שפיר לומר דלא נחלק ביניהם רק גבי נוקשה קשה דלא הו"ל ליכתוב רק פ"א לא יאכל רק דריבויא דכל מחמצת ליכתוב התם ולקו' התוס' עצמה כ"ל כלפי מה שהתיר לעצמו הר"ן ז"ל לתור ולחקור בטעם ב"י שבכתוב שהוא מפני שלא יבא לאכלו אף אנו נאמר דטעמא דאיסורא חמץ לאח"ז הוא משום קנס וכדי שלא יניחנה במזיד לפיכך אסרתה התורה כדי שלא יהני מעשיו הרעים והתינח אם אסור בהנאה אבל אם מותר בהנאה רק באכילה נאסר אכתי יבוא להניח במזיד כדי שיוכל עכ"פ ליהנות ממנו אח"פ ומוכח דלאח"ז אסור בהנאה וה"ה לפני זמנו כיון דכבר מלינו שאף שלא נכתב לא יאכל אעפ"כ אסור בהנאה ע"כ דמדמי' תו"ז לענין זה ול"ל קרא:

בתום' בד"ה בדין הוא דאפי' תו"ז מותר פרש"י מותר באכילה וק' דאי אפשר שלא יהא שלו בשעת אכילה דאם נתן לו הנכרי ה"ה שלו ואם גזל מנכרי ה"ה חייב באחריותו דהוי כשלו ונלפענ"ד שכוונת רש"י דהחמץ כמו שהוא עתה של נכרי לא רמיא איסורא כלל אבל וודאי אגברא מונח האיסור שלא יקח מאמנו ש"כ ויאכל דהא כבר קנה לי' אבל בעודו של נכרי מותר החמץ וכ"מ בקטן שיתן לו הנכרי חמצו של עצמו בליווי ישראל דאי הוי אותו החמץ אסור הי' אסור לצוות לנכרי לדעת רש"י בפי' איזהו נשך דף ע"א דיש שליחות לנכרי לחומרא והוי כאלו ספי לי' ישראל לתינוק בידים ואף דאין שליחות לד"ע הנה לפי תי' בתרא בב"מ דף י' בנכרי לא שייך דהא גברא לאו בר חיובא וא"כ הי' אסור לצוות לנכרי ליתן לו חמץ אבל השתא דאמרי' דחמץ ש"כ מותר הנה הקטן אינו קונה לא מיבעי' לשיטות הסוברים דקטן אין לו יד לקנות מדאו' אפי' בדעת אחרת מקנה אלא אפי' לאידך הסוברים דיש לו יד מ"מ משכח"ל בקטן שאין לו שום דעת דבזה וודאי דאינו קונה גם כ"מ לצוות לקטן שיקח מעצמו חמצו של גוי בלא דעתו דזה מקרי וודאי ספי לי' בידים כיון שהחמץ מונח לפניו כמו בקטן שבא לכבות דאין שומעין לו. וכיון דחמצו של גוי מותר אין בזה איסור דבלא הגוי וודאי דאי קונה לכ"ע ומטעם גזלן נמי פשוט דאינו מתחייב דלא קני' לי' כלל:

עוד יש למצוא כ"מ בחולה שאין בו סכנה ונטרפה דעתו או שיש בו אפי' סכנה רק שאין רפואת החמץ ידוע באופן שמשום פקוח נפש אין היתר ולא הי' מותר שיתן לו חמץ האסור אבל עכשיו מותר שיתן לו הנכרי חמצו של עצמו והחולה שנטרפה דעתו אין בו דעת לקנות והחמץ עדיין של נכרי הוא. ולפי הנ"ל מיושב גם קו' ב' שבתוס' שכ' ועוד לקמן דקאמר והדר לטעמייהו דפליגי בחמץ שעבר עליו הפסח ליפלגו בפסח גופי' ולהנ"ל א"ש דכיון דבפסח גופי' לא משכח"ל כ"מ אלא בקטן וחולה תו לא מצי לאיפלוגי בזה כיון דאיכהו איירי לענין מלקות דלא שייך בקטן וחולה שאין בו דעה והוצרכו לאפלוגי בחמץ שבעבר עליו הפסח:

ועוד י"ל דמשכח"ל בעבד עברי הנמכר לנכרי לדעת רבא בקידושין דף ט"ז דעבד עברי גופו קנוי וכשנותן לו רבו חמץ בפסח לאכלו אף שאכלו עדיין לא קנאו דהא גם גופו קנוי לנכרי ואף שיש לחלק בין הנמכר לישראל לנמכר לנכרי מ"מ הרי ר"ל בבכורות דף י"ג אמר שם אם גופו קונה מוכח לא כ"ש משמע דגם נכרי קונה גופו של ישראל מיהו אכתי צריך עיון אם עבד עברי גופו קנוי למה מציאתו לעצמו ול"ע בזה הרבה ועי' בח"ס אך בזה עכ"פ י"ל שבאכילתו אינו קונה לעצמו דלענין זה גופו קנוי לנכרי. (ועיי' ב"ק קי"ג ע"ב מוכח בהדיא דאף ע"ע הנמכר לנכרי גופו קנוי:)

וע"ד פלפול אפשר ליישב דעת רש"י ע"פ מה דאיתא לעיל דף ה' ע"ב בברייתא ועדיין אני אומר בבתו' עובר משום וכו' בל יקבל פקדונות מן הנכרי וגבולין שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים וכו' ת"ל שאור שאור לגז"ש ויש להקשות לכאו' למ"ד דבעי מופני משני לדדים הא שאור לא הוי מופני דאיצטרך לגז"ש דהכא דיליף שאור דאכילה משאור דראי' ול"ל דאה"כ מהאי טעמא הדר בי' רא"ב"י משום דשמע מהאי ברייתא דאיצטרך קרא דשאור לגז"ש אבל בל יקבל פקדונות מן הנכרי, ומאי דדרש ויליף שאור דאכילה משאור דראי' היינו מקמי' דשמע להאי ברייתא וסבר דהוי מופנה ולפ"ז ל"ק קו' תוס' דמשכח"ל שפיר בנוטלו שלא מדעתו ואי משום דנתחייב באחריותו והוי כשלו הא אכן השתא בס"ד ע"כ דס"ל דאינו חייב בקבלות אחריות בגבולין דהא איצטרך גז"ש לשאור דאכילה:

ונראה לריב"א דקאי אהכאה והא דקאמר אבל אתה אוכל לאו דוקא ולכאו' קשה דהא אמרינן בכמה דוכתין איגור דאמרי' לא דק לחומרא לקולא מי אמרי' ולפי מש"ל אתי שפיר דהן אמת דעל החמץ של נכרי אין כאן שום איסור ובעוד החמץ שייך לנכרי מותר באמת באכילה ג"כ אלא דא"א שלא יהא שלו בשעת אכילה אבל כאן ל"א שקר במה שאמר אבל אתה אוכל של אחרים:

ומיהו

ומיהו מש"ל גבו' קשה לפרש וכו' והא דלא הקשו תוס' קוש"י זו בפ"ע ושמכו דבריהם בלשון ומיהו אדברי ריב"א היינו משום דלשיטת רש"י דמותר גם באכילה א"ש דכ"מ לענין מלקות והתרו בו משום חמץ או לענין חטאת בשוגג אבל לדברי ריב"א דקאי אהנאה לחודי' דאין כאן חיוב חטאת וגם לענין מלקות ס"ל כשיטת הרמב"ם דאין בהנאה חיוב מלקות וים מכאן סמך לדברי הרמב"ם הנ"ל דהתוס' ס"ל ג"כ כשיטתי' ומ"ם ושמא י"ל אבל אתה כהנה מש"ל גבו' שלא יהא איסור חמץ אבל איסור הקדש יש אין כוונתם לענין מלקות אם התרו משום חמץ דעל כ"מ פשיטא לא שייך לומר בלשון ושמא י"ל ומה שים למצוא איזה כ"מ לענין אי אית בי' איסור חמץ או לא היינו לענין חולה שים בו סכנה שמאכילין אותו הקל קל תחלה והקדש הוי קל לענין זה מחמץ ל"מ לד"ה אלא אפי' לדברי רבי דהזיד במעילה בניתה מ"מ אינו רק מיתה בידי שמים ובחמץ איכא כרת דחמור טפי וא"כ מאכילין אותו חמץ של הקדש דאין בו איסור חמץ אף דים בו איסור הקדש ואין מאכילין אותו חמץ של חול.

סימן ט"ז

עוד בסוגי' הנ"ל

לעיל דף ד' ע"ב תנן התם ר"מ אומר אוכלין כל חמש וכו' דכ"ע מיהת חמץ משש שעות ולמעלה אסור וקשה לשיטת בעה"ע הובא ברא"ש לקמן פ"ב דס"ל אף לר"ם דאינו עובר לפ"ז בלא כלום מ"מ מדרבנן מיהו אסור עד הלילה מאי מקשה כאן מכלן דלמא מדרבנן הוא לר"מ כמו לר"ם וי"ל דס"ל למקשן דא"כ אמאי משש שעות דוקא ליתסר או מלפרא או שעה אחת לעת ערב כמו לר"י גם אמאי אסרו שעה אחת או ב' שעות קודם חלות הא וודאי א"א לומר דגזרו מתחילה שעה חמשית או שעה ששית היתה תחלת הגזירה דאין שייך עכ"פ לגזור משעה קודם חלות וא"ל דעיקר הגזירה מפלגא דיומא (משום דאז שייך תשביתו וכדי שלא יעבור בעשה כשיטת הרמב"ן במלחמות לדעתו ואותן שעות הם בשביל טעות דהא כיון דעיקר האיסור הוא מדרבנן הדר הו"ל גזירה לגזירה ולפ"ז ל"ל דלר"ם באמת אינו אסור באכילה אלא משש ומש ולפ"ז הי' אפשר לפרש הגירסא ישנה המובאת במלחמות לרמב"ן דגרים בהא דר"פ כ"ש ל"ל לשם שעות דרבנן והאריך שם בפי' גירסא זאת ע"ש ולהנ"ל א"ש דלבעה"ע מתני' אתי' כר"ש דמשש שעות ג"כ לא הוי אלא איסורא דרבנן וממילא דלא הוסיפו לאסור מקודם דהוי גזירה לגזירה ומ"מ לא נלטרך בשביל זה לומר דר"ש חולק אר"מ ור"י בהא דשורפין בתחלת שש אף דאפשר לומר כן דהא לא נחית התם התנא לאשמעי' בעת השריפה רק הפלוגתא לענין אכילה אי שעה אחת או ב' שעות מ"מ אין אנו מוכרחים לומר כן) דשפיר נוכל לומר דגם לר"ם לריך לשרוף בתחלת שש דהוסיפו שעה אחת בשביל הביעור דמו' שעות ולמעלה עובר בעשה וכמו דס"ל לבעה"מ דהוספות הוי רק לענין הביעור ולבעה"ע משש שעות אסור ובזה חולק אבעה"מ דלדידי' מותר מדינא גם באכילה עד הלילה לכן הוצריך לאוקמי מתני' הנ"ל כר"י ותמה על הרי"ף ע"ש ובעה"ע ס"ל דמו' שעות ולמעלה אסור בהנאה מדרבנן משום דקאי בעשה אבל לענין איסור הנאה לא הוסיפו לאסור שעה קודם רק לענין שלא ישהה ויעבור אעשה דתשביתו אבל בשעה ששית מותר להסיקו תחת תבשילו ובזה חולק בעה"ע וס"ל דשש שעות עלמן כיון דמדאו' חייב לבערן והמשהה חומי באותן שעות עובר בעשה דאו' לכן החמירו בו חכמים ואסרו לאכול וליהנות כדי שלא יבא להשהות במזיד אבל בשעות הנוספות כיון דאף מלות הביעור אין בו רק מדרבנן לכן לא הוסיפו בו חכמים לאסרו באכילה והנאה ומעתה אתי' כפשטי' הגירסא הנ"ל ל"ל לשם שעות דרבנן דהיינו לאותן שש שעות שאסרו חכמים בהנאה גזירה אטו ביעור שלא יבא להשהות וכדר"ג המקדש בחיטי קורדיכייתא אפי' משש שעות ולמעלה דוקא אין חוששין לקדושין אבל קודם שש שעות לא אסרו בהנאה כהנ"ל ואם אמת נכון הדבר הנה הרי"ף מלי סבר כשיטת בעה"ע וא"ש שהביא הא דר"ג אף דקיי"ל כר"ש וס"ל דמדרבנן מיהו אסור משום גזירה אטו תשביתו.

הן אמת שגם בעה"מ ז"ל בעלמו כ' כלשון הזה וא"י אכל לי' מיכל משש שעות ולמעלה אינו עובר באכילתו שאין לך השבתה גדולה מזו אבל לכתחלה אין לו לשהותו משנכנס שעה ששית דקיימא עלי' מלות תשביתו וכו' ולא שרינן לי' לכתחלה למיכל ולא ליהנות בו אבל אם עבר וקדש חוששין לקדושיו וכו' ע"כ דמשמע מזה דגם איהו סובר דמדרבנן אסור והרא"ש והטור הביאו בשמו שמותר עד הלילה ושבעה"מ סובר דאסור מדרבנן והא לך מופרש דגם לבעה"מ אסור מדרבנן מיהו כד דייקינן שפיר הזינן שאין דבריו אתין כפשטן דאי איתא דסברתו דמדרבנן אסור מנש בהנאה מדרבנן אף לר"ש א"כ מה השיג על הרי"ף במה שהביא דברי ר"ג וכ"ת דבעה"מ סובר שמה שהוא אסור מדרבנן המקדש בו חוששין לקדושיו ז"א דהרי כתב בר"פ כ"ש באמלע הדיבור וז"ל ואוקימנא ל"ל לשעות דרבנן וכדר"ג כלומר ומשנה יתירה שמעי' דשעה ששית שהיא דרבנן עשאו' כשל תורה ובכל איסורי הנאה שאסורין מה"ת שהמקדש בהם אין חוששין לקדושיו ע"כ הרי לפניך דס"ל שכל שאסור מדרבנן המקדש בו דינו כמקדש באיסורי הנאה דבר תורה והכראה בזה לחלק דוודאי לר"י דמשש שעות ולמעלה אסור בהנאה דבר תורה והוסיפו חכמים שעה קודם כדי שלא יבא לטעות א"כ הוי האיסור הנאה או אכילה בשעה זו אטו איסור אכילה והנאה ד"ת אז אמרי' שפיר שחזקו וקיימו דבריהם שיהי' תוקף איסור הנאה כעין דאורייתא אפי' להקל באיסור א"א ואפקעינהו רבנן לקידושין מיני' אבל לר"ש דמותר עד הלילה הנה מה שאסור מדרבנן אינו

משום

משום גזירה אטו אכילת חמץ בפסח עצמו דהא בין יממא לבילא לא טעו אינשי ואינו אלא משום שלא יבא להשהותו א"כ לא שייך בזה שעשו איסור שלהם חזק ואמיץ כשל תורה כיון שאין טעם גזירה זו אטו אכילת והנאת איסור תורה.

ומדי דברי בו זכור אזכור עוד מה שראיתי שמביא בסוף דבריו ומצאתי בתלמוד ירושלמי מודה ר"ש באיסורי שהוא אסור איסורו מה היא ר' ירמי' אמר איסורו ד"ת ר' יונה ור' יוסי אמר איסורו מדברי סופרים ועיני ראו כן תמהו שהוא מעשה לסתור את כל דבריו שכ' מקודם דלר"ש מותר לגמרי והשיג על הרי"ף דכיון דבירושלמי אמרו דגם לר"ש אסור בין למ"ד מן התורה או מדבריהם עכ"פ לא גרע משעה שבית לר"י דלכ"ע מדבריהם ואעפ"כ איהו גופי' ס"ל דלר"י אין חוששין לקדושיו אף בשעה ו' וגם הרמב"ן במלחמות ה' יצא לקראת נשק ואזר כגבור חלציו לצאת חלוץ לפני ה' ולסתור ראי' הבעה"מ מירושלמי הנ"ל ודחה דברין דירושלמי איירי לאח"ז ע"ש ומדוע לא השיב לו הרמב"ן והוא בהבאתו הירושלמי הנ"ל כמכבה אש בתבן שאדרבה לפי דברי הירושלמי דאף לר"ש אסור כבר כילל הרי"ף ז"ל מכל אבר יצא כנגדו בעה"מ ז"ל — והוא פלאי — ולפי הנ"ל א"ש דבעה"מ ס"ל דכיון דלר' יונה ור' יוסי דהוי רבים אין כאן לר"ש רק איסור דרבנן לבד וגזירה שמא ישהה וממילא דלא הוי איסור הנאה זו רק לכתחלה וכמ"ש בריש דבריו ולא שרינן לי' לכתחילה למיכל וכו' והיינו כמו שכתבנו משום דלא שייך בזה כל דתיקני כעין דאורי' תיקנו כיון דלאו משום לתא דאכילת והנאת חמץ דאו' אסרו' והרמב"ן חולק עליו בזה וס"ל דיש בזה עכ"פ אף לר"ש איסור אכילה ד"ת וכיון שכן אסרו גם בהנאה גזירה אטו אכילה וכיון שכן עשאו לתוקף איסור הנאה כאיסור אכילה או אפשר דס"ל כמ"ש הר"ן בסתם יינם שכיון שאסרו' בשתי' אסרו' גם בהנאה כמו יין נסך עצמו שלא יבואו להקל ביין נסך ג"כ בהנאה ולא ידעו לחלק בין סתם בין ליין שנתנסך להדיא וכמו כן הכא לא ידעו לחלק בין חמץ לפ"ז לתו"ז כיון שגם לפ"ז אסור באכילה ולכן עשאו' כתוקף איסור הנאה כל תוך הפסח שאין חוששין לקדושיו ולכן כי הרמב"ן שאותו הירושלמי שמוכח ממנו בעה"מ דלר"ש אין כאן שום איסור של תורה אפי' באכילה שאין הענין מדבר אלא בחמץ לאחר זמנו ולפ"ז א"ש נכון כל מה שנחלקו בעה"מ והרמב"ן דהרי גם לרמב"ן אינו אסור בהנאה אלא מדרבנן וגם לבעה"מ אסור מדרבנן וכמו שהביא ראי' מירושלמי ואין ביניהם רק לענין איסור אכילה שלרמב"ן הוי דאו' א"כ ומדוע נתחטבו במה שהביא הרי"ף דברי ר"ג שאין בזה נפקותא לענין איסור אכילה רק לענין הנאה במה שביניהם שוין וא"כ לחנם ערכו מלחמה לעומתם ולהנ"ל א"ש היטב בעזרת החונן לאדם דעה ומזינה בתורת ה' תמימה:

נחזור לענינו על מה שהקשיתי לעיל לשיטת בעה"ע י"ל דס"ל כמ"ש בעה"מ דאף דמותר עד הכילה מ"מ מצות השביתו איכא משש שעות ולמעלה ומה שאמרו דכ"ע מיהת משש שעות ולמעלה אסור היינו להשהות חמץ והא וודאי דאו' איכא דכל השיטות וא"ש דיוקא דליסנא דגמ' לרבות ארבעה עשר לביעור ולא לאיסור אכילה והנאה:

ברש"י בד"ה שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם ואפי' שעה אחת בתוך השבעה וכתיב אך ביום הראשון תשביתו הרי השהה שעה אחת וכו' תוס' פ"ה מדמחייב לשרפו מכלל דמקצתו מותר ואין נראה לר"י דהא תשביתו הבערה ולא צוה הכתוב לשרפו אלא לאח"ז איסורו ועוד אי משמעות דיום ראשון מה צריך לאך חלק בפשטות נראה פרש"י ותוס' לשיטתייהו אזלו דרש"י ס"ל לעיל דיו"א דלאח"ז איסורו השבתתו בכל דבר אפי' לר"י ור"י אזיל בשיטת תוס' דדוקא לאח"ז איסורו בעי שריפה דומיא דנותר כמ"ש שם התוספ' ואם באנו להוסיף מיא וקימחא יש ליתן טעם לשבח בכל הני שיטות וכלהו בחדא מחתא מחתינהו דרש"י סובר לפי שהקשו חכמים לר"י אלא מעתה לא מצא עצים לשרפו יהא יושב ובטל לכך ס"ל לאח"ז איסורו השבתתו בכל דבר כדי שלא יעבור בב"י וס"ל לרש"י כרמב"ם דמשהה חמץ ודעתו לבער עובר עליו אעפ"כ ולכן הוצרך לומר דלאח"ז איסורו השבתו בכל דבר לכן שפיר כי כאן דהוכחה היא מדהשהה שעה אחת ואין להקשות הא הוי משהה חמצו ודעתו לבערו דאיהו ס"ל דאעפ"כ עובר עליו ור"י ור"ת ס"ל היפך כל זה דכאן לא הוי הוכחה משום דהשהה שעה אחת שמשהה ע"מ לבערו אינו עובר עליו וגם לא בעי שריפה אלא לאח"ז ואי משום לא מצא עצים לשרפו הרי עובר הא ל"ק כיון שמשהה ע"מ לבערו:

מיהו נראה לולי דברי תוס' דכד דייקי' דברי רש"י מעיקרא לק"מ דאין כוונת רש"י להוכיח דצוה הכתוב לשרפו בעוד שאינו אסור באכילה ע"ז לא נתכוין מעולם דוודאי לא תלי' באיסור אכילה רק כוונתו דע"כ צוה לשורפו טרם הגעת זמן איסור בל יראה דאל"ה הרי עבר עד ששרפו ואף את"ל דבאותו שעה אינו עובר עדיין בעת התעסקות הביעור מ"מ י"ל דדיוק אתי' מכח אך דמשמע דלאו מיד חייב לשרפו בהכנסת החג וא"כ עובר והעיקר נ"ל דלאו מטעם שעובר עליו דייק אלא הכי אזלא הוכחת הש"ס דכיון דכתיב שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם דמשמע דכל שבעת ימים לא יהי' כלל בעולם ואי איתא דביום הראשון היינו ט"ו א"כ אינו נבוער כל ז' ימים ואפי' אם אינו עובר עבירה באותו שעה מ"מ לא נתקיים מה דכתיב בקרא ז' ימים לא ימצא דקאי אחמץ שלא ימצא והרי נמצא אבל אין כוונתו שבאותו שעה מותר באכילה ולשון זה שכתב התוס' במקצתו מותר ליתא כלל ברש"י ומה שהקשו מה צריך לאך חלק מ"מ לק"מ דאילטריך כמו שכתבתי לעיל דאל"ה הרי בעודו עוסק בביעור אינו עובר ובלא"ה מ"מ ל"ק דאי לאו אך הוי צריך לשורפו מיד בבוקר דהרי ומה שהקשה בגמ' ואימא מצפרא משני אך חלק ונראה לר"י דמיתורא דקרא קא דריש וקשה הא אילטריך ללאו הניתק לעשה ונראה דמיתורא דאך

דאך או מיתורא דביום הראשון קא דריש וכי ביום הראשון מנתק דוקא הלאו אע״כ דלדרשא אחרינא אתי:

ובזה א״ש נמי מה שהקשו התוס׳ בד״ה ואימא וכו׳ דלא הוי צריך לקרא דז׳ ימים שאור לא ימצא ולהכ״ל א״ש היטב דאל״ה לא הוי מוכח דה״א דבערב שורפו ואעפ״כ אינו עובר דכיון דעכשיו עוסק בביעורו ואז אינו עובר אפי׳ אי משהה ע״מ לבערו עובר ולזה מייתי קרא דלא ימצא דמשמע שהקפידה תורה שלא ימצא כלל החמץ ברשותו כל ז׳ ואי שורפו בערב לא נתקיים הקרא דהרי נמצא בעולם בעוד שאינו נשרף. תוס׳ בד״ה דהא איתקיש שהקשו ומהכא לא מלי למילף ע״ש ולקמן אי״ה יבואר תירוץ נכון ע״ז בביאורי לפסק הרמב״ם בעזה״י ע״ש:

עוד כ׳ הקשה הרשב״א אמאי לא יליף כרת להשבתת שאור מדאיתקש לאכילת חמץ ולפע״ד עפמ״ש הר״ן דטעמא דב״י ומה״ת הוא כדי שלא יבא לאכלו והטעם דגזרי׳ בחמץ יותר דילמא אתי למיכלי׳ משאר איסורים כ׳ הרא״ש משום דלא בדילי מיני׳ ומשום דאית בי׳ כרת ועיי׳ במג״א סי׳ תמ״ז ס״ק לענין חמץ נוקשה דמשום הרי טעמי החמירו וכיון שכן דכל עלמו דהשבתת׳ שאור הוא משום דבאכילה אית בי׳ כרת ומכלל דבהשבתת׳ לחודי לית בי׳ עדיין חיוב כרת דהרי הוא משום גדר שלא יבא לידי איסור כרת:

ועוד נלפענ״ד דכל דבר שחייבין על זדונו כרת חייבין על שגגתו חטאת ובהשבתה כיון דהוי לאו הניתק לעשה לא מלי מביא חטאת דלמא מקיים לעשה ומנתק הלאו מעיקרא וכמלא שהביא חולין בעזרה מיהו עדיין מסכ״ל שמביא קרבנו אחר שעבר הפסח שאז אין כאן עוד עשה ואינו מנתק ללאו אך ע״ז י״ל דקאי הכא למ״ד ביטלו ולא ביטלו וביטלו לג׳ מסכ״ל דאם ביערו מן העולם אדרבא זה הוא קיום העשה וא״כ לא מסכ״ל קרבן ומש״ה לית בי׳ כרת כמו שאין לוקין עליו מה״ט. דבי ר׳ ישמעאל תנא מלינו י״ד שנקרא ראשון לקמן בתיס׳ ד״ה דברי ר׳ ישמעאל הקשו תימא לר״י דתנא דבי ר׳ ישמעאל נפקא לי׳ מקרא אחרינא ובכ״מ וכו׳ ולפענ״ד בשום לב על דברי תנא דבי ר׳ ישמעאל דלכאו׳ קשה טובא מאי מייתי ראי׳ שארבעה עשר נקרא ראשון ולהוכיח דראשון דהכא כמי ארבעה עשר וכי בשביל שמלא פ״א בקרא שנקרא י״ד ראשון כאמר שכל ראשון שבקרא פירושו י״ד ואין שום ראשון שאין פי׳ י״ד עד שמוכיח מכח זה שחמץ אסור בי״ד משום שנאמר עכ״פ אפשר שמשמעותו כפשטו ראשון ממש דהיינו יום ראשון של חג לכן נראה דהא דמייתי תנא דבי ר׳ ישמעאל לאו למימרא דאיהו יליף ומוכיח מכח האי דמלינו י״ד נקרא ראשון דחמץ אסור בע״פ אלא אדרשא דלעיל קאי דיליף מכח רומיא דקראי אך עדיין קשה איך אפשר להוליא קרא ממשמעותו ולומר דמה דכתיב אך ביום הראשון פירושו ערב פסח ע״ז מייתי תנדב״י כדי ליישב קו׳ זו דאין מוליא מידי פשוטו כיון דמלינו עכ״פ י״ד ג״כ שנקרא ראשון ע״כ אין מן

התימה אם נאמר ג״כ כאן שפי׳ ביום הראשון הוא י״ד אבל לא שבא להוכיח מכח זה ומיושב קו׳ תוס׳ הנ״ל דתנא דב״י יליף מקרא דלקמן דמייתי ר״י עלמו ולא בא כאן אלא לתרץ התמי׳ הא אין מקרא יולא מידי פשוטו וכן לקמן לא בא אלא לתרץ מדוע אוקי׳ קרא בדוחק ע״ז הביא קרא דלא תשחט דא״א לאוקמי כפשטי׳ וכן מלינו ע״פ זה מקום ליתן איזה תירוץ על קו׳ הצל״ח הנ״ל לרבא דמפיק מהא דלא תשחט על חמץ התיכה לר׳ יוחנן דדריש על בכ״מ אבל לר״ל דדריש על בשמוך מנ״ל עדיין דאסור בכ״מ ולפי הנ״ל דרבא גופי׳ מפיק לי׳ מאך ביום הראשון רק שבא ליישב למה כדחוק אכפשין לפרש ראשון י״ד ולא ביו״ט עלמו ע״ז אמר דבלא״ה אגב הק״פ איכא איסורא לכן מסתבר יותר לומר דביום הראשון היינו בי״ד רק דאז עובר בעשה ועל בשמוך עובר בלאו גמור ומסתבר יותר מלפרש ראשון בפשטי׳ ולומר דבאותי שעה לא לותה התורה עדיין לבאר החמץ:

בר״פ כל שעה בגמ׳ לימא מתני׳ דלא כר״י ובתוס׳ שם אף לפי המסקנא לא אתי׳ כר״י אלא ה״ק לימא מתני׳ דלא כר״י אלא כר״מ ומסיק דכר״מ נמי לא אתי׳ וכל הרואה ישתומם כלפי לייא דיותר מסתבר אם מתניה דכיוא מתני׳ אתי׳ דלא כי האי תנא אבל לתמו׳ דוקא אם אתי כר״מ מה זו קושי׳ אם אתי׳ כר״מ ובפרט דסתם מתני׳ ר״מ ויש ליישב דבריהם דמש״ה לא ה״ם הי אתי׳ מתני׳ כר״מ דאי הכי הקשי׳ הילכתא אהילכתא דכללא הוא ר״מ ור״י הלכה כר״י ואי מתני׳ דהכא אתי׳ דוקא כר״מ הנה הלכה כסתם משנה וקשיא הילכתא אהילכתא. עבר זמנו אסור בהנאתו פשיטא ל״ל אלא לשעות דרבנן כדר״ג וכו׳ וקשה הלשון לשעות דרבנן לשון רבים הא לא הוי רק שעה אחת ועיי׳ מה שכ׳ הרמב״ן במלחמותיו והנרא׳ לפענ״ד שמכאן סמך לדברי בעה״ע דמשעה ה׳ עד הלילה אסור מדרבנן ומהאי טעמא גופי׳ פסק בעה״ע כר״ש דלא כהרמב״ם משום דמתני׳ דהכא ע״כ אתי׳ כר״ש דאי כר״י דמו׳ שעות ולמעלה אסור מה״ת ומה שאמרו בגמ׳ ל״ל לשעות דרבנן היינו מה שהוסיפו חכמים מאי לישנא דשעות שעה אחת הול״ל אלא וודאי כר״ש אתי׳ ולתוס׳ ורא״ש ע״כ כר״י מוקמי למתני׳ דאיכהו ס״ל אליבא דר״ש דמותר בהנאה אף מדרבנן עד הלילה ולא מסכ״ל שעות דרבנן שאסור בהנאה ובדברי הרא״ש מוכח דס״ל כן שהרי כ׳ על דברי בעה״ע ולא ידענא מנ״ל דלר״ש אסור בהנאה עד הלילה משמע בהדי׳ דהרא״ש לנפש׳ ס״ל דאף מדרבנן אין כאן איסור הנאה עד הלילה ולכן הרא״ש לשיטתי׳ אזיל דמחלק בין לפ״ז ולאח״ז משום דלשיטתי׳ דלר״ש לא מסכ״ל איסור הנאה מדרבנן וא״כ ע״כ מתני׳ דהכא אתי׳ כר״י ולישנא דשעות ולא שעה לא דייק וא״כ ע״כ בלפ״ז קיי״ל כר״י דהלכה כסתם משנה ובלאח״ז דאיכא סתמא לאיפך לקמן דלפי מה דהדר בי׳ רא״י אין חילוק לר״י בין חמץ של ישראל לשל נכרי לכן בלאח״ז קיי״ל כר״ש:

ומה

ומה שהקשה הרא"ש לדעת בעה"מ מהא דיוחנן חקוקאה שלוה למכרו קודם שעה שבית כלפענ"ד דבעה"מ ס"ל דמשש שעות ולמעלה חל עליו עשה דתשביתו ושעה אחת קודם הוי עכ"פ מצות תשביתו דרבנן וכיון שחל עליו מצות דתשביתו שוב אין יכול למכרו לנכרי דבזה אין מקיים לכ"ע מצות השבתה אלא כשמבערו מן העולם ועובר עכ"פ בעשה וכדי שלא יצטרך לבערו מן העולם צוהו למכרו קודם שעה ו' — והרא"ש וסיעתו אפשר דס"ל דחכמים לא הוסיפו שעה קודם לענין ביעור דהוי רק מ"ע ולא עבר עדיין בב"י אלא לענין איסור הנאה עשו חכמים הוספה זו ולאי ס"ד דקיי"ל דאינו אסור קודם א"כ למה צוה למכרו בשעה חמשית כדמשמע מעובדה היא דהקפיד דוקא על אותה שעה ע"ש הא עדיין יכול להמתין שעה אחת דהא עד חצות אין כאן עדיין מצות עשה של תשביתו:

מה שהשמטתי לעיל להוסיף דברים ליישב קושי' הצל"ח לר"ל דס"ל על בסמוך מכ"ל לרבא דמשש שעות ולמעלה אסור וכ"ל דלכאו' קשה מאי מייתי קרא דלא תשחט על חמץ ולא מייתי קרא דלא תזבח הכתוב קודם א"ו דאי מקרא קמא לא מוכח אלא על בסמוך ומדכתוב עוד קרא בתרא מוכיח רבא דבכ"מ אסור ובעזרה עובר בב' לאוין:

ועל מה שכ' בעה"ע דאף שחמץ של נכרי שעבר עליו הפסח מותר היינו דוקא בהנאה כלישנא דמתני' אבל באכילה אסור והקשה עליו הרא"ש איך אפשר לומר דמתני' בדוקא נקט הנאה לאפוקי אכילה מאי חילוק יש בין הנאה לאכילה וכלפענ"ד להסביר הענין עפמ"ש הירושלמי בחמץ שביטל ולא ביערו ועבר עליו הפסח שאסור משום הערמה עיי' בח"י ס"י ת"מ ותמ"ח מה שפי' בו והח"ס בתשובות לאו"ח סי' פי' בדרך אחר דהיינו כיון שעיקר ביטול בלב הוא שמחשיבו בלבו כעפר וכחרס נשבר וככלי אין חפץ בו וכיון שהוא דבר המסור אל הלב אם נאמר שלאחר הפסח יהי' מותר שוב אי אפשר שלא יחשיבנה כיון שהוא בעצמו יודע שיוכל לאכלו לאחר הפסח ופי' הירושלמי הפקיר חמצו בי"ד אסור משום הערמה פי' שאז יהי' הביטול עצמו הערמה בעלמה בלב שלם וכן נאמר גם אכי דהא קיי"ל דמה שמוכרו לנכרי בע"פ צריך שיה' מכירה חליטה בלב שלם אף שמכרו לנכרי המכירו ויודע בו שלא יגע בו וישמרנו לו עד לאחר הפסח מ"מ בשעת המכירה צריך שיהי' בלבו למכירה גמורה ולפ"ז אם נאמר שלאחה"פ יהי' חמצו של נכרי שוב לא יהי' אצלו מכירה בלב שלם דהא דעתו שיחזירנה לו דרוצה אדם בקב שלו ואילו הי' יודע שזה הנכרי לא יחזירנה לו לאחה"פ לא הי' מוכרו לו אלא לאחר אבל כיון שגם חמצו של נכרי אסור עכ"פ באכילה הנה לפ"ז ב"ב וב"כ לא יאכל את החמץ מה תאמר שדעתו שיחזירנה לו כדי שיוכל ליהנות ממנו ולמוכרו הלא גם עתה הוא מוכרו לאחרים ומה לי מוכרו עכשיו או אחה"פ ושוב אין בו חשש הערמה ולכן ס"ל לבעה"ע דכוונת התנא דוקא בהנאה מותר מה"ע ולא באכילה וגם לפי פי' הח"י בהאי דירושלמי דהיינו שיאמר שביטלו והוא לא ביטלו יש ג"כ לפרש כן שחששו חכמים גם במכירה לנכרי שיאמר שמכרו והוא לא מכרו לכן אסרו גם חמץ של נכרי עכ"פ באכילה והו ליכא למיחש דהא אפשר לו למכרו לנכרי ולא שביק היתרא ועביד איסורא אבל אי מותר גם באכילה יש לחוש לכך שלא ימכרנו לנכרי כדי שלא יעכבו הנכרי שמא לא יתרצה הנכרי לחזור לו אבל כיון שבלא"ה אינו מותר רק בהנאה שוב מאי איכפת לי' אם יעכבנו הנכרי לעצמו:

כ' הרמב"ם בפ"א מה' חו"מ הל' ה' וז"ל אסור לאכול חמץ ביום י"ד מחצות היום ולמעלה וכו' וכל האוכל בזמה"ז לוקה מה"ת שנ' לא תאכל עליו חמץ ומפי השמועה למדו בפי' דבר זה לא תאכל חמץ משעה שראוי' לשחיטת הפסח שהוא בין הערבים והוא חצי היום ע"כ ובהשגות א"א מלקות מחצות ואילך אינו מחוור דכיון דקיי"ל כר"ש בלפני זמנו ואחר זמנו דלא דריש הכך קראי לא תאכל לא תאכלו בלפ"ז ואח"ז נהי דאסור באכילה מה"ת מביום הראשון תשביתו או מלא תשחט על חמץ כדרבא אבל איסור הנאה ליכא מה"ת ומלקות נמי ליתי' ע"כ:

ונלפענ"ד ליישב דמכח קוף דברי הראב"ד עצמו שכ' דאיסורא עכ"פ איכא גם לר"ש ולהילכתא מכח זה עצמו ה"כיח הרמב"ם דקיי"ל לגמרי כר"י דאפי' מלקות איכא וע"כ דלריכין לחלק כמו שחילק הרא"ם דדוקא לענין לאח"ז פסק כרבא כר"ש ולא בלפ"ז דהנה בתוס' בד"ה א"כ מה ת"ל וכו' וקשה לרשב"א אמאי אילטריך קרא להכי מהיכא תיתי שיהא בבל תאכל חמץ ונראה דהנה לעיל דף ה' בד"ה דהא איתקים השבתת שאור וכו' הקשו בפי' כ"ש יליף ר"י לאוכל חמץ ור"ש פליג עלי' וכו' ומהכא לא מלי למילף וכו' וכ"ל דחדא קושי' מתורלת בירך חבירתה דאה"כ דהוי ס"ד למילף אכילת חמץ מהשבתת שאור ולהכי כ' קרא דעליו ללמדך שהקשו הכתוב לאכילת מצה ואתי האי הקישא ומפקא מאידך הקישא והאי עדיפא מדכתיב עליו מיותר ללמדך שקאי עליו אאכילת פסח כיון שא"א לפרש עליו אזמן שחיטת הפסח כמו שאבאר ובזה מיושב נמי למה שהקשה הרמב"ן על הרז"ה במה שכ' דלר"ש ג"כ חל תשביתו משש שעות ולמעלה ולריך ביעור מה"ת אעפ"כ מותר באכילה אלא שבאכילתו משביתו והקשה הרמב"ן אין לך דבר מה"ת שלריך השבתה ומותר באכילה והוא באמת דבר פלא שיהי' מותר באכילה וילטרך לבערו מן העולם אכן לדברינו ניחא דאה"כ דמוסכל ראשון היינו אומרים כן דכיון שלריך השבתה ע"כ דאסור באכילה ולכן כ' עליו ללמדנו היקשא דבשעה שאינו בקום אכול מצה אינו בבל תאכל חמץ ואיסורא נמי ליכא ולפ"ז יש לפרש הברייתא באופן זה ומנין לאוכל חמץ משש שעות ולמעלה שעובר בל"ת פי' דאיסורא כבר ידענו דאין לך דבר מה"ת שלריך השבתה ומותר באכילה מיהו אכתי מנ"ל שעובר בל"ת וקאמר דכפ"ל מעליו שפי' בשחיטת הפסח וע"ז מהדר לי' ר"ש וכי אפשר לומר כן

כן והלא כתיב ל"ת עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות וכוונתו דכיון דהאי שבעת ימים תאכל מצות אין פירושו למצוה דהא אין חיוב אכילת מצה אלא בלילה ראשונה בלבד וע"כ הפי' לענין רשות בלבד דכיון דאי אתה רשאי לאכול חמץ אם תרצה לאכול באותו זמן פת תאכל מצה ואי ס"ד דאיסור אכילת חמץ מתחיל קודם החג וכוונתו של לא תאכל עליו חמץ על י"ד איך שייך ע"ז לומר אלא כך תעשה ז' ימים תאכל מצה הא בע"פ ג"כ יצטרך לאכול מצה [ואיסור אכילת מצה בי"ד הוא מדרבנן בעלמא] א"כ מה ת"ל לא תאכל עליו כפי' התוס' וכו' בשעה שישנו וכו' ובשעה שאינו בקום אכול מצה אינו בבל תאכל חמץ ללמדך שאפי' איסור אין בו וממילא קו' תוס' הנ"ל מהיכי תיתי לאסור דהא ס"ד לאסור מכח הוכחת הרמב"ן אין לך דבר מה"ת וכו' והנה הראב"ד ז"ל בשיטת הרמב"ן דאף לר"ש אסור מיהו באכילה מה"ת והיינו מכח הוכחת הרמב"ן במלחמותיו מדקאמר לעיל סתמא דגמ' דכ"ע משש שעות ולמעלה אסור ולא אמרו שצריך ביעור משמע דאסור ממש קאמר וכיון דסתמא דגמ' הכי קיי"ל ולפ"ז י"ל דהרמב"ם נמי הכי ס"ל מכח האי הוכחה דאסור ממש קאמר וכיון דע"כ איסורא מיהו איכא א"כ ליתא להיקשא דדריש ר"ש דאפי' איסורא ליכא ואי לאפוקי ממלקות קשה קושי' התוס' מהיכי תיתי לחייב וא"כ הדק"ל א"כ מה ת"ל לא תאכל עליו חמץ ועכצ"ל דגמ' פסקא להילכתא כר"י דאפי' מלקות איכא דהא לר"ש ע"כ אפי' איסורא ליכא וכיון דהראב"ד ג"כ מודה דלהילכתא נמי מיהו איסור איכא שוב מוכח דאפי' מלקות איכא מכח יתורא דעליו דכר"ש ליכא למידרש והא דפסק רבא כר"ש ע"כ צ"ל כהרא"ש דדוקא לענין לאח"ז ולא בלפ"ז כנלפענ"ד ליישב דברי הרמב"ם באופן הקרוב אל מרכז האמת וא"ש נכון היטב בעזהי"ת:

ובדרך פלפול אמרתי ליישב הרמב"ם הנ"ל דהנה לכאו' יש להקשות לפמ"ש הר"ן בטעם הביטול דאף דהפקר בעי' בפני ג' מ"מ בחמץ כיון דבלא"ה אינו ברשותו של אדם ומטעם שאסור בהנאה לכן בגילוי מילתא סגי והתינח למאן דס"ל דאסור בהנאה אבל לר"ש דס"ל דבע"פ מותר בהנאה א"כ אין סגי בגילוי מילתא ובפרט לשיטת הרמב"ם שכ' בפי' וז"ל ומה היא השבתה האמורה בתורה וכו' ויחשיבו כעפר ומשמע דס"ל דעיקר המ"ע היא במה שמבטלו בלבו ומאי מהני זה ואיך יוצא מרשותו בהכי דהפקר לא מהני בלב ואין לומר דס"ל דביטול מהני אף שאיננו מופקר עדיין דהא וודאי לא מסתבר לומר דאף שעדיין שלו וברשותו והכתוב יפטרנו מלאו דלא יראה לך משום שחשב בלבו שאין זה דבר חשוב וע"כ צ"ל כמ"ש הר"ן בריש מכילתין דאף אי ביטול בכלל תשביתו הוא מ"מ מהני מטעם הפקר רק כמה שבכלל בכתוב מועיל לענין זה שיהי' מ"ע ואי לא"ה לא הי' מקיים בזה רק הי' דינו כמוכרו לנכרי שיצא מרשותו ואינו עובר ואעפ"כ אין זה בכלל מצות תשביתו עכ"פ קשי' היאך מהני ביטול הא עדיין שלו ממש הוא לר"ש ולא סגי בגילוי מילתא וצ"ל דאף שמבטלו בשעה שעדיין מותר בהנאה ואינו חל הביטול עדיין מ"מ כשמגיע זמן איסור ויוצא מרשותו ע"י איסור הנאה אז חל הביטול ובלא"ה צ"ל כן דהא הבודק צריך שיבטל בשעת הבדיקה ואז עדיין אליבא דכ"ע מותר בהנאה והיאך סגי בביטול בלב וע"כ לומר דביטול ממילא תלוי וקאי וכשמגיע זמן האיסור אז חל מיהו אכתי קשה לפמ"ש הרמב"ם וכמו שביאר הכוב"י מה"ק סי' כ' לדעתו דס"ל דעובר בב"י בי"ד מחצות ולמעלה ולפ"ז הדק"ל לר"ש היכי מהני ביטול בי"ד הא עדיין מותר בהנאה ולא סגי בגילוי מילתא ואין לומר דמתלא תלי וקאי עד הערב בשעה שמתחיל איסור הנאה אז חל דהא עד האי שעתא כיון דלא מהני ביטול ממילא שהוא עובר בב"י וב"י וי"ל דר"ש ע"כ דלית לי' האי פסקא דהרמב"ם שעובר בב"י משש שעות ולמעלה לפמ"ש הר"ן בריש מכילתין דטעם מה שאמרה תורה שעובר בב"י היינו משום דחמירא דאית בי' כרת ולא בדילי אינשי מיני':

ולפ"ז בע"פ דלית בי' כרת אין בו ב"י [וא"ל לדעת הרמב"ם משום דיליף מהיקשא דלעיל דף ה' דאיתקש השבתת שאור לאכילת חמץ ולהר"ן הנ"ל ע"כ דליתא להאי היקשא] אך עדיין יש להקשות הא לא דרשינן טעמא דקרא ומה שכתב הר"ן כן דטעם מה שהחמירה תורה לעבור בב"י הוא משום דחמירא היינו לסברא בעלמא ובדרך שמא ולא לבנות ע"ז הטעם ולדחות מהאי טעמא היקשא הנ"ל וא"כ הדק"ל אך ז"א דהא אכן השתא אליבא דר"ש קיימי' דאיהו דריש טעמא קרא דאמר אלמנה עשירה ממשכנין אותה ומפרשינן טעמא משום דדריש טעמא דקרא והתינח אליבא דר"ש אבל הרמב"ם לשיטתו דפסיק כהילכתא דלא דרשינן טעמא דקרא ממילא דע"כ הלכה כר"י דחמץ משש שעות ולמעלה אסור בהנאה מה"ת והיינו מטעם דדרשי' הני תלתא קראי כדדרשי' ר"י דאל"ה שמותר בהנאה מה"ת קשה היכי מהני ביטול וכ"ת דבזמן איסור הנאה חל הביטול אכתי קשה הא עובר בב"י עד האי שעתא דהיינו משש שעות ולמעלה שעובר בב"י מטעם דאיתקש השבתת שאור לאכילת חמץ וא"ל דאתי' טעמא דהר"ן ומפקא מהיקשא דהא קיי"ל דלא דרשי' טעמא דקרא ומזה מוכח דקיי"ל כר"י.

ועוד נלפע"ד ליישב דברי הרמב"ם הנ"ל דהנה מסיק בגמרא דלר"ש נפיק מכל מחמצת לא תאכלו כתחמץ מחמת דבר אחר ור"י מפיק לי' מלשון מחמצת והנה לפ"ז קשה אר"ש האי לשון מחמצת למאי מפיק לי' ונלפענ"ד דאיהו יליף מיני' חמץ נוקשה דאסור מדאורייתא ע"פ מה שהקשו האחרונים שם בסוגי' איך יליף מיתורא חדא ב' דברים תערובות ונוקשה וצ"ל דחדא מפיק מכל וחדא מלשון מחמצת ולפ"ז צ"ל דר"ש אית לי' נוקשה דאו' והרמב"ם לשיטתי' שפסק בפ"א דדוקא חמץ דגן גמור ע"י תערובות בלאו ולא נוקשה כמסקנא דגמרא שם מכח תני' כוותי' ולפ"ז ע"כ דפסק כר"י דמפיק מלשון מחמצת לנתחמץ ע"י ד"א מאחר דלא יליף נוקשה מיני' ועיקרא דקרא

דקרא

דקרא יליף מיני' לתוך זמנו ולא יאכל חמץ לכדריה"ג ומיותר קרא דלא תאכל עליו חמץ בלפני זמנו ויש להאריך בזה הרבה לפי פירושים שונים שיש בדברי הרמב"ם דשם עיין בכ"מ מיהו לכל הפירושים יש לצדד דברי אלה ולהעמידם על נכון ודו"ק.

ועוד נלפענ"ד עפימ"ש הפ"י בד"ה בשעה שישנו שהקשה וז"ל בא"ד אלא דאכתי איכא למידק א"כ מאי קאמר ובשעה שאינו בקום אכול מצה אינו בבל תאכל חמץ דהא ודאי ליתא דהא בכל שבעת הימים אינו בקום אכול מצה לבר מלילה ראשונה דהוי מצוה ואידך רשות וכו' וכו' ועוד אפשר לומר דלר"ש בכל שבעת הימים אכילת מצה מצוה כפשטא דקרא וכו' ולפ"ז כיון דבנה יסודו של ר"ש אהא דאכילת מצה מצוה כל שבעה א"כ איפוא לדידא דקיי"ל אכילת מצה בלילה הראשונה חובה מכאן ואילך רשות א"א לפסוק כר"ש דא"כ תקשה א"כ מה ת"ל לא תאכל עליו חמץ כפיי' התוס' ולהיקשה ליכא למימר דהא כל שבעה אינו בקום אכול מצה ואעפ"כ ישנו בבל תאכל חמץ א"ו דהילכתא כר"י.

סימן י"ז

בסוגי' דהרהינו.

מתני' נכרי שהלוה את ישראל על חמצו אחר הפסח מותר בהנאה ופרש"י ולקמי' בגמרא מוקי לה כשהרהינו אצלו בביתו ושוהה אצל הנכרי כל ימות הפסח דכיון דמטא זמני' ולא פרעי' ומחוסר גוביינא נמי לא הוה שהרי אצלו נתון איגלאי מילתא למפרע וכו' והנה עיני ראו כן תמהו דמלבד שאין זה דרכו של רש"י ז"ל להכניס עצמו במה שתלוי במחלוקת לפרש המשנה באותה איקימתא שהיא אליבא מאן דהילכתא כוותי' והא דאוקמי' בהרהינו אצלו היינו דווקא אליבא דרבא וא"כ לא הי' לו להזכיר כלל אוקימתא דהרהינו ואף אם נניח דפירוש כן מתני' אליבא דרבא משום דהילכתא כוותי' עדיין קשה דא"כ הי' לו להזכיר ג"כ במתני' איירי בדאמר לי' מעכשיו דכן הוא מסקנא דסוגין אליבא דרבא.

ונלפענ"ד עפמ"ש רש"י ז"ל בעצמו בגיטין דף מ' בהא דהקדש חמץ ושחרור מפקיע מידי שיעבוד פרש"י נכרי שהלוה את ישראל שיעבד לו חמצו ולא הרהינו אצלו וכו' והנה בהא דחמץ מפקיע מידי שיעבוד לא מצינו לו בהדי' שחולק אביי ויוכל להיות דבזה מודה דאף שאם בא לידי גבי' הוא למפרע שלו מ"מ כיון דעדיין הוא בתורת שיעבוד ולא בא עדיין לידי גבי' א"כ מפקיע מידי שיעבוד ואינו בא לידי גבי' לעולם ולפ"ז י"ל דהא דאמרו בגמ' לקמן א"א בשלמא למפרע הוא גובה וכו' וידוע כל א"א בשלמא גם לדידי' קשה רק אפשר לדחות ולפ"ז ניחא דבאמת גם לאביי קשה אף דלמפרע גובה מ"מ הרי חמץ מפקיע מידי שיעבוד אלא דלאביי כיון שלא הסכים בפירוש לדינא דרבא דחמץ מפקיע אין להקשות דאפשר לומר דכיון דלמפרע גובה אינו מפקיע כלל וכדעת התוס' אליבי' בב"ק דף ל' וכ"ז לפי ס"ד דלא ידע עדיין מאוקימתא דהרהינו הוצרך לומר דפליג אביי אבל לבתר דמתרץ בשהרהינו שוב לא נצטרך לומר שיש פלוגתא ובזה מוקמי' מתני' אליבא דכ"ע בשהרהינו ולכן פירש"י מתני' בשהרהינו אבל מעכשיו כיון דזה א"ל רק אליבא דרבא לכן לא פירש"י דאמר לי' מעכשיו כיון דבמחלוקת הוא שנוי שוב ונלאתי בפ"י שכ' כדברי דאביי לא פליג בזה ארבא ושהרשב"א כתב כדברי תוס' הנ"ל:

ולפי דברים הנ"ל יש ליישב קו' תוס' בד"ה אלא הב"ע תימא לריב"א אביי היאך יתרץ הך ולפי הנ"ל יש לומר דאביי מוקי לה לברייתא בשלא הרהינו ופליגי ר"מ וחכמים אי למפרע או מכאן ולהבא גובה כס"ד דשם ובסיפא בנכרי שהלו' את ישראל ד"ה עובר משום דחמץ מפקיע מידי שיעבוד ובזה מיושב נמי מה שהקשה מהרש"א לקמן על פרש"י בהא דאף במעכשיו בעי הרהינו והקשה דאכתי לאביי ל"ל נכרי שהרהין כיון דלמפרע גובה וע"כ צ"ל דהרהין ל"ד ושלא כדעת רש"י ע"ש. ולפ"ז י"ל דדעת רש"י דאף לאביי עכ"פ חמץ מפקיע מידי שיעבוד וצריך הרהינו אך ז"א דברייתא מיירי בנכרי שהרהין. וקשה הלא אף בשלא הרהינו עכ"פ לחומרא מהני למפרע גובה ולקולא א"א לומר מפקיע מידי שיעבוד עוד קשה לי מאוד לדעת הסובר דאביי מודה דמפקיע א"כ מאי מקשה לקמן ותסברא אימא סיפא הא איכא למימר דמש"ה ד"ה עובר משום דחמץ מפקיע מידי שיעבוד ולע"ג. עוד קשה לדברי במה שפרש"י בסיפא דמתני' ג"כ נמי כיון דהירהינו אצלו ולפ"ז מוכח דהא דבעי הרהינו לאו משום שלא יפקיעו מידי שיעבוד דא"כ בסיפא בישראל שהלו' בלמפרע גובה לחומרא ולמה פירש משום דהרהינו:

לכן נלפענ"ד דכוונת רש"י שהתנה דדוקא בהרהינו היינו עפמ"ש הרמב"ן במלחמות דבמטלטלין לא שייך שיעבוד כלל אם לא הרהינו אצלו ולפ"ז אפשר לומר דבין לאביי בסתם או לרבא במפרש מעכשיו אעפ"כ צריך הרהינו (דבכל זה לא מהני רק היכא שיש שיעבוד מעיקרא ולפ"ז בין ברישא ובין בסיפא צריך הרהינו) והא דאמר דלאביי ניחא כמ"ש הרמב"ן דלס"ד הוא דאמר הכי שיש שיעבוד במטלטלין ובמסקנא הדר ומזה מוכח קו' דנכרי שהרהין פת פורני דמשמע דאף במעכשיו צריך הרהינו כמו שפירש בזה המהרש"א כוונת רש"י שם ומשם מוכח דאף לחומרא צריך הרהינו ובזה אא"ל כדעת הרא"ש משום קבלת אחריות ומ"ש הרא"ש ג"כ דצריך הרהינו אף בסיפ' אפשר דכוונתו רק במ"ש ומיירי נמי כשהרהינו וא"צ מעכשיו דהיינו דאף בהרהינו צריך מעכשיו אבל אה"כ דבמעכשיו לחודי' סגי וכן משמע מסוף דבריו שלא כפל דבריו רק דהרהינו לחודי' לא מהני ועוד יבואר בזה לקמן:

ולפי דעת הרשב"א ותוס' דאביי חולק בהא דחמץ מפקיע מידי שיעבוד להא דכתב

הרמב"ם

הרמב"ם דצריך שיגיע זמן קודם פסח דהיינו משום דס"ל דאף בהרהינו וא"ל מעכשיו יהא חמץ זה שלך ואם בא לידי גבי' אז הוא באמנת למפרע שלו אבל כ"ז שלא הגיע הזמן ולא נתברר שיבוא לידי גבי' לא מקרי קנין גמור רק שיעבוד וא"כ אם לא הגיע הזמן קודם פסח אז עד הגעת זמן מקרי שיעבוד וחמץ מפקיע מידי שיעבוד ונאסר בהנאה כל עוד שלא בא לידי גבי' וכיון שכבר נאסר שוב אסור לו להניחו בידי עכו"ם וצריך לפדותו כדי שלא יהא פורע חובו באיסה"נ וכיון שקדמה הפקעת שיעבוד קודם בירור הקנין נאסר והינו כיתר עוד לכן צריך שיגיע זמן ק"פ ולפ"ז ניחא הא דפירש הרא"ש דהא לא קני לי' קנין גמור דהיינו דמקרי רק שיעבוד וממילא דלא קשה מהא דאמר אא"ב למפרע גובה אמאי להכי מותר בהנאה ולא צריך כלל שיגיע זמן קודם פסח דכיון דלמפרע גובה שוב אין חמץ מפקיע מידי שיעבוד לדעת תוס' ורשב"א הנ"ל:

ועוד נלפענ"ד ליישב דעת הרמב"ם במה שהקשה הרא"ש עליו ולא נהירא לי דהא אמרי' לעיל אליבא דאביי וכו' כיון דלמפרע הוא גובה חזינן כאילו כבר קודם הפסח הי' ברשות הנכרי וכמ"ש לרבא וכו'. והקרבן נתנאל הקשה על הרמב"ם דכיון דלשיטתי' הא דבעי' מעכשיו היינו שלא יהא אסמכתא דלענין מכאן ולהבא הוא גובה סגי במה שהגיע זמן קודם פסח כמו שפי' ה"ה שיטת הרמב"ם וא"כ קשה מה שאמרו א"א בשלמא למפרע גובה ניחא הא כיון שמגיע זמן קודם הפסח אף למ"ד מכאן ולהבא גובה ניחא בלא מעכשיו רק דצריך מעכשיו דלא ליהוי אסמכתא ובס"ד דלא ידע ממעכשיו אף לאביי קשה דלענין אסמכתא לא נחלקו ע"ש ולפענ"ד זה עצמו קו' הרא"ש ואין זה קו' חדשה דדברי הרא"ש עצמן הינם מובנים לכאו' במה שהוכיח ממאי דמהכי לאביי בסתם מכ"ש לרבא במפרש הלא לדברי הרמב"ם ע"כ הכל מיירי בהגיע זמן ק"פ וזה צריך ליסוד מוסד והנחה זאת מוכרחת לדעת הרמב"ם וא"כ יפה אמרו בגמ' דלאביי דלמפרע גובה וגם הגעת הזמן ק"פ ניחא ועכצ"ל דכוונת הרא"ש כך היא דאת"ל דגם לס"ד מיירי בהגיע זמן ק"פ א"כ גם לרבא ניחא רק דצריך מעכשיו מטעם אסמכתא ובזה אין חילוק בין אביי לרבא וכיון דלס"ד מיירי בלא מעכשיו אף לאביי קשה והיא קו' ק"נ אלא ע"כ דלס"ד מיירי בלא הגעת זמן ק"פ וכיון דלאביי ניחא א"כ מכ"ש לרבא במפרש מעכשיו:

ונלפע"ד ליישב בפשטות דהא דכ' ה"ה לדעת הרמב"ם דבהגיע זמן ק"פ הא דצריך מעכשיו הוא דוקא כי היכי דלא להיות אסמכתא היינו לפי המסקנא דמיירי בהרהינו דלא הוי מחוסר גוביינא וכיון שהגיע הזמן הוי נקנה לו מכאן ולהבא עכ"פ אם לא משום אסמכתא אבל לפי הס"ד דמיירי בלא הרהינו דהוי מחוסר גוביינא אז אפי' בלא טעם דאסמכתא צריך מעכשיו לרבא אפי' בהגיע זמן מטעם דלא יגבה עדיין ק"פ דאי בגבאו ג"כ ק"פ ודאי דליכא לאוקמי מתניתין בהכי דזה משנה שאינה צריכה אלא בהגיע זמן ק"פ וגבאו לאח"פ ושפיר אמרו בשלמא לאביי כיון שגבאו לאח"פ למפרע הוא שלו ומותר וז"פ אמאי להכי פי' שהגיע לידי גבי' מותר בהנאה אלא לרבא אף שה"ז מ"מ כיון דהוי מחוסר גוביינא אינו נקנה לו עד שעת גבי' ועוד דכיון דהוי אסמכתא ממילא אפשר לסלקו בזוזי ובכה"ג לרבא מכאן ולהבא הוא גובה ולפ"ז אף בהרהינו לרבא אפי' הג"ז ק"פ הוי אסמכתא בלא מעכשיו ויכול לסלקו בזוזי ואף שבא אחר פסח לידי גבי' מ"מ כל אימת דיכול לסלקו בזוזי לרבא אינו נקנה לו עד שבא לידי גבי' קונה מכאן ולהבא אבל אמרו שפיר דלאביי ניחא אף דהוי אסמכתא מ"מ כיון שלא חזר בו גם לאח"פ וקנאו ממילא למפרע הוא גובה גם בשעתיי דהלי הדר בי' וזה אמת נכון לפענ"ד:

ועוד נלפענ"ד לתרץ דברי הרמב"ם בתת טעם אחר חוץ ממה שכ' ה"ה בהא דהצריך הרמב"ם מעכשיו אף בהגיע זמן ק"פ עפמ"ש המג"א ברסי' תמ"ג דאף דחמץ משש שעות ולמעלה אסור בהנאה מ"מ אינו עובר בב"י עד הלילה. והנה אם לא באתי קודם הפסח משמע אף שעה אחת קודם הלילה והנה לכאו' אף שנקנה אז לעכו"ם מהכי כיון דעדיין לא עבר בב"י ולא קנסוהו רק כיון באסור עכ"פ בהנאה א"א להקנותו אז לעכו"ם דלאו ברשותו קאי להקנותו ולכן הצריך הרמב"ם שיאמר מעכשיו דכיון דמטא זמניו ולא פרעי' קנאו למפרע ואז הי' אפשר להקנות' ולפ"ז ניחא הא דאמרו אא"ב למפרע גובה מותר בהנאה דנקנה למפרע בשעה שהי' מותר אלא א"ז מכאן ולהבא גובה ואז רגע ק"פ א"א להקנותו וברשותי' דישראל קאי ועבר עלי' בב"י ואמאי מותר בהנאה:

ועוד נ"ל לתת טעם לדבריו ע"פ מה שכ' הרי"ט אלגזי במס' בכורות שחקר אם דבנכרי לא מהני חצר כיון דחצר מטעם שליחות ואין שליחות לעכו"ם ולפ"ז אף בהגיע זמן ק"פ והרהינו א"כ אינו נקנה בהגעת הזמן כיון דאז אין כאן לא קנין כסף ולא משיכה רק חצר (ועי' פרש"י ריש המפקיד שכתב להדי' דהא דמהני במשוך פרה זו ולא תקנה עד לאחר ל' יום בעומדת בחצרו אף בלא מעכשיו הוא מטעם חצר ולא משום דמשיכה אריכתא הוא) ולא מהני בעכו"ם לכן צריך שיאמר מעכשיו ובשעת הלואה קונה בקנין כסף כמש"פ הרמב"ם בהל' מו"מ דמצות בעכו"ם קונה וכן לאביי [ובלא"ה י"ל דאביי מצי סבר כשמואל בר"פ האומר דתנאה הוי עיי' תוס' קידושין דף ס"ג] למפרע הוא גובה ונעשה הקנין בשעת מתן מעות ושפיר אמרו אא"ב למפרע גובה אמאי להכי מותר:

ובזה יש ליישב ג"כ מה שהתנה הרא"ש דאף בישראל בהלו' לעכו"ם צריך הרהינו ודעתו כמ"ש מהרש"ל ע"פ רש"י בנכרי שהרהין דעיקר מה שצריך הרהינו גם במעכשיו מוכח מברייתא דנכרי שהרהין היינו שישראל שהלו'

שהלו' ולפ"ז ניחא דהרא"ש לשיטתו בפי' הזהב פסק כשיטת ר"ה דמעות בנכרי אינו קונה לכן צריך הרהינו כדי שיקנה אותו דאל"ה לא קנה למפרע אף במשכניו משום דאין כאן אז קנין דמעות אינו קונה צריך משיכה או קנין חצר והא דכתב הרא"ש בנכרי שהלו' דהרהינו הוא כדי שלא יהא באחריות הישראל היינו דהתם לא מהני הרהינו ומטעם קנין חצר דמשיכה לא הוי אלא במשיכת הקונה וחצר לא מהני בעכו"ם כדברי רי"ט אלגזי הנ"ל וע"כ דעשה בו איזה קנין משיכה או קנין אחר לקנותו וא"כ תו לא צריך להרהינו ולכן כ' הטעם משום דבלא הרהינו לא גרע מחמצו של עכו"ם ביד ישראל ואחריות על ישראל:

לימא כתנאי ישראל שהלו' לנכרי ע"ח אחר הפסח אינו עובר וכו' עיין מהרש"ל ומהרש"א אמאי נקטו אחר הפסח ולא בתוך הפסח לענין ב"י דהא בהא תלי' ולולי דבריהם נ"ל דלס"ד דמוקי פלוגתא אי למפרע הוא גובה קו' מעיקרא ליתא דוודאי תוך הפסח אין לנו לדון על שום דבר דאם לא יגבה אותו בחובו אחה"פ פשיטא דל"ש למפרע הוא גובה וא"כ אף אם שואל בתוך הפסח מה דינו אין הב"ד צריכין להורות לו שימחול מיד החוב או שעבוד החמץ לגוי דאולי בינו ובינו יפדנו ודי לו במה שימחול אחה"פ ולא יגבנו בחובו ועי' טו"ז סי' תמ"א ס"ק ב'. אך לפי המסקנא דמוקי פלוגתי' אי ישראל מגוי קונה משכון הקו' במק"ע דלפ"ז בין גבאו בחובו או לא ומהרש"ל הניח קו' זו בצ"ע. ואחר יגיעה רבה אמרתי ליישב קצת דלכאו' קשה לפום האי אוקימתא דמיירי בהרהינו אף אי ישראל לא קנה משכון מ"מ מי גרע ממקבל באחריות חמצו של עכו"ם והנה ע"ז יש להשיב דאין בעכו"ם דין שומרין ואין האחריות עליו בשום אך אכתי קשה לפי מה שפסק הרמ"א בחו"מ סי' ע"ב כשמואל בקתא דמגלא דאבד קתא דמגלא אבד אלפא זוזי וכו' שם הש"ך דלפ"ז אף בעכו"ם הדין כן דאין זה מטעם שומר אלא שכך סדר הלואה ע"ש א"כ הדרא קו' לדוכתא הא חייב באחריות והו"ל כפקדון לכה"פ והוא קו' עצומה לפענ"ד והי' נ"ל לחדש דבר דדוקא אם חייב באחריות כל המשכון מקרי חיוב אחריות ולא בדינא דקתא דמגלא דבין שוי המשכון יותר מן החוב או חוב יותר על המשכון מ"מ אין לזה על זה כלום ואבד המשכון אבדו מעותיו נמצא שאין זה כעין אחריות אלא כעין קנס וערבון. ולפ"ז נ"ל דמ"מ אם אבד המשכון אבדו מעותיו מקרי רוצה בקיומו של איסור כדי שלא יאבדו מעותיו ואסור להחזיקו בפסח מיהו מהאי טעמא אינו נאסר לאחר הפסח דלא עבר אבל יראה וא"ש דנקט אחר הפסח דוקא. ואף שדין רוצה בקיומו בחמץ מהלכה רופפת הוא כמבואר בסי' ת"נ ובאחרוני' בכ"מ מ"מ אין לזה סתירה מגמ' ונוכל ליישב בזה קו' מהרש"ל התמוהה:

ותסברא אימא סיפא אבל נכרי שהלו' לישראל וכו' איפכא מיבעי לי' וכו' קשה לי לדעת' הרא"ש שכתב דלהכי צריך גם הרהינו דאל"ה לא גרע מחמצו ש"כ בביתו של ישראל ואחריות על ישראל א"כ מאי פריך הא לפי ס"ד דלא מיירי בהרהינו מה"ט לכ"ע עובר משום דלא גרע מחמצו ש"כ בבית ישראל ואחריות על ישראל הא בישראל שהלו' לנכרי לר"מ עובר ול"מ קבלת אחריות לקולא דהרא"ש לשיטתי' פליג על הגאו' ול"ע:

שבתי והתבוננתי שים ליישב קו' זו עפמ"ש בקו' א' בארוכה שאין כוונת הרא"ש דהוי פקדון באחריות ממש דהרי אין בעכו"ם דין שומר אלא דמטעם שחמצו כלו ישנו ברשותו ובכחו לפדותו והואיל ואי בעי פדה עדיף ועכ"פ לא גרע ממקבל אחריות וכו' וגם כתבתי שם דמוכח מסוגי' דהואיל מדקאמר שם איתבי' אביי ושקיל וטרי ומשמע דרבה גופי' לא תירץ במסקנא כלום נמצא שלא קבל אביי דבריו וגם מדלא ס"ל הואיל ואי בעי מסלק בזוזי משמע דלא ס"ל הואיל א"כ י"ל דשפיר פריך איפכא מיבעי לי' למ"ד התם עובר הכא אינו עובר ואי משום הואיל הא מאן דאמר למפרע הוא גובה ל"ל הואיל מ"מ עדיין דוחק הוא דמה שכתבתי דמאן דס"ל למפרע גובה ל"ל הואיל אין זה מוכרח כ"כ ולפלפולא בעלמא נאמר דאביי קאי לענין להקדים ולמכור דצריך להיות שלו ממש וע"ז נ"ל דמשום הואיל אינו שלו ולא נאמר הואיל אלא לענין לעבור בב"י גבי חמץ בפסח ומה דמשמע מסוגי' דהואיל דאביי ל"ל הואיל אינו מעלה ארוכה בכאן דמ"מ כיון דפלוגתא דתנאי הוא האי ברייתא אפ"ל דאתי' כמאן דאית לי' הואיל אף דאביי לא ס"ל הכי אמנם כן יש לקיים דברי ולומר דלאביי נ"ל דאף פלוגתא דתנאי אין כאן דאל"כ מאי פריך לרבה מברייתא וע"כ צ"ל דאביי ס"ל דר"א ור"י בטובת הנאה פליגי עפרש"י בסוף הסוגי':

עוד קשה לי טובא לפמ"ש התוס' דאמת משכנו בשעת הלואה ל"ק משכון אלא דאעפ"כ מקרי מצוי אצלו לעבור עליו א"כ פשיטא מילתא דלא מהני האי טעמא אלא לחומרא שיעבור הישראל אבל לא להיפך במשכנו של ישראל ביד גוי לענין שלא יעבור הישראל עוד פשיטא שאינו מועיל אלא א"כ קנאו הנכרי לגמרי דהרי אפי' בקיבל הנכרי חמצו של ישראל באחריות פקדון קיי"ל כדעת הרא"ש דעובר עליו המפקיד כמבואר בסי' ת"מ וא"כ מאי קאמר אבל נכרי שהלו' דכ"ע עובר נכרי מישראל ל"ק משכון מנ"ל הא דלמא באמת קונה משכון שלא בשעת הלואה אלא דהכא בשעת הלואה מיירי ומה דמקרי מצוי מיד הנכרי כמ"ש תוס' אינו מגין על ישראל מלעביר עליו ול"ע אם לא שנאמר א"כ אלא דאמת כן הוא דנכרי ל"ק כלל אף שלא בשעת הלואה וזה דוחק מיהו לפמ"ש בק"א דפלוגתא זו בסברה תלי' אי קונה מדאו' כי היכי דליהוי לדקה או הקנין שבת הלדקה ולא הלדקה שבת הקנין דאל"ה הו"ל סברות הפוכות דת"ק סבר ל"ק ור"מ סובר ק"ו דקונה ולהנ"ל א"ש כמ"ש שם בביאור ולפ"ז ע"כ לומר דנכרי

דנכרי בישראל צ"ק אליבא דכ"ע דלב' סברות הנ"ל הוי דינא הכי:

על דברי המכילתא שהביא הרא"ש בריש מכילתין דקי' בבתיכם למה נאמר לפי שנ' בכ"ג שומע אני כפשוטו ת"ל בבתיכם מה ביתך ברשותך אף גבולך ברשותך יצא חמצו של נכרי בביתו של ישראל שהוא שלו ואינו יכול לבערו יצא חמצו של ישראל בביתו של גוי שהוא שלו ואינו ברשותו ע"כ וצריך ביאור היאך ממעט מכתוב א' ב' מיעוטים וגם היכי ממעט מבבתיכם חמצו של נכרי בבית ישראל לכן נ"ל דה"ק דאלל גבולך נאמר לך ודרשי' שלך א"א רואה אבל אתה רואה ש"א וכו' ואלל בבתיכם לא נאמר לך וה"פ דבכל גבולך אתי' למעוטי יצא חמצו של נכרי ביד ישראל מבלי ק"א דאתה רואה ש"א ובבתיכם אתי' למעוטי חמצו ש"כ ביד נכרי:

ומה דמוקי הרא"ש המכילתא בנכרי שהלוי לישראל ע"א לריך ג"כ ביאור במאי עסקינן דאי במעכשיו והרהינו וכל התנאים א"כ פשיטא ואי חסר א' מהתנאים הא קיי"ל דעובר וע"כ צ"ל דמיירי בלא הגיע זמן אלא לאחה"פ דס"ד דעובר מטעם הואיל כקו' הר"ן קנ"ל דל"א הואיל היכי דלא הוי ברשותו דנגרשות לרשות ל"א הואיל ולפ"ז קשה לשיטת הרמב"ס דבעי ג"כ הגיע זמן ק"פ היכי מוקי האי מכילתא ואפ"ל דמוקי ליה בפקדון כשיטת הגאונים אלא דלא קיי"ל הכי משום דס"ל דגופי דילן פליגא דמוקי האי קרא דבתיכם למעוטי ייחד לו בית דאינו עובר בבל יקבל פקדונות מן הנכרי:

הקשה בני הב"ח המופלג שיחי' על מה דאיתא בדף ו' דיקא נמי דקתני ה"י יושב בהמ"ד וכו' ופרש"י דאי כבר נתחמץ מאי אית לי' למיעבד ולשיטת הגאונים הא מצי להפקידו ביד גוי ואף דלבתר זמן איסור כמו שא"א לבטלו כן א"א למוכרו ואינו מועיל מה שמפקידו ביד עכו"ס כיון שאינו בתורת בעלים ואינו יכול להוליאו מרשותו וגם לא להעמיס על העכו"ס קבלת אחריות מ"מ לפי מה דקאמר דיקא נמי הסו"ע אזלא דאי ס"ד כבר החמילה וכדעת המקשן דאף בתר זמן איסורו מצי מבטל וא"כ לפוס האי אוקימתא גם להפקידו ביד גוי יש כח בידו. ואמרתי לייסב דהא וודאי המקשן דהוי פשיטא לי' לומר דאף אח"ז איסורו מצי מבטל לא סבר אלא כדעת רש"י דביטול אינו מתורת הפקר אלא מגה"כ דאי כדעת התוס' היכי הוי ס"ד לומר דמצי מפקיר בתר דנפק מרשותו וכאסר בהנאה א"ו דסבר כדעת רש"י דביטול מטעם תשביתו ולפ"ז אין דמיון בין ביטול לפקדון ואף דלהאי ס"ד מצי מבטל מ"מ אינו מוכרח עדיין דמצי להפקיד אלל נכרי. והא דלדעת רש"י לפי המסקנא לאחר איסורו לא מצי מבטל לריך טעם כיון דלאו מתורת הפקר נגעו מ"ט לא מצי מבטל ול"ל כיון דהאי השבתה תלי' בכח המחשבה אין בכחו אלא לעשות חמץ שלו כמו שאינו ולא חמצו של חבירו וכמו דאין אדם מקדש ואין אדם אוסר דבר שאינו שלו:

מה שהקשה ה"ה על הראב"ד דס"ל דבהגיע זמן קה"פ מותר אפילו לא אמר מעכשיו א"כ אמאי לא משני דמתני' מיירי בהגיע זמן קה"פ נ"ל ע"פ מה שהקשה מהרש"א לדעת רש"י שמפרש לקמן פלוגתא דר"מ דרבנן גבי ישראל שהלוי לנכרי ע"א דקאי לענין היתר הנאה לאח"פ ולא לענין ב"י בתוך הפסח משום דליסנא דברייתא הכי משמע וקשה אברייתא גופא אמאי לא נקט לענין ב"י עלמו ותי' דנקט אח"פ דאפי' בכה"ג דלא היי החמץ בתוך זמנו ממש של ישראל קנסי' לי' כיון דעבר על בל יראה והנה כמו כן לריך לתרץ אמתני' דמיירי ג"כ לענין היתר הנאה שלאח"ז דמהאי טעמא הוא והתינח אי מיירי שהגיע זמנו אחה"פ אבל אי הוי מוקי למתני' בהגיע זמן קה"פ דלדעת הראב"ד בלא מעכשיו ג"כ לא הוי אסמכתא והוחלט לו א"כ הדרא קו' מהרש"א לדוכתא אמאי נקט היתר הנאה ולא לענין ב"י דאורייתא:

עי"ל ולהת טעם לפלוגתא שבין הרמב"ס והראב"ד אי בהגיע זמן קה"פ לריך מעכשיו או לא לפמ"ש במק"א שטעמו של הרמב"ס דבהגיע זמן קה"פ לריך ג"כ מעכשיו שהוא מטעם קנין כמ"ש הרמב"ן שמטעם זה לריך הרהינו וס"ל כמקלת אחרונים שכתב דבעכו"ס אינו מועיל קנין חלר וא"כ אין כאן קנין אלא משיכה ומה"ט לריך מעכשיו דאל"ה הו"ל כמסוך פרה זו ולא תקנה עד לאחר ל' יוס דאי קיימא באגם לא קני כמבואר בכתובות דף פ"ב דל"ל קני מעכשיו והכא אפי' בחלר לא מהני דאין שליחות וחלר מועיל בעכו"ס אמנס לדעת הראב"ד דס"ל כאותן אחרונים דחלר מהני בעכו"ס דהוי כמו שליחות מנכרי לנכרי או בחלר המשתמרת לדעת הרנב"ר דהו"ל כידה אריכתא ומהני שלא מטעם שליחות אלא מטעם יד ומש"ה סובר דבהגיע זמן קודם הפסח ל"ל מעכשיו דכשמגיע זמן כיון שמורהן אללו קונה מטעם חלר והנה כ"ז בנכרי שהלוי לישראל אבל בישראל שהלוי לנכרי לכ"ע חלר דישראל זוכה לו לכאו' ול"ל מעכשיו בהגיע זמן קה"פ אבל איפכא מסתברא דבישראל לא קנה לו חלרו דאיסורא לא ניחא לי' דליקני וא"כ בסיפא דמתני' לא אפשר לאוקמי אלא בא"ל קני מעכשיו דאל"ה לא מהני מטעם משיכה וגם לא מטעם חלר ולפ"ז א"ש דלא מוקי לרישא דמתני' בהגיע זמן קה"פ בלא מעכשיו דא"כ לא הוי רישא דומי' דסיפא דבסיפא לא מהני מה שהגיע זמן קה"פ וכהנ"ל:

על מ"ש הפ"י במשנתין בד"ה ע"ב בגמרא וכו' אלא דלפ"ז קשה על הרא"ש ז"ל הך סיפא דברייתא אבל נכרי מישראל ד"ה עובר ואמאי ניהו דנכרי מישראל ל"ק אבתי אמאי עובר הרי אין בידו לבערו וכו' אע"ב דמוקי כה"ג בידו לבערו דהרי אפשר לפדותו ולבערו ויש לייסב דהרא"ש מפרש סיפא דמכילתא בהרהינו אללו וא"ל מעכשיו וכו' תחלה אומר מ"ש הפ"י בנכרי שהלוי לישראל שהוא מטעם אינו יכול לבערו הנה בלשון המכילתא שהביא הרא"ש לא קאמר טעמא דאינו יכול לבערו אלא בחמצו של נכרי שהוא

בידו של ישראל שהוא ברשותו ובביתו ואינו יכול לבערו אבל בחמצו של ישראל שביד נכרי הוי טעמא משום שהוא שלו ואינו ברשותו ועפ"ז איני יכול להבין דבריו של הפ"י אלא דאכתי קשה קושיתו מאחר שלפי פי' הרא"ש ממעט במכילתא חמצו של ישראל שהרהינו ביד נכרי א"כ אמאי קתני בסיפא דברייתא לד"ה עובר וגם מאי פריך ממתני' דתנן מותר בהנאה הא נכרי מישראל לא קני משכון ומאי פריך מ"מ הא מיעטי' קרא ומה שתי' הפ"י דכוונת הרא"ש בדא"ל מעכשיו ג"כ א"כ ל"ל קרא להכי ואמאי קרי' לי' שהוא שלו ואינו ברשותו דכיון דא"ל מעכשיו הא קני לי' נכרי למפרע וא"כ אינו שלו ולא ברשותו של ישראל ובפרט כפי מה שסיים דמיירי ג"כ בהגיע זמן קה"פ:

לכן נלפענ"ד דהרא"ש מפרש לסיפא דמכילתא בהרהינו ולא א"ל מעכשיו והא דאינו עובר משום דמיעטה קרא מטעם שאינו בביתו וברשותו והיינו לפמ"ש דמה"ט בפקדון של ישראל ביד נכרי עובר ומקרי בביתו של ישראל משום דהשאיל לו ביתו לשמירת ממונו וס"ל להרא"ש ז"ל דהך סברה שייך שפיר בפקדון דא"ל לנפקד בשמירת ממונו של מפקיד אבל במשכון הוא איפך דהרי הלוי' ניחא לי' טפי אם לא ימשכנו המלוי' והוא נצרך למלוי' להיות בטוח על חובו ובזה ל"א השאיל לו ביתו וה"ה בביתו של מלוה באמת ועפ"ז אינו עובר ישראל הלוה שהוא שלו ואינו בביתו והנה הא וודאי פשיטא מילתא כמו דלשיטת הגאוני' ולפי פירוש במכילתא דמיירי בפקדון מפרשי דהיינו שקיבל הנכרי אחריות ג"כ ובהכי מיעטה קרא ה"נ לפי פי' הרא"ש דמוקי בהרהינו היינו נמי כשהוא באחריות הנכרי ולפ"ז א"ש דהמכילתא מיירי כשהוא באחריות הנכרי ג"כ ומש"ה א"ל מעכשיו ובלא"ה אינו עובר משום שהוא שלו ואינו ברשותו אבל בשמעתין דמוקי לה ע"כ כשהחמץ באחריות הישראל דהרי מש"ה הצריך הרא"ש לפי המסקנא שצריך ג"כ הרהינו וכוונתו דמש"ה לא קאמר בגמ' אלא משום דאכתי צריך הרהינו שלא יתחייב מטעם אחריות ואף דאפשר לאוקמי בשהאחריות על הנכרי וכמ"ש תוס' מ"מ למה לי' לחזור מהרהינו ולעבות אוקימתא חדשה עכ"פ מיירי באחריות על ישראל ובכה"ג לא מהני מה שהוא בביתו של הנכרי וא"ש הברייתא ד"ה עובר וגם מה דפריך אמתני' אמאי מותר בהנאה הא אמרת נכרי מישראל ל"ק משכון ולפ"ז אפשר לייסב ג"כ מה שהקשה בלח"מ על ומנא תימרא דמאי אולמא ברייתא ממתני' ולפ"ז ניחא דהוקשה לו קו' הפ"י דהרי אפשר לאוקמי מתני' בהרהינו וכשהוא באחריות הנכרי ג"כ דפטיר מטעם המבואר במכילתא לפי פי' הרא"ש ואמאי ניחא לי' טפי באוקימתא דמעכשיו וע"ז משני שפיר משום שהוא מפורש יולא מברייתא שהביא וניחא לי' לאוקמי מתני' ג"כ בכה"ג:

בגמ' ותיסברא איפא סיפא אבל נכרי שהלוי' לישראל ע"ח לכ"ע עובר וכו' וקשה לי לפמ"ש תוס' בס"פ שבוה"ד דהא המלוה על המשכון שומר שכר היינו מטעמא דבמואל דקברת וקבילת א"כ אין חילוק בין ישראל ועכו"ם לענין זה לאפוקי לרי יוסף ולר"י יש לחלק כידוע וא"כ לתוס' ולפי מה דקיי"ל כהרא"ש דפליג אהגאונים וס"ל דישראל שהפקיד חמצו אעפ"כ עובר עליו מאי פריך הכא אימא סיפא דהא ברייתא אתי' שפיר ור"מ ורבנן לשיטתייהו אזלו דבפי' השוכר פליג ר"י ות"ק דהוי מקתמא ר"מ דס"ל לת"ק המלוה על המשכון ש"ש ור"י ס"ל דהוי ש"ח והכא נמי ר"מ דהיינו ת"ק דהתם ס"ל בישראל שהלוי' לנכרי הר"ז עובר דמיירי בהרהינו ואע"ג דישראל מנכרי אינו קונה משכון מ"מ עובר מטעמא דשואל דהוי ש"ש ולרבנן דר"מ דהיינו ר"י ס"ל דאינו עובר משום דמלוי' על המשכון ש"ח לאפיקי בנכרי שהלוי' לישראל על המשכון לכ"ע עובר דלא מהני מה שהוא ש"ש כיון דקיי"ל דישראל שהפקיד לנכרי וקיבל עליו הנכרי אחריות עדיין הישראל עובר. ולא מצאתי מקום לתרץ אלא ע"פ שיטת הירושלמי למאן דס"ל התם דישראל שקבל חמצו של נכרי באחריות אף דעובר בב"י מ"מ לאחה"פ אינו אסור בהנאה דשל נכרי לא קנסו ובברייתא דילן מיירי לענין איסור הנאה אחה"פ כמו שפרש"י וביאר דבריו המהרש"א א"כ לא מלי' למימר דטעמא משום אחריות בלבד אלא דפלוגתיי' אי קני לי' מדר"י ולפי הנ"ל יש ראי' דס"ל לתלמודא דידן כהא דירושלמי הנ"ל:

סימן י"ח

עוד בסוגי' הנ"ל.

דעת הרמב"ם בפ"ד מה' חו"מ בעכו"ם שהפקיד חמצו אצל ישראל אף אם לא קיבל עליו ישראל אחריות אם הגוי אנס ויכפהו לשלם עובר עליו הישראל והקשה הטו"ז או"ח סי' ת"מ היכי יליף זה מקרא שהרי אין לנו רק יתור דלא ימצא ודלמא לא אתי' קרא לאורויי ולרבות רק בקבלות אחריות מן הדין שמסתבר יותר:

ונ"ל דדא ודא קבלת אחריות מן הדין ואחריות מן האנס אחת היא אחר שנחקור על שורש הדבר דהנה לכאו' איכא לאתמוהי ארישא דברייתא דמתחיל בהלתי יכול יטמין ויקבל פקדונות ומסיים ת"ל לא ימצא היכי אפשר למילף מהאי קרא תרתי דלמא לא אתי רק לאיסור הטמנה. ומה שפרש"י דאיסור קבלת פקדון יליף מדלא כ' לך קשה טובא דהרי לקמן עושה הש"ס צריכותא על ג' לך ומשמע מזה דאיכא למילף חדא מחבירתה:

ונ"ל דהנה הרא"ש כתב בשם הגאונים דישראל שהפקיד חמצו אצל העכו"ם וקבל עליו העכו"ם אחריות אינו עובר משום שאינו בביתו וקשה לו דמהאי טעמא הי' להם להתיר אף אם לא קיבל עליו העכו"ם אחריות שגם עתה איננו בביתו לפי מה שמפרשים הגאונים שביתו היינו ביתו ממש שיהי' המקום שמונח שם החמץ קנינו של ישראל נלפענ"ד באמת מודים הגאונים לסברת הרא"ש דכיון שהשאיל

שהשאיל לו הנפקד ביתו לשמירת ממונו ביתו קרינן לי' רק שהם שוכרים דהיינו דוקא אם לא קבל עליו הנפקד אחריות שאז אין לו תועלת לנפקד בשמירת ממונו של זה ואין לו שום נפקותא אם יניח החמץ זה בביתו או ברחובות בחוץ אז אמרינן סברה זו שהשאיל ביתו לשמירת ממונו וביתו של המפקיד קרינן לי' אבל אם קבל הנפקד אחריות אז מוטל עליו לשמור ממונו של המפקיד אז אין לומר שהשאיל ביתו למפקיד שהרי צריך לו לעצמו שיהי' החמץ מונח במקום הזה שהרי אם יאבד יצטרך לשלם וממילא א"ש מה שהתנו הגאונים שצריך שיקבל עליו אחריות דאל"ב עובר המפקיד דאז מודו לסברת הרא"ש שהשאיל ביתו למפקיד וביתו קרינן לי' והנה בזה יש לומר דהא דמחלק הגמ' בין קבל עליו אחריות או לא אינו רק מסתירת הכתובים רק ממשמעות בבתיכם יליף לי' דמה שאמרה תורה לא ימצא היינו דוקא אם הוא בבתיכם ופירושו שקבל עליו אחריות וצריך בעצמו מקום לשמירת הממון ואז לא אמרינן שהשאיל לו ביתו אבל אם לא קבל עליו אחריות אמרינן שהשאיל לו ביתו וכהנ"ל ובזה מדויק היכי משמע מלא ימצא קבלת אחריות פקדון של עכו"ם יותר ממשמעות לא יראה הלא לענין זה כל אנפין שוין בשלמא לאיסור הטמנה שפיר מוכרח מלא ימצא ולא מלא יראה אבל קבלת פקדון דא ודא אחת היא ולהנ"ל א"ש דמשמע שפיר מלשון לא ימצא בבתיכם שלא יהא מצוי בביתו והיינו אם קבל אחריות הנ"ל ואתי בבתיכם וגלי אלא ימצא ולפ"ז א"ש מה שתמהו על הברייתא דשפיר יליף תרווייהו דאיסור הטמנה יליף מדלא כתיב לא יראה בבתיכם והוא משמע ג"כ קבלת אחריות ע"ד שכתבתי ואיסור קבלת פקדון יליף מדאתי בבתיכם וגלי אלא ימצא ואל תתמה א"כ למה לי לך שלך אתה רואה הא הכל מלי' נמילף מבתיכם די"ל לומר דאי לאו דרשא דשלך א"א רואה הו' מוקמינן בבתיכם כמדרש לקולא דאפי' בחמצו צריך להיות בביתו וכשיטת הגאונים ולקבל פקדונות אסור אף בלא אחריות וכיון דחזינן מדרשא דשלך א"א רואה דזה אינו אז מוקמינן בבתיכם לחלק בין הפקדונות בסברה הנ"ל:

ובזה ארוח לן טובא לתת טעם לדברי הפוסקים שחמצו של גוי בביתו של גוי ואחריות על ישראל שאינו עובר וצריך טעם למה ובזה אתי שפיר דהרי כל עצמו שישראל עובר בפקדון באחריות היינו משום שהשמירה ומקום החמץ הוא לתועלת עצמו לא אמרינן שהשאיל ביתו להמפקיד ובבתיכם קרינן לי' והיינו דוקא היכי שמונח בבית ישראל באמת רק שהיינו אומרים השאיל לו ביתו ע"ז מהני שפיר סברה הנ"ל שלא נאמר כן אבל אם הוא באמת בביתו של גוי אז מה מועיל קבלת אחריות של הישראל הא וודאי לא נאמר שבשביל שקבל הישראל אחריות מחמצו של גוי השאיל לו אותו הגוי ביתו לישראל ומפני שהשמירה הוא לתועלת ישראל שלא יתחייב לשלם הלא עכ"פ אכתי הוא ג"כ לתועלת עצמו של הגוי שלא יאבד ממונו ויצטרך למיקם בדינא ודיינא או משום דאדם רוצה בקב שלו ובזה סרה תלונת הח"י מעל המג"א בסי' ת"מ ס"ק א' בהא דמחלק המג"א דקבל אחריות חמצו של גוי שאם חזר והפקידו אצל גוי אחר אעפ"כ עובר עליו ואם חזר והפקידו לבעל החמץ אינו עובר משום דהוי כמקבל אחריות חמצו של גוי בביתו של גוי ותמה עליו הח"י דהרי ב"כ וב"כ מ"ש ביתו של בעל החמץ או גוי אחר ובזה אתי שפיר דבשלמא בבעל החמץ אף אם אחריותו קטן מאחריותו של ישראל כמ"ש מג"א שם מ"מ לא אמרינן השאילו ביתו לישראל כיון שהחמץ הוא שלו וצריך ביתו לעצמו שלא יצטרך למיקם בדינא ודיינא וכהנ"ל אבל אם הוא ביתו של גוי אחר אז בוודאי אמרינן כיון שהאחריות מוטל על הישראל אמרינן שאותו הגוי השאיל לו ובבתיכם קרינן לי' ומה שהעליתי בפירוש דברי הברייתא אפשר להעמיס ג"כ בכוונת רש"י רק מה שכ' מדלא כתיב לך היינו דאי הוי כתיב לך ממילא לא היינו יכולין לפרש כן ולא בא רש"י רק לפרש דאין לנו מיעוט דהרי כאן כתיב לא ימצא לך ואם אמנם קשה לומר כן בדברי רש"י אכתי יש מקום לדברינו לפרש כן לדעת הרמב"ם דאזיל ג"כ בשיטת רש"י בפירושא דייחד לו בית לקמן כאשר יבא בעזה"י:

ובזה יש מקום לפרש דברי הברייתא לקמן לשיטת רש"י והרמב"ם ז"ל ת"ר גוי שנכנס לחצירו וכו' הפקידו אצלו זקוק לבער ופי' רש"י בקבלת אחריות ואז מקרי לא ימצא בבתיכם ייחד לו בית א"צ לבער ופירושו דייחד לו בית שהשאיל ביתו לגוי משום שהשמירה אינו לתועלת ישראל והיינו שפירש רש"י בלא קבל אחריות וממילא סרה תמיהת התוס' ל"ל ייחד לו בית כיון שלא קבל אחריות דהרי כל עצמו שפטור בלא קבל אחריות ה"ט דאמרינן שייחד והשאיל לו ביתו וא"כ שפיר בחר לו תנא דברייתא לשון ערומים לשון שעיקרו של הדין בטעמו ושורשו משתמע מני' וממילא מיושב ג"כ קו' ב' של התוס' דהיכי יליף מני' דשכירות קניא ובזה י"ל דגמ' הכי דייק דכיון דבע"א ג"כ כתיב ולא תביא תועבה אל ביתך א"כ כיון דאמרינן בחמץ ביחד והשאיל לו בית ביתו של הגוי קרינן ולא בתיכם א"כ ק"ו שכירות הוי לי' למקני' וא"כ גם בע"א הי' לנו לומר דלא מקרי ביתך אלא וודאי כיון שהגוף הבית קנין הגוף של ישראל אכתי לענין זה ביתו קרינן לי' וע"ז משני הגמ' לחלק בין חמץ לע"א אמנם כל זה ניחא א"א דאחריות פשיעה ג"כ מקרי אחריות אבל לשיטות דבעינן אחריות שומר שכר אבל באחריות פשיעה אינו עובר קשה הרי אכתי בביתו צריך לו ביתו שלא יתחייב בפשיעה אך לאחר עיון יש ליישב גם זה שהרי מש"ה הטילה תורה חיוב גניבה ואבידה על שומר שכר משום דבהאי הנאה גמר ומשעבד כפס' וכמ"ש תוס' בכתובות פ' אעפ"י בסוגי' דמתנה עמ"ש כך וא"כ בוודאי כל היכי שמקבל עליו אחריות גניבה ואבידה בוודאי קיבל איזה טובה ממנו וא"כ י"ל דשיטה זו סבירא לי' דסברה זו שהנחנו

דהיכי

דהיכי שמתחייב באחריות ל"א השאיל לו ביתו כיון שהוא צריך בית לשמור בו החמץ היינו דוקא אם תחלת קבלת אחריות הוא לתועלת עצמו אבל בשומר חנם אף שמתחייב באחריות כיון שאינו לתועלת עצמו אמרינן השאיל לו ביתו וגם גופו השאילו לשמור חמצו שם:

ובזה עלתה מקום ליישב קו' הלח"מ על הרמב"ם דס"ל דדוקא אחריות גניבה ואבדה בעינן וס"ל כפירוש רש"י בייחד לו בית דבלא אחריות מיירי וא"כ הו קשה מאי אריא דייחד לו בית כנוס מורך ברשותך הלא אף בקבל אחריות ש"מ א"ע ולהנ"ל א"ש דלשיטה זו אמרינן כיון שהשמירה אינו להועלת עצמו ממילא אמרינן סברה דהשאיל לו ביתו וא"כ היא גופא פירושא דייחד לו בית היינו שאינו לתועלת עצמו ושאינו שומר שכר ולא קבל ממנו שום טובת המורס ומדברינו דעיקר טעם חיוב בקבלת אחריות הוא משום שצריך הוא לשמרו שלא יתחייב לשלם וממילא ל"א השאילו ביתו א"כ ממילא אין שום הפרש בין אחריות מן הדין ובין אחריות מן האכם סוף כל סוף יודע הוא שיצטרך לשלם אם יאבד ורוצה בקיומו של חמץ באותו מקום:

שבתי והתבוננתי דיש להרחיב במה שכתבתי למעלה מענין דרש של בבתיכם בהרחבת הביאור יותר דהנה הרא"ש מביא דברי הר"י שחולק על הגאונים בדין מפקיד חמצו אצל העכו"ם והקשה מאי יענה לדברי המכילתא כ"ל עפ"י הנ"ל דס"ל להני פוסקים החולקים האי בבתיכם לאומרא אף שאין החמץ שלו כיון שהוא בביתו ואחריותו עובר והאי ברייתא שמביא הרא"ש סברה דאתי' להקל שאף חמץ שלו צריך שיהי' ברשותו ואפשר לומר דקבלת פלוגתתן תלי' בפלוגתת המג"א ושארי האחרונים דמג"א בסי' תמ"א גבי ישראל שהלוה לעכו"ם על חמצו כתב דאף שיתברר אח"כ שהחמץ הי' של ישראל מ"מ כיון דעדיין אינו מבורר והעכו"ם מצי פדה לי' אינו ברשותו ואינו יכול לבערו להפקיר ממון העכו"ם שלא ברצונו והמכילתא כך ס"ל וממילא שאין סברה דהאי בבתיכם יבוא להחמיר שאין לקבל פקדונו כיון שאינו ברשותו לבערו וע"כ דאתי' בבתיכם להקל שאף חמצו אם הפקידו אצל עכו"ם אינו עובר עליו ואפשר לכוון זה בלשון המכילתא דפתחא בחדא מה ביתך ברשותך אף גבולך ברשותך ומסיים בתרתי יצא חמצו של נכרי ביד ישראל וחמצו של ישראל ביד נכרי. והוא פלא דחמצו של נכרי ביד ישראל ע"כ דמיירי בלא אחריות והוא ממועט מלך שלך א"א רואה ולפי הנ"ל א"ש דברייתא הכי דייק דע"כ לומר דבבתיכם אתי להקל ולא להחמיר דאין לומר דאתי' לרבות חמצו של נכרי ביד ישראל ואפי' באחריות דזה יצא מן הכלל דהא אינו יכול לבערו וכהנ"ל אלא ע"כ דאתי' להקל שיצא חמצו של ישראל ביד נכרי שהוא שלו ואינו ברשותו והברייתא דלעיל סברה כשיטת האחרונים שהוא מחויב לבערו ויכול לבערו וא"כ שפיר איכא למימר דאתי' בבתיכם להחמיר שאף חמץ נכרי עובר עליו אם מקבלו באחריות וממילא דאין למדין להקל ולפענ"ד דבר זה מוכרח דפליגא אמכילתא וכיון דבברייתא המובאה בגמ' דילן כלמד לאיפך למדין ממנה ולא מן המכילתא:

וכתב הרא"ש הא מתני' אוקמי' בהרהינו אצלו ומשכניו וכו' וכן כתי' אם לא הרהינו אצלו לא גרע מחמצו של גוי בבית ישראל והאחריות על ישראל והקשו האחרוני' א"כ מאי אמר א"א בשלמא למפרע הוא גובה מעטו להכי מותר בהנאה אכתי יאסר מטעם שהוא באחריות ישראל דהא אכן השתא לא ידעינן מאוקימתא דהרהינו והטעם המלך הקשה עוד דהא מדברי הרא"ש עצמו לקמן משמע דמוקי סוגי' כולי' בשאין אחריות על ישראל וכמו שכתבו התוס' בד"ה קונה משכון וא"כ מאי צריך להרהינו ונ"ל דהנה הר"ן בשמעתין הקשה מאי אינו עובר מטעם הואיל אי בעי פדה לי' נ"ל דהנה הטו"ז בסי' ת"מ העלה לחלק למה בחמצו של גוי באחריות ישראל אם אינו בביתו אינו עובר ובחמצו של ישראל אף שאינו בביתו עובר והעלה משום דקרא דבבתיכם גבי לא ימצא כתיב וא"כ באחריות דאסור מטעם לא ימצא צריך להיות בבתיכם אבל בחמץ של עצמו דאסור גם בלאו קרא דלא ימצא לא בעי בבתיכם והנה הא דאמרו חז"ל דמטעם הואיל עובר בודאי אין הטעם משום שהוא באמת שלו הואיל ואי בעי הי' שלו אלא וודאי עיקר הטעם אינו רק דמקרי מצוי בידך ואסור מטעם לא ימצא וא"כ לפ"ז באיסור דמטעם הואיל צריך להיות בביתו וא"כ גבי חלה דהוא באמת בביתו ואף אם מפקידו אצל עכו"ם מ"מ אצל עכו"ם אחר שאינו בעליו לא מהני כמבואר ברמ"א ומג"א בסי' ת"מ מש"ה עובר משום דקרינן בי' לא ימצא בבתיכם אבל הכא אף אי אמרינן הואיל ומקרי מצוי מ"מ אינו בביתו דמיירי כשהרהינו שוב ראיתי דסברה זו דהואיל הוי רק מטעם מצוי בידך כמו שאסור בקבלת אחריות הואיל ואלו מיגנב או מיתביד ברשותי' קאי הוזכר להדי' בפ"י בסוגי' דהואיל בד"ה ובתוס' ושמח לבבי ומעתה נוכל לומר דהרא"ש ג"כ סבר דסוגי' זו מיירי בשאין אחריות על ישראל כדברי בעל טעמ"מ אלא דאם לא הרהינו אצל העכו"ם הדרה קו' הר"ן לדוכתא. ואסור מטעם הואיל כיון שהוא בביתו כמו בקבלת אחריות ובביתו וזה שכי' אם לא הרהינו לא גרע מחמצו של גוי בבית ישראל וכו' והיינו דכאן באמת לא הוי אחריותו עליו אלא מטעם הואיל לא גרע ותו כיון דגם שם הואיל ואילו מיגנב או מיתביד הוי מצוי בידו ומיושבים קו' טעמ"מ והנה באמת בדין הואיל פליגי לקמן תנאי ואמוראי וא"כ הרא"ש שפיר כתב דבריו לפי מה דקיי"ל כמ"ד הואיל אבל אביי מצי סבר כמ"ד כל"א הואיל וא"כ אין לתמוה מאי דקאמר הגמ' א"א בשלמא למפרע גובה שפיר:

ברם הכא אפשר לומר פרפרת אחת דהנה טעם פלוגתתן של אביי ורבא אי למפרע גובה או מכאן ולהבא הוא משום דרבא ס"ל הואיל ואי בעי מסלק לי' בזוזי' אשתכח דהשתא

דהשתא קא קני ולאביי לא אלימא לי' כ"כ סברת דהואיל וממילא דאפשר לומר דה"ה בכל דוכתי' לא אלימא לי' כ"כ סברת הואיל וקב"ל כמאן דלית לי' הואיל ולפ"ז מיושב קו' האחרוני' דלאביי אמרינן שפיר משום דלמפרע הוא גובה אמטו להכי מותר בהנאה משום דמאן דס"ל למפרע הוא גובה ל"ל הואיל אמנם רבא דס"ל הואיל ממילא צריכין להרהינו שלא יהא בביתו ומש"ה ל"ק בגמ' אלא גבי תירוצא דמעכשיו משום דעדיין צריכין אנו להרהינו ג"כ. ואפ"ל ג"כ דמ"ש דברייתא דידן ומכילתא שברא"ם פליגי בדין אחריות אי עובר או לא היא גופא פלוגתא של ר"א ור"י בדין הואיל לפי מה שמשמע מדברי פ"י הנ"ל דגם בדין אחריות מטעם הואיל אתינן עלה והואיל אי מיגנב או מיתבד והכל הולך לדרך אחד והענין קושל אריכות:

ועל דברי ר"י שברא"ם שתמה על הגאונים מהא דאמרינן כגנב מבית האיש ולא מבית הקדש והוא פלא להבין וכ"ל דהענין ביתו יש לפרש בב' פירושים או ביתו ממש או ברשותו דהיינו שהוא יכול לעשות עמו כרצונו והנה מדברי הגאונים מפורש יוצא שהם מפרשים ביתו היינו ביתו ממש אף שהוא שלו ויכול לעשות עמו כרצונו כיון שהחמץ בבית העכו"ם אינו עובר וע"ז מקשה שפיר הר"י דהרי דרשינן כגנב מבית האיש ולא מבית הקדש והתם ע"כ א"א לפרש דהיינו שיהי' ביתו ממש של הקדש ואם הוא בבית איש אחר אף שש"ך באמת להקדש חייב דהא בהקדש אמרי' כל היכי דאיתי בי' גזא דרחמנא איתא אלא ע"כ דפירש ביתו היינו שיהי' קנינו של הקדש וא"כ הכא נמי זה פירוש קו' ומה שתמה הרא"ם עוד עליו מה יענה לדברי המכילתא כבר כתבתי למעלה באריכה בעזר נותן התורה הנ"ל לע"ד אחר כותבי כל זאת אתי לידי ספר שמן רוקח ומצאתי בו שאהבה נפשי שהעיר קלת ושמן מכהו ממה שכתבתי למעלה דבקבל עליו אחריות א"א לומר השאיל לו ביתו שהרי צריך לו ולעצמו כדי שלא יתחייב בתשלומין כשיאבד והנאכי מאוד ובמה שכתבתי למעלה ליישב דעת הרא"ם יש ליישב דעת הרמב"ם מקו' שהוקשה עליו הרא"ם שהרי לאביי הי' ניחא דבזה חולק על הרמב"ם וס"ל דלא מהכי ייחד לו בית בקבל עליו אחריות וא"כ סבר דבלא ימנא לא בעי בבתיכם וא"כ שפיר ס"ל להלכתא דבעי הגיע זמן פרעון קודם פסח משום הואיל כמ"ש ה"ה אבל לאביי דלא ס"ל הואיל אתי שפיר ולא קשה קו' אמנם הרא"ם ס"ל דהרהינו נפקא מאיסור הואיל כהנ"ל וא"כ ע"כ טעמא אחריכא ובזה אין חילוק בין אביי לרבא ושפיר הקשה ורמב"ם לשיטתו ניחא:

ובהשגות הראב"ד הקשה עליו דא"כ היאך אמר ר"נ כי נפקו שבעה יומא דפסחא פוקו וזבוני לן חמירא דבני חילא כ"ל דהראב"ד הקשה לפי גרסתו בגמ' פוקו ומייתי לן חמירא אמנם לפי גירסא שלנו פוקי וזבוני לק"מ ועוד כ"ל עפ"י דברי המג"א ברסי' ת"מ דהיכי דהפקידו אצל עכו"ם אחר וקבל עליו השני אחריות דא"ע א"כ שפיר מצינו למימר דהכי קאמר להו רבא בעירו חמירא דבני חילא מבתייכו היינו שיוציאם מביתו לבית עכו"ם ואז אינו עובר ועוד נראה לי דאפשר אף דהרמב"ם ס"ל דאף באחריות מן האנס מחויב לבער מ"מ יש לחלק בין אנס לאחריות דבקבלת אחריות עובר מיד אף טרם שנגנב או שנאבד דזהו שמדשה לא ימנא (והרמב"ם לשיטתי' דח"ש משעת משיכה) עי' בב"י בפי' השואל בסוגי' דשאלה ושכירה אמנם באנס אפשר דאינו עובר מיד דמשום זה לא מקרי שלו רק אם יגנב או יאבד כיון שהאנס גובה ממנו מהאי שעתא קם לי' האי חמץ ברשותו וזה שאמר רבא בעירא חמירא היינו משום חשש דלמא יגנב ואל תתמה היכי מדמה זה לקבלת אחריות ומאי קאמר כי הא דא"ל רבא דבאמת גרם אמר להו רבא למימרא בהכפי כפשה וממילא דאין לתמוה על ר"כ שבקש המירא דבאמת אנשים שלא חשש לזה ולא נגנב לא עברו עליו ואפשר שר"כ חולק על רבא דס"ל דאינו צריך לחוש לגניבה ואבידה:

ובהל' ה' כ' הרמב"ם ז"ל דבעינן מעכשיו וגם הגיע הזמן קודם הפסח והראב"ד ז"ל ס"ל דבהגיע זמן קודם הפסח א"ל מעכשיו והקשה ה"ה דא"כ כי פרכינן ומתכיתין אמאי מותר בהנאה למה הולרך להעמידו במעכשיו הול"ל הב"ע בהגיע הזמן קודם הפסח ותירץ משום דמתכיתין סתמא מתני' העמידוהו אף בהגיע אחר הפסח והקשה הלח"מ דא"כ אף כי מוקי במעכשיו יש להקשות הלא מתכיתין סתמא מתני כ"ל דהלח"מ תי' דמש"ה מוקי למתכיתין במעכשיו משום דאיכא ע"ז מכא תימרא מברייתא וכ"ל דהנה ה"ה מודה לתירץ זה בלירוף תירולו וחדא משתמכת בירך חבירתה דהנה לכאו' קשה להבין תירוץ הלח"מ וכי בשביל שמוכח מברייתא דחילוק דמעכשין הוא אמת ונכון מוכרח לאוקמי מתני' בהכי הלא גם תירוץ דקודם הפסח הוא אמת אף שאינו מפורש בברייתא נ"ל דפשיטא הוא וכ"ל דה"ק ה"ה כיון דמתני סתמא מתני אין להעמיד בהגיע זמן קודם הפסח דאמאי לא נפרש בהדיא אבל כיון דמוקמינן לה במעכשיו אין לתמוה אמאי לא תנא במתכיתין דאיכא למימר מאי דלא תנא במתכיתין מפרש בברייתא וז"פ של מכא תימרא היינו משום דאיכא לאוקמי בהגיע ק"פ ואי משום דלא מתניי' בהדיא הלא גם מעכשיו לא מתכי בהדיא כקו' הלח"מ וע"ז משני הך ברייתא ואיכא למימר מאי דשייר במתכיתין מפרש בברייתא:

וכשאני לעלמי הי' כ"ל דהראב"ד מפרש תיבות אחר הפסח דמתכיתין וברייתא היינו שההלואה היתה עד אחר הפסח ועוד כ"ל דהנה המהרש"א הקשה אמאי נקט דיכא דחמץ הזה אחר הפסח אמאי לא איירי מענין ב"י בתוך הפסח וכ"ל דהנה המג"א בסי' תמ"א ס"ל בישראל שהלוה לנכרי אף בהרהינו ומעכשיו שאסור א"כ מ"מ בתוך הפסח אינו יכול לבערו מפני שאינו ברשותו שאם ירלה הנכרי יפדנה ומה שקשה עליו איך אפשר שאינו עובר בב"י ואחר הפסח אסור כ"ל דפי' המג"א

המג"א דאינו ברשותו לאו למימרא שהחמץ איננו למפרע ברשותו לענין ב"י אלא שכוונתו כיון שנתפס עליו כגזלן אינו צריך לבערו והדר הוי אונס מלד דינא דגמ' וממילא א"ע דאונס רחמנא פטרי אבל אחר הפסח אסור בהנאה משום דחמץ שעבר עליו הפסח אסור אף בהניחו שוגג ואונס ולפ"ז י"ל דבקיפא ליכא למימר דינא דבתוך הפסח דבאמת אינו מחויב לבערו ורק אחר הפסח אסור בהנאה וממילא יש לו לומר דנקט רישא כה"ג אגב סיפא כמו דנקטו לענין הנאה ולא אכילה משום סיפא ודברי הפ"י בכאן כפלאו ממני דהרי גם לעיל נקט רישא משום סיפא כמפורש בהדיא בגמ' בסוגי' הנ"ל והנה הניחא בהגיע זמן אחר הפסח אבל אי הוה מוקמינן בהגיע זמן קודם הפסח בוודאי דמחויב לבערו הדרא קו' מהרש"א לדוכתי' ומיושב קו' ה"ה הנ"ל:

וה"ה שם תמה על הרמב"ם למה שביק סיפא דמתניתין דישראל שהלוי' לעכו"ם וכו' ולא נקטה ותירץ משום דס"ל דישראל מגוי קונה משכון וקבלת אחריות כבר פסק הרמב"ם דעובר ואני לא הבנתי דאכתי הא גופא הוה לי' למיפסק בחיבורו דקיי"ל כמ"ד ישראל מגוי קונה משכון ושיש אחריות עליו ועוד למה באמת פסק כיחידאה במקום רבים ומה שתירץ ה"ה משום שתם מתניתין כבר עמד עליו הלח"מ שם וכ"ל דהנה התוס' הקשו הלא בגמ' דשבועות מפורש יולא דליתא לדר"י רק במשכנו שלא בשעת הלואתו וכאן משמע בשעת הלואה מדנקט על חמלו:

נ"ל דפלוגתיי' דר"מ ורבנן יש לפרש דפליגי בזה דחכמים סוברים דכל עלמו שאמרה תורה ב"ח קונה משכון אינו רק כדי שיהי' החפץ שלו לעשות בו לדקה וא"כ דוקא ישראל מישראל דאיכא מלוה אמנם ר"מ דסברה להיפך דמש"ה איכא לדקה משום דקונה משכון אבל לא שקונה אותו כדי לעשות מלוה רק הקנין הוא גזירת הכתוב וממילא אמר שפיר קונה ישראל מישראל והנה הא דמחלק הגמ' בין בשעת הלואה לשלא בשעת הלואה לריך טעם למה כ"ל על אופן הנ"ל דבשלמא שלא בשעת הלואה לריך דוקא שיהי' המשכון נקנה לו כדי שיהי' לו לדקה דאל"ה לדקה מנין דא"ל דלדקה שלו הוא שמלוי' לו על המשכון שלריך להחזירה בערב דזה כבר חלף והלך לו והלואה כבר נעשית אבל במשכנו בשעת הלואתו שיש לו לדקה במה שמלוי' לו על המשכון זה ממילא א"ל לקנותו והנה התינח אי אמרינן דמה שקונה הוא כדי שיהי' לו לדקה אבל אי אמרינן דאין זה טעם הקנין ממילא שאין חילוק בין בשעת הלואה לשלא בשעת הלואה וממילא מיושב קו' התוס' הנ"ל דאכן השתא קיימינן אי ישראל מגוי קונה משכון וממילא דאין הטעם כדי שיהי' לו זכות בהחזרה ואז אין חילוק ואפי' בשעת הלואה כך דינו והנה לפ"ז לפי מאי דפסקינן דבין בשעת הלואה בין שלא בשעת הלואה חייב באחריותו הי' אפשר לומר כדעת הרמב"ן דלפי האמת אף במשכנו בשעת הלואה ב"ח קונה משכון וממילא דאין הטעם כדי שיהי' לו זכות ולפ"ז ידעינן בודאי דאף ישראל מגוי קונה משכון ומיושבים דברי ה"ה הנ"ל:

ואפשר עוד ליישב קו' תוס' הנ"ל דהנה מה שאמר בשבועות דהלוהו על המשכון משמע בשעת הלוא' היינו משום דמשמעות הל' שההלואה היתה רק על המשכון והנה לכאו' יש לפקפק ע"ז לדעת הפוסקים ביו"ד סי' קס"ו דאף בהלואה שכבר נעשית אם מאריך הזמן בשביל רבית מקרי קרינן בי' את כספך לא תתן לו בנשך דהוי כנתינה חדשה משום דבל"ז הי' מוכרח לשלם לו א"כ אף כאן יש לומר כן דלעולם שלא בשעת הלואה ואעפ"כ מקרי הלואה על המשכון משום דאי לא משכונו של זה הי' נוגשו לשלם רק דז"א דא"א לנוגשו ועובר בלאו דלא תהי' לו כנושה ולא תבא אל ביתו לעבוט עבוטו והתינח בישראל מישראל אבל אכן השתא קיימינן בישראל מגוי שפיר יש לומר לעולם שלא בשעת הלואה ואעפ"כ מקרי הלואה על המשכון משום דאי לא משכונו הי' נוגשו לשלם לו ומיושב קו' תוס' הנ"ל:

סימן י"ט

בסוגי' דחמץ נוקשה.

ואילו עוברין פרש"י בבל יראה והקשו בתו' דכיון דגם לאכילה מצריך קרא ומכ"ל בבל יראה כ"ל לפי מה שהביא הכ"מ בשם הרמ"ך לדעת הרמב"ם פ"ד מהל' חו"מ דאע"ג דלענין אכילה הצריך הרמב"ם בפ"א שיהי' כזית בכדי אכילת פרס מ"מ לענין בל יראה אף שאין כזית בא"פ עובר דעכ"פ בביתו וכן נראה ג"כ מן מה דאמרו דדוקא היכי דנפסל מאכילת כלב אינו חייב לבער אע"ג דלענין אכילה כל איסורין שבתורה אין לוקין אלא דרך הנאתן. וא"כ ע"כ כסברת הרמ"ך הנ"ל ול"ק קו' התו' על רש"י דדוקא לענין אכילה מצריך קרא לקמן בתערובת משום דלא הוי כזית בא"כ"פ או משום דבטלה דעתו כפי' הכ"מ בנוקשה משום דלא מקרי אכילת אבל לענין בל יראה עובר בוודאי ובזה א"ש מה שיש לדקדק אמאי סמך הש"ס קו' מאן תנא על בבא דהרי אלו באזהרה ולא אאלו עוברין לפירש"י דהיינו אלו עוברין ובזה ניחא דבבל יראה אפשר מודי כ"ע אף מאן דלא דריש כל אבל בסיפא באכילה איירי מדקתני ואין בהם משום כרת שפיר פריך מאן תנא:

ובזה יש לקיים גירסת ר' אליעזר במתני' דברישא לענין בל יראה וודאי מודה ובזה יש ליישב קו' התוס' לקמן למה מנו חכמים את אלו והקשו הא אילטרך לאשמעינן שהן בלאו ולא בכרת ולפ"ז ניחא דהא הא' רישא תנא אחריני קתני לה ולענין בל יראה ואין לומר דנקט לשונו הכי משום הא' תנא בתרא יחידאה שיבא אחריו המורם מדברינו דלענין בל יראה ר"א מודה ואדרבה תנא תוספאה הוא להוסיף תכשיטי נשים והוא נוקשה בתערובת לדעת בעה"מ דס"ל דנוקשה בעינו ונוקשה בתערובת שוין הם ובזה יש ליישב

ליישב מה שיש לדקדק לקמן בלשון הגמ' דר"כ אמר לך דלמא וכו' אבל בתערובת לא ובדברי ר"י לא נקט דלמא רק ע"כ לא אמר ר"א וכו' וגם בקיומא אמר אבל נוקשה לא אמר תיבת אמר מיותר וחוץ לדברינו הי' נ"ל בפשיטות דבשלמא בדברי ר"מ אין הוכחה דלית לי' תערובת מדלא קחשיב דהרי לא למיחשב איסורים דאיכא גבי חמץ באית והברייתא לא באה אלא להשמיענו דאיכא מין שיאור דלר"י מותר לגמרי ולר"מ לוקה ולכן אמר רק בדרך אפשר דלמא ע"כ אבל בר"א דבא לחשוב דין חמץ גמור ודין תערובות הי' לו לחשוב אף נוקשה א"ו לית לי' ולכן בר"כ נקט ע"כ לא קאמר בוודאי אבל נוקשה בעיני' לא אמר היינו מדלא אמר כן מוכח דלית לי' אבל לפמ"ש למעלה יש לומר דההוכחה בדברי ר"א מדלא נקט נוקשה ואי תימא כ"ש הוא הוה לי' למינקט נוקשה ע"י תערובה ותרתי שמעת מינה ובאמת לר"א שוין כמו דשוין לענין בל יראה ומדלא אמר כן שמע מינה דלית לי' אלא דאכתי יש לומר דמה דנקט על עירובו באמת כולל הכל אפי' נוקשה בתערובה ותיבות עירובו לאו דוקא רק משום דמיירי מתחלה מדין כרת של חמץ דגן גמור נקט לשון עירובו וע"ז מייתי תניא כוותי' דר"י דהתם חשיב בפירוש כותח הבבלי ואיך דהוי חמץ דגן גמור בתערובת ולא חשיב נוקשה ש"מ דל"ל ובזה מיושב קו' התוס' משום דכ"ש הוא וכקו' מהרש"א שם ואכתי יש מקום לבעל דין לחלוק ולומר לעולם נוקשה כ"ש הוא כקו' התוס' והא דלא נקט נוקשה בתערובת משום דממילא משתמע דאין חילוק דכיון דנוקשה לחודה ותערובת לחודא אסור ה"ה שניהם ביחד אך חזינן דר"א במתניתין גבי בל יראה חשיב תכשיטי נשים ולא חשבו לפשיטות אמנם ע"ז יש להקשות דלמא במתניתין נקט כדי שיהא בקי בהן כדברי ר"י ויש לומר דהאי המורא דמסייע לר"י מברייתא לא הוי ידע אכתי ברייתא דר' יושע אבל לפי האמת דידעינן מברייתא דר' יושע יש לומר כהנ"ל ואין ראי' דר"א ל"ל נוקשה ויש ליישב דעת הטור:

ועוד נ"ל באופן אחר דהנה שמעתי להקשות מפי מורי הגאון מוה' נטע וואלף רבד"ק פ"ב נ"י והרבה לתמוה על הא דאמרו בגמ' והאוכלו ארבעים אתאן לר"מ דהיכן מוזכר דבר זה דלר"מ לוקה בנוקשה הלא לא מצינו שחולק על ר"י אלא במהות השיאור אבל בדינו אם חייב או פטור זה לא מצינו ודלמא איזה תנא אחר הוא נ"ל דהנה לכאו' אין סדר לברייתא זו כפי מה שפרש"י בגמ' תחלתו אתיי ככ"ע ואח"כ כר"י וסיפא כר"מ וצריך פירוש לפירושם דברייתא ה"ק כ"ע מודו דשיאור ישרף כ"א לפי מה שמפרש מהות השיאור מה הוא אבל יש שיאור אחד שיש בו ריב גדול שיהי' פלוגתי' רחוקה כ"כ שאחד מתירו בהיתרא ממש ואפי' איסור דרבנן לית בי' ותנא אחר ס"ל דאפי' מלקות דאו' אית בי' באותו שיאור עצמו וזה אתי לאשמעינן בברייתא דיש כאן פלוגתא רחוקה כ"כ והתינח אם זהו ר"מ אבל אם המחייבו מלקות הוא ר"א או תנא אחר מנ"ל באמת שיש כאן זה החידוש שבזה השיאור דהכסיפו פניו שר"י מתירו לגמרי ס"ל לזה דלוקה דלמא באמת ס"ל דשיאור היינו סידוק א"ו דאתי' כר"מ עכ"פ יוצא מדברינו דצריך להוכיח בטעם וסברה דאתי' כר"מ אבל בברייתי' דר"א מפורש בהדיא דברי ר"א וא"כ צריך טעם למה פריך בתחלה על ר"כ מאי טעמא לא אמר כר"י ואח"כ אמר ר"י הלא ר"כ טעמו ונימוקו עמו משום דר"א מפורש בברייתא ולא ר"מ אמנם ר"מ טעם אחר יש לו כיון דעכ"פ מוכח דגם ר"מ הכי ס"ל יש סברה יותר לאוקמי כר"מ משום דסתם מתני' ר"מ והנה לכאו' יש להקשות אמאי דאמרו בגמ' מאן שמעת לי' דאית לי' תערובת דלאו ר"א הלא לר"י גם ר"מ אית לי' כך וא"כ אפשר דאתי' מתניתין כר"מ ולר"מ אין תמיהא אם לא נקט גם נוקשה כיון דכבר הזכירו בברייתא דשיאור אבל לעולם ר"מ אית לי' גם נוקשה רק דז"א כיון דעכ"פ מוכרחין לומר דר"מ אית לי' תרווייהו ממילא לא איכפת לן אם גם ר"א אית לי' ואעפ"כ מתני' ר"מ משום דסתם מתניתין ר"מ וא"כ יש לומר דהיינו הכי כוותי' דר"י דמתני' ר"מ דאל"כ דמתניתן לאו ר"מ וזה א"א אלא אם נאמר דר"מ לית לי' תרווייהו דאל"ה הרי סתמא אליבא מתני' ואם נאמר כן דר"א לית לי' א"כ מאן שמעת לי' תערובת ואלו נוקשה לא קתני ש"מ דלית לי' אלא ע"כ מוכרח אתה לומר דהאי ברייתא לאו ר"א אלא ר"מ וא"כ ר"מ אית לי' תרווייהו וממילא דמתני' ר"מ וא"כ לר"י שפיר איכא למימר דר"א אית לי' ג"כ תרווייהו ומיושב דעת הטור שכתב ברס"י תמ"ב כל אלו הן לר"א בלאו וברוך שכוונתי בזה לדעת מורי הגאון אב"ד דק"ק פ"ב זלה"ל שדרש כן בפירקא דכלה בשבת הגדול שנת תרכ"ב לפ"ק:

והנה הרמב"ן השיג על הרמב"ם בהא דמשמע מדבריו בפ"א דפלוגתא דר"א ורבנן הוא כשאכל כזית בכא"פ א"כ איך אמרו על עירי כמאן כר"א א"ה לענין חמץ בפסח נמי דמשמע דר"א דריש כל להיתר מצטרף לאיסור נ"ל ומתחלה נחקור אם יש לנו ללמוד מיתור דקרא איזה דבר ויש לפנינו שלא כדרך אכילתן או חצי זית היתר עם חצי זית איסור מה מסתבר יותר לאוקמי קרא בהכי ופשיטא לי' דמסתבר יותר המ"ל דאיכא עכ"פ ח"ש שאסור מה"ת משלא כדרך אכילתן דמותר מה"ת לרוב הפוסקי' וגם משום דהכא איכא עכ"פ אכילה רק שאין כולו מאיסור לבד אבל בשלא כדרך אכילתן אין כאן אכילה והוא מתנגד לקרא כעין שכ' תוס' בנזיר דף ל"ז והנה הכ"מ פי' לדעת הרמב"ם דפלוגתא היא היכי שאכל כזית בכא"פ שלא בביטול דבזה בטלה דעתו ואתי קרא לאיסור וא"כ מדמוקי' ר"א קרא על שלא כדרך אכילה ולא על היתר מצטרף לאיסור מכלל דהמ"ל מלבד האי קרא מש"ס דנלמד מנזיר או שיש לנו איזה דרשא ולכן שפיר פריך כמאן כר"א דדריש כל א"ה דכר"א אתי' לענין חמץ נמי דר"א ע"כ הכי ס"ל כהנ"ל ובזה ניחא יתור לשון הגמ' כר"א דדריש כל מה לי ר"א דדריש כל או תנא אחר:

עוד

עוד כ"ל לתרץ דעת הטור דהנה לכאו' יש להקשות בין לר"י ובין לר"כ כיון דאין לנו רק יתור אחד בקרא היכי אפשר למילף תרווייהו כ"ל דהנה לפי מה דס"ד דילפו ממשמעותא דמחמלת יש לומר דבהא גופה מאי משמעותא דמחמלת דהנה לכאורה יש לומר דמשמעותא הוא חמץ נוקשה דבכולי' סוגי' משמע דחמץ נוקשה הוא היפך דחמץ דגן גמור כדבריהם מאן תנא דחמץ דגן גמור ע"י תערובת וחמץ נוקשה בעינו משמע דנוקשה מתנגד לחמץ דגן ומעתה יש לומר דזה נלמד מדלא כתיב חמץ והוי משמע חמץ גמור וכו' מחמלת משמע מה שאינו חמץ גמור והיינו נוקשה ולהיפך ג"כ יש לומר דמשמעותי' חמץ ע"י תערובת כמ"ש בעל המאור שהוא כעין נתחמץ מחמת דבר אחר וזה נלמד ממחמלת א"כ יש לומר דר"י סובר דמשמעות דמחמלת הוא נוקשה וחמץ בתערובת נלמד במכ"ש דלשיטתו חמור ע"י תערובת ומכ"ש לפמ"ש לקמן א"ה דשניהם טעם אחד להם ור"כ ס"ל בהיפך דמשמעותי' הוא ע"י תערובת ונוקשה נלמד במכ"ש רק דעדיין קשה הלא אין מזהירין מן הדין אמנם זה יש ליישב ע"פ דברי ה"ה שכ' דהיכי דידעינן איסור בלאו ק"ו אז שפיר ילפינן מק"ו למלקות והנה לר"י אתי שפיר דילפינן תערובת מק"ו מנוקשה דכיון דבתערובת ידעינן איסורא בלאו ק"ו דאף שאין בו כזית בכא"פ מ"מ ח"ש אסור מה"ת מגילא ילפינן מלקות מק"ו ולר"כ יש לומר דס"ל דגם בנוקשה איכא בלא זה איסורא דהרי לפמ"ש המג"א בסי' תמ"ב חמץ נוקשה עכ"פ ראוי לאכילה קלת ומגילא דלא הוי שלא כדרך הנאתן ממש וגם בשלבה"כ ומש יש פוסקים דאסור מה"ת ואף לשיטת הסוברים דאין איסור רק מדרבנן היינו באוכל חלב חי שאינה ראוי כלל לאכילה והוא כמו נבילה שאינה ראוי לגר אבל כאן דראוי לאכילה קלת רק שאין דרך האוכלין בכך לא מקרי אכילה ואין לוקין אמנם איסורא מיהא איכא מה"ת ומגילא שפיר ילפינן בק"ו למלקות:

ובזה יש ליישב קו' התוס' ד"ה מאן תנא מהאי דחולין דפריך מדלקי עלי' חמץ הוא והקשו תוס' דלמא שאני הכא דרבי' קרא ובזה יש ליישב דלכאו' יש לדקדק על לשון הגמ' מדלקי עלי' ובזה א"ש דהנה מה שכתבתי דנוקשה בלאו ק"ו איכא איסורא ויתכן לפירוש שכי שבמג"א דשיאור חמץ הוי רק שאינו ראוי לאכילה אבל אי אמרינן שאינו חמץ אז לא ידעינן כלל איסורא וצריך ק"ו לאיסורא ואין מזהירין מן הדין וז"פ הגמ' מדלקי עלי' וקשה הלא אין מזהירין מן הדין ול"ל משום דידעינן איסור בלא"ה א"כ ל"ל דחמץ הוא באמת רק דצריך ריבוי משום דאינו ראוי לאכילה ובזה ידעינן איסורא בלא"ה א"כ מוכח מזה דבלאו ריבוי הוי חמץ ואסור עכ"פ רק שאין לוקין משום דאינו ראוי לאכילה והא ראוי מדלקי עלי' דמתני ק"ו למלקות ותוס' דהקשו כן משום דסמכו עלמן על הקדמה שהקדימנו דהנה המהרש"א ז"ל הקשה אהא דכתבו התוס' משמע בשמעתין דאי לאו דאיהרבאי חמץ נוקשה למלקות אפי' איסור לא הי' בו והקשה דמהיכן משמע להו כן וכ"ל דהנה התוס' לקמן אליבא דר"י דס"ל כרבנן דלא דרשי כל אעפ"כ לאיסורא בעלמא דרש כל כ"ל לחדש דבר דלפמ"ש ה"ה דאף דק"ו לא מהני לאיסור מ"מ כשיש איסור בלא"ה ילפינן למלקות דאל"כ ק"ו למאי אהני מכ"ש בתיבת כל למאן דדריש לי' לאיסורא בעלמא מ"מ כשיש איסור בלא"ה דרש כל למלקות דא"כ כל למאי אהני כיון דדריש לי' עכ"פ לאיסורא א"כ חוששו ליתורא וא"כ יש להקשות לרבנן דלא דרשי כל רק לאיסורא מ"מ הכא דידעינן איסורא נילף מלקות אלא וודאי ל"ל דבזה אין איסור בלאו יתורא דכל והיינו כס"ד כשיטת הר"ש בט"י דא"ש בתערובת מותר מה"ת וא"כ אין איסור בחמץ ע"י תערובת ובנוקשה ל"ל כפי' הראשון של המג"א דבלא קרא לא הוי כלל בכלל חמץ ומגילא אפי' איסור לא הי' בו וזה שכ' התו' משמע בשמעתין וכו' ועפ"ז הקשו תוס' שפיר קושיתם ולא שייך תירולו הנ"ל והנה כל מה שכתבתי למעלה ביסוב קושיתם האיך אפשר למילף תרווייהו שייך שפיר אי ילפי' ממשמעותי' דמחמלת י"ל דמר משמע לי' כך ומר כך אבל אי ילפינן מכל א"כ קשה לילף מלתא דמסתבר יותר למר נוקשה ולמר תערובת וז"פ תניא כוותי' דר"י כל מחמלת לא תאכלו לרבות כותח הבבלי רק דע"ז קשה קו' התוס' דלמא משום דכ"ש הוא רק דזה אינו דא"כ מכ"ל תערובת לוקי קרא בנוקשה דמסתבר יותר אך גם בזה י"ל דמשמעות דמחמלת משמע לי' תערובת ונוקשה יליף בק"ו וע"ז אמרו בגמ' ור"א נוקשה מנ"ל אילימא ממחמלת א"כ כרת נמי ליחייב אלא מכל וכיון שכן א"ל דכ"ש הוא דא"כ לוקי קרא בהכי דאין כאן משמעות כלל וכתיסבה קו' התוס' ומיושב קו' המהרש"א ג"כ דמגרייתא דלעיל אין לסייע דאיכא למימר כקו' התוס' והנה כל סייעתא לר"י בכוי' ע"ז משום דילפותא דר"א מכל כמ"ש אך באמת פריך הגמ' גם על ילפותא דכל ואסיק בקוס' ול"ל ע"כ דאיכא שום מיעוטא מכרת וא"כ שפיר י"ל דר"א יליף ממשמעותא דמחמלת וא"כ הדרינן לקושיי' התוס' משום דכ"ש הוא ואי קשי' א"כ לוקי קרא בהכי יש לומר דמשמעתי' דמחמלת הכי משמע וא"כ לפי האמת שפיר כתב הטור דליכא סייעתא לר"י ולר"א כולן בלאו:

והנה הא דמסיק הש"ס בקוסי' ול"ל ע"כ דאיכא שום קרא למעט מכרת יש לומר דס"ד הש"ס ומסקנתם פליגי בפלוגתא שבין התוס' ובעה"מ כמ"ש המהרש"א ז"ל אי כל אוכל חמץ ונכרתה הוי מיעוטא או רק דאין כאן ריבויא ובס"ד הוי ס"ל דרק ריבויא אין כאן וספיר מקשה אבל לפי המסקנא ס"ל דהוא מיעוט גמור ומגילא אין קוסי' כרת נמי ליחייב דהרי יש כאן מיעוטא לפוטרו:

ועתה. אסובה ואראה ליישב בע"ה דעת הרמב"ם בפ"א מהל' חו"מ שכ' אין חייבין כרת אלא על אכילת עלמו של חמץ אבל תערובת לוקה ואין בו כרת של כל מחמלת לא תאכלו בד"א כשאכל כזית מן התערובת בכא"פ וכו' ותמה הכ"מ תמיהות הרבה דהרי לקמן

לקמן כותח הבבלי אין בו כזית בכא"פ. וא"כ ע"כ לומר שפסק כרבנן שמודי בכזית בכא"פ וא"כ למה כ' כל מחמצת לזה לא צריך שום דיבויא כמו בשאר איסורים דליכא קרא ואפ"ה כזית בכא"פ דאו' ועוד הא רבנן לא דרשי כל וצ"ל דהנה בעה"מ ז"ל ה"ק לרבנן דלא דרשי כל למה צריך קרא למעט מכרת לכן צ"ל דרבנן הוי ס"ל כיון דלא דרשי' כל להמ"ל וא"כ לא צריך קרא לזה למעטו מכרת וא"כ ע"כ דאתי' קרא למעט כזית בכא"פ וא"כ הו"א דממעטו מכל וכל לכן צריך כל לאהדורי אלאו גרידא ואין להקשות הא רבנן לא דרשי כל לפי דברי התוס' דלר"י דרשינן כל לאיסורא גרידא וא"כ בזה דאין צריך רק לגילוי מילתא בעלמא אמרינן אהדרי' לאיסורי' קמא ואינו רק לגלות שלא נתמעטו מכל וכל וא"כ דברי הרמב"ם עולן כהוגן שפסק כרבנן ואפ"ה אי לאו קרא דכל מחמצת הו"א דאפי' בכזית בכא"פ נמעט לגמרי מקרא דכי כל אוכל לכן כתב קרא דכל מחמצת:

ועוד נראה ליישב בדרך אחרת מה שהקשתי לעיל דאיך אפשר למילף ב' דברים מקרא אחד דהנה הבעה"מ הקשה ל"ל קרא לתערובת תיפוק לי ממסרת דטע"כ דאו' ותירוץ דזה אינו טעם גמור רק קיוהא בעלמא והנה באמת יש בזה פלוגתא בין רש"י ותוס' בסוגי' דזרוע בשלה דרש"י ס"ל דיש בו כדי לחמץ היינו נותן טעם ותוס' ס"ל דזה לא מקרי טעם וכן פליגי בזה הרמב"ם והר"ש בפירושם למשנה הנ"ל והנה לפ"ז באמת יש לומר דמאן דס"ל תרווייהו בלאו ס"ל דזה מקרי טעם וממילא כפ"ל תערובת ממסרת ואייתר לן קרא דכל מחמצת לנוקשה וע"ז מייתי הגמ' תניא כוותי' דר"י כל מחמצת לרבות תערובת וממילא ע"כ לומר דס"ל דזה לא מקרי טעם וצריך קרא לרבויא וא"כ לא אייתר לן קרא לנוקשה ולפ"ז אין מקום לקו' התוס' דלמא משום דכ"ש הוא עכ"פ אין לנו קרא לזה ועוד אמאי לא מוקמי' קרא לזה דמסתבר יותר ובזה נתיישב ג"כ קוש' מהרש"א הנ"ל דמבריית' דלעיל אין ראי' דשם לא הזכיר שום לימוד:

והנה כל זה אי אמרינן דנוקשה ותערובת המה ב' דברים חלוקים בטעמן והנה לפי הה"א ס"ל דתערובת היינו המ"ל ונוקשה משום שאינו ראוי לאכילה והמה חלוקים בטעמן ושפיר אייתי תניא כוותי' כדלעיל אמנם לפי האמת דמסיק הנא לכותח הבבלי וכו' אי מסרף קסרף בטלה דעתו ופי' הכ"מ לדעת הרמב"ם דזה פלוגתתן במסרף קסרף א"א בטלה דעתו ובנוקשה גם החסרון משום שאינו ראוי לאכילה ובטלה דעתו וא"כ נוקשה ותערובת שוין בטעמם וצריך רק רבויא אחד לשניהן ושפיר פסק הטור כל אלו הן בלאו וא"כ אפשר ליישב גם דעת הרמב"ם מהשגת הרמב"ן הנ"ל דלפי מה דס"ל להרמב"ם בפירוש המשנה דיש בו כדי לחמץ מוכח דזה אינו מקרי נותן טעם וא"כ אינו נלמד ממסרת וא"כ מאן דס"ל תרווייהו ל"ל דשניהם מנקרא אחד דרשו וע"כ לומר דשניהם שוין בטעמן ופלוגתא היא אי אמרינן בטלה דעתו בשניהם ובהא לא הוי ידעינן מזה לכן הוה ס"ל דפלוגתא הוא בהמ"ל:

סימן כ'

שה"ג תרמ"ה לפ"ק.

עוד בסוגי' הנ"ל.

במתני' ואלו עוברין בפסח כותח הבבלי ושכר המדי וכו' ופרש"י וא"ע עליהן בב"י הא דפי' כן י"ל משום דליכא קשיא לי' אי לענין אכילה קאי הו"ל למתני או ואלו אסורים או א"ע עליהן וכו' ואי כתית לאשמעינן דעוברין מן העולם ולריכין ביעור לינקט ליסנא קלילא ואלו מתבערין א"ו דנקט ליסנא דמשתמע לתרין אנפין דלריך ביעור וגם דעוברין עליהן. ועפ"ז כ' התוס' וגם ריב"א מדקדק מלשון עוברין היינו דריב"א רק חדא דהיינו מדלא נקיט אסורין או עוברין עליהם בפי' משמע דקאי אביעור אבל אידך דקדוקא מדלא תני מתבערין שהוכיח מזה דרלה לכלול גם עוברין עליהן לא מדייק ריב"א וא"כ אין הכרח בפי' לומר דאיכא ב"י דאורייתא אלא דלריך ביעור אי מדאו' אי מדרבנן ובזה א"ש מה שכ' תוס' אח"ז ור"ת פי' א"ע פי' האוכלין דהיינו שבא ליישב קוש' רש"י וריב"א דלא נקט עוברין עליהן דהיינו משום דעוברין קאי על המאכלים ולהכי לא מלי תני עליהן דבל לעולם אין כוונתו אלא לאסור באכילה ועוברין היינו מעל השלחן:

עוד יל"פ מ"ש פי' האוכלין משום דבמתני' תני ד' מיני מדינה שהם מאכלים ומשקים טובים וג' מיני אומניו' דלאו לאכילה קיימי. והנה י"ל לר"ת הא דתני עוברין מעל השלחן ולא סתם ותני אלו אסורין משום דלאע"פ שא"ל ביעור לדבריו מ"מ אסור להעלותן על השלחן שאוכל עליו משום דלא בדילי מני' ועי' בש"ך יו"ד סי' פ"ח וגזירה זו לא שייך אלא במאכלים טובים אבל במיני אומניות שאינם ראוי' לאכילה ואינם עומדין לכך אף שאסורים באכילה מ"מ לא שייך למגזר דלמא אתי למיכל מיני' ולפיכך פי' ר"ת מה שכתב וא"ע פי' האוכלין דהן עוברין לגמרי מן השלחן אבל מיני אומניות אינן עוברין כלל מן השלחן אלא שאסורים ואעפ"כ כייל להו בחד ליסנא משום דבעיקר האיסור שוין הן אמנם כן האמת ניתן לכתוב דנראה לענ"ד מלשון רש"י ז"ל לקמן דמה דתני הרי אלו באזהרה הי' מקום לפרשו לענין ב"י ולא לענין איסור אכילה אלא מדתני ואין בהם משום כרת דל"ש אלא באכילה משם נשמענה דגם באכילה יש לאו דהרי לא פי' על ה"א באזהרה כלו' אלא על ואין בהם משום כרת פרש"י אם אכלן אבל לאו יש באכילתן וקבה תרתי אמאי לא פי' על ה"א באזהרה הכי תיבות אם אכלן ולפ"ז גם מ"ש אבל לאו יש באכילתן שפת יתר דבפי' כאמר ה"א באזהרה א"ו דהאי הרי אלו באזהרה אריסא קאי דתכן וא"ע דפי' מן העולם עפ"ז מפרש אח"כ דל"ת דהביעור מדרבנן

מדרבנן בעלמא ע״ז תני ה״א באזהרה דעובר משום ב״י ממש והא דהוצרך לשנות ואין בהם משום כרת כיון דלא איירי באכילה כלל היינו ע״פ דרכו של הר״ן ז״ל דטעם ב״י משום חומרת חמץ וס״ד דדוקא חמץ שחייבין עליו כרת יש בו חומרא זו וכיון דחייבין עליו משום ב״י ע״כ דאיכא כרת וע״ז מפרש דאעפ״כ אין בהם כרת ופרש״י אם אכלן ומזה נשמע דלאו יש באכילתן ואף שפרש״י לקמן בד״ה מאן תנא דלאו נשמע מהרי אלו באזהרה היינו כיון דידעינן מדיוקא דאין בהם משום כרת דיש לאו ממילא מפרשינן אזהרה ג״כ אאכילה כמו אב״י אבל עיקרו אב״י נאמר שפתח בו התנא ואלו עוברין דמשמעותי׳ ביעור עכ״פ ולפ״ז יש הוכחה גמורה לפרש״י דלענין ב״י נאמר ע״פ דרכו בפי׳ המשנה עצמה:

ומה שהקשה ר״ת על רש״י יש לתרץ בפשוט דהנה רש״י בסוף סוגי׳ דטע״כ כתב ורבנן דפליגי עלי׳ דר״א בכותח הבבלי אלמא לית להו טע״כ דאו׳ נראה דמפרש כותח אית בי׳ טע״כ ממש ולא ס״ל כמ״ש בעה״מ ז״ל דאין בו רק קיוהא בעלמא ואדרבה לרש״י ז״ל הא מקרי טע״כ ולשיטתי׳ אזיל דפי׳ בחולין דף ל״ט ע״ב על יש בו כדי לחמץ היינו נותן טעם וכידוע שיש בזה פלוגתא בין הראשונים ז״ל וא״כ לפ״ז צ״ל דמאן דאית לי׳ אפי׳ כותח מדאו׳ אבל דריש לי׳ מיתורא דקרא דגם איהו ס״ל טע״כ לאו דאו׳ ולפ״ז הדבר פשוט דמתני׳ מצי אתי׳ כמאן דס״ל טע״כ דאו׳ ולא צריך קרא לענין ב״י ולא לענין אכילה אלא לענין נוקשה צריך קרא ועיי׳ מ״ש בענין זה לעיל בסוגי׳ זו בסופו:

ר״א מוסיף אף תכשיטי נשים הפי׳ בהוספתו בר״ן ובעה״מ ידוע ובפשטות י״ל לפי שהמג״א ברסי׳ תמ״ב פי׳ ענין נוקשה אף דאינו ראוי לאכילה הגונה מ״מ צ״ל דראוי לאכילה קצת י״ל דבא ר״א לחדש ולהוסיף אפי׳ מה שאינו בר אכילה כלל כמו ת״נ שא״ר לאכילה כלל ע״י הטיט המעורב בו וס״ל להשוות חמץ לשאור לגמרי. גם י״ל לפי שכל מה ששנו חכמים בלשון המשנה אין התכלי׳ אלא שיהי׳ בקי בהן לכן מר כי אתרי׳ דשכיחי שם ח״כ מוסיף והולך למען לא ילכו ולא יכשלו בם:

בתוס׳ מ״מ מדנקט אף משמע דמודה לת״ק וכו׳ עי׳ מהרש״ל שהקשה א״כ מאי מוסיף את״ק וי״ל דת״ק תנא ד״ג ע״י תערובת או נוקשה בעינים והוא הוסיף נוקשה ע״י תערובת ע״כ ועי׳ מהרש״א שהקשה עליו דא״כ בפשטות הוי להו לאתוי ראי׳ דע״כ מוסיף נוקשה ע״י תערובת וממילא דאית להו תרווייהו וע״כ לומר דתוס׳ לא ס״ל כבעה״מ אלא דמוסיף דגם זה מקרי נוקשה או חד״ג עי״ה ע״כ ולענ״ד נראה דצדקו דברי מהרש״ל ודבריו נאמנו מאוד דוודאי אי לא הוכיחו תוס׳ מלשונו דס״ל תרווייהו אסירי אין כאן קושי׳ כלל א״כ מאי מוסיף דאי ס״ל רק חדא מהני אסור ואידך שרי׳ א״כ י״ל שפיר דאשמעינן דגם זה מקרי נוקשה אבל לא עי״ת או להיפך דרק תערובת מקרי ולא נוקשה דע״כ ת״נ דומה קצת לתרווייהו כדמוכח מדברי תוס׳ הללו ג״כ וכ״ז ניחא אי ס״ל דחדא מתרתי שרי אבל אי תרווייהו אסירי א״כ מאי קמ״ל אפי׳ נאמר דמקרי נוקשה או תערובת ג״כ אסור וע״ז מ״מ קד״א דמקרי תרווייהו ובכה״ג שרי׳ קמ״ל דאסור וכן מוכח מלשון מהרש״ל דנקט בקו׳ א״כ משמע דבל״ז ניחא והוא לפענ״ד אמת ופשוט:

גמ׳ מאן תנא דחמץ ד״ג עי״ת ונוקשה בעיני׳ בלאו וכו׳ עי׳ רש״י ז״ל שפי׳ שאינו בעי׳ שנימוח וקשה צ״ל לפרש התערובת שהוא דוקא באופן שנימוח וגם מה שפי׳ נוקשה תכ״כ קשה ג״כ אמאי הביא לדוגמא דוקא תכ״כ שנעשה לבסוף ואפשר שנעשה במחלוקת שנוי׳ ועוד יש לדקדק בדברי רש״י ז״ל שנראה מלשונו שבכוונה פי׳ כאן כל עצמות פרטי׳ טבע הענינים של תערובת ונוקשה כאלו הוצרך לכך להבנת דברי המקשן פה וצ״ל דשפיר הוצרך לכך ודברים הללו נצרכים להמתיק קו׳ הגמ׳ דלכאו׳ קשה להבין מה זה קו׳ מ״ת דאית לי׳ הכי תרתי בלאו כיון דעכ״פ מצינו להדיא תנאי בחדא מינייהו דאית׳ בלאו מה זו תימה אם יסבור גם באידך מילתא ואין זה כ״כ מסוגי׳ הש״ס וצ״ל דעיקר קו׳ הגמ׳ כך היא דהא וודאי ידעינן מאן דדרש כל דריש ג״כ כל מחמצת לרבות חדא מהני תרתי מ״מ קשה היאך אפשר לרבות תרווייהו כיון דליכא אלא חדא ילפותא וכבר פלפלו האחרונים בזה והנה אם הי׳ להם איזה דמיון להדדי שפיר י״ל דתרווייהו ממקרא אחד דרשו אבל באמת אין לדמותם כלל לפי פשטן של דברי׳ שהרי נוקשה בעיני׳ הריעותא היא מה שאינו ראוי לאכילה וזה איננו בתערובת וריעותא דאיכא בתערובת איננו בנוקשה וא״כ לשון המקשן מאן תנא בלשון תימא איך אפשר שיסביר תנא חד נוקשה בעיני׳ וחד״ג עי״ת באופן שהם דברים שאינם דומין להדדי כלל ותרווייהו בלאו ולא בכרת דכיון שאין בהם אלא לאו ע״כ נלמד מהאי ילפותא ואיך אפשר למילפינהו מחד קרא ומטעם זה כדי לאלומי לקו׳ הגמ׳ נחית רש״י לפרושי׳ שזה הוא טוב רק שבתערובת כ״כ עד שהוא נימוח והוא בהיפך ממש מנוקשה שהוא רע אבל הוא בעין ולכן נקיט רש״י לדוגמא תכ״כ לפי שהוא היותר גרוע שבמיני נוקשה שמעורב בו טיד:

וע״ז משני ר״ח מהני אמוראי ע״פ דרכו דע״כ ר״מ סובר תרווייהו או כר״כ ר״א וכו׳ ואי קשי׳ לפי האמת איך הוא בגדר האפשרות לפי תמיהות המקשן. י״ל דלהכי תנאי מוכרחין לומר דכל מה שנסתפקנו בין בתערובת ובין בנוקשה ריעותא חדא היא משום דהוי שכדה״כ דנוקשה בוודאי האי ריעותא אית בי׳ ולפי מה שפי׳ הכ״מ שיטת הרמב״ם דס״ל למסקנא פלוגתייהו בתערובת הוי ג״כ במיסרף קסריף וא״כ פליגי נמי אי בטלה דעתו או לא ובזה מובן מה שהאריך רש״י בד״ה שיאור א״ר לאכילה ולשאור נמי לא דמיא היינו משום שע״ז סובב הענין אי מדמי׳ חמץ לשאור דל״א בי׳ בטלה דעתו וגם בזה ניחא

ניחא מה שפי׳ רש״י שיאור א״ר לאכילה והוא לכאורה בלתי מובן ועכצ״ל דהיינו שאין דרך ב״א לאוכל פת לפי שילא מכלל מלה ולא נתחמץ כ״ל ולכאו׳ אכתי לא דמי לנוקשה רע ממש ולהנ״ל ניחא כיון שאין הדבר תלוי אלא בזה אי אמרי׳ בטלה דעתו או לא א״כ כל אנפין שוין:

עוד נ״ל ע״פ דברי בעה״מ דמכל ילפי׳ שפיר תרווייהו דכל מרבה הכל [ועיי׳ פירש״י שבת ס״ד ע״ב ד״ה יכול שאני מרבה וכו׳ הואיל וכתיב כל נראה דנתכוון לכך דהוקשה לו היאך הוי ס״ד לרבות עוד יותר וע״ז פי׳ הואיל וכתיב כל וכל מרבה הכל] ולפי דעתי דבר זה מרומז במה שפירש״י והאי לאו דנוקשה נפקא לי׳ מכל מחמצת כל ריבויא הוא כדלקמן דקשה כיון דאידם ר״י אליבא דר״מ דס״ל תרווייהו בלאו א״כ אמאי נקט טפי ילפותא דנוקשה מתערובת ועוד שאין זה דרכו של רש״י ז״ל להקדי׳ פי׳ מה דתלי בשקלא וטרי׳ דלקמן דהא אח״ז שקיל וטרי בהא אי יליף מכל או מחמצת וכן תיבות כל ריבוי הוא הוא שפת יתר ולהנ״ל א״ש דהוקשה לו ע״פ יסוד קו׳ הגמ׳ א״כ באמת קשה כיון דתערובת חמור ונוקשה לר״י א״כ דלמא אתי קרא לרבוי תערובת ולא נוקשה ע״ז פי׳ שפי׳ והאי לאו דנוקשה כפ״ל מכל מחמצת כל דייקא ריבוי הוא דלענין תערובת אין חילוק בין כל למחמצת אבל נוקשה לא מלי יליף אלא מכל דריבוי הוא ר״ל שמרבה הכל:

והנה לקמן פירש״י סתם דיליף מכל מחמצת כדלקמן היינו משום דלר״א שפיר איכא למימר דכפ״ל תערובת ממחמצת ממשמעות התיבה ונוקשה יליף במכ״ם ובפשטות נ״ל דס״ל דתיבת מחמצת אין ללמוד ממנו אלא חמץ ע״ת אבל נוקשה אין במשמעותי׳ כלל לכן בנוקשה פי׳ דאין ללמוד אלא מכל אבל גבי תערובת פי׳ סתם כדלקמן בין ממשמעות ובין מכל ולפמ״ש לעיל אתי נמי שפיר מ״ש תוס׳ בד״ה מאן תנא משמע בשמעתין דאי לאו דאיתרבי חמץ נוקשה למלקות אפי׳ איסור אין בו. וקו׳ מהרש״א ידוע ועוד קשה המשך תוס׳ למה הוצרכו להקדים הקדמה זו לקושיתם וע״פ הנ״ל ניחא דהוקשה להם מאי קמתמי איך אפשר למילף מחד קרא דלמא מקרא לא יליף אלא תערובת ונוקשה מסברה החיצונה הוי חמץ כמו שאור רק דמיעטי׳ קרא ונכרת או גם ממלקות כיון דל״ל כ״מ לאהדרי׳ ללאו ואפי׳ אם נאמר דלית בי׳ אפי׳ מלקות מ״מ א״כ באזהרה דתנן במתני׳ כמ״ש הפ״י דאזהרת איסור היא א״ו דמסברה חיצונה ל״ל כלל דנוקשה מקרי חמץ וע״ז בנו קושי׳ דא״כ מנ״ל גבי תודה אולם לפמ״ש לעיל דמפרשי׳ משמע דהרי אלו באזהרה אין הכוונה לענין אכילה אלא אב״י א״ש טפי פי׳ תוס׳ דהכא דמשמע בשמעתין דבלא קרא אפי׳ איסורא ליכא דהרי במסכתינו לא הזכירו כלל לענין לאו והא דתני ואין בהם משום כרת ולא תני רבותא טפי דאפי׳ לאו אין בהם משום דכיון דלא איירי לענין אכילה אלא מב״י א״כ תכל אך למותר הוא אלא ואין בהם משום כרת הוצרך להשמיענו דלא תימא כר״ן ריש שמעתין וכמש״ל:

כל הרואה בדברי הרמב״ם פ״ג ישתומם דלא כ׳ רק דין שיאור ולא הביא כלל דין נוקשה וכבר עמד הלל״ח בזה וכלפענ״ד דרמב״ם סובר דגם תערובה העבדנין ומלוגמא וכדומה מטעם נוקשה נגעה בה וכיון דמוכח מסוגי׳ דשם דאין זה אלא מדרבנן מדאינו עובר בב״י דאו׳ כדמוכח שם ובקלתן אפי׳ איסור דרבנן לית בי׳ בשהייתו מוכח מזה דנוקשה דרבנן וא״כ כיון שהביא האי דעריבת העבדנין לא הוצרך להביא גם איכך משום דגם במסכתינו לא נשנו אלא שיהי׳ בקי בהן ואולי בגבול הרמב״ם ל״ש כ״כ וגם כיון שמותר לשהותו לא הוצרך להזכירן דלענין איסור אכילה א״צ להיות בקי בהן כיון דלאו לאכילה עומדי׳. וממילא א״ש נמי שיטת הרי״ף דפוסק דלא כסתם מתני׳ משום דסוגי׳ דעריבת ומלוגמא סותרת ומסקנא דלא כסתם מתני׳:

הנה לכאו׳ פלוגתת ר״י ור״נ בשמעתין הוא דבר כפלא וסברות הפוכות דלר״י תערובת חמור מנוקשה ולר״נ לא די דלא חמור אלא דגרוע וקולא. ונ״ל לחדש ולומר דפליגי בפי׳ תערובת חמץ במאי קא איירי אי במשטר קשטר ופליגי בהמ״ל או במשרף קשרף ופליגי בענין בטלה דעתו אצל כ״א ולפ״ז א״ש הכל נכון דר״י ס״ל דמיירי במשטר קשטר והא וודאי עדיפא בסברה מנוקשה רע שאין ראוי לאכילה ומנא אמינא לה ממה דהקשו תוס׳ בנזיר דף ל״ז לאביי דדריש כל גבי שאור בל תקטירו להקטרת חצי זית לאודיי בלי צירוף היתר א״כ גם בחמץ נימא הכי לר״א ואמאי אוקמי׳ בהמ״ל ותי׳ דא״א למידרש הכי גבי חמץ משום דכתיב לא יאכל ואין אכילה פחות מכזית המורס מדבריהם דקשה לרבות מיתורא דקרא מה שהוא כנגד משמעות הקרא והנה גם הא דכל איסורי׳ פטורים או מותרים שלכדה״כ הוא ג״ב יוצא ממשמעות לשון אכילה ואם באנו לרבות נוקשה רע שאינו ראוי לאכילה הרי אנו מרבי׳ מה שהוא כגד משמעות הקרא אבל המ״ל איננו כגד המשמעות כנראה בעליל מדברי תוס׳ הנ״ל ולכן לר״י תערובת חמור מנוקשה משום שאיננו נגד משמעות לשון אכילה אבל ר״נ מפרש כותח ודכוותי׳ במשרף קשרף ולכן לדידי׳ נוקשה עדיף ומתערובת חמץ דלפי פירושו אית בי׳ תרתי לגריעותא שאין החמץ בעין ואוכלו שלא כדר״א ואי תקשי מאי פריך ור״י מ״ט לא אמר כר״נ הא לפי פירושו גם החולק עליו מודה דתערובת חמור אמנם כן אני אומר לאידך גיסא דהיא גופא קשי׳ כיון שלא נתפרש במשנתינו גדר תערובת חמץ א״כ אמאי אינו מפרשי כר״נ וע״ז משיב משום דאכתי לא נלמד ממנו דאף שאין תערובת כזה חמור מ״מ אינו קל ממנו באופן שנוכל ללמוד ממנו לנוקשה וכן בר״נ להיפך וידיעת ההפכי׳ אחת היא:

במהרש״א בד״ה פירש״י לענין כרת לא כ׳ וכו׳ ע״ש שהביא דברי בעה״מ

בעה"מ דהוי מיעוטי' ממש לומר כל האוכל בכרת ואין כל חמץ בכרת וכו' והקשה המהרש"א דא"כ מאי פריך מאי חזית וכו' אימא לרבות עירובו איך אפשר לומר כן דהא מיעוטא קרא בפי' ועוד הקשה ע"ש ולפענ"ד הדבר פשוט כוונת בעה"מ דדוקא אי ידעינן דהיכי דקאי באכלין לא מרבה נאכלין אז הוי שפיר מיעוטא ממשמעות המקרא כל האוכל בכרת ולא כל חמץ אבל קודם שידעינן כ"ז וס"ד דכל מלי קאי לרבות הנאכלין א"כ אין זה בגדר מיעוט כלל דאיך אפ"ל כל אוכל ולא כל נאכל דמהיכי תיתי דלמא אוכל אחמץ קאי ולרבות ולא למעוטי דהרי כל עצמו שבא למעט לא נלמד אלא מדכתיב גבי אוכל ולא גבי נאכל ובזה מיושבים כל קושיותו ע"ש:

על מ"ש הטור בסי' תמ"ב כל אלו לר"א הן בלאו וכו' וכבר עמדו וישבו על מדוכה זו גדולי האחרונים ליישב מה שהקשה עליו הב"י שהוא נגד מסקנת הגמ' ת"כ דר"י וכו' ש"מ נוקשה לר"א לית לי' וגם בעניי הכינותי איזה תירוצי' בדרכים שונים הלא הם כתובי' לעיל וכעת אנה ד' לידי לתרץ דבריו בדרך חדשה אשר לא דרכו בה הקדמונים באופן שלא זו שלא נשמע מדברי ר"א דל"ל נוקשה אלא אדרבה מפורש יוצא בדבריו דאית לי' נוקשה בלאו. ואדרבה מה"ט דפוסקי' כר"י מוכח דר"א אית לי' תרווייהו בלאו דהנה דהא דאמרו ת"כ דר"י פירש"י דתערובת חמור מנוקשה והנה נלבד שלא השמיענו בזה דבר חדש מה שקשה להבין וצריך פירוש עוד קשה אמאי לא פי' הת"כ כפשוטו דמייתי ראי' לדר"י דמתני' לאו ר"א היא דהא ל"ל נוקשה בלאו ונלפענ"ד דהנה לפמ"ש הרא"ש בשמעתין בפי' שכר המדי וחומץ האדומי דמיירי שנתערב בהם מים וכן מפורש בירושלמי וכולהו ע"י מיא ולפי מה שפסקו הפוסקים כל תערובת מים ומ"פ הוא חמץ נוקשה א"כ מאי קאמר ואלו נוקשה לא קאמר הא שכר וחומץ חמץ נוקשה היא בשלמא בשכר המדי יש לתרץ דכיון שאין קוטפין את התמרים קודם בישול השכר אלא שע"י הכבישה והבישול נסחטו מימהן לתוך התערובת לכן אפשר להשעורים להתחמץ בתוך המים קודם שיתערב עמהם מוץ התמרים אבל בחומץ האדומי שהוא תערובת מי' ויין קשה דהרי הוי מ"פ ומים:

וראיתי לתוס' בפי' כל המנחות דף כ"ד ע"ב והא דאמר בר"פ א"ע חומץ האדומי דרמי בה שערי ל"ל שנתחמצו השעורי' כבר במי' והנה כוונת התוס' לפמ"ש שם דמ"פ לחודיי' אין מחמיצין כלל והנראה שפי' חומץ האדומי דלא כפי' הרא"ש ע"פ הירושלמי הנ"ל והוקשה להם דא"כ איך נחשב חומץ האדומי לחמץ ותי' של"ל וכו' והנה לכאו' האי תירוצא צריכה תבלין דמהי תיתי נאמר שנתחמצו השעורים במי' ובברייתא מפורש שבתחלה היו יינם מחמיץ ואח"כ הוכרחו לתת לתוכן שעורין אבל שברו אותם תחלה במי' לא הוזכר כלל. והנראה שכוונתם כיון שנותנין השעורים לרבות החמיצות וע"כ מצד כח החימוץ שבשעורים וא"כ לפי מה דקיימו שם מ"פ אין מחמיצין א"כ ע"כ ל"ל שנתחמצו השעורים במים ולא זו בלבד כדי לחזק שיעשה אלא שצריך כן לפי טבע המאכלות והנה כ"ז אי דייני' לענין מ"פ אי מחמיצין כלל או לא תי' שפיר דלהאי שיטתא צריך בלא"ה להחמיצם במים אבל לפי מה שפי' הירושלמי דכלהו ע"י מים א"כ מידי חמץ נוקשה לא נפיק ואולי שדי בזה לענין שיפעול לעורר כח החמיצות שביין ולהפסידו ושוב אין כאן הוכחה שנתחמצו השעורים במים [וגם בלא"ה אלא לבנות קו' על האי ל"ל שבתוס' ולדחות דברי ר"נ] א"כ מאי פריך ואלו נוקשה בעינא לא קתני דהא שפיר תני חומץ האדומי ואטו כי רוכלא ליחשב וליזל ולכאו' אפשר ליישב דבגמ' קאמר ואלו נוקשה בעינא לא קתני והוא אמת דהרי אם נאמר דחומץ הוא חמץ נוקשה עכ"פ לאו נוקשה בעיניי' הוא דהרי בתערובת הוא ע"כ אך ז"א דלמד במכ"ש אם נוקשה בתערובת אסור נוקשה בעינא לכ"ש אך אעפ"כ אתי' הוכחה שפיר דהרי הקשו תוס' דלמא נלמד במכ"ש ותי' דא"כ הו"ל למתני לאשמעינן דאין בו כרת ולפ"ז מיושב שפיר קושיתו דמחומץ אין ראי' דהוא בתערובת ואי דכ"ש בעינא הא לר"כ לא צריך למתני' לאשמעינן דאית בי' לאו אלא דלית בי' כרת ולהא מילתא ליכא למילף בעינא מבתערובת והתינח לר"כ אבל לר"י דתערובת חמור מנוקשה מעיקרא לק"מ דשפי' ילפי' מחומץ האדומי במכ"ש על נוקשה בעיניי' ולדבריו עיקר הרבותא הוא לאשמעי' דאית בי' לאו דלענין דלית בי' כרת בלא"ה ידעינן מחמץ ד"ג ע"י תערובת דחמור לדבריו ואעפ"כ ליכא כרת וכיון דרק לענין לאו איצטריך לאומרא שפיר ילפי' נוקשה בעיניי' וזש"פ רש"י ת"כ דר"י דתערובת חמור מנוקשה דוודאי לא מוכח מהאי ברייתא אלא האי מילתא בלבד דאי ס"ד דר"כ דנוקשה חמור א"כ קשה אמאי לא תני וכ"ת דלמד מחומץ הא עיקר הרבותא לדברין הוא לענין מיעוטא דכרת ולענין זה לא נשמע בעיניי' מחומץ וא"כ ע"כ נוקשה לר"א לית לי' בלאו ולא בכרת אלא חדא מתרתי אית לי או שהוא בכרת ג"כ או דאפי' בלאו ליתי וחומץ האדומי מיירי שנתחמצו השעורין במים ב"כ וב"כ לית לי' לר"א תרווייהו באזהרת לאו גרידא ור"מ ג"כ לית לי' תערובת אליבא דר"ג וא"כ מתני' דלא כמאן א"ו כר"י דתערובת חמור מנוקשה וא"כ מתני' בין לר"מ ובין לר"א דלדבריו אף ר"א אית לי' נוקשה בלאו כלמד מחומץ כהנ"ל ולפ"ז נדקו דברי הטור דלפי מאי דת"כ דר"י דתערובת חמור ונוקשה שפיר כל אלו הן לר"א בלאו:

ולהדורי בעלמא י"ל בתירוץ קושיתו ע"פ מ"ש הכו"ב מהד"ק סי' כ"ב דמאן דבעי למימר מ"פ עם מים הוא חמץ נוקשה ונוקשה דרבנן הוא אוחז החבל בתרין ראשין דא"כ מאי האי דקאמר ר"ל במנחות דף אומר הי' ר"ש מגבלה במים וכשרה אכתי חמץ נוקשה הוי וע"כ ל"ל חדא מתרתי או הוי ח"ג או אי הוי נוקשה ל"ל דנוקשה דאו' דבחמץ דרבנן כ' תוס' לעיל דלא הוי חמץ לענין מנחות דשאור דר"י לר"י לא הוי חמץ לענין מנחות ולפ"ז שפיר מוכיח הגמ' דע"כ ר"א ל"ל

ל"ל נוקשה וחומץ מיירי שנתחמצו השעורין במי' דאי ס"ל נוקשה דאוי' הוי ל"ל דוגמא אחרת דבמה שהזכיר חומץ לא אשמעינן עדיין מידי דמאן דחשיב וטעי שפיר קטעי ומאן דלא ס"ל נוקשה דאוי' הא ע"כ סובר דנוקשה עם מ"פ הוי חמץ גמור אך לפי מה שחולק הגאון בעל מראה כהן על הנוב"י כמ"ש במהד"ת סי' כ"ז דאי ס"ד כמ"ש הנו"ב שא"א לאחוז החבל בתרין ראשין א"כ גם פסקי הרא"ש סותרין אהדדי דפוסק מ"פ עם מים הוי נוקשה והטור כ' בשמו דנוקשה דרבנן א"ו ל"ל דאף אי נוקשה דרבנן א"ש האי דמגבלה במים משום דלענין מנחות אפי' חמץ דרבנן פסול כל שאלא מתירת מלה וכמ"ש בר"פ כה"מ מדרשא דמלה תהי' הכתוב קבעו חובה:

ומ"ש תוס' דשאור דר"י לר"י אינו פוסל הוא לפי הס"ד דלא אסיק עדיין מדרשא דמלה תהי' אבל לבתר דידעי' מהאי דרשא שפיר פוסל ולפ"ז אכתי כלמד נוקשה מחומץ האדומי ול"ל דאכתי אפשר למטעי ולא תקשה מחמץ משום דאז הוי ח"ג דלפי הנ"ל א"ל לזה ונשארנו על סברה הראשונה דמ"פ עם מים לא הוי חמץ ממש דע"כ אין כאן פלוגתא ושקלי' וטרי' במציאות וע"כ ל"ל דהא וודאי מ"פ עם מים מימלו קל ותפל אלא אם נאמר כהוכחת הנו"ב אז מוכרחין ע"כ לומר דזה ג"כ מקרי חמץ גמור אף שלפי החוש לא נתחמץ כ"ל ולפ"ז י"ל שיטת הטור דהכא בסוגי' דפסחים קיימי' מקודם שידעינו דרשת מלה תהי' ושפיר קשה אמאי לא חשיב נוקשה ובחומץ לא השמיענו כלום דמי שחולק ע"כ סבירא דמקרי ח"ג דלא תקשי ממנחת נסכים דדרש ה"ע כמ"ש תוס' שם במקומו א"ו דל"ל נוקשה. אבל לבתר דאסיק במנחות האי ילפותא דמלה תהי' ממילא הדרי' לסברה הראשונה ורא"י חוסי' דמ"פ עם מים לא הוי ח"ג ואפי' למ"ד נוקשה לאו דאוי' מ"מ לענין מנחות פיסל כיון שאלא מכלל חמץ וא"כ שפיר תני ר"א נוקשה ע"י חומץ ולא תקשי דאיך נדע את הדבר אשר לא דברו בפי' דהש"ד יחלוק ויאמר דמ"פ עם מים ח"ג לפי' דברי הנו"ב דלפי דברי בעל מראה כהן הא כ"ע אית לי' דלא הוי טפי מחמץ נוקשה ומה שהקשו עוד אהטור שכ' ולדבריהן מותר להשהותן דקשה קו' תוס' בריש מכילתין דשאור ישרף ולפש"ד שאור שאני דהרי נסתפקו בגמ' חולין כ"ג אי ספיקא הוי או ברי' בפ"ע ולפ"ז א"א להשהותו אמנם כן שבתי וראיתי בלשון רבותינו בצ"ת וראיתי שלא בנו הוכחתם על משנה דשאור ישרף והאוכלו פטור אלא מברייתא דשמעתין וגם כתבו ואיכא נ"ד ג"כ בתערובת דלמה הילרכו לזה אלא דמשנה אין ראי' שלא הוזכר רק שאור ואיכא למימר כהנ"ל לו כמו שראיתי לפי ע"ד דשאור שאני דכיון דמתקרב אל תוך התנור מתחמץ ולכן בנו יסודותם בהררי קדש ע"פ סקלא וטרי' דשמעתין בברייתא מוכח דאף עי"ת הדין כן והתם ליכא למימר כהנ"ל אלא ע"כ דאמרינן לא פלוג ולד"ה אסור להשהותן:

סימן כ"א

בסוגי' דהואיל

מתני' כילד מפרישין חלה בטומאה ביו"ט ופירש"י ולשורפה א"א שאין שורפין קדשים ביו"ט וקשה לי לפי מאי דאיתא בפ' ב"מ אין מדליקין בשמן שריפה ביו"ט וקאמרו שם טעמי' חזקי' ואביי ורבא עד שבא ר' אשי ולימד הו"ל יו"ט עשה ול"ת וכו' וכתב תוס' שם דהא דקאמרו איכך אמוראי טעמי' אחרי' ולא משום עשה ול"ת הייכו דס"ל דיו"ט לא הוי רק לא תעשה גרידא ולפ"ז קשה ליתי עשה דתשביתו ולידחי ל"ת דיו"ט ואע"ג שכ' המג"א ברכי' תמ"ו דמה"ט לא דחי משום דמשהה חמצו ודעתו לבערו איכו עובר עליו מ"מ במתני' הרי כבר הקשו אחרונים קו' זו מאי כילד מפרישין הא א"ע עליו וע"כ ל"ל א' מן התירוצים דמיירי בז' של פסח וכדומה באופן דלא שייך תי' זה וא"כ קשה ליתי עשה ולידחי ל"ת ולריב"א ניחא דס"ל שם דשריפת תרומה לצורך הוי ג"כ בכלל שריפת קדשים ואסור גם לחזקי' מטעמי' אבל לר"י דס"ל דלא הוי בכלל איסור שריפת קדשים דלא דמי' לקדשים שאסור בהנאה בשעת ביעורו ותרומה מותרת רק דשלא לצורך כלל אסור משום איסור יו"ט דלקדשי' צריך קרא יתירא לאסור שריפתן אף שהוא שלא לצורך הנאה כלל הייכו משום דס"ד דמותר משום מלות ביעור אבל בתרומה לפי מ"ש התוס' שם לית בי' מלות ביעור רק מדרבנן וא"כ לא אילטריך קרא לאסור רק דאסור משום לא תעשה כל מלאכה וא"כ הכא דאיכא עשה דתשביתו ולידחי לאו דלא תעשה כל מלאכה ואשבתי בדעתי דאפשר דעשה דתשביתו לא שייכא רק היכי שגוף החמץ שלו אז לות' תורה לו שיבערנו מן העולם כיון שהוא שלו אבל בשאין החמץ שלו רק שעובר מטעם קבלת אחריות אז לא קאי רק בל"ת אבל עשה דתשביתו איכו נוהג בו:

ועוד י"ל דלכאו' קשה מאי כילד מפרישין נבטלנו קודם שיבוא לידי חימוץ שוב ראיתי קו' זה בשם הפר"ח ול"ל דעדיין עובר מדרבנן וכיון דמדרבנן הוא שוב אין מקום להקשות שידחה מלות תשביתו דרבנן לאו דמלאכה מדאורייתי' ועוד יש ליישב קו' הפ"ח ע"פ מ"ש לעיל דתשביתו לא שייך רק בחמץ שלו א"כ לרש"י ניחא דתשביתו מטעם ביטול או אפי' לתוס' דמטעם הפקר כגעו בה עכ"פ כ"ז לא שייך רק בחמצו שלו אבל בחמץ של חבירו מה מהני מה שמחשיבו הוא כעפר או שמפקירו ובזה מיושב ג"כ מה שיש להקשות על שיטת הר"י דף כ"ח דמשהה חמצו ע"מ לבערו איכו עובר עליו א"כ לשהותה עד לערב ולהנ"ל ניחא דג"ז דוקא בחמץ שלו לפי שיש בו עשה ומנתק הלאו אבל בקבל אחריות כיון שאין בו עשה עובר אפי' במשהה ע"מ לבערו:

בתוס' ד"ה עד שתאפה וא"ת אמאי לא סריכן לאפות חלה טמאה מטעם דארסב"א

דארשב״א וכו׳ שהפת נאפה יפה וי״ל דאסור משום דנהנה מחלה טמאה שאסור׳ בהנאה שלא בשעת ביעורה ואף דהוי זוז״ג הא ר״א לשיטתי׳ דזוז״ג אסור ועוד לכתחלה עכ״פ אסור לכ״ע ומה שכ׳ תוס׳ דהואיל ואי בעי מיתשל עלה הדר הו״ל תרי הואיל אפ״ל לדעת רש״י דס״ל דלא הוי תרי הואיל דהא אפשר לאפות החולין תחלה בלא שום הואיל ואח״כ ישאל על חלתו ויפריש חלה ממה שכבר נאפה ואח״כ יוכל לאפות להדיא החלה הראשונה שהיא עתה חולין והנה אבות העולם נחלקו בהואיל דיו״ט אי הוי פטור ומותר או אסור מדאו׳ או מדרבנן ויש להוכיח דאיסור דאו׳ אין כאן מדמקשה לי׳ רבה לר״א א״א ל״א הואיל היאך אופין מיו״ט לשבת משמע דניחא לדידי׳ ואי ס״ד דאסור מדאורייתא לדידי׳ ג״כ מי ניחא:

אמנם להיפך ג״כ מוכח דהיתר לגמרי יש כאן דלכאו׳ צריך להבין כשהשיב לו משום עירובי תבשילין מה חשב בדעתו וכי איסור דאוריי׳ ישרי משום עירוב תבשילין וכמו שהקשה א״כ והשיב מדאו׳ צרכי שבת נעשין ביו״ט ואמאי לא השיב לו את זה מתחלה ג״כ דמדאוריי׳ אין כאן איסור ול״ל שהי׳ סובר דזה פשוט ואל״ל דאיסור דאוריי׳ אין כאן והי׳ סובר שמקשה לו רק היאך התירו לגמרי ולא אסור עכ״פ מדרבנן וע״ז השיב לו משום עירוב תבשילין וכשראה א״כ שאינו יודע כלל שמדאו׳ מותר אז השיב מדאו׳ צרכי וכו׳ וא״כ עכ״ל דמשום הואיל מותר לגמרי דאי ס״ד דאסור עכ״פ מדרבנן ז״כ איך חשב שמקשה לו רק עבור איסור דרבנן וא״כ לדידי׳ מי ניחא אלא ע״כ דלדידי׳ דטעמא משום הואיל מותר לגמרי וכ״ז אינו מוכח רק דרבה חשב כן בשיטת ר״ח אבל להאמת אינו מוכח:

בד״ה רבה א״כ בטלת כל מלאכת שבת וכו׳ רבים וכן שלימים ראו גם תמהו מה זה שייך במלאכת שבת טעמא דהואיל בשלמא גבי יו״ט י״ל בדרכים שוני׳ או כמ״ש המג״ש דכיון דאפשר ויש מקום שיהי׳ צורך אוכל נפש ביו״ט הו״ל במשמעות הקרא אך אשר יאכל לכל נפש דמשמעות הקרא הוי מאכל שיהי׳ לו מליאות שיבוא באיזה אופן לידי אכילה וכן י״ל דמקרי עכ״פ צורך קצת וכ״ז ביו״ט אבל בשבת קשה בשלמא לענין חיוב מלקות י״ל או משום דבתר מחשבתו אזלינן אבל שיהי׳ מותר מה״ט קשה וי״ל דכיון דבשבת מלאכת מחשבת אסרה תורה וצריך שיכוון למלאכתו וכיון שאפשר שלא יבא לידי איסור אי אמרינן הואיל א״כ לא הוי מלאכת מחשבת. ועפ״ז יש ליישב מה שקשה בדברי תוס׳ לקמן בד״ה ולרשב״ג שכ׳ דפליגי אי אמרינן הואיל דלא שכיח דקשה לרשב״ג שדוחה קשה כיון דהוא ס״ל דאף הואיל דל״ש מהני א״כ מה יענה לקו׳ תוס׳ כאן א״כ בטלת מלאכת שבת כיון דלא ס״ל לתרץ כתי׳ התוס׳ ודוחק לומר דבהא פליגי אי הואיל ואי בעי פדה שכיח הוא אי לא ולפי הנ״ל דהא דלא שכיח מהני רק לענין שבת שלא יקרא מלאכה הכעשים בלי כוונת איסור עד שיבטל ממנו עי״כ תואר מלאכת מחשבת דבר זה נסתר מכח מה דלא שכיח הו״ל כמכוון לאיסור כיון שהיתר לא שכיח אבל לקמן דקאי גבי יו״ט כיון שיש לו מליאות בעולם שיהי׳ צורך יו״ט ס״ל צרשב״ג אף דל״ש מ״מ הו״ל בכלל אך אשר יאכל לכל נפש כיון שיש לו מליאות:

ועל קו׳ תוס׳ עצמה יש ליישב דבלא זה י״ל דפליגי ת״ק ורשב״ג אי מעשה שתי הלחם דוחה יו״ט וכמו דס״ל לר״א אפי׳ בשבת כמבואר בשבת קל״א ע״ש דלרשב״ג סובר דדחי ות״ק אית לי׳ דלא דחי אבל השתא דאמרי׳ צורכי שבת נעשה ביו״ט א״א לומר דאית לי׳ מקרא דדחי דמדאו׳ בלא״ה שרי ועכ״ל דפליגי באיסור דרבנן אי רבנן אסרו או לא ולא הוי ידע המקשן טעמא במאי פליגי עד דמשני דפליגי בהא דשבות רחוקה:

ברש״י ד״ה ביו״ט מיבעי׳ וכו׳ ובהכי ל״ל הואיל משום דאכתי לא חזי עד שישחטו את הכבשים וכו׳ והקשו תוס׳ כיון דאכתי לא ידע הא דלכס וכי׳ בשביל שאינו ראוי וכו׳ ושלמי חגיגה שמותר לשוחטן וכו׳ אפשר לומר דהא דשלמי חגיגה מותר לשוחטן לא הוי טעמא משום הואיל ולא משום דחזי לאדם כלל אלא קרא דוחגותם אתא דחגיגה דוחה יו״ט ממשמעותי׳ דהאי קרא אפי׳ אי הוי נזיגה דבר שלא ניתן לאכול:

בד״ה ואי אמרת וכו׳ וכל דבר שהוא מלות ל״ע מאי מליה דאו׳ איכא באכילת שבת הלא וקראת לשבת עונג אינו אלא מדברי קבלה ומה שדרשו מתלת היום לשלש סעודות וודאי דהוי רק רמז ואסמכתא וכ״ל דוודאי אם אינו רולה לאכול בשבת כלל לא הוי מלוה דאו׳ לאכול רק מדברי קבלה אבל אם רולה לאכול כיון דהכנה דאו׳ ואכילת שבת לריך הכנה א״כ כשמכין מבעוד יום מלוה קעביד מלוה דוהכינו את אשר תאפו אפו ועי׳ במג״א סוף סי׳ רכ״ח:

בפסחים דף ס״ג תוס׳ בד״ה האי מחוסר מעשה הקשה ריב״א דבפ׳ אלו עוברין מסיק כתישה ביו״ט מי שרי משמע דאי הוי שרי אמרינן הואיל אע״ג דמחוסר מעשה וכלפענ״ד ע״פ מ״ש תוס׳ ורשב״א גבי רוב נשים מתעברות ויולדות דלא מקרי רובא דתלי׳ במעשה משום מלות פו״ר וא״כ ה״נ היאך אמרו גבי ערל דמקרי מחוסר מעשה הלא מלווה על כך ול״ל דסברת הרשב״א שייכא דוקא היכי שאין עיכוב למלוה אבל הכא גבי ערל ע״כ דמיירי שמתו אחיו מחמת מילה וכיון שכן לא הוי מלווה ע״ז ואי מיירי במומר לערלות או שמילת בניו ועבדיו מעכבתו בין כך ובין כך יש כאן עיכוב שלא יעשה בשביל כך המליה או שהוא מומר ובשביל זה לא שייך סברת שמפני שהוא מלווה ועומד וודאי לא יניח המלוה מלעשות דהרי חזינן שהניחה עד עתה לכן הוי מחוסר מעשה והניחא כאן אבל התם גבי כיסוי הדם אי הוי שרי כתישה ביו״ט לא הוי מקרי מחוסר מעשה כיון דמלווה ועומד לא מקרי מחוסר מעשה: בתוס׳ ד״ה לא תקרא לא שם עד שתאפה ותימא בשלמא פקול

פסול קדש וכו' אבל תרומה טמאה שיכול ליהנות ממנו וכו' וצ"ל עפמ"ש ליישב מה שהקשו הראשוני' על הא דמצות לאו ליהנות ניתנו שעושה מצוה ומקבל שכרו וכדומה ופקודי ה' משמחי לב ואמרתי בדיוק הלשון לאו ליהנות ניתנו והוא לשון מיותר והו"ל למימר מצות אין בהם הנאה וגם איזה פלוגתא שייכא בזה אי ליהנות ניתנו או לאו וגם פירש"י קשה לאו ליהנות אלא לעול על צואריהן ניתנו :

ונ"ל עפמ"ש המ"ל בהל' יסודי התורה בטעם הרמב"ם דס"ל דאין לוקין על הנאה היינו משום דכיון דדבר אכילה הוא כל שאר הנאות חוץ מאכילה המה נקראים שלא כדה"נ המורס מדבריו שדבר המיוחד לדבר אחד כל שאר הנאות מקרי אצלו שלא כדה"נ וא"כ ניחא דכיון דמצות לאו ליהנות ניתנו רק לעול על צואריהן לעשות בשביל החיוב המוטל אקרקפתא דגברא א"כ כל הנאה שיש לו ממנה מקרי שלא כדה"נ וא"כ ה"נ כיון דתרומה וחלה זו דבר אכילה היא א"כ ההנאה שיש לו בשעת הבערה שלא כדה"נ מקרי ולא הנאה מקרי וכמו דלא אמרינן בשחיקת סממנים לרפואה או מוגמר וכדומה דמותר משום שהוא שלא כדה"נ רוב עולם והוי אינו שו' לכל נפש ה"נ כן הוא :

קשה לי וצריך ישוב לפי מה שאמרו בגמ' דר' יהושע ל"ל הואיל א"כ למה הוכרח לומר בפלוגתתו על ר"א דאינו עובר ואין זה חמץ שמוזהרין הלא בלא"ה א"א לעשות כר"א כיון דלית לי' הואיל וכ"ל עפמ"ש תוס' לעיל דהא דאסור לשרוף החלה היינו משום דכיון דאסיר ליהנות רק בסוף ביעורו לא מקרי צורך והנה לכאורה כיצא מתוך שהותרה לצורך וכו' אך זה לא קשה דכאן לא הוי אפי' צורך קצת דמצות שריפת תרומה טמאה יכול לקיים ביום אחר אמנם לאחר שנתחמץ הוי צורך היום קצת כדי להנצל מבל יראה כמ"ש תוס' לעיל דף ה' ע"ב בד"ה לא אצטריכן מתוך דמה שמבער הוי צורך היום קצת אך ז"א דר"א לשיטתי' מתלמידי ב"ש דל"ל מתוך אבל ר"י דתלמידי ב"ה וקשה לשרפה מטעם מתוך וזה הוקשה לו לר"י לכן הוצרך לומר אמר ר"י לא זה חמץ שמוזהרין עליו לא מקרי צורך קצת ואסור לשרפה מטעם מתוך :

בפירוש דברי ר"י שעמדו עליו כ"ל דלכאו' קשה לפי אוקימתא דטוה"כ ממון היאך שייכא הכא דטוה"כ ממון הא אסור בהנאה ואין לו שום טוה"כ וא"ל דכיון דכל חמץ אינו ברשותו וגזה"כ שיהי' ברשותו א"כ ה"נ כן היא ז"א דבשלמא בחמץ שלו ממש רק משום דאסור בהנאה מבטל ממנו דין הנאה וגילתה התורה שישאר לענין זה שלו וכן בקבלת אחריות כיון שהוא מטעם דבר הגורם לממון שאם יפסד יתחייב והיינו שיוכל לבא לידי הפסד וא"כ ה"נ כן הוא אף שאסור בהנאה מ"מ אם יפסיד ע"כ יתחייב לשלם להעכו"ם אבל בטובת הנאה הטעם שיש מקום שיגרם לו הנאה וריווח דהיינו שיתנו לכהן שמכירו וזה לא שייך כאן באסור בהנאה ונ"ל כיון דדרשינן גז"ש שאור שאור ליתן את האמור של זה בזה מקשינן כל הענינים דשייכי בבל יראה דהיינו חמץ שלו אף בבל ימצא דהיינו קבלת אחריות וטוה"כ והנה ר"י לית לי' לענין זה גז"ש דכיון דחמץ אסור בהנאה א"כ אין כאן שום טוה"כ ולא דמי' לאידך כלל דהיינו שאין לו שום שייכות בזה וק"ל וז"פ ר' יושיע לא זהו חמץ שמוזהרין בבל יראה ובל ימצא היינו שאין זה חמץ שמוזהרין בכל ב' הלאוין שאינו שלו ממש ולא שייך בבל יראה רק בבל ימצא לחודא משום טוה"כ כמ"ש רש"י ז"ל בסוף הסוגי' וכיון דלא הוי רק משום טוה"כ אין זה רק בעוד שלא נתחמץ אבל לאחר שנתחמץ שוב אין כאן שום טוה"כ לכן מפרש' ואם התחילה הנה אז התחילה דהיינו ואסור בהנאה ואין כאן שום טוה"כ וז"פ ואם התחילה התחילה :

ולפ"ז יש להעיר לדעת רש"י שפי' לעיל דף ה' אבל אתה רואה של אחרים עכו"ם היינו משום דבישראל אין חילוק בין קיבל אחריות או לא דכיון שנתחמץ ואסור בהנאה שוב אין כאן אחריות הפסד דאינו שו' כלום רק שאם הוא של עכו"ם הוא שוה לעכו"ם אבל בשל ישראל אינו שוה כלום ולא שייך אחריות וצ"ע קצת :

ועפ"ז יש ליישב מה שהקשה הר"ן על הרי"ף ל"ל טעמא דהואיל במסקנא כמ"ש הרי"ף דלמסקנא בהואיל פליגי הא קיי"ל בקידושין דטוה"כ ממון ולפי הנ"ל א"ש דאף דטוה"כ ממון מ"מ גבי חמץ דכ"ע טוה"כ א"מ והיינו משום דל"ל האי גז"ש אף לענין זה וממילא הו"ל כאינו ברשותו אף לענין בל יראה וכמש"ל :

וכתב הרי"ף בשמעתין וז"ל והלכה כר"א כדפסק רבי דקיי"ל הלכה כרבי מחבירו ועוד דהך דר"א שייכא באידך דר"א דאמר הסל מצרפן לחלה וחד טעמא הוא ופסק שמואל הלכה כר"א ואפי' בענין דאין נושכין וכו' ותמהו כל הראשונים דהיכי מוכח מדקיי"ל כאידך דר"א דהסל שהלכה כמותו גם בכאן וכ' הרא"ש ומ"ש ועוד דהך דר"א וכו' לא בא לחזק מה שפסק כר"א מאידך דר"א וכו' דמה ענינם זה לזה אלא ה"ק אחר שפסק כר"א דהכא אמר ועוד וכו' כלומר א"א לקיים הא דר"א דהכא בלאו מלתא דר"א דהתם כיון דאינו מפרים מן העיסה במה יצטרפו לחלה להכי הוצרך להביא ראי' דהלכה כר"א דאידך וכו' והנה נאמן עלינו רבינו הרא"ש להשיא דברי הרי"ף לפי פירושו אבל פשטות לשונו לא משמע כן לכאו' דמשמע מדבריו שמביא ראי' לחזק פסקו שהלכה כר"א דהכא :

ונ"ל להוסיף קצת ולפרש פירוש הרא"ש בדברי הרי"ף דכללא הוא דאין הלכה כר"א דשמותי הוא זולת באיזהו מקומן כדאיתא במס' נדה דף ח' והיינו דוקא היכי דתנא אחריתא קאי כוותי' ולפ"ז יתפרשו דברי הרי"ף הכי דמוכח דקיי"ל כר"א ומטעם דרבי כוותי' דהרי בהא דהרודה ונותן פת לסל הסל מצרפן לחלה פסקי' כוותי' וקשה הא ר"א שמותי וע"כ צ"ל משום דקיי"ל כר"א בהא דלא תקרא לה

שם

שם עד שתאפה והיינו טעמא דרבי קאי כוותי' והא דר"א שייך בא"ד דר"א דא"א לאפות קודם שיקרא שם אם לא דס"ל שהסל מצרפן דאיך יפריש חלה אח"כ והתנור מצרפן ליכא למימר שהרי כ' תוס' בשמעתין דמיירי מהכי' באופה ע"ג גחלים ולא בתנור דאל"כ מותר בלא"ה משום הא דרשב"א שהפת נאפה יפה וא"כ ע"כ דרבי סובר ג"כ בהא דסל מצרפן כר"א וא"ש דפסק שמואל כר"א דסל מצרפן וא"כ ממילא מוכח דגם בהא דלא תקרא לה שם עד שתאפה פסקי' כר"א וא"ע דבגמ' שם איתא דשמואל סבר דהאי כללא דאין הלכה כר"א לא הוי אלא בסדר טהרות אבל בשאר סדרי איכא ומוכח לה מהא דאמר הלכה כר"א בצירוף סל מ"מ ס"ל להרי"ף דלמסקנא דגמ' שם דר' אלעזר ס"ל דבכ"מ אין הלכה כר"א אלא בד' דברים אמרינן אפושי פלוגתא לא מפשינן ושמואל נמי כוותי' והא דפסק כר"א בצירוף סל הוא משום דרבי כוותי' ס"ל דאמר הלכה כר"א דלא תקרא לה שם עד שתאפה שאין לו מציאות אם לא דס"ל ג"כ שהסל מצרפן אח"כ ומעיקרא כי מוכיח התם בגמ' מהא דשמואל שליתא להאי כללא אלא בסדר טהרות אפשר דלא הוי ידע מהאי ברייתא דהכא דקאמר רבי הלכה כר"א אבל לפי האמת היינו טעמא דשמואל כדי שלא לעשות פלוגתא בין שמואל ור"א ויתפרשו יפה דברי הרי"ף ז"ל כמו שפרשתי ויסוד זה נ"ל נכון בעזה"ית:

ועל דרך אחר אמרתי ומתחלה נקדים דברי הרמב"ם פ"ז מהל' תמידין ומוספין שכ' אין מעשה הלחם ואפייתן דוחין יו"ט משום שנ' לכם ולא לגבו' ותמה בעל עולת חודש דלא הוצרכו לזה בגמ' אלא למ"ד צרכי שבת נעשים ביו"ט אבל למ"ד הואיל ולא צרכי שבת נעשים ביו"ט הוי ניחא לי' מעיקרא ולא הוצרך כלל לדרשא דלכם ולכן הרמב"ם שפסק כמאן דאית לי' הואיל ואליבי' לא הוצרך לכם ועוד סותר א"ע למה שכ' פ"ה מהל' אלו גבי לחם הפנים דאין אפייתן דוחה יו"ט ולמה לא כ' גם שם הטעם משום הא דלכם ובפשטות נ"ל ליישב עפ"מ דאיתא שבת קל"א דר"א יליף דמעשה ב' לחם דוחה שבת מהבאה הבאה מעומר וכדי לשלול דברי ר"א לכן הוצרך דרשא למעט מלכם אף למאן דלית לי' צורכי שבת נעשה ביו"ט וכיון דממעט מלכם דאינו דוחה יו"ט נשמע מיני' דכ"ש דאינו דוחה שבת:

ועוד נ"ל דבאמת אף למאן דס"ל הואיל מ"מ אינו מוכרח לומר דצרכי שבת אין נעשין ביו"ט רק דלמאן דל"ל הואיל מוכרח לומר צרכי שבת נעשין ביו"ט דאל"ה איך אופין מיו"ט לשבת ולמאן דאית לי' אין הכרח אבל עכ"פ רשאי לומר דנעשין ביו"ט ואדרבה [מדאמר ר' אשי טעמא בעירובי תבשילין] והראיות שמביא הרז"ה דס"ל צורכי שבת נעשין ביו"ט והרמב"ן הביא ראיות דקיי"ל כמאן דאית לי' הואיל ע"ש וכדי להשוות המחלוקת ס"ל להרמב"ם דתרווייהו איתנהו דקיי"ל כרבה דאית לי' הואיל מכח הראיות שמביא הרי"ף וקיי"ל ג"כ דצרכי שבת נעשין ביו"ט מכח הראיות של בעה"מ וכיון דאית לי' להרמב"ם צרכי שבת נעשין ביו"ט א"ש דהוצרך למעט ב' לחם דאין נעשים ביו"ט מדרשא דלכם ובלחה"פ לא הוצרך לכך דהתם איכא למימר כתי' הגמ' שבות רחוקה לא התירו:

ועוד נראה בפשטות וכדרך שדרכו הראשוני' ליישב דברי הרי"ף והרמב"ם כ"פ דהכא רש"י הקשה אף למאן דל"ל צורכי שבת נעשין ביו"ט אכתי קשה גבי ב' לחם לימא הואיל ונדחק רש"י או כתי' התוס' וכ"ז ניחא לפי ס"ד דהיינו לרבה אף דקשה ג"כ לימא הואיל מ"מ לא קשה כ"כ כמו לר"ח משום דאיכא לדחוקי עכ"פ כתי' רש"י או כתוס' וכן מצאתי כ"פ וכ"ז לפי הו"א דלא ידע עדיין דאיכא למעוטי ב' לחם מקרא אבל לפי האמת דמסיק לכם ולא לגבו' ל"ל עוד לדחוקי ונקט לה הרמב"ם להמסקנא דאינו דוחה משום דכתיב לכם ולא לגבו' ועוד כלפענ"ד דהכא יש להקשות לפמ"ש תוס' ביצה דף י"ב דצורך מצוה הוי' צורך קצת אמאי לא נימא גבי ב' לחם דאפי' נעשים ביו"ט משום דמתוך שהותרה לצורך הותרה נמי שלא לצורך וי"ל לייש' דכיון דדרשינן לכם ולא לגבו' ממילא ל"א ג"כ מתוך אבל קשה לפי הס"ד שלא ידע עדיין מדרשא אמאי הקשה דוקא ר"ח ולא הוקשה ג"כ לנפשי' דלימא מתוך ואף דצריך שיהי' צורך קצת שיאכל פת חמה הוא צורך קצת אך לק"מ דמאן דל"ל כר"ח היינו רבה ורבה משמע דל"ל מתוך מדקאמר ביצה דף י"ב מתקיף לה רבה ממאי דבמתוך פליגי דלמא בעירוב והוצאה וכו' ומשמע דלאו לדחות בעלמא קאמר מדקאמר הש"ס בתר הכי ואף ר"י סבר במתוך פליגי משמע דרבה אית לי' דלא פליגי במתוך דאי הכי מאי קאמר ואף ר"י סבר ומי פליג וכיון דהכא אליבא דרבה קיימינן דהיינו דלרבה ניחא ולרבה באמת ל"ק דנימא מתוך דאיהו ל"ל אבל לדידן דאית לן מתוך קשה וצ"ל לדידן ל"ק דלפי האמת ידעינן מדרשא דלכם וממעטין דל"א מתוך בלגבו' ולפ"ז ניחא דהרמב"ם דפסק בפ"א מהל' יו"ט דאמרינן מתוך הוצרך לומר בב' לחם דאין דוחין יו"ט משום דכתיב לכם וכ"ז בב' לחם דאיכא צורך היום קצת שנאכלין בו ביום אבל לחם הפנים שאין נאכלין עד שבת הבאה ובאותו יום ע"ש שנאפה אין כאן שום צורך היום אפי' שלא יהא שולחנך מלא אין שייך שאין הלחם הישן מסתלק עד למחר וכיון שאין צורך היום כלל ל"א מתוך ולכן לא הוצרך הרמב"ם להביא גבי לחה"פ דרשא דלכם:

ובאופן אחר כלפענ"ד לייש' דעת הרמב"ם ומתחלה נקדים דברי הרי"ף שכתב בסוף הסוגי' ואסיקנא דבפלוגתא דר"א ור' יהוש' קמפלגי דרבה דאמר אמרי' הואיל כר"א ור"ח דאמר ל"א הואיל כר' יהוש' דר"א סבר דהאי חלה חמץ שמוזהרין עליו בבל יראה ובל ימצא היא מ"ט דאמרי' הואיל ואיבעי מיתשל עלה ומשוי לה חול וחזי' לי' והדר מפרים לה אחריתו וכו' ותמה בעה"מ למה פסק כרמב"ח דאמר הכי בגמ' כנגד ר"פ שחולק עליו

ועוד

ועוד יש להקשות דכאן משמע דפוסק כרמב"ח ולעיל מיני' כתב הרי"ף לא תקרא לה שם עד שתאפה דכיון דלא נקרא לה שם חלה עדיין לא נתקדש וכל ריפתא וריפתא דאפיי' אמרי' הא הוא דחזיא לאכילה וכו' ומשמע מדבריו שס"ל כר"פ דאיהו אמר הכי דלאו משום הואיל אלא משום דאמרי' כל חדא וחדא הא היא דחזי' ועוד קשה שמדברי הרי"ף משמע דס"ל דהא דאמר רמב"ח דר"א ור"י פליגי בפלוגתא דרבה ור"ח היינו דר"א אית לי' הואיל ואי בעי מיתשל ממוכי' הוא ולאו בהואיל דאפי' כדפרש"י דר"א ס"ל מותר לאפות משום הואיל ואי בעי מפרים מכל חדא פורתא ופלא להבין דאם זה כוונת רמב"ח איך ילדק ע"ז הא דאמר ר"פ ע"כ לא קאמר ר"א וכו' אלא דאמרינן כל חדא וחדא חזי' לי' איזה שייכות יש לזה עם דברי רמב"ח כיון שהוא נתכוון להואיל ואב"מ ממוכי' היא:

נלפענ"ד בהקדם דברי רש"י שכ' בד"ה לא דכ"ע טוה"כ וכו' ומלאכת אפיי' כמי ביו"ט שרי ואע"ג דאיכא חדא דלא חזי' משתרי' דכל חדא וחדא איכא למימר הא לאו חלה היא וקשה דבמתני' פירש"י דאכתי כל חדא וחדא חזי' לי' דמפרים מכל חדא פורתא וכו' והיינו כרמב"ח ולמה פירש"י לקמן משום דאיכא למימר הא לאו חלה והיינו כר"פ ועיי' מהרש"א ומהר"ס וכ"ל לייבב דהכה רש"י הקשה אפי' אם יקרא לה שם מקודם שרי הואיל ואי בעי מיתשל ותירץ דכיון דאפשר למיעבד בלא שום הואיל הכי שפיר וכו' עיי' תוס' מהרש"א ומהר"ס דקשה הא גם עכשיו לריכין להואיל ול"ל דהא דשרי לאפות קודם שקרא שם לא הוי משום הואיל אלא כדר"פ משום דאכתי כל חדא וחדא חזי' לי' וכ"ז הולרך רש"י אי אמרינן הואיל ואי בעי מיתשל וקשה יקרא שם מקודם ול"ל דכיחא לי' לומר בלא הואיל ומזה הוכרח לומר דאפי' קודם קריאת שם לא הוי משום הואיל והנה רש"י בד"ה לא דכ"ע טוה"כ קאי אליבא דגירסא ישנה דפליגי בהואיל ואי בעי מיתשל ולפי גירסא זו הולרך לפרש כהנ"ל אבל בפירושו למתני' אליבא דכפשי' שכ' בסוף שמעתין לדחות האי גירסא וס"ל דהואיל ואי בעי מיתשל ליכא למ"ד לכן פי' שפיר דטעמא דאפי' קודם קריאת שם הוי משום הואיל ואעפ"כ לא קשה גם אח"כ יש הואיל להיתירא דהואיל זה לא אמרי'. וכשאכי לעלמי הי' כ"ל לפרש בגמ' דאף לר"פ הוי טעמא משום הואיל רק מה שדוחה לרמב"ח היינו שאין דומה הואיל זה להואיל דרבה דהתם הוי הואיל דחזי לאורחים והכא הוי הואיל לדידי' וכן משמע מלשונו דאי כפירש"י למה לו אריכות לשונו אבל הכא דלאורחין הוא דחזי' לדידי' לא חזי' בקילור הול"ל אבל הכא בשעה שמבשל כל חדא וחדא לא חזי' לי' לולי שפי' רש"י לא כן ודידי' כלא:

ובזה אמרתי לפרש דברי הרי"ף שהבאתי דכיון דלרבה אין חילוק בין לקולא או לחומרא אלא בין היכא דהוי מחוסר מעשה או לא ול"ל דאע"ג דגם גבי אורחין לריכין למימר דאי מקלעי אורחים והוי מחוסר מעשה ול"ל דאעפ"כ כיון דאורחי' שכיחי' ובידו לזמנן וכיון דבידו לאו כמחוסר מעשה והנה ע"ז אמר רמב"ח דר"א ור"י בפלוגתא דהכי אמוראי פליגי וע"כ לריך להביא אופן ראייתו מדעובר עלי' לר"א והיינו משום הואיל ואי בעי מיתשל וזה הוי הואיל דמחוסר מעשה כמו שכ' הרמב"ן במלחמותי' אלא דכיון דהוי בידו לישאל לא הוי כמחוסר מעשה והא שהקשה הרמב"ן מי יימר דמזדקקו לי' תלתא כבר הלכו בה כימושות ועי' ביו"ד סי' ק"ב ברמ"א שם ובאחרוני' ושפיר תלה זה בזה כיון דאית לי' לר"א הואיל ואי בעי מיתשול כיון שבידו אף דמחוסר מעשה הוא כמו כן אית לי' גבי הואיל דאורחין כיון דבידו לזמנן אף שתלוי קלת בדעת אחרים כן תלוי ג"כ קלת בדעת אחרים גבי שאלה. וכ"ז מהואיל דשאלה אבל מהואיל דאפי' שאופה עד שלא קרא שם מזה לא מוכח מידי דשאני התם דהואיל זה לאו מחוסר מעשה כלל ובידו ממש להפרים מכל חדא פורתא [ולולי דברי רש"י הייתי מפרש שזה כוונת ר"פ דהתם גבי ר"א חזי' לדידי' ממש והוי בידו ממש ולאו כמחוסר מעשה כלל לאפוקי גבי רבה דלדידי' לא חזי' רק לאחרים והוי אינו בידו] אבל הרי"ף אפשר שהי' מפרש כפירש רש"י לכן לא נחית לזה וסבר דלרמב"ח להואיל דשאלה נתכוון אלא דלריכין להבין איך שייך ע"ז פלוגתא ר"פ ודבריו וכמש"ל לכן אני אומר דיש לפרש בדברי רמב"ח דהוא עלמו נסתפק מנ"ל דר"א סובר כלל הואיל ואי בעי מיתשיל ועובר דלמא באמת אינו עובר כלל ורק נחלקו ר"א ור"י אי מותר לאפותה קודם קריאת שם כסוגי' לקמן וכמו שס"ל לרש"י בריש שמעתין לפי גירסתו דלא גרס בהואיל ואי בעי מיתשל קמפלגי. לכן הביא רמב"ח ראי' לדבריו נגד דברי רש"י אלא דר"א באמת אית לי' שעובר מטעם הואיל ואי בעי דהנה רש"י ותוס' כתבו לעיל בד"ה לא דכ"ע מיתשל דהיכא דאפשר עבדינן בלא שום הואיל וא"כ אף אי אמרינן דהפירוש בר"א רק לאשמעינן דמותר לאפות קודם קריאת שם מנילא מוכח ג"כ דס"ל שעובר דאת"ל שאינו עובר ואפשר להניחה עד הערב א"כ איך מותר לאפותה הא כל דאיכא למיעבד בלא הואיל לא אמרי' הואיל א"ו מוכח דעובר וא"א להניחה ולריך ע"כ לאפותה ע"י הואיל וזה המסך דברי רמב"ח הא דר"א ור"י פליגי בהואיל ואי בעי מיתשל דומיא דהואיל דאורחין דאל"ה אינו עובר ולמה יסמוך על הואיל ואי בעי מפרים כיון דלא הוכרח על כך וע"ז השיב ר"פ דלמא באמת אין טעם היתר אפי' משום הואיל אלא משום בעידנא דעיילי' לתנורא כל חדא וחדא חזי' לי' ולא מוכח מנילא דאית לי' אידך הואיל ומיושב קו' דמאי אתקפי' על הואיל דאפי' כיון שרמב"ח איירי באידך. ולפ"ז הא בהא תליי' שכל עלמו לא הכריח שעובר מטעם הואיל דשאלה אלא מטעם שהותר ליאפות מטעם הואיל וכיון שנסתר היסוד נפלה הבנין וכ"ז בטרם ידע הברייתא שמפורש בה לדבריך ה"ה עובר משום ב"י ורק שהוכיח מכח בנין הנ"ל ע"ז אתקפי' שפיר

אבל

אבל למאי דמסיק וידע הברייתא מפורשת טוב אין כאן שום ספק דאית ליה הואיל ואי בעי מיתשל דאל״ה אמאי עובר והא דפירש״י דלהמסקנא הוי טעמא דעובר משום טוה״כ לא ניחא ליה להרי״ף חדא משום דא״כ צריכין לומר דבתרתי פליגי בטוה״כ וגם בהואיל דאפי׳ וטוב יותר לומר דפליגי רק בהואיל או כמ״ש למעלה דבאמת לא שייך טוה״כ כיון שאסור בהנאה:

ולפ״ז מתורצת קו׳ הראשונים למה שבק הרי״ף לדר״פ שהוא בתרא ופסק כרמב״א דפליגי בהואיל ולפי הנ״ל באמת הרי״ף פסק כר״פ ואפ״ה פליגי ר״א ור״י בהואיל ואי בעי איתשל דכל עלמו מה שהקשה ר״פ על רמב״א לא הוי אלא לפי הס״ד שלא ידע עדיין מברייתא מפורשת דר״א אית לי׳ דעובר אלא דההוכחה היתה דאם איתא דאינו עובר א״כ איך מותר לאפות מטעם הואיל כיון שאינו מוכרח על זה ועפ״ז שפיר הקשה ר״פ דבאמת לאו משום הואיל מותר לאפות והרי״ף לא פליג בזה על ר״פ וכמו שכ׳ בר״ש דבריו דהא דמותר לאפות היינו משום דהשתא עדיין כל חדא וחדא חזי׳ לי׳ אלא דאעפ״כ כתב ואסיקנא דפליגי בהואיל והוא מכח הברייתא דתני ר״א לדבריך עובר משום ב״י והיינו ע״כ משום הואיל דטעם אחר ל״ל להרי״ף על בל יראה ולה׳ קשה מה שהקשיתי איך מזכי שטרא לבי תרי דלפי האמת רמב״א ור״פ לא סתרו אהדדו דהלכה כר״פ בהואיל דאפי׳ דלא צריכין להואיל דבלאו הואיל נמי מותר ואעפ״כ עובר משום הואיל ואי בעי מיתשל ובאמת גם הואיל דאפי׳ אמרי׳ אלא דעכ״פ גם מטעם הערמה או דלאמת רק לחומרא אמרינן הואיל ואי בעי מיתשל וגם לרבה אינו לוקה גם כן מטעם והלכו העדה כמ״ש הרמב״ן במלחמות והדברים ארוכים ול״ע:

ועפ״ז מיושב להדיא מה שהוצרך הרמב״ם גבי שתי הלחם למעט מקרא דלכם דהנה בתוס׳ הקשו למה ניחא לי׳ לרבה הא דאין שתי הלחם דוחין יו״ט לימא הואיל ואי בעי פדה חזי׳ לי׳ אך על פי דברי רש״י לקמן שכתב דהואיל ואי בעי פדה לא אמרי׳ וכן ל״א הואיל ואי בעי מיתשל משום דמחוסר מעשה הוא א״כ ל״ק קו׳ התוס׳ וכל זה לפי הס״ד אבל לפי האמת דאשכחנא ברייתא דתני בהדיא דעובר משום ב״י ול״ל כפי׳ רש״י לפי גירסתו ברים הסוגי׳ דלא פליגי בב״י רק בהואיל דאפי׳ ולמסקנא ל״ל דר״א אית לי׳ הואיל דשאלה [ולא ס״ל להרמב״ם כשיטת רש״י דלמסקנא טעמא דר״א משום דטוה״כ ממון אלא כמ״ש לעיל בשיטת הרי״ף רבי׳] וכיון דאית לי׳ הואיל דשאלה ה״ה דאמרינן נמי הואיל ואי בעי פריק דרש״י השווה אותן להדדי וא״כ לפי המסקנא הדק״ל אמאי אין ב׳ לחם דוחה יו״ט לימא הואיל ואי בעי פריק וצ״ל דנתמעט מקרא דלכם ולכן הרמב״ם דפסק כר״א וכמסקנא דשמעתין מטעם הואיל ואי בעי מיתשל עלי׳ הוצרך לומר דהא דאין ב׳ לחם דוחין יו״ט היינו מקרא דלכם ויש להעיר קצת לייסב גם השתי׳ מלחה״פ ויש לחלק דהואיל דשאלה והואיל אי בעי פדה לא אמרי׳ כמ״ש התוס׳ דל״ש דמאיזה טעם ישאל או יפדה הלא גם א״כ יצטרך להפריש חלה ולהקריב ב׳ לחם ולפ״ז גבי לחה״פ דבא מן המצות איכא למימר שמא יארע איזה אימון ויצטרך לפדותו לפי שפסול על גבי השלחן אבל ב׳ לחם שבא מן החמץ ליכא למיחש להכי ומהי תיתי יפדה אותן רק למסקנא אעפ״כ חיישינן כמו בהואיל ואי בעי מיתשל ולכן אשמועינן רבותא דאף בב׳ לחם הוי שרי אי לאו קרא דלכם ואפי׳ בזה ה״א הואיל ואי בעי פדה ומכ״ש גבי לחה״פ והרמב״ם לשיטתי׳ דס״ל גבי הרהינו דאמרי׳ הואיל במחוסר מעשה כמ״ש ה״ה בפ״ד מהלכות חו״מ הל׳ ד׳ ועוד יש לעיין דבלחה״פ יש לחוש שיצטרך ללחמי תודה ויאפה א״כ לחה״פ וב״ב לחם ל״ל הכי דחיטין חדשים איכא קריבה לגבי מזבח כל עוד שלא יקריב ב׳ לחם שמתי׳ תבואה חדשה לגבי מזבח ולכן בלחה״פ לא הוצרך לדרשא דלכם:

ובדרך זה אפשר למצוא מקום ישוב לדברי הרי״ף הראשוני׳ ומתחלה נקדים לייסב במה שהקשו תוס׳ על רש״י והרז״ה על הרי״ף במה שכ׳ דמה שיפריש אחר האפיה היינו מטעם דר״א דאמר הסל מצרפן לחלה הלא ר״א לא איירי אלא היכי שהי׳ פחות מכשיעור אבל היכי שהי׳ כשיעור קודם האפיי׳ אינו צריך לצירוף ס״ל כדמוכח במסכת חלה וכו׳ ע״ש וכלפענ״ד על פי מ״ש המחבר בס׳ תכ״ו שאין ללוש לפסח יותר מכשיעור וטוב יותר למעט מלהרבות וא״כ צריך לקרב העיסות כדי שיתחברו ויצטרפו ואם לא עשה כן יתנו כל המצות בסל והסל מצרפן ולפ״ז כיון דקיי״ל הכי דאין ללוש יותר מעיברון ע״כ דגם מתני׳ איירי בהכי דמצמצם לשיעור חלה לכן שפיר כ׳ רש״י והרי״ף דדוקא לר״א מהני צירוף סל משום דחיישינן דלמא לא הוי כשיעור וניחא להו למימר דמתני׳ אתי׳ כהלכתא וכדאמר רב לקמן קבא מליגנאה לפסחא וכן לחלה ולפי שאי אפשר לצמצם וטוב יותר למעט מלהרבות ובפרט די״ל דלר״א לשיטתי׳ כיון דגם אחר אפי׳ יוכל להפריש חלה ואיכא חומרא דאתי לידי קולא וודאי דטוב יותר למעט וממילא ג״כ דצריכין לצירוף סל ולר״י דס״ל דאין הסל מצרפן וצריך לדקדק שיהי׳ עכ״פ שיעור חלה וממילא א״צ לצירוף סל:

והנה כבר עמדו האחרונים לפי האמת לשיטת רש״י דל״א הואיל ואי בעי מיתשל במאי פליגי ר״א ור״י ומאי כיצד כיון דל״א הואיל ואינו עובר והיינו בטרם שפירש״י דעובר משום טוה״כ שזה שכ׳ רש״י כך היינו לפי הברייתא אבל בלא הברייתא הו״א דאינו עובר אף לר״א וא״כ מאי כיצד הלא אינו עובר ואפשר לומר דלשיטתי׳ אזלו דלעיל דף י״ג פליגי ר״א ור״י אי מצוה על שמירת תרומה טמאה ור״א ס״ל דעכ״פ אף שאינו עובר מ״מ אסור בהנאה ולשיטתי׳ דס״ל דמצוה לשמור תרומה טמאה ולכן אסור להפריש חלת

בעוד

בעוד עיסה כיון דע"כ תאסר בהנאה ותאבד אבל ר"י לשיטתי' אינו מצווה שלא לאבד תרומה טמאה וזה"פ בדקדוק דברי ר"י ל"ז חמץ היינו הלא על בל יראה אינו עובר ולכן מפרישה ומניחה ואם החמיצה שתאבד עי"כ זה לא איכפת לן וז"פ ואם החמיצה החמיצה:

ועוד אמרתי לפרש דברי ר"י כיון דגם ר"א ס"ל השתא דאינו עובר מה חידש לן ר"י לא זו חמץ עפמ"ש הצל"ח דאיסור חמץ אינו חל על איסור תרומה טמאה וממילא אינו עובר על ב"י ע"ש וז"פ ר"י לא זו חמץ כלומר הלא עכשיו עדיין אינו חמץ שמוזהרין וכיון שכן מפרש' וחל איסור תרומה טמאה וא"כ אם החמיצה לא איכפת לן דאינו חל איסור חמץ וממילא אינו עובר וכדברי הצל"ח:

אמנם לפמ"ש לדברי הרי"ף דלפי האמת לא פליגי בהואיל דאפי' דטעמי' כדר"פ משום דעכשיו עדיין חזי לי' רק בהואיל דבל יראה וא"כ קשה מאי טעמא דר"י דפליג דמברייתא משמע דבתרתי פליגי דלר"א עובר משום ב"י ואינו עובר משום ל"ת כל מלאכה ולר"י להיפך וא"כ אמאי אסור לר"י לאפות ואין לומר משום דלית לי' הואיל דהא השתא לא הוי טעמא משום הואיל אלא כדר"פ ובזה לא מצינו פלוגתא וכ"ל עפמ"ש לעיל דר"א לשיטתי' דס"ל הסל מצרפן לחלה לכן יוכל להפריש אח"כ ע"י צירוף סל אבל ר"י דלא ס"ל צירוף סל היכי דלא הוי כשיעור בשעת לישה ובהא ס"ל כרב לקמן וכהכי נשי דאפיין קפיזי לפסחא והכא הוי חומרא דאתי לידי קולא כגמ' לקמן ולדידי' לא מהני צירוף סל רק ס"ל כר' יהושע דבעודן עיסה מחברן עד שישוכו וכ"ז אי מפריש בעודן עיסה אבל אם יאפה תחלה הכא אז לא יוכל להפריש ע"י צירוף סל לכן פליג ר"י וס"ל דמפריש עיסה דוקא וכיון שעכשיו לא חזי' כל חדא וחדא אית לי' דאסור לאפותה ג"כ משום דיצטרך להפריש מאותה עיסה דוקא ואסור כיון דאפשר למיפלגה בלישה וצ"ל לר"י תירוץ הרשב"א שבתוס' ד"ה הואיל ואי בעי ויש להאריך בזה [דקו' תוס' מתורץ מטעם הואיל לא שייך למפלגי' כיון דאפשר דיפריש אחת והשתא כל חדא וחדא חזי' אבל לר"י צ"ל הכי] עכ"פ הא קמן דר"י דס"ל דיפריש בעיסה ה"ט משום דאופין קפיזא וצריך לצרף כדי שלא יהא חומרא דאתי לידי קולא וצירוף סל לא מהני לדידי' ולפ"ז א"ש טפי דברי הרי"ף שכ' דהלכה כר"א משום דאר"י א"ש לקמן הלכה כר"א דאמר הסל מצרפן ואפי' כעבין דאין נושכין ואפשר לצרף אף אחר אפי' לכן לא תקרא שם עד שתאפה שכל טעמו של ר"י אינו אלא משום דאח"כ לא יוכל לצרף וכיון שהלכה בזה הלכה בזה ג"כ:

ולפי הנ"ל מה שכתבתי בשיטת הרי"ף א"ש מה שקשה טובא איך אמר רמב"ח דר"א ור"י פליגי בפלוגתא דהואיל ואי בעי מפריש מכל חדא פורתא הלא בכל מקום ר"י הוא בעל מחלוקתו של ר"א והוא ס"ל דאין הסל מצרפן ואיך אפ"ל דטעמא דר"י דלית לי' הואיל הא לדידי' לא שייך כלל הואיל ואי בעי מפריש מכל חדא פורתא דהא ע"כ הכי עביד דאחת על כולן א"א דאין הסל מצרפן ולפי מ"ש דרמב"ח אהואיל ואי בעי מיתשל קאי א"כ א"ש דלר"י לא הוי טעמא כלל משום דל"ל הואיל אלא כהנ"ל ורק מר"א דהתיר מטעם הואיל מוכח דאית לי' ג"כ דעובר מטעם הואיל כמש"ל ולשיטת רש"י דאהואיל דאפי' קאי רמב"ח יש ליישב קו' הנ"ל עפמש"ל ליישב דעת רש"י דבאמת ר"י אינו חולק אצירוף סל רק היכי דלא הוי כשיעור רק דהכא לא הוי באמת שיעור חלה או כהכי נשי דאפיין קפיזי או כרב ולפי שא"א לצמצם צריך צירוף כש"ע סימן תכ"ד ולפ"ז אפשר לומר דדוקא לר"א אופין קפיזי או קצת ממעט משיעור חלה משום דלא הוי חומרא דאתי לידי קולא דאפשר בצירוף סל אבל לר"י דצירוף סל לא מהני באמת צריך שיעור חלה כהוגן כדי שלא יהא חומרא דאתי לידי קולא וכיון שכן שפיר איכא למימר גם לר"י הואיל ואי בעי מפריש מכל חדא פורתא דהיכי דהוי כשיעור א"צ לצירוף סל או כקו' דאף דמחלק העיסות כיון שהי' פ"א כשיעור א"צ עוד:

ועוד יש ליישב דברי הרמב"ם דהנה כל השקלא וטרי' דלעיל בין הס"ד למסקנא י"ל דפליגי בפלוגתא שבין הרז"ה והרמב"ן ע"ש או תוס' ור"ת דלר"ת אמרי' אף הואיל דלשעבר כמ"ש תוס' בשמו בד"ה כתישה ביו"ט מי שרי דפי' אחרישה דכלאים שפירושו דוקא אי הי' אז לפניו כיסוי דם ציפור ע"ש ודוק:

ולפ"ז א"ש מה שהקשו האחרו' היכי אפשר לומר הואיל ואי בעי מיתשל הא אין נשאלין ביו"ט מה שאין צורך ביו"ט ולדברי ר"ת א"ש דכיון דאם בדיעבד נשאל הותר הנדר וגם הואיל לשעבר אמרינן אף שאין מותר להבא והנה תוס' הקשו בהא דב' לחם הא אי בעי פריק והקשו ג"כ האחרו' הא אין פודין ביו"ט ולהנ"ל ג"כ א"ש דבדיעבד פדוי ואזלו לשיטת ר"ת ולפ"ז ניחא דבס"ד דל"א הואיל ואי בעי מיתשל משום דלא הוי הואיל דלהבא דאסור לשאול ג"כ לא ה"א הואיל ואי בעי פדה לכן לרבה ניחא הא דאין ב' לחם דוחה יו"ט אבל למסקנא דאמרינן הואיל ואי בעי מיתשל אף דלא הוי מותר להבא וא"כ אמרינן ג"כ הואיל ואי בעי פדה וצ"ל משום דנתמעט מלכם ולא לגבו' ולכן הוצרך הרמב"ם אף לרבה לומר דהא דאין ב' לחם דוחה יו"ט היינו משום דכתיב לכם ולא לגבו':

סימן כ"ב

עוד בסוגי' הנ"ל.

מתני' כיצד מפרישין חלה בטומאה ביו"ט ר"א אומר לא תקרא לה שם עד שתאפה וכו' וכתב הרי"ף ז"ל תני' רבי אומר הלכה כר"א ור"י אמר הלכה כב"ב והלכה כר"א דהלכה כרבי מחבירו ועוד דהא דר"א שייכא בהך אחריי' דר"א דאמר אף הרודה ונתן פת לסל הסל מצרפן לחלה וחד טעמא הוא וכו' הלכה כר"א ואר"ח אפי' כעבי' וכו' וכל

וכל הרואה מתפלא מה זו הוכחה ומדקי"ל כר"א בצירוף סל שהלכה כמותו ג"כ בהא דלא תקרא לה שם עד שתאפה וכבר השיגו הרז"ה ז"ל:

ונ"ל לתרץ בדרך פשוט דהנה בסוף שמעתין כ' הרי"ף ואסיקנא דבפלוגתא דר"א ור"י קמפלגי דרבה סבר כר"א דאמרי' הואיל ואי בעי מיתשל עלי' וכו' וכו' ועי' בעה"מ שתמה עליו הא ר"פ חולק על רמב"ח דאמר הכי והלכה כבתראי ועוד יש להקשות דהכא משמע דפוסק כרמב"ח ולעיל כ' לא תקרא לה שם עד שתאפה דכיון דלא נקרא לה שם חלה עדיין לא נתקדש וכל ריפתא וריפתא דאפיי' אמרינן הא היא דחזי' לאכילה והיינו כר"פ דאמר הכי בגמ' ואיך מזכה שטרא לבי תרי ועוד קשה דמדבריו משמע שסובר דהא דאמר רמב"ח דר"א ור"י פליגי בהואיל היינו הואיל ואי בעי מיתשל ולא בהואיל דאפיי' כפירש"י ז"ל א"כ איך יצדק ע"ז תשובת ר"פ:

ומכל הנ"ל נראה דהרי"ף הי' מפרש דלפי הס"ד דלא ידעי' עדיין מברייתא דלקמן והוי ס"ד דלר"א נמי איננו עובר משום ב"י וב"י אלא דמדרבנן צריך לבער או משום עשה דהשביתו כמ"ש הפי' בשמעתין א"כ א"א לפרש דפליגי ר"א ור"י אלא בהואיל דאפיי' וע"ז פליג ר"פ דלמא ש"ה משום דכל חדא וחדא איכא למימר הא לאו חלה היא אבל לפי מה דמסיק מברייתא דמפירש בהדי' שר"א סובר דאיכא ב"י וב"י ממש א"כ איכא למימר שפיר דכוונת רמב"ח על הואיל ואי בעי מיתשל עלי' וע"ז לא פליג ר"פ וא"ש שפסק כרמב"ח דפליגי ר"א ור"י בהואיל ואי בעי מיתשל שאין בו מחלוקת ולעיל פי' הא דלא תקרא לה שם עד שתאפה כר"פ דמנ"ל אי הי' כוונת רמב"ח על הואיל דאפיי' ג"כ ונחלק עליו בזה ר"פ א"כ הלכה כבתראי ואי לא הי' כוונתו אלא על הואיל ואי בעי מיתשל לחודי' ובאפיי' א"ל להואיל וכר"פ א"כ מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי וא"ש טפי והא דפירש"י לפי המסקנא דפליגי בטוה"כ הרי"ף לא ניחא לי' בהכי וכמו דדחי לעיל ברים שמעתין לא דכ"ע טוה"כ איננו ממון ולקמן אי"ה אכתוב בזה מילתא בטעמא והנה לפי מה שכתבתי דפסקי' כר"פ א"כ צריך טעם אמאי פליג ר"י אלא דלר"י לק"מ דכיון דס"ל דאיננו עובר בב"י א"כ אכתי הו"ל איסורא דרבנן עכ"פ אבל לב"ב דקאמר תטיל בצונן ש"מ דעובר עליו וצריך להבין אמאי פליג אר"א ול"ל משום דס"ל שאם לא יקרא שם עד שתאפה אין מקום להפרים חלה דלא ס"ל דצירוף סל מהני להפרים חלה וצריך דוקא להפרים בעודה עיסה ולפ"ז א"ש דברי הרי"ף דהביא מקודם ברייתא דרבי אומר הלכה כר"א ור"י אמר הלכה כב"ב וע"ז אמר דהלכה כרבי מחבירו ועוד דא"א לפסוק כרי"ל וכב"ב דמאיזה טעם פליג ב"ב אלא משום דל"ל צירוף סל וכיון דפסקי' לקמן כהא דר"א דהרודה פת ונתן לסל הסל מצרפן א"כ אין לנו שום טעם שלא לפסוק כר"א ג"כ בהא דלא תקרא לה שם עד שתאפה:

ועוד נ"ל לתרץ דברי הרי"ף קרוב לאופן ראשון בתוספות פלפול קצת דהנה הרי"ף כתב דפליג ר"א ור"י אי עובר על ב"י וב"י על חלה זו דר"א ס"ל הואיל ואי בעי מיתשל עלי' ממוכי' הוא ור"י סובר דל"א הואיל והנה יש להסתפק בדעת בן בתירא היכי ס"ל ונ"ל להוכיח דס"ל ג"כ דעובר על ב"י משום הואיל ואי בעי מיתשל עלי' ומתחלה נקדים לתת טעם אמאי פשיטא לי' להרי"ף ז"ל דטעמא דר"א משום הואיל ואי בעי מיתשל עלי' ולא משום דס"ל טוה"כ ממון כמ"ש רש"י ז"ל ונ"ל דהנה לעיל אמרינן דכ"ע טוה"כ איננו ממון וקשה אמאי כדו מלאוקמי פלוגתא בטוה"כ ומסיק דלכ"ע א"מ הא רבא דבתרא הוא קאמר בנדרים דף פ"ה דטוה"כ ממון ומה"ט פסק הרא"ש כוותי' בספ"ב דקידושין לכן נ"ל דס"ל דכוונת הגמ' דכאן לענין חמץ אפי' למ"ד טובת הנאה ממון הכא א"מ דכיון דאסור בכל הנאות שבעולם א"כ לא יתן לו שום אדם דבר מועט ליתנו לבן בתו כהן ואע"ג דכל חמץ אסור בהנאה ואעפ"כ לענין בל יראה אוקמי' רחמנא ברשותי' היינו דוקא בחמץ שהוא באמת שלו אלא שמכח איסור הנאה איננו ברשותו ע"ז שייך שפיר לומר דמגזה"כ אוקי רחמנא ברשותו אבל בחלה זו שאיננו שלו אלא שאם הי' בנמצא אדם שיתן לו דבר מועט מכח טוה"כ זו הי' עובר עליו אבל עכשיו שאסור בהנאה ואין אדם נותן לו מאומה א"כ אין לו שום טוה"כ והאיסור הנאה איננו פועל להוציאו מרשותו אלא שעי"כ אין אדם אחר מכניסו לרשותו והבדל מובן שוב אח"ז נדפס ספר שו"ת מהר"ם ש"ק וראיתי שכתב היפך זה והכלענ"ד כתבתי עכ"פ דבר זה אמת ויל"ב שהרי"ף לא ניחא לי' לאוקמי פלוגתא דר"א ור"י בטוה"כ ממון אלא בהואיל ואי בעי מיתשל יהי' מאיזה טעם שיהי' ועפ"ז נ"ל להוכיח דב"ב אית לי' ג"כ הואיל דהנה האחרונים הקשו לב"ב איך אמר תטיל בצונן הא א"א ליהנות ממנו ביו"ט וא"כ הו"ל מוקצה ואסור בטלטול ונ"ל דאעפ"כ מותר איסור דרבנן כדי שלא יעבור על ב"י דאו' דומה למה שאמרו בשבת דף קכ"ח בהמה שנפלה לאמת המים מביא כרים וכסתות ומניח תחתי' ופריך והא קמבטל כלי מהיכנו ומשני לצער ב"ח דאו' וביטול כלי מהיכנו דרבנן וכו' ע"ש ולפ"ז מוכח דב"ב סובר שעובר בב"י דאו' על חלה שנתחמץ והיינו משום הואיל ואי בעי מיתשל עלי' לדעת הרי"ף ז"ל וממילא דס"ל נמי דאמרי' הואיל ואי בעי בלע מכל חדא פורתא אלא דלכאו' יש לשדות בי' נרגא דלמא ע"כ לא ס"ל הואיל ואי בעי מיתשל אלא לחומרא אבל לקולא לא אך ז"א דהרי כ' תוס' בפסחים דף ס"ב דמאן דס"ל דל"א הואיל אלא לחומרא אין זה אלא מדרבנן דמדאורייתא אין חילוק בין לחומרא או לקולא ולפ"ז מוכח דב"ב ס"ל הואיל אפי' לקולא דאי ס"ד דלא ס"ל אלא לחומרא א"כ איננו עובר אלא מדרבנן והדק"ל הא אסור בטלטול ומאי אולמא האי דרבנן מהאי דרבנן ושוא"ת עדיף א"ו דס"ל הואיל מדאו' וא"כ אין חילוק בין קולא או חומרא

חומרא היוצא לנו מזה דב"ש ס"ל ג"כ הואיל ואפי' לקולא וא"כ קשה אמאי פליג אר"א דאמר לא תקרא לה שם עד שתאפה ואין בידינו תירוץ אחר אלא לומר דס"ל דאחר שנאפה א"א לתקנו דל"ל הא דסל מצרפן לחלה וא"כ שפיר כ' הרי"ף דקיי"ל כר"א כיון דקיי"ל כוותי' בהא דסל מצרפן ולית הילכתא כב"ש וממילא הלכה כרבו דאמר הלכה כר"א וכר"א בלא"ה לא פסקי' דהרי בהא לא נחלקו רבי ור"י כלל אלא אי כרבי אליעזר או כבן בתירא:

בתוס' ד"ה כתישה ביו"ט מי שרי הקשה ריב"א מאי פריך הא וודאי שרי כמו חרישה דשרי משום הואיל ועוד תימא מאי פריך וכו' הא אין יו"ט נדחה מפני עשה וכו'. ומפרש ר"ת דבחרישה דכלאים קאי דליכא אלא לאו גרידא וכו' ומסיק כתישה ביו"ט מי שרי כיון דמשום יו"ט אסור גם משום כלאים לא שייך למיפטר בהואיל וכו' וכ' תוס' ובתחלה נמי הוי מצי לשנוי חרישה ביו"ט מי שרי אלא משום יגדיל תורה ויאדיר ע"כ ובאמת קו' גדולה היא זו דמעיקרא מאי פריך לה כלל הא אסור משום יו"ט ונ"ל דהנה הרשב"ם מפרש קו' הגמ' דמשום דחזי לכסוי דם צפור אי הוי שם הדר הו"ל מלאכה שא"צ לגופה והקשו תוס' א"כ בטלת כל מלאכת שבת כימא דפטור אפי' במלאכה הצריכה לגופה משום הואיל אי לא הוי צריכה לגופה ע"ש בתוס' והטעם נ"ל דע"כ ל"א הואיל למיפטר אלא משום דאזלי' בתר מעשה ולא בתר מחשבתו שנתכוון לאפות לצורך חול והמעשה אין בו איסור הואיל ואי מקלעי אורחים והתינח אי המעשה אין בו איסור רק שרוצים לחייבו משום מחשבה אמרי' שפיר דלא אזלי' בתר מחשבתו אבל לענין משאצ"ל הנה אפי' באצ"ל המעשה הי' באיסור אלא שפטור משום המחשבה דמלאכת מחשבת אסרה תורה והתינח אי הוי באמת אצל"ג אבל אי צריכה לגופה הוי המעשה והמחשבה שניהם באיסור א"כ איך נפטרנו משום הואיל אי הוי אצל"ג ונמצא שחיובו משום מחשבת צריכה לגופה הא אין מחייבין אותו משום מחשבה אלא אמעשה עצמה לאפוקי אי הי' מכוון בפי' שלא לגופה הי' המחשבה פוטרתו עכשיו שאין כאן מחשבת היתר נשאר בחיובו:

ויש לפרש דברי ר"ת שהי' לפניו ג"כ תי' הרשב"ם אילו הי' לפניו כיסוי דם צפור הי' משאצ"ל אלא דזה א"א לומר כקו' תוס' הנ"ל דפטור זה אינו מועיל אלא כשהוא באמת אצל"ג שמתכוון לכך וע"כ מתרץ דקאי אלאו דכלאים יפטר משום הואיל אי הי' מוכח שם דם ציפור מה תאמר חרישה ביו"ט מי שרי הא אי הי' מוכח שם הי' ג"כ אסור לחרוש משום איסור יו"ט ז"א דהא אי הי' מוכח שם הי' באמת משאצל"ג ומש"ה מסיק רק כתישה ביו"ט מי שרי דהכתי עכשיו לאחר שחרש ולא הי' מוכח שם דם צפור כתישה אסורה ביו"ט דעכשיו אין זה משאצל"ג מיהו בלא"ה קשה לי טובא מ"ש תוס' דמצי משני חרישה ביו"ט מי שרי הא ר"ת בעצמו ס"ל דשרי חרישה ביו"ט

לצורך כיסוי דם עי' תוס' ביצה דף ח' בד"ה אמר ר"י וכו':

בגמ' ומילתא דקשי' לן כמה שני במאי פליגי וכו' וקשה לי לפמ"ש תוס' בריש שמעתין דלרשב"א מותר לאפות קודם הפרשה מטעם שהפת נאפה יפה א"כ מאי הוי קשי' להו כ"כ לוקי לפלוגתיי' באופה בתנור ובפלוגתא דרשב"א ורבנן ואין לומר משום דסתמא תנן ומשמע אפי' שלא בתנור אלא ע"ג גחלים מלבד דאין זו קושי' בלא"ה לפי דברי תוס' נמי מוקי' פלוגתייי' להיפך באופה ע"ג גחלים דוקא ולא בתנור ואין לומר משום דמשמע להו דגם לענין איסור ב"י פליגי דהרי לפירש"י פליגי בזה אי טוה"כ ממון ואין שייכות לאיסור ב"י למה שאמר רשב"א ובלא"ה נ"ל דרשב"א רק אהואיל דאפיי' קאי ולא לענין ב"י דלא שייך ע"ז דברי ר"פ כלל וכמש"ל ול"ע:

ובפירש"י שם דבטוה"כ לאודא ליכא לאוקמי פלוגתייי' דכהי נמי דטוה"כ ממון לר"א מ"מ השתא נמי עובר משום לא תעשה כל מלאכה ומוטב לעבור על יראה מאיליו ואינו עושה מעשה בידים מלעבור על לא תעשה כל מלאכה ועושה מעשה בידים עכ"ל וקשה לי טובא דהרי בפ"ח דזבחים פליגי ר"א ור"י גבי מתן ד' שנתערבו במתן א' ע"ש דאמר ר"י כשנתת עברת על בל תוסיף ועשית מעשה בידך משמע דר"א לית לי' האי סברה וא"כ איך כ' רש"י הכא סברה זו אליבא דר"א וחשבתי שעדיין אפשר לחלק בין הך דהכא להתם אך פקחתי עיני וראיתי בירושלמי בשמעתין משוה אותן להדדי ולע"ג:

בש"ע יו"ד סי' שכ"ב סעי' ה' כתב הרמ"א בחלת חו"ל נוהגין ליטול כזית משמע שהוא מנהגא בעלמא אבל מדינא אפי' כזית א"צ א"כ קשה מ"ש הרי"ף בשמעתין מיהו הני מילי בארץ ישראל אבל בחו"ל וכו' הא לפמ"ש הח"ל והבג"א וכמה אחרונים דח"ש לענין ב"י אין בו אפי' איסורא א"כ בלא"ה יש לו תקנה בחלת חו"ל דמפריש פחות מכזית דאין בו אפי' איסורא בעלמא משום ב"י ויוצא בו ידי הפרשת חלה א"ו שצריך כזית מדינא ול"ע עי' בצל"ח ריש סוגין שהקשה איך חל איסור חמץ על חלה טמאה לפמ"ש הרמב"ם בפירוש המ' דאיסור הנאה דבב"ח לא מקרי איסור מוסיף א"כ בל יראה נמי לא הוי מוסיף ותי' דאיסור ב"י אינו נמשך מאיסור אכילה דחמץ והו"ל שפיר כמו איסור הנאה דמוקדשין וקשה לי אכתי לפמ"ש הר"ן בריש פסחים ואפשר דמה"ט הזהירה תורה על בל יראה משום דלמא אתי למיכל מיני' ואע"ג דלא דרשינן טעמא דקרא ואין דברי הר"ן אמורין לתקוע הלכה על טעם זה מ"מ שוב א"א לומר דאיסור ב"י אין בו שייכות ואינו נמשך מאיסור אכילה והוי עכ"פ כמו איסור הנאה דבב"ח שאין לו ג"כ ילפותא שהאיסור הנאה נמשך מאיסור אכילה אלא דמסברא אמרי' כן מכ"ש לענין ב"י דחמץ והדרא קו' הצל"ח לדוכתי' ול"ע:

ראיתי בח"ש או"ח סי' קכ"ז מביא שם קו' עצומה הא ר"א מתלמידי ב"ש דס"ל דחמץ בכותבת והוא יתר מכביצה ואין לבון ביו"ט

ביו"ט של פסח יותר ממ"ג בילי' וחומש כמלא שיעור חלה א' ומנ"א הוא פחות מכבילה ואינו עובר עליו ומאי כיצד מפרישין חלה בטומאה ביו"ט דקאמר ר"א ואני לא זכיתי להבין קושיתו מי לא עסקינן שלש ב' וג' עיסות וג' חלות הללו מצטרפין לעבור עליו וגמ' מפורסת היא בדף מ"ה אמר עולא לא אמרן אלא בעריבה אבל בבית חייב לבער והאי חייב לבער ע"כ מדאו' היא מדכי' הרא"ש בשם בעל העיטור על בעי' א' בבית וא' בעלי' דמבטלו בלבו דכיון דבטלו הו"ל ספיקא דרבנן ולקולא משמע אם לא ביטלו עובר עליו מדאו' בשניהם בבית בוודאי ובא' בבית וא' בעלי' הוי ספיקא ולע"ע:

ומצאתי מקום לקו' ע"פ הירושלמי בשמעתין דקאמר ר' ירמי' דאין קרקע הבית מצרף לחמץ א"כ עדיפא הו"ל להקשות לר"א אינו עובר כלל דכל חלה וחלה אין בה כשיעור ואעפ"כ יש ליישב קו' דע"כ לא אמרו ב"ש חמץ שיעורו בכותבת אלא לעבור עליו בל"ת דכיון דחלקו הכתוב לא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאור לומר לך שיעורו של זה לא כשיעורו של זה אבל לעבור עליו בעשה דתשביתו דלא כתיב אלא בשאור בלבד וילפי' חמץ מיני' דינו כשאור דעובר בכזית. והא דקאמר ר"א בברייתא לדבריך ה"ה עובר משום ב"י וב"י ה פ לדבריך שאתה מתלמידי ב"ה וסובר זה וזה בכזית א"כ עובר בלאו דב"י וב"י:

וכיון שבאנו לידי מדה זו נ"ל לפרש גם לדבריך דקא"ל ר"י לר"א באופן זה דהנה לכאו' לפמ"ש תוס' בדף ה' דשריפת חמץ מקרי צורך קצת הי' מקום להתיר לאפות חלה זו שלא לעבור עלי' מטעם מתוך אלא דכיון דסבר ר"י שאין זה חמץ שמוזהרין עליו לא הי' אפי' צורך קצת מ"מ אי הוי כלא לי' ר"א לר"י בזה שעובר עליו הי' ר"י יכול להתיר לאפותה מטעם מתוך וכ"ז לר"י דאית לי' מתיך אבל ר"א מתלמידי ב"ש דל"ל מתוך א"כ הו"ל איסורא דאו' והא היא דקאמר ר"י לדבריך שאתה מתלמידי ב"ש אפי' יהיבנא לך שמוזהר על חמץ זה מ"מ עובר משום ל"ת כל מלאכה שהרי ל"ל מתוך:

שוב מצאתי ברש"י עירובין דף ק' ע"א בד"ה יכתן במתן דמים ארבע שכתב וז"ל דקסבר קום עשה מצוה עדיף אע"ג דבהאי מצוה איכא לד עבירה דשבר אבכור אבל תוסיף אתי עשה דחטאת דכתיב ונתן על קרנת המזבח ודחי לבל תוסיף דבכור ע"כ הנראה מדבריו דהא דס"ל לר"א קום ועשה עדיף היינו מטעם עשה דול"ת ומשמע לי כן מכח מה שאמרו שם בגמ' ע"כ ל"ק ר"א וכו' אלא דקעביד מצוה וכו' משמע דמטעם ע"ד ל"ת ולפ"ז פירש"י בכאן א"ל דהרי לגבי יו"ט ל"ל ע"ד ל"ת דהו"ל עשה ול"ת כמבואר בכמה דוכתין בש"ס ואע"ג דבירושלמי בשמעתי' משמע דמדמי להדדי מ"מ כיון דבגמ' דילן בעירובין משמע דדוקא היכי דשייך ע"ד ל"ת אמר ר"א לדבריו שפיר כתב רש"י כאן מ"ש ולא חשש לדברי הירושלמי:

סימן כ"ג

בסוגי' דליבון רעפים

מתני' ואין מלבנין את הרעפים לצלות בהן ובגמ' מאי קא עביד אמר רבב"ח אמר ר' יוחנן הכא ברעפים חדשים עסקי' מפני שצריך לבדקן ואמרי לה מפני שצריך לחסמן תנן התם דרסה או שטרפה בכותל וכו' צריכה בדיקה בעי מיני' ר"י מר"ז מהו לשחטה ביו"ט א"ל תניתוהו ואין מלבנין וכו' א"ל אנן מפני שצריך לחסמן מתני' לה והנה הרי"ף ז"ל בהלכותיו השמיט לכל האי אוקימתא דמיירי ברעפים חדשים גם לא הביא בעי דר"י וכל האי שקלא וטרי' ולע"ע למה:

ונלפענ"ד דהנה הרא"ש ז"ל כ' וז"ל אנן מפני שצריך לחסמן מתני' לה ונראה דהכי הילכתא דהא ר"ל סבר כי האי לישנא דקאמר הכא בקדרה חדשה עסקי' ומשום ליבון רעפים דהיינו משום איסוס דא"כ חייב חטאת וכו' והקשה היש"ש ג' קושיות חדא מאי ראי' מייתי מר"ל לסתור הטעם דמפני שצריך לבדקן דקאמר ר"י הא קיי"ל ר"י ור"ל הלכה כר"י ועוד אכתי מר"ל גופי' לא נשמע עדיין דלית לי' טעמא דמפני שצריך לבדקן ג"כ ועוד הא ר"י גופי' קאמר אנן מפני שצריך לחסמן מתני' וידע דטעמא משום איסוס ואעפ"כ נסתפק אי מפני שצריך לחסמן וגם מפני שצריך לבדקן הוי טעמא דמתני' וא"כ מאי ראי' מר"ל ע"כ. והנה קו' הראשונה בפשטות יש ליישב דרא"ש סובר בפי' ואמרי לה דהיינו שמהלכת אמוראי אמרי משמי' דר"י הכי דטעמא מפני שצריך לחסמן וא"כ הספק הוא על ר"י עצמו איזה טעם סובר לאמת וא"כ שפיר מייתי הרא"ש מדקאמר ר"ל טעמא דאיסוס ע"כ דגם ר"י סובר מדלא אמרו תלמידיהם בהא פלוגתא דר"י ור"ל וע"כ משום דהאי ואמרי לה הוא אמת דקאמרו גם משמע דר"י טעמא דאיסוס סוב אח"ז מצאתי כן בשו"ת שאגת ארי' סימן ס"ד כמדומה לי והוא פשוט אמנם עדיין צריך ישוב לשני קושיות אחרונות ונלפענ"ד דנסתפקתי בבעי' דר"י אי מותר לשחטה ביו"ט או לא מי מחזקי' ריעותא ביו"ט את"ל דמחזקי' ריעותא ביו"ט אי הוי זה איסור דאו' או דרבנן. והנה מצינו שנחלקו בזה אבות העולם הלא המה הרשב"א והר"ן בסוגי' דידן שהרשב"א כ' בפשטות וכיון דהוי בעי' דלא איפשטא ספיקא דרבנן להקל נראה שהי' פשוט בעיניו שאף את"ל שאסור אין בו יותר מאיסורי' דרבנן והר"ן כ' בפשיטות להיפך דכיון דלא נפשט ספיקא דאורי' לחומרא הרי שהי' פשוט בעיניו להיפך ממש אמנם שניהם גם יחד לא עשו סמוכין לדבריהם ולא נתנו לנו לב לדעת ועינים לראות מאין הוציאו דבריהם אלה ומדוע פשוט כ"כ בעיניהם מהיפך להיפך ונחזי אנן להיכן דעתינו נוטה וכ"ל להביא ראי' מגמ' ומסברה כדעת הרשב"א שאין בו רק חשש דרבנן דהנה ידוע דקיי"ל להלכה דהאופה מיו"ט לחול איכו לוקה משום דהואיל ואי מקלעי אורחים חזי' לי' השתא נמי חזי' לי' הרי דאף שעתה טורח שלא לצורך יו"ט ואעפ"כ משום שיש בו ספק בעולם

בעולם שיהי' בו צורך יו"ט פטור ואינו לוקה ק"ו הכא שדעתו וכוונתו לצורך יו"ט ממש רק שאפשר שיהי' טריפה או שיפקעו הרעפים בוודאי אין בו איסור דאו' כלל ואפי' למאן דלית לי' הואיל באופה מיו"ט לחול היינו משום דהתם עכ"פ אי בתר מחשבה אזלי' עביד איסורא ועי' במנחות דף ס"ד ובתוס' שם אבל הכא בין דאזלינן בתר מחשבתו בין בתר מעשיו הא אפשר שיהי' בו צורך יו"ט וכ"ל להוסיף עוד תבלין עפמ"ש המג"ם בטעמא דב"ה דאית להו מתוך שהותרה לצורך הותרה נמי שלא לצורך משום דס"ל הפירוש בקרא ומשמעות הכתוב כך הוא אך אשר יאכל לכל נפש היינו כל אותן המלאכות שאפשר לעשותן לצורך אוכל נפש אותן המלאכות לא אסרתי לך כלל וקאי אדלעיל מיני' כל מלאכה לא יעשה בהם זולת אותן המלאכות אשר יאכל לכל נפש יעשה לכם וטוב שמעתי להוליא גם דינא דהואיל מהאי קרא דפירושו אשר יש לו מליאות שיאכל לכל נפש אף שעתה אין בו צורך כיון דאפשר דמקלעי' לי' אורחים וחזי להו מותר ומאן דל"ל הואיל מפרש אשר יאכל לכל נפש שכוונתו ודעתו לכך אבל אם דעתו לחול אף שאפשר שיזדמן מי שיאכלנו היום אעפ"כ איסורא קעביד ולוקה ג"כ עכ"פ בנ"ד שיש בו תרתי למעליותא שדעתו לאוכל נפש וגם אפשר שיעלה בידו לכ"ע אין בו איסורי דאו' חוץ במקום דלא אפשר כהפרשת חלה וכדומה. ונסתפק ר"י אי אסיר עכ"פ מדרבנן כמו בהואיל דאסור לכתחלה או עדיפא מהואיל כמ"ש ואין בו אפי' איסורא דרבנן :

שוב ראיתי בשאגת ארי' שהעיר קצת בענין הואיל אבל לא נחית לכל מ"ש ובמ"ש נראה לענ"ד ליישב מה שראיתי שם מגיא קו' אמאי לא פשוט ממסכה שלימה דמותר לשחוט בהמה מסוכנת ביו"ט אם יש שהות ביום לאכול ממנה ואי ס"ד דמחזקינן ריעותא ביו"ט היכי שוחט דלמא לא תפרכס ונמלא שוחט שלא לצורך ולהנ"ל ניחא דהכא בסוגי' דהואיל דפריך לי' רבה לר"ח לדידך דלא אמרי' הואיל מסוכנת לא ישחוט וכו' וקשה כדידי' מי ניחא הא גם לרבה אינו לוקה דוקא קאמר הא איסורא מדרבנן עכ"פ איכא וא"כ היכי שוחט לכתחלה ול"ל דלדידי' הוי טענה כיון דאין כאן רק איסורא דרבנן התירו משום הפסד ממונו והא דתירץ כן ר"ח הייני דלר"ח אף איסורא דאו' מותר משום הפסד ממונו והייני משום דגמר בלבו לאכול כזית בשר ולרבה לא משום דגמר בלבו אלא משום דמדאו' מותר מטעם הואיל ואיסורי' דרבנן התירו משום הפסד אף אם לא יגמור בלבו לאכול כיון שיש שהות לאכול וא"כ ניחא דמסוכנת ה"ט דאף דבעלמא מחזקי' ריעותא מ"מ הייני מדרבנן דמדאו' מותר כמו הואיל ועדיפא מיני' וכמו שהתירו איסורא דרבנן דהואיל במסוכנת משום הפסד ממונו כן התירו ג"כ מהאי טעמא גופא שלא להחזיק ריעותא משום הפסד ממונו דלפמ"ש לשניהם טעם אחד להם והכל הולך אל מקום אחד לדמיון כללא דהואיל וא"כ דבר זה נכלל במאמר הגמ' דפסקים משום

הפסד ממונו והייני הך וכן נראה מפירש"י ג"כ שפירש ב"פ מי מחזקי' ריעותא מפני חומר איסורו ביו"ט ומשמע מזה שלכל היותר אין בו רק חומרא דרבנן בעלמא. וכ"ל לעשות סמוכין לזה ולהביא ראי' מסקו"ט דסוגין דאין בו רק איסור דרבנן דהכה יש לדקדק בגמ' דקאמר הכא מפני שלריך לבדקן ואמרי לה מפני שלריך לחסמן משמע דמאן דאמר מפני שלל"ב לא רלה לתרץ מפני שלריך לחסמן וכן להיפך ולריך טעם למה ואולי יש לחלק דמאן דאמר שלל"ב ס"ל דברעפי' לא שייך כ"כ היסוס רק בקדרה :

עוד י"ל עפמ"ש תוס' בד"ה ואם בשביל לאפות בו מותר ותימא דאמר לעיל דאסור לחסמן אע"פ שעושה כדי לללות בהן וי"ל דשאני בין רעפים לתנור דתנור כיון שעושה ע"י נסקין שאני דאינו וודאי חוסמן ובעמדי בדברי תוס' הללו לא אמנע מלהליג מה שלר"ך עיון שנראה כאלו הרא"ש חולק ע"ז וסובר להיפך ממש ונדבריהם שכ' על ואין מפיגין אותן בלונן כדי לחסמן וא"ת כיון דבחדשים איירי מדלריך עדיין חיסום א"כ בלא הפגת לונן אפי' היסק ראשון אסור כדאמר לעיל ברעפים וכו' וי"ל דתנור אינו כגמר עד שיפיגנו בלונן הרי דהרא"ש כ' דטפי עדיף כשעושה ע"י הפגת לונן ואז הוי חיסום טפי וברעפים סגי בפחות ותנור לריך חיסום גדול ותוס' כ' להיפך כשעושה ע"י מסקין גרע טפי דאינו וודאי חוסמן וקשה שיחלקו בסברות הפוכות מן הקלה אל הקלה ובפרט בדבר התלוי במליאות לכן אמ"תי דכוונת התוס' הוא דתנור כיון שעושה ע"י נסקין ע"כ שאינו מלבנן באש כ"כ אלא כשיעור היסק וההפגה בלונן אח"כ יפעול החיסום לכן כיון שלא נתלבן כ"כ אינו וודאי חוסמן אבל רעפי' שעושה ע"י האש מקתמא מלבן אותן בהיסק גדול כיון שא"ל עוד להפגת לונן וכשעושה הכל ע"י האש אז וודאי חוסמן והרא"ש איירי בששני תליבונים הם בשיעור א' אז וודאי כשמפיג עוד בלונן לאחר הליבון הגדול מתחסם יותר והא דלהרא"ש נשאר קו' תוס' על מקומה יש ליישב דס"ל דמתני' וברייתא פליגי בפלוגתא דר"ש ור"י דמתני' אתיי' כר"י דאף דמכוין ללות מ"מ אסור מפני שמתחסם ג"כ ודבר שאין מתכוין אסור וברייתא אתיי' כר"ש דדשא"מ מיתר וס"ל דאינו וודאי כ"כ עד שיהי' בגדר פסיק רישי' גם י"ל דס"ל כמו שהביא הרשב"א בשם מקלת בעלי תוס' דליבון רעפים הוי תיקון גמור ותנור אינו תיקון גמור כחזור לענינו דעכ"פ לריכין לחלק בין רעפים לתנור ומאן דאמר מפני שלריך לבדקן לא ר"ל לחסמן משום דל"ל הני חילוקים שחלקנו וס"ל דבכ"מ שמתכוין ללות או לאפות בו מותר אף במתחסם ג"כ הו"ל דשא"מ ומותר ומיושב להאי מ"ד ועדיין קשה לאידך מ"ד מפני של"א אמאי ל"א מפני שלריך לבדקן והי' נראה להוכיח מכאן דס"ל דאין מחזיקין ריעותא ביו"ט מיהו באמת אין זה הוכחה די"ל דאף דס"ל גם האי טעמא דלל"ב מ"מ עדיפא לי' למנקט טעמא דחיסום משום דלהאי טעמא אסור

אסור נדאורי ולטעמא דצריך לבדקן אינו אלא מדרבנן ומוכח נמה כדברי הרשב״א דאינו אלא מדרבנן:

ועתה נבוא לבאר דברי הרא״ש דדעתו הי׳ כהרשב״א ג״כ דנקטי׳ להקל משום דהוי בעי׳ דלא איפשטא ובדרבנן אזלי׳ לקולא אלא דאין זה מוכרח דאי מחזקי׳ ריעותא ביו״ט שאין בו רק איסור דרבנן דלמא כהר״ן והוי דאו׳ לכן כתב הרא״ש דרק ממ״כ דלפי מה דקאמר ר״ל דטעמא משום איסוס וא״כ ע״כ האי ליגנא דוקא דגם ר״י אמר מפני שצריך לחסמן וא״כ ע״כ מוכח חדא מתרתי מדלא קאמר רק לחסמן ולא לבדקן דע״כ הני תרי ליגני דר״י פליגי ומאן דאמר משמי׳ לבדקן ס״ל דל״א לחסמן ומאן דאמר לחסמן סובר דלא אמר ר״י לבדקן דכן משמע מלשונו וקשה אמאי השמיט טעמא בלבדקן ואת״ל משום דס״ל דלא מחזקי׳ ריעותא ביו״ט א״כ נפשט׳ האיבעי׳ להקל ולית דין צריך בושם אלא שאין זה מוכרח דאפשר למדחי כמ״ש דלעולם אית לי׳ גם טעמא דצריך לבדקן אלא דעדיפא לי׳ למינקט טעמא דאו׳ מיהו לפ״ז עכ״פ זכינו לדין דלכל היותר אף אי מחזקי׳ ריעותא אין בו טפי מאיסורי׳ דרבנן וא״כ שוב אזלינן לקולא כיון דידענו דהוי דרבנן ולפ״ז אף שלא נפשטא האיבעי׳ ה״ל סד״ר ולהקל:

ולפ״ז מיושב מה שהקשה מה מוכח מר״ל דס״ל לחסמן דלמא ס״ל ג״כ טעמא דצריך לבדקן דלהנ״ל א״ש דאי תימא דס״ל לבדקן א״כ ע״כ מה דנחר טעמא דלחסמן ושביק לבדקן היינו משום דהוי דרבנן וא״כ מוכח עכ״פ דהוי דרבנן וא״כ אף בספיקא אי לא נפשטא האיבעי׳ אזלינן להקל ומיושב קו׳ ג׳ ג״כ דאף ר״י מתני מפני שצריך לחסמן ואעפ״כ נסתפק ולפ״ז ניחא דוודאי ר״י שהוא בעל האיבעי׳ ולא נשאר עדיין האיבעי׳ בספק שנלך בו להקל מטעם סד״ר לכן מסתפק אי מחזקי׳ ריעותא או לא דמן מה דמתני מפני שצריך לחסמן לא מוכח עדיין דל״ל לבדקן דלמא הא דשבק האי טעמא משום דהוי דרבנן ואין לומר דא״כ ניל להקל מטעם סד״ר שלא ידע עדיין שישאר בספק שהוא נסתפק ושאל האיבעי׳ בבי מתיבתא אבל לבתר שנשאר האיבעי מבלי פשיטותא שפי׳ כתב הרא״ש דמדקאמר טעמא דאיסוס מוכח דלא מחזקי׳ ריעותא דאף אם א״ל גם טעמא דלבדקן מוכרח אתה לומר דהוי דרבנן וא״כ לאחר שידענו שהאיבעי׳ לא נפשטא א״כ הו״ל סד״ר ולהקל:

והנה כל מה שכתבתי הוא לדעת הרשב״א דס״ל דאין בו רק איסור דרבנן אבל לדעת הר״ן שכי דהו״ל ספיקא דאו׳ נ״ל דס״ל דלא דמיא להואיל דעכ״פ חזיא לאכילה אף שלפי הראות אין בו צורך היום מ״מ כיון שעכ״פ חזי׳ לאכילה ויש מקום ומציאות לדבר שיהי׳ בו ג״כ צורך היום לכן מותר מדאורייי׳ אבל כאן הספק הוא אם יהי׳ ראוי׳ לאכילה בכלל גרע טפי ואפשר דלהר״ן מפרשים לקרא בטעמא דהואיל אך אשר יאכל לכל נפש מה שראוי לאכילה אף שאין בו צורך היום מותר מטעם הואיל וא״כ אין זה ענין למה שלפנינו כמלא לפ״ז דמסברה האיכונה כל היכי דאיכא ספיקא שמא יהי׳ מלאכתו שלא לצורך יו״ט אסור מדאורייתי׳ וא״כ צריך להבין מה הי׳ לד ספק שלו שנסתפק ר״י בכלל אי אסור או לו כיון שאינו דומה כלל להואיל א״כ פשיטא מילתא שאסור מדאורייתי׳ וכ״ל דהנה קשה עוד קושי׳ הימ״ש מאחר דר״י מתני׳ טעמא דמתני׳ מפני שצריך לחסמן א״כ תפשוט מיני׳ דלשמא יפקע לא חיישינן מדלא קאמר מפני שצריך לבדקן ולשיטת הרא״ש דס״ל דהוי דרבנן כבר תירלנו לעיל דמש״ה נקט רק לחסמן משום דהוי דאורייתי׳ אבל לפי מה דקיימי׳ השתא בשיטת הר״ן דהוי דאורייתי׳ א״כ הדק״ל אמאי לא קאמר שצריך לבדקן וע״כ לומר דל״ל האי טעמא ומוכח דלא מחזקי׳ ריעותא ולפ״ז י״ל הני תרי קו׳ מתוס׳ חדא בירך חבירתה דר׳ ירמי׳ הוי פשוט לי׳ מסברה האיכונה דאסור כיון דהוי ספיקא אי יהי׳ בו צורך יו״ט ספדא״ו לחומרא רק האי ליגנא אטעיתי׳ שמע מפי ר״י דטעמא דמתני׳ מפני שצריך לחסמן והי׳ קשה בעיניו אמאי לא אמר לבדקן ומוכח דלא מחזקי׳ ריעותא או כיומא דנשאר בסברה האיכונה ונדחק בדברי ר״י לומר דל״ש שיפקעו או בחדא מתרי טעמא נקט ומתורלים ב׳ קו׳ הנ״ל והנה בדעת הרי״ף י״ל ג״כ דפסק לחומרא דמחזקי׳ ריעותא ביו״ט וי״ל בזה כמה טעמים חדא כמ״ש הר״ן דכיון דהאיבעי לא נפשטא ספיקא דאורייתי׳ לחומרא גם י״ל שהוא הי׳ מפרש האי ואמרי לה מפני שצריך לחסמן לאו בשם ר״י אמרו אלא משום חכם אחר ואנחנו לא נדע אם הוא מרבותיו של ר״י שהלכה כרב לגבי תלמיד או הוא דעת בר פלוגתי׳ כמו ר״ל וכדומה שאז הלכה כר״י ומאחר דמסיק הגמ׳ דר״ל מוקי להאי ברייתא דא׳ סופת את הקדרה בחדשה ומשום איסוס זכינו לדין דר״ל הוא דאמר הטעם משום איסוס ור״י ור״ל הלכה כר״י ועוד דמשמע מב׳ ברייתות שלפנינו דהטעם מפני שמא יפקע ולא משום איסוס חדא מהאי ברייתא דתני ואם בשביל לאפות מותר הרי דלא שייך איסור איסוס כשמתכוין לאפות בו וכקו׳ תוס׳ שם אם לא נחלק בין רעפים לתנור כתי׳ ועוד מברייתא אחרונה דקתני ואין אופין בפורני חדשה שמא יפחת הרי דחיישי׳ שמא יפקע והא דקתני לעיל ואם בשביל לאפות מותר כקו׳ תוס׳ י״ל לדעת הרי״ף דהתם כיון שכבר הוסק במה שמפיג צונן אין כאן עוד חשש שמא יפקע ועוד כמו שחלקו דאפשר בתנור ליכא חששא רק בפורני או ברעפים:

עוד יש לתרץ קו׳ תוס׳ הנ״ל ע״פ מ״ש הרמב״ם דטעם שאין אופין שמא תפחת וימנע משמחת יו״ט וא״כ יש ליישב דדוקא באותן תנורים שמדביקין הפת תחלה ואח״כ מסיק ובזה יש לחוש שמא יפקע ויפסיד הלחם וימנע משמחת יו״ט והתם מיירי שמדביקין אח״כ מדתני שמפיגין אותן בצונן ע״כ דמיירי כעין שלנו שאח״כ מדביק ואין כאן חשש שיפסיד הלחם ובזה א״ש כמי דבליבון רעפים

לא

לא הזכיר הרמב"ם טעמא דשמא יפקע אלא משום שמחממן משום דבלינון רעפים לא שייך שימנע משמחת יו"ט דבתחלה מלבנן וא"כ צולין עליהן כחזור לענינו דמכמה טעמים פסק הרי"ף האיבעיי' לחומרא וס"ל כמאן דאמר דטעמא דמפני דמתכיי' מפני שצריך לבדקן ולא הביא כלל טעמא דלחסמן וממילא כשאר על סברת החילוקה דמחזקינן ריעותא וכל עצמו שנסתפק ר' ירמי' אינו אלא לפי מה ששמע לגמא דצריך לחסמן אבל הרי"ף כיון דלא הביא שום א' מבי הלשונות ממילא אין מקום להסתפק ונשארנו על סברת החילוקה דאסור וממילא לא הוצרך להביא ג"כ האיבעיי' כלל לפי שלא הביא לישנא דלחסמן דאילולי ששמע ר' ירמי' האי לישנא לא הי' עולה על דעתו ג"כ להסתפק ולצאת מגדר הסברה החילוקה:

כתב הרמב"ם בפ"ג מהל' יו"ט דאין מלבנין את הרעפים ולא הזכיר דמיירי דוקא בחדשים ועיי' במ"מ מה שתירץ דללישנא דלחסמן אף בישנים אסור אך עדיין קשה מה שהקשה הלח"מ מה שכתב הרמב"ם בהל' שבת דא' שופת הקדרה חייב משום אישום ולא הוצרך דוקא חדשים והא ר"ל אמר בפי' על האי ברייתא הכא בקדרה חדשה עסקי' וכ"ל לתרץ דס"ל להרמב"ם ז"ל דגם בישנים שייך אישום רק דהחילוק הוא דבחדשים א"א לאפות עליהם קודם שנתחזקו בהיסק הראשון אבל בישנים וודאי דאפשר לאפות עליהם גם קודם שנתחסמו עוד הפעם כיון שכבר נתחסמו בהיסק ראשון ובפרט די"ל דבחדשים א"א לאפות קודם שהוסקו יפה בפעם הראשון שיש לו לחוש שיפקע ויפסיד הלחם או הכלי אך לפ"ז בישנים כיון שא"ל לאישום הו"ל משאצ"ל שא"ל אלא לאפי' ואף שמתחסם ג"כ הו"ל כמו חופר גומא וא"ל אלא לעפרה שכוונתו ג"כ לדבר אחר ואם הי' אפשר שלא יתחסם הי' אופה באופן אחר מיהו עדיין צ"ע בזה אי מקרי משאצ"ל ועיי' במג"א סי' רע"ה ובמחה"ש ואם אולי כן הוא כמ"ש אפ"ל דר"ל מוקי הברייתא בקדרה חדשה אף דשייך אישום גם בישנים מ"מ כיון דמקרי משאצ"ל לא רצה לאוקמי למתני' בפלוגתא אלא ככ"ע דבחדשה כיון דהוי צ"ל כ"ע מודו דחייב אבל הרמב"ם שפי' בהל' שבת דמשאצ"ל חייב כר"י א"כ שפיר פסק דשופת הקדרה חייב ולא חילק בין חדשים לישנים:

וגבי עגל שנולד ביו"ט רב אמר אסור מוקצה הוא ושמואל וא"י תימא ר"י אמר מותר הואיל ומתיר עצמו בשחיטה וכי הרא"ש ע"ז ומיירי בידוע שכלו לו חדשיו דאל"ה אסור עד יום ח' ללידתו וגם צריך שיפרוס ע"ג קרקע שילא ונחשם ריסוק אברים וכן כתב הטור בסי' תל"ח ותמה הב"י על שניהם חדא דהא מסקי' בחולין דף כ"א בית הרחם אין בו משום ריסוק אברים ובעי למיתי סייעתא ודחי התם בהפרים ע"ג קרקע והיינו למדחי הסייעתא אבל לפי דינו של ר"כ א"ל שיפרים ע"ג קרקע ותי' שהרי הטור והרא"ש גופייהו פסקו בהל' טריפות דא"ל שיפרים ע"ג קרקע ותי' היש"ש דמ"ש הרא"ש וגם צריך שיפרים ע"ג קרקע קאי אלא כלו חדשיו דלא אמר ר"כ דאין חוששין לריסוק אברים אלא בעגל שכלו לו חדשיו אבל בלא כלו לו חדשיו חיישינן ותמה עליו מהרל"ח דעדיין הקו' במק"ע דבהל' טריפות לא הזכיר דבאינו ידוע שכלו חדשיו שצריך שיפרים ע"ג קרקע ועוד אי קאי אלא כלו חדשיו הא אסור עד ליל אית וכבר בשהיית מעל"ע ילא מחשש ריסוק אברים ומה צריך תו שיפרים עג"ק והנה בפשטות נוכל ליישב בדעתו דבלא כלו חדשיו יש בו כל דיני נפילה לענין שצריך מעל"ע וגם בדיקה לכן צריך שיפרים ע"ג קרקע דכיון שהפרים ע"ג קרקע הוי כהלכה ושוב א"ל בדיקה או כמ"ש הר"ן בשם י"א דכל מה דס"ד לחוש לריסוק אברים עד שהולרך ר"כ להשמיענו היינו כשרואין בו ריעותא שאין יכול לעמוד וא"כ נוכל לומר בדעת מהרש"ל דגם בלא כלו חדשיו דחיישינן היינו נמי דוקא באינו יכול לעמוד דאיכא תרתי לריעותא חדא שלא כלו חדשיו ועוד שאינו יכול לעמוד [ותו דלא כלו חדשיו לא מקרי ריעותא גמורה דהא לא מיירי שידעי' בוודאי שלא כלו חדשיו אלא שלא ידעי' דכלו] וא"כ כיון שהפרים עג"ק נסתלקה הריעותא ותו לא חיישי':

ועוד כ"ל ליישב דעת הרא"ש ע"פ דרכו של מהרש"ל דהנה ידוע פלוגתת ר"ת ורלאשונים ז"ל בסוגי' דרוב בבכורות דף כ' בארוכה ובכ"מ דר"ת ס"ל דהיכי דאיכא חזקת איסור כנגד הרוב חיישינן למיעוטא ותוס' חלקו עליו דלא חיישי' למיעוטא כלל וכי' דלפ"ז קשה הא דארשב"ג כל שלא שהה ל' יום באדם וז' ימים בבהמה ה"ז נפל ולא אזלינן בתר רובא ותי' דבאדם החמירו מלד חומרא משום חלילה ובבהמה גזרו אטו אדם והנה זה נראה לכאו' לדוחק והי' נראה יותר לומר דלפי מה דקיי"ל דלא חיישי' למיעוטא דלא קיי"ל כהא דרשב"ג דאיהו כר"מ ס"ל ובפרט שיש כדמות ראי' לזה מהא דעגל שנולד ביו"ט דמותר בו ביום ולא חיישי' לנפל ואף רב לא אסר אלא משום מוקצה ולא משום חשש נפל אלא דאיכא למדחי דמיירי בידוע שכלו חדשיו אך עדיין יש מקום לבע"ד לחלוק גם ע"ז דהוא ג"כ דוחק לאוקמי דוקא בידוע שכלו לו חדשיו אלא דלפי מ"ם היש"ש בלא"ה צריכין לאוקמי בידוע שכלו חדשיו דאל"כ ילטרך שיפרים ע"ג קרקע וכל עוד שלא הפרים ע"ג קרקע אסור וא"כ היכי קאמר שמואל ור"י דמותר הואיל ומתיר עצמו בלידתו להיות נשחט הא עדיין בשעת לידתו לא הותר עוד להיות נשחט עד לאחר שהפרים ע"ג קרקע וא"כ מוקצה הוא ואסור לבחטו אף לאחר שהפרים א"ו מוכרחין בלא"ה לומר דמיירי בידוע שכלו חדשיו וא"כ המסך לשון הרא"ש כך הוא דלא תקשי היכי מותר בו ביום הא לא שהה ח' יום ותרלה להוכיח מכאן דלא קיי"ל כהא דרשב"ג כאשר הסברה נוטה באמת לפי מסקנתינו דלא חיישי' למיעוטא ע"ז כי' מכאן לא תוכיח כלום דאיכא למדחי דמיירי בידוע שכלו חדשיו ולא תימא דהוי קמדחיכא לך ותרלה להחזיק בסברתך דהא בלא"ה צריך לאוקמי הכי דאל"ה הי' צריך

צריך שיפרכס ע"ג קרקע וא"כ לא התיר עצמו בשחיטה והדק"ל מוקצה הוא ומיושבי' ב' קו' מהרל"ח חדא מה שהקשה הא כבר שהה חי ימים ולמה צריך עוד שיפרכס הא לפי פי' הנ"ל כוונת הרא"ש דאלת"ה אלא דאף בלא כלו חדשיו אין חוששין לנפל כי היכי דלא תצטרך לאוקמי להא בידוע ע"ז כי אי הוי אמרי' הכי עדיין הי' אסור עד שיפרכס ע"ג קרקע אבל לפי האמת דקיי"ל כרשב"ג צ"ל באמת שיפרכס דהא כבר שהה מעל"ע ממילא מיושב קו' ראשונה של מהרל"ח שלא הזכיר בדיני טריפות האי דינא ז"א דלפי האמת א"צ להשהות ח' ימים ובזה א"ש ג"כ מה שיש עוד לתמו' על תי' של היש"ש דלמה הוצרך להזכיר כאן דבלא כלו צריך שיפרכס הא אין זה מקום לסוגי' שלפנינו דבשלמא מ"ש דמיירי בידוע הוא כי היכי דלא תקשי אבל במה שצריך שיפרכס אין זה צורך להשמיענו לדחות איזה קו' דאין לנו גני ע"ז ואם הרא"ש רצה זאת לאדם מדעתו ומסברתו שנראה בעיניו האמת כן הוא אין כאן מקומו רק בחולין בהלכות טריפות ולהנ"ל א"ש שהצריך כ"ז להמשך דבריו ולברר שע"כ צריכין לאוקמי בידוע שכלו כי היכי דלא תימא דהוי' קא מדחינא לך:

ועתה עלה בדעתי דיש ליישב בפשיטות קו' השג"א מהא דמסוכנת דמותר לשחוט ולא חיישינן דלמא לא תפרכס דשאני התם דהכתי חי הוא ואין לנו לחוש שמא יתחדש דבר לאוסרו אבל עוף שנדרס אי טריפה הוא מעיקרא עומד לכלבים והתורה אמרה לכם ולא לכלבים ומה"ט איבעי' לי' אי ניחוש לכך והנה בהא דאין מלבנין את הרעפים דחיישי' שמא יפקעו דומה ג"כ להא דמסוכנת דעכשיו שלמים אלא בחוש שמא יפקעו מחמת האש ואעפ"כ מייתי ראי' שפיר מדחיישי' בליבון רעפים מכ"ש בעוף שנדרס דאפשר דבשעת שחיטה כבר אינו ראוי לאכילה וכ"ז אי חיישי' אבל למאי דמשני אנן מפני שצריך לחסמן ולא הוזכר מפני שצריך לבדקן אין להקשות א"כ יפשוט לאידך גיסא דל"ח דאיכא למימר שפיר דוקא התם לא חיישינן דכמו שהוא עכשיו אין כאן חשש אבל בעוף שנדרס אולי עכשיו כבר אינו ראוי לאכילה:

סימן כ"ד

עוד בסוגי' הנ"ל.

מתני' אין מלבנין את הרעפים ארבב"ח אר"י ברעפים חדשים מפני שצריך לבדקן ואמרי לה מפני שצריך לחסמן בעי מיני' ר"י מר"ז עוף הנדרס מה לשוחטו ביו"ט ולא איפשטא וכ' הר"ן דקיי"ל דאסור לשוחטו דס"ד לחומרא אמנם הרמב"ם והרא"ש וטור וש"ע פסקו האיבעי' לקולא וצריך טעם למה ולפענ"ד דהנה הרמב"ם בפ"ג מהל' יו"ט כ' אין מלבנין את הרעפים ולא הזכיר דמיירי בחדשים וכ' ה"ה דס"ל להרמב"ם דלהטעם מפני שצריך לחסמן אין צורך לאוקמא בחדשי' דאף בישנים שייך חיסום והקשו האחרונים הא ר"ל משני לקמן הכא בקדרה חדשה ומשום ליבון רעפים והתם טעמא דחיסום קאמר ומתחילה רציתי לומר בישנים ליכא רק איסור דרבנן ולא מכה בפטיש גופא רק בחדשים וא"כ ר"ל דחיוב חטאת קאמר צריך לאוקמא בחדשה שוב ראיתי שכן רצה לתרץ בשעה"מ ודחה אותו דהרי הרמב"ם בפ"ו מהל' שבת בדינא דברייתא דא' מביא את האור ג"כ לא הזכיר חדשים ונלפענ"ד דלכאו' יש להקשות ר"י גופי' כיון דאיהו הו' מתני' מפני שצריך לחסמן הוי לי' למידק לקולא דלא חיישינן מפני שצריך לבודקן וכן הקשה בשעה"מ רק דאיכא למימר דהדא מתרתי נקט אמנם אכתי קשה לפמ"ש תוס' אמאי אסור והא תנינן ואם בשביל לאפות מותר ותי' וכוונתם דכאן הוי פסיק רישי' והנה לכאו' איך הו' וודאי חיסום דלמא פקעו ולא יתחסם וצ"ל דלמילתא דלא שכיחי לא חיישינן וא"כ אי איתא לטעמא דחיסום ע"כ דלא חיישינן לדלמא פקעו וליתא לטעמא דמפני שצריך לבודקן אך אכתי איכא למימר דלעולם בכלים חדשים חיישינן לדלמא פקעו והא דקאמר טעמא דחיסום דהוי פסיק רישי' היינו בכלים ישנים וא"כ מוכח מזה דר"י סבר דאף בכלים ישנים שייך חיסום ופסק הרמב"ם כר"י ולא כר"ל ואכתי קשה דהו"ל להרמב"ם להזכיר בהל' שבת שזה הדין רק בישנים ולא בחדשים רק ז"א חדא דהרמב"ם מצי מיירי במתכוין לחסום וזה אפי' בחדשים דלא הוי פסיק רישי' ועוד דלפי האמת פסק הרמב"ם האיבעי' לקולא וממילא דלא חיישי' לדלמא פקעו והו' פסיק רישי' אפי' בחדשים:

ובזה יש ליישב דברי הרא"ש שכ' דקיי"ל באיבעי' לקולא דהרי ר"ל לא הזכיר רק חיסום והקשה היש"ש דאכתי מצי סבר גם טעמא דצריך לבודקן כמו ר"י דלא פליג מר"י עצמו דמפני שצריך לחסמן ולפ"ז ניחא דלר"י אין להקשות דהתם לענין איסור קאי ואף דחיישינן ג"כ לדלמא ולא הוי פ"ר מ"מ מנ"פ אית בי' איסורא או מפני שצל"ב או לחסמן אבל ר"ל דקאי לענין חיוב חטאת ע"כ דהוי פ"ר וממילא דלא חיישינן לדלמא פקע שוב מצאתי דאתא לידי ספר צל"ח ומצאתי שכוונתי לדעתו הרמה בכל מה שכתבתי אולם חזיתי לדעתי' דקדא בי' כרגא במה שיישב דעת הרא"ש דא"כ מאי ראי' הביא מדלא חיישינן שם לדלמא פקעו דמותר לשחוט עוף הנדרס דהרי לפי מ"ש אינו מוכח רק מדהוי פ"ר ש"מ דל"ח לפקיע משום דל"ש דאם איתא דשכיח רק מטעם אחר ל"ה משום חזקה או מתוך וכדומה אכתי קשה כיון דעכ"פ שכיח הוא לא הוי פ"ר א"ו דלא שכיח וא"כ מאי ראי' לעוף הנדרס דזה ע"כ שכיח דאל"ה לא הוי צריך בדיקה והגאון ז"ל דחה בזה דבריו וכשאני לעצמי נ"ל דאכתי יש לקיים דבריו ומדויל ידיו משתלם דהכא לקמן מאי מספק תיפוק לי' משום מתוך וצ"ל דזה לא מקרי אפי' צורך קצת אף דאכתי בספק עומד מ"מ אם ימצא טרפה לא יהי' ראוי לכלום ואף בזה לא יקרא אפי' צ"ק כמ"ש גם י"ל דר"י

צ"ק

ל"ק דר"י אטעיתי' דהוא קבל מרבו מפני שצריך לחמצן אך שמע משאר תלמידי ר"י מתני מפני שצריך לבודקן ובזה הי' מסתפק איזו לשון הוא האמת אם ר"י מתני' מפני שצריך לבדקן או מוכרחין אנו לומר דזה לא מקרי צורך קצת אף שהוא כנגד הסברא ואם ליתנא דצריך לחמצן הוא האמת אז נשאר על סברה החילוקה ולכן בעי מיני' דר"י בעוף הנדרס והי' סבור שיפשוט לו ממקום אחר ובזה יתידע איזו לשון הוא האמת אם מחזיקין ריעותא אז וודאי מפני שצריך לבדקן שהי' צריך לומר כן כדי שנדע מכאן למקום אחר והשתא א"ש כיון דמוכח מר"ל דל"ח לפקיעה וממילא דלא אמר ר"י מפני שצריך לבדקן וממילא לא נסתפקו כלל ונשאר על הסברה דזה מקרי ל"ק דרק ל"ק דר"י אטעיתי והביאו להסתפק וכיון שהוסרי' הסיבה ליתא למסובב:

ובזה מיושב ג"כ קוש' שהקשתי לעיל אמאי לא פריך ר"י מדתני' מפני שצריך לחמצן ש"מ דל"ח. דהשתא ניחא דבזה גופי' הוי מסתפק איזו לשון עיקר ובזה ניחא לאותן שיטות שפסקו בכ"מ כלישנא בתרא ובפרט דלשיטת הרמב"ם ל"ב ומחמיר יותר בעלם הדין של ליבון רעפים דאפי' בישנים אסור ותפסינן כל"ב דמפני שצריך לחמצן וממילא אין מקום לטעות דזה לא יקרא ל"ק ובזה א"ש ג"כ שהשמיט הרי"ף בעי' זו משום דכיון שהביא המשנה כצורתה סתם ומשמע אפי' בישנים וכל"ב וכהכ"ל וכיון שלא הביא לישנא דל"ב ממילא אין צורך להורות בדבר האיבעי' דמסברה לא נסתפק כלל בזה דוודאי מקרי צורך קצת ואמרי' מתוך:

ועוד כ"ל ליישב קו' שעה"מ למה לא פשיט ר' ירמי' מדברי ר"י עצמן כרי' לפמ"ש הרמב"ם בפ"א מהלכות יו"ט לחלק בין הוצאה והבערה לשאר מלאכות דבהוצאה והבערה מותר אף שלא לצורך ולא בשאר מלאכות ולפ"ז ניחא דר"ז שפיר פשוט אף בהבערה חיישינן לדלמא פקע כ"ש בשאר מלאכות אבל אם בהבערה ל"ח עדיין אינו מוכח דל"ח בשחיטה ולכן לא הי' אפשר לו למיפשט בעי' שלו מליבון רעפים דאין כאן רק הבערה ושאני הבערה דהותרה אף שלא לצורך לכן לא חיישינן:

סימן כ"ה

בסוגי' דקיימו ולא קיימו

על דברי הרמב"ם ז"ל שכ' בפ"א מהל' חו"מ הל' ג' אינו לוקה משום ב"י וב"י אא"כ קונה חמץ בפסח או חמץ עסה כדי שיעשה בו מעשה וכו' והקשה מהר"ם אבוהב ז"ל מובא בשו"ת א"ל ס' אמאי לקי בקנה חמץ או חמצו בידים הא הו"ל ניתק לעשה כמ"ש תוס' בפסחי' דף כ"ט בד"ה דכ"ע פודין שהקשו הא א"א לו לפדות חמץ של הקדש דמיד עובר בב"י ותי' דכיון דפודה לבערו אינו עובר משום דהוי לאו ניתק לעשה ותי' הגאון מהר"ם הכ"ל דמשכח"ל ביום ז' של פסח שחל להיות בשבת שאין יכול לבערו עד למחר ואזי לא שייך עוד מ"ע דתשביתו והקשה המגי' למ"ל דאמאי אילטריך לאוקמי' כשחל בשבת דאפי' כשחל בחול

אסור לשרפו משום איסור יו"ט וכן משמע פשטא דש"ע בסי' תמ"ו דהמוצא חמץ ביו"ט כופה עליו כלי ומשמע אפי' בשביעי ש"פ וכ"ל לתרץ דהנה לכאורה קשה לי אהאי פסקא דהמוצא חמץ ביו"ט דאינו רשאי לשורפו מהא דאמרי' לעיל ד"ו ש"מ מדר"ע תלת וכו' וש"מ ל"א מתוך שהותרה לצורך הותרה נמי שלא לצורך מוכח מזה דלמ"ד מתוך מותר לשורפו ביו"ט ואנן קיי"ל דאמרי' מתוך וכ"ל דתוס' כתב שם אע"ג דבעי' שיהי' צורך היום קצת הכא מה שמבער מקרי צורך ויש לומר דע"כ לא כתב התוס' דמצות ביעור מקרי צורך היום אלא אי הוי אמרי' דאך ביום הראשון הוא ביו"ט עצמו וא"כ עיקר מצותו בו ביום ומקרי צורך היום וכוונתם דמדמוכיח ר"ע דביום הראשון עי"ט ע"כ דס"ל ל"א מתוך וכו' דאי אית לי' מתוך לא הוי מצי להוכיח דראשון היינו עי"ט דלמא יו"ט עצמו וכיון שמצותו בו ביום הוי צורך היום ומותר מטעם מתוך א"ו דל"ל מתוך אבל לפי האמת דקיי"ל דראשון דקרא היינו עיו"ט וא"כ אין עיקר מצותו ביו"ט עצמו לא הוי צורך היום ול"ש מתוך וא"ש דאסור לשורפו ביו"ט ואי כדי שלא יעבור בב"י לא מקרי צורך היום כמ"ש המג"א דמשהה חמץ ודעתו לבערו אינו עובר והתינח ביו"ט עצמו אבל בז' ש"פ שאם מבערו למחר אינו מנתק מה שעבר כגון שאם קנה חמץ בו ביום ע"כ שצריך לבערו ביו"ט לנתק הלאו והו"ל צורך היום ואמרי' שפיר מתוך ומותר לשורפו בו ביום לכן תי' דמיירי שחל בשבת ואין להקשות מפשטא דש"ע דהמוצא חמץ ביו"ט משמע אפי' בז' ש"פ מ"מ אסור לשורפו דמוצא שאני דאפ"ל דמתחלה קודם שידע לא עבר וכמ"ש הטור בשם הרמב"ם בסי' תל"ד עי' מג"א סי' תל"ד ועכשיו לאחר שמצא אינו עובר ג"כ דהו"ל אנוס בתקנתא דחכמים כמ"ש הכ"מ אבל הכא קיימי' שעבר במזיד וקנה חמץ בפסח ועבר עלי' כמצא שצריך לשרפו כדי לנתק מה שעבר וע"ז לא תקנו חכמים כלל. שע"ז לא מהני מה שהוא אנוס מכאן ולהבא דמ"מ עובר למפרע וצריך לנתק מה שעבר:

ובשעה"מ הקשה על תי' זה דאכתי מצי לבערו ע"י עכו"ם והניח בקו' ואני תמה על תמיהתו ומה יועיל בזה שמבער ע"י עכו"ם לענין לנתק מה שעבר דאפי' כאמר דמהני מצוה זו ע"י שליח מ"מ הא אין שליחות לנכרי וכבר ראיתי בחת"ס שתמה על הב"ח ושל"ה במה שפסקו שיטיל ליס ע"י עכו"ם דמה הועיל בזה לנתק מה שעבר אלא דע"ז יש לתרץ דס"ל כשיטת הרמב"ם דלא עבר כ"ז שלא ידע ומיד כשימצא מבערו ע"י עכו"ם אבל בקנה חמץ או חמצו בידים אם יבער ע"י עכו"ם מה הועיל בזה לענין שינתק שע"ז קושב קו' השעה"מ:

ולגודל התמיה אומר אני דכראה מדברי הני גאוני' דס"ל דלענין ביעור חמץ א"ל דין שליחות דכל שנעשה ע"פ ציוויו והשתדלותו הו"ל הוא העושה מצוה ועשאו' כנתנו ע"פ ועל הקוף דאיתעביד שליחותי' ועי' במגילה דף כ"א ואפשר להסביר קצת דכמו

שמצות

שמצוה שבגופו אין שייך שליחות כלל לפי שעיקרו של מצוה אקרקפתא דגברא וכמו שתי' הב"מ למ"ד יש שליחות לנכרי לחומרא דמ"מ צריך לאיסור שבות בשבת משום דבמלאכת שבת לא שייך שליחות דעיקר מצוה אמנוחת גופו והרי נא ה"נ נאמר להיפך דביעור חמץ הוא כדי שלא ימצא חמץ ברשותינו נמצא הפעולה והמקובל ע"י היא תכלית המצוה נמצא כל שמעבר ע"פ ציווי מהני כמו ע"י עצמו ונקרא ע"ש. וכמו במחמר הקדם אף ע"י קטן המצווה לקטן הוא המחמר ה"נ בביעור חמץ כן נ"ל ליישב דבריהם. והח"ש ע"כ לא ניחא לי' בהכי וס"ל דלענין קיום מצות צריך לדין שליחות ג"כ וע"פ דרכו של הח"ש דצריך לזה דין שליחות נ"ל להמציא אופן דשייך ביטלו במצות ביעור חמץ אף למ"ד דהשבתתו בכל דבר שעמדו האחרונים בזה והיינו לפמ"ש האחרונים לדעת רש"י ורמב"ם ז"ל דס"ל דיש שליחות לנכרי לחומרא דהיינו מה"ת ולקולא אין שליחות לנכרי א"כ משכח"ל שפיר כגון שצוה לגוי ועשאו שליח לבער חמצו דלא קיים בזה מ"ע ולא נתקן הלאו אבל להיפך ביטול העשה שא"א עוד לבער שפיר נקרא ע"ש דלחומרא אמרי' יש שליחות ואף דהוי לד"ע הא בנכרי קיי"ל דיש שליח לד"ע והיינו אליבא דרבינא כמ"ש רבינו המחבר לעיל דף כ"ו: ואולי משכח"ל עוד אם ביער חמצו בלא כוונת מצוה או גם נתכוון לד"א וכיון דמה דנתקן הלאו הוא קיום העשה ואם לא יצא ידי מצוה אינו נתקן נמצא שאם עשאו בלא כוונה או בהיפך כוונה הרי זה ביטל העשה ולא קיים אותה:

והה"צ הקשה על תוס' הנ"ל דאפי' בז' ש"פ אפשר לבערו לדעת הרמב"ם דס"ל פורכו וזורה לרוח או מטיל לים וכ"ל דהנה הפני' הקשה לפמ"ש רש"י ז"ל במס' ביצה דף כ"ז דתרומה טמאה וקדשים אסור לבער ביו"ט אפי' באופן שאין בו מלאכה דרחמנא אחשבי' להבערתו דכתיב באש ישרף הלכך מלאכה היא א"כ איך מוכיח מהא דר"ע דס"ל אין ביעור חמץ אלא שריפה דלמא אית לי' דהשבתתו בכל דבר ואעפ"כ מוכיח שפיר דראשון נקרא היינו עיו"ט דביו"ט אינו רשאי לבערו דכיון דמצוה לבערו חשיב מלאכה דרחמנא אחשבי' להבערתו וכ"ל ליישב דהנה מה שכתב רש"י דמשום דמצותו בביעור חשיב מלאכה אין זה מפורש בתורה אלא דחכמים ס"ל כן מכח סברה עכ"פ א"א להוכיח מכח סברה זו להוציא קרא מפשטי' דראשון היינו יום א' ש"פ וא"כ שפיר מוכח דס"ל לר"ע אין ביעור חמץ אלא שריפה דהלת"ה מנ"ל לומר דראשון היינו עיו"ט דלא כפשטא דקרא דלמא קמ"ל קרא דלא אמרינן הך סברה דרחמנא אחשבי' להבערתו אבל לפי האמת דלכל התנאי' והאמוראים ראשון דקרא היינו עיו"ט וא"כ אין לנו הוכחה מקרא נגד סברה זו שפיר כתב רש"י דלאמת אמרי' הך סברה כדמוכח כן ממתני' דחלה שנטמאה ע"ש נמצא לדברינו אמרי' באמת סברה זו אף לענין ביעור חמץ דרחמנא אחשבי' להבערתו וא"ש תי' הנ"ל דמשכח"ל דלוקה בקנה חמץ בז' ש"פ שחל בשבת שאינו רשאי לבערו אפי' שלא ע"י מלאכה דרחמנא אחשבי' להבערתו:

ועוד י"ל קצת באופן אחר עפמ"ש במ"א ליישב קו' פ"י הנ"ל ולחלק בין שריפת נותר לביעור חמץ דדוקא שריפת נותר שאינו עובר עליו בב"י ובב"י ואין ביעורו כדי שלא ימצא בעולם אלא שכך גזרה התורה לבערו והמצוה עצמה היא התכלית א"כ שפיר חשיב מלאכה דמצוה מחשוב הביעור לענין חשוב. אבל מצות ביעור חמץ הוא כדי שלא לעבור על ב"י ואחר המועד אין מצוה כלל בביעורו א"כ אין פעולה זו נחשבת למלאכה ע"י מצות ביעור שאין כוונת העושה אלא כדי שלא יהי' בעולם והדומה לזה הוא נמלאכה שא"ל לגופה דלא מקרי מלאכת מחשבת לפי שאין כוונתו לכיבוי אלא שלא ידלק הנר וכדומה וכ"ז אינו אלא אם לא עבר עדיין על ב"י אבל אם כבר עבר וצריך לקיים המצוה בפועל ע"י עצמו דוקא כדי לנתק מה שעבר למפרע ואין כוונתו על העדר החמץ בעולם בלבד דהרי אילו נאבד החמץ ונפלו לים מעצמו לא השיג בזה תכליתו לנתק הלאו וכיון שכוונתו לפעולת הביעור בעצמה שוב אמרינן שפי' רחמנא אחשבי' להבערתו ומתורץ ג"כ קו' הח"ל הנ"ל דבז' ש"פ שחל בשבת אינו רשאי לבערו אפי' בזורה לרוח או מטיל לים דכיון דכוונתו למעשה המצוה ולנתק הלאו חשוב שפיר מלאכה וכמו ביעור נותר וחלה טמאה וכהנ"ל מיהו עדיין ק"ל ע"פ תירוצו של מהר"ש ז"ל דאיך סתם הרמב"ם דבריו ולא פי' דאפי' בעשה מעשה אינו לוקה אלא באוקימתא הנ"ל וכ"כ קשה על תי' הח"ל דתי' דיש מניעות ללקות היכי דלא קיימו שהתרו בו וכדומה. דקשה ג"כ אמאי לא מפרש דבריו כמו שפירש בכל לאו הניתק לעשה מיהו לאחר התבוננות נ"ל דלק"מ לפמ"ש האחרונים דהרמב"ם לא גרס כגי' הספרים בדף ל"ה דב"י מקרי נל"ע א"כ אין דבר זה מפורש בגמ' ואין דרכו של הרמב"ם ז"ל להביא אלא מה שמפורש בגמ' ואין להקשות אכתי איך כתב להיפך מן האמת דעבה מעשה לוקה אב"י ועי"ז שייך שפיר לתרץ דאין זה היפך האמת דהרי יש לו עכ"פ איזה מניעות בכה או בכה ומה שלא פירש דבריו הייכו משם שאין כוונתו לפרש היכי לקי אלא דאינו לוקה בלא עשה מעשה:

ואשר אחזה אנכי אשית לבי לתרץ דבר הרמב"ם הנ"ל הנה כבר כתבתי בקו' א' דכפי הנראה מדבריו ברפ"ג שכי' מצוה להשבית חמץ ביום י"ד וכו' משמע מזה דאין כאן מ"ע אלא בע"פ אבל במועד אין שום מ"ע רק שצריך לבערו כדי שלא לעבור עליו בב"י ולפ"ז אין מקום לומר דהוי לאו הניתק לעשה:

שוב מצאתי שנחלקו בזה אבות העולם בנוב"ת או"ח סי' ס"א שכוונתי בזה לדברי הגאון מהרו"ב ז"ל והגאון בעל נו"ב ז"ל חולק עליו ומביא ראי' לסתור מדמברך על הביעור בתוך הפסח ש"מ שיש מ"ע בביעורו דהיכן מצינו שתקנו חכז"ל ברכה על שמירה מאיסור בלבד

בלבד ולולי דבריהם הי' נ"ל דאין זה דומה כלל לשאר ל"ת שבתורה שמקיימו בשוא"ת ול"ש ברכה על שוא"ת דא"כ בכל רגע ורגע שישב בו ולא עבר עבירה יצטרך לברך אבל השמירה מל"ת דב"י וב"י שמקיימו בקו"ע שייך ברכה שפיר אבל גם מלבד זה נ"ל מדברי הרא"ש פ"ק דכתובות שכ' דברכת אירוסין לא ניתקנה על הקידושין עצמן אלא לתת שבח והודי' שהבדילנו מן הנשים האסורות לנו אף שאין כ"כ ראי' מזה דאפשר שאין הברכה על קיום המצוה אלא על שקדשנו הש"ת והפריש אותנו מן התועבות האמורי' והאסורי' מה"ת וכן נראה שהבין הנוב"י מ"מ אין תימה עכ"פ אם נאמר שמירת לאו דב"י שמקיים בפועל ע"י ביעור חמצו שצריכין לברך עלי' ואחר העיון נלפענ"ד מוכח מדברי הרמב"ם בהלכה ב' שם שאין מ"ע אלא בי"ד בלבד שהרי כ' שם ומהו השבתה בתורה שיחשוב בלבו שכל חמץ שיש לו ברשותו ה"ה כעפר וכדבר שאין בו צורך כלל וכו' ומפורש בהדיא דס"ל דהשבתה האמורה בתורה פירושו רק ביטול בלב בלבד לא זולת. הן אמת כי אעפ"כ גם בביעור מקיים מ"ע הנ"ל ופשיטא מילתא דבכלל מאתים מנה והרי הוא בלבו כאילו איננו דהרי הוא באמת כעפר והוא פשוט מאוד עד שהוקשה לי מ"ש הנו"ב בשו' להשיב לשואלו דבר ולהביא ראי' דלדעת רש"י אף בביעור גמור מקיים מ"ע ולא ידעתי איך אפשר לדון ע"ז כלל דאין זה כ"ש בלבד אלא דבכלל הביעור הוא ביטול ג"כ דוודאי לאחר שאיננו אלא עפר הוא חשוב בלבו כך. אבל מ"מ קיום המ"ע הוא מצד מחשבתו שמחשבו כאלו איננו ולא נצטווינו יותר לפי דברי הרמב"ם הנ"ל וכיון שכן שהביטול הוא המ"ע א"כ א"א לפרש כלל באופן אחר אלא שהמצוה הוא ביום הראשון דהיינו עי"ט בלבד דבתוך ימי הפסח כיון שנאסר בהנאה אין הביטול מועיל הן אמת דקשה לפ"ז לדבריו מה צריך לימוד ע"ז דראשון דקרא היינו עי"ט דפשיטא מילתא דביו"ט א"א לבטלו דהיינו להשביתו וקו' זו בלא"ה קשה לשיטת רש"י ורמב"ם וצ"ל דה"א דבכניסת יו"ט יבטלנו וביטולו ואיסורו באים כא':

ולפ"ז יש ליישב הוכחת ר"י שפיר אליבא דהרמב"ם דוודאי לדידן דחמץ בפסח אסור בהנאה א"א לפרש הכתוב אלא במצות עשה אינו אלא בי"ד דכיון שנאסר בהנאה א"א לבטלו אבל התם מוקי מ"ד מעל כריה"ג דס"ל חב"פ מותר בהנאה וגם בפסח יוכל לבטלו שוב אמרינן לדעתו כשיטת הנו"ב דבי"ד מתחיל זמן המ"ע ונמשך והולך ימות הפסח והוי לאו הנל"ע וא"ש:

וע"ד פלפול נ"ל דהנה לכאו' יש לחקור בהא דמחייב הרמב"ם בקונה חמץ בפסח הא לא קנה כלל דכל מילתא דא"ר לא תעביד אי עביד לא מהני וצ"ל דאעפ"כ לקה משום דעבר אמימרא דרחמנא:

שוב מצאתי שכתב כן המקנה במס' קידושין דף כ"ח בהא דהקשו תוס' גבי המקדש באיסה"נ וליחשב נמי חמץ בפסח וכי' המקנה ז"ל דהתם פשיטא שאינה מקודשת דלא קנתה כלל החמץ משום כל מילתא דא"ר ל"ת א"ע ל"מ והא דלקה בקנה חמץ בפסח היינו משום דעבר אמימרא דרחמנא. ולפי הנ"ל אין הקונה חמץ בפסח עובר אלא פ"א בשעה שעושה הקנין דעבר אמימרא דרחמנא אבל לאח"כ אינו עובר שוב בב"י דאינו שלו ועדיין של נכרי הוא וממילא שאינו מצוה להשביתו שאינו שלו ולא הוי כלל לאו הנל"ע. ושוב לק"מ הוכחת הר"י שמוכיח מנה קו' התוס' דהתם שאני כיון שפודהו ע"מ לבער נמצא שאין כאן איסור מעיקרא כלל וכמ"ש המ"ל ולא שייך כל מילתא דא"ר ל"ת קונה החמץ והוי ג"כ שלו לענין לקיים בו מצות תשביתו והתם הוי באמת לאו הנל"ע אבל הרמב"ם דמיירי קנה סתם ע"מ לעבור ולא לבער וממילא דלא מהני הקנין ורק עבר אמימרא דרחמנא אבל אין בידו לנתק העשה ושפיר לקי מיהו אין תירוץ זה מספיק אלא לתרץ מה שכתב בקנה חמץ אבל בחימץ עיסתו בידים אין תירוץ זה עולה אמנם כן כיון שמצינו איזה אופן בב"י שאין שייך בו מ"ע של תשביתו שוב לא הוי להנל"ע כלל מפני שהלאו כולל יותר מן העשה וכמ"ש הרמב"ם בפ"א מהל' תמורה שכל שהלאו כולל יותר מן העשה לא שייך ביה לאו הנל"ע ומה"ע חייב גם בחימץ עיסתו אלא דלפ"ז הדרא קו' תוס' לדוכתא היאך יכול לפדותו ואי' דשם אין כאן איסור מעיקרא הא לפי הנ"ל כיון דמשכח"ל עכ"פ בקנה חמץ שלא לבער ונמלך לבערו דלא שייך בי' עשה שוב אמרינן בכ"מ דלא לקי משום דלאו כולל יותר מן העשה אך יש לתרץ ע"פ תוס' יומא דף ל"ו שכ' דאיכא דגרסו לאו דנבילה וטריפה א"ב ולפ"ז סובר ריה"ג דאפי' טריפה הוי לאו הנל"ע אע"ג דהלאו כולל יותר כמ"ש תוס' שם וצ"ל דריה"ג סובר אפי' בכה"ג הוי נל"ע וא"ש דבגמ' דמוקי' ברייתא אליבא דריה"ג ואליבי' מתורץ שפיר דיכול לפדותו והוי לאו הנל"ע. אבל הרמב"ם דפסק כסוגי' דתמורה דכל שאין הלאו שוה לעשה ל"ה להנל"ע א"ש דלא חשיב לי' לאו דב"י ללאו הניתק לעשה ופסק דכל שעשה בו מעשה לוקה עליו:

עוד נ"ל ביישוב דברי הרמב"ם וקו' תוס' הנ"ל דהנה שעה"מ בפ"א מהל' הנ"ל הביא תי' פשוט על הרמב"ם ע"פ סוגי' דתמורי' דלא אתי חד עשה ומנתק תרי לאו אלא שהקשה ע"ז דהא כ' תוס' זבחים דף קי"ד דדוקא כששני הלאוין שווים לעשה כמו לאוי דתמורה דבכה"ג אמרי' דלהכי שמנינהו קרא לומר דלא אתי ומנתק לה וצ"ל שיש לתלות דבר זה אי דוקא בשווים לעשה לא ומנתק או אפי' בלאו דעלמא לא אתי חד עשה ומנתק תרי לאוי דתלי' בב' הטעמים שנאמרו בענין להנל"ע לפי דעת בעה"מ ורמב"ן ז"ל דמ"ד קיימו ולא קיימו אית לי' הטעם משום דעשה מנתק מה שעבר ומ"ד ביטלו ולא ביטלו ס"ל משום דל"ד ללאו דחסימה והנה מאן דאית לי' הטעם משום דעשה מנתק מה שעבר א"צ לתת טעם אמאי אין עשה מתקן תרי לאוי כי הוא מובן מאליו וא"צ להוכחה אבל מאן דאית לי'

לי׳ הטעם משום דלא דמי לאוין ללאו דחסימה אבל אין העשה מתקן כלום א״כ אין חילוק בין תרי לאוי או חדא וצריכין לומר כתי׳ תוס׳ זבחים דכיון שסמוכים הלאוין אלל העשה גילתה תורה לומר שאין זה לאו הכל״ע מכח הוכחה יתירה והנה הרמב״ם לשיטתי׳ דפסק כמ״ד קיימו ולא קיימו וא״כ העשה לתקוני לאוי הוא דאתי אבל בתרי לאוי אין בכחה לתקן ואפי׳ אין סמוכי׳ לעשה כמלא דב״י וב״י לא הוי כל״ע אבל ריה״ג דס״ל ביומא דלאו דגבילה הוי לאו הכל״ע ופירש״י שם דהיינו משום דל״ד לאוי׳ ללאו דחסימה ואע״ג דלא הוי כשאר להכל״ע דעשה מתקן הלאו כמלא לריה״ג אפי׳ תרי לאוי הוי שפיר כל״ע אי לא דסמכן הכתוב להדדי וב״י וב״י לא נסמכו זל״ז לעשה דתשביתו והוי שפיר כל״ע לריה״ג וא״כ א״ש תוכחת ר״י דהתם בגמ׳ קאי אליבא דריה״ג דס״ל דאף ב״י הוי נל״ע ויוכל לפדותו ע״מ לבערו וע״פ הנ״ל יש להמליא פלוגתא דתנאי בהא דקיימו ולא קיימו או ביטלו ולא ביטלו דמ״ד דלאו דגבילה והדומה לו הוי ג״כ כל״ע ואית לי׳ טעמא משום דלא דמי ללאו דחסימה א״כ ס״ל ביטלו ולא ביטלו דאי ס״ד דבעי׳ קיימו דווקא א״כ אין פטורו של לאו אלא משום תיקונו של עשה ודבר זה לא שייך בגבילה ודומיהן ומאן דאית לי׳ בכה״ג לא הוי כל״ע ע״כ משום דס״ל הכל תלוי בתיקון הלאו דע״י עשה ומש״כ בגבילה והרווחנו בזה מה שהקשה הרמב״ן לשיטת בעה״מ דס״ל דכל היכי דאיתי׳ בביטולו איתא בלא קיימו והיכי דליתי׳ בביטלו ליתי׳ בלא קיימו דא״כ מאי קאמר הניחא למאן דאית לי׳ קיימו ולא קיימו וכו׳ דהא לדבריו נמי לא ניחא דעכ״פ צריך לאשכוחי ב׳ גוונא בביטלו ולפמש״כ י״ל דקאי אתנאי דפליגי ב׳ וס״ל דווקא קיימו ולא תלי׳ מילתא בביטלו כלל ודוקא לר״י קאמר הכי דאע״ג דאית לי׳ קיימו צריך לאשכוחי ב׳ גוונא דאיתי׳ בביטלו:

מיהו אכתי צריך לתת טעם מנ״ל ומאי הוקשה לו עד שהולך לחדש אליבא דר״י דכל היכי דליתא בביטלו ליתא בלא קיימו. ובלא״ה חידושו של בעה״מ צריך הסבר ונתינת טעם ונ״ל עפמ״ש בנוב״ת סי׳ ל״א בשם בן המחבר ז״ל שכי׳ לדעת התוס׳ דס״ל דכמו דלמ״ד ביטלו לא נגמר עבירת הלאו עד שיבטל העשה כמו כן למ״ד קיימו לא נגמר עבירת הלאו עד שהתרו בו לקיים ולא קיים או לדעת הלח״מ שמתה הגרושה ואין בידו לקיים העשה עוד וכי׳ שם דמה״ט ס״ל לר״י ביטלו לפי׳ גירסת רש״י ותוס׳ דלא מלי סבר קיימו דא״כ הכל תלוי בלא קיים העשה והוי לאו שאין בו מעשה ע״ש שפי׳ בזה דברי התוס׳ כמין חומר והנה ע״פ גירסת הרי״ף ובעה״מ הדק״ל היכי סבר ר״י קיימו ולא קיימו דהו״ל לאו שאב״מ דבמניעת קיום העשה הוי גומר עבירת הלאו:

והנה ראיתי בשעה״מ פ״א מהל׳ חו״מ מציא בשם הרא״ה ז״ל דס״ל דכל שיש מליאות לעבור על הלאו בקו״ע שוב אפי׳ עבר בשוא״ת לוקין עליו ג״כ וא״כ א״ש מ״ש בעה״מ דלדברי ר״י נריכין לומר דוקא דאיתי׳ בביטלו אבל ליתא בביטלו פטור אפי׳ בלא קיימו משום דהוקשה לו כהנ״ל דהוי לי׳ לאו שאין בו מעשה כיון דאינו חייב עד שהתרו בו ואינו רולה לקיים ועי״ז מתרץ שפיר כדברי הרא״ה הנ״ל דכל היכא דאיתא בביטלו ואפשר לעבור בקו״ע שוב איתא נמי בלא קיימו אף שאין בו מעשה אבל אי לא משכח״ל ביטלו כמלא הוי לאו שאין בו מעשה ופטור מכל וכל וכ״ז מוכח לר״י דאית לי׳ דלאו שאב״מ אין לוקין עליו אבל הניחא דקאי אהאי תנא ואיהו מלי סבר שפיר דלאו שאב״מ נמי לוקין עליו וא״כ א״ל דוקא איתא בביטלו וע״פ הנ״ל י״ל ג״כ דהא דלאו שקדמו מעשה אי לוקין עליו תלי׳ נמי בפלוגתא דהכי הנאי אי הוי טעמא משום לאו דחסימה או משום דעשה מתקן הלאו והוא פשוט ע״פ דרכו של בעה״מ ז״ל ולפ״ז מעיקרא לק״מ מהא דתנן הבא אל המקדש טמא דאתי׳ כמ״ד לאו שקדמו עשה לוקין עליו ג״כ ואיהו סבר כאידך מ״ד אם כהן הוא לוקה ואינו מחזיר והקשו בתוס׳ כימא דאתי עשה ודוחה ל״ת ועשה שאינו שוה בכל ותי׳ כיון דאי אמרה לא בעינא מי איהא לעשה כלל:

וקשה לי לפי מה שפירש״י בכתובות דף מ׳ הלכך מלמדין אותה לומר שאינו רולה מה יענה לקו׳ תוס׳ דהכא דליכא לתרולי דמלמדין אותה א״כ למ״ד ביטלו אמאי לקי הא לאו איהו מבטל לה אלא מלד שאמרה לא בעינא אא״כ ואפי׳ למ״ד קיימו קשה אמאי מלמדין אותה אדרבה יותר טוב שלא תאמר כן כי היכי דליתי׳ עשה ולדחי ומרויחין שמנתק ומתקן מה שכבר עבר שבזה אין לומר כ״מ שאתה מולא עשה ול״ת אם יכול לקיים שתיהן מוטב דהא מתקן בזה מה שכבר עבר ואפשר לומר דרש״י מודה הכא לתי׳ הריטב״א שתי׳ שם בהא דאי אמרה לא בעינא ופי׳ דהיינו משום דכיון דקילא עשה זו מש״ה לא דחי ורש״י לא ניחא לי׳ לתרן הכי לענין דחית ל״ת גרידה דס״ל דאין חילוק בין עשה לעשה אלא לענין עשה שיש בו כרת עדול״ת לכן פי׳ שם דמלמדין אותה אבל הכא בגרושה לכהן לענין עול״ת בכה״ג לא דחי אלא במקום דקילא הל״ת שאינו שוה בכל ע״ז שייך שפיר לתרולי דהיינו דוקא היכי דאיסורא קילא ולא המלוה אבל הכא דאף העשה קילא משום דאי בעי מחלה לא דחי אפי׳ עשה ול״ת שאינו שוה בכל והפי׳ אי אמרה ל״ב מי איתא לעשה כ״ל דהיינו כעין מה שאמרו שאתה ואביך חייבי׳ בכבוד המקום לפי המסקנא בגמ׳ קשה לי ל״ל כל ימיו במוס״ר דמוכח שלריך להחזירה מלו תהי׳ לאשה דאם אינו ענין לפניו תנהו ענין לאחריו ול״ע כעת ואולי י״ל דלריך קרא לענין דלא מהני לאביי דס״ל בכ״מ מהני אבל לרבא קשה הן אמת שיש מקום לתרן לרבא ג״כ דקד״א דגירושין שאני דאיתקש למיתה ואף דבכ״מ לא מהני הכא ע״כ מהני במוקלת לענין שמותרת לעלמא וה״א דמהני אף לענין שא״ל להחזירה להכי אילטריך כ״י במוס״ר ויליף אונס

אונס מינה אלא דא"א לומר כן דא"כ מאי פריך התם לל"ב בגמ' בתמורה אליבא דרבא דאיכא לשנוי כהכ"ל ול"ע:

ובני שיחי' אמר לתרץ דעת הרמב"ם דלא חשיב לי' לאוי דב"י לאו הניתק לעשה עפמ"ש הרמב"ן במלחמות על קו' בעה"מ דלפי המסקנא דלאו שקדמו עשה ג"כ אין לוקין עליו מה נענה על ראיות רבה כתיבא ותניא ותי' הרמב"ן דבאמת שאני לאו דבא אל המקדש שאין לו שייכות לעשה הבא אחר עבירת הלאו לנתק הלאו דכיון שעבר על הלאו ונכנס למקדש כבר ביטל עשה דוישלחו מן המחנה והא דיוצא אח"כ אינו לתקן מה שעבר דהא צריך לצאת כדי שלא יעבור עוד להבא א"כ אין זה מקרי לאו הניתק לעשה והנה לאו דב"י דומה ממש ללאו דבא אל המקדש דכשקונה חמץ או מחמיץ עיסה ה"ז ביטל העשה בידים ואי דמלי להשביתו אח"כ דבר זה אינו בא לתקן מה שעבר דבלא"ה צריך להשביתו כדי שלא יעבור מכאן ולהבא וא"ש פסקא דהרמב"ם דקונה חמץ בפסח או מימן עיסתו בידים שלוקה שוב ראיתי שכבר קדמו השעה"מ בזה מ"מ עדיין פש גבן לתרץ הוכחת הר"י אליבא דרמב"ם דהרי הר"י הוכיח דינו מכח קו' תוס' דף כ"ט:

ועפ"ז כ"ל דבר חדש ולומר דהא דאמרינן דהשביתו אינו אלא להבא שלא יעבור עוד ולא לענין תיקון דלשעבר היינו דוקא למאן דס"ל השבתתו בכל דבר אבל למ"ד אין ביעור חמץ אלא שריפה הרי הקפידה תורה על אופן הביעור איך יהי' ושוב אין לומר דביעורו אינו אלא כדי שלא יעבור להבא דלזה א"ל שריפה דוקא דבכל אופן שהי' מבער לא הי' עובר עוד ומדחזי' שהקפידה תורה לשרפו דוקא א"כ מצוה זו הרי הוא ככל שאר מצות עשה המנתק ומתקן מה שעבר והנה יש לדקדק דריה"ג סובר דאין ביעור חמץ אלא שריפה דלעיל אהא דר"ע דאמר מלינו להבערה שהוא אב מלאכה וקאמר ר' יוסי אומר אינו צריך וכו' וקרוב הדבר דהיינו ריה"ג חבירו של ר"ע ומדקאמר אינו צריך להוכחת ר"ע משמע שאינו חולק על דבריו אלא דבלא"ה מוכח ג"כ דראשון היינו עיו"ט אבל הוכחת ר"ע ג"כ נכונה לריה"ג ומגילא דס"ל א"ן ביעור חמץ אלא שריפה:

ולפ"ז ניחא הכל דרמב"ם פסק כהילכתא כחכמים דהשבתתו בכ"ד וא"כ אינו אלא להציל אלהבא ואינו מתקן מה שעבר ומה"ט פסק דלא הוי להכל"ע אבל בגמ' דף כ"ט דמוקי האי מ"ד כריה"ג וס"ל דאב"ח אלא שריפה ואינו להציל להבא בלבד אלא גם לתקן מה שעבר ושפיר הוי להכל"ע וא"ש מה שתי' תוס' שיכול לפדותו לכתחלה ע"מ לבערו:

כתב הרמב"ם ז"ל בפ"ג מהלכות מו"מ עבר המלוה ונכנס לבית הלוה ומשכנו או שחטף המשכון מידו בזרוע אינו לוקה שהרי ניתק לעשה שנאמר השב תשיב לו את העבוט וכו' ואם לא קיים עשה שבה כגון שאבד המשכון או נשרף לוקה ומחשב דמי המשכון ותובע השאר בדין ובהשגות א"א וכו' אלא מפני שנתחייב באחריותו כדכתיבנא לעיל פי' דבריו שהרי נתחייב בתשלומי המשכון וכל שניתן לתשלומין אין לוקין עליו. ובאמת דהכי מוכח מסוגי' דפריך והרי גזל והרי משכון וכו' ומשני כיון דאתי' בתשלומין ולדברי הרמב"ם קשה דמשכח"ל שפיר ביטלו כששרפו הוא בעצמו:

ובני שיחי' תי' דבריו ע"פ מה שהקשו תוס' גם למאן דגריס בגמ' כיון דאתי' בתשלומין אין לוקה ומשלם הא ר"י אית לי' בכתובות כל היכא דאיכא ממון ומלקות מלקי לקי ממונא לא משלם. והידם לומר דהא דאמרי' התם בכתובות הכי היינו דוקא אי איתא לתרוייהו שמחויב בממון ומלקות וא"א לדחות מעליו החיוב של א' מהם אלא שאין דנין אותו אלא משום רשעה אחת בכה"ג אמרינן שפיר היכי דאיכא ממון ומלקות שמחויב בשניהם מלקא לקי וממונא לא משלם אבל אם יש לנו סברה לומר דכיון שיש כאן חיוב תשלומין ממילא בכה"ג לא נתחייב כלל במלקות מעולם פשיטא מילתא דמשלם ואינו לוקה והנה מדברי' תוס' דמתניתין נראה שהם מפרשים הא דאמרינן דלאו שניתן לתשלומין אינו לוקה היינו מטעם לאו הניתק לעשה ולפ"ז אין זה אלא כשמקיים מ"ע בתשלומין אבל אי לא כתיב בה עשה לא מהני מה שניתן לתשלומין לענין שלא ילקה עליו מיהו נראה לחדש דבר דהיינו דוקא למאן דאית לי' טעמא של לאו הניתק לעשה משום דעשה תיקון הלאו אבל למאן דאית לי' משום דלא דמי לאוי ללאו דחסימה י"ל דכל שניתן לתשלומין אף שאין בו מ"ע כל שמחויב בתשלומין שוב לא דמי ללאו דחסימה וכך מתקבל על הדעת. ולפ"ז יש לנו חילוק גדול בין גזל למשכון דבגזל מקיים מ"ע אפי' בהשבת דמי' בעלמא כך משמע מדברי הראשונים אבל במשכון פשיטא מילתא שאינו מקיים העשה אלא בהשבת העבוט עצמו אבל לא בתשלומי ממון דבמשכון אין האיסור על שמחסרו ממון שאין כוונתו כך אלא על שנוטל חפצו למשכון וכשעושה דין לעצמו ואינו מקיים עשה אלא כשמחזיר המשכון עצמו ולא בתשלומי ממון ולפ"ז קשה מאי משני על גזל ומשכון דבנשרף אכתי איתי' בתשלומי ממון דבשלמא בגזל ניחא דבתשלומין ג"כ מקיים עשה אבל במשכון דלא מקיים עשה מאי מהני מאי דאיתי' בתשלומין מיהו לפמ"ש לעיל ניחא דלפמ"ש הראשונים מאן דאית לי' בטלו ס"ל דטעם להכל"ע משום דלא דמי ללאו דחסימה א"כ שפיר נוכל לומר דכל דמחויב באחריותו וצריך לשלם ממון עכ"פ אע"פ שאין מקיים בזה עשה מ"מ אין דומה ללאו דחסימה ובגמ' קאי התם למ"ד ביטלו כמי משכח"ל בנשרף ומשני בנשרף ג"כ לא משכח"ל דהרי חייב לשלם ממון ושוב לא דמי ללאו דחסימה ולא קשה קו' התוס' מלקי לקי וממונא לא משלם דכיון דלא דמי ללאו דחסימה אין כאן מעיקרא חיוב מלקות וכ"ז למ"ד ביטלו ולא ביטלו אבל הרמב"ם דפסק כמ"ד קיימו וכ"ל הטעם משום דלא דמי ללאו דחסימה וא"כ דוקא היכי שמקיים

מ"ע

מ"ע בתשלומי ממון פועל לפטרו ממלקות אבל אי אינו מקיים מ"ע לוקה שפיר ולכן בגזל שאפילו בתשלומי ממון מקיים מצות עשה כתב הרמב"ם אפי' נשרף הגזל פטור ממלקות משום דהוי לאו שניתן לתשלומין ור"ל שמכח מצות עשה מחויב בכך אבל בהשבת העבוט שאין תשלומי ממון ענין למצות עשה פסק שפיר דלוקה כיון שאין בידו לקיים עשה ואי דלא דמי ללאו דחסימה מאחר שמחויב עכ"פ בתשלומין הא נ"ל להרמב"ם טעם זה אלא דוקא משום תיקון הלאו ע"י עשה פטור ונ"ק קו' הראב"ד וגם ממה שאמרו בגמ' דבגמ' קאי אליבא מאן דא"ל ביטלו ומשום דלא דמי לאוי' ללאו דחסימה ולענין זה מהני שפיר במשכון מה דאתי' בתשלומין אף שאינו מקיים עשה מ"מ עכ"פ לא דמי לאוי ללאו דחסימה ע"כ:

סימן כ"ו

בסוגי' דמצות לל"נ.

אמר ר"י בשופר של עולה לא יתקע ואם תקע יצא של שלמים לא יצא מ"ט עולה בת מעילה כיון דמעל בי' נפק לחולין שלמים דלאו בת מעילה וכו' ובתוס' דהו"ל בעולה גופא בין שוגג למזיד וכו' ונ"ל דהנה הרמב"ן ביבמות הקשה אף למ"ד מלל"נ והטעם דאם יצא הרי נהנה לכן אמרינן דלא יצא שלא יהנה א"כ חללה בשכלל של ע"א תפסל חלילה דאם כשירה הרי נהנית ונאמר דפסולה כדי שלא תהנה במה שמותרה לינשא אף דמצות לאו ליהנות ניתנו אבל כדי שלא תהנה בהיתר הנישואין ונ"ל דהנה לכאורה טעמו של הרמב"ן על מצות ליהנות ניתנו עדיין צריך הסבר דמה שאמרו לא יצא וודאי דאין חילוק אף היכי שלא ימצא עוד ודלא חילקו בגמ' וצריך טעם למה נאמר שלא יצא כי היכי שלא יבוא לידי איסור הנאה אדרבה נאמר שיצא כיון שמן הדין [לולי סברה זאת דלהצילו מאיסורא] שיצא כי היכי שלא יתבטל ולמה נחוש יותר למעשה האיסור מביטול המצוה. אלא כמ"ש השאגת ארי' דלכאו' בכל עשה דול"ת הו"ל מהב"ע צריך לומר כיון שכך דינו לדחות הלאו אין כאן עבירה והתינח היכי שדינו לדחות אבל כאן שמיירי ע"כ היכי דלא ניתן לדחות דהיינו שהי' אז בשעת עשיית המצוה מצוי בהיתר או כשיטה המובא בב"י הל' ציצית דמה שאין כן בכל פעם שא"א לקיים אותה המצוה בלא דחיית הלאו מקרי אפשר לק"ם וכיון שלא ניתן לדחות ממילא הו"ל מהב"ע ושפיר כתב הרמב"ן דה"ט דלא יצא למ"ד מל"נ כי היכי דלא יעבור איסור וממילא המצוה נדחית דהוי מהב"ע והתינח אי מל"נ והמצוה גופא הנאה היא שפיר אמרינן דל"י כי היכי שלא יבא לידי איסור ואי שלא יתבטל מן המצוה הנה כיון שהמצוה באה ע"י איסור מהב"ע היא אבל לפי האמנה דלל"נ והמצוה גופא לאו הנאה ולא נעשית באיסור ולא מקרי מהב"ע אף אם נהנית מצד אחר שפיר אמרינן דחליצתה כשרה ואי כדי שלא תהנה ע"י היתר הנישואין שלא אדרבה נחוש שלא תתבטל מן המצוה והשתא המצוה לא נדחית אף אם תהנה מהיתר הנישואין כיון שהמצוה ל"מ הנאה ול"מ מהב"ע והנה כמדומה לי שראיתי באיזה אחרון דבר חדש דמהב"ע ל"ש רק במזיד אבל לא בשוגג דמזיד מקרי בוצע ברך נאץ והנה לפ"ז מיושב קו' התוס' דאי הוי מחלק בין שוגג למזיד לא הוי ידעינן כלל החילוק בין בת מעילה וכו' דה"א החילוק בין שוגג למזיד דבמזיד אמרינן דלא יצא כי היכי דלא יבוא לידי איסור ולביטול המצוה לא נחוש כיון דהוי מהב"ע אבל בשוגג דלא מקרי מהב"ע שפיר יצא ולא הוי ידעינן כלל דהיכי דמעל ונפק לחולין יוצא בו כאתקפתא דרבא לכן הוצרך לחלק בין עולה לשלמים:

כתב הרז"ה דוקא בתקיעות של ר"ה יצא דהוי דאורייתא אבל בדרבנן כשל תעניות לא יצא והקשה השער אפרים מגמ' דעירובין דף ל"א מערבין לכהן בבית הפרס וכו' דמלל"נ ואין מערבין אלא לדבר מצוה לבית האבל או לבית המשתה וזה הוי דרבנן ואעפ"כ אמרינן מלל"נ ונראה לי בשום לב על דברי הרז"ה עצמן שתמה עליו הר"ן טעמא מאי. ונ"ל דה"ט דלכאו' אף דמלל"נ אלא לעול על צואריהן מ"מ הוא נהנה במה שנפטר ויצא י"ח ואין צריך להדר עוד אחר אחרי' ופעמים שהוא ביגיעה והוצאות ממון ונ"ל כיון שעיקר עשייתו לא לשם הנאתו נעשית רק שאחר שיצא י"ח נהנה ג"כ זה לא מקרי רק גרם הנאה והמצוה היא העיקר והנאה נטפל לה זכר לדבר מה שכ' תוס' גבי נו"נ אין קרבין ביו"ט משום שעיקרו לגבו' ולפ"ז ניחא דבדאו' כמו שהנאה דאו' כן המצוה דאורייתא וכיון שעיקרו למצוה ההנאה לא מקרי רק גרם אבל במצוה דרבנן ההנאה מה שי"ח וודאי גם בדרבנן אסור מדאוריי' כיון שעכ"פ הוא נפטר מעולו ונהנה מה לי מי שנתן העול על צוארו והנאה זו אסורה וא"א לומר דעיקרו למצוה והנאה רק גרם כיון דהנאה זו אסור מדאוריי' ומדאוריי' אין כאן מצוה כלל ורק הנאה מקרי ואפשר שזה הי' ג"כ דעת הש"א בדברי הרז"ה לכן כ' שהרשב"א שכ' דבלולב של נודר הנאה יוצא ביו"ט שני חולק על הרז"ה עי' בשעה"מ פ"ח מהל' לולב דהיינו שנשאר הנאה בלא מצוה ואפשר שכוונתו על הנאת השכר וכדומה כמבואר בריטב"א בפ' לולב הגזול אבל לפמ"ש דהנאה היא מה שנפטר מחובתו ולא משכר דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא א"כ היינו דוקא במצוה שחובת גברא או בלא"ה בתקיעות דתעניות לעורר רחמים אבל הא דמערבין לדבר מצוה היינו לדבר מצוה שאינו מוטל בחובה עליו ואין כאן הנאה במה שנפטר מחובתו דאי בעי הוי יושב בביתו ובלא"ה נ"ל טעמא דהרשב"א גבי לולב ביו"ט ב' דאף דהוי מצוה דרבנן מ"מ גבי מודר הנאה שאני דאין דעתו על הנאה של מצוה כמ"ש השעה"מ אליבי' דהרשב"א על דבריו בנדרים עי' בהל' שופר אבל בשאר איסורי הנאה מודה שפיר להרז"ה:

כתב המחבר בסי' תקפ"ט ודוקא שתקע מאליו אבל אסור לומר תקע והוליאנו והקשה הטעה"מ דביו"ד גבי ומלמדו מדרש סי' רכ"א פסק כיש מתירין אפי' באומר לו וכ"ל לחלק דמלמדו מדרש כיון דמלבד מה שמלמד עמו הוא ג"כ לומד אף שמלו' לו לא מחזי כשלוחו דמלוה דכפסי' קא עביד אבל גבי תקיעה משמע שהוא כבר יצא י"ח ואינו תוקע רק להוליא מחזי כשלוחו כשמלוהו כיון שאינו תוקע רק בשבילו:

ובתוס' בד"ה המודר כי' וזה לשונם ולדברי רבא הי' משמע דאם אמר תקיעת שופר עלי אסור לתקוע תקיעה של מלוה וכמו דאמר גבי סוכה אם לא נחלק דשאני גבי סוכה בלאו מלוה יש הנאה בישיבה אבל גבי שופר בלאו מלוה אין הנאה בתקיעה דאינו מכוין לשיר עכ"ל וראיתי בשעה"מ פ"א מהל' שופר שמביא בשם מחנה אפרים שמקשי' על דברי תוס' אלו דאם כדבריהם דבסוכה בלאו מלוה יש הנאה בישיבה א"כ מאי מותיב רבא לאביי בנדרים דף י"ז וכי מלות ליהנות ניתנו הלא בלאו מלוה יש הנאה בישיבה ובדאיכא הנאת הגוף בהדי מלוה כ' הר"ן ז"ל בנדרים דף ע"ו דבאומר הנאת השמיסך עלי אסור אף דמלות לא"כ משום דאיכא הנאת הגוף בהדי מלוה ותירץ בשעה"מ דתוס' לא סברו כר"ן הלא כהרשב"א דא"ת לי' דאף הנאת הגוף מותר בהדי עשיית המלוה ומלות פ"ו אפשר לקיים באחרת ע"ש והכי בער ולא אבין דברי שעה"מ ונוראות נפלאתי דאיך אפשר לומר דתוס' לא ס"ל דברי הר"ן אלו הלא א"א לקיים דברי תוס' בפשטן אם לא בקיועת דברי הר"ן דמה"כ אם כאמר דתוס' ס"ל דבדלא הזכיר לשון הנאה לא שייך כלל מלות לא"כ א"כ למה לא יאסר בתקיעה כמו בסוכה וע"כ ל"ל דס"ל דאף בלשון ישיבה שייך מלל"כ [והיינו וודאי ע"פ ס"ד דר"ן בנדרים שם דאפי' בהזכיר לשון ישיבה אינו אסור אלא בהנאה ע"ש] ובישיבה כיון דאיכא הנה"ג ג"כ אסור ובתקיעה מותר כך לריך לפרש לפענ"ד דברי תוס' א"כ דבריהם הן הן דברי הר"ן והדק"ל ולדידי דברי תוס' בעלמן אינן מובנין דכיון דרלו' להתיר בתקיעה משום דאין בו הנאת הגוף ובוודאי מלוה עלמה לל"כ א"כ מה בין רבא לאביי בין ישיבה להנאה. כיון דבשניהם שייך מלל"כ יהי' מטעם הר"ן או לא מ"מ לדברי תוס' גופייהו לא ידעתי פתר ומה שעולה על גביהן היאך אפ"ל דמלוה שאין בו הנאת הגוף לעולם מותר הלא במשנה במקומו בנדרים נקט לדוגמא תפילין שאני מניח לולב שאני נוטל ואין בהם הנאה"ג וקתני בנדרים אסור והוא פלא שוב הוגד לי שקו' זו ג"כ רמוזה בספר מחנה אפרים וק' זה איננו במחילתי ולא ראיתי ולא שמעתי תירולו וכשאני לעלמי הי' כ"ל ליישב דברי תוס' דהנה בדבור שאח"ז כתבו דלריכא לאשמועינן מודר הנאה מחבירו ומשופר דאי תני מודר הנאה ה"א דסתם מודר אין כוונתו לדבר מלוה וכו' ואף שכי' תוס' זה לס"ד מ"מ אפשר לקיים סברה זו גם לפי האמת דבאומר מודרני ממך אין כוונתו לדבר מלוה אף שיש בה גם הנאה"ג מ"מ כיון שאין גוף הדבר לשם הנאה אין כוונתו לאסור א"ע ונקדים עוד מ"ש הר"ן שם בנדרים שהקשה וכי אמר ישיבת סוכה מאי הוי הא מלל"כ ותירץ דכיון שלא הזכיר הנאה רק ישיבה אסור אפי' בישיבה שאין בה הנאה וכו' ולפ"ז אם אמר זריקת לרור זה עלי אסור וכו' מוכח מדבריו. דהו' ס"ד אי לאו דברי רבא דאם אוסר עלמו בנגיעת או בזריקת איזה דבר אעפ"כ אינו אסור אלא בהנאה והנה תוס' ג"כ סברו הכי דבאוסר א"ע בפירוש בנגיעה או בזריקה אסור אפי' שאין בה הנאה אך דלא אמרינן הכי אלא כשאוסר עלמו בפירוש בדבר דלא שייך בה הנאה אבל אם אוסר עלמו בנגיעה דשייך בה לפעמים הנאה אינו אסור באופן דלי' בי' הנאה רק בהא חולקים תוס' אהר"ן דהר"ן סובר דבישיבת סוכה עלי דומה לזריקה לרור ותוס' ס"ל דבישיבת סוכה אית בי' נמי הנאת גוף והנה עוד יש להקדים דמוכח דתוס' ס"ל דבתקיעת שופר שייך בה ג"כ הנאת הגוף כשמכוין לשיר דהא כתבו דבלאו מלוה אין הנאה בתקיעה דאינו מכוין לשיר משמע הא מכוין לשיר יש הנאה בתקיעה ועפ"י הולעות אלה מיושב דברי תוס' דס"ל דוודאי גם בישיבת סוכה או תקיעת שופר כיון דשייך בה ג"כ הנאה"ג ממילא ל"א דאסור בישיבה הדומה לזריקת לרור דמה"ת לומר דנתכוין לדבר שלא יעלה על הדעת לאסור עלמו כס"ד דהר"ן לכן שפיר כ' דיש לחלק בין ישיבת סוכה לתק"ש דוודאי בשניהם כיון דשייך בהם. הנאה"ג אמרינן דלא נתכוין לדבר שאין בו הנאה כזריקת לרור וכיון דמלות לל"כ הו"ל כזריקה כמו שמדמהו הר"ן ולא נאסר רק בישיבה כיון שיש בו הנאה"ג ג"כ אבל לא בתקיעה שעתה אין בו הנאה"ג אבל גבי תפילין ולולב דלא שייך בי' כלל הנאה"ג הדר הו"ל כמפרש בהדיא זריקת לרור זה עלי דאסור אף שאין בו שום הנאה והא דמותיב רבא לאביי וכי מלות ליהנות ניתנו אף דעכשיו אף לדידי' לריכין לומר משום דיש בו הנאה"ג אסור כקו' רא^שונה שבשעה"מ כ"ל דכוונתו כיון דמלות לל"כ א"כ אין כוונתו לשם מלוה אף שיש בה בדרך אגב הנאה"ג ג"כ דלא נתכוון אלא לדבר שהוא לשם הנאה אבל לרבא שלא הזכיר הנאה אף שג"כ אינו אסור אלא בדבר שיש בו הנאה ג"כ מ"מ כוונתו ג"כ למה שאינו לשם הנאה כיון שעכ"פ יש בה הנאה ולקיים דברי שעה"מ אפ"ל ג"כ באופן זה דתוס' ס"ל כהרשב"א דמותר אף בהנאה"ג בשעת עשיית המלוה מ"מ זה דוקא במודר הנאה או אפי' באיסור הנאה כסברת הרשב"א לפענ"ד שהנאה"ג שאלו לא נקרי רק גרם הנאה אבל באומר ישיבת סוכה הו"ל כומר דאפי' בליכא הנאה כלל אסור אלא דקשה לומר שנתכוון לזריקת לרור אבל בדאיכא בשעת עשיית המלוה הנאה"ג ג"כ אף שנקרי רק גרם הנאה מ"מ אין קשה לומר דנתכוון לזה אף דלא נקרי הנאה כיון שעכ"פ אינו כמו זריקת לרור וקו' מתפילין ולולב מיושב ג"כ באופן זה כמש"ל:

ובדרך

ובדרך פלפול אמרתי דהנה השעה"מ הקשה על הר"ן שכ' ובאומר קונם שופר לתקיעתו עלי אסור משמע מזה דאם אמר קונם תקיעת שופר עלי מותר משום דהוי דבר שאין בו ממש והקשה דהרי בעצמו כתב בנדרים בשמעתא הנ"ל דדשאב"מ היכא עכ"פ איסור בל יחל מדרבנן כמ"ש גבי הנאת תשמישך עלי ע"ש. ונ"ל דהנה הלח"מ מביא דברי הר"ן דבנשבע שלא לאכול מצה שכוונתו על שעת חיוב דהיינו ליל הפסח ואינו חל דאין שבועה חלה לבטל את המצוה ונ"ל דמכ"ש גבי תקיעת שופר עלי דכוונתו רק לתקיעת מצוה דהרי משמע לדעת קצת דלא שייך כלל הנאה"ג בתקיעה ואין דרך לתקוע לשורר והנה הא דגזרו בנדר על דשאב"מ נ"ל דהיינו משום דמיחלף בשבועה ודלמא יבוא להתיר בשבועה ג"כ ושבועה חלה על דשאב"מ והנה התינח בנודר על דבר הרשות אבל בנודר על תקיעה כיון שכתבנו לעיל דסתמא אינו מתכוון רק לדבר מצוה לא גזרו בדשאב"מ דהא לא מיחלף בשבועה דשבועה לא שייך כלל בכה"ג דאין שבועה חלה על דבר מצוה ובהנת"ש שייך דבר הרשות ג"כ בלא זמן עונה וכדומה לכן כ' שם הר"ן דאסור:

ובדרך פלפול יש להעמיס דברי אלה בתוס' וכך היא כוונת דבריהם ובאומר תקיעת שופר עלי הוי משמע לרבא דאסור ואף דהוי דשאב"מ מ"מ אסור מדרבנן כמו ישיבת סוכה עלי אם לא נחלק דבישיבת סוכה בלאו מצוה יש הנאה ובהנאה הרשות שייך לאסור בנדר על דשאב"מ אטו שבועה אבל גבי תקיעה בלאו מצוה אין הנאה בתקיעה דאינו מכוון לשיר ר"ל השתא דבאומרו תקיעת שופר לא נתכוון לאסור עצמו בישיבה והו"ל רק דבר מצוה ובדבר מצוה לא שייך למגזר אטו בשבועה דשבועה לא חלה בכה"ג:

ועפ"ז יש ליישב ג"כ מה שתמה התם השעה"מ על הפר"ח שכ' קונם קול שופר עלי אינו חל דהוי דשאב"מ והקשה מהא דפסקינן ביו"ד סי' רל"ד דכל שמזכיר שם החפץ מתלינן לדיבורי' כאלו אמר גופך לתשמישך וה"נ נמי כאומר כאלו אמר שופר לתקיעותיו עליו. ונ"ל דהנה הא פשיטא לי דטעמא דמתלינן לדיבורי' היינו משום דאין אדם מוציא דבריו לבטלה עפרש"י בכתובות פ' אע"פ ולפ"ז ל"ע אמאי פסקינן כן דמתלינן לדיבורי' גבי דשאב"מ כיון דקיי"ל בערכין גבי מקור של אמד"ל דלא כוותי' כמו שפסק הרמב"ם שם ע"ש ונ"ל ליישב ולחדש סברה אחת דהפי' למאן דלית לי' אמד"ל היינו משום דאדם עשוי לדבר אפי' דברים הבטלים ומבוטלין ומלין דכדי ולכן לא אמרינן דמד"ל אלא באופן שאם לא נתרץ דיבורי' יהי' בטלין לגמרי אז כאומר שדבר דברי הבאי להטעות הבריות וכדומה אבל אם לא נתרץ דיבורי' יהי' נדרו ג"כ חל רק שיהי' איסור קל דרבנן ואם נתרץ דיבורי' יהי' איסור דאורייתא אז בוודאי נתרץ דיבורי' ונאמר שלא כיון דבריו יפה דאין לומר שרצה רק להטעות הבריות כיון שאפי' לפי דיבורו אית בי' לכה"פ איסור דרבנן ולא דברי הבאי לכן אמרי' שלא דק יפה בלשונו וכך רצה לומר באופן שיהי' נדר גמור וזה אין לומר דלמא היתה כוונתו לאסור א"ע רק באיסור דרבנן ז"א כיון שכוונת האדם בשעה שאוסר דבר עליו בנדר ואינו פורש עצמו בלא נדר כוונתו בוודאי שמא יתגבר יצרו עליו פרישתי בנדר באופן שלא יהי' מקום ליצרו להסיתו ואם הי' אז עולה ספק בלבו שיתגבר כ"כ יצרו עליו עד שיעבור על האיסור ג"כ בוודאי לא הי' נודר וממילא אמרינן דכיון לחזק האיסור בנדר גמור כדי שלא יסיתנו עוד וא"ל שרצה רק לאסור באיסור דרבנן כי מסתפק שמא יעבור עליו כי אם הי' מסופק ע"ז לא הי' מחית נפשי' לספק איסור ואדרבה יותר מסתבר עליו שרצה לידור נדר חזק כי יותר בטוח לבו שלא יעבור ולא יעשה איסור ובזה מיושב מה ששמעתי מקשים בשם הגאון אבד"ק אויהל מהרי"ל זצ"ל למה נאמר דמתלינן לדיבורי' גבי דשאב"מ משום דאין אמד"ל כיון דבלא"ה אית בי' איסור דרבנן ואינו לבטלה ולהנ"ל ניחא דאדרבה משום דעכ"פ אסור יותר מסתבר שרצה לידור בנדר חזק ולא באיסור קל שיהי' מקום ופתח חטאת רובץ. ולפ"ז מיושב קו' השעה"מ דהנה כבר כתבתי דבנדר שכוונתו ג"כ לדבר הרשות וחייל בשבועה חייל ג"כ בנדר שאב"מ משום גזרה אטו שבועה אבל כשאין כוונתו לרשות ומצוה לחודא לא חל בשבועה וממילא בנדרים בדשאב"מ לא גזרינן והנה לפ"ז ניחא הכל דביו"ד גבי הנא"ת שכתבתי למעלה דאית בי' רשות ג"כ וגזרינן בנדרים בדשאב"מ וכיון דבלא"ה איסור דרבנן איכא ממילא מתלינן ג"כ לדיבורי' שיהי' נדר חזק אבל בקול שופר עלי שעיקר כוונתו רק למצוה ואינו חל ולכן לא גזרינן בנדר וכיון דליכא איסור דרבנן אם לא מתלינן לדיבורי' אמרי' דאמד"ל ושפיר כתב הפר"ח דקול שופר עלי לא חייל דהוי דשאב"מ לא מדרבנן ולכן גם כן לא מתלינן לדיבורי'. ובזה מיושב ג"כ מה שהקשה עוד עליו מהא דכ' הרמ"א ואם אמר קונם לתקיעותיו עלי בכל ענין אסור דבאומר תקיעותיו כיון שלא הזכיר שופר כל תקיעה בכלל אפי' תקיעת חצוצרות דבר הרשות. ובזה גזרינן דמיחלף בשבועה וכהנ"ל לכן בכל ענין אסור מדרבנן ואפשר ג"כ מדאורייתא ופר"ת דנקט קול שופר רק מצוה בכלל ולא חייל:

סימן כ"ז

עוד בסוגי' הנ"ל.

אמר רבא המודר הנאה מחבירו מותר לתקוע לו תקיעה של מצוה וכו' וכתב שם התוס' בפ"ב דנדרים מחלק אביי הא דאמר הנאת סוכה עלי הא דאמר שבועה שלא אהנה מן הסוכה וא"ל רבא וכי מצות ליהנות ניתנו אלא הא דאמר ישיבת סוכה עלי וכו' וא"כ משמע דדוקא באומר הנאת שופר עלי אבל באומר תקיעת שופר עלי אסור אם לא נחלק משום דבישיבת סוכה בלאו מצוה יש הנאה בישיבה אבל בתקיעת שופר בלאו מצוה אין הנאה בתקיעה דאינו מכוון לשיר ע"כ

ע"כ ושעה"מ בהל' שופר מביא קו' בשם מחנה אפרים דמשמע מדברי תוס' הללו דבישיבת סוכה יש ג"כ הנאת הגוף וקשה דהרי הר"ן כ' מהא דפ"ב דנדרים גבי הנא"ת עלי דקשה ממלל"כ ותי' משום דאיכא הנאה"ג דאע"ג דמללל"כ מ"מ בדאיכא בהדה הנאה"ג אסור וא"כ מאי מותיב רבא לאביי בנדרים וכי מלות לל"כ אע"ג דמלוה לאו הנאה מקרי מ"מ אסור מלד הנאה"ג שיש בה לפי דברי תוס' הנ"ל וכבר מלתי אמורה בביאור דברי תוס' אלו בקו' ג' וכעת כ"ל דהרשב"א תי' על קו' הר"ן שם גבי הנא"ת דש"ה דאפשר באשה אחריתי ומזה הוכיח השעה"מ שחולק על הר"ן וס"ל דאף דאיכא הנאה"ג מלבד המלוה מ"מ מותר והקשה מהא דאמר רבא טובל בו בימות הגשמים אבל לא ביה"ח וגם על עיקר תי' הרשב"א הקשה מהא דאמר רבא המודר הנאה מחבירו מותר לתקוע לו תקיעה של מלוה ואמאי הא אפשר לשמוע מאחר וכשאכי לעלמי דאין דברי הרשב"א חלוקין עם דברי הר"ן ואדרבה מסייעי' להו וב' התירוצי' לריכין להדדי דהנה לכאו' תי' הרשב"א אין לו מובן ומאי איכפת לן אם אפשר באשה אחריתי ס"ס מלל"כ ואין הנאה במלוה ולא עביד איסורא כלל וכי משום דאי' אתי עלה לכן כ"ל דהרשב"א ס"ל ג"כ כתי' הר"ן דבדאיכא הנאה"ג אסור אלא דלכאו' קשה אתי' של הר"ן אמאי יאסר הא איהו למלוה קמכוון ולא להנאה"ג ודבר שאין מתכוון מותר ואפי' פסיק רישא שרי בהנאה כמ"ש הר"ן בחולין אלא דס"ל דהיינו דוקא בלא אפשר ולא קמכוין אבל באפשר ולא קמכוין אסור וכל"ק דרבא בפסחי' פ' כ"ש אלא דבהנא"ת הא לא אפשר בלא"ה וע"ז כ' הרשב"א דאפשר באשה אחריתי והוי אפשר ולא קמכוין ולפ"ז לק"מ מהא דאמר רבא טובל בימות הגשמים אבל לא בימות החמה דהוי כמי טעמא משום דאפשר במעין אחר ולפ"ז לק"מ כמי מהא דאמר רבא מותר לתקוע לו תקיעה של מלוה אע"ג דאפשר לשמוע מאחר מ"מ אין דבר זה מעכב אלא במקו' דאיכא הנאה"ג כי היכי דלהוי אפשר ולא קמכוין אבל גבי תקיעת שופר לענין שמיעה לכ"ע לית בי' הנאה"ג ולפ"ז מיושב היטב דברי התוס' דגבי ישיבת סוכה עלי ע"כ מיירי שאסר על עלמו כל סוכה שבעולם וא"כ הוי לא אפשר ולא קמכוין ומותר אפי' במקום שיש בו הנאה"ג ושפיר קמותיב רבא וכי מלות ליהנות כיתנו דאע"ג דאית בי' הנאה"ג מ"מ מאחר שנדר מכל סוכות שבעולם הוי לא אפשר ולא קמכוין ושרי:

ובזה אפשר ליישב מה שהשמיט הרמב"ם הא דאמר רבא טובל ביה"ג אבל לא ביה"ח משום דס"ל כמי דאתי' כהא דל"ק דרבא דאפשר ולא מכוין ואסור וכיון דאסיקנא התם בתיובתא לל"ק דרבא מהא דמוכרי כסות מוכרין כדרכן והרמב"ם פסקה להאי בהלכות כלאים להילכתא א"כ אפי' אפשר ולא מכוין כמי שרי ומותר לטבול אפי' ביה"ח והא דמלל"כ כבר הביא הרמב"ם בהלכות שופר וא"ש:

הרמב"ם רפ"ח מהלכות לולב כתב הי' א' מהן של עכו"ם לא יטול ואם נטל ילא הי' מאשירה הנעבדת אע"פ שבטלו האשרה או שהי' של עיר הנדחת ה"ז פסול והקשת ה"ה אמאי לא מפליג בין ע"א של גוי לשל ישראל וכו' וכתב וכ"ל שהוא גורס כאן משום מלוה הבאה בעבירה כקלת נוסחא משום דכיון דתחלת נטיעתה לע"א זו היא אשירה וז"פ באשירה דמשה וכו' ע"ש:

והכ"מ הקשה ע"ז כמה קו' חדא שהרי הרמב"ם פוסק שגזול יולא ביו"ט א"כ ל"ל מהב"ע ועוד בסוף כיסוי הדם אמרו של עכו"ס לא ילא משום דכתותי מיכתת שיעורי' ובמאי מוקי לה רבינו וכו' ע"ש. וכשאכי לעלמי הוקשה לי דאמאי הולרך ה"ה לומר שהרמב"ם הי' לו גי' אחריתי ולא פי' בקבלתו דס"ל כמ"ש התוס' בסוף דבריהם בסוגין פי' לולב הגזול דאשירה דמשה פי' אשירה שנטעה מתחלה ולעולם הטעם משום כתותי מיכתת שיעורי' ול"ל טעם חדש מהב"ע ומטעם זה הי' כ"ל דהרמב"ם סובר דסוגיות חלוקות יש כאן דהנה בתוס' כ' בד"ה של אשירה בסוף כה"ד וכו' הוי מלי לאקשוי ממתני' דשל אשירה וכו' אלא משום דאסיק מעיקרא גבי לולב ושופר אם תקע ילה אם נטל ילא. ובחולין פי' דבריהם יותר דכוונתם דניחא להביא ברייתא שהוזכרו שניהם שופר ולולב והא גופא לריך טעמא מאי אולמא אם הוזכר שופר ג"כ או לולב לחוד הא תרווייהו בחדא מחתא מחתינהו ומלבד זה דברי תוס' כפלאים המה ומאי תי' משום דאסיק מתחלה גבי שופר ולולב דילא לכך פריך מהך ברייתא לסתור התי' דהא גופא קשי' מעיקרא מאי קסבר שהקשו מברייתא דשופר ולא הקשו מלולב של אשירה דמסכה שלימה שכינו וכשאכי לעלמי אמרתי בפי' דבריהם בהקדם מ"ש הכ"מ כאן דבסכדל של חלילה ל"ש לומר כתותי מיכתת שיעורי' משום דהגדול לפי גדלו ע"כ. ועיכי ראו כן תמהו דא"כ בשל עה"כ ותקרובת ע"א אמאי חלילה כשירה. חפשתי בדברי הרמב"ם שם בהלכות חלילה פ"ד הל' כ' סכדל המוסגר והמוחלט ושל ע"א שמניחין אותה ברגלי' הלורה היא אם חללה חלילה כשירה אבל של תקרובה ע"א ושל עה"כ או שכעשה למת שיקבר בו חלילתה פסולה שהרי איכו עומד להלוך בו עכ"ל וחשבתי אולי כוונתו שמה שאמרו בגמ' שאיכו עשוי להלוך בו קאי אכלהו שוב נלאתי קו' הכ"ל וגם תי' זה בשעה"מ פ"ד מהל' לולב ועדיין אין דעתי כוחה דמ"ט סכדל של עה"כ איכו עשוי להלוך בו בשלמא בשל תקרובת ע"א י"ל שכעשה מתחלה לשם דורן וסכדל של ע"א עשוי להלוך בו אבל של עה"כ מ"ט איכו עשוי להלוך בו אי משום דאסור בהכאה של ע"א של ישראל כמי אסור בהכאה:

מיהו כ"ל ע"פ מ"ש הר"ן בגיטין אהא דכהבו על איסורי הכאה כשר ואע"ג דכתותי מיכתת שיעורי' גט אין בו שיעור מיוחד מיהו בדבר שמטלו בשריפה פסול דכמאן דליתכהו דמי ע"כ ולפ"ז י"ל דה"ע דשל עה"כ פסול אע"ג דבסכדל של חלילה ל"ש כתותי מיכתת שיעורי'

שיעורי' מ"מ כיון דמצותו בשריפה כמאן דליתנהו בעולם דמי אלא דאיכא למשדי בהא נרגא דע"כ הכ"מ לא נחית להאי סברה דא"כ תדע דמוסגר ומוחלט כשרי' ולהנ"ל עדיין קשה הא מוחלט מצותו בשריפה וכמאן דליתנהו דמי ואכתי קשה אמאי כשרי' יותר משל עה"כ מיהו נתיישבתי בזה די"ל דשאני מוחלט דאפי' בשעת שריפה קראו הכתוב בגד ואע"ג דכ' הכ"מ דה"ד לענין טומאה ולא לענין כתותי מיכתת שיעורי' הן אמת לענין כתותי מיכתת שיעורי' אין ראי' מהא דקראו הכתוב בגד בשעת שריפה לענין טומאה שאין זה פועל לענין חשיבות לעשות חשוב דאפי' ג' על ג' מטמא בנגעי' וכתותי מיכתת שיעורי' הטעם משום דאבדה חשיבות שלו ודבר זה אין ללמוד שעומד בחשיבות מדנקרא בגד לענין טומאה אבל לענין שלא נאמר דהוי כליתני' בעולם שפיר אמרינן מדקראו בגד כאיתנהו בעולם הוי ובזה נ"ל ליישב קו' התוס' בסוכה מה שהקשו אמאי לא מחלק ר"י גבי שופר בע"א גופא בין של גוי לשל ישראל וכ"ל שיש לחלק ג"כ ע"פ דרכו של הכ"מ בין שיעורי' דשופר לשיעורי' דלולב דלולב אין השיעור לשום תועלת אחר אלא שכך מדתו. וע"כ מטעם חשיבות ולאפוקי שופר דהוי כדי שיאחזנו בידו ויראה לכאן ולכאן שאין זה אלא כדי שילאה למלאכתו [עי' תוס' עירובין פ' ע"ב ד"ה אבל קורה] [ועי' בב"י שחקר קצת לומר דגם בשופר הוי הגדול לפי גדלו ואע"ג דלא אסיק הכי מ"מ יש לחלק כמ"ש] ולפ"ז י"ל דס"ל לר"י דבשופר ל"ש כתותי מיכתת שיעורי' אלא בעיר הנדחת משום דכיון דמצותיו בשריפה כליתא כלל דמי אבל בע"ז כיון דלין מצותו בשריפה אלא בגניזה לא שייך כתותי מיכתת שיעורי' אלא לענין לולב דבכך אבדה חשיבותו וכמ"ש התוס' ביבמות שהקשו הא בעי גניזה ותי' אין לך כתותי גדול מזה וה"ד לענין חשיבות אבל לענין שופר ל"ל כל העומד לשרוף כשרוף דמי וכמאן דליתניהו בעולם דמי ולפ"ז י"ל דסוגי' ב"פ כ"ה הכי אזלא דמעיקרא נמי ס"ל שיש לחלק בין לולב לכיסוי דבלולב שייך כתותי מיכתת שיעורי' ולא בכיסוי אלא דהוי ש"ד דבשופר כיון דאין השיעור משום חשיבות ל"ש כתותי ובוודאי ה"ט דלא יצא משום דמצות ליהנות ופריך שפיר אדבא מאי לאו דלא יצא ומשני לא דילא ופריך מלולב והתם בוודאי לא יצא משום דמיכתת שיעורי' וכיון דשופר ולולב בהדדי תניא וודאי אף בשופר לא יצא ועיקר הקו' משופר אכיסוי ומשני דבלולב נמי ילא וע"ז פריך מברייתא דתני בשניהם לא יצא ושוב משני דגם בשופר שייך יותר לומר דמיכתת שיעורי' מבכיסוי וא"כ אתין דברי תוס' שפיר ועולין יפה דקו' מעיקרא משופר ולא מלי פריך ממתני' דלולב של אשירה ונ"ק אלא דבקו' ב' מברייתא דלא ילא הוי מלי פריך מהא דשל אשירה ועל"ז תי' שפיר דאכתי לא הוי מלי פריך אלא משום דלולב ל"י ממילא שופר דתני בהדי נמי לא ילא וניחא טפי לפרוך מברייתא דתני בהדיא שופר ולולב וא"ש:

כן כ"ל בהסבר דברי תוס' אך מהר"ם מלובלין ז"ל כתב מכח קו' הנ"ל דמאי פריך הגמ' מתחלה לאו מכח ברייתא אלא מדברי רבא עלמו דניחא לי' טפי להקשות מדברי עלמו רבא אדרבא ורבא לא אמר בהדיא דילא ומה דקאמר הכא דילא היינו לבתר דמשני התם לא דילא ע"כ. והנה דברי מהר"ם הנ"ל קשה מאוד כמובן. והרמב"ם לא ניחא לי' בהכי, וס"ל באמת דרבא פליג אסוגי' ד"פ כ"ה ובשקלא וטרי' דסוגי' שם לא ידע עדיין מדברי רבא ד"פ לולב הגזול דא"ה לא הוי מקשה עלי'. ובאיזה סברה שנחלקו כ"ל עפמ"ש התוס' בסוגי' דאתרוג של ערלה דף ל"ה בד"ה לפי שאין וכו' וא"ת אתרוג של ערלה תיפוק לי' דמיכתת שיעורי' דמצותו בשריפה וכו' ואפשר דמדאורייתי' הוי ערלה בשריפה וכו'. המורס מדברי תוס' הנ"ל ב' דברים א' דס"ל דדוקא היכי שמצותו בשריפה דוקא שייך לומר כתותי מיכתת ולא כתוס' יבמות שהבאתי לעיל שאפי' היכי שצריך גניזה שייך כתותי. ועוד דמספקא להו אי ערלה מדאורייתי' מצותו בשריפה או לא. ולפ"ז י"ל דהרמב"ם ס"ל נמי אליבא דרבא דקאמר של ע"א אם נטל ילא דהוי מה"ט משום דע"א אין מצותו בשריפה ואפשר נמי דהרמב"ם ס"ל דערלה אין מצותו בשריפה ומוכיח דלא אמרי' בכה"ג כתותי מיכתת מכח קו' תוס' הנ"ל דל"ל משום דאין בו היתר אכילה וכו' והסוגי' דפכ"ה סברה דאמרינן כתותי מיכתת אפי' במה שאין מצותו בשריפה כיון דאסור בהנאה וכיון דבכל הני ס"ל דל"ש בכה"ג כתותי מיכתת שיעורי' ומוכחי מדלא תנן במתני' ערלה בהדי אשירה ועיר הנדחת מכלל דטעמא אחריני איכא בערלה א"כ י"ל דס"ל דברייתא ראשונה שמביא בפ' כ"ה ס"ל דילא ופליג אברייתי' אחרונה מדתני לא יטול משמע לכתחלה דוקא אבל בדיעבד ילא. ולפ"ז אין חילוק בין ע"א של עכו"ס לשל ישראל דלא אמרינן כתותי מיכתת אלא בדבר שמצותו בשריפה וא"כ ע"כ לומר דהא דאשירה דמשה פסול לאו משום דכתותי מיכתת שיעורא אלא משום מהב"ע דאל"ה אין שום פסול מאחר דטעון גניזה ולא שריפה:

ולענין מה דמקשה הכ"מ הא הרמב"ם לא ס"ל דמהב"ע מדמכשיר גזול ביוט"ש כבר מבואר דאפ"ל כדברי הפ"י וכ"ת דרשב"כ לא פליג אעיקרא דדינא דמהב"ע אלא דביוט"ב לא מקרי מהב"ע מאחר שאפשר לצאת מבלי עבירת הגזל דגם שאול כשר עיין בפ"י וכ"ת שם בר"פ לולב הגזול. וכ"ז בגזול אבל באילן שנטעו לשם כך מקרי שפיר מהב"ע משום דעיקר ביאתו לעולם לשם עבירה ולא נטעו אלא לשם כך ובדרך זה כ"ל ליישב ג"כ מ"ש הרמב"ם בפ"א מהלכות שופר וכן שופר של עולה לא יתקע ואם תקע ילא שאין בקול דין מעילה וא"ת הרי נהנה מצות לאו ליהנות ניתנו גם מ"ש הרמב"ם דשופר הגזול שתקע בו ילא שאין המצוה אלא בשמיעת הקל אע"פ שלא נגע בו ולא הגביהו השומע ילא ע"כ:

ובהשגות א"א ואפי' יהי' בקול דין גזל יום תרועה יהי' לכם מ"מ הכי איתא

איתא בירושלמי ע"כ וה"ה כי שהוא פלוגתא בירושלמי דחד מ"ד אית לי' הטעם דבלולב בגופו הוא יוצא ברם הכא בקולו הוא יוצא וחד אמר משום דיו"ת יהי' מ"מ ואפ"ל דפליגי בטעמא דלולב הגזול אי הוי משום לכם או משום מהב"ע דמ"ד משום לכם ס"ל בשופר כשר משום דיו"ת יהי' מ"מ ומ"ד משום מהב"ע ס"ל הטעם דהתם הוי מהב"ע משום דבגופו יוצא ואי לא גזיל לא יצא ביו"ט א' אבל בשופר בקולו הוא יוצא ואפי' גזלו ותקע בו מ"מ לא מקרי מהב"ע מאחר דאפשר לקיים המצוה מבלעדי העבירה ולפי"ז אם נאמר כמ"ש לעיל שהרמב"ם ס"ל כמי הטעם משום מהב"ע ואפי' לאחר יאוש אלא דביו"ט שני לא מקרי מהב"ע א"כ שפיר נקט הא' טעמא דירושלמי משום דמצוה בשמיעת הקול דאליבא דמ"ד משום מהב"ע כאמר טעם זה ובזה מובן היטב מ"ש הרמב"ם שאין המצוה אלא בשמיעת הקול אע"פ שלא נגע שלכאו' קשה מאחר שכ' ברישא שופר הגזול שתקע בו מיירי ע"כ שנגע בו ולהכ"ל ניחא דוודאי איירי שנגע בו וגזלו ותקע בו ומ"מ יצא מאחר שאפשר מבלי שיתקע בו הוא עצמו ומכ"ש שיגזלנו שאין המצוה אלא בשמיעת הקול:

ועד"ז יל"פ גם מ"ש הרמב"ם אח"כ דכלו מוקשה מתחלה כ' שאין בקול דין מעילה ואח"כ כתב והרי נהנה הא הכל חד ולהכ"ל י"ל דס"ל להרמב"ם כשיטות הסוברים שהתוקע לשיר הנאה מקרי אלא דאעפ"כ יצא כיון שלא הוצרך לכך לתקוע בעצמו והי' די לו לשמוע מאחרים וא"כ אף שנעשה באיסור מ"מ יצא דלא מקרי מהב"ע שאין בקול דין מעילה אלא בתקיעה ואין המצוה בתקיעה אלא בשמיעה וע"ז כי אח"כ וא"ת הרי נהנה פי' אפי' בשמיעת הקול שמקיים המצוה אלא דמצות לאו ליהנות ניתנו:

ובעת כתבי עלה בדעתי שיש ליישב דברי הרשב"א שהבאתי לעיל דס"ל ג"כ כדעת הר"ן דאף דמלל"כ מ"מ במקום שיש הנאה"ג אסור אלא שהוקשה לו אכתי כיון דאיכא מ"ע ליתי עשה דפ"ו ולדחי ל"ת דנדר אף דהוי עשה ול"ת מ"מ כיון דאיתי' בשאלה כיליף מנזיר דעשה דוחה ל"ת ועשה שישנו בשאלה וע"ז תי' שפיר כיון דאפשר באשה אחריתי לא דחי ולפ"ז לק"מ מה שהקשה בשעה"מ מה דא"ר המודר הנאה מחבירו מותר לתקוע לו תקיעה של מצוה דכבר הקשה בט"א אר"י בשופר של עולה הך קו' דכימא עשה דוחה ל"ת ותי' דכל הכי מימרי מיירי בדאפשר לק"ם מ"מ התם ליכא הנאה"ג ואין צריכין לדחות ל"ת כלל בשמיעת תקיעתו של חבירו וה"א דא"ר טובל ביה"ג אבל לא ביה"ח י"ל כמ"ש תוס' בגיטין דף מ"א גבי מי שחציו עבד וחציו ב"ח דטעמא משום דליכא בעידני' וה"נ גופו נהנה מיד קודם שיטבול מיהו אפשר דכה"ג בעידני' מקרי משום דליכא שהי' כלל:

הקשה הט"א כיון דלולב של ע"א לכתחלה לא יטול א"כ הו"ל דחוי והיכי יצא בו וכ"ל לתת טעם אמאי לכתחלה לא יטול וכ"ל עפמ"ש תוס' בסוף שה"ד שהקשו אמאי מודר הנאה משופר מותר לתקוע תקיעה של מצוה הא מתהני מפרועה דר"י ותי' דל"ש שיבא עני באותה שעה וי"ל דה"ד לענין נדר לא מקרי הנאה דהנאה מועטת היא ומותר במודר הנאה כמ"ש הר"ן גבי משקה כוס תכוונין אבל לענין ע"א אפי' הנאה מועטת אסור ומה"ט לכתחלה לא יתקע וא"ש מה שהקשה אמאי בע"א אסור לכתחלה ודנדרי מותר ולפ"ז כיון שהשופר והלולב אינו אסור למצוה אלא משום פרועה דר"י לא מקרי דחוי שהלולב כשר למצוה אלא משום הנאה אחריתי:

והר"ן כתב דבאמר קונם שופר לתקיעתו עלי אסור לתקוע אפי' תקיעה של מצוה והקשה שעה"מ ע"ז דאמאי הצריך שיאמר שופר לתקיעתו אפי' באומר תקיעת שופר עלי אף דהוי דשאב"מ מ"מ מדרבנן מיהו אל וכ"ל עפ"מ שהעלתי מאז ומלאתי וכוונתי בזה לדעת גדולים דאיסור דרבנן לא מקרי אלא איסור גברא שכל עלמו של איסור אינו אלא מכח לא תסור ודבר זה לישראל כאמרה לשמוע אל דברי חכמים אבל אין כח ביד חכמים להטיל איסור על עלם הדבר ההוא והוא דבר ישר והמשכיל על דברי ימלא טוב ולפ"ז ניחא דהכא לענין חלות הנדרים על דבר מצוה הוי הטעם משום שהוא איסור חפצא והתיכא בנדר דאורייתי' אבל נדרא דרבנן ל"מ אלא איסור גברא ואינו חל כמו שבועה שאינה חלה מה"ט:

אמר ר"י בשופר ש"ש לא יתקע וקשה אמאי לא יתקע לכתחלה לשיטת הסוברים שיש בתקיעת שופר ניחא אלא לאידך שיטות צריך טעם ואפשר לומר משום דתקיעה ביו"ט שלא לצורך מצוה הוי שבות עי"ל דלכתחלה עכ"פ אסור דכיון דמה שאינו יוצא הוי מטעם שיכלל מאיסורא דעבד וכמ"ש הרשב"א בשם הרמב"ן ביבמות והוי דומיא דכל מילתא דא"ר ל"ת א"ע ל"מ וכפי דברי שעה"מ הידועים שוב ראיתי בט"א בשמעתין שכתב דברי הרמב"ן בהוספת דברי ג"כ ולפ"ז י"ל כשם שלענין כ"מ דא"ר ל"ת ס"ל לרבא דאף היכי דלא מהני מ"מ לקי ה"כ כן הוא אף שאינו יוצא ולאו הנאה מקרי מ"מ הוי כמו עבר אמימרא דרחמנא ואין להקשות א"ב לילקי כמי ואפשר שראוי ג"כ להיות בו דין מעילה וכמו דאמרינן התם לענין חיובא הוי עבר אמד"ר דז"א דכיון דאינו נהנה היכי אפ"ל דעבר אמד"ר הרי בהנאה תלי רחמנא משא"כ לגבי שאר איסורי' האמורי' שם בסוגי' שיש בהן מעשה או דיבור והרי הוא עשה אותו המעשה והדיבור שנאסר לו ושאני לגבי הנאה כיון שאין בתקיעה זו הנאה לא לקי ועכ"פ איסורא דרבנן מיהו איכא כיון דלהנאה נתכוון והוא פשוט מיהו לפמ"ש בקו' ג' בסוגי' דכ"מ דא"ר ע"ש שאני הכא ולא לקי מטעם אחר וכמ"ש בארוכה ליישב כמה קו' בסוגי' זו ויש ליישב בהקדמות אלו קו' תוס' שהקשו למה לי למינקט שלמים לפלוג בעולה גופא בין שוגג למזיד ולהכ"ל ניחא דאשמעי' דלכתחלה לא יתקע אף בשלמים:

ויש

ויש לדקדק בפי' רש"י שפי' לעיל מצות לצ"כ להיות קיומם להם הנאה וכו'. ולקמן גבי שופר של ע"א פירש"י דמצות לאו הנאה היא גם הוא מיותר לגמרי מאחר שכבר מפורש לעיל וכ"ל דלכאו' יש להבין במה שאמרי' מצלצ"כ הא אעפ"כ א"א שלא לשמוח ופקודי ה' ישרי' משמחי לב. ואפ"ל בהרי אכפי או דלא מקרי אלא הנאה מועטת וגרם הנאה וכעין מבריח ארי בעלמא או דכיון שאין המצוה עומדת לכך אלא לעבוד למלך הכבוד הו"ל הנאה שלכדה"כ וכמ"ש ה"ה בה' יסה"ת שכל דבר מאכל אסר יאכל אם נהנה ממנו בשאר הנאות הו"ל שלכדה"כ מאחר שאינו עומד אלא לאכילה וס"ל לרש"י דבע"א אפי' שלכדה"כ נמי אסור מצד ולא ידבק בידך מאומה ומש"ה פירש"י לעיל לעול ע"ל ניתנו ולא ליהנות פי' אע"פ שהוא נהנה מאחר שאינו עומד לכך יצא אבל בע"א לא ניחא לי' בכך ופי' משום שאין במצוה הנאה כלל ושאין זה מקרי הנאה:

מה שהקשו אחרונים על ר"י ממה דאמרי' בסוכה ארב"ל נוהגין היו הזקנים שנותנין מהן בלולב אפ"ל דה"פ דכיון שנוהגים אף הזקנים א"כ מסתמא לב ב"ד מתנה עליהם וכמו דאמרינן הכי לענין כמה דברים כמובא כ"פ במג"א ומה דהקשו על הר"ן בתשמישי עליך הא א"מ כמו פ"ר דבת תיהא לק"מ ש"ה שאינו עומד אלא לבדוק היין ואין דרכו להנאה אבל מעיין ותשמישי עליך דלמא מתכוון הוא ולפמ"ש לעיל ביסוב דברי הרמב"ם י"ל דמעין לא ס"ל דיש כוונה כיון שעושה לשם טבילה משא"כ בתשמישי עליך ס"ל כן דאל"כ לפי מה שהעלתי שדברי הר"ן והרשב"א עולים בקנה אחד והרמב"ם לא ס"ל להילכתא א"כ היכי יפרנס הסוגי' בנדרים ול"ל דהתם יש לחוש משום כוונה:

גם י"ל דכוונת הרשב"א מ"ש דאפשר באשה אחריתי פי' ומדלא נסב אחריתי ש"מ שחפץ בזו יותר מבאחרת א"כ מקרי מתכוין וכ"ז דוקא היכי דשייך לומר כן אבל במודר מאבירו או ממעין לענין שופר וטבילה מאי חפץ יותר שייך לומר ולא מקרי מתכוין:

מה שהקשו האחרונים מהא דמלמדו מדרש שפי' הר"ן מטעם דמצלצ"כ וקשה לר' יודא דס"ל מצות ליהנות. וכ"ל דאף לר"י לא מקרי הנאה בעשיית המצוה אלא מה שפוטר עצמו מחיוב המוטל עליו ולרמב"ן מוכח הכי שכ' דמש"ה לא יצא כדי שלא יהנה וא' ס"ד שהנאה נקרי מה שמתענג מקיום המצוה א"כ העבר אין ועכ"ל שמה שיוצא י"ח מקרי הנאה ומה"ע חולק רבא דס"ל דכיון שאינו אלא לפוטרו מעול שעליו לא מקרי הנאה עכ"פ סברה זו לא שייכא אלא היכי שהוא חיוב מוטל אקרקפתא דגברא אבל בת"ת הנה כל שקרא ק"ש ערבית ושחרית יצא י"ח ואין החיוב מוטל עליו אלא מטעם ודברת בם דהיינו כל אימת שיש לו מה ללמוד וא"כ אילמלא רצה ללמוד עמו ולא הי' לו מה ללמוד לא הי' נתפס עליו ולא דמיא למצוה המוטלת עליו ג"כ:

ובני שיחי' אמר מאחר שהמלמד ג"כ מוזהר על כך מה אני בחנם א"כ הו"ל כמשועבד לו ואין איסור חל ע"ז כלל משא"כ בתק"ש וכדומה שמותר לו לקבל שכר. ויש להוסיף דלכאו' לימוד דבר שאב"מ ול"ל דגופו ללימוד וגופו משועבד ואיסור גבר ל"ח דהוי דבר מצוה:

סימן כ"ח

בסוגי' דמצות צריכות כוונה.

שלחו לי' לאבוה דשמואל כפאו ואכל מצה יצא ויש לדקדק אמאי נקט כפאו ולא נקט בפשיטות אכל מצה בלא כוונה וכן הקשו האחרונים. ונלפענ"ד דהנה לכאורה איכא למימר טעמא דמאן דאמר מצות אצ"כ היינו משום דסתמא כמפרש דכיון דעביד מעשה מוכיח על מחשבתו ואי הוי טעמא הכי ליכא למידק מהא לשופר דהתם משכחת לה בלא מעשה כלל דמצוה לשמוע קול שופר לכן נקט כפאו ואכל מצה דאז ליכא למימר מחשבתו ניכרת מתוך מעשיו דאדרבה מדלא רצה לאכול עד שכפאוהו מוכח להיפך ובזה מיושב הא דנקט רבא זאת אומרת דהיכא דייק מכאן ולפ"ז ניחא דאפשר לומר דהיינו פירושא דמהו דתימא דהא קא אכיל ומעשיהו מוכיח עליו אבל הכא זכרון תרועה כתיב וליכא למימר במעשה מוכיח קמ"ל מדנקט כפאו ע"כ למימר דאף דלא שייך סברה הנ"ל ומדויק הלשון אלמא קסבר רבא דמצות אין צריכות כוונה פירוש לא דצריכות כוונה וסתמא הוה כמכוון משום דמחשבתו ניכרת מתוך מעשיו אלא אין צריכות כוונה כלל ובזה יש ליישב קו' התוס' בד"ה עד שמתכוון שומע ומשמיע שהקשו דלמא היינו שצריך שיתכוון להוציא השומעים ולא להוציא את עצמו וכו' מדבריהם דס"ל דר"ז אית לי' מצלצ"כ ואעפ"כ צריך לכוון להוציא אחרים ולא כדמשמע מדברי הרי"ף שזה לשונו על דברי ר"ז אלמא משמיע נמי בעי כוונה וכו' דהיינו טעמא דבתוקע לעצמו קא עביד מעשה אבל בתוקע לאחרים לא קא עביד אותו האחר וליכא למימר בי' מחשבתו ניכרת מתוך מעשיו ולפ"ז ניחא דרבא ע"כ לית לי' הך סברה דמדייק מדנקט כפאו דמצות אין צריכות כלל כוונה לא דסתמא הוה כמכוון אלא דלא בעי כלל כוונה ממילא דליכא למימר לדידי' דלהוציא אחרים בעי כוונה ועל קוטב זה אפשר לפרש דברי הרמב"ם דפסק בהלכות חו"מ דאכל מצה בלא כוונה יצא ובהלכות שופר כ' המתעסק בתקיעת שופר להתלמד לא יצא וכו' נתכוון שומע לצאת ולא נתכוון התוקע להוציאו או שנתכוון התוקע להוציאו ולא נתכוון השומע להוציאו לא יצא וכו' ומשמע מכאן דמצות צריכות כוונה ותמהו עליו ובפשיטות בדרך שכ' הראשונים דקיי"ל מצות צריכות כוונה כמו שכ' הרי"ף משום דבגמ' הקשו כמה קו' על מאן דאית לי' אצ"כ ושינוי דחיקי וכו' דהיינו טעמא כמ"ש דהרמב"ם דכל הני קו' ל"ק רק אליבא דרבה דלית לי' לחלק בין אכילת מצה לתק"ש אבל אי הוי מחלק ל"ה קשה כל קו' דכלהו הוי כתק"ש ולא כאכילת מצה וכיון דכל הקו' הוי אליבא

דרבה

דרבה ושינויי דחיקי לכן אית לי' כמהו דתימא יפסק כאבוה דשמואל גבי מילה דלא סליק בקש"י רק תקיעת שופר ולא מילה וזה נ"ל פשוט מאוד לפמ"ש הראשונים ליישב בזה דעת הרי"ף ולפענ"ד דברי הרמב"ם יותר מיושבים בזה:

ולפמ"ש לעיל יש ליישב באופן שנאמר דהרמב"ם אית לי' בכה"ג דמאצ"כ ולא איירי כאן כלל מזה דהנה לכאורה כדייק בדברי הרמב"ם אמאי המתעסק להתלמד הלא להתלמד הוי כמו לשורר ובגמ' דמתעסק גרע מתוקע לשיר ואכתי יש ליישב זה דהיינו משום דבגמ' אמרו דהא נמי מתעסק קרי לי' ולכן אי פסק הרמב"ם דמצות אצ"כ צריך ע"כ לומר כתירוץ הגמ' לקמן דהא נמי מתעסק קרי לי' ולכן הש"י שפירש מתעסק נופח בשופר ועלתה בידו תקיעה היינו אי מאצ"כ אבל לפי מ"ש דצ"כ צריך לומר דהיינו מתעסק ולא נקיט לשיר משום שדבר בהו' ומצוי יותר אך אכתי קשה למה לא נקט כלל הרמב"ם מילתא דתוקע לשיר אי יצא או לא דדרכו לומר בלשון שנא' בגמ' לכן נ"ל דהרמב"ם אית לי' דגם בתק"ש מצו' אצ"כ והא דנקט מתעסק להתלמד היינו דגרע מלשיר דמתלמד ואינו יודע מתי יעלה בידו קול שופר והוי כמו כבוחי מנבח וגרע מבלא כוונה והא דנקט נתכוון שומע היינו משום דלהוציא אחרים דליכא למימר מעשה מוכיח עליו לכן בעי כוונה או משום טעם אחר דס"ל דמוציא אחרים דין שליח יש לו ומה אתם לדעתכם אף שלוחכם לדעתכם ובעי דעת שליח ומשלח אבל בתוקע לעצמו באמת ל"צ כוונה והא דלא נקיט התוקע לשיר יצא דמילה ליכא למידק כסוגיי' הגמ' מהו דתימא היינו משום דכיון דפסק בהלכות פהמ"ק כר"י במתן דמים דאפי' לעבור לא בעי כוונה מוכח דאין לחלק בין אכילת מצה לתק"ש ורבה דקאמר מהו דתימא היינו משום דאכתי לא נתבררו דברי ר"י:

ואפשר ליישב בזה ג"כ דברי רבינו יונה ז"ל שכ' במס' ברכות לחלק בין מעשה לאמירה והקשו עליו האחרונים דא"כ מאי פריך הש"ס מהי' קורא בתורה דהתם מצוה שבדבור ואמירה וכו' דר"י אית לי' הוכחה מהא דר"ז לפמ"ש טעמי' משום דלהוציא אחרים אין כאן מעשה המוכיח רק שמיעה בעלמא והנה בגמ' הקשו כמה קו' על ר"ז ומסיק תנאי היא תנא סתמא דברייתא ור' יוסי א"כ לפי ה"א דלא ידע אכתי מתנאי לא ס"ד הך סברא בין איכא מעשה או לא דא"כ הו' קשה מה שהקשו על ר"ז וא"א לתרץ תנאי דלא ידע אכתי מזה א"כ לפי ס"ד פריך שפיר מהי' קורא בתורה ור"י אמר סברתו לפי המסקנא דמוקים לה מילתא דר"ז כתנאי ול"ק ג"כ קו' התוס' דלשני הכי לעיל דלא ידע אכתי מתנאי ובפשטות נ"ל ליישב קו' התוס' דהנה בגמ' דייק לקמן משמיע דומיי' שומע וא"כ למאי דמשני קסבר חמור בעלמא הוא א"כ לא הוי שומע דומיי' דמשמיע וא"כ שיוס הברייתי'

עד שיתכוון שומע ומשמיע דדייק מיני' לקמן שומע דומיא דמשמיע ול"ל דקיי"ל דא"צ לכוון להוציא השומע ובזה יש ליישב דברי ר"ש שבברכות שכ' שאם נתכוון שלא לצאת אינו יוצא והקשה בס' טורי אבן. א"כ מאי קאמר בעירובין דפליגי בהכ"ל הלא אפשר להוציא ב"ב ולכוון שלא לצאת ולהכ"ל ניחא דר"ש ג"כ כר"ז ס"ל דכיון דסתמא אמרינן מעשה מוכיח עליו אבל לעולם בעי כוונה א"כ כוונה להיפך מזיק אבל אי הוי אמרינן דמצוה א"צ כלל כוונה א"כ גם היפך כוונה אינו מזיק א"כ התם בעירובין ע"כ דאית לי' א"צ כוונה כלל דהרי אפילו לעבור דל"ב כוונה ובלעבור צ"ל דסתמא כמפרש דאדרבה מסתמא אמרינן דלא קא עביד איסור אלא ע"כ דא"צ כוונה לגמרי ואז לא אמרינן דהיפך כוונה מזיק ופריך שפיר:

ועוד אפשר שמה שכ' הר"י דעיקר האמירה בלב ולא בשפתים היינו דבברכות אחר כוונת הלב הן הדברים דבלא כוונה א"א לברך דצריך לכוון לאיזה דבר שאם מברך שלא לפטור איזה דבר קא עביד איסורא אי דאורייי' אי דרבנן לכן שם ע"כ עיקר האמירה בלב אבל גבי הקורא בתורה דאפילו קורא ק"ש בלא כוונה אפי' למ"ד דלא יצא עכ"פ איסורא דלא קא עביד והתם לא עיקר אמירה בלב ופריך שפיר. ואף אם קשה להעמיס דברים אלו בלשון ר"י מ"מ נכון הדבר בפני עצמו לחלק בין הא' דברכות למקום אחר כמו שהקשו הראשונים שם:

ועוד יש ליישב דעת הרמב"ם דהנה כבר כתבתי לעיל לדקדק למה נקט כפאו ולא אכל מצה בלא כוונה ועוד דלפי מה שפירש"י כאן א"כ גם מתעסק יצא במצה הו"ל למנקט יותר דאפי' מתעסק דגרע מבלא כוונה ג"כ יצא ונראה דמה שעלה על דעת הגמ' דבמצוה שבאכילה אפי' מתעסק יצא היינו לפי הס"ד אבל לפי מה שאמר רבה קמ"ל היינו דבמצוה מתעסק לא יצא ודייק מדנקט כפאו ולא מתעסק והיינו פירושא דזאת אומרת דמן הלשון משמע כן ועל הדרך שכתבתי למעלה והנה הא' טעמא גופא אי במצוה יצא במתעסק כמו שחייב אאיסור אפשר לתלות בספיקא שנסתפק המ"ל בה' יסודי התורה אי יוצא אדם באכילה שלכדה"כ או לא אם נאמר דאינו יוצא משום דפירושא דאכילה גבי מצה נמי הנאת אכילה דהיינו כדה"כ א"כ גם לקולא נאמר דכל שיש כאן הנאת אכילה אף שהוא בלא כוונה יצא שכן נהנה וכמו גבי חיובא דכל איסורין אבל אם נאמר דיצא שלכדה"כ ע"כ לומר דגבי מצוה לא בעי הנאת אכילה א"כ גם לענין מתעסק לא יצא ואין שייך לומר שכן נהנה דהכא לאו בהנאה תלי' מילתא כמו גבי חיובא דאיסורין והנה רבא דקאמר קמ"ל היינו משום דסבר דגבי אכילה של מצוה לא בעי הנאת אכילה ומילא דלא שייך לחלק בין אכילה לתקיעה אבל הרמב"ם שהוכיח מזבחים כמ"ש השעה"מ דשלכדה"כ לא יצא א"כ בעי הנאת אכילה ויצא גם במתעסק א"כ

שפיר

ספיר יש לחלק בין מצה לשופר *) ומילתא דכפאו לא דייק הרמב"ם הכי ועוד דמצה בלא"ה לאו בהנאה תלי' מילתא דהרי בלע מצה יצא ובזה ניחא מה שהקשו בתוס' מדוע לא מייתי מאכלן בלא מתכוון דמרור שאני דבלע מרור לא יצא א"כ בלער תלי' מילתא וגם מתעסק יצא שכן נלטער כמו בשאר אכילות דאמרינן שכן נהנה :

עיין בלא"מ שהקשה דברי הרמב"ם אהדדי דבק"ש פסק רק בפ"ר צריך כוונה ותירץ שסובר כהרמב"ן דמאן דס"ל פסוק ראשון צ"כ ס"ל מצצ"כ דעיקר ק"ש פ"ר וא"כ צ"ל שהרמב"ם סובר דמפסוק ראשון ואילך כיון דהוי' דרבנן אצ"כ וכן הבין הטורי אבן וקשה מהא דפסק הרמב"ם בהלכות מגילה בהיי קורא להגיי אם כיון לבו לצאת יצא ואם לא לא יצא הרי דאף במגילה דרבנן צ"כ ואפשר שלכן כי ה"ה שם ואפשר דבמגילה כ"ע מודו וטעמו כ"צ משום פרסומי ניסא צריך כוונה יותר דהרי אף במגילה הכתובה בין הכתובים אסרו לקרות בצבור משום דלא מינכר שקורא לצאת א"כ אף ביחיד עכ"פ צ"כ :

ומה שהקשה הלא"מ דא"כ כשהקשו בגמ' על מ"ד אצ"כ משמע קול שופר או מגילה קשה דבמגילה כ"ע מודו ומה שתי' דלעולם א"צ כוונה נראה דאדרבה משם ראי' דהט"א הקשה כשתי' בגמ' כסבר חמור לא תי' אלא לשופר ובמגילה מא"צ והשתא ניחא דבמגילה ע"כ אם כיון לבו לצאת קאמר ומ"ש לא"מ דזה דוחק לומר דצלדדים קאמר לפ"ז לא הוציא הרמב"ם פי' זה מלבו שכן מוכח מתי' הגמ' עצמה וכשאני לעצמי אמרתי על קו' ט"א דמשכחת לה בע"ה שאינו יודע מה קורא :

על מה שהקשו התוס' על אביי בסוכה דקאמר מדאגבהי' נפק בי' הא איהו הוא דאמר מצות צריכות כוונה מדפריך על רבא אלא מעתה הישן בשמיני בסוכה ילקה וכ"ל על דרך מה שכתב הר"ן בר"ה על האי דמתעסק לא יצא הא תוקע לשיר יצא וכתב טעם לחלק דכיון התוקע לשיר אינו מכוון למצוה כלל יצא אבל מתעסק כיון שמתכוון למצות איכוך לא יצא ע"ש וכ"ל לשלשל בסברה כעין זו דהיכי דאינו מתכוון לשום דבר אמרינן דיצא דסתמא לשם מצוה אבל בנתכוון לשם ד"א גרע והכא התם על רבא דאמר תוקע לשיר יצא אף דמתכוון לשם ד"א ע"ז חולק אביי דישן בשמיני ג"כ מתכוון לשם לל או כדומה וילקה אבל התם דנוטלו כדי לצאת בו אלא שלא ידע דמדאגבהי' נפק בי' עכ"פ לא נתכוון לד"א והעירנו ידידי הרב מוה' חיים כ"י שבזה מיושב קושית התוס' דלא מייתי מאכלן בלא מתכוון יצא דהתם עדיף טפי דלא נתכוון לשום ד"א ג"כ דסתמא תני אכלן בלא מתכוון :

סימן כ"ט

עוד בסוגי' הנ"ל.

שלחו לי' לאבוה דשמואל כפאו ואכל מצה יצא. הדקדק פשוט דפי' כל אמאי נקט כפאו ואכל ולא נקט כפאו לאכול ולקמן בעזהי"ת יבוא תי' מורווח ע"ז כפאו מאן אילימא כפאו שד והתניא עתי' חלי' עתים שוטה וכו' משמע מזה דאפי' אי מצות אצ"כ מ"מ בכה"ג לא יצא והטעם משום דבאותה שעה פטור מכל המצות וכמ"ש הרמב"ם בהל' חו"מ והדר הו"ל כמ"ש הפוסקים דעבד שחצי' עבד וחצי' ב"ח אף את עצמו אינו מוציא דלא אתי צד עבדות ומוציא את צד חירות שבו כמבואר ברמ"א הל' מגילה וכן איננו מוציא א"ע בשעה שהוא שוטה על צד חלימות ובריאות דעתו בשעת חלמותו. ועוד י"ל דאפי' אי מצוה אצ"כ מ"מ כוונה קצת מיהו בעי' ולאפוקי ממתעסק בעלמא דלא יצא ובשעת שטותו גרע ממתעסק ואפשר ג"כ דמ"מ ראוי לכוון מיהו בעי' וכדר"ז. וגדולה מזו כתב הרא"ה וקלסי' הר"ן בהכי דאם לא ידע שהיום ליל פסח וזו מצה לא יצא י"ח הן אמת שדברי הרא"ה כפלאו ממנו ולא זכיתי למצוא דברי קושט אמת בטעמן וכימוקן ברומו ועומקו ולפענ"ד לא אוכל להסביר טעמא אלא ע"פ סוגי' דזבחי' דף ב' דסתמה לשמה קאי ומש"ע מצאצ"כ וניחא דאי לא ידע כלל ל"ש לומר סתמא לשמה קאי וג"כ בעתי' שוטה שייך האי טעמא שכפאוהו פרסיים הא דנקט דוקא פרסיי' ולא סתם ב"א משום דהוי מפרשי' כפשוטו דהיינו שב"ד של ישראל כפאוהו ובהאי דאמרינן כופין אותו עד שתצא נפשו ובכה"ג פשיטא דיצא אפי' אי מצצ"כ משום דמצוה לשמוע דברי חכמים וכדאי' ב"ב דף ע"ח :

ובפירש"י ואע"פ שלא נתכוון לצאת ידי חובת מצה בליל ראשון ש"פ אריכות לשונו צריך ביאור ונראה משום דמלשון כפאו ואכל מצה משמע שהוא בחר במצה יותר מבחמץ כדי שלא יכשל באיסור חמץ בפסח ולפ"ז נתכוון לאכול מצה וע"ז פירש"י אעפ"כ לא נתכוון לצאת ידי חובת מצה לילה ראשונה של פסח אלא להזהר מאיסור חמץ של ז' ימי פסח :

אמר רבא ז"א התוקע לשיר יצא ופירש"י לשורר וכו' ומפי' מורי התוקע לשד להבריח רוח רעה וכו' נראה מזה דס"ל לרש"י ז"ל שיש איזה חילוק בין ב' הפירושים ולכאו' הי' נראה שהכל חד דכל עצמו לא בא לומר אלא שא"צ כוונה לצאת ידי מצוה אבל לאיזה דבר חול כיון מאי איכפת לן והנראה מזה קצת סמך למ"ש הרי ר"ש דאף אי אצ"כ מ"מ היפך כוונה מזיק וא"כ הי' מקום לומר דמה דאמרי' מצות אצ"כ היינו משום דסתמא לשמה קאי וא"כ י"ל דכל שנתכוון לדבר אחר לאיזה תכלית טוב לא יצא והוי ג"כ כמו היפך כוונה כיון דלא שייך האי טעמא דאמריי בזבחי' סתמה לשמה קאי ולפ"ז יש חילוק בין לשורר שאין

---

*) הגהה דבמצה איכא הנאת הגוף וכיון דאכילה דכתיבא גבי מצות היינו הנאה מדלא יצא שלכדה"כ א"כ יצא ספיר אף בלא כוונה מדנהנה עכ"פ משא"כ בשופר דליכא הנאת הגוף א"כ לא יצא בלא כוונה דל"ש לומר שכן נהנה ודפח"ח ודו"ק כי קצר רבנו המחבר.

שאין בו תכלית ותועלת כלל והוא כעושה בלא כוונה כלל. ובין להבריח ר"ר שמתכוון לאיזה תכלית מעש:

קמ"ל ופירש"י דאע"ג דמתעסק הוא יצא ותוס' חלקו ע"ז דהא בהדיא תנן לקמן המתעסק לא יצא ולפענ"ד רש"י נמלך הסברא פי' כן דאי ס"ד דהא קמ"ל דתוקע לשיר בפרטות לא מקרי מתעסק קשה היאך לומד ענין פרטי תוקע לשיר מאכל מלה ע"י כפי' מדהא לא מקרי מתעסק האי כמי לא מקרי מתעסק ולא דמיי להדדי כי אוכלא לדנא. א"ו דקמ"ל פירושו דקמ"ל עיקרא דדינא דרך כלל דבכל המצות אף שאינן מסוג אכילה צ"ל כוונה דבהא דאבוה דשמואל צ"ה טעמא משום שכן נהנה וע"ז א"ש קיומא דמילתא אלמא קסבר רבא מצות אצ"כ היינו שהוא סובר כן דרך כלל דאי על האי פרטא בעלמא קאמר הכי קשה היאך אפשר ללמוד ב' פרטיי שאינן דומין זה מזה וגם יל"פ מה דקאמר אלמא קסבר רבא היינו שע"כ יש לנו לומר שהוא סובר כן מסברת עלמו דאל"ה הא גופא קשי' דלמא טעמא דאבוה דבמוהל משום דשאני אכילה אלא משום דרבא ס"ל כן מסברת עלמו פי' ג"כ הא דשלחו לי' כסברת עלמו והוי פי' זאת אומרת כמו הכי קאמר והא דתנן לקמן המתעסק לא יצא היינו מתעסק על עיקר המעשה וכאן מקרי מתעסק שלא נתכוון לעשות מלוה ובאמת גבי מתעסק להתלמד תרי גווני מתעסק איכא דכל שמתעסק להתלמד הוא עלמו א"כ אינו יודע אם תעלה התקיעה יפה והוי כמו כנוחי מנכא שאינו יודע אם יתקע יפה והוי מתעסק ממש ובכה"ג לכ"ע לא יצא אבל מתעסק ללמד לאחרים והוא כבר איתמחי גברא לתקוע יפה ויודע שתעלה בידו אלא שאינו מתכוון רק ללמד לאחרים זה מקרי ג"כ מתעסק אלא דבכה"ג יצא למ"ד אצ"כ והתבוננתי בלשון הרמב"ם שכתב המתעסק להתלמד משמע ללמד לעלמו הוא מתעסק אבל בלשון הטור סימן תקפ"ט הלכך וכו' אלא מלמד לאחריי לא יצא משום דפסק מל"כ ולקמן יבואר אי"ה ע"פ יסוד זה פסק הרמב"ם על נכון שאין דבריו סותרין זא"ז:

ותוכן הענין הוא שמתעסק הוא שלא נתכוון למעשה כלל אלא שעלתה בידו וכמו כבוה כביא וכן בקורא להגי' שאין לריך לחתוך הברות האותיות כלל אלא שעלתה בידו ולא הי' מחשבתו לאותו ענין כלל ובשמיעה הוא פשוט לדעתי שכל שלא נתכוון לשמוע לא מקרא שמיעה כלל פעולה הנעשית בבחירה ורלון ואינו דומה לקריאה ותקיעה כלל שעכ"פ עושה מעשה בגופו לאפוקי שמיעה פעולה הנעשית מאילי' כל שאינו מכוון מחשבתו לכך א"א לומר שהוא ברלונו שמע אלא שנשמע לו:

ובזה נ"ל ליישב מה שהקשה ט"א על הא דמשני סבור חמור בעלמא הוא דאכתי קשה ממגילה ולעיל הבאתי מכאן ראי' למ"ם הכ"מ בהלכות מגילה דבמגילה אפשר דכ"ע מודו דמלות צ"כ וכעת נ"ל דממגילה מעיקרא לק"מ דמשכח"ל שפיר דשמע מקרא מגילה ואעפ"כ לא מקרי שמיעה כלל כגון דלא ידע כלל מה קראו לפניו שהסיח דעתו ומחשבתו לד"א אלא שאח"כ נכנס באזניו לפי שהי' קרוב לשמוע וכ"ז במקרא מגילה אבל בתק"ש כיון שיודע ששמע א"כ ע"כ מקרי שמיעה דל"ש לומר בזה שלא ידע מאי קאמר וע"ז משני דגם בכה"ג משכח"ל דמה שנשמע לאזניו לא מקרי שמיעה רלוניי כלל דקסבר חמור בעלמא ומאמת שלא הכין אזניו לזה ושוב לא מקרי שמיעה בחיריית (דהיינו שמיעה רלונית) ולפ"ד נ"ל סבור חמר בעלמא בלא ויו שדרך המחמרי' שתוקעין בקרן ובהיותו טרוד במחשבתו סבר שתקיעה זה נשמעת לו הוא תקיעת המחמר בעלמא וגם לשון בעלמא מורה כן:

אלא מעתה הישן בשמיני ילקה יל"ד מאי פריך דוקא משינה ולא מאכילה ומכאן ראי' למ"ם מג"א בשם מהרי"א דמחויב לאכול בשמיני מדרבנן והא דלא עבר אב"ת משום שיש לו היכר שאינו מברך על ישיבתה כ"ז ימי החג אבל בשינה אין ניכר שום שינוי וכ"ת אה"כ י"ל דא"ה לא הוי מתקני רבנן שישב לאכול בסוכה בשמיני שיוכל לבא לידי שינה ויעבור אב"ת:

בפירש"י בד"ה לא סגי וכו' דקדשי' לא מפסיד והוא תמו' מאי הולרך לזה טעם משום הפסד קדשים תיפוק לי' משום דמלות זריקה עלי' רמיא ול"ע ולחומר הקושא נ"ל דרש"י ז"ל חולק עמ"ם תוס' שכהן אינו מחויב לברך בפעם ב' ולישא כפיו וס"ל דאין חילוק בין פעם א' לב' וא"כ קשה איך אמרו אי בעי מברך וכו' ול"ל אי בל תוסיף תלי' בהכי מילתא א"ל לברך בפעם ב' כדי שלא יעבור אב"ת וכיון שיאסור אח"כ מלישא כפיו שוב למפרע אין כאן איסור ב"ת והיל"ל נותר להוסיף ברכה אחת משלו כיון שע"י הוספות ברכה זו יאסר מלברך פ"א באותו יום והול"ל שלא בזמנו וא"כ גם בקדשים איכא למימר הכי דמשום מלות זריקה לא מקרי בזמנו שהרי ע"י תוספת זה יאסר לזרוק פ"א וע"ז פירש"י לא סגי דלא מזה משום הפסד קדשים:

בד"ה ללאת דבלאו מתכוון יצא י"ח לעבור ב"כ שיתכוון לשום מלוה וא"י לא לא עבר פי' לפירושו דגבי מלוה לותה תורה שיעשה המעשה ההיא וע"י עשיית המעשה שבלטווה כעשית המלוה אבל לעבור הכה לא כלטווה אלא שלא להוסיף ומלוה על המלות וכשלא נתכוון לשם מלוה לא הוסיף בעשיתו רק מעשה חול בעלמא וע"ז לא כלטוו' כלל:

מנין לכהן העולה לדוכן שלא יאמר הואיל וכתנה לי תורה רשות לברך את ישראל אוסיף ברכה א' משלי כגון ה' א' אבותיכם וכו' ויל"ד בלשון וכתנה לי התורה רשות וכי רק רשות כיתנה לו והלא מלווה ועומד הוא על כך וגם כגון ה' א"א וכו' הוא מיותר מה לי ברכה זו או ברכה אחרת ובפשטות יש לתרץ ע"ז עפמ"ש תוס' במעתין דמלוה אחת הנעשית כ"פ לית בי' משום ב"ת א"כ שפיר הולרך למתני כגון וכו' לאפוקי אם שינה ושילש בא' מן הברכות של ב"כ וכדי להמתיק לשון

לשון חכמים בברייתא זו אמרתי שפמ"ש המג"א בהא דכ' תוס' ולא ידע ר"י מאי איסור יש בזר העולה לדוכן וכו' המג"א דהאיסור הוא מה שמזכיר את השם לבטלה בברכה ובמו"ב סי' ו' כתב כמסתפק שכוונתו מה שמזכיר את השם בב"כ עצמה אע"פ שאינו אלא פסוק בתורה מ"מ כיון שאין כוונתו לקרות בתורה אלא לברך את ישראל לקיים מצות הש"ת והוא לא נצטוה ע"כ הו"ל מזכיר את השם לבטלה ולפ"ז ה"פ מנין לכהן שלא יאמר הואיל ונתנה לי התורה רשות ואיננו כמזכיר את השם לבטלה א"כ אוסיף ברכה אחת משלי ואפי' כגון ה' שיש בה ג"כ הזכרת השם וכיון שמותר לו לברך את ישראל א"כ אין זה לבטלה ת"ל לא תוסיף וא"כ לא די שהוא מזכיר השם לבטלה כיון שאין בהוספתו מצוה אלא שעובר ג"כ בלאו דב"ת. וע"כ הא כהן כיון שלא נצטוה ע"ד איסור ב"ת א"כ מהיכי תיתי לאיסור אפי' לישראל וע"כ מטעמי' דמג"א ולפ"ז פירושו מוכרח:

בתוס' ד"ה ומנא תימרא תימא מאי אולמא דהך מהאי כהן העולה לדוכן וכו' וכל הרואה מתפלא דהיינו הא דפריך הגמ' דלמא קסבר ר"י מצות עובר עליהן אפי' שלא בזמנן וע"י ביו"ת שעמד ג"כ בזה ולענ"ד לק"מ דמלשון הגמ' דפריך ודלמא קסבר ר"י וכו' משמע דלאו אהא דלעיל מהדר לאוקמי' כשמעתי' דחולק אמה שאמר מצות אין עובר עליה' אלא בזמנן דמלשון דלמא קסבר ר"י משמע שאין זה דבר המתקיי' וניתן ליאמר להלכתא אלא דעדיין אפשר לקיימו אליבא דר"י אלא ודאי דמה דתמה לעיל על מ"ש שאין עוברין אלא בזמנן לא תמה אכל הענינים ובכל אופן שיהי' דא"כ עדיין תקשי לדבריו הישן בשמיני בסוכה ילקה וע"כ צ"ל כתוס' כאן דאיהו מעיקרא לא הוי מהדר לדחוי להא דרבה אלא בעושה בכוונה ולומר דבכוונה וודאי עובר אפי' שלא בזמנו והישן בשמיני בסוכה דלא לקי הוא משום חסרון כוונה ולומר דבכוונה תלי' מילתא וא"כ לימא דבכ"ע עובר אפי' שלא בזמנו הוא מן הנמנע לומר כן אליבא דהלכתא דהישן בשמיני יוכיח ולכן לא פריך אלא דלמא קסבר ר"י דייקא ולן לא סבירא לן וע"ז הקשו תוס' שפיר מאי אולמא ותי' דכאן מתכוון והכא לא מתכוון. וכן משמע להדי' מתוס' ד"ה ודלמא והישן בשמיני בסוכה ילקה לר"י ר"ל דלר"י בפרטות אפ"ל כן דב"מ עובר ולדידן ליכא למימר הכא וכמ"ש לעיל דא"כ היכי יתבא אבל לר"י נוכל לומר דבאמת לא יתיב בספק שמיני ומזה עדיין לא תקשו להילכתא דהא ל"ק במסקנא הכי:

הרמב"ם ז"ל בהלכות חו"מ כ' אכל מצה בלא כוונה כגון שכפאוהו וכו' או לסטיי' לאכול וכו' יצא ובהלכות שופר כתב המתעסק בתק"ש להתלמד לא יצא י"ח וכו' נתכוון שומע ולא נתכוון משמיע וכו' לא יצא י"ח וכו' והקשה הר"ן ונושאי כליו והרי רבא השוו' אותן להדדי אכילת מצה ותק"ש ואיך הר"מ ז"ל הפריד ביניהם ופסק במצה דאצ"כ ובשופר צריך ותי' הר"ן ז"ל דס"ל לחלק בין אכילת מצה לתק"ש משום דאכילה שאני שכן נהנה והנה דבריו נכונים אבל לעומת זה קשה דהרי בגמ' אמרו מ"ד לחלק כן ובא רבא להוציאו מס"ד והעולה ע"ד היו לא תהי' וע"כ צריכין לדחוק ולומר דבאמת לא ס"ל כרבה ומחלקי' בין אכילה למצוה אחרת וכ"ז דוחק אמנם התבוננתי שיש ליישב דבריו בלי שום דוחק ולומר דכל הקו' בגמ' מהא דהי' עובר אחורי בה"כ וכו' אינו אלא אליבא דרבא דס"ל דכל המצות שוין ואין חילוק בין אכילה למצו' אחרת וכך אזלא סוגי' ושקלא וטרי' דשמעתין אלמא קסבר רבא לחודי' דכל המצות אצ"כ דאי בהא דאבוה דשמואל י"ל דלעולם צ"כ ואכילה שאני אבל לרבא דלא ס"ל הכי איתבי' כל הני תיובתא והנה כתבו הראשונים ליישב דעת הרי"ף מדאותבי' כל הני תיובתא ואע"ג דשניניהו לית הלכתא כוותי' וא"כ לפמ"ש כל הקו' אינן אלא לרבא וא"כ אך רבא לחודי' נדחה מהלכה וא"ש מה שמחלק הרמב"ם בין מצה לתק"ש דכך עולה באמת מבו"ט דשמעתין. כך נ"ל לפרש בתירוצו של הר"ן ז"ל:

וכשאני לעצמי הי' נ"ל דדעת הרמב"ם לפסוק בכ"מ דמצ"כ בין במצה ובין בתק"ש ומה שכ' בתק"ש דנתכוון שומע ולא נתכוון משמיע לא יצא לא נשמע עדיין דמצ"כ דיש לחלק הרבה בין מצות שעושה בעצמו ובין מצוה שעושה חבירו והוא יוצא ע"י עשייתו מטעם ערבות וע"כ המצוה נקראת ע"ש ובכה"ג הדעת נותן שאין זה יוצא במה שעושה חבירו אם לא שנתכוון לכך עכ"פ גם מ"ש הרמב"ם המתעסק להתלמד לא יצא אינו מוכרח שהוא מטעם דמצ"כ דלפמ"ש לעיל הכא המתעסק להתלמד הוא בעצמו ואינו יודע אם תעלה בידו הוי מנש כמו מנבח נבוחי לפי' תוס' ואפי' למ"ד אצ"כ בכה"ג לא יצא ולפ"ז דברי הרמב"ם מוכנים היטב זולת מ"ש בהלכות ק"ש ודבריו בלא"ה צריכין ביאור ויבואר לקמן בעזהי"ת:

וע"ד פלפול אמרתי ליישב שתי' הרמב"ם מחו"מ לתק"ש דהנה הריטב"א הקשה על הא דאמרו בגמ' מ"ד התם אכול מצה אמר וכו' קמ"ל הא גופא קשיא מנ"ל דלמא באמת יש חילוק בין מצה לשופר כיון דמסברא החילוקה יש לדון כן. ותי' דבמצוה אין חילוק בין יש בה הנאה לאין בו הנאה והנה לכאורה אף ע"ז יש לדון מנ"ל הא ואמרתי בפשטות דבאכילת מצה א"א לומר כלל משום הנאת אכילה דהרי לא בעי כלל שיטעום טעם מצה ובלע מצה יצא ובפרט לפמ"ש המהרש"ק בסי' תע"ה להוכיח דבאכילת מצה כ"ע מודו דמה שבין השיניים והחניכיי' מצטרף לכזית דלא בעי הנאת מיעיו במצוה רק הנאת גרונו א"כ במצה כיון דאפי' הנאת גרונו נמי לא בעי' ע"כ לאו בהנאה תלי' מלתא:

ועפ"ז אמרתי ליישב קו' תוס' בשמעתין בד"ה אמר רבא זאת אמרת שהקבו אמאי לא יליף משמעתי' מהא דאיתא בפסחי' אכלן בלא מתכוון יצא ולפי דברי לק"מ דדוקא ממצה יליף להאי דינא וליכא לדחויי כדדחי' דאכילה

דאכילה שאני שכן נהנה דהא במלה ל"ב טעם מלה כלל אבל התם בפסחים דאיירי במרור ובמרור אמרי' בלע מרור לא יצא ובטעמא תלי' מלתא ושפיר איכא לדחויי דמ"ד התם אכל מרור אמר רחמנא והא אכיל:

ובזה יש ליישב ג"כ מ"ש תוס' פסחים בישוב קו' זו דלהכי לא מייתי הכך מתנייתי דהכא והכא לא מייתי הכך דהתם משום דיש חילוק בין אכילה למצוה אחרת ולכאורה כמו זר כתבו דהא בשמעתין מסקי' דאין חילוק ולפ"ז א"ש היטב דדוקא בין אכילת מלה למצוה שאין בה אכילה א"א לחלק משום דמלה לאו בהנאה ובטעמא תלי' אבל בין אכילת מרור שפיר יש לחלק הן אמת דמדברי פ"י בשמעתין משמע דבמרור לא שייך טעמא שכן נהנה אמנם לולי דבריו כ"ל מ"ש נכון דאף דלא שייך שכן נהנה מ"מ שייך שפיר שכן כלטער ואין הדבר תלוי בהנאה דוקא אלא שפעולה הנרגשת בגוף יצאה מכח אל הפועל וכך לי אכילה שיש בה לער כמו אכילה שיש בה הנאה:

וע"פ דרכו של הפ"י ז"ל דבמרור לא שייך שכן נהנה בצירוף דברי דבמלה ג"כ לא שייך שכן נהנה יש ליישב מה שהקשה בט"א על ר"ל שסותר א"ע בפסחים אמר ר"ל מלות ל"כ גבי מרור ובפסח בהא דשנים שללו פסחיהן כא' זה שאכלו לשם מלוה עהכ"א לדיקים ילכו בם וזה שאכלו לשם אכילה גסה כאמר ופושעים יכשלו בם ולמר ר"ל פושע קרי' לי' דמשמע דס"ל דמלוה אל"כ ולהנ"ל א"ש דדוקא גבי מרור ס"ל דל"כ כסברת הפ"י דלא שייך התם שכן נהנה אבל גבי ק"פ דאליבא דכ"ע שייך בי' שכן נהנה הא וודאי דא"ל כוונה והפ"י כי' לתרץ קו' הריטב"א דמנ"ל לרבא ללמוד מאבוה דשמואל לתק"ש כיון דיש לחלק ותי' דבכה"ג שכפאוהו ל"ש טעמא דשכן נהנה דהרי אפי' באיסורי' בכה"ג שכפאוהו ונאנס ע"כ פטור ושפיר נשמע מינה למק"א. ולענ"ד יש לשדות בה נרגא דהא קיי"ל בב"ב דף מ"ב ע"ב תלוי' וזבין זביני' זביניה ותלו' ויהיב לא הוי מתנתו מתנה. משום דאגב אונסי' וקבלת מעות גמור ומקני אבל אגב אונסא לחודי' לא גמר ויהיב מדין נשמע בכ"מ שנאנס לעשות דבר ומקבל איזה טובה ג"כ דמי לתלוי' וזבי' דה"ל כאילו נעשה ברלון אבל אם אינו מקבל שום קבלת טובה וחסד ה"ה נעשה ברלון מתחלתה ועד סופה ולפ"ז חילוק גדול יש בין איסור הנאכל באונס ובין אכילת מלוה הנעשית באונס דאכילת איסור דמי' לתלוי' ויהיב שאין לו שום קבלת טובה כנגד זה ומש"ה פטור אבל באכילת מלוה באונס הוי כתלו' וזבין שהרי מקיים בזה אחת ממלות ה' אשר תיעשנה וא"כ עדיין י"ל דמש"ה יצא באכל מלה ע"י כפי' משום שכן נהנה ואין לומר כדברי הפ"י הא בכפי' ל"ש שכן נהנה שהרי באכילת איסור פטור דשאני איסור ממלוה וכמ"ש מיהו עדיי" יש מקום לקיים דברי הפ"י ע"פ מ"ש הב"י או"ח סי' תע"ה בשם ריי"ו דהא דכפאו ואכל מלה מיירי שהי' סבור שהוא חמץ ומש"ה לא רלה לאכול עד שאנסוהו ג"כ ואח"כ נשתכח דמלה הוי ולפ"ז דמיונו של הפ"י עולה יפה מדפטור באכילת איסור ע"י כפי' ול"ש שכן נהנה ה"כ במלוה. כי האי דל"ש אגב אונסא וקבלת טובה גמר ואכל דהרי בשעה שאכל סבור הי' שהוא חמץ ולא מלה אך לריך לדקדק הא גופא קשי' מנ"ל לרבא לאוקמי' לאבוה דשמואל בכה"ג שהי' סבור דאיסורא קאכיל ולהוכיח משם דמלוה אל"כ דלמא מיירי שידע שהוא מלה והו"ל כמו תלו' וזבין כיון שעושה מלוה וידע בכך ומטעמא דשכן נהנה ולעולם מלוה ל"כ אך ע"ז יש לתרץ דריי"ן הוכיח מלשון הגמ' דבהכי מיירי מדנקט כפאו ואכל מלה דוקא משמע דלא כפאו ע"כ דהוא סבר חמץ קאכיל ואח"כ אישתכח דמלה הוא והתינח באבוה דשמואל מוכח כן מלשונו. והוכיח רבא שפיר דגם בתק"ש אל"כ אבל בלשון הרמב"ם בהלכות חו"מ דנקט אכל מלה בלא כוונה ול"ד ע"י כפי' ואח"כ ג"כ נקט כוותי' שכפאוהו לאכול משמע שהאונס הי' ע"ז שיאכל מלה דוקא וא"כ הדר אמרינן אגב אונס ועשיית מלוה גמר ועשה ברלון טוב לשם מלוה ויצא משום שכן נהנה אבל בכל המלות דאו' כמו בתק"ש וכדומה לא יצא י"ח עד שיתכוון שומע ומשמיע:

ולא נשאר לנו לבאר עוד אלא מ"ש בהלכות ק"ש פ"ב שכ' שם בזה"ל הקורא את שמע ולא כיון לבו בפסוק ראשון שהוא שמע ישראל לא יצא י"ח והשאר אם לא כיון לבו יצא אפי' הי' קורא בתורה כדרכו או מגיה את הפרשיות וכו' והוא פלאי איך כ' בשאר פרשיות דאפי' קורא להגיה דהא בקורא להגיה אליבא דכ"ע לא יצא דהרי כדפרכי' לרבא ממתני' דהי' קורא משני בקורא להגיה ואפ"ל דס"ל דמדאורייתי' ל"ל למקרי רק פ"ר ופוסק בדאו' ל"כ ובדרבנן א"ל והא דנקט אפי' בקורא להגי' היינו משום דמפרש מה דאמרו בגמ' בקורא להגי' וא"כ אפי' כוונת קריאה וס"ל דבמלוה דרבנן אפי' כוונת קריאה ל"ל והא דפסק בתק"ש דל"כ אע"ג דיש מהן דרבנן. מהא לא תברא חדא משום דאכ"ל דמה דלא יצא עד שנתכוון כוונתו על עיקר מלות תק"ש ולא על מה שהוסיפו מדברי סופרים ועוד אפשר שלא רלו לחלק בין תקיעה לתקיעה דלא ליתי למטעי' בין דאו' לדרבנן אבל בק"ש ל"ל הכי דבק"ש בלא"ה יש חילוק בין פסוק ראשון לכל הפרשיות לענין כוונת פי' המלות כמ"ש הראשונים דבפ"ר לריך להבין מה שאומר אבל ביתר הק"ש דכ"ע ל"ל להבנת הלב:

כתב ר"י בשם הרשב"ס בהא דפתח בדשכרא וסיים בחמרא וכו' וכו' אע"ג דמלאל"כ מ"מ בכה"ג שמתכוון לד"א לכ"ע לא יצא אלא דתלי אי בתר פתיחה או בתר חתימה אזלי' והקשה הפ"י בשמעתין הא בכפאו ואכל מלה שידע שהיום פסח וזו מלה ואעפ"כ אינו רולה ללאת או בידע שהוא ר"ה ואעפ"כ תוקע לשיר הו"ל כהיפך כוונה ואעפ"כ יצא. וכ"ל לפרש דטעמא דמ"ד מלות אל"כ הוא משום דסתמא לשמה קאי כדאיתא פ"ק דזבחים גבי שחיטת קדשים ולפ"ז ניחא דאיתא שם השוחט לשם חולין כשרות ולשם קדשים אחרים בחטאת פסול ובשאר קרבנות עכ"פ לא עלו לבעלים ותה"ג

וה"כ בברכות ומצות היכי דפתח אדעתא לפטור יין ומה שבשכרא הוי כשוחט לשם קרבן אחר אבל בתוקע לשיר או שאכל מצה ע"י כפיי' ולהכלל נכף כל אויב ונוגע הו"ל כשוחט לשם חולין שאינו מזיק:

הקשה בס' יו"ת בסוגיין בד"ה א"ר ז"א וכו' וז"ל גם בזה קשי' בגמ' מ"ד אתם אכול מצה לפי לך זה של מ"ד ל"ל דהנך אמוראי' ס"ל מצות צ"כ אלא דבאכי מצה דאכל ונהנה וכיון שכן ל"ל לקיים אבל הכא זכרון תרועה כתיב וכו' ותו היכי ס"ד לחלק בין אכילת מצה לתק"ש והלא כי היכי דבאכילת מצה יצא משום דאכל ונהנה גם בתקע לשיר תקע ונהנה ומש"ה יצא וכו' והנה קו' אחרונה לפענ"ד יש ליישב בפשטות דדוקא באכילת מצה שיש בו הנאה כד"א אבל כל אדם א"כ ס"ד למימר דאהנאה שיש בו באכילה זו קפיד רחמנא וא"כ כיון שנהנה הרי עשה פעולתו אבל בתק"ש וכי בהנאה תלי' מילתא ולאו כל אדם מתענג בזה כלל ורק אתקיעה בעצמא נצטווה וא"כ ל"ש בזה לומר שהרי נהנה כיון דתקע לשיר ונהנה והוא פשוט לענ"ד:

ובזה יש ליישב גם הקו' האחרת בשנאמר דמה דאמרינן בתק"ש שלא על תקיעת שירה וזמרה נצטווה נפקא לן מקרא דזכרון תרועה שאינו אלא להזכיר עקידת יצחק ולא להתענג בתענוגים וא"כ א"ש דהוצרך לאסוקי במ"ד אבל הכא זכרון תרועה כתיב דאע"ג דבמה שאמר מ"ד אתם אכול מצה אמר רחמנא והא אכל יש די לחלק בין מצה לשאר מצות אעפ"כ ס"ד בתקיעה לשיר יצא ג"כ שכן נהנה כאידך קו' ע"ש אבל הכא ז"ת אמר וא"כ לא על התקיעה שיש בה הנאה נצטווה ולא שייך לומר שכן נהנה ועל דרך זה א"ש היטב מ"ש לעיל דקמ"ל הייכו דיליף מדנקט מצה וקיי"ל בלע מצה יצא א"כ אף במצה לא בהנאה תלי' מילתא:

ובד"ה אמר לי' ר"ז הקשה דברי המחבר אהדדי דבסי' ס' גבי ק"ש פסק דמצות צ"כ ובסי' תפ"ט בדין ספירת העומר כתב דמי שואל את חבירו בה"ש יאמר לו כמה ספר אתמול שאם יאמר לו כמה סופרין היום לא יוכל עוד לחזור ולספור בברכה שכבר יצא י"ח אע"פ שלא נתכוון לצאת ולדידי' לכאורה לק"מ דזיל הכא לחומרא וזיל הכא לחומרא בק"ש פסק בצ"כ לכתחלה וגם בדיעבד צריך לחזור ולקרות מספק דספיקא לחומרא ובסי' תפ"ט אזלי' ג"כ לחומרא שאם אמר לו כמה מונין היום לא יוכל לברך עוד מספק שמא הלכה כמ"ד אצ"כ וכבר יצא י"ח ואסור לו לברך אחר שיצא י"ח. מיהו כתיישבתי בדעתי אולי כך אזלא קו' דהו"ל תרי ספקא ומותר לברך חדא שמא לא יצא מאחר שלא נתכוון ועוד שמא הי' עדיין יום בשעה שאמר לחבירו שהרי ביה"ש ספיקא הוי. אך ידוע שהיא מחלוקת האחרונים במ"ל פ"ד מהלכות בכורות וכמה תשובות המדברים נושאים ונותנים אי בס"ס מותר לברך ובספר שמש צדקה מאריך בענין זה:

גם מה שהקשה מהא דקי' קל"א דלא בעי כוונה ובנט"י בעי כוונה אולי יש לחלק דבנט"י כיון דאפי' בנטל בדינו ובכוונה מ"מ בהיסח הדעת בעצמא נפסלה מכ"ש שצריך כוונה בשעת נטילה עצמה דאל"כ לא גרע מהיסח הדעת ולפ"ז בנתכוין והוחזק לדבר שטיבולו במשקה ל"מ לפת כיון שמירה קלת זו מקרי עדיין היסח הדעת לפת דחמירא מיני':

סימן ל'

בסוגי' דמצוה הבאה בעבירה.

מתני' לולב הגזול והיבש פסול ופירש"י גזול פסול דכתיב ולקחתם לכם משלכם.

והנה בגמ' יש פלוגתא בזה בין ר"י ור"י ב"ל בשם שמואל דר"י סבר דפסול משום מהב"ע ופסול אף ביו"ט שני אף דלא בעינן לכם אלא ביום ראשון ושמואל סובר דביו"ט שני כשר ול"ל מהב"ע וקשה מי הכריחו לרש"י לפרש כן במתני' דפסולא דגזול משום לכם ולא משום מהב"ע אע"ג די"ל דרש"י פוסק כשמואל דל"ל מהב"ע כדעת הרז"ה והרמב"ם מ"מ אין זה דרכו של רש"י ז"ל לפרש במתני' כדעת חד מ"ד אף שהלכה כמותו והי' לו לפרש ובגמ' מפרש טעמא אעכצ"ל דרש"י מפרש דטעם דלכם הוא אליבא דכ"ע דבזה אין כאן פלוגתא רק אם יש עוד טעם אחר משום מהב"ע ומזה שתיק לי' כדי שלא להכריע ולא מחית נפשי' לפלוגתא מ"מ אין זה נוח לי ולקמן יבואר הדבר יותר בעזה"י:

ובד"ה יבש דבעינן מצוה מהודרת דכתיב ואנוהו ועיין בתוס' שם שהקשו דהא בגמ' מפרש משום דאיתקש לולב לאתרוג דכתיב הדר ולא כפי' הקונטרס משום דכתיב ואנוהו דאין ואנוהו אלא לכתחלה וצ"ל דרש"י סובר דכמו די"ל בקרא דואנוהו דאינו אלא למצוה מן המובחר ולא מיפסל בהכי כן י"ל ג"כ בקרא דהדר דאינו אלא למצוה מן המובחר וצ"ל דלזה אין צריך קרא יתירא דזה כבר נלמד מואנוהו ומדכתב קרא יתירא מוכח דכאן במצוה זו קפיד קרא אהידור מצוה לעכב אפי' בדיעבד דומה למה שאמרו בש"ס כ"פ שנה עליו הכתוב לעכב ולפ"ז תרווייהו צריכי ושפיר פירש"י משום דכתיב ואנוהו דהיינו מש"ה בעינן הדר לעיכובא דאל"ה הוי מוקמינן הדר רק אלכתחלה:

ועוד י"ל ע"פ מה שפירש"י לקמן מתוך סוגיא בשאול דהא ביו"ט שני לא כתיב לכם למעוטי וקשה א"כ אמאי יבש פסול ביו"ט שני דהא לא כתיב ג"כ מיעוטא וצ"ל דלכם אינו מצוה שכלית ולא מצינו דבר זה בכמה מצות כמו בסוכה ותפילין וכדומה ולכן צריך לכתוב בהדיא גם במצות יו"ט שני דמקדש דא"א ללמוד ממצות יו"ט ראשון דחמור משום דנוהג גם בגבולין וכיון שהוא חומרא מגזה"כ הא דבעינן שלכם לכן צריך קרא לזה אבל בהידור מצוה דמצינו דבר זה עכ"פ לכתחלה בכל המצות מכח ואנוהו וכאן לא חדשה תורה רק דבעינן אף בדיעבד בזה א"צ קרא יתירא למצות

למצות כ"ל דמקדש משום דהוי רק כענין גילוי מילתא בעלמא דפסול אף בדיעבד ולא הוי דבר חדש ומש"ה פירש"י במתני' משום דכתיב ואכוהו משום דקפסיק ותני יבש פסול ומשמע אף בשאר הימים וזה לא נלמד אלא ממה דכתיב ואכוהו וצריך מצוה מהודרת בכל המצות :

עוד אפשר לומר דרש"י ס"ל דאין חילוק בין נטילת יו"ט ראשון ליום ב' לענין שום דבר כמו דס"ל תוס' בקושי' בד"ה בעי' הדר. רק לכם ס"ל לרש"י ז"ל דזה לא שייך כלל ביו"ט שני דמקדש משום דאיכו מצוה המוטלת אקרקפתא דגברא דהא אי בעי איכו נכנס כלל למקדש והוי רק מצוה התלוי' במקדש ומטלת על כלל ישראל שיטל לולב במקדש מצוה התלוי' בשותפות היא ואי איתא דבעי' לכם הי' פסול בשותפות כמ"ש התוס' לקמן בדף מ"א ע"ב בד"ה אלא א"כ נתן לו במתנה ע"ש. לכן מסתברא דנטילת לולב דמקדש לא בעי' לכם וכן בתקנת ריב"ז בזה"ז בשאר יומי דגבולי' דהוי ג"כ רק זכר למקדש אבל לענין יבש דפסול משום הדר וכן איכך פרטים אין חילוק בין ראשון לשני עוד י"ל דהא דאמרו בגמ' בשלמא יבש הדר בעי' וליכא ואין חילוק בין יום ראשון לשני היינו דקאי איום שני דגבולין שהוא מדרבנן ולענין הדר דהוי מצוה שכלית תיקנו רבנן כעין דאורייתא' ועשו חיזוק לדברי' כשל תורה אבל לכם דהוי גזה"כ לא מסתבר דתקנו ביום שני וכו' ועיין בתוס' הכ"ל :

ברש"י בד"ה שני והבאתם גזול דאשכחן קרא דאוסר וכו' והוא שפת יתר והוא רק פי' אמילתא דשכאמר שא"ל פי' וכ"ל דלרילב"כ דל"ל גזול פסול משום מהב"ע וקשה איך יפרש קרא דוהבאתם גזול וכמו שהוקשה לתוס' בד"ה מתוך שיולא בשאול וכו' ע"ש ולכן סובר רש"י דמהאי קרא אין הכרח ללמוד די"ל דקרא רק לענין קרבן דחמור ומצוה הב"ע בשארי מצות הוי רק מדרבנן וכמו שכ' תוס' לעיל דף ט' ורילב"כ איכו פוסל האי מהב"ע מדרבנן ולכן פי' רש"י שכאמר היינו דאשכחן קרא דאוסר כלומר דבדבר אחר ולא בלולב רק בקרבן מליכו שאסר הכתוב מהב"ע וחכמים אסרו גם בזה וכ' דזה שלא כאמר דפי' שכא' הוא דמוכח ממש מהאי קרא :

ואפשר לכוון זה בדברי ר"י שהביא עוד קרא כי אני ה' אוהב משפט שונא גזל בעולה דלמה הולרך עוד קרא אחריכא וכבר האריכו בזה האחרונים והיינו משום דמקרא דוהבאתם גזול אין ללמוד דקרבן שאני דאין קטיגור נעשה סניגור וקרבן וודאי לכפר בא אבל במצוה אחריתא לא מוכח [ואף לדברי הרמב"ן דלולב ג"כ לרלות מ"מ לריך קרא למצוה אחרת כמו מלה וסוכה וליצית עיי' בריטב"א] לכן מביא קרא אחריכא דכוונתו ממכו ילמדו בכי ויבריחו עלמן מן הגזל ולפ"ז אין חילוק בין מצוה אחת לחברתה כיון דטעמא דקרא משום ממכו ילמדו והוכיח כן מלשון הקרא כי אני ד' אוהב משפט וגו' שנוטל כדין והנוטל ממון שלא כדין שכוי הוא אללי והראי' שונא גזל בעולה וממכו ילמדו בכי :

ועוד י"ל הא דהולרך ר"י לדרשא אחריתי ע"פ מ"ש הרמב"ן במלחמותיו דכל שאסור להדיוט ליקח מן הגנב אסור ג"כ למצוה והוקשה לר"י קו' התוס' הא הו"ל יאוש ושיכוי רשות וכל שקנה לית בי' משום מהב"ע וכמו שכ' תוס' כאן בד"ה הא קני' ביאוש ול"ל כמ"ש ר"י דכיון דלא קנה לגמרי מקודם וע"י ההקדש יולא מרשות בעלים הו"ל מהב"ע והטעם כמ"ש רמב"ן דכיון דהדיוט הי' אסור ליקח ממכו קודם ההקדש משום שלא קנאו עדיין לכן פסול ג"כ להקדיש כדי שממכו ילמדו בכי ויבריחו עלמן מן הגזל היינו שלא יקחו מן הגזלן וכדי לתרץ קו' התוס' הביא ר' יוחנן קרא שונא גזל בעולה דעפ"ז מיושב הא דלא מהני שיכוי רשות וכהכ"ל :

ועוד יש לכוון בדבריו מה שכ' הריטב"א הא דפסול מהב"ע אף ביו"ט שני אף דהוי מדרבנן היינו משום דכתיב שונא גזל ולכן אף במצוה דרבנן הו"ל מזכיר עון להתפס וגרע יותר דהא מדאורייתא' אין כאן מצוה כלל ומש"ה כדי לתרץ קו' הגמ' למה גזול פסול גם בי"ב הביא ר"י האי קרא דשונא גזל ומש"ה פסול אף בדרבנן מזכיר עון להתפס. ובפשטות י"ל ג"כ בדרך זה בוודאי אי הוי טעמא דמהב"ע משום דאין קטיגור נעשה סניגור אז אפשר לחלק בין דאורייתא' לדרבנן דזה לא הוי רק זכר למקדש ולא להיות סניגור אבל אי הוי טעמא משום להבריח העם מן הגזל אז שניהם שוין וכדי ליישב פסולא דמהב"ע ביו"ט שני מביא שונא גזל בעולה והמשל ע"ז ולפ"ז אין חילוק בין דאו' לדרבנן [ובמשל תכו מכם למוכסים תיבת למוכסים הוא שפת יתר ואפשר דכוונתם משום דלכאו' אין הדבר דומה דאיך ילמדו עוברי דרכים מן המלך ממה שנותן הוא מכם ונותן לעלמו שכל מכם שלו וילמדו המה ליתנו לאחר היינו המלך אלא הכוונה המלך ברלותו לעשות דבר שיקחו מוסר ממכו לא נתן המכם שלו לקופת המכם שזה עדיין שלו ולא נתן כלום ולא יקח ראי' ממכו רק נתן להמוכסים עלמן שיהי' שלהם ממש (או שהי' בשכירות אללם ומילא הוא ריוח שלהם)] וזה כיון ודייק בדבריו תכו מכס למוכסים דייקא דהיינו שיהי' הרווחא שלהם וממנו ילמדו עוברי דרכים אם אכי שאינו מחויב בכך ונותן לאחר מטעם שנהנתי מדרכים וגשרים וישאו קו"ח בעלמן ואל יעלימו עלמן מן המכם :

ועוד י"ל בהכ"ל ע"פ מה שכתב רש"י בעולה שהכל שלי דהיינו דלכאורה יש לדחות דלעולם מהב"ע כשר דמה איכפת לי' להקב"ה אם הוא שלו או של חבירו הרי הכל של הקב"ה והא דפסול גזול גבי קרבן היינו בקדשים הנאכלים ומטעם אכילת אדם שאכלו אסור גזל לכן משום שהאדם יאכל גזל פסול כל הקרבן ולכן מביא ר"י קרא אני ד' היינו מלדי מלד אכילת מזבח ממש ולא אכילת אדם למודא אכי אוהב משפט ולכן שונא גזל אפי' בעולה שאין בה אכילת אדם וזה שפירש"י בעולות שאתם מביאים „לי" אכי שונא את הגזל

הגזל ואעפ"י שהכל שלי היינו אף שמן העולה הכל שלי שכולה כליל מ"מ אני שונא גזל ומש"ה פסול אף במצוה אחרת שאין בה אכילה ולכן בהאי קרא הוצרך ליתן טעם ע"פ משל משום דקשה הלא הכל של הקב"ה אבל בקרא קמא לא הוצרך להסביר טעמו משום דאפשר לאוקמי בקדשי' הנאכלים ולפ"ז מיושב ג"כ לריצב"כ מה יענה להני קראי משום דקרא קמא דמוכח דל"ל תקנתא משום דכתיב גזול דומי' דפסח ופסול אף לאחר יאוש ומ"ז אפ"ל כהכ"ל דקדשים הנאכלים ול"ק רק מקרא בתרא שונא גזל בעולה והתם לא כתיב דומי' דפסח ואיכא לאוקמי קודם יאוש ולא משום מהב"ע:

גזול דומי' דפסח עיין בכפ"ת מה שמקשה בזה ולפענ"ד דדייק משום דחולה ג"כ יש לו תקנה דאי טריפה ממש לאו חולה מקרי וכיון שכן אי גזול יש לו תקנה הו"ל לסדר בקרא גזול וחולה בהדדי דתרווייהו יש להם תקנה ופסח ל"ל תקנתא א"ו מדכתיב פסח באמצע לאורוי אתי דהאי גזול לאו דומי' דחולה אלא דומי' דפסח דל"ל תקנתא אפי' לאחר יאוש:

איתמר נמי אמר ר' אמי יבש פסול מפני שאינו הדר גזול פסול משום דהו"ל מהב"ע לפמ"ש תוס' דשמואל לא פליג אעיקרא דדינא דמהב"ע פסול ורק ביו"ט שני דרבנן פליג א"כ מאי סייעתא מייתי מדר"א לר"י הא שמואל ג"כ אית לי' דגזול פסול משום מהב"ע ולא פליג רק דכשר ביום שני ובזה לא דבר ר' אמי כלל וכ"ל דיש לדקדק אמאי מייתי כלל ראש דבריו של ר' אמי הא דיבש ולא הי"ל להביא רק סיום דבריו דגזול פסול משום מהב"ע. ועוד יש לדקדק בדברי ר"א גופי' אמאי שינה מלשון התנא דבמתני' תני גזול והדר יבש והוא הקדים יבש ואח"כ גזול וכ"ל דהדא מתורלת בחבירתה ע"פ מ"ש תוס' לעיל בדרך אחד בהא דדייק קא פסיק ותני ל"ש ביו"ט א' וכו' היינו משום דקתני גזול דומי' דיבש מה יבש פסול כל ז' דלשיטת תוס' לריך הדר כל ז' ה"ה גזול וזהו דקאמר ר' אמי יבש ע"כ פסול משום הדר ופשיטא שפסול כל ז' וממילא מוכח דגזול פסול משום מהב"ע ולא משום לכם דאי משום לכם לא הוי דומיא דיבש פסול כל ז' ומינה דר' אמי סבר דאי הוי טעמא משום מהב"ע פסול כל ז' והיינו דמייתי סייעתא לר"י דע"כ ר"א מדהקדים יבש כוונתו כמו שכתבתי דמפסולא דיבש הוכיח דגם פסול דגזול הוא כל שבעה ומוכח כר"י:

רש"י בד"ה אף גזול ילפי' מיני' דאין לו תקנה לאח"ז ואפי' ביאוש דשמעינן לי' למרי' דמייאש וכו' תמיהני למה הוצרך רש"י ז"ל לומר דשמעינן לי' למרי' דמייאש הא הכא אליבא דר"ש קיימי' ואיהו אית לי' סתם גזילה יאוש בעלים ואפשר דרלה לפרש באופן שיתיישב היטב גם אליבא דר"י ולא ניחא לי' למימר דר"י ס"ל בהא כר"ש דסתם גזילה יאוש בעלים ולכן פירש"י דא"ש גם אליבא דר"י דמוקרא ומשמע דאין לו תקנה אף היכי דשמעי' בהדיא דמייאש:

ועוד י"ל דלכאורה יש להקשות מנ"ל דיאוש לא מהני דלמא לעולם היכי דשמעינן בהדיא מהני שפיר והיקשא דגזול דומי' דפסח לא אתי אלא לאורוי דלא נימא סתם גזילה יאוש בעלים וכי היכי דלא תימא דגזול כשר מיד לפי שמסתמא מתייאש ע"ז אשמעי' דפסול אבל לעולם יש לו תקנה אי מתייאש בהדיא וע"ז קאמר רש"י דסתמא דקרא לא משמע הכי דכיון דאקושי' אקשי' לפסח:

וכמש"ל להוכיח מדכי' פסח באמצע משמע כמו דפסח אין לו שום תקנה כן אפי' מתייאש בהדיא לא מהני גבי גזול ולזה פירש"י אין לו תקנה לאח"ז ואפי' שמעי' בהדיא דמייאש וכו':

סימן ל"א

בב"ק דף ס"ז פריך מקרבנו ולא הגזול אימת וכו' אלא לאו לאחר יאוש וש"מ יאוש לא קני וקשה דלמא לעולם יאוש קני וש"ה דפסול משום דהו"ל מהב"ע וכ"ל לתרץ משום דאז לא א"ש הא דממעט לי' מתיבת קרבנו דבשלמא אי אמרינן דטעמא משום דיאוש ל"ק א"ש קרבנו דידי' ולא הגזול מחבירו דלאו דידי' הוא ואף לאחר יאוש וש"מ יאוש לא קני אלא א"א דקני לי' לאחר יאוש ופסול רק משום מהב"ע א"כ היכי ממעט לי' מקרבנו הא הגזול לאחר יאוש ג"כ קרבנו הוא ושלו ממש דקני לי' ביאוש ופסולא רק משום מהב"ע:

בתוס' בד"ה הא קניא ביאוש וכו' וי"ל דאי יאוש כדי קני הוי שלו קודם הקדשו ותו לא השיב מהב"ע וכו' וכו' והא דמשמע ברים הגוזל קמא בההיא דגזל שאה דאע"ג דשינוי קונה חשיב מהב"ע וכו' א"כ לענין ברכה שאני דאיכא נמי הזכרה לש"ש וכו' מהרש"א ז"ל בב"ק דף ס"ח בד"ה אמר עולא וכו' וז"ל ולגבי אשה נמי דפריך ולקניתו בשינוי השם היינו לענין קיום המצוה אבל לענין ברכת הלולב יש להחמיר יותר עכ"ל ודבריו אינם מובנים לי דלכתי קשה מאי פריך ולקניתו בשינוי השם דלמא מש"ה הלריכם ר"ה שיקללו עכו"ס כדי שיוכל לברך ג"כ ולעולם לענין המצוה יולאים אפי' בקלילת אוונכרי גופייהו ואין לומר דאי משום ברכה לא מהני אפי' קלילת עכו"ס דאפ"ה אין יכול לברך דז"א דאי שינוי רשות ג"כ לא מהני א"כ לפי הקשא דקתם עכו"ס גזלני ארעתא כיכהו אזלה לה ברכת הלולב לגמרי אפי' בקונה אשא מישראל דס"ס הוא קנה ארעא מנכרים וקרקע אינו נגזלת ועדיין קיימא ארעא ברשות אותו שגזלה העכו"ס ממנו אפי' עתה ביד ישראל היא אלא וודאי כיון דנשתנה מיד הגזלן ליד ישראל אחר תו ליכא חשש ברכה ומש"ה דייק בבריית' התם הרי שגזל שאה וטחנה היינו אף שנשתנה מ"מ אין זה דייקא הגזלן עלמו אינו מברך אלא מכאן הא אם נתנו לאחר כיון דלאו מהב"ע אף לדעת דמהב"ע אפי' לאחר פסול

מ"מ

מ"מ כיון דהכא לאו מהב"ע רק משום שהוא בולע ה"ה מכאן לא מברך זה שייך דוקא לענין הגזל עצמו ולא לענין אוונכרי שקנאו לאחר קלילת העכו"ם א"כ הדק"ל דלמא מש"ה הזהירו ר"ה שיקללו העכו"ם כי דליהוי שינוי רשות וזה מהני אף לענין ברכה וכ"ל ליישב קו' ולחלק דאף למאן דס"ל דבמהב"ע אין חילוק בין שוגג למזיד היינו דוקא לענין מהב"ע עלמה כיון שעכ"פ גם בשוגג מעשה עבירה היא מהב"ע מקרי ופסול אף אם הוא איננו פושע אבל אם איננו מהב"ע כגון שקנאו קודם רק משום שהוא בולע לא יברך דהו"ל מנאץ ז"א אלא היכי דהוא פושע בדבר שגזלו ממש אבל גבי אוונכרי דקנאו בהיתר מיד הבעלים גו' רק דחוששין שמא גזלו אותו עכו"ם מ"מ בזה האוונכרי אינו בולע ולכן פריך שפיר וליקניכהו בשינוי השם ואז מותר אפי' לברך:

הקשו תוס' בד"ה מהב"ע בסוף הדיבור מיהו תימא בפרק כל שעה דתני אין יוצא ידי מלה בטבל ודרש לי' מקרא תיפוק לי' משום מהב"ע דקא אכיל איסורא ונפוק ידי מלה וכ"ל ליישב בפשטות ע"פ דברי הרמב"ן במלחמותיו שכתב דמהב"ע לא מקרי רק אם המצוה מסייע בקנין כגון שלא הי' מקודם רק יאוש לחודיי דלא קני אבל אי קני קודם המצוה בשלימות תו לא הוי מהב"ע כלאה מזה דעת הרמב"ן בגדר מהב"ע דלא די במה שעבירה מסייעת לעשיית המצוה אלא שצריך שגם המצוה יסייעת לעשיית העבירה ואז פסול משום מהב"ע ולא באופן אחר א"כ בפשטות מיושב דבמלה של טבל דאין המצוה מסייעת לעשיית העבירה דאף אם לא עשה שום מצוה מ"מ הרי אכל טבל ועשה עבירה וא"כ לדבריו בזה לא מקרי מהב"ע זה הכ"ל פשוט מבלי שום טעם על דברי הרמב"ן עלמן מה ראה על ככה לומר דכי היכי דליהוי מהב"ע לריך שגם המצוה מסייעת להעבירה אמנם עדיין לריכין אנחנו לעמוד על שורש הדבר מה הכלל זה ומה טעם יש בו. ומתחלה נקדים מה שלריך להבין במה שכ' הרמב"ן שהמצוה מסייע בקנין איך משכח"ל שהמצוה מסייע בשלמא גבי הקדש שייך שפיר שהמצוה מסייע בקנין דהיינו שהי' יאוש מקודם ואח"כ כשהקדישו הו"ל שינוי רשות אחר יאוש וזה השינוי רשות גומר הקנין וזה מסייע בעבירה אבל גבי נטילת לולב היכי משכח"ל הלא אין כאן שינוי רשות כלל וגם שינוי השם אין כאן כמ"ש בגמ' מעיקרא נמי לאשא הושענא קרי לי' ולא מקרי שה"ש ועיין בט"ז סי' תרמ"ט ס"ק א' ומה שרמז עליו בעל ל"ש הכתוב בגליון מג"א החדש' ודברי פמ"ג שרמז עליו שם לא ידעתי כי אינו אתי במחלתי ודברי לבושי שרד עלמן המה אוקימתא רחוקה וקשה לי להבין כן בדברי הרמב"ן עלמן ומכ"ש כשנכיע בלשון הריטב"א א"א לפרש כן בדבריו וז"ל הריטב"א בשמעתין והי משום מהב"ע לא אמרו זה אלא כשהמצוה מסייע בעבירה שבקדושת המצוה הוא קונה אותו והוליא מרשות כגזל כגון שהי' יאוש כדי שאינו קונה וכשהקדישו במצותו ה"ה כאלו מכרו דמ"ל מכרו לגבו' מ"ל מכרו להדיוט והו"ל השתא ע"י המצוה יאוש ושינוי רשות שהיא קונה וכו' הרי לפניך דרך מכח המצוה עלמה הו"ל שינוי רשות ולא איירי באופן שמכרו לאחר שיקנה אותו בשעת עשיית מצוה כמ"ש הל"ש והוא פלא מה שינוי רשות שייך כשהקדישו במצותו והינו דומה להקדש ממש שיולא מרשותו ונכנס לרשות הקדש ול"ע:

אמנם כן לאחר התבוננות בדבריו נראה דס"ל לריטב"א ז"ל דכיון דכשמגבה אותו למצותו הו"ל מוקלה מחמת מצוה ואסור בהנאה ובזה שאוסרו בהנאת עלמו ומקלהו למצוה יולא לשעתו מרשותו ונכנס לרשות גבו' וכמו שאמרו באיסר ה"נ ממש עולנית שאינו ברשותו עולנית כן הוא בזה כל עוד שקדושת המצוה עליו שאוסרו בהנאה אינו ברשותו [ול"ק הא דיולא י"ח דכך הוא כל אופן קיום המצות ולא משכח"ל בלא"ה ועוד הא הריטב"א כתב לקמן דכל איסה"כ לענין קיום המצוה מקרי לכם] (ההמנם שיש להקשות בדברי ריטב"א הללה ויבואר לקמן אי"ה וזה כלפענ"ד נכון בכוונתו שמחמת מוקלת המצוה שאסור בהנאה יולא מרשותו ונכנס לרשות גבו' ואם באנו לעשות סמוכין יש לדמות דבר זה לכעין מה שכתב תוס' בגיטין דף כ"ג ע"ב בד"ה גזלן הוא שכתב שם בתי' וי"ל דכיון דהיזק שא"כ שמי' היזק א"כ חשיב לי' כאלו הוא ניכר וא"כ אין לך שינוי גדול מזה וקנאם הגזלן בשינוי וכו' וא"כ ה"נ כן הוא כיון שהוקלה הלולב הגזול למצוה ונאסר בהנאה קנאו בשינוי זה ואף שכתב תוס' דבר זה למ"ד היזק שא"כ שמי' היזק דוקא משום דחשיב כאלו הוא ניכר ואנן הכא אליבא דר"י קיימי' דס"ל ל"ש היזק ז"א דתוס' קאי התם לענין דליהוי שינוי מעשה ולקנות אפי' בלא יאוש לכן בעי' דוקא דשמי' היזק וחשיב כאלו ניכר אבל הכא קיימי' לאחר יאוש ולענין דליהוי עכ"פ שינוי רשות לענין זה אין חילוק אם חשוב הוא כאלו ניכר או לא כיון שאסרו יולא מרשותו והוא אוסרו בשעה שנוטלו למצוה שאז נאסר וא"ש דהמצוה מסייע בקנין:

ולפ"ז יש להקשות אמאי הולרך ר"ה דליקנינהו עכו"ם יקללו אוונכרי וניקניהו ביאוש ושינוי רשות מכח מוקלה מחמת מצוה אך זה ל"ק דאכתי הו"ל מהב"ע אבל למאן דלית לי' מהב"ע באמת קשר לאחר יאוש ואם נאמר דהרמב"ס ל"ל הא דמהב"ע וכמו שהבינו כן בדבריו הרא"ד וכ"מ ניחא הא דהשמיט הא דאוונכרי משום דכיון דנתיאשו הבעלים קנאו בשינוי רשות ומלהב"ע ל"ל אף דהמצוה מסייע בקנין אך לפ"ז לא יתיישב מה שפסק הרמב"ם בהל' א' דגזול בין לפני יאוש בין לאחר יאוש לא יצא בו והרי קנאו בשינוי רשות א"ו דהרמב"ס ל"ל סברה זאת:

ובזה אפשר לפרש מ"ש רש"י גבי אוונכרי וא"כ קני מהב"ע היא היינו שכוון לזה שיש מקום לומר דאף דיאוש כדי לא קני מ"מ הכא קנאו בהדי שינוי רשות כהנ"ל אבל אז מסייע. המצוה בקנין והו"ל מהב"ע ואין להקשות על דברי דאפי' מקרי שינוי רשות הא

הא אינו אלא לשעה עד שיעבור הזמן ואח"כ ישוב להיתירו ושינוי החוזר לא מהני ז"א דדוקא גבי שינוי השם ואמרו דשינוי השם החוזר לא מקרי שינוי דא"כ לא נשתנה כלל אבל גבי שינוי רשות לא מצינו שאמרו כן והרי כל עצמו של שינוי רשות כן הוא דאי בעי חוזר ומכרו לו והוי שינוי החוזר כמו אי בעי מתיר אגדן והוי כבתחלה גבי לולב אלא ע"כ דבזה אין חילוק:

ומדי דברי בו זכור אזכור עוד מ"ש הריטב"א בשמעתין בד"ה של אשירה בא"ד וז"ל ול"נ דוודאי כל שהוא ברשותו של אדם ואין לאחרים בו שום רשות ושום זכות אע"פ שהיא מאיסה"נ לכם קרינא בי' והיא דשל ערלה ושל תר"ע אין פסולו משום לכם וכו' וכן כתב לקמן דף ל"ה בד"ה של ערלה וז"ל והו דוודאי כל מה דהוי דידי' וברשותי' דלית בי' זכות לאחרי' לכם קרינא בי' וכו' ע"ש עיני' ראו כן תמהו א"כ דאף מה דאסור בהנאה כיון שאין לאחרים בו זכות לכם קרינא בי' מאי האי דאר"ע בפסחים דף ה' ובכ"מ ב' דברים אינן ברשותו של אדם ועשאן הכתוב כאלו הן ברשותו חמץ בפסח וכו' בר"ה אמאי חמץ אינו ברשותו הא אע"פ שהוא אסור בהנאה מ"מ כיון שאין לאחרים בו זכות לך קרינא בי' וקרי בי, לא יראה לך שלך אי אתה רואה ואין להתעקש ולומר דמהכא הוא דילפי' לכל מילי דאף שאסור בהנאה מקרי שלך דאין זה במשמע הלשון של ועשאו הכתוב כאלו הוא ברשותו משמע שבאמת אינו ברשותו רק כאלו הוא ברשותו ועוד הא א"א למילף דהתם לחומרא והכא לקולא וחמץ בפסח שאני דחמירא טפי וא"א למילף אפי' חומרא ודבר זה לע"ג לפענ"ד אמנם שבתי והתבוננתי דיש לפרש דבריו כך מה שכתב כל שהוא ברשותו של אדם ואין לאחרים שום זכות הא ע"ז עצמו אנו דנין עכשיו אם הוא ברשותו ומה שכתב ואין לאחריי שום זכות איזה זכות שייך באיסוה"נ הא לו לעצמו ג"כ אין בו זכות אך י"ל דלעצמו יש בו זכות דהא ביו"ט שני א"ל לכם וא"ל להיות בו דין ממון וא"כ אי משום האי טעמא יוצא בו ביו"ט שני בלי ספק וא"כ לענין זה קמה לי' ברשותו ואין לאחרים זכות בו היינו אותו זכות לצאת בו י"ח בזמן שא"ל לכם וממילא דאסור לאחר לגזלו ממנו כיון שיש לו בו איזה צורך וכיון שאסור לגזול הו"ל ברשותו וכיון שנקרא עליו שם רשותו הדר קרינא בי' לכם ושוב יוצא בו אפי' ביו"ט ראשון ושפיר כתב הריטב"א דלכם קרינ' בי' וכ"ז בדבר מצוה שיש לו בו איזה זכות ויפוי כח לצאת בו י"ח ולזה מותר כיון דמצות לאו ליהנות ניתנו אבל גבי חמץ בפסח דלא שייך בו זה הזכות ויפוי כח וא"כ כיון דאין לו בו זכות יותר מלאחרים לא הו"ל ברשותו ואינו שלו ושפיר קאמר ר' אלעזר דחב"פ אינו ברשותו ש"מ ועשאו הכתוב כאלו הוא ברשותו:

ובדרך פלפול אמרתי ליישב וחקרתי ג"כ לענין מה הוי ברשותו ומדוע לא יוכלו אחרים ליטלו ולא יהי' הפקר ואמרתי ע"פ מ"ש תוס' קידושין דף כ"ח לענין מקדש באיסורי' הנאה שהקשו תוס' הא יוכל ליהנות מאפרן ותי' כגון שאין באפרן שו"פ וא"כ י"ל הכא גבי לולב מה"ט אין יכול אחר לגזלו משום דיכול ליהנות מאפרן ויש לו בו זהו היפוי כח וכגון שיש באפרן שו"פ או אפשר אפי' באין בו שו"פ מ"מ אין יכול אחר לגזול ממנו עכ"פ לכתחלה אפי' פחות משו"פ רק שאין בו דין גזילה לענין השבה ומלקות וכדומה ואפי' אי נימא דמותר לגזול אפי' לכתחלה פחות משו"פ היינו משום דסתמא מחיל איניש בהכי אבל הכא מסתמא לא מחיל דהא צריך לו לצאת י"ח בו וכמו שיבואר דכיון דא"א לגזול ממנו משום הנאת אפרו קמה לי' ברשותו ולכם קרינא בי' ומותר לצאת בו י"ח וכ"ז הכא דקאי לענין ערלה ותרומה טמאה ואשרה ועה"נ דהויין בשריפה ומותר ליהנות מאפרן אבל התם גבי חמץ ר"א מצי סבר כחכמים דאמרי מפרר וזורה לרוח והו"ל מן הניקברין וכל הנקברין אפרן אסור וא"א ליהנות כלל ואין לו בו שום זכות ומותר לאחר לגזול ולא הוי שלך ועדיין יש מקום לומר דגם גבי חמץ בפסח יש לו בו זכות לפמ"ש למעלה לענין מצות עשה דתשביתו אך לענין זה יש פלוגתא אי תשביתו דוקא קודם זמן איסורו והריטב"א מצי סבר כשיטה השיא:

אמנם כן לפמ"ש לעיל בהא דמוקצה מחמת מצוה יש לומר בדרך זה דהריטב"א לשיטתי' ס"ל כיון דכל לולב אסור בהנאה כיון שהוקצה למצותו ואינו ברשותו ואפ"ה אמר רחמנא שיוצא בו א"כ מהכי קפיד קרא רק שלא יהא ברשות אחרים דברשות אותו שיוצא בו לא נסתכ"ל דמכיון שהקצה למצותו שוב אינו ברשותו ולעולם הריטב"א נמי סובר דמכיון שאסור בהנאה שוב אינו ברשותו של אדם והיאך מקרי לך ולכם והוא אינו רשאי ליהנות ממנו כלל ולכן גבי חמץ שפיר מתמה ר"א דבאמת אינו ברשותו ועשאו הכתוב כאלו הוא ברשותו ורק גבי מצוה אהכי קפיד רחמנא רק שלא יהא ברשות אחר דברשותו ממש לא מסתכ"ל שאסור בהנאה משום מוקצה מחמת מצוה:

נחזור לענינו דכוונת הרמב"ן במ"ש המצוה מסייעת בקנין היינו דבזה נגמר עבירת הגזל וכ"נ להסביר יותר דהנה בקנה הגזילה קנין גמור ואינו מחויב להחזיר רק דמים נ"ל דאינו מקיים עוד מצות השבה דכן משמע מלשון הגמ' והשיב את הגזילה מה ת"ל אשר גזל אם כעין שגזל יחזיר וא"ל דמים בעלמא בעי שלומי מלשון הזה משמע דדוקא היכי שלא קנאו עדיין אז מקיים והשיב את הגזילה אבל אם כבר קנאו תו לא מקיים המ"ע עצמה ורק כפרעון חוב בעלמא ולפ"ז כיון דלאו דגזילה ניתק לעשה ור"י אית לי' בטלו ולא בטלו וכ"ז שיש בידו להחזיר הגזילה עצמה אפשר לתקן הלאו וכאלו לא עבר וא"כ כ"ז שלא קנאו עדיין אפשר לו לקיים העשה דהשבה ולתקן הלאו ועכשיו ע"י שקנאו ומבטל העשה נגמר עבירת הלאו ואפשר להמתיק דבריו עם דברי עצמו שהובאו בדברי רשב"א יבמות גבי חלה בשכדל שאינה שלה וכו' בהא דמצות אי ליהנות

ליהנות כיתנו שהקשה לו יהיבנא דמלות ליהנות כיתנו מ"מ אמאי בדיעבד לא יצא איסורא הוא דעבד אבל אכתי אמאי לא יצא י"ח ותירץ דאי אמרינן שיצא א"כ נהנה ועבד איסורא טוב יותר שנאמר שלא יצא ולא עבד איסורא כיון שלא נהנה וא"כ ה"נ כן הוא כיון שהעלינו דע"י קדושת המלוה קנה אותה קנין גמור ושוב אינו מקיים בו מלות השבה ונגמר בזה עבירת הגזל טוב יותר לומר דאינו יולא בו ולא קדשה וממילא דלא הוי שינוי רשות ועדיין ברשותו קיימא לקיים בו מלות השבה:

ובזה א"ש ליישב קו' תוס' מהא דמלה של עבל דהתם כיון דאפי' אם נאמר שלא יצא סוף כ"ש עבד איסורא שאכל טבל לכן לא שייך בזה מהב"ע ויולא בו אי לא קרא דדרש בפסחים למעטו:

ובזה יש ליישב קושי' המובא בנוב"י על דברי ריב"א בפי' וא"ע שכתב בהא דאמריסה לא ליחייב דהא חזי לדש ליפור והקשו בתוס' הא הו"ל עשה ול"ת ואינו דוחה ותי' ריב"א משום דאעפ"כ הלאו נדחה ורק עשה קיימא ואעשה לא לקי והקשה שם דאכתי כיון דעבר אעשה הו"ל מהב"ע ואין כאן מלוה כלל ולא דחי אפי' ללאו וללקי אלאו נמי ולפי הנ"ל א"ש דמהב"ע לא מקרי רק היכי דמלוה מסייע לעבירה ואם נאמר דלא יצא שוב אין כאן איסור כלל אבל הכא אפי' נאמר דלא עשה ולא קיים מלות כיסוי כלל מ"מ הלאו עבר בין כך ובין כך ובזה לא הוי מהב"ע שוב אח"ז ראיתי כי כמלא כתוב בנוב"ת סימן קל"א מבן המחבר כעין דברי הנ"ל ובכלל דברי דבריו ושמחתי מאוד:

אחר כותבי זאת נפל מלתא בדעתי שיש לקיים ישוב הרמב"ם במה שהשמיט דברי ר"ה באוונכרי דהנה לכאורה יש לדון במה שהשרשתי במוקלה מחמת מלוה עשאו כשינוי רשות וקונה בו דהא דמוקלה אינו אלא מדרבנן ויש לומר דהריטב"א ס"ל דכיון שעכ"פ אסור אפי' הוא מדרבנן מ"מ הו"ל שינוי רשות ומהני לדאו' כמו בקנין דרבנן דכבר הלכו בו כימושות אי מהני לדאו' אבל הרמב"ם עכ"פ אינו מוכרח לזה וס"ל דלא מהני לדאורייתי' והנה אם נאמר דהרמב"ם ל"ל מהב"ע ורק פסול משום לכם ל"ל דהא דר"ה לא מכשיר משום דמוקלה מקרי שינוי דהיינו משום דר"ה לשיטתי' דגזל עכו"ם מדאורייתי' ושינוי רשות אינו אלא מדרבנן ולא מהני לדאו' והרמב"ם פוסק דגזל עכו"ם מדרבנן ולדרבנן מהני ג"כ האי שינוי דמוקלה ולכן די בקבילת אוונכרי גופייהו וקונה ביאוש ושינוי רשות דרבנן ולכן השמיט הא דאוונכרי אבל בהל' א' איירי בגזול דישראל דהוי דאורייתי' לכן פוסל אף לאחר יאוש ולא מהני שינוי דמוקלה משום דהוי מדרבנן:

ובאופן זה יש לתרץ בפשטות דהא פשיטא דכל תיקונו דר"ה אינו אלא לחששא בעלמא ולא עדיפא מספיקא ור"ה דאית לי' ג"ג מדאוריי' הו"ל ספיקא דאורייתי' ולחומרא ומאן דאית לי' גזל גוי מדרבנן הו"ל ספיקא דרבנן ולקולא ולכן השמיט הא דאוונכרי:

ועוד יש לתרץ דהנה הרשב"א הקשה היכי קאמר כי היכי דליהוי יאוש בעלי' בידייהו הא קיי"ל סתם גזילה לאו יאוש בעלי' ול"ל דר"ה ס"ל כר"ש דסתם גזילה יאוש בעלי' וכיון דאנן קיי"ל כרבנן דס"ג לאו יאוש בעלים א"כ אין לו תקנה אפי' יקבלו עכו"ם דשינוי רשות בלא יאוש לא מהני וכיון דהא דר"ה לא הוי אלא חששא בעלמא ור"ה לגרמי' הוא דחש להא לשיטתו דיש לו תקנה בקבילת עכו"ם אבל לדידן דל"ל תקנתא בין כך ובי"כ א"א לחוש להא דא"כ נפל פיתא בבירא ול"ל דלא מחזקינן ריעותא שגזלו או שגזלו מישראל [ואפשר דדמיא להא דאם יש מחבואה אחת ודוק] גם אפ"ל דס"ל כשיטת הפוסקים דבדרבנן לא חיישינן למהב"ע ורובא עכו"ם וגזילו דרבנן עיין לח"מ גבי שופר של עולה. או כמ"ש לקמן דספיקא הוי ור"ה ס"ל ספיקא דאו' מה"ת לחומרא והרמב"ם ס"ל מדרבנן ובדרבנן ל"ש מהב"ע ולכם הוי כמ"ש רי"ט:

ועל קושי' הרשב"א בהא דסתם גזילה לאו יאוש בעלים אפשר דמה שקולן האוונכרי האי אסא הוי לי' לגבי ישראל בעלים שלהם כגניבה כיון דהוא שלא בידיעת הבעלים דזה החילוק בין גניבה לגזילה ובגניבה קיי"ל כחכמים דסתם גניבה יאוש בעלים:

ועוד ע"פ פי' שכתב דלכאורה מותר לשיטת הירושלמי דבנשתקע שם בעלים מותר ולית כאן חששא ולמה חשש ר"ה ותי' דחשש דלמא לא נשתקע והא דלא תובעו הוא משום אימה דיד עכו"ם תקיפה ואין דייני ישראל ואויבינו פלילים. ולפ"ז ניחא דהא דס"ל לחכמים דסתם גזילה לאו יאוש בעלי' פירש"י בב"ק משום דסביר השתא הוא דתקיף מנאי למחר תבענא לי' בדינא ולפ"ז הוי דוקא בגוזל מישראל או אפי' היכי דגזל העכו"ם היכי דיד ישראל תקיפה ע"י אוה"ע אבל הכא דיד עכו"ם תקיפה ל"ש כלל והעכו"ם גוזל מישראל לא שייך למחר תבענא לי' בדינא והכא דמיירי בגזילת עכו"ם מישראל שפי' אמרינן דס"ג הוי יאוש בעלים ולפ"ז יש ליישב ג"כ מה שכתב רש"י סתם עכו"ם גזלנו ארעא מישראל והקשו האחרונים למה הולרך רש"י לפרש מישראל הא ר"ה לשיטתי' ס"ל ג"ג מדאו' ולפ"ז ניחא משום דהוקשה לו קו' הרשב"א הא לא הוי יאוש וגם קו' הפ"י הא נשתקע שם בעלי' ול"ל כתי' דלא נשתקע רק אינו תובע משום אימה ולפ"ז ל"ל ע"כ דגזלי' מישראל דאי מעכו"ם אמאי לא תבעו בדינא ומוכח דנשתקע שם בעלים דאל"כ לא משכחת נשתקע אלא וודאי כוונת הפ"י דדוקא בעכו"ם מישראל י"ל דלא תבעו משום אימה:

הרב אלפסי ז"ל הביא המשנה כלורתה ולא הביא כלל פלוגתי' ר"י ורילב"כ וכתבו הרמב"ן והר"ן ז"ל דפסק כר"י דל"ש יו"ט א' ול"ש ביו"ט ב' ולכן סתם המשנה ולא פי' כלו' דסתמא משמע דאין חילוק ולעניות דעתי אין מובן דאכתי קשה אמאי השמיט לגמרי דינא דמהב"ע

דמהב"ע שהוא דבר חדש לא נזכר במקום אחר וכ"מ לענינים אחרי' ג"כ כמו לענין מלה גזולה ומרור גזול וכדומה ואיך השמיט דין חדש לגמרי ולא הזכירו כלל והי' לו עכ"פ להביא דברי ר"י ולהשמיט דברי ריב"ל כדרכו ועוד לדבריהם ז"ל לא סבר לי' הרמב"ם כרי"ף רבי' דהרמב"ם פסק דגזול ביו"ט שני כשר וא"כ מחולקים וידוע דכל היכי דאפשר להשוות באופן שלא יהיו מחולקים עדיף טפי ולולי דבריהם הי' נ"ל לפרש דברי הרי"ף להיפך והוא עפמ"ש הריטב"א בשם הראב"ד וז"ל הריטב"א שם איכא למידק דהכא משמע דכל שאינו הדר פסול לכל ז' ואלו לקמן אמרי' וכו'. ר"ח מטביל בי' ונפיק בי' וכו' ותי' הראב"ד דסוגי' דהכא פליגי אסוגי' דהתם מיהו כסוגי' דהתם קיי"ל דהיא עיקר ודוקא ואלו הכא לא דק בה תלמוד אלא דמקשה הוא דקאי הכי לרווחא דמילתא וכו' דאפשר לומר דהדר בעי' כל שבעה וכו' שאין היום הראשון כדרש לאחריו אלא גזול קשי' ור"י תי' משום וכו' אבל לקמן בפרקין דקאי' בה ואמרו כדאמרינן בירושלמי דכל הפסולים אינן פסולים אלא ביום ראשון דמקרא אינו נדרש לאחריו עכ"ל והיוצא לנו מדברי הראב"ד הנ"ל דגמ' הכא רק לס"ד בעלמא סבר הכי דפסולי שבראשון נוהגין גם ביו"ט שני והתם בדר"ח דקאי בה ואמרו דפסולים שבראשון כשר בשני והנה כבר כתבו לעיל לבאר בהא דרי אמי דעיקר הוכחה דגזול פסול כל שבעה משום דאיתקש להדר וכמו שכתב כן בתוס' לעיל והא דהקשו תוס' שם ע"ז דהא גם חסר נשנה בהדי חזית הנה לפי הנ"ל נוכל לומר דלמסקנא דחסר כשר בשאר ימים גם חזית כשר וכמ"ש הראב"ד בהדיא רק דמה שסובר דחסר פסול משום הדר זה אין הכרח לדברינו דנוכל לומר שפיר דלעולם חסר פסול משום לקיחה תמה רק דאין מחלקין בין לקיחה תמה ובין הדר רק דלס"ד ס"ל דכל הפסולין פסולי' גם בשני ולמסקנא ידענו דיש חילוק [ורק אם באנו לחלק בין לכם לשאר פסולים מטעם מקרא נדרש לפניו ולא לאחריו אבל כבר אפשר לומר משום דלכם אינו שייך ביו"ט שני שבמקדש דהא אינו מוטל אחיד לכן לא שייך גם ביו"ט שני שבגבולין] ובין לדברי הראב"ד עצמו נוכל להחזיק כס"ד שבתוס' דעיקר הוכחה שבגמ' אינו אלא משום דס"ד דהדר צריך כל שבעה וגזול דומיא דהדר בעינן אבל לפי המסקנא דגם יבש כשר וכן כל הפסולים כשרים בשני ממילא דגם גזול כשר בשני ור"י הוכיח כל עלמו של מהב"ע מכח דקפסיק ותני דאלו משום קרא דוהבאתם גזול נוכל לחלק בין קרבן לשאר מלות וכמו שבוודאי כן הוא דעת התוס' דף ט' במה שכ' דמהב"ע אינו אלא מדרבנן וה"ע משום דקרא שוכא דמיירי בקרבן וכן מבולע ברך דהוכיחו תוס' כתבו הס בעלמא לקמן דרק משום ברכה דאל"ה ל"ש כלל מהב"ע כיון שכבר קנאו ועיקר הוכחתו של ר"י דבכל המלות שייך ג"כ פסולא דמהב"ע או מדרבנן או מדאורייתי' הוא רק משום דקתני גזול דומיא דיבש והראב"ד כתב דכ"ז אינו רק לס"ד דלא דקו בה כולי האי אבל למסקנא דר"ח לקמן אבדו לה הוכחה זו וממילא דלא שייך כלל מהב"ע דהא אין לנו מקום להוכיח משום דקתני גגזול דומיא דיבש דהא למסקנא גם יבש כשר בשאר ימים וכיון דהרי"ף ז"ל פסק לקמן כדר"ח משום דמעשה רב ואזדה לה כל הוכחה ושקלא וטרי' דשמעתין דלא הי' זה רק ס"ד בעלמא לכן השמיט הרי"ף כל השו"ט דשמעתין ול"ל מהב"ע כלל:

ולפי הנ"ל מיושב מה שפירש"י במתני' גזול פסול משום לכם ובאמת פלוגתא היא אי משום לכם או משום מהב"ע ולפ"ז ניחא משום דכל שקלא וטרי' אינו אלא כד לא הוי דייקא שפיר אבל למסקנא לא הוי טעמא רק משום לכם. גם י"ל דס"ל אף למסקנא שייך דינא דמהב"ע דכפ"ל מקרא אבל הא דפסול גם בשני ל"ל משום דס"ל דכל הפסולים כי הדדי נינהו וכיון דפסולא דחסר והדר ל"ש ביו"ט שני כמ"ש הראב"ד הנ"ל ממילא גם מהב"ע ל"ש בי"ב:

ובזה יש ליישב ג"כ דעת הרמב"ם דבחדא מחתא מחתינהו ובחדא שיטתי' אזלו הרב והתלמיד כאשר ברוב מקומות וז"ל הרמב"ם בפ"ח ד' מינים הללו וכו' שהי' אחד מהן יבש או גזול או גנוב אפי' לאחר יאוש או שיהי' מאשירה הנעבדת אע"פ שבטלו האשרה מלעבדה או שהי' של עיר הנדחת ה"ז פסול וכו' ה"ה ורבי' כתב בדין האשרה אפי' בטלו וכתב בסתם בעכו"ם יצא ולא חלק בין עכו"ם לישראל לא באשירה ולא בע"ז וכו' ונ"ל שהוא גורס כאן משום מהב"ע והטעם שאשירה היא שעיקר נטיעתה להיות האילן נעבד וכו' והקשה בכ"מ ועוד דאם איתא לאותה גירסא הלכתא דר"י דוקא איתמר אבל כריב"ל דבגזול לא חייש למהב"ע ה"ה דבאשרה לא חייש וכבר כתב בבבא הקודמת לזו דרבי' פוסק כריב"ל וכו' ולעיל כתב ותמהני דגרסי' בר"פ לוה"ג פסול אפי' ביו"ט שני משום מהב"ע ורי"ל אמר ל"ש אלא וכו' כלו' דביו"ט ראשון לא מפסל אלא משום לכם ופסק רבי' כרי"ל כמבואר בדבריו בסוף פרק זה וכו' כיון שפסק כרי"ל דטעמא משום לכם כיון שקנהו אפי' שהמלוה וקינו באיס כא' וכו' שפיר קרי בי' לכם וכו' ע"כ ולפ"ז ניחא דהרמב"ם פסק נמי כר"י ואית לי' מהב"ע רק דס"ל ג"כ בכל מה דדייקי' דכל הפסולים לבד פסול לכם נוהג גם בשני הוא רק לס"ד ולאמת ס"ל כר"ח דמעשה רב וכירושלמי דכל פרטי פסולי' הללו אינו נוהגין אלא במלות לולב שביו"ט ראשון אבל לא בשני וממילא גם מהב"ע בכלל ול"ל הא דכ' הרמב"ן דביו"ט שני דרבנן גרע לענין זה דמזכיר עון להתפס דאינו מוכרח לסבור כוותי' ולפ"ז הכל ניחא דביום ראשון פסול גזול אפי' לאחר יאוש משום מהב"ע וכן לולב של אשירה פסול משום מהב"ע כמו שכתב ה"ה ומ"מ ניחא הא דכתיב בסוף הפרק כל אילו שאמרנו שהם פסולים מפני מומין שבארנו או מפני גזל וגניבה ביו"ט ראשון בלבד אבל בשאר ימים הכל כשר אין כוונתו משום דל"ל מהב"ע אלא

כמו

כמו דפסול מומין כשר בשני משום דחכמים לא תיקנו ממש זכר למקדש כעין דאו' כן ג"כ הטעם גבי גזול שפסול משום ממה"ע אלא דחכמים לא החמירו בזה בשני ולכן ניחא דלא הזכיר רק והפסול שהוא משום עכו"ם ולא הזכיר בלשון אשירה היינו משום דאשירה טעמא משום ממה"ע הא דפסול אף שבטלו וממה"ע ס"ל לפי הנ"ל דלא שייך ביום שני לכן לא כ' והפסול שהוא משום אשירה שפסול בשני אלא הפסול משום עכו"ם היינו דוקא בשלא בטלו או לענין מה שהזכיר לעיל בעה"כ או בע"ז לענין לכתחלה :

ועוד יש ליישב הא דהשמיט הרמב"ם גזול ביום שני אף דס"ל הטעם מהמ"ע להלכה עפמ"ש הרמב"ן במהמ"ע לא מקרי אלא כשהמלוה מסייע בקנין וא"כ י"ל דס"ל לריב"ל דלא משכחת בגזול מהמ"ע משום דמיירי דאין קנין בלא סיועת המלוה וא"ב אז מקרי מהמ"ע ולא הוי מלוה וא"כ אין כאן קנין וחזר הדבר למקומה כאלו אין כאן קנין מיהו ביום ראשון אעפ"כ פסול כיון שאין כאן קנין ולא מקרי לכם אבל ביום ב' מתוך שיוצא בשאול יוצא בגזול ה"פ כיון דהוי מהמ"ע ואין כאן מלוה ממילא אין כאן קנין ויוצא בשאול מיהו אפשר דאעפ"כ כיון שהוא נתכוון לגזול לא יצא ול"ע :

מיהו אכתי פש גבן לבאר קו' ב' של כ"מ בדיבור ב' שכ' ועוד שאפי' לדעת שאר הפוסקי' איכא לאותה גירסא שהרי כתבו המפרשים אההיא דר"י דכל שנקנה בתחלה בלא סיוע המלוה שוב אין בו מהמ"ע ולא פסול ר"י אלא היכי שלא קנאו עדיין או שקנאו בסייעת המלוה וא"כ גבי אשירה דל"ל הכי שהעבירה שהיא נטיעתה לעכו"ם אין המלוה מסייעת עשייתה כלום וכו' ע"ש וכן צריך ליישב בהא שעמדו תוס' על בעלי גירסא זו דאיך אפשר לאותה גירסא דאתרוג של אשירה פסול משום מהמ"ע א"כ לא הוצרכו גבי לולב של אשירה להעמידה דוקא באשירה דמשה ומשום כתותי מיכתת שיעורי' תיפוק לי' משום מהמ"ע ונלפענ"ד לפרש פי' חדש בהא דאתרוג מהמ"ע דלא כמו שפי' ה"ה דהנה יש פלוגתא בין הראשוני' אי מכירה באיסוה"נ אסור מה"ת או מדרבנן וחקרתי דלשיטה דאסור מה"ת אי גם קנין אסור בזה דכמו דזה נהנה במכירתו כן זה נהנה בלקיחתו דמסתמא כשלוקחו כוונתו כדי ליהנות ממנו וכיון שכן כמו דמכירה אסור כיון שלדעתו יקנה באותן המעות דבר הראוי לו ונהנה מיד בשעת מתן מעות כן ג"כ גבי לקיחה וכ"ש כיון שדעתו ליהנות או לאכול אותו דבר עצמו נהנה מיד בשעת הלקיחה מיהו עדיין הדבר אינו צריך תלמוד מיהו עכ"פ כלפענ"ד דבכל חלקי ע"ז בוודאי אסור גם קנין דהרי הוציאו הכתוב בלשון ולא ידבק בידך מאומה מן החרם וכיון שקנאו ולקח בקנין ממש עבר על לא ידבק ואסור בזה משום ולא ידבק בידך דבשעת קנין נהנה בלקיחתו משום שכוונתו ודעתו ליהנות ממנו כמו במכירה בשאר איסה"נ מיהו דוקא בדבר העומד ליהנות או לאכול אבל בדבר שאינו עומד לכך אינו דומה למכירה דהתם המעות יש דבר המביא לידי אכילה כמו שפירש"י בפסחים גבי חזקי' ע"ש :

ולפ"ז ניחא דגבי אתרוג שהוא דבר העומד לאכילה כשקנאו מיד נהנה בו ועבר על איסה"נ והו"ל מהמ"ע דהיינו ע"י הקנין שעשה ע"י איסה"נ אבל גבי לולב שאינו עומד לאכילה וגם אפי' למחצלאות וכדומ' אינו ראוי לולב יחידי ולא עבר בזה איסור הנאה כהנ"ל ולא הוי מהמ"ע לכן הוצרכו להעמיד באשירה דמשה :

ועפ"ז יש לפרש מה שכתב ג"כ הרמב"ם בפי' המשניות אתרוג של אשירה ושל עהכ"ד פסול משום מהמ"ע שנאמר ולא ידבק בידך מאומה מן החרם והוא פלא איך הוא מהמ"ע ואפי' נאמר כמ"ש ה"ה דאשירה משום שעיקר נטיעתה לשם כך הוי מהמ"ע מ"מ של עהכ"ד למה יהא מהאי טעמא מהמ"ע וגם למה מביא ע"ז קרא דולא ידבק מאומה דלדעת ה"ה דהוי מהמ"ע משום דנטיעתה באיסור הול"ל קרא דלא תטע לך אשירה וכדומה ולפי הנ"ל א"ש דמהמ"ע הוי משום דבעי' לכם וצריך שיקנה אותו והקנין אסור כמו מכירה ואפי' נאמר דבשאר איסה"נ גם מכירה מותר כדעת יש אומרים או דיש לחלק בין קנין למכירה מ"מ בע"א ס"ל דוודאי אסור רק הקנין וגם זה מקרי הנאה דהכי משמע פשטות הקרא ולא ידבק בידך וא"ש דהביא האי קרא משום דמשם מוכח דגם זה מקרי הנאה וגם לא חילק בין אשירה לעהכ"ד משום דהתם כתיבא האי קרא ואין חילוק בין כל חלקי איסור לתא דע"ז :

ולפ"ז מיושב ג"כ מה שהקשה הכ"מ דהא בגדר מהמ"ע כתבו המפרשים דצריך שיהי' המלו' מסייעת לעבירה והשתא ניחא דמיירי באופן שמגבי' ביו"ט לקנותו ויוצא בו י"ח וא"כ אז בשעת הגבהה למצוה נעשה הקנין ואז נעשה האיסור דהקנין עצמו הוא האיסור והוי המצוה מסייע לעבירת הקנין שהוא איסור הנאה :

ועוד נלפענ"ד לחדש עפמ"ש הט"ז בשם הלבוש דאתרוג מורכב פסול משום שנעבדה בה עבירה וגם שינה ושלש שם הט"ז בלשון מהמ"ע הרי שהוא לשון נופל על לשון דמהמ"ע משמע ג"כ כמו נעבדה בה עבירה ולפ"ז יש לפרש דהגירסא שבגמ' גבי אתרוג של אשירה משום מהמ"ע פירושו כמו נעבדה בו עבירה ולפ"ז ניחא דלא בעי בזה שהמלוה מסייעת לעבירה דלא כתב הרמב"ן כן אלא גבי עיקרא דמהמ"ע כמו גבי גזל דאז צריך שהמלוה הוי סייעתא אבל באשרה מילתא אחריתי יש בו ואין פירושו כמשמעו מהמ"ע אלא כמו נעבדה בו עבירה ובזה לא נאמרו דברים הללו והוא איסור אחר אין זה ענין למהמ"ע ולפ"ז ל"ק ג"כ מהא דכתב הרמב"ם בסוף פרקין דגזול כשר ביום שני וכאן פסק באשרה פסולא דמהמ"ע דז"א דלעולם מהמ"ע ל"ל כלל ולכן גזול כשר ביום שני והכא גבי אשרה אין טעמו משום מהמ"ע אלא משום שנעבדה בה עבירה. דבזה אין כאן פלוגתא הכא דבשתמא אמרו אאתרוג של אשרה מהמ"ע :

ועל דרך זה יש ליישב ג"כ הא דהוצרכו בגמ' לשנויי גבי לולב של אשרה הכא במ"ע באשירה דמשה ולא משני בפשטות מהב"ע כמו גבי אתרוג המורכב כתב הלבוש דפסול משום שנעבדה בה עבירה והקשה הע"ז דא"כ גם לולב הגזול ליפסל משום שנעבדה בה עבירה ובפשטות יש לחלק דכל נעבדה בה עבירה הוא מעות לא יוכל לתקן אבל גזל יש תיקון ע"י השבה דהוי לאו הניתק לעשה:

עוד יש ליישב בדרך פלפול הנ"ל דהנה לכאורה יש להקשות יותר דהא נעבדה בה עבירה כשר אפי' לגבו' ועיין תוס' חולין דף מ' בד"ה הא דאמר להר וכ"ל ליישב דהח"ס כתב בתשובותיו או"ח סי' ק"ו וז"ל אך טעם איסור החמץ לא משום קנס אלא משום דנעבדה בה עבירה אע"ג דמדאורייתי' לא נאסר נעבדה בה עבירה וכו' דלא כפמ"ג מ"מ מדרבנן אסרו וכו' ויען כי כללא הוא כל שהיתרו מפורש בתורה לא מלו חכמים לאסרו ונעבדה בה עבירה היתר הנאתו מפורש וכו' אבל באכילה יליף התם מהיקישא וכו' והוא דרש רחוק מלו חכמים לאסרו באכילה והנה אם נאמר דגם מה שאסור באכילה מדרבנן מקרי אין בו היתר אכילה לענין פסול אתרוג א"כ ניחא דאתרוג המורכב כיון דנעבד בו עבירה עכ"פ אסור באכילה לדעת חת"ס ז"ל הנ"ל ולכן פסול משום דאין בו היתר אכילה ותוס' כתב שפיר דמדאורייתי' נעבדה בה עבירה כשר אפי' לגבו' והכי קאי אליבא דאיסור דרבנן וכיון דכל פסולו הוא משום דאסור באכילה עכ"פ מדרבנן לפ"ז ל"ק מהא דגזל למה לא יפסל משום דנעבד בו עבירה דהא פשיטא דגזול איכו אסור באכילה אפי' לגזלן וכיון שכן לא מזיק מה שנעבד בו עבירה כיון שלא אסרו מש"ה באכילה עד שיקרא בשביל זה אין בו הא"כ ולפ"ז מיושב ג"כ החילוק בין לולב לאתרוג דדוקא גבי אתרוג שייך האי טעמא משום דאין בו היתר אכילה משום שהוא דבר אכילה אבל לולב לא:

ועוד נלפענ"ד עפמ"ש הפ"י עמ"ש התוס' בדרילב"כ דוקא הכא שהוא מדרבנן לא חיים למהב"ע וכתב הוא ז"ל וכן העלתי מאז דבלא"ה ל"ק מה שהוקשה לתוס' איך יחלוק על מהב"ע הכלמד מקרא די"ל דגם רילב"כ שפיר אית לי' דיכא דמהב"ע רק ס"ל חילוק אחר עפמ"ש התוס' לעיל לחלק בין לולב הגזול ללולב של אשירה דדוקא לולב הגזול דא"א למצוה להעשות מבלי העבירה דלולי שגזל את הלולב לא הי' יכול לקיים את המצוה אבל לולב של אשירה אם לא היו עובדין לאותו אילן הי' יכול כמו כן לקיים בו מצות לולב וריב"כ חדש בזה דאפי' בלולב הגזול לא מקרי מהב"ע אלא ביו"ט ראשון מפני שהאול פסול בו ואם לא הי' גזלו ממש שיהי' שלו לא הי' יכול לקיים בו מצות לולב אז הוי מהב"ע אבל ביום שני כיון שהאול כשר בו א"כ אם לא הי' גוזל ממש ולא הי' נוטלו ע"מ לגוזלו רק לצאת בו י"ח הי' יוצא בו ג"כ מבלי עבירת הגזל לכן אף אם גזלו ממש ונוטלו אח"כ לצאת בו לא הוי מהב"ע כיון שהמצוה יכולה להעשות מבלי עבירת הגזל וז"ש אבל ביו"ט שני מתוך שיוצא בשאול דייק בלישנא מתוך שהי' יכול לצאת בזה הלולב כשהוא שאול דמשמע ניחא לי' לעבד מצוה בממוני' ולא הוכרח לגזלו ממילא יוצא בו ג"כ בגזול כהנ"ל וכן מצאתי בפ"י ולפ"ז ניחא הכל בדברי הרמב"ם דפסק כריב"כ דאית לי' ג"כ מהב"ע רק דביום שני לא מקרי מהב"ע משום דיכול לעשות בלא עבירה שיוצא בשאול ולכן פסק בסוף פרקין דגזול כשר ביום שני ולא קשה קו' הכ"מ למה פסק בראש הפרק דגזול פסול אף לאחר יאוש משום דבאמת אית לי' מהב"ע רק בשני כשר כהנ"ל וכן הא דפסק לולב של אשירה נדקו דברי ה"ה דס"ל כגי' אחריי דפסולו משום מהב"ע ולא קשה קו' הכ"מ שם הראשונה:

ולפ"ז מיושב ג"כ מה שהקשו תוס' לעיל בד"ה משום והא דאיצטריך לכם להוציא את השאול ואת הגזול לדברינו ניחא דאי לאו קרא דלכם לא הי' פסול גזול משום מהב"ע דהא הי' אפשר לקיים מצות לולב בלא גזילה רק מדכתיב לכם ממילא אימעוט שאול וגם גזול ובאמת לאחר דכתיבא קרא גם בלא האי טעמא פסול אפי' לאחר יאוש משום מהב"ע רק דגמ' קאי אליבא דמאן דאית לי' יאוש כדי לא קני וזה פסולא בפשטות מטעם דלא הוי לכם וכיון דבלאו קרא דלכם אין כאן אפי' מהב"ע שפיר הוצרכו להביא קרא דלכם וממילא תי' לא צריך מהב"ע:

וכן מיושב בזה מה שהקשתי לעיל למה פירש"י במתני' גזול פסול משום לכם ובאמת פלוגתא היא או משום לכם או משום מהב"ע ולפ"ז י"ל דכיון דכל עלמו של מהב"ע איכו אלא משום דכתיב לכם דאל"ה לא הוי מהב"ע ואף דר"י ס"ל דגם ביום שני פסול מהב"ע היינו משום דכיון דפסול ביום ראשון משום מהב"ע שוב פסלו חכמים אותו אף ביום שני דכל דתיקון כעין דאו' והחמירו בגזול יותר משאול משום דהוי פסולו בגופו והוי פסול מחמת מיאוס כיון דביום ראשון הוי מהב"ע כמ"ש הרז"ה אבל בשאול לא החמירו וריב"כ ס"ל כיון דביום שני לא הוי כלל מהב"ע לא החמירו בו כמו בשאול וכיון דיסודו של מהב"ע הוא מקרא דלכם לכן הביא רש"י קרא דלכם:

וכן מיושב בזה ג"כ מה שהקשו תוס' לעיל דף ט' ל"ל קרא בסוכה גזולה תיפוק לי' משום מהב"ע ולפ"ז ניחא דבסוכה כיון דקיי"ל כחכמים דיוצא אדם בסוכתו של חבירו ויכול לקיים המצוה בלא עבירת הגזל תו לא הוי מהב"ע ולא איירי בגזל עצים וקיכך בהם אלא בגוזל סוכה העשוי' בראש האילן וכמ"ש רש"י בעצמו לקמן דף ל"א:

ובזה מיושב כמי מה שקשה על דברי רש"י הללו למה הוצרך לומר דמיירי בסוכה שבראש האילן הא מצי מיירי שפיר בגזל עצים וסיכך דאי משום דאין לו אלא דמי עצים זה איכו אלא מדרבנן משום תקנת השבים והתם קאי אקרא ולפ"ז ניחא דבגזל עצים לא מצי מיירי

מיירי דא״כ לא הי׳ יכול לקיים בלא עבירת הגזל דבזה ק״ל דאין נומר דאם שאלו דכיאה לי׳ למיעבד מלוה במנוכיה דזה דוקא בנוטל לולב או טלית ומחזירו כמות שהיא אבל ליטול עצים ולעשות מהם סוכה שצריך לשנותו בזה ל״ה אפ״ל ליטלו שלא בתורת גזל וכיון שלא אפשר לצאת בלא גזל הו״ל מהב״ע. וקשה קו׳ התוס׳ נ״ל לך למעוטי גזולה ת״ל משום מהב״ע לכן פי׳ דמיירי שגזל סוכה שלימה ובזה הי׳ אפשר לו לצאת בה שלא בגזל אלא בישיבה בעלמא דכיון שאינו מחקלו כלו׳ ניחא דליעבד מלוה לא הוי ומהב״ע וצריך קרא דלך:

וזה העלתה מלודתי מקדם אח״ז שבתי והתבוננתי שיש להרחיב הדיבור בזה בשינוי קלת דהנה התוס׳ הקשו ל״ל קרא למעוטי מלה של טבל ת״ל משום מלוה הב״ע והקשה מהרש״א למה הולרכו להקשות ממלה ולא הקשו כ״כ מסוכה גזולה דאמאי אילטריך קרא וכקו׳ תוס׳ הנ״ל דף ט׳ ואם ניחא להו בתירולם שם דמהב״ע דרבנן א״כ ל״ק ג״כ ממלה ונלפענ״ד דהנה התוס׳ סותרים דבריהם דלעיל כ׳ דמהב״ע דרבנן וכאן כתבו דמלוה הב״ע דאורייתי׳ כדמוכח מדברי תוס׳ הנ״ל והיכי דאפשר נכון ליישב דבריהם שלא יסתרו אהדדי וכ״ל עפ״מ שדקדקתי לעיל למה הולרך ר״י תרי קראי למהב״ע והבאתם גזול וגם סוכה גזל וכן הוא באחרונים ונראה ליישב ע״פ דרך הנ״ל דמקרא דוהבאתם גזול לא יליף רק קרבן או לולב ביו״ט ראשון היכי דאין המלוה במליאות בלא עבירה ועדיין קשה למה פסול לולב ביו״ט שני הא אפשר לקיים בלא גזל ע״י שאלה ולכן מביא קרא דסוכה גזל וס״ל דכיון דהוי טעמא משום סוכה גזל אפי׳ היכי דאפשר לעשות בלא עבירה פסול ואדרבה זה גרע דזה וודאי שונא אותו דהיכי דלא הי׳ אפשר לו לקיים המלוה זולת עבירה עכ״פ קלת כוונתו לשם שמים והוי כעבירה לשמה אבל היכי דאפשר בלא זה וגוזלו בזדון לבו מכ״ש דשונא הקב״ה את זה וגם ממני ילמדו בני שייך אפי׳ בזה ולפ״ז י״ל דהא דכתבו התוס׳ לעיל דמהב״ע דרבנן אין כוונתם על כלל מהב״ע דהא יליף לי׳ מקרא דוהבאתם גזול וזה וודאי פסול אפי׳ בדיעבד דהא גזול דומיא דפסח קתני ודרש גמור רק כוונתם אמהב״ע באופן שאפשר לעשות המלוה כלולב ביום שני וכסוכה גזולה זה לא נלמד רק מדרשא דסוכה גזל וס״ל דזה לא הוי פסול בדיעבד רק דסוכה גזל אבל עדיין אינו מוכח דפסול והמשל עלמו דברי אגדה הם וס״ל דאסמכתא בעלמא לכן ק״ל דבסוכה גזולה אילטרך קרא דלך למעוטי גזולה דאל״ה לא הוי פסול רק מדרבנן דמקרא דוהבאתם גזול לא נוכל ללמוד דהתם א״א למלוה בלא עבירה ואין כן בסוכה וקרא דסוכה גזל מלבד דאפשר דס״ל דאף מקרא הזה לא נלמד רק דומיא דעולה ול״ל כדברי הנ״ל עוד זאת אף לפי דברי מסם לא מוכח דפסול אף בדיעבד רק רבנן פסלו׳ אבל הכא גבי לולב הגזול וכן איכך שכתב בתוס׳ כולם א״א לקיימם בלא עבירה זה הוי מדאורייתי׳ ואין כאן סתירה בתוס׳ גם מיושב קו׳ מהרש״א דמסוכה אין

קו׳ כתי׳ התוס׳ הנ״ל דכיון דאפשר בלא עבירה לא הוי רק מדרבנן אבל גבי מלה של טבל דלא אפשר בלא עבירה והוי מדאורייתי׳ הקשו שפיר:

ובזה יש ליישב מה שפירש״י בד״ה משום שנאמר והבאתם דאשכחן קרא דאוסר להביא מהב״ע והוא שפת יתר כמש״ל ולפ״ז ניחא דבאמת מהאי קרא לא מוכח רק היכי דא״א להמלוה להעשות בלא עבירה ועדיין מנ״ל לולב ביו״ט שני לכן פירש״י שזה לא נלמד ממש מהאי קרא ולא הוי רק מדרבנן ורק אשכחן קרא היכי דהוי מהב״ע ממש דאסור לכן אסרו חכמים בכל מהב״ע ולפ״ז ניחא טפי דברי הרמב״ם דלענין מהב״ע ביו״ט ראשון דא״א בלא עבירה ופסול מדאורייתי׳ הלך אחר המחמיר ופסק כר״י ולכן פסל גזול אף לאחר יאוש וכן של אשירה כדברי ה״ה ומיושבי׳ ב׳ קו׳ הכ״מ הנ״ל אבל ביו״ט שני מלבד שמלות לולב בו ביום לגמרי דרבנן עוד זאת כיון דיולא בשאול א״כ הוי מהב״ע זו אף לר״י כשר מדאורייתי׳ ולא פסול רק מדרבנן ובדרבנן הלך אחר המקיל לכן פסק בסוף פרקין בשאול דכשר וכן מיושב בזה מה שהקשה בכוב״ת דף כ״ט על הרמב״ם בפ״ה הלכות איסורי מזבח שכתב אין מביאין נסכים לא מן הטבל וכלאי הכרם הרי דס״ל דמהב״ע פסול וכאן פסק דכשר ולפ״ז ניחא דבקרבן ונסכים דא״א בשאלה רק בגזל זה אסור מדאורייתי׳ ופסול אף לשמואל:

וגם לפמש״ל בכוונת הרמב״ם שפוסק לגמרי כר״י רק דס״ל דזה רק ס״ד דיו״ט ראשון ושני שוין ולכן למסקנא ס״ל דביו״ט שני כשר ניחא נמי דהתם גבי נסכים פשיטא דפסול ושייך בי׳ דינא דר״י:

ועוד נראה ליישב קו׳ מהרש״א ע״פ מה שתי׳ הריטב״א קו׳ תוס׳ לעיל ל״ל קרא גבי סוכה ותי׳ דבאמת ה״ט דסוכה גזולה פסולה משום מהב״ע וקרא להכי אתי הן אמת שקשה ל״ל קרא להכי דהא מהב״ע כבר נלמד מקרא אך י״ל דס״ד דלא אמרינן מהב״ע אלא בדבר שבא לרלות כקרבן ולולב כמו שתי׳ באמת קלת הראשוני׳ לכן אילטריך קרא דאעפ״כ פסול משום דאפי׳ בדבר שלא בא לרלות מהב״ע ולפ״ז ניחא דלא הקשו תוס׳ מסוכה משום דלריך קרא דשייך מהב״ע אף בדבר שלא בא לרלות ולכן הקשו ממלה כיון דאית לן קרא גבי סוכה דגם בזה שייך מהב״ע תו לא אילטרך קרא גבי מלה:

מיהו בזה יש ליישב ג״כ קו׳ תוס׳ עלמה דאי מסוכה לא נוכל למילף דהוי מוקמינן קרא לשאול דבאיזה לד מסתבר יותר למיפסלי׳ כיון דלא קנאו עדיין הא בגזול משכח״ל דקנאו כמ״ש הכ״ת ורק לבתר דחזינן במלה ג״כ דפסול מהב״ע אז מוקמי׳ לקרא גבי סוכה ג״כ למהב״ע וסוכה ממלה ג״כ לא נוכל לילף דאיכא למימר דמלה לא משום מהב״ע רק דאיתקש לאונן כמו שהוקשו זל״ז בשאר דברי׳ וכן הוא בפשטות כדמוכח מתוס׳ רק מאחר דכתיבי תרווייהו בא זה ולימד ע״ז דשייך מהב״ע

מהב"ע אף בדבר שלא בא לרצות וכן מוכרח ג"כ לומר דיש ה"א לאוקמי לקרא בפסול שאול דאל"כ קשה על הריטב"א כיון דלך דסוכה אתי' למהב"ע מכ"ש גבי קרבן דפסול וא"כ ל"ל והבאתם גזול א"ו כמ"ש:

ועוד נ"ל לתת טעם למה הוצרך ר"י לקרא דסוכה גזל משום דמוהבאתם גזול איכא לאקשוי כקו' תוס' דלמא מש"ה פסול משום דיאוש ל"ק לכך מביא קרא שונא גזל בעולה דהוי קדשים שאין בו אחריות והוי שינוי רשות ג"כ כמ"ש תוס' ב"ק דף ס"ז ואפ"ה פסול ומוכח דאף דקנאו מ"מ פסול משום מהב"ע וזה שכתב רש"י לקמן וא"כ יאוש קני מהב"ע הוי הייכו אי יאוש קני אז וודאי מוכח דמהב"ע פסול דאי יאוש לא קני איכא למימר דמש"ה פסול ושינוי השם ל"ל כמ"ש תוס' משום דחוזר לברייתו ע"י שאלה ושינוי רשות לא הוי משום דמיירי בחטאת ואי קרא דשונא גזל בעולה מהתם לא מוכח דפסול בדיעבד כמש"ל:

כתב הבעה"מ בשמעתין דיבש פסול ביו"ט שני משום הקריבהו נא לפחתך ותמה עליו הרמב"ן במלחמותיו הרבה ע"ש ונ"ל בכוונתו שלא רצ"ל דעיקר פסול יבש ביום ב' משום הקריבהו נא לפחתך אלא כוונתו דס"ל דביום שני במקדש וודאי פסול דאין לומר דרק ביום ראשון פסול דהא פסולא דיבש הוא משום דאין זה הדר ואיך נאמר דביום ראשון שהוא מצוה שבגבולין הקפידה תורה שיהי' מהודר ועל מצות לולב שבשאר הימים שהוא עבודה שבמקדש א"ל שיהי' מהודר והלא כל הקרב הקרב אל משכן ד' צריך להתנאות יותר וע"ז אמר הקריבהו נא לפחתך שהוא מקריב להקב"ה מה שהוא צורך קרבן ועבודה שבמקדש מה שהוא בשאר ימים פסול משום שאינו הדר וכיון שביו"ט ראשון פסול ממילא פסול זכר לדבר מה שאמרו שלא יהא שולחנך מלא ושולחן רבך ריקם אף שגם שולחנך מצוה היא ודומה קצת לזה:

ראיתי מקשי' למה סוכה ע"ג אילן כשר כיון שאסור לעלות ביו"ט לשי' הסוברי' דגם בעבירה דרבנן פסול מהב"ע ובפשטות י"ל דהכי שיטות סוברי' דה"פ כשרה בחה"מ ואין עולין ביו"ט וממילא פסול וא"ל למיתני אבל בל"ז לק"מ דבגזל אף קנה כבר לגמרי מ"מ חיוב דמי' עליו וכ"כ שאינו שב בעבירה היא אבל בעלה ע"ג האילן כבר נסתלק לגמרי וכי היוצא חוץ לתחום ללולב או לשופר וכי נאמר דלא יצא:

אח"ז נפל בדעתי ליישב עוד ע"ד הפלפול מה שהשמיט הרמב"ם מאי דא"ל ר"ה לאוונכרי וכו' וכלפענ"ד דהנה לא הבנתי הא דאר"ה לא תגזזו אתון ולא ליגזזינהו אינהו מדוע לא חשש גם בשאר ימות השנה משום איסור גזל ול"ל ע"כ דאיסור גזל לא שייך אי משום דרובא עכו"ם נינהו וגזל עכו"ם דרבנן או דכל האיסור אינו רק השמא בעלמא ואחזוקי ריעותא לא מחזקינן א"כ מדוע חששו גבי אשה של מצוה ומכ"ש לפמ"ש רש"י שחשש משום מהב"ע איזה מהב"ע שייך כאן אם נאמר דלענין איסור גזל אין אנו חוששין כלל שמא גזול הוא ומותר לכתחלה לקוצצו בעצמו א"כ איך מקרי דבר זה מהב"ע איזה עבירה יש כאן בדבר שמותר לכתחלה והוא פלא גדול בעיני:

ולחומר הענין נ"ל לחדש דבר ולחלק בין מצות עשה לל"ת לענין אחזוקי ריעותא לא מחזקינן דדווקא גבי איסור אף שאפשר דכלפי שמיא גליא שהוא אסור מ"מ כיון שהוא אינו יודע והספק הוא באופן שע"פ דין א"ל לחוש לו שוב אפי' באמת אין בידו עון דהא אונס הוא כיון שלא הוצרך לפרוש ע"פ דין אבל גבי מצוה אפי' הוא אונס ואין בידו עון במה שנוטל לולב של איסור ולא נענש מ"מ אין כאן מצוה רק מחשבה לעשות מצוה וביודאי אין ערוך למצוה שנעשית בפועל ואף שאמרו מעלה עליו הכתוב ומצינו כיו"ב בתלמוד הרבה ומ"מ הפרש רב ביניהם ואין למדין מאגדה לכן חשש שחשש ר"ה באוונכרי באמת לענין איסור אין לחוש מ"מ המצוה פסולה דאף שהוא אונס מ"מ לא עשה מצוה ואכתי קשה לאמר בזה מהב"ע כיון דאין כאן עבירה אף די"ל דבאמת גם באונס יש עבירה רק דאינו נענש ואינו נתפס עליו ולענין מצוה כיון שבא ע"י מעשה עבירה פסול מ"מ כ"ז איננו שוה לי ול"ע רב לפענ"ד:

ובזה העליתי פלפולא חדא דהנה בשורש הדבר יש לחלק לענין מצוה יש לחוש יותר מלענין איסור עפמ"ש החוו"ד ומרגלא בפומי דאיכפ"י דאף לדעת הרמב"ם דס"ל ספיקא דאורייתא מה"ת לקולא הייכו דוקא לענין איסור משום דאמרי' דמה שכתב בתורה לא תאכלו כל נבילה הייכו דוקא וודאי נבילה ולא ספק הנה כמו כן לענין מצוה הוי להיפך דמה שכתב תורה גבי קרבן שיהי' כשר הייכו דוקא אם הוא וודאי כשר אבל לא ספק ולפ"ז ניחא דלענין איסור הנה אף אם הוא ספק ממש אם הוא גזול או לאו מדאורייתא מותר ואין כאן רק איסור דרבנן לכן בכה"ג דאפי' ספק השקול אין כאן והוא דבר שקשה ליזהר כידוע לכן מותר אבל לענין מצוה אם הוא רק ספק גזל ג"כ פסול לכן החמיר ר"ה יותר כיון שהוא קרוב לפסול של תורה דבשל מצוה הוי ספיקא מה"ת להחמיר מיהו כ"ז אינו אלא אם נאמר דפסול דגבי אוונכרי הוי משום דלא הוי לכם אבל לפמ"ש קצת ראשוני' וכמ"ש הריטב"א דלכם הוי אפי' גזזה אינהו משום דקניא ביאוש ושינוי רשות כשמקדישו למצותו ואין כאן רק חשש מהב"ע דכיון דלא קנאו קודם מצותו הוי מהב"ע וכמ"ש לעיל וכן פירש"י א"כ קני הוי מהב"ע ולפ"ז הדרא ק"ל כיון דלענין איסור א"ל לחוש משום דספיקא ג"כ דרבנן א"כ תו לא הוי עבירה וא"כ אפי' ספק פסול אין כאן דכיון דלא הוי עבירה וודאי הוא דלא הוי מצוה הב"ע אך י"ל עפמ"ש מהרי"ע והעלה דפלוגתא דתנאי ואמוראי הוא אי ספיקא דאו' לקולא או לחומרא וא"כ י"ל דר"ה כמ"ד אית לי' דס"ד לחומרא וא"כ יש כאן מהב"ע דספקא אסורה מה"ת ויש כאן עבירה [וכמדומה לי שכן כתב הפמ"ג לפרש בפלוגתא

בפלוגתא דר"ה ור"א גבי סכין פגומה דפליגי בפלוגתת הרמב"ם ורשב"א וא"ש טפי] וא"כ א"ש דהרמב"ם לשיטתי' דס"ד לקולא ואין כאן עבירה ולא הוי מהב"ע כלל לכן השמיט חששא דר"ה גבי אוונכרי דלענין לכם קנאו בשינוי רשות ומהב"ע לא הוי כהנ"ל ועיי' מ"ש לעיל בפשטות בדרך זה :

ועפ"ז י"ל פרפרת אחת בקידושין דף ע"ג דרש רבא במחוזא גר מותר בממזרת רגמוהו כ"ע באתרוגייהו והקשה אור חדש למה רגמוהו כ"ע דוקא באתרוגים עיין שם ונלפענ"ד דהנה יש להוכיח דלר"י דס"ל גר מותר בממזרת ודרש ממזר בשתוקי ושתוקי בממזרת מתרי קהלי ולא איתרבי קהל לקהל גרים ולא מקרי קהל א"כ מוכח דס"ל ס"ד מה"ת להחמיר דאי ס"ד דס"ל כהרמב"ם דמה"ת להקל והיינו כמ"ש הרשב"א דיליף לי' לכל איסורין מספק ממזר א"כ למה הוצרך הרי קראי להתיר ספק ממזר וספק קהל הא מחד קרא יליף לכל איסורי' וספק קהל בכלל א"ו דס"ל דס"ד מה"ת להחמיר והנה מעיקרא הורו במחוזא דגר אסור בממזרת כמ"ד ס"ד א"ו לקולא וא"כ כיון דס"ד לקולא העלתי לעיל דא"צ שיקצון דוקא העכו"ם ול"ש מהב"ע כיון דמדאורייתי' לקולא לא הוי מהב"ע כלל או דבדרבנן ל"ש מהב"ע ולכן נהגו מקודם שלא הניחו לקצוץ העכו"ם דוקא ואדרבה בחרו הם בעצמם לגזוי' דמצוה בו יותר מבשליחו ועיי' בחתם סופר או"ח וכן הוי כל אתרוגים שלהם וכיון דדרש רבא גר מותר בממזרת א"כ ע"כ מדאוי' מה"ת להחמיר וא"כ גבי ספיקא דלולב הגזול מדאורייתי' אסור והוי מהב"ע לכן השליכו עליו כל האתרוגים לומר לשיטתך הא לך כל האתרוגים שלנו ולדעתך אין אנו יוצאין באתרוגים הללו דהו"ל מהב"ע ומדנהגו כך מקודם מוכח דליתא לדבריך אלא מדאו' להקל וגר אסור בממזרת :

ולפי דברי הריטב"א דפסול לכם אין שייך כיון שקונה אותו כשמקדישו למצוה בפשטות ניחא מה שהשמיט הרמב"ם הא דאוונכרי דס"ל דמשום לכם לא חשש כלל כדברי הריטב"א רק משום מהב"ע והרמב"ם [וכן הרי"ף לפמש"ל] ס"ל דמהב"ע כשר לכן לא הוצרך לתקנת ר"ה :

סוכה דף ל"א ע"א גמ' ההיא סבתא דאתי לקמי' דר"נ ואמרי' ריש גלותא וכולה רבנן יתבא בסוכה גזולה לא אשגח בה אמרה אמתא דהויא לה לאבוה תלת מאה ותמני סרי עבדי צווחה ולא קא אשגחה בה אמר ר"נ פעותיא היא דא ואין לה אלא דמי עצים דברים הללו לפום רהיטא אין להם הבנה כלל חדא מה שאמרה אמתא דהוי וכו' שקאי על א"א ע"ה לפי פי' הר"י וכי היא לבדה בת א"א ע"ה היתה ותו מה שאמר ר"נ פעותי' וכו' וכי אין דנין דמי עצים אתמהה דין פרוטה כדין מאה מנה ונראה על דרך הגדה דהנה תוס' בקידושין דף ל"א ד"ה דלא בסוגי' דמעשהז"ג חקרו אם נשים יש להם מצוה בעשותם אחת מכל מעשהז"ג ואם אינן עוברי' על ב"ת וא"כ הוא אם רשאים לברך אשר צונו ופשטו מהא דר[illegible] ע"ש. ולולי דבריהם יש לפשוט מהא דאשכחן דהי' לא"א ע"ה ג' מאות וי"ח עבדים כדפי' רש"י בחומש על וירק את חניכיו וכו' דהרי כל רצונו הי' להרבות עובדי הש"ת כדכתיב ואת הנפש אשר עשו בחרן עי' פירש"י שם וא"כ אמאי לא גיירם מעיקרא להני ג' מאות וי"ח לגרי צדק כדי שיוכלו לקיים מעש"ג [דלאחר שגיירם לגרי תושבים לא הי' יכול לשחררם דלא יעבור בעשה לעולם בהם תעבודו] אע"כ שיוכלו לקיימם גם בעבדותם אבל עדיין קשה הא מפסידים הברכות שלא יוכלו לברך אשר צונו אע"כ שגם אינו מצווה ועושה יוכל לברך וא"כ אינן מפסידים כלום מן המצות והברכות ע"כ גיירם גירי תושבים ועוד הקדמה אחת דמשמע במס' מועד קטן גבי האי עובדא דר' אשי דאין דנין בחו"ה אלא דבר האבד או צורך יו"ט עיי' טו"ז או"ח סי' תקמ"ב וע"פ הקדמות אלו נבין דברי הגמ' דההיא סבתתא באה לדין אבל ר"נ לא אשגח בה דהא אינו דבר האבד דיוכל לבא אחר המועד ואם מפני שצריכה הסוכה לישב בה ז"א דהא אשה פטורה ממצעש"ג. חזרה הסבתא ואמרה אמתא דהוי' לאבוי וכו' וא"כ קשה אמאי לא גיירם א"א מעיקרא לג"צ אע"כ שיוכלו לקיים מצות אלו אע"פ שאינם מצוים ויש להם שכר וגם יוכלו לברך כאשר אמרנו לעיל וא"כ אמאי לא אשגחיתו בי ע"ז אמר ר"נ דטעות הוא בידה דהרי אפי' כדברי' דיש לה לקיים מצות סוכה אפ"ה אין דין זה צורך המועד דהא מצד הדין אין צריכים להחזיר הסוכה אלא דמי עצים [דהגוזל מריש ובנאה אינו חייב אלא דמי עצים (עיין גיטין פ"ה)] וא"כ תו לא הוי צורך המועד :

סימן ל"ב

בסוגי' דשמא יעבירנו.

מתני' יו"ט של ר"ה שחל להיות בשבת במקדש היו תוקעי' אבל לא במדינה משחרב בהמ"ק התקין ריב"ז שיהיו תוקעי' בכ"מ שיש בו ב"ד וכו' ובתוס' אבל לא במדינה לא בירושלים ולא בגבולים כדפי' בקו' והא דקתני כל עיר שרואה ושומעת תוקעי' בה היינו לאחר חורבן שתיקן ריב"ז וא"ת מ"ש מלולב שהיו נוטלי' אפי' בגבולין בזמן שבהמ"ק קיים וכו' וראיתי באחרונים הפ"י ויו"ת שהקשו איזה קו' בתוס' במה שהקדימו פי' הקונטרס לקושייתם וגם במה שתי' בס"ד שאינו שייך לפירש"י ועוד איזה קו' וע"ש וגם מ"ש המהרש"א דהאי ועי"ל אין ענין לכאן ושייך אקו' דלעיל ול"נ במה שהפסיקו בקו' אחרת וחזרו אח"כ לתרץ קו' ראשונה וגם יש לעמוד אמ"ש מיהו קשיא דלשון מיהו אינו מובן שאין זה ענין לתירוצם ונ"ל פי' והמשך דבריהם ומיושב הכל על נכון. דס"ל מסברה החיצונה דתק"ש קיל מלולב דבלולב בעי' לקיחה לכל אחד ואחד ובתק"ש ש"ץ מוציא את הרבים י"ח ולא שייך כ"כ למגזר שמא יעבירנו וכמ"ש הר"ן ולפ"ז הוי א"ש ול"ק קושייתם השני' כלל לכן הקדימו פירש"י שכ' דאף בירושלי' אין תוקעין בזמן שבהמ"ק קיים ולפ"ז קשה מ"ש שופר מלולב

ואין

ואין לתרץ כמ״ש בס״ד דקשה א״כ בירושלים עכ״פ הי׳ לן למשרי וע״ז תי׳ דשופר חמיר מלולב וע״ז כתב מיהו קשיא א״כ לאחר חורבן אמאי הקילו בשופר פי׳ בשלמא אי הוי קיימי׳ אסברה אילונה דשופר קיל מלולב הוי א״ש אבל לפירש״י שהוכרחנו לומר דשופר חמור קשה קו׳ ז ותי׳ מה שתי׳ ואחב״כ ועוד י״ל דהיינו לולי פירש״י הי׳ אפשר לתרץ קו׳ ראשונה באופן שלא יקשה קו׳ אחרונה כלל והיינו דנשארנו על סברה אילונה דשופר קיל מלולב ומה שהחמירו בשופר בזמן בהמ״ק היינו משום שאינו ידוע מתי נתקדש החודש אלא דלפירש״י לא הי׳ אפשר לומר כן דא״כ בירושלים אמאי אסור ונצטרך לומר דשופר חמור ועפ״ז קשה קו׳ אחרונה:

וכשאני לעצמי אמרתי ליישב קו׳ התוס׳ ולחלק בין שופר ללולב בדרך פלפול קלת דהנה הרמב״ם בהלכות שופר כ׳ ואע״פ שהתקיעה אינו אלא שבות מן הדין יבוא עשה של תורה וידחה שבות של דבריהם מ״מ גזרו וכו׳ שמא יוליכנו מרשות לרשות או יעבירנו ד״א בר״ה ול״ב למה הוסיף השם הולאה מרשות לרשות מה שלא נזכר בגמ׳ כלל. ועוד דגבי לולב ומגילה לא כתב רק שמא יעבירנו ד״א בר״ה גם מה זה שהקדים לומר ואע״פ שתקיעה וכו׳ שאין דרכו כ״כ לומשל ולמטרי בקו׳ ותירולים גם יש ליישב הלשון וה״ט דלולב וה״ט וכו׳ שהוא לכאורה שפת יתר. וכ״ל דהנה פשטות הענין של שמא יעבירנו הוא שמא מחמת טרדת המצוה ישכח שהוא שבת. אך הפ״י כ׳ דאפשר חששו שמא יבוא לידי טעות לומר דמכשירי מצוה דוחין את השבת כר״א וכ״מ בין ב׳ הטעמים דאלו למ״ש הפ״י אין כאן מקום לגזור אלא במצוה דאו׳ שיש לטעות ולומר דמכשירין דוחין שבת אבל לא במצוה דרבנן ובזה א״ש פירש״י גבי מגילה שמא מחמת בהילות המצוה וכו׳ ולא כתב כן גבי שופר ולולב ולהכ״ל א״ש דבשופר ולולב אין הכרע לומר דוקא מחמת בהילות דיש לחוש ג״כ לטעות בדין כיון דשופר ולולב דאורייתי׳ הן אבל מגילה דהוי׳ דרבנן ואין מקום לטעות ומש״ה פי׳ בהדיא משום בהילות המצות יבוא לידי שכחה:

אך עוד יש כ״מ בין ב׳ החששות לענין מ״ש תוס׳ דלהכי נקט שמא יעבירנו ולא שמא יוליא מרה״י לרה״ר משום דיש היכר מאילות ולא יטעה והתינח אי נאמר דהטעם מחמת בהילות אבל לפי מ״ש הפ״י שיטעה בדין מה מועיל ההיכר לענין זה. והנה נ״ל לחדש ולהוסיף דבר עמ״ש הפ״י דהיינו שאין חשש שיבוא לטעות ולומר שדוחה את השבת מלד הדין אלא במקום שכבר הותרנו לו איזה א׳סור אף שהוא מדרבנן לאו כ״ע בקיאי בכל הלכות שבת ויטעה לומר שמותר הכל אבל במקום שלא התרנו לו שום דבר אין הטעות מלוי ואין כאן חשש אלא שמחמת בהילות המצוה יבוא לידי שכחה והנה מדברי הרמב״ם יולא מפורש דס״ל שתקיעות שופר בשבת אסור מדרבנן עכ״פ. ולענין נטילת לולב אין מפורש בדבריו היאך ס״ל או שייך בי׳ איסור מוקלה או לא עכ״פ אין רחוק לומר דס״ל כאותן השיטות דנטילת לולב אין בו שום איסור מוקלה ודלא כתוס׳ [ועי׳ בריטב״א סוכה בשמעתין] ועפ״ז דבשופר הותר לו איסור דרבנן ולפמ״ש לעיל יש עי״ז איזה חשש שיטעה לומר דמכשירין דוחין את השבת וא״כ אפשר שיוליא מרשות לרשות ג״כ דאין מועיל לזה היכר מאילות וא״ש דברי הרמב״ם דכ׳ גבי שופר ואע״ג דתק״ש שבות ומן הדין יבוא עשה של תורה וידחה מ״מ מתוך כך יש לגזור שיטעה לומר דמכשיריו דוחין את השבת כר״א ויוליא מרשות לרשות או יעביר ד׳ אמות ברה״ר דיש כאן ב׳ חששות אבל גבי לולב ס״ל דאין בו משום מוקלה כלל וא״כ לא היתר לו מה שאסור במקום אחר ואין מקום לטעות דדחי שבת אלא שמחמת בהילות יבא לידי שכחה לכן לא כתב שם אלא שמא יעבירנו לחוד ולא משום הולאה דיש היכר מאילות כמ״ש התוס׳:

ובזה יש לפרש נמי הלשון בגמ׳ וה״ט דלולב משום דבא לתרץ הקו׳ הנ״ל למה אני אומר כך חשש שמא יעבירנו ולא משום הולאה הא גבי שופר שהותר לו א״זה איסור יש לחוש שיטעה בדין ולזה לא מהני היכר מאילות וע״ז מתרץ אה״כ אלא שאנו אומר כך טעם ומספיק בכל המקומות וטעם זה שמחמת בהילות יעביר ד״א הוא הטעם בלולב ובמגילה ונהא״כ טעות בדין לא שייך שם כיון שלא הותר לו שום איסור מעולם:

והנה הטעה״מ בהלכות שופר הקשה אעיקר גזירה דשמא יעבירנו מאי כולי האי הא טעה בדבר מצוה ועשה מצוה פטור והנה קו׳ ז אינו אלא לפי מה שמפרשי׳ שמא יעבירנו מחמת בהילות מצוה יבוא לידי שכחה אבל לפמ״ש הפ״י החשש שיטעה בדין הנה טועה בדין מקרי שוגג ואין זה מחמת טרדת המצוה ובוודאי חייב ולפ״ז א״ש קו׳ תוס׳ מה שהקשו לשיטת רש״י אמאי התירו יותר בלולב מבשופר משום דבלולב לפי מה שהסרשנו אין חשש שיטעה בדין אלא מחמת בהילות וע״ז לא חששו משום שאם עשה כן בדיעבד פטור כקו׳ טעה״מ לאמת אבל בשופר שיש חשש שיטעה בדין ובכה״ג לא מקרי טעה בדבר מצוה וחייב בדיעבד ג״כ ומש״ה גזרו בשופר בכ״מ זולת במקדש וכ״ז בזמן שבהמ״ק קיים אבל עכשיו שאין בקיאין בקביעא דירחא הוי להיפך דבלולב החמירו ולא שייך טעה בדבר מצוה כיון שהוא ספק אבל בשופר התירו עכ״פ במקום שיש ב״ד כיון שס״ן מוליא את הרבים י״ח כמ״ש הר״ן:

סימן ל״ג

עוד בסוגי׳ הנ״ל.

על מה שהביא הרי״ף דטעם איסור טבילת כלים משום שמא ישהה ויקחוט ולא הביא הא דרבה דשמא יעבירנו וכ״ל לתרץ עפמ״ש תוס׳ מגילה אמאי נייד ר״י מטעמא דרבה בהא דאין קורין במגילה בשבת ואידש טעם אחר וכתב לתרץ ע״ש ולולי דבריהם אפ״ל דר״י פליג באמת על רבה וס״ל דמגילה אין לחוש

לחוש שמא יעבירנו משום דדרבנן אין כאן בהילות המצוה כ"כ כמו שכתב תוס' בבילה שם דמה"ט בולד הטומאה לא אסרו להטביל בשבת משום דולד טומאה דרבנן ובשופר ולולב דעיקרו דאו' מודה דטעמא דאיסור בשבת משום שמא יעבירנו משום דבדאו' בהיל ביותר ואיכא למיחש והא דס"ל לרבה שאף במגילה איכא למיחש שמא יעבירנו אף דמוכח מברייתא' לפי פי' התוס' דולד טומאה דרבנן לא חששו ומה נשתנה? בפשוט י"ל דמגילה חמירא משום פרסומי ניסא וגם הוי עכ"פ מדברי קבלה ברס בקושטא קאמינא שלפ"ד יש לחדש דבר ולומר דמקרא מגילה דאו' היא והוא עפמ"ש הרמב"ן ליישב דברי מנות ה' שכתב דקריאת הלל דאורייתא' ותמה עליו הרמב"ן דהרי כל עלמו של הלל אינו אלא מדוד המלך נעים זמירות ישראל ותי' הרמב"ן דודאי מדאורייתא' מחויב להודות לד' כי טוב על כל החסד וכל תשועה אשר תבוא לנו מיהו אין קבע לדבר מדאורייתא' איזה שיר ושבח כאמר ודיו בפסוק אחד ולאחר שאמר דוד ברוה"ק אשר עליו ההלל המלכי תקנו חכז"ל שנבחר בהלל הזה. ויפה כתב בעל סדר המלות שקריאת הלל הוא מ"ע דאורייתא' והנה אף אכן כאמר ע"פ מה דאיתא במגילה דף י"ד אמאי אין אומרין הלל בפורים ומשני ר"נ קרייתא זו הלולא ועפ"ז פסק המאירי שמי שאין בידו מגילה יקרא את ההלל כמלא לפ"ז שעיקר מקרא מגילה שהוא במקום הלל הוא דאורייתא' לפי דברי הרמב"ן הנ"ל והא דאמרו מקרא מגילה דרבנן היינו שמדאורייתא' פטר כפשי' באיזה פסוקי דשבחי' זהודי' ור"י מלי סבר כאיכך תיי שאין אומרין הלל על נס שבחולה לארץ והוי לגמרי דרבנן עכ"פ לפי הנ"ל כלס שוין בזה דדרבנן ל"ח שמא יעבירנו לפי שאין בהול כ"כ והנה הא דאמר רבה בטעם איסור טבילת כלים בשבת משום שמא יעבירנו היינו לדיכא דמתכי' בזמן שהי' דין טומאה וטהרה נוהג אבל בזמן הזה שאבדה טהרה ואין כאן אלא משום טבילת כלים חדשים וידוע פלוגתת הראשונים אי הוי מדאורייתא' או מדרבנן עכ"פ קרוב לשמוע ולומר שאולי דעת הרי"ף דטבילת כ"ח מדרבנן ובהא ל"ש שמא יעבירנו:

ועל מה שפירש"י דמשכח"ל העברת ד' אמות בלתי הולאות רשויות והוא לכאורה בלתי מובן לומר שחששו ע"ז דוקא היכי שמונח בקרפף וכדומה וכ"ל לתת תבלין עפמ"ש הפ"י שמה שחששו חכז"ל שיבוא לידי חילול שבת לא בשביל שכחה בעלמא [ואמרתי הטעם שאין חשש משום שכחה בעלמא דהא אם שכח והוליא פטור דהוי טעה בדבר מלוה ועשה מלוה דפטור] אלא שיבוא לידי טעות ולומר דדחה שבת מאחר שהתירו לו התקיעה שהוא שבות ג"כ או טלטול לולב שהוא מוקלה עכ"פ לדעת רש"י שפי' דהוי כמטלטל עלים והא דפליך ולדחי שבת אע"פ דאסור משום מוקלה וחכמים העמידו דבריהם במקום שוא"ת. כ"ל שרש"י ז"ל כשמר מזה במה שכתב מה שייג לדבר מלאו בו וכוונתו דהא דהעמידו דבריהם היינו דוקא היכי שבאותו מעשה מלוה שייכא ג"כ הך גזירה אשר מחמתו נאסר הדבר הוא מדרבנן אבל הכא בטלטול לולב לא שייכא הך גזירה של טלטול מוקלה בעלמא כמו עלים ואבנים משום גזירת בנין וכדומה אלא שהוא בכלל מוקלה דעלמא עכ"פ אין במעשה זו שייג לד"ת וע"ז משכי שמא יעבירנו דהוי שייג ממש ועפ"ז א"ש הלשון ולדחי שבת דלפי מה שנראה מדברי תוס' דאין כאן שום איסור כלל א"כ מה לורך לדחות ולדעת רש"י היינו שידחה איסור טלטול מוקלה דרבנן הואיל ואין בו שייג לתורה:

ובזה יש ליישב ג"כ קו' מהרש"פ אמאי לא אסרו משום שמא יתקן כ"ש בכלל השמעת קול שיר ולהכ"ל א"ש דבשופר עלמו לא שייך שמא יתקן כ"ש אלא משום דהוי בכלל כל השמעת קול שיר ולפמ"ש לא העמידו דבריהם אלא אם יש בו במעשה ההיא גדר וסייג לדברי תורה ובלא"ה כדחה משום מלוה דאורייתא' וכמ"ש אתי לער ב"ח דאורייתא' ודחו ביטול כלי מהיכנו דרבנן כחזור לעניכו שיש לו מקום לטעות דדחי שבת עכ"פ אין לו מקום לטעות אלא דדחי חילול שבת דרבנן ולא בדאורייתא' וא"כ אין לחוש אלא ביטלאכו לאסור שאיכה מעורבת דרבנן אך יש לחוש שלאחר שיהי' מונח בא' מרשויות דרבנן יבוא א"כ לידי ח"ש דאורייתא' וא"ש פירש"י שלא חששו אלא אם יהא במקום איסור דרבנן ויבוא לדאורייתא' א"כ היטב אשר דבר רש"י שלא חששו אלא שלאחר שיהא מונח ברשות דרבנן ונכח טעותו יבוא א"כ לידי מדה זו להעבירו ד' אמות בר"ה:

ועל קו' רש"י ותוס' עלמו ס"ל דבאמת לא חשו רבנן שמא יעבירנו ע"י שכחה דהא טעה בדבר מלוה ועשה מלוה פטור אלא שחששו שלאחר שיוליאנו מרשותו לר"ה ויזכור שבת לא יניחנו שם ברה"ר מיד מחמת שהוא בהול ובעוד שיסקול בדעתו יעבירנו ד' אמות וע"ז וודאי חייב דהא פושע הוא וכן מליכו כיו"ב שחששו חכמים שמא יפשע ובפרט במקום שהוא בהול על ממונו וא"ש שלא חשו שמא יוליאנו מרה"י לרה"ר דהא לא משכח"ל אלא בשכחה והו"ל טעה בדבר מלוה דפטור ובזה יש לפרש הגמ' בסוכה לולב דאיתי' בגבולין מה"ת לא גזרו בה רבנן וכו':

דקשה להבין מאי אולמא דיום ראשון לשאר הימים במקדש עלמו דשם כל הימים שוין לטובה ורש"י פי' שנטילתו חשובה. ולריך פי' לפי' אמכס להכ"ל י"ל דקושי' קאי התם דלא חיישי' בלולב אהעברה מחמת שהוא בהול על ממוכו בלבד אלא במקום שיש לגזור ולאסור גם מטעם שמא ישכח ולכן ביום ראשון דאיתי' בגבולין מה"ת ואם יוליאכו למק"א גם שם יוכל לקיים המלוה שכוהגת בכ"מ והו"ל טעה בדבר מלוה ועשה מלוה לכן לא גזרו בה רבנן אבל בשאר הימים דליתי' בגבולין מה"ת ואם מותר ליטלו במקדש יש לחוש שיעבירנו ד' אמות בר"ה קודם שיכנוס למקדש ולאחר שיזכור לא יכנסנו למקדש וכמלא טעה בדבר מלוה ולא עשה מלוה:

ובזה

ובזה יש ליישב ג"כ מה שהקשו תוס' למה החמירו יותר בשופר מבלולב ולהנ"ל א"ש לפי שבשופר יש לחוש שלאחר שיחלל שבת יזכור ויסוג אחור ולא יזדמן לו עוד לקיים המצוה אבל בלולב כיון דאגבהי' נפק בי' וטעה ועשה מצוה פטור ואין לחוש אלא כמ"ש לעיל שאח"כ יעבירנו להליך ממנו ולכן לא חששו ע"ז במקום שיש ב"ד :

ומאי שהקשו עוד אמאי לאחר חורבן החמירו יותר בלולב מבשופר י"ל דקודם חורבן לא רצו לאסור במקדש דאין שבות במקדש אבל לאחר חורבן אם נהי' ביום ראשון יתירו גם ביום שני שלא ידעו החילוק בין א' לשאר הימים דבשלמא כל זמן שבהמ"ק קיים הי' ההבדל נראה וניכר שבשאר הימים לא הי' נוהג בגבולין אבל עכשיו לא ידעו לחלק ואין לומר דהוי גזירה לגזירה ז"א דאין זה אלא במקום שאין לגזור בהא הך גזירה כלל אלא אטו אידך גזירה אבל הכא באמת גם ביום ראשון שייכא האי גזירה אלא שלא רצו להחמיר מחמת שבטילתו השובה אבל עכ"פ אין זה בגדר גזירה לגזירה ועוד י"ל דודאי לאחר שישנו שם במקדש אין לחוש כלל שילך משם לבק"א ללמוד אבל בקיאין כי מי בקי יותר מב"ד דשם אלא החשש הוא קודם שילך לשם ילמוד אצל בקי וכ"ז שייך בלולב שצריך לקיחה לכאו"א ואין ש"ץ מוציא אחרים י"ח אבל בשופר יוצא בתקיעתו של שליח ב"ד ולמה ילמד לעצמו אלא דמשכח"ל לאחר שבא למקום הוועד ורואה שכבר תקעו וכיון שהוא שם הלא ימצא שם בקיאין ומובהקין ביותר ועוד בלולב צריך לולב של עצמו ויש לחוש שיוליכנו מביתו למקום הוועד אבל בשופר הלא ימצא שופרות במקום ב"ד ואיך יבוא לידי חשש :

ועל מה שהקשו תוס' אמאי לא גזרו במוצאי יו"כ י"ל עפמ"ש דאין לחוש להוצאה מרשות לרשות שיש לו היכר אלא אם ישנו כבר בר"ה והנה בשופר שכל יחיד ויחיד שאינו במקום ציבור חייב ג"כ לתקוע יש לגזור כהנ"ל ולא פליג רבנן בין ציבור ליחיד אבל ביו"כ אין חיוב אלא בציבור בין שהוא משום זכר ליובל שאינו אלא בציבור בין שהוא משום סילוק שכינה ובכל בי' עשרה שכינתא שרי' וציבור לא משכח"ל אלא בבית ואין לחוש להעברה דא"א אלא כשמוציאו מרה"י והא אית לי' היכרא :

ומה שתי' תוס' דלולב אינו אלא טלטול בעלמא ותק"ש מעשה חכמה וקשה הא לא נאסר משום האי טעמא אלא משום שמא יעבירנו אלא לפמ"ש לעיל א"ש דעי"כ שהוא מעשה חכמה ואסור בשבת דעלמא ואם נתיר בשבת זו יטעה לומר כר"ה שדוחה שבת לגמרי כדברי הפ"י ועפמ"ש לעיל בפירש"י מה שייך לדבר מצוה בו יש ליישב מה שהקשה מהרמ"פ אמאי לא גזרו שמא יתקן כלי שיר דבאמת בשופר עצמו לא שייכא כ"כ שמא יתקן שכל הקולות כשרים בשופר אלא שהוא בכלל גזירת [illegible]מעת קול של שיר ולא פליג רבנן ולפי [illegible]"ל משום אי' דקנן בעלמא לא הי' מבטלים

מצוה דאורייתא אלא משום יעבירנו דשייכא בהך מצוה עצמה :

סימן ל"ד

מגילה דף י"ד א' הכי הלל נמי נימא וכו' ר"נ אמר קרייתא זו הלילא רבא אמר בשלמא התם הללו עבדי ד' ולא עבדי פרעה אלא הכא הללו עבדי ד' ולא עבדי אחשורוש אכתי עבדי אחשורוש אנן וראיתי בח"ס או"ח סי' קל"ב מביא שיטת המאירי שכ' מי שהיה בדרך ואין בידו מגילה יקרא את ההלל נראה שפוסק כר"נ דאמר קרייתא זו הלילא וכ' עליו הח"ס דלא חשו הפוסקים להא משום שפסקו כרבא דהוא בתרא וס"ל דאין אומרים הלל כלל ולדידי ל"ע קצת לפי מה שהעלתי בסוגי' דטבילת כלי' בישוב דברי הרי"ף ע"פ מ"ש הרמב"ן ליישב בעל מנין המצות שמנה קריאת הלל בין המצות דאו' והשיג עליו הרמב"ם היתכן לומר שק"ה דאו' והלא דוד תקנו כמה מאות שנים אחר מתן תורה וע"ז מביא הרמב"ן איזה תוספתא להוכיח שק"ה דאורייתא אלא שמדאו' מחייב להודות לד' על נפלאותיו ורב טוב לבית ישראל ודי מדאו' בפסוקי הודאה באיזה נוסח שיאמרוהו אך אחרי אשר נעים זמירות ישראל ייחד ושר את השירה הזאת ברוח ד' אשר עליו ומלתו על לשונו אז ראו חכמז"ל כי הוא יפה אף נעים לבחור בו שיהא מצוי בכ"ע להודות ולהלל על כל נס ונס מעולם ועד עולם א"כ הר"ן דומה למ"ש הרמב"ם בהלכות תפלה שתפלה דאורייתא היא מקרא דלעבדו בכל לבבכם אלא שמדאורייתא יוצא בבקשה אחת קטנה בכל יום ומדרבנן תקנו שמונה עשרה ברכות על הסדר וזמנן תלתא בכל יום ומצלה קדם אלקא שמיא ולפ"ז הי' נ"ל ע"כ לומר דהא דפליגי דר"נ ורבא היינו דוקא לענין אי האי הלל שייך לנס פורים משום דאכתי עבדי אחשורוש אנן אבל לענין דמקרא מגילה במקום הלל עומד א"א לשום אדם לחלוק ע"ז דהא הלל דאורייתא ובמה יצא ידי חובת מצוה דאורייתא אלא שרבא ס"ל דהלל סתם שאנו דנין עליו בלא"ה אין לומר :

ובזה הוי א"ש גירסת מקצת הראשונים דגרסי מתקיף לה רבא דלכאורה מאי אתקפתא וכי כ"כ פשוט הוא עד שא"א לחלוק על האי תירוצא דקאמר והא עבדי אחשורוש הלא פשטי' דקרא לא לענין זה נאמרה (עבדי ד' ולא עבדי פרעה) ולהנ"ל י"ל דלהכי נאמר בלשון מתקיף משום דבאמת רבא אינו חולק על ר"נ דעכ"ל דמגילה במקום הלל עומד אלא דמתקיף על עיקר שקלא וטריא דשקיל וטרי מ"מ אין אומרים הלל הידוע דזה א"א לומר. עכ"פ לפי הנ"ל לשיטת הרמב"ן אי אין לו מגילה צריך לומר עכ"פ איזה הלל והודאה אלא דלר"נ יאמר הלל המצרי ולרבא יאמר הודאה אחת קטנה עכ"פ ואין לומר דמדאורייתא די אפי' באיזה מעשה נזכר הנס בלי אמירת הודאה כלל וא"כ די במשתה ושמחה ומשלוח מנות ומתנות לאביוני'

ו[illegible]

והנה גם בחג הפסח ישנו זכירת הרבה זכר ליציאת מצרים נקרא קודם שמחת החג והקרבת הקרבן ואכילת פסח מצה ומרור ואעפ"כ דן הרמב"ן ז"ל שאמירת הלל מצוה דאורייתא היא. וגם אין לומר שדמדאו' יוצא באמירת על הנסים דהא לא הוזכר בגמ' וגם אם לא אמרו אין מחזירין אותו ואפי' בפורים שחל להיות בשבת אם לא אמרו אין מחזירין אותו אע"פ שאין קורין בו את המגילה א"ו דמקרא מגילה לשם הלל והודאה תקנוהו ומי שאין בידו מגילה צריך עכ"פ לומר איזה הודאה והלל ולכה"פ על הנסים אם לא אמרו צריך לחזור וצ"ע:

והנה כעת אין ספר מצות ד' בידי אך נתעוררתי שאין דברי הרמב"ן אמורים אלא ביו"ט משום מועד ולא משום ניסא אך במס' עירובין דף י' ע"ב משמע דניסא ומועד בהדא מחתא מחתינהו ועיין חת"ס יו"ד סי' רל"ג:

סימן ל"ה

הלום ראיתי בחת"ס או"ח סי' קנ"ד מביא קו' אחת בשם שליח ציון בהא דאיתא במגילה בן עיר שהלך לכרך אם דעתו לחזור וכו' וקאמר בגמ' דילפי' מהא דכתיב היושבים בערי הפרזות שהוא מיותר ש"מ פרוז בן יומו קרוי פרוז ומדפרוז בן יומו קרוי פרוז מוקף ב"י קרוי מוקף והקשה הרב הנ"ל דאיצטרך היושבים למיגרא דאע"פ שאינו דר שם יב"ח ולא הוי בכלל אנשי העיר אלא מיושבי העיר דהו"ל ביושב שם ל' יום כדאמרינן בסנהדרין לענין עה"נ ובב"ב לענין מסים וארנונות ולעולם כל שהוא דר במקום אחר רק הולך ושב אע"פ שהוא שם בליל י"ד קורא כמקומו ולפענ"ד נראה דלענין מקרא מגילה צ"ל קרא למי שדר שם ל' יום שיקרא עמהם דפשיטא מילתא כיון שאין דינו כמקום שיצא משם דאפי' לענין מסים וארנונות הדין כן דאע"פ שאין צריך לשלם עדיין במקום שדר עכשיו ל' יום מ"מ גם במקום שיצא משם א"צ לשלם מה שהוטל עליהם ל' יום אחר יציאתו משם כמבואר שדין מקום שיצא משם אין עליו בשום אופן אלא לענין מס כל שאין דינו כאנשי מקום שהלך לשם אף שאיננו עוד ממקום שיצא מ"מ א"צ לשלם כאן אבל לענין מקרא מגילה כיון שבכל יום יצא מכלל אנשי מקום שיצא משם שוב מילא שקורא כמקומו אע"פ שאיננו מאנשי העיר קורא עמהם כל שאין עליו עכוב ממקום שיצא ומכ"ש לענין פרזי' כל שאינו מתחבר למקום אחר אפי' איננו ג"כ מאנשי העיר ההוא מ"מ קורא כפרזים דאפי' מי שהוא במדבר או בספינה קורא בי"ד וא"כ היושבים בערי הפרזות ל"ל וע"כ לומר דאפי' פרוז ב"י קרוי פרוז דכיון שיצא מל' יום שוב אין חילוק בין יום א' או יותר ואין לדחות דא"כ במוקפי' מנ"ל דהתם י"ל דאיצטרך קרא לל' יום דכיון דקרא בפרוז איירי ובפרזים צ"ל קרא אלא לבן יומו ולענין ב"י אין חילוק בין פרזים למוקפי' ובזה מדויק לשון הגמ' סברה הוא מדפרוז ב"י קרוי פרוז מוקף ב"י קרוי מוקף וצ"ל אריכות הלשון הול"ל יליף מפרזים אלא כהנ"ל דלכאורה יש לחלק בין פרזים למוקפים דלענין פרזים כל שאין דינו כמקו' שיצא משם אף שאיננו גם מאנשי העיר שהלך לשם מ"מ קורא כפרזים כרוב העולם אבל לענין מוקפי' אין קורא בט"ו אלא מי ששייך למוקפים ולפ"ד זה כוונת רש"י ז"ל בד"ה מנ"ל דמשום האי יומא חשיב כוותייהו ולהנ"ל בא להטעים קושי' הגמ' דמש"ה פריך מנ"ל ולא פשיט לי' דמוקפים יליף מפרזים משום דגבי מוקפים אין קורא עמהם אלא אם חשיב כוותייהו משא"כ בפרזים וע"ז משני סברה הוא מדפרוז ב"י קרוי פרוז וכו' כלומר דבשלמא אי הי' צריך עכ"פ ל' יום כדי שלא יהא שייך עוד ליושבי העיר שיצא משם לא הוי מצי למילף מוקפים משם דהוי' אפשר לחלק דפרזים די מה שנעתק ממקומו ושוב קורא כמו במדבר אבל במוקפי' צריך דווקא י"ב חודש שייך לאנשי העיר אבל כיון דמקרא מוכח לענין פרזים דאפי' ב"י ממש שלא נעתק עדיין כלל ממקומו הראשון ושייך עוד לכרך מוקף שיצא משם ואעפ"כ קורא בפרזים כפרזים א"כ ע"כ לומר דכאן לענין תלוי רק ביומו היכן הוא א"כ הא וודאי סברה דלענין זה אין חילוק בין פרזים למוקפים ומדפרוז בן יומו קרוי פרוז גם מוקף ב"י קרוי מוקף ולפענ"ד הוא דבר נכון בעזהי"ת ועי' בחו"מ סי' קס"ג בסמ"ע ובש"ך שם דלענין מס כל שהוטל אחר ל' יום משיצא משם אין חייב בו והוא יסוד נכון למ"ש לעיל ודו"ק:

וראיתי קושי' על מ"ש הר"ן בכרכי' שהן ספקות דקורין בשניהם וכתב בשם הגאונים דאזלינן בתר רוב עיירות דעלמא וא"צ אלא בי"ד והקשו הא הו"ל קבוע וכ"כ דאין כוונת הר"ן דאנו דנין העיר המסופקת שהיא מן הרוב אלא שכיון שיש בה ספק א"כ דינו כמו שאינו יודע אם הוא מעיר פרזי או מוקפת חומה וכמו שהיא במדבר שקורא כרוב העולם וכן יש ליישב בזה קו' מהרש"ל הובא בטו"ז ומג"א בסי' תרפ"ח על פסק דילן ע"ש *):

ב"ה

*) הגהה הנה בזה יש לדון אם קבוע כזה שאינו ניכר ואין ברור אם יש במדינה הזאת מוקפת חומה מימות יב"נ אם מקרי קבוע ובודאי לפי מה שהבין הש"ך בסי' ק"י ס"ק י"ד בדברי הר"ן יש לומר שאף שאינו ניכר מ"מ כיון שהוא מובדל בפני עצמו קבוע מקרי אמנם המעיין בדברי הר"ן שם בחולין יראה שמיירי בקבוע ניכר ממש רק בעת שלקח לא נודע האיסור וא"כ י"ל דאדרבה להר"ן דס"ל דקבוע חידוש הוא ואין לך בו אלא חידושו היכא שגילתה תורה דומיא דערב וקם לו דשם ניכר הקבוע במקומו ולפ"ז נימא אף הכא דהר"ן לשיטתו דקבוע חידוש הוא ובאופן זה שאינו ידוע ל"ח קבוע:

סימן ל"ו

ב"ה ב' בא תרמ"ו אר"ד יע"א.

יצ"ו ה' את ברכתו חיים ושלום וכ"ט לאהובי ידידי הרב המופלג. חו"ב בחדרי תורה מלא ברכת ד' דבר ה' זו הלכה יראת ה' היא אוצרו כקש"ת מה"ו **מאיר כ"ץ** בשבת תחכמוני בעיר וואלעכדארף יע"א.

אחדשה"ת הנני להודיעו דעתי (א) ע"ד אשר אירע יא"ל בעש"ק. הנה דעתי נוטה לקבוע הלכה כדעת המהרש"ל ולפענ"ד המעיין בפנים בתשו' מהרש"ל יראה דהשגת הטו"ז לק"מ והטו"ז שינה קצת לשונו וז"ל כך נהגו כל רבותינו להשלימו אכן קבלתי שאם התענית הראשון איקלע בע"ש אז המנהג שלא להשלים ונראה שיש טעם לקבלתו דיום שמת בו אביו חשוב כנדר כמ"ש מהרי"ק בכתביו אף כי לא נהיגי כוותי' וכו' ומה"ט אין פורעין כיון דטעמא דקבל עליו התענית מחמת ריע מזלי' וא"כ בשבת ליתא להאי טעמא ומ"מ התענית הוא משום נדר וכו'. ע"כ והרואה יראה דקו' הראשונה של הטו"ז לק"מ דחילוק גדול יש בין שבת לע"ש דהרי בשבת ליתא לטעמא דתענית יא"ל משום ריע מזלי' משא"כ בע"ש אף שמוך לחשיכה וק"ל אבל בלא"ה ג"כ לק"מ דוודאי כל הנודר אדעתא דמנהגא נודר ובשבת אין מנהג כלל להתענות והו"ל כאילו התנה בפי' אבל בע"ש בכניסת השבת מאן מפיס דמנהג מבורר הוא שלא ליכנס בשבת בתענית אדרבה הרי נחלקו בזה אבות העולם וכיון שאין כאן מנהג מבורר ממילא אל עליו הנדר ומ"ש מהרש"ל בסוף התשובה והא ראי' אפי' מי שקבל עליו התענית סתם בע"ש מחויב להשלים כוונתו לתרץ שלא תאמר כיון דאדעתא דמנהגא נודר סתמא כפירושו שעל ע"ש לא נדר להתענות עד צאת הכוכבים ע"ז מתרץ דזה אינו דא"כ למה המקבל תענית סתם מחויב להתענות עד צ"כ אלא וודאי אין זה ברור שדעתו לכך ואע"ג דאנו בתר רמ"א גרירין דתענית יחיד אין צריך להשלימו כמ"ש רמ"א מ"מ עדיין לא נסתר דינו של מהרש"ל בנ"ד דשאני היכי שהיא מקבל עליו התענות בע"ש ממש אז אין דעתו להשלימו (ואפשר שבאמת אין דינו שלא להשלים אלא דבתר דקיימ"ל כן להלכה ומסתמא כוונתו כדין וכהלכה) אבל מי שקבל בנדר להתענות יא"ל בא' מימות החול ולא עלה על דעתו ע"ש כלל אין זה כהתנה בפי' ומהרש"ל הביא ראי' לדבריו במכ"ש אבל באמת אי לא הא ג"כ קיימא הא והנה המג"א בסי' רמ"ט סק"ח פי' כן גם דברי הרמ"א בסי' ת"ב ביו"ד ואין לנו אלא כ"ש המובא במחצית השקל שחולק בפי' דברי הרמ"א ואפשר שיותר נוח לפרש כן מצד דיוק לשונו כמובן ומ"מ המג"א העיד שכך כוונתו והדעת נותן כן מאחר שהמהרש"ל העיד שכך קיבל מכל רבותיו איך אפשר שהרמ"א חולק אכל הנ"ל ולא יביא דבריהם כלל ובפרט שמהרש"ל מדין נדר נגעו בה ולפענ"ד נדר חמור יותר מדין ת"ל והרי בת"ל הכריע הרמ"א ג"כ להשלים מיהו הא וודאי פשיטא מי שאכלו לבו בסוף יום תענית עדיף להתיר נדרו ולטעום מידי קודם קבלת שבת ויוצא ידי שניהם:

(ב) **וע"ד** המורים בנמצא נקב בעור החיצון ולא הפנימי כך קבלתי מאמו"ר הרה"ג זצ"ל שקבל כן מרבותיו להכשיר וכן ראיתי מכמה מורים מומחים ומובהקים ובאמת טעמא בעי דלכאורה צדקו דברי הגאון מהר"ם ש"ק זצ"ל כיון שאין ניכר ריעותא לא בעור האווזא ולא בקרום פנימי דוושט אמור רוב הנבלעים דרך הוושט הן נבלעים ושוב לא הוי ס"ס מעליא מ"מ נאמר שכך פשטה הוראה מפי גדולי עולם צריכין אנו לומר דקו בהו רבנן בהאי מלתא ואשכחו דלא מחמת קוץ הוא ובאמת מעולם נפלאתי על הני גידין לבנין שנמצאו בעור החיצון קרוב לרוב הוושטין לפי אומדן דעתי וכמו זר נחשב דהני נתקרעו כולם ע"י קוץ ולפעמים מתקרע כ"כ עד שאין לו מקום במה להאחז כלל בשעה שנקרע ומהתימא שמיעוט דלא שכיח הוא שימצא כנגדו נקב גם בעור הפנימי ואם איתא שנתרפא הפנימי כ"כ ע"ד שאינו ניכר וכמה פעמים ממש עדיין ניכר הקרע בעור החיצון ובשום מקום לא נראה ריעותא לא בעור האווזא ולא בפנימי שבוושט וודאי קמו בהו רבנן דלא מחמת קוץ הוי:

והנה הגיעני ספר דברי יוסף על יו"ד חיברו הרב הגאון דק"ק פ' לאדאן נ"י וראיתי מקיים ג"כ פסק זה להתיר גם עמד שם על הסתירה שעמד מעכ"ת וכו' שהמעי' בפמ"א יראה דלק"מ דבאות י"ב מיירי דנקב מפולש בפנימי וקמ"ל דחיצון ביש בו לנקב לא מגין והנה כמו ללילי ערב והגיע עת מנחת ערב מוכרח אני לסיים מכתבי בברכת חיים ושלום וכט"ס כאו"נ ונפש הוה"כ בלונ"ח הק' שמואל ראזענבערג:

סימן ל"ז

ב"ה אור"ד ד' ויחי תרס"ה לפ"ק.

שלום וכ"ט לידידי הרבני המופלג בתו"י חו"ש הנגיד מו"ה ירמי' שטערן נ"י:

מכתבו היקר הגיעני בזמנו והיות שאין אני בקי הבריאה בע"י ע"כ אשיבהו בקצרה כי המנהג הזה שלא לאכול כלל קודם תפלת מוספים הוא מנהג ותיקון ובכ"מ ראיתי ת"ח יראי ה' מתפללים מוסף קודם אכילתם והיתכן למחות ביד מי שרוצה להחמיר ע"ע ולעשות ככ"ע וגם בש"ע לא היתיר רק טעימה ומי הוא זה שמדקדק בכך שלא לאכל לשבעה. ומה שמביא מעי' ממהש"ק סי' רפ"א אינו ענין לכאן שהרי במקום שאין קורין בתורה מיד בלא"ה אינו דומה לתמיד והפסק בין שחרית לקה"ת וודאי לאו משנת חסידות היא דקה"ת שייך לשחרית ובקצת מקומות הנהיגו כן הרבנים בימות הקיץ כדי לקרות ק"ש בזמנו ושיבא החת"ס מנהגם אבל בקהל פ"ב לא ידעתי שום בהכ"נ שעושין הפסק בין שחרית לקה"ת ומוסף ובאמת בזמנינו לפי מה שידעתי זמן תפלת השכמה בקהילות בקיץ גם ק"ש בזמנו

בזמנו אין קורין זה וזה לא עלתה בידם ועפ״ז הי׳ ראוי׳ להחזיר העטרה ליושנה אשר המנהג הוא מעולם לאחר קלת תפלת שחרית בשבת כמו בשעה שביעית או חצי שמינית בימות הקיץ הכל ביחד ולקרות ק״ש בלא תפלה דבשבת אין קפידא כ״כ לסמוך גאולה לתפלה כמבואר בש״ע סי׳ קי״א אך קשה לשנות מנהגם במקומות ההם מאחר שכבר הורגלו להקדים פת שחרית קודם קרה״ת וא״כ אין עושים דומי׳ דתמיד ושוב אין קפידא במה שאין עושין הפסק בין שחרית למוסף ואין למחות בידם בשביל עולה כ״ד אבל גם לעומת זה מה שאותן המהדרין הולכים לביתם ומניחים ליבור בשעה שעוסקים עדיין בתפלה לא יפה הן עושין ועניית אמנים קדושה עם הליבור שכרו גדול מאוד וגם הוא כעין זלזול לליבור בשעה שעוסקים במלוה שמחויבים לנהג בהם כבוד מלד הדין ואי משום ביטול תורה אפשר לעיין בשעה זו במפרשי התורה וזה עלתה בידם ומלד הולשתי וטרדתי קלרתי באמרים ואומר שלום מנאי ידידו דו״ש הק׳ שמואל ראזענבערג:

סימן ל״ח

תשובה ע״ד שו״ת נטע שורק או״ח סי׳ ח׳.

ב״ה או״ד ג׳ לך לך תרס״ד לפ״ק.

שלום וכ״ט יד״נ הרב הגאון המפורסם עה״י פה״ח לדיק ונשגב כש״ת מו״ה **שמעון פאללעק** נ״י אבד״ק **בעלענאש** יע״א:

יקרתו הגיעני ותמהני מה מלא הד״ג בי לשאול הסכמתו בדבר הלכה ידעתי מך ערכי כי אינני ראוי לעמוד במקום גדולי׳ אך מפני כבודו מוכרח אני להשיב עכ״פ הנה מאז אשר נתעורר ענין זה בק״ק קעזמארק הי׳ כ״ל שאין ראוי לשנות ולהתפלל על אותן המתים דרך כלל מטעם שהעיר גם הד״ג נ״י אולי בין אותן המתים ישנו רשעים כאלו שבשביל רשעתם נדחת התפילה ומפסידים עי״כ הנשמות הכשרות וגדולה מזו אמרו בר״ה ע״ז מלך נכנס תחלה מקמי דליפוש חרון אף והגם שיש לחלק דהתם בשעה שדנן אותן מ״מ בעו״ה בזה״ז הלא יש בעולם ג״כ רשעים שנידונין לדורי דורות ואינם בכלל משפט רשעים בגיהנם י״ב חודש ועוד דהתם בר״ה קאי בזה אחר זה אבל לענין שנדחית ואינו מתקבלת תפלה הכלולה לכולם בב״א יש לחוש טפי:

ומ״ש הדר״ג נ״י כנגד זה מנהגי׳ דשבת שלריך לכלול בתוך שארי חולי ישראל לפענ״ד אינו ראי׳ משם דהרי אינו מזכיר שום חולי בשמו שיתעורר הדין ע״כ וכמדומה לי שמקפידין שלא להתפלל על שני חולאים ר״ל בב״א בהזכרת שמותם ועוד בתפלה על הרשעים המתים יש לחוש יותר מעל החיים שעדיין מחכים לו לתשובה ע״כ הי׳ כ״ל שלא לשנות מאשר נהגו מקודם להזכיר כל אחד בפ״ע:

אך עתה התבוננתי במכתב מהדר״ג נ״י שכי שיש לחוש ע״י אריכות שיבוא בחלר בהכ״נ איזה חשש פריצה בין אנשים ונשים וכבר ראו עיני הדר״ג א״כ בוודאי אינו רשאי להאריך במקום שאמרו לקלר וניחא להו שלא יבוא ח״ו איזה כדנוד עבירה ע״כ ואיך יתפללו עליהן. ובעל הרחמים יסתירו בסתר כנפיו לעולמים. והלא אמרו חכמז״ל כל שחבירו נענש ע״י אין מכניסין אותו במחילתו של הקב״ה ועי׳ מהר״ם שי״ק יו״ד סי׳ ש״ג שלירוף כעין זה להתיר מה״ט לפנות עלמות דנוחין להו בבזיונם כדי שלא יענש חבירו ע״י ולגדקה תחשב להם ובעל הרחמים יקיים במהרה אמונתו לישני עפר וימהר גאולתינו ויקבץ נדחינו כאוס אוה״נ דש״ת

הק׳ שמואל ראזענבערג:

סימן ל״ט

ראיתי בספרו של לדיק עתק הגאון החריף הכפלא מו״ה משולם טיסמעניץ ז״ל שמביא שם הלכה מחודשת מפי הגאון בעל כו״פ זלה״ל שאם נתערב ביום א׳ ש״פ חמץ משהו וכאשר מ״מ ביו״ט אחרון ש״פ מותר ממ״נ אם הי׳ אז יו״ט היום חול ותערובת משהו שעבר עליו הפסח מותר לכ״ע ואם היום יו״ט הי׳ אז חול וכתבטל קודם הפסח ומותר אפי׳ בפסח עלמו והוא סתר הוראה זו ע״פ פלפול חריף ועמוק כדרכו בקדש ובהשקפה ראשונה עלה בדעתי דבר פשוט כנגד הוראה זו דהנה כתבו הראשונים דאפי׳ למ״ד קק״ב ולא אמרינן חוזר וניעור מ״מ היינו דוקא היכי שנודע התערובת מקודם ונתבטל כבר שהידיעה סיבת הביטול ולכאורה לפ״ז הי׳ הדין כן גם לענין תערובת חמץ לא בלא קה״פ דלא אמרינן חוז״נ דהוי ג״כ דוקא בנודע קה״פ אך ז״א דדוקא באיסור שנתערב בהיתר בעי׳ שנודע ונתבטל כדי שנאמר שכבר ילא הדבר בהיתר ושוב אינו חוזר ונאסר אבל חמץ קה״פ היתר הוא ומאחר שנתערב אף שלא נודע מ״מ לא בא לכלל איסור מעולם וכ״ז היכי שנתערב קה״פ אבל אם נתערב ביום א׳ דפסח אף אם נאמר אח״כ ממ״נ לא מהני כלום דאם נתפוס שהי׳ אז חול ועכשיו יו״ט אינכו מותר מטעם תערובת קה״פ דאף אי קמי שמיא גלי׳ שהי׳ אז חול מ״מ אכן לא הוי ידעי׳ ולא נודע מקרי ולא ילא הדבר בהיתר וקו״פ התערובת הי׳ איסור שכבר קדש היום ולפ״ז יש מקום לחדש הלכה אחרת דאם נתערב בע״פ אחר שש אף שגם בזה מהני הביטול ולא נאמר חוז״נ מ״מ דוקא בנודע אז התערובת כיון שכבר הי׳ עליו שם איסור כשהי׳ בעיני׳ והו״ל ככל איסור שנתערב בהיתר דאמרינן קק״ב ועדיין הי׳ מקום לחלק בין קק״ב שנותסף אח״כ איסור ומשו״ה בעי׳ יודע דוקא לאפוקי בכ״ד שלא ניתוסף כלל הלא שהזמן נתחדש בחומר שבו מ״מ לא נראה לי לחלק בהכי דוודאי עיקר הטעם שילא הדבר בהיתר והא כל אנפין שוין:

מתני׳

סימן מ׳

ריש מס׳ חולין

מתני׳ הכל שוחטין ושחיטתן כשרה חוץ מחש״ו וקמקשה בגמ׳ הכל שוחטין לכתחלה ושחיטתן כשרה דיעבד ומוקי לה רבה בר עולא דהכא קתני הכל שוחטין ואפי׳ טמא בחולין מאי למימרא בחולין שנעשו על טהרת הקודש וקסבר חולין שנעשו על טהרת הקודש כקודש דמי כיצד הוא עושה מביא סכין ארוכה ושוחט בה כדי שלא יגע בבשר ובמוקדשין לא ישחוט שמא יגע בבשר ואם שחט ואמר ברי לי שלא נגעתי שחיטתו כשרה חוץ מחש״ו דאפי׳ דיעבד בחולין נמי לא שמא ישה׳ וכו׳ וכלן ששחטו האי איכימא אחש״ו עלה קאי ואם שחטו נ״ל ומסיק לבסוף דאטמא במוקדשים קאי וברי אין כאן דליתא לקמן דכישייל׳ ע״ב סוגי׳ הגמ׳ :

והרמב״ם פרק ראשון מהלכות פסולי המוקדשין כתב בלשון הזה כל הפסולין לעבודה מותרין לשחוט קדשים לכתחלה ואפי׳ ק״ק חוץ מן הטמא שאינו שוחט לכתחלה ואע״פ שהוא חוץ לעזרה ופשט ידיו ושחט בעזרה גזירה שמא יגע בבשר ואם עבר ושחט הזבח כשר עכ״ל. וקו׳ העולם מפורסמת על הרמב״ם דאמאי לא אמר אם עבר ושחט ואמר ברי לי הזבח כשר דרבה בר עולא לא קמכשיר בדיעבד אלא בדאמר ג״כ ברי לי וכו׳ואת׳ להדיא בגמ׳ :

ולפענ״ד נראה ליישב דהנה התוס׳ בד״ה דליתא קמן דכישייל׳ הקשו על מאי דמשני בגמ׳ דליתא קמן דהלא עזרה רה״ר הוא כדאמר בפ״ק דפסחים והי׳ לנו לטהר מספק דספק טומאה ברה״ר ספיקו טהור ואי איירי בבמה אתי שפיר דבמה רה״י הוא עכ״ל ולכאו׳ אין דבריהם מובנים דמה תועלת יש כאן אי איירי בבמה הלא הבמות אסורין ומוכרחים אנו לתרץ דכוונת התוס׳ כך הוא משום דפלוגתא דתנאי הוא אי קדושה ראשונה קידשה לשעתה וקידשה לעתיד לבא ומשילא הבמות אסורין או קדושה ראשונה קידשה רק לשעתה ומשילא הבמות מותרין ורבה בר עולא סובר כמ״ד דקדושה ראשונה קידשה לשעתה ולא קידשה לעתיד לבא ולפי זה לא תקשי כלל על הרמב״ם דהרי הוא פוסק להדיא כמ״ד קדושה ראשונה קידשה לשעתה וקידשה לעתיד וע״כ לא מיירי כאן בבמה אלא בקדש בעזרה ועזרה רה״ר הוא כקושי׳ התוס׳ וספיקו טהור אפי׳ בלא אמר ברי לי נמי טהור דרבה בר עולא לשיטת התוס׳ דסביר׳ לי׳ קדושה ראשונה לא קידשה רק לשעתה ומשילא הבמות מותרין ואיירי כאן בבמה הוצרך לומר ג״כ ברי לי דהוי לי׳ ספק טומאה ברה״י אבל הרמב״ם לשיטתו דפסק כמ״ד דקדושה ראשונה קידשה לשעתה וקידשה לע״ל ממילא דלא איירי כאן בבמה אלא בעזרה ורה״ר הוא ולכך אפי׳ לא אמר ברי לי נמי סגי מלד ספק טומאה ברה״ר ספיקו טהור וניחא הכל בס״ד :

מתני׳ הכל שוחטין ושחיטתן כשרה ומוקי לה אביי דהכי קתני הכל שוחטין אפי׳ כותי בד״א כשישראל עומד ע״ג אבל יוצא ונכנס לא ישחוט ואם שחט חותך כזית בשר ונותן לו אכלו מותר לאכול משחיטתו וכו׳ ומקשה בגמ׳ וכלן ששחטו אהיי׳ איכימא אחש״ו עלה קאי וכו׳ אלא אכותי הא אמרת כשישראל עומד ע״ג שחיט אפי׳ לכתחלה קשי׳ אמר רבא ויוצא ונכנס לכתחלה לא והתנן המניח כרי בחנותו וישראל יוצא ונכנס מותר התם מי קתני מניח המניח קתני דיעבד ולא הבנתי מאי משני הגמ׳ דלא תקשי לאביי דהכא המניח קתני דיעבד דלא שמכינן הלא בדיעבד הלא אביי אף בדיעבד הכר א״כ חותך כזית בשר ונותן לו ואכלו והתוס׳ הרגישו בקושי׳ ז׳ ודחקו עצמן דלאו לשנויי אליבא דאביי קאתי אלא בא להקשות על דברי רבא שמדקדק מכאן דאף לכתחלה שרי אבל הנראה בעיני ליישב דהנה הרב בעל פנ״י הקשה קושי׳ עצומה מאי עלה בדעתו של רבא להקשות מהמניח כרי בחנותו דמדקמכינן התם איוצא ונכנס אף לכתחלה ולכך ג״כ יש לנו לסמוך איוצא ונכנס דמה ענין זה לזה דהלא יין נסך שהוא רק מדרבנן ובמילי דרבנן סמכי׳ שפיר איוצא ונכנס אבל כאן דמיירי מדברים שהן מדאו׳ מי יימר דסמכינן איוצא ונכנס ע״ש ולפי דעתי נראה דכ״ש הוא מהתם דהלא העכו״ם חשידי אלפני עור לא תתן מכשול דהם דורשים הקרא רק כפשוטו ואפ״ה סמכינן התם איוצא ונכנס אף דהוא רק דרבנן כ״ש כאן בשחיטה שהוא מדאו׳ דשפיר מהני יוצא ונכנס אפי׳ לכתחלה ובדרך אחר יש ליישב כך דהחילוק שהוא בין דאורייתא ובין דרבנן דבדאו׳ אזלינן לחומרא ובדרבנן לקולא דחילוק זה אינו אלא בשכבר נעשה מעשה בזה אזלינן שפיר במילי דרבנן לקולא אבל לעשות ספק דרבנן לכתחלה בידים לענין זה לא מהני מה שהוא רק מדרבנן דלענין לכתחלה כך לי דרבנן כדאו׳ וכן כ׳ מהרי״ט שאין עושין ספק דרבנן בידים ומובן דבריו ע״פ מה שכ׳ התוס׳ דלכתחלה אין לנו לעשות ספק ספיקא ומע״פ מה שכתב הרשב״א בשם הרא״ה דספק דרבנן הוי מטעם ס״ס עכ״פ היוצא לנו מזה דלענין לכתחלה אין נפקותא בין דאורייתא׳ ובין דרבנן ממילא לפ״ז דלא קשה מו קושי׳ הרב בעל פ״י דאמאי מדמה אותם רבא הלא יי״ם הוא רק מדרבנן דהלא שפיר מדמה אותם רבא משום דלענין לכתחלה אין נפקותא בין דאוריי׳ ובין דרבנן כדאמרן ולכך ג״כ פי׳ לנו לסמוך איוצא ונכנס אפי׳ לכתחלה וע״ז הקשו בגמ׳ על דברי רבא דאכתי האיך מדמה אותם בשלמא אי הוי שרינן התם לכתחלה שפיר מדמה אותם דכך לי דרבנן כדאורייתא׳ אבל התם המניח קתני דיעבד ולא סמכינן התם איוצא ונכנס אלא בדיעבד ולענין דיעבד שפיר יש נפקותא בין דאורייתא׳ לדרבנן ולכך אין ראי׳ מהתם דביין נסך שהוא מדרבנן סמכינן שפיר איוצא ונכנס בדיעבד אבל כאן שהוא מדאורייתא׳ אין ראי׳ לסמוך אפי׳ בדיעבד כדברי אביי ממלא לפ״ז דהגמ׳ משני שפיר אליבא

אליבא דאביי ולא קשה כלל קושי' התוס' וקושי' הפנ"י בס"ד:

סימן מ"א

ב"ה יום ב' ער"ח אדר שני תרל"ח לפ"ק פה טשאבא יע"א.

ברך לקחתי וברך לו אשיבנו לכבוד ידיד נפשי ה"ה הרב המאה"ג מעוז ומגדל חריף ובקי בעל פיפיות ערוגת הבשם צדיק ונשגב השלם במעלות ומדות איש חמודות כש"ת מו"ה וכו' וכו'. . . .

מאשר יקרתי בעיניו נתכבדתי בנועם זיו יקרתו ונקלותי עוד מזאת אשר שם עיניו ולבו עלי לטובה כל הימים להיות שמי חקוק בזכרונו לשגר לי כוס של ברכה מלא ברכות ד' ואנו מה נענה אבתרי' הנה כי כן יבורך גבר בגוברין בברכה משולשת בני חיי ומזוני יעמוד חי לפני ד' לשבת באוהל של תורה ימים רבים וצאצאי מעיו לפניו ירבו כחול ימים וכסאו יהי' נכון עד עולם:

(א) **ואשר** בטובו הודיעני רומעכ"ת שתמה על דברי התוס' חולין דף יו"ד ע"ב בתוס' ד"ה ודלמא אין להקשות היכי מוכח וכו' דבכ"ע טעמא הכתוב אפי' הוי רה"ר וכו' ותמה פר"מ דהא כל מה דהוי סוטה גזה"כ היינו אי אזלינן בעלמא בתר חזקה ובסוטה ברה"י ל"מ חזקה מדעשאה הכתוב כוודאי דאי הוי וודאי מוכח דלא אזלינן בתר חזקה דאל"כ לא הו"ל להיות וודאי טמאה אף בדאיתרע חזקתה וכמ"ש תוס' דף ט' ע"ב ואז אמרינן דווקא רה"י ולא רה"ר אבל השתא דקיימי' בס"ד דלא אזלינן בכ"מ בתר חזקה ולא הוי שום חידוש בסוטה למה נחלק בין רה"י לרה"ר ימחול לעיין ברא"ם יוסף לעיל דף ט' שהוכיח מלשון רש"י דהא גופא אשמעינן קרא או הלכתא דס"ט ברה"ר טהור ולא משום דסוטה חידוש הוא אמרינן אין לך בו אלא חידושו מה התם רה"י אף כ"מ לאפוקי רה"ר דנשאר בסברה החילוקה אלא דיש לנו ממש ילפותא ע"ז דס"ט ברה"ר טהור או הלמ"מ וכן משמע ג"כ לשון רש"י לקמן דף מ"ג שכתב בין לענין טומאה בין לענין טהרה והדבר מוכח מתוכו לפענ"ד דאל"כ אלא דאמרינן כיון שגילתה תורה חידוש בסוטה למעט בחידושא עדיף דדוקא באופן דמיירי קרא התינח ללמוד משם דלא ניזל גם ברה"ר בתר חזקה דזה הוי חידוש שפיר אמרינן אין לך בו אלא חידושו ועדיין מנ"ל דאף היכי דליכא חזקה כלל דטהור ברה"ר דמה שטימא הכתוב ברה"י היכי דאין כאן חזקת טהרה כלל אין בו שום חידוש א"ו דיש לימוד ע"ז דס"ט ברה"ר טהור לגמרי אף בדליכא חזקה:

וא"כ יש מזה קו' לקושי' מעכ"ת השתא ומה לפי המסקנא דאזיל בתר חזקה וליכא למימר דמה שחילק הכתוב בין רה"ר היינו רק לענין חידושא ברה"י ל"מ חזקה מ"מ אמרינן דלגמרי טיהר הכתוב ברה"ר מכ"ם לפי הס"ד דלא אזלינן בתר חזקה וודאי דלא בא הכתוב להורות רק דברה"ר טהור לגמרי ואפשר שכוונת פר"מ על קושי' תוס' דלמא מיירי קרא ברה"י דס"ט ברה"י וכוונתו להקשות אי לא אזלינן בתר חזקה למה לן קרא כלל ברה"י ומ"ט נקטו בדבריהם דווקא ס"ט ברה"י הנה מאחר שאין הכרע בתוס' אי סוברי' כדעת הרמב"ם או הרשב"א כאשר האריכו זה בכה וזה בכה א"כ נוכל לומר דתוס' הכא אזלו בשיטת הרמב"ם דס"ד מה"ת להקל והוצרכו לנקוט בדבריהם ס"ט ברה"י דבזה חידשה תורה ס"ד לחומרא אך עדיין קשה לשיטת הרשב"א ושיטתו למה לן קרא דס"ט בסוטה אסור וכן בטומאה תיפק לי' דבכל איסורין הדין כן ואין לומר דלא נצרכא אלא לדיוקא הא ברה"ר טהור דא"כ למה הוצרך ר"א ור"י בסוטה דף כ"ח למר ד' ולמר ג' קראי וגם ר"י יליף כהונה בק"ו ולפ"ז מאי ק"ו דקרא לא הוצרך אלא לטהרה בעלמא לפי המסקנא דאזלינן בתר חזקה ניחא דצריך קרא שספק כוודאי ולא אזלי' בתר חזקה אבל לס"ד דלא אזלינן בתר חזקה קשה וא"כ נילף חזקה מהתם דאי ס"ד דלא אזלינן בתר חזקה ס"ט ברה"י דכתבה תורה למאי הלכתא הא בכ"מ ספיקא דאורייתי' לחומרא והוא לכאורה קושי' גדולה:

ונלפענ"ד דהנה הרמב"ם יליף מספק ממזר דספד"א לקולא והחולקים עליו אפשר ליישב דה"ט דלא ילפי' מהתם משום דגבי שתוקי איכא חזקת כשרות דאם ואליבא דמאן דאית לי' מאן דמכשיר בה מכשיר בבתה ומספק קהל נמי לא יליף דאמרי' לאידך גיסא דספק קהל חידוש הוא דהוי וודאי איסור כיון דשתוקי אית לי' חזקת כשרות ומותר במנזרת וכ"ז לפי האמת דאזלינן בתר חזקה אבל לס"ד דלא אזלי' בתר חזקה והוי ספק ממזר לכ"ע ספק איסור ואז אפי' להרשב"א הוי הדין דספק דאורייתי' לקולא וא"כ שפיר איכא למימר דהוצרכי' ס"ט ברה"י משום דבכ"מ לקולא וזה לפלפולא בעלמא אבל האמת אגיד ולא אכחיד תחת לשוני כי בהשקפה ראשונה כקרוא איש יהודי שנים ושלשה דלתות אמרתי אני בלבי דאף לס"ד אילטריך ס"ט ברה"י לעשותו כוודאי למלקות בסוטה ולשרוף תרומה וקדשים גבי טומאה וגם לפי המסקנא צריכין לומר כן דהחידוש הוא רק מה שעשאה כוודאי דאף דאזלינן בתר חזקה הלא גבי סוטה אתרע לה חזקה ואין חידוש וגם לא מוכח דלא מהני חזקה שם רק במה שעשאה כוודאי כמבואר כ"ז בתוס' דף ט' אך ראיתי שכ' כן פר"מ בעצמו בסוף דבריו וכ' שהוא דוחק לכן נטיתי מדרך זה אבל באמת לא ידעתי מאי דוחק יש בדבר ואפשר שלא ירדתי לסוף דעתו בכוונת קושי' ובנה דבריו על איזה הקדמה דפשיטא לי' למעכ"ת ונעלמת ממני וסמך על המבין ואני לא אבין ואם יכבדני מעכ"ת כאשר הבטיחני להודיע לי פירושו בדברי תוס' ר"פ אלו טריפות ימחול לפרש שיחתו אם שגיתי בהבנותם:

(ב) **ומה** שהקשה רומעכ"ת על דברי תוס' דף מ"ג ע"ב בד"ה קסבר עולא שהקשו

שהקשו וכיונו נשחטה הותרה וכ״ת שנולד ספיקא מחיים ומחזקים מאל״ת הא אמר רבה וכו׳ והקשה פר״מ דהא לדברי רש״י אין מקום לדבריהם דכיון דרש״י ס״ל דבהמה בחיי׳ בחזקת איסור אבמה״ח וכי׳ ע״כ דל״ל ר״ה הא דרבה ולק״מ אלא לשיטתם דהיינו איסור שאינו זבוח וא״כ לא צריכין כלל לכללא דמחזקי׳ מאל״ת דהא מה״ט כדו התוס׳ בשבועות כ״ה מפירש״י ולא הבנתי דבריו דהתם קאי בהמה בחזקת איסור עד שיודע במה נשחטה והתם אין אנו צריכין להחזק מאיסור לאיסור כיון שאם אירע פסול בשחיטה עדיין איסור שאינה זבוחה רמי׳ עלה אבל הכא בדברי תוס׳ שאין כאן פסול בשחיטה רק ספק טריפה וזה איסור אחר ואיסור שאינה זבוחה אזדא לה הכה צריכין אנו להחזיק מאיסור שאינו זבוח לאיסור טריפה וזה הוי וודאי מאיסור לא׳ וזה פשוט מאוד אם לא שיש קיצר בלשון כ״ת:

ולפענ״ד יש מדברי תוס׳ הללו ראי׳ לשיטת הפלתי דנקובת הוושט כיון דנבילה הוי פסול בשחיטה ולא אמרינן נשחטה הותרה דהנה המדקדק בלשון התוס׳ יראה כפלאות דפתח בתרתי בספק דרוסה וחוששין שמא הבריא וא״כ קושייתם אתרוייהו וקיים בחדא דבתירוצם לא תירצו רק אדרוסה ולא מיישב קוץ בוושט ולשיטת הפלתי ניחא דנקובת הוושט כיון דהוי פסול בשחיטה ועדיין איסור שאינו זבוח רמי׳ עלי׳ ואין צריכין להחזיק מאל״ת ולק״מ מרבה כקושי׳ מע׳ לאמת:

סימן מ״ב

בעזהי״ת יום א׳ פ׳ שמיני תרל״ח לפ״ק טשאבא.

יתענג על רב שלום כבוד ידידי ורב חביבי ה״ה הרב המאור הגדול מעוז ומגדל החריף ובקי בחדרי תורה גן הדסים ערוגת הבושם צדיק ונשגב כש״ת מו״ה וכו׳ וכו׳ . . .

(א) **בימי** שמחה פדות ורוחה היו לי דבריו לשעשועים ומה נעמו ונאמנו דבריו במה שכ׳ הדכ״ת ליישב דעת רש״י בהא דבהמה בחז״א אבמה״ח דהיינו שתחילת דינה של שחיטה זו הוא מה שאנו דנין בשעת הפירכוס אם שחיטה הגונה היא או יצאה מידי אבמה״ח ואם לאו עדיין כחיי׳ היא עד שתמות לגמרי כדברי תוס׳ בר״פ כיסוי הדם דברים אלו נמתקו לחכי מאוד ויש להוסיף על דבריו לפרש בזה מה דנקט ר״ה בלשונו בהמה בחיי׳ תיבת בחיי׳ מיותרת הוא ודי לומר בהמה בחזקת איסור עד שיודע וכו׳ ועוד בחיי׳ ממש לא שייך לומר בחזקת איסור עומדת כי לאו מלד חזקה אסורה כי אז אבר מן החי ממש היא ולפי דברי מעכ״ת א״ש דדברי ר״ה מיוסדים על בהמה שנשחטה ועדיין חיי׳ הי׳ שמפרכסת וז״ש ר״ה בהמה בחיי׳ אף שכבר שחוטה ואיכנה אבמה״ח ממש בוודאי ואם נודע שנשחטה כהוגן אף שבחיי׳ הי׳ מותרת אבל כ״ז שלא נודע במה נשחטה בחז״א עומדת כיון שהוא עדיין בחיי׳ ולפ״ז דברי פ״מ מכוונים ממש בלשון ר״ה לשון ערומים [וכמדומה לי ששמעתי כעין זה בשם גאון א׳] והיא כפתור ופרח:

אך עדיין קשה לי לפי״ז מה שאמרו בגמ׳ לקמן השוחט בסכין ונמצאת פגומה ר״ה אמר שיבר בה עצמות וכו׳ בשלמא ר״ה דאמר כשמעתי׳ והנה ר״ה רק בנמצא אח״כ פגום פוסל הא כאבדה לגמרי ולא נמצא כלל אח״כ אפי׳ ר״ה מודה דכשר וכדקיי״ל ביו״ד סי׳ י״ח אליבא דכ״ע בלי שום חילק והיינו משום דכיון דנבדק קודם שחיטה שוב לא יצא מחזקתו עד שנולד בו ריעותא וא״כ כ״ז שמפרכסת שלא נמצא עדיין שנפגם הסכין הרי הסכין בחזקתו ואין כאן בית מיחש כלל עד שנמצא ריעותא שנפגם הסכין ואין יודעין מתי נפגם ואיך אמרו בשיבר בה עצמות כל היום דפוסל ר״ה משום דאומר כשמעתי׳ דבהמה בחיי׳ בחזקת איסור והרי הטעם התם משום דבשעת פירכוס הייני מחליטין לאוסרה והיינו דוקא כשלא נבדק הסכין מעולם או שנולד ריעותא בסכין קודם גמר שחיטה דאל״כ אפי׳ נאבד הסכין מותר ואף דלכתחלה צריך לברר מ״מ לא מחזקינן איסורא מטעם זה אע״כ בנולד ריעותא מיד והתם מיירי בשוחט בסכין בדיקה ונמצא פגם לאח״ז רק כפשטות הגמ׳ אפי׳ שיבר עצמות כל היום דמשמע דאח״כ נמצא פגם וקודם זה הי׳ בחזקתו חזקת היתר וממילא בשעת הפרכוס הותר לפי שהותר שחיטתו וודאית מטעם חזקת הסכין הקודמת וא״א לומר בזה החזקה הקודמת אע״כ נ״ל דלר״ה פועל חזקת איסור שמקודם לכן אף לאחר שכבר הוחזק בהיתר אך אפ״ל דרש״י באמת חולק בזה אהפוסקים וס״ל דר״ה פוסל אף בנאבד מטעם הנ״ל וס״ל דבדיקת הסכין שלאחר השחיטה מעכבת אף בדיעבד ואף דמשמע מהפוסקים דבנאבד אף ר״ה מודה מ״מ כיון שאין מפורש יוצא כן מפי התלמוד אפשר לקיים בזה דברי רש״י ז״ל שיהי׳ דבריו מיוסדים על אדני פז בדרך ישר ושכלי:

(ב) **ומה** שהעיר פר״מ על מה שמרגלא בפי הראשונים ז״ל דמדאורייתי׳ אין לחלק בין לכתחלה לדיעבד והרי גבי סחורה בנבילות וטריפות דלדעת קצת הפוסקים הוי איסור זה דאו׳ כמבואר בטו״ז סי׳ קי״ז ובכ״מ ואעפ״כ יש חילוק בין לכתחלה לדיעבד הנה כמובן יש להקשות לשיטת הסוברים דאין מבטלין איסור לכתחלה הוי דאורייתי׳ ואדרבה מזה קשה יותר דהכא כשביטל בדיעבד מותר לגמרי מדאורייתי׳ ואלו גבי נזדמנו לו מינים טמאים אף בדיעבד צריך למוכרם מיד ואסור לעשות בו סחורה וכמו שפסק הרמ״א שם. ולולי דמסתפינא הייתי אומר דמה דכייל הראשונים דמדאורייתי׳ אין חילוק בין לכתחלה לדיעבד היינו בדבר שעצמיות האיסור היא אף בדיעבד רק שעכשיו נולד לנו דבר שבדיעבד הי׳ מותר מטעם דשמכי׳ מאיזה סברא להתיר ורק לכתחלה לא שמכי׳ אהיתר זה דבר זה לא שייך רק בדרבנן דלא סמכינן אהתירא במקום שאפשר בלעדו דלמא איננו ברור כ״ב

אבל

אבל בדאורייתי' כל היכי שמותר מותר אף לכתחלה דוודאי היתר ברור הוא דספיקא קמי שמיי' מי איכא אבל אין מזה ראיי' שלא ימלא איסור בתורה שכל עיקר איסורו אינו רק אלכתחלה וחילוק זה נראה נכון בעיני אך אינו כדאי למיעוט ידיעתי להמציא כלל גדול ואולי נמלא בדברי הראשונים מה שמנגד לדברי ואי שדעתו רחבה ועיניו כיונים על אפיקי הראשונים לו משפט הבחינה והנה מקום לערוך אותו מערכה לקראת הדכ"ת איזה קושי' חמורות לפענ"ד אבל להיות שכבר התחילו ל' יום לפני הפסח לא בעינא להיות שואל שלא כענין ואניח הדברים לאח"ז אי"ה ועוד חזון למועד אחר המועד:

(ג) **ואבקש** מפר"מ מענה לשון רק במה שנוגע לענייני החג לפי מה שפסק הרמב"ם בפר"א מהלכות יו"ט דקצירה אסרו חכמים משום שדרך לעשות בפ"א לימים רבים ומדאורייתא' שרי' וכן היא ברא"ש ר"פ א"ל דהא דאמרו בירושלמי' אך אשר יאכל לכל נפש מכאן שאין קוצרין וכו' דהוי רק אסמכתא בעלמא וקשה מה יענו לסוגי' הש"ס חגיגה דף י"ז ע"ב דבי ר"א ב"י תנא אמר קרא ובקוצרכם וכו' איזות אלימא ביו"ט קצירה ביו"ט מי שרי' ולדעת הראשונים הנ"ל שריי' ושריי' ואין לומר דגם זה אסמכתא דהרי קאי התם לענין קרבן שעצרת יש לו תשלומין כל ז' וכן קשה בדף י"ח לענין חג האסיף מלאכה ביו"ט מי שרי' והרי ע"כ דמלאכת אסיפה אסור מדאורייתי' ואין מותר אלא משעת ליטה ואילך והוא פלא גדול בעיני אולי יש את פר"מ להכיח דעתי בזה ואנכי כדחקתי בזה לומר דחג הקציר וחג האסיף משמע שמיוחד לכך והיינו שקוצר כל תבואתו וזה אסור רק מה שצריך ליו"ט עצמו והוא דחוק:

שבתי והתבוננתי שאינו דוחק וכן הוא האמת ומוכח הכי מן מה שאמרו לקמן אי בחוה"מ אסיפה בחוה"מ מי שרי ואי ס"ד אאסיפה לבו ביום קאי באמת מותר וכל צורך המועד מותר בחוה"מ לכ"ע א"ו ה"פ מה שאתה אוסיף פי' שתם אסיפת כל גרונו זה אסור וא"כ ה"נ כן הוא:

(ד) **עוד** אעורר לפר"מ לעיין בדברי הרא"ש בסוגי' דאין ביעור חמץ אלא שריפה שכתב דלא קיי"ל כר"י דיליף מנותר וחולין מקדשים לא ילפינן ואם לפני התנא ר"י הגון לפני הרא"ש מדוע אינו הגון ולומר דר"י חולק אהאי כללא דחולין מקדשים ל"י ולכן לא פסק הרא"ש כוותי' משום דפסק כסוגי' הש"ס בכ"מ דאיתא להאי כללא זה וודאי לא ניתן להאמר דאין לך פירכא גדולה מזו מה לנותר שכן קדשים ול"ע ואני אמרתי בזה פלפלת כ"ש דהנה לכאורה ליתא להאי פירכא דאיכא למימר ערלה וכה"כ יוכיח שכן חולין ואעפ"כ בשריפה וכבר הוקשה לי כן ומפי נורא אחד אך יש להשיב מה להתם שכן אין היתר לאיסורי' או איסור עולם [כידוע פלוגתת רשי' ותוס' בזה בפסחים דף מ"ד] וכ"ז לדידן דקיי"ל דחמץ יש היתר לאיסורו דחמץ שעבר עליו הפסח מותר מה"ת אבל ר"י לשיטתו הסעה"פ אסור ואין היתר לאיסורו איכא למימר ערלה וכה"כ יוכיח ושפיר כתב הרא"ש לדידן דקיי"ל כר"ש א"א למילף מנותר שכן קדשים וא"ת עוכה"כ יוכיח מה להתם שכן אין היתר לאיסורו:

סימן מ"ג

ראיתי בס' תשו' מהרי"א שהקשה לו בנו נ"י על דברי תוס' בחולין על מנא הא מילתא דא"ר ז"ל בתר רובי' והקשו דכיון דאתי' לן חזקה ממילא מוכח דאזלינן בתר רובא דרובא וחזקה רובא עדיף והקשה הרב הנ"ל דאי יליף מחזקה הו"א דיו דמה התם הוי רק חזקה דאיתא קמן דגבי נגע הוי חזקה דאיתא קמן כן הוי מצי למילף ג"כ רובא דאיתא קמן והכא קאי ארובא דליתא קמן ע"כ ואני תמה אם זה קו' א"כ גם למסקנא דידעינן רוב בין איתא קמן בין ליתא קמן אכתי מנ"ל דאזלינן בתר חזקה דליתא קמן דחזקה מרובא לא ילפי' ואף די"ל דלמסקנא כיון דאזלינן בתר רובא ולא מפלגינן בין איתא או ליתא תו אמרינן כן גם בחזקה ולא פליג זה דוחק ועוד דאכתי קשה אמאי לא פריך הגמ' גבי חזקה כמו גבי רובא לאחר שלמד חזקה מנגע הו"ל למיפרך תינח חזקה דאיתא קמן דליתא קמן מנ"ל אלא וודאי דדוקא לענין רוב יש חילוק בין איתא לליתא כיון דכל עצמו של רוב אידום ממילא כל מה שיש ריעותא דהיינו שליתא תו לא מצי יליף מא"ר אבל גבי חזקה אין כאן שום חילוק דבחזקה דליתא קמן אינו דכין כלל על מה שהי' מקודם א"כ אין דבר תלוי כלל בענין הקדום עד שתאמר שזה דוקא כשהי' לפנינו דבר דזה דוקא שייך בחזקה קמייתא כמו חזקת הגוף והתם באמת בעינן איתא קמן אבל בחזקה אחרת שתלוי בסברה או בדבר אחר כיון שהסברה בעולם מה לנו ולענין הקדום כיון שאין החזקה תלוי בזה כלל ואדרבה מלינו חזקה דליתא קמן דעדיפא טובא אפי' מרוב כמו חזקה אין אדם פורע ת"ז דמוציאין ממון על ידו מה שאינו פועל רוב וחזקה דאתי' מכח רובא עדיפא מחזקה דאיתא קמן דהרי חזקה זו הוי כמו רוב ורובא וחזקה רובא עדיף הרי לפנינו דכאן אין הדבר תלוי כלל באיתא קמן רק גבי רוב:

ואגב עלה בדעתי לפרש הא גופא דחזקה דאתי' מכח סברה כמו אין אדם פורע ת"ז עדיף מכל חזקות ומרוב והיינו משום דחזקה זו אתי' מכח רובא דרוב בני אדם אין פורעים ת"ז ועדיפא מיני' משום דרוב אחר אין הולכין בממון אחר הרוב משום דאע"ג דרובא לרדיא זבני מצי למימר אני מן המיעוט ואיזה הוכחה יש כאן משום דאחרים הרוב עושין כן שאני ג"כ כמותם הלא רוב אינו מכח סברה רק גזה"כ וכי מפני שהרוב מרובה באחד יותר מן המיעוט נכריח שגם זה כמותם וזה דוקא ברוב פשוט אבל היכי דאתי' מכח סברה שבוודאי העולם עושין כן שהשכל מחייב על כך תו לא יוכל אותו היחיד מהיכי

תיתי

תיתי שאני מן הרוב הלא הרוב גזה"כ וכאן באמת הסברה מחייבת והשכל יכריע:

ולפ"ז יתיישב מה שהקשה הפ"י בסוגי' דפ"פ מה שמשמע שם מתוס' דהיכי דהוי ס"ס מוציאין ממון על ידו דהא כתב הרשב"א דס"ס דמהני היינו מטעם רוב ואין הולכין בממון אחר הרוב ולפ"ז ניחא דהא דס"ס הוי כרוב היינו מטעם שהוי כרוב סברה דרוב לצדדים בשכל נותן ע"כ דספק הראשון הוי מחצה על מחצה וספק שני מכריע לרוב וכיון דהוי רוב בסברה הוי כמו דפרשתי לענין חזקה דאתי' מכח סברה דכיון דרוב הוי מה שהשכל מחייב והדעת נותן הנה הוא מכריע לוודאי:

ועוד נ"ל ליישב קו' הפ"י עפמ"ש כבר בסוגי' דבו"ש דהיכי דצריך ליתן לנ"ש איתרע חזקתו א"כ ניחא דכל עלמא דלא מהני רוב בממון היינו מטעם חזקת ממון ולפ"ז א"ש דכיון דהוי ס"ס ולאיסורא מהני ס"ס ולרשב"א מהני אף כנגד חזקה אפי' לקולא ומכ"ש לחומרא וא"כ הבעל מחייב לשלם מטעם איסור גזל שהס"ס מחייבו וכיון שע"כ צריך לשלם רק שאנו דנין אם מחויב עכ"פ לנ"ש ועדיפא מיני' דלענין איסור הוי ס"ס כוודאי ואיתרע לה חזקת ממון כיון שעכ"פ ישלם וכיון דאיתרע חזקת ממון הדר איהי איתרע כאמנת ע"ש:

סימן מ"ד

בסוגי' דגרגרת חולין דף מ"ד.

בפירש"י ד"ה ובגולגולת מה שפי' לענין טומאת תנא כוונתם לתרץ דלפי מה דמשמע מפשטא דתלמודא דמתני' לענין טריפה א"כ טריפות דחסרון שדרה וגלגלת תני בברייתא א"כ למה זה הוצרך לאתוי בר"פ הא דאר"י א"ש וכן לטריפה ולא מייתי ברייתא דהכא א"ו דלענין טומאה מתני ובהכי ניחא מה שפירש"י לקמן כמה כדי שינטל מן החי וימות כמלא מקדח של רופאים ולא מייתי הא דשמואל משום דלכאו' לק"מ קושי' הגמ' דגברא אגברא קרמי' וכי משועבד רב לדינא דשמואל ודלמא ס"ל לרב דאין דינו כך לענין טריפות ואיסורא מטומאה לא ילפי' אלא דרש"י במתק לשונו תי' בטוב טעם ודעת דדוקא לענין חסרון בשדרה וכן גלגולת לב"ש צריכים למימרא דשמואל אבל לענין גלגולת לב"ה א"צ להאי חידוש דין כלל דבפי' תנא כדי שינטל מן החי וימות והיינו כמ"מ ש"ר הרי דבהאי חסרון ימות החי וכל שאין כמוה חי' טריפה ומה שפי' דאמרינן בבכורות כמה וכו' אף במסקנא התם לא קיימא בהכי אלא דקלע סתם זוטרי מיני'. אעפ"כ הוכיח לעצמו שע"כ סוגי' דשמעתין אזלא לפי הס"ד דשם דקלע הוי כמלא מקדח וממילא דע"כ כ"מ של רופאים דאי כמלא מקדח של לשכה כמלא דב"ש לקולא דהא תני בברייתי' מלא מקדח וע"כ של רופאים כהנ"ל דאל"ה תני מתני' כב"ש. וממילא נסתלקה קו' תוס' דתני ברייתא אליבא דב"ש דלהנ"ל מתני שפיר אליבא דב"ה וכמ"ד דב"ש מקדח גדול אמרו:

ועל קו' תוס' בד"ה אישתמיטתי' י"ל דלכאו' מאי פריך ר"י וכי לא הוי ידע מעלמו שיש חילוק בין יש חסרון לא"ח א"ו צ"ל דקו' אזלא מדנקט סתמא ולא נקט רק שיעורא דרובא ולא נקט כלל הא דמצטרפין לכאיסר והאי איהו דאטעיתי' לומר דאין חילוק הא אי הוי שמיעא לי' דאמרה רב להא מלתא כבר ולא אשמעינן הכא אלא דצריך שיהי' הנקבים סמוכים ככפה כמבואר בראשונים. אבל עיקר השיעור כבר נאמר תו לא הוי קשה לי' ולא מידי ועי"ז משני שפיר מדבריך ניכר דאשתמיטתי' הא דא"ר וסובר אתה דלא אשמעינן כלום במק"א וכאן הוא עיקרא דהאי דינא וכיון דלא אשמעי' דינא דיש חסרון שפיר קדייקת מדבריו דאין חילוק אבל באמת כבר אמר רב להאי דינא וכאן לא הוצרך לשנותו אלא משום דבר שנתחדש שיהי' ככפה וכיון שכן לא הוצרך למיכפל ולמיתני כל הכי שיעורא ומנקבי' שאין בהם חסרון נשמע ליב"ת בכאיסר:

בגמ' ניטלה הימנו רצועה הא דנקט רצועה אשמעינן בזה רבותא אע"פ שיש בו הרבה מן האורך ועי' ש"ך וטו"ז ניקבה ככפה מהו א"ל הרי אמרו וכו' נ"ל במתק לשונו הראה לנו דמאי דבעא מיני' היינו דקשה לי' אמאי לא אשמעינן גם בנקבים רבים שמצטרפי' אף דהוא מילתא דפשיטא מ"מ מאחר דלא שמע מרבו אלא ניטלה רצועה מתוך כך עלה ספק בלבו מה דינו בניקבה ככפה ועי"ז השיב לו דל"ת מש"ה לא הזכרתי נקבי כפה משום דאין דינו כמוהו אלא משום דהא כבר אשמעי' וז"ש הרי אמרו ומש"ה לא הזכרתי הא מילתא בדברי ומתוך דברי נתישבה קו' תוס' בד"ה ניטלה הימנו רצועה וק"ל:

הנה הטור הביא בשם הרשב"א לדידן דלא מתחזי' כן שיעורא דאיסר שיעורי' באם חופה רוב הקנה והקשה ד"מ דא"כ חמור אב"א מיב"א. וקשה מאוד לדבריו דאכתי גם לדבריו קשה בסוף גופי' דאיתמר בהדיי בגמ' דשיעורי בא"ח א"כ חמור אב"א מיב"א שוב הוגד לי שכבר הוזכרה תמי' זו בספר פ"ת אבל סוף סוף דברי הד"מ מרפסן איגרי והיא גופא קשי' על הגמ' עצמה איך שיערו בסוף ברובא ונלבד דלפי אומד הדעת שיעורא דאם חופה גדול עוד יותר אפי' משיעור רוב היקף הקנה ולולי דמסתפינא אמינא מילתא חדתא דאין הכוונה לדעת הרשב"א במה שאמרו פי הקנה דהיינו בכל מקום שחותך הקנה לשני' דהא וודאי גדול הרבה אלא פי הקנה היינו למעלה במקום שיפוי כובע והוא קטן מאוד ופי הקנה היינו התחלתו למעלה ושיערו שהוא קטן משיעורא דאיסר ומכ"ש מרוב היקף הקנה למטה במקום שמתרחב. שוב התבוננתי ועלה בדעתי ליישב בע"א ומתחלה אקדים דמה דפשיטא לי' להפוסקים דאף השלם שבין נקב לנקב מצטרף בכל ניקבה ככפה ולדעת הר"ן אף בנקבים שאב"א לפענ"ד במח"כ אין כן דעת רש"י והרשב"א ז"ל אלא דדוקא בשופא אם ניקבה ככפה ולא במק"א ומנא אמינא לה מדחזינן לרש"י ז"ל שלא כתב מתחלה כלל שהשלם

שהשלם מצטרפין לא בדברי ר"י א"ר ולא בדברי ר"ח עד לקמן גבי עוף וצריך טעם למה א"ו דכך פי' דהכא הרא"ש פי' בעופא מאי ע"פ פירש"י לפי שהשלם מצטרף ג"כ יהיו כמות שיעורו קטן מאוד ובמחילה מכבודו עדיין צריך תבלין מאי איכפת לן אם שיעורי' קטן מאוד וכי מפני זה ניקל בשיעורו וצ"ל לדבריו דהכי קיי"ל לחכמים ואעפ"כ קשה על בעל האיבעי' שאל בעופא מאי וכי א"א שיצטרף בשיעור קטן ומאחר דאיהו לא ידע קבלת חכז"ל ומאחר דלית כסופא כלל במלין דאורייתי' לכן אענה אני את חלקי דלדעת רש"י הפי' בגוו' כך היא דשלם שביניהם מצטרף וצריך לשער רק בנקבים עצמן כמלא דא"א לשער במדידה כ"א באומד וכל הנשאר באומד ע"כ צריך להחמיר בו עד שילא הספק מלבו ולכן שאל בעופא שכל שיעורו קטן מא"ד א"כ איך נשער שיעור קטן כמוהו באומד שנצ"ך למותר עוד עד שילא מכלל ספק כמלא שאין כאן שיעור כלל:

וע"ז השיב לו שהמליא חכמים שיעור באופן שא"צ לשער הנקבים בלבד שא"א אלא באומד אלא מקפלו ומניחו ע"פ הקנה וכאן פירש"י עם השלם שביניהם לפי שהוא מוכרח הפשט דלכן נתנו שיעור אחר שלא יצטרך לשער הנקבים בלבד וגם כדי שלא תקשה הקושי' הנ"ל דהיא קולא גדולה לשער ברוב פי חלל הקנה אבל לפ"ז לק"מ דהא בחוט אינו פוסל רק הנקבים ואכן משערי' בכל הרלועה שהן בה ובי׳ערו חכמים דבכמות זה הרלועה יםכן בנקבים שיעור הפוסל ולכן מסיים רש"י ושיעור שניכר נקבים כנקבי נפה ולא דייק בפי' זה לעיל אלא משום דעכשיו קשה כיון דבאמת אין פוסל רק הנקבים ואכן שמשערי' בכל הרלועה וכי ס"ד שאם הנקבים לחוקים ומובדלים זה מזה הרבה יפסול ג"כ בשיעור כל הרלועה ואל"ה כתת דצריך לשיעורין וואי פסקא וע"ז פירש"י שהענין מפורש שאם הם כנקבי נפה ולא זולת:

וראה זה מלאתי במשמרת הבית דף כ"ז שכ' וז"ל והלשון שכ' המחבר לשון רש"י ז"ל הוא ומ"ש שא"כ אפי' בשני נקבים קטנים מופלגים זה מזה אפשר שעם מה שביניהם רוב הקנה ותאמר בזה שהוא טריפה אין זה כלו' דא"כ אין זה כנפה שאין כאן אלא שני נקבים וכנפיא היינו יש נקבים רבים ותכופים שהם רבים שאין אנו יכולין בנקבים עצמן אמרו שנקפל ונניח ע"פ הקנה וחושבין אנו שיהיי הנקבים באמת כאלי ולפי שיש בקיפול כדי שיעור רוב הקנה רואים אנו כאילו נקב כולו או רובו עכ"ל כמדומה אני שהמתבונן ימלא בדבריו כל מה שכתבתי ואפי' את"ל דגם רש"י והרשב"א ז"ל בשיטת שאר פוסקים אזלו דאפי' בבהמה משערי' השלם שביניהם היינו ג"כ ללאת מן הספק ולמומרא לפי שקשה לשער בנקבים קטנים. אבל לדעתי יתכן יותר לפי שיטת הגמ' ופירש"י דש"ל רק בעופא כן וכמש"ל ולפ"ז דברי הרשב"א עולים כהוגן אין בהם כפתל ועקש במ"ש דלדידן משערי' באם חופה דילאכו מידי ספק דהא

וודאי אמת נכון הדבר דכל דחופה הנקבים עם השלם רוב פי הקנה מסתמא יש בנקבים שיעור הפוסל וכן בכל מקום שיחסר משערי' אם בנקבי נפה הי' חופה השלם עם הנקבים רוב פה"ק. ואפשר שמשער לעולם ג"כ שלם כמו חסרון וכמ"ש הראשונים שאין בין נקב לנקב כמלא נקב וכמ"ש הרשב"א בעצמו במ"ה שאנו חשבין הנקבים כחלי. וכמנלא לפ"ז אין כאן קושי' כל עיקר ומ"ש הש"ך וטו"ז אין אני כדאי לפקפק על דבריהם הקדושים אבל אעפ"כ לולי דבריהם הייתי אומר דדוקא בשדן יש חילוק בין אורך לרוחב משום דהולך וסוגר כמו שפירש"י אבל לענין חסרון אין חילוק בין אורך לרוחב דאין זה הולך וסוגר ומי יודע אם טעם טריפות החסרון כטעם טריפות הפסיקה וצ"ע:

ונסתפקתי בהא דכתב רש"י ז"ל החילוק בין נפסק לרוחבו ונסדק לארכו משום דנסדק כל מ"ש הולך וסוגר הלכך הדר חלים ונפסק אדרבה נפסק עוד יותר דלפ"ז יש מקום לומר דנפסק נידון ע"ש סופו ואינו טריפה מיד כיון דהטעם לא הדר חלים והנה בנסדק ע"כ לא נטרף מיד אם הי' טריפה דשוב לא מהני מה שהדר חלים וע"כ לומר דאיזה זמן עדיין לא שלטה בה הלקותא ומכת מות וב"כ הדר חלים ובנפסק אינו כן אבל עכ"פ לא נטרף מיד ועדיין צריך תלמוד:

על מה שכ' הרמב"ם בפ"ט מהלכות שחיטה נסדק חוץ השדרה כשרה וכתב הכ"מ שלמד כן מדין הגרגרת וכו' אבל קשה אמאי לא התנה שישתייר משהו למעלה ומשהו למטה ואפשר לתרץ ע"פ דרכו דלמעלה בלא"ה צריך שישתייר משהו דא"א ללמלם עד שיעור חוץ השדרה ולמעלה מזה פסול בניקב בעלמא ולמטה סובר הרמב"ם שאפי' נסדק למטה ממקום טרפותו מליל ג"כ ואדרבא הא עדיפא שהרי הירכיים מעמידים אותה שם. וכ"ז עפמ"ש שלמד חוץ השדרה מגרגרת ולדידי בלא"ה א"ש דכיון דחזינן בגמ' דפסוקה הייכו ברחבה ונסדקה לארכה משמע א"כ ממילא כיון דג' חוץ לא הוזכר אלא טרפות הפסוקה ואלו נסדק לא הוזכר כלל מה"ת להוסיף על טרפות שמנו חכמים:

ועל דברי הרמב"ם שכתב דרוסה בפי' מה"ת ולפיכך החמירו ספיקו ושאר ז' טרפות יש בו ספיקות שמותרין וחזינא לכ"מ בפרק הנ"ל שרלה ליישב בזה בדברי הרמב"ם שפסק דפי פרסה שלישית כשרה אף דספיקא מיהו הוי מ"מ הוי לקולא. ולולי דבריו הי' נ"ל דלא עלה על דעת הרמב"ם מעולם לומר ספק תל"מ בכ"מ הוי לקולא אלא דס"ל דכ"מ דמליכו בגמ' אין חוששין לה גבי ריאה הסמוכה לדופן ובכפולה ופסוקת החוט הוי הטעם משום דחכמים הקילו בספיקות הנ"ל משום דלא הוי בפי' מה"ת ובדרוסה דקיי"ל כשמואל דחוששין לספק דרוסה הוא הטעם משום דהוי בפי' ואף שמכח סתירת המימרות הנ"ל בגמ' אין להוכיח עדיין דאולי מה שאמרו בכנה מקוממות

אין

אין חוששין עילה וטעם נכון מלאו בה אמנם עדיין הוכיח הרמב"ם את דבריו מכח מה שהקשה הרמב"ן לדעת הרי"ף דישב לה קוץ בוושט חוששין שמא הבריא. א"כ במחט בבה"כ מלי"א אמאי כשרה. והנה קו' זו תקשי על הגמ' דאי ס"ד דמחט בבה"כ וקוץ בוושט וספק דרוסה שוין הן א"כ אדפריך לעולא מקד"ר ליפרוך מברייתי' דבה"כ אמר דחייש לקד"ר ומכח זו הוכיח הרמב"ם שאף שהקילו בספק טריפות במקלת מ"מ בדרוסה לא הקילו ולכן פריך אהא דעולא דוושט הו"ל ספק נבילה ולא מהל"מ הוא ואינו דומה ליתר הטריפות. והקדים הרמב"ם הא מילתא כעון אמתלא שלא תקשה עליו בהלכות טריפות כמה סתירות בספק טריפות:

ובזה מיושבים דברי הרי"ף ולא קשה כלום מבה"כ מיהו בהא מילתא לא מכרעא עדיין אי טעמא הוי משום דבדרוסה החמירו אפי' במקום שאין כאן ספק ממש לחוש על ריעותא כ"ד או להיפך בשאר טרפות הקילו במקלת הספיקות כפי מה שראו חכמז"ל ולשיטתו אפ"ל כן דהרי איסורי ספיקא דאוי' אינם ג"כ כ"א מדרבנן הם אמרו והם אמרו עכ"פ היולא מדברינו שאין כוונתו שיש כח בידינו להכריע באיזה ספיקות או בכל הספיקות להקל מטעם דהוי רק מהל"מ ועי' פרמ"ג בפתיחה לה"ע דהא וודאי הל"מ כמי דאורייי' היא אלא בא ליישב בזה מה שהקילו חכמי התלמוד עלמן במקלת הספיקות וא"כ אין זה תי' לדבריו גבי פי פרסה:

בנ"י סי' ל' הקשה על הסוברים בשיטת ר"ת דחסרון גלגלת עם נקיבת קרום העליון טריפה בלא חסרון הגלגלת. וכ"ל ליישב בפשוט דהא טעמא דקרום העליון בלבד טריפה הוי מטעם דקרום התחתון סופו ליפסוק אולם חסרון גלגלת עם קרום העליון טריפה מלד עלמו ויש בזה כמה כ"מ יש בדבר להקל ולהחמיר להקל כילד דהרי כתב בהג"א דחלר הכבד שניקב מהכי לי' סתימה כיון שאין טריפות מלד עלמו אלא מלד שסוף הכבד ליטול וכיון שכן לדעת ר"ת קרום העליון של מוח שניקב מהני לי' סתימה דהא אין טעמו אלא משום דקוף התחתון ליפסק ואלו גלגלת שחסרה טריפות מלד עלמו ולא מהני לי' סתימה כן י"ל לדעת ר"ת אף שאין זה מוכרח. ולהחמיר כילד דספק ניקב עור העליון ל"מ יב"ח כיון דאיננו טריפה אלא משום דהתחתון עתיד ליכקוב ועם חסרון הגלגלת אי טרפותו מלד עלמו מהני לי' יב"ח בספיקו:

וישוב כפל בדעתי שהוא מוכרח בשיטת הגמ' לשיטת הסוברים דכל שטרפותו ע"ש סופו ל"מ יב"ח א"כ אי ס"ד דחסרון גלגלת לא מלד עלמו טריפה מאי פריך מהאי דניקב עלם גלגלתו יחי ג' שנים א"ו דחסרון גלגלת מלד עלמו ולשיטת תוס' חסרון גלגלת עם נקיבת קרום העליון אבל נקיבתו בלא חסרון גלגלת איכו אלא מטעם דסוף התחתון ליכקב. ולפ"ז הי' כ"מ לדידן ג"כ בהכי תרי נפקותי' בין ניקב עליון לניקב התחתון דאף דלדעת רש"ל יב"ח שיטרף בשניהם אפי' בה"מ כמוצא בטו"ז וש"ך סס"י ל"א ס"ק א' מ"מ כ"מ להכ"ל בין עליון לתחתון ואיכני עולה על רעיוני כעת אם נמלא באחרונים רמז מזה בענין הנ"ל:

עמ"ש הרמב"ם אע"פ שכל הטריפות הל"מ אין לך בפי' מה"ת אלא דרוסה ושאר ז' מיני טריפיות יש בהן ספיקות שמותרין ותמה הב"י בסי' כ"ט ע"ש והטו"ז דכ"מ לענין חזקה וס"ס והוא גופא לריך טעמא וכי בשביל שהוא מה"ת בפי' ל"מ חזקה וס"ס אתמהה. ועי' פרמ"ג בפתיחה להנ"ל. וכ"ל לפרש דכוונת הרמב"ם כך הוא עפמ"ש הד"מ דדרוסה כיון שנאמרה בפי' לא הולרך לשנותה בהלכה ועי' מ"ש ע"ז ולפענ"ד י"ל דמה"ט הוכיח הרמב"ם דמה שהוזכר בהלכה אין הכוונה דרוסה באופן שנטרפת וודאי ורואין שנלטה בה המכה אלא שרואין שנדרסה ואין ידוע אם שלט הארס. והנה לשיטת הסוברין דדרוסה וודאית מהכי לה כמי בדיקה א"כ כל דרוסה ס"ד הוי וא"ש שהולרך לשנות בהל"מ דאי מקרא ס"ד דווקא טריפה שנטרפה ע"י זאב ואתי הל"מ ואפיקתי' מקרא דאפי' רק נדרסה ולפ"ז הוזכרה ס"ד ממש בהל"מ וא"ש דלא מהכי ס"ס ולא חזקה דהא לאו ספיקא דאיסורא מקרי כלל דהרי הספק הוא האיסור ממש. הן אמת לפענ"ד לולי רבותי שקדמוני כ"ל שמעולם לא נתכוון הרמב"ם להיות כייל כללי שמה שהוא בפי' ספיקו לחומרא והל"מ ספיקא לקולא דהא חזי' בכ"מ שאיכו כן ולמאי הולרכה הלכה בפי' להתיר ספיקא דערלה בחו"ל וגם מה שתימה ביותר שמהיכן הוליא הרמב"ם הא' דיכא שלא מליכו אותו לא בש"ס ותוספתא ולא בשום מקום. ואין דרכו לחדש מעלמו אלא כשמקדים ואומר יראה לי. ומכ"ש כה"ג מילתא דלא תלי' בסברה כלל אלא לפי שראה הרמב"ם בכ"מ בספיקי טרפות שאמרו בגמ' שאין חוששין לה כמו בריאה הסמוכה לדופן וכדומה ובקד"ר כיון דוודאי על ואין כאן הוכחה דשלמא שוי לא תלי' לקולא הוכיח מזה שחכמים החמירו יותר בקד"ר ואסרו כל הספיקות ולא כן בשאר טרפיות וכדי שלא יקשה לנו כמה סתירת בעניכים אלה כתב זה להקדמה ותירולא. ומה שי"ל שהוקשה לו ביותר דלכאורה בכל מיני ספיקות שהוזכרו בגמ' אין להקשות כ"כ מחדא אחברתה דמי השון להדדי אולי יש בזו סברה יותר להקל מבאידך ספיקא אך אחת היא שהכריחו לומר כך מהא דאמר עולא ישב לה קוץ בוושט א"ח שמא הבריא ופריך עלה מ"ש מקד"ר ומשני קסבר עולא אין חוששין לקד"ר וקשה טובא אמאי לא פריך כן אשמועתא והילכתא דחוששין מברייתא דמחט שנמלא בבה"כ דא"ח שמא הבריא. דע"ז אין לתרץ אין הספיקות דומין דהרי בגמ' השוה אותן מהא דפריך עולא והנה הרא"ש שם מחלק לדעת הרי"ף בין בה"כ לוושט והרמב"ם לא ניחא לי' בהכי לכן חידש בדבריו והוכיח שמשום שחילקה תורה והזכירה דרוסה בפי' ולא שאר טרפות לכן נטו רבנן משום קולא להקל במקלת הספיקות כראות עיניהם ואין תימה עליהם אף דהל"מ ג"כ דאורייתי' היא דהרי איסור

הספיקות

הספיקות אינו אלא מד"ס לדעתו הם אמרו והם אמרו. ע"כ מבה"כ ל"ק מידי אלא בוושט משום דנקובתו נבילה הוי עכ"פ לאחר שחיטה והוי כמו פסול בשחיטה ואינו נכנס לענין זה בסוג הטרפות שהוזכרו בהלכה להקל במקלת ספיקת:

ומה שמדמה באמת ישב לו קוץ לקד"ר נראה לי' עפמ"ש הרשב"א בסוגי' דריאה הסמוכה לדופן דכיון דבהמה בחזקת כשרות צריך לחדש דוקא ריעותא בגופו עפ"ז י"ל דפריך במכ"ש דקד"ר לא הוי כ"כ ריעותא דמעשה המטרפת לא נעשה בודאי אבל בישיבת קוץ כבר הוחל המעשה שאם נגמרה נטרפה בו הב"ח וממילא הוי ספיקא עיי' ברשב"א שם ותמלא הענין מבואר ועי' במשנה פ"ו דטהרות ספק בספפה"כ וכו':

סימן מ"ה

ב"ה אור ליום ג' כ"ז למב"י תרל"ד לפ"ק פה טשאבא יצ"ו.

יתענג על רוב שלום אהובי רעי מנעורי ה"ה הרב המופלג בתורה ויראת ד' טהור' חריף ובקי מלא ברכת ה' כבוד מו"ה **אדני' שמעלצער** נ"י ברוך יאמר לעומתו:

מכתבו הגיעני לפני חג הפסח העבר ימתוק אהבת נעורי' הי' לי להחים מעשי ולכתוב לו מיד אבל בטח לי כי גם את זה לעומת זה ידין אותי לכף זכות כי במילי דפסחא כל העוסק בצרכי צבור טריד טובא ולכן אחרתי עד כה כי כיון שנדחה נדחה:

(א) **מה** שהקשה מעלתו ע"ד הכ"מ פ"ק מהלכות מלכים הל' יו"ד שכתב לגירסתו בדברי הרמב"ם דאבר מן החי בעוף אין ב"נ נהרג אבל איסורא מיהא איכא והקשה מעכ"ת מגמ' דסנהדרין דף כ"ח אזהרה שלהן היא מיתתן הנה כמו כן מלינו להרמב"ם בהל' ב' לענין עבודה שלא כדרכה דאיסורא מיהא איכא וכן בפ"י הל' ו"ו בהרבעה והרכבה אע"כ דדוקא באזהרה או אפי' בעשה כמבואר במ"ל שם הלכה ז' לדעת הרמב"ם היכא דהוי עשה גמורה אז נידון במיתה אבל מאי דיליף בדרשא ומכ"ש בדברי קבלה אינו נידון במיתה וכיון דלפי דעת הכ"מ הוליא הרמב"ם ממ"ג פ"א דטהרות שפי' כולי' בב"נ מוכח וממשנה שהי' להם איזה דרשא או דברי קבלה ובוודאי דוקא גבי עוף לכ"מ שמוכח וממשנה הנ"ל אמרינן דאיסורא מיהו איכא אבל לגי' הראב"ד בשרלים אין לנו רק המיעוט למעוטי שרלים בוודאי אי אפשר לו להרמב"ם לחדש מעלמו שיש כאן איזה דרש או דברי קבלה ובזה נדחה לפ"ד מה שרלה לתרץ קושי' שהזכרתי גם המעיין בכ"מ שם יראה להדיא דמשמע מלשונו דבשרלים כיון שמועטה הכתוב בהדיא א"א לומר שיהא אסור וכן מסתבר:

(ב) **ומה** שהקשה על דברי הגאון חת"ס זל"ל שהאריך לאסור להושיט לעכו"ם בילת טריפה וכתב מעלתו שיש לו לפלפל ע"ז מש"ך סי' כ"ה גבי מי חלב כוונתו על ש"ך סי' פ"א ס"ק י"ב שכ' להתיר מי חלב משום דכיון דגילה לנו הכתוב להתיר חלב א"כ דאזהרה לא קאי אלא אבשר שהיא גופו של חי וכו' והנה קילר מעלתו מאוד בלשונו ולא הבנתי אם רלונו להקשות דלפ"ד הש"ך אין בילת משום אבמ"ה ועיין תוס' חולין דף ק"ה שאם רקמה שעליהם בנה החת"ס יסודו מבואר בתוס' הנ"ל להיפך דלריך קרא להתיר בילת טהורה ויש לחלק בין חלב לבלים דבלים לכה"פ קודם שנגמר החלמון כגוף העוף דמי כמבואר בב"י יו"ד סי' פ"ב ולכן גופו של חי מקרי וגם בלא"ה א"א לומר דכוונת הש"ך דכיון דהתירה התורה חלב א"כ כל דבר שאינו גופא של חי כמו בלים מותר דא"כ למה אהדר גמ' בכורות דף ו' מקרא להתיר דבש שזה וודאי אינו גופא של חי אפי' כחלב ובלים אלא כוונתו שבשביל סברה זו כדאי להתיר כל המתמלה מחלב אף שאין שם חלב עלי' דהיינו מי חלב ולאפוקי מיש אוסרים דס"ל דחידוש גמור הוא בלי שום סברה לחלק בין הא לשאר אבר מה"ח ואמרינן בו אין בו אלא חידושי' בלבד כל שמשו עליו אבל דבר אחר בוודאי לא ילפינן כ"ז מבואר מדברי תוס' הנ"ל ומגמ' בכורות עכ"פ כיון דגילתה תורה להתיר בלים שאינו גופו של חי לפ"ד גם בב"נ כימא הכי לפי דברי הש"ך דוודאי ב"נ מישראל לא ילפינן אפי' בדבר שאינו חידוש ויותר מזה מבואר בדברי הח"ס בתשובה ההיא שוב ראיתי שהקשה הפר"ח על הש"ך מהא דחלב חידוש ועיין פרמ"ג במקומו מה שתרץ:

(ג) **גם** מה שהקשה אהא דבילת טריפה שאסורה מהא דב"ק דף מ"ז תרנגולת שהזיקה אין גובה מבילה דפירשא היא לפ"ד תוס' הנ"ל לק"מ דבאמת כתבו דלא יליף רק מבת היענה ועוף מעוף יליף ולא שאר דבר ומכ"ש דממונא מאיסורא לא יליף היכא שמוכח דחידוש הוא ולפי' ב' שבתוס' שם א"ש טפי שכ' דבאמת פירשא היא ורק גלי קרא וסיימי שאין זה א"ש דמתחלה הסיבי כבשר כשהן מעורות בגידין א"כ אפשר לומר דה"ט שאסורה משום דמספקא לן דלמא בשעה שנטרפה עדיין היתה מעורה בגידין:

אמנם גבי ממון בתרנגולת שהזיקה המע"ה:

שוב פקחתי עיני וראיתי ברא"ש ב"ק שם כי להדיא כדברי והנאני מאוד אלא שמסיים דלפ"ז בילה בנולדה ביו"ט שנטרפה איכה אסורה רק מדרבנן משום דכל בילה דנתילדה האידנא מאתמול גמרא לה ע"כ אנכס מדלא איסתמיט להפוסקים לחלק בזה מוכח דס"ל כמ"ש התוס' דמבת היענה יליף לה ולאו פירשא היא כתירן א' [ועיין חת"ס יו"ד סי' ע' בתחילתו שמטעם משקין היולא מהן אסורין התינח אי ליכא היתר כלל אבל בדאיכא הא קמן דלא הוי משקין כמותן] והנה חקרתי דמורת החת"ס בבילה יש להקור ג"כ בחלב טריפה דלא שייך מי איכא מידי ולישראל גלי ולא לב"נ הן אמת שכתב החת"ס בתשובה ההיא דמוכח מאברהם שהאכיל למלאכים שנדמו

שנדמו כערביים חמאה ולחם מוכח דמותר לב"נ וכבר קדמו בזה בעל פרמ"ג בס"ק הנ"ל אמנם כן ראיתי בחת"ס סי' ע"ג שלא ב"י כרגא דלמא חלב שחוטה הוי ומה שתירץ שם דברי אגדה המה ואין זה ענין לדברינו ומלבד חקירה הנ"ל עוד קשה לי טובא בגמ' בכורות שם דפריך ודלמא לסחורה והיינו למכור לעכו"ם לאכול דאי לעשות בו מלאכה למלאכה הו"ל למימר ולפ"ז מאי סחורה שייך בי' הא גם ב"נ נאסרו ומכ"ש לפי מאי דקיימי השתא דאסור לישראל לא שייך מי איכא מידי ואסיר לכ"ע ואפשר לדעת הרמב"ם דדם מן החי לא נאסר לב"נ א"כ כיון דדם נעכר ונעשה חלב מותר והא דחלב חידוש משום אמה"ח בבכורות אזלא למ"ד דאברי' מתפרקים וכו' ע"ש:

אחר שעמדתי על חקירה זו ראיתי בפרמ"ג הנ"ל שעמד בזה וכיוצא בזה ולא באתי אלא בשביל שיצאתי לדון בדבר חדש דדוקא לב"נ הותר דם מן החי עיין בלח"מ הלכות מלכים הלכה י"א דילפותא דב"נ מבשר ודם לאו בשר הוא אבל בישראל הוי ילפותא מנפש ודם נפש היא והא דלא כתבו הרמב"ם היינו משום דאין אחע"א קל אחמור דבשלמא בחלב אף דבהמה לאו לאברים עומדת מ"מ חל משום דהוי איסור מוסיף לב"נ אבל בדבר שאין ב"נ נאסר בו לאו איסור מוסיף הוא מ"מ לא יצא מן הכלל לא תאכל נפש [ועיין בחת"ס יו"ד סי' ע' בתחלתו שמטעם משקין היוצאין מהן אסורין התינח אי ליכא היתר כלל אבל בדאיכא הא קמן דלא הוי משקין כמותן] והנה בבכורות שם ז"ל הגמ' סד"א הואיל דליכא דאתי מחי ושרי' וכו' הנה לפ"ז התינח שאף דם בכלל איצטריך קרא לחלב ביצים ודבש אבל לגבי ב"נ הרי איכא דאתי מחי ושרי' דהיינו דם ממילא לא צריך קרא לא לחלב ולא לביצים ודבש דלא נאסר רק בשר:

ולפ"ז הי' מקום למצוא ישוב למנהגן של ישראל שאינם נזהרין כלל מלמכור ביצי טריפה לנכרי שלא מצא החת"ס מקום ליישב המנהג וסיים באיסור וכל זה עדיין צריך תלמוד אצלי ואין הפנאי מסכים להעיין עיין בזה יען אני טרוד בשיעור תמידין ואני לומד כעת סוגי' דמומין וקשה עלי לצאת מענין לענין ימחול מעכ"ת להודיע לי דעתו הרחבה:

עוד צריך אני למודעי דתמי' לי טובא הא דכ' החת"ס בסוף התשובה דאף מה שיש בו טעם ביצים אסור להושיט לנכרי ול"נ דלא שייך בי' טעם כעיקר דאדרבה בנכרי לא צריך לטע"כ לפי מה שפירש"י בסוגי' דזרוע בשלה דרק משום דחד בתרי בטל צריך קרא לטע"כ ולא כן בנכרי דלא שייך אחרי רבים להטות ולי קשה דהרי מבואר ברשב"א בסוגי' הנ"ל דלכן אי לאו דאחרי רבים להטות לא צריך קרא לטע"כ משום קרא דהטמאים לאסור צירן ורוטבן אבל בב"נ דלית לן האי דרשא ממילא רק גופו נאסר ולא צירו ורוטבו וטעמו וצ"ע:

ועל מה שהעירותי דדם מה"ת אסור יש לעיין לפי דברי הר"ן בפ' בהמה המקשה גבי דם השליל דאסור משום דלאו בר אכילה א"כ כאן יש לעמוד ג"כ באבר דבר אכילה ואפשר אפי' באבר אינו אכילה דמשהו בשר גידין ועצמות מצטרף ולאו אכילה כמו דם ולולי דברי הר"ן הי' נ"ל דה"ט דדם מה"ת מותר לב"נ לא תאכלו בשלמא גבי ישראל מצינו בדם אכילה דמשכחת לי' ע"י טע"כ אבל בב"נ דלא נאסר וכהנ"ל ולפ"ז חלב מותר לב"נ:

סימן מ"ו

שלום וכ"ט לכבוד ידידי הרבני המופלג זית רענן בקי בחדרי התורה החרוץ ושנון מו"ה **מאיר כ"ץ** נ"י בשבת תחכמוני בעיר וואהלענדארף יע"א:

אמש הגיעני מכתבו היקר בדין העופות אשר נאסרו מחשש ד' ונודע הדבר שהוא ע"י ברדלס והנה יפה כ' מע' במקום רחב קצת באופן שצריך מצודה לצודו מותר עכ"פ במכירה לנכרי אם הי' הרפת פנוי באופן שיוכל להשמט אנה ואנה והוא ממש דינו של תשובת אמרי אש אבל לפענ"ד בכ"ד אין אנו צריכין לכ"ז דכיון שאותן הד' עופות ניכר בהן שנמלט דמן צ"י הברדלס כדרכו ועכ"פ הומתו לענין הדורס וא"כ לדעת הטו"ז אמרי' דנח רוגזים ומותרים הנשארים אפי' באכילה ואף שהש"ך בס"ק חלק עליו מ"מ חזינא להגאון ח"ס בתשובה סי' ס"ג כתב בפשיטות כטו"ז ולא חש להביא דברי הש"ך כלל והנראה שנמשך אחר דברי תשובת צ"צ סי' ק"ה שהוכיח מלשונו של או"ה שבטעות כוונו האחרונים בדבריו שדעתו דדוקא המית אי ולא רבים ואם אמנם שאינו כדאי להכריע להקל נגד הש"ך וגם על דברי החת"ס אין לסמוך כ"כ בזה יען לא מהאי טעמא הכריע שם להקל ואולי גם הוא ז"ל לא תקע עצמו למעשה נגד הש"ך עכ"פ לענין מכירה לנכרי אין ספק דעכ"פ ספיקא דפלוגתא מיהו הוי ומותר למכרו כידוע להלכתא ומקורו מדברי ת"ה בדוב שקפץ על השור וכו' כמבואר בש"י וגם בנידון הכלים שבישלו בהם בשוגג טרם נודע הדבר לא מיבעי' אם לא נודע הספק עד שנכנסו הכלים אב"י דהו"ל ספיקא דרבנן אפי' אי הוי ספק ממש כמ"ש נוב"ק סי' אלא אפי' נודע בשעה שהי' עדיין ב"י נראה ג"כ יש להתיר מלבד דברי ל"ב הנ"ל אשר זכר מע' במכתבו מטעמים שכ' לעיל בצירוף דברי אמרי אש ועכ"פ ישהו כ"ד שעות:

(א) **ומה** שהקשה מעכ"ת כיון דאוקי כלים בחזקת כשרות וראי' מט"ז סי' קכ"ב סק"ד כלפענ"ד דשאני הכא דכיון דספק הראשון מה"ת ובגופו ה"ה כוודאי איסור ואינו מצטרף אפי' לס"ס כמבואר בפוסקים הראשונים ובש"ע סי' ק"י סעי' ט' א"כ מאחר בנתבשל בכלי זה אין לך הורע חזקת הכלי יותר מזו ולא דמיא להא דטו"ז דהתם אדרבה איכא ס"ס

ש"ס על הכלי ג"כ והכלי אסור כהתחלה עכ"פ מדרבנן רק דס"ד דמהני עדות הגוי לאסור גם התבשיל ע"ז כתב הטו"ז שפיר שאין זה ריעותא כלל לחזקת כשרות של המאכל בשביל אמירת הגוי ובלא"ה נמי ניחא דהתם אין נ"מ בעדות של הגוי לענין הכלי דהרי בלא"ה אסור אלא לענין התבשיל ולזה אין מועיל כלל דאיכא חזקת כשרות אבל בנ"ד כיון שנאסר הס"ד שאנו דנין מתחלה על הס"ד עצמו וכיון שנאסר שוב איתרע חזקתי' של הכלי ג"כ ויש להתבונן בדברי הנו"ב הנ"ל שהתיר אם נודע הספק לאחר שנעשה אב"י מטעם דעכשיו הוא ספק דרבנן אמאי לא התיר ג"ב אם נודע הספק לאחר שנעשה אב"י מטעם דעכשיו הוא ספק דרבנן אמאי לא התיר ג"כ אם נודע הספק לאחר שנאכל העוף אפי' בעוד הכלי ב"י מטעם חזקת כשרות של הכלים וא"ל דכיון שנאסר הספק הראשון שוב לא מהני חזקת כשרות וכמש"ל דא"כ אף ספיקא דרבנן לא מיקרי ועכ"ל דכיון שלא נודע עד שעה שאין לדון על ספק הראשון לא איכפת לן בזה שספק ראשון דאורייתי' א"כ אף לענין חזקת כשרות כן ול"ל דדוקא לענין שלא נדון אותו כספק דרבנן צריך מיהא איזה שעה אחר שנודע הספק בעוד הס"ע לפנינו דאז כיון שדנין עליו ויצא באיסור אז הוחזק האיסור לוודאי ולא מקרי תו בכלי' אב"י ספק דרבנן אבל לא נודע עד שנאכל אף שאנו יודעין גם עכשיו שהי' אסור מ"מ איננו רק איסור ולא הוחזק לוודאי איסור כיון שלא נשאל עליו וכיון שאיננו רק ספק יש לדון בו שפיר דין סד"ר להקל אבל לענין חזקת כשרות אף אם לא נודע הספק עד שנאכל מ"מ יודעין אנו שהי' אסור אף שאינו מוחזק לוודאי רק ספק מ"מ לענין חזקה אף אם נתבשל בו שום איסור איתרע חזקתי' כנ"ל בהשקפה ראשונה וידעתי כי הענין סובל אריכות דברים ומשא ומתן של הלכה אבל אין הזמן מסכים עמדי כי טרידנא מכל צד:

(ב) **ומה** שהקשה מעל' על תשובת הרשב"א הובא בב"י סי' פ"א דגבינה לא בטילה שהוא כוודאי טריפה הא גם בספק לא בטל הנה דלא בטל בספק הוא מטעם הנ"ל שהספק הראשון מדאו' או שלא נודע בב"א או ספק א' בגוף וספק א' בהערובות וכמדומה לי שהרשב"א לא חש לדברי הר"י הנ"ל אלא לחומרא בעלמא אבל לא מעיקר הדין וא"כ לדעתו בספק בטל שפיר כך דעתי נוטה אבל כל הדברים אינם נאמרים אלא כהולך ע"ג גחלים מאפס הפנאי גם דאין דבר זה נחוץ לדינא ויהי' כבוד תורתו מהולל כעת נאום אוהבו דש"ת הק' **שמואל ראזענבערג**:

סימן מ"ז

ב"ה יום א' יתרו תרמ"ד לפ"ק פה או"ד יע"א.

ישאו הרים שלום וברכה והצלחה לכבוד ידיד נפשי הרבני המופלג החריף והשנון וריח לו כלבנון לפני שמש שמו ינון כש"ת מהו' **יצחק גרויז** נ"י:

אמרותיו הגיעני בעש"ק ולא הי' עוד פנאי להשיב על נכון לכן במוצאי מנוחה קדמתי תחלה לעיין בנידון שאלתו והנה לפענ"ד מאחר שמצוים שם ראטטען כלל גדול בדרוסה ס' שונרא ס' כלבא אימר כלבא ואף לפי דברי מע' שאין שכיח אלא אותן העכברים שיזיקו עופות אעפ"כ יש לתלות בהן מאחר שמצוין ביותר ובפרט שהם לפנינו וכבר הוכיח החת"ס סי' ס"ג שכל שיש לפנינו ב' מיני מצוי הא' מצוי במציאות אבל אין מצוי אצלו שיזיק כמו כלבא שאצל הצאן והב' הוא אינו מצוי כ"כ אבל טבעו יותר להזיק שהולכין בתר מציאות הדברים ולא בתר מציאות טבע הענין והוכיח כן ממתני' בפ' דמכשירין מ"ז דקיי"ל כתנא קמא דלא אזלינן בתר רוב המשליכין ונידון דידן שיש שם ראטטען בוודאי ומצוים ביותר מקרי מצוי אליבא דכ"ע לתלות להקל בין לרשב"א ובין לרא"ה כמבואר בב"י ובכמה תשובות בחת"ס ואין פנאי להאריך בדברים ידועים ומבוארים ואף שהחת"ס בתשובה הנ"ל לא רצה לסמוך על סברא הנ"ל דלא אזלינן בתר טבע הענין רק בצירוף קולות אחרות היינו וודאי לתלות בכלבא שהזיק את הכבשים הוא רחוק המציאות ולכן הוקשה בעיניו אבל בנ"ד הוי עכברי רשיעי נינהו ואנא עובדא ידענא כ"פ שהזיקו והזיקו ואם בבית ההוא לא נמצא כן בשביל זה לא נאמר שיש להם שינוי טבע אולי אין דרכם להזיק רק ברעבון גדול ועד עתה הי' להם לחם לאכול ולא הוצרכו בשר לשבוע „עד כי באו מים עד" גם אין זה רחוק לתלות שמתה האווזא תחלה ואח"כ באו עכברים לטרוף טרף כמ"ש כ"ת ועכ"פ מידי ספיקא לא נפקא והו"ל ספק על הדורס או לא ומותר ובפרט שיש לנו עוד צד להקל כמ"ש מע' מטעם קטע רישי' דחד מיניהו נח רוגזים ואף שבש' ג"כ מובא בפ"ת מחמיר אפי' במפרכס לעיני הדורס ולא נח רוגזים אלא כשמת ואינו מכדכד ולא מזיז אבר כלל אמנם במח"כ לא משמע כן מתשו' צ"צ סי' ק"ה שכתב בפי' בנקרע הבטן שבוודאי מת לעיני הדורס כיון שיצאו המעים לחוץ ולדבריו אכתי מנ"ל שלא הי' מפרכס אלא וודאי שאין הדבר תלוי אלא אם הי' לו כח לברוח מתחת יד הדורס שאין אימתו בערה בו והנה דברי הצ"צ מה שחידש כמדומה לי דלאו דכ"ע היא דהנה הגהת פרישה כתב לתרץ קו' הר"ן בקטע רישי' דחד מיניהו ניחש דלמא דרס מקודם לאחרים ותירץ דחזקה שאין הנדרס יכול להציל עצמו מיד הדורס וא"כ מה"ת ניחש שלא מת תחת יד הדורס והנה בפרמ"ג בשפ"ד אות כ"ה הקשה עליו מתי' הר"ן דהולכין להקל מספיקא אף דהר"ן ס"ל בספק אי שותק והן מקרקרין אסור ג"כ וע"כ משום דדרוסה שכיח ואעפ"כ תולה להקל וא"כ בדברי הצ"צ נמי נתלה להקל שמת מיד ומיהו ע"ז אפשר לתרץ לפענ"ד דשיטת הר"ן היא דכל שיש ספק אוסרין מטעם דדרוסה שכיח זולת בספיקות הנזכרים בש"ס להדיא להתירא מטעם דהוי כמו ס' על אך אם קטע רישי' דחד ונח רוגזים בהכי שוב אזדא לי' סברה

סברה דדרוסה שכיח דהרי עשה פעולתו ושוב הדרי' לכללין דמוקמי' מספיקא בחזקת היתר וכ"ז אי נתבררה הפעולה שעל ידה אנו דוחין סברה דדרוסה שכיחי אבל אם נמצא מת לאח"כ שלא נתברר עדיין שנעשה כאן פעולה לשכך חמתו שוב נשארנו על סברת דרוסה שכיח ואין לומר דמטעם דרוסה שכיח נאמר דוודאי המיתו מיד ז"א דדרוסה ולא הריגה שכיח אמרו וכל זה לתי' הר"ן אפשר ליישב דברי הצ"ל אבל לתי' הג"פ הנ"ל לא שייך תי' זה והנה אם נקרע בטן האווזא באופן שיצאו המעיים לחוץ היתרו מפורש בצ"ל הנ"ל דלא חיישי' שלא מת תחת ידו אלא אפי' לא נחסר בכאן חלק גדול מבשר האווז עד שיצאו המעיים לחוץ כלפענ"ד בצירוף כל הנ"ל דלית כאן בית מיחוש:

סימן מ"ח

שאלה ע"ד התרנגולים אשר ישבו במקום גבו' בבית מקורה ארכו ו' אמות ורחבו ד' ונשמע בלילה קול צווחה ויללה גדולה ביניהם ויצאו לחוץ ולא מצאו שום שינוי שהי' הכל יושבים במקומם רק תרנגולת אחת נשמטה ממקומה הגבו' והלכה למטה בארץ אבל לא נראה ולא נמצא בשום א' מהם רושם פצע וחבלה והנה בפשטות לא הי' כאן בית מיחוש כיון שאין ידוע שנכנס הדורס ביניהם וכלל גדול בידינו ס' על ס' לא על איסור לא על אך מה שאני חושש בזה הוא מפני שאירע שם כבר הרבה פעמים שנכנס דורס ביניהם ונהרגו ונפצעו ע"י וא"כ איפוא אם נחשוב זה למצוי כללא הוא בפוסקים דתולין במצוי ולפ"ז צריכין אנו לתפוס שמה שהי' מקרקרים ביותר הי' ע"י שנכנס דורס ביניהם כיון שעכ"פ מה שקרקרו ביותר הי' ע"י איזה סיבה היוצא מההרגל התמידי וא"כ הוי כוודאי על הדורס והוא שותק והן מקרקרים והו"ל ס"ד ממש דקיי"ל להילכתא חוששין לס"ד אך עדיין אפשר לומר כיון שאין כאן שום ריעותא רק מה שקרקרו אין זה נחשב ריעותא כלל ואינו נכנס בכלל ס"ד כלל ומה שאמרו תולין במצוי הוא דוקא בספק שנולד ספק כלבא כיון דעכ"פ נכנס א' ביניהם ויש כאן ריעותא ברורה לפנינו והעמידנו בחזקת שאינן דרוסות מיהו בזה הי' עדיין מקום לפלפל לשיטות הסוברים דמחזיקין מאיסור אבמה"ח לאיסור טריפה לא מהני חזקה זו ועיין בזה בפרמ"ג ריש הלכות טריפות אמנם אכתי יש מקום לצדד בזה לפי מ"ש הטו"ז בסי' כ"ט דאף בוודאי נכנס והוא שותק והן מקרקרים יש כאן ס"ס רק שהחמירו בזה משום דדרוסה בפי' מה"ת וכתב עלה הפרמ"ג דמשמע דחומרא זו הוא מדרבנן ואמת אתו דבכ"מ ס"ס מותר אפי' בדבר שאיסור בפי' מה"ת וע"כ לומר דכאן חשו רבנן משום חומרא וא"כ כיון דדבר זה חידוש הוא שס"ס אסור אין לך בו אלא חידושו בלבד היכי שהוא וודאי גמור שראינו נכנס הדורס וישנו שם עמהם אבל בכ"ד אף אם תולין במצוי שקרקרו מחמת הדורס מ"מ אין זה נחשב לוודאי הגמור עד שנאמר שהוא כמו וודאי על וגם הא דתולין במצוי אין זה דבר מבורר לכ"ע ועיין בש"ך סי' כ' ומ"ז ובזה הי' א"ש נמי מה שכתב הט"ז בס"ק י"ד דהיתר מקום רחב שכתב הרשב"א הוא מטעם ס' על ולכאו' הדבר כמו זר נחשב כיון שוודאי נכנס הדורס רק הספק הוא שמא ברחו ממנו ולא פגע אותם ולא הו"ל אלא ספק נגע בהם לא ס' על ולהנ"ל א"ש כיון דעיקר איסור ס"ד אפי' בוודאי על אינו אלא מדרבנן וחידוש שלא מצינו כיו"ב במק"א דיו אם נחמיר במה שמצינו להדיא שאין להם מקום המלטה אבל במקום רחב כיון שיש מקום לומר שברחו ממנו שוב מקילין בו משום ס"ס כמו בס' על שאינו דומה לגמרי מ"מ לוודאי על ג"כ אינו דומה עוד יש לצדד בזה כיון שמקום ההוא לפ"ד רחב כ"כ דלא מטיא לי' בחד שחי' שהקילו בו האחרונים עכ"פ להתירו למכור לנכרי בכה"ג אפשר להתירו אף באכילה כיון שאין כניסת הדורס מבוררת לפנינו ובפרט לפמ"ש הט"ז דטעם היתר מקום רחב הוא מפני שהוא כס' על וכאן כיון שמה שהי' מקרקרין אין כאן ראי' והוכחה כל שנכנס ביניהם ממש רק שהי' מתפחדים ממנו ועדיין י"ל כיון שהוא מקום רחב קצת אולי לא נכנס ביניהם כלל ועוד יש לצדד בזה כיון שלא נחסר אפי' קצת מאחד מהם והוא דבר רחוק שיכנס ביניהם הדורס ולא יטרף טרף כלל שהדבר ידוע שהוא נכנס משום רעבון ואף שאין זה רק אומדנא בעלמא ואין כדאי בזה להתיר ואלו ראינו הדורס ביניהם אין מועיל זה כלל מ"מ הכא כיון שגם כניסת הדורס אינו אלא אומדנא בעלמא שתולין במצוי שקרקרו מחמת זה שוב נוכל שפיר לומר שזה עכ"פ אינו מצוי שיכנס ביניהם ולא יבצע את אשר זמם ודומה למה שאמרו בר"פ דכתובות רוב נשים בתולות נישאת ורוב הנישאת בתולות יש להן קול וזו הואיל ואין לה קול איתרע לה רובא וכן מה שתולין במצוי הוא מחמת רוב וכיון דעכ"פ רוב שנכנס ביניהם דורס עושה מעשה הניכרת ביניהם וזו הואיל ואינו ניכרת איתרע לה רובא כן כלפענ"ד לפום ריהטא בעיון מיעוט ועדיין הדבר צריך הכרע:

סימן מ"ט

הטור בסי' ע' הביא מחלוקת רש"י ורשב"ם בדגים שנמלחו עם עופות דשיטת רש"י דהדגים לבדן אסורים ושיטת רשב"ם דגם העופות אסורין וכתב דכן מסקנת א"א הרא"ש ז"ל כרשב"ם והקשה הרב ב"י על הטור מהיכן משמע שפסק כרשב"ם ואדרבה משמע שנוטה לסברת רש"י מדכתב ונראה דלא נאסור מן הדגים אלא כדי קליפה ולא אמר ג"כ מן העופות ש"מ דסבירי לי' דהעופות לא נאסרו ועוד שהרי הרא"ש כתב דלדברי ר"א לא יתכן פי' רשב"ם והרא"ש סובר להדיא כדברי ר"א:

ולפענ"ד נראה ליישב הכל אל נכון ובתחלה נקדים דהנה הרא"ש כשהביא פי' רשב"ם כתב עליו דלדברי ר"א לא

לא יתכן פירושו ולפי מאי דאמרינן דלא אמרי' חכ"כ אלא במקום שהאיסור עצמו יכול לילך ולהתפשט עמו ג"כ לא יתכן פירושו אבל לזה יש ליישב שגם מן הדם הנבלע בדגים יוצא קצת ע"י מליחה שעושה אותה כרותח ונבלע עם ציר הדגים בעופות דאע"פ שאינם פולטין לגמרי כל הדם להיות ניתרין ע"י כך מקלת מן הדם מיהו פולטין ואח"כ הקשה דלמה לא נאמר דם משריק שריק במליחה ואמאי נאסרין העופות ולכאו' לא הבנתי קושיתו וכי אנו באין לאסור העופות מכח הדם דתקשה לן הלא דם משריק שריק הלא אנו באין לאסור העופות מכח הציר שנעשה נבילה אבל באמת נ"ל דכוונת הרא"ש כך היא ואדלעיל קאי דלעיל מינה הקשה דלא אמרינן חכ"כ אלא במקום שהאיסור עצמו הולך ומתפשט עמו ותי' דגם כאן מתפשט עמו מקלת דם ולזה הקשה אח"כ דאמאי לא אמרינן על אותו מקלת דם דמשריק שריק וממילא דלא נעשה הציר נבילה ולפי זה נ"ל ליישב קושיתו דוודאי הכא דאנו באין לאסור העופות מכח הדם בזה אמרי' שפיר דם משריק שריק ואין בו כדי לאסור אבל היכי דאין אנו צריכין להדם לאסור רק כדי שיהי' עמו שיועיל לענין חכ"כ בזה וודאי דלא מהני סברת דם משריק שריק דהא עכ"פ מעט לחלוחית נבלע בבשר וכן משמע בד"מ סי' זה וגם עכ"פ לא מוכח מגמ' כלל זה דדם משריק שריק רק לענין שאין נבלע כ"כ שיהא בו כדי לאסור אבל שלא יבלע מעט ג"כ אנו אין לנו לחדש דבר זה ולא קשה תו קושיתו ומה שתי' כמי הרא"ש כיון שהציר מרובה על הדם לא אמרינן דם משריק שריק אין כוונתו דכיון דלא אמרינן משריק שריק יש כאן מן האיסור עצמו וממילא חכ"כ אלא דכוונתו דכיון דלא אמרינן דם משריק שריק היכי שהציר מרובה על הדם ממילא יש כאן בדם עצמו כדי לאסור ולא מכח חכ"כ וממילא מסולקת קו' הב"י על הטור דהרי הרא"ש סובר כר' אפרים ולפי פי' רשב"ם לא יתכן דברי ר' אפרים דאמאי לא יתכן דהלא אין הרא"ש אוסר העופות מכח חכ"כ רק דכיון דלא אמרינן משריק שריק ממילא יש כאן בדם עצמו כדי לאסור ומה שהקשה עוד מדלא כתב הרא"ש דלא נאסור מן הדגים והעופות אלא כדי קליפה ש"מ דסובר כשיטת רש"י גם מהתם לא תקשי כלל דעל העופות לא הצריך לכתוב דאינן אסורין רק כדי קליפה דכבר כתב הרא"ש כן בפג"ה דאין מליחה אוסרת יותר מכדי קליפה:

ובדרך חידוד יש לומר דאדרבה מכח זה שכתב דאין הדגים נאסרין יותר מכדי קליפה מזה יש להוכיח דסובר כשיטת רשב"ם דלכאורי' קשה למה כתב הרא"ש כלל שאינו אוסר אלא כ"ק וע"כ צ"ל דלא הוצרך לכתוב כן רק דבדגים ג"כ לא אסור הכל אף דרכיכי וקשה דלמא באמת כן הוא ומהיכן הוכיח הרא"ש דרק כ"ק נאסרו ועכצ"ל משום דס"ל כרשב"ם דאסורין גם על עופות קאי ועופות על כרחך אין אסורין רק כ"ק ממילא גם בדגים הדין כן אבל אי ס"ל כרש"י אכתי קשה לן אמאי לא אסר באמת הדגים כלן ויפה עולין דברי הטור במה שכתב ומסקנת א"א ז"ל כרשב"ם וניחא הכל בסייעתא דשמיא:

סימן נ'

בהלכות בב"ח.

בטור יו"ד סי' פ"ז שהביא שיטת הרמב"ם בדם שבשלו בחלב והקשה הב"י על הטור למה שינה מסדר המחבר ולא סידרם כסדר שסדרם הרמב"ם שהרמב"ם מנה דם שבשלו בחלב עם בשר שבשלו בחלב מתה וחלב זכר ורבינו לא כתב אלא בחלוקה ראשונה גבי מעושן ומבשל בחמי טבריי' ועוד הקשה דלהרמב"ם א"ש הלשון שכלל חלב מתה ודם בחדא בבא וכתב על שניהם ואין לוקין על אכילתן משום בב"ח דמשמע הא משום איסור אחר לוקין בזה משום נבילה ובזה משום דם אבל לסדר שכ' הטור לא כתב רק גבי דם הלשון ואין לוקין משום בב"ח וגבי חלב מתה לא כתב רק סתם פטור:

ונלפענ"ד דהנה לכאו' יותר מיושב סדר שכ' הטור דגבי דם הוי הפטור משום דלא הוי בשר וגבי חלב מתה וחלב זכר הוי הריעותא בחלב ואיך כללן הרמב"ם יחד. רק הטעם כמ"ש הב"י עצמו משום דבשניהם שייך הדיוק הא משום איסור אחר לוקין לכן כללן יחד וכתב בשניהם פטור ואין לוקין משום בב"ח והתינח לדרך הרמב"ם שכ' אף הלכתא למשיחא אף שאין מלקות נוהג בזה"ז מ"מ כ' להשמיענו דמשום איסור אחר לוקין עליו וכיון שכן הוצרך לכוללם בבא אחת אבל הטור שאין דרכו להשמיענו מה שאין נוהג בזה"ז ואין נפקותא בדבריו אם לוקין משום איסור אחר ולא הוצרך לכתוב גבי חלב מתה ואין לוקין משום בב"ח כדי שנודע שמשום איסור אחר לוקין לכן לא כתב חלב מתה בחדא בבא עם דם שבשלו בחלב משום דלא דמי' להדדי שזה בבשר וזה בחלב והא דכתב הטור גבי דם ואין לוקין משום בב"ח אף דבזה"ז אין נוהג מלקות היינו כדי להשמיענו שסובר הרמב"ם דם שבשלו עובר עליו ולאפוקי מהאי דהקומץ רבה דדם שבשלו אינו עובר עליו והיינו דהוי דרבנן ובזה וודאי יש נ"מ בין דאו' לדרבנן ולזה הוצרך הטור גם לומר ואין לוקין משום בב"ח הא משום דם חייב והיינו העיקר קמ"ל דאסור מדאורייתא אף שנתבשל:

בסוגי' דכחל.

אמר ר"נ גיד בס' ואין גיד מן המנין כחל בספק וכחל מן המנין וכו' פשיטא דבדידי' משערי' דאי במאי דנפק מיני' מנא ידעינן אלא מעתה נפל לקדרה אחרת אל יאסור ע"ש בתוס' ומהרש"א שהקשו דלמא לעולם לא נפק כלל אלא דלא ידעינן כמה זה קושי' מהרש"א שם ונ"ל לתרץ דהנה הב"י הביא בשם הרשב"ד דהא דמשערים בכל הקדרה היינו דוקא בכלי חרס אבל בכלי מתכות אין צריך אלא נגד מה דנפק מיני' ומשערי'

ומשערי' בחומד יפה כמה נפק מיני' וק"ע דהרי כאן אמרו אפי' בכחל שישנו לפנינו ומ"מ משערים כנגד כולו משום דלא ידעינן כמה נפק מיני' ומ"ש שא"א לשערו בבלוע בכלי כמה פלט לתוך התבשיל לכן נ"ל לפרש פי' אחר בגמ' לשיטתו דהכא מ"ש הראב"ד ומשערים אותו בחומד יפה לא נתפרש היטב מה כוונתו בזה ונ"ל דר"ל שמשערי' כ"כ עד שילא ספק מלבו והיינו בחומד יפה דהיינו בריוח וס"ל שאפשר לשערו אלא שא"א לצמצם כ"כ וצריך לוותר עד שתסמוך דעת אדם ע"ז ולפ"ז י"ל דהכא בסוגין נמי ס"ל דאפשר לשער כנגד מה דנפיק מיני' אלא שא"א לצמצם וצריך להוסיף בשיעורו עד שילא הספק מלבו דבלא"ה קשה הי פשיטא להו שא"א לדעת שיעורו כדמשמע פשטא דלישנא דתלמודא א"כ מעיקרא מאי בעי מיני' אי משערי' במאי דנפיק מיני' ולפמ"ש ה"ק פשיטא דר"נ נתכוון דבכולי' משערי' דאי ס"ד דר"ל במאי דנפיק מיני' משערי' מנא ידעינן הא א"א לדעת בצמצום וע"כ צריך אתה להוסיף בשיעורו עד שלא יהא לבו נוקפו וא"כ מאי הא דקאמר גיד בספק ואין גיד מן המנין וכחל מן המנין ומה הרויח בצמצום זה הלא חוץ מזה צריך להרבות ולוותר יותר מזה ולא שייך ע"ז לחדש דין על דבר מיעוט כזה שמרויח בחלק ספק בהערובות ומטעם אחר צריך לוותר הרבה משלו אלא וודאי דר"נ ס"ל דצריך באמת מטעם וודאי ס' כנגד כולו ואשמעי' דכחל מצטרף ולפ"ז ל"ק מעיקרא קו' מהרש"א הנ"ל דרק מטעם לא ידעי' צריכי' לשער בדידי' דלפמ"ש ז"א דוודאי אפשר לשער בכך וכמ"ש הראב"ד אלא שהוכיח דר"נ לא נתכוון לזה מטעם שכתבתי לעיל:

בס' ל' בטו"ז ס"ק ב' הקשה על התו"ח וכו' ולא דמי לדם הבלוע בחתיכה שאינו מצטרף אף דהוא היתר בפ"ב דשאני דם דהוי דאורייתי' והכא חלב שחיטה דרבנן וכו' וטו"ז הקשה ע"ז דהא דם שבשלו ג"כ דרבנן וכו' וכתב לבסוף ול"ל דהרא"ש וטור שהם בעלי שיטה זו דאין החתיכה מצטרפת לבטל דם הבלוע בה ס"ל כהרמב"ם בטעם דכחל מן המנין ע"ש וכל הרואה מתפלא הא איהו כתב לעיל בפליאה על התו"ח דגם דם הוי דרבנן וא"כ איך אפ"ל דס"ל כהרמב"ם דכחל שמצטרף היינו משום דהוי דרבנן הא דם ג"כ דרבנן ומדויל ידיי' משתלם שוב ראיתי שגם הפרמ"ג הרגיש בזה וכתב שלא נתכוון הטו"ז לומר שס"ל לגמרי כטעם הרמב"ם וכו' ע"ש ולא הבינותי היטב:

ונלפענ"ד שדברי הטו"ז כפשטן אלא בקיצר כאן וכוונתו עמוקה.

ומתחלה נקדים מה שהקשה עלי' נקוה"כ תימה לתמיהתו הא כתב תוס' דאע"ג דדם שבשלו דרבנן מ"מ קודם שבשלו הוי דאורייתי' ובפירוש אמרו בגמ' חלב שחיטה דרבנן דם דאו' והוא באמת פלא היעלה על הדעת דאישתמיט מיני' גמ' ותוס' בשמעתין מתם:

ונלפענ"ד ליישב ולפרש דבריו באופן שהכל יבוא על נכון דהנה מתחלה הביא הטו"ז קושי' ב"ה ותי' מ"ה וכ"ז לפי דעתו להקדמה על מ"ש אח"כ דהנה ב"ה השיג על הרשב"א דאף דכחל היתר הוא מ"מ לאחר שנתבשל נעשה איסור והרשב"א תי' שהאיסור אינו אלא שמא לא פלט וכו' וע"ז מביא אח"כ דברי התו"ח שמקשה מדם הבלוע בחתיכה שאין מצטרף ומכח קו' זה היינו מוכרחין לומר כב"ה דאע"ג דמתחלתו היתר מ"מ עכשיו אסור. וחילק התו"ח דדם דאוריי' וכו' וע"ז שפיר הקשה הטו"ז הא דם ג"כ לאחר שנתבשל דרבנן ואין לתרץ כמ"ש התוס' שמביא נקוה"כ שקודם שבשלו הוי דאורייתי' הא עכשיו אין אנו דנין רק אחתיכה אי היתר הוא או איסור כיון שאחר שנתבשלה אסורה ואחר הבישול הוא דרבנן וקודם הבישול הוי החתיכה היתר לגמרי ואין ראי' מגמ' ותוס' שם גבי כבדא דהתם קאי אדם עצמו אי אוסר הבשר ע"ז שייך שפיר למימר אע"ג דעכשיו אינו אסור אלא מדרבנן מ"מ כיון דקודם הבישול הוי דאורייתי' מחמרי' בי' טפי אבל הכא אין אנו דנין לענין לאסור רק אי מצטרפת החתיכה כיון באסורה עכשיו אחר הבישול ומאי יזיק מאי שהי' דאורייתי' קודם שנתבשל בעודו היתר לגמרי וכ"ז לדברי הרשב"א דטעמא משום דכחל גופי' היתר הוא אבל בתירוצו של הטו"ז דרא"ש וטור ס"ל כהרמב"ם דמשום דהוי מדרבנן מקילין בשיעורו ע"ז מתרץ שפיר דל"ק מדם דהתם דם דאורייתי' ואף דעכשיו ע"ז שייך שפיר מ"ש תוס' כיון דמעיקרא הוי דאורייתי'. חמירא טפי ושיעורו כמו באיסורי דאורייתי' וכ"ל נכון בעזהי"ת:

אמנם כן יש לי לקיים דברי התו"ח ולהעמיד דבריו בכוונת הרמב"ם דהנה הא דכ' הרמב"ם דטעם דכחל מצטרף היינו משום דהוא דרבנן הקלו בו והקשה עליו הרשב"א דהרי כל איסורי דרבנן צריכי' ששים ולא"מ הקשה אמאי לא כתב הרמב"ם הא דינא בכ"מ רק בכחל ועוד למה כתב בגיד ואע"פ שהוא מדבריהם דמשמע מזה שבכל איסורי' סגי בכ"ע ולא מלינו כן רק בכחל ואע"פ שכ"ז גמ' ערוכה הוא מ"מ גם על הש"ס יש להקשות כן וצריך ישוב:

ונלפענ"ד עפמ"ש הטו"ז שהרמב"ם ורשב"א פליגי לענין בב"ח דרבנן אי אמרינן בי' חנ"נ דרמב"ם ס"ל דווקא בדאו' אמרינן חנ"נ ולא בדרבנן ורשב"א ס"ל אף בדרבנן חנ"נ:

והנה הב"ה על תוה"א הקשה הא כשנתבשלה נעשה חתיכה דאיסורא וקושיתו ל"ק אלא לשיטת הרשב"א דס"ל בדרבנן נמי חנ"נ אבל לשיטת הרמב"ם דס"ל דבדרבנן ל"א חנ"נ ועדיין היתר הוא ואסור רק משום הבלוע א"כ הוי סופו כתחלתו דעדיין היתר הוא ומצטרף וכמו שס"ל באמת להרמב"ם דאפי' אם לא הי' מתחלתו ששים ונאסר מ"מ מצטרף אח"כ. ועפ"ז יש לפרש כוונת הרמב"ם דה"ק דכחל מצטרף משום דהיתר הוא כטעמו של הרמב"ם והוא פשוט שמצטרף בשעה שהוא עדיין היתר ולא הוצרך הרמב"ם להזכיר טעם

זה

זה ככל אלא דאעפ"כ לאחר שנתבשל נעשה חתיכה דאיסורא כקו' ב"ה הי' לו לאסור וע"ז דכיון דהוא דרבנן לא אמרו בה חנ"נ ואין אסור אלא הבלוע בו לכן דיינין לי' כהיתר וסופו כתחלתו להצטרף לבטל ולפ"ז מיושב הכל דבשאר איסורי דרבנן דלא הוי היתר מתחלתו מה מועיל שהוא מדרבנן ובכחל אינו פועל אלא כדי שלא יעשה נבילה ועדיין כהיתר הוא לענין שיצטרף וזה כוונתו ג"כ בגיד דהנה לפי מאי דקיי"ל אין בגידין בנו"ט א"כ הי' לנו לדון בו כמו בקליפי' ועצמות האיסור שמעלון את ההיתר ויצטרף הגיד לבטל את שומן הגיד ואין לומר דהגיד בולע מן השומן ונאסר מיד מטעם דאיסור דבוק דהא בכחל לא אמרו כן והכחל מצטרף דל"א חנ"נ באיסור דרבנן וא"כ גם גבי גיד הו"ל כן אפי' למאן דאית לי' בכלי' וכדומה חנ"נ ע"ז תי' כיון דברי' הוא האמירו בו:

עוד כתי' הטו"ז בס"ק ג' להקשות על שיטת הרשב"א א"כ מה זה שאמרו שוי' רבנן כחתיכת נבילה הא לא עשו בזה שום איסור חדש רק דאסור מטעם שמא לא פלט ממנו כל חלבו ולפענ"ד דהנה תוס' הקשו על מה דפריך הגמ' אלא מעתה נפלו לקדרה אחרת אל יאסור דלמא הא דמשערי' בכולי' הוא משום ספיקא שמא פלט כולי' ואי נפלו לקדרה אחרת שמא לא פלט בראשונה ופלט עכשיו ותי' דמשום ספיקא לא הוי אסרי' דחלב שחיטה דרבנן וכ"נ להסביר דבריהם דלכאורה קשה א"כ למה אסרו גוף הכחל הא הוי ג"כ ספיקא דרבנן שמא פלט כבר כל חלבו אלא דזה אפשר לתרץ דהוי כמו במקום חזקה ואפי' למאן דאית לי' סד"ר במקום חזקת איסור מותר מ"מ הכא הוי כמו חזקת הגוף אף שכבר נתבשל מ"מ אפי' בחתיכה בלועה מאיסור כתב הב"י בסי' ל"ד שאין דרך הבלוע לצאת כולו ולהתפשט בבוא אך כ"ז לענין איסור הכחל עצמו אבל אי נפל לקדרה אחרת אדרבה יש חזקת היתר ולמה יאסר מספק הא סד"ר לקולא וצ"ל כיון שכבר אסרוהו לכחל מטעם שכתבתי וא"כ דבס"ד הי' סובר דנפל לקדרה אחרת אל יאסר משום סד"ר לקולא דלגבי הא' קדרה ליכא חזקה לאיסורא וע"ז משני כיון דאמור רבנן וכחל עצמו אסור היינו לענין שכחל עצמו אסור הוי מן הדין דמוקמי' בחזקת שלא פלט כל חלבו ואף שלענין קדרה אחרת יש חזקת היתר מ"מ כיון שכבר אמרו אסור שוב אין כאן שום ספק ועשאוהו כחתיכת נבילה היינו שאיסורו וודאי ולא מתורת ספק ומיושב קו' הטו"ז דבאמת לא כוונו לאסור חדש רק שעשאוהו כאיסור וודאי מטעם שמא לא פלט שוב לא מהני סד"ר ולא חזקה להיתרא:

סימן נ"א

בסי' צ"ב

כתב בד"מ אות ה' בשם או"ה דהקדרה לעולם אסורה ואם עבר ובשל אח"כ בקדרה צריך ס' נגד הטפה אם ידעינן כמה היתה ואז מותר ואע"פ שאין ס' נגד הקדרה דלא נעשית הקדרה נבילה ע"כ וכו' עליו הרמ"א דדבריו צ"ע דא"כ גם בראשונה שנפלה הטפה עליו למה בעינן ס"ס אם אין הקדרה כ"כ בס' לחוד מן התבשיל נגד הטפה הי' סגי וכו':

ונלפענ"ד דהנה לכאורה יש להמציא דכיון דמליכו פלוגתא בסי' ל"ח אי אמרינן בבלוע כ"כ דאף למאן דאית לי' אף בבלוע דכ"כ מ"מ היינו דוקא מדרבנן אף בב"ח דהוי בטעם הבא מן הממש חנ"נ מדאורייתא' מ"מ בבלוע אינו אלא מדרבנן דהתוס' כתב הטעם משום דשניהם נעשו גוף א' של איסור ולוקה אם אכל חצי זית מבשר וחצי זית מחלב והנה אין לפרש כוונת התוס' דכיון דשניהם נעשו גוף אחד של איסור על כרחך לומר דחתיכה נעשית נבילה דזה אינו דהרי חזינן שיש כאן חולקים דאית להו אפשר לסוחטו מותר אף דבזה וודאי לית מאן דפליג דשניהם נעשו גוף א' של איסור אלא דאעפ"כ אין צריך ס' רק לפי חשבון דרק כ"ז שהם מחוברי' אסורים וכיון שנפרד מחבירו חזר להיתירו וא"כ מאן דס"ל אפשר לסוחטו אסור וחנ"נ היינו דכיון דכ"ז שהם מחוברים אסורים שניהם ולוקים אם אכל חצי זית בצירוף א"כ איך נאמר אח"כ בהפרדה מחבירו שיחזור להיתירו הלא לפני שעה אם הי' מצטרף זה לחבירו הי' לוקה עליו ולפ"ז כיון דרק החיוב מלקות שיש כאן פועל שנאמר חנ"נ בבלוע דלא שייך מלקות אין אומרים חנ"נ רק מדרבנן ואף דיש לבעל דין לפקפק מ"מ המעיין היטב יראה דיש לקיים דברים אלו לשיטת או"ה דס"ל דחנ"נ בבלוע אף בב"ח רק מדרבנן [עי' פלתי וחת"ס שכ' כן מטעם אחר דבבלוע טע"כ אף בב"ח מדרבנן מכ"ש חנ"נ] ואם כן איפוא יש להקשות למה נאמר דצריך ספ"ס בנפלה טיפה על הקדרה משום שמא מפעפע הלא זה הוא איבעי בגמ' פ' דם חטאת וכיון דחנ"נ בבלוע מדרבנן א"כ הו"ל סד"ר ולקולא אך זה אינו דספק שנסתפקו בה חכמי הש"ס אינו בגדר ספק ועי' פרמ"ג סימן זה אבל עדיין קשה למה בעי ספ"ס הקדרה אסורה אח"כ למה לא נאמר ממ"נ אם מפעפע לפנים כבר נתבטלה ואם אינו מפעפע גם בתבשיל שלאחריו לא תפעפע כמ"ש הטו"ז וצ"ל דטעמא דהנך פוסקים דס"ל דהקדרה אסורה היינו משום דחיישינן שמא בפעם ראשון לא הי' כ"כ רותח כמו בבישול התבשיל השני' ועי' ב"י סי' צ"ג וא"כ הדר הו"ל ספקא דידן לא מה שנסתפקו חכמי הש"ס דאנן מסופקי' אם הי' בפעם ראשון כמו עכשיו רותח גמור וא"כ הדרינן להנ"ל דכיון דחנ"נ בבלוע דרבנן הו"ל סד"ר לקולא וזה טעמו של או"ה דבפעם הראשון צריך ספ"ס מספיקא ולא הוי ספקא דרבנן משום דזה אינו בגדר ספק ואם בישל אח"כ באותו קדרה צריך עכ"פ ס' נגד הטיפה דזה הוי ג"כ ספיקא דאורייתא' וא"ל דהוי סד"ר משום דשמא נתבטלה כבר דזה הוי ספיקא דהש"ס אבל לענין שיצטרך אח"כ ספ"ס אין כאן רק ספק שמא עכשיו רותח יותר א"כ הו"ל ספיקא דרבנן לקולא לכן ספק דאין צריך רק ששים נגד הטיפה:

כתב

סימן נ״ב

בסי׳ צ״ט

כתב הש״ך בסי׳ ל״ט ס״ק י״ד על מ״ש בד״מ דל״מ בלח בלח חנ״נ ובהבי מהורל״ם דברי הטור דכתב דא״ל לחקור אם נתן מים אחר שנותן בו האיסור דהא בב״ח אמרינן חנ״נ וה״ל לפרש דבב״ח צריך לחקור אלא היינו טעמא דבלח בלח ל״א חנ״נ עכ״ל וכתב עליו הש״ך אבל א״א לומר כן דהא בש״ס פכ״ה גבי הא דפריך התם חלב אמאי שרו חלב נבילה היא מוכח להדיא דבלח בלח חנ״נ בב״ח:

ונלפענ״ד ליישב דהנה בטעמא דל״א בלח בלח חנ״נ כתב משום דאין ניכר חשיבות האיסור מובדל ומופרד והנה כ״ז לא שייך אי אמרינן דחנ״נ בב״ח מדאורייי׳ הוא כמ״ש רבינו אפרים לעיל בפג״ה דאי הכי מ״ש בין ניכר או לא א״ו דבעלי שיטה זו ס״ל דחנ״נ מדרבנן בעלמא ובדרבנן שייך לחלק בהכי והנה כ׳ התוס׳ ביבמות פ׳ הערל דף פ״ב דדוקא באיסור דאורייתא אמרי׳ מב״מ לא בטיל אבל לא באיסור דרבנן וא״כ מדסבר רב דחנ״נ ואוסרת כל החתיכות כולן מפני שהן מינה מוכח דס״ל דחנ״נ דאורייתא דאל״כ לא שייך למימר חנ״נ ולא בטיל דבאיסור דרבנן שפיר בטיל ומכ״ש דא״ש טפי דברי התוס׳ הללו אף לפי המסקנא לפמ״ש הריטב״א דמ״ש רב ושמואל מב״מ במשהו היינו מדרבנן וא״כ י״ל דכיון דגוף הדבר דמב״מ לא בטיל מדרבנן א״כ באיסור דרבנן הו״ל גזירה לגזירה ואף שאין זה מוכרח כ״כ מ״מ די בזה ליישב מה שכ׳ התוס׳ בפ׳ הערל ליתר שאת וא״כ מוכח עכ״פ דחנ״נ דאורייתי׳ אליבא דרב מ״מ אין זה קוש״י לשיטה הנ״ל שפסקו דחנ״נ דרבנן מדאולקו בכך כמ״ש למעלה משום דבעלי דעה זו הוכיחו דבריהם מכח מה שאמרו אין המדומע מדמע אלא לפי החשבון ומכח זה פסקו כוותייהו וגם אנן הכי קיימינן דאין חילוק בין בב״ח לשאר איסורין וא״כ מכח דצריך לחלק בין לח בלח בין היכא דחשיבות האיסור ניכר ומובדל או לא ולפ״ז ניחא דגמ׳ פריך שפיר אליבא דרבנן דס״ל ע״כ דחנ״נ דאו׳ וכמו שהוכחתי לעיל מכח דס״ל דמב״מ לא בטיל וא״כ כיון דאורייתי׳ היא אין חילוק בין לח ליבש והרמ״א פסק כאותן שיטות דס״ל מכח סתירת המשניו׳ דיש חילוק בין לח ליבש וס״ל באמת דחנ״נ מדרבנן:

עוד י״ל בזה דבר חדש בטעם הדבר דיש חילוק בין לח ליבש די״ל דהא דחנ״נ היינו משום דס״ל דחתיכה נשארת לעולם באיסורה וכמ״ש המחבר בסי׳ ק״ו לקמן והיינו כמ״ש הרשב״א משום דאף אם אפשר לסוחטו מותר מ״מ מאן מפיס אם נסחט האיסור לגמרי וכמ״ש הב״י בסי׳ ק״ו ע״ש א״כ י״ל דמש״ה הכ״נ דכיון דחתיכה עצמה אסורה שוי׳ רבנן כחתי׳ נבילה והוי ממש כמ״ש גבי כחל כיון דאמר רב משרשי׳ וכחל עצמו אסור שוי׳ רבנן כחתי׳ נבילה. ולפי״ז א״ש דלא אמרינן בלח בלח חנ״נ דבזה אפי׳ הש״ך מודה דבלח ל״א דתערובת הראשון נשאר באיסורו אלא חוזר להיתרא וא״כ לא שייך הטעם דשוי׳ רבנן כחתיכת נבילה ולכן ל״א בזה חנ״נ וכ״ז אי אמרינן אפשר לסוחטו מותר רק דאסור מכח דלא נתברר לנו דניסחט לגמרי אז שייך לחלק בין לח ליבש אבל אי אפי׳ אפשר לסוחטו לגמרי ג״כ אסור (אז יתכן דאפי׳ לח בלח היכי שנתבשל וקבל טעם שנשאר באיסורו וא״כ רב דסבר אפשר לסוחטו אסור א״כ אפי׳ בלח חנ״נ ומקשה שפיר חלב אמאי מותר חלב נבילה הוא:

ובזה אתי נמי שפיר מה שהקשה הש״ך בס״ק שלאח״ז על מה שחילק הרמ״א בין נודע ללא נודע והקשה מאי פריך חלב נבילה דלמא איירי בלא נודע ולפ״ז ניחא דחילוק דנודע לא שייך רק אי אמרינן חנ״נ מדרבנן מטעם דשוי׳ כחתיכת נבילה אז שייך לחלק דדוקא בנודע דנקרא כבר שם איסור עליו לא פקע מיני׳ כהאי דכחל אבל בלא נודע לא אבל לרב דס״ל חנ״נ מדאורייתי׳ אז אין חילוק בין נודע ללא נודע ולכן פריך שפיר חלב נבילה הוא:

סימן נ״ג

כה הראני ידידי מו״ה **ליב האף** נ״י ספרו הנחמד אף נעים ושמחתי בשלומו הטוב יתן ויוסף ה׳ למעכ״ת ברכה ושלום עד העולם ואעבור על עבר השני וראיתיו מקשה שתי קושי׳ בב׳ ענינים ועיינתי בזה ואערכה לפני הכ״ה את אשר העלו רעיוני בחמלת ד׳ עלי ומעלתו יקרב או ירחק:

(א) **ראשונה** מה שהקשה על שיטת ר״י מאורלייניש מסוגי׳ דזבחים לפענכ״ד אף שראוי לעמוד עליו מ״מ שערי תירוצים לא ננעלו דהרי אפשר לומר דס״ל כעין מה שפי׳ הב״י סי׳ ל״ח דברי רמב״ם בהל׳ מ״א דס״ל טע״כ לאו דאורייתא ואעפ״כ לוקין על כזית בכא״פ ומראשית כזאת תמהתי כיון דל״ל דרשות דטע״כ למה ילקה על כזית בכא״פ כיון דאינו ניכר ולא בטיל וליתא לאיסורא אך ראיתי בדברי הר״ם מס׳ טבול יום דגדולה מזו כתב דאף דמב״מ לרבנן מיבטל בטיל ברובא מ״מ הכא שים כאן כזית בכא״פ דאף זה בכלל הל״מ דלא לבטיל ול״ל דחומר איסורו מחשבו עכ״פ גם הר״י אף דס״ל דטע״כ בעשה מ״מ בכדא״פ לוקין:

ומדי דברי בו אזכור מה שישבתי עפ״ז קושי׳ בעל או״ח ז״ל על רש״י דס״ל טע״כ לאו דאורייתי׳ לפ״ז מאי מקשה הגמ׳ בבכורות מדגלי רחמנא בב״ח מכלל דחלב לחודי׳ שרי דילמא אילטרך לטע״כ וכ״ל דהרא״ש יוסף הקשה מנ״ל בב״ח דטע״כ דילמא לא אסרה תורה רק כשממשות החלב ובשר כאן ותירץ דאף בדאיכא ממשות הי׳ לו לבטיל ברובא כיבש אי לא דטע״כ והקשתי לפי דברי הב״י הנ״ל דאף דטע״כ לאו דאורייתי׳ מ״מ כזית בכא״פ לא בטיל הק״ל אכן לפענ״ד לא קשה דכיון דחזינן דדוקא כזית בפרס לא בטיל

בטיל אבל אלי זית באלי פרס בטיל עכ"ל דאומר מלקות שיש בו מחשבו דלא לבטיל א"כ תינח היכא דהוי איסורו בפני עצמו אבל בבב"ח דהוי היתר קודם לכן ובטיל קודם שיבוא לידי איסור מלקות אלא ע"כ מדלא בטיל מוכח דטע"כ והתינח אי הוי היתר בפני עצמו אבל לפי ה"א דבכורות דחלב אסור בפני עצמו א"כ לא מוכח גם בב"ח דטע"כ:

ואגב אליע מה שהי' כ"ל לייסב דברי הר"ש במסכה הנ"ל שהקשה על סוגי' דפסחי' וא"א כזית בכא"פ דאורייתי' אמאי אמרינן ש"א והקשה תיפוק לי' דטע"כ דאורייתא והוי לי' עכ"פ ח"ש ותירוץ דח"ש לא אסור מה"ת רק בעין אבל לא בתערובת. והקשה כידוע ולולי שהרב עלמו הקשה כן הייתי אומר שיש לקיים דברי' דהנה לכאורה על גוף חילוקו בין בעין לתערובות יש להקשות קושית הר"פ על רבינו יקר בע"א ול"ל דכאן שאני כיון דהא דחלי שיעור אסור מטעם דחזי לאלטרופי וכיון שאוכלו בתערובות א"א לאכול עוד כזית בב"א רק דהא דהי' מלטרף בכא"פ והתינח לפי האמת דכזית בכא"פ דאורייתי' שפיר אמרינן ח"ש אסור מה"ת בתערובות אבל הר"ש שהקשה דאף אי כזית בכא"פ לאו דאורייתא תיפוק לי' דטע"כ דאורייתי' על זה נוכל שפיר לומר דאי לאו דאורייתי' אז גם ח"ש בתערובות מותר דלא חזי לאלטרופי ובעיני יש אפי' קלת תימה על הר"ש אמאי לא תירוץ כן לנפשי':

ועודי כלפענ"ד לייסב קושית דפר"מ דהנה לפי דברי ר"י מאורי' קשה ג"כ מה שהקשה התוס' על שיטות ר"ת מהאי סוגי' דזבחים דאמרו נותן טעם ברוב ל"ד ולריך לתרץ גם לדידי' כמו לר"ת דמיירי במב"מ וא"כ האי ש"מ הוא לאפיקי מרב ובמואל דפסקו כר"י דמב"מ ל"ב ואף דר"ל אמר כן בפי' בפ"ה דע"א מ"מ אפשר דהדא מכלל חברתא איתמר וכיון שכן לק"מ דאף דהר"י סובר תעבירו באש לא הוי גילוי מילתא היינו משום שההגעלה היא עכ"פ מלוה בפ"ע אבל ולקח מדם הפר ומדם השעיר הוא וודאי רק גילוי מילתא שהרי רק מקריאת שם בעלמא יליף כן וא"כ אי הוי מב"מ ל"ב הי' לוקין עליו בכזית בא"פ ובפחות מכן אפשר דתלי' בפלוגתא הראשונים אי היתר כהפך או לא ול"ע:

(ב) **ובסוגי'** דאיסורין מבטלין זא"ז יש לי פלפול קלת זה יומים שאלתי לרב גדול אחד ולא השיבני נכונה על קושי' פליאות אשר יש לי בזה על מה בראיתי בחת"ס חלק יו"ד סי' ל"ו שהביא שם קושי' אחת על הרמב"ם בפסק בהל' פסולי המוקדשין כר"א דפגול נותר וכו' חייב דאיסורין אין מבטלין זא"ז ואיך פסק דלא כמתניתין דפ"ב דערלה הערלה מעלה את הכלאים והכלאים את הערלה והערלה את הערלה וכו' וכתב החת"ס שגם הפר"ח בשם ב"ה הוקשה לו כן ואני תמה על הגאונים האלה אשר כל רז לא אניס להו איך העלימו עין מפי הרמב"ם עלמו באותה משנה שפירוש פירוש אחר דהיינו שנפלה תחילה ערלה ונתבטלה לכן מלטרפת א"כ לבטל את הכלאים והכלאים את הערלה היינו שנפלה הכלאים תחילה ולכן מיאן לפרש דברי ירושלמי לא לתוך ר' אלא קל"ע כפשוטו ורק פירושו שלולי הערלה הי' קל"ע וא"כ לביטתו לא נשמע מעולם דאיסורין מבטלין זא"ז אדרבה נשמע להיפך כמובן ומה"ט לא הקשו בגמ' על ר"א מהא מתניתין די"ל ר"א ור"ל פליגי בפירוש המשנה בפלוגתת הרמב"ם ורבינו אשר ז"ל:

שוב מלאתי כן להדיא ברמב"ם פט"ז מהל' מ"א שכתב כיון שכבר נתבטלה והוא כחולין המותרין והאריך שם הלח"מ וגם הר"ש שם בפי' כמותו ובהכי ניחא לי מה שהוקשה לי ימים רבים בדברי הר"ן פרק הנודר מן המבושל שכ' דהיתר בהיתר לרבנן לא בטיל משום שוין א"כ גם איסור באיסור לא יבטל והי' קשה לי מסכה הנ"ל והשתא ניחא דפי' כפי' הרמב"ם ואף שיש לבטל דין לומר דהיינו משום שהם מב' שמות לענ"ד ז"א דלפי דברי הר"ן כיון שהם דומין בענין איסור והיתר דומין מקרי' אף שאיננו משם אחד והגע בעלמך וכי דם הפר ודם השעיר עולין משם אחד? ובס"פ הנודר מן הירק כתב הר"ן להדיא דאין חילוק בין שם אחד לשתי שמות וכיון שכן תימה על רבינו בעל הטורים שכ' דין דאיסורין מבטלין זא"ז בלי חילוק והא קמן שלשה עמודי עולם שחולקין:

אח"ז עוררינו שהדגמ"ר פקח עין על הרמב"ם וכ' שיש לחוש ולדברינו עוד יש תניא דמסייע לי' ולולי דברי הרא"ש הנה פשטא דמתניתין דערלה משמע כפי' הרמב"ם דלדבריו לא נלטרך לומר דהא דערלה את הערלה היינו שאחד מהם רבעי ע"ש ולע"ג ומכאן נראה לי ראי' לדברי פרמ"ג בסי' ל"ב ד"ב איסורין משם אחד ושני מינין אין מבטלין זא"ז דאלת"ה לא הולרך הרא"ש לדחוק ולפרש שאחד מהם רבעי דאיכא לאוקמי ששניהם ערלה ובב' מינין אלא וודאי דכהאי גוונא אין מבטלין ודלא כפלתי שם שחילק בזה ולפענ"ד משמע נמי כן מתוס' חולין דף ל"ו ע"ב ד"ה אם יש בה שכתבו דבכדי קליפה שסביביו מסייע לגיד לאסור והנה לפי דברי הפלתי שכתב דטעם קלוש לא נקרי מינו והא וודאי אף למ"ד יש בגידין בנו"ט היינו יותר מטעם קלוש וכמדומה שכן כתב הרשב"א בפי' ג"ה והוי לי' הגיד והקליפה ב' מיני' ולבטלו זא"ז ומסתמא הקליפה איננה גדולה יותר מן הגיד בעלמו אלא וודאי דכיון שהם משם אחד אין מבטלין זה את זה אונס בזה יש לדחות ולומר דאע"ג דלענין מב"ב לא בטיל טעם קלוש לא מקרי כיון באיכה דומה לגמרי ויש קלת השתנות בטיל שפיר מ"מ הכא שהן שוין באיסור משם אחד והעיקר בזה תלוי' א"כ במה שהוא קלוש מחבירו היינו מתנגד לגמרי עד שיבטלנו והא וודאי מסתבר בטעמא דטעם קלוש אף שאינה דומה מ"מ אינו טעם אחר עד שינגדנו והבא התנגדות בענין והוכחה ראשונה שכתבתי יש לתרץ דברי הפלתי דאפשר לחלק דדוקא היכי דקגי בס' ולריך רק לבטל הטעם אז כיון שהם ב' מינין בטל טעם כל אחד בחבירו אונס

פתס

התם בערלה וכלאים דשיעורו למעלה ומ"מ אזי כיון שהם גבם אחד דין הוא שלא יבטלו זה את זה ומה יועיל כאן שהם ב' מינין לרבנן דהכל תלוי בעולין ואין עולין והשתא דאתית להכי עלה ארוכה למה שנתקשיתי בדברי הטור דאע"ג דהר"מ והר"ש פירשו פי' אחר במתני' דערלה היינו בביטול שהוא מגזירת הכתוב ס"ל דאין מבטלין דאית לי' לפי' הר"ן דתלוי' בעולין לרבנן אמנם בביטול טעם סברה בעלמא הוא ואין כאן חילוק דבטל טעם כל אחד בחבירו וא"כ אדרבה מסתבר כפלתי וק"ל ואף בשיים הטור וכן ג' מינים איסורין בינם בטלין ברוב וזה הביטול הוא מלד גזירת הכתוב ואעפ"כ לא הביא שיטות הראשונים שכתבתי ע"ז אין לתמוה כ"כ דהרי בזה אין נפקותא לדינא רק לענין פטור וחיוב וכמו שמסיים ופטורין על בלשתן והטור לא נחית במאי דאין נפקותא לדידן בזה"ז להביא כל השיטות רק הביא דעת הרא"ש דס"ל שאין חילוק בין ביטל רוב ומאה ומאתיים לביטול טעם בכ':

(ג) **ועוד** הקושי' הבכי' לדברי התוס' דישראל שכי אסר כעשו שליחו של ראשון

לגנות חוצו מן הנכרי אם לא נעשה שליח מן הנכרי הלו' א"כ למה לבו"ע תופס לב"ח במקום שאין חב לאחרים קנה:

הן אמת שבראיתי מכתבו עמדתי מרעוד והרבה יגיעות יגעתי עד אשר באתי אל הפשוט לפענ"ד דהיא גופא תיומא איך מלי לתפוס לאחרים חובו מן הלוה כי מיניי' ואפילו שוכין ומי איכא מידי דאיהו לא מלי עבד ושליחא מלי עביד אלא שבאמת לא מליכו תופס לבע"ח קנה רק באופן שא"א להייב לומר שיתן דבר אחר כגון בשחרור שאין דוגמתו או במליאה והפקר אי לא הוי חב לאחרים או דהאי דיימר בר חשו דלא שביק מידי רק האי ארבא ובכה"ג דלא מלי יהיב דבר אחר שפיר קנה אבל בהאי נכרי מי לא מסכחת דאית לי' הון רב לפרוע חובו ממקום אחר ומשו"ה לא קנה לא הוא ולא שליחו ויעיין בחו"מ סי' ק"ה סעיף ד' אמנם בגוף דברי התוספות שקשים להבינם כהילכא כד הייתי לומד פי' איזה כסך עמדתי ג"כ על דבר פלא האלו אבל איני זוכר את אשר הואלתי לפרש אבל חפשתי ומלאתי בשו"ק מביא שם דברי התוס' האילו בשם הריטב"א בתוספת ביאור והוא דאין הנכרי כותן מעות רק ע"מ שיפטור בזה מן המלוה וכיון שאינו כפטר בזה הכתיבה איננו פרעון חובו כלל והוי גזל ביד ישראל הלו' עכ"ד בשינוי לשון אבל הא גופא טעמא בעי למה איכו כפטר בזה מן המלו' ונראה דהוא עפ"י מתני' דפ"ח דמליאה דדוקא האומר שלח ביד בני מלי לשלוח הא לא"ה חייב באחריות הדרך וס"ל לתוספות דבאמירה זו משוי שליח ללו' לשלחו ביד אותו האיש וכיון דאין שליחות לנכרי דבר זה בטל הוא וכאילו לא לוהו ומילא חייב באחריות ולדעתא דהכי לא כתבו אף שיש לפקפק בזה דבכה"ג לא בעי דין שליחות [ועיין בחת"ס יו"ד סי' רל"ב וברא"ש ב"מ דף ע"א] וכבר המלאתי סברה זו באיזה מקום ושוב ראיתיו באיזה ראשון ונסכא ממני בעו"ה

אבל מ"מ דברי התוס' יש לפרש כן וראיתי במכתבו דפר"מ קים אתו איזה פירוש חדש בזה אל ימנע הטוב ובלפיתי ליפיתי לראות דבריו הנחמדים:

(ד) **מה** שהשמעתי על פלוגתת הרמב"ם והרא"ש האחרון הכביד מה שהוא

פלא גדול בעיני על דברי הב"י שבסי' ל"ח על דינא דאיסורין מבטלין זה את זה כתב שמלא לו ממתני' הערלה מעלה את הכלאים והוא כפירוש הרא"ש ובסי' ל"ד עמ"ש הטור וא"כ תחב הכף בקדירה ב"פ ולא נודע לריך ב"פ ס' כתב הב"י דאם נודע בטל באותן הס' וכדתנן הערלה מעלה את הכלאים יע"ש והוא כפירוש הרמב"ם והיכי מזכא שטרא לבי תרי ול"ע וזה ג"כ לריך עיון דאף לפי' הרמב"ם לא מליכו שם רק בביטול שהוא למעלה ממתיכת טעם אבל בשיעור ס' אכתי אפשר לומר חוזר וניעור והיכי יליף לי' הב"י מהתם מ"מ אין לתמיה כ"כ מאחר שיש שיטות כאין מחלקין אבל קושי' ראשונה לפענ"ד לע"ג:

הק' שמואל ראזענבערג.

סימן נ"ד

ב"ה אור"ד ג' מו"מ תרמ"ה לפ"ק.

בין המלרים יבנה ד' ביתו בראש הרים וקרנו ומזלו ירים לכבוד יד"נ הרבני המופלג בתורה וילאה הקרן ושכון כבוד מוה' **שמואל מארגענשטערן** נ"י.

נעימות בימינו הגיעני בזמנו ובעתו ושמחתי כי זיכהו ד' להתפרנס מיגיע כפו כי ראשיתו מלער ישגה מאוד אחריתו יוסיף ד' לו שלוה ברכה וחיים עד העולם ואל יתמה על איחור תשובתי כי איכני מופנה בכ"ע עול הליבור ועול הישיבה היו עלות עני. וגם אגרות ממקומות אחרים רבו עלי ואין דכין אפשר מאי אפשר ועתה אשיבהו על ד"ת כפי מסת הפנאי על ראשון ראשון:

(א) **ע"ד** פרה שנחלבה ונמלא דם בתוך החלב ונתערבה עם חלב מפרות אחרות ונודע הדבר אחר שנכבש בכלי יותר ממעל"ע ונסתפק מע' אם מהני ביטול ששים לפי דעת הכו"פ מה"ת סי' כ"ד דבביטול ששים ל"ש דינו של המרדכי פי' הזרוע ובפרט בכלי' שאינו הלא איסור דרבנן ע"כ דבריו בשינוי לשון בגמר דבריו אדם נתפס מ"ש שאינו אלא דרבנן לא ידעתי כוונתו דהא וודאי כבוש בשאר איסורים זולת בב"ח אסור מדאורייתא כמבואר ביו"ד ר' סי' ק"ה ואם נתכוון למ"ב הטו"ז שם דכלי שנכבש בו איסור וא"כ נכבש לו נתבשל בו היתר אינו אלא כדין נטל"פ כבר העיר הפרמ"ג שם דדוקא בנכבש הדין כן אבל בנתבשל אינו נוטל"פ אלא אם נתבשל אחר מעל"ע מכבישה הראשונה. והוא פשוט וגם בנכבש חלקו עליו האחרוני' כמבואר במג"א סי' תנ"ב ס"ק ע"ז ובמחה"ש שם ואם כוונתו למ"ש המחה"ש שם בשם תשו' חו"י דהא דכבוש מעל"ע אוסר לאו משום דאמרינן דבסוף המעל"ע פולט הכל אלא דפולט תמיד מעט מעט

מעט שאין בו כ"י נתינת טעם ובסוף מעל"ע נתרבה הפליטה עד כדי נ"ט ע"ש וא"כ לדבריו הי' מקום לומר כיון דפליטה הראשונה כפגומה סוב אין כאן נותן טעם גם זה איני מלבד שאין כן דעת יתר האחרונים' דלדבריו אין מקים להערת הטו"ז כמבואר במחה"ש וגם דעת המג"א שם לאסור אינו אלא משום דכתב הרא"ש דפגימה ובליעה באין כא' מכלל דלא סבירא לי' לשיטת החו"י דלדבריו אם שרה היתר בכלי איסור בלא"ה אסור אבל גם לדבריו אין לומר כן דהרי אפילו קלת מפליטה הראשונה הי' לפגם הרי כתב שם דכיון דעיקר הפליטה לשבח אסור ובלא"ה אין לסמוך כידוע למתבונן ואין להאריך כללו של דבר איככי רואה טעם שיהי' איסור הכלים מדרבנן אם לא מה שנעשה אח"כ מעל"ע וכותל"פ אחר שעירו ממנו האיסור וזה אינו מועיל ואפילו מה שהתיר הנוב"י מה"ת בספק איסור כשאב"י אינו אלא משום שנשאלה אחר שנעשה אב"י וגם לפ"ד לירוף לזה שאיסור הטריפות עלמו יש להקל בו לצורך הפסד גדול כמבואר ברמ"א סי' כ"ה בהדיא אמנם כן אם באנו לדון על החלב עלמה הנה אם הדם מועט אינו מזיק מה שתחלת ביאתו לעולם בתערובת דאין זה אלא בחלב של אותה פרה עלמה וגם בזה יש לצדד וזה רבות בשנים ראיתי בשו"ת השיב משה תשובה א' מהגאון מקיגעט זל"ל מפלפל בענין זה הרבה ואין הספר כעת תח"י ולא אוכל לשפוט אבל עכ"פ אם יש שפים בחלב של פרות אחרות זולת חלב פרה זו אין כאן מקום ספק דודאי מהני וכ"ז אם החלב במראיתו כראוי אלא שנפרד ממנה בתחתיתה מעט דם כדרכה אבל אם החלב בעלמה קלת אדום הנה הכ"ש כתב הטעם לאיסור כיון שהוא אדום הרי עדיין לא נהפך הדם לחלב דהרי דרכו של חלב להיות לבן ומקרא מלא דבר הכתוב ולבן שניים מחלב וא"כ דייני' לכל החלב של פרה זו כדם ואין כאן ששים ואם החלב במראיתה רק נמלא קלת דם לפענ"ד יש להורות כך שאם לא נמלא רק בכלי אחד דמוכח מזה שבאותו כלי ישנו החלב של פרה זו יש לאסור אותו הכלי עם החלב אבל אם נמלא בכמה כלי' שנראה מזה שנתערב החלב עם חלב אחר אז אם יש בשפע גדול ששים נגד הדם יש להתיר הכלי' עכ"פ:

(ב) **וע"ד** הריאה שהוכשרה ע"י היכר סדק והי' עלי' בועא ונמקרא בדקה ולא נמלא שמפון אי מקרי תר"ל בקושטא קאמינא דמסתפינא להורות הוראה בזו ולענ"ד הדבר נוטה להקל יותר מלהחמיר ומ"ש מע' דאי לא נמלא שמפון אזדא לה ב' טעמים שכ' הל"ס להכשיר בהוכר סדק זה אינו דא"כ אף מבלי תר"ל הי' דינו להיות טריפה ובאמת הובא בפ"ת סי' ל"ה בשם ס' ג"ש בזה להכשיר דשמפון אינו מועיל רק להקל אבל לא להחמיר והרי היתר שע"י סדק איתא בגדולי הראשונים ז"ל אעפ"כ קיי"ל דסדק מלטרף להתיר ולא לאסור מכ"ש בהיכר שמפון דלית' בדברי הראשונים כלל והיכן הוזכר מנין השמפונות הדעת נוטה דחסר שמפון לא מקרי ריעותא כלל ומ"מ אין בידי להורות בדיני תר"ל דבר חדש מה שלא נזכר בדברי הפוסקים כי המה כהררים התלוי' בשערה ומי שדעתו רחבה יכריע:

(ג) **ומה** שנסתפק אם מותר לעשות שחורה בגבינה שהועמדה בעור קיבת נבילה

הנה אם וודאי הועמד בעור נבילה קרוב הדבר לאסור דכל שאסור מחמת עלמו והוא מעמיד מדאורייתא' אסור בשחורה א"כ תלי' הדבר אי דבר המעמיד ל"ב מדאורייתא' או מדרבנן ועי' במג"א סי' תמ"ב ולפי מה שהחמירו האחרוני' שם לדונו כתערובת חמץ שאסור מדאורייתא' א"כ גם כאן אסור אך כ"ז בידוע שהועמד בעור נבילה אבל הוא רחוק המציאות שהרי במדינתינו לא שכיחי נבילות כלל כי כל הבהמות נשחטי' עכ"פ ואין כוונת מע' אלא שיש חשש שהועמד בזה וכטעם איסור סתם גבינות של עכו"ם שאינו אסור אלא מדרבנן ואפי' לשיטת הסוברים דלא בטיל מטעם הרשב"א דעיקרו כך עיי' במג"א רסי' תמ"ב או שלא הלכו באיסורי' אלו אחר נתינת טעם כדי שלא יפרולו מ"מ אין זה אלא מדרבנן והדין מפורש בסי' קכ"ז דכל שאינו אסור אלא מדרבנן מותר לעשות בו שחורה ואין רא' ממ"ם הפרמ"ג בסי' פ"ד לאסור למכור קמח שיש בו תולעים דהוי עכ"פ איסור דאו' בעיני'. והא דקיי"ל דאף בשר עוף אינו עולה עם הגבינה על השלחן כבר כתבו תוספות ישנים בר"פ כל הבשר דאין לדמות גזירת חכמים זו לזו וגם בשלחן שאוכל עליו יש חשש יותר והוא דבר דלא בדילי אינשי' מיני' שהוא היתר בפ"ע:

(ד) **ואגב** אורחא אודיע למע' דתמהין דברי בעל תו"ח פ"ז דשביעית משנה ג' שכ' דמה"ט מותר לסחור בדם משום דילפינן היתר הנאה ממים בר"פ כ"ש ועיני' רא כן תמהו הלא גם כל אינך המבוארי' במשנה נבילה וטריפה דהיתר הנאה שלהם מפורש בקרא ואעפ"כ אסור לעשות מהם סחורה ובהדיא איתא בגמ' שם שאף באיסורי' אכילה אסור לסחור בהם דכתיב בשקלים יהיו בהווייתו יהי' וא"ל שכוונתו למה שהביא הנוב"י מהד"ת וכן כתב התת"ס דשאני דם דמותר אפילו בסחירה משום דלגמרי איתקים למים דאין זה במשמעות לשונו ומוכח להדיא בדבריו כמבואר לענין בפנים. אולם גם אדברי החת"ס קשה לי דא"כ מאי פריך בגמ' שם ולחזקי' למאי הלכתא איתקש דם למים תיפוק לי' דאילטריך להיתר סחורה והנה הנו"ב שם הוכיח מכח האי קושי' דאיסור סחורה בנבילה וטריפה אינו אלא מדרבנן אבל לשיטת החת"ס דס"ל דהוי דאורייתא' הדק"ל ול"ע. והנה עיקר דברי התו"ח ודברי הנו"ב והח"ס לייש קו' בעל התוי"ט שם שהקשה מגמ' בכורות דף ז' דמוכית דחלב שרי מהא דעברת חריצי חלב ופריך ודלמא לסחורה וע"ז מקשה התוי"ט דאכתי מוכח דחלב שרי דאי ס"ד דאסור באכילה אסור אף בסחורה ולדידי לק"מ דהכי פריך אכתי מנ"ל דמותר לגמרי דלמא אסור באכילה ורק בהא אידשה הורה דחלב אף דאסור באכילה

באכילה מותר בקשורה ולמעט בחידושא עדיף דהרי בלא"ה מצינו איסורים שמותרים בקשורה וחלב מפורש בקרא:

ולשיטת הפו"י גם איסור קשורה בדברים אסורים שהי' להם שעת הכושר לאו דאורייתי' הוא עכ"פ אין כאן חידוש כ"כ משאם נאמר דמותר לגמרי והא ליכא דאתי ממי ושרי:

וע"ד גבינה חדשה שהועמדה בקיבה הדבר פשוט אצלי שצריך להמתין שש שעות ולזה כיון הטו"ז ג"כ דמ"ש ולא נעשה מחלב אסר הועמדה וכו' כוונתו דאי הועמדה אז לא בעי לא ישיבה ולא מתולעת וידעתי שקצת עמא דבר לא נהגו כן אבל לפענ"ד אין להם על מה שיסמוכו והסברה נותנת שהרי אותה גבינה הריפה ומושכת טעם יותר מגבינה ישינה שלא הועמדה ומעולם לא ידעתי סמך לזה:

הק' שמואל ראזענבערג.

סימן נ"ה

ב"ה יום ב' בין יו"כ לסוכות תרמ"ו או"ד יצ"ו.

מכתבך הגיעני בעדנא דטרידנא טובא במילי דשמיא ומילי דעלמא לכן לא אוכל להשיבך על הדודים שכתבת לי אך בגמר דבריך אדם נתפס מ"ש בשולי מכתבך ושאלת ממני פירושי בדברי תוס' לא אמנע בה מלהודיעך מה שהעלתה מצודתי על מ"ש בד"ה ואידך וי"ל דאה"נ דרבנן דהתם סברי דנותן טעם לפגם אסור היכי שאם הי' האיסור בעין הי' לשבח [עיין תוס' הנ"ל ע"א דף ס"ד ע"ב] והקשית א"כ ממילא נלמד במכ"ש נו"ט לשבח ולפגם אם הוא בעין הי' לשבח ובכלל מאתים מנה הנה לתרץ קושיתך דבר א' קל הוא דאפ"ל דכוונת התוס' דרבנן סברי דנטל"פ כי האי אסור היכא דלכ"ע טע"כ כגון בב"ח או קדשים או אף בכל איסורין היכא שאין בהיתר רוב כנגד האיסור או שניכר האיסור דלא שייך ביטול דידוע דברי הרשב"א בסוגי' דזרוע בשלה דמהטמאים ילפי' לאסור פליטה האיסורים כמותן וכל הילפותא לטע"כ היינו אלא שלא יבטל ברוב וא"כ היכא שאין כאן רוב אי בניכר באופן דלא שייך ביטול הוי טע"כ לכ"ע וא"כ דברי התוס' עולין כהוגן דרבנן ילפינן מג"כ דנוטל"פ כזה אסור במקום דטע"כ ומיהו עדיין חידוש הוא מפני שחידשה תורה מה שהוא נגד הסברה וכו' וכו' אך כ"ז אינו אלא ליישב קושיתך אבל עדיין כל הרואה משתומם על דברי תוס' כיון דעכ"פ ילפי' משם החידוש למק"א שוב איך אפ"ל דעיקרא דאיסורא לאסור טע"כ לא ילפינן משום דחידוש הוא כיון דחידוש עצמו נלמד למק"א יציבא בארעא וגיורא בשמי שמיא. ומלבד כל הקו' ד"ת צריכין תבלין לירד לסוף דעתם:

לכן כ"ל עפמ"ש הרא"ה בב"ה בשם הרמב"ן ז"ל שהקשה איך אפ"ל דג"כ חידוש הוא הא ג"כ לאו איסור פרטי אלא מטעם כל איסורין שבתורה נאסר ותי' דהפי' חידוש הוא דכל עצמו שצוה תורה הגעלה בכלי מדין הוא משום מעלה כמו שהצריכה תורה טבילה אלא שהגעלה חמורה לענין דיעבד מטבילה ג"כ הצרך לענינו ובנוב"י מהד"ת חלק יו"ד סי' כ"א מסתפק בן המחבר ז"ל בפי' חידוש הוא ואני רשמתי על גליון נוב"י שלי לעיין בדברי ב"ה הנ"ל היוצא לנו מזה דאי טע"כ לאו דאוי' אז נאמר דג"כ לאו משום דטעם אסור בפ"ע אלא בכלים משום מעלה וכ"ז אי לא ידעי' ולא נייליף טע"כ ממק"א אבל אי ידעינן כבר טע"כ בכל האיסורין א"כ כלי מדין נצטרכו הגעלה מצד הדין לא משום מעלה ואף דאכתי אית בהו דבר חדש למ"ד דפגמה פורתא שאף נוטל"פ אסור ע"ז שפיר מחלקי' ונאמר דחידשה תורה לחלק בין נוטל"פ כשהוא בעין או רק בתערובת כמ"ש תוס' והא עדיפא לחדש חילוק משנאמר דכל הגעלתם אינו אלא משום מעלה אבל אי לא ידעי' עדיין טע"כ סברי רבנן דיותר טוב לומר דג"כ לאו משום טע"כ אלא משום מעלה בעלמא משנאמר דחידשה תורה איסור חדש טע"כ בכל האיסורין:

ועוד נוסף לחלק בין פגם בעין בין לפגם בתערובת ולפ"ז דברי תוס' א"ש דמ"ש התוס' דרבנן סברי דנוטל"פ כי האי אסור היינו לפי האמת דרבנן ג"כ אית להו טע"כ ממסרת ושוב גם בג"כ ההגעלה משום טע"כ וע"כ לומר דאף נוטל"פ כזה אסור אבל באמת חילוק זה חידוש הוא כנגד הסברה ושפיר קאמרי דאי לא ממסרת מג"כ לא ילפי' ונאמר דלאו משום טע"כ נאסרו אלא משום מעלה בעלמא דאל"ה נצטרך לומר דבר חידוש שיש חילוק בין נוטל"פ בעין או בתערובת המורם מכל הנ"ל שעיקר פירושי הוא שמ"ש דרבנן סברי נוטל"פ אסור היינו לפי האמת דכתיב מסרת ומ"ש חידוש הוא היינו אי לאו דכתיב מסרת ובזה די ליישב קושיתך ולפרש דברי תוס'.

הק' שמואל ראזענבערג.

סימן נ"ו

ב"ה אונ"ד א' שופטים תרמ"ו לפ"ק.

שלום וכ"ט לכבוד ידידי הרב הותיק המופלג בתורה וביראה טהורה חו"ב כש"ת מוה"ר **ליפמאן בילִיטצער** נ"י מורה צדק לעדתו אלטענדארף יל"ו:

יקרתו הגיעני ואשר נתייעץ עמי ע"ד בר אווזות דשכיחי בם מבינים מב"א המצוי' במדינתנו במראיהן וגדלותן וחרטומן שחורות. ועלה על לב מעלתו להחליט שהמה נולדו מתערובת ב"א שלנו ומכח זה התר להמציא היתר מטעם ס"ס אולי הי' הזכר מהטמאי' ואת"ל שהי' האם עדיין יש ספיקא בפלוגתא אי אותן ב"א מותרין או לא. והנה אין זה ס"ס גמורה מאחר שהכל ספק א' ואין א' מתיר יותר מחבירו אך כוונת מעלתו שעכ"פ מאחר דיש מתירין שסמכינן באיזו ספק על המתי'. אך בלא"ה אפי' אי הי' ידוע שהזכר הי' הטמא ולא האם א"א להתירו בפשיטות ותלי' בפלוגתא דחוששין לזרע האב ומזיג ומלבד

זמלבד כ"ז לא אבין מהיכי פשיטא לי' שהוא מתערובות ב"א שלנו דלמא כולי מהאי מינא הוא עוד זאת לא ידעתי מאחר שהן משונים משונים במראיתן וגדלותן מאן לימא לן שהם אותן ב"א שנחלקו עליהם הנ"ל והפלתי דלמא מין אחר הוא ואי ניכרין הם לבקיאין שהם דומ' ממש לב"א הנ"ל הידועי' א"כ אין ספק שיש לאוסרן. [ועי' בר"ן חולין דף ס"ה דגם גודל וקוטן מיקרי שינוי ועי' שו"ת מהר"ם ש"ק סי' ל"ח]. והנה לתת גדר לדבר מה נקרא שינוי אין לנו דבר ברור. והנראה מתשובת מהרי"א סי' ל"ב דאיזה שינוי בגדלות אינו מזיק כלל וכן מה שחרטום שחור, אמנם מדברי נ"ל סי' כ"ט משמע לי דעיקר מה שחשב אווזות הנ"ל למין אחר הוא מפני שצווארן ורגליהם ארוכין לא מפני שאין מקבלין נרות בלבד דאי ס"ד דזה עיקר השינוי מה שאינן בני תרבות. א"כ קשה מאי פריך בב"ק דף נ"ה אמה דקאמר התם אווז הבר כלאים זב"ז מ"ט דלמא משום שאינן בני תרבות, א"ו דמה שאינן בני תרבות הוא מפני שלא הורגלו עם בני אדם והוא דבר העשוי להשתנות אם יורגלו בישוב. הגם דאעפ"כ מוכח מהאי סוגי' גופי' דמשום שינוי כ"ד לא מקרי מין אחר מדפריך אלא מעתה גמלא פרסאה וגמלא טייעו דהאי אלים קועי והאי קטין קועי ה"נ דהוי כלאים זב"ז. מ"מ מאן מפים ונתת דבריך לשיעורין ומה גם לפי מכתב מעלתו יש ג' שינוי במראיהן וגדלותן וחרטומן שחור. ולפי אומדן דעתי קרב הדבר בעיני שהן הן אותן הב"א הנ"ל שנחלקו בהם אבות העולם ואולי הביא מהם איזה א' לביתו וגדל הרבה מהן עד שהורגלו ונעשו בני תרבות. אך אין לדון על אומדנא בעלמא, אבל יהי' איך שיהי' בעינינו ראינו ובאזנינו שמענו בעת הרעש ע"ד ביכעזישע הינר שכל אותן היתרים אשר כתב הגאון מהרי"ה ז"ל שיש להן ג' ס"ט והן דומין לגמרי לתרנגולי':

ומה שהוכיח שאותו שינוי שהי' להם לא מקרי שינוי כלל ומסורה א' לכולן מ"מ כ"ז לא הועיל כלום עד שבא מסורת טהרה לדיוק מסורת הגונה מפי נאמני' וכשרי' שמבואר כ"ז בשו"ת של הגאונים מס"ה וקאכן ז"ל ואע"פ שהביאו האחרונים בשם תשובת חסד לאברהם שהתי' גדולי הדור באווזות שראשי חרטומן שחורות. הנה אין הספר הא"י ואולי לא הי' להם שינוי אחר כלל וגם בזה הי' דעות חלוקות באותו הדור כמובן מקיצור דברי פ"ת סי' פ"ב. ולפי הנראה מתשובת מהרי"א הי' עיקר יסוד היתרו של תשובת חסד לאברהם מטעם שי"ל ג' ס"ט וכף רגלו רחבה וכדעת הפלתי בפני נשר דבכה"ג א"צ מסורה וא"כ הוא אכן מה נעני' אבתרי' עינינו רואות שלא נתפשט היתרו של הפלתי כאשר העיד החת"ס יו"ד סי' ע"ד ובס' ד"ח מרעים עולמות ע"ז שלא להתיר בשום אופן על כל הסימנים בלתי מסורה. לכן הי' נ"ל שא"א להתיר אותן כעת עד שיתברר יותר מאין באו והיכן גידולן ואם אולי יזדמן לידי אותו הספר אראה ואשימה עיני עליו אם ימצא מקום לסמוך גם בנ"ד אודיעהו אי"ה וכעת אסתגר בזה ואומר שלו' לו ולתורתו:

הק' שמואל ראזענבערג.

סימן נ"ז

עיין שו"ת נטע שורק חיו"ד סי' מ'.

ראיתי ונתון אל לבי אודות אשר נשאלתי אם מותר לישראל לקבל חזירים מנכרי לפטם אותן ומפסולות י"ש שלו באופן שהנכרי מעמיד משרתים שיתעסקו עמהם ורק המאכל הנ"ל הוא משל ישראל והישראל יטול כפי תנאים שני שלישי הריוח נ"ל דכיון שהחזירים של נכרים הם מותר לישראל שיפטמו הנכרים משלו ויהי' לו חלק בריוח דלא נאסר בזה רק סחורה ולא הנאה ואף שבתשובת א"ש סי' כ' מוכיח מהירושלמי דכל הנאה אסור היינו דוקא היכי שיש לו קנין בהם אבל להיות פועל כיוצא להשתכר בשל נכרי פשיטא דמותר ומה לי אם נוטל שכרו במעות או ברווחים ההם ואף שבחת"ס סי' ק"ד חשש להחמיר לטעמו של הרשב"א דלמא אתי למיכל מיני' ואסור להתעסק אף בשל נכרי מ"מ הכא דאין הישראל מתעסק עמהם ורק המאכל שלו מותר ואף אם הישראל הי' מעמיד המשרתים גוים הי' נראה לי דמותר דהרי מנכ"פ אם נהפוך טעמו של הרשב"א לעיקר הי' מותר בפועל נכרי אף בשלו ואם לא נסמוך ע"ז דלא דרשינן טעמא דקרא הלא מותר אף לישראל להיות משרת בשל נכרי וכאן שאיננו שלו וגם אינו מתעסק בהם מנכ"פ מותר ואף דאחר שיתפטמו יש לישראל חלק בריוח מ"מ אפשר שאיננו קונה עד אחר המכירה וסמכינן בהא אהא דאמרו דאיסורא לא ניחא לי' דליקני' ואפשר דהוי כנזדמנו טהורים וטמאים:

ברם דא צריך עיונא רבא דכיון דישראל מקבל חלק באגר ובהפסד הו"ל אותו חלק במלוה אצלו ובגמ' ב"מ דף ק"ד ע"ב הי' עיסקא פלגא מלוה ופלגא פיקדון שמקבל פלגא בריוח ובהפסד ומדקרי לי' מלוה משמע שקונה אותו כדין מלוה לכל דבריו ואף שיש לומר ומדפסקינן כרבא שם דלאו להוצאה ניתנה מוכח דאינו קונה אותה ומכ"ש לשיטת רש"י שם דהטעם כדי שיתעסק בו יפה זה הטעם שייך הכא ביותר דאם הישראל יטול חלקו יש לחוש שלא יאכיל האחרים כראוי ויופסדו לגמרי ב"כ וא"כ איננו שלו לגמרי בקנין גמור מ"מ יש לבעל דין לחלוק ולומר דלעולם שלו הם בקנין גמור כשאר הלוואה רק דהוי הלוואה זו בתנאי שיתן הלוה כמו סך הוא לשותפות ביניהם לשתף בהדי מחצה דפקדון וע"ת שלא יזיז מהעיסקא ואין להשיב ממאי דע"מ שתחזיריהו לי דאיננו מכירה דהתם מיחד אותו הדבר להחזיר לו וכיון דאכתי אגידא בי' לא קנאו לגמרי משא"כ הכא אי בעי למשקל המעות ההם וליתן תחתיהם מעות אחרים אם יש לו תועלת מזה רשאי ועדין הדבר צריך תלמוד אצלי דאפשר דאיננו מלוה רק עשו אותה לענין אחריות במלוה וא"א לי

כעת

כעת לסמוך ע"ז אכן אם לא התנו ביניהם רק ע"ד הריוח ורק דברו שאם ימותו מהם שינכה מהריוח והשאר יחלקו כפי תנאם שזה לא מקרי הפסד רק גרעון הריוח ואם יהי' הפסד יותר על הריוח לא דברו כלום כי הוא מלתא דלא שכיחא בענין זה יש לחקור בזה כיון שמקבל חלק בריוח אם ע"פ ד"ת איננו מחויב לקבל כנגדו בהפסד ובאנו לידי ספק שלמעלה. והנה בעיסקא כך אמרו עבדו לי' רבנן מלתא דשוי' לתרווייהו ויש לספק אם עשו תקנה זו דוקא לישראל אבל לא לנכרי כיון דמצד הדין לולי תקנתם איננו מחויב לקבל עליו הפסד עיין בלח"מ הל' מו"מ ויש לדמות זה להא דאמרו דבנכרי לא עשו משיכה קונה דלא חשו לתקנתם והנה לפי דעתי טעם התקנה כעין התם דלא ישמור כ"כ המתעסק כיון דאין עליו אחריות רק של הריוח ועוד כיון דתקנתא דרבנן הוא לא נדון כך רק במקום שמצינו התקנה דהיינו במקבל להתעסק שמסור תחת ידו וכטעם הנ"ל אבל הכא כיון שאיננו קבלן רק נותן ליד מאכלים ושכרו חלק בריוח בזה לא מצינו תקנה הנ"ל וממילא אם לא התנו אין עליו אחריות הפסד ואיננו מלוה אללו ולא קנאם וקלת הי' אפשר ג"כ לומר דמן הסתם לא קבל הפסד כי היכי דלא ליעבד איסורא וכמו דאמרו בבני ר' עילים אמנם זה ליתא חדא דרק בגברא רבה אמרו כן ועוד דהתם שניהם ישראלים ואמדינן דעתא דאחרינא ג"כ דניחא לי' בכך דלא ליעבד איסורא אמנם כאן מה איכפת לי' לנכרי באיסורא דידי' ואם הדין הי' שהוא מלוה אללו ולא התנה ולא פי' לאו כל כמיני' לומר כך הי' בלבי ול"ע מ"מ נראה לי הדבר נכון דכיון דתקנת חכמים היא זו במקום דלא מצינו שתקנו אין לנו לומר כן מעצמינו ובפרט שלפ"ד גם הטעם דשם בטל כאן ואפי' אם רק ספיקא היא אין מוציאין מידו ואמנם אכתי יש להסתפק אולי בדיניהם יש עליו תורת אחריות אכן יען שרבו הפוסקים דלא אזלינן בתר דיניהם ואפי' לקולא אמרי' כן ואדרבה בש"ת סי' תמ"ח משמע דלקולא גם המ"ב מודה דבד"ת דיינין להו והמחמירין שם הוא מטעם דלא גרע מאלם וזה דוקא לענין חמב"פ ומש"ת שם משמע דמה שהוא שלו בדיניהם רק משום מצוי בידך יש לדונו דכתב היתר שיתן ביד גוי אחר בקבלת אחריות וזה לא מהני בשלו כמבואר בסי' ת"מ ובפרט הכי ב' שיברא לא מצי לף אם מטילין עליו בדיניהם לשלם הפסד מ"מ לאו בתורת מלוה אתינן עליו כמשמע מש"ס הנ"ל לכן יען שהגאון אבד"ק סענדרא נ"י כתב אלי דאם אין כאן שום שטר פשוט לי' להתיר רק שלא רצה שאסמוך עליו מ"מ מאחר דלפענ"ד נ"ל ג"כ להתיר יש לצרף כל הנ"ל להורות כן אמנם כן שאלתי את פי הגאון רבן של ישראל האבד"ק לבוב נ"י והחמיר מאוד ופשוט לי' דאסור מטעם רוצה בקיומו של איסור וממילא דברי בטלין ומבוטלין אף שלפענ"ד דברי הגאון צריכין עיון דא"כ מה זה שהקשו התוס' בפסחים ובמרובה למה הוצרכו לאסור חזירים ותיפוק לי' שהקור לעשות סחורה ולפי"ז כ"מ להנ"ל ול"ע:

הק' שמואל ראזענבערג.

סימן נ"ח

נסתפקתי אם דין מומר כדין פסול לעדות שצריך תשובה. דז"ב או עכ"פ תשובה במקומו בזה"ז לדעת מהרש"ל המובא בטו"ז סי' קנ"ט או כינא דבשו"ת שגי יהא מאיזה טעם שיהי' אמנם מסברה הפילוכה נראה שדין מומר כדין חשוד לענין זה ובפרט הא דפסול לכתוב את הגט הוא מטעם פיסול עדות או חשוד לא מטעם מומר שאינו בן ברית כמבואר בב"ש סי' קכ"ג ס"ק ה' דלא הוי רק ספק שמא איננו כותב לשמה ומשום דל"ל חזקת כשרות א"כ בוודאי הוי דינו כשאר חשוד לחזור לכשרותו דע"כ צריכין אנו לומר דחשוד לח"ש חשוד לכה"ת כמבואר בש"ע יו"ד סי' קי"ט להדיא וראיתי בשו"ת מהר"ס ש"ק זל"ל הקשה משם על הא דקיי"ל ח"ש ח"ו סי' פ"ג בקיצור כמרן שמומר איננו חשוד לשאר איסורים כל שאינו מסוג זה ומה שתירץ דהנ"ל כהא דאמרינן עכו"ם אמנקיותא קפדי לא הבנתי דא"כ צריך שלהיות דוקא שידעי' בבירור דקפדי ע"ז ואין זה בכלל דברי הח"ס שמומר איננו חשוד דמשמע שאינו נחשד כלל ובחתן סופר ח"ב בתשובה אחת תי' ע"ז דמסכה"ל במידי דלא צריך לעדות והביא לדמיון דברי הרמב"ן גבי וספרה לה מתוך שנאמנת ע"ע נאמנת על בעלה וגם זה קשה לי לפעמים בדברי החת"ס דקייל כלל ואיך כפרש דבריו באופן שקשה למצוא אפי' פרט א' והרבה טרחתי למצוא דעת קדוש ה' יגעתי ולא מצאתי עכ"פ א"א לתפוס דבריו כפשוטן כדמוכח מהא דסי' קי"ט דהוי חשוד:

והנ"ל להיפוך דאולי אע"פ שכ' התב"ש בסי' ז' דמומר לח"ש אפי' לתיאבון מקרי מומר ומינה דחשוד לכה"ת מ"מ נ"ל לחדש דאף לפי דבריו היינו דוקא במידי דשייך ג"כ איזה לתיאבון דכיון דליית ליצרי' בדבר חמור כזה ליית לכולה אבל במידי דלא שייך שום תיאבון אף אי מחמרי' בתב"ש היינו דוקא לענין דין מומר אבל להיות חשוד דהוא מצד קלותו ותאותו במידי דלא שייך שום תאוה לפענ"ד אין לדונו כחשוד והנה בכתיבת הגט שיכתב לשמה דוקא לא שייך בזה שום לתיאבון הי' כשר והא מלתא כפל בדעתי בעת הכתיבה אולי שגיתי בדבר פשוט ימחול להעמידנו על האמת:

עוד חקרתי לחלק בענין התשובה דדוקא במי שחטא מצד תאוה ועדיין התאוה ההוא מצוי צריך להתנהג באופן שיבורר תשובתו לפנינו אבל במי שנהג כשורה בכל ענינים זולת בדבר א' אשר נתפתה ליצרו מחמת דעתו הנפסדת שסבור שא"א להתפרנס שם בהיתר א"כ י"ל כיון שעברה ונסתלקה הסיבה ואין לו טעם לחטוא בא' מהנה שוב בוודאי מתחרט אלמעבר ומחזיק בדת ישראל דומה למה שכתב הרמב"ם בפ"ב דגירושין גבי גט מעושה

ומעשה אונס אחרי כאמתי שיש לחלק ולומר דדוקא בחטא בביטול עשה וכיון שכופין אותו שוב לא חטא כלל אמרי' כן דשוב אינו רשע וחוטא כלל אבל בעי שעבר בקו"ע כ"פ עבר שנה אינו חוזר לכשרותו דא"כ גם בפסולי עדות כאמר כן ולא מצינו כזאת בפוסקים עוד חוכך לומר לדעת מהר"ש ש"ק הנ"ל דהא דומה לאמנקיותא קפדי אף אי לא כיון לזה החת"ס מ"מ הסברה קיימת עכ"פ בנתברר דקפדי אהא וא"כ בעי שנוהג כב"א שאינם מזלזלים באיסורי' ובפרט באיסורין כאלה איסור א"א החמורה ומתפחד מב"ד של מעשה הנ"ל כאילו ידענו שמקפיד על דברים כאלה שלא להכשל בהם:

עוד זאת ראיתי בתשובה מהרי"א סי' כ' שכ' דלענין לדונו כמומר הוי כמו לפסול גופו לעדות וצריך קבלת עדות בב"ד בפניו ולדידי צ"ע דא"כ מאי הקשו הראשונים בשוחט בשבת דנעשה מומר דהא אכתי לא העידו עליו ומשכח"ל באופן בא"א להעיד עליו כלל כגון בגת או שראוהו פסולי עדות ובאו לבאול אם מותרים לאכול ואין כאן מי שיעיד עליו ועוד קשה לי מהא דכתב הרמ"א בא"ע קכ"ג אבל אם כתב בזדון בשבת ויוה"כ בטל מדאורייתא' ולא פי' דדוקא בהעידו עליו בב"ד ואפ"ל דסתמא העידו עליו עדים בב"ד ומסדרי הגט ואין זה נכון דאין זה פשוט כ"כ דצריך ב"ד בסידור הגט כידוע ומכ"ש הראוי' לקבלת עדות ומדברי הב"י שם משמע להדיא דכל שכתב פסול הגט ולא כתב בטל אפשר שטעמו כמו שכתב הב"ש דרק ספיקא הוא דלמא כתב לשמה עכ"פ ומדבריו נראה דדוקא שוגג כשר ולא במזיד בשום אופן ואפשר להרץ קושיתו מהא דהשוחט בשבת די"ל כמו דלא ניחא להו לתוס' בקושיתם דמיירי בשוגג וע"כ משום דתני מתחייב בנפשו ומשמע להו דמתחייב בנפשו ממש וע"כ שהתרו בו ובכה"ג הו"ל מומר מיד ואכתי קשה לי מהא דכתב הב"ש הטעם דמחשב מומר בכותב גט משום דכל ב' אותיות מלאכה בפ"ע וקשה הא אכתי לא העידו עליו ואם נאמר דנעשה מומר למפרע כשמעידין עליו אח"כ א"כ גם על היתרו של תשובה מהרי"א על ייבות שנגעו בהם קשה דלמא יעידו עליו אח"כ ונפסל גופו למפרע וכל הייבות נאסרו למפרע:

אבל לפי ע"ד גם חידוש דינו של תשובת מהרי"א אינו מועיל לב"ד דלכתוב גט הו"ל כלמקור לו עדות לכתחלה והא וודאי אפי' עפ"י עלמו נפסל ולא בעי קבלת עדות כלל ועיין באמרי' א"ם יו"ד סי' א' ומלבד זה מי ליכא דעת הרשב"א הובא בסמ"ע ל"ד ס"ק ס"א דבקלא דלא פסק נפסל בלא קבלת עדות ובכ"ד שהי' מפורסם ונראה לענין כל אפשר שגם הרא"ש יודה שא"ל ק"ע ול"ע:

שוב נזכרתי מה שלודד החת"ס בא"ע ח"ב סי' ט' דבמזהירו לחתום לשמה ואמר כן אעשה ושוב חתם סתם דמלדד להקל א"כ מנהגינו שמזהירי' אותו ומשיב כן אעשה שוב יאפי' כתב סתם אין לפוסלו ולחשוד אותו שיכתב בפי' שלא לשמה א"א שהרי מעולם לא נחשד להכעיס אולי יש לצרף דבריו להנ"ל:

בסדר הגט דס"ע אות י' ופ"ת כתב הלבוש הטעם שלא יהא הסופר קרוב משום שבדבריו יש ג"כ קלת עדות ששואלין אותו אם כתב לשמה אבל רוב מורי הוראה אין נזהרין בכך שאין זה עדות כיון שאמר בפיו שיכתוב לשמה ומסתמא שכותב כן דלמה יקלקלה עכ"ל נראה מזה כמו שכתבתי לעיל:

סימן נ"ט

בסוגי' דקדירות בפסח ומריקה ושטיפה.

אמר רב קדירות בפסח ישברו. יש לדקדק על הלשון ישברו וכי מה איכפת לן מה יעשה בהם אלא שלא יבשל בהם מוד מיהו יש ליישב ע"פ מ"ש הראב"ן הובא במג"א בסי' תכ"א והרא"ס בספר יראים דלשיטת ר"ת דעוברים על תערובת חמץ בב"י צ"ע מאי אין עוברים על טעם חמץ הבלוע בקדרה ועי' במחה"ש ובכמה תשובות בחת"ס ותירץ דהוי' כמו חמץ שנפלה עליו מפולת והנה בחמץ שנפלה עליו מפלת גופא כל שאין עליו גובה ג' טפחים שאפשר להליאם משם צריך לבערו וצריך לומר משום דקדרות הו"ל הפקר לא חסו לכך או הולאות הגעלה בכ"מ ובכ"א כפקד לגמרי וכ"ז למאן דאית לי' שמותרי' לאחה"פ אבל לרב דס"ל אף לאחה"פ אסו' א"כ צריך שבירה קודם הפסח משום איסור שהי' כיון דבלא"ה כפסד ממנו וכיון שכשבר וה"ה הפקר וגרוע מכל הפקר דעלמא שוב לא חייבו חכמים לשורפו ולהחזירו לכבשונות דאכתי צריך הולאה מרובה וכמ"ש תוס' זבחים דף ל"ד דקולא שהקילה תורה בנותר בכ"א שדי בשבירה וא"צ להחזירו לכבשונות אף שעדיין אין הנותר מבוער מן העולם עוד י"ל מש"ה צריכין שבירה משום חשש תקלה דבבלמא כדידן דמזהרין הקדרות לאחה"פ ומשום פסח עלמו צ"ח לתקלה לזמן מועט ולאומרא מלכיעי' אותן במקום מולנע שאין נכנסין לשם כל ימות החג אבל לרב שאיסורין לעולם לא מהכי ההלנעה דאטו לעולם לא יכנס לשם:

וברש"י רב לטעמי' דחמץ לאחה"פ וכו' ולכאורה מנ"ל הא דלמא משום דבפסח עכ"פ אסור הן אמת שמוכח כן מסוגית הגמ' ואעפ"כ עדיין מנ"ל לש"ס דאפי' לאחה"פ אוסר אלא כמ"ש לעיל דאל"כ אמאי ישברו הא ליכא לא משום ב"י ולא משום חשש תקלה לזמן מועט. ומ"ש ואית לי' במשהו. והנה קו' תוס' מנ"ל הא דלמא משום אין מבטלין לכתחלה אך לפי הנ"ל דכל מ"ש ישברו הוא משום חשש תקלה אי ס"ד דאינו אסור במשהו מאי חשש תקלה איכא הא אינו כו"ט. ואף דאסור עכ"פ לבשל בו מ"מ אמאי הצריך שבירה מיהו עדיין אפ"ל טעם אחר במה דקאמר ישברו משום דס"ל דכיון דאסור בהנאה לעולם הל"ל כחרס הדריינו שאסור במכירה לנכרי ג"כ ואין בו שום תועלת וזה כוונתו במה דקאמר ישברו

ועי'

ועי' במג"א סי' ת"ל דקצת פוסקים ס"ל הכי דבפסח אסור משום הכלי עצמו בהנאה:

ומה שפירש"י וקשה נוט"ל אסור גם ע"ז יש לעמוד מנ"ל הא דלמא משום דלכתחלה עכ"פ אסור גזירה אטו קדרה ב"י. ונראה שנשמר מזה במ"ש בס"ד וזה משעבר עליו ימי הפסח הופג בדופני הכלי שהוא לכאו' שפת יתר אלא שנתכוון לומר דבהנהו קדרות ל"ש גזרה כלל דאין לך כלי חמץ לאחר הפסח שיהי' ב"י שהרי ע"כ משעברו עליו וכו' ואף דבפסח עצמו שייך גזירה דהרי מעל"ע הראשון של פסח או עכ"פ לשיטת רש"י דליכא פוגמת אכתי משכח"ל בע"פ ול"ל יו"פ הראשון מ"מ באיסור חמץ שבה"פ לא משכחת ב"י ואי משום מקרה איזה תערובת ג"כ לא ימצא בחמץ עצמו אם לא ע"י תערובת משהו דהוי מדרבנן ולא גזרו אטו זה וכ"ת א"כ כפשוט דרב ס"ל נוט"ל אסור כיון דגזרה ל"ש הכא ז"א דאכתי יש לתרץ בתי' ב' שבתוס' ד"ה אמר רב וכו':

ומ"ש והאי פחות מתערובת הוא יל"פ דס"ל דבאמת תערובת ממש לא מקרי שהרי לשעה שרוצין לבשל בתוכו הרי עדיין בלע חמץ שבתוכו עומד בפ"ע אלא דאעפ"כ באיכותו גרוע יותר מחמץ שע"י תערובת והטעם נ"ל פשוט דבכל עצמו שחמץ שעה"פ מותר בתערובת הוא מטעם שנשתנה מצורתו שהי' לו בשעה שעבר עליו וכ"ש בלע שבקדרה שאפי' בעוד שהוא עומד בפ"ע בקדרה אינו עובר עליו:

תוס' ד"ה לישהינהו וכו' תימא נהי דס"ל דטעם חמץ הבלוע בקדירה חשיב משהו וכו' הנה הטעם דחשיב משהו העלו קצת אחרונים לפי שאין מבשלין חמץ בלא מים ובשלמא באיסורא בלע אף המים כ"כ אבל חמץ שעדיין היתר הוא ול"ש בו חנ"נ ואינו אסור אלא לפי חשבון לכן משהו בעלמא חשיב להו והנה מה שמפקפק ע"ז בעל פ"י ז"ל דמשכח"ל ג"כ שמטגנין בלא מים ג"כ לפענ"ד יש ליישב דס"ל לתוס' בזה כשיטת הרי"ף ורמב"ם דהולכין בכלי בתר רוב תשמישו ובעת הכתיבה עלה בדעתי טעם לזה משום דס"ל כרוב הראשונים דבפסח מותר נוט"ל וא"כ לענין מיעוט תשמישו הו"ל ס"ס חדא דלמא לא נשתמש בו היום ואת"ל שנשתמש דלמא הי' בו ס' ובידוע בכלי שלו שאינו ב"י ומשמשין כי האי וודאי דאינו מזיק כיון דהאי תשמיש גרוע הו"ל נוט"ל ומיהו עדיין יש לפקפק ע"ז דאין לומר בזה הולכין אחר רוב תשמישו אלא אם יודע שיש מזה הבישול כבר מעל"ע עכ"פ להני שיטות א"ש דברי תוס' דחשבי' לטעם שבקדרה למשהו משום דאזלינן בתר רוב תשמישו דהוי עם שפע מים יחד. אך ק"ל אי איתא להאי כללא דכל שאין בו חנ"נ הו"ל טעם הבלוע משהו בעלמא א"כ לדעת ר"א דל"א בש"א כלל חנ"נ וא"כ הכל משהו בעלמא ולא צריך הגעלה ובפרט לדברי הר"ן דס"ל חנ"נ בש"א מדרבנן בעלמא דקשה א"כ הגעלת כ"מ ל"ל ואין לומר משום דעכ"פ אין מבטלין איסור לכתחלה לשיטת הר"ן א"א לומר כך דאיהו נמי ס"ל מדאורייתי' מותר לבטל לכתחלה

ויותר קשה להרשב"א שכתב ג"כ כר"א וכתב כלי שבלע איסור מועט ודרך להשתמש בו בשפע וכו' כמ"ש המחבר בשמו בסק"י ל"ט כל בלע משהו חשיב להו אלא וודאי צ"ל דדוקא בחמץ אין רגילות להשתמש בו אלא בצירוף ד"א והטעם משום דע"פ רוב הו"ל מ"פ או שנבלע בתוך מים רותחין ולפעמים אינו בא אלא למתק התבשיל וגם אפשר דהולכין בתר רוב תשמישן אבל בש"א שייך בו תבשיל בלא אמצעי' ד"א ג"כ:

ובאו"ד כתבו עוד ואפי' באיסור דרבנן אין מבטלין לפום רהיטא אינו מובן דלמה הוצרכו לזה הא כ"ש באיסור דאורייתי' קיימי' וצ"ל דר"ל אפי' נאמר כצד הספק דרב ס"ל נוטל"פ מותר ורק מדרבנן אסור וכמ"ש לעיל קמ"ל דאפי' דרבנן אין מבטלין ע"ש דא"כ מה הועילו חכמים בתקנתן במה שאסרו עד ס' הואיל שיכול להוסיף ולבטל וק"ע ומה בכך דלמא אה"נ דחכמים אסרו עד ס' והתירו לו לכתחלה להוסיף עד שלא יהי' נרגש טעמו וכ"ת היתכן שלא יגזרו דלמא אתי למיעבד כך באיסור דאורייתי' א"כ בלא"ה מוכח שאין מבטלין אפי' בדרבנן גזרה אטו דאורייתי'. והרבה יגיעות יגעתי להבין דברי תוס' הללו וצ"ל אחר העיון שכוונתם לגמ' חולין דף צ"ח גבי האי פלגא דזיתא דתרבא דקאמר אל תזלזל בשיעורא דרבנן שאסור ג"כ עד ס' והטעם ע"כ כדי שלא יקל האיסור עצמו בראותו שהוא קל להתבטל וז"ש דא"כ מה הועילו חכמים בתקנתן שאסרו עד ס' משום זלזול איסור דרבנן כיון שיכול להוסיף ולבטל ולכדי בזיון וקצף עוד יותר:

שם ור"י מפרש כיון שהקדרות של חרס אם יהיו אסורים וכו' משום דהתם בלע איסור הרבה וכו' נראה לפרש דהנה הרשב"א וטור מחולקים הם לענין קדרות שנבלע בהם איסור מיעוט דרשב"א מתיר לכתחלה כל שאין דרך לבשל בו היתר כ"א בשפע וטור חולק דגזרי' שמא יבשל בהם היתר מיעט ע"ש בטור סק"י ל"ט וצ"ל דר"י מכריע להיתר כרשב"א במקום פסידא כי האי:

ואזדי שמואל לטעמי' לא יתכן לפרש דהאי דינא דקאמר הכא אזיל בתר טעמי' דלהכי מזכי כדין וע"כ צ"ל להיפך דאזיל בינה דקאמר ביום השוק לטעמי' דקאמר הכא וכמונר דקי"ל דאף למעשה אורה ולדרוש להו דהא שמואל כר"ש ס"ל ופירש"י כדאמרן לעיל וקשה וכי כעורה זו ששנה כאן וצ"ל דהכא י"ל דאינו מתיר לכתחילה אלא להשהותן ולמעבד בהו שלא במינן ולא גזר שלא במינן אטו מינן כדגזר רב משום דס"ל דבדיעבד אפי' במינן מותר ולכן פריך מהא דא"ל אפי' להלכה ולמעשה דחמץ לאחר זמנו מותר כר"ש וא"כ מדרש דרש להו אפי' בפרקא וע"ז פריך ולדרוש להו:

אתרי' דרב הוי וקשה א"כ לא מצי דרש כר"ש ומי ישמע לו. וצ"ל דלפי שבני העיר נהגו כמ"ש רב מרא דאתרא וממילא כל סביבותיהם בחבם שכן הלכה באין חולק

קנו ג"כ קדרות הדשי' ובזה העלה מורא על ראשם שידרוש כר"ש ושוב יהי' להם פסידא ומגפי' :

תיובתא דרבא ב"א תיובתא א"ל רבינא לר"א וכו' ומאחר דאיתותב רבא ב"א אמאי אמר רב קדרות בפסח ישברו א"ל האי בקדרה ש"ח והאי בתנור של מתכת וקשה א"כ אמאי איתיתב הא מצי לשנוי כדשני רב הא בתנור ש"מ הא בש"ח וי"ל לפי שסתם תנור שלהם הי' של חרס ובברייתא הכי סתם וקשה לפרש בשל מתכת אבל רבא עכ"פ משני הכי ומ"מ כי' מקבלי' וז"כ רש"י רב מוקי לי' להאי כלו' איהו דחיק ומוקי הכי ועוד י"ל דרש"י הכי פי' מוקי לי' להאי דקתני עד שיוסק דמשמע הא הוסק וכו' כלומר דוודאי אי הוי בעי' למוקמי' עיקר דינא דברייתא ששנוי בפי' דמיירי במתכות דוקא הי' קשה לומר כן אבל עיקרא דדינא כדקאי קאי בין במתכות ובין בחרס רק הדיוק מה שאנו מדייקין מוקמי' שפי' הא הוסק שרי היינו דווקא במתכות וא"ש דברי הברייתי' דעד שיוסק לעולם אסור ומשהוסק תלי' איזה תנור הוא :

ומלפנים אמרתי על מה דקאמר וכי מאחר דאיתותב רבא ב"א אמאי קאמר רב קדירות בפסח שברו הא בלא"ה קשה על רב מהאי ברייתא ואמרתי עפמ"ש תוס' כתובו' דף א' שהקשו אדפריך אר"י לפרוך לרב ג"כ מהאי ברייתי' ותי' רב תנא הוא ופליג והקשו א"כ מאי פריך אר"י לימא אנא דאמרי כי האי תנא כרב ותי' דר' יוחנן לא הוי מחשיב לי' לרב כתנא משמע מדברי' דדוקא ר' יוחנן גדול האמוראי' לא הי' מחשיב לרב כתנא אבל אמוראי בתראי מחשבי' לי' כתנא ולפ"ז א"ש מעיקרא לא הו"ל ק"ל על רב מברייתי' דרב תנא הוא ופליג ועכשיו שאמרו על רב"א תיובתא משמע שאין כאן שום תירוץ אפי' בדוחק ככל תיובתא שבש"ס ואי ק"ד דרב פליג קשה לימא אנא דאמרי כהאי תנא א"ו דלא פליג וקשה א"כ אמאי קאמר קדרות בפסח ישברו :

א"ל רבינא לר' אשי הני סכיני בפסחא היכי עבדי' להו וכו' א"ל לדידי' חדתא עבדי' וכו' אנא כעין חדתא וכו' הרבה יש לדקדק בזה חדא מה ששאל דוקא בפסח יש לשאול סתם סכיני היכי מכשירי' אותן גם הלשון היכי עבדי' צ"ע גם מה שהשיב לו לדידי חדתא עבדי' וכבר עמדו בזה בטו"ז סי' תנ"א. ועוד יל"ד ונ"ל דבאמת יש בסכינין סברה להצריך ליבון כמו שהוזכר בפוסקים והדין נותן לילך אחר המחמיר ואף שהקתא נפסדת ע"י כך הנה בכל הכשר האיסורים אין חוששין ע"ז דאין זה רק באקראי בעלמא ומחמרי' ע"ע יותר משוה"ד משום דלפעמים משתמשין בו ע"י האור אך רבינא שאל ע"ז היכי נעביד בפסח שאם תאמר להחמיר ג"כ הנה נצטרך בכל פעם לשרוף הקתא. וכיון שידע רבינא שמלבד הדין די בהגעלה אלא שבפ"א מחמירין ומלבנין אותו ושאל אם יחמירו גם במקום פסידא בכל שנה ושנה והשיב לו אני אינו מפקיד כלו' שמטעם זה י"ל כלים חדשים שמלבנעי' אותן משנה לשנה לחג הפסח וא"ל תינח וכו' דלא אפשר מאי א"ל אפשר להחמיר ושלא יבוא לידי הפסד דהיינו קתייהו בטינא ודוקא בלהב שאפשר להחמיר בלא הפסד מחמירים אבל בקתא שיבוא לידי הפסד אין מחמירים וע"ז מפרש אא"כ תדע שמש"ה דנין לחלק בין אפשר ללא אפשר משום דהלכתא אידי ואידי ברותחין וכל הליבון אינו אלא לחומרא ובכה"ג אפשר לחלק בין במקום הפסד לשאין הפסד ומיושב בזה מה שהקשה הר"ן ממ"נ אי חם מקצתו א"כ ליבעי ליבון וכו' ולהנ"ל א"ש כיון שאינו אלא חומרא כמ"ש תיקי' ג"כ דהאי והלכתא מדברי ר"א המה ומטעם זה מחמירים בלהב ולא בקתא ומ"ש חדתא וכי חדשים הם ע"י כך י"ל ע"פ מ"ש הרא"ה בב"ה שהגעלה מוציא הבלוע והליבון שורפו ואינו מוציאו וז"נ במ"ש חדתא שה"ה כאילו אין בו בלוע מעולם ולא כהגעלה שאינו אלא פולטו ואולי נשאר בו דבר שאין מקפידין עליו והא דהצריך כ"ר עי' בר"ן שכתב שהוא כעין פשרה והנה לרשב"ם טובא אשמעי' דצריך כ"ר ולא סגי בעירוי דס"ד כיון דתשמישו בכ"ש אף דהוי דבר גוש ואין שייך בו כ"ש לדעת מהרש"ל מ"מ לא עדיף מעירוי כפי שהדעת נותן דאף שאין בו דפנות המקררים מ"מ גם דפנות המחממו' אין כאן והו"ל כעירוי וס"ד דסגי בהגעלה שע"י עירוי קמ"ל דצריך כ"ר דוקא ולשיטת ר"ת צ"ל דס"ל כרמ"א דאף בגוש שייך כ"ש ורוב תשמישו כ"ש וקמ"ל דאעפ"כ צריך כ"ר או כעין פשרה כדעת הר"ן או משום דאזלינן בתר מיעוט תשמישן :

בעי מיני' מאימר הכי מאני דקוניא מהו לאשתמושי בהו וכו' וכו' ותוס' הקשו ממ"נ אי מדייתי קודם הגעלה כל כלי' נמי מדייתי ואי לאחר הגעלה וכו' ע"ש ועוד יש לדקדק הרבה בדברי הגמ' ונ"ל לפרש דהנה כלי זכוכי' יש פלוגתא בין המחבר לרמ"א דמחבר ס"ל כאבות דר' נתן דא"צ שום הכשר ורמ"א פוסק דלא מהני לי' הגעלה והוי דינו ככ"ח ואפ"ל דהכי מאני דקוניא עושין אותו מאינו חול והוי טבעו ככ"ז ופשיטא לי' דלא מהני לי' הגעלה דלא עדיף מכל כ"ח שעשוי' מטיט אלא דמסתפקא לי' משום דשוע אי בולע כלל וממש כהאי פלוגתא שבין המחבר לרמ"א אי קיל מכל הכלים משום דשוע או חמור ככ"ח כיון שחרס מחרסי האדמה הוא וע"ז קאמר שפיר יורקא ל"ת ופירש"י משום דמצריף וי"ל כח המוסף בטבעו. והיכי דאית בי' בקעי' נמי ל"ת דהרי נכנס בתוך הבקעים והרי אפי' בבשר דאית בי' פילי אסור בצונן לשיטת קצת פוסקים כי תיבעי לך דשיעו אי שיעתו מעכבתו מלבלוע כדמצינו בלב שאני דשוע אבל הא וודאי פשיטא לי' אי בולע לא מהני לי' הגעלה דהרי חרס הוא וע"ז השיב חזי' להו דמדייתא פי' קודם הגעלה ועכ"פ בולע וכיון שהוא בולע תו אין כאן ספק דלא מהני הגעלה דהתורה העידה על כל"ח שאינו יוצא מידי דופיו לעולם :

וזה כמה שנים אמרתי לפרש האיבעי' הוא משום דקיי"ל ב' קדרות הנוגעות זו בזו מותרות

מותרות ובהאי כלי שנגע בו אפי' ענה כמה בולע בכלו ויש להסתפק במה הדבר תלוי אם במה שהן גופין מחולקין או דוקא אויר שביניהן מפסיק ועי' חת"ס או"ח ועי"ז נסתפקו הכי מאכי דקולי' שהוא מבחוץ כל"ח ובפנים שוע באויר ונסתפקו אי אמרי' אוירא גריס וכאן שאין אויר מפסיק הוא כגוף אחד ובולע גם לצד החיצון שהוא חרס שאין הגעלה מועלת לו או דלמא כיון שס"ס ב' גופין הן אינו בולע לצד החיצון ולבד הפנימי שהוא מתכות מהני לי' הגעלה ואמר יורקא לא תבעי לך שבולע אפי' דרך דופני' הכלי לפי שהוא מצריף כפירש"י וכו' והיכי דאית קרטופני כוני ל"ת דבמקומות השם נגע התבש"ל בחיצוניות הכלי ובולע כי תיבעי לך דשוע מאי וא"ל חזינן להו דמדייתו ופירש"י פולטן משקין מדופנן החיצון אלמא בלעי גם לצד החיצון וכיון בצד החיצון שהוא של חרס בולע פשיטא דל"מ הגעלה דהתורה העידה על כל"ח וכו' ומיושב קו' תוס' דוודאי קודם הגעלה מיירי שפולט מצד החיצון ומוכח מחרס שבו בולע ג"כ:

הנה עתה מצאתי שאלתא במדרש תנחומא פ' חקת פי' האי בעי מנא כמו שפרשתי ואמרתי שישו מעי ברוך החונן לאדם דעת:

סימן ס'

זבחים דף צ"ה ע"ב.

מתני' א' שבישל בו וא' שעירה לתוכו רותח א' ק"ק וא' קק"ל טעונין מו"ש ר"ש אומר קדשים קלים אין טעונין מו"ש ופירש"י מודה ר"ש דבעי הגעלה ברותחין ומתור' מו"ש הוא דקמעט וכדאמר לכ"ל אלא במי' ולא ביין יש לדקדק האי שינויא מתרי ותלת שינוי דמשני בגמ' לקמן ואמאי נקט האי פירוקא הגם שזה תירוצא דרבא לקמן מ"מ מי דחה שינויי אחרינא דמשני אמוראי אחריני ול"ל לפי שתירוצא דאביי קשה להולמו כמ"ש תוס' והניחו בקו' ע"ש ול"ל דלפום האי תירוצא יש חומרא יתירא בקדשים דאפי' במקולת כלי נוכן צריך מו"ש בכלי וכן שינוי בתרייתא' דעיקר החילוק הוא השטיפה היתירי' קשה לפרש כן לכן מאחר דבלא"ה קיי"ל כרבא ויש לנו תירוץ אחר וכיון שאין אנו נדחקים להמציא אותן המלאות ונסתפק בתירוצו של רבא:

בעי רמב"ח תלאו באויר תנור מהו ופירש"י תלאו לשפוד של חטאת וכו' מי הוי צריך תנור שבירה וקשה תרתי' חדא אמאי נקט דוקא שפוד של חטאת הא סתמא קמבעי' ודלמא בשאר קדשים מיירי ומכ"ש לדעת רש"י דס"ל כמשמעו דכל הכלים של חרס צריכין שבירה ולא כדעת הרמב"ם דאין זה אלא בחטאת כמו שפי' בפי' לו אשר תבושל בו ישבר מפני שהבלוע נעשה נותר וה"ה בכל הקדשי' ועוד קשה מנ"ל לפרש האיבעי' דוקא אתנור של חרס אי צריך שבירה ולא פי' כן אמתכות ולענין מריקה ושטיפה וכ"ל דמה דנקט רש"י וה"ה לכל הקדשים היינו אי איסורו משום

בליעת איסור הדין בכל ק"ק לר"ש וכל הקדשי' לת"ק שוין אבל אי הוי' מפרש' מה שהצריכה תורה שבירה בכל"ח לאו משום בליעת איסור וודאי שאין ללמוד שאר קדשים מחטאת שהחמירה בו תורה בכבוס ומקום קדוש וכדומה אך לענין בליעת איסור נליף שפיר מהיקשא דזאת התורה כדלקמן סוף פרקין:

ועוד כ"ל דס"ל לרש"י מאי דבעי רמב"ח אי בישול לחודא בלא בלוע אין ספק זה עולה אלא לענין שבירת כ"ח אבל לענין מו"ש שהוא וודאי לדעתו משום פליטה והגעלה למה נצריך הגעלה אם לא נבלע בו כלל דבר זה נגד הסברה ולא גזה"כ בלבד לכן פירש"י בפ"ר לפום האי איבעי' אין זה אלא בחטאת בלבד לא זולת ומ"ש מי הוי צריך תנור שבירה נ"ל שנתכוין בלבון חכונתו לפי שבאמת תנור של מקדש של מתכת הי' וא"כ לא שייך האי איסתפקתא כלל לכן פי' מי הוי צריך כלומר אילו אתרמי' עבד של חרס:

ת"ש אחד שבישל בתוכו וא' שעירה לתוכו וכו' וקשה מאי ס"ד למפשט בישול בלא בלוע מבלוע בלא בישול ובפשטות נ"ל כיון דהחמירה בו תורה אבלוע לחוד ה"ה אבישול לחוד מיהו נ"ל דפשיט לי' לאידך גיסא דרמב"ח נסתפק אי הוי מצד בליעת איסור או מצד גזה"כ ועי"ז רצה לפשוט מדאסור בלוע מכלל דמטעם בליעת איסור ולא מגזה"כ ועי"ז השיב לו בלוע בלא בישול לא קמבעי' לכן כלומר הא וודאי פשיטא מילתא דאף בליעת איסור שייך בי' ומילא אוסר עירוי ג"כ אלא שאני מסתפק בבישול בלא בלוע אם יש בו עכ"פ חיוב מצד גזה"כ:

ומשפירש"י בישול ובלוע שמן המנחה כ"ל כוונתו לפי שעדיין לא ידענו שתנור כלי שרת הי' ומדת יבש לא נתקדשה וא"כ המנחה לאו קדושת הגוף ול"ש בי' נותר לכן פירש"י שמן המנחות דמדת הלח נתקדש ונתקדש בכלי שרת:

אלא קדרות של מקדש אמאי ישבר מפירש"י משמע ג"כ דלא גרס אמאי אמר רחמנא והטעם דא"כ הי' משמע דגזה"כ הוא ותו לא ק"מ לכן מפרש דאין קושי' על התורה דמיירי במשכן שאין כאן כבשוכות וא"כ לאו גזה"כ וקשה אמאי ישברו במקדש. ומ"ש הא אוקימנא דטעמא משום בלוע ולא אבישול קפיד קרא דכיונא גזה"כ כוונתו דכיונא כל עלמו של שבירת כל"ח הוא גזה"כ לחוד ולא משום בליעת נותר בכלל אבל לא נחית לזה שאין בו לד גזה"כ כלל דהא וודאי מקום קדוש דבעי' הוא מגזה"כ וכן לשיטת הרא"ש הא דצריך שבירה לאחר שנעשה נותל"פ הוי ג"כ גזה"כ אבל מכל זה אין ראי' עדיין לומר שכל מצות שבירה גזה"כ בלחוד הוי ובזה א"ש מה שפי' הא אוקימנא דטעמא משום בלוע דקשה היכן אוקימנא הא הוי איבעי' דלא איפשטא אכן כד דייקת אשתכח שאין כוונתו לומר דאוקימנא דבישול לחוד לא נאסר אלא דעכ"פ בלוע בלא בישול נאסר ולא בעי' בישול ממש וכמ"ש לעיל משום דאפי' הוי גזה"כ ג"כ מ"מ עיקר דינו משום

בליעת

בליעת כותר הוא ואפי' נתפוס לד ספק דבישול בלא בלוע אסור ג"כ אין כאן עדיין ראיי' לומר שכל עצמו מגזה"כ עד שלא יקשה אהדדיהו לכשמועות דמליכו למימר כמ"ש תוס' כאן ויותר מבואר בפסחים שגזה"כ אינו אלא שעשה הכתוב בישול בלא בלוע כמו בישול ובלוע:

בקלנבו מקום שנקרא ע"ש ע"א אפשר כוונתו דלכן נקרא קלנבו לכנות שם גנאי מפני שנקרא ע"ש ע"א כמ"ש במס' מגילה:

רבי ילחק בר יהודה וכו' מר כי בעי מיני מלתא פשיט לי' מסברה כי משכחנא מתניתא פרכא לה ר"ש פשיט לי' ממתניתא כי נמי משכחנא מתניתא וכו' נראה לפרש דה"ק דרמב"ח פשיט לי' מסברה ואינו מזכיר מתניתא וא"כ כי משכח מתניתא אינו יודע מה יעשה אם ידע רמב"ח להא מתניתא דלאו דסמכא היא ולית הילכתא כוותי' וממילא קמה לה שמעתא או דלמא לא שמיעא לי' ואי שמע הוי הדר בי' אבל לר"ש ממ"כ בין ידעו ובין לא ידע ממ"ל טוב לאחוז בשמעתא דר"ש דמסייע לי' נמי מתניתא וא"ש בזה דלא תקשי' ומאי כולי האי אם יפרוך ממתני' יחזור בו והלא רואה שגם ר"ש איפריך ממתני' ועוד מאי קאייר לאו משום הכי הא אכתי משום גדלותו של ר"ש הלך אליו ורש"י כשמר מזה ופי' דלאו משום גסות הרוח כלומר דאע"פ שאמת הדבר שחשבו לגדול ממנו אבל לא מרמות רוחא ורדיפת הכבוד ולהכ"ל א"ש דאפי' רמב"ח גדול כר"ש מ"מ משום שאינו רגיל להזכיר הברייתא אלא סברת עצמו סוף שתלמידיו באים לידי מבוכה כשמוצא ברייתא הסותרת לדבריו ואינם יודעים אם חולק על הברייתא" או לא שמיעא לי':

א"ל אי תניא תניא וטעמא מאי אמר קרא וכו' וקשה הא אמר לעיל בישול מפעפע וא"כ קרא ל"ל הא לא גרע מבלוע בלא בישול דאמרן לעיל דפשיטא דאסור וכ"ל דוודאי ר"י ידע הדין מסברה ומברייתא' שבישול מפעפע ובכל האיסורים הדין כן דבישול במקלת כלי טעון מו"ש בכל הכלי אלא שרמב"ח ביקש ממנו לנסותו. והשיב לו א"כ מסברה ומברייתא' והשיב לו רמב"ח כך אני איני מקבל סברתך דבישול אינו מפעפע אלא אי תניא תניא הברייתא מוכרח אני לשמוע ואעפ"כ אני חולק אסברתך וכ"ת א"כ אמאי לריך בקדשים כדתני בברייתא ע"ז קאמר וטעמא מאי וכו' ובזה מיושב קו' תוס' דבאמת איירי בשכל הכלי אם ור"י דקובר בישול ומפעפע באמת בכל הדין כן אפי' בשאר איסורים ול"ל הא דרשא דרמב"ח והא דשאל בקדשים משום דלא מיתני בברייתא אלא בקדשים וכוונתו הי' לנסותו אם ישיב לו כברייתא:

ולפ"ז אי אמרינן בישול במקלת כלי טעון הגעלה בכל הכלי תלי' בפלוגתא שבין ר"י ורמב"ח אי בישול מפעפע או דאיכא בקדשים ריבוי יתירא וחולין מקדשים לא ילפי'. ועי' ברמ"א יו"ד סי' קכ"א ובש"ך וטו"ז שם ולפ"ז א"ש דס"ל דכיון דאביי מוקי לקמן מיעוטא דאותה לענין טעון מו"ש בכל הכלי מוכח דס"ל דלאו משום פליטת איסור נגעו בה אלא דמרבה בקדשים חומרא יתירא ואע"ג דרבא מוקי מיעוטא לענין שאר משקין אין מזה הכרח דפליג לעיקר דינא דאביי ולעולם בישול אינו מפעפע והחולקים על הרמ"א שם כ"ל דס"ל דאדרבה מדאילטרך אותה למעוטי מוכח דמשום פליטת איסור וקל שהקילה תורה בשאר איסורים דאי ס"ד דגזה"כ הוא מחומרת קדשים למאי אילטריך קרא למעוטי וכי ס"ד למילף תרומה מקדשים:

בתוס' ויש ללמוד מכאן וכו' דא"ל לשוטפן. ובאמת נתחבטו בזה למלוא טעם לשטיפה זו ונראה לי לפרש דאדרבה מכאן מוכח שמנהג קדוש מימות חכמי הש"ס דלכאו' מאי פריך הא וודאי דהוא חמור קדשים מתרומה דלריך שטיפה בלונן ג"כ וכמו דמשני וגם הלשון שטיפה יתירתא קשה ומטעם זה מפרש"י דלריך ב' שטיפות בקדשים. לכן כ"ל שהי' המנהג מאז ומקדם בכל הגעלה לשטוף בלונן אחר הגעלת חמין ואין תימה כ"כ דאף שאין אוסר הבלוע דא"כ בעודו בתוך הרותחין יחזור ויאסרנו וע"כ שיש בו ס' או נוט"ל או זמן היתר כמבואר בארוכה בתוס' ורא"שונים מ"מ אין דכין אפשר משא"א והרי מליכו דכ"ט בר כ"ט כדידן אסור לכתחלה וידועים דברי הרשב"א דנוט"ל אסור ג"כ לכתחלה וכן אע"פ שבטל כבר בס' כל שאפשר להזהר ממנו הו"ל כמבטל איסור לכתחלה כעין שכתב הרי"ף בפ' ג"ה גבי פת שאפאה עם הצלי לכן מחמרי' לשוטפן בלונן אע"פ שבעודן רותחין א"א להשמר מה דאפשר אפשר עכ"פ אין זה רק חומרא בעלמא. אך כיון שהי' המנהג כן מקדמת דנא סובר המקשן שהוא מלד הדין ואם מריקה בחמין כמלא שבכל איסורים לריך מו"ש מריקה בחמין ושטיפה בלונן ולכן פריך שפיר מא"ל וע"ז משני שטיפה יתירא כלומר האי שטיפה שעושין בחולין הוא אך למותר וחומרא כ"ד לא כמו שסובר המקשן שהוא מלד הדין עד שתמה שאין בין קדשים לתרומה כלומר דוודאי יש חילוק ביניהם שבש"א השטיפה אינו מדינא ובקדשים לריך מן התורה שטיפה בלונן ג"כ נמלא לפ"ז לדקו יחדיו דברי הראשונים החולקי' בדין שטיפה זו דוודאי אמת הוא שא"ל מדינא וגם לעומת זה יש למנהג יסוד דהרי הזיכן דמנהג קדוש הוא:

אלא קדרות ש"מ אמאי יסברו הקשו בתוס' מאי ק"ל הא טעמא דסבירה לאו משום בליעה אלא משום גזה"כ אי תלאו לריך ביאור דאע"ג דאיכא למימר דקו' הגמ' הוא להאי לד ספק אי בישול בלא בלוע א"ל מ"מ לא כיחא להו בכך דא"כ הכי הול"ל תיפשוט הא דבעי רמב"ח כמו בכמה דוכתין בש"ס או אפשר דס"ל בקושיתם דוודאי פשיטא לי' לרמב"ח דטעם השבירה משום גזה"כ ולא משום בליעת נותר לחוד דאי ס"ד דבהא מסתפק אי גזה"כ או משום נותר ע"ז לא הי' מסתפק דוודאי עדיף ליתן טעם ולמעט בחידושא כלומר גזה"כ א"ו דע"ז לא נסתפק כלל וספיקתו הוא רק אמשמעותא דקרא אי בישול כדרך המבשלין שנבלע או ל"ד:

בא"ד

בא"ד וי"ל חידוש הוא שחידשה תורה דסגי בשבירה אע"ג שעדיין הטעם בעולם והקשה בספר צ"ק א"כ הדרא קו' תוס' לדוכתא מכ"ל דאינו יוצא מידי דופיו דלמא חידוש הוא שחידשה תורה דסגי בשבירה ולא בעי מו"ש וים ליישב דהא וודאי פשיטא מלתא עכ"פ דכל"ח בליעתו מרובה מכ"כ וא"א לומר דכל"ח קיל ומדחזי' דהצריכה תורה לכ"כ מו"ש אי ס"ד דמהכי מו"ש בכל"ח ורק קילא הקילה בשבירה אמאי לא הקל בכל"כ ג"כ א"ו דבכל"ח לא מהני כלל מו"ש ואין לומר דשאני כלי נחושת דלא מהני בי' שבירה משום דאפשר להתיכה ולחזור לעשותו הא וודאי לק"מ דהו"ל חזרת כבשונות ופנים חדשות בא לכאן ועדיפא מכלהו כתב הרמב"ם ז"ל בפ"ח מהלכות מע"ק הלכה י"ד ללה הבשר באויר תנור של חרש יש בדבר ספק אם ישבר הואיל ונתבשל בו או לא ישבר הואיל ולא נגע בו וכו' וכ' הכ"מ וים לתמוה למה לו להודיענו שהוא דבר ספק ולא פסק לחומרא ככל ספיקא דאורייתי' ול"ע ע"כ והנה בפשוט יש ליישב שאין כוונת הרמב"ם שהספק הוא מאחר דאיבעי' להו בגמ' אלא שהוא ז"ל נסתפק אם איבעי' זו איפשטא או לא דברים הסוגי' משמע דלא איפשטא ולקמן משמע דאיפשטא מדפריך אלא קדרות של מקדש אמאי ישברו ופירש"י דטעמא לאו משום גזה"כ דלא קפיד אבישול משמע דמשום בלוע בעלמא נאסר ותלאו באויר התנור מותר ומוכח מש' דשיכוי דשכין לעיל לא דהוי' בעלמא אלא דקאי הכא במסקנא ומטעם זה נסתפק הרמב"ם:

ועוד כלפענ"ד בהקדם עוד איזה קושי' שהקשו על פסקי הרמב"ם הנה בגמ' דף ל"ג ע"א בפלוגתא שבין ר"ש ור"ע אמרו ר"ש לטעמי' דס"ל קדשים קלים א"ל מו"ש וכ"ש תרומת וא"ל אותה למעט תרומה ואייתר למעט חטאת שנפסלה אע"פ שהיתה לה שעת הכושר ור"ע צריך אותה למעט תרומה וס"ל דלא נתמעט אלא חטאת פסולה שלא הי' לה שעת הכושר והרמב"ם שפסק כת"ק דאחד ק"ק ואחד קדשים קלים טעונין מו"ש והוצרך לפסוק כר"ע דחטאת פסולה שהי' לה שעת הכושר טעון כיבוס ואיך פסק בפי' הנ"ל הלכה ג' כר"ש דאין חילוק בין הי' לה שעת הכושר ללא הי' לה:

שוב ראיתי שהקשה כן בעל בה"ז עוד קשה טובא לפמ"ש הרמב"ם כאן שאין צריך שבירה בכל"ח אלא בבישול החטאת בלבד אבל בשאר קדשים די במו"ש אפי' בכל"ח. והקשה דא"כ איך ילפי' מהא דצריך שבירה בכל"ח בפ"ב דפסחים התורה העידה על כל"ח שאינו יוצא מידי דופיו לעולם דהא חזי' דבשאר קדשים די במו"ש וע"כ שיוצא מידי דופיו והחמירה תורה בחטאת בלבד. ובשעה"מ הל' חו"מ הביא תי' ע"ז דלעולם מוכח דאינו יוצא מידי דופיו והא שא"ל שבירה בש"ק היינו משום דקדשים קולא דהיתרא בלע ושוב דחה תי' זה מדחזי' להרמב"ם שפסק גבי סכינין דסגי הגעלה לענין חמץ ובסכינין של איסור צריך ליבון וע"כ משום דשאני חמץ דהיתרא בלע כמ"ש תוס' וא"כ ע"כ לומר דקושר הרמב"ם דחמץ אע"פ דשמו עליו מקרי היתרא בלע והדק"ל מכ"ל להוכיח מחטאת למאי דקוניא לאשתמושי בפסחא דלא מהני הגעלה הא כמו דמהכי לענין שאר קדשים משום דהתירא בלע ה"ה לענין חמץ בפסח ואם באנו לקיים תי' זה אפ"ל דלעולם ס"ל כהרשב"א דחמץ לא מקרי היתרא בלע והחילוק בין סכינים של חמץ לסכיני איסור הוא דהרמב"ם לשיטתי' אזיל דס"ל לענין הגעלה הולכין בתר רוב תשמישן ורוב תשמיש הסכינים אינם בחמץ ממש כדחזי' במנהג העולם וכעין שכתב הרמב"ם שעשאה כעין פשרה ומן הדין לא הי' צריך אפי' הגעלה בכלי ראשון אבל באיסורין כמו בשר אסור עיקר תשמיש הסכינים בכך וצריך ליבון לשיטתי' דכיון דהוי בלא רוטב תשמיש ע"י האור מקרי או מפני שתשמישן בו כעין שפוד:

ולפענ"ד האי תירוצא חדא הוא עם מ"ש אח"כ דהגעלה בכל"ח הועיל שלא ישאר בו אלא משהו בעלמא וה"ט כמי דמחלק הגמ' בע"א לענין שפודין ואסכלאו' בין היתרא בלע לאיסורא בלע משום דהגעלה מועלת שיפלוט רובו של בלע ולא נשאר אלא משהו בעלמא ועי' רש"י בד"ה כי קא פליט ליתי' לאיסורא בעיני' שלא הוכר מעולם והנראה בביאורו עפמ"ש הר"ן דבהיתרא בלע לא שייך אין מבטלין איסור לכתחלה ולכאורה נראי' דבריו כסותרים דברים סוגי' כי כן לתרץ קו' תוס' דקדרות בפסח אמאי לישהינהו ע"ש משמע דס"ל דחמץ מקרי היתרא בלע ושוב לקמן גבי סכינים מביא דברי הרמב"ן דחמץ שמו עליו ומקרי איסור' בלע ואמרתי שיש לחלק דוודאי לענין אין מבטלין איסור לכתחלה דהוא משום דלא לזלזלו איכשי באיסורו תלי' במראות עיני האנשים וכיון שבלע היתרא ובשעת הפליטה ליתי' לאיסורא בעיני' ולא הי' כאן איסור מעולם אין זלזול במה שמותר לבשל בתוך הכלי ולבטל פליטתו. אבל לענין לחלק בין קדשים לחולין ס"ל להרמב"ן דלא מטעם ביטול לכתחלה נגעו בה כמו שאכי עתיד לפרש אליבא דפוסקים אחרים אלא כיון דלא הוזכר בקדשים ליבון מוכח שדי בכך וקיל בליעת שאר איסורים וע"כ משום דאין לאוי לחול על פליטה זו עכשיו שם חדש כמו בב"ח לענין כ"ע בכ"ט וכמו שפי' הרשב"א במ"ה בהדיא בזה כתב שפיר דחמץ כיון דשמו עליו ואינו חל שם חדש עכשיו אינו מועיל מה שהי' היתר בשעת בליעתו אבל לענין אין מבטלין איסור לכתחלה אין הטעם משום קריאת שם אלא משום זלזול וכל שלא הוכר איסורו מעולם אין כאן זלזול כן נ"ל ליישב היטב דברי הר"ן שלא יהיו כסותרים זא"ז. ומה"ט נ"ל מ"ש הפ"י בשמעתין שאפשר גם הרמב"ן מודה לענין אין מבטלין מקרי חמץ היתרא בלע שהוא אמת ויציב וכן ס"ל להר"ן עצמו בפי' דברי הרמב"ן אך בזה נ"ל דביידי רש"י והרמב"ם ז"ל מדבריו וכן תוס' בשמעתין דס"ל דהא דמהכי הגעלה בכלי שתשמישו ע"י האור בהיתרא בלע הוי כמי משום דע"י הגעלה נשאר משהו ובכלי איסור

איסור אסור לבשל בתוכו משום דאין מבטלין איסור לכתחלה ושוב אפשר שאסרוהו מדרבנן ג"כ ואין תימה שכל המבטל איסור לכתחלה אסור עכ"פ למבטלו. ובזה החמירו יותר. וא"ש מה דפירש"י לא הוכר האיסור מעולם בקדשים דמה"ט ל"ש אין מבטלין לכתחלה ומותר לכתחלה בהגעלה דלא נשאר בו אלא משהו ומה"ט ק"ל לתוס' שאין חילוק בין חמץ דשמו עליו ובין קדשים לענין היתרא בלע והוא הטעם לרמב"ם בכ"ח בקדשים שדי במו"ש משום דהיתרא בלע ול"ש אין מבטלין משום דלא הוכר האיסור מעולם כן נ"ל לתרץ ובזה מורכבים ב' התירוצים שבשעה"מ גם יחד ומגילא לק"מ מה שהקשה העה"מ שם דאם כפשך לומר דוקא בחמץ שהוא במשהו לא מהני הגעלה לכ"ח מאי מקשה מתנור שטשו באליי' על רב שם דלפ"ז לק"מ דדוקא בהיתרא בלע שמותר לבטל לכתחלה מהני מה שנשאר בו משהו בעלמא ולא בבליעת איסורים:

גם מה שהקשה מנ"ל דבחטאת אסור משהו ולא בשאר קדשים לפי הנ"ל לק"מ דבאמת בדיעבד לא נאסר התבשיל אלא שבשאר קדשים כיון דמשהו בעלמא נשאר בו מותר לבטל לכתחלה ובחטאת החמירה תורה לכתחלה אפי' אמשהו אף לשיטות הסוברים דמה"ת אין אסור לבטל לכתחלה מ"מ בחטאת חידוש הוא שחידשה תורה להקפיד לכתחלה אמשהו מיהו בפשטות נמי לפענ"ד לק"מ קו' טעה"מ מה דפריך הגמ' על רב מתנור שטשו באליי' דהא וודאי דהיסק מועיל לשרוף את הבלוע לגמרי ומי יסתפק בזה ולפי ס"ד דלא מהני היסק ג"כ לא משום שאינו יוצא מידי דופיו דוודאי ליבון מועיל ובפרט לדעת הרא"ה דליבון אינו מפליט אלא שריפה פשיטא ששורף הכל אלא דס"ד דחכמים גזרו שמא לא יסקנו יפה ואסרו מה"ט אפי' בדיעבד וא"כ אין חילוק בין איסורים דעלמא לחמץ בפסח:

ומה שהקשה בתחלת דבריו מי ילד לתוך הכלי לראות שלא נשאר בו אלא משהו בעלמא נראה לפענ"ד להוכיח מתמלית דברי תוס' ומהרש"א בשמעתין שהעולה מדבריהם שכל הכלי' מדייתי קודם הגעלה ואחר הגעלה אף כ"ח לא מדייתי ומוכח דאחר הגעלה בליעתו מועטת מבליעת כל כלים שאין זליפתן מרובה ומסתמא יש בו ששים כנגד בליעתו הנשארת בו כן נ"ל ע"פ דרכן של אחרונים ז"ל להוסיף מיא וקמחא ולבאר כל אמירא וכשאני לעצמי נ"ל לחדש דבר בעזהי"ת וה' ינחינו בדרך אמת. דהנה בטעם מו"ש בכ"נ ושבירה בכ"ח רבו הטעמים ומפשיטות דברי רש"י ותוס' נראה דעיקר הטעם הוא כדי שלא יאסר התבשיל הבא אחריו בבליעת נותר ולפי הגירסא המובאת בתוס' ד"ה משמע דטעם ההכשר מעיקרא כדי שלא יבוא לידי נותר וכן דעת הברטנורא:

ומדי דברי בזה ארשים מה שהקשה תוס' וכן הוקשה תוי"ט על ברטנורא דאי זמן המריקה ושטיפה קודם שנעשה נותר א"כ אמאי אמר ר"ט מבשל והולך כל הרגל והא כיון שחל עליו חיוב מו"ש מה מועיל במה שמבשל בו תבשיל אחר ונעשה גיעול לחבירו ונ"ל ליישב לשיטתם דס"ל אע"ג שהקפידה תורה להכשיר קודם זמן איסורו והוא מגזה"כ מ"מ גם לענין פליטת איסור נותר יש לחוש והא דמשני כל יום נעשה גיעול לחבירו ולענין הקפידא שמלך גזה"כ אתא קרא דופנית בבקר ופטרה מזה ולפ"ז ה"פ דמעיקרא קאמר מ"ט דר"ט א"ק ופנית בבקר והלכת לאוהליך הכתוב עשאו לכלן בקר אחד וע"ז פריך התינח לענין המלוה עצמה מה תאמר לענין פליטת איסור וכי תאמר דאף לענין איסור דכין בו כבוקר אחד מעתה אין פיגול ואין נותר ברגל וע"ז משני מה שנוגע לענין איסור אין כאן חשש בלא"ה דכל יום ויום נעשה גיעול לחבירו ואולי לא גרים אלא כדר"נ ולא הדר מקושייתא ולפ"ד גם להרמב"ם צריך לפרש כן דאי ר"ט ל"ל האי קרא א"כ מנ"ל למיפטרי' מדין מ"ש דהוי לשיטתו עקב אכילה מיד ומאי מועיל לענין זה מה שמגעיל בסוף היום א"ו כדאמרן דהאי דרשא קיימא במסקנא לענין לפוטרו ממצות מו"ש שמלך גזה"כ ורק לענין פליטת איסור משני כדר"נ כל חד לפום פירושו לרש"י ורמב"ם למר כדאי' לי' ולמר כדאיי לי' אלא שרש"י ז"ל גרים אלא:

והנה דעת הר"ן בסוף ע"א ס"ל דטעם מו"ש ושבירה הוא משום ביעור נותר לחוד לא משום איסור התבשיל ולא משום בל תותירו אלא משום מלות ביעור והנה נחזי אנן בדעת הרמב"ם איזה טעם נותן למו"ש ונלפענ"ד מוכרח דל"ל כל הני טעמי אלא דהוא מסדר החטאת וכל הקדשים מלות מריקה ושטיפה ושבירה בכ"ח בחטאת בלבד והוא מוכרח לומר כן שהרי הרמב"ם סובר דצריך מו"ש מיד בסוף האכילה ואינו רשאי להמתין עד זמן אכילה שני' אפי' בו ביום שלא נעשה נותר וכמו שפי' כן דבריו גם בתוי"ט א"כ א"א לומר אלא שמלותו בכך ויליף כמו שכתב בגמ' מדקמיך לי' אכל כל זכר בכהנים יאכל תן לו זמן אכילה ופי' הוא ז"ל זמן אכילה של בני אדם והנה שאלה אחת גדולה יש לי לשאול לדעת הרמב"ם שצריך מו"ש אף קודם שנאסר ואפי' בו ביום בזמן אכילה שני' אסור לבשל א"כ מאי פריך ותרומה לא בעי מו"ש והתניא קדרה שבשל בה תרומה לא יבשל חולין וכו' והוצריך לתירוצי' שוני' ומאי פריך מעיקרא התם רוצה לבשל חולין בכלי של תרומה הכא בקדשי' אפי' היתר והיתר צריך מו"ש משא"כ בתרומה דהא בזמן אכילה שני' עדיין היתר הוא והוא קושי' גדולה מיהו עוד ק"ל לפי מה שהוכחתי מדברי הרמב"ם דטעם מו"ש לאו משום הכשר בלבד א"כ ל"ל אותה למעט תרומה וממו"ש מהיכי תיתי ללמוד תרומה שהוא חול אצל קדשי' ע"כ נ"ל דעכשיו ע"כ קאי שקלא וטריא דגמ' דטעם המו"ש משום הכשר איסורים וא"כ שפיר אילטריך קרא למיעוטי וגם א"ש מה דפריך מברייתי'. ומה דס"ד עכשיו שאין זה אלא להכשר בעלמא הוא משום דטעמו של הרמב"ם שהוא מלוה בפ"ע אינו אלא מכח מה דילפינן מקרא שצריך מו"ש מיד בסוף אכילה וכ"ז

וכ"ז לבתר דילפי' מקרא וע"כ לריך הרמב"ם לפרש דמלותו בשעת אכילה של ב"א דרמב"ם לשיטתי' דמפרש לר"ש דבסוף זמן אכילה של תורה לריך הגעלה אף לדידי' ופי' כן כל יום ויום כעשה גיעול לחבירו א"כ לריך לומר דרבנן פליגי ומלרכו קודם זמן נותר והיינו כפירושו וכ"ז לבתר דפריך על דרשא דר"ט דמפיק מקרא דופנית בבקר וכי אין נותר ברגל ומוכרח לומר דלר"ט מגעיל בסוף כל יום אבל מעיקרא ס"ד דלר"ט א"ל להגעיל אפי' בסוף היום כשיטת רש"י או דמפיק לי' מקרא ולרבנן לריך בסוף זמן אכילה שקבעה לו תורה וכל ענינו אינו הלא משום הכשר עד שקלא וטרי' דלקונן דמוכח שהוא מלוה בפ"ע וכיון שהוא מלוה בפ"ע ואין דנין משום הכשר כלל א"כ לא לריך קרא דאותה למעט תרומה ואייתר אותה למעט חטאת שהי' לה שעה"כ ונפסלה מדין כיבוס וא"ש מה שפסק הרמב"ם כר"ב בחטאת שנפסלה וכת"ק בקדשים קלים וא"ל מו"ש ואעפ"כ אייתר אותה דלתרומה ל"ל קרא דלענין מלוה בעלמא מהיכי תיתי ללמוד תרומה מקדשים ולענין הגעלה דינו ככל האיסורי'. ומ"ש בסוף הלכו' תרומות דכלי שבשל בו תרומה אף הגעלה לא לריך כבר כ' הכ"מ שם מה שהשיב לחכמי לוניל וזה בלא"ה מתנגד לשיטי' דהכא דמשמע דהגעלה עכ"פ בעי ואין זה ענין לדברינו.

ולפ"ז כ"ל לומר דלפי מה שהעלינו מסוף הסוגי' דמו"ש גזה"כ ומליה בעלמא א"כ ש"ל להרמב"ם שאין המדובר בכאן בהל' מע"ק מענין הכשרו לבשל בו אחר זמן איסורו כלל דלענין זה דינו ככל איסורי' ואך מה שמדבר בכאן אינו אלא על מלות מריקה ושטיפה וכשרולה לבשל בו ביום ובזה כ' שפיר דסגי בשאר קדשים מו"ש אף בכל"ח דבהכי מיירי באותו הלכה וז"ל אלא כשילים לאכול יגעול השפוד והסכלה וימרק וישטוף הכלי בין כלי מתכות ובין כל"ח חוץ מן החטאת וכו' ומבשל ושוכה ומשלם מיד בין כל"מ ובין כל"ח ומורק ושוטף עד סוף אכילה עכ"ל הרי דמיירי במו"ש מיד קודם שנעשה נותר ואפשר מה דקאמר אח"כ עד סוף אכילה כוונת עד סוף אכילה של תורה ור"ל דהא דמבשל ומו"ש אפי' בכ"ח אינו אלא עד שנעשה נותר שאין כאן עדיין משום בליעת איסור אבל כיון שנעשה נותר שוב הדרים לכללן שאין יולא מידי דופיו לעולם וא"כ נסתלקה התמי' כילף מקדשים קלים דסגי במו"ש דא"ז אלא כ"ז שלא נעשה נותר ורק משום מלוה בעלמא לריך מו"ש ואם תקשה בפשטות מנ"ל ללמוד מחטאת שלריך שבירה בכל"ח שאינו יולא מידי דופיו לעולם כיון שהוא מלד גזה"כ לא משום בליעת איסור וקושי' זו כבר הקשה הרא"ש בסוף ע"א ותי' דמ"מ כיון דכ"כ סגי במו"ש אפי' בחטאת וכ"ח לריך שבירה משמע משום שזה יולא ממנו ע"י מו"ש ובכ"ח אינו יולא:

וכשאני לעלמי אמרתי דרש"י ז"ל נשמר מזה שפי' בפסחים מדכי תורה בכלי עץ ישטף תעבירו באש ומו"ש ובכל"ח ישבר דלמה הולרך לכל הני כתובים ולא די בהא דכתיב ישבר א"ו שהוקשה לו ככ"ל מנ"ל דלמא גזה"כ אף דרש"י ז"ל ס"ל דמשום בליעת איסור מ"מ מנ"ל לחדש דבר דכל"ח אינו יולא מידי דופיו דלמא גזה"כ הוא ועוד כמ"ש לעיל הא גופא איבעי' דלא איפשטא אי גזה"כ או משום בלוע. וע"ז פירוש דמ"מ מדחזי בכלי מדין תעבירו באש וכאן מו"ש ע"כ לומר דהיינו הך אלא שהאמירה בו תורה לענין שטיפה וגם מדסגי בכלי עץ שטיפה ולא בכ"כ מוכח דהיינו מטעם הגעלה א"ו בכל"ח לא מהני הגעלה ועוד אמרתי דלכאורה מוכח בכלי מדין מדכתיב אך את הזה"ב מוכח דלכ"ח לא מהני אלא דמליכו למימר לאידך גיסא דלמא כ"ח ל"ל הגעלה דקילא ממתכות וע"ז מביא מחטאת מדסגי בכ"כ מו"ש ולא בכל"ח מוכח עכ"פ דמתכות קיל מחרש וממילא דממעטי' דחרש לא מהני הגעלה:

ולפ"ז מיושב היטב מה שהקשה עוד בשעה"מ שפסקי הרמב"ם סתרי אהדדי שבהמ"א פסק בכלי אבנים שלריכין הגעלה ואלו במע"ק פסק שאין לריכין מו"ש ולהכ"ל א"ש דוודאי לענין הכשר איסורין כבר משפטו חרוץ ככל האיסורי' ומה לי איסור נותר או חלב ודם שלריכין הגעלה ולא מיירי כאן מזה כלל ולא קאי אלא לענין מה שחדשה תורה מו"ש מלד מלוה בעלמא ובעוד שלא נעשה נותר ע"ז כ' שפיר דכלי אבניי א"ל דלא נכתב אלא כלי נחשת והוא לפענ"ד מוכרע ממקומו וכאלו נכתב בספרו בפי' דלא מיירי אלא מדין מו"ש שקודם זמן איסורו ומ"ש בסוף הלכה י"ד עד סוף אכילה ע"כ כוונתו זמן אכילה שקבעה לו תורה ונדכתב ברא"ש דבריו כ"פ עקב אכילה וכאן כתב עד זמן אכילה ולפי הכ"ל ה"פ ומורק ושוטף בין כל"מ ובין כל"ח אבל רק עד סוף אכילה אבל משנעשה נותר אין דין זה שייך בו דכבר בלוע מאיסור וודאי ככלי הבלוע מאיסור דכל"ח לא מהני לי' הגעלה ומה שדייק הרמב"ם דדוקא כל"כ ולא כלי אבנים כ"ל מלבד שבל"ם הוכרח דינו מאיזה תוספתא או ירושלמי כדרכו ז"ל הנה ממקומו הוא מוכרע מדכתיב בכלי עץ ישטף ומי לא משכחת שעירה לתוכו רותח ואעפ"כ א"ל מריקה ושטיפה מוכח דכלי נחשת דוקא קאמר:

ולפ"ז ניחא נמי מה דקיי"ל אמאי חטאות הנשרפות א"ל מו"ש וכי מפני שנתוסף בו איסור אחר לא ילטרך הכשר ככל האיסורי' והנה לדעת הסוברים דמו"ש מטעם הכשר לריכין אנו לומר דגזה"כ הוא למעט חטאות הנשרפות יותר מכל האיסורים ואע"פ שאיסור נותר נמי יש בו ש"ל דנותר אינו חל על איסור לאו שבו מלד קדושתו או פסולו דנותר אינו אלא איסור חמור ולא חייל אולם לפמ"ש דברי הרמב"ם א"ש דמדין הכשר לאחר שנאסר לא מיירי כאן כלום אלא לענין מו"ש שבתוך זמן היתרו וא"ש דכתמעט מקרא דלענין זה א"ל מו"ש אף שנאסר מלד איסור פנים שיש בו ע"ז א"ל מו"ש אבל איסור נותר אין בו:

היוצא לנו מזה דמו"ש ושבירה בחטאת בכל"ח הוא מלוה בעלמא ומעתה

כביא

נמצא ליישב מה שכתב הרמב"ם בתלאו באויר התנור יש בדבר ספק ולא הכריע להחמיר ככל ספד"א ואומר אני דאין הספק הזה להכריע. דהא וודאי כל המאבד א' מכלי מקדש עובר בלאו דלא תעשון כן ואף שכתב המג"א בסוף סי' קנ"ב בשם תשובת מהרמ"פ דדוקא במחובר הנה לא זכיתי לעיין בפנים מיהו נ"ל דאין דבריו אמורי' אלא בבה"כ אבל בבית המקדש עובר אפי' בדבר תלוש ועי' בילקוטי תשו' חת"ס סוף סי' ו' שכתב שא"א לפרש כפשוטו מהא דאמרינן במכות בעלי הקדש ואזהרתי' מהכא לא תעשון כן לה' אלקיכם ע"ש. דהרי כתב הרמב"ם בהלכות עכו"ם מצוה לאבד ע"א ומשמשי' שני וכו' וכיון שמצוה לאבד משמשי' ע"א ממילא נלמוד שאסור לאבד משמשי ביהמ"ק וידיעת ההפכי' א'. ועי' מ"ל פ"ח ממע"ק על מ"ש הרמב"ם ממעיל שנטמא וכי המ"ל שבשאר ב"כ אין ספק לפי שאין זה דרך השחתה אבל במעיל כתיב לא יקרע אפי' שלא בדרך השחתה משמע עכ"פ שאפי' בדבר תלוש מוזהר על ההשחתה ולפ"ז מה שמותר לשבר כל"ח שנתבשל בו חטאת היינו אלא מצד מצוה שיש בו וממילא לא מקרי דרך השחתה אך בנ"ד בתלאו באויר התנור יש שני ספיקות מקבילות אם אבישל לחודא קפיד קרא וצריך השחתה או לא קפיד וממילא אסור להשחיתו והנה בכה"ג לא מצינו בכללי הש"ס היאך לידיינו דינא להאי דינא ואף שיש קצת לדון כל שעושה אפי' מצד ספק מצוה שוב לא מקרי דרך השחתה אפי' אי קמי שמיא גלי' שאין בו מצות שבירה מ"מ אף שיש לדון כן בגמ' לא מצינו כן בהדיא ושפיר עבד שלא הכריע הספק וגם לדידן יש לדון בזה להימין וגם להשמאל וספק זה הוא בכל ספק מצוה או אסור ולכאורה י"ל לפמ"ש הרי"ט אלגזי ז"ל וכן בשאגת ארי' דלדעת הרמב"ם רק ספק ל"ת מותר מדאורי' אבל ספק עשה אסור דהרי עשה דול"ת ובספק עשה הוי מדאורייתי להחמיר ולפ"ז בכעין ספק שלנו הנה ספק עשה מדאורייתי להחמיר וספק איסור מותר מדאורייתי ורק מדרבנן להחמיר ושוב ע"כ לחייבו במצוה כמצווה עליו מה"ת אך אפשר לדון גם לאידך גיסא עפמ"ש הכ"מ הובא במג"א סי' תמ"ו במוצא חמץ במועד אף שאין ביטול מועיל אעפ"כ א"א להטילו לים משום דכיון דאסרו רבנן שוב אינו עובר דהו"ל אונס בתקנתא דרבנן וכן נאמר כיון דרבנן אסרו ספק איסור וא"א לו לשבור כל"ח מצד ספק איסור שבו ממילא דלא חל עלי' חיוב המצוה שבו דהו"ל אונס בתקנת חכמים עכ"פ אין ספק זה מוזכר בגמ' להכריעו לאיזה מן הצדדים ושפיר עבד שכ' יש בדבר ספק:

ועל דרך פלפול אמרתי דהנה במה שהכריע הרמב"ם במק"א באיבעיי' דלא איפשטא להחמיר בפי' ולא כתיב שיש ספק כמוזכר בגמ' וממילא נדע שהוא להחמיר ככל ספיקא דאורייתי' לחומרא ודרכו ידוע להעתיק לשון הגמ' ולא להוסיף. ובזה הכריע היאך הדין כ"ל שהוא כדי שנודע שאין זה עוד בגדר ספק ואינו מצטרף לס"ס ודינו כאיסור וודאי וכמ"ש הב"י ביו"ד סי' ל"ב לשיטת הרמב"ם מיהו הא גופא טעמא בעי כיון שמפני ספק אסרוהו אמאי אינו מצטרף לס"ס:

ונ"ל עפמ"ש הש"ך יו"ד סי' ק"י בשם או"ה והעולה מדבריו הוא שספק גבינה של עכו"ם אסור אף דהוי ספד"ר מ"מ כיון שמפני חשש איסור דאורייתי שמא עירב בה חלב טמא אסרוהו דינו כאיסור דאורייתי ואע"פ שע"פ דין דאורייתי אין כאן רק חשש בעלמא והו"ל לדון בי' עכ"פ ס"ס בדאורייתי וספיקא בדרבנן מ"מ כתב דזה הי' אם לא נאסר כבר מחכמי' אלא שאנחנו מסופקים בו אבל כיון שחכמים חששו לזה ואסרו' שוב אין כאן ספיקא והוי דינו כמו איסור וודאי דאורייתא ומעתה אומר אני דמטעם זה אינו מצטרף ספיקא דאיבעי' לס"ס דבשלמא בספק שאנו מסתפקים בו אע"פ שדינו להחמיר ככל ספד"א מ"מ לא אסרו חכמים ספק זה בפרוטרוט אלא כל הספיקות דרך כלל אבל בספק איבעי' שדינו להחמיר הנה ע"ז נסתפקו ובזה אסרו שוב הוי דינו כוודאי איסור דאורייתי' ולפ"ז יצא לנו דבר חדש וחידוש קולא לרשב"א וחומרא להרמב"ם דלהרמב"ם דספיקות מותרות מדאורייתי' ע"כ לומר שכל ספק שנסתפק הוצרכו חכמים להמנות עליו ולאסרו דאל"ה מותר וכיון שנאסר במנין הוי כוודאי איסור אבל לרשב"א שאיסור הספיקות הוא מה"ת א"כ באיבעיי' דלא איפשטא לא נמנו עליו כלל לאסור כי אין צורך לכך שכל הספיקות אסורי' מה"ת וכשאר דינו שאסור מספק ובהצטרף אליו עוד ספק נדון בס"ס להתיר:

ועוד נ"ל לחדש דבר בשיטת הרמב"ם דאע"ג דספיקות מותרי' מה"ת דוודאי ממזר הוא דלא יבוא הא ספק יבוא מ"מ אין זה אלא בספק מהות בענין אבל בספק דין תורה לא שייך לומר דכיון דספק הוא לא אסרתה תורה דהא ע"ז אנו דנין אם אסרתו תורה ולפענ"ד דבר זה אמת ויציב ונכון ונחזור לענינו כיון שבספק הדין אף לרמב"ם הספק מה"ת אסור א"כ באיבעיי' לדין תורה ולא אפשטא הספק אסור מה"ת ולא נאסר מדרבנן ונשאר בספקו ומצטרף לס"ס ולפ"ז מיושב היטב מ"ש הרמב"ם בתלאו באויר תנור יש בדבר ספק ולא הכריע שכל הכרעתו במק"א אינו אלא לדונו כוודאי איסור ולא שיצטרף לס"ס מאחר שחכמים אסרוהו כבר וכ"ז במק"א אבל בנ"ד הספק הוא על הדין אי קפיד קרא אבישול לחודא ובזה הספק אסור מה"ת ולא נאסר מדרבנן ומצטרף לס"ס ככל ספיקות שלא נאסרו בפרט ומטעם זה כ' הרמב"ם יש בדבר ספק. ולפ"ז בספק אם נצלה באויר התנור בשר חטאת א"צ שבירה דיש כאן ס"ס טובה:

ראיתי בשעה"מ הלכות חו"מ שהקשה על מ"ש הרא"ם בסוף ע"א דאפשר לומר דסוף צילה לבד פוגמת ואעפ"כ לא תקשה למה הצריך הכתוב שבירה בכל"ח הא נוטל"פ הוא דלמא גזה"כ הוא ע"כ והקשה לדבריו מאי פריך במתניתין ותרומה לא בעי מו"ש והתניא וכו' דלמא לענין זה שאני תרומה דהיכי דהוי נוטל"פ

נוטל"פ א"ל משא"כ בקדשי' דגזה"כ אף במקום שאינו אוסר דהוי נוטל"פ מ"מ צריך שבירה בכל"ח ומו"ש בכל"כ. ונ"ל ליישב בדרך פלפול דהנה תוס' ורא"ש כ' בשם י"א דבכל מקום דמשהו אסור נוטל"פ נמי אסור והם חולקים וכתב הרא"ש דבשלמא משהו עכ"פ אותו משהו אסור אבל נוטל"פ מותר לגמרי וחומר אני שאין דבריו אמורים אלא באיסור שהוא פגום בעצמו שהרי הוא מותר אבל בבלוע של קדרות אינו ב"י לא והטעם דהרשב"א הקשה וכי קדרה שאב"י אינה ראוי לגר ותי' דטעם שאני דכל שפוגם אפי' מעט שוב לא מקרי נו"ט דאדרבה פוגמו. נמצא שהבלע עצמו אסור אלא שאין אוסר התבשיל כיון שפוגמו קצת לא מקרי נו"ט עכ"פ הבלע אסור ושוב הדרי' למ"ש י"א דכמו דמשהו אסור כן נוטל"פ כזה שהוא עצמו אסור אלא שאין נו"ט הכא לא בעי' נו"ט ואסור:

ועוד נ"ל לחדש דבר דלאותן השיטות הסוברים כן אין זה דוקא באיסור האוסר אפי' באלף אלא כל איסור האוסר בתערובת יותר מכדי שיעור נתינת טעם דהיינו תרומה או ערלה וכה"ג שאוסרין בק' ומתאים דינו הכי דכיון שהבלע עצמו אסור אלא שאין נו"ט בענין זה א"צ נתינת טעם דהרי בס' כבר כלה טעמו ואעפ"כ אוסר עד ק' ולפ"ז ניחא דבשלמא בקדשים דאין אוסר יותר מס' וכמו שהוכיחו התוס' בשמעתא דזרוע בשלה וא"כ הי' דינו של נוטל"פ ג"כ להיות מותר הולך הרא"ש לומר הא דצריך שבירה ומו"ש בחטאת הוא מגזה"כ אבל בתרומה אין חילוק בין נוטל"פ או לשבח לענין בלע שבקדרה וא"ש דפריך מתרומה דבתרומה אין חילוק בין ב"י לאינו ב"י ולפמ"ש לעיל בשיטת הרמב"ם דבס"ד סבור שהוא מצד הבשר ולא מגזה"כ רק לפי המסקנא הוא כן בלא"ה ל"ק אלא שאין נראה מדברי הרא"ש דנחית לזה ולומר דתלי' במסקנא דגמ' אי גזה"כ הוא אם לא:

הקשה תוי"ט לשיטת רש"י דשבירת כל"ח נוהג בכל הקדשים לא בחטאת בלבד וכמ"ש הראב"ד א"כ אמאי נקט התנא אחד ק"ק ואחד קק"ל צריכין מריקה ושטיפה ולא תני שבירת כל"ח שנוהג בכל הקדשים ונ"ל דשבירת כל"ח לא אילטריך להשמיענו שנוהג בכל הקדשים דהרי נוהג אפי' בחולין דילפי' משם דהתורה העידה על כל"ח שאינו יוצא מידי דופיו לעולם ואדרבה בכ"מ לענין מו"ש דבחולין סגי בהגעלה בלחוד ס"ד אימא דגם קדשים דינן כן ולא ילפינן מחטאת קמ"ל ועוד נ"ל דדברי ת"ק א"ל כלל דפשיטא כל הקדשים דינן שו' לענין איסור בלוע וכדילפינן מהיקשא דזאת התורה והתנא דמתני' כוונתו להשמיענו דברי ר"ש שמקיל בקדשים קלים מכח הטעם שהוזכר בגמ' ואפשר דר"ש ל"פ אלא לענין מו"ש ולא לענין שבירת כ"ח דהאי אינו יוצא מידי דופיו:

במס' ע"א ברש"י ד"ה מגעילן לא חשיב כליבון דליבון שורף את הכלי רצה בזה לפי שלא הי' גורס במשנה אלא מגעילן סתם ופי' הגעלה הוא הפלטה ועדיין לא הוזכר ע"י מה ומנ"ל דבמים דלמא באמת כוונת המשנה כבכ"פ מה בולע ע"י האור אף פולטו ע"י האור וע"ז פירש"י דכל הגעלה והפלטה אינו פועל מה שפועל ליבון והוא שורף את הבלוע כפי' הרא"ה. או אפ"ל לאידך גיסא כשיטת הרא"ה דהגעלת רותחין עדיף מליבון שהרי בישול חמור מצלי אך ליבון עדיף לא לענין הפלטה אלא לענין מה ששורף את הכלי וזה שכתב רש"י מגעילן לא חשיב כליבון אע"ג דרותחין פועל יותר לענין פלי' ובלי' אעפ"כ ליבון מעליותא אית בי' במה ששורף את הכלי והנה לדעת הרא"ה צריך להתבונן מאי ס"ד דלא מהני הסקה בכל"ח ומכיון ששרף אין חילוק בין בליעה מרובה למועטת ונ"ל דפשיטא לי' מעיקרא דמהני אלא דס"ד דחיישי' דלמא חייס עלה ולפ"ז מדאורייתי' ליכא שום ה"א דלא יועיל וגריס כגי' רש"י ותוס' קדרות של מקדש אמאי ישברו ול"ג אמאי אמר רחמנא ומ"ש בדבור הסמוך גבי קדשים השפוד והאסכלה שצלה בהן בשר קודש משום דכי אתי למחר הוי נותר וכי הדר מבשל בשר קדש למחר פליט שפוד בגוי' ונותר איסור כרת הוא כוונתו בזה לדעתי לפי שיש פלוגתא בין הראשונים בטעם של מריקה ושטיפה כמ"ש לעיל באריכות אי משום ביעור נותר או כי היכי דלא ליהוי נותר או איזה מצוה אחרת וכמ"ש רש"י ז"ל בעצמו לקמן אליבא דרבא דס"ל מו"ש אינה אלא מצות המלך ולענין זה סגי בהגעלה מועטת ונ"ל כ"כ כמו בפליטת איסורי' וע"ז פי' דז"א דודאי צריך הכשר מעיקר הדין דהרי פליט למחר וא"א לומר דאיסור זה קל משאר איסורים דהרי נותר איסור כרת הוא וקשה אהדדי אמאי תנא התם הגעלה והכא ליבון:

על דברי הירושלמי שהביאו התוס' וז"ל סכין תוחבה בארץ ג"פ ודיו רב בא בשם ר"י הדא דתימא בסכין קטן אבל בסכין גדולה צריכה ליבון והליבון צריך שיהיו ניצוצות מנתזין ממנה ע"כ ורבו בה הפירושים והנה התורה הפקר הוא כל הרוצה ללמוד יבא וילמוד לכן אענה גם אנכי את חלקי דהנה הר"ן בשמעתין הקשה אמאי תנא במתני' הכשרו של סכין לצונן ולא לרותח משא"כ בשאר כלים ע"ש שהאריך והביא שיטות מחולקות בזה ולולי דבריהם נ"ל לפרש המשך המשנה דעוד יש לדקדק אמאי תנא שפוד ואסכלה בפרוטרוט כיון דתנן כל שדרכו ללבן וכן הקשה הר"ן ונ"ל דהנה המחבר בסוף סי' קכ"א כתב ואם יש בה גומות וכו' או משחיזה במשחזת של נפחי' וכו' ויש גורסין פגימות ע"י בזאה"ג שם למדתי מזה דסכין דרכו להיות בו פגימות או גומות קטנות העוברים ע"י השחזה וגם החלודה מצוי' בו [ובלא"ה נ"ל דסכין קשה לנקותו יותר משאר כלים דסגי בהדחה בצונן וסכין צריך נעיצה כדי לנקותו יפה ומה"ט סגי א"כ בהגעלה והכל חד]. ולפ"ז יש לומר מה דתנא בתוספתא השפודין והאסכלאות והסכינין מלבנן אין טעמם

מעם שו' דבשפודין והאסכלאות הטעם משום שתשמישן ע"י האור לאפוקי שכינן שתשמישן בחמין אלא מפני הפגימות והחלודה והגומות השכיחי' בהן צריכין ליבון. ולפ"ז תנא דמתני' ס"ק את שדרכו ללבן ילבן באור ואע"פ שדרך ללבן שפודין ואסכלאות ושכינין אעפ"כ יש חילוק ביניהם השפודין ואסכלאות ע"כ צריך ללבן אבל השכין יש תחבולה שיהי' די לו בהגעלה דכל עצמו אינו אלא מפני שאינו נקי היטב מחמת הפגימות והגומות והחלודה ואם רוצה שפה והיא טהורה דהיינו שהיא נקי' ושוב אפשר להגעילה ומיושב היטב קו' הר"ן דודאי לחתוך בו צונן די בכך אבל עיקרו שנוי לענין רותח שלא יצטרך ליבון ודי בהגעלה ע"י השיפה דמעיקרא:

גם מיושב קו' הראשונים שאין סתירה בין המשנה לתוספתא שגם התנא דמתני' מודה שצריך ליבון אלא שאפשר לנקותו שלא יצטרך אלא הגעלה גם מדויק בזה לשון חכמי' שפה והיא טהורה מה טהרה שייך בזה ולהנ"ל שפירושו נקי. וע"ז אמרו בגמ' דנעילה י"פ בקרקע כמו שגי לנקותו ואח"כ אמרו דלחתוך בו צונן כוונתו לחתוך בו צונן די לגמרי בזה אבל ברותח צריך כדין הכשר ואפ"ה הנעילה והשיפה מועילין לנקותו שלא יצטרך ליבון וע"ז אמרו בירושלמי הדא דתימא בסכי' קטנה שאין חשש אלא מפני הגומות ופגימות שבו לזה מועיל השיפה והנעילה שיוכל להגעילה אח"כ אבל בסכין גדולה שצולין בו בשר כמו בשפוד דינו כשפודין וע"כ צריך ליבון באין מפלט. ומיושבי' בזה כל הקושיות מכל לד דוק ותשכח:

ובזה א"ש שיוס דברי הירושלמי שסיים והליבון שיהי' ניצוצות כתזין ממנו נראה כאלו נמשך למעלה ובאמת אין זה אלא גדר הליבון דרך כלל ולהנ"ל ניחא דלפי דברי בסכין קטן כל שאינו יכול לנקותו צריך ליבון וסכין גדול צריך לעולם ליבון משום שתשמישו ע"י האור והנה נמצא בס' תנ"א בא"ח כל שמלבן כלי מלד שא"א לנקותו יפה די בליבון קל שקש נשרף עליו מבחוץ וכל שתשמישו ע"י האור צריך ליבון שיהי' ניצוצות כתזין ממנו ולפ"ז כך המשך הירושלמי הכא במתני' תנן אף שגם השכינין דרכן ללבן מ"מ אפשר בהכלל ע"י הגעלה כשמשחיזה וע"ז אמר הד"ת בס"ק אבל בסכין גדולה ע"כ צריכה ליבון ולא מהני השחזה להגעילה אח"כ וקאמר אח"כ ועוד יש חילוק דליבון של ס"ג צריך שיהי' ניצוצות כתזין לאפוקי אותו של ס"ק אף אם מלבנו די בליבון קל. ברוך המוכן לאדם דעת ומזימה לנגלה דעת קדושים בתורת ה' תמימה:

אחר כתבי כל זאת עלה בדעתי דבר חדש לייסב בזה רוב קושי' מעל פסקי הרמב"ס בסוגי' זו והנה הרמב"ס בסוף הלכות תרומות כ' קדרה שבשל בה תרומה לא יבשל וכו' ואם שטף הקדרה וכו' מותר לבשל וכי' הכ"מ שם שהשיב לחכמי לוניל שהוציא כן ממשנה דפ"ב דתרומות המערה מכד לכד מטיף ג' טיפין מוכח מזה שאפי' מה שהוא בעין אינו עושה מדומע כ"ש הבלוע בקדרה ע"ש והנה הא גופא טעמא בעי מאי שנא תרומה מכל איסורים שבתורה ואומר אני דהרמב"ם לשיטתי' אזיל לפי מה שפי' הב"י בסי' צ"ח דבריו ס"ל טעמו ולא ממשו דרבנן ובכה"ג שאין כ"כ בעין לא גזרו בתרומה ואין תימה עכ"פ שוב התבוננתי שלא להסתפק בדבר א' קל. ויש להרחיב בזה הדיבור דהנה הב"ה בשם הרמב"ן הקשה לשיטת הסוברים טע"כ לאו דאורייתי' ולא ילפינן מג"כ משום דחידוש הוא קשה עדיין הא ג"כ לאו איסור פרטי הוא אלא מטעם כל האיסורים שבתורה כאסרו ושוב א"א לומר דבכ"א טעם לאו כעיקר זולת בג"כ ותי' דפי' חידוש דבכלי נכרי' לבד נאסר משום מעלה בעלמא הואיל ויצא מטומאתו של נכרי' לקדושתו של ישראל דומיא דטבילה דאינה אלא משום מעלה וכתב עוד ואפשר בכלי ישראל הבלועים איסור הוי נמי משום מעלה וקדושה כשמע מזה דאף למ"ד טע"כ לאו דאורייתי' בכלים מודה ומשום מעלה וקדושה ולפ"ז לדעת הרמב"ם שפסק כר"ע דנזיר הנ"ל וע"כ לומר דג"כ חידוש מדקובר טע"כ דרבנן ועפמ"ש מודה דבכלי' הוי דאורייתי' ולפ"ז י"ל הא דאמרו טע"כ מדרבנן לא אמרו אלא בטעם הבא מן הממש אבל בטעם הבלוע בכלי לא אסרו כלל דהא מלבד דטעם הבלוע בכלי קיל וגרוע הנה עוד זאת לא הוצרכו לכך דמדאו' נמי כלים הבלועי' מאיסור צריכין הכשר משום מעלה. וע"פ הנ"ל אני אומר דבר חדש דטעם שכתב ב"ה שיצא מטומאת האיסורי' לקדושה יתירה אין לסברה שייכת אלא לענין הכשר מחלב ודם ושרלים וכדומה ממאכלות האסורות המשוקלים ומטמאים ומטמטי' אבל באיסורים שהן מצד קדושה יתירה כמו תרומה וקדשים דאדרבה לפי קדושתן הוא אסורן ואיך שייך לומר בזה שצריך הגעלה משום מעלה כעין טבילה ולפ"ז כלי מקדש לא הי' צריכין הגעלה כלל אלא שחידשה תורה שם בפרטיות להצריך מו"ש ושבירה בכל"ח אבל ז"א מצד טע"כ ומצד הגעלת כלים ל"ל כלל דטע"כ לאו דאורייתי' ולא נאסר בכלים מטעם הגעלת כלי מדין לא שייך כאן וכ"ז בקדשים דצריך מו"ש מצד גזה"כ אבל בתרומה דליכא קרא ומצד טע"כ ל"ל הכשר כלל כמש"ל ופסק שפיר שדי בשטיפה בעלמא והא דפסק שאם לא שטף ובשל בו בכו"ע ולמה יאסר כתיכת טעם כיון שאינו אוסר אלא מה שהוא בעין דבר זה בלא"ה קשה לפי תשובתו לחכמי לוניל ול"ל דמדת הכונים כך היא כל שנשאר בו בעין משערין בכל. עכ"פ א"ש מה שלא הצריך הגעלה לכלי שנתבשל בו תרומה:

ובזה יש להחזיק ג"כ עיקר פסקו של הרמב"ס מה שפסק טע"כ לאו דאו' דהאי סתם משנה דהמערה מכד לכד מסייע לי' ומה"ט פסקו לפי פי' ר' יוחנן ורבא דטע"כ בחולין לאו דאורייתי' ובזה א"ש נמי מה שבחטאות פנימיות א"ל מו"ש וכדומה מה שלכאורה לע"ג ולהנ"ל ניחא דבקדשים אף דטע"כ דאורייתא לר"ע מכל אשר יגע בבשרה מ"מ לא כשמע אלא טעם הבא מן הממש ולא

טעם

טעם בלוע בכלים. וס"ל דרבנן ג"כ לא גזרו בזה כלומר דבכלים אסורים מדאורייתא' אסורים משום מעלה ולפ"ז מיושב כמי מ"ש בכל"מ א"ל סבירה אלא בחטאת בלבד דהטעם אינו אוסר ורק מה שחידשה תורה כאן ואין לך בה אלא חידושו בלבד בשאר קדשים מו"ש בין במתכות ובין בחרס וגם מיושב מה שלא הצריך בכלי אבנים מריקה ושטיפה ובכלים אסורים הצריך הגעלה דהתם מצד מעלה וקדושה אין חילוק בין אבן למתכות כל שהוא בולע אבל בקדשים שאינו אלא מצד גזה"כ דיך מה שאסרה תורה כלי נחשת וכלי אבנים לא ואפשר שיש איזו מיעוט בקדשים אלא דבלא הקדמה הנ"ל עדיין קשה מי גרע מכל האיסורים ולפ"ז לק"מ דטעם האיסור של כל האיסורים לא שייך כאן:

ומעתה נוסיף עוד דבר דבסוגי' דידן בד מוקמי' להאי אותה למעוטי תרומה ע"כ לומר דהוי ס"ד דטע"כ דאורייתי' דאל"ה אלא שמצד גזה"כ הצריך הכתוב מו"ש א"כ ל"ל קרא למעוטי לתרומה מהיכי תיתי ללמוד מקדשים דבר הקל ממנו אבל לפי המסקנא כודע פסקו של הרמב"ם שבכל האיסורים טע"כ לאו דאורייתי' ובקדשים גזה"כ ול"ל קרא למעט תרומה ואייתר אותה למעוטי פסולה אף שנפסלה אחר שהיתה לה שעת הכושר:

מ"ש הרא"ש בע"א בסכינין דדי ללבן האוד אע"ג דאם מקלהו אש כלו מ"מ שאין ישראל משתמש בו ע"י האור וקשה הא כתב לעיל דמ"מ פולט מעט מעט ברותחין ואם נאמר דהבליעה שע"י אש מקלתו א"כ לא עדיפי מרותחין א"כ אפי' הישראל משתמש ע"י האור ליסתרי ואם נאמר שאותה הבליעה שע"י אש מקלתו אש כלו אינו יוצא אלא באופן זה כבכ"פ א"כ ל"ל הגעלה ברותחין כלל. ואמרתי דהנה הרשב"א והרא"ה פליגי בחומרא דע"י אור כנראה מדבריהם אי מטעם ריבוי הבליעה או שנדבק בכלי יותר ולפענ"ד בהא תלי' המו"כ שכ' תוס' ורא"ש דאם הטעם משום שנדבק אתי המו"כ שפיר ואי משום ריבוי הבליעה י"ל דפולט מעט מעט וס"ל לרא"ש דבכל שאין כאן אלא משום אש מקלתו א"כ אין בו עכ"פ ריבוי בליעה יותר מבישול ברותחין ואין כאן אלא משום שנדבק ועי"ז שייך ההיתר של מו"כ ומה"ט כתב הרא"ש דסגי בליבון האוד:

סימן ס"א

בסוגי' דרבוצה.

אמר ר"ה היתה בהמת חבירו רבוצה לפני ע"א כיון ששחט בה סימן א' אסרה סבר לה כי הא דאמר עולא אמר ר"י אע"פ שאמרו המשתחוה לבהמת חבירו לא אסרה עשה בה מעשה אסרה איתבי' ר"כ לר"ה השוחט חטאת בשבת בחוץ לע"א חייב שלש חטאות וא"א כיון ששחט בה סימן א' אסרה אשחוטי חוץ לא ליחייב מהדך בעפר הוא וכו' וכ' תוס' בד"ה חייב שלש חטאות וז"ל לא נחית למיכלא דא"כ ליתני ארבעה וכגון שהוא יוה"כ אלא בהכי אשמעינן חידוש דלענין שבת חייב אע"פ שלא תיקן אלא להוציא מידי אבמה"ח וכו' ובחוץ לע"א הוי חידוש כדמוכח בשמעתא ע"כ ולולי דבריהם הי' כ"ל ליישב הא דלא נקט יוה"כ דהנה הגאון פלתי הקשה לשיטת הרמב"ם דפסק דאין אבמה"ח נוהג בעוף א"כ קשה מאי תיקון בחטאת העוף וכ"ל עפמ"ש ה"ה פ"א משבת ותויו"ט מביאו פי"ג משבת שהרמב"ם סובר דבדעביד כ"ר לילרו אף שזה הכ"ר הוא באיסור וכגון קורע כדי שיתישב לו או קורע בחמתו אף היכי דלא עביד למרוני' אימתא אאינשי ביתי' מקרי ג"כ מתקן וחייב ודלא כרש"י שפי' בדף על וכה"ג מי שרי דכיון דאסור לקרוע מחמת כעס שוב לא מקרי מתקן והרמב"ם חולק בזה ועי' בתי"ט שם מה שתי' אליבי' ומפרש קו' הגמ' באופן אחר עכ"פ כיון דמתקן לילרו מקרי מתקן א"כ ה"נ גבי שוחט לע"א ע"ב עושה כן משום דילרו תוקפו והכה ממנו כמו שהי' מקמי' דתפסו' לילרא דע"א דאיגרי בהו באינשי א"כ כיון דעושה כ"ר לילרו מקרי שפיר מתקן ולא כלטרך לתיקון דאבמה"ח ואף דמיירי בשוגג מ"מ לטעמי' דאינו מחלק בין איסור להיתר כיון דעכשיו כיחא לי' בכך אף שלאח"ז יתחרט א"כ אף בשוגג דינו הכי ועוד מסכח"ל בשוגג בכרת והזיד בלאו וכ"ז לשיטת הרמב"ם אבל לשיטת רש"י דק"ל דבדעביד כ"ר לילרו באיסור מקרי מקלקל א"כ הדק"ל ואי סובר רש"י דאבמה"ח נוהג בעוף ניחא אבל אי ק"ל דאינו נוהג מא"ל וכ"ל דרש"י מוקי האי ברייתא [או גם הוא פוסק] כר"ש דמקלקל בחבורה חייב אך לפ"ז תיקשי מאי קמ"ל בהא דחייב משום שבת דהא דמקלקל בחבורה חייב כבר אשמעינן במק"א וכ"ל דקמ"ל רבותא עפ"מ שהקשו תוס' באותו דיבור והא אינו מתקבל בפנים דאין קרבן יחיד דוחה שבת וי"ל דכיון דאם זרק הורלה וכו' ואע"ג דאותו ואת בנו בחוץ פטור משום מחוסר זמן שבת לא חשיב מחוסר זמן דאין זה אלא משום דאין עשה דקרבן יחיד דוחה ל"ת דשבת ע"כ והנה סוף דברי תוס' לריכין פירוש דאכתי לא שמעי' מ"ט לא מקרי מחוסר זמן וכי כיון דטעם האיסור הוא משום דאין עדל"ת דין הוא שלא יקרא מחוסר זמן והא גופא תבלין בעי. ועוד באותו ואת בנו עלמו אין עשה דוחה ל"ת ול"ע וכ"ל דכוונת התוס' כך היא דמחוסר זמן לא מקרי אלא היכי שבאותו יום מותר לשחיטה רק בהמה זו אסור לשחוט. אבל שבת יום עלמו אסור בשחיטה ואין הקרבן מחוסר זמן רק הזמן אסור במלאכה לאפוקי באו"ב כל הבהמות מותר לשחוט רק בהמה זו אסורה אך עדיין י"ל הלא גם בשבת שאר קרבנות מותר לשחוט דהיינו קרבנות ליבור וא"כ החסרון הוא בקרבן וע"ז תירלו תוס' דזה לא מקרי חסרון רק שאין לו מעלה כמו לקרבנות ליבור שעשה שלהם דוחה ל"ת דשבת וקרבן יחיד דאין לו מעלה וה"ה בכל בהמות חולין ועדיין אין הקרבן מחוסר זמן רק הזמן הוא מחוסר היתר מלאכה מלבד דק"ל יש להם מעלה ביותר אבל באו"ב הכל מותר רק בהמה זו וודאי הקרבן הוא מחוסר זמן והוא נכון לפענ"ד יהי' הפי' בתוס' איך שיהי' עכ"פ

מליכו

מצינו למימר דהיינו הוא דקמ"ל ברייתא דאע"ג דחטאת ליתא בציבור בשבת מ"מ חייב משום שחוטי חוץ ולא אמרינן דמחוסר זמן הוא. וכ"ז אי איירי בשבת דעלמא שפיר מוכח האי רבותא דהא אין כאן חטאת ציבור דסתמא קתני שבת משמע כל שבת ושבת אבל אי הוי נקט כגון שהוא יוה"כ ואז יש כאן פר ושעירי חטאת וא"כ לא הוי שמעי' כלל דקרבן יחיד בשבת לא מקרי מחוסר זמן דהוי מוקמי' בחטאת היום משו"ה לא נקטו יוה"כ:

ועוד נלפענ"ד ליישב דהא דכ' תוס' לא ניחא למינקט לכאורה קשה אכתי למה לא ניחא למינקט אע"ג שאין חידוש בזה מ"מ מצינו כ"פ במשנה וברייתא דנקט למינקט לכן נ"ל דכיון דהולך להשמיענו הני רבותות דכ' תוס' ממילא לא הוי אפשר לנקוט יוה"כ כלל דאל"כ לא הוי שמעי' הני רבותות כלל דהנה הפלתי בסי' ד' הקשה על ק' הגמ' מאחר בעפר הוא דלמא איירי הברייתא בשוחט להר דאינו נאסר משום תקרובת עכו"ם ואעפ"כ העובדה חייב כמ"ש תוס' לעיל ותי' הפלתי דא"כ מאי רבותא אשמעי' בחוץ לע"א כיון דאיירי בשוחט להר וכ"ת דלא ניחא לאשמעינן שום חידוש א"כ הדק"ל הול"ל ד' וכגון שהוא יוה"כ ומוכרחין לומר דלא ניחא לאשמעי' רק מה שהוא חידוש וע"כ דלא איירי בשוחט להר וא"כ ניחא דלא הי' אפשר למיתני כלל יוה"כ דא"כ הי' אמרי' קו' הפלתי לאמת דאיירי בשוחט להר ולא הוי ידעי' כלל דגם בת"ע חייב משום שחוטי חוץ ומטעם דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו:

ועל אופן אחר אמרתי ליישב קו' פלתי הנ"ל ומתחלה נקדים בעזה"ת ליישב כמה קו' ופליאות הנופלים בסוגי' זו וזה יצא לאסוכה לפרש ולבאר דברי הרמב"ם ששינה לשונו ממקום למקום ונראה כסותרים דבריו וז"ל בפ"ח מהלכות עכו"ם הלכה א' בד"א בבהמת עצמו אבל אם שחט בהמת חבירו לעכו"ם לא נאסרה שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו וע"ז השיג הראב"ד א"א אינו כן אלא אדם אוסר דבר שאינו שלו ע"י מעשה כדר"ה וכו' מיהו דוקא בעכו"ם או בישראל מומר וכו' ודעתו להשיג על הרמב"ם למה לא חילק בין ישראל לעכו"ם וכו' קשה אבל אם שחט בהמת חבירו לא נאסרה ובפ"ב מהלכות שחיטה הל' כ"א שנים אוחזין בסכין וכו' שחיטתו פסולה בד"א כשהי' בה שותפות אבל אם אין לו בה שותפו' אינה אסורה שאין אדם מישראל אוסר דבר שאינו שלו שאין כוונתו אלא לצערו ע"כ הרי רק בישראל ס"ל דאין אדם אוסר אבל גם ע"ז יש לדקדק למה לא פי' דבריו בפירוש דבעכו"ם כך דינו ובישראל כך כמו שפירש דבריו בפ"ז מהל' אומ"ז וז"ל בהל' ו' המנסך יין חבירו לע"א לא נאסר היין שאין אדם מישראל אוסר דבר שאינו שלו ואם הי' לו בה שותפות או שהי' מומר שהרי הוא כעכו"ם או שהתרו בו וכו' שהרי הוא מומר ה"ז אוסר היין וגם בהלכה זו יש לדקדק בלשונו מה שכתב שהרי הוא כעכו"ם דמשמע דבעכו"ם כבר אשמעי' והרי לא הזכיר עדיין דינו דעכו"ם אוסר וכן שהתרו בו וכו' שהרי הוא מומר דמשמע מומר פשיטא והעיקר תלוי בהיות דינו כמומר והרי אינו תלוי בדין מומר ועכו"ם רק בהיותו עובד ע"א בודאי לא תלוי' בלצעורי ואמרינן דנתכוין באמת לעבוד ע"א ומלשון הרמב"ם משמע שתלוי במה שדינו בכ"מ כעכו"ם ומומר והוא תימה ולפענ"ד דהנה בע"א דף נ"ט איתא שם האי נכרי דנסכי' לחמרא דישראל בכוונה אמר ר' אשי אע"ג דלזבוני' לנכרי' אסו' למשקל דמי מהאי נכרי דנסכי' מותר מ"ט מקלי קלי' אמר ר' אשי מנא אמינא לה דתני' נכרי שניסך יינו של ישראל וכו' והקשו בתוס' ממ"נ ממאן הוכיח ר' אשי אי מת"ק הרי אסור לגמרי ואי מר"י הרי התיר לגמרי וכו' ועיי' הרא"ה בב"ה שתמה הר"א וכן אבריי' איך אפשר להתיר תיפוק לי' דאסור מטעם מגע עכו"ם גם יש לדקדק בהא דנסכי' בכוונה תיבת בכוונה הוא שפת יתר ואי משום דשלא בכוונה מותר בהנאה זה כבר ידעינן ואטו כי רוכלא ליחשב וליזל כל פרטי דיני ניסוך מה שאין שייך לענין ונראה דהנה הסמ"ע בסי' שפ"ה ס"ק ג' כ' פי' דלצעורי קמכוין הוא משום דאין דרך לאסור דבר שאינו שלו ולעבוד ע"א בשל חבירו לכן אומדין דעתו דלצעורי קמכוין וכן פירש דבריו הפלתי ע"ש ולפ"ז קשה מאי חילוק יש בין ישראל לעכו"ם בשלמ' לדעת התב"ש שפירש דמש"ה אמרינן דלצעורי מכוין משום שיש לו חזקת כשרות שלא יעבוד ע"ז ניחא אבל לדברי הסמ"ע קשה וא"כ איך משני בגמ' בישראל מומר ולמה לא נאמר בישראל מומר ג"כ לצעורי מכוין וכן בהא דקאמר ור"נ א"ל ה"מ עכו"ם אבל ישראל לצעורי איזה חילוק יש בין עכו"ם לישראל לפי' הסמ"ע לכן נ"ל בשיטת הרמב"ם דמפרש שלא כפירש"י דס"ל דבעכו"ם וישראל מומר כיון דרגיל לעבוד ע"א לא אמרינן לצעורי מכוין דאיהו וודאי ל"ל טעמי' דסמ"ע אלא כטעם התב"ש מטעם חזקת כשרות והרמב"ם סובר כטעמו של הסמ"ע ואינו מחלק באמת בין עכו"ם לישראל לענין לצעורו אך בעכו"ם וישראל מומר אסור מטעם מגע עכו"ם דאסור ג"כ בהנאה והא דמשני' גבי ב' אוחזין ושוחטין בישראל מומר היינו משום דהתם לא קתני רק שחיטתו פסולה ולא זבחי מתים ושחיטת עכו"ם ומומר פסולה בלא"ה והא דפליגי ת"ק ור"י בהא דעכו"ם שניסך היינו ע"פ מ"ש תוס' בע"א דנכרי שנוגע ביינו של ישראל להכעיס מותר ובזה פליגי אליבא דר"נ דת"ק סובר ג"כ דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו אך עכ"פ אסור מטעם מגע עכו"ם ור"י סובר דע"כ דנוגע להכעיס ומותר ויש לנו הוכחה לזה משום ב' דברים א' שאין דרך לנסך יין שלא בפני ע"א ועוד שאין דרך לאסור דבר שאינו שלו כמ"ש הסמ"ע או דאמר ב' טעמים הראשון שאינו אסור מטעם מגע מדנסכו שלא בפני ע"א ע"כ דנתכוין רק להכעיס וטעם השני דמדאורייתא לא נאסר בלא"ה משום דלאו כל כמיני' היינו שאינו נאמן שאסרו משום דאין דרך לנסך יינו של חבירו והפי' במה דאמרו ור"נ א"ל אפילו למ"ד אדם אוסר היינו מטעם מגע וכו'

ומיושב

ומיושב קו' הרא"ה דר"י דמתי' אף דמטעם מגע הי' לו לאסור היינו משום שסומך אהוכחה דנתכוין להכעיס והפי' בהא דר' אשי האי עכו"ם דנסכי' לחמרא דישראל בכוונה הפי' בכוונה שהי' הוכחה שנתכוון בכוונה לאסור היין והנה ר' אשי לא רצה לסמוך אהוכחה לגמרי לענין לזבוני' רק למשקל דמי מהאי נכרי משום דלא ניכר לכל הוכחתו אבל למשקל דמי מהאי נכרי בלא"ה לא נראה כדמי יין נסך כמ"ש תוס' בע"ז מנא אמינא לה הא: כללא דמתכוין לאסור אינו אסור ומייתי שפיר מדר"י ות"ק לא נחלק אלא משום דלא סמך על הוכחה זאת דאין מנסכין יין אלא בפני ע"א וק"ל דמנסכין אבל עכ"פ מוכח דעושה בכוונה לאסור מותר ולפ"ז לא קשה הא התירו ר"י לגמרי דר' אשי לא הוכיח רק אעיקרא דדינא אבל במה שבמעשה לא הי' הוכחה מוכחת לכ"ע ולא הי' אפשר להתיר אלא באופן דליכא מראית עין ע"ז לא הוכיח כלל מברייתא ואין הענינים דומי' בזה ואפשר דהוכחתו שאין דרך לנסך שלא בפני ע"א מקרי הוכחה ניכרת לכ"ע אליבא דר"י ובעובדא דההם לא הי' כ"כ הוכחה ולא הוכיח רק עיקרא דדינא דלהכעיס מותר ומיושב קו' תוס' ולפ"ז מיושב ג"כ מה שהקשה מהרש"א על מה שכ' תוס' בד"ה לפני ע"א דר"ה מיירי בישראל מומר והקשו דבישראל מומר גם ר"כ מודה דאוסר כדמשמע לקמן וא"כ במאי פליגי ולפ"ז ניחא דהא דמשני לקמן בישראל מומר דאוסר לאו משום דאינו מכוין לצעורי אלא דעכ"פ אסור. בניסוך מטעם מגע וכעובדא דר' אשי דלזבוני' לנכרי' אסור רק למשקל דמי מהאי נכרי דנסכי' שרי ובשחיטה אסור עכ"פ באכילה מטעם שחיטת מומר וכ"ז לקמן דקתני שחיטתו פסולה ולא זבחי מתים אבל ר"ה דמיירי מדין תקרובת ע"א ולענין איסור הנאה בזה חולק ר"כ אף בישראל וק"ל דמותר בהנאה רק באכילה אסור משום שחיטת מומר:

ולפ"ז מיושבים היטב דברי הרמב"ם דבהל' עכו"ם דלא מיירי מענין תק"ע כתב סתם דבשוחט בהמת חבירו לע"א לא נאסרה לכלול גם עכו"ם ומומר דגם באלו אמרינן לצעורי מכוין ומותר בהנאה עכ"פ דלית בי' משום תק"ע והא דבעכו"ם ומומר אסור עכ"פ באכילה לא הוצרך להשמיענו דלא גרע מכל שחיטת עכו"ם ומומר דשחיטתן פסולה וכבר כ' בהלכות שחיטה. משא"כ בהלכות שחיטה דהתם נקט לישנא דשחיטתו פסולה ומיירי רק מענין איסור אכילה נקט לישנא דאין אדם מישראל אוסר דבר שאינו שלו שאין כוונתו אלא לצערו הא עכו"ם אוסר עכ"פ מטעם דשחיטתו פסולה מיהו לא כפל דבריו הא בעכו"ם פסולה משום דפשיטא דפסולה כדלעיל. ופי' דבריו דאין אדם מישראל אוסר אפי' באכילה משום דכל האוסר דבר שאינו שלו אין כוונתו אלא לצערו ובעכו"ם מיהו אסור באכילה הא בישראל מותר לגמרי ובזה יתיישב כפילות לשונו שתמה עליו הפלתי ברסי' ד':

עוד יש ליישב כפילות לשונו ע"פ הרא"ה בב"ה דעכ"פ אסור באכילה אף דלצעורי מכוין ותמה המ"ה כיון דלא נתכוין אלא לצער ובאמת כוונתו בכשרות למה יאסור אפי' באכילה וסובר הרמב"ם דאי הוי אמרי' כס"ד דרק אין כח בידו לאסור אבל כוונתו לעבוד ע"א אז הוי מסתברין דברי הרא"ה דהאי גברא לאו בר זביחה אבל כיון דאמרינן דלא נתכוין לעבוד ע"א כלל קמה לה תמיהת מ"ה על מקומה וזה כוונתו שאין אדם מישראל אוסר דבר שאינו שלו וכ"ת יאסר עכ"פ באכילה וע"ז מתרץ שאין כוונתו אלא לצערו. ולפ"ז ניחא בהל' מומ"ז המנסך יין של חבירו וכו' שאין אדם מישראל ואם הי' מומר הוא כעכו"ם פי' ובעכו"ם פשיטא דאוסר מטעם מגע ובמומר כיון שדינו כעכו"ם ג"כ רק מטעם מגע אסור וכן בהתרו בו וקבל עליו התראה שהרי הוא כמומר פי' ופשיטא שאסור ככל מומר שנגעו ביין אסור כעכו"ם ומיושבים כל הדקדוקים שדקדקתי. ולפי האמור יש להעתיק הבעי' בגמ' אתרו בו וקבל עליו התראה מאי היינו ששאל שהי' סובר דזה עדיין אינו מומר דס"ל דבאותו פעם לא נעשה מומר וא"כ עדיין אין מגעו ביין אסור ושאל אם אעפ"כ אסור כיון שקבל התראה אזדא לי' הא דלצעורי קמכוין או דלמא בזה מותר כיון שעדיין אין מגעו אסור וע"ז השיבו שאין זה שאלה כלל דאין לך מומר גדול מזה וכשיטת הרמב"ם דבאותו פעם נעשה וא"כ תיפק לי' דאסור מטעם מגע ככל מומר אף אי אמרינן גם בזה לצעורי מכוון וכ"ז לשיטת הרמב"ם אבל רש"י ז"ל אזיל בשיטת התב"ש דהטעם הוא מטעם חזקת כשרות ולכן בעכו"ם ומומר לא אמרי' כלל לצעורי מכוין ואסור אף מה"ת:

ובזה יש מקום אתי' ליישב דברי המחבר שבסי' ד' מביא שיטת הרמב"ם דביש לו שותפות לא אמרי' לצעורי קמכוין ואסור וגם שיטת הרא"ש דאף ביש לו שותפות לצעורי קמכוין ובחו"מ סי' שפ"ה כ' בפשיטות דביש לו שותפות חייב לשלם ותמהו עליו מפרשי דבריו ולהנ"ל יש לומר דמה שנסתפק המחבר בשיטות הרמב"ם ורא"ש היינו דתלי' בסברות הסמ"ע והתב"ש דלסמ"ע דלכך אמרי' לצעורי משום דאין דרך לעבוד במה שאינו שלו ולפ"ז במה שיש לו שותפות שפיר אמרינן דאוסר דעובד בשלו ולטעמו של הב"ש דמטעם חזקת כשרות זה שייך אף ביש לו שותפות ובזה נסתפק המחבר איזה מן הטעמים הוא אמת לכן הביא בהלכות שחיטה ב' הטעמים והנה ידוע הוא דכל מה שאדם מעיד לפסול עצמו אינו נאמן אבל להפסיד ממונו נאמן והנה לענין איסור שפיר אמרי' אף שהוא אומר דלא נתכוון לצעורי אינו נאמן מטעם חזקת כשרות אבל לענין חיוב ממון כיון שהוא אומר שנתכוון לאסור אדם נאמן על עצמו יותר ממאה עדים לכן בחו"מ דמיירי היכי שזה הניזק אינו רוצה להכחיש עצמו בספק ותובע ממונו הוא מחויב לשלם כיון שהוא העיד על עצמו שמחויב לשלם אף באין לו שותפות אין כאן שום ספק ומותר ופטור מטעמו של הסמ"ע דאין דרך לאסור דבר

דבר

דבר שאינו שלו גם כיון שאין כאן שום ספק למה יחמיר ע"ע ואפשר דטעמו של הסמ"ע מהכי גם לפוטרו:

מיהו אכתי כל זה אינו מעלה ארוכה לשיטת הטור שהביא ג"כ בסי' ד' ביו"ד ב' השיטות ובחו"מ סתם דחייב וקשה עוד דבריו מהיפך להיפך שביו"ד סי' קמ"ה כתב בהדיא דשוחט בהמת חבירו לע"א לא נאסרה אפילו יש לו בה שותפות כשיטת הרא"ש והוא פלאי - לכן צריך להרחיב הביאור בזה:

ונלפענ"ד לחדש עוד דבר בטעמו דבעל תב"ש עצמו אפשר לומר או מטעם חזקת כשרות ועוד מטעם אחר דאינו נאמן לומר דנתכוין לאסור כנגד חזקת ממון של חבירו כמו כל ב"א שאינו נאמן לטמא טהרותיו של חבירו מטעם שאינו נאמן להפסיד ממון חבירו. ובזה יש מקום ליישב דברי הרא"ה בב"ה שכ' דאף לר"כ דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו מ"מ באכילה מיהו אסור דהאי גברא לאו בר זביחה ואפילו בישראל דלנעורי קמכוין ותמה עליו בעל משמרת הבית כיון דלא נתכוין כלל לע"א רק לצער את חבירו וא"כ לא עבד ע"א כלל ולמה לא יהא האי גברא לזביחה ועוד הקשו עליו מסוגי' דילן מהא דאיתבי' ר"כ לר"ה מהשוחט בשבת בחוץ לע"א וא"א כיון ששחט בה סימן א' אסרה ונחתך בעפר ואי איתי' לשיטת הרא"ה דאף לר"כ אסור עכ"פ באכילה ואינו מתקבל בפני' א"כ ליקשי נמי לנפשי' אבחוטי חוץ לא ליחייב ועוד מסוף הסוגי' דפריך לר"כ מהשוחט חטאת וכו' ומאי אריי' חטאת העוף אפי' חטאת בהמה נמי ולדבריו חטאת בהמה אסור עכ"פ באכילה ונחתך בעפר הוא ובפשטות הי' נ"ל ליישב דבריו דהרא"ה איירי בסתם שוחט שאין עומדין ע"ג ובשוחט צריך שיעיד שנמצא סכינו יפה ולא שהה ולא דרס ושוחט צריך שיבדוק בסימנים ואע"ג דבליתי' קמן דלישייליי' אמרי' מסתמא שחט יפה היינו בלא עשה מעשה שיוכיח לאיסור אמרינן כמו אנן סהדי או רוב מצוין אצל שחיטה וכו' והוי כאלו העיד לפנינו אבל בשוחט דעדות עצמו לא מהני להכשיר בהמה שבחיי' עמדה בחזקת איסור ק"ו שאינו מותר מסתמא בלא שאלת פיו והכא ס"ל כיון דאנן לא מהימני' לי' במה שאמר ששחט לע"א כן נמי אין מאמינים לו במה שאומר ששחט כדינו דומה למה שאמרו הפה שאסר הוא הפה שהתיר והכא כהפוך הוא וזה הוא שכ' דהאי גברא לאו בר זביחה היינו שאין לו נאמנות על השחיטה וכן נמי מה שכ' הר"ן שיטה זו בשינוי לשון דהכא לאו איהו אסר לה אלא דלא שרי לה והוי כמתה מאילי'. כיון נמי לזה שכיון שאין לו נאמנות לאסור בפיו ה"נ אין לו בפיו נאמנות להתירה מחזקת איסור הקודם ואף דהרי שחיטה לפניך ה"נ כמתה מאילי' וכמו שנמצא שחיטה במקום שאין שייך רוב מצוין אצל שחיטה מומחין ומוחזקין ונאמנין הן וכ"ז בסתם שוחט שאין עומדין ע"ג ואין צריך בדיקה אחריו אבל בברייתי' דשוחט חטאת דלא איירי כלל מענין אי הוי שחיטתו כראוי ל"ק לר"כ דמצי מוקי לא נודע ששחיטתו כהוגן ועמדו ע"ג וראו מעשיו מתוקנין וממילא כיון דר"כ עצמו מוקי לה לברייתי' הכי שפיר פריך עלי' לקמן מאי איריי' חטאת העוף אפי' חטאת בהמה נמי ולא קשה הלא אסור עכ"פ באכילה דכיון דאוקמי' ר"כ בעומדין ע"ג תו מותרת אפילו באכילה ובלא"ה נמי ניחא דהכא אין אנו דנין על אותו השחיטה רק איהו חושש לעצמו להביא קרבן על שגגתו וכיון דהוא יודע בעצמו ששחיטתו היתה כהוגן איהו נאמן לעצמו להביא חטאתו אשר חטא ונסלח לו ומיושבים כל הקו' הנ"ל אמנם כן ע"פ מ"ש למעלה דהא דשמב"י אלנעורי מכוין אף שהוא עומד ורוצה שמכוין לעבוד ע"א היינו מטעם שאין ע"א נאמן לאסור את של חבירו ומטעם חזקת ממון הנה חזקה זו אינו מועלת רק שלא לאסור יינו או בהמתו של חבירו אבל לענין שהוא יהא מומר מכאן ולהלאה כלפענ"ד כיון שב' עדים כשרי' לאו שעבד ע"א והוא מודה לדבריהם ג"כ אף דלאסור של אחרים אינו נאמן מ"מ הוא נעשה מומר ולא אמרי' שלא עבד ע"א כלל דעכשיו אין אנו דנין על חזקת כשרות ואמרינן כיון דעכ"פ לצער אמר אלי עתה תו איתרע חזקת כשרות שלו ולענין שהוא יפסל לא מהני חזקת ממון של חבירו וכיון שהוא מומר מכאן ולהלאה א"כ לשיטת הרמב"ם דס"ל דבאותי פעם נעשה מומר א"כ הכא נמי כיון דהאי גברא מכאן ולהלאה לאו בר זביחה הוא דעל עצמו נאמן א"כ גם שחיטה זו שחיטת מומר הוי ואסור עכ"פ באכילה ככל שחיטת מומר דאין לחלוק לאלאין דמכאן ולהבא הוי מומר ואותו שחיטה מותרת כיון דבפעם הראשון נעשה מומר להרמב"ם אבל בהמה מותרת כיון דיש לו חזקת ממון ולענין זה מהני מיהו נ"ל דדוקא לאחר שגמר שחיטתו לע"א וגמר עבודה לעכו"ם דדוקא שחיטה מקרי עבודה ואז מקרי עובד ע"א ונעשה מומר אבל קודם שגמר שחיטתו הו"ל כמחתך בידה או ברגלה לענין עבודה דלא מקרי עדיין עבודה כמו בעבודת פנים [ועי' משבצות זהב סי' ד' ד"ה ודע] דהיכי דהתחיל לשחוט ולא גמר שחיטתו דלא מקרי שחיטת קדשים ה"נ כן הוא וממילא דלא נעשה עדיין מומר ולא נאסרה שחיטתו אפי' באכילה עד לבסוף ולפ"ז ניחא הא דפריך ר"כ לר"ה ולא הקשה לנפשי' דעכ"פ אסור באכילה משום דאין אסור באכילה עד שגמר שחיטתו ואז כלהו בהדי הדדי קאתו וכן באידך קו' דמקשה לר"כ מאי איריי' חטאת העוף אפי' חטאת בהמה נמי ניחא דעד לבסוף לא נעשה מומר וכשירה היא וכלהו בהדי הדדי קאתיין:

וע"פ הדברים האלה יש ליישב ג"כ מה שהקשה הפלתי על הרא"ש שמביא שיטת רש"י ור"ח אי מודה ר"כ במעשה רבה שאדם אוסר דבר שאינו שלו ותמה הפלתי כיון שהרא"ש פסק כר"ה דאדם אוסר אפילו במעשה זוטא רק בישראל פסק כר"כ דאינו אוסר ומטעם דלנעורי קמכוין א"כ למה הביא כלל מחלוקת הנ"ל וכי לענין לנעורי קמכוין יש לחלק בין מעשה זוטא למעשה רבה הלא וודאי כל דברי ר"ח אכן אמורין אלא במקום דלא

דלא שייך ללעורי רק דאין לו כח לאסור ואז יש לחלק בין מעשה זוטא למעשה רבה וכ"ל דאדרבה כל עלמן של דברי ר"ח אינן אמורין אלא בהא דללעורי מכוין דהכא לכאורה טעמא בעי מאי איכא בין מעשה זוטא למעשה רבה וכ"ל עפמש"ל דבשגגר שחיטתו הו"ל גמר ושחיטתו אסורה עכ"פ באכילה וכיון דאסורה באכילה נתחייב לשלם וס"ל לר"ח דכיון דמחייב לשלם תו ליכא למימר ללעורי מכוין דהא מפסיד לעלמו וכיון שכן נאמר שנתכוין לעבוד ע"א ונאסר גם בהנאה וכ"ז בשחיטה דאף דאינו נאמן לאסרו מ"מ אסורה מטעם דלאו בר זביחה אבל במנסך אם אינו נאמן לאסור אז לא עליכו דאסור עכ"פ בשתי' ולמה יאסר [ואף די"ל לאסור מטעם מגע עכו"ס ומומר ה"ח כעכו"ס וכיון שבאותו פעם נעשה מומר הו"ל כמומר הכוגע ביין הנה דבר זה בלא"ה לריך להבין בדברי הרא"ה דכמו דלאו בר זביחה הנה כי כן מגעו ביין אסור ול"ל דלענין מגעו ביין דאינו אלא מדרבנן ומטעם קנס לא החמירו לומר דבאותו פעם נעשה מומר ובפרט הכא דאעיקר עבודתו אמרינן ללעורי מכוין]:

ולפ"ז מיושב היטב קו' רש"י מעל' ר"ח מהא דמנסך דאף דהוי מעשה רבה מ"מ זה אינו מזיק רק בשחיטה כיון דעי"כ נאסר באכילה ומחויב לשלם ונאמן שוב על איסור הנאה ג"כ אבל ממנסך פריך שפיר והתם אף במעשה רבה נותר אפי' בשתי' ושפיר אמרינן ללעורי מכוין. היולא לנו מזה דדברי ר"ח קאי על המסקנא דטעמא כר"כ משום ללעורי ואעפ"כ במעשה רבה מודה דלאו ללעורי וכמו שכתבתי ומיושב קו' הפלתי מעל הרא"ש דאף דפסק כר"ח דאדס אוסר אף במעשה זוטא ורק בישראל אמרינן ללעורי מ"מ שייכי בזה דברי ר"ח הנ"ל ולכן הביא ב' השיטות הנה כל הדברים הללו אינן אמורים אלא אי אמרינן טעמא משום חזקת ממון אבל אי אמרי' משום חזקת כשרות אז לא שייך כל הנ"ל דבזה אמרינן דלא נעשה כלל מומר משום דמוקמי' לי' בחזקת כשרות ולא מחזקי' עכשיו לרשיעתא מה שעבד ע"א לפנים א"כ גדולה חזקה זו כמ"ש התב"ש ולא נעשה כלל מומר ולטעם זה אין שחיטתו אסורה אף באכילה אך עכ"פ אם אנו דנין לחייבו לשלם אז בין לסברה זו או לסברה זו כיון שהוא עלמו מודה שהפסיד יינו וחייב לשלם הודאת בע"ד כמאה עדי' ויותר מחזקת כשרות:

ולפ"ז יש ליישב דעת הטור דל"ל כסברת הסמ"ע לחוד אלא גם לאידך דטעם דללעורי משום דאין דרך לעבוד בשאינו שלו דאז בי"ש לו שותפות אסור אפי' בהנאה והטור ל"ל שיטה זו לכן לא הביא כלל אמנם בזה נסתפק במה דאמרי' ללעורי קמכוין אי הוי טעמא משום חזקת כשרות ואז מותר אפילו באכילה אי הוי טעמא משום חזקת ממון ואז הוי עכ"פ מומר ואסור באכילה [זולת באין לו שותפות דאז מותר לגמרי מטעם דסמ"ע רק בי"ש לו שותפות אזדא לי' טעמא דסמ"ע] לכן בהל' שחיטה שאנו דנין על השחיטה עלמה

אי הוי שחיטת מומר ואסור באכילה לכן הביא ב' השיטות ולא הכריע דנסתפק אי הוי טעמא משום חזקת כשרות ולא הוי מומר כלל או משום חזקת ממון ונעשה מומר ואסור עכ"פ באכילה. אבל בסי' קנ"ה בהלכות תקרובת עכו"ס דמיירי לענין איסור הנאה כתב דמותר אפי' בי"ש לו שותפות משום דבין לטעם דחזקת כשרות או לחזקת ממון מותר עכ"פ בהנאה אבל בחו"מ סי' שפ"ס דמיירי מחיוב תשלומין הנה בזה לכל חד מהני תרי טעמי חייב לשלם כיון שהוא מודה שאסר והפסיד יינו הודאת בע"ד כמ"ע ולא מועיל לו חזקת כשרות בלא ולא חזקת ממון של חבירו לכן כתב דבי"ש לו שותפות חייב לשלם בלא חולק ועל יסוד זה דטעמו של הרא"ה בהא דהאי גברא לאו בר זביחה הוא משום דבזה נאמנין דאיהו עביד איסורא ונעשה מומר הנה לפ"ז יש לחלק דפשטות דדוקא במזיד נעשה מומר אבל בשוגג לא ולפ"ז ניחא נמי הא דקשה לביטתו מאי פריך מהסוחט חטאת בשבת כדלעיל דהתם מיירי בשוגג ולא נעשה מומר והוא פשוט:

ויש ליישב בזה ג"כ מה שהקשה הפלתי דמאי פריך ר"כ לר"ח מהסוחט חטאת וכו' דלמא מיירי בסוחט להר דאינו נאסר משום תקרובת עכו"ס כדלעיל במתני' ואעפ"כ העובדה חייב כמ"ש תוס' לעיל דהכא לכאורה איכא למעבדי כלגא במה שהלתי לעיל קו' מ"מ דר"כ פריך לר"ח ולא מקשה נמי לנפשי' דאסור באכילה משום דבשוגג נמי מותר באכילה דהא סתמא קתני בברייתא ולא מיירי דוקא בשוגג ואף דלא מחייב חטאת אלא בשוגג מ"מ מסכתא לי' שהוא מזיד ג"כ ונעשה מומר וכגון שסגג בכרת והזיד בלאו דאית לי' לר' יוחנן בפ' כלל גדול דף ס"ט דחייב אך לק"מ דגברא אגברא קרמית דהא ר"כ אינכו מוכרח לומר כר"י ועלי' סבר כר"ל בר פלוגתא דר"י דאינו חייב עד שיסגוג בכרת ובלאו וא"כ סתמא דברייתא מיירי בשוגג לגמרי דלא מסכתת חטאת בלא"ה ועד"ז מיושב נמי קו' שבני"ה במאי דמקשה לר"כ מאי אריא חטאת העוף וכו' והיינו דהדא מתורלת במחברתה והוא נדמקשה ר"כ לר"ח ולא לנפשי' ע"כ דסובר כר"ל כהנ"ל ומיירי רק בשוגג וא"כ קשה לדידי' אפי' חטאת בהמה נמי דבשוגג לא הוי מחתך בעפר ולפ"ז מיושב קו' הפלתי הנ"ל שפיר דהא ר"ח קאי הכא וסמך דבריו אדעולא אמר ר' יוחנן ור"י לשיטתי' אית לי' כיון שסגג בכרת אע"פ שהזיד בלאו ובריית' סתמא קתני בכל אופן דמחייב חטאת ואפי' הזיד בלאו וקשה הא מחתך בעפר הוא וא"ת דמיירי בסוחט להר דאינו נאסר והעובדה חייב הא כיון דעובדה חייב מעילה נעשה מומר ושחיטתו אסורה עכ"פ באכילה וכקו' מ"ח לאמת:

עוד הקשה הב"י בסוף סי' ה' לשיטות הסוברים דבדאית לי' שותפות בגוי' נמי אמרי' ללעורי קמכוין א"כ מאי יתרן במתני' דב' אוחזין בסכין ושוחטין א' לשם דבר כשר וא' לשם קדשים שחיטתו פסולה כימא ללעורי מכוין ובזה לא שייך שינוי' דישראל מומר וכ"ל עפמ"ש הפלתי לחקור בשוחט בשוגג אי

אי שייך לצעורי ומכוין וכתב דמסברה האילונה משמע דשוגג לא שייך לצעורי מכוין אכן קשה ע"ז דא"כ מאי פריך מהא דשנים אוחזין שוחטין לוקמה בשוגג. א"ו דגם בשוגג אמרינן לצעורי מכוין משום דלא מהימני לי' שעשה בשוגג אך גם ע"ז קשה דאכתי משכח"ל בידעי' בודאי שהי' שוגג ומוקמה בהכי וכ"ל דמש"ה לא אוקמה בהכי בגמ' משום דתי' זה אינו מעלה ארוכה לקו' שני' ממתני' דהמטמא וכו' דתני בהדי' במזיד חייב והולך לשנוי' בישראל מומר לכן מתרץ גם על מתני' דבי אוחזין בישראל מומר אבל מתני' דקדשים אפשר לשנוי שפיר בשוגג וכגון דידעי' שהי' שוגג והוא פשוט:

ואף דיש להקשות ע"ז א"כ מאי פריך אר"נ ממתני' דהמטמא במזיד חייב ולא מוקי באית לי' שותפות בגוי' דאף דאינו כאסר מ"מ חייב לשלם ז"א [חדא דלתוס' ורא"ש עלמן וודאי דאין חילוק והם ס"ל לטעמא דחזקת כשרות לאמת] ועוד דאכתי פריך שפיר מהא דבשוגג פטור דמשמע אבל עכ"פ אסור ודומי' דמטמא ומדמע דעכ"פ אסור ועי' מה שכתבתי בקו' ראשון לייטב בזה קו' תוס' מעל רש"י בריש מתניתין. ולדברי אלה מלינו טעם הגון למה שכתבו בשוחט להר דעכ"פ שחיטתו פסולה אף שאינו נעשה זבחי מתים ופירש"י שהוא מדרבנן משום מראית העין ולפ"ז יש לומר בפשטות שהוא מה"ת משום דהעובדה חייב ונעשה מומר ולכן שחיטתו פסולה ולפ"ז ניחא דלא אפשר לאוקמי' בשוגג דא"כ קשה למה שחיטתו פסולה הא לא נעשה מומר כלל בשוגג והולך לשנוי' בישראל מומר וכ"ז בשוחט להר הא בבי' אוחזין דקדשים לק"מ דאפשר לשנויי בשוגג ומיושב קו' הב"י הנ"ל:

הקשיתי לשיטת הרמב"ם שכ' בפ"ד מהל' איסורי מזבח הל' דקרבן שלו שהקלה אותו לתקרובת עכו"ם לאחר שהקדישו אינו נעשה מוקלה שאין אדם מקלה דבר שאינו שלו הנה מדלא חילוק בין ק"ק לקדשים קלים ע"כ דס"ל כרבנן דקדשים קלים ממון גבוה הוא דאי כר"י הגלילי הא בקדשים קלים אפשר להקלות וכמו דמשני בזבחים דף קי"ד ע"א בקדשים קלים ור"י הגלילי הוא ע"ש א"ו דפסק כרבנן וא"כ קשה על מה שכ' בפ"ד מהלכות שגגות השוחט בהמת קדשים בשבת בחוץ לע"א וכו' בד"א באומר בגמר זביחה הוא עובדה וכו' וקשה הא משכח"ל לשיטתו אף בבהמה בקדשים קלים כיון דלשיטתי' ממון גבו' היא ואף דיש להרך דרמב"ם כיון דפסק דעכו"ם אוסר דבר שאינו שלו רק בישראל אמרינן לצעורי וכדמשמע מדבריו בפ"ז מהלכות אומ"ז וא"כ י"ל דבקרבן דידי' אף שהוא ממון גבו' מ"מ לא שייך בזה לצעורי וכמו שכ' הפלתי ברא"ש סי' ד' מ"מ קשה לפמ"ש הלח"מ ואף דרבינו פסק כר"כ וכו' מ"מ חטאת כיון דקני' לכפרה כדידי' דמיא משמע דהיכי דלא הוי דידי' לא מלי אסר ול"ע רב הן אמת שראיתי בפלתי בסימן זה שכתב דהרמב"ם פוסק כר"י הגלילי ואני בעני' חפשתי ולא מצאתי מקום מוצא לזה וגם אם אולי הי' כן קשה מאוד מהא דהלכות

איסורי מזבח למה פסק שם בכל הקדשים שלאחר שהקדישו אינו יכול להקלות ולא הוציא קדשים קלים מן הכלל ול"ע רב ולאחר זמן עלה בדעתי לייטב קו' זו בהקדים לבאר יתר דבריו ז"ל דהנה:

עוד כתב שם הרמב"ם בהל' ו' הנעבד בין שעבד שלו בין של חבירו וכו' בין לפני הקדש ובין לאחר הקדש ה"ז אסור ובהשגות א"א במס' ע"ז אוקמי' בשעשה בה מעשה ותי' הכ"מ דהתם לאסרה להדיוט אבל לגבו' אע"פ שלא עשה בה מעשה נאסרת והקשה בלח"מ דלאחזקי' הא דנעבד שלו אסור ע"כ. דלגבו' איירי דלהדיוט כל נעבד מותר בשלא עשה בו מעשה מדגלי' רחמנא דלגבו' אסור וכו' וא"כ ע"כ הא דשל חבירו היינו ג"כ לגבו' ואעפ"כ מותר בלא עשה מעשה וגם קשה דהא פסק רבינו בהלכו' עכו"ם דלא כר"ה אלא כר"כ ור"ע דאינו אוסר אפי' ע"י מעשה וא"כ כיון דבגמ' תלי הא דשל חבירו ג"כ אסור בעשה מעשה בהא דעולא ור"ה א"כ לא הי' לו לרבינו לפסוק לאיסור אפי' ע"י מעשה ונלפענ"ד לתרץ קו' חדא בירך הברתה דבגמ' שם בע"ז רמי הני תרתי ברייתות אהדדי ומשני דהתם ע"י מעשה וכר"ה והתינח לר"ה אבל לר"ע ור"כ דאינם מחלקי' בכך מאי איכא למימר אלא ע"כ צ"ל דלגבו' מודה ר"כ לר"ה וטעמו וכימוקו עמו דקרא דד"ה לגבו' איירי כמ"ש תוס' בשמעתין ולר"ה צריך לדחוק כמ"ש ולר"כ אתי בפשטות דלגבו' אסור ולפ"ז יתייטב היטב תירוצו של הכ"מ דמכח קו' הכ"ל מוכרח לומר דלגבו' מודו וכ"ז מכח הני תרתי ברייתו' אבל בחולין שם דלא הוי ידע רומי' דהכי ברייתות הוי ס"ד דר"כ לגמרי מתיר לכן פריך שפיר על ר"כ מהא דהשוחט בשבת בחוץ וכו' אבל לבתר דידע מזה א"ל כלל לתירוץ דכיון דקניא לי' לכפרה כדידי' דמי' דבלא"ה ניחא דחטא' בהמה לא מיחייב עלה משום שחוטי חוץ משום דכיון דשחט בה שי' א' אסרה עכ"פ לגבו' ולפ"ז ניחא דלא הוציא הרמב"ם בהלכות שגגות שלמים מן הכלל משום דלפי המסקנא ולשיטתו דפסק כאן דעכ"פ לגבו' תו אפילו בשלמים דממון גבו' אינו חייב משום דמיד נאסרה עכ"פ לגבו' ועדיין דברי הלח"מ דשם צ"ע ובזה יתייטב נמי קו' תוס' בהא דאר"כ פוקו ואמרו לי' לעולא כבר הרגמה ר"ה לשמעתיך בבבל אף דחולק עליו מ"מ בזה דמשני הברייתות דשם עכ"פ ק"ל כוותי' לחלק בין ע"י מעשה לשלא ע"י מעשה ומוקמי' לי' לגבו':

עוד כתב שם הלח"מ וז"ל גם במ"ש אפילו לאחר הקדש אסור קושי' דפרק בתרא דזבחים הוי תיובתי' דשם אמרו על מתני' וכו' אלא מוקלה ונעבד אינן שלו ואין אדם אוסר דבר שאינו שלו וכו' וא"כ משמע מההיא קושי' דכי היכי דבמוקלה יש חילוק בין קודם הקדש לאחר הקדש ה"נ בנעבד וכו' דוודאי אי עשה מעשה אפילו במוקלה אסור ונראה דלכאורה קשה אמאי לא מוקי הא דמוקלה ונעבד כת"ק דברייתא דנכרי שניסך יינו של וכו' דאסור דע"י מעשה דבלא"ה לא מוקי לה ככ"ע ומוקי

לה

לא ג"כ רק בקדשים קלים לוקמי כת"ק ובכל הקדשים ועוד דדברי ת"ק המה הילכתא רבתא לדינא לשיטת הרמב"ם כמו שפסק כן בפ"ז מהלכות אומ"ז וקו' זו הקשה לו להרמב"ם ז"ל ומכח קו' המל"א חילוק בין נעבד למוקצה דדוקא נעבד נאסר אף דשלא ברשות עשה לא אמרינן דלא אהני מעשיו כלל דהא ע"כ אהני מעשיו כיון דחייב על עבודתו ובצירוף המעשה שעשה חייב לאפוקי במוקצה הנה אם אמרינן דאינו מוקצה לא הקצה אותו כלל ולא אהני מעשיו כלום:

עוד פש גבן לעיין במ"ש הטו"ז בסוף סי' ב' ס"ק י"ד אהא דהתחיל פסול וכו' או מין והקשה הב"ח הלא מין סתם מחשבתו לע"א ובמעשה כ"ד נמי אסורה וכו' ולא ידענא שום קו' דאפי' בשוחט לעכו"ם לא נאסרה אלא בשוחט סימן א' וכו' ואפילו למאי דבעי למימר התם דילפינן מדעולא דאפילו מכ"ד אוסר היינו עכ"פ במידי שעושה נבילה ע"כ והקשה בנה"כ א"כ למה הוי צריך לשנוי בחטאת העוף ובחלי קנה פגום דאפילו לא הוי הקנה פגום כלל וכו' ולפענ"ד ליישב קצת דבריו לאומר הנושא כי היכי דלא ליהוין דבריו מרפסן איגרי והוא דכוונתו דהיכי דלא עשה מעשה נבילה כלל הנה הוא מכה שמעלה ארוכה ויכולה להרפאות והו"ל כאלו לא עשה מעשה כלל ואף שמעשה דכלים של אחז הי' חוזר לברייתו מ"מ כבר כ' תוס' לחלק דהתם לגבו' אבל בהדיוט צריך יותר וס"ל לטו"ז דצריך עכ"פ להיות באופן שאינו חוזר לברייתו מיהו בהא לא פליג הטו"ז דהיכי דעביד מעשה נבילה גם מתחילתו נאסרה שכל שעשה בה מעשה מתחלתו ועד סופו שם מעשה עלי' מיהו כי הפסיק ולא עשה בה מעשה אפילו כ"ד רק שלא יוכל לחזור לקדמותו הנה מעיקרא לאו שם מעשה עלה דומה למ"ש רש"י בשמעתין בחולין בד"ה מחתך בעפר דהיכי דגמר לשחיטה בעודה קדשים שם שחיטה עלה מתחלתו ועד סופו [ועי' מהרש"א שם דליכא בעלמא הוא וקאי אף למ"ד איכא לשחיטה אלא לבסוף] אבל כשלא גמר השחיטה בהכשר מעיקרא לאו שם שחיטה עלה ויש הוכחה לדבריו מכח קו' שהקשו האחרונים למה נקט ר"ה כיון ששחט לה סימן א' אסרה ולא נקט רבותא יותר כגון שניסך לה יין בין קרנים כמו שאמרו בע"א דף כ"ד א"ו דלהדיוט אינו נאסר בכך וצריך מעשה יותר וס"ל לטו"ז דכיון דר"ה לא הצריך מעשה רבה ואעפ"כ יש איזה גדר למעשה ההיא שיאסר מחמתה אפילו להדיוט וס"ל דהעיקר תלוי שיהי' שינוי מעשה שאינו חוזר לברייתו כיון שמצינו כבר חילוק בזה לענין קניות הגזילה בין שינוי החוזר לברייתו לשינוי שאינו חוזר:

ולפ"ז ניחא שקו' הרשב"א למה צריך במין כלל שיעשה מעשה נבילה כיון דסתם מחשבתו לעכו"ם וע"ז השיב הטו"ז יפה דאף בשוחט לע"ז צריך עכ"פ שיעשה מעשה נבילה שינוי שאינו חוזר ואף שבשוחט לע"א כבר נאסרה בתחלת השחיטה מה בכך אבל עכ"פ לא קשה על מה שכתב המחבר שצריך מעשה נבילה ואז באמת נאסרה מתחלת שחיטה אבל בגמ' הקשו שפיר מכדי ר"ה כמאן אמר לשמעתי' כעולא ומכ"ד קאמר דהיינו אף דצריך מעשה נבילה מ"מ בעשה מעשה נבילה עכ"פ משעת התחלה שם מעשה עלה ונאסרה מיד ובגמר שחיטת סי' אחד כבר מחתך בעפר הוא ולא אתי שפיר אפי' בחטאת העוף אם לא בחלי קנה פגום ובזה יתיישב מה שהוקשה לי דכיון דר"ה מדאסהיד אדעולא ס"ל דסגי מעשה כ"ד א"כ למה נקט כלל סימן א' הו"ל למימר רבותא יותר כיון שהתחיל בה לשחוט ועולא נקט סתם כיון שעשה בה מעשה נאסרה א"ו תרווייהו אמת דבאמת צריך להיות כעין שחיטת סימן א' מה שאינו חוזר וגם דברי עולא אמת דכיון שכן עשה אזי אמרינן דכיון שהתחיל לעשות המעשה מיד נאסרה והוא כוונת רש"י דר"ה אסהיד אדעולא:

ולולי דברי הטו"ז הייתי אומר על קו' הב"ח ליישב דבשוחט לע"א צריך שחיטה גמורה דאי לא"ה איננו בכלל עבודה רק כחותך בידה או ברגלה וכיון דאיננו עובד ע"א ממילא הבהמה לאו תקרובת ה"א מיהו בשגמר השחיטה ישנו לשחיטה מתחלה ועד סוף (הכל כמו בפנים) ומתחלת השחיטה כבר נאסרה מיהו אפשר דס"ל לטו"ז כמו ששמעתי בשם רמב"ן דס"ל דלענין שחיטת ע"א סגי במעשה נבילה ולא מדמה לעבודת פנים מיהו ממילא פירושי לדברי טו"ז קיימין דלכן צריך מעשה נבילה שיהי' בכלל הקרבה ואילולי זאת הו"ל כמשבר רגלי' לשם ע"א וכי תאסר בכך והלא אינה נאסרה אלא בדרך עבודה ועבודה אינה אלא לכה"פ מעשה נבילה אף איתנהו לדברי הרמב"ן הנ"ל אבל בעובד בשחיטה ממילא בהתחלת שחיטה כבר נאסרה ולפ"ז אין צורך למ"ש לעיל לחלק בין מעשה המתרפא לשאינו מתרפא ובלא"ה ניחא הכל בסייעתא דשמיא באופן שציירתי למעלה כמובן וסוף דברי אלה נראה לענ"ד נכון מאוד:

סימן ס"ב

עוד בסוגי' הנ"ל.

מה שדרשתי בעזהי"ת ש"ש תרמ"ז.

הקשה הגאון פלתי ז"ל בסי' ס"ד לפמ"ש הרמב"ם בהלכות מלכים דאבמה"ח דעוף אין ב"נ מצווה עליו א"כ היכי מסקי בפסחים דף ס"ג מה תיקן להוציא מידי אבמה"ח וקשה הא הכא בסוגין מוקי לה בחטאת העוף שאין ב"נ מוזהר עליו [עי' תוס' חולין דף כ"ג ע"ב בד"ה תקרובת בסופו ודו"ק] ונ"ל עפמ"ש מהרש"א בד"ה ושמא י"ל וכו' דדוקא לר"ה ולר"נ צריך לאוקמי בחטאת העוף אבל אי הוי ס"ל דמאי מעשה מעשה רבה הוי מוקמי לי' שפיר בחטאת בהמה וקמ"ל דאע"ג דקניא לי' לכפרה מ"מ לאו דידי' הוא ולא אסר לה אלא בגמר מעשה אלא מדפי' ר"ה במעשה זוטא ל"ל הכי ע"ש וכו' והנה רש"י פי' בסוגי' דר"ה אסהיד אדעולא ולפי האמת גם עולא מעשה זוטא קאמר אך לדעת הרמב"ם נ"ל

נ״ל דס״ל דר״י נמי סבר לאמת ג״כ דמעשה רבה ולא מעשה זוטא. וא״כ לעולא משני' דר' יוחנן א״צ לאוקמי כלל בחטאת העוף ולפ״ז ניחא שפיר דהתם קאי קו' הגמ' אליבא דמאן דס״ל מקלקל בחבורה פטור וכ' התוס' דהיינו ר' יוחנן דאמר חובל ומבעיר אינה משנה וע״ז משני שפיר שתיקן להוציא מידי אבמה״ח ור״נ ור״ה נמי סברי דמקלקל בחבורה חייב ולק״מ:

ומדי דברי בזה זכור אזכיר עוד מ״ש שם הפלתי על קו' הכ״מ במה שפסק הרמב״ם דב״נ מצווי' על אבמה״ח ובמה״ח ובשר מן החי ילפינן לר״י דקי״ל כוותי' ומבשר בשדה טריפה דלישראל נאמר ולא לב״נ ותי' משום דלב״נ עיקרא דקרא בבשר מהאי מוקי לה משום דבישראל אבר שלם א״צ רק משהו בשר וגידי' ועצמו' משלימו' לכזית ובב״נ חייב בכ״ש בשר ג״כ ולא צריך לאבר דוקא ע״כ בקיצור נמרץ ע״ש ואני לא אבין אמאי נקטי' הרמב״ם בתרתי אבר ובשר הא לדבריו בין כך ובין כך חייב במשהו בשר לחודא ולא צריך יותר ותיפוק לי' דחייב משום בשר כ״ש שבו ומאי רבותי' במה שהוא אבר שלם ואם להוסיף אזהרות לא שייך בבני נח כיון דאזהרה שלהן במיתה ואטו בתרי קטלי קטלת לי':

ולולי דברי הפלתי יש ליישב מה דנקטי' בתרתי עפמ״ש מהרש״ל בשבועות דלר״ש שלכדה״נ אסור כמו דכ״ש אסור וא״כ בב״נ ג״כ דאסור אפילו בכ״ש דלא נאמרו שיעורי' לב״נ א״כ אף שלכה״נ אסור לב״נ ועי' כ״מ פ״א מהל' חו״מ שכ' להרמב״ם דצריך קרא לכ״ש ממש שאין זה בכלל ח״ש לפי שהוא שלכה״נ לגמרי וא״כ בב״נ דלא נאמר שיעור כלל ואפי' בכ״ש ממש חייב א״כ ה״ה שלכה״נ דחד טעמא אית להו ולפ״ז מצינו למימר דהא דצריך משהו בשר כגבי גידין ועצמו' דאבמה״ח היינו דוקא בישראל אבל בב״נ לא דאפילו לית בי' שום אכילה כמו כ״ש ממש שאין בו שום טעם והנאה ומ״מ חייב:

עוד הקשה הפלתי מאי פריך ר״נ לעולא דלמא מיירי בשוחט להר שאינו נאסר משום תקרובת ע״א ועובדה חייב כפירש״י לעיל וי״ל דלכאורה יש להקשות על מה שכ' תוס' בשמעתין דקמ״ל רבותא במה דנקט שבת דהוי רבותא אע״פ שלא תיקן להוציא מידי אבמה״ח והוא פלא לענ״ד שלא עמד עדיין אדם ע״ז מאי רבותא יתירתא איכא במה שלא תיקן אלא כנגד ב״נ ולא לעצמו הא לר״י דס״ל חובל ומבעיר אינה משנה וחובל דמתני' היינו בצריך לכלבו וא״כ וכי כלב עדיף מנכרי ואי מהני תיקון לכלבו מכ״ש לב״נ ומאי רבותא איכא ונ״ל שדבר גדול דבר בזה ורבותא גדולה קמ״ל דהכא הא וודאי אע״ג דכ' תוס' כמה פעמים דלענין מלאכת שבת א״צ להיות תיקונו יותר על קלקולו מ״מ ס״ד אמינא שצריך עכ״פ להיות תיקון אלו שיהי' אצלו איזה תכלית שאע״פ שקלקולו יותר מ״מ מאחר שיש במציאות שישחית אדם דבר חשוב בשביל איזה תועלת כ״ש שהוא נחוץ לו לשעתו מה״ט מקרי מלאכת מחשבת אבל הכא גבי השוחט בשבת לע״א אף אם תיקן להוציא מידי אבמה״ח הנה אין בידו אפילו אותו תועלת כ״ד מאחר שא״א להשיטו לב״נ שהרי אסור בהנאה מצד תקרובת ע״א ומוכח מזה דאף שא״א לבעלים ליהנות כלל מאותו תיקון קצת יש בו מ״מ מאחר שבעצמו מתוקן הוא ונספח עליו איזה קולא היתר או טהרה וכדומה אף שלא יהנה מזה אדם מ״מ תיקון מקרי והתינח אי מיירי בשוחט לע״א ממש שנאסר בהנאה אבל אי מיירי בשוחט להר שאינו נאסר בהנאה א״כ הדר הו״ל תיקון זה ככל תיקוני' שאפשר ליהנות ממנו ומאי רבותי' מכל חובל שצריך לכלבו:

שוב ראיתי בראש יוסף שהקשה אמאי לא משני שתיקן להוציא מידי בית הבליעה דהרי בעוף מיירי ותי' דגמ' קאי אי לא מוקי בחטאת העוף והנה עדיין צריך תבלין ולהנ״ל א״ש דקו' הגמ' קאי אליבא דר״י ואליבי' א״צ לדחוקי נפשין ולאוקמי בעוף דוקא דהא סתמא קתני וא״כ לא מצי לתרוצי משום טומאת בית הבליעה אלא דלפ״ז א״ש יותר תירוצו בהא דמשני שתיקן להוציא מידי אבמה״ח ולר״נ ור״ה אפ״ל דתיקן להוציא מידי טומאת בית הבליעה ולפמש״כ דעיקר רבותא במה שמהני תיקון שאין מועיל אצלו כלום וקשה לכאורה הא גופא קשיא מנ״ל הא דלמא ס״ל מקלקל בחבורה חייב וצ״ל דא״כ אין כאן רבותא וא״כ אמאי נקט שבת טפי מיו״כ ובזה תרצתי קו' תוס' בהא דלא נקט יו״כ ואמרתי דכיון דרצה לאשמעי' האי רבותא דתיקן להוציא מידי אבמה״ח לא מצי נקט יו״כ דאי נקט יו״כ שלא לרבותא הו״א דגם במה דנקט שבת לא אשמעי' כלום אלא עכשיו מדלא נקט יו״כ רק שבת לחודי' מוכח דלרבותא נקיט ולא למניינא:

עוד נ״ל לתרץ קושיתו דה״א לאוקמי בשוחט להר דהנה הרא״ה כתב דאף לר״נ דה״א אוסר דבר שאינו שלו מ״מ באכילה אסורה דלאו איהו אסר לה אלא דלא שרי' לה והוי כמתה מאלי' והקשו עליו דא״כ מאי מקשה ר״נ לעולא מברייתא דשוחט חטאת הא לדידי' נמי קשה דכיון דשחט פורתא נאסרה עכ״פ באכילה ותו לאו שחיטת קדשים הוא וכשאני לעצמי נ״ל דמה שפירש״י דבשלמא לענין שבת ושחיטת ע״א מחייב אבל לענין שחוטי חוץ הא לאו שחיטת קדשים הוא דאין כוונתו משום שאינו ראוי לבוא בפנים דס״ל כל שהוא ראוי לבוא בפנים קודם התחלת השחיטה ראוי לבוא בפנים מקרי אף שבאמצע השחיטה נפסל ונתקלקלה ולא מקרי אלא שחיטה שאינה ראוי' ורש״י נקט דלאו שחיטת קדשים כלל מקרי ולשונו מורה שאיננו עוד קדשים והטעם נ״ל דכיון שנאסר בהנאה מטעם תקרובת עכו״ם שוב פקע קדושתי' מיני' כמו שאין לו בעלים באיסה״נ דעלמא כ״כ בהקדש אין רשות הקדש עליו שהרי עפרא בעלמא הוא ולפ״ז א״ש דלר״נ לק״מ דאיהו ס״ל דאין אוסר בהנאה אפי' אי נאסר באכילה מה״ט לא יעקר שם שחיטת קדשים מיני' אלא דשחיטה שאינה ראוי' מקרי וקיי״ל דשחיטה שאינה ראוי' שמה שחיטה:

כתב

כתב הרא"ד בהשגות דקיי"ל כר"ה דאדם אוסר דבר שאינו אלא בישראל אמרי' ללעורי קמכוין ע"כ והקשו עליו דדבריו סותרים אהדדי דכיון דכי דקיי"ל כר"ה היאך כתב אח"כ דבישראל אמריי ללעוריי נתכוון הא ר"ה גופא בישראל איירי ואף על פי כן כיון ששחט בה שינן א' אסרה וכ"ל דהנה רב"י ותוס' עמדו על מה שהתנה כ"ת שהיתה הבהמה רבולה ומה קמ"ל בזה וכ"ל דהר"ן בפ"ד דע"א כ' בשם הרמב"ן דגוי האוסר בהמת ישראל משום תק"ע ע"י מעשה יש לו ביטול דאע"ג דע"א של ישראל אין לה ביטול מ"מ דגוי מלי אסר לי' ואשבי' לי' כדידי' ה"כ לענין ביטול מקרי ע"א של גוי והוכיח כן מהא דיליף ר"י בישראל שזקף לבינה ובא נכרי והשתחוי' לה דנאסרה משום דגלי דעתי' דניחא לי' והרא' משום דנאסרו האשרות בא"י אף ע"ג דכבר ניתנה הארץ לאברהם וקשה דלמא נאסרו ע"י מעשה א"ו דבכה"ג אית להו ביטול ג"כ:

והר"ן שם חולק עליו דלא מהני ביטול וא' קשיא מאי הוכחתיי דר"י אפ"ל דס"ל דא"א אוסר דבר שאינו שלו אפילו ע"י מעשה ע"ש ולפ"ז נמאן דס"ל אדם אוסר ע"י מעשה ע"כ לית לי' הא דר"י בזקף לבינה ואפי' היכי דגלי אדעתי' דניחא לי' שייך אין אדם אוסר דבר שאינו שלו אם לא ע"י מעשה למאן דס"ל הכי. ואומר אני דה"ק ר"ה היתה בהמת חבירו רבולה לפני ע"א שהיו הבעלים רולים לשחטו לע"א וא"כ גלי אדעתי' דניחא לי' וכ"ש ללעורי מכוין דהא חזי' דניחא לי' בכך ומש"ע כיון ששחט בה ש"א אסרה אבל כשאינה רבולה אף דאדם אוסר ע"י מעשה מ"מ אמרינן דללעורי קמכוין רק ברבולה ומוגדת לי"ש ללעורי ולפ"ז ר"ה גיפא ס"ל כמ"ש הרא"ד דמלי אסר ע"י מעשה אלא בישראל אמרינן ללעורי מכוין אם לא ברבולה כבר וכהנ"ל. ואין להקשות דלמא להיפך ר"ה ה"ק דכיון דהיתה רבולה וגלי דעתי' דניחא לי' מלי אסר וכר"י דע"א דא"כ למה נקט בעשה מעשה דוקא הא אפילו בהשתחוי' מלי אסר וכדנקט ר"י גופא א"ו דכוונתו להיפך וכמ"ש דמלתא דר"י ל"ל ע"פ בכינו של הר"ן והרמב"ן אלא דמש"ה לריך דוקא רבולה שלא יהא שייך לומר ללעורי מכוין:

הקשה הפלתי לפי מאי דמסיק דר"כ אית לי' כמי דא"א דבר שאינו שלו ע"י מעשה אלא דבישראל אמרינן ללעורי קמכוין א"כ מאי הקשה ר"כ לעולא מברייתא דשוחט בשבת הא לדידי' כמי קשה דאיהו כמי ס"ל דיכול לאסור אלא דאמרינן ללעורי מכוין והא לא שייך הכא בשוחט חטאת דלמאן מלער הא זבח שלו קשחט ע"ש וכ"ל דר"ה ור"כ פליגי בפי' ברייתי' דנכרי שניסך יינו של ישראל דר"ה ס"ל דפליגי אי אדם מכוין לאסור של אחרים ואין חילוק בין נכרי לישראל ור"כ ס"ל דפליגי בנכרי דוקא אבל בישראל דכ"ע קסברו דללעורי מכוין ומלתא בטעמא כ"ל דר"ה ס"ל כשיטת הסמ"ע דטעמא דללעורי משום שאין דרך לעבוד ע"א בשל אחרים וא"כ אין חילוק בין נכרי לישראל ומדחזי' הכא דת"ק ס"ל בנכרי שניסך אסרו נמבלל דל"א ללעורי ור"כ ס"ל כטעמו של ת"ם משום חזקת כשרות ואין שייך אלא בישראל ולא בעכו"ס ולפ"ז א"ם דלר"כ ל"ק דמלי מוקי הך ברייתי' כריב"ב דאין אדם אוסר כלל אבל ר"ה מדקבר אפילו בישראל אוסר נמבלל דס"ל דאין חילוק ומאן דס"ל אין אוסר אפילו במקום דל"ש ללעורי וא"כ הך ברייתא אמאן תרמיי' ועדיין לריך להתיישב בדבר:

הב"י בסי' ד' עמד על דברי הרמב"ם שפסק כלישנא קמא דר"כ דבאית לי' שותפות בגוי' מלי אסר והרא"ש פסק להיפך דאפי' באית לי' שותפות א"י לאסור דאמריי ללעורי קמכוין וי"ל דלשטתייהו אזלו דהנה הב"י בסי' ה' הקשה לדעת הרא"ש דאפי' שותפות לא מהני שיוכל לאסור אלא בישראל מומר מה יענה בשוחט לשם קדשים וב' אוחזין בסכין וכו' דלא תלי' בכשרות ומומרות ותי' דשאני קדשים דאיסורו משום מ"ע לא מהני סברת ללעורי דס"ם הרואה לא ידע בהכי ולא זכיתי להבין דבריו דהא גם במחשבת הרי' הטעם משום מ"ע דמתני' ניירי בשוחט לשם הרי' דלא מיתסר אלא משום מ"ע:

וכשאני לעלמי אמרתי דבשחיטה לשם קדשים לא מהני כלל במה דתלי' דללעורי קמכוין דאפשר דללעורי שוחט קדשי' שלו בחוץ דבשלמא בע"א כ"ל דללעורי לחברי עובד ע"א ממש דלמה לו לעבוד ממש כיון שדי לו במה שמראה כאלו שחטו לע"א אבל בקדשים ע"כ לריך לעשות בו מעשה בשחיטה חוץ אך אין הדברים אמורים אלא לדעת הטור שמפרש בחיישינן שקדשים הן ושוחטן בחוץ אבל הרמב"ם לשיטתו שמפרש שנראה כאלו מקדישו עכשיו כ"ל להקדישן הא די במה שעושה עלמו כאלו מקדישן ולבו בל עמו ותלי' רק שללעורי לחבריי עביד ולבו לא כן ידמה וקשה היאך שייך דינא דמתני' וע"כ ל"ל דבאית לי' שותפות מלי אסר ומכאן הוכיח הרמב"ם ז"ל דיני' דקיי"ל כלישנא קמא ולחומרא:

כתב הב"י לדעת הרמב"ם דמיירי באתרו בי' וקבל התראה דאל"כ תיפוק לי' מטעם שחיטת מומר ע"ם ולכאורה ל"ע דהא הרמב"ם כתב בפי' המשנה דהשוחט בשבת ויו"כ דאפי' באותו פעם נעשה מומר ול"ל דדוקא בשבת משום דמהתחלת השחיטה מחלל שבת ובע"א לא מקרי עבודה אלא בגמר זביחה ול"ע:

סימן ס"ג

ב"ה יום א' פ' שמות תר"מ לפ"ק פה טשאבה יע"א.

שלום לאהובי תלמידי ה"ב המופלג חו"ם זית רענן כ"ה **זאב וואלף אפמאנן** נ"י.

מכתבך הגיעני בשבוע העברה ומה שהקשית על דברי תשובת רש"י שכ' מותר לישראל לומר לחבירו לך ולוה לי מעות מפלוני ישראל

ישראל וגם אתה תביא לו הריבית וכתב א"כ מה זה שאמר רבא בר"פ איזהו נשך [בבא מציעא דף ס"ח] אכי הוא שעתיד ליפרע ממי שתולה מעותיו בנכרי ומלוה לישראל בריבית הלא אפי' בישראל יוכל לתלות שהוא שלוחו של ישראל להלוות מעותיו לאחרים הנה שאלה גדולה שאלת וכוונת בזה לדברי תשובת חינוך ב"י שהוקשה כנ"ל עוד הוקשה שם מן מה שאמרו אילו הי' משה יודע שיש ריוח בדבר ומה ריוח יש בדבר הלא עדיין יוכל להשיג אותו ריוח עצמו ע"י שליח גם יש להקשות למה יתלה כלל בנכרי וירמה את הבריות הא מלי עביד בהתירא ע"י שליח ולא שביק היתרא ואכל איסורא ואין לומר דמיירי במומר להכעיס דפשטי' דקרא לא משמע הכי כמובן מדרשא שאכי ד' כמובן אבל עדיין קשה לי עוד יותר מתוספתי' [מלשון הירושלמי משמע דתוספתא הוא] שהביא תוס' דף ע"א ע"ב ישראל שמינהו נכרי אפטרופוס או סנטר מותר ללוות ממנו בריבית ונכרי שמינהו ישראל אסור ללוות ממנו עכ"פ משמע שהיכי דגם המלוה וגם הסנטר ישראלי' פשיטא דאסור וסנטר היינו שליח הרי לפניך דאסור ללוות ע"י שליח:

ובדי לייבב כל הקושי' הנ"ל אומר אני שיש לחלק בין אם שליח הלוה או שליח המלוה דהנה הטו"ז הקשה על דברי רש"י הנ"ל דאי אין שליח לדבר עבירה א"כ הו"ל שליח המלוה לו ועדיין פורע לו הריבית ותרץ לו כקוה"כ דבאמת כן הוא שהוא לוה של השליח אבל אינו פורע לו ריבית אלא למלוה ראשון שהרי אין נותן לו הריבית ע"ד שיקנה הוא עצמו אלא שיביא אותו למלוה וא"ל דעדיין השליח נותן ריבית למלוה שלו דהמעות הללו אינו שלו ולא קנאם עדיין ע"כ דבריו בשינוי לשון קלה ולפ"ז יש לחלק דבשלמא בשליח של לוה כיון דאין שליח לדבר עבירה ובטל שליחותו כמנא שלא קנה הלוה כלל המעות כשזכה בו השליח ואין לו למלוה לדין עם הלוה כלל דמלי א"ל לאו בע"ד דידי את וכיון שאינו לוה שלו מותר לו' ליתן לו ריבית דלא אסרה תורה אלא ריבית הבא מיד לוה למלוה אבל במלוה שנותן מעות ליד שלוחו להלוות אותו לישראל בריבית כיון שהלוה בעצמו זוכה בו והמעות הם של מלוה ממילא הוי כאילו לוה מן המלוה עצמו אף שבטלה השליחות ואינו כאילו המלוה נותן לו מעותיו בעצמו מ"מ כיון שהשליח לא קנה אותן שהרי בתורת פיקדון בא לידו א"כ משעה שנוטל הלוה המעות מיד השליח לא יהא אלא כנוטל מעות מן הסלע או מן הגדר הנה הוא נעשה לוה של בעל המעות ועכ"פ נטלו ברשות בעל המעות:

ולפענ"ד להלוות לאחרים א"ל כלל דין שליחות שהרי אפילו פיקדון שאכלו נעשה מלוה. אללו אבל לזכות במלוה צריך דין שליחות ואין לומר א"כ גם בשלוחו של לוה נימא הכי דהלוה נעשה לי' משעה שבאו המעות לידו ז"א דכיון דהשליח לד"ע הוי והוא נטלה בתורת הלואה כיון שמה שנטלו לצורך אחר השליחות בטלה א"כ זוכה הוא בעצמו כנ"ל ע"כ לדעת נקוה"כ ולא נעלם ממני מה שכי' הקצוה"ח בריש הלכות שלוחין ושותפין דאף במקנה צריך דין שליחות וחולק בזה על ב"י ותשובותיו מ"מ לפענ"ד במלוה גם הקצוה"ח מודה לנוב"י דהרשאה בעלמא שניתן רשות ליטלו בהלואה סגי וכמו שכתבתי למעלה דאפי' פיקדון שאכלו נעשה מלוה רק שהזה מלוה שלא ברשות ובנ"ד אפי' מלוה ברשות הוי דאף דאין שליח לד"ע היינו לענין שאינו כמותו אבל עכ"פ גילה דעתו שנותן רשות להלות ומהכי כנלפענ"ד נכון למעיין בו כי א"א לפרש הכל בכתב מפורש ושום שכל ואני כותב בחפזון רב:

ואף שכי' הלנ"א בשם מהרי"ק דבשליח המלוה דווקא בעושה בשטר על המלוה אז הוי הוא בעצמו המלוה בריבית התם מיירי שעושה שלא מדעת המלוה לכן דוקא בעושה שטר על שם המלוה הא לא"ה מצי א"ל לתקוני שדרתיך ולא לעוותי וה"ל כאילו שלא יד במעותיו של חבירו ונטלו לעצמן ואח"כ הלוה אותן לישראל בריבית אבל היכי שעושה מדעת המלוה הנה אין השליח זוכה המעות לעצמו וכי קאתי ליד הלוה ובאים מגם מרשות מלוה לרשות לוה ברצונו של המלוה כנ"ל ומומלא הדברים מובן מעצמו שמיושבים כל הקו' הנ"ל דהאי דאפטרופוס וסנטר היינו שלוחו של מלוה ואסור וכן לק"מ הא לא שביק היתרא ואכיל איסורא דהא המלוה אין לבקש ולעשות תחבולה שאם הוא נותן מעותיו ביד שליח עדיין אסור וכמו כן מיושב נמי קו' הב"י מהא דאילו הי' יודע שיש ריוח בדבר דוודאי יש ריוח בדבר כיון שמעצמו א"א לו להלוות ע"י שליח:

וכן מה שהקשית הא מלי לתלות מעותיו בישראל דהיינו שליח של המלוה דזה אסור לפענ"ד והרווחנו בזה ליישב ג"כ שמיושב לפי דבר מה שהקשה הטו"ז בסי' ק"ם ס"ק י"א דהכהו זוזי דיתמי דוודאי האפטרופסים שהם שלוחי היתומים המלוה א"א להם להלות בריבית ואם נאמר כדברי הנוב"י דגם בנותן מתנה א"ל במקנה דין שליחות מיושב ג"כ מה שהקשה מהא דמודר הנאה דאסור ליתן לו ע"י שליח דהתם א"ל דין שליחות ואף שאין שליח לד"ע מ"מ הרי הוא זוכה במעות של המודר ודבר זה דומה קצת למ"ש הש"ך בס"ק כ"ב ועדיין הדבר צריך תלמוד ואיני רוצה להתמהמה בתשובתי:

וע"ד פלפול הנהוג יש ליישב קושיתך ע"פ מה שהעלה המ"ל בפ"ה מהלכו' מלוה בסוף דבריו דפסקו של רש"י הוא דוקא לר' שמא אבל לרבינא אסור לפמ"ש הריטב"א דאף כאן באמר לכהן קדש לי אשה גרושה לא מקרי בר איובא שבאותו מעשה לא עביד איסורא א"כ הכי נמי השליח אינו עושה איסור ואי לפני עיור זה שייך בכ"מ ע"ש ואני אמרתי מקודם שיש לתלות פלוגתת רבינא ור' שמא בפלוגתא שבין תוס' ונ"י לענין אי שייך בשוגג אין שלד"ע שוב מצאתי דברי בנוב"י בשם הגאון מברא"ד ז"ל דרבינא ס"ל דאף בשוגג שייך אין שלד"ע וא"כ לא הוי טעמא משום דברי הרב ודברי תלמוד דברי מי שומעין דזה

לא

לא שייך בשוגג אלא דילפינן משחוטי חוץ וצריך להיות דוגמא דשחוטי חוץ אבל כשהאי גברא אינו בר חיובא אף דהכתי שייך דה"ר וד"ת כיון דעבר אלפני עיור מ"מ לא הוי דומה דשחוטי חוץ ור"ש ס"ל דהוי מכח סברא ובשוגג באמת יש שלד"ע לכן כל היכי דאי בעי עביד אשלד"ע אף דלא הוי בר חיובא כיון דעבר עכ"פ אל"ע והנה הנוב"י כתב להוכיח דאף בשוגג אשלד"ע מהא דאמר רבא את"ל שבר שמאי וכו' ולמה לא נקט דינא לדידן ובשוגג אלא וודאי גם בשוגג אשלד"ע ולפמ"ש לעיל דהדבר תלוי בפלוגתא דרבינא ור' שמא א"כ ע"כ דרבינא ורבא בחדא שיטתא קיימי:

ולפ"ז א"ש דרש"י ז"ל פוסק להלכתא כר"ש וכמו שפסק הש"ך בחו"מ לכן שפיר כתב דמותר ללות ע"י שליח אף דלא הוי בר חיובא לפי דברי הריטב"א מ"מ הרי הוא פוסק כר"ש אבל לשיטתו דפוסק כרבינא דילפינן משח"ח מדקאמר אפילו בשוגג אשלד"ע וא"כ בעי דומי' דשח"ח דהוי בר חיובא באותו איסור ממש א"כ בריבית דלא הוי בר חיובא באמת אסור וא"כ שפיר נקט רבא לשיטתי' ותולה מעותיו בנכרי דוקא דבישראל כה"ג אסור:

הק' שמואל ראזענבערג.

סימן ס"ד

ב"ה אונ"ד ב' ויחי תרס"ד לפ"ק.

שלום וכ"ט הרבני המופלג החרד על דבר ה' החריף ובקי הגביר המפורסים שלשלת היוחסין כש"ת מוה"ר **ברוך בלויא** נ"י ולבנו הבחור המופלא ומופלג החרוץ ושנון מוה"ר **עקיבא** נ"י.

יקרת מכתבו הגיענו והגם שאני מושך ידי מהוראה כל האפשר ואחריות דעלמא לא אקבל עלי אבל הענין הזה הוא פשוט ומבואר וידוע לכל מאחר שעושה שטר עיסקא כנהוג אך מה ברורה לאפוקי בהיתרא שהוא שכר טרחה ושכר ערבות איננו מבין מאחר שרצונו לעשות באופן שנותן מיד מעות ללוה א"כ אין לו עסק עם הבאנק כמ"ע הוא נלוה שלו אי יותר טוב לומר שותף שלו בעיסקא ואח"כ לוה מעלתו מן הבאנק בבטחון שע"ח של הלוה הנ"ל וערבות שלו ג"כ. והנה מעלתו הרגיש בזה באות א' וכתב בזה"ל ואף שאני תיכף ומיד נותן המעות להלוים ודין מלוה יש ג"כ מותר כהנ"ל כוונתו על מ"ש קודם זה שסומך על היתר עיסקא וא"כ מאחר שהוא מקבל מעות מיד מעלתו בתורת מלוה או בתורת עיסק ואיננו מקבל מן הבאנק שום דבר איזה שכר טרחא ואיזו שכר ערבות שייך כאן ע"כ איננו רואה בכאן היתר יותר מאשר כנהוג מקדמתא לעשות היתר עיסקא וע"ד הוועקסל יפה כתב שדי להעיד בחתימות ידו שהוועקסל הוא על אותן המעות שנתן בעיסקא:

וה' ישלח ברכה בכל אשר יפנה כאוס ידידו דורש שלום אב ובן מוקירם כערכם הרב הק' שמואל ראזענבערג.

סימן ס"ה

שאלה להגאון אבד"ק טשאטה יע"א.

אחדש"ת אשאלה ממנו מענה לשון בנדון שיניים שנקבו ונסתמו' בעופרת שלא יתחדש הכאב האם מעכב לענין טבילה והוי חציצה או לא. וראיתי בספר בינת אדם שעה"כ אות כ' דפשיטא לי' שחוצץ ואע"ג שאינו מקפיד ע"כ ונסתמא כל שיש להם כאב אין מקפידין מ"מ כיון דהוי לרפואה ונקרי מקפיד כיון דלא ניחא לי' שיש לו כאב ושיצטרך לכך ותיילי' מנ"ש הש"ך בס"ק י"ד בשם בעה"ג דכוחלת לרפואה שחוצץ וכמו אספלנית מלוגמא ורטי' שחוצצין ובמא"כ אומר אני דל"ד להדדי דמ"ש בה"ג דכוחלת לרפואה חוצץ טעמא בעי וכי מפני דלא ניחא לי' שחלה והולך לרפואה מקרי מקפיד ס"ס עכשיו ניחא לי' בהא ועל ת"ה קשה במן של כסף שהסכימו אחרונים וגם בב"א שם דא"ח כיון שהוא לנוי קשה ג"כ הא לא ניחא לי' שנפלו שיניו והולך להושיב אחרים במקומן וג"כ צ"ל כיון דעכשיו ניחא לי' אינו מקפיד מקרי ומאי דהוה הוה וכ"ת א"כ אספלנית ורטי' וכל הני דלרפואה מ"ע חוצצין צ"ל דדוקא בעושה לרפואה והוא עומד להתרפאות וכ"ש עומד ומצפה מתי תעלה ארוכה ויוכל להסיר הרטי' והכאב וכדומה ועי"ז שפיר י"ל דמקרי מקפיד אבל בכה"ג שאין הסתימה לרפואה שיתרפא עי"כ אף לאחר הסרת הסתימה אלא להגן שלא יכנס הרוח ויכאב ואין שייך לומר בזה כלל שמקפיד ועומד ומצפה להסירה ואע"ג שכתב הלבוש גבי קליעות שער קאלטונים טעם משום כיון שיש סכנה להסיר אינה מקפדת ומשמע לכאורה דדוקא משום דהוי סכנה וכן משמע מאחרונים שם מ"מ י"ל דסכנה לאו דוקא אלא שגבי קליעות הנ"ל כן הוא באמת ואם נאמר שמ"ש שמטעם סכנה אינה מקפדת ע"כ צ"ל שהוא מפני שאם אין בו סכנה א"א להחליט שכל מי שיש לו כאב או חולי הנ"ל יתרפא ולא יקפיד על הקליעה הנ"ל אלא במקום שיש בו סכנה הוא בגדר אנן סהדי וכ"ז לא שייך אלא בקליעה הנ"ל שיש בו גנות והקפדה יתירה אבל בהני סתימות מהי תיתי כחוש שנוח לו לאדם לסבול צער וכאב גדול של השניים מלסתמו בעופרת האי אין בו לא גנאי ולא שום צער בנשיאתו ואדרבה נ"ל דמעיקרא אין לדון ע"ז כלל דפשיטא אללי שהוא מיעוטו שאין מקפיד ואע"פ שנמצאין בני אדם שאין מניחין לעשות לעצמן כן אין זה מפאת שמקפידין על נשיאת סתימה זו שאין בה ממש אלא שהעשיי' אין נוח להם ואין מושלי' ברוחם ללכת לרופאים לסותמן או משום שאין ברור אצלם אם יועיל או מצד הטיפול בשעת עשיי' אבל אי נעשה כבר לפענ"ד אין אדם שיקפיד ע"כ ויצוה דוקא להסירו ומאיזה טעם אפילו אם לא היי בו איזה הגנה ותעלה מ"מ אין מקום להקפיד

בכך

בכך ולפי דעתי אין שייך לומר שמקפיד אלא אם מקפיד להסירו אף אחר שכבר נעשה אבל אם אח"כ אינו מקפיד אלא שלכתחלה אין נוח לו בטרחא לעשותו וכדומה בזה לא נקרי עדיין מקפיד:

ועוד נ"ל בזה מקרי ג"כ לנוי שהרי ע"י הסתימה משתמר השן ואינו מתקלקל יותר ואילולי זה הי' נאבד או שהי' מוכרח להוציאו נמצא שהוא לנוי והרי בשן תותבת מה"ט אינו חוצץ מטעם שהוא לנוי והא עדיפא שמשמר השן עצמו מלהתקלקל ואין להקשות מהא דכוחלת לרפואה שחוצץ אע"פ שיש בו צד התנאות ג"כ ז"א דאטו כל נשי דעלמא חפצי' בכחל שרק ופרכוס אבל בקיום השנים משתמא כלם חפצי' בו ועוד אפשר שאין הכיחול לרפואה ולהתנאו' שוין במעשיהן. כ"ז נ"ל בסברה בעלמא אבל וכי מפני שמדמין נעשה מעשה. אמנם כן מצאתי דאתא לידי ספר שו"ת שואל ומשיב וראיתי במה"ת ח"ג סי' ק"ח שכתב להתיר בפשיטות ומביא דברי ב"א הנ"ל וחולק עליו להדיא אך לא זכיתי להבין דבריו שכתב שהוא מטעם שכיון שי"ב סכנה משתמא אין מקפיד בדבר ותומך דבריו במ"ש שכל שהוא מן השנים ולפני' מחללין עליו את השבת ונפלאתי מאד דאין זה אלא במכה אבל לא במיחוש והוא מפורש יוצא בשו"ע ובדברי הפוסקי' ולע"ג:

(ועי' תשובת נטע שורק יו"ד סי' ס"ו).

סימן ס"ו

עי' שו"ת נטע שורק תאה"ע סי' ו'.

תשובה להגאון מו"ה שלמה עהרענרייך נ"י
(כעת הוא אבדק"ק שימלוי).

אחדשה"ת וברכת מז"ט יזכה עם זוגתו הרבנית תחי' לגדלה ואת יתר בניו ובנותיו הי"ם לכל טוב וישמח בי"ח הנני שולח בחזרה את המכתבי' ואיננו רואה במכתבו השנית שום פקפוק על ההיתר שיצא מפי הגאון דטשאטע זצ"ל כי אם על מה שמחליט שאסור לשמש בלי מוך משום ונשמרתם לנפשותיכם ומשום דמדברי החת"ס לא משמע לי' הכי אמת הדבר דלא משמע הכי לא מחת"ס ולא משו"ת אמרי אש אעפ"כ יש לפרש דבריהם דאם לא תרצה למיעבד הכי יהיו פרשו זמ"ז ואין כדאי בקצת משמעות לדחות דברים המיוסדים על אדני פז הן אמת שגם אני פרשתי דברי הראשונים בשמ"ק דלפי האמת סברי רבנן דאינה מחויבת לשמש במוך וגם אינה אסורה בכך אבל הוקשה הדבר בעיני מאוד מנ"מ אי איכא סכנה הרי היא מצוות על כך ואם אין כאן סכנה יש כאן איסור ואי מותר לסמוך על הנך במקום סכנה מאי קשה להרא"ה ז"ל מעיקרא ונדחקתי הרבה למצא מקום בזכרוני שמותר לעבור על ד"ת מפני הסכנה ורשאי להחמיר ע"ע כענין ר"ע בבית האסורים שכ' תוס' ומחמיר ע"ע הי' והוא דחוק אחרי אשר ראיתי תשו' הגאון הנ"ל ז"ל הבנתי מתוך דבריו שכוונת הרא"ה ז"ל כך הוא בקושיתו או ס"ד דר"מ וחכמים לא פליגי אי יש סכנה ועכ"ל דכ"ע ס"ל דאיכא סכנה א"כ מ"ט דחכמים שאסרו אע"כ בהא פליגי אי מחויבת בכך והיינו אי מקרי סכנה או לא וחכמי' ס"ל דליכא סכנה א"כ שוב לדידהו אסורה לשמש במוך וא"ש טפי ומה שתפס מעכ"ת ע"ז דמה יענה לשיטת ר"ת דמותרת לשמש במוך אח"ת ואעפ"כ אינה מחויבת משום דלא מקרי סכנה והא דמותרת בכך הוא משום דאשה אינה מוזהרת על השחתה אבל לשיטת הרמב"ן וסייעתו דאשה ג"כ מוזהרת ואי ס"ד דאעפ"כ הנך ג' נשים מותרת ע"כ צ"ל משום דאיכא סכנה א"כ מחויבת הן בכך ומדאזיא לרבנן דאינה מחויבת ע"כ דליכא סכנה וממילא אסורה ג"כ וצדקו דברי הגאון ז"ל. עכ"פ לדידא אין נפקותא אלא לענין ג' נשים אי לרבנן מקרי סכנה אבל דבר זה מפורש יוצא מדבריהם דהיכי דאיכא סכנה גמורה ר"ל מותרת לשמש במוך לרבנן ג"כ ואינם צריכין לפרוש ולא להתגרש ובזה רואה אני את דברי כ"ת נגד ספיקו של רע"א ז"ל שחשש לאסור משום דברי הרמב"ן ורא"ה ונמ"י דהרי לדבריהם עכ"פ במקום סכנה מותר אף לרבנן והגם שהגאון המשיב ז"ל חלק על דברי מעכ"ת נ"י בזה היינו בפירוש הראשונים אבל עכ"פ היכי דיש באמת סכנה ע"כ לומר דס"ל להרמב"ן וסייעתו דמותר וההיתר הזה לפענ"ד ברור מאוד הגם דמאן ספין להכריע נגד הגרע"א אבל מאחר שחמדת שלמה וחת"ס ואמרי אש שו"ת והגאון מטשאטע ז"ל מקילים במקום חשש סכנה והפרישה על שנים רבות קשה ג"כ לגוף ונפש רואה אני את עצמי מוכרח להורות הלכה למעשה להקל באופן שכתב מעכ"ת נ"י:

והנה מה שכתב הגאון מטשאטע ז"ל לדמות הדבר למילה בשבת היכי דאיסתפק חמימי כמבואר במכתבו אינו עולה בדמיונו יפה דמצות מילה מוטל על קרקפתא דגברא ואינו תלוי' ברצונו כלום הרי הוא מחוייב לקיים עכשיו המצוה ואי יצטרך לחלל שבת אח"כ מפני הסכנה יחלל מפני פק"נ אבל בנ"ד לגבי מצות עונה אי אמרה לא בעינא מי איתי' לעשה כלל ומחויבת למחול על עונתה כדי שלא תסתכן ולא [תצטרך שמוך] על התירה וכענין שכ' תוס' בכתובות דף מ' ד"ה אי אמרה. אבל עכ"פ הראי' מהפלגת הספינה ג' ימים קודם לשבת אפילו לדבר הרשות היא ראי' גמורה ואע"ג שהמג"א סי' רמ"ח ס"ק י"ד הביא בשם ריב"ל דהיכי דיודע וודאי שיצטרך לחלל שבת אסור מ"מ מדבריו שבס"ק כ' משמע דלא חש לגמרי לזה אלא שמה"ט אין להקל בהליכת שיירא סמוך לשבת וליחשב הכל לדבר מצוה עי"ש. ולפי מה שהוכחתי לעיל דהראשונים המובאים בשמ"ק ס"ל דבמקום סכנה מותר לשמש במוך הרי דס"ל דאפילו יודע שיצטרך אח"כ לעשות איסור מפני פק"נ א"צ לפרוש ע"כ דס"ל כפשטיות הש"ע שם ואי משום דברי מהריב"ל יש לנו סיוע מדברי ר"ת וסייעתו שאין כאן איסור כלל והיות לא אמנע מלהציע לפניו שלפי דעתי הי' נראה ג"כ לחלק

אותו

אותו חילוק שראיתי אח"כ בתשו' הנ"ל היכי שאין הזרע או הגוף ראוי להריון התירו הרמב"ן וכו' אבל היכי דהזרע והגוף ראוי לקליטה אף דקמי שמיא גליא שלא תתעבר מ"מ שייך בזה השחתה ואין ראי' ממש"כ תלמיד הרשב"א דהתם כיון דרבנן סמכי על זה לסלק הסכנה דודאי היא שלא תתעבר או קרוב לוודאי א"כ אין גוף זה ראוי להריון יהי' מכח הטבע או השגחה הכל חד היא כיון שידעינן מעיקרא שיש כאן סיבה מחייבת שלא תתעבר אבל בסתם אשה אין אנו יודעין מעיקרא סיבה המונעת ההריון ואי אפי' לא תתעבר אכתי אפשר שעכשיו עדיין לא נתחדשה הסיבה ועדיין ראוי' היא לכך:

וכשאני לעצמי עלה בדעתי אולי נוכל למצוא ש"ק באופן זה דהנה וודאי פשיטא מילתא דאותן השיטות שהתירו השחתת זרע באשה שאינה ראוי' להתעבר ה"ה כשאינה ראוי' להוליד וולד של קיימא והוא הטעם לע"ד א"כ כיון שהאשה היא מסוכנת להריון ולידה א"כ גם הוולד באותה סכנה והדר הו"ל ס"ס ספק אי יש איסור לאשה בהשחתת זרע ואת"ל הקורה דלמא אשה זו אינה ראוי' להוליד וולד של קיימא מפני חולתה ולא שייך באשה זאת עכ"פ איסור השחתה. ושוב לא קשה ג"כ מתוס' ב"ק שהובא בתשו' הנ"ל זצ"ל והנה הגיע לנו ס' חמדת שלמה וראיתי דרכו בקודש ג"כ קרוב להנ"ל דחכמים לא אסרי אלא משום דס"ל דהני חששות רחוקות אבל בחשש סכנה גמורה מודי' דמותרת אלא שהיא מתיר אפילו בשעת תשמיש ובזה אין אנו רשאין לפסק נגד כל הני רבוותא עכ"פ דין היוצא לי שנראית לחלק בין פ"כ למסוכנת ממש עכ"פ ס"ל בפשטות דאין צריך לפרוש ולהתגרש:

סימן ס"ז

העתק המכתב אשר קבלתי מכ"ק אדומו"ר זצ"ל זיע"ע ועכי"א.

ב"ה או"ד ארבעים למב"י תרפ"א לפ"ק.

שלום וכ"ט לאהובי תלמידי החביב עלי כבן הרבני האברך מופלג בתורה ויראת ה' טהורה החרוץ והשנון וכו' מו"ה **יצחק אהרן קאלפוס** נ"י.

מכתבך קבלתי בזמנו ואם אמנם היות טרוד מאוד מלבד טרדת התלמידי' הנה הבנים גם בטרדת הבונים העוסקים בבנין בהמ"ד שלי כידוע לך אעפ"כ לאהבתך הכני דוחק את עצמי להשיב מהר על שאלתך בקיצור נמרץ והעולה על דעתי בהשקפה ראשונה קשה לסמוך בכ"ד על מה שהקילו האחרונים בענין זה כי יסוד התרי' אלו דאין בזה משום חבלה הוא משני טעמים או מאחר שיש סכנה להסירה דומה למ"ש ברמ"א ס' קנ"א ס"ו בקליעת שערות דלא חיילי והיתר שני מכח מ"ש דהוי כמו בלוע וא"ל אפילו ראוי לביאת מים, ולפי מ"ש במכתבך נראה דבכ"ד א"ל להיות הטבעת קבוע שם רק זמן מה כמו ד' או ה' חדשים ואח"כ אפשר להסירו ע"י הרופא ולא כנשים שהוכו במכת השבר שנשאר שם לעולם זולת בשעת לידה וא"כ אין זה דומה לשערות הקליעות ולא למ"ש האחרונים בכעין כ"ד דהם איירי דמתיאשת להסירה לעולם ובע"כ מקרי מיעוט שאינו מקפיד, ולסמוך על טעם בלוע לחוד א"א כי אין זה דבר ברור ויותר נראה שאין זה מקרי עדיין בלוע כפי מ"ש במכתבך שהיא מרגשת קצת באצבעה וקרוב הדבר שאין זה למעלה מדישת השמש שהרי כ' הב"י שע"פ הרוב אין מגיע אצבעה לשם ע"כ לא מלאני לבי להקל כעת עדי אקח מועד לעיין עוד היטב אולי יהי' ה' עמדי ויוליכנו מדרכיו ונלכה באורחותיו ואם יעלה בידי איזה היתר דלא להוי חלילה אזי כדבר ג"כ מענין הפסק טהרה ובדיקת נקיים ומלבד כל הנ"ל הנה כל מה שנכנסו הפוסקים בפרצה דחוקה היינו דוקא היכי שאין לה תקנה עולמית אבל בשביל איחור זמן מה קשה לסמוך כ"א על היתר פשוט וברור, ואעפ"כ אם לאחר עיון היטב יהי' לבי סמוך על איזה היתר אכתוב לך אי"ה. ובעל הרחמים ישלח לה במהרה רפואה שלמה תתחזק ותתאמץ ותזכו להבנות במהרה כעתירת אוהבך הנאמן דשו"ט:

סימן ס"ח

שנית בענין הנ"ל.

ב"ה או"ד ה' נשא תרס"א לפ"ק.

שלום וכ"ט לאהובי תלמידי לנגידי האברך המופלג החרוץ ושנון זית רענן ירא וחרד על דבר ה' כש"ת מוה' **יצחק אהרן** נ"י.

כאשר ראית בעיניך ביום א' טרדותי כל היום כלו כן הי' גם ביום ב' וג' מבקר עד ערב תמיד ולא הי' לי פנאי לעיין אף רגע א' עד יום אתמול אבר כפנתי ועיינתי קצת בענין שאלתך והיות כי גם עתה אני מוטרד מאוד וכמה בני אדם עומדים לפני ע"כ אשיב בקצרה מה שראיתי בשו"ת כ"ש מורי הגאון זצ"ל ליד להקל ברטי' שצריכה להיות כמה חדשים וא"א להסיר בתוך משך זמן זה מטעם שכל שהוא לרפואה אינו חוצץ וקהם רטי' שאני שדרכו להסיר בכל פעם לראות אם נרפא הנגע וגם כיון שיש צער גדול להסיר עד שהוא כמעט מן הנמנע מקרי אינו מקפיד וראייתו מנבלת חטין ואף דשם יש מתירין היינו משום לא פלוג יעו"ש מה דלא שייך ברטי' הנ"ל וכ"ד שהוא ג"כ לרפואה ויש צער גדול ולא צער בלבד אלא חשש סכנה להסיר אינו חוצץ אף שהוא לזמן, והגם שמורי הגאון ז"ל נמנע מלעשות מעשה בזה מפני שמ"כ בס' תשובה מאהבה שפסק להחמיר מ"מ מאחר דמסתבר טעמי' והא עדיפא דסכנה להסיר ודמי קצת ג"כ להא דקאלטניס ועוד דשם איירי במקום גלוי וכאן בבה"ק דלכונה פוסקים ל"ה אלא מדרבנן ואולי דהוי ג"כ בלוע יש להקל יותר. וגם הרי בשו"ת זכרון יוסף מתיר אף אם הושם הטבעת רק לזמן במקום שיש סכנה להסיר. ואע"ג שיש לחלק בין אם הושם לרפואה ממש וסכנה ללכת ג"כ בלתי טבעת

טבעת הנ"ל, ולא כן בנ"ד לולא שמתאוה להריון הי' אפשר לעמוד בלעדי מ"מ מאחר שהבעל מצווה על פ"ו והאשה עושה מצוה במה שמסייעת לבעל וכמ"ש תוס' ר"פ האיש מקדש דאפילו להתקדש לכתחלה עושית מצוה ומה"ט מכ"ש היכי שכבר נישאת וא"א לבעל לקיים אלא ע"י כ"ל דהוי ג"כ כמו שמוכרחת לזה משום רפואת גופה להתעסק בזה וכיון שיש סכנה להסיר בשעת טבילה יש להקל ג"כ כמו בנדון דשו"ת זכרון יוסף מ"מ מאחר שהוראה זו מחודש היא ולא ראיתי ענין זה ממש בספר ע"כ תצטרף עמי עוד רב אחד בר סמכא, ואם עשית כמבוקשי ושאלת את פי הרה"ג מאקן נ"י פשיטא שיש לסמוך וא"צ לדידי ולמטלטעתי:

ואל תתמה עלי מה שכתבתי כ"כ בקיצור נמרץ מפני שגם בכתיבת מכתב זה הוכרחתי להפסיק פעמים אין מספר. וה' יחזיק אתכם ויפקיד אתכם במהרה בזש"ק לחיים ולשלום ותצליח בכל אשר תפנה כאוכ"פ ונפש אוה"נ דשו"ט:

סימן ס"ט

(א) **על** מה שהביא הרא"ם ז"ל בפי' התנוקת שכתב הראב"ד ז"ל דהאידנא לא סמכינן אבדיקה זו ועוד אפילו ידוע לן שמן הצדדים הוא הרי בנות ישראל החמירו ע"ע שאפילו רואות ט"ד כחרדל יושבת ז' נקיי' וכתב הרא"ם ז"ל לא ידעתי אנה רמיזא גזירה זו וכ"ז לא אמר אלא בסתם ראי' אבל בידוע שמן הצדדים לא וכו' ע"כ והוא באמת תמי' מה שייכות יש לחומרת כ"ז עם בדיקה זו אי מן הצדדים או מן המקור הי' וכבר האריך הכו"ב בזה בתשובותיו לפרש דברי הראב"ד בדרך פלפול. ולפענ"ד נראה לפרש כוונתו ע"פ מ"ש הרי"ף בפ' דשבועות דתקנת ר' בקוירא תשב שבעה והוא כיון דאימעוט רבנן דהוי בקיאי בהכי וקלשא דעתייי ולא הו' יכלי לאפרושי בין דם טמא לדם טהור וכו' אתו רבנן דלמא מחלפי דם טמא לדם טהור ועבדן ואתי לידי איסור, כרת דהא אפשר דהוי כל מה דחזי בשיתא יומי טהור וליכא טמא אלא הך דחזיא בשביעי לחוד וצריך למשלם עלה ז' יומי וכו' עכ"ל. וסובר הראב"ד דכיון דתקנות ר' ור"ז הוי משום שלא נצטרך לחלק בין דם לדם א"כ אם נאמר איזה מין דם באשה טהור א"כ אשה שתהי' רגילה בכך אף שלא בש"ת נצטרך לחלק אלא בין דם לדם וזה לא רצו חכמים וחששו לטעות בא' מן הפעמים שהרי אפי' באותא דדמא שמקור לחכמים יודעי' העיתים ואעפ"כ לא סמכו על עצמם והתקינו מה"ט החומרות הנ"ל מכ"ש ענין זה מתי הוא מן הצדדים ואיזה מן המקור למקור לנשים בוודאי שלא נסמוך על זה. ושפי' קאמר שאפי' ידוע' שהוא מן הצדדים לא נסמוך ע"ז שהרי בנות ישראל החמירו וכו' והוא משום לחלק בין דם לדם וא"כ א"א לטהר שום דם היוצא ממנה דאיכא למיטעו:

(ב) **וראיתי** בחתן סופר באיזה תשובה מביא קושי' בשם זקנו הגאון רע"א זצ"ל אמאי דפרך הש"ס בקידושין ע"א ל"ל יכיר שהוא בכור איבעי' יהיב לי' במתנה והקשה הגאון ז"ל דאכתי נ"מ לענין חזרה ביובל דמתנה אליבא דחכמים בבכו' נ"ב דקיי"ל כוותי' הדרא ביובל וירושה אינה חוזרת אפי' ירושת פ"ב דבכור ואני לא אבין ולפענ"ד מעיקרא לק"מ דהגע בעצמך אב שמעיד ע"ע שחייב לפלוני מנה באופן ובנוסח שאין כאן שום טענה לפטרו האם יאמרו בניו אל אבותם אין אנו מאמינים לך שאתה חייב לו ויגבה מקרקע זו ואי משום דמצי ליתן במתנה אכתי יאמרו לא מוטב שיתן מתנה לכל מי שירצה ויחזור לבנו ביובל ממה שיגבה חובו ממנו שאין זה חוזר אצלינו זולת בפדיון דמי' אם הוא לא נשלם עוד כדי חובו הא פשיטא דנאמן דוודאי אדם נאמן על שלו יותר מק' עדי' ומה שחב ליורשין סד"א דהוי חב לאחרי' ע"ז קאמר דכיון דמצי יהיב לי' במתנה עדיין שלו מקרי אף שאנו דנין עתה על מה שנוגע לאח"כ אבל כיון דנכסיו הו"ל בעלי' שוב מצי מוריש לו בתורת ירושה לבנו הבכור ושוב ל"ק דלמה נאמן הא לא מצי יהיב אלא עד היובל דהא פשיטא כיון דעכ"פ מצי יהיב נכסיו נאמן הוא על שלו:

סימן ע'

ישאו הרים שלום חיים וברכה עד העולם לכבוד ידי"נ הרב המופלג מלא פלג החרוץ ושנון מלא דבר ה' זו הלכה כש"ת מו"ה **מאיר כ"ץ** נ"י יושב בשבת תחכמוני בעיר וואלטענדארף יע"א:

יקרתו הגיעני בזמנו והקשה לשאול ממני כי אינני כדאי להכריע ובפרט בענינים כאלה שאין להם כ"כ מבוא בש"ס ובדברי הפוסקים מ"מ לא אמנע להודיע מה שנמצא מפורש בדברי המלקטי' האחרונים קסת הסופר וכדומה ואבוא מן המאוחר אל המוקדם יען כי דבר זה בענין כתיבת תיבת פצוע דכה מפורש יוצא מפי הגאון ב"א זצ"ל שבס"ת שהוא בחזקת כשרות אין להוציאו בשביל שנכתב דכ"א מחזקתו אך אם נמצא בו גם טעות אחרות ברורות שצריכין לתקן אזי אם הוא רוצה לתקן גם טעות זה למחוק את האל"ף ולכתוב במקומה ה"א הרשות בידו ובתיבת אהרון שבפי' תלוה כבר הלכו בו נימוסות זה אומר בכה וזה אומר בכה ודעתי הי' שלא למחוק ולכתוב אבל אכן בעל קסת הסופר שליט"א כתב שם במקומו כי יש להורות גם בזה כאשר הורה זקן תשוב' בית אפרים הנ"ל במלת דכ"א שאם נמצא גם טעות ברורות יש לתקן גם תיבת אהרון ולפענ"ד אין הנוסחים שווי' והרואה יראה שכמה וכמה גדולי אחרונים שבסוף ספר מסורת סייג לתורה כלם פה אחד להניחם כך מלא ו' ונוסף לזה שכתב מעכ"ת אשר לא ראיתי בעיני ולא הובאו דבריו בליקוטי' והנה נוספי' על האחרונים ומוסיפים עוד יותר הנך גדולים ומקובלים שכך ראוי וכך נכון לכתוב מלא האף שאינו נמשכים אחר הרמ"ה והוא

כ'

כ׳ חסר מ״מ דינו לכתוב לכתחלה כדבריו נגד כל הני הכרעות והוראות שבקדושה ולא בדיעבד גם נראים לי נכון מאוד ומתקבלים על השכל היטב דברי הרמ״ה ז״ל הובאו דבריו בספר מנחת ש״י שבתיבת דכא מה שנכתב בא׳ הוא ע״פ טעות סופר שהי׳ כי פצועא ה׳ וטעה הסופר וכו׳ מציעא ה׳ והוא דבר המתקבל ביותר דאי ס״ד דסימנא איתנה מציעא ה׳ עדיין. צריך סימנא וסימנא דילמא איפכא קאמרינן בתראה ה׳ א״ו פציעא ה׳ והוא סימן מובהק דאות א׳ הוא שלם ואינו מחותך לשנים ואות ה׳ הוא פצוע ע״פ ש״ס מנחות כידוע אשר ע״כ ראוי לתקן ולכתוב ה״א אבל בתיבת אהרו״ן דמחלוקת ישנה הוא הי׳ כלפענ״ד דלא תגע בו יד אף שנמצא בו טעות בלא״ה גם הגאון מלבוש זצ״ל כדפסו דבריו בהקדמת ספר קה״ס כ׳ שתם להניחו כך מלא וטעמו משום דיתר אין קפידא כ״כ כמ״ש בבאה״ט בשם הגאון מהר״ל מאד ז״ל ויפה העיר המחבר קה״ס על דבריו דדבריו נאמרו לענין שלא להוציא אחרת אם נמצא תיבה יתירה בשעת הקריאה משום פלוגתת המחבר והרמ״א והב״ח שם באו״ח סי׳ קמ״ג ובחסר כדי שלא לקרות ע״פ מוציאין אחרת אבל לא ביותר אבל לענין כשרות הספר תורה מאי חילוק בין חסר ליתר והאמנם מ״ש המחבר הנ״ל על דברי באה״ט במה שלמד יתר אות מיתר תיבה לפענ״ד לק״מ דוודאי אין כוונת הבאה״ט לאות יתר נח נסתר דבכה״ג הוי כמו חסרות ויתירות דבלא״ה אין מוציאין אחרת כמבואר ברמ״א שם להדיא וכוונתו על חסר או יתר אות נח נראה ואז שפיר יש לחלק בחסר אות בתחלת התיבה או בסופה צריך לקרות ע״ה וביתר בכה״ג אין צריך לקרות ע״ה. אך דברי הגאון מלבוש כפלאו ממני גם לשונו אינו מובן כלל מה זה שכתב דיתר אין קפידא כ״כ הלא מודה הוא דיש קפידא גם ביתר וספר תורה שהוסיף בו אות אחת פסול וכמפורש ברמב״ם ורק שאין הקפידא כ״כ לא ידעתי פירוש לדבריו גם הביא ראי׳ לדבריו מש״ס זבחים דף י״ח ה״א חיסר אבל יתיר לא קמ״ל הרי דצריך קרא ליתיר גם ע״ז הניף ידו המחבר דהך דזבחים אינו ענין לחסר ויתיר שבס״ת ובלא״ה איני מבין התם לא מוכח רק דצריך קרא ליתר ואינו נלמד מחסר אבל אי אית לן קרא תו הוי פסול ג״כ כמו חסר והכא כיון דמודה שגם יתר אות במקום דליכא פלוגתא פסול בלי שום חולק א״כ מאי ראי׳ שהביא והרבה נתקשיתי בזה. ואולי יש לכוון בדעת הגאון דס״ל דעכ״פ יש חילוק בין פסול חסר ליתר דחסר אין הס״ת בשלמותו לפנינו כלל אבל יתר איננו רק פסול מצד אחר וכמו אינו מוקף גויל שלא נכתב בדקדוק פרטי דיני כתיבת ס״ת אבל הס״ת הוא בשלמותו וע״ז מביא ראי׳ שלא נאמר דיתר כבטול דמי והו״ל יתר כחסר וע״ז הראי׳ שפיר מהתם שלא נלמד מחסר וצריך קרא אחרינא ליתר הא קמן דלאו כללא הוא דיתר כחסר בכ״מ ודעת הגאון הנ״ל דחסרון בגוף הספר הוי קפידא יותר מאשר נכתוב שלא בדיקדוק דיני ס״ת גם אפשר דחסר מפורש מתורת ד׳ תמימה בלי שום דרש ויתר הוא מהלל״מ דמקרי ד״ש להרמב״ם כל מה שנלמד בי״ג מדות (גם אין זה ברור שאין פסול יתר אלא מדרבנן בעלמא). והנה כ״מ שאנו מתקנים ממלא לחסר או איפכא היכי דאיכא פלוגתא יש לחוש דלמא אדרבה הלכה כאידך ואנו גורמים פסול וקלקלתו תקנתו רק דקיי״ל כהך שיטה ואין חוששין לזה עכ״פ בהך אהרון כיון דהרבה פוסקים ס״ל דצריך להיות מלא אף דלכתחלה קיי״ל כאידך שיטות מ״מ אין לשנות הספר בשביל כך כיון דהרבה שיטת סוברים כן. ויותר יש לחוש שנעשה בידים חסרון בספר לאידך שיטות שהוא יותר קפידא ונאסר כניח הס״ת כך ויהא יתר לפוסקים דס״ל דצריך חסר כך נ״ל לכוון בדבריו שלא יהי׳ דבריו נפלאים כ״כ גם דעת בעל המנהיג המובא בב״י סוף סי׳ ל״ו שסובר באמת דיתר אין קפידא אין לדחות לגמרי אף שכ׳ עליו הב״י שטעות הוא בידו והפוסקים לא פי׳ כן סוגי׳ דמנחות ובוודאי דברי הב״י ברורין וקיימין אבל אין תימה כ״כ על הפוסקים הנ״ל שלא הי׳ כן דברי הגאון דלדבריהם קשה מאי חילוק בין חסר ליתר הלא גם ביתר איכא חשש מיחזי כמנומר דע״י שמוחק המיותר צריך לשנות האותיות הנשארים שלא יהא נראה כב׳ תיבות וגם אם אין מקטין או מרחיב הכתב מיחזי כמנומר כדמוכח מש״ס גיטין דף כ״ו ע״ב וק״ל והיינו הוא שהכריחו לפרש דברי הגמ׳ כפשטן דיתר אין קפידא או אולי הוא מדרבנן ואין גונזין אותו בשביל כך ואף דלא קיי״ל כוותי׳ נגד כל הפוסקים החולקים עלי׳ עכ״פ חזי לאצטרופי בהדי הנך דס״ל דהך אהרון מלא. והבנתי ממכתב מעכ״ת שאין אתו ספר קה״ס לכן אעתיק לו א״ה בשולי המכתב את כל דבריו בהך ענינא ומ״מ יבחר:

ומה שהשמיט הסופר מלעשות פ׳ פתוחה אצל ויכלו לפענ״ד נראה כיון שנמצאו כמה טעיות ברורות ומוכח דלאו ספרא דייקנא כתבי׳ יש לתלות בט״ס והכלל תולין במצוי ובהאי ספרה יותר מצוי הטעות מאשר מצוי פלוגתא בענין הפרשיות יותר על מה שכתוב בספרים מקדמת דנא וגם אם הספר הזה אינו ישן נושן מאוד קשה לומר ששינה מסדר הפרשיות בכוונה ע״פ איזה גדול יען כי פ׳ זו הוא בנמצא בכל ס״ת שבידינו אילו מצא איזה גדול א׳ אפי׳ הי׳ זה מאה שנים מקום לשנות ע״פ איזה מסורה וקבלה לא הי׳ משנה אם לא נתיעץ בזה מקודם עם גדול הדור המפורסמים בזמנו שחברו הוראותיהם בספרי׳ והי׳ נמצא מזה איזה רמיזא באחרונים וכל כי האי מילתא אזלי׳ בתר אומדנא דמסתברא מילתא. אך אינני כדאי להורות בכה״ג והתיקון הוא פשוט ע״פ הרמ״א והש״ך שם וכן כתבו האחרונים אשר ראיתי בעיני:

ומדי עברי בין בתרי הדברים האלה ראיתי קושי׳ עצומה מהגאון מו״ה **נתן אדלער** זצ״ל על הא דאיתא בש״ע בענין צורות הפתיחו׳ וסתומות שנחלקו הרמב״ם והרא״ש שיעשה אותן אליבא דכ״ע והקשה הגאון הנ״ל דלא פועיל

פועיל כלום בתקנתו שהרי אין אנו יודעים מקום הפתיחות והסתומות אלא מן הרמב"ם שראה אותן בספר בן אשר המדויק מאוד יע"ש ונחזי אנן אם מצא הרמב"ם מקום שהיתה שיטה שלימה פנוי' חשבה הרמב"ם לשיטתו לפתיחה והנה להרא"ש הוא סתומה וכן להיפך. וא"כ איך נעשה אליבא דכ"ע אפשר דקלקל בתקנתו שהרי אם בספר בן אשר הי' ג"כ פתיחה מ"מ א"כ להרא"ש צ"ל שם סתומה ואם ישתדל בכל עוז שיהי' פתוחה אליבא דכ"ע אדרבה מגרע גרע לדעת הרא"ש ואם הי' מניח' כמתכונתו כאשר נזדמן לו לעשות מ"מ פתיחה אזי הי' כשר אליבא דכ"ע דלהרמב"ם הוא פתיחה וכצ"ל לשיטתי' ולהרא"ש הוא סתומה ולדבריו כן צ"ל והוא קושי' נפלאה ובעל קה"ש הטריח ויגע עצמו ליישב קצת ונראה מלשונו שהוא בעצמו לא נתקררה דעתו בזה שכ' רק שלא רצה להניח חילוק מתח"י והרבה נצטערתי בקושי' זו ואחר העיון נלפענ"ד יש"ב נכון בעזה"י דהנה הקושי' הוא כיון דס"ס לא ידע שהוא אליבא דכ"ע דשמא הי' צורה זו ממש שנזדמן לו בספר ההוא א"כ שוא"ת לא לחמיר ולא ליקל. ועי"ז אני אומר דהא ודאי פשיטא מלתא דגם טרם ראה הרמב"ם ספר בן אשר הי' נודעים רובא דרובא מקום הפתוחות והסתומות ואין להעלות כלל על הדעת שקודם הזמן ההוא לא הי' נודע כלל שום הגבלות בכל ריוח הפרשיות והי' מבוכה גדולה זה בכה וזה בכה לא צורת ספר זה כזה הא ודאי לא ס"ד רק שהי' איזה חילוקי דיעות במקומות מיוחדי' כמו שהוא עדיין פלוגתא בפרשיות מיעטות באיזה מקום יש לעשות ההפסק וגם באותן מקומות מיוחדים אם הי' הפלוגתא אם לעשות פרשות כלל אין זה ענין לדברינו רק שאולי ואפשר הי' גם בזה דעות חלוקות כמעט מזעיר דלמקצתן הי' שם פתוחה וקצתן סתומה ועל אותן המקומות סובבי' צירי דברינו וכי בשביל אותן מקומות מועטי' שאפשר לא נעשה אליבא דכ"ע נניח את כל הפתוחות וסתומות מלצאת ידי חובת הרמב"ם והרא"ש גם שניהם ושפיר כתב הב"י שבכל הס"ת יש לעשות צורות הפתיחות והסתו' אליבא דכ"ע וזה יותר טוב מלעשותן אליבא דחד שיטה דעכ"פ ברובא דרובא הפרשיות נרויח שלא יהי' הצורות ההם פסולי' אליבא דחד מנהון ואם אולי אם הי' עושין כאשר יזדמן לו הי' מרויח עי"ז באותן מקומות שיש באפשר איזה פלוגתא בין הר"נ והרא"ש לענין אם צריך פתוחה או סתומה שהי' זה אליבא דכ"ע פתו' הר"נ וסתו' להרא"ש או איפכא וכי ינוח את המרובה בשביל המיעוט ואם נתיר לו שיעשה כאשר יזדמן ספק קרוב לוודאי שכל ספר יהי' פסול אליבא דחד מהפוסקי' ואם ידקדק בכך עכ"פ ברוב המקומות (ובלתי ספק הפלוגתות הי' ממעטת מאוד) יתקנו בכך וגם את המועט אף אם יזדמן לו באופן הנ"ל לא יקלקל לגמרי וכמדומה לי שהוא נכון:

מיהו נלפענ"ד ליישב בנקל דהרי ספרי הרמב"ם הי' גלוים לעיני הרא"ש והוא הביא דבריו בהאי פסקא ג"כ ולא מיבעי אילו ראה הרא"ש ג"כ אותן הספרים [בגלותו ממקום למקום כנודע] בנגס הוציא הרמב"ם הגבלות מקום לפרשיות פשיטא מלתא אלו נזדמן שם פרשה שיטה שלימה שחשבה הרמב"ם לפתיחה ולהרא"ש היא סתומה בלתי ספק הי' כותב הרא"ש שחולק עליו בהאי פרשה מיוחדת כמו שכ' שחולק עליו בצורות ההם א"ו שלא הי' בספרים המדוייקים ההם צורה ההוא מיהו אפשר שהרא"ש לא ראה אותן הספרים ולא מצא מקום לחלוק עליו אך עדיין לק"מ דאם בספרים שלפני הרא"ש הי' איזה חילוק בענין הפתוחים לספרי הרמב"ם הי' ג"כ הרא"ש חולק עליו בהדי' ואין לומר שבטל דעתו בענין זה נגד דעת הרמב"ם יען הי' למראה עיני הרמב"ם אותן הספרים המדויקים זה אינו כיון שידע שהרמב"ם חולק עליו בצורות הפתו' והסתו' הי' לו לחוש ולכתוב דאולי מה שמנה הרמב"ם פרשה זו בין הפתיחות הוא מפני שהי' בספרים שלפניו צורה היא שהיא לפי דעתו פתוחה ובאמת לפי דעתו ע"פ שיטות הגמ' היא סתומה ומדלא כ' הכי מוכח שגם בספרי הרא"ש לא הי' עכ"פ חילוק לענין פתוחה או סתומה ואם הי' איזה הפרש לבין ספר בן אשר הי' רק לענין מקום הגבלות מקום הפרשה אם פתוחה פתוחה ואם סתומה סתומה אבל בין פתוחה לסתומה אין פלוגתא כלל ועל זה ודאי אין לנו לחוש דלמא אילו ראה הרא"ש ספר בן אשר והי' רואה שם שיטה שלימה שהיא פתוחה לדעתו ובספריו הי' שם סתומה שהי' מגיה' ספריו ג"כ ע"פ ספר בן אשר והי' עושה אותו פתוחה דדלמא לאידך גיסא ע"כ הי' מבטל דעתו נגד דעת הרמב"ם והי' רואה בעליל שצדקו דברי הרמב"ם גם בענין הצורות וגם ישוב זה נ"ל נכון בעזהי"ת:

סימן ע"א

שלום וכ"ט לידידי ידיד ה' הרב הגאון המפורסם צדיק תמים במעשיו כקש"ת מו"ה **פנחס כ"ץ שטיינער** נ"י אבדק"ק אילאק יע"א:

מכתב קדשו הגיע לכאן בעת שהייתי מוטל על ערש דוי בע"י וגם היום אחר אשר קמתי ממטתי בעזהי"ת עדיין ראשי ואברי כבדים עלי אך היות מצותי' עוברת עלי לא אוכל לסרב וע"כ יהיו דברי מועטים כהדר"ג נ"י מסתפק אם יש לעשות מעשה כפסק הש"ע בסי' רצ"ד סעי' ט"ו למכור פירות שני ערלה קודם שבאו לעולם וספיקתו דמר הוא מפני קו' הט"ז ומפני קו' היד שאול שם וגם הדר"ג מסתפק מפני שבדיניהם מועיל קנין בדשלב"ל וגם מפני שאם יתן שטר הוי כתפוס ועומד וקנה אף בדשלב"ל והנה כל מה שמסתפק בזה הוא מפני שפשוט בעיני הדר"ג נ"י לפרש טעמא דהאי פסקא דכיון שאין המכירה מועיל הוי מעות מתנה כדרך שכתב הט"ז בסיום דבריו

דבריו ובמחצה"ש אומר אני שהטו"ז לא כ' כן אלא כנגד הבע"ד שרוצה לתרץ קושיתו בזה אבל איך אפשר לפרש כן באמת דברי הראב"ד דא"כ למה מקיים דאין מוכר אלא מקום עלים וכו' והטעם בעצמו דמותר משום דמעות מתנה לא מסתבר כלל דק"ש אי לא דנותן לו פירות ערלה לא הוי יהיב לי' מידי:

אך בעיני הטעם פשוט דמתלי' לדיבורי' ונ"ל כאלו אמר בפירוש שמוכר לו העלים ומשעבד לו הקרקע לצמיחתו וכעין שכירות אמנם כן מא־זה טעם מתלי' לדיבורי' רואה אנכי שנחלקו בזה הגאון רע"א עם הגאון בעל יד שאול ז"ל שהגאון י"ש הבין בדברי הראב"ד דמשום דמכירה בדשלב"ל לא מהני ע"כ מתלי' לדיבורי' ועפ"ז הקשה מה שהקשה אבל הגאון רע"א בהגהותיו לש"ע לא ס"ל כן ופשוט בעיניו הטעם מפני שכוונתו לאפרושי מאיסורי מוכר באופן המועיל ע"ד חכמים וע"ש בסי' רל"ד ובסי' ב"ך שמביא ראי' מכאן למכירת בכור ועפ"ז לק"מ מה שהקשה ביד שאול ולא מה שפקפק הדר"ג נ"י:

ועיינתי בתשובת הרשב"א סי' אלף קכ"א והלבוש ממש כמ"ש בנקוה"כ ומ"ב בב"ה בשם כפתור ופרח תוספת דבריו דאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם לא הזכיר שם כלל ואילו גם בספר כפתור ופרח אין כוונתו משום דאין המכירה מועלת אלא משום דאין דרך מכירה בכך ולישנא בעלמא הוא דנקט עכ"פ ע"פ פי' הגאון רע"א אתי' האי פיסקא על מכונה בלי פקפוק וקו' הטו"ז מתורצת היטב בתי' הנקוה"כ דבסעיף י"ג טעם האוסרין בזה משפט השדה בשנה שהוא עובד הוא אוכל מ"מ מאחר שקרקע והעלים שייכים גם באותו שנה לישראל ולא נעשה שום קנין למכירה או לשכירות הו"ל כמחליף איה"נ אבל בסעיף ט"ו מאחר דמתלי' לדיבורי' הו"ל כמכשיר ממש:

הק' שמואל ראזענבערג.

סימן ע"ב

וע"ד שאלתו חדא דאתי מכח תרין בענין פדיון הבן שהאב מחמת אבילות אינו יכול להיות במקום התינוק אם מותר לפדותו בתוך זמנו מחמת ספיקו של ד"מ סי' ש"ה או יש לסמוך אחזקת חיי התינוק ועוד כיון שאינו נכון לעשות לאבל ברכת שהחיינו כדין שאבי הבן מברך שהחיינו וכו' א"כ כיון שאינו יכול לעשות המצוה כתקנה שלא בברכה א"כ מוטב לעשותו אף שלא בזמנו או דלמא אשהי' מצוה לא משהינן את"ד. הנה על הראשון כבר מבואר בשו"ת חת"ס סי' רל"ד והביא מעשה רב בשם מורו הגאון מו"ה נתן אדלער זצ"ל שהורה הלכה למעשה דמותר לסמוך אחזקה דאתי' מכח רובא דרוב נשים בני קיימא יולדות ע"ש באורך:

ועמ"ש דהוא מצוה שלא כהתקנה לדעתי אף שלא בברכה כלל אין זה מצוה שלא כתקנה דקיי"ל שאין הברכות מעכבות ומה גם ברכת שהחיינו ובפרט בנידון דידן העלתי דאם הוא עצמו אינו יכול לעשות הברכה אז הכהן מברך תחתיו והאב יצא בברכת כהן וכאלו הוא עצמו מברך דהנה בשלהי מס' פסחים בבעי דר"ש פשיטא וכו' שהחיינו וכו' שתים והלכתא אבי הבן מברך שתים ע"כ כשנדקדק תחלה נ"ל להקדים הא דפשיטא דעל פדיון הבן אבי הבן מברך ועוד בע"ש מברך שתים ל"ל שתים הלא מהראשון לא קמיירי דפשיטא לא הו"ל רק אה"ב מברך ועוד ל"ל לפסוק הלכתא כיון דפשיט לי' כן וי"ל דלכאורה קשה לי על עיקר האיבעי' מה הוא דיודאי יותר מסתבר שהכהן מברך דקמטי' הנאה לידי' דשייך טפי ברכת שהחיינו במי שנהנה מעשייתו ומי שעבד המצוה דעוד בזה מצינו פלוגתא במצוה שלא קבע זמנו אי מברכין עליו ברכת שהחיינו או לא אמנם י"ל דהאיבעי' הוא משום דבאמת יש להסתפק גם לאידך גיסא ע"פ מתני' דברכות דף מ"ב ע"א היו יושבין וכו' והוא אומר על המוגמר ואע"פ שאין מביאין את המוגמר אלא לאחר הסעודה ופי' רש"י שהתחיל בברכות אחרינא גומרן וא"כ כאן נמי כיון שהאב התחיל בברכות פדיון הבן גומר גם הוא ברכת שהחיינו ע"כ מסתבר שהאב מברך ובזה מדוקדק שפיר מה שהקדים לצורך האיבעי' דפשיטא על פה"ב אבי הבן מברך דלולא זה לא הי' איבעי כלל דודאי יותר מסתבר שהכהן מברך רק יען שהאב מברך בלא"ה על פה"ב מזה מסתעף האיבעי' שהאב יגמור גם ברכה אחריתא ועי"ז פשוט שפיר שמסתבר שאבי הבן מברך שתיים דוקא ור"ל יען הראשונה מברך גם השנייה והעולה מדברינו דעל האב אינו מוטל רק אם מברך הראשונה אבל באופן שאינו מברך על פה"ב כגון שפודה ע"י שליח דאין כאן ברכה כלל כמ"ש הלל"ח בסוף פסחים באמת הכהן מברך דקמטי' הנאה לידי' וזה שמסיים שם והלכתא שאבי הבן מברך שתים אבל במקום שאינו מברך שתים אינו מברך כלל דאז חוזר הברכה אל הכהן ולפי דברינו לא הוי בנידון זה מצוה שלא כתקנה בלא ברכה דכיון שאין האב יכול לברך מחמת אבילות אז הכהן מברך תחתיו ומדלא קבעי ג"כ אי שניהם מברכין ע"כ דהא פשיטא לי' דאין שניהם מברכין דחד יצא בברכת חבירו רק האיבעי הוא מי המברך וכיון דהאב יצא ג"כ בברכת כהן וודאי הוי' מצוה כתקנה. אלא דבאמת בנידון זה אין צריך לכל הנ"ל דבאמת גם האב בעצמו יכול לברך שהחיינו בכ"ד ע"פ מ"ש בשו"ע סי' תקנ"א ובמג"א ס"ק מ"ב ות"ד דהא דאסור לומר בת"ב שהחיינו טעם האיסור כיון שזמן ההוא זמן פורעניות הוא אבל אין הטעם משום אבילות דהא לא מצינו שאבל אסור לברך שהחיינו וכו' ביד אפרים וז"ל שמעתי בשם גדול אחד שהביא ראי' מסי' רכ"ב ס"ב במת אביו וכו' ולענ"ד נ"ל דהתם שבשעת שמועה אל עליו חיוב הברכה לא יהמנלכה משא"כ הכא דלא מקרי מחמיץ הברכה כיון שנהגו להמתין עד שעת אכילה אין לו לאכול ולברך בשעת אבלו ולפיכך כתב המג"א שלא מצינו איסור בזה ר"ל אף הכא

הכא שאינו מהמין לא מצינו איסור עכ"ל וא"כ בנידון זה שהממין הברכה לעשותו שלא בזמנו דשהיי מצוה לא משהיי. ודאי דומה להא דלעיל סי' רכ"ג ועי"כ נראה להלכה דגם כאן אבי הבן הוא בעצמו מברך שהחיינו ולכתחילה ג"כ דעלי' רמיא:

סימן ע"ג

ב"ה אור"ד ג' שמות תרמ"ה לפ"ק.

שלום וכ"ט לכבוד אהובי ידידי הרבני המופלג החריף וכו' מו"ה **פנחס ארי' כ"ץ** נ"י.

מכתבו קבלתי וכו' ועד"ת אשר בא במי שחל פדיון בנו בש"ק ולמחרת ירע הדרך לנגד אבי הבן ליסע עם אמו לנשואי אחו' אם מותר לעשות הפדיון הבן בלילה מוש"ק אחר אשר כלהו חדשו לגמרי יומי' דעתו להתיר ע"פ הדג"מ באו"ח סי' תקס"ח ותשובת נובי"ת יו"ד קי"א ובס' שערי תורה חולק אדג"מ הנה גם הגאון מהרא"ז מרגליות בספרו מטה אפרים ז"ל כתב בפדיון שחל בש"ק ומאחרו ת"ל לעשות הפדיון ביום והסעודה בלילה כמג"א הנ"ל גם לפענ"ד אין ראי' מנוב"י לנ"ד דהא ודאי גם הנוב"י מודה דפרסומי מילתא עדיף טפי הגם שכותב בטעם המנהג שלא לפדות בלילה מטעם אחר אעפ"כ אינו דוחה לגמרי הא' טעמא דהרי מ"מ כתב ג"כ התה"ד דא"א לפדות בעש"ק ע"מ שיחול הפדיון בש"ק יום ל"א ללידתו משום דמה יעשה בסעודה לפרסומי מילתא גם מסתברא מילתא דמתפרסם יותר ביום מאישון לילה ואפילה אלא דנוב"י קאי לענין ת"ל שאף אם ימתין עד יום מחרת א"א לעשות הסעודה ביום אלא הפדיון לחוד. ואיתרע עוד מצד מה שאין הפדיון והסעודה ובתה"ד כ' דעיקר הפרסו' אם הוא דוקא בפ"א לכן שפיר כתב הנוב"י דעפי עדיף לעשות בלילה שלפניו כיון דהסעודה בלא"ה תהי' בלילה לכן מוטב לעשות עכ"פ הכל ביחד דמתפרסם טפי ממה שיעשה הפדיון ביום והסעודה בלילה אבל בנ"ד שאפשר לעשות הפדיון והסעודה יחד ביום המוגבל למה זה יקדים לעשות בלילה כ"ז כתבתי שאין תשובת נוב"י ענין לדברינו אבל אעפ"כ מי שמורה ובא להקדים בלילה בשביל הנסיעה לנישואין שהוא דבר מצוה ג"ח עם החיים וגם מקיים כיבוד אם אין מזחיחין אותו דהרי אין זה יתד שלא תמוט לעשות הסעודה דוקא באופן הפרסום דהרי הת"ד כ' שאין פרסום אלא כשהסעודה בשעת הפדיון ואעפ"כ כתב המג"א בת"ל לעשות הפדיון והסעודה בלילה כבלפענ"ד:

הק' שמואל ראזענבערג.

סימן ע"ד

ב"ה אור"ד ד' בא תרמ"ה לפ"ק.

ועיין שו"ת נהרי אפרסמון חיו"ד סי' צ"ח.

תיתי שלמא רבא וחיי אריכא לכבוד מר ידידי חמדת לבבי ה"ה הרב הגאון הגדול המפורסם ערוגת הבשם סיני ועוקר הרים צדיק כביר כקש"ת מו"ה **שרגא צבי** טענענבוים שליט"א אבדק"ק טשאטה יע"א:

אחרי דרישת שלום תורתו וכל המסתופפי' בצלו ואחרי הודעת שלומינו תלי"ת לשאול ומכביד פר"מ הלכה למעשה אשר נשאלתי בישראל שקנה פרה מגוי בעד מ' זהובים ונתן לו ע"ז ז' זהובים ואמר לו הפרה לא אוכל לקחת מיד עוד ימים אחדים ואז אשלם לך ל"ג זהובים ואקחנה מקנין שטומתא האכדשלאג לא תודיענו השואל כי בזה השאלה במכתב מצורב אי אשר בגבולין ובין נתינת המעות למשיכה ילדה הפרה בכור ולא שם הלוקח לבו לדבר זה ולקח אח"ז הפרה וולדה עמה לתוך ביתו ואח"כ נתעורר אולי יש בזה העגל קדושת בכור של ישראל ולא ידעתי מה אידון בי':

הנה לפי מאי דקיי"ל להלכה ביו"ד סי' ש"כ דצריכין לצאת ידי שניהם רש"י ור"ת במכירת מעוברת לגוי לפ"ז ג"כ בנ"ד הו"ל ספק בכור דלמא הלכה כרש"י דמעות בנכרי קונה ואף שכתב הטו"ז בשם תשובת הרמ"א שבדיעבד יש לסמוך על ר"ת הרואה בפנים יראה שלא סמך על זה להקל כ"א בצירוף טעמים אחרים וכמו שהעריך בשמו בש"ך שם ס"ק ח' והאמת שבישראל הקונה מגוי בא' מדרכי הקני' חמור יותר משום דיש לצרף דעת הרמב"ם בפ"ג מהלכות מו"מ לפי פי' הלח"מ שם ודעת אי מני י"ל שבתוס' ע"א דלעכו"ם או בכסף או במשיכה ולפ"ז אין לו תקנה אך יען בכור בזה"ז טיפולו מרובה ותקלתו מצוי נתתי אני אל לבי לחפש אחר איזה היתר אם בידי אבל לא הגעתי לדבר ברור: הנה ראיתי בצ"צ סי' ס"ג שכ' להתיר בכעין נ"ד ויסודו בנוי על סוגי' דחולין דף ל"ט א"ל רב אויא לרב אשי יהיב זוזי לטבחי לישראל לר"א מאי א"ל חזינא אי איכא אומנא הוא וכו' ואי לא א"ל ריסך והר וכו' דאם מהני האי תירא בע"ז דחמור משום דלאו איכא אומנא הוא מכ"ש בבכור דאזלי' להקל בא' לא הוי איכא אומנא ואמרינן אי בעי ישראל מחליט לו הערבון שנתן ואינו לוקח הפרה ולפ"ז הי' המקום להקל גם בזה ואף שיש חילוק בין נ"ד להא דצ"צ דהתם לא לקח עדיין הפרה לרשותו ועדיין מצי הדר בי' ובנ"ד כבר משכו לרשותו מ"מ לפענ"ד לדינא אין חילוק דהרי פי' רש"י שם בהדיא דאי בעי יהיב לי' ואעפ"כ אינו נאסר מטעם דאי בעי הדר בי' הן אמת שראיתי בחת"ס סי' ש"א לא הביא כלל דברי צ"צ הנ"ל אך דבריו שבסי' ש"ב הביא בסי' שע"ו וחולק עליו וכו' ומסברתו לחלק בין הא דר' אשי לבכור דדוקא התם מהני משום דמעיקרא דעתו להתנהג עמו באמנות אבל בבכור בוודאי מעיקרא ניחא לי' דליקו במהימנותי' ועכשיו הוא דנוהג עמו באמנות ולפמ"ש לעיל בשם פירש"י דבריו צריכין ישוב קצת דהרי בע"א עדיין קם לי' במהימנותי' אי בעי יהיב לי' וצ"ל דאדעתא דהכי לא נשאר בנאמנותו שיאסור עליו עכשיו ומתנה

מתנה הוא שנותן לו. אך יסודו של נ"ל בענין זה לא הבנתי איך אפשר לדמות כדון בכור להתם דהרי לפי פירש"י ז"ל דהטעם שאינו נעשה שלוחו ושותפו להפקידו אין זה ענין לכאן כלל ואפילו לפי פי' תוס' שם משום דלא סמכא דעתי' דעכו"ם הרי פי' הרשב"א בשם הרמב"ן דלא סמכא דעתי' ואינו מחשב משמע דדוקא לענין שאינו מחשב לע"א על סמך קנין זו אמרינן שאינו סומך כ"כ אבל לא לענין שאין דעתו לקנות כלל בשעה שנותן המעות ואפי' אי מצינו לפרש כפשוטו שאינו סומך דעתו כלל לקנות מ"מ אין משם ראי' לכאן דהתם דוקא שאין הישראל מפקיד כלום משלו אי מחזיר לו מעותיו אמרינן שפיר שעולה כן ע"ד הקונה ולא סמכא דעתי' אבל לומר מפני כן שהישראל ימחול ערבונו הא וודאי אינו עולה על דעתו דהא מפני זה וע"ד כך מקבל הערבון שיהי' נכון לבו בטוח שלא יחזיר בו הקונה מיהו עדיין אפ"ל בנדון דנ"ל שנותן זהוב א' דראנגעלד על פרה אין זה לבטחון כלל רק לשם קנין כי אפשר שימצא שמכה שימנה ולא יחוש על הפסד זהב א' ולפ"ז אין ראי' עכ"פ לנ"ד שנתן ז' זהובים שיש בו כדי בטחון שלא יחזור בו וסמכא דעתו דמוכר עכ"פ פשטא דדבריהם לא משמע דלא סמכא דעתא כלל לקנות ולפמ"ש הרשב"א בחידושיו דר' אשי לטעמי' דמשיכה בנכרי ולא מעות וודאי דלא הועיל כלום לנ"ד שבאנו לצאת ידי שיטת רש"י דמעות בנכרי קונה ולא ירדתי לסוף דעתו של הגאון נ"ל ז"ל בזה:

שוב מצאתי ברי"ט אלגזי פ"ב דבכורות דהא ג"כ הא' פקפק והעיר בקצת מ"ש לעיל וא"כ לא אוכל לסמוך על האי התירא:

שבתי והתבוננתי דלכאורה יש כאן בנ"ד היתר פשוט ע"פ שאמרו פ"ב דבכורות במקבל צאן ברזל מנכרי דפטורי הוולדות מטעם דאי לא משכח תפוס לוולדות והכא וודאי בישראל שקנה מגוי ולא פרע לו כל דמי' אי לא משכח זוזי תופס הפרה בעד מעותיו והנה הנ"ל בסי' ק"א חולק שם בעל ע"ה"ג אי טעמא הוי משום אלמות או משום דאזלינן בתר דיניהם אך בנ"ד לפ"ד תרווייהו איתנהו דהא וודאי בדיניהם אינו מחויב למכור המקח כ"ז שאינו נותן לו דמיו וגם אלמות יש כאן כי מי הוא שאינו אלם על מה שיש תחת ידו ממש וגם לפענ"ד אפי' בד"ת מצי מעכב הפרה לעצמו דבע"ח עצמו וודאי דמצי תפיס בגברא דמפקיד נכסי או הענין כמ"ש הרי"ף בתשובה הובא ברא"ש פ"ק דב"מ ולענין בע"ח עצמו אין חילוק בין חב לאחרים או לו ואפי' לפמ"ש הרי"ט אלגזי שם לדחות דברי הנ"ל בסי' ק"ד שסמך ע"כ להתיר בישראל שקנה פרה מן השוק במעותיו של נכרי והיינו מטעם שכ' התוס' דדוקא היכי שהפרה היתה מתחלה של הנכרי מהני האי טעמא מ"מ בנ"ד וודאי מהני דהרי היתה הפרה מתחלה של הנכרי וקשה לי על הנ"ל מדוע הביא ממרחק לחמו בסי' ק"ג בנידון ישראל שקנה מגוי ולא סמך על האי טעמא ובסי' ק"ד סמך ע"כ אף דהפרה לא היתה מתחלה של גוי ונגד דברי התוס' ואפי' לפי מה שמשמע מדבריו וביאר כן דעתו בחת"ס סי' שט"ז דתלי' מילתא אי שעבודו של גוי יותר משאר נכסים כנגד בע"ח אחרים ואפשר שדעתו שבישראל הקונה מגוי אין הפרה אלא המוכר בתורת משכון או אפותיקי' מה שאינו מבורר אצלי למיעוט ידיעתי מ"מ אפי' יהא כן א"א לומר שתלי' בשעבוד אלא בישראל שקונה מן השוק במעותיו של נכרי ומטעם שלא היתה הפרה שלו מתחלה ואולי מש"ה לא פליג עליו החת"ס בזה ומתוס' משום דס"ל דכאן עדיפי' שיש לו שעבוד מדינא לאפוקי בארנונא שאינו מדינא כיון דמצי לסלוקי בזוזי אבל הפרה שהיתה מתחלה שלו א"צ כלל שיהי' לה דין אפותיקא וע"כ לומר כן דהרי במקבל צאן ברזל ג"כ אין לו שעבוד על הוולדות לדעת הנ"ל גופי' דהרי איהו ס"ל בסי' ק"ב דהתם הטעם משום אלמות ובכה"ג דהכי שהיתה הפרה שלו א"צ שיעבוד כלל ואולי שלא הביא הנ"ל האי היתרא בסי' ק"ג הי' כ"ל בזה היתר ברור גם יש לצרף לזה דעת רש"י וטור דכל שנתן מקצת דמי' לא קנה אלא כנגד מעותיו אם לא שגילה דעתו שיקנה כנגד כולו הן אמת שגלה בדעתי' לפי מנהג התגרי' וכמדומה שגם בדיניהם שכל שנתן ערבון וחוזר בו אין לו עליו כלום כ"א להחזיק בערבונו או לכפול לו ערבונו וא"כ יש לנו להיות אומדין דעתו היכי שנתן הערבון שנתנו ע"ד התגרי' ומנהג העולם שהוא לבטחון בעלמא ולא קנה אלא כנגד מעותיו ומאומד אין ראי' שנסתמא דעתו להקנותו כולו להכלל מאיסור חמץ כמוזכרה סברה זו בכמה תשובת האחרונים:

שוב ראיתי בשו"ת מהרמ"ז סי' ז' שכתב בנ"ד ובפ"ת רמז עלי' וז"ל ועוד אפי' אם לא הי' מוכר הבהמה כלל יש לצדד להקל דרופ"מ לא פי' דבריו אם בתחלה כשקנה מגוי הבהמה אם פרע לו כל דמי המקח או לא ואם לא פרע כל המעות אז יש לצדד להקל ולומר דפשיטא דאם נתן קצת המעות רק בתורת ערבון בעלמא ולא פי' שיקנה כנגד הכל אז אינו קונה רק כנגד מעותיו כדאיתא בטוח"מ סי' ק"צ וא"כ הוי יד גוי באמצע ופשיטא דפטורה מבכורה אפי' אם נתן לו בתורת פרעון ואי כולי הוא קונה אי לא עייל ונפיק אזוזי אעפ"כ יש להסתפק עדיין אם קבע לו הגוי זמן שיפרע לו המותרות ואז הוי דינא דמלכותא שאם בעי הגוי זוזי ולא משתכח תופס הבהמה וא"כ הוי יד גוי באמצע ופטורה מבכורה כדמוכח ממתני' דבכורות המקבל צ"ב וכו' וכן בשו"ת מ"ב הנ"ל מביא ראי' דכ"מ היכא דיכול הגוי לסלוקי בזוזי לישראל מדינא דמלכותא מיקרי יד גוי באמצע ועוד מביא ראי' מבהמת ארנונא לל"ב דפטורה אפי' יכול הגוי לסילוקא בזוזי וכו' יע"ש ואותו ראי' יש לדחות דאדרבה מהתם יש להוכיח דאמרינן עכ"ל תשובת מהרמ"ז וסוף התשובה חסר בדפוס וכעת אני נבוך בזה איך להורות הלכה עדי שישמעני הדר"ג דעתו הרחבה בענין זה עוד עלה בדעתי שאולי יש לצרף שיטת רש"י בערבון דאינו קונה כנגד כולו עם שיטת ר"ת דמעות אין קונות בנכרי ולפמ"ש ברי"ט אלגזי

אלגזי בפי' דבכורות בכ"מ וגם בח"ס סי' ש"ד ומענין ס"ס בשיטת הפוסקים ומכ"ש שיש לעשות ס"ס בענין זה דלמא הלכה כר"ת דאינו קונה כלל ואת"ל הלכה כרש"י דלמא הלכה גם כאידך דרש"י דאינו קונה אלא כנגד מעותיו זהאי ס"ס עדיפא מהא דמייתי הרי"ט אלגזי ומכ"ש בחת"ס כמבואר למעיין שם וימחול נא הדר"ג להבינני דעת במ"ש בחת"ס בכונה תשו' ליתר שאת להטיל בו מום ע"י נכרי באופן שלא יהא לב"ח ולא ידעתי איזה הטלת מום אינו גורם למער לב"ח:

סימן ע"ה

החיים והשלום וכ"ט לכבוד ידידי ידיד ה' הרב הגאון הגדול המפורסם צדיק כביר וכו' כקש"ת מו"ה **שרגא צבי** ט"ב נ"י אבדק"ק טשאטה יע"א:

יקרת מכתבו הגיעני ואורו עיני יוסיף ה' לה מרפא ארוכה ותרופה לכל מחלותי' ובדברי תשובתו הקדומה יש בהם איזה דברים אשר לא נתבררו אצלי אבל בגוף ההוראה בענין הס"ס שהעלה הדר"ג אין לי להרהר אדרבה לאידך גיסא לא הבנתי איך פשוט כ"כ בעיני הדרתו דבכל"ב הטעם משום שעבוד שיש לו והוא אצלו כאפותיקי וכמשכון הן אמת שלשון רש"י בכורות שכתב דמשכון הוי גבי' משמע להדי' כן וגם משמע קצת מלשון תוס' שם הכי ואעפ"כ כתבתי במכתבי הראשון שאיננו מבורר אצלי כי לא ידעתי מאיזה טעם יהי' עליו שעבוד אפותיקי ע"פ ד"ת וביותר קשה דרש"י ז"ל עצמו פי' בב"ח דתפיס לחלק הוולדות של ישראל ובחלקו של ישראל בוודאי א"א לומר שבשביל הוא אצלו כאפותיקי ואולי הריטב"א שבש"מ מפרש דמיירי בהתנה כך בפירוש עכ"פ אין זה במשמעות לשון רש"י ותוס' ואפילו בסוגי' הגוני קשה לפרש כן דמעיקרא אוקי באוקימתא ולמסקנא דקאמר ה"ט דבכורה משמע דל"ל תו לאוקי באוקימתא פרטי' ואפילו החת"ס שדחה להא דאלמות שכתוב בל"ל מ"מ נראה מדבריו בסי' שע"ו שמודה לו בזה דטעמא דכל"ב משום אלמות או משום דיני' והלשון שם סובל שניהם ובסי' שע"ז כי להדיא דהיכי דשייך אלמות וגם דיני' מועיל מ"מ ולפ"ז מועיל בכ"ד בפשוט ועכ"פ מה שכתוב הדר"ג ליישב גם דברי ל"ל מה שלא סמך על הך התירא מפני דלית בי' שיעבודא לשיטתו וודאי א"א לומר כן דבפי' כתב כן שאינו רק מטעם אלמות ואף שאין כ"מ בדברי אלה מ"מ משתוקק אני לדעת הלכה ברורה כי באמת לא יכולתי מעיקרא לצייר בדעתי שיהי' לוולדות דין משכון ע"פ ד"ת אפילו כמו גוי מישראל ומ"ש בנדון שופר גיטין אין לי להוסיף רק מ"ש מג"א בסי' קפ"ט ואפשר במ"ש תוס' דאינו ב"ב היינו בעובר להכעיס ובא"ז סי' קנ"ה מיירי בלתאבון ואף שסיים המג"א בצ"ע. אולי מפני שקשה לפרש דברי הרמ"א שסתם וכתב מומר דכוונתו בלתאבון דווקא אבל עכ"פ מ"ש תוס' ע"כ מיירי בלהכעיס דא"כ אכתי לא התרה בו כראוי דאפי' אינו ב"ב אין רשאי להורגו אם הוא מומר לתיאבון וגם אולי יש לצדד ספקת הפרמ"ג בפתיחה להלכות שבת דדוקא בחילול שח"מ עלי' נקרי מומר:

ולפענ"ד יש לדון קצת ע"פ הסברה דאם נאמר משום חומר איסורו נדון כמומר לכה"ת בוודאי יש חילוק הנ"ל שכתב הפמ"ג ואם נאמר שהוא משום שכופר במע"ב א"כ מי שמשמר שבת בכל המלאכות זולת בענין א' שיצרו מסיתו הרי אינו ככופר ויש לדחות כמ"ש בתב"ש סי' ב' והנה מוכרח למשוך את ידי מזאת שאיננה כאילה לשעה. ושואל ומבקש אני מהדר"ג יאר נא פניו אלי בשאלה אחת אשר נשאלתי מאדם איש א' מבני קהלתי רואה עצמו מוכרח ע"פ מסחרו לעשות לעצמו בית עבד עורות בבית הקנוי לו והוא יושב בו וג"כ ג' וד' בעלי בתים אחרים דרים אצלו בשכירות והיות כי איננו אומן בכך ושכר לעצמו פועל נכרי השובת ביום אידו והוא אמר אם תכות המלאכה ב' ימים בשבוע יגרום קלקול והפסד גדול יען מלאכה זו איננה נגמרת ביומה ולפי דבריו יתבטל העסק לגמרי. אם אין לו היתר שיעסוק במלאכתו ביום ש"ק ואם כי הוא על אפי ומגמתי להורות שום היתר בענינים כאלה מ"מ א"א למשוך ידי מזה יען אני דר בעו"ה בגבול שאיש כזה המבקש היתר הוא איש מתחסד זולת זה אין שואל ואין דורש ואין מבקש ה' יהי' בעזרתי וירחיב את לבבי ואת גבולי וד"ל והנה בהיתרים שע"י הערמות ומכירה הנעשי' מאדם במח"כ אין דעתי נוחה מהם כנ"ל כידוע ומובן:

והחקרתי בתחלה אולי יש להתיר בקבלנות מכל מלאכת עור כך וכך שמותר מצד הדין רק יען עומד בבית ישראל ונקרא שמו עליו אסור משום מ"ע חשבתי אולי אם יתן לו איזה שותפות בריוח המסחר שהוא אחר שימכרו העורות דבשותפות ל"ש מ"ע כדמוכח מתוס' ורא"ש ור"ן ספ"ק דע"א ונפסק להלכה בש"ע סי' רמ"ה ומג"א ס"ק א' אמנם הדרנא בי דוודאי ז"א אלא כשיש לו שותפות בבית העבוד עצמו אבל כשמשתתף רק בשכר מלאכתו אפילו לשיטת החולקים על הרא"ה שבתוס' שם [אי נפרש דבריו דבכה"ג מודה] ואין בזה איסור מדינא מ"מ מ"ע איכא דזה אריסת מקרי ולא שותפות וצריך דווקא מידי דעבידי לאריסות ובכה"ג שהוא מילתא דל"ש שבעל העסק איננו אומן בעצמו ומאן מפיס אי דרכו באריסות או לא שוב התבוננתי שבזה כיון המג"א בסוף ס"ק ג' וכמו שפי' דבריו בעל ל"ש בהגהותיו שם ומלבד שדבריו אין צריכין חיזוק כלפענ"ד מוכח כן דהנה הר"ן כתב הטעם דלא שייך בשותפות מ"ע מפני שהכל יודעי' שיש לגוי בו שותפות וקשה לכאורה אמאי אסור בשכירות ולא קנינו שהכל יודעים שהוא מושכר אצלו ול"ל דבאני שכירות דאיכא דידעי' ומבעלין ישראל ולא ידעי בשכירות אבל בשותפות כיון שגוי וישראל קנו או שכרו יחד בשותפות מהי תיהי יקרא שם ישראל יוהר עליו משם גוי וכ"ז אינו אלא כשהתכור

כשהתנור או מרחץ הוא בשותפות ומ"מ אבל כשהוא של ישראל לבדו והוא משתתף עוד עם נכרי בשכר מלאכתו בוודאי איכא למיחש דלמא ידעו בבעלי' ישראל ולא ידעו בשותפות נכרי ומה"ט נ"ל ג"כ דלא מפני שותפות נכרי לענין מ"ע אפי' כשיש לו חלק בגוף התנור רק אם מתחלה נשתתפו אבל אם הי' מתחלה של ישראל ואח"כ נשתתף עם הגוי ל"מ לענין מ"ע דמה אם השכירו לו לגמרי אסור מכ"ש אם נשתתף עמו וראיתי בשו"ת מהר"ם שי"ק ז"ל בסי' ק"ז וק"ח משמע דלא כהנ"ל ואינו מבין דבריו:

ומה שמביא רא"י שם מדברי ר"ת שבתוס' שמותר לבטל השותפות ולהשתתף מחדש לפענ"ד אין רא"י משם דהתם מיירי בלא התנה בתחלה אבל שותף הי' באופן דלא שייך מ"ע שחלי התנור הי' של נכרי כמ"ש הרא"ש שם ורק משום דלא התנו מתחלה אסור מדינא ע"ז ומהני לשתף מחדש אבל אי הוי שלו לבדו מתחלה אכתי יש משום מ"ע גם מה שהביא שם בשם החת"ס דלא ניחא לי' השותפות אינו אלא להתיר מלאכת שבת כלפענ"ד דכוונת החת"ס בכל אנפי משום דכה"ג ל"ש טעם הר"ן דהכל יודעי' דל"ש בכה"ג וגם אידך טעמא דהשותף גוי לא ישמע לו וודאי דלא שייך היכי שגוי נוטל שכר מלאכתו בקבלנות ואינו משתף אותו עמו אלא בשביל היתר שבת ודבריו לע"ג אצלי:

והנה לדחות ביטול עסק לפי דברי השואל למכס ומטבע הוא ענין דחוק גם אין שייך בזה שיבא לידי איסור דאורייתא' יען איננו אומן בכך וכמ"ש החת"ס סי' כ"ע אך אחת מצאתי ראיתי וכמדומה לי שאין בו פקפוק שטרם יגמר בית מלאכה הנ"ל ישכירנו לאותו פועל נכרי לשנה בשכר מועט וכדי שלא יהא הערמה ניכרת יכתוב בשטר השכירו' שלעומת זה מתנה עמו שכל זמן שיהי' למשכיר עורות לעבד שלו קודם לכל אדם ועל עבוד עורותיו יקבל שכרו בקבלנות מכל עיר ועיר והנה הגם שכ' הרמ"א בסי' רמ"ג בשכר והשכיר לאחרי' לא שייך מ"ע כבר השיג עליו המג"א שמפורש בתשובה להדיא אם קנאו ג"כ מותר והא"ר מיישב דבריו דבשכירות מהני לעולם ובקנה צריך להשכירו דוקא קודם שיקרא שמו עליו וה"ה בנ"ד יוכל להשכירו קודם שיגמור אותו ולא ידעתי שום הפרש בין קנאו או בנאו בבית שהוא דר שם ג"כ כיון דבלא"ה הרי דר' בתוכו גם אנשים אחרים והגע בעצמך אם השכיר בית דירה לאיזה בעל מלאכה וכי לא יוכל לעשות שם בית מלאכתו ומפני שנקרא שם בעליו על עיקר הבית עדיין אין נקרא שמו על בית מלאכה זאת ואין לנו אלא מ"ש בסי' רנ"ב דאם רואה עושה מלאכתו במקום מפורסם נכון להחמיר ולאסור ר"ל למחות בו מ"מ היתרים המובאים בתשובת אחרונים מוכח דמשום הרגלא זו לא אסרינן היכי דא"א בלא"ה והנה בנשמת אדם כלל ג' אות ה' כתב בכעין נ"ד מ"מ להתיר בפשוט כשהוא עושה בקבלנות והשכירו לו ולא פירש דבריו מה דעתו להל"ל ממ"ע דאסור אף בשכירות

כל דלא עביד לאריסותא ואפשר שסמך על שכ' שטר שכירות בערכאות וכמ"ש ב"י בסי' רנ"ו דבזה מקרי פרסו' מ"מ באחרונים לא סמכו ע"ז כ"א בצירוף טעמים אחרים ונרווחא דמלתא ואולי גם בנדון הנא' הי' השכירות טרם נקרא שם ישראל עליו ויש לנו על מה לסמוך גם בנ"ד אפשר להעלות השטר בערכאות ואפשר שיכול להשכירו בפ"א על ג' שנים והרווחנו חד פירושא בב"י רמ"ג דהוי כעין מכר ומנ"ל מחשש מ"ע אל לא יהי הדבר הזה למשא על הדר"ג להורנו הדרך הישר ויתענג על רוב שלום כחפץ לבבו ולבב אוה"נ הד"ש.

הק' שמואל ראזענבערג.

הנני חוזר קצת על הראשונים הדבר ידוע מלבד שאין עושין ש"ש לכתחלה קשה עלי לסמוך על ש"ש שיהי' כל הגיטין על אופן זה ועינינו רואות כמה החמירו הפוסקים בגיטין על כ"ד ולצאת כל הדעות אבל אינו מבין בדברי' קדשו מדוע לא נוכל לסמוך ע"ז מאחר שמומר יכול לגרש את אשתו ומוכח ע"כ חדא מתרתי או שא"ל שליחות או דמומר בר שליחות ואפילו אי משום עיגון סמכו ע"כ מ"מ הדבר מפורש להיתר עכ"פ:

סימן ע"ו

חולין דף ק"ב

בסוגי' דנפש.

בגמ' אכילה כתיב בי' והקשו בתוס' הא יליף ביומא דשתי' בכלל אכילה. ויש ליישב דהיינו דוקא במידי דלאו בר אכילה אבל במידי דבר אכילה וכו' ויש לפרש תי' התוס' או שיש לומר ישוב בפ"ע דהכא קאי קו' הגמ' מצד דהוי שלא כדרך אכילה כיון דעומד לאכילה והוא המחה אותו ושתהו ולפ"ז יש להמתיק הא דלשא דנפש לרבות השותה דלכאורה קשה להבין איך נשמע מתיבת נפש שתי' ועי' רש"י ולפמ"ש הנה נכון עפמ"ש מהרש"ל בשבועות דלר"ש דס"ל כ"ש למלקות ה"ה דשלא כדה"נ נמי חייבין עליו והקשה שם מהרש"א הגע בעצמך דהרי ר"י ג"כ ס"ל דח"ש עכ"פ אסור מה"ת ואעפ"כ ס"ל דשלא כדה"נ אין בו רק איסור דרבנן. ובימי בחרותי אמרתי דיש לחלק דזיל בתר טעמא דלר"ש דאמר כ"ש למלקות ע"כ הטעם כמ"ש הריטב"א משום דאחשבי' לאכילתו ולא אמרינן בטלה דעתו אצל כל אדם ה"ה גבי שלא כדה"נ נמי אמרינן כה"ג דאחשבי' לאכילתו ושפיר משוה אותן מהרש"ל דכי היכי דס"ל אחשבי' גבי ח"ש כן ס"ל ג"כ הכי גבי שלא כדה"נ אבל לר"י דס"ל רק איסור מה"ת בח"ש הוי הטעם כמ"ש בגמ' משום דחזי לאיצטרופי וזה הטעם לא שייך גבי שלא כדה"נ לכן גבי שלא כדה"נ מותר מה"ת שוב מצאתי כדברי בספר המלך והמה דברים פשוטים היוצא לנו מזה דהא דשלא כדה"נ תלי' בפלוגתא דר"ש וחכמים אי אזלינן בתר דעתו של זה היחיד האוכל או אי אמרי' בטלה דעתו אצל כל אדם והנה כבר כתבתי דהא דהמחה את החלב ומגמעו

שיפטור

שיפטר לפי קו' הש"ס היינו מטעם שלא כדה"כ וכ"ז אי אמרי' דאזלינן בתר דעת כל אדם ובטלה דעתו אבל אי אזלי' בתר דעת של אוכל ושותה חייב וזה יליף ממשמעותי' דנפש דהיינו דאזלינן בתר נפש היחיד [ובזה ניחא נמי דנקט השותה ול"ק לרבות שתי'] לרבות השותה דאזלי' בתר דעתו ולא הוי שלא כדרך הנאתן. ואם תאמר כילף מהכא דכל שלא כדרך אכילה אסור ולמה מוקי לי' לרבות השותה בלבד. זה לק"מ עפמ"ש תוס' בנזיר בסוגי' דהנ"ל שהקשו אמאי מוקי ר"א כל מחמלת להמ"ל ולא מוקי לרבות ח"ש איסור בלחוד כמו גבי שאור בל תקטירו שדרש מקלתו מנין ת"ל כל ותי' דכתיב לא יאכל ואין אכילה פחות מכזית כוונהם מבואר דלא מוקמינן יתירא דקרא לדרשה אלא לרבות דבר שלא יפתר ממשמעות הקרא וכ"ז אי מוקמינן להמ"ל דעכ"פ יש כאן אכילה אף שאינו מאיסור לחוד מ"מ אינו סותר למשמעות הקרא אבל אי הוי מוקמינן לחצי זית לבד הי' סותר משמעות הקרא וכו' ע"ש וזה י"ל ג"כ דכיון דרבנן ילפי מאכילה דדוקא בדרך אכילתן חייב אי הוי דרשו מנפש לחייב אשלא כדה"כ הי' סותר משמעות הקרא לכן מוקמינן אשותה בלחוד דבזה אינו סותר משמעותא דאכילה כיון דשתי' בכלל אכילה רק דבלא קרא לא הוי ידעינן משום דאינו עומד לשתי' אבל שלא כדה"כ משום כגון שאין ראוי לאכילה בזה סותר למשמעות ואף דכיון דילפינן השתא דאזלינן בתר דעתו והוי אכילה וא"כ תו ליכא קתי' מ"מ כיון דמסברה אילונה דלא כ"זל בתר דעתו ויש לנו לכמוד שתי' מה שאיננו סותר כלל לא מוקמינן לי' לשלא כדה"כ ומו"ש:

ובזה יש ליישב קו' תוס' בד"ה לחם עוני שהקשו תיפוק לי' משום דכתיב בי' אכילה ויש ליישב עפ"מ שנסתפק המנחה למלך בהלכות יסודי התורה אי באכילת מצוה אמרי' ג"כ דשלא כדה"כ אינו יוצא או שאני מצוה דיוצא אף שלא כדה"כ ע"ש והנה אם נהפוך לד הספק דמצוה יוצאין אף שלא כדה"כ ניחא לפי מה שפרשתי דהא דפריך אכילה בעינן היינו דהוי שלא כדה"כ דאל"ה הוי שתי' בכלל אכילה וא"כ גבי אכילת מצה של מצוה דיוצאין אף שלא כדה"כ לא הוי מלי למימר משום דאכילה כתיב בי' ושתי' לא הוי כדרך אכילה דבמצוה לא בעי כדרך אכילה ולכן קאמר משום דכתיב לחם עוני:

וכן יש נמי ליישב קו' תוס' שבדיבור שאח"ז תיפוק לי' משום דחמץ נאסר בהנאה דהנה כתב המ"ל שם בטעם הרמב"ם דאין לוקין על איסור הנאה היינו משום דכיון דעומד לאכילה והוא נהנה ממנו באופן אחר הוי שלא כדה"כ וא"כ גבי חמץ נמי ליכא למימר משום דאסור בהנאה דהרי על איסור הנאה עצמה אין לוקין מהאי טעמא ואיך נאמר אכלנו משום דאסור בהנאה לכן חייב על שתי' ולא מקרי שלא כדה"כ אף שאין עומד לכך מכיס דאסור בהנאה גם כן דהגע בעצמך דאדרבה מעוכך דהרי אף שם אין לוקין מהאי טעמא:

ובזה אפשר ליישב ג"כ קו' תוס' בד"ה היכא דלאו איסור הבא ממילא ואי"ת בהי מיבעי וכו' ואי כלאים הא לא כתיב בהו אכילה והקדש נמי לא כתיב בי' אכילה וכו' ועי"פ הנ"ל כ"ל דכיון דכל מה שהקשו הא כתיב בי' אכילה היינו דהוי שלא כדה"כ ואי לא"ה הו"א שתי' בכלל אכילה וכ"ז אי כתיב בי' אכילה אבל היכי דלא כתיב בי' אכילה ולא שייך לומר שתי' בכלל אכילה ממילא מסברה האילונה בלאו טעמא דשלכדה"כ רק הפרי עצמה אסור ואפשר להטעים דברים אלו בתי' התוס' דלכאורה אין מובן מה שכתבו דמסברה האילונה לא נאסר רק בעין א"כ למה פריך לעיל אכילה כתיבא הא בלא האי טעמא נמי קשה ולהנ"ל א"ש דכיון דכתיב אכילה והוי שתי' בכלל הוצרך להקשות מכח שלא כדה"כ ולא הכא כדומה לזה כתבו תוס' בדבור הסמוך לענין הבאת ביכורים לא כתיב בי' אכילה דתהוי שתי' בכלל אכילה:

בתוס' ד"ה שכן הותר מכללו הקשה הר"ש הא ר"י הגלילי ס"ל הותר מכללו וכו' וגם ל"ל מה לחמץ שכן אסור בהנאה דלר"י הגלילי מותר בהנאה ודברי תוס' עלמן אינם מובנ' לי דאכתי אפ"ל מה לחמץ בפסח שכן מוזהר בבל יראה אך זה ל"ק דאכתי תיתי חדא מתרתי דאמרינן נבילה תוכיח מה לנבילה שכן מטמא חמץ יוכיח אבל א"כ למה הוצרכו לומר דלר"י חמץ מותר בהנאה דהרי אפי' הי' אסור אכתי אפ"ל נבילה תוכיח ול"ע כעת:

ולעיקר קו' תוס' יש לומר דאף דר"י הגלילי לא מחשיב היתר מכללו לפרכא היינו לפירכא קילא וחומרא וכן בדין משום דבבהמה מיהת לא איסתרי אבל לפרכא כ"ד חשיב לי והכא לפמ"ש בחמץ לחודא יש פרכא קו' אף לר"י הגלילי משום שמוזהר בב"י ורק אכתי איכא למימר נבילה תוכיח וכו' וחזר הדין וידוע מה שאמרו בחולין דף קט"ו בסופו דעל מה הלך פרכי' אפי' כ"ד לכן שפיר איכא למפרך מה לנבילה וחמץ שלא הותר מכללו תאמר בחלב שהותר מכללו אלא הי' אבל התם בפסחים גבי מילתא דר"י קאי לענין שנילף ג"ה מחלב לענין היתר הנאה דהיינו חדא מחדא ופריך ר"ש מה לחלב שכן הותר בכללו ע"ז חשיב שפיר. ר"י דזה לא חשיב פרכא כיון דהכא בעינן פרכא דק"ו:

בחולין דף קכ"ב

בתוס' ד"ה למיכהו הפסיק הענין תימא דאמר לעיל דהאי הטמאים לאסור לירן ורוטבן דהתם נמי למיכהו הפסיק הענין דפסוקא הוא לפני' הקו'. וכ"ל דהכא לכאורה משמע מפשטות לשון הגמ' דהאי למיכהו לאו מיעוטא הוא דכאמר שנתמעטו הראשונים בפי' אלא דלמיכהו הפסיק לענין דהריבוי' דהטמאים שנכתב אח"כ לא קאי אקרא שלמעלה אף למ"ד מקרא נדרש לפניו ולפני פניו מ"מ הכא כיון שנפסק בתיבת למיכהו לא קאי אלמעלה וכן מורה הלשון לפענ"ד וא"כ י"ל דאף דריבוי' דהטמאים קאי רק אקרא בתרא ולא אקרא קמא מ"מ כיון שלא נתמעט בפי' א"כ

א״כ עכ״פ נילף חולד ועכבר ולב מאיכך דאצטרי׳ ומי גרע אי לא הי׳ כתובי׳ כלל בסמוך להדדי מ״מ אפשר למילף בב״א מה התם עורותיהן כבשרו אף הכא כמי כן והתירוץ ע״ז דאיכא למיפרך מה להנך שכן עורותיהן רכין תאמר בג׳ הנ״ל שעורותיהן קשה וכ״ז דוקא אי דייכינן לענין טומאה אבל לענין איסור לענין לאסור לירן ורוטבן אין זה פירכא מה שעורותיהן רכין והוא פשוט מאוד וכתיסבה קו׳ תוס׳ דהתם לענין הטמאים לאסור לירן ורוטבן שפיר דרשינן לכולהו אף דלמיכה הפסיק הענין מ״מ נילף במה מלינו וליכא למיפרך דמ״ל שכן עורותיהן רכין דאין זה ענין לכאן דהגע בעלמך דהרי ילפי׳ מהטמאה אפילו לכל שאר בשר אסור אף שאין כתיב שם כלל בהנהו קראי לא מרחוק ולא מקרוב כדלעיל בפ׳ כ״ה איתא לי׳ בשר שחיטה בהדי בשר טריפה א״ל הטמאי׳ לאסיר לירן ורוטבן וכו׳ אבל גבי טומאה כיון דלמיכה הפסיק ולא קאי אקרא קמא בב״א ליכא למילף דאכתי למיפרך כהנ״ל:

ובזה אפשר ליישב ג״כ קו׳ תוס׳ בדבור הסמוך כיון דכתיב למיכהו למה לי אלה ונראה דכל מה שכתבתי לעיל היינו אי תנשמת לא מטמא אז איכא למיפרך מה להנך שכן עורותיהן רכין אבל אי תנשמת ג״כ מטמא אז ל״ל כהנ״ל דאיכא למימר הנשמת יוכיח שעורו קשה ואעפ״כ מטמא ולפ״ז כיון דרב ס״ל דתנשמת כמ״ש בגמ׳ רב תני תנשמת א״כ הדרק״ל אף דלמיכהו הפסיק הענין מ״מ נילף ומהני כמו שלמדו גבי איסור לירן ורוטבן ומהכא לכל איסורין שבתו׳ וליכא למפרך שכן עורותיהן רכין כיון דאיכא למימר תנשמת יוכיח אך איכא למימר דע״ז אתא אלה למעוטי דלא נילף איכך מינייהו ומיושב בזה קו׳ תוס׳ הנ״ל דאי לאו אלה ה״א דאף דלמיכהו הפסיק מ״מ נילף להכי איצטרך אלה דהוי מיעוט נמש דלא נילף ואי לאו למיכהו הו״א דאתא למעוטי רק שאר שקלים ורמשים ולא הנך שמונה שרלים ובזה מיושב נמי מה שיש לדקדק בגמ׳ דפריך לרב דאמר למיכהו הפסיק וליחשב נמי תנשמת ולא פריך מיד אברייתא ולפ״ז ניחא דלרב ע״כ מוכח דתנשמת ג״כ מטמא דלדבריו קשה קו׳ תוס׳ הנ״ל ל״ל אלה ול״ל משום דס״ד דנילף מיני׳ וקשה אכתי לפרוך מה להנך שכן עורותיהן רכין ול״ל דאיכא למימר תנשמת יוכיח ומוכח דתנשמת ג״כ מטמא ופריך וליחשב נמי תנשמת אבל לברייתא איכא למימר דל״ל כלל למיכהו הפסיק הענין והולרך לאלה ואז אפשר דתנשמת לא מטמא והא דלא מטמא זה קשה גם אגי׳ ראשונים והיינו קו׳ הש״ס והא אלה אכולהו קאי:

סימן ע״ז

בסוגי׳ דקטן אוכל נבילות.

ר״ה מתני׳ אין מעכבין את התינוקות מלתקוע אבל מתעסקין עמהן עד שילמדו וכו׳ ובגמ׳ אמר״א אפילו בשבת תנ״ה וכו׳ וכו׳ ובתוס׳ ד״ה תנ״ה וכו׳ ואע״ג דתני׳ ביבמות לא יאמר אדם לתינוק הבא לי מפתח הבא לי חותם אבל מניחו תולש מניחו זורק ואוקמי׳ אביי תולש בעלין שא״כ זורק בכרמלית דרבנן כי היכי דלא ליפסוט מינה קטן א״נ אבדמ״ל משמע דאיסורי׳ דרבנן לא ספי׳ לי׳ בידי׳ עכ״ל והנה לפמ״ש הרשב״א ביבמות דהא בהא תלי׳ דאי אמרינן באיסורי׳ דאורייתא בדמ״ל בדרבנן נחתינן חד דרגא ועכ״פ בידים לא ספי׳ לי׳ ואי אבדמ״ל נחתינן בדרבנן עוד חד דרגא ומותר ליתן לא אפי׳ לכתחלה עפ״ז קו׳ התוס׳ מעיקרא ליתי׳ דוודאי לפי מאי דדחי אביי דלא כפשוט קטן א״כ אבדמ״ל ממילא אפי׳ בדרבנן אסור עכ״פ בידים אבל להלכתא דקיי״ל אבדמ״ל מותר בדרבנן אפי׳ לכתחלה והאי אוקימתא דהכא אזלא אליבא דהילכתא ור׳ אלעזר נמי הכי קיי״ל והא דלא פשיט שם מברייתא דהכא מדמותר איסורא דרבנן אפי׳ לכתחלה מכלל דבדאו׳ אבדמ״ל אין קו׳ כ״כ דלא פשיט מכח הכרח סברה בעלמא שכ׳ הרשב״א דהא בהא תלי׳ כמובן ול״ל דתוס׳ ס״ל כשיטת הרמב״ם דק״ל אפי׳ למ״ד אבדמ״ל אעפ״כ אסור למספי בידים אפי׳ איסור דרבנן מיהו כ״ל דאפי׳ לשיטתי׳ יש ליישב קו׳ התוס׳ ובדרך פלפול וסברה ומתחלה נקדים דברי הגמ׳ שבת על הא דאיתא במתני׳ אבל קטן שבא לכבות אין שומעין לו מפני ששביתתו עליהן שמעת מינה קטן א״כ בדמ״ל אמר ר״י בקטן העושה לדעת אביו והרי״ף ז״ל הביא המשנה כלורתה והשמיט אוקימתא דר״י וכ׳ הב״י בסי׳ שמ״ג דס״ל להילכתא דקטן או״כ בדמ״ל משום דר״י מספקא לי׳ בהכי ואענה אני את חלקי בעזהי״ת ונקדים מ״ש הטור יו״ד בסי׳ שע״ג וז״ל וכ״ל שלריכין להפרישו וכן משמע הלשון אמור ואמרת להזהיר הגדולים על הקטנים ומשמע שלריך להזהירם מלהטמאות ותמה הב״י באו״ח סי׳ שמ״ג דהרי בגמ׳ דחי׳ ואמרינן דקרא אתי לענין למספי קטן בידים או לטמאותו בידים וכיון דפסק הטור דקטן או״כ אבדמ״ל כמ״ש גבי דליקה ובסי׳ שמ״ג וכ׳ לתרץ דס״ל דלריכותא דעבדים בגמ׳ לא קאי אליבא דמסקנא דקשה קו׳ מהר״א מזרחי דלכתוב רחמנא טומא ודם ואתי כולהו מבינייהו וגם פשטא דליסנא דברייתי׳ להזהיר הגדולים עה״ק משמע שלריך להפרסם לכן אמרינן דהוי ג׳ כתובים הבב״א ולא ילפינן מינייהו דאתי כולהו לבדמ״ל. ע״כ ודבריו כפלאו ממנו דלפ״ד דהכי תלת קראי אתי לענין שמלוה להפריסם אלא דלא ילפינן מינייהו למק״א א״כ כי היכי שכ׳ הטור גבי טומאה שלריך להפריסם ה״כ הול״ל כן גבי שרלים וטומאה ולא מלינו לומר כן. וגם מ״ש הלשון להזהיר הגדולים משמע יותר להפריסם קשה ג״כ א״כ גבי שרלים ודם נמי כימא הכי דלשון הברייתא שוה בכל ויש ליישב ע״פ דרכו אף שאין זה כוונתו משום דקשה קו׳ מהרא״ם ומש״ה אמרינן דחדא מינייהו דהיינו טומאה לא אתי׳ אלא לגופי׳ להשמיענו שבטומאה מלוה להפרישו ודם ושרלים אתי לענין למספי בידי׳ וילפינן מינייהו לכה״ת לענין בידים והא דמוקמי׳ דוקא קראי דטומאה להפרישו ואיכך תרי למספי בידים וע״ז אמרינן שפיר משום דלשון האמור

גבי

גבי טומאה משמע כן דהיינו שדרשו מהא דאמור ואמרת להזהיר הגדולים עה"ק משמע הלשון אמור בגדול ואמרת לקטן שהקטן יאמר לקטן לנפש לא יטמא אבל בשרצים ודם יליף מלא תאכל ולא תאכילום ולא מלשון אמירה לכן מוקמי אספינו בידים והוא יבוא נכון לפענ"ד:

ועוד י"ל דלכאו' קו' הגמ' מעיקרא ליתי' מה שמקשה מטומאת כהנים הא ידוע לכל שא"א למילף מט"כ בשלמא מאי דפריך מדם א"ש אף שדם שאני שיש בו כרת מ"מ אכתי קשה ומר"פ שהורה כן גבי שבת שאמור מדם אבל מט"כ מעיקרא ל"פ מידי ול"ל דאגב גררא נסבה ובאמת לק"מ מט"כ וא"ל לדחות דכוונת הברייתא לענין לטמאות בידים ומוקמי' כפשטות הלשון אמור ואמרת שצריך להפרישם:

וכשאני לעצמי כ"ל ליישב בדרך פשוט דלכאו' אע"פ דבגמ' דחי דברייתי' איירי לענין למספי לי' בידים מ"מ אין הכרע ועדיין בספק עומד ול"ל כיון דאמוראי ס"ל אבדמ"ל מכריעין בזה הספק וכ"ז לשאר ענינא דלענין דם דהוי הטעם משום שיש בו כרת יש בו הכרע ונדפקו אמוראי ומעשה רב גבי שבת שיש בו כרת ומצ"ד דאבדמ"ל ממילא דקרא אתי לענין ספי בידים וכן גבי שרצים מפשטא דברייתא דתני' ואין חושש משום יונק שקן ש"מ דקרא דלא תאכלום דקאי אבהמה טמאה ג"כ לאו לענין להפרישם אבל גבי ט"כ שלא מצינו לאמוראי שיכריעו בו למימר דאבדמ"ל ממילא בספק עומד ושפיר פסק הטור דספיקא לחומרי' ומוזהרי' להפרישם ג"כ:

וע"פ דרכו של הרב"י שכ' דבטומאה מש"ה פסק דצריך להפרישם משום דלפי המסקנא מוקמי' להכי כ"ל ליישב ג"כ שיטת הרי"ף דברש"י עה"ת מביא דברי הספרי לא תעשה כל מלאכה אתה ובניך להזהיר הגדולי' על הקטנים ולכאורה קשה לפ"ז מאי פריך מהא דקטן שבא לכבות הא א"ל שאני שבת דכתיב קרא ונ"ל דמ"מ פריך שפיר אר"פ דאית לי' גבי שבת נמי אבדמ"ל ובזה א"ש מה שיש לדקדק בפירש"י בגמ' שבת שם אהא דפריך שם שמעת מינה קא"כ בדמ"ל שפי' ותיקשי לר"י דאמר גבי הא דאירכסא לי' מפתחא דבי' מדרשא וכו' ואמאי ל"פ כמו שפי' בדוכתי אחריתי דבפ' חרש הוי איבעי' דלא איפשטא ולהנ"ל א"ש דאיכא למימר שאני שבת דכתיב קרא ולא קשה אלא למאי דקאמר התם גבי מפתחות באיסור שבת ג"כ דאבדמ"ל אלא דהא גופא קשיי' אכל הני אמוראי הא איכא קרא יתירא ומוקמי' בספרי להזהיר גדולים עה"ק ונ"ל דס"ל ג"כ דהכי לענין למספי בידים וכ"ת הא כבר ילפינן משרצים ונ"ל דס"ל דהוי שלשה כתובים הבכ"א וכ"ז מקמי דעביד צריכותא לקמן אבל לבתר דידעי' מצריכותא ולא הוי שלשה כתובים הבכ"א ולענין קו' מהרש"א כאמור כתי' מהרש"א ביבמות ע"ש וא"כ שבת נמי מלי יליף משם לענין למספי בידים אע"כ דקרא יתירא אתי' דבשבת מוזהר אפי' להפרישו ג"כ ומש"ה השמיט הרי"ף אוקימתא דר"י בטומאה לדעת אביו משום דבשבת בלא"ה צריך להפרישו:

ועוד כ"ל ליישב דעת הרי"ף דפסק קא"כ בדמ"ל ויש לו הוכחה מסוגי' הש"ס דהכי קיי"ל דהנה המ"ל בסוף הל' מ"א כ' להקשות על דברי רש"י שכ' בנדה מ"ו ש"מ קטן א"נ בדמ"ל ופירש"י ופלוגתא היא בפ' חרש וקשה הא פי' לעיל תי' הגמ' אזלא אי מופלא סמוך לאיש מדרבנן וא"כ אין בזה פלוגתא דכ"ע מודי' בדרבנן אבדמ"ל כדמוכח סוגי' דיבמות שם ומביא ג"כ קו' הרשב"א מ"פ ש"מ בדמ"ל דלמא הפי' לאותן המוזהרין עליו שלא למספי לי' בידים וכו' המ"ל לתרץ הדא קו' בחבירתה דרשב"א כ' ביבמות דתלי' הא בהא דאי בדאורייתי' בדמ"ל בדרבנן אסור עכ"פ למספי בידים ואי אבדמ"ל נחתי' עוד חד דרגא בדרבנן ואפי' למספי בידים מותר וא"כ אפי' כפרש לאותן המוזהרין עליו לענין ספוי קשה מ"מ ש"מ דבדאורייתי' דהיינו קטן אוכל נבילות בדמ"ל דאל"ה הוי נחתי' ח"ד ולומר דבדרבנן מותר ליתן לו בידים ג"כ עכ"ד דבריו בשינוי לשון והנה הגם שדבריו מתוקים לחיך אוכל יטעם מ"מ עדיין יש בו מן הקו' דבלא"ה קשה להבין דברי הרשב"א מה"ת לומר דלעולם נחתי חד דרגא מדאורייתי' לדרבנן וכי כללא הוא מכללי התורה אדרבה מצינו כ"פ להיפך כל דתיקן רבנן כעין דאורייתי' תיקון ועל הרשב"א לא גדלה עוד התמי' דמסברה דנפשי' סבר הכי ונכח הוכחה שמביא ממס' שבת דמשמע להילכתא מותר ליתן לתינוק איסור דרבנן בידים אבל לפרש הכי בקו' הגמ' ולומר דמה"ט קאמר ש"מ בדמ"ל דאל"ה א"א שיהי' אסור ליתן איסור דרבנן בידים הוא דבר קשה וכי מן הנמנע הוא לומר דבתרווייהו בין בדאורייתי' ובין בדרבנן אסור לכתחלה ולהפרישו איננו מוזהר לכן כ"ל לפרש דברי הרשב"א שאין כוונתו שזה עיקר הטעם שמחלק בין דאורייתי' לדרבנן שיהי' במדרגה למטה ממנו אלא סברה גדולה היא דאי אמרינן בדאורייתי' בדמ"ל שפיר י"ל דעשו רבנן איסורי דבריהם לקטנים ג"כ אבל אי בדאורייתי' אבדמ"ל אין סברה כלל לומר דחכמים עשו איסור לקטנים ג"כ דהרי כל עיקרן של איסורי דבריהם אינן אלא הרחקות שלא לפגע באיסור דאורייתי' והדין נותן דדוקא לגדולי' שמצווין ב"ד להפרישן מאיסור דאורייתי' אמרינן שפיר שעשו עוד להרחקה תקנה חדשה אבל בקטן אי אמרינן שאין מצווין להפרישו מאיסור דאורייתי' כשעובר עליו א"כ מכ"ש שא"ל לעשות לו הרחקה וכיון שכל האיסור לא נעשה אלא לגדולים ולא לקטנים א"כ אין שייך לומר כלל שאסור למספי לי' איסור דרבנן בידי והתבונן בדברי הרשב"א שם ביבמות יראה שנתכוין לכך שכ' ומסתברא שלא תקנו חכמים דבריהם אלא לגדולים ע"ש וזה מ"ש הרשב"א דאי בדאורייתי' בדמ"ל א"כ נעשו איסורי דרבנן אף לקטנים אף שע"פ הסברה אין הכרח אבל מוכח כן מתי' אביי שם ביבמות על ברייתא דלא יאמר אדם לתינוק וכו' דאפי' בדרבנן לא ספי' דכיון שהאיסור נעשה אף לקטנים כמלא אע"פ שאיננו מוזהר מ"מ תקלה איכא כמ"ש הרמ"א בס' שמ"ג דאם עבר עבירה בקטנות ראוי לקבל עליו איזה

איזה תשובה וכ' שם המג"א משום דאיכא תקלה אבל אי בדאורייתא אבדמ"ל לא נעשה האיסור לקטן כלל וליכא תקלה כלל ומותר למספי לי' ואפ"ל ג"כ שזה כוונת פירש"י בנדה שם שפי' ואי מופלא סמוך לאיש דרבנן אפי' איסורי' נמי ליכא משום דקטן לא בר קבולי עלה תקנתא דרבנן וה"ט משום דלא נעשה איסור דרבנן אלא למי שמצווין עליו להפרישו מיהו נ"ל דעדיפא מיני' לתת טעם בדברי רש"י ע"פ מ"ש כבר במק"א ומלאתי אין לי דבאיסורא דרבנן אליבא דכ"ע אינו אלא איסור גברא שמצווה לקבל דבריהם וכמ"ש הרמב"ם היכן ציוונו מלא תסור אבל לאסור איסר בעלם אין בכח חכמים לפ"ז ז"ש דקטן לאו בר קבולי עלה דרבנן כלומר דאיסור דרבנן אין בו כח אלא מה שמוזהר לקבל ע"ע אבל קטן שאף אלא תסור אינו מוזהר כמלא דלא שייך אצלו איסור דרבנן כלל וזה חוץ לדרכינו עכשיו אבל בפי' הרשב"א נ"ל מ"ש נכון דס"ל דתלי' בדמ"ל או לא ולפ"ז א"ש מ"ש ש"מ קטן א"נ בדמ"ל דאל"ה א"כ לא נעשה איסור דרבנן לקטן כלל ול"ש לומר איסורי' לאותן המוזהרין עליו כלל אפי' לענין למספי לי' בידים:

ולפי הכלל הזה יש ליישב דעת הרי"ף באופן זה דהנה הראשוני' הביאו כמה ראיות דאפי' בדרבנן אסור למספי בידים ועפ"ז ע"כ לומר דבדאורייתי' בדמ"ל דאל"ה אין שייכות לאיסור דרבנן לקטן כלל כדלעיל ומש"ה פסק הרי"ף ז"ל דקא"ל בדמ"ל ולא צריך לאוקמי מתני' בעושה לדעת אביו והנה סברה הנ"ל נראה לכאורה כמוכרחת וא"כ יש להתבונן בדברי הרמב"ם דס"ל דאפי' באיסור דרבנן אסור ליתן לו לכתחלה והא איהו פסק בהדיא דקטן א"נ אבדמ"ל ונ"ל דס"ל שאין הסברה מוכרחת לומר כן דאע"פ שאם רואין הקטן עובר על איסור דאורייתי' אין מחויבין להפרישו מ"מ שייך גבי' תקנתא להרחיקו מן איסורי דאורייתי' והטעם משום שאין גזירת דבריהם אמורין להרחקה שלא יעבור מיד על איסורי דאורייתי' אלא שלא יעבור אח"ז שלא ידע הפרש בין כרמלית לר"ה או בין בשר עוף לבשר בהמה בחלב ואחר הזמן הזה יוכל להיות שזה הקטן גדול יהי' ומטעם זה ס"ל שכל הרחקות ואיסורי דבריהם נעשין בין לקטנים ובין לגדולים והנה לא יתכן כ"ז אלא בסתם איסורי דבריהם שמתקנו כדי שלא יפגע בפי' באיסור דאורייתי' אבל תק"ש בשבת אינו אלא שלא יעבור ד' אמות מכח בהילות המצוה ואין חשש שיעבור בשביל זה אדאורייתי' אלא עכשיו בשעה שעומד במצוה ולא לאח"ז כלל וכיון שאין החשש אלא על עכשיו פשיטא מילתא שאין הגזירה אמורה אלא לגדולים ולא לקטני' דאיך נעשה הרחקה לקטן שלא יעבור אפי' יעבור לפנינו אין אנו מצוין להפרישו מכ"ש שלא נאסור עליו את המותר ואת המצווה בשביל שלא לפגוע בדאורייתי':

ועפ"ז יש ליישב ג"כ מה שהקשה שעה"מ בהלכות שביתות עשור לר"י דמספקא לי' אי בדמ"ל ולפי האי לד אסור למספי בידי' אפי' איסור דרבנן וא"כ תקנו בריית' דיונא התינוקו' מותרין בכולן חוץ בנעילת הסנדל והא ליכא בזה משום סכנה ומכ"ש דקשה לשיטת הרמב"ם דס"ל להילכתא דאפי' בדרבנן לא ספינו לי' בידים ולפי הנ"ל ניחא דוודאי אי שאר עינוים הוי דרבנן ע"כ אין הטעם משום דלמא אתי למסרך ולעבור על עינוי דאורייתי' כשיגדיל אלא כדי שינזר מן התענוגים בו ביום ולא יבוא לאכול ולשתות וכיון שאין הגזירה אלא משום אותו שעה שוב לא שייך למגזר ולאסור איסור על הקטן כלל כיון דבאותו יום אפי' אנו רואין אותו עובר על הדאו' א"ל להפרישו:

סימן ע"ח

בעזה"ת יום ג' י"ט למב"י תרל"ד לפ"ק פה טשאבע יע"א.

יצו ה' את ברכתו חיים ושלום וכ"ט לכבוד יד"נ ורב חביבי הרב הנחה"ג מופלג ומפורסם גן הדסים חריף ובקי מלא ברכת ד' בש"ס ופוסקים צדיק ונשגב כקש"ת מו"ה **יעקב כ"ץ** נ"י אבדק"ק אנאד והגליל יע"א:

אף כי מה מני יהלוך מ"מ לעשות רצון פר"מ חפצתי ורצונו של אדם זהו כבודו לשמוע ממנו דעתו בנידון השאלה שבאת לפניו במי שהיה יוד שנים ולא ילדה ושפטו הרופאים שאם כתירה קרוב לימים שסופעת בהם יש לה תקנה וחקר מעכ"ת אם יש להתיר בימים שאסורה מדרבנן משום תקנת רבי וחומרת ר"ז ובנה יסודו ע"ד תוס' גיטין דף מ"א שהקשו דליתי עשה דפרו ורבו ולידחי ל"ת דלא תהי' קדש ותירצו ג' תירוצים ויש לחקור אם שייכי אלו תירוצים כאן או לא. כ"ז עולה בזכרוני שכך אמר לי פר"מ פא"פ ולא באתי אלא בשביל דבר שנתחדש לי הבנתי מתוך דברי פר"מ שפשוט בעיני דאף דאשה לא מיפקדה אפו"ר מ"מ מצוה עלי' משום לשבת יצרה ואנכי לא כן עמדי שפשוט בעיני דאף משום שבת ליכא גבה דהרי דעת הרמב"ם פכ"א מהלכות א"ב משמע להדיא כן שכתב בפירושו שאף האיש רשאי לישב בלא אשה והאשה רשאה לישב בלא איש ואין לדחות דהיינו ביש לה בנים כמו שראיתי בספר אחד דהרי זה לשון הרמב"ם ורשאה אשה שלא תנשא לעולם:

ומה שהקשה מהרד"ק שהרמב"ם סתר עצמו למה שכ' פ"ט מהל' אישות שלא תישב אשה בלא איש משום חשד והאיך כ' כאן דרשאה שלא תנשא לעולם? לפענ"ד לק"מ דהמעין בהרמב"ם פי"ב מהלכו' גירושין יראה בעליל דס"ל דהא דרב אסי הסר ממך עקשות פה ל"ה רק עצה טובה וכפירוש כי דבאו ב' עדים בבת אחת תנשא לכתחילה וכמו שכ' הרא"ש שם דלא הוי רק עצה טובה ואין מונעין אותה. ולכן ג"כ הכא מ"ש בהלכו' אישות דלא תשב בלא איש היינו בהורת עצה ומה שכ' בהלכו' א"ב ורשאה שלא תנשא היינו ע"פ דין וכן מוכח בהדיא בתשובת הר"ן ס' ל"ב שנשאל באשה שנדרה עד"ר שלא תנשא לעולם והשיב דאפשר להתירו משום דהוי לדבר מצוה שמסייעת לבעל

לבעל לעשות מצותו והוי כהאי מקרי דרדקו דלא אשתכח דדיק כוותיי וגם ע"ז כמה כרכורים כרכר ע"ד שסמך עצמו ע"ז ובצירוף כמה טעמים אחרים להתיר שהיי שם עכ"פ מוכח שם שאין כאן שום מצוה גמורה משום לשבת יצרה:

ומראשית כזאת תמהתי איך אפשר כלל לדון ע"ז דאשה מצווה משום לשבת יצרה אפילו להחמיר ומכ"ש להקל מאחר שהמחבר בסי' א' סעיף י"ג כתב סתמא דאין האשה מצווה על פו"ר ולא הביא לא המחבר ולא הרמ"א שיטה זו דמפקדה אלשבת ואדרבה מדהגיה שם הרמ"א די"א שלא תישב בלא איש משום חשד משמע דמצוה גמורה מעיקר הדין אין כאן. אף די"ל דלכן כ' משום חשד דזה שייך אף בים לה בנים מ"מ לא ה"ל להשמיט גם את זאת וכן הוא בברכי יוסף סי' א' הביא חבלי נביאים כולם מתנבאים בסגנון אחד דלא מיפקדה כלל ולא הביא שום פוסק להיפך וכן הוכיח לדינא בספר אורח משרים לאחד מחכמי הזמן במדינת פולין בא לו בארוכה בהוכחה מש"ס ופוסקים דאף משום שבת ליכא גבה ואינו עומד כנגד זה זולה דברי תוס' ב"ב דף י"ג וגיטין מ"א כמו שהביא בב"ש סי' א' ס"ק וא"ף אם נניח שדעת התוס' כן הוא בלא פקפוק מ"מ מאחר שלא בא אל שלחן המלך בסעיף י"ג מי ידין אחריהם מכ"ש ברבו הפוסקים החולקים עליהם ובכ"ד הוי להחמיר:

אמנם כן ראיתי למהרש"א ז"ל בריש מס' חגיגה שהקשה דדברי התוס' דגיטין אדבריהם שם משמע דעבד וכן אשה אי לא מיפקדה אפו"ר גם אלשבת לא נצטוו ואף דאין סתירת התוס' קושי' גדולה מ"מ היכא דאפשר טוב להשוות המחלוקת בין בעלי התוס' ונלפענ"ד דגם תוס' בגיטין לא רצו לומר דאשה נצטוית אלשבת רק דשייך גבה דהנה לכאורי' דברי התוס' דשם מאז הוקשו לי להבינם שמתחילה כתבו דגם גבי שפחה שייך שבת וכתבו והא דלא עשו תקנה בחצי' שפחה וחצי' ב"ח אי לאו כדי שלא יתהגו בה מנהג הפקר ותירצו משום דאף אם תשתחרר שמא לא תרצה לקיים והיא תימה כיון דקיימינן השתא דמיפקדה אלשבת מה"ת לא תקיים ומה שכ' האחרונים דס"ל לתוס' דאלשבת לא כייפינן קשה לי וכי היכי מצינן שלא יכפו ב"ד אמצוה דמדברי קבלה דהוי כעין דאורייתי' ומה לי פ"ר ומה לי לשבת וכבר ראיתי שהקשה כן בספר נתיבות השלום ומה שתירץ שם דברי התוס' דס"ל לתוס' דהיא אינה מצווה אלשבת רק דהב"ד מחויבים לעשות כל טלדקי' כדי שיקיים לשבת היא נפלאת בעיני היאך אפשר שהב"ד יהי' מצווה לסייע לאדם לעשות דבר מה שהיא עצמה לא נצטוה יליבה בארעא וכו':

ולפענ"ד דהנה ראיתי בתשובת הר"ן הנ"ל מביא שם בשם תשובת קדמון אחד על הא דאמרינן [הגה"ה עי' בר"ן ר"פ האיש מקדש שכ' ואף דאשה לא מפקדה אפ"ו מ"מ יש לה מצוה מפני שמסייעת לבעל לקיים מצותו ומש"ה אשמעינן מתניתן דמצוה בה יותר מבשלוחה ועי' בהגהת ד"ת מה שהעיר ע"ז ולולי דברי הר"ן הי' נ"ל כי אפי' לא מפקדה אפ"ו מ"מ יש עלי' מ"ע של קידושין לא מבעי' אליבא דהרמב"ם דבלא קידושין עוברת על ל"ת דלא תהי' קדשה לכן גבי קידושין אמרינן שפיר מצוה בה שאם תרצה להבעל מצוה עלי' לקבל קידושין וא"כ הא כמ: מצות שחיטה דאף דאין מצוה לאכול בשר תאוה מ"מ אם רוצה לאכול מצוה לשחוט כמ"ש הטו"ז ריש ה' שחיטה (ס"ק י"ז) דהברכה שובבת ע"ז וגם ברכת קידושין כך היא א"ק ב"ו על העריות וכו' והתיר וכו' ע"י חופה וקידושין וע"ז מצווה גם האשה דאל"ה עוברת אל"ת אלא דגם להראב"ד מ"מ מודה דאיכא מצות קידושין שהרי לא השיג כלום על הר"ם במנין המצות מצוה רי"ג ואין זה מצות פו"ר דהיא מצוה רי"ב. אמנם רבינו כ' לקמן דעיקר כוונת הר"מ שם הוא מ"ע לבעול בקידושין ודאי המ"ע על הביאה אך לפי דברי הטו"ז הנ"ל ע"כ נ"ל מדהוא ל"ת לבעול בלא קידושין להר"מ א"כ לדידי' הקידושין עצמן מ"ע ומה שהקשה רבינו למה לא מנה קדושי כסף ושטר ל"מ הי' נ"ל דכוונתו שמצוה לבעול אחר שקידשה דוקא וז"ש "לבעול בקידושין" שאם אין כוונתו לכנוס ולבעול אין בקידושין עצמן מצוה כלל אמנם בזה נכללו כל הג' דרכים שהאשה נקנית בהם שהרי כ' שנא' כי יקח איש אשה ומקיחה ילפינן קדושי כסף כנודע כך הי' נלפע"ד יתום כמוני לולי דברי רבינו ע"ר זללה"ה]. בר"פ האיש מקדש מצוה בה יותר מבשלוחה וקשה הלא לא מיפקדה ותירוץ דעכ"פ מדקבלת שכר כאילו מצווה ועושה וזה ג"כ קשה לפענ"ד להבין שיאמרו על מה שלא נצטוות כלל דמצווה בה ולכן נלפענ"ד דשניא מצוה זו מכל מצות שבתורה דמצינו לרז"ל דקראו' מצוה רבה והכוונה דהנה בכל מצות שבתורה עיקר רצון הבורא לצרף דעת הבריות ולזכות ישראל ורק מי שנצטוה על כך עליו מוטל לעשות וכך כ"ר לפני שציויתי ונעשה רצוני ואם אירע לו אונס ממילא אונס רחמנא פטרי' ולא הוטל שום אדם לבזבז ממונו כדי להציל את זה מאונסו כי אין כאן רצון נותן התורה על עצם מעשה המצות שינוחו תפילין או שילבשו ויטלו ציצית רק אקרקפתא דגברא מונח לעשות מה שנצטוה ואילולי שנצטוה ע"כ אין כאן שום חפץ בעצם המצוה וכיון שהוא אונס ממילא לא נצטוה ודינה כאשה ועבד במצות שהז"ג אבל לא כן במצוה זו דפו"ר כיון שגילה לנו לא תהו ברא' לשבת יצרה א"כ חפץ הבורא היתה שיתישב העולם ויולדו בנים ובנות ורצונו בעצם המעשה אף אם אונס רחמנא פטרי' ואין כאן מצוה אקרקפתא דגברא וזה נ"ל הטעם שמוכרין ס"ת להשיא יתומים ולא בשביל מצוה אחרת משום דבמצוה אחרת כיון שאין לו ממון אחר לקיום המצוה הדר הו"ל אונס ונסתלק החיוב מעליו אבל כאן שצריך לעשות כל התפעלות שיקוים עצם המעשה בזה ניחא דאמרו בגמ' אשה נמי לא תוהו בראה ולא אמרו משום פו"ר אף דהויא דאורייתי' משום דאי לאו האי קרא הדר הו"ל מצוה זו כשאר מצות וכהנ"ל:

ובזה

ובזה מיושב מה שהוקשה לי מאז הא דכופין את רבו שבשביל שיקיים זה מצוה שעליו כופין את רבו ועושה אותו ב"ח וכותב שטר ומי יודע אם יצא לעולם לידי גבי' ונמצא יצא פלוני נקי מנכסיו והיכן מצינו כזה? אבל עכשיו שלא בשביל מצוה שעליו כופין אותו אלא שיקיים חפץ הבריאה וזה מכוון בלשון המשנה יבטל והלא לא נברא העולם אלא לפו"ר [דמשם מוכח דשניא מצוה זו משארי מצות] ולא אמרו נמצא זה בטל ממצותו והיינו טעמא דנקטו לשבת יצרה ולא פו"ר דמשם מוכח דשניא מצוה זו משארי מצות וכהנ"ל ויש לכוון זה בתירוץ ב' דתוס' משום דמצוה רבה ואף שסברה זו כראות דקה לכאורה מ"מ לפי שקול דעתי נראה נכון בטעמו ומכוון בלשון חכמים לשון ערומים:

וממוצא הדברים מצאנו מקום להחזיק בדק פסק המג"א בסי' קנ"ג ס"ק ט' דה"ה להשיא יתומות ולא קשה מתוס' חגיגה שהקשה הב"ש בסי' א' דאף דמשמע שם דעבד אינו מצווה אלשבת וה"ה אשה מ"מ הא דמוכרים ס"ת לא משום מצוה בידה אלא כדי שיקוים לשבת ומתוס' חגיגה לא מוכח דלא שייך גבה שבת רק דאינה מצווה וכמו שאבאר ועתה נחזור לדברי תוס' גיטין דהנה שם הקשה מאי ראיי' מייתי תוס' מעבד לשפחה הלא לא לכל מילי הוקשו עבד ואשה והכא טעמא בנידו דרכו של איש לכבוש ולא דרכה של אשה ולפי הנחתינו א"ש דהא וודאי פשיטא להו לתוס' דבאשה שייך גבה שבת ולא שהיא מצווה על כך ובעבד הוי ס"ד דלא שייך גבי שבת כלל דכיון דמצות פו"ר נאמרה ונשנית כמבואר בסנהדרין ולישראל נאמרה ולא לבני נח א"כ הוי ס"ד דאף חפץ הבריאה דלשבת לא היתה רק אבני ישראל שיתרבו עובדי ה' ולא לבני נח ולעבדים וע"ז הוכיחו תוס' מירושלמי הנ"ל דאף גבי עבד שייך שבת ועבדים גופייהו ממילא שמצווים ע"כ כלשון הירושלמי כל שהוא מצווה על פו"ר אסר לישא במועד והוא גופא הטעם דבעבד הוי מצוה אקרקפתא דגברא משום דדרכו של איש לכבוש וע"ז הוכיחו התוס' ולפ"ז בשפחה נמי שייך גבה שבת ורק שייך גבה ולא מצוה דאין דרכה של אישה לכבוש והשתא א"ש קיום דברי התוס' דאף אם תשחרר דלמא לא תקיים דהרי מצוה אין כאן גבי אשה ומיושב קושי' הנ"ל וקושית פ"י כמובן:

ובזה אתי נמי שפיר מה שהקשה מהר"ס דאמאי נקטו בשפחה שייך נמי שבת ולא נקטו אשה ולפ"ז ניחא דבאמת אשה מעבד לא ילפינן כקושית הפ"י ובאמת לא רצה לומר דמצווה רק ששייך גבה שבת כהנ"ל והא פשיטא להו גבי באשה רק דבשפחה הו"א דלא שייך כלל משום דמה שנברא העולם לפו"ר אינו אלא שיתרבו ישראל וע"ז הוכיחו שפיר מעבד. [הגה"ה ואין להקשות הא בני נח נמי נצטוו אפ"ו והיא מכלל ז' מצוות וא"כ כ"ש עבד דבא לכלל ברית מצות שלהז"ג זה אינו דהא כל העולם לא נברא אלא בשביל ישראל וא"כ הכוונה דמצות פ"ו לב"נ הוא ג"כ בשביל ישראל לצות להם ולא דהם תכלית הבריאה וא"כ ל"ש שבת גבייהו ועי' בשמונה פרקים להרמב"ם]. כ"ז כ"ל ליישב דברי התוס' על מכונם ואם כנים דברי מה טוב ואף אם אמנם כוונת התוס' דאשה מצווה על שבת מ"מ מאחר שתוס' חגיגה עומדים לנגדם וזולת דבריהם הרבה פוסקים ראשונים ואחרונים מסכימים דאינה מצווה וודאי דאין להורות להקל דבדידה איסורי' איכא ומצוה ליכא ובטעמו כ"ל ג"כ הכי כיון דהוקשה ואמרי' וגילתה לנו התורה וכבשוה וממעטה התורה בפירוש אשה מפו"ר א"כ איך גילה לנו א"כ בדברי קבלה דהוי כעין דאורייתא' דאשה ג"כ מצווה ע"כ ולמימר דכוונת התורה למעט ממצוה חמורה שלא יהא רק מצוה קלה זה דוחק לפענ"ד ועיין גיטין דף מ"ג ע"ב כמאן כר"י בן ברוקה משמע להדיא דבאשה אין כאן אפי' מצות שבת דהא במתניתין נקט טעמא דלשבת דמש"ה כופין לשחרר ואם רמיא גם על אשה אף לרבנן מאי פריך א"ו כדאמרן ועתה אחזיר על הראשונות מה שגילתי דעתי מיד לרפ"מ פא"פ דכאן ג"כ אפשר לקיים שתיהן אפרש עתה שיחתי הנה מבואר בב"ש דבשהה יוד שנים ולא ילדה מותר לגרש בע"כ והריב"ש ג"כ לא כי רק שאין מוחין בזו שאינו רוצה לגרש ולפענ"ד גם הריב"ש לא כ' כן רק בספק בשלמי הרעה הזאת אבל כאן אם נאמן להרופאים הרי נתברר דבידה תלי' מילתא ובפרט לפמ"ש הפוסקים הטעם דלא כייפינן בזה"ז דשמא עון חו"ל גורם ואפשר דמה"ט פטור דהוי כעין ס"ס דלמא משום עון חו"ל ואם לאו דילמא מיניי' וכמו שבנה על זה דיני דינים בנוב"י קמא אה"ע סי' א' א"כ כאן מ"מ אסורי' היא בימי נדותה דרבנן אם נאמין דברי הרופאים שכאן אינו משום עון חו"ל א"כ מותר לגרש בע"כ ואם לאו הרי גם אח"כ לא תילד אך אפשר לומר אם כך הוא דינו שידחה עשה דל"ת והדרא תקנת רגמ"ה לדוכתא. והנה רציתי להביא ראיי מהא דנדחת ואינה מקיימת ודדמי לו בסי' קע"ו דאין כאן איסור לקיימה ורק מצוה לגרשה אפ"ה מותר לגרשה בע"כ אבל הדרנא בי' דהתם כיון שפשעה ובמרד ומעל עשתה זאת לא חשו לתקנתה וכן מצאתי חילוק בד"ה אך מרואה דם מ"מ יש לפענ"ד ראיי גמורה דלא איסתמיט להו לפוסקים דבלא קיים פו"ר מותרת היא לו אף דאסור מדרבנן ואפשר אפי' בכל אף שקיים פו"ר מ"מ מצות עונה עלי' רמיא [ועיין ברמב"ם במנין מצותיו שמנה לבעול בקידושין ואין הכוונה על ביאת קידושין דא"כ גם בכסף ושטר כימא הכי אלא דעתו שמלבד ועונתה לא יגרע עוד יש כאן מצוה ובעלה] כ"ז שאינה מגרשה וכיון שנדחה איסרה מדרבנן ומותרת הי' ע"פ דין לא יגרשה בע"כ אלא ע"כ כיון דהכ"ל כל מקום שנדחה שאפשר לקיים שתיהן מוטב אף משום זה המוטב לא העמיד ר"ג תקנתו וכן בדין דהרי כל עלמו לא חש ר"ג אלא שלא תהיינה בנות ישראל ביד בעליהן כחומר ביד היוצר ברצותו אוחז וברצותו שלא אבל היכי שלא ברצון נפשו רק כדי להנצל מאיסור עבד הכי א"כ אינו פועל

פועל און נגדה ואין כאן תקנה רק שתוכל למיתב טן דו ותקנה זו לא מצינו אם לא במרד ובמעל נשתלחה וכ״ז איני כותב רק לפרש דברי לא שדעתי לקבוע הלכה כי ידעתי בעצמי שלא יצאתי בזה ידי חובת העיון:

ומה שאמר לי פ״מ פא״פ דאף דיכול לקיים באחרת מ״מ אי אפשר לקיים שניהם מקרי נשכח ממני על מה היתה כוונתו ואפשר שכיון בזה למ״ש התוס׳ בפ׳ א״כ דף מ׳ וא״ת והא כלאים בציצית אפשר לקיים שניהם בטלית של צמר ואור״י דבטלית של פשתן א״א לקיים וזה אין לנו לומר שיהא אסור ללבוש בגד פשתן דאין זה מקרי אפשר אבל לפענ״ד אין הנדון דומה לראי׳ דנראה דכוונת התוס׳ כך הוא וודאי אם לא הי׳ לובש הבגד רק בשביל המצוה היינו יכולין לומר דזה מקרי אלק״ש בלא דחי׳ אבל שם עיקר לבישתו הוא להנאתו והתורה לא אסרה שום בגד בלבישה וכיון שהוא רוצה ללבוש פשתן א״א לקיים המצוה שעלי׳ רמיא עתה ואין לנו לדון על עיקר הלבישה כיון דבזה לא חילקה התורה ולא אסרה עליו שום בגד ואף דמצד המצוה אלק״ש בלבישת צמר הלא אף אם ילבוש צמר ויחפוץ ללבוש פשתן ג״כ אין מוחה בידו כיון שהתורי׳ לא אסרתה אבל כאן בכ״ד מ״מ מדינא דאורייתא דמותר לישא ב׳ נשים יקיים את זאת „וביומי טהרתה״ וישא אחרת ג״כ לקיים פו״ר ולתקנת רגמ״ה שא״א לישא אחרת ממילא שאסור ג״כ לקיים את זאת לא כן בלבישת צמר אף אם לובש צמר וחפץ ללבוש פשתן יוכל ללבוש וזה פשוט לפענ״ד ומצפורי מצורע ג״כ אין ראי׳ לפענ״ד דהתם מיירי שא״א למצוא אחרים באותן יום והתם יש לטהרתו קביעות זמן אבל בכ״ד אין לו קביעות זמן ומשום איחור כ״ד לא מקרי א״א לקיים שניהם [א׳ ועיין בתוס׳ פ׳ במה מדליקין בסוגי׳ דשריפת קדשים הקו׳ בתוס׳ דלאיכך אמוראי לבד מרי׳ אשי דליל יו״ט עשה ול״ת קשה נילוף מהכא דאין עשה דוחה ל״ת גרידא ותי׳ משום דאפשר להמתין ע״ד למחר משמע דלרי׳ אשי דוקא משום דהוי עשה ול״ת הא בל״ת גרידא דחי אף דאפשר למחר ולפ״ז כיון דאנן קיי״ל כר״א דבתרא הוא ממילא אף משום שלא למחר דחי עשה לל״ת]:

והנני עתה חוזר על מה שנאמר לי מפר״מ מסמ״י דידידינו הרב הגאון אבד״ק טשאטע כ״י דהו״ל עשה ול״ת דלמ״ד ווסתות דרבנן [כדקיי״ל] א״כ קרא דוהזרתם את ב״י איני כדותה גופייה״ קאי ולפום רהיטא הי׳ נ״ל תמו׳ מאוד לא מיבעי׳ לדעת הרא״ה בב״ה דאף למ״ד ווסתות דרבנן היינו דוקא לחוש לשמא ראתה בבדקה ומצאה טהורה כפלוגתת רב ושמואל אבל שמא תראה חיישינן לכ״ע וודאי דליתא וגם לפי דעת הריטב״א בשבועות דף י״ח בד״ה ת״ר והזרתם דלכ״ע אלי׳ שעה סמוך לווסתה דאורייתא׳ ורק עונה דרבנן וא״כ צריך קרא להכי אלא אפי׳ לדעת הש״ך דכל ענינו ווסתות דרבנן ולא צריכא קרא להכי מ״מ פשטא דקרא אי לאו האי דרשא דברייתא קרא גופא אענייני טהרות דלעיל מיני׳ מהדר ולא האיסור קריבות נדה שלא הוזכר עדיין בתורה [ובלא עשה כיון דעכ״פ תרי לאוי הוי עיין בכ׳ סופר סי׳ קי״ד דהיכי דהוי משם אחד לא דחי]:

ובשאני לעצמי הי׳ נ״ל ג״כ דאיכא כאן עשה ול״ת והיינו עשה ול״ת דפרישה עשה דותהי׳ נדתה עלי׳ ול״ת לא תקרב כמבואר בשבועות דף י״ח ואף די״ל לומר דאין לנו לחוש שיפרוש עד אחר גמר ביאה והו״ל משמש מת בעריות והיא גופא צריכה רבה אם זה מקרי משמש מת כמובן ואף גם זאת דמשמש מת בעריות ג״כ פטור אבל אסור ואפשר דבכ״ד דה״ל בכה״ג תרי דרבנן לא עשו כ״כ חיזוק לדבריהם ואין ראי׳ מהא דשופר של ר״ה ול״ע [ויש לעיין אדברי הר״ן מהא דשבת דף קכ״ח אתי לצער ב״ח דאורייתא׳ ודחי דרבנן אף דהוי עשה ול״ת שיב״כ ואפשר דבמקום לאו לא העמידו דבריהם להיפך מדאורייתא׳ דעדל״ת ודוחק דהרי שוא״ת הוא] אך לפענ״ד ז״א דהא וודאי פשיטא לי דאכניסה אף היתה בהיתר ג״כ מחויב על כל הנאה שאח״כ שאיננו עומד בעצמו כתקנתא דר״ה משמי׳ דרבא שם דאל״כ היכי אמרו שם בתחלת הסוגי׳ דחייב שתיים במשמש עם הטהורה ואמרה לו נטמאתי הלא הכניסה לא היתה בטומאה ואף בסמוך לווסתה הוי מ״מ אזה לא מחייב כפירש״י שם ובד״ה ות״ח לזו ופשוט הוא רק דעי״כ לא מקרי אנוס אולם ג״כ אעשה ול״ת דפרישה כלענ״ד ג״כ דלאו דוקא בפירוש מיד חייב דה״ה וכ״ש אם איננו מעשה להסיח דעתו והנאתו וגומר ביאתו כדרכה דג״כ עובר [וכן משמע בריטב״א שם בד״ה גירסת הספרים] וא״כ כאן במשמש כדרכה יש עשה ול״ת והא וודאי ליכא למימר דלא עשה גמורה היא שהרי חייבין עלי׳ תנן:

אמנם כן חזה הוית בירושלמי דהוריות איזה מצות עשה שבנדה א״ר אבין והזהרתם את בנ״י מטומאתם ול״ק כלל שום הברייתא׳ מכאן אזהרה לב״י וכו׳ א״ו דנדה גופא בעשה קיימי וכאשר בינותי בספרים להבין דבר על בוריו מצאתי דקשי׳ לי סוגי׳ הנ״ל טובא ולא אוכל לצאת ולבוא חדא שתירת המשניות גופייהו דבשבועות אמרו איזהו מצות עשה שבנדה הי׳ משמש עם הטהורה ובהוריות פרוש מן הנדה וזה אפשר ליישב דפירוש פרוש מן הנאה מרוצה וכן פירש הריטב״א אך רש״י פירש שם פרוש מן הנדה והזהרתם את בנ״י מכאן אזהרה לב״י וכו׳ ולא ידעתי להולמו חדא דהרי זה סותר למשנה דשבועות שאמרו הי׳ משמש וכו׳ וגם לגמ׳ דשם דאמרו דעשה הוא ותהי׳ נדתה עלי׳ וכאן פירש״י מוהזהרתם ועוד היכי תני דחייבינן על עשה שבנדה הלא על עשה זו אין חייבין ועוד לפירש״י מה יענה למשנה זו מ״ד ווסתות דרבנן ויש להוכיח מכאן דרש״י ג״כ אית לי׳ כשיטת הרא״ה ז״ל מ״מ כל הנ״ל קשה לי טובא ואין בידי לפרשה ימחול פר״מ להעמידני בזה על דעתו הרמה ולאומר הענין אלא אמרתי דאפשר דכוונת רש״י כך דוודאי קרא דוהזהרתם לכ״ע עשה גמורה היא רק דלמ״ד ווסת דאורייתא׳ ס״ל דלשון והזהרתם משמע

מ"מ קשה אפוסקים שפלפלו בזו אי מותר לכנוס תוך ז' תיפוק לי' שאסורה ביחוד וא"כ תיאסר בלא נישואין (הא וודאי ל"ק תיפוק לי' שאסו' ביחוד משום איסור הבעילה באבילות כיון שעדיין לא נבעלה עיין ברפ"ק דכתובות די"ל דכ"כ לא החמירו לאסור אף היחוד והוא בכלל היתר הנישואין אבל כשיש (איסור יחוד נדה קשה) וצ"ל דבעוד שלא נישאת לו אינו מפקחת כ"כ כי לא סמכא דעתא ואינה מרחמת על בני' זרי' שאינם בני בעלה ואם כך אמרו בבני אחותה מכ"ש באשה זרה שאינה מרחמת עד שנישאת לו ולפ"ז הי' מקום להתיר אף בשיש מניקת מ"מ וכי מפני שאנו מדמין נעשה מעשה:

סימן פ'

ב"ה אור"ד ה' מקץ ד' דחנוכה ת"ס לפ"ק.

שלום וכ"ט סלה לידידי הרב הגאון המאה"ג חריף ובקי יראת ד' אוצרתו כש"ת מוה"ר **יודא אלטמאנן** נ"י אבד"ק טשאטה והגליל יע"א:

יקרת מכתבו הגיעני ותמהתי על ככה מה מצא בי מעכ"ת נ"י כי יחשבנו לגאון המשיב ואני בעוה"ר לא הגעתי לידי מדה זו ובפרט שאני מירא הוראה ביותר והנה חזרתי על כל צדדים ולא מצאתי טענה להתירה בלא גט כ"א טענת השטאה מצד המקדש או מצד המתקדשת שלא הבינה כי מ"ש עוד מעכ"ת נ"י דהנ"ל קידשה בגזל לא אבין כיון שהנער ההוא ממונה על כך למכור לאחרים בחנות כשם שרשאי למכור לאחרים כך רשאי למכור לעצמו אלא שאם אינו משלם הקפתו הוא גוזל בזה את בעליו ומהי תיתי לאחזוקי איניש בגזלנותא לומר שנטל ע"מ שלא לפרעו וא"כ לא נשאר לנו רק היתר הראשון וכל האחרונים לא התירו מטעם זה אלא בצירוף טעמים אחרים:

והנה המג"י בטו"ז בתירוצו על קושי' ב"ש דעתו דמ"ד חוששין לקידושין הוא משום דס"ל דלא ילפינן דבר דבר ממון ולפ"ז ע"א נאמן בקידושין ובכל דבר שב"ע ולפ"ז אפי' היכי שאינם מודים ממש אלא שאינם מכחישין ג"כ חוששין ולא אבין איך אפשר לומר כן דהא המרדכי שמביא דעת הסמ"ג ס"ל כר"ת אפילו בע"א נאמן באיסורין דדוקא מטעם שתיקה כהודאה ובאומר אתה ידעת אבל לא מטעם נאמנות העד כמבואר בקידושין דף ס"ה ובפוסקי' שם וגם הסמ"ג גופי' מתלמידי ר"ת ואותן השיטות דסוברים דע"א נאמן בדשב"ע היכי דלא איתחזק ע"כ דאזלו בשיטת הרשב"א ושיטתו דע"א נאמן באיסורין בלי הודאת הבעלים ומכ"ש להעיד על קידושין דאיתחזק היתרה א"א שיהי' נאמן בלי הודאה מהם:

וכשאני לעצמי הי' נ"ל פשוט דטענה דמ"ד המקדש בע"א חוששין לקידושין בשניהם מודים הוא מטעם שאחד"א ולעולם יליף דבר דבר ממון אלא דמה התם הודאת בע"ד כמאה עדים דמי וה"נ בקידושין ובקו' ר' אסי לר"כ ותירוצו לא ס"ל דהו"ל חב לאחרים כקושי' רשב"א שם לאמת וס"ל דלענין קיום הדבר סגי בע"א או כמו שפירש"י מטעם הימנוהו או בדרך פשוט דס"ל דמאי דילפינן דבר דבר ממון ה"ה אלא לענין נאמנות דהרי בממון וודאי לא איברו סהדי אלא לשקרי אבל לענין קיום אין שייכות לגז"ש וסגי בע"א דנאמן בשאר ענינים ובש"ס ע"ה טרח הרבה לפרש הסוגי' ומתמה למה צריך לע"א ולולא דבריו נ"ל דהיינו דמקשי רב אסי לר"כ מאי דעתך דצריך שני עדים דילפת ממון וא"כ בשניהם מודים דצ"ל עדים סגי בע"א לקיום הדבר ולענין נאמנות הודאת בע"ד כק' עדים היוצא מדברינו דהא דמקדש בע"א בשניהם מודים הוא מטעם שאחד"א וא"כ ניחא שפיר דעת הב"ח דבאומר משטה הייתי בך או בשאמרה היא לא הבנתי הדברים אין כאן שאחד"א וא"כ כשבא לב"ד ואומר אמת הדבר נתתי ואמרתי אבל להשטות נתכוונתי לא שוי' אנפשי' חד"א כלל וא"כ ל"ק מה שהקשה הח"מ דהוי דברים שבלב דהרי הע"א אינו נאמן כלל אלא מה שהם אומרים והפה שאסר הפה שהתיר ואפי' הפה שאסר אין כאן כיון שאומר מיד שכיון להשטות וגם קושי' הב"ש מעיקרא לק"מ דשאני בנסכא דר"א הע"א נאמן עכ"פ לשבועה ולא מטעם הודאת בע"ד בלבד שמשלם ולא מטעם מיגו דעלמא אתי עלי' אלא כיון שמפיהן אנו חיין הרי קול ושוברו עמו ובעיני נ"ל דבר זה נכון אבל וכי מפני שאנו מדמין נעשה מעשה ואם יתברר שהי' ביניהם קורבה ואהבה אין זה לפי ענ"ד אומדנא דמוכח מה שהוא עדיין בן י"ז שנים אולי עלה בדעתו לקדש אותה כדי שלא תנשא לאחר עד אשר תגדל ואף שעשה דבר זה מבלי התבוננות ולא הי' בלבו עלי' אין זה מועיל כלל קידושין כללו של דבר אני נסוג אחור מלהצטרף בהתירא דנא ומי שדעתו רחבה מדעתי הוא יכריע וה' יצילנו משגיאות ויראנו בישועות כאוס אוה"כ דש"ת

הק' שמואל ראזענבערג.

סימן פ"א

נתאכסן אצלי ת"ח א' ממדינת פולין והקשה לי עמ"ש המחבר אה"ע סי' ל"ו באומרת בתולה נשאתני והוא אומר אלמנה נשאתיך וכתובתה נאבדה אם יש עדים וכו' וא"ל יש מי שאומר שישבע שבועה דאורייתא וכו' ע"ש והקשה מגמ' ב"מ דף ל"ה שיש עדים שגנבה א"ה מהיכי מייתי לה דטרח ומייתי ולפ"ז קשה היכי משבעי' אותו דלמא טרחא ומייתי ושייך שמא ישבע זה ויוציא הלה וכו' והנה בפשטות י"ל דדוקא בגניבה אמרי' התם דטרח ומייתי כדמפרש בתר הכי דלא ידע מאן עייל ונפיק בביתו וזה שייך בגניבה אבל המחבר דמפרש בהדיא בנאבדה לא שייך טרח ומייתי:

עוד י"ל דוודאי האי שינויא דחיקא הוא משום דטרח ומייתי צריך להפוך השבועה ובש"ד הוצרך לומר כן כדי לתרץ דברי ר"ה אבל במסקנא לא ס"ל כלל חששא דטרח ומייתי שוב אמרתי שינוי דחיקא לא בעינא לשנוי לך ואימא

ואמינא מילתא דעדיפא מכולהו דהנה רש"י ותוס' שם ובשבועות בפי' דשמא יוציא הלה. דרש"י פי' שמא יפסלנו לעדות ולשבועה ותוס' חלקו ע"ז ופי' שיהי' שבועה באנס ולכאורה לשיטת התוס' ע"כ צ"ל שיהי' שיווי המשכון כמו שנשבע הלה ולא נשבע לשקר אלא שהוא באנס ולפ"ז קשה נהי משכי הכא דטרח ומייתי למה זה יטרח ויחזר להביאו אחר שהוא שוי' כמו שנשבע המלוה ול"ל דאפשר אמר בדדמי ומטרח אחריו לפי דמיונו שהוא שוי' כמו שהוא טוען ויתברר אח"כ כי לא כן הוא וכ"ז במשכון אבל בטענת הכתובה דל"ש בדדמי א"כ ליכא למיחש דטרח ומייתי לי' גם לפירש"י י"ל כן דהנה באמת קו' תוס' עצומה ול"ל דחיישינן שיטעה בדמיונו והענין שצריך שומא אין חידוש והו"ל כמו לבך הכסף ואעפ"כ א"א לדון ע"ז ויפסלנו לעדות ושבועה. וכ"ז בדבר הצריך שומא אבל בכתובה מעיקרא לא שייך שמא ישבע זה ויפסלנו לעו"ש לפסלו מאחר שבזדון עושה ואכן לשוא נשבע:

סימן פ"ב

תשובה בעניני גיטין

ועיין שו"ת נטע שורק ח' אה"ע סי' ל"ז.

בהיותי עסוק ובא לסדר גט כזאב המכונה יאזעף בן בער לגרש בו את אשתו מרים המכונה מארי בת אליה' ויש בזה כמה פקפוקים בעניני שמות לכן באתי לברר כאן מה שהעלתה מצודתי לקבוע בזה הלכה למעשה הנה המגרש נקרא בפי כל יאזעף ועולה לתורה בשם זאב הוא אמר שאינו זוכר מעולם שם אחר או כינוי שהי' לו ואפי' בילדותו והנה אנחנו מסופקים אם הי' לו איזה כינוי בילדותו הנאות לשם זאב כי יאזעף אינו כינוי לאותו שם וכבר כ' הפוסקים ובפרט הת"ה בכמה תשובות כאשר מסופקים בעניני שמות הולכין אחר הרוב כמו בכה"ת כולה ומאחר שכל הקרואים לס"ת זאב כינוי שלהם מלידה הוא וואלף ובפרט בגבולינו שאין קורין וועלפיל או וועלפליין רק וואלף א"כ יש לדון בזה שהי' כינוי שלו בשעת מילתו וואלף. אך עכ"פ לא עדיף משם הנשתקע שדעת רוב הפוסקים האחרונים שלא נכתבו כלל אך המחבר בסי' קכ"ט סעיף י"ח הביא בזה ב' שיטות שדעת הר"פ בזה להצריך ב' גיטין וראיתי בחת"ס אה"ע ח"ב סי' כ"ז שדעתו לפרש דברי המחבר שאין חילוק דאפי' בנשתקע לגמרי צריך ב' גיטין לשיטת הרי"ף ולא הכריע החת"ס להקל שם אלא מטעם שהי' עיגון גדול מב' טעמים שהבעל הרחיק נדוד וגם לפי שלא הי' נודע כלל מה הי' שמה של האשה הנ"ל אשר נשתקע ממנה כעין כ"ד ולפ"ז בנ"ד שאנו מחליטין מטעם רוב שהי' כינוי הנשכח וואלף א"כ לדעת החת"ס שחושש לשיטת הר"פ אפי' בנשתקע לגמרי לצרוך ב' גיטין שלא במקום עיגון א"כ גם בנ"ד הי' צריך ב' גיטין א' בכינוי יאזעף וא' בכינוי וואלף וגם יאזעף. ואף שהחת"ס מיירי שם בשם הניתן מחמת חולי דעדיפא כמבואר בכ"מ בדברי הפוסקים אבל בנ"ד שהוא כינוי מעריסה א"צ להזכירו כלל בשנשתקע ולכאורה משמע הכי מדברי הב"י בסי' קכ"ט בד"ה מי שנשתנה שכ' וז"ל ומ"מ משום דשם שני עיקר כל שקורין בו קצת וכו' אפי' השתא דאין קורין לו בו כלל הצריכו גט אחר לחוש לשם שני וכו' עכ"ל ומשמע מזה דדוקא שם שנותן מחמת חולי דיש בו האי מעליותא כשמקצת קורין לו בו הוא העקרי לכן אף בנשתקע לגמרי צריך עכ"פ גט אחר אבל כינוי או שם שמעריסה ומלידה שאין בו האי מעליותא א"כ אין צריך לחוש לו בנשתקע כך הי' נראה לכאורה אך התבוננתי דז"א דהרי לקמן בדיבור ב' המתחיל מי שנשתנה כ' בשם הקונדריסין אפי' בנשתקע שם הראשון צריך ב' גיטין לדעת המחמירין ולכאורה דבריו כסותרים זא"ז אך המעיין יראה שאין כאן סתירה דדוקא בשם הניתן מחמת חולי כל שנשתקע כמלא שלא נקרא בו מעולם רק מה שנותן לו בשעת התפלה על הרפואה והי' הדין נותן שאינו שמו אשר יקרא בו כלל לכן הוצרך להסתייע מהאי סברה דאית בי' עכ"פ האי עדיפותא שנותן לו לרפואת חוליו ומה"ט הוא העיקרי בלא נשתקע אבל בשם שמלידה ע"כ שנקרא בו בילדותו אף שנשתקע ממנו עכשיו וא"כ בלא האי סברה הו"ל ג"כ כשם שמחמת חולי בנשתקע אח"כ ועוד מאחר שכינוי השני יאזעף לא מחמת חולי ניתן לו כ"א מאיזה טעם או רצון אחר א"כ ידוע מדברי הד"מ וב"ש שבזה השם השני טפל והראשון עיקר אף מקצתן קורי' בו וא"כ בנ"ד הו"ל כינוי וואלף עיקרי נגד יאזעף אי לא הי' נשתקע לגמרי וממילא עכשיו שנשתקע צריך עכ"פ ב' גיטין לדעה ההיא. כך הי' נראה לכאורה אך רואה אנכי כמעט כל יתר האחרוני' לא חשו לדעת המצריכין ב"ג בכה"ג ומה גם שבנ"ד אפשר שלא הי' לו איזה כינוי מעולם שאנשי שאן הבוחרים בחדשות כך דרכם והרגלם שמיד אחר הכנסתו לבריתו של א"א ע"ה מכנים לילד היולד לו איזה כינוי משמות הגוים הנאות להם ומי יודע אם נקרא מעולם וואלף אולי מיד נבחר לו כינוי יאזעף שיש לו איזה דמיון עם זאב או שהי' נקרא בשם לעז של וואלף. גם מצאתי ראיתי בפ"ת או' שאפי' המחמירים בשם הנשתקע מודים בכינוי הנשתקע שאין צריכין להזכיר הגם שלכאורה אין סברה לחלק מ"מ עוררנו ע"ז ידי"נ הגאון מהר"ש ע"ב כ"י אב"ד דק"ק טשאטה שכינוי אינו אלא לקרותו כך בין בני אדם וכיון שאין בני אדם קורין לו בו ה"ה כאילו אינו וא"ל שיש בנ"ד חשש לע"ז מאחר שכל שמו זאב כינוי שלו וואלף א"כ זה המכונה יאזעף אינו אותו המגרש דהוא מופרך מעצמו מ"מ אם יאמרו כל הנקרא בשם זאב כינוי שלו וואלף א"כ ע"כ לזה ג"כ הי' לו מתחלתו כינוי וואלף אלא שלא נזכר בגט א"כ מאי לעז איכא. גם אין לחוש אולי ישנו איש אחד או כמה אנשים שמכירין בו מלידתו ויודעים שכינויו וואלף ובהשמיטו יאמרו שאין זה המגרש. דאם באנו לחוש לזה א"כ בכל שם הנשתקע הי' צריך מה"ט

ומה"ט להזכירו שמא יש מי שזוכר אותו שם הנשתקע וכ"ת אה"נ ומה"ט נמליך הר"פ ב"ג ז"א דא"כ למה הוצרך להביא ראי' מיעקב אבינו ע"ה שנא' לא יקרא עוד שמך יעקב ואעפ"כ מצינו אח"כ כ"פ יעקב בתורה כמ"ש הב"י בשם הקונדרי' משמע דשמות לעז לחוד ל"א כל שנשתקע לפנינו לגמרי והטעם מבואר דהרי בנשתקע לא גרע שם או כינוי שנקרא בו לפנינו כחנוכה הניכרת ומפורסמת שלדעת כמה פוסקים כותבין אותו לכתחלה ודי בזה ולדעת הב"ש בחנוכה שהכל קורין בו אפי' לדעת הרמב"ם די לכתחלה כמ"ש הב"ש בסי' קכ"ט ואפי' לפי פי' הב"י בדעת הרמב"ם מ"מ בכה"ג שאין אדם זוכרו עדיף טפי ועכ"פ אין כאן חשש לעז לומר ומאחר שלא נכתב איזה מהכינוי' שאין זה המגרש דהרי בחנוכה ניכרת די לכתחלה כמעט לכל הפוסקים והנה לפי שאין ליתן ב' גיטין אלא בדוחק לכן הכרעתי ע"פ הצדדי' הנ"ל לכתוב כן זאב המכונה יאזעף לחוד ונתייעצתי במכתב עם הגאון הנ"ל שליט"א והסכים עמדי:

ושם אבי המגרש ידוע בפי כל בער ולא נודע אם עלה לתורה בשם יששכר או דוב או שניהם יחד והנה אף שאין מבואר בש"ע שם אלא שאין להקפיד לכתחלה כ"כ על הכינוי' ומ"מ כותבין הכל ומ"מ בשם העקרי מ"מ ומאחר שא"א לבררו נכון לכתוב בער לחוד בלי הזכרת שה"ק וכן הוא בדין ומאחר שאפי' בשם המגרש עצמו די עכ"פ בדיעבד ולכ"פ אפי' לכתחלה בחנוכה ניכרת ומפורסמת ומכ"ש באבות דקיל די אפי' לכתחלה ובפרט שא"א לברר וכן הוא בתשובה מאהבה שהורה כן הגאון בעל נוב"י ושמע כן בשם הגאון בעל פ"י ז"ל:

ושם העתידה להתגרש מריס ונקראת בפי כל מארי' והגם שדרכן לחתום מאריע מ"מ אין צריך לכתוב הע' כיון שאין נרגש במבטא אבל אין ספק שצריך להזכיר הכינוי אף שנראה כעין קיצור השם מ"מ כיון שהוא שם בפ"ע בשמות הנכרי' וכוונתם לשנות את שמם לשמות הגוים וודאי צריך להזכירו וכעין מ"ש באלאגן אכן:

ואבי האשה העתידה להתגרש נקרא אלי' חסר בפי הבריות והי' נקרא לס"ת אליהו מלא ונראה לי שא"צ ב' גיטין דשם שעולה בו לס"ת הוא העקרי הגם שכ' שאין זה אלא כשעולה בשם זה ע"פ ציווי ודבר זה א"א לדעת מ"מ נראה לי שאין זה אלא להיפך כל שנקרא חסר כיון שבא להוציא מרובא שנקראים אליהו ע"ש הנביא כמ"ש התה"ד ומה"ט צריך בירור שהוא ע"פ ציווי' לחזן אבל בכה"ג להחזיקו בשם אליהו מלא א"צ בירור דמה תאמר שאין קריאתו לס"ת מכרעת שאין זה בירור אף אנן כאומר שאין קריאתו בפי העולם חסר מכרעת ג"כ כיון שדרך העולם לקרות כלם אלי' חסר ודרך חזנים לקרות הכל מלא וא"כ כיון שאין כאן הכרעה הדר הו"ל כמי שלא נודע היאך נקרא שצריך לכתוב מלא כמבואר בש"ע בלי חילוק ואף שמשמע קצת מספר דברי חיים דאפי' בנקרא לס"ת אליהו צריך בירור שהוא ע"פ ציוויו הגם שלא ידעתי לסוף דעתו מאחר שהוא בעצמו כתב שגם ממה שנקרא בפי העולם אין ראי' כלל א"כ איכא ספיקא לגבי ספיקא ואזיל בתר רובא מ"מ אין אני כדאי לחלוק עליו מסברא בעלמא מ"מ מאחר שכן משמע מכל האחרוני' והט"ג נוטה מסברתו לומר דבכל גווני א"צ ב' גיטין אפי' בגווני דמחמיר מהרי"ט וגם נ"ל לפי מ"ש בסוף דבריו דבמקום שקורין היו"ד בהברה בינוני' נוטה (למלאפום) משמעותו ג"כ אליהו מלא וכן קורין במדינתינו א"כ לית דין צריך בו"ש שא"צ אלא גט א' בכתיב אליהו מלא עוד פש גבן לברר מאחר שהם דרין במקומו' אחרי' נפרדי' זה מזה ואין מכיר אותם בכאן וצריך א' שיכיר שמותם כמבואר בסי' ק"כ אך הט"ז בסי' ס"ק שדא בי' נרגא שתמה שם על מ"ש הרמ"א בסעיף ובסי' קמ"ב סעיף י"א והוא מדברי ת"ה דנותן גט לאשה השלוחה לה מיד בעלה צריך ב' עדים כשרים דא"כ אמאי לא הגי' כלום בסי' ק"כ על מ"ש המחבר דסגי בע"א ולא מלאו לבו לחלוק על הת"ה ולפ"ז מאחר שלפי דברי הט"ז אין חילוק בין ב' הדינים צריך בתרווייהו ב' עדים כשרים והח"ש בסי' ז' וכ"ה בא"ה"ע ח"ב כ' לחלק דבסי' ק"כ וכן בסי' קכ"ט לענין חליצה איירי שמעיד קודם סידור הגט והחליצה שאין זה אלא שיחה בעלמא ומאחר שאין כאן נפקותא לדינא נאמן ע"א כאן ושוב מאחר שהוחזק נאמן ג"כ לענין גט ובסי' קמ"ב איירי דמעיד עדים בשעת סידור הגט וצריך ב' עדים דאין ע"א נאמן בדבר שבערו' והנה הב"י בסי' קכ"ז מביא דברי הריב"ש הללו שמחלק בכך וכתב עליו הב"י שלא משמע כן מדברי הפוסקי' וע"כ הנאמנו' לענין חליצה לאו משום שאינו אומר בדרך עדות אלא שאפי' בדרך עדות כיון שאין מעיד על גוף החליצה נאמן [ובאמת צ"ע אמאי לענין סימני גדלות צריך ב' עדים דג"כ לא מסהדי אמילתא דאיסורא וממילא והוי כמי מילתא דעבידי לגלוי ולפענ"ד נראה לחלק בין הא דסי' ק"כ וקמ"א וקמ"ב ג"כ ע"פ הרמב"ם בהלכות שגגות בהוחזק האיסור ע"פ ע"א דהנה כך שנו חכמים כותבין גט לאיש אע"פ שאין אשתו עמו תנא ובלבד שיהיו מכירין משמע דבאין מכירין יש איסור לכתוב לו גט והאי איסורא פשיטא דליתי' אלא מדרבנן ולענין דרבנן אין תימה אם נאמן ע"א כדמצינו כ"פ הימנוהו רבנן בדרבנן ומאחר שהעיד העד שזו אשתו ואלו שמותיהם ונאמן לענין שאין איסור לכתוב לו גט והוחזק עדותו שוב נאמן גם לענין הגירושין עצמן מאחר שהוחזק אבל בסי' קמ"א דמיירי בשליח המוציא שא"צ שום עדות על כתיבת הגט שהגט כתיב וחתום וא"צ אלא עדות על הגירושין עצמן ותחלת עדותו לענין דשב"ע וודאי דאין ע"א נאמן:

ובדרך זה אמרתי ליישב קו' שע"ת שראיתי שם בכלל על הא דמקוה שנמדד ונמצא חסר כל טהרות שנעשו ע"ג למפרע וכו' טמאות משום דהעמד טמא על חזקתו והרי חסר לפניך והוי תרתי לריעותא כנגד חזקת המקוה דהוי רק חדא והקשו הראשוני'

כיונא

נימא העמד טהרות על חזקתן ואימא לא נטמאו והוי ג"כ תרתי חזקות ותי' הריטב"א שודאי נגע ואזלינן בתר עיקר חזקה ולא בתר הנגרר וכיון דהעמד אדם טמא על חזקתו שוב לא מהני חזקת טהרות והקשה דא"כ נימא דגם חזקת טומאה דאדם הוי תלוי בחזקת המקום דהרי טבל לפנינו רק שאנו מסופקי' אם המקוה כשרה וא"כ דלמקוה יש חזקת שלם א"כ אזדה לה חזקת טומאה. וע"פ הנ"ל נ"ל דהא דאזלינן בתר עיקר חזקה ולא בתר הנגרר י"ל הטעם משום דכיון דהאדם עצמו טמא משום חזקת טומאה א"כ האי חזקה הו"ל כוודאי ושוב ל"מ חזקת טהרות ולא חשיבה כלל נגד חזקת טומאה אמנם נ"ל דאין זה אלא בשיש איזה נפקותא לחזקה דאדם קודם שבאין אנו לדון על טהרות שפיר י"ל כן שהוחזקה הח"ט כוודאי והיינו דוקא באדם אבל במקו' אין לנו שום נפקותא אי המקו' שלמה או חסרה אלא לענין אם יטב"ל שם האדם אי יעלה מטומאתו או לא א"כ מעיקרא צריכין אנו לדון על המקו' ועל אדם גם יחד ושפיר אמרי' דחזקת מקו' לא חשיבה כוודאי כיון שיש חז"ט דאדם נגדה ובהצטרף הרי חסר לפניך הו"ל תרתי נגד חדא וא"ש:

וקרוב לזה אמרתי ע"ד רבינו ירוחם הובאו ביו"ד סי' קכ"ז שכ' אין ע"א נאמן אלא להתיר אבל לא לאסור שתמהו עליו המפורשים עיי' בש"ך שם ונ"ל דהנה ר"ת ורשב"א פליגו בע"א אי נאמן נגד חזקה או לא ועי"ז כ' ר"י כעין הכרעה דדוקא להתיר נאמן נגד חזקה ולא לאסור והטעם בזה דס"ל דהא דאין ע"א נאמן נגד חזקה הוי כהנ"ל משום דכיון שנחזקה החזקה הוי כוודאי והיינו דוקא אי הוי באופן שצריכין אנו להסתייע לדינא מלבד אותה חזקה אבל במקום שאפי' מספיקא לולי החזקה הוי הדין כמו בחזקה א"כ אין חזקה מועלת כלום ולא הוי כוודאי וא"כ שפיר כ' דאין ע"א נאמן אלא להתיר אף דאיכא חזקת איסור משום דחזקה לא הועלה כלום שאפי' מספיקא היינו צריכין לאסור אבל לא לאסור משום דאית לי' חזקת היתר ועי"ז היינו דכין דמספקא אין מתירין בלא חזקה וכיון שהיינו מתירין ע"פ חזקה נעשה כוודאי שוב אין ע"א נאמן נגד זה:

סימן פ"ג

תשובה בענין הנ"ל

עיי' שו"ת נטע שורק סי' מ"ה.

ראיתי וכתוב אל לבי הודות איש א' שבא לגרש את אשתו ושמו מעריסה אהרן וחותם עצמו עדוארד ובפי קרוביו נקרא עדום. ולכאורה נראה שצריך לכתוב בגט אנא אהרן המכונה עדוארד ושם עדום א"צ לכתוב כלל שאינו אלא קיצור השם ושם נערות כמו יצחק איצק וכדומה וכמבואר בש"ב מאחר שאינו נקרא כן רק בפי קרוביו:

אמנם כ"ז יתכן אילו הי' נקרא בפי רוב העולם עדוארד והי' זה עיקר השם שוב אין צריכין לכתוב קיצורו וכמ"ש הב"ש וט"ג בשם וואלק וועלקיל שכל שרוב העולם אין קורין אותו בפניו וועלקיל אפי' קורין אותו כך שלא בפניו אין נראה לכתוב וועלקיל לפי שנראה שהיא מקפיד להקרא כן מפי אחרים שבושה הוא לו להקרא בשם נערות זולת מקרוביו ובני גילו ע"ש בט"ג שמסתפק קצת אם אין הקריאה מפי כל שלא בפניו מצטרף עם קריאת המיעוט בפניו ואיתרע לה רובא ע"ש וא"כ בנ"ד אילו הי' הדין נותן לכתוב המכונה עדוארד לא היינו צריכין לכתוב עדום אבל כמדומה לי שאין נקרא כלל מפי אחרים עדוארד שהרי קרוביו ואנשי גילו קורין אותו עדום ואחרים אין דרך ארץ לקרוא לחבירו בפרטי השם כ"א בשם משפחה כמו הערר קליין וכדומה נמצא שלא נקרא כלל בשם עדוארד ואי משום שחותם עצמו כך הנה ידוע מ"ש הטו"ז במי שהי' נקרא בפ"כ לאזר ועלה לס"ת בשם אליעזר וחתם עצמו אליעזר ביו"ד ופסק שא"צ לכתוב שם חתימתו כיון שאין נקרא כן מפי אחרים ורק הרגיל עצמו בטעות לחתום כן ואין למידין מן החתימה אלא לברר ספק איך צריך לכתוב ע"ש ולפ"ז אין צריך לכתוב עדוארד וצריך ע"כ לכתוב עדום:

אך גם להיפך יש להסתפק שהרי נראה מדברי הב"ש בשם וועלקיל ומבואר היטב בט"ג שם שכל שרוב אין קורין אותו בפניו וועלקיל הוא בוודאי משום קפידא דידי' שמקפיד לקרות בשם גדלות ולא בשם קטנות וממילא א"א לכתוב אנא וכו' וועלקיל שהרי אין קורא את עצמו כך וא"כ בנ"ד ג"כ אם רק בני משפחתו ומיודעיו בריעות ואהבה קורין אותו עדום ואחרים אין קורין אותו כך הרי מקפיד שלא לקרותו כך ואין לכתבו בגט ואם נאמר נכתוב שם הקודש שלו ולא יותר הנה מלבד שצריכין לכתוב לכתחלה כל הכינוים עוד זאת במקצת אינשי הלא הוי שם הקודש כמעט שנשתקע ודי לן שנכתוב מה שהי' נקרא בו לס"ת אילו הי' רוצה לעלות לענין שלא יחשב כנשתקע לגמרי אבל להסתפק בזה א"א שהרי אין רוב בני אדם מכירין אותו בו:

אמנם לאחר התבוננות נלפענ"ד לכתוב המכונה עדוארד כמו שחותם עצמו ואין דברי הטו"ז ענין לכאן דהרי כ' להדיא דהיכי שאנו באין לברר מתוך החתימה איזה ספק מהני שפיר וכוונתו למשל בשם אלי' שנקרא בפי כל בלא וי"ו אם חותם בוי"ו [ואין יודעי' עלי' לס"ת] הולכין אחר החתימה והרי הדברים ק"ו ומה התם שהם שני שמות ממש מ"מ מביאין ראי' מתוך חתימתו שמה שקורין אותו בלא ויו הוא בקיצור ושלא בדקדוק מכ"ש הכא שידוע לכל שאין עדום אלא קיצור השם משם עדוארד ואינו שם בפ"ע בוודאי מהני חתימתו להוכיח כי הוא עיקר השם ומה שנקרא כן אפי' מפי כמה אין זה אלא קיצור השם ואין זה דומה למעשה שבטו"ז דהתם הקריאה בפי כל היא כמו עלייתו לס"ת ורק שחותם עצמו בשם אחר לגמרי ואין נקרא בשם זה כלל מפי אחים ולא בשם המורה ע"ז ושפיר כ' שאין לכתוב על החתימה דמתקרי אבל הכא באה

באה החתימה לגלות שהקריאה היא בקיצור
משם עדואַרד הא למה זה דומה למי שעלה
בשם אלעזר ונקרא בפי כל ליזר וחותם עצמו
אליעזר דפשיטא מילתא שצריך לכתוב דמתקרי
אליעזר אף שאין נקרא לא לס"ת ולא בפי
הבריות מ"מ חתימתו מורה ובא שמה שנקרא
ליזר הכוונה אליעזר אלא שמקצרים השם והוא
נכון לפענ"ד ואילו לא חתם עצמו אליעזר הי'
כותבין הכינוי ליזר אבל אם חותם עצמו
אליעזר הרי נברר שבשם ליזר שנקרא אין זה
כינוי בפ"ע אלא קיצור משם א' משמותיו. ואף
אם יתעקש המתעקש דאף בכה"ג אין כותבין
רק כינוי ליזר כמ"ש הב"ש כשלא חתם עצמו
אליעזר. אעפ"כ אין תברא לדברינו דע"כ אילו
הי' הדעת נותן כך [ומה שאינו נראה] בוודאי
היו צריכין לומר דעלי' לס"ת עיקר והחתימה
כשתבש בכך מאחר שאפשר לטעות בין אלעזר
לאליעזר ומלבד שאין השכל גוזר כן הכה בכ"ד
צ"ל הכי שאין שם הקודש וכינויו דומין כלל
וצריכין אנו לדמותו אילו הי' שמו לס"ת משה
ונקרא בפי כל ליזר וחותם עצמו אליעזר
דוודאי אין ליזר כינוי ממשה אלא קיצור
מאליעזר וה"נ אין עדום אלא קיצור מעדואַרד
מאחר שחותם עצמו כך. גם אין זה רחוק
לחלק בין דמתקרי להמכונה מאחר שדברי
טו"ז אינן אלא מסברת חוץ שאין נופל דמתקרי
אלא כשנקרא כן מפי חבירו כדמיון וקרא זה
אל זה אבל אין אדם קורא א"ע אבל המכונה
שאני דוודאי מכנה שם לעצמו ומלבד כ"ז
נראה לי דנקרא ג"כ עדואַרד דהרי כשכותבין
לו אגרת וכדומה ידוע שכותבין הערכן עדואַרד
ווייזער ונקרא כן עכ"פ בכתב ומה לו בכתב
או בע"פ והרי זה מוכיח דאילו היו פורטין
שמו בע"פ היו ג"כ אומרים הערר עדואַרד
ווייזער אלא כשמקצרין ממנהג העם לקרותו
בשם המשפחה לחוד ומכל הלין טעמי נ"ל דנכון
לכתוב אהרן המכונה עדואַרד.

וכבוד הגאון דק"ק טשאטה נ"י כ' לי
שלדעתו נראה נכון יותר לכתוב
עדום לחוד מאחר שנקרא בשם זה לבד ואין
חוששין שמקפיד להקרא כן מפי אחרים שאין
קרוביו ונראה כוונתו דדוקא שאחרי' קורין
אותו וואלק ולא וועלקעלי מוכח משום שמקפיד
בכך אבל בכ"ד כיון שאין נקרא בשום א'
מהשמות אלא בכינוי ממשפחה משום מנהג
ד"א שוב אין לו הוכחה שמקפיד מלהקרא
עדום ובמח"כ נראה לי להיפך כיון שמצינו כן
בספרי האחרונים שדרך להקפיד שלא להקרא
בשם נערות וכן הוא בנשין וחוס. שוב א"ל
הוכחה בפרטות בשם זה ויתכן יותר לתפוס
לעיקר שם עדואַרד מטעמי שכתבתי לעיל וגם
ידוע שהוא עיקרו של שם עדום :

אמנם כן אם באנו לנאת כל החששות
נראה לי לכתוב ג"כ והמכונה עדום
דהרי מבואר בש"ע שם שאם רוצה לכתוב
קיצור השם רשאי ואם יש איזה ספק יש לעשות
כן לכתחלה ואין לומר דוקא בקיצור השם לחוד
ולא בשם קטנות שאם מקפיד ע"ז הרי אינו
מחזיק עצמו בשם זה והוי שינוי השם ז"א

שהרי בש"ע שם קאי ג"כ איצאק חקין שהוא
שם נערות וכבר כתבתי בשם הגאון הנ"ל נ"י
שבכ"ד אין לנו הוכחה שמקפיד אלא משום
שדרך להקפיד בשם נערות א"כ גם ביצחק
חקין הדין כן ואעפ"כ רשאי לכתבו ה"ה בכ"ד.
ועכ"פ מוכח משם דהיכי דאין לנו הוכחה על
קפידתו כמו בכ"ד אלא שחוששין מסתמא שמא
מקפיד משום שהוא שם קטנות רשאי לכתבו.
ונם נ"ל להחזיק דברי בסברא דהרי מאיזה
טעם נאמר שמזיק קפידת הבעל דא"ל משום
שמשנה מדעתו ולא עשה שליחותו דהא קודם
כתיבת הגט אומרין לבעל אתה פב"פ המכונה
פלוני וכו' ואומרי' לסופר ג"כ כתוב לשם
פלוני וכו' כמו שכותבין הרי קמן עכ"פ שאינו
מקפיד שלא לכתוב כן בגט ולא הוי שינוי
בשליחות בוב מלאתי דברי אלה בספר ד"ח
ושמחתי אלא דעדיין יש לחוש על הקפדתו
משום שעי"ז אין מחזיק עצמו בשם זה והוי
שינוי השם מיהו גם ז"א דהרי מה שכותבין
אחר מכונה עדואַרד עוד מכונה עדום מורה
שהוא כינוי טפל שנקרא כן בפי מיעוט וע"ז
באמת אינו מקפיד להקרא כן בפי קרוביו
ואנשי ביתו ואפי' לא הי' דעתו נוחה גם
מזה הרי כ' מהרמ"ל בתשובה דדוקא היכי
שמועיל קפידתו הוא שנדחה השם אבל אם
אין חוששין להקפדתו וקורין אותו כך אין מזיק
לנו הקפדתו והא קמן שנקרא כן אצל המיעוט
גם אין לומר דהוי שם גנאי דאין לכתוב כלל
דהא אין בזה שום גנות לגנותו אלא שאין
רוצה להקרא בשם קטנות אבל אין דומה לשם
גנאי עכ"פ דבר זה מתורת משה למדנו מהגהת
רמ"א שבשם כזה כ' דרשאי לכתבו אם רוצה
ואין בתוספת זה גרעון ומאן דמוסיף שפיר
קמוסיף לכתוב אכא אהרן המכונה עדואַרד
והמכונה עדום ואני מקדים לכתוב עדואַרד
משום שכ"ל הטעמים שכתבתי לעיל נכונים
שהוא עיקר הכינוי שלו ורק לרווחא דמילתא
אנו מוסיפין כינוי דנערות ג"כ ולדינא אין
בהקדמת השמות קפידא כ"כ דרוב הפוסקים
ס"ל דרשאי להקדים איזה שירצה ואף הב"ש
מודה דבדיעבד כשר אף אם הקדים הטפל
כיון שמפרש השמות ואפי' ספר ג"פ שמחזיק
בדברי מהרא"ח שפוסל אף בדיעבד ומסייע
לו מדברי הרשב"א בחידושיו מסיק להלכה
שכשר בדיעבד מטעם ס"ס דלמא קיי"ל כשיטת
וכל שום וחנוכה פי' זה הלשון ממש ואפי'
לדברי ר"ת שצריך לפרט דלמא הלכה כריב"ש
שמכשיר אף לשיטת ר"ת בהקדמת שם הטפל
בדיעבד ואפי' לפמ"ש שם למשדי כרגא מטעם
שס"ס הלכה כמאן לא הוי ס"ס גמור הייכו
היכי עכ"פ איזה הטפל אבל בכ"ד דהא גופא
אינו מבורר שעדואַרד הוי הטפל אדרבה כ"ל
דהוא העיקר הוי ס"ס גמורה. והמתגרשת שמה
טישנא כ"ל לכתוב כן משום שדרך לקרוא
ברהיטות השין ולא בהברה ותנועה ניכרת
במבטא וכמ"ש בט"ג גבי שם רבקלה ע"ש וכינוי
שלה הותמת אטילע ונקרא בפי קרובים
אטילקא וע"ז כתב לי הגאון הנ"ל שליט"א
שפשוט אנלו לכתוב שם אטילקא לחוד שנקראת
כן ואין חוששין משום שהוא שם קטנות על
הקפדתה

הקפדתה לפמ"ש בט"ג באות וי"ו דדוקא בקפידת הבעל תלי' שהוא כותב הגט ולא בקפידת האשה וכן כ"ל לעשות מעשה וגם בשמות נשים כה"ג אין כ"כ נעגוע שהרבה נקראות במשקל תיבה כזו גם בגלותן כמו אילקה וכדומה:

סימן פ"ד

ב"ה או"ד ה' תצוה תרע"א לפ"ק.

שלום וכ"ט לאהובי תלמידי הרב המאוה"ג חו"ש יראת ה' היא אוצרו כש"ת מהו"ר **מרדכי הכהן שטראססער** נ"י אבד"ק אלטענדארף והגליל יע"א:

אם אמנם חולשת גופי וטרדותי המרובים מונעים אותו מלברר הלכה לאמתה מ"מ פטור בלא כלום א"א ועיינתי קלת בעתות הפנאי בדבר הגט הנשלח מאמעריקא ויש בו כמה שינוים בשמות. הנה מה שנכתב דמהקרי' ראזא ולא נכתב גם רעזי הדבר פשוט לפענ"ד מאחר שרוב העולם קורין אותה ראזא ורק אבותיה קורין אותה רעזי יש מקום לסמוך עליו כמבואר בש"ע סי' קכ"ט שאפילו כתב הטפל וגירש בו כשר ואף שהב"ש שם חולק ופוסל מ"מ אם נכתב שם שקורין אותה רוב העולם יש להכשיר כמבואר בספר ג"פ מובא בפ"ת שם ובפרט בחשש עיגון:

גם מה שנכתב שם הקדש שלה קרעזיל בעי' ולא בי' יש לנדד להקל לפענ"ד שלפי הנראה אות עין מסותף לסגול ולצירי שהרי שם הענין כל העולם קורין בצירי וכתיב בס"ש של הב"ש בעי':

אך מה שנשתנה שם אביה שמואל יעקב והוא עולה לתורה בשם יעקב שמואל מרפסא איגרא שהרי כמעט כל האחרונים חולקים על תשובת עה"ג בסי' כ"ה שהכשיר בשינוי שם אביה ובפרט בתשו' רע"א מסי' קע"ז כמה תשו' עם הגאון בעל בית מאיר ודעת הגאון רע"א ז"ל שהגט בטל מדאורייתא מאחר ששינוי שם אביה פסול עכ"פ משום לעז שוב י"ל דעדים אבולה שטרא מסהדי וא"כ העדים פסולים ע"ש: אך הקרתי יען שמלינו בס' תשובה מאהבה בסדר הגט שהורו גאוני ק"ק פראג ז"ל הכי שיש איזה ספק בשם הקדש של אביה שיש לכתוב רק כינוי שלו לכתחלה וא"כ בנ"ד לא היו צריכין אפילו לכתחלה רק לכתוב שם יעקב שנקרא כן בפי הכלל ושם הקדש שלו לא יזכר כלל ואצ"ג שלפי דעת החולקים על עה"ג פסול בשינוי מ"מ י"ל שאינו אלא משום לעז דרבנן וא"כ הי' אפשר לתקן שיחזיק הוא עצמו בשם שמואל יעקב שלשים יום שיקראו אותו לתורה ולמי שבירך ובזה אין לומר שלא נכתב מעיקרא לשם אשה זו כיון שלא היו צריכין לכתוב שם זה כלל ואפילו בגט על ידי שליח הרי יש קיום ע"י שם אביה יעקב שא"ל לכתוב יותר כך עלה בדעתי להלכה ולא למעשה ומי שדעתו רחבה מדעתי הוא יכריע ואסתגר בזה כעת בד"ש וש"פ מאת אוה"נ דש"ס

הק' **שמואל ראזענבערג.**

סימן פ"ה

תשובה בענין חלוצה.

שלום וכ"ט סלה לכבוד ידידי הרבני המופלג בתורה ויראה חרוץ ושנון כבוד מו"ה **יצחק גרויז** נ"י:

ע"ד אשר נשאלתי מפי מעלתו כדון זקוקה אחת שגדול האחים דר בגאליליען וקטן ממנו סמוך לה וגדול האחים נחשד לעבריין גדול הנה נשאל דיין א' מקהלתו אם הוא מומר לחלל שבתות בפרהסי' והשיב כי קשה לברר דבר זה יען הוא דר ברחוב רחוק בדירת רחוב בני ברית התורי' והנה נחזי אנן לכאו' הוי אונגארין וגאליליען כב"מ וקיי"ל בב"מ אין ממתינין על גדול האחים אך זה אינו לפי מ"ש הב"ה דב"מ מקרי כל שמדברים בלשון אחר ועפ"ז כי בתשו' ל"ל סי' קכ"ז דמעהרין ופולין מקרי מדינה אחת וע"כ הטעם כיון שהישראלים שבב"מ מדברים בלשון א' א"כ גם אונגארין וגאליליען מדינה אחת הוי. עוד יש לחקור בזה לפמ"ש בתשו' מהר"ם ש"ק סי' קמ"ט שכיון שמלוה בגדול לייבם הוא רק מלוה מן המובחר לפ"ז אם אין החליצ' שלו מובחרת מלד אחר אין לחזור אחריו ובנ"ד כיון שהוא עכ"פ עבריין גדול והדעת נותן שאין מתכוין לשם מלוה ואע"פ שכי' בח"ל שא"ל רק כוונת הקנאה מ"מ לכתחל' בעי' כוונת מלוה ככל מלוה דאורייתא' דקיי"ל בא"ח סי' ס' דמלות צ"כ וא"כ עדיף שיחלוץ הקטן שאינו מוחזק בכך מ"מ לפענ"ד ז"א שכל שאינו מומר לע"א ולחלל שבתות בפרהסי' ואינו כמומר לכה"ת אין אנו צריכין לחוש כלל שאינו מכוין לשם מלוה ולאי' ברורה לזה לפענ"ד מהא דקיי"ל בא"ע סי' קכ"ג דדוקא מומר לח"ש פסול לכתיבת גיטין וכי' שם הב"ש דלשיטות הסוברים שא"ל שליחות לכתיבת הגט הוי הטעם משום שאינו מכוין לשמה משמע הא מומר לדבר אחר שאינו כמומר לכה"ת אין חוששין שמא אינו כותב לשמה. מיהו אכתי כ"ל בנ"ד שהוא רחוק יותר מט"ו פרסאות שא"ל לחזור עליו והוא מתשו' מהר"י מינץ הובא בחלקת מחוקק סי' קס"א דהוי כמו מדינה אחרת וכי' האחרונים שעיקר הטעם משום שיהוי מלוה לא משהי' ואע"פ שכי' בח"ש אה"ע ח"ב סי' פ"א שהטעם לט"ו פרסאות משום שהוא מהלך יום וחצי ואולי על מסילת הברזל אין צריך זמן כזה. מ"מ לפענ"ד אין חילוק שהרי מהלך י' פרסאות הוא ביום א' במהלך ברגליו וכימא כמי אכתי אפשר לרכוב בסוס או לילך בקרון ולא יהי' ט"ו מהלך יום וחצי [ועי' בפסחים פי' מי שהי' שם להדיא] א"ו כל השיעורים הללו לא ניתנו אלא במהלך ברגליו ומשמע כמי מדברי החת"ש שם דשיעור ט"ו פרסאות איננו ברור אללו כ"כ שבדוקא הוה ומעשה שהי' כך הי' ואפי' אם באנו לפקפק בזה לחלק בין עשיר לעני מ"מ נראה לפענ"ד דבנ"ד לא בעי' להדורי אחר גדול כיון שהוא עכ"פ מוחזק לעבור על חמורות כקלות אלא שקשה לברר אם הוא ממח"ש בפרהסי' מ"מ פשיטא מילתא שצריכין אנו לחוש לזה

לזה ולהביא הדבר לידי בירור א"כ אפי' היו מכריזין שכל מי שיודע יבוא ויעיד היו צריכין לזה זמן מה ומכ"ש שאין בידינו לעשות כזה כידוע וצריך חקירה אחר חקירה זמן רב עד שיודע ויגיע לדבר ברור וא"כ הו"ל יותר מזמן הקבוע בחת"ס הנ"ל והדר אמרי' שיהוי מצוה לא משהי' אבל הענין כ"ל שכל שהוא ע"י פרסאות א"צ להמתין על הגדול ובנ"ד מצוה נמי איכא להדורי אחר השני:

הק' שמואל ראזענבערג.

סימן פ"ו

בעהי"ת יום ה' פ' עקב תרל"ו לפ"ק פה משאבה יע"א.

שלום וכל טוב לכבוד אהובי ידיד נפשי הרבני המופלג החרוץ ושנון זית רענן ויפה לו כלבנון ירא ושלם כש"ת מו"ה ר' **פנחס ארי' כ"ץ** נ"י מו"ץ ביבוב עדיעק יע"א.

עתה הנה באתי להניף ידי שנית ע"ד מה שכתבתי לו כבר בקצרה דהדין עם ראובן ועתה אפרש שיחתי ומקודם אומר לו הנה לפי מה שראיתי מתוך מכתבו לא עמדו עדיין הבע"ד לפני מעלתו לדין ולא נתקבלו טענותיהם בב"ד ולכן א"א לדון כלל טרם אשר נשמעו טענותיהם כי שמוע בין אחיכם ושפטתם צדק כתיב ולא כתבתי כן במכתבי הראשון שלא אהי' בזה כנותן פתחון פה לבע"ד להמציא לו טענות כוזבות ולכן קצרתי מאד שיהי' דברי רק סיוע להכריחו לעמוד לד"ת אמנם באמת אי אפשר לדון על הפרט בד"מ בלי קבלות טענות בב"ד ולא באתי רק להשתעשע עמו בהלכה כמנהגינו מחק הריעות אשר בינינו היטב אשר דבר מע' ברא"ש דבריו שאין זה ענין למה שפסקו הרי"ף והרא"ש בר"ה ברי' דר"י דבר מצוה אבל מצוה דנפשי' לא מצי מעכב דהיינו להעמיד ריחיים באותו מבוי שאינו פוסק חיותו לגמרי שאומר לו אתה עושה בשלך ואני עושה בשלי ומי שירצה יבא אצלך ומי שירצה יבא אצלי אבל בנידון דידן פוסק חיותו לגמרי וכן נזכר דבר זה כ"פ בשו"ת חת"ס והוא פשוט בלב כל אדם ומה שדימה מע' נדון דידן להא דמרחיקין מצודת הדג מן הדג כבר האריך החת"ס בחו"מ סי' ע"ט לבאר כל הנראה בסוגי' זו ומברר השיטות שנאמרו בפי' מה שאמרו בגמ' שאני דגים דיהבי שייארי' והנה לפי פירש"י שפי' נותנין עין בהבטם להיות נוהגים לרוץ למקום שרואין שם מזונות הלכך כיון שהכיר זה אורו וכו' בטוח הוא שילכדנו וכו' אבל הכא מי שיבוא אצלי יבאו וכו' הנה לפי פי' תלי' אם בטוח היא ובנ"ד כיון שהחזיק בו נשארו עשרה שנים בוודאי אי לא הי' מריק לו אחר הי' נשאר בשלו וראיתי בשו"ת מהרי"ק בשם הב"ח שאף דין ירושה יש לחזקה זו מטעם אומדנא דהשרים מניחים ביניהם תחת אבותיהם ק"ו בכאן דמקרי משום אומדנא זו כבטוח שיבוא ושיטת הר"י מגא"ש דיהבי שייאריי' היינו שהדגים משלחים שלוחים וכיון שרואין בדרך מצודה פרושה ללכד דגים קטנים מודיעם לדג גדול ועפ"ז לא יבוא לידי הצייד וכו' והעיקר דכאן פסקה חיותו מזה הדג ובריחיים לא הוי אלא רק פחת ולא פסקי' שהרי אפשר שגם אלו יבואו לטחון וכו' וגם לשיטה זו כבר כתבנו דכאן הוי פסקי' ולא פחת אך לשיטת הרמב"ן בחידושיו שפי' דיהיב שייארי' שכמה פעמים שהדגים כבר במצודה שלו וכבר היו בטוחים לו ושוב כשיראו מרחוק מצודת של אלו ובתוכם מזונות וקפצו ממצודה לשלהם ונמצאו גזל אותם להדיא וכו' והנה לפי שיטה זו אין מכאן ראי' לנ"ד דכאן הי' כבר אתי לידי ממש:

אמנם כן ראיתי בדברי האחרונים שמביאי' בשם תשו' מהרי"ל ומהרש"ל והב"ח ועוד כ"פ שהנוטל חזקת ארענדע כיורד לתוך אומנתו של חבירו והנה לא זכיתי לאותן הספרים לעיין בפנים דבריהם רק מה שמובא דבריהם ברמז בעלמא מתשובת הגאונים אשר באו אחריהם ומרמיזותם ניכר שהוא מצד התקנה ולא ידעתי אם כוונתם לאותה התקנה שמובא ברמ"א בסי' רל"ג בשם מהר"ם פדואה בענין שכירת בתים והנה הראיתי פנים לפענ"ד של שיטת רש"י בהא דיהיב שייארי' וכן לשיטת הר"י מיגאש הוי יורד לתוך אומנתו ממש כיון שבטוח הוא בכך ופסקי' לגמרי ולא פחתי' וביורד לתוך אומנתו של חבירו כבר כתב החת"ס בשם מ"ב דהוי גזלן דאורייתא ויוצא בדיינין אך לשיטת הרמב"ן הנ"ל לא הוי יורד לתוך אומנתו רק במה שכבר עלתה בידו ובנ"ד לא הוי רק משום התקנה אכן לדידן אין נפקותא בכל זה דבין דהוי גזלן דאורייתא או רק מדרבנן מצד התקנה כיון דבלא"ה אין ידינו תקופה להיות יורדין לנכסיו רק אמרינן לי' זיל שלם ובין בדאורייתא ובין בדרבנן אמרינן לי' כן ואפי' היכי דלא הוי רק רשע הי' נראה לי ללמוד מדברי תוס' קידושין דלא זכה בו מדהקשה שם התוס' מהא דראה את המציאה וכו' זה שהחזיק בה זכה בה ואי ס"ד דהוי רשע מ"מ זכיותו קיימת אם כן מאי קשי' להו א"ו דלא זכו בו כלל שוב מצאתי שכ' כן הר"ן על דברי הר"ת אך בתשובת מהרש"ל הקשה עליו דלא משמע כן בר"פ האומר בקידושין גבי רב גידל הי' מהפך בהאי ארעא ורצונו דא"כ מאי אמר זבינא לא מזבנינא וכבר קדמו הריטב"א בחידושיו למס' קידושין ולפענ"ד מלבד שיש ליישב בפשיטות עפ"י פי' רש"י שפי' מהפך בה מחזר עליו לקנותה והנה לפי מה שמפורש בחו"מ בסי' דלא הוי רשע רק כשכבר נגמר פיסוק דמים ואינו מחוסר רק קנין אבל הכא שלא הי' רק מחזר עלי' לקנותה לא הוי אפי' רשע והא דהוכיחו ע"כ היינו משום דאע"ג דקיי"ל דדברים בלא נתינת מעות אין בהם משום מחוסרי אמנה מ"מ אמר הין צדק שיהא הין שלך צדק היינו לפנים משורת הדין והנה אף דלא הוי רשע מ"מ לחסידותו הי' נזהר אף דלא הוי רק מחזר עלי' לקנותה אבל לדינא וודאי דזכה ואין קושי' משם להא דר"ן גבי ראה את המציאה וכו':

ומלבד

ומלבד זה עוד יש ליישב ע״פ מה שהקשו תוס׳ בריש פ׳ האומר והלך וקדשה לעצמו מקודשת לשני׳ והקשו מאי קמ״ל אמרתי דאתי לאשמעינן דלא נאמר הוא עשה שלא כהוגן אף הם עשו בו שלא כהוגן ואפקעינהו רבנן לקידושין מיניי כהאי מעשה דנרש. שוב מצאתי שכי׳ כן הרשב״א והריטב״א לתרץ קושי׳ תוס׳ והנה זהו טעמו של הר״ן אליבא דר״ת דאף בדיעבד לא זכה דאף דבקידושין מקודשת היינו משום דמדאורייתא מקודשת לא רצו חכמים להפקיע איסור דאורייתא אף שיש כח בידם ע״י אפקעינהו מ״מ לא אמרו כן אלא גבי מעשה דנרש דהוי שלא כהוגן ביותר אבל גבי ממון דהפקר ב״ד הפקר כיון שעשו שלא כהוגן הם אמרו שלא יועיל. והנה זה דוקא כעין מעשה דנרש שידעו כ״ע שעומדת להתקדש או באומר לשלוחו לא וקדש לי אשה או בראה את המציאה ונפל עלי׳ דמילע ידעו כ״ע שרולה לזכות בזה שייך הוא עשה שלא כהוגן אבל לא בהאי ארעא דמהפך בה וכי כ״ע מוכרחים לידע וכמו שהשיב באמת לא הוי ידענא ואפי׳ יודע מ״מ לא פליג רבנן ולא אמרו בידוע בלי שום ספק:

עוד כ״ל עפ״י מה דאיתא בכתובות דף פ״א ע״ב אמר ר׳ יוסף השתא דאמר רבנן לא ליזבין לא הוי זבינא ואביי נחלק. וכ״ל לפרש דטעמא דר״י מטעם קנס וכעין מה שכתבו התוס׳ והרא״ש בפי׳ מסכה דפיאה פ״ג בהא דנפלו לו עלי׳ מעבירין היינה דהטעם שקונסין אותו מפני שנפל עליו ע״ש ואביי ס״ל דלא שייך קנס רק בזכי׳ בחנס שלא קנסו רק העבריין אבל בזבינא אף דהוא חטא מ״מ נמוע יפסיד הקונה שקנה זה הדבר ולריך לו סמך על זה מש״ה נחלק ואומר דזבינא זבינא והנה כמו כן הנא דר״ן בשם ר״ת קאי התם אמליאה שפיר אמר דכיון דמקרי רשע קנסו אותו ולא קנה כלל אבל בהאי ארעא דהוי מהפך בה דמיירי קנין ע״י מקח וממכר בזה לא עשו תקנה כדי שלא יפסיד המוכר ואע״ג דב״כ וב״כ קנה אותו זה שהי׳ מהפך בה מ״מ לא עשו בזה תקנה כלל כי אם נאמר שלא הי׳ קנין אל אם כן אף אם חזר בו זה האחר ג״כ קנינו בטל ולא לו לבדו מגיע הקנס:

והנה לכל הדרכים שכתבתי אינו מועיל קנינו כלל ובכ״ד לפי דברי הר״ן כמובן אך כל זה רק לרווחא דמלתא שיש מקום לומר כן לקלת שיטות אבל באמת כאן לא הוי מהפך בחררה בלבד אלא כמ״ש גזלן דאורייתא כיורד לתוך אומנתו מ״ה ויולא בדיני׳ או גזלן דרבנן מלד התקנות הקדמוני׳:

וזכרונו אומר לי כי נמלא כתוב במכתב מעלתו לחקור דמדברי התוס׳ קידושין גבי מלמד משמע דהיכי דהוי לזמן קלוב מותר להשכיר עלמו אלאחר הזמן ולא ידעתי מהתם שום משמעות אדרבה משם מוכח ויש סמך למ״ש האחרונים בנידון החזקה ודכתבו התוס׳ שאסור להשכיר עלמו כ״ז שהמלמד בביתו ולא כתב כ״ז שמושכר אללו רק כ״ז שלא נסתלק ממנו ותדע שהרי שיימו בדבריהם אם לא שבעה״ב אינו רולה לעכב אותו ואם כן ע״כ דקאי אלאחר הזמן ששכרו דאי תוך הזמן מה זה שאינו רולה לעכב אותו וכי כל כמיני לגרשו מביתו בתוך הזמן ולפענ״ד משם רא׳׳ מוכרחת דדבר השכיר לזמן אף לאחר הזמן אסור לירד לתוך גבולו:

ועתה אשובה אראה אם יש ממש בטענו שמעון שטוען שבלא״ה לא הי׳ נשאר אלל ראובן כי לא בן הכפר באופן המושכר לו מקודם ואת האופן השני כבר הליעו לו וראובן לא השיב להם מאומה הנה בקידושין שם רבין אסידא וכו׳ אזל זבנא לנפשי׳ והתני׳ מה שעשה עשוי הלא שנהג מנהג רמאות בהגי דאלימי הוי לדידו יהבו לי׳ וכו׳ הוי לי׳ לאודועי שבר דלמא אדהכי והכי אתי איניש אחרינא וזבינא מיני והקשה המקנה שם למה לעיל גבי קידושין לא משני רק לא יהבי ניהלי׳ והתם אמר טעמא בהגי דאלימא כ״ל בפשיטות דוודאי גבי קידושין שמצקרין בין איש לאיש זה רלוי והגון וזה אינו לכן לא הולרך לתת טעם רק לא יהבי ניהלי׳ משום שלא ישר בעיניהם אבל גבי מקח וממכר מהיכי תיתי למכור לזה ולא לזה לכן הולרך בהגי דאלימי הוי:

והנה בכ״ד פשיטא שאינו נאמן שלא רולה ליתן בזה האופן מחדש לראובן דמה״ת לומר כן אדרבה אנו רואים שהליעו לפניו מקתמא מפני שהוא קודם לכל אדם וכי מפני שלא השיב למוני הכפר מאומה אבד זכיתו גם לא הי׳ לו לשמעון להאמין כן להממוני׳ בידוע ולפחות הי׳ לו להודיע לראובן ולא שייך בזה אדהכי והכי זבינא איניש אחרינא דבלא״ה אין עסק זה נגמר בדברים מועטים ולרווחא דמלתא אומר דאין מהאי דקידושין ראי׳ לכאורה דהתם לא הוי רק שנוהג מנהג רמאות ע״ז מהני שפיר עילה כ״ד דלא הוי מנהג רמאות אבל בכ״ד דהוי גזלן דאורייתא או דרבנן לא מהני עילה כ״ד לפטור א״ע אבל כ״ז רק לרווחא דמלתא אבל באמת לא שייך הכא כלל כיון דבני הכפר הקדימו לראובן רק שראובן לא רלה מתחלה ומקתמא משום שלא ידע גמר הדבר וקבר שיגיע לידו כמו בזמן העבר שחזרו בדבריהם ואין לורך לפרש ולהאריך בזה.

הק׳ שמואל ראזענבערג.

סימן פ״ז

ב״ה אור ליום ה׳ פ׳ יתרו תרל״ה לפ״ק.

שלום וכל טוב סלה לה״ב המופלג החרוץ ושנון כ״ה **יוסף סג״ל הארוויץ** נ״י.

מכתבו קבלתי בשבוע זאת ועל דברי תורה אשר הליע לפני אשיבהו בקולר אמרים על כל פרט ופרט דברים מועטים למען תת לו אות כי לא נקל בעיני כבודו:

(א) **בראש** דבריו מה שכי׳ על תי׳ הב״י בחו״מ ברסי׳ ע״ב דהא דכ׳ הטור שלא ישתמש הוא עלמו במשכון שבידו אפי׳ ע״מ להיות פוחת והולך משום חשדא שלוקח

שלוקח ריבית וכ׳ הב״י דבגמ׳ מיירי שהתנה בפי׳ לכן מותר ודקדק אחריו מע׳ דאכתי אף בהתנה שייך חשדא כי מי יודע אם התנה בפשיטות אפ״ל דכך הי׳ דרכן במשכון שאפשר לעשות בו מלאכה להתנות בכך בכדי שינוכה מן החוב וממילא יתלו הכל בהתנה כיון שדרכן בכך וכ״ז היכי שהאמת הוא כך ואם יחקרו אחר הדבר יתודע שהוא כן אבל היכא שלא התנה אינו מותר בשביל שיתלו בזה כיון שאם יחקור ישמע שלא התנה וכעין זה כתב בב״י וטו״ז או״ח סי׳ רמ״ב ס״ק א׳ לענין מלאכת שבת יע״ש:

ולפ״ז יש ליישב עוד מה שהקשה לו אכתי לפי תי׳ הב״י למה לא חילק הטור בין התנה ללא התנה ולא הי׳ לו לשנות ממה שאמרו בגמ׳ שהזכירו ההיתר והיינו בהתנה ולמה הזכיר הוא האיסר ועוד שלא פי׳ בפי׳ דהיינו דוקא בלא התנה ולפ״ז י״ל דבגמ׳ מיירי בתחלה דנהגו להתנות לכן מותר שיתלו בכך אבל בזמן הטור אפשר שלא נהגו להתנות ממילא אסור אף בהתנה כמו הדין בכל אריסות שבסי׳ רמ״ג וניחא הכל לפענ״ד אך גם לפי דעתו דלפי שאין אדם יודע מטמוניות של חבירו לא ידע שהתנה הנה אני אומר להיפך שלא חשש הטור כלל מפני חשד אחרים כי מי יודע אם הוא משכון אלנו שמא לקוח הוא בידו או שאול ובכיר וכוונת הטור הוא רק שהלו׳ בעצמו יחשוד אותו שנוטלו בריבית וא״כ א״ש דבהתנה מותר דהלוה בעצמו יודע שהתנה ולחשדא דאחרים ל״ח כלל דהוא אינו יודע אם הוא משכון דמאן דיזיף בלנעה יזיף:

ומה שהעלה בזה דברי חדודים ליישב דעת הטור פלפול נאה הוא:

(ב) **ומה** שכתב בפרע ב׳ להקשות על מה שכ׳ תוס׳ בשבועות דף מ״ב ד״ה שומר חנם דבעובדא דארנקי של צדקה הוי ש״ש כמו שומר אבידה והקשה הא כ׳ תוס׳ לקמן דשומר אבידה מטעם שצריך לנער ולשוטחה הוי ש״ש ובארנקי לדקה לא שייך זה יעיין בפירש״י שם בההוא עובדא שבש״פ החובל מוכח להדיא וגם מגמ׳ שם דמיירי שר״י יהיב הארנקי להאי גברא לחלקו לעניים ופשיטא שיש בזה טירחא מרובה ובפרט דלפי הס״ד דמיירי בעניי דלית להו קיצותא וצריך לעיין לחלק הצדקה כראוי לכל א׳ והוא יותר מניער ושיטוח ואדרבה הכא עדיף טפי דבשומר אבידה אפשר לנער אח״כ ואפשר שלא יזדמן עני שיבוא באותה שעה אבל גבי ארנקי של צדקה עיקר ההתעסקות הוא רק בשעה שבאי׳ העניים וזה נכון:

(ג) **ודברי** תורתו שכ׳ בסוגי׳ דקלילה נכונים הם אך מה שכ׳ בסוף דבריו שאם יתן לו מעיקרא לא יהי׳ שכירות רק מלוה לא ידעתי כוונתו דלפי״ז יהי׳ להיפך מלו׳ ביד השכיר ואדרבא כ״ל דכך מיושב קושיתו דכוונת הש״ס וליתיב לי׳ מעיקרא ואם יהי׳ אז הכחשה בעיניהם אז יהי׳ בעה״ב תובע והשכיר נתבע ויהי׳ השבועה מוטלת עליו מלד הדין ולא יצטרכו לעקור שבועה מבעה״ב שהוא עתה הנתבע והשביע׳ מוטלת עליו ועוד יש ליישב קושיתו בנאמר דטרדא דבעה״ב היינו מחמת שהוא בהיל שלא יעבור על בל תלין וביומו תתן שכרו והוא בהילות המצוה כמו בשמא יעבירנו אף שאינו דומה ממש ולפי״ז פריך שפיר וליתב לי׳ מעיקרא ואז אין כאן עדיין חשש איסור בל תלין ולא יהא טרוד כלל ובפשיטות י״ל דכוונת הגמ׳ שבערם שימשוך כלי מלאכתו ישלם לו וימשוך ממנו מיד כלי מלאכתו ולא יבואו לידי דין ודברים:

(ד) **ומה** שהקשה לפי דברי בעה״מ דבשכירות לא שייך כי הוא זה א״כ ל״ע מה שאמרו רב ושמואל דשכרו שלא בעדים פטור מטעם מגו ומה מגו יש כאן כיון דכ״ה ג״כ חייב הנה אף לפי דברי המחבר אפ״ל דהיינו היכא שיש לו עכ״פ דרלא דמוכא וכלישנא בתרא דר״נ גבי שבועות היסת אבל היכי שמכחישו שלא שכרו מעולם אין לו כלל דין שכירות שהרי הוא כופר השכירות לגמרי ורק היכא שמודה ששכרו והוא שכירות רק מכחישו בענין התשלומין אז יש לחלק ויעיין ברמב״ס הל׳ שו״פ שחילק בכך לענין שומרים היכא שכופר כל הפקדון ואומר להד״מ פטור ובמודה שהופקד אתו אז אפי כ״ה חייב יעיי״ש:

ועוד י״ל דהנה התוס׳ כ׳ בב״מ טעם שכופר הכל פטור משום דאין אדם מעיז רק שהקשו מבנו דלא שייך העזה ואעפ״כ פטור וע״ז תי׳ א״כ דגזה״כ ומשמע מתוס׳ דכלו וחזרו מטעם הראשון אבל בנה״מ המחזיק בטעם הא׳ ג״כ דהיכי דשייך העזה פטור מטעם דאין אדם מעיז וכן כ׳ בש״מ ע״ש הראשונים רק היכי דלא שייך אז הוי הטעם מגזה״כ ולפי״ז ניחא דבטענת הפרעון דלא שייך העזה לפי שטרוד ולא הוי רק מגזה״כ דפטור ע״ז כתב בעה״מ דכי הוא זה ל״ש רק במלוה ולא בשכירות אבל גבי לא שכרתיך מעולם דלא שייך טרדא פטור כ״ה אפילו בשכירות ולא מקרא דכי הוא זה רק מטעם חזקה דאין אדם מעיז:

(ה) **ומה** שהקשה על מה שאמרו בחגיגה דף י״א קלירה ביו״ט מי שרי לדעת הרמב״ס דקלירת העומר דוחה שבת למה לא כאמר מתוך ויפתרי קלירה ביו״ט והשיב לו רבו ע״פ הירושלמי דבקלירה לא אמרינן מתוך לא ירדתי לסוף דעת רבו הגאון נ״י דהרי כ׳ בר״פ אין לדין דהוי רק אסמכתא שכ׳ בזה״ל ובירושלמי אסמכוה אקרא וכו׳ וכן הוא להדיא דעת הרמב״ס אסר לשיטתו הקשה קושיתו שכ׳ בפי׳ בפ״א מהלכות יו״ט שחכמים אסרו קלירה ביו״ט והתם בחגיגה אדיכי׳ דאו׳ קיימי׳ דהרי קאי התם לענין קרבן והדק״ל קלירה ביו״ט מדאורייתא שרו והנה לפמ״ש הפר״ח בדעת הרמב״ס דלא אמרינן מתוך רק בהולאה והבערה לק״מ רק לפי דעת ה״ה בשיטות הרמב״ס דאמרינן בכל המלאכות מתוך אך כבר פי׳ דברין השעה״מ בארוכה שם בפ״א מהלכות יו״ט יעיין שם ולפ״ד ג״כ מיושב קושיתו ואין לי פנאי להאריך והוא מלתא דעבידי לגלוי אך לא הבנתי קושיתו מעיקרא דמאי קלירת מלוה איכא ביו״ט הא שתי הלחם

אפייתן

אפייתן ג"כ אינו דוחה לא את יו"ט ולא את השבת ומאי צורך קצת איכא ואי קצירה לצורך סעודת יוס הנה זה צורך אוכל נפש ומותר באמת לדעת הרמב"ם כמבואר בפי' הכ"ל רק מדרבנן אסרו' משום שדרך לעשות לימים רבים וגם בלא הא דקצירת עומר דוחה שבת קשה לדעתי מהא דקצירה ביו"ט מי שרי ולצ"ע ודוחק לומר דרמב"י ל"ל דאסמכתא הוא דרשא דירושלמי דאכתי מנ"ל למקשן הא ובפשיטות קשה מאוד על דעת הרמב"ם דקצירה אסור מדרבנן מגמ' הכ"ל ולעת הפנאי אקח מועד ואשפיע משרים ואשתגר בזה באישון לילה ולילה אור בעדנו יאר ה' פניו אליו יתחזק ויתאמץ ויעלה על במתי התורה והיראה כאות נפשו ונפש או"כ.

הק' שמואל ראזענבערג.

סימן פ"ח

ב"ה אור"ד ד' קרח תרס"ד לפ"ק.

קבלתי מכתבו ונשתתפתי בצערו ה' ירחיב את דעתו וגבולו והנה חזרתי על כל הצדדים ולא מצאתי מקום לחייבו מחמת ההתחייבות הראשון שהי' בלי תנאי דאפילו לדעת הכתיבות שברשי' מי דלא בעי עדים עכ"פ צריך לשון הודאה וכן לדעת קנוה"ח שם וכן לדעת הכתיבות ה"א מטעם קנין אודיתא אלא דלדעת קנוה"ח צריך עכ"פ בפני עדים ולומר א"ע אלא קנו מידו צ"ל ולדעת הכתיבות אפי' עדים א"צ אבל בלשון הודאה לכ"ע צריך ואפילו בלשון המועיל דעת הפוסקים שם דיכול המוחזק לומר קוס לי כל באין שם ק"ש ולא שטר אלא דצעכין זה ה' כ"ל לחדש דבר ולומר דכ"ז אינו אלא במתחייב לדבר הרשות אבל להחזיק ת"ח על התורה אפילו אינו מתחייב מצד הודאה עכ"פ מצד נדר מחויב לקיים נדרו ונשתעבדו נכסיו ג"כ כמבואר ביו"ד סי' רנ"ח ובחו"מ בכמה מקומות אלא דמטעם זה הי' יכול לשנות כמבואר בתוס' עירכין ועיין שו"ת חת"ם סי' קט"ו בחלק חו"מ עכ"פ הוא צריך להוציא מידו המעות ואתן לו דין מוחזק ולא יכול לטעון קים לי וכ"ז בעדים או לכה"פ בלשון הודאה זולת זה אין מקום לפענ"ד לחייבו מצד שורת הדין ומצד דיכא דגרמי אין לחייבו דהרי כודעו לכ"ת כ"י מבוקשיו בעודו יושב בבית חמיו. ואני תמה על הנגיד כ"י שהוא מפורסם לאיש ירא ה' איך יבקש ממנו ויעמיס עליו דברים שקשי' לקיים כללו של דבר צריך לזה מתינות וישוב הדעת אולי יוכל לפשר ולהמתיק הדברים והתנאים באופן שיוכל לקיים וה' יהי' בעזרו ויזכה לישב על התורי' והעבודה מתוך נחת והרחבה כאוכ"פ ונפש או"כ דש"ת.

הק' שמואל ראזענבערג.

סימן פ"ט

שמעתי קו' א' בשם בעל ג"ת ב"ב דף ה' איבעי' להו אי אמרינן מגו במקום חזקה או לא והקשה הא פשיטא דחזקה עדיפא

דהרי חזקה מהני לפוטרו משבועה המוטלת עליו ומגו לפטור משבועה ל"א לדעת קצת הראשונים כידוע. ולפענ"ד נ"ל דלק"מ דהנה הא דאמרינן מגו לפטורי משבועי' ל"א שורש הדברים הוא ברי"פ כה"כ גבי שכיר בזמנו והתם אי לאו מגו דהיינו בששכרו בעדים השבועה איננה רק לברר בעלמא דהרי חז"' דמטעם דטרוד בפועליו צריך לשלם ואפילו בלא שבועה בעי' למימר דנשקל שכיר אי לא משום להפיס דעתו לכן אף אם יש לו מגו אמרי' דעכ"פ אפשר לברר וצריך עכ"פ לשבע ומגילא צריך לשלם עיין בר"ן שם אבל הא דחזקה המסייעתי פוטר משבועה היינו גבי שבועת אישתבע לי והנה שבוע זו איננה אלא לברר דהרי אי לא טעי אנן לא טענינן לי' לכן היכי דחזקה מסייעתו איננה צריך אפי' לברר ולעולם אין הכרע מזה דחזקה עדיפא ממגו. ואם באנו לדמות מילתא למילתא יש לדמותו להא דכ' ר"מ ביו"ד סי' א' דהיכי דאיכא חזקה וצריך הרוב להוציאו מחזקת איסור אמרינן דצריך לברר אבל היכי שא"כ א"ל לברר כלל וע"ז כ' הנו"ב דהיכי דאיכא חזקה בהדי רובא אמרי' איקי חזקה להדי חזקה והוי רוב לחודי' שלא כנגד חז"ה וא"ל לברר כלל אף אנן נאמר דמגו או חזקה הוי כמו רוב ובשכיר שבא לפטור את הב"ב וגם חזקת חיוב שלו דהוי כאומר א"י פרעתיך אמרינן שפיר דעדיין לא נפטר משבועה דצריך לברר אבל באישתבע לי אף דיש לניתבע חז"מ מ"מ אוקי' חזקת הרי שטרך בידי מאי בעי להדי חזקה זו וממילא מהני חזקה לפוטרו ול"צ לברר:

סימן צ'

הקשיתי לפמ"ש הפ"י הובא בשו"ת דחזקה הוא מטעם רוב לפ"ז לשמואל דאית לי' אין הולכין אחר רוב להוציא ממון מיד המוחזק א"כ ל"ל קרא דולקח בעליו ולא ישלם להורות כתן שהכתבע נשבע ונפטר ולא התובע נשבע ונוטל תיפק לי שא"א לומר שהתובע יטול מכח השבועה שאין השבועה מועלת ומבררת וזלא מצד חזקת כשרות שלו וכיון שהוא מצד רוב אינו מועיל להוציא ממון אלא להחזיק ממון. והשיב לי בני המנוח ז"ל דכיון דפשטא דקרא שבועות ה' תהי' בין שניהם משמע שא' משניהם נשבע או שישבע הנתבע ויפטר או התובע ויטול ואף ליטול מהני השבועה אי לאו מיעוטא דולקח בעליו, ועל מה שאמר שמואל דאין הולכין בממון אחר הרוב אין לנו מקרא מיותר ע"ז ממילא הוי אמרי' שפיר דמכאן מוכח שמהני רוב להוציא ממון מדמהני שבועה להוציא ממון וצריך קרא לומר מי שעלי' לשלם הוא נשבע ושוב הדרי' לסברא או גמרי' מהכא דלא מהני רוב להוציא ממון ע"כ. ולפמ"ש בחידושי בסוגי' דרוב דא"כ דהוי מטעם רוב הוי כמו כל דפריש מרובא פריש והוי רובא דאיתא קמן שוב לק"מ דברובא דאיתא קמן מודה שמואל דאזלי' בתר רובא כמו בסנהדרין ובזה הי' אפשר

אפשר לתרץ כמה קו' האחרונים שהקשו מאונס ומפתה ומוציא ש"ר איך יתן לאבי הנערה דלמא לאו אבי' ובממון אין הולכין אחר הרוב ולהנ"ל א"ש דאוקי האם בחזקת צדקת והו"ל רובא דאיתא קמן דמהני אפילו בד"מ. ומיהו לפמ"ש תוס' ב"ק כ"ז דדוקא בסנהדרין משום דמיעוט מבטל דעתו מהני משמע דזולת זה אפילו רובא דאיתא קמן ל"מ ולאעפ"כ צ"ל דכל שהמיעוט מעורב ברוב כמו פסולי' בכשרי' ודין תורה ליבטל ברוב הוי ג"כ דומיי' דסנהדרין דאיסור נהפך להיות היתר וכמ"ש הרא"ש בפ' ג"ה ואף החולקים עליו וסוברים דאסור לאחד גברא או בפ"א היינו מדרבנן אבל מדאו' הוי מטעם רובא דאיתא קמן :

הערות מהרב הגאון האדיר מו"ה ישעי' זילברשטיין שליט"א האבד"ק וואיצין בעהמ"ח ס' מעשי למלך על הרמב"ם מחותנו של המחבר.

סימן א' דף ב' ע"א

כתב במכ"ק וז"ל על מה שדקדק דהו"ל להביא רק בסי' רל"ט וכתב דפירוש הוא כשיעור משכבו אז שעדיין שוכב וא"א להרהר בד"ת כי אינו נקי ידע עכ"פ לפני מי הוא שוכב הנה בהגר"א כתב לפרש דכוונת הרמ"א למה שנזכר בסי' ב' שיהא שוכב בצניעו' כמו שכתוב בסי' ב' ובהגהת יד אפרים כתב דאין משמעות הרמ"א כן מדכתיב בהצנע לכת הנה נתקשו ג"כ בדברי הרמ"א ונדחקו לתרץ דקאי אמה שמבואר בסי' ב' ויש להבין למה נדחקו הכי פירושו של הדרג"ק זצ"ל נכון וישר מאוד:

ונראה משום דקשיא להו דאי קאי אמש"כ רמ"א תחלה שאין דומה למי שמדבר לפני מלך וידע כי הקב"ה רואה את מעשיו וא"כ למה הפסיק הרמ"א וכתב ולא יבוש מפני המלעיגים כי זה ענין בפ"ע אלא וודאי לא קאי אדלעיל דזה כבר נתברר מכלל דבריו שגם בשכיבה צריך שידע לפני מי הוא שוכב ולכן כתבו דקאי אמה שמבואר בסי' ב':

אמנם לי נראה לפרש דכוונת רמ"א קאי אמה דאיירי' עתה ולא יבוש מפני המלעיגים וכתבו המפורשים שכוונתו מפני שעזות מדה מגונה מאוד ע"ז הזהיר הרמ"א שבכל זה לא יבוש מפני המלעיגים שדרכם בכזה ללעוג בכזה ושוב חוזר אמה שלמעלה ואחר שמדת עזות מגונה מאוד שהוא ג"כ כאלו אינו שם ללבו לפני מי הוא מדבר רק צריך שידע שהקב"ה רואהו והוה כמדבר לפני המלך כן והאי שוכב ידע לפני מי הוא שוכב ויהא בהצנע לכת הכל מהאי טעמא שהקב"ה רואה ושומע כל מעשיו ודבורו וא"ש שכאן מקומו ולא בסי' רל"ט דשם לא מיירו מבחינה גדולה הלזו והחילוק שבין שני הסימני' הוא כך כי מצינו בדברי חכז"ל שמחלק בין חדר בראי ובין חדר גוואי כי בגוואי עוז וחדו' במקומו ובבראי המשל ופחד עמו כך בזה בבוקר בקומו דצריך הכנה לתפלה ולק"ש ולתורה צריך האדם שישלים מחשבותיו ולא יסיח דעתו דהוי' כעומד לפני מלכי המלכים בחדר גוואי משא"כ כשאדם הולך לשכוב הנה הוא בוודאי בבחינת חדר בראי כי משתקע בשינה ומתחילה הוה כמתכנס ואי אפשר לחשוב כהולך לשכוב בחדר גוואי ע"כ לא הזהיר על כך כשהולך לשכוב שיהא מחשבותיו נקיים כל כך כאלו שוכב לפני ממ"ה רק צריך שיה' שפתותיו דובבות בתורה ותפלה:

שם הביא להקשות על מג"א מסי' קכ"ה שהביא גמ' דסוטה אמור להם לכולהו ויפה כתב הגאון זצ"ל לחלק וצ"ל בפשיטות דהנה בברכת כהנים המצות שיהא מתברכין מכהנים ומצינן שפיר נשים אבל בציצית הכי המצוה שאחרים יעשו להם הציצית הא המצוה עליהם לעשות בעצמן רק שכשרים אם אחרים עושים להם א"כ ל"ש דהמצוה שיעשו להם ציצית ע"י אחרים דאין זה מצוה כלל באנשים :

ואמנם על קו' מג"א אני אומר דמבני ישראל ולא בנות ישראל יש למ"ד רק שאין עושים לאחרים מצד עצמן אבל אם עשו לשלוחים שיעשו הם הציצית שפיר כשרים א"כ ע"כ דלא נתמעטו א"כ ממילא גם בלא נעשו שלוחים ג"כ כשרים לעשות הציצית: עמוד ג' הביא להקשות הא הי' יכול להרהר בדברי תורה ויפה תירץ אמנם לי ל"ק מדי דהא איפלגי אמוראי בגמ' דקידושין אי מעשה עדיף אי ת"ת עדיף ע"כ אף דהרהר בד"ת ליצער עצמו שהוא ערום מן המצות דמעשה עדיף ונחסר הוא ממעשה המצות:

ומה שהוקשה עוד שם הא כסות יום בלילה פטור א"כ לא מהני לי' כלל מצות ציצית לק"מ דהא דאמרינן פטור היינו דלא ענשינן לי' אף בעידן רותחא אבל עביד המצוה ולובש גם בלילה מצוה ישא דלכך סובר ר"ת דאין אסור משום כלאים דאמרינן כיון שהותרה הותרה:

עוד שם הביא לתרץ קו' מג"א הא על כלים חדשים צריך לברך בשעת הקנין עפ"י דברי מהרש"ל דלא מצינו שהחיינו בלא ברכה אחרת והדר"ג זצ"ל תי' דזה רק שייך במצוה לא בדבר הרשות הנה באמת מבואר כך בדברי המג"א סי' תרל"ב סק"א וכמו שכ' בלבושי שרד לפרש דשני תירוצים קאמר המג"א אמנם מירושלמי פרק כיצד מברכין דקאמר דאסור ליהנות בעוה"ז עד שיתירו לה' המצות ומפרשין דהיינו ברכה א"ו גם בדבר הרשות שייך שפיר הסברא דאין לברך שהחיינו אם אין ברכה אחרת שבזה ניתרת בהנאה ושייך עלה שפיר שהחיינו אבל אין מברך ברכה על גוף המעשה שאין בהמעשה המתיר ליהנות אותה אין כאן ברכת שהחיינו :

וגוף

וגוף סברת מהרש"ל נראה דתליא אי אמרי' מנללה"כ וגם אין כאן ברכה על המצוה אין שייך לברך עלי' שהחיינו אבל אי אמרינן מצוה נ"כ שפיר הוי שייך שהחיינו אף שאין ברכה על המצוה :

דף כ"ג ע"ב להקשות על דברי המרדכי שהעלה בנולד בתערובת לא בטיל וקשה מנדה כ"ג דילפינן מקרא דסותר יום אחד מפני שזיבה מעורב בו וא"כ שאני התם דאיכא קרא. והדג"ק ז"ל כתב לתרץ בדרך נכון אבל לא מצאתי מקום קו' כלל דמבואר שם בנדה בתוס' ויותר בתוספות הרא"ש דהך דס"ז מטמא במשא צ"ל קרא דאיירי שזיבה בעין ואין ענין להך דסותר יום אחד דצריך קרא וא"כ עי"ז שפיר כתב המרדכי הטעם דל"ש ביטול מפני שבא בתערובת דבזה הוא רק מסברא הוא דמטמא במשא ועמש"ה :

שם ע"ב כתב לחדש דטעמא של המרדכי יען שעיקר טבעו ותולדתו כך כמש"כ רשב"א הובא במג"א סי' תע"ב בד' מיני מדינה מפני שכך דרכו וכל שעיקרו כך הוא לא בטל לפענ"ד לא דמיא לד' מיני מדינה שמשם נולד טעם אחר ע"י התמזגות זה בזה וכמו שכתב הרשב"ץ לחלק בין מידי דהוי רק שינוי שכוניות ובין שינוי מזגיות [והבאתי דבריו בספרי מעשי למלך פ"א מכלי המקדש אף בלחלוחי זיבה כיון דל"ה תערובת שכוניו' אין זה טעם לומר דליבטיל מחמת שעיקרו כך דזה כתב הרשב"א רק בד' מיני מדינה דהוי תערובת מזגיות הענין ע"י שניהם כמש"כ בבעל המאור שם בפסחים רק הרשב"א הוסיף לבאר יען שעיקרו וטבעו כך. ל"ב :

דף כ"ה ע"ב הביא רש"י בב"מ שפי' דישה שלך [והאריך בזה בתשובה שבידי שעדיין בכתב יד לפני] באריכות ובקיאות בכמה אופנים ואני אומר לפרש בפשיטות דהנה זה דאמרינן דאמירה לנכרי בשבת ויו"ט רק שבות כתבו שני טעמים אחד דאין שליחות לנכרי אף לחומרא ועוד משום דבשבת הקפידא שיהא גופו נח ובאמירה לעכו"ס גופו נח לכן ל"ה רק שבות וא"כ אף דבשבת אמירה לנכרי אף בשאומר לנכרי שיעשה בשלו הייני מטעם דעכ"פ גופו נח אבל בשאר איסורין דל"ש זה שליחות כשנהני' כמו בשביעית שכתבו המפורשי' ע"ש במהרש"ל [והובא בספרי מעשי למלך פ"א מבית הבחירה דף ז'] דהא בשביעית הקפידא שלא נעבר הבהמה ע"י החקיעה שנהנה הוא בנערו של הבהמה :

הנה הד"ג קדשו האריך במצות שבת ילרה אי שייך באשה והעלה דמ"מ ליכא אבל בכל זה שייך כך באשה ג"כ כיון שיש רצון הבורא שיצמח תכלית זה והוא נכון אך בכל זה יהא תמוה דלא נזכר בתורי' וגם לא בדברי קבלה ונראה דיש לילף כך מקרא דכתב לא טוב היות האדם לבדו אעשה לו עזר כנגדו ופירשתי אעשה לו עזר כנגדו שיעשה אותו עזר למה שכנגדו דהיינו שיהא הוא עזר להאבה ועי"ז יהא הוא טוב שסוב תהי' לו לעזר עכ"פ מפורש בקרא שהאשה נקראת לשבת ע"י שיהא עומד בלדה דהיינו כנגדה :

עוד האריך שם בנפלאות במעתין דשבועות במשנה א' תני מ"ע שבנדה הי' משמש עם הטהורה ובהוריות תנן מ"ע שבנדה היינו פרישה סמוך לווסתה הנה ראיתי בספר הורה גבר שעמד על סתירה זו והעלה דזה תליא בפלוגתא אי ווסתות דאורייתא או דרבנן :

סוף המפתחות

ממעט

ממעת לעת. ב) בדבר הריאה אשר הוכשרה ע"י היכר שדק והי' עליה בועי' ובמקרה בדקה ולא נמצא שמפון אי מקרי תר"ל. ג) אם מותר לעשות סחורה בגבינה שהועמדה בעור קיבת נבילה. ד) קו' בדברי תוס' חדשים פ"ז דשביעית דמותר לסחור בדם משום דאיתקש למים.

סימן נ"ה ביאור תוס' ע"ז דף כ"ב ד"ה ואידך.

סימן נ"ו ע"ד האווזות משונים מב"א המצוים במדינתנו במראיהן וגדלותן וחרטומן שחורין.

סימן נ"ז אם מותר ישראל לקבל חזירים מנכרי לפטם אותן מפסולות יי"ש שלו וחזירי' של נכרי הם והישראל יקבל חלק הריוח.

סימן נ"ח חקירה בדין מומר מתי ישנה תשובתו שיוכשר לכתוב גט.

סימן נ"ט בסוגיא דקדירות בפסח ומריקה ושטיפה.

סימן ס' פלפול גדול בסוגיא הנ"ל זבחים דף צ"ה.

סימן ס"א באור רחב ועמוק בסוגיא דרביצה חולין דף מ'.

סימן ס"ב עוד בסוגיא הנ"ל.

סימן ס"ג פלפול בדברי תשובת רש"י דמותר לישראל לומר לחבירו לך ולוה לי מעות מפלוני ישראל וגם אתה תביא לו הרבית קושיא ע"ז מגמ' ב"מ דף ס"א.

סימן ס"ד בענין היתר עיסקא.

סימן ס"ה בנדון שנים שנקבו וסתמו בעופרת הנקרא (בלאמבירען) אם הוא מקרי חציצה לענין טבילה או לא.

סימן ס"ו תשובה בענין שימוש במוך.

סימן ס"ז תשובה בענין חציצה. בבית הקברים בנדון הטבעות.

סימן ס"ח עוד בענין הנ"ל.

סימן ס"ט א) ישוב בדברי הרא"ש פ' התינוקת בענין מוהרת ר' זירא ונפל שם טעות סופר ותחת וכ"ז לא אמר אלא בשתם כו' צ"ל ור"ז לא אמר ותחת מוהרת כ"ז צ"ל מוהרת ר"ז. ב) ישוב על קושית רע"א זצ"ל בהא דקדושין דף ע"ח גבי יכיר.

סימן ע' נידון ס"ת שנמצא כתוב בו תיבת פצוע דכה כתוב באל"ף אם להוציאו מחזקת כשרות שלו.

סימן ע"א אם יש לעשות הלכה למעשה כפסק הב"ש יו"ד סי' רצ"ד למכור פירות שני ערלה עד שלא באו לעולם.

סימן ע"ב בענין פדיון הבן שהאב מחמת האבילות אינו יכול להיות במקום התינוק אם מותר לפדותו בתוך זמנו ולסמוך אחזקת חיי התינוק.

סימן ע"ג בענין פדיון הבן שחל להיות בש"ק אם מותר לעשות פדיון הבן בליל מוש"ק.

סימן ע"ד בענין ישראל שקנה פרה מגוי בעד מ' זהובים ונתן לו על זה ז' זהובי' ואמר לו שהפרי' לא יוכל ליקח מיד עד ימים אחדים ואז ישלם הנשאר ובין הנתינת מעות למשיכה ילדה הפרה ויש לדון בזה משום בכור.

סימן ע"ה עוד בענין הנ"ל.

סימן ע"ו בסוגיא דנפש בחולין דק"כ ובחולין דקכ"ב בענין הטמאים לאסור ציר ורוטבים.

סימן ע"ז בסוגיא דקטן אוכל נבילות ובענין אין מעכבין את התינוקות מלתקוע בשבת ר"ה.

סימן ע"ח בענין מי ששהא עם אשתו י' שנה ולא ילדה ואם אשה מחויבת בעשה דלשבת יצרה.

סימן ע"ט במי שנשתדך בבת איש אחד וטרם נגמרו השידוכין מתה אחות העלמ' ובתוך ז' ימי האבילות נגמרו השידוכין ע"ד שתכנס לחופה ג"י קודם הה"פ והוא בתוך ל' לאבילות והבעל הוא אלמן באופן שעדיין ל"ק פ"ו וי"ל היפסד בממונו ובעסקיו אם יתעכבו הנשואין אם י"ל היתר לכנסה בתוך ל' לאבילות.

סימן פ' בנער שקידש בתולה ודין השטאה ובענין קידושין בלי עדים.

סימן פ"א באהע"ז סי' ל"ו באומרות בתולה כשאתני והוא אומר אלמנה כשאתיך כו' דאם אין עדים י"א שישבע ש"ד והקשה מב"מ דל"ה דאיך משביעין לי' דלמא טרחא ומייתי.

סימן פ"ב בעניני שדוך הגט לאחד ששמו זאב המכונה יאזעף בן בער לגרש אשתו מרים המכונה מארי בת אלי'.

סימן פ"ג לאחד שבא לגרש אשתו ושמו מעריקה אהרן וחותם עצמו עדואלד ובפי' קרובין נקרא עדום.

סימן פ"ד בענין גט הבא מאמעריקא וי"ב כנוה שינויים בשמות אחד שנכתב דמקריא ראזא ולא נכתב גם רעזי כמו שאבותי' קורין אותה רעזי וגם מה שנכתב שם הקדש שלה קרעזיל בעי' ולא בי' וגם שנשתנה שם אביו שמואל יעקב והוא עולה לתורה בשם יעקב שמואל.

סימן פ"ה בענין חליצה שגדול האחים דר בגאליציען וקטן ממנו סמוך לה וגדול האחים נחשד לעבריין גדול וא"א לברר אם מחלל שבת בפרהסי'.

סימן פ"ו בענין השגת גבול וביורד לאומנתו של חבירו ודין עני המהפך בחררה.

סימן פ"ז על דברי הב"י בחו"מ סי' ע"ב דהא דכ' הטור שלא ישתמש במשכון שבידו אפי' ע"מ להיות פוחת והולך משום חשדא שלוקח ריבית וכ' דבגמ' מיירי שהתנה בפי' מותר וקשה דגמ' שייך חשדא לומר שא"י שהתנה ועוד עניינים שונים ובחגיגה די"ז דפריך קצירה ביו"ט מי סרי לשי' הרמב"ם דקצירת העומר מותר ביו"ט וכימא מתוך.

סימן פ"ח בדברי הנתיבות סי' מ' דל"ב עדים עכ"פ צריך לשון הודאה והוא מטעם קנין אודיתא.

סימן פ"ט בהאיבעי' בב"ב ד"ה אי אמרינן מיגו במקום חזקה וקשה הא חזקה עדיפא דמהני לאפטורי משבועה ומיגו ל"מ לאפטורי משבועה.

סימן צ' בדברי הפנ"י דחזקי' מטעם רוב ולשמואל דק"ל דא"ה בממון אחר רוב א"ב ל"ל קרא דאין נשבע ונוטל דאיך ח"כ שלו דהוא מטעם רוב יהי' מועיל לממון:

לוח הטעות והתיקון על ההקדמה „חגוי הסלע" של הספר „באר שמואל".

עמוד	דבור המתחיל	שורה	תחת	צריך להיות
ג'	אמנם	ג'	לידיד ה' רק בקרן	לידיד ה' בקרן
ד'	ואפריון	ב'	הדפסת הזה	הדפסת הספר הזה
〃	〃	ז'	ובזכות רבינו	וזכות רבינו
ה'	ואמרו חז"ל	ג'	ה"ה אהובי רעי	ה"ה בעלה המנוח אהובי רעי
ז'	מאמר א'	א'	ימים מאין	ים מאין
〃	〃	ג'	בנו עמך	בנועמך
〃	כתב רבינו	כ"ד	ואם יתן כל הון	ואם יתן איש כל הון
ח'	ולדעתי זאת	כ"ג	כבר נגמר צדקתו	כבר נגמר בצדקתו
〃	〃	כ"ט	על ברכי אביו ואבותיו	על ברכי אביו ורבותיו
〃	מאמר ב' בנוסח	ד'	שמואל נבואה	כשמואל נביאה
ט'	מאמר ג' בנוסח	א'	איש כהן עולה	איש זקן עולה
י'	ואם נראה	ב'	נסתפק לספר	ונסתפק לספר
ט'	מאמר ג' בנוסח	ב'	העירה לו	תעשה לו
י"א	מאמר ד'	ח'	לרשב"ג בנו	לר"ש בנו
י"ב	והנה רבינו	י'	השתול הרך לבית	השתיל הרך לבית
〃	ויהי כי הגידה	ב'	לשם שתוך תחום	לשם בתוך תחום
〃	מי שמע כזאת	ד'	כי הוא היה מרחם	כי הוא היה קדום מרחם
י"ג	אז ראה בעיניו	ו'	תלמידי סגיא יונאים	תלמידי סבייא יונאים
י"ח	מאמר ו' בנוסח	ד'	וא"ל תורה כמותו לא קבלת	וא"ל תורה כמותו פלפלת תורה כמותו לא קבלת
〃	מאמר ו'	ט"ו	עצמו בהטיפו מילתו	עצמו בהטיפו מלתו
י"ט	במסכת סוף	ה'	כי זקנה עמך	כי זקנה אמך
〃	〃	כ"ה	מזכי הרבים תלוי בהם	מזכי הרבים זכותם תלוי בהם
〃	〃	מ'	כי זקנה כמך	כי זקנה אומתיך
כ'	מה נורא המקום	י"ב	בוראינו בית האדם	בוראינו אין זה בית האדם
〃	〃	י"ח	ואנחנו רק הננה	ואיננו רק הננה
כ"ב	שימנו נוטרה	ב'	ביד ישראל	בית ישראל
כ"ד	נחזור להנ"ל	י'	ולא היה תלוי בדעת	לא היה תלוי בדעת
〃	מי יעלה בהר	כ"ד	ואותו הצדיק (שמשפיעין	ואותו הצדקה שמשפיעין
כ"ו	ורוה"ק התנוצצה	ב'	מטרת נסיעתו עוז	מטרת נסיעתו אז
〃	〃	ו'	ואין צורך לחקור	ואין צורך לחקוק
כ"ז	מאמר ט'	א'	שימני עין	בשומינו עין
כ"ח	הקלוות על ימין	ז'	דמי שראוי למסור לו	במי שראוי למסור לו
〃	ובכל זאת	ה'	דבעי למיהוי חסידי	דבעי למיהוי חסידא
כ"ט	זאת ידוע	ג'	אז נגלו לעין כל	אז נגלה לעין כל
〃	〃	י"ג	לתוה"ק ולבניו	לתוה"ק ולבניה
ל'	ויען כי כבוד	א'	לא זכה להש"ק	לא זכה לזרע של קיימא
〃	וגם עיין בפנים	ג'	התגברו עליו	התגברה עליו
ל"א	על הר גבוה עלי	ד'	אם חיל ובכה	אם בחיל ובכה
〃	〃	י"ד	הזה אלקיכם	הנה אלקיכם

דף	עמוד	דבור המתחיל	שורה	תחת	צריך להיות
ג'	ג'	ומ"ש הנה	י"ג	ולא	אלא
ג'	ד'	ועוד כ"ל	ו'	חסר תיבת נו"ב	נו"ב מ"ת חיו"ד
ד'	ג'	חזר והמשיכהו	ד'	דבריכה	בבריכה
ד'	ג'	〃 〃	י"ז	חסר ודין נהר עליו	ושמו נקרא עליו ודין נהר עליו
ה'	א'	והנה לדעת	י"ג	ימים	מים חיים
ה'	א'	ופי' הר"ש	א'	חסר הד"ה	מ"ב העבירו ע"ג כלים
ה'	ב'	מעון	נ'	נספך	וספך
ה'	ד'	ומשנה	ב'	במקור	במקום
ה'	ד'	ועפ"ז	ח'	אמקור	אמקום
ו'	ב'	ואפשר	ח'	מושכין	מושקין ונזרעים
ו'	ד'	ופלוגתא	ה'	חסר תיבת הר"ש	וזה כוונת הר"ש מ"ש
ז'	ג'	ג' מקוואות	י"ב	תיבת ולענין נמחק	אסור לטבול בו דמעיקרא
ז'	ד'	ולפמ"ש	ו'	חסר תיבת הספק	דעיקר הספק על מי המקוה
ח'	א'	האביק	ג'	נתק	נתך

לוח הטעות

דף	עמוד	דבור המתחיל	שורה	תחת	צריך להיות
ח׳	ג׳	ל״א עביד	ז׳	דשמואל	ושמואל
ט׳	ב׳	כי הרמב״ם	ו׳	לחלוק	לחלק
ט׳	ב׳	עוד כ״ל	ח׳	הקשה	השקה
י׳	א׳	אולם באמת	ג׳	הראב״ד	שהראב״ד
י״א	א׳	היקשתי	כ״א	פואל	פועל
י״א	א׳	עוד כי	י״ב	בסי׳	בסעיף
י״ב	ד׳	וממ״ש	א׳	מהר״ש	מהרי״ק
י״ג	ב׳	ע״ק	ז׳	כ״כ	כ״פ
י״ג	ד׳	ביבמות	י״ד	מ״כ	מי פירות
י״ד	ב׳	וגם	ט״ו	לא פי׳	לא הי׳
ט״ז	א׳	והנה	ט״ז	חסר תיבת דברי	לתירץ דברי
ט״ז	ד׳	עוד	א׳	פשר	פש
י״ח	א׳	גופ׳ הגיענו	ד׳	משו״פ	משו״ה
י״ח	ד׳	וע״פ טעם	ז׳	חסר תיבת עובדא	ולפי עובדא דשם
כ״ב	ד׳	והכי	א׳	והכי	ובהכי
כ״ג	ד׳	ומה שתמה		הלשון מגומגם	עיין במפתחות בסימן הנ״ל
כ״ד	ד׳	אמור רבנן	מ״ט	טעם טא אם	זה הטעם היא טעם לעצמו
כ״ו	ד׳	מעשה	מ״ג	חסר תיבת לא	דלמא לא דלפה
כ״ב	א׳	וכ״ל	ג׳	אותם	אותו
כ״ב	ב׳	פסחים	כ״ד	משיכי	משיכו
כ״ב	ג׳	וכ״ל	י״ז	וכו׳ אין	וכו׳ ע״ז מפרש אין
כ״ז	ד׳	ועוד	ד׳	כו	בו
כ״ח	ב׳	אמר	ג׳	ובק	ובקי׳
〃	ב׳	〃	כ״ו	לשיטתיהן	לשיטתי׳
〃	ד׳	דלמא	ט״ז	או כו	או לא
〃	ד׳	〃	כ״ג	מספקא לי	מספקא לי׳
ל׳	א׳	עוד	ה׳	שמעתין	מכילתין
〃	ב׳	מתני׳	ה׳	וזה לי׳	וזה לי
ל״א	א׳	ועוד	ז׳	אא״ב	אח״כ
ל״ב	א׳	מדברי	כ״ד	לכתק דלאו	לכתק הלא׳
ל״ב	ד׳	מתני׳ תמן	ט״ז	דרישא	דרשא
〃	ד׳	〃 〃	י״ח	לגיפא	מגופי׳
ל״ג	א׳	בתוס׳	י״ג	דבחולין דף ד׳	דף ק״ט
〃	א׳	עוד י״ל	י״ד	חמורה	חמורא
〃	א׳	〃 〃	י״ט	דנראה	ונראה
〃	א׳	〃 〃	כ״ג	גיפא	גופי׳
ל״ג	ב׳	שוב התבוננתי	ה׳	שינש	שימוש
ל״ד	ג׳	עוד אפשר לחלק	ב׳	בכל	בכלל
〃	ג׳	ומדי דברי בו	י״א	יאכל	יאכל
〃	ד׳	בתוס׳ בד״ה	ב׳	מונע	מונח
〃	ד׳	〃 〃	ד׳	דאי	דאין
〃	ד׳	עוד יש	י״ד	שבעבר	שעבר
〃	ד׳	וע״ד פלפול	ג׳	בבתוי׳	בבתים
ל״ה	ד׳	ברב״י בד״ה	כ׳	השבתו	השבתתו
ל״ו	ג׳	ועל מה שכ׳	י״ז	בעלמה	בעלמא
〃	ג׳	〃 〃	י״ט	חליטא	חליטה
ל״ז	ג׳	מתני׳ ככרי	ט״ו	במתני׳	דמתני׳
ל״ח	ג׳	ובזה יש ליישב	ה׳	צריך	וצריך
ל״ט	ב׳	על מה שכ׳	י׳	דמוקי׳	דנקרי
מ׳	ב׳	ובזה אזוה לן	ח׳	וב״כ מ״ש	וב״ב היא ביתו מ״ש
מ״א	ג׳	ובהשגות	ד׳	ומייתי	ואייתי
〃	ג׳	וכשאכי	ג׳	כיוון	כיון
מ״ב	ג׳	ועוד כ״ל באופן	ט״ו	דלאו	בלאו
מ״ב	א׳	ועוד כ״ל	ו׳	דמאמלת דהכה	דמחמלת פליגי דהכה
מ״ג	ג׳	בתוס׳	ד׳	בעיכים	בעיכה
〃	ד׳	וע״ז משני	א׳	ר״ח	כל חד
מ״ד	ג׳	וראיתי	ט״ו	שבשעירים	שבשעורים
〃	ד׳	〃	ט׳	אלא	א״ח

לוח הטעות

דף	עמוד	דבור המתחיל	שורה	תחת	צריך להיות
מ"ד	ד'	ולאיתי	ל"ה	דר"כ	כר"כ
"	ד'	"	מ"ד	דר"ג	דר"כ
מ"ו	א'	בפירוש	ז'	מבטל	יבטל
"	ד'	ועוד נראה	כ'	ר"ח	לר"ח
מ"ט	א'	ועוד נ"ל	ח'	כרבו	כרבי
"	א'	" "	ט'	וכר"ח	וכר"י
"	א'	בתוס' ד"ה	ו'	וכ'	וכו'
"	א'	ויש לפרש	ל"ג	עכשיו	ועכשיו
"	ב'	" "	ט"ז	ביצה דף ק'	ביצה דף ט'
"	ב'	בג"מ	י"ד	אהועיל	אהואיל
"	ג'	שוב מצאתי נעתק מק"א הערה מר"ק רבינו המחבר על מה שהקשה בד"ה ובפירש"י			
מ"ט	ד'	ונלפענ"ד	כ"א	שובר מדלא	שובר כן מדלא אמרו
כ"א	ג'	מתני'	ב'	וטור וש"ס	וטור וש"ע
כ"ב	א'	על דברי	ה'	בשו"ת ח"צ סי' אמאי	בשו"ת ח"צ סי' מ"ב אמאי
כ"ז	ב'	אמר	ג'	שופר ניחא	שופר הנאת הגוף ניחא
ס"ג	ג'	הרב אלפס	כ'	דקאי	דקו
"	"	"	כ"ז	דקאי	דקו
"	"	"	כ"ג	דקרא שונא	דקרא שונא גזל בעולה
"	ד'	"	ב'	אבדו	אזדו
"	"	"	ד'	גגול	גזול
ס"ד	"	ולפ"ז	י"ג	ממילא תי	ממילא תו
"	"	ובזה מיושב	ג'	האוכן	האיכן
ס"ה	א'	" "	ה'	אפ"ל	אפשר
ס"ו	ב'	סוכה	בס"ה	עיין גיטין פ"ה	עיין גיטין נ"ה
"	ד'	ובזה יש לפרש	ו'	שאנו	שאני
ס"ז	ב'	ובזה יש ליישב	ט'	לענינו	לעניננו
ע'	ד'	אך	ז'	בלי שום חילק	בלי שום חולק
ע"א	א'	שבתי	ו'	כל גרונו	כל גרונו
ע"א	ג'	בפירש"י	ב'	טומאת תניא	טומאה תניא
ע"ב	א'	וראה	י'	שיהיי	שיהיו
"	ג'	ועל דברי	ה'	אין חוששין עולה	אין חוששין עלה
"	"	" "	י"ג	כעון אמתלא	כעין אמתלא
"	ד'	ובד"ה בנ"י צ"ל בצ"י והלשון מגומגם וכן צ"ל הצ"י היקשה על הסוברים בשיטות ר"ת דחסרון גלגלת עם נקיבת קרום העליון טריפה הא נקיבת קרום העליון טריפה אפי' בלא חסרון עצם הגלגלת			
ע"ג	א'	מכתבו	ב'	ימחוק	ומחוק
"	"	מה שהקשה	כ"ג	כיון שמיעטה	כיון שמיעוטם
"	ד'	אמש	י"ב	שהש"ך ס"ק	שהש"ך בס"ק כ"ח
ע"ד	א'	ומה שהקשה	י"ד		כל השורה נכפלה
"	ב'	אמרותיו	מ"ט	הנדרע	הנדרש
"	"	"	ס'	רוגזים	רוגזי'
"	ג'	"	י"ב	היתרו	התירו
ע"ה	א'	ולפענ"ד	כ"א	לחסור	לאסור
"	ב'	אמר ר"נ	ב'	בספק	בס'
"	ד'	" "	כ"ב	בספק	בס'
ע"ו	א'	והנה	י"א	שמעלון	שמעלין
"	ב'	כתוב בד"מ	ז'	ס"ס	ספ"ס
"	"	ולפענ"ד	כ"ה	ספק	פסק
"	ג'	כתב הש"ך	ב'	דל"מ	דל"א
ע"ז	ב'	אח"ז	ה'	דערלה את הערלה	דערלה מבטל את הערלה
"	"	"	ט"ז	שכתב דטעה	שכתב דטעם
"	"	"	י"ח	בנו"מ	בנותן טעם
"	"	"	ל"א	עד שינגדנו	שיתנגדנו
ע"ט	א'	ומה שהוכיח	י"ב	עוקר יסוד היתרו	עוקר יסוד התירו
"	ד'	נסתפקתי	ב'	דז"ב	שיחזור אבדה בדבר החשוב או עכ"פ תשובה במקומו המובא בט"ז סימן ק"ט
פ'	ג'	ומה שפירש"י	י"א	יו"פ	יו"ט

לוח הטעות

דף	עמוד	דבור המתחיל	שורה	תחת	צריך להיות
פ׳	ג׳	ומה שפירש״י	י״ז	בת״י	כת״י
〃	〃	ומ״ש והאי וכו׳	ג׳	לשעה	בשעה
〃	〃	תוס׳ ד״ה	כ״ד	בין תיבת בו— חכ״ב	חסר תיבת דין
〃	ד׳	〃	ג׳	כל בלע מבהו	ולהנ״ל כל בלע כלי משהו
〃	〃	ואזדי שמואל	〃	דלהני מזבני כדין	דלהני מזבני כנדי
פ״א	א׳	אתריי דרב	ה׳	חדש״י	חדשות
〃	〃	ומלפנים	ג׳	שברו	ישברו
〃	〃	〃	י״א	כתנא	לתנא
〃	〃	א״ל רבינא	כ״ה	הפסח	הפסד
〃	〃	〃	מ״ז	כמ״ל	קמ״ל
〃	〃	בעי מיניה	י׳	מאינו	מאיזו
〃	ג׳	וזה כמה	י״ב	ולבד	ולגד
〃	〃	〃	י״ח	פולטן	פולטין
〃	〃	מתני׳ א׳ שבישל	ב׳	קק״ל	קדשים קלים
〃	〃	〃	ה׳	דקמעט וכדאמר	דקממעט וכדאמר
〃	ד׳	בעי רמב״ח	י״ט	נליף	יליף
〃	〃	ת״ש אחד	ט׳	לכן	לן
〃	〃	אלא קדרות	י״ב	וכן	שכן
פ״ב	ב׳	אלא קדירות ש״מ	ג׳	א׳ תלאו לריך ביאור	א׳ תלאו וכו׳ לריך ביאור
〃	ג׳	ועוד נלפענ״ד	ה׳	תרומת	תרומה
〃	ד׳	שוב ראיתי	ל״ב	שתשמישן	שמשתמשין
〃	〃	ולפענ״ד האי	י״ב	דקדירות בפסח אמאי	דקדירות בפסח דפריך אמאי
〃	〃	〃	כ״ו	וקיל בליעת שאר איסורי׳	וקיל בליעתה מבליעת ש״א
פ״ג	ב׳	ומדי דברי	י׳	שמבטל	שמבשל
〃	〃	〃	כ״ב	מ״ש	מו״ם
〃	ג׳	והנה דעת הר״ן	ל״ט	לר״ב	לר״ט
〃	〃	ולפ״ז נ״ל לומר	י׳	והסכלה	והאסכלה
〃	〃	〃	ט״ו	כוונת	כוונתו
〃	ד׳	וכבאני לעלמי	י׳	מדחזי	מדחזיכן
〃	〃	ולפ״ז ניחא	א׳	דקיי״ל	דק״ט
פ״ד	א׳	היולא לני	י״א	בליקוטו	בליקוטי תשובות חת״ס
〃	〃	〃	כ״ט	דינא	דיינא
〃	〃	〃	ל״ו	אסיר	איסור
〃	〃	ועל דרך	ז׳	שנודע	שנידע
〃	ב׳	וכ״ל ע״פ מ״ם	ט׳	שאנחנו	שאנחנו
〃	〃	〃	י״א	איסור	איסור
〃	ג׳	ועוד נ״ל לחדש	ה׳	ומתאים	ומאתים
פ״ה	ג׳	ובזה יש	י״א	כלומר	כלום
〃	ד׳	אמר ר״ה	ל׳	דאיגרי	דמיגרו
פ״ו	ד׳	עוד יש ליישב	כ״ט	דבאותו פעם נעשה וא״פ	דבאותו פעם נעשה מומר וא״כ
פ״ב	א׳	ונלפענ״ד לחדש	מ״א	כיון	כוון
〃	ג׳	עפ״י דברים	ט״ז	גמר	מומר
〃	〃	〃	כ׳	נאמר	נאמן
פ״ח	א׳	הקשיתי לשיטת	י״ט	בראש	ברים
〃	ב׳	עוד כתב בס	ל״ו	כאן דעכ״פ לגבו׳ תו	כאן דעכ״פ לגבו׳ אסורה
〃	ג׳	עוד כ׳ שם הלח״מ	ט״ו	חומ״ז וקו׳ זו׳	חומ״ז ומכח קו׳ זו
〃	〃	עוד פם גבן	ל״ד	קרנים	קרניה
〃	〃	ולפ״ז ניחא	א׳	ס״ק הרשב״א	שקו׳ הב״ח
פ״ט	א׳	עוד הקשה	כ׳	להשיטו	להושיטו
〃	ב׳	שוב ראיתי	ב׳	להוליא מידי בית הבליעה	להוליא מידי טומאת בית הבליע׳
〃	〃	עוד נ״ל	כ״ג	יעקר	נעקר
〃	ג׳	כתב הרלב״ד	ב׳	דבר שאינו—אלא	דבר באינו שלו אלא
〃	ד׳	וכשאני לעלמי	ט׳	בחיישינן	דחיישינן
ל״ד	ב׳	אחרי	ו׳	עוד	עד
〃	〃	〃	ב׳	מקנין	ומקנין
〃	〃	〃	ח׳	תודיענו	הודיענו
ל״ו	ד׳	ר״ה מתני׳	ט״ז	קיי״ל	ס״ל
〃	〃	〃	ל״ט	דקילא	דליקה

דף	עמוד	דבור המתחיל	שורה	תחת	צריך להיות
ל"ו	ד'	ר"ש מתני'	מ'	דעבדים	דעבדי'
"	"	"	מ"א	טימא	טומאה
ל"ז	ג'	ועוד י"ל	י'	אין לי	און לי
ל"ח	א'	מה שהקשה	ג'	ע"ד	עד
"	ב'	ולפענ"ד	ל"א	מדקבלת	מקבלת
"	"	"	ל"ה	לרב"ל	לבז"ל
"	"	"	מ'	הוטל שום אדם	הוטל על שום אדם
"	ג'	ובזה מיושב	י"ד	כראות	כראות
"	"	ובזה אתי	ו'	באשה	אשה
"	"	"	י'	ב'	ז'
"	ד'	"	י'	ואמרי'	דאמרינן
"	"	"	כ"א	לרפ"מ	לפר"מ
ל"ט	א'	ומה שאמר	ל"ג	באותן	באותו
"	ב'	וכשאני	ל"ד	ול"א	ול"ת
"	ג'	אמנם	כ"ז	שכוונתן	שכוונתו
ק'	ב'	וכשאני	י"ט	ה"ב	א"כ
"	ג'	וכ"ז אם	ח'	איכו	איכא
"	"	"	י"ג	מניקת	מינקת
ק"א	א'	עוד י"ל	ז'	ההוא	והיא
ק"ב	ד'	אמנם כן	ט'	ונס	וגס
ק"ג	"	עתה הנה	ב'	כדול	גדול
ק"ד	ג'	בראש דבריו	ו'	בהתנה	בהתנאי
ק"ה	ב'	שמעתי	י"א	לשבע	לשבוע
"	"	הקשיתי	ז'	שהתובע	שהתובעי'

השמטה משמות המתנדבים בראש הספר

הר' מנחם מענכי קאליש נ"י מק"ק גאלאנטא
מו"ה יצחק מרדכי בן פרימט רעכיל ע"ה
מו"ה צבי קעניגסבערג ע"ה
מו"ה חיים ראטה נ"י מק"ק בודאפעסט

ופה מקום עמדי להזכיר על הטוב את הרה"נ מו"ה **ליב גאלדבערגער** שליט"א מעיר נעוויארק וארת הרבני החריף מו"ה **יצחק לעפקאוויטש** נ"י מעיר קלעוולאנד תלמידי רבינו בארצות הברית אשר תמכו בימין צדקם את ישיבתינו אחר פטירת רבינו זצללה"ה.

ואלה שמות החותמים אשר נודעו להמו"ל אחר חתימת הספר

אונצדארף
מו"ה יוסף ווייס נ"י
בנו מו"ה צבי ווייס נ"י

אונגוואר
הרב הגאון אב"ד שליט"א
חתן הרב מו"ה שמואל יאנגרייז נ"י
הב' החתן ישעי' גרינוואלד נ"י
הרב הדיין מו"ה נתן שטייף "
מו"ה צבי ראזענבליטה "
" יוסף רייכפעלד "
" שמואל טישלער "
" משה שפירא "
" מאיר הערשקאוויטש "

מו"ה יעקב הערשקאוויטש נ"י
" מנחם שלמה קארניאל "
" ישראל ווייזער "
" חנוך זינדל בערגער "
" ניסן בלייא "
" נטע וועלקאוויטש "
" פייש בלום "
" ירמי' הערשקאוויטש "
" אלימלך קארנפעלד "
" יצחק פישער "
" משה דוב גאנצפריעד "
" צבי דוב גרינבערגער "
" משה שטערן "
" ישעי' קעניגסבערג "

מו"ה נח קעניגסבערג נ"י
" חיים ארי' ווייזער "
" אחים שטערן "
" יוסף שווארץ מפידראדיע "
" צבי דוב איצקאוויטש "
" אברהם יוסף שטרויז "
" אהרן דוד שווימער "
" שלמה בערגלאז "
" דן קרויז "
" משה זאב ברוינפעלד "
" משה קאליש "
" גרשון לעפקאוויטש "
" משה ישראל קליין "
הב' דוד בראדי "

הב' שמואל זעלצער נ"י

אנטווערפען

מו"ה ק' שפירא נ"י

בעלז

הה"ג הצ' בוצ"ק רשכה"ג אב"ד שליט"א
חתנו הה"צ מו"ה פנחס שליט"א

בערעגסאס

מו"ה משה יעקב שווארץ נ"י
" אברהם יודא שווארץ "
" מרדכי גימפל קעסטענבוים "
" יעקב קאפל אלטער "
" שמואל שמעלקע קליין "
" פייביל קליין "
" עזריאל שענבערגער "
" יצחק עסטרייכער "
" צבי קעסטענבוים "
" דוד ליפא ווייס "
הב' שלמה זלמן פעלדמאנן "
מו"ה משה לייביש פליישמאנן "
" מרדכי כ"ץ "
ביה"מ החדש ע"י ר' ישראל גאלדבערגער "
מו"ה יושע גרינפעלד "
" מרדכי פריעדמאנן "
" מנחם מענדל צוקער "
" ישראל הערשקאוויטש "
" יעקב משה קליין "
" שמואל קליין "
" משה מנשה כ"ץ "
" מרדכי צבי גרינפעלד "
" שלמה אליעזר מארקאוויטש "
ביה"מ דקהל חסידים
מו"ה איסר קרוי "
" עוזר ברוין "
" פייביל הארטמאנן "
הב' שלמה צוקער "
מו"ה אברהם בערקאוויטש "
" ישראל דוב שענפעלד "
" חיים בהרב אב"ד הכהן "
" שלום יודא שפיטץ "
" זאב קליין "
" יעקב הכהן "
" שלום הכהן "

ב' אילאך

מו"ה שלמה משה סג"ל לעווי נ"י

בילקע

מו"ה זאב ברוין נ"י

בערלין

הה"ג אביד ד"ר קליין שליט"א

בארדיאב

מו"ה אברהם פריירייך נ"י

גאלאנטא

מו"ה שמעון קאליש נ"י
מו"ה יצחק קאליש נ"י
" יחזקי' שענבערגער "

געלניץ

מו"ה חיים שרייבער נ"י
" שרגא פייש פריירייך "
" גדלי' קינסטלינגער "
" צבי פישער "
" אהרן זאב דאווידאוויטש "
" חיים ראזענבערג "
" יעקעלסדארף "
" מתתי' ראטה טשעטנעק "

ד' סערדאהעל

מו"ה אברהם משה קרויז נ"י

העלמעץ

מו"ה מאיר יודא קליין נ"י
" יואב וויטריאל "
" זאב עדליס עביר ביה"מ "
" יושע לעפקאוויטש "
" נתן יודא לעפקאוויטש מלעלעס "
" משה ליב קייזלער ב' טשאבא "

האנאשאוויטץ

מו"ה שמואל חיים מיללער נ"י
" דוד ארי' שווארץ "
" ישעי' זלמן גוטמאנן "
" יצחק ראזענבערג "
" שלמה שענפעלד "
" נחמן וואהל "
" בצלאל סג"ל פאפיל "
" שמחה קליין "
" יודע פריעדמאנן "
" דוב שווארץ "
" הלל זיסהאלץ "
" אפרים ציפסער "
" שלמה זלמן ווייסבערגער "
" אשר צאבעל מפעטראוווג "

ווראנא

הה"ג אב"ד שליט"א
מו"ה אברהם שפירא נ"י
" חיים מרדכי ראזענוואסער "
" שווארץ "
" שלמה ליפשיטץ "

וויען

מו"ה בנימין פעלזענבורג נ"י
" יונה צבי בינעטה "
" ברוך בלוי "
" משה יודא לעדערער "

זבאראוו

מו"ה משה ווייס נ"י

זענטא

מו"ה שלמה זלמן ברוין נ"י
הב' הח' אהרן ברוין נ"י

ז' מאראווצע

הה"ג אב"ד שליט"א

טשאפא

הה"ג אב"ד שליט"א

טשעטשאוויטץ

הה"ג אב"ד מנחם ברוין שליט"א
מו"ה שלמה וויעזעל נ"י
" יודא קליין "
" שרגא פייביל ליבגריסגוט "
" משה חיים וויעדער "
" חיים די רובין "
" חיים צבי העכט "
" יעקב צבי גרינפעלד "
" יוסף מאיר שטערן "
" אברהם יעקב ווייסבערגער "
" משה יצחק קאהן "
" שלום שיקק "
" שלמה כ"ץ "
" אליעזר בירנבוים "
" ישראל מרגליות שו"ב "
" ישראל מרדכי ווייס "
" משה ראזענבערג "
" פישל וויינבערגער "
" זאב ריעגעלהויפט "
" פנחס ווינטער "
" יוסף ניימאנן "
" ברוך וואלד "
" יחזקאל שפירא מקאהאנאוויטש "
" משה זעלצער "
" זלמן עדליס "

טרעבישאו

מו"ה משה צבי וויעזען נ"י

טיפא קאראד

מו"ה יואל סאמעט נ"י

טארנאליא

מו"ה ישראל בלום נ"י
" ישראל הייבלום "
" שלמה ברינן "

טארנא

הב' שמואל יודא ליכטמאנן נ"י

טאפאלטשיין

מו"ה בן-ציון ברוין נ"י

יאסוי

מו"ה אלי' סג"ל לעווי נ"י
" מיכאל יאָדא "
" שלמה טענענבוים "
" אהרן טענענבוים "
" משה לאזאר מפערעני "

לאבלוי

מו"ה דוב בליייער נ"י
" שמעון פרענקעל "
" חיים מארגענבעסער "

מו"ה ישראל העכט נ"י
" פנחס ביינוויל "
" שמואל ראטמאנן "
" בן-ציון פייעראייזען "
" אפרים גרין "
" אברהם טרויריג "
" משה קליין "
" אברהם יצחק שלאס "
" דוב שרגא שפרייא "
" מנשה גרין "
" נתן פענסטער "
" לייביש פיהרער מפלאוניץ "
" יואל הערץ מפלאוניץ "
" אשר צינער מקיעוו מחוז
שאראש "
" ישעי' אשר פרענקעל
מפלאסק "
" מנחם העניג מקיליפניג "
" איסר ראזענבערג מקניזען "
" ארי' בערגמאן מיאקאביאן "
" זכרי' גאלדמאן מנעהרע "

מונקאטש

הרה"ג הצ' אב"ד שליט"א
הרה"ג הצ' מספינקא שליט"א
מו"ה משה חיים גאלד נ"י
" אברהם אלטר גאלד "
" קלמן ראזענבלום "
" חברה קנין ספרים "
" יחיאל גראס הכהן "
" שמואל עסטרייכער "
" אייזיק שווארץ "
" אליעזר ברוידי "
" פנחס עסטרייכער "
" טובי' בלייער "
" דוד קליין "
" משה יוסף וויינבערגער "
" שמעון מייערטשיק "
" יושע גאטליב "
" שלמה קליין "
" עוזר פריעד "
" יוסף פייערשטיין "
חק"ס ביה"מ הרה"ג אב"ד ע"י
ר' מנחם עסטרייכער "
מו"ה יודא זאב גרינפעלד
" מאיר גרינוואלד "
" דוד ליב יאקאבאוויטש "
" צבי עסטרייכער "
" שלמה הענדלער מבריט "
" חיים דוב גרינפעלד "
" אשר זעליג טייטעלבוים "
" שאול ווייס "
" משה עסטרייכער "
" אהרן מויסקאפף "
" אברהם קעסטענבוים "
" שאול יחזקאל פערלשטיין "
" מרדכי האלפערט "
" ישראל נייגרעשל "
" מאניש קעסטענבוים "
" יצחק וויינבערגער "

מו"ה יוסף ראטה נ"י
" חיים קאהן "
" משה קאטץ "
" אהרן זאב שענקאפף "
" זלמן ליב יאזעפאוויטש "
" שמואל דאווידאוויטש "
ביה"מ דר' יוסף זרח "
מו"ה אברהם בערקאוויטש "
" דוד ראזענבוים "
" אליעזר פאשקעס "
" דוב הארשטיין "
" יחיאל מערל קליין "
" מאיר ליב עסטרייכער "
" ליבש וועטענשטיין "
" יעקב יוסף יאקבער
מראסוויגעוו "
" אברהם מערמעלשטיין
מפאלאנקא "

מיהאלאוויטץ

מו"ה יונה צבי פאנפעדער נ"י
" יחיאל באממער "
" יעקב בערקאוויטש "
" צבי לארבער "
" חיים אלישע גליק "
" ארי' ניימאנן "
" ישראל לאנדוי "
" אלעזר לעבאוויטש "
" חברה ק"ס דקלויז "
" אלעזר פורס "
" יוסף יעקב בערגער "
" מרדכי קעסטענבוים "
" משה מאיר קאממער "
" דוד צבי העלינגער "
חברה תורת חסד "
מו"ה יודא גאלדשטיין "
" אחים שטייף "

טילדוי

הרה"ג אב"ד שליט"א
מו"ה יוסף גליק נ"י
" יצחק האאס "
" ארי' ראזענבערג "
" אהרן ווייס "
" ישראל ווייס "
" צבי גערטנער "
חברה בחורים
מו"ה אברהם יצחק קארענהויזער
מבאדאלא נ"י

נע העועשד

הרה"ג אב"ד שליט"א

נייטרא

מו"ה חיים יושע שפיטצער נ"י

סנינא

מו"ה אברהם פריעד נ"י

סווידניק

מו"ה שלמה ווייס נ"י
חברה קנין ספרים "

צאנז

מו"ה חנוך ווייס נ"י
" יוסף הירשטאהל "

סטראבאטשי

מו"ה ליביש אקערמאנן נ"י
" צבי דוב אקערמאנן "
הב' שלמה אקערמאנן "

סאבינאוו

מו"ה שלמה קליין נ"י
הב' יחזקאל קארנפעלד

ס' קאניזשא

מו"ה שלמה אבערלענדער נ"י
" אליעזר אבערלענדער "
" ישכר דוב מענצער "

סערעדנא

מו"ה מ' גאטטעסמאנן נ"י

פרעסבורג

מו"ה אלימלך חיים קארנהויזער נ"י
" אליעזר ראזענבערג "
" מרדכי געלבער "
" נתן יודא קאליש "
" חיים ראזענבוים "

פאטנאק

הרה"ג הדיין מו"ה משה
האלענדער נ"י

פיעשטיאן

מו"ה ירמי' שטערן נ"י
" יחזקאל שלמה גראסמאן "

פאפא

מו"ה שמעון וואסערמאנן נ"י

פאפראטש

מו"ה יצחק הכהן בערקא נ"י
" נחמן ענגעלמאנן "

פרעשאוו

מו"ה יעקב חיים יאנאפ שו"ב
וחזן נ"י
" יודא ארי' גאלדבערגער "
" זאב דוב בארנבערג "
" יעקב ליב ווייס "
" אברהם ליב פרענקל "
" שמואל חיים גוטממאנן "
" שמואל הארטמאנן "
" צבי מארמארשטיין "
" חיים יוסף באדנער "
" יעקב שלום פאלאק "
" יוסף שטערנבאך "
" יצחק קעגעל "
" נתן שווארץ "
" חיים באדנער "
" שמעון שטיינבערגער "
" משה הערץ "
" משה אדלער "

מו״ה אברהם יארדאן נ״י
„ מנחם אשר לאנדוי „
„ אברהם אהרן שטיעבער „
הב׳ משה יוסף וויינבערגער „
„ שלום רייניטץ „
מו״ה שלמה וואהרמאנן „
„ משה הערץ מכאמיאן „
„ אברהם גראסמאנן לעמעש „
הב׳ הח׳ צבי הערץ „
מו״ה צבי אלעזר רובין
מאברוטשנא „
„ שלמה וואלף פריעדמאנן
מכמעליאוו „
הב׳ דוד זויבער „
מו״ה שרגא פייש קאהן „
„ יצחק ניימאנן „
„ אברהם פרענקעל „
„ יודא אייזענשטעדער „
„ צבי מילער „
„ חיים שרייבער „
„ אברהם יצחק פארקאש „
„ חיים שווארץ „
„ אהרן דיאמאנט „
„ מנחם פרייז „
„ שמחה לענץ לחברה ש״ס „
„ חיים לויער שו״ב וחזן „
„ דוב בער שטיינלויף „
„ משה שאכנער „
הב׳ פסח דוד מילער „
לחברה משניות ספרדים „
מו״ה ישראל פריעדמאנן מקאפי „
„ צבי רובין „
„ פנחס וויסבערגער „
„ שמואל אמסטערדאם „
„ יוסף דוב כ״ץ האבערמאן „
הב׳ יעקב ברוך ציממערמאן „
מו״ה אברהם זעמפלינער „
„ שמואל אליקים האלענדער „
הב׳ מאיר פריעדמאן מיאקאב יאן „

פאפראד

הרה״ג אב״ד שליט״א

קאשויא

מו״ה אברהם עדעלמאנן ע״ה
„ שמואל בלום נ״י
„ מנחם פעטערפרייד „
„ יצחק קליין „
„ זאב רייכמאן „

מו״ה פנהס לעזער נ״י
„ עקיבא בלוממענפעלד „
„ יעקב גראסמאן „
„ פנחס שווארץ „
„ יעקב שווארץ „
„ אליעזר פאמער „
„ שמואל מיכאל פריעדמאן „
„ יצחק אייזיק באלקאני „
„ צבי יעקב פאללאק „
„ משה חיים פרענקעל „
„ דוד שלעזינגער „
„ יצחק אייזיק שווארץ
מקאראש „
„ ירוחם יוסף בלומענקראנץ „
הב׳ צבי מייזנער „
מו״ה אברהם ארי׳ שווארץ „
„ עקיבא אונגער „
„ אהרן שלמה כ״ץ „
„ עוזר ליעבערמאן „
„ צבי שלעזינגער „
„ ישראל גאלדשטיין „
„ מאיר אוהר „
„ אברהם ווייס „
„ אברהם צבי קליין „
„ משה שווארץ „
„ יצחק ראפאפארט „
„ אברהם לעווינגער „
„ מאיר זאב מענדלאוויטש „
„ נח כ״ץ „
„ משה זשופניק „
„ יוסף פרענקעל „
„ שמואל העכט „
„ דוב וועבער „
„ יוסף מאיר כ״ץ „
„ חיים יוסף בערגער „
„ משה זילבער „
„ מאיר שלמה האכהייזער „
„ אברהם צבי ניסענצווייג „
„ משה גוטמאן „
„ יודא נייפעלד „
„ אהרן אלי׳ ווייס „
„ אביגדר שטערן „
„ שמואל פרינטץ „
„ אליעזר גליק „
„ אברהם קרויס „
„ מאיר קרויס „
„ חיים יושע רייך „
„ אהרן פנחס בלום „

מו״ה אברהם עלעפאנט נ״י

קעזמארק

הרה״ג אב״ד שליט״א
הרה״ג מו״ה ישראל מאיר גליק
שליט״א
הרה״ג מו״ה קאפיל שליט״א
מו״ה ארי׳ גאלדמאן נ״י
„ אברהם יעקב גאלדמאן „
„ יצחק אליעזר נייגראשעל „
„ זלמן גרויס „
„ דוב אלטמאנן „
הב׳ דוד פערלרויטה „
מו״ה אליעזר גראסמאן „
הב׳ דוד גרויס „
מו״ה ישראל דוב קארנהייזער „
„ משה פאגעלמאנן „
„ מרדכי פאמער „
„ משה רימער „
„ שמחה קאהן „
„ יושע קארנהייזער „
„ אברהם בערגמאן „
„ אהרן גוטמאן „
ח׳ תפארת בחורים „
מו״ה מאיר נייגרעשעל סעפלאק „
הב׳ שלום אלי׳ גראסמאן „
מו״ה ר׳ יוסף ענגלענדער „
„ חיים דוד שו״ב פידליין „
„ יעקב קאלפום „

קאראמפאך

מו״ה אהרן טענענבוים נ״י
„ דוד ענגעל „
„ פנחס קויפמאן „

קירכדארף

מו״ה אליקים געציל וואלד נ״י
הב׳ מרדכי יודא אייכנער „
מו״ה משה וואלף „
„ יודא לייביש קאנענגיסער „
„ שלמה שלעזינגער „
„ יודא קמפלער „
„ משה פריעדלענדער „
„ אברהם האאס „
„ משה בירנבוים „
„ יוסף בירנבוים
„ וואלענדארף „
„ אליעזר ראזענפעלד
בערצעטא „

בעזהי"ת ישראל נושע בד' תשועות עולמים.

ספר

סופר מהיר

חידושים ופלפולים על סוגיות.

חברו הרב הגאון הצדיק המפורסם פאר הדור חמדת הימים
תפארת ישראל נשיא אה"ק כקש"ת מו"ה יצחק ליב סופר
זצ"ל מק"ק דראהאביטש יע"א.

בנו של רבינו הגדול הגאון הקדוש שר התורה מאור הגולה
בעל כתב סופר זצ"ל ונכד לרבינו הגדול הגאון הקדוש שר
התורה מאור הגולה בעל חתם סופר זצ"ל.

נדפס בהוצאת האשה היקרה הנכבדה אשת חיל הצדקת
המפורסמת אשת המחבר מרת שרה מלכה שרייבער
שתחי' עמ"ש בק"ק בודאפעסט יע"א.

הבאתי לבית הדפוס אני הצעיר משה סופר בהגאון
מוהרש"ס נ"י דיין דק"ק ערלויא.

בודאפעשט תרפ"ג.

בדפוס של האחים משולם זלמן ומנחם הכהן קאטצבורג
(בני הרב העורך ה"תל תלפיות" נ"י)

Gebrüder Katzburg Budapest, VII., Kazinczy-utca 35.

הקדמה מבן הגאון המחבר זצ"ל

ה"ה כבוד הרבני הנגיד המופלג החריף תפארת הנגידים חכו ממתקים וכולו מחמדים תהלתו בסוד ישרים נודע לתהלה מאוד נעלה כש"ת מה"ו **שמואל בנימין סופר** אבן יקרה בק"ק **בודאפעסט** יע"א.

מה נכבד היום בהגלות נגלות ספר היקר „סופר מהיר" ממר אבא הגאון הצדיק פאר הדור נשיא אה"ק כקש"ת מו"ה **יצחק ליב סופר** זצ"ל מק"ק **דראהאביטש**, ישמחו הלומדים ויתענגו החכמים בחזותם ספר יקר זה אשר הולך קדמת אשו"ר אשר דרך לימודו בעיון הדק היטב לירד לעומקה של הלכה ולהעלות מרגניתא טבא מרגניתא דלית לי' טעימא סיני ועוקר הרים וטוחנה זו בזו בסברא ישרה לאמיתה של תורה בדרך שהלך כבוד קדושת זקינו הגאון הקדוש מאור הגולה בעל **כתב סופר** זצ"ל.

והנה הדרך של כותבי הקדמות לספר גדולת צדקתו של המחבר אבל כאן אך למותר כי המפורסם אין צריך ראי' וכבר מפורסם כבוד אאמו"ר הגאון זצ"ל לשם ולתפארת ולתהלה בגדולת צדקתו ותורתו אשר זכה לשתי שולחנות תורה וגדולה במקום אחד מצומדים תהלתו רם בסוד ישרים רב פעלים מקבציאל צדקתו כהר"ר קל והי' ממלא מקומו של דוז"ק הגאון הקדוש המפורסם כקש"ת מו"ה **שמעון סופר** זצ"ל אבדק"ק **קראקא** והי' לוחם מלחמת ה' בכל כחו ומאודו והי' עומד בפרץ וגודר גדר והי' לו היום למלאכה מלאכת שמים והלילה למשמר ללון בעומקה של הלכה ובזיעת אפיו אכל לחמה של תורה וזו תורה וזו שכרה שנדפס עתה ספרו היקר והנחמד מעולפת ספירים יקרה היא מפנינים והודות לאבינו שבשמים שזכיתי לסייעא להוציא ספר דמר אבא הגאון זצ"ל וכן יתן ה' וכן יוסיף חסדו שאזכה להוציא לאור שאר חיבוריו היקרים ונחמדים ואזכה ללמוד לשמור ולעשות עד מאה ועשרים שנה מתוך נחת והרחבה ויקויים בנו צוואות מרן רבנו הקדוש מאור הגולה בעל **חתם סופר** זצ"ל יהי רצון מלפני אבינו שבשמים שלא יבוש המעיין ולא יקצוץ האילן עץ חיים אמן כן יהי רצון.

פק"ק בודאפעסט יום ב' פרשת צו תרפ"ג.

ה"ק **שמואל בנימין סופר**
בהגאון המחבר זצ"ל.

ולטוב יזכר אמי מורתי האשה הנכבדה הנגידה אשת חיל מנשים באוהל תבורך עושת צדקה וחסד הצדקת המפורסמת מרת **שרה מלכה שרייבער** שתחי' עמו"ש.

וגם לטוב יזכר זוגתי היקרה האשה היקרה אשת חיל מנשים באוהל תבורך הצדקת מרת **רעכציא** שתחי' עמו"ש.

ב"ה

הקדמת חתנו של הרב הגאון המחבר זצ"ל

ה"ה כבוד הרבני הנגיד המופלג בתורה וביראת ה' טהור תפארת הנגידים תהלתו בסוד ישרים חכו ממתקים וכולו מחמדים גודר גדר ועומד בפרץ לוחם מלחמות ה' המפורסם לשם ולתהלה כש"ת מו"ה **אברהם פריידיגער** דע אבודא רה"ק דק"ק **בדאפעסט** יע"א הקב"ה ישלח רפואה שלימה לרמ"ח אבריו ושס"ה גידיו אכי"ר.

מה גדלה שמחתי בראותי מראות נגהי"ם אור בהיר בשחקים דברים יקרים ונחמדים מעולפת ספירים משמח חכמים ונבונים דברים מטעמים ראוין להעלות על שולחן מלכים סיני ועוקר הרים דברים חדודים ושנונים יקרה היא מפנינים ה"ה ספר היקר ונחמד סופר מהיר ממו"ח הרב הגאון הצדיק המפורסם הנותן בים התלמוד דרך ובמים עזים של הפוסקים נתיבה אבן הזוהר כעצים השמים לטוהר בחכמה פותח שערים ובתבונתו ימלאו חדרים אור לישרים מופת הדור בקש"ת מו"ה **יצחק ליב סופר** זצ"ל נשיא אה"ק מק"ק **דראהאביטש** יע"א ויזרע יצחק ומצא מאה שערים צלל במים אדירים והעלה פנינים יקרים משמח אלוקים ואנשים הוא הגבר אשר הוקם על לעבודת הקודש למשמרת יראת ה' על פניו כגולת הכותרת הוא הגבר אשר הרים דגל התורה והיראה פעל ועשה הרבה בעניני כלל ישראל דברים גדולים העומדים ברומו של עולם זכה וזיכה את הרבים וכבר אמרו חכמז"ל גדולים צדיקים במיתתם יותר מבחייהם וזכה שנדפס ממנו חיבור נחמד ונעים חידושים ופלפולים על סוגיות הש"ס וישתו רבים מבארו באר מים חיים ונתקיים בו תפלת דוד המלך ע"ה אגורה באוהלך עולמים שדרשו חכז"ל במסכת יבמות דף צ"ו ע"ב אמר רבי יודא אמר רב מאי דכתיב אגורה באוהליך עולמים וכי אפשר לו לאדם לגור בשני עולמים אלא אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם יהי רצון שיאמרו דבר שמועה מפי בעוה"ז דאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי כל ת"ח שאומרים דבר שמועה מפיו בעולם הזה שפתותיו דובבות בקבר ועתה אני מעורר את נכדי מו"ח הרב הגאון המחבר זצ"ל ראו כמה עסק זקינכם זצ"ל שהי' לו היום למלאכה למלאכת הקודש והלילה למשמר ללמוד בהתמדה בעיון רב וביגיעה רבה וכבר כתב בעל עקידה שלא הגון לומר שאיש זה נכד להצדיק רק אם הולך בדרך זקינו הצדיק זצ"ל ולכן אתם נכדי הגאון המחבר זצ"ל תראו שתלכו בדרך זקינכם המחבר זצ"ל ויהי' אצליכם פי שניים תורה ויראת שמים ואז תלכו לבטח ותצליחו בכל ענינים ואני מסיים בדבריו של אוח"ז רבינו הקדוש בעל חתם סופר זצ"ל יהי רצון מלפני אבינו שבשמים שלא יבוש המעיין ולא יקצץ האילן פרי עץ חיים וקיים אמן והקב"ה יתן שאזכה לראות בנים ובני בנים עוסקים בתורה וביראה ואזכה להרים דגל התורה והיראה ולביאת גואל צדק בבי"א.

לטוב יזכר זוגתי היקרה החשובה אשת חיל מנשים באהל תבורך טובת לבב בת גדולים הצדקת מרת **רויזע** שתחי' עמ"ש.

ובתי היקרה החשובה אשת חיל מנשים באהל תבורך טובת לבב **שיינדל שפרינצא** עם חתני היקר המופלג בתורה וביראה המפואר יפה פרי תואר פרי עץ הדר יקר הערך ישר ונאמן מעוטר במדות טובת ירא ה' מרבים כש"ת מו"ה **פנחס יודא בלוי** נ"י.

כבוד בני היקר הבחור המופלג בתורה וביראה בחור כארזים יפה פרי תואר ירא ה' מרבים ישר ונאמן אשרי שלו ככה מה' ישא ברכה כש"ת מו"ה **שמואל בנימין** נ"י. כבוד בני היקר הבחור המופלג בתורה וביראה בחור כארזים יפה פרי תואר אשרי שלו ככה מה' ישא ברכה מעוטר במדות טובות נעים ונחמד כש"ת מו"ה **פנחס דוד** נ"י.

פק"ק בודאפעסט פרשת וישב תרפ"ג.

ה"ק **אברהם פריידיגער דע"א־בודא**

בלאאמו"ר **מוהר"ם** זצ"ל

הקדמה מהמוציא לאור ספר היקר סופר מהיר׳

יתברך הבורא ישתבח היוצר שהי׳ בעזרי שזכיתי להוציא לאורה תעלומות חכמה מלא דעת ותבונה ספר היקר ונחמד סופר מהיר חידושים ופלפולים על סוגיות מכבוד מר דודי הרב הגאון הצדיק המפורסם לשם ולתהלה רב נהוראי הרואה אומר ברקאי פאר הדור חמדת הימים ונזר הזמן תפארת ישראל נשיא אה״ק ונשיא מדינת גאליציען כקש״ת מו״ה **יצחק ליב סופר** זצ״ל מק״ק דראהאביטש יע״א הוא הגבר אשר הוקם על לעבודת הקודש למשמרת יראת ה׳ על פניו כגולת הכותרת, הוא הי׳ ממלא מקומו של דו״ז הרב הגאון הקדוש המפורסם מופת הדור עטרת תפארת ישראל כקש״ת מו״ה **שמעון סופר** זצ״ל אבדק״ק קראקא יע״א הוא הגבר אשר זכה וזיכה את הרבים והעל ועשה הרבה בעניני הכלל ובכל דבר שבקדושה הי׳ ראש המדברים הוא הגבר אשר עמד בפרץ וגדר גדר לפני המחבלים כרם ה׳ ואך למותר להאריך בשבח המגיע לכתבים כי המפורסם אין צריך ראי׳ כי ידוע לכל פעולותיו הנשגבים לטובת כלל ישראל בדברים העומדים ברומו של עולם כי הי׳ לוחם מלחמת ה׳ בכל כחו להרים דגל התורה והיראה והי׳ גדול הדור ומחיצת הכרם שנפרצה הי׳ גודר גדר והגם שהי׳ טרוד מאד בענינים של כלל ישראל ואה״ק והי׳ גדול במעשים טובים הי׳ גם כן גדול בתורה כי גם מתוך טרדותיו המרובים הי׳ עוסק בתורה הקדושה בהתמדה ולמד בעיון גדול וירד לעומקה של הלכה והעלה מרגניתא טבא פלפלא חריפתא דברים יקרים ונחמדים מעולפת ספירים ויזרע יצחק ומצא מאה שערים וחיבר כמה ספרים יקרים בהלכה ואגדה והי׳ תורה וגדולה במקום אחד ודרך למודו הי׳ בדרך מאד נעלה והי׳ חריף עצום ובעל סברה ישרה ושמעתי מכבוד אמו״ר הרב הגאון הגדול הצדיק המפורסם כקש״ת מו״ה אברהם גרינבורג זצ״ל האבדק״ק קעזמארק יע״א שפעם אחת נסע מרן רבינו הגדול מאור הגולה בעל כתב סופר זצ״ל למרחץ ולמד שיעור עיון מר דודי הגאון המחבר זצ״ל עם הישיבה הגדולה לאלוקים ומצא למודו חן גדול, ויתענגו הלומדים ללמוד מתוך ספר יקר זה והקב״ה יתן שידפסו בקרוב שאר חיבוריו היקרים אמן.

ומפרסמין לעושה מצוה ה״ה דודתי היקרה החשובה אשת חיל טובת לבב הנגידה הנכבדה מנשים באוהל תבורך עושת צדקה וחסד הצדקת המפורסמת מרת **שרה מלכה שרייבער** שתח״י עמו״ש בק״ק בודאעסט אלמנת דודי הרב הגאון המחבר זצ״ל.

אזהרה גדולה!

באתי לעורר על דברים העומדים ברומו של עולם ואין איש שם על לב שרבים נכשלים בתפילין ציצית ומזוזות פסולים כי המה קונים מן הבא בידם וממוכרי ספרים אשר כולם מוכרין תפילין ציצית ומזוזות פסולין והמה מחטיאים את הרבים והאנשים אינם יודעים שבדברים אלו צריכין להיות נזהר מאד לקנותם רק מסופר מומחה ירא ה׳ מרבים והנני בזה לפרסם את הידוע שהמוכרי ספרים ובפרט בבודאפעסט המה מוכרים תפילין ציצית ומזוזות פסולין והמוכר הספרים הגדול אשר הוא בבודאפעסט אשר הוא למדן וחריף מוכר הוא גם כן תפילין מזוזות וציצית פסולין ועלובה עיסה שנחתומה מעיד עלי׳ וכבר הוכיח אאמו״ר הגאון מופת הדור נ״י את המוכר הספרים הגדול בבודאפעסט שאיך יכול לעשות נבלה גדולה כל כך להחטיא את הרבים במה שהוא מוכר תפילין ציצית ומזוזות פסולין והשיב המוכר הספרים שהוא מודה שהתפילין והציצית שלו פסולין רק כל המוכרי ספרים מוכרים תפילין ציצית ומזוזות פסולין ואם לא ימכור הוא יקנו אצל מוכר ספרים אחרים ומוכר ספרים זה הוא אשר העולם נותנים לו נאמנות כי הוא למדן וחכם הוא להרע ולאיש זה יש גם בוויען חנות ומסחר גדול עם ספרים ועם תפילין ציצית ומזוזות פסולין אוי נא לנו כי חטאנו שכך עלתה בימינו שמוכרים בפרהסיא המוכרי ספרים תפילין ציצית ומזוזות פסולין ובפרט בעיר בודאפעסט כל המוכרי ספרים מוכרים תפילין ציצית ומזוזות פסולין וראיתי כמה תפילין שקנו אצל המוכר ספרים הגדול בבודאפעסט שאין בהם כלל פרשיות והוא קונה אותם מפאבריקען מגאליציען אשר עושים מסחר כמו שעושים

מסחר

מסחר במנעלים, ופליאה נשגבה לי, לא אוכל להבין מדוע לא מפרסמין בבתי כנסיות ובבתי מדרשות של ק"ק בודאפעסט בעלים נדפסים ובדרשות שכל איש אשר בכלל ישראל יחשב לא יקנה תפילין ציצית ומזוזות ממוכרי ספרים ואפילו מהמוכר ספרים אשר הוא למדן כי כולם פסולים ולא יקנו רק מסופר מומחה ירא מ' מרבים או מאיש ירא ה' אשר הוא עומד תחת השגחת הרב הגאון האב"ד נ"י או תחת השגחת בית דין צדק שהוא קונה מסופר מומחה ירא ה' ולא די בזה רק יראו לתקן זה לעומת זה כי כמו שיש כמה וכמה מוכרי ספרים אשר מוכרים תפילין ציצית ומזוזות פסולין בחניות פתוחות כן יתקנו שיהא לאיש ירא ה' מרבים מופלג בתורה חנווני פתוח אשר הוא ימכור תפילין ציצית ומזוזות כשרים תחת השגחת הרב הגאון נ"י או השגחת הבי"ד צדק ואיש זה יקנה רק מסופר מומחה ירא ה' מרבים אשר הרב הגאון משם מעיד על הסופר שבעירו שתפילין מזוזות שלו כשרים בלי שום חשש ופקפוק וכן יעשה עם הציצית והרבנים יפרסמו בבהכ"נ ובבהמ"ד בעלים נדפסים וגם בדרשותיהם שכל תפילין ומזוזות ציצית ומזוזות של המוכרי ספרים המה פסולים ולא יקנו מאותם רק יקנו מאיש תלמיד חכם ירא ד' פלוני שיש לו חנוני פתוח במקום פלוני, כי הוא עומד תחת השגחת הבי"ד צדק ודבר זה יודיעו הרבנים דק"ק בודאפעסט גם להרבנים של כל המדינה שהם יפרסמו דבר זה שכל איש ואיש יהי' נזהר ולא יקנה תפילין ציצית ומזוזות ממוכרי ספרים יהי' מי שיהי' וכל מה שקנו עד עתה המה פסולים ויקנו אחרים תחתיהם רק יקנו אצל איש פלוני ברחוב פלוני אשר הוא מוכר תפילין ציצית ומזוזות כשרים והוא עומד תחת השגחת הרב הגאון נ"י, או תחת השגחת בי"ד צדק וכן יתקנו הרבנים הגאונים נ"י בכל עיר ועיר שיהא ת"ח וירא ה' אשר יהי' לו תפילין מזוזות ציצית כשרים מסופר מומחה ויהא עומד תחת השגחת הרב הגאון נ"י והרב יזהיר את האנשים על זה שלא יקנו ממוכרי ספרים תפילין ציצית ומזוזות כי המה פסולין רק יקנו מאיש זה אשר הוא עומד תחת השגחת הרב הגאון נ"י וכל מה שקנו עד עתה ממוכרי ספרים המה פסולים ויקנו אחרים תחתיהם ובזה יהי' מתוקן הדבר.

ואגב אעתיק כאן מה שראיתי נדפס וז"ל ולרגלי המאורע הזה נתעוררתי לשוב ולעורר להעיר תשומת לבם של הרבנים ויראי ה' על גודל העזובה שבמקצוע הזה עוד גם בדורות שעברו צעקו גדולי הדור זצ"ל על הפרצה מה שאין הסמיכה נוהגת בסופרים כמו שהיא נוהגה ברבנים מורי הוראות ושו"ב שבאמת הרי גם בסופר יש הרבה הלכות שהן צריכות להיות שגורות על פיו והם הרים התלוי' בשערה וביותר צריך להיות שיהי' ירא שמים הסופר יען שיש הרבה דברים התלוים בהכוונה שבלב ובשינוי כל דהוא יוכל לגרום פסול גדול ומכשול לרבים בהמצוות שהן הן גופי תורתינו הקדושה והטהורה ועיקר יסוד היהודית ואם בדורותיהם כך בימינו אלה על אחת כמה וכמה שהפרוץ מרובה ונמצאים סופרים מכל המינים וכל מי שיודע קצת לכתוב כתב אשורית בא ונוטל שם סופר אף אם הוא עם הארץ ובור ריק ויש עוד שעושים סחורה „בסחורות" אלו ומקבלים יריעות פרשיות ומזוזות מסופרים נערים בלבד שיהי' בזול ורוב הקונים אין בודקים אחריהם וסומכים על שהם קונים מיהודי.

וראיתי את המזוזות טאנדייט הנמכרים בחניות בנרתקים יפים ופגשתי אותן גם על הפתחים בהרבה בתים והן פסולות בתכלית אין בהן אפילו תיבה אחת אפילו אות אחד כשר וגם בזה סומכים הקונים על זה שהם קונים מיהודי זכרו מה שהי' בקיץ תרס"ח בק"ק ווארשא שעל פי סיבה החלו כמה אנשים לבדוק תפיליהן שקנו מחדש ונמצאו הרבה בתים ריקם לגמרי ובאחרים הי' בלוי סחבות במקום הפרשיות ראו בהקבוץ קול תורה ח"א קונטרס א' באזהרה מאת הגאון העורך נ"י וגם הם קנו מיהודי ומי יודע עוד מכמה וכמה מכשולים לאלפים שנודעו ושלא נודעו ונמצאו מצוות אלו שהן מהשרידיות היחידות שנשארו עוד שמורות אצלינו ביותר ושהן עומדין ברומו של עולם נידושין ח"ו בעקבות מחמת מיעוט השגחה ודקדוק אחריהן.

ובכן הנני בזה לעורר מעט תשומת לב אם אי אפשר לתקן בכולו להנהיג תקנות גדולות אבל לפחות את המעט שיש בידינו לתקן אל נא נעזוב אל נא נלך בגדולות די להעביר קול במחנה שלא לקנות תפילין ציצית ומזוזות בלתי אם מאיש שמכירים אותו ומוחזק בעירו בחזקת כשרות ושהוא אחראי על הכשרות שבזה והאיש הזה יעמוד תחת הרב מרא דאתרא והרב יחקור בשבע דרישות ובשבע חקירות מאין הוא קונה תפילין וציצית ומזוזות ולא יקנו מסתם בני אדם ולא מן השוק ומחנוני וכן יהי' וכן יקום כי מי המה הקונים לדברים הללו האיש שפרק מאתו עול המצוות הרי אין לו עסק בהם והאיש הבא לקנות תפילין ציצית ומזוזות הרי הוא רוצה דוקא בכשרים ואם נכשלים בזה הוא משום חסרון ידיעה שהחיוב לבדוק ולדקדק אחר זה ובכן מוטל עלינו

עלינו לפרסם ולהזור ולפרסם כל אחד בעירו את הקלקול שבזה ויחדלו ובזה יורם המכשול אם לא כולו אבל רובו לכל הפחות מקצתו בודאי. יעקב לעוויצקיא הרב דאיוואנקאוו פ׳ קויב.

ואגב אעורר את הרבנים הגאונים נ״י שיהי׳ להם השגחה מעולה על הסופרים וכבר כתב מרן רבינו הקדוש בעל חתם סופר זצ״ל בשו״ת ח״ס ח״ו סי׳ פ״ג דהסופרים אינם בקיאים ומכשולים רבים ויש כמה מאות ישראלים כשרים אשר מימיהם לא הניחו תפילין כשרים וכן כתב החיי אדם זצ״ל דרוב סופר מדינה זו אינם בקיאים וכבר הרעיש את העולם על זה בספר חקי חיים עיי״ש ואם זה הי׳ בזמן רבותינו הגאונים זצ״ל מה נאמר בדור זה שירד התורה והיראה אלף מעלות אחורנית ולכן כמו שהשוחט עומד תחת השגחת הרב כן צריך לעמוד להסופר תחת השגחת הרב ובמקום שאין סופר אז יעשו כמו שעשה אאמו״ר הגאון מופת הדור זצ״ל שיש איש ת״ח ירא ה׳ שמוכר תפילין ציצית ומזוזות והוא עומד תחת השגחת אאמו״ר הגאון נ״י והוא אינו רשאי לקנות רק מסופר אשר אאמו״ר הגאון נ״י חקר עליו מתחילה שהוא סופר מומחה ירא ה׳ מרבים וכן יתקנו הרבנים הגאונים נ״י בכל עיר ועיר.

גם גדולה המכשלה שהרבה אנשים אינם מניחין תפילין במקומן מחמת חסרון ידיעה כי המה מניחין תפילין של ראש על מצחיהון וזה שכיח מאד וכבר כתב להזהיר על זה רבינו הגדול בעל טורי זהב באו״ח סי׳ כ״ז סע״ק יו״ד וגם אין מניחין תפילין של יד על מקומו גם צריך להזהיר על הרצועות שיתנו להשחיר הלא רצועות שחורות הלכה למשה מסיני הוא גם רבים אשר קונין פעם אחת תפילין או מזוזות ואינם נותנים לבדוק ובמשך הזמן המה נפסלים ולכן יתקנו הרבנים הגאונים נ״י שמזמן לזמן ילך סופר ירא ה׳ מבית לבית לבדוק התפילין והמזוזות אם המה כשרים.

גם גדולה מאד המכשלה בענין ציצית שאפילו מאותן אנשים שזכו לקנות ציצית כשרים אינם תולין הציצית במקומן הראוי ואם הציצית אינם במקומן אז לא קיים מצות ציצית ולא די שעובר על מצות ציצית אלא שעוברים על הוצאות שבת כדקיימ״ל ההולך בטלית שאינו מצוייצת כהלכתה חייב ולכן צריכין הרבנים נ״י לעורר על כל הנזכר לעיל שיחוסו על נפשם ויקיימו מצות אלו כהוגן כדת וכהלכה.

והנה הרבנים הגאונים נ״י דרכם לילך לבהכ״נ רק בשבת קודש יען שכל ימי החול מתפללים בבהמ״ד שלהם ולכן אינם רואים כל המכשולות הנ״ל כי בשבת אינם רואים שהתפילין של האנשים אינם במקומן ושהרצועות אינן שחורות ושהתפילין אינם כשרים אפילו למראה עין ועין בעין נראה שהמה פסולים ולכן יתקן כל רב ורב נ״י שילך בכל שבוע ושבוע יום אחד מימי החול לבהכ״נ ואז כאשר יראה המכשולות האלו יעורר ויזהיר מיד עליהם וגם יהי׳ שם איש אחד שיכול לתקן את הקשר כי אם התפילין מונח על המצח אז צריך לעשות קשר חדש כדי שהתפילין יהי׳ מונחין במקומן ומה טוב ומה נעים שיהי׳ ממונה על זה איש ירא ה׳ אחד שהוא ישגיח על כל האנשים בבה״כ אם התפילין מונחין במקומן ולמי שמונח על מצחו אז יתקן מיד הקשר וגם ישגיח אם הציצית המה במקומן וגם אם התפילין של יד במקומן וזה נחוץ מאוד כי רבה המכשלה בענין זה מאד מאד ובענין הסופרים כבר כתב הפרמ״ג דסופר צריך להיות ירא ה׳ יותר משו״ב ולכן צריכין להיות נזהר מאד שלא ליתן קבלה רק לסופר ירא ה׳ מרבים.

גם רבה המכשלה שהרבה סופרים אינם נזהרים בעוקץ שמאל של יו״ד ואנו קיימ״ל שבלא עוקץ של שמאל פסולין וגם שכיח בתפילין ומזוזות שהסופרים אינם נזהרים והב׳ דומה לכ׳ ד׳ לר׳ יו״ד לו׳ ולכן צריכין הרבנים נ״י להשגיח מאד מאד על הסופרים ולהזהיר אותם באזהרה גדולה מאד כי בנפשם הוא והקב״ה יתברך שמו לעד ולעולמי עולמים ברוב רחמיו וחסדיו שרבו מלספר יתן שנזכה לשמור לעשות ללמוד וללמד ולשוב בתשובה מאהבה ולביאת גואל צדק ב״ב אכי״ר.

ואלא יעמדו על הברכה!

ככוד קדושת אאמו״ר הרב הגאון הגדול המפורסם צדיק יסוד עולם חמדת הימים ונזר הזמן עטרת תפארת ישראל שר התורה מנורה טהורה כקש״ת מו״ה **שמעון סופר** שליט״א האבדק״ק **ע־לוי** יע״א הקב״ה ישלח לו רפואה שלימה ויזכה להרביץ תוי״ש ולהשיב לכל שואל דבר ה׳ זו הלכה ולהפיץ מעיינותיו חוצה מתוך נחת והרחבה עד מאה ועשרים שנה וזוגתו אמי מורתי הרבנית טובת לבב אשת חיל מנשים באוהל תבורך היקרה והחשובה בת גדולים הצדקת המפורסמת מרת **מלכה אסתר** עמו״ש הקב״ה ישלח לה רפואה שלימה ותראה נחת מכל יוצאי חלצ״י ותח״י חי נחת עמו״ש

כבוד

כבוד ש״ב הרבני המופלג בתורה וביראת ה׳ טהורה החריף ושנון וריה לו כלבנון הנגיד המפואר יפה פרי תואר סופר מהיר תהלתו בסוד ישרים תפארת הנגידים חכו ממתקים וכולו מחמדים נודע לתהלה מאד נעלה שלשלת היוחסין כש״ת מו״ה שמואל בנימין סופר נ״י אבן יקרה בק״ק בודאפעסט יע״א עם זוגתו האשה החשובה מנשים באוהל תבורך אשת חיל הצדקת מרת רעבציא שתח״י עמו״ש.

כבוד ש״ב הרב הגאון הנגיד המפורסם לשם ולתהלה אוצר כל כלי חמדה החריף העצום ובקי נפלא שמו נודע בשערים תהלתו בסוד ישרים צבי עדיו לגאון ולתפארת אבן הזוהר כעצם השמים לטוהר בחכמה פותח שערים ובתבונתו ימלאו חדרים נשיא אה״ק כש״ת מו״ה אברהם חיים דוד סופר נ״י לנס ולתפארת ישראל בק״ק באדען אצל וויען יע״א.

כבוד מחותני הרבני המופלג הנגיד המפואר עושה צדקה וחסד הנכבד החשוב המרומם יפה פרי תואר תהלתו בסוד ישרים תפארת הנגידים חכו ממתקים וכולו מחמדים נודע לתהלה מאד נעלה כשת מו״ה אברהם פריידיגער נ״י ראש הקהל ופאר עדתו המכונה בשם הכבוד דע־א־בודא אבן יקרה בק״ק בודאפעסט הקב״ה ישלח רפואה שלימה לרמ״ח אבריו ושס״ה גידו אמן, עם זוגתו ש״ב האשה החשובה מנשים באוהל תברך אשת חיל בת גדולים מרת רויזע שתח״י עמו״ש.

כבוד אמו״ר ש״ב הרב הגאון הצדיק המפורסם לשם ולתהלה בתוך אמוני עם סגולה מנורה טהורה פאר הדור חמדת הדור הימים מופת הדור נזר הזמן עטרת תפארת ישראל כקש״ת מו״ה עקיבא סופר נ״י אב״ד ור״מ בק״ק פרעסבורג יע״א עם זוגתו ש״ב הרבנית אשת חיל מנשים באוהל תבורך בת גדולים החשובה הצדקת מרת הינדא שפרינצא עמו״ש, וגם לרבות מר ברי׳ דרבנ״א הבחור המופלג בתורה וביראה בחור כארזים חכו ממתקים וכולו מחמדים חריף ושנון מעוטר בכל מדות טובות גפן אדרת פרי תפארת אשרי שלו ככה מה׳ ישא ברכה כש״ת מו״ה אברהם שמואל בנימין סופר נ״י, גם כבוד אחיו הבחור המופלג יניק וחכים טובא נעים ונחמד מעוטר במדות טובות כבוד ר׳ שמחה בונם סופר נ״י.

כבוד גיסי הרב הגאון הצדיק החריף ובקי זך ונקי הדרשן הנפלא פה מפיק מרגליות אבן הזוהר כעצם השמים לטוהר רב נהוראי הרואה אומר ברקאי בחכמה פותח שערים ובתבונתו ימלאו חדרים נותן בים התלמוד דרך ובמים עזים של הפוסקים נתיבה אוצר כל כלי חמדה כש״ת מו״ה משה דייטש נ״י האבק״ק בק״ק קאמאראם ומצודתו פרוסה לק״ק סאבאדקא יע״א עם זוגתו אחותי היקרה החשובה אשת חיל מנשים באוהל תבורך בת גדולים הצדקת מרת שרה שתח״י עמו״ש. ובנם כבוד הבחור החריף בנש״ק כבוד מו״ה אברהם שמואל בנימין דייטש נ״י וגם כבוד אחיו כש״ת מו״ה בצלאל דייטש נ״י.

לטוב יזכר כבוד ידיד נפשי הרב הגאון הצדיק עוסק בתורה ועבודה יומם ולילה אבן הזוהר כעצם השמים לטוהר כקש״ת מו״ה יצחק קאפף נ״י דיין דק״ק ערלויא יע״א. ולהדבבח״ל זוגתו האשה החשובה טובת לבב היקרה הצדקת אשה יראת ה׳ אשת חיל מרת ייטל תנצב״ה.

כבוד גיסי היקר החשוב הנכבד המרומם יפה פרי תואר הרבני המופלג ירא ה׳ מרבים תהלתו בסוד ישרים חכו ממתקים וכולו מחמדים הנגיד המפואר נודע לתהלה מאד נעלה שלשלת היוחסין תפארת הנגידים כש״ת מו״ה אליעזר יואל פאשקעס נ״י אבן יקרה בק״ק מאקאווא עם זוגתו אחותי היקרה החשובה מנשים באוהל תבורך אשת חיל בת גדולים הצדקת מרת רבקה עמו״ש

כבוד אהובי אחי תלמידי המובהק הרבני החריף העצום העסקן יורד לעומקה של הלכה ומעלה מרגניתא טבא ישר ונאמן כש״ת מו״ה יעקב בנימין סופר נ״י בק״ק אויהעלי יע״א.

כבוד אהובי וידיד נפשי תלמידי הנאמן בברית אהבתי ה״ה הרבני המופלג הנגיד המפואר יקר הערך ויקר הלבב החשוב הנכבד המרומם יפה פרי תואר זית רענן אוצר כל כלי חמדה כש״ת מו״ה שמואל בנימין סופר נ״י אבן יקרה בק״ק נירעדהאז יע״א.

לזכר עולם ידי׳ כבוד מחותני הרבני המופלג הנגיד המפואר החריף העצום ובקי נפלא יורד לעומקה של הלכה תפארת הנגידים חכו ממתקים וכולו מחמדים תהלתו בסוד ישרים נודע לתהלה מאד נעלה כש״ת מו״ה שלמה זלמן אולמאנן זצ״ל בק״ק גראסווארדיין יע״א.

זוגתי היקרה החשובה מנשים באוהל תבורך אשת חיל הצדקת טובת לבב מרת טושענע עמו״ש עם בתנו היקרה החשובה טובת לבב היה רבקה שתח״י עמו״ש והילדה היקרה לאה שתח״י עמו״ש והילדה היקרה גיטל טויבע שתח״י עמו״ש והילדה היקרה ריזל שתח״י עמ״ש הילד היקר אברהם שמואל בנימין סופר נ״י נזכה לגדלם לתורה ולחופה ולמעשים טובים אמן.

פק״ק ערלוי יום ה׳ לפרשת נצבים וילך תרפ״ב.

משה״כ סופר בהגאון מוהרש״ם נ״י

סופר מהיר

בשמעתי דריש פ"ב דביצה

רב אשי אמר כדי שיאמרו וכו' ורבא אמר כדי שיברר, ומקשה הש"ס לרבא ביו"ט נמי ומשני שמא יפשע, והנה כל הראשונים פסקו כר' אשי, ועיי' ב"י או"ח סי' תקכ"ז שמביא שיטת הר"ם מרוטנבורג דפסקינן כרבא ולפ"ז אם שכח להניח בעיו"ט יניחנו ביו"ט עצמו דהרי הש"ס לא קאמר רק דחיישינן דיפשע וישכח מלהניח ביו"ט וכיון דבאמת שכח להניח בעיו"ט ורוצה להניח ביו"ט בודאי מותר ומשי' דבשל סופרים הלך אחר המקיל עיי"ש. והנה קשה לי על דבריו מהאי מעשה דמייתא לקמן דף ט"ז בהאי שמעתי' דהוי מסדר מתני' קמיה דשמואל וכו' ואמר שמואל סמוך אדידי. ועיי' רש"י דמיירא בר"ה דלא יכול להניח ור"ן כתב ביו"ט שני ואין יכול להתנות, ולדברי הר"ם אכתי קשה הא יכול להניח בלא תנאי כששכח מלהניח בעיו"ט, ובשנה שני נמי דאמר ליה פושע את לדידך אסר הא יכול להניח בלא תנאי. ועיי' רש"י שכ' דהא דאמר שמואל זכרוהו וכו' דמחמת סעודת יו"ט קרוב השבת לחשכה. ועיי' מהרש"א ומהר"ם שכתבו דלרש"י שמואל כרבא סבר וא"כ קשה כהנ"ל.

ועד"פ היה נראה לי ליישב כי יש לדקדק בדברי שמואל במאי דאמר לשוני' פושע את לדידך אסר לכ"ע שרי חדא כ"ע מאן דכר שמי' דבאמת אם כ"ע היו פושעים גם להם אסור, ועוד מאי האי דאמר ליה לדידך הול"ל לך אסר, לפיכך נראה דיש לומר דשמואל באמת הי' סבר כרבא, ולא הי' השוני' צריך לסמוך אשמואל רק הי' יכול להניח בלא תנאי כשיטת הר"ם, אבל השוני' הי' סבר כרב אשי, וא"כ לדידי' לא יכול להניח ביו"ט גופא, וזה שאמר לו שמואל לדידך כלומר לשיטתך דסברת כר"א אסור דאני לא ערבתי עבורך וגם אתה לא תוכל להניח ביו"ט לשיטתך, וא"ש נמי הא דקאמר לכ"ע שרי אף אם הם פושעים ולא הי' דעתי עליה' אבל מכיון שסברו כרבא יוכלים להניח לעצמם ביו"ט גופא, וממילא דלא קשה קושיתי על הר"ם וא"ש.

ועוד הי' נראה לי לפום רהיטא דיש לומר דפשטות דברי הר"ם נוטין לומר דדווקא ביוט"ש התיר משום דבשל סופרים הלך אחר המקיל, אבל ביט"ר דדאורייתא לא, ולהכי כתב רש"י באמת דר"ה היה דלא יכול להתנות ומיירי ביוט"ר, ור"ן דפירש דמיירי ביוט"ש באמת פירש דשמואל כר' אשי סבר ולא כרבא ועיי' מרש"א ומהר"ם, ולא קשה קושיתי, ורש"י ור"ן אזלו לשיטתייהו, אולם זה ליתא דא"כ אכתי הי' לו לרש"י לפרש דמיירא דחל יו"ט ביום ע"ש ושבת דג"פ אין יוכל להתנות, ובלא תנאי אין יוכל להניח כיון דיוט"ר הוי, ומלבד כל זה עיי' בלח"מ שכ' דבאמת התיר הר"ם גם ביט"ר, רק משום שהי' המעשה ביוט"ש, כתב ביוט"ש והא דכ' בשל סופרים הלך אחר המקיל כוונתו משום דעיקר ענין עירוב תבשילין הוא מדרבנן וא"כ ליתא לדברי ועיי'.

והנה לפימ"ש רש"י פושע את שאין דעתי על המזידים שאינם חרידים לדברי חכמים, א"כ בפשוט לא קשה משנה השני דאם יתירו לו להניח ביו"ט גופא א"כ יתרשל גם פעם אחרת על שמך שיניח ביו"ט וישכח ביו"ט ולא יניח. אולם לפי פירש הר"ן פושע את היינו כיון דעליבת גלית דעתך שאינך רוצה לסמוך עלי אף אני אין דעתי עליך עיי"ש וא"כ באמת לא היו השוניא פושע בגוף הדבר וקשה כהנ"ל, אך כבר כתבתי דלהר"ן מעיקרא לא קשה דהרי הוא מפרש דשמואל כרב"א סבר ולא כרבא, וגם בזה אזלו רש"י ור"ן לשיטתייה ועיי'.

עוד נראה לי ליישב קושית משנה ראשונה עכ"פ, והוא דיש לומר דעדיף טפי לסמוך על גדול העיר מלהניח בעצמו ביו"ט גופא ע"י תנאי או לר"ם מרוטנבורג אף בלא תנאי, עפ"מ שכתב הפ"י שם דמוכח מרש"י דף י"ז ד"ה למקנא שביתא דגם בעירוב תבשילין אי לאו טעמא דמשום כבוד שבת התירו הי' ג"כ אסור כמו עירובי תחומין וכ' הוא הטעם משום דמחזי כמתקן ועיי' לח"מ שם שכ' ג"כ דמשמע מרש"י דגם ע"ת הי' אסור משום מיקנא שביתא אי לאו האי טעמא דכבוד שבת, וא"כ יש לומר דווקא בשאי אפשר בענין אחר התירו להניח ביו"ט אבל כשאפשר לסמוך על גדול העיר עדיף טפי לסמוך עליו כנ"ל וא"כ שפיר אמר לשוני' סמוך אדידי בשנה ראשונה. ועיי' ברכי יוסף סי' תקכ"ז סעי' י' שהביא כן בשם מוהר"ם גאון דיותר טוב לסמוך על גדול העיר מלהניח בתנאי ויש לי לעשות שמוכי' לדברינו אלו כי המהרש"א הקשה שם קושי' חמור' על רש"י דמפרש בשנה שני' בר"ה הי' ולא הי' יכול להתנות, והקשה הוא ז"ל אמאי לא פירש"י כן תיכף בשנה ראשונה, ולפמ"ש ניחא דבשנה הראשונה אף אם הי' יכול להתנות אפ"ה אמר לו שמואל סמוך אדידי משום דזה עדיף טפי לסמוך על גדול העיר, משא"כ בשנה שני' דאמר לו שמואל דאין דעתו על המזידים ופושעים, שפיר הוקשה לרש"י יניח ע"י תנאי ולהכי כתב דר"ה הי' דלא יוכל להתנות ועיי'.

וקצת ראיי' לדברי מהא דמכריז ר' יעקב ב"א מי שלא הניח יבוא ויסמוך על שלי ואין שום רמז בדבריו דמיירא דווקא ביוט"ש או

בב' ימים של ראש השנה או שחל יו"ט ע"ש ושבת דלא יוכל להתנות, ועיי' פ"י שרלה לומר דהא דהכרי"ז היינו שחל יו"ט בע"ש ושבת וזה קשה היכן רמיזא זאת ומכ"ל.

אמנם כן שוב מצאתי ברי"ף שכ' דאין צריך דעת עבור מי שהניח לו רק שיאמר בע"ש שהוא יו"ט שהניח עבורו תמול בחול. וא"כ משמע מדבריו דווקא כשאין יכול להתנות מהכי עירוב של גדול העיר דהרי מדייק שיאמר בע"ש שהוא יו"ט, ואולי רש"י לא סבר כן דמר' יעקב ב"א לא משמע הכי ועיי'.

ועוד נראה לי ליישב קושיתי דהנה הטור או"ח סי' תקכ"ז הביא שיטת רבינו אפרים דדווקא אם יש לו מלתא דבשיל מאתמול יכול להתנות אבל הטור כ' דלא צריך וכן כ' כמי הבע"ט, וכ"ל דיש לומר דטעמא דר' אפרים הוא דאם מבשל העירוב היום הוא מכין מיו"ט לשבת דהרי הע"ת הוא לשבת, ועיי' ש"מ שכ' כמי כן לפיכך צריך מלתא דבשיל מאתמול, ובאמת לר"א אם יש לו מה שנשאר לו מסעודת יו"ט כמי סגי בהכי, אבל לבשל הע"ת על שבת אסור דהרי גם בזה מכין, אך התוספ' כ' דאם מתנה אין זה הכנה עיי' דף י"ז ע"א לפיכך כ' שפיר הטור דלא צריך מלתא דבשיל מאתמול. והנה כ"ז אם מניח ומתנה שפיר לא צריך מלתא דבשיל מאתמול, אבל לשיט' הר"ש דיכול לרבא להניח אף בלא תנאי בוודאי צריך מלתא דבשיל מאתמול, לפ"ז מיושב שפיר קושיתי די"ל דמעשה דקמי' מיירא דלא הי' לו מלתא דבשיל מאתמול וגם לא הי' לו ממה שנתבשל לסעודת יו"ט ושפיר הוצרך לומר שמוך אדידי.

ובהבי ניחא נמי מה דקשה על שיט' ר"ש דלרבא יכול להניח אף בלא תנאי הא רבא גופא אמר מניח אדם ע"ת מיו"ט לחבירו ומתנה, ולמה צריך להתנות, ועיי' שעה"מ שהקשה כן ולמ"ש הכ"מ באין לו מלתא דבשיל מאתמול אז דווקא ע"י תנאי מהכי כמובן, ולפ"ז צריך לומר דר' אפרים באמת לא סבר כשיטת הר"ש דא"כ אכתי תיקשי כיון דגם ע"י תנאי צריך מלתא דבשיל מאתמול, או שצריך לומר דר"א הי' לו הגרסא רבה אמר כדי שיברר ולא רבא, וזה באמת גרסת כמה ראשונים ועיי'.

ועיי' ר"ן שמביא ראיי' לשיט' ר"א דצריך מלתא דבשיל מאתמול מירושלמי דאיתא התם ר"ה על לביתי' אמרו ליה אנשיכון מלערב אמר להו אין הכי טלפוחין מאתמול אמרו לי' אין ומשמע מירושלמי דצריך דוקא מלתא דבשיל מאתמול, וכ"ל די"ל דאין משם ראיי' אדרבה משם ראיי' לשיט' הטור דכשמתנה אין צריך, דאחר זה מביא הירושלמי הדא אמרה אין צריך להתנות, אמר ר' חסדא תנאי הי' לר"ה, ועיי' ב"י דכ' דפלגתי' האמוראים בירושלמי הוא עפ"י שיטו' אור זרוע הביאו הג"א דבעדשים צריך להתנות מעיו"ט דאם לא יהי' לו תבשיל אחר יהי' הם לע"ת, וזאת פלוגתתם, ולי נראה דכוונת פלוגתי' הוא עפ"י מה שכתבתי דלרבא דיוכל להניח אף בלא תנאי גם הטור מודה דצריך מלתא דבשיל מאתמול, וא"כ מדשאיל ר"ה אית הכא טלפוחין מאתמול ע"כ דסבר כרבא דיוכל להניח בלא תנאי, ושפיר אמר הדה אמרה אין צריך להתנות היינו שיוכל להניח גם בלא תנאי, וע"ז אמר ר' חסדא תנאי הי' לו לר"ח דהיינו דסבר כר' אשי וצריך דוקא להתנות וכשיט' ר' אפרים דגם במתנה צריך מלתא דבשיל מאתמול ככ"ל לבאר פלוגתתם, וכיון שכן כיון דסתם מעשה משמע דלא התנה כמו דאמר הדה אמרה וכו' וע"כ צ"ל משום דסבר כרבא ולהכי שאיל על מלתא דבשיל מאתמול מוכח דלר' אשי אין צריך וכיון שטור פסק כר' אשי שפיר הוכיח דאין צריך מלתא דבשיל מאתמול וא"ש.

הרמב"ם פ"ו מהל' יו"ט פסק התחיל בעיסתו ונאכל עירובו גומר והיא מימרא דאביי דף י"ז ע"ב ועיי' ברא"ש שם שנסתפק אי גומר דוקא אותה תבשיל שהתחיל בה או גומר כל צרכיו והניח שם בספק ועיי' טאו"ח ומחבר סי' תקכ"ז דפסקינן דגומר רק אותה תבשיל שהתחיל ולא בשאר ול"ע על הרמב"ם דהביא סתם ולא פירש' וכ"ל דתליא שפיקת הרא"ש בפלוגת' רבא ור' אשי דהנה הר"ן הקשה לרבא למה קתני במתני' אכלו או שאבד לא יבשל עליו בתחילה לצורך שבת הא הניח כבר ע"ת ויזכור ויברר מנה יפה לשבת, ותירץ דוודאי בפעם הזאת יזכור ויברר אבל חיישינן דאם נתיר לו בכה"ג יתבשל פעם אחרת ולא ישמרנה או יאבד או יאכל ולא יזכור לברור לשבת כלל עיי"ש. ויש לומר לפ"ז כ"ז אם אבד ע"ת קודם שהתחיל לבשל לשבת שפיר אסור לו לבשל אף אם יזכור לברור משום דחיישינן שיתרשל פעם אחרת, אבל אם התחיל כבר לבשל לצורך שבת ונאבד הע"ת בשעה שהוא עוסק בבישול ואפיה בודאי מותר לגמור הכל דהא בפעם הזאת יזכור לברור כמ"ש הר"ן על אם נאבד קודם שהתחיל אלא דחיישינן שמא יתרשל עי"ז פעם אחרת וכיון דאמרינן דאם נאבד קודם הבישול אסור לבשל א"כ שוב לא שייך שיתרשל דהא באמת אסור ואין לומר שיתרשל שיאבד בשעת הבישול אטו זה בידו הוא, אלא שיוכל להיות עפ"י מקרה שיאבד בשעת הבישול וכיון דלא שייך שיתרשל ממילא מותר לגמור הכל ככ"ל נכון ועיי'.

וכ"ז לרבא דהטעם כדי שיברר אבל לר"א דאמר כדי שיאמרו באמת אסור לגמור הכל רק אותו תבשיל, וכיון שתלי' ספיקת הרא"ש בפלוגת' רבא ור"א, והרמב"ם פסק כר"א ממילא צריך לומר דגומר היינו אותה עיסה בלבד, וא"ש נמי דפסק המחבר דגומר אותה עיסה בלבד כיון דפסק כר"א נגד רבא ועיי' והרא"ש דמסופק יש לומר דס"ל כתירוץ הש"מ דכתב דאה"כ דאם נאבד לא יזכור לברר עיי"ש.

בסוגי' דמשיכה ב"מ דף מ"ו.

אמר ר' יוחנן דבר תורה מעות קונות מה טעם אמרו משיכה קונה גזירה שמא יאמר נשרפו חיטיך בעלייה, שוף שוף ומאן דשדי' דליקה בעי לשלומי אלא שמא תפול

דליקה

דליקא בחוכא אי מוקמית לי' ברשותי' משך כפשי' טרח ומגיל ואי לא לא, ור"ל לקיש אמר משיכה מפורשת מה"ת דכתיב כי תמכור ממכר לעמיתך או קנה וכו' דבר הנקנה מיד ליד עיי"ש והנה כתבו התוספו' דהלכה כר' יוחנן דמעות קונות, ולפ"ז בעכו"ם משיכה כדדרשי' בש"ס בכורות או קנה מיד עמיתך לעמיתך בכסף ולנכרי במשיכה, ולר"ל לקיש בהיפך לנכרי בכסף ולישראל במשיכה. והקשו בתוס' דבקדושין דף י"ד איתא עבד עברי נקנה בכסף מנ"ל דכתיב מכסף מקנתו אשכחן גבי ע"ע הנמכר לנכרי הואיל דכל קנינו של נכרי בכסף, ופירש"י דבנכרי לא נאמר משיכה עי"ש ומשמע דזהו כר' לקיש דסבר בישראל משיכה ובנכרי בכסף. ועוד הקשו תוספ' דבע"ז דף ס"ג ע"א מסיק הש"ס בזונה נכרית עסקינן דלא מחסרא משיכה דמעות בעלמא קונות ומשמע כמו כר' לקיש, ועוד דרב חסדא סותר עצמו דהכא סבר כר' יוחנן דמדאורייתא כסף קונה דהאמר כדרך שתקנו משיכה במוכרים כך תקנו בלקוחות ואי סבר כר"ל לא שייך לומר כדרך שתקנו דהא דאורייתא הוא, ומוכח דסבר כר"י ובע"ז מתרץ ר"ח בזונה נכרית עסקינן דלא מחסרי משיכה. ועוד הקשו דסותר הלכתא אהלכתא דר"י ור"ל הלכה כר' יוחנן דמעות קונות ובנכרי משיכה, ובע"ז דף ע"א ע"א אמר רב אשי משיכה בנכרי אינה קונה וזהו כר"ל והרי זה כללא דפסקינן כרב אשי דבתרא הוא עיי"ש.

ונ"ל ליישב דלכאורה צריך להבין לר"י דמעות קונות וחכמים תקנו משיכה כדי שלא יאמר נשרפו חיטיך וכו' למה לא חששה התורה ע"ז דיאמר כן, אך באמת זה לא קשה דכבר הקשו תוס' וכי עשו תקנה בשביל אינם מהוגנים דלצדיקים לעולם לא יניחו לשרוף. ותירצו דבאמת עשו בשבילם התקנה עיי"ש ויש לומר דבאמת התורה לא חששה לזה כי זה רחוק שיאמר כן זה אין נכון דהא זה רק מדרבנן, כי מלבד כ"ז עובר ג"כ על מי שפרע אבל חכמים שפיר הוצרכו לתקן דמשיכה קונה כמו כל התקנות וסייגים שעשו בשביל אינם מהוגנים אף דלא שכיח הוא, וכבר כתבו האחרונים ומבואר בכמה מקומות דכשמתקנו חכמים לעשות תקנה תקנו גם אם לא שכיח דהרי בכל העולם כולו ישנו גם אנשים אינם מהוגנים וא"ש, וכיון שכן יש לומר כ"ז בישראל לא חששה התורה לזה דיאמר נשרפו וכו' כמ"ש ולהכי מעות קונות, אבל בנכרי באמת גם התורה חששה שיאמר נשרפו חיטיך לפיכך באמת בנכרי משיכה קונה כן יש לומר מלתא בטעמא דר' יוחנן ועיי' ח"ס ח"ו בחי' ע"ז לפ"ז יש לומר כ"ז אם ישראל הלוקח ונכרי המוכר שפיר יש לחוש שיאמר הנכרי לישראל נשרפו וכו' אבל אם ישראל המוכר ונכרי הלוקח באמת יש לומר דאף לר"י מעות קונות דהא הישראל לא יאמר נשרפו חיטיך וכו' ואם גם יאמר לנכרי מה בכך ועיי' ולפ"ז מיושבים כל הקושיו' דהתם בקדושין מיירא הש"ס בנכרי הקונה וא"כ שפיר אמר הש"ס אשכחן גבי נכרי הואיל וכל קנינו דייקא כלומר מה שהוא קונה מישראל הוא בכסף, אבל מה שמוכר לישראל באמת משיכה קונה כמו שסבר ר"י ושפיר אתי' כר"י, ובע"ז נמי דמשני הש"ס בזונה נכרי' עסקינן, התם נמי מיירא שהזונה הוא הלוקח וישראל המוכר ובכה"ג באמת גם לר"י מעות קונות ועיי' במהרש"ל שכ"פ דזונה היא הלוקח וישראל המוכר וגם ר"ח נמי לא סותר עצמו דשפיר סובר כר"י ואפ"ה מתרץ שפיר בזונה נכרית עסקינן כמ"ש ועיי'.

והנה אמימר דסבר בע"ז משיכה בנכרי קונה ומייתא ראיי' מן פרדשני סבר דלא פלוג דכיון דאמיה התורה דבישראל מנכרי משיכה קונה ה"ה אף נכרי מישראל נמי קונה, ומיושב לפ"ז נמי קושי' תוספו' בע"ז דהקשו על אמימר דמיית' ראיי' מן פרדשני דבנכרי משיכה קונה למה לא מייתא ראיי' מן הקרא דהא איהו סובר כר"י דישראל בכסף ולעכו"ם במשיכה וא"כ יאמר תדע דאמר קרא או קנה מיד עמיתך מיד עמיתך בכסף הא מנכרי במשיכה ולפמ"ש ניחא דאמימר סבר דאף נכרי מישראל נמי משיכה קונה ואם הי' מייתא ראיי' מן הקרא הי' אפשר לומר דסבר דוקא בנכרי המוכר לישראל משיכה קונה דהרי בהכי איירא הקרא או קנה מיד עמיתך מיד עמיתך בכסף הא אם תקנה מנכרי משיכה קונה, אבל בנכרי הקונה מישראל לא הוי ידענא דמשיכא קו' לפיכך מייתא ראי' מן פרדשנא דנכרי מנכרי משיכה קונה ה"ה נמי נכרי מישראל כמובן. וע"ז אמר רב אשי דמשיכה בנכרי אינה קונה ר"ל דנכרי הקונה מישראל משיכה אינו קונה אבל ישראל מנכרי באמת גם הוא סבר דקונה במשיכה, אלא דאמימר סבר דלא פליג וע"ז אמר ר"א דנכרי מישראל מעות קונות דלא אכפית ליה פסידא דנכרי, ועל זה מייתא שפיר ראיי' מן הא דאמר רבא כי ביילתי חמרא מנכרי דהתם מיירא בנכרי הקונה מישראל שפיר מעות קונות אבל ישראל מנכרי באמת משיכה קנה כמו לר"י וא"ש נמי דבלן דצריך משיכה דהתם איירא בישראל מנכרי ושפיר קתני לא מעל עד דמשך ומיושב שפיר כל הקושיות.

ויש ליישב בזה קושי' תוספו' בבכורות ובע"ז דבש"ס בכורות מקשה הש"ס על ר"ל דסבר משיכה בנכרי אינה קונה מן ברייתא דגרוטאות דלוקח מן העכו"ם דקתני סיפא אם משכתן מעות משך לא יחזיר ואי משיכה בנכרי אינה קונה למה לי משך, ובע"ז מקשה ש"ס מן אותו ברייתא עצמו על אמימר דאמר משיכה בנכרי קונה מן רישא דקתני אם עד שלא נתן מעות משך יחזיר, ואי משיכה בנכרי קונה למה יחזור הא משך והקשה בתוספות דבע"ז מקשה הש"ס על אמימר מרישא ובבכורו' על ר"ל מסיפא ומ"כ הברייתא סותרת את עצמה, ותירצו דמקשן סבר דבעכו"ם צריך תרתי משיכה ומעות לפיכך קתני שפיר ברישא דיחזור כיון דאין כאן מעות ובסיפא לא יחזיר כיון דאיכא מעות ומשיכה, ותירוצם צריך הסבר למה צריך תרתי ומ"ט איכא, והתוספו' בעצמי' הרגישו בה וכתבו דלא דריש לעמיתך, והנה לפמ"ש דישראל

מעכו"ם

מעכו"ם משיכה קונה משום שיאמר הנכרי נשרפו חיטיך בעלייה והנה לפי שיטת ריב"ן שבתוס' ב"מ ובעירובין דאם נמי משיכה קונה ולא מעות שכיח הוא שיתן הלוקח המעות קודם שמשך א"כ אכתי יש לחוש שיאמר העכו"ם נשרפו חיטיך דהא עפ"י רוב נותן לו ישראל המעות תחילה ויאמר לו נשרפו מעותיך בעלי' ותירץ תוספו' בעירובין דבמעות לא שייך לומר נשרפו דלאו טורח להצילם, אינו מעלה ארוכה בעכו"ם דיאמר גם במעות כן ויש לומר משום זה סבר המקשן דבעכו"ם צריך תרתי מעות ומשיכה ושוב לא יוכל לומר נשרפו דאם היו שניהם ביחד מעות ומשיכה אכתי ברשות נכרי קיימא, משא"כ נר"ל דלדידי' לא נחית התורה כלל להציל מן ההפסד דהרי לדידי' הוא להיפך ישראל במשיכה ונכרי בכסף וכן לאמימר ושפיר הקשה מן גרוטאות, ומיושב קושי' תוספו' והנה לר"י דסבר דישראל מנכרי סגי בחד במשיכה ולא חיים שיאמר נשרפו מעותיו נ"ל או דסבר כתירוץ ראשון של תוספ' בעירובי' דלהכי עקרו קנין דאורייתא לגמרי משום תקס"ש וא"כ לא שכיח שיתן לו המעות תחילה כמ"ש תוספו' או כתירוץ שני של תוספו' דבמעות לא שייך כלל נשרפו דאין להם שמירה אלא בקרקע ועיי'.

ויש ליישב בזה נמי דקדוק עצום מה שיש לדקדק דבבכורות כד מקשה הש"ס על ר"ל משיפא דברייתא של גרוטאות מתרץ שם הכא במ"ע שקיבל עליו לדון בדיני ישראל ובישראל משיכה קונה. ובע"ז כשמקשה על אמימר מרישא לא מתרץ הכי שקבל עליו לדון בדיני ישראל ולדידי' בישראל מעות קונה ול"ע אמנם למ"ש ניחא דטעמא דר"י דבעכו"ם משיכה קונה הוא משום שיאמר נשרפו וכו' והיינו טעמא נמי של אמימר אלא דהוא סבר דלא חילקה התורה בקנין של נכרי ואף עכו"ם מישראל נמי משיכה קונה, והנה נר"ל דסבר להיפך דבישראל משיכה ובעכו"ם כסף ע"כ נ"ל דלא נחתה התורה כלל לזה ורק גזה"כ הוא, לפ"ז מיושב שפיר דקדוקי דהתם בבכורות אזיל הש"ס על ר"ל ולדידי' עיקר קנין היא בנכרי מעות משני שפיר דקיבל עליו לדון בדיני ישראל דמה בכך אם מקבל עליו דיני ישראל, ואדרבה יותר טוב הוא דמקבל עליו דמשיכה דוקא קונה ולא יוכל לומר נשרפו חיטיך אבל בע"ז דאזיל אליבי' דאמימר דעיקר קנין בעכו"ם הוא משיכה כדי שלא יאמר לישראל נשרפו חיטיך, בוודאי לא יוכל לקבל לדון בדיני ישראל דמעות יהי' קונות הא יאמר לו נשרפו חיטיך, ועיי' תוספו' שם שכתבו דאף אם מקבל עליו דיני ישראל היינו שהקנין יהי' כמו גבי ישראל אבל לענין מי שפרע לא מקבל, וכמו כן יש לומר נמי דיאמר נשרפו חיטיך, ושפיר לא מתרץ הש"ס כן וא"ש.

אך לכאורה קשה על מ"ש לעיל דאף ר"א סובר כר"י והא דאמר משיכה בנכרי אינו קונה היינו דוקא נכרי מישראל אבל ישראל מנכרי באמת משיכה קונה א"כ קשה למה מקשה הש"ס מן ברייתא הגרוטאות דוקא על אמימר הא על ר"א נמי קשה דהא בגרוטאות מיירי בנכרי המוכר לישראל וא"כ גם על ר"א קשה למה קתני אם עד שלא נתן מעות משך יחזיר הא בכה"ג משיכה קונה. ונראה לי ליישב דהנה רבא תירץ רישא וסיפא מקח טעות אלא סיפא מיחזי כעכו"ם ביד ישראל כלומר דמיחזי כישראל מוכר ע"ז לנכרי להכי לא יחזיר, רישא לא מחזיר כעכו"ם ביד ישראל להכי יחזיר. והנה לכאורה צריך להבין הא אמימר סבר משיכה בנכרי קונה ולמה ברישא לא מחזי כע"ז ביד ישראל הא כיון שהישראל מחזיר הע"ז והנכרי מושך אלנו מחזי כמזבן ע"ז לנכרי, וצריך לדחוק ברישא כיון שאין כאן מעות אלא משיכה לבד לא מחזי כ"כ כמו בסיפא דאיכא נמי מעות דיותר מחזי כשאיכא ג"כ מעות בהדיוט ועיי' רש"י שכי' כן להדיא. והנה כ"ז לאמימר דאמר משיכה בעכו"ם קונה ולא חילק בין עכו"ם מישראל ובין ישראל מעכו"ם צריך לדחוק בתירוצו של רבא כמ"ש, אבל לר"א עולה תירץ של רבא שפיר בלי שום דוחק דלר"א אם עכו"ם קונה מישראל מעות קונות ולא משיכה כמ"ש ושפיר לא מיחזי ברישא כע"ז ביד ישראל דהא השתא הוא להיפך דעכו"ם קונה מישראל דהרי ישראל מחזיר לעכו"ם, ובעכו"ם מישראל מעות קונות ולא משיכה ולא מיחזי כע"ז ביד ישראל, משא"כ בסיפא דאיכא נמי מעות מחזי כמאן דמזבן ע"ז לנכרי דהא עכו"ם מישראל מעות קונות, ומיושב שפיר קושיתי דלהכי לא הקשה על ר"א משום דלר"א אסיק המקשן אדעתי' תירוצו של רבא, ולא הקשה רק על אמימר דלדידי' לא אסיק אדעתי' תירוצו של רבא דדוחק כמ"ש וא"ש עיי'.

בסוגי' דשיירות מצויית גיטין דף כ"ז.

עיי' תוספות שהקשו על רבה דסבר דבחדא לריעותא נמי יחזור א"כ בהוחזק ולא ש"מ היכא מהדרינן מנ"ל דשל זה הוא ותירצו דמיירא בראינו שנפל ממנו ולא חיישינן שמא גם אחר אבד עיי' והקשה המהרש"א למה לא תירץ תו' כמו שכתבו לקמן דלא חיישינן שישקר במזיד וכתב דתוספו' עדיין לא אסיק אדעתי' הך תירץ ועיי' במהרש"ל שם ג"כ כמו המהרש"א והנה תירוצם דוחק לומר דעדיין לא אסיק תוספו' הך סברא, ונ"ל ליישב קושי' מהרש"א דלכך לא הי' התוספו' יכול לתרץ כן דהנה לכאורה קשה על סברת תוספ' לקמן דלא חיישינן שישקר במזיד דלא חשו לקלקלה תינח לענין איסור א"א לא חשד לקלקלה ובוודאי אבד הגט, אבל למה לא חיישינן שישקר בשביל ממון דגט הנ"ל הוא מוקדם עשר שנים ולהכי אומר שהוא גיטו כדי לעשות קנוני' ולהטריף שלא כדין מלקוחות ובאמת יגרשה בגט אחר בלינעה וא"כ אכתי קשה היאך מהדרינן בהוחזק ולא ש"מ, אבל יש לומר דהנה הש"מ בב"מ וגם המהרש"ל שם כתבו דלמ"ד יש לבעל פירות עד שעת כתיבה לא שייך זה דהא בלא"ה יאמרו אייתא ראיי' אימת מטא גיטך לידך דשמא כי בניסן ולא נתן עד תשרי, וא"כ לא שייך כלל

הך

אך חששא משום מוקדם זמן מרובה ושפיר כ׳ תוספות דלא חיישינן שמא ישקר במזיד דלא חשיד לקלקלה, ואין לומר משום ממון, זה אינו דהרי בלא״ה צריך להביא ראיי׳ אימת מטא גיטא לידא דשמא פ׳ בניסן וכו׳, והנה כ״ז אם אמרינן יש לבעל פירות ע״ש כתיבה, אבל אי אמרינן יש לבעל פירות ע״ש חתימה לא שייך לומר זה דהרי לא צריכה להביא ראיי׳ אימת מטא לידה דהרי מדין טרפה וא״כ אכתי יש לחוש דישקר משום שזה הגט הכשלא הוא מוקדם זמן מרובה כדי לטרוף מן הלקוחות שלא כדין.

ומיושב שפיר קושי׳ מהרש״א דהנה התוספות כתב דרי׳ זירא סבר יש לבעל פירות עש״ח, דא״כ מאי מקשה מברייתא דילמא לעולם איירא לאלתר ואין לומר פשיטא, הא י״ל דקמ״ל דלא חיישינן משום פירא שתטרוף שלא כדין אלא ע״כ דסבר יש לבעל פירות עש״ח. והנה קשה לפ״ז למה צריך הש״ס לומר דלהכי לא מקשה רבה מברייתי׳ משום דאליבא לאקשוי׳ מנתכי׳ הא יש לומר דהוא סבר יש לבעל פירות עש״כ וא״כ לא יוכל להקשות מברייתי׳ די״ל דאייר׳ באלאתר וקמ״ל דל״ח משום פירא, משא״כ ממתני׳ הקשה שפיר דבמתני׳ לא שייך פירא כמו שכ׳ תוספו׳ דבמתני׳ אסקו אדעתייהו לומר אייתא ראיי׳. וע״כ צ״ל דש״ס ידע דרבה סבר עש״ח ולא שייך בברייתא משום פירות והולרך לומר משום דאלומי לי׳ לאקשוי׳. וכיון שכן דרבה סבר יש לבעל פירות עש״ח מיושב שפיר קושי׳ מהרש״א דלא יכול התוס׳ לתרץ דלהכי מהדרינן בהוחזקו ולא ש״מ משום דלא חיישינן שישקר במזיד דלא חשיד לקלקלה, דהרי אכתי יש לחוש שישקר משום ממון דהגט הכשלא הוא מוקדם וכמ״ש ואין לומר דלקוחות יאמרו אייתא ראיי׳ מהיכא תיתי זאת כמ״ש והולרכו לתרץ דידעינן דמזה כפל וא״ש.

ועיי׳ רשב״א שהקשה מנ״ל לישנא בתרא דר״ש דפליג על רבה וסבר דבחדא לריעותא נמי לא יחזיר הא באותה לשון דאמר רבה אמר נמי ר״ז ומנ״ל דפליג, ועפמ״ש יש לומר דבהא פליגי תרי לישנא אי יש לבעל פירו׳ עש״כ או לא דל״ב סבר יש לו עש״ח וא״כ ע״כ ר״ז לא יוכל לסבור דבהוחזק לבד מהדרינן דא״כ קשה קושי׳ תוספו׳ מנ״ל דשל זה הוא, וא״ל דראינן דמוכה כפל הא בברייתא לא שייך זאת דהרי הוא מודה שגרשה כבר וע״כ צ״ל בראינו בידה וא״כ אפילו אין הבעל מודה נמי ועיי׳ מהרש״א שכתב כן, ולריך לומר דלא חיישינן שישקר במזיד, וקשה למה חיישינן שישקר בשביל ממון דגט הכשלא הוא מוקדם עשר שנים ולהכי אומר שהוא שלו וע״כ צ״ל דבלא״ה צריך להביא ראיי׳ משום שמא כי ליתן בניסן ולא נתן עד תשרי. אך כ״ז אי אמרינן יש לבעל פירות עש״כ אבל ל״ב דסבר עש״ח א״א לומר הכי וע״כ מוכרח הי׳ לומר דר״ז סבר דבהוחזק לבד נמי לא מהדרינן, אבל ל״ק סבר דיש לבעל פירות עש״כ, ושפיר יוכל כמ״ש לפיכך שברו דבהוחזק לבד מהדרינן ועיי׳.

ובענין הנ״ל כ״ל ליישב מה שמקשים על רש״י דפירש הכא בגיטין דר״ז לא הקשה ממתני׳ דב״מ דדלמא איירא לאלתר ואין לומר פשיטא, כיון דלאו בפירוש קתני אלא מכלל דיוק לא שייך לומר פשיטא משא״כ בברייתא הקשה שפיר דע״כ איירא בזמן מרובה דאי לאלתר פשיטא, ובב״מ כ׳ רש״י דר״ז הוכיח מברייתא דאיירא לז״מ דאי לאלתר הו״ל לברייתא לחלק ולומר בד״א לאלתר אבל לז״מ לא יחזיר, משא״כ במתני׳ כיון דלא הוי אלא מכח דיוק לא שייך לומר דהו״ל לחלק, והקשו כל המפרשים למה לא פירש״י או בגיטין כבב״מ או בב״מ כמו בגיטין ול״ע.

והנה עוד מצאתי שינויים דהכא בגיטין פירש״י בתירץ דר׳ ירמי׳ מעולם לא חתמנו אלא גט אחד, דגרסינן לשון הזה והתוספו׳ לא גרסו כן ובב״מ פירש״י סתם דאמרו עדים מעולם לא חתמנו אלא על גט אחד ולא כ׳ רש״י דגרסינן לשון הזה, ועוד יש שינוי דהכא פירש״י על ברייתא בזמן שבעל מודה היינו שאומר ליתנו לה דלא כתוספו׳ ובב״מ לא פירש״י כלום על ברייתא. ונראה לי לתרץ עפמ״ש חדא מגו אידך, ורש״י מפרש שפיר לפי שני הגרסות דהכא מפרש רש״י שפיר לפי הגרסא לשון הזה, והוא דהנה הכא פירש״י דר״י דייק מברייתא דמיירא לזמן מרובה דאי לאלהר פשיטא וא״כ קשה קושי׳ תוס׳ דילמא לעולם לאלתר וקמ״ל דל״ח משום פירא וע״כ צ״ל כמ״ש תוספו׳ דר״ז סבר יש לבעל פירות עש״ח ולא שייך פירות ופי כן קשה למה לל״ק בהוחזק יחזיר הא לא ידעינן ממי כפל, ולריך לומר דלא חיישינן שישקר במזיד, וע״ז קשה ליחוש שישקר בשביל ממון ולפמ״ש רש״י ע״כ צ״ל דר״ז סבר יש לבעל פירות עש״ח ולא שייך תירוץ ש״מ ומרש״ל שהבאנו. אבל לפי מה שגורס רש״י דאמרו לשון זה א״כ לא אמרינן סברה זאת דלא חיישינן שישקר דהרי העדים צריכים לומר לשון הזה, וא״כ לא מוכרח הוא דר״ז סבר עש״כ כמובן ושפיר פירש״י דר״ז הוכיח מברייתא דאיירא לז״מ דאי לאלתר פשיטא, וכיון שכן דלגרסא זו לא אמרינן סברה זו דלא ישקר במזיד וא״כ קשה קושי׳ תוספו׳ בהוחזקו למה מהדרינן מנא ידעינן דמזה כפל והולרך רש״י לפרש דברייתא בזמן שהבעל מודה היינו שאומר לתנה לה וא״כ שפיר יש לומר כמ״ש תוספו׳ לעיל לרבה דידעינן דכפל מיד הבעל, ומיושב שפיר רש״י הכא בגיטין דהא בהא תלי׳.

והנה כ״ז לל״ק דסבר דבהוחזק לבד מהדרינן וא״כ קשה קושי׳ תוספו׳ מנא ידעינן דמזה כפל ואין לומר דלא חיישינן שישקר ז״א אם גרסינן לשון הזה כמובן וא״כ הולרך רש״י לפרש בברייתא בזמן שהבעל מודה שאמר ליתנו לה, אבל לל״ב דסבר דבהוחזק לבד נמי לא מהדרינן באמת לא צריך לפרש דברייתא בזמן שבעל מודה ליתנו לה כמובן אלא יש לפרש כמו שכ׳ תוספו׳ שאומר שנתן לה כבר, ומיושב בזה קושי׳ חידושי ר״ן בגיטין שהקשה על רש״י דפירש בברייתא בזמן שהבעל מודה היינו שאומר

שאומר ליתנו לה עכשיו א״כ היכא מקשה המקשן בב״מ וליחוש שמא כ׳ ליתן בניסן ולא נתן עד תשרי מאי לשון וליחוש הרי בודאי הוא כן דכ׳ בניסן ולא נתן עד עכשיו דהרי הוא אומר ליתן לה׳ בשלמא לפירוש התוספו׳ שאומר שגרשה כבר אלא שב״ד אינם מאמינים לו וצריך לגרש שנית באותו גט שפיר הקשו וליחוש דלקוחות יסברו דב״ד מאמינים שגרשה כבר כמ״ש תוספו׳ אבל לרש״י קשה מאי לשון וליחוש, אבל לפמ״ש ניחא דרש״י לא פירש כן אלא לל״ק דוקא דמוכרח הי׳ לפרש כן כמ״ש אבל לל״ב באמת לא צריך לפרש כן, אלא כמ״ש תוספו׳ שאומר שגרשה כבר, וא״כ יש לומר דמקשן בב״מ סבר כל״ב דר״ז ולא צריך לומר בזמן שהבעל מודה היינו שאומר ליתנו לה, אלא שאומר שגרשה כבר ושפיר מקשה וליחוש ועיי׳.

ולפ״ז מיושב נמי קושי׳ תוס׳ שהקשו למה לא הקשה המקשן בב״מ וליחוש על מתני׳ דב״מ ולמה פריך דוקא אברייתא ותירצו דבמתני׳ שאומר לתנו לה עכשיו שפיר אסקו לקוחות אדעתייהו לומר אייתא ראיי׳ ומשא״כ בברייתא שאומר שגרשה כבר הלקוחות יסברו דב״ד מאמינים לו עיי״ש והנה לרש״י ליתא לכל זה שהרי רש״י פירש גם בברייתא שאומר ליתנו לה וא״כ הדרה קושי׳ תוספו׳ לדוכתי׳ ועיי׳ במהר״ם ש״ף אבל לפמ״ש ניחא כיון דמקשן סבר כל״ב דר״ז ולל״ב באמת יש לומר בברייתא שאומר שגרשה כבר ויש לומר שפיר כמ״ש תוספו׳ כמובן ועיין.

ועפ״ז יש מכאן ראיי׳ לשיטת הפוסקים דפסקו כל״ב דר״ז, ועיי׳ ר״ן שכ׳ דלהכי פסקו כל״ב דר״ז משום דר״י ור״א נמי הכי ס״ל דאי סברו כל״ק למה כאדו מאוקימתא דר״ז, אלא ע״כ דסברו כל״ב דר״ז לפיכך כאדו דלל״ב דר״ז ע״כ איירא הברייתא בלא ש״מ ולא הוחזקו וא״כ קשה להו פשיטא מאי קמ״ל לפיכך אמרו אוקימתי׳ אחרת עיי״ש באורך, ואני נקיטנא מקלא מדבריו דפסקינן כל״ב דר״ז משום דר״י הכי ס״ל, דהנה רש״י פירש דר׳ ירמי׳ בעי לתרץ מתני׳ וברייתא, ולכאורי׳ קשה מנ״ל לרש״י זאת דלמא לא בעי ליישב רק הברייתא וממתני׳ דב״מ לא קשי׳ ליה כמו לר״ז דלא דייק וכמנלך או דלא משמע ליה דומי׳ ושארי תירוצים, אלא שיש לומר שרש״י הוכיח דגם מתני׳ בעי ליישב דלכאורה קשה קושי׳ תוספו׳ מאי מקשה הש״ס אי הכי מאי למימרא דילמא קמ״ל דלא חיישינן משום פירות, אך אי אמרינן דגם מתני׳ בא לתרץ א״א לומר כן דבמתני׳ לא שייך משום פירות כמ״ש תוספו׳ דלקוחו׳ אסקו אדעתייהו, לפ״ז שפיר הוכיח רש״י דר״י ע״כ גם מתני׳ בא לתרץ דא״כ קשה מאי מקשה הש״ס מאי למימרא כמובן, ועיין פ״י ומהר״ס ש״ף ועיי׳. אמנם כן לכאורה רש״י לשיטתו זה ליתא דהרי רש״י פירש גם בברייתא שאומר ליתן לה וא״א לומר סברת תוספו׳ הנ״ל כמ״ש וא״כ הדרה קושי׳ לדוכתי׳ מנ״ל לרש״י דגם מתני׳ בא לתרץ, אך לפמ״ש דרש״י הוכרח לפרש בברייתא בזמן שהבעל מודה היינו שאומר ליתן לה הוא רק לל״ק, אבל לל״ב באמת יש לפרש כמ״ש תוספו׳ שאומר שגרשה כבר, וא״כ לל״ב שפיר יש לומר סברת תוספו׳ הנ״ל ושפיר הוכיח רש״י דר״י גם מתני׳ בא לתרץ, ויש שפיר ראיי׳ לשיטת הפוסקים דפסקינן כל״ב דר״ז דר״י ע״כ הכי סבר׳ דקשה קושי׳ תוספו׳ למה לא אמר דקמ״ל משום פירא וע״כ צריך לומר דגם על מתני׳ פריך ובמתני׳ לא שייך פירות דלקוחית אסקי אדעתייהו, והא תינח אי סבר כל״ב דר״ז א״פ מודה דברייתא היינו שגרשה כבר, אבל אי סבר כל״ק וע״כ צריך לומר דמודה היינו שאומר ליתנו לה עכשיו א״כ א״א לומר סברת תוספו׳ דלקוחות אסקי אדעתייהו דהרי גם בברייתא אמר ליתן לה ואפ״ה מקשי בב״מ וליחוש דילמא כ׳ בניסן וכו׳ וא״כ הדרה קושי׳ לדוכתי׳ למה לא אמר משום פירא אלא ע״כ סבר כל״ב וכיון דר״י סבר כל״ב פסקינן שפיר כל״ב דר״ז ועיי׳.

והנה כל זה לרש״י דהכא, אבל רש״י בב״מ לא גרס שאמרו לאיש הזה וא״כ צריך לומר דמאמינים לו דלא ישקר במזיד, וצריך לומר הא דמהדרינן לל״ק דר״ז בהוחזק הוא משום דלא חיישינן שישקר במזיד וא״כ קשה למה לא חיישינן שישקר בשביל ממון דגט המגלא הוא מוקדם, וצריך לומר דסבר יש לבעל פירות עש״כ וא״כ הדרה קושי׳ תוספו׳ לדוכתי׳ מאי מקשה מברייתא דלמא לעולם לאלתר וקמ״ל דלא חיישינן משום פירא והוא ע״כ סבר דיש לו עש״כ, ועל כן הוצרך רש״י לפרש דר״ז מקשה מברייתא דאיירא לז״מ דאי לאלתר הו״ל לחלק ולומר בד״א לאלתר אבל לז״מ לא יחזיר, וא״כ לא קשה קושי׳ תוספו׳ כמובן, ומיושב נמי שפיר מה שלא פירש״י בזמן שהבעל מודה שאומר ליתנה לה דלפמ״ש ניחא דהרי לא צריך רש״י לזה, דבגיטין הוכרח רש״י לפרש כן דא״כ קשה למה לל״ק מהדרינן בהוחזק לבד ושם לא אזיל לסברת זו שלא ישקר במזיד דהרי אזיל לגרסת לאיש הזה, והוצרך רש״י לפרש שאומר ליתן לה וא״כ מיירא בידעינן דמזה כפל, אבל בב״מ אזיל רש״י לגרסא דלא גרסו לאיש הזה וא״כ ל״ל דלא חיישינן שישקר במזיד באמת לא הוצרך רש״י לפרש מודה שאומר ליתנה לה אלא שי״ל נמי כמ״ש תוספו׳ שאומר שגרשה כבר ועיי׳.

עיי׳ רש״י בב״מ שפירש לאלתר היינו כדי שתעבור שיירה ותשרה, וזה קשה הרי קאמר הש״ס הכא דהלכה כמ״ד שלא עבר או שלא שהה, אבל כדי שתעבור שיירה זה בודאי לאו הלכה היא ומה הכריח רש״י לפרש שלא כהלכתא ולע״ג.

והנה המהר״ס ש״ף הקשה על רש״י דפירש בברייתא בזמן שהבעל מודה שאומר ליתנו לה עכשיו א״כ תקשי אכתי קושי׳ תוספו׳ על המקשן בב״מ דפירך על הברייתא וליחוש שמא כ׳ ליתן בניסן וכו׳ ולא פריך על מתני׳ ב״מ דדייק הא אמר תנו נותנין, וניחוש שמא כ׳ ליתן בניסן וכו׳ ותירץ תוספו׳ דלקוחות אסקו אדעתייהו במתני׳ לא א״ש לרש״י דפירש גם בברייתא שאומר ליתנו לה, וכבר כתבנו לעיל

מזה

מזה, ונראה ליישב כי הנה העולם מקשין מה הקשה התוספו' על מקשן דהי' לו להקשות גם על מתני' דב"מ דלמא סבר כר"ז ור"ז לא דייק תנו נותנין, ולהכי לא הקשה אמתני' ונראה דלא קשה מידי דהרי כבר פירש המהרש"א דכוונת תוספו' דר"ז ס"ל כקושיתם דאי לא הוי חיישינן לנמלך אלא היינו אומרין שגרשה כבר היו מחזירין לה כיון שאין צריך אלא לראיי' ושפיר הקשה התוספו' למה לא פריך המקשן על מתני' למה מחזירין וליחוש דילמא כ' ליתן בניסן וכו' ועיי' פ"י ומהר"ם ש"ף.

וכיון שכן יש לומר כ"ז לתוספו' שכ' דר"ז לא דייק הא אמר תנו נותנין רק סבר אי לא הוי חיישינן לנמלך הי' מחזירן לה לראיי' ושפיר הקשו על המקשן דב"מ דהי' לו להקשות גם על מתני', אבל רש"י כ' דר"ז נמי דייק ונמלך תנו נותנין אלא דוקא לאלתר ולא קשה פשיטא משום דלאו בפירוש איתמר דנותנין לאלתר אלא מכח דיוק א"כ כיון דלר"ז מתני' דב"מ איירא לאלתר וכתבו תוספו' דלאלתר לא שייך פירות דדילמא ביום שנכתב איירא, א"כ שוב יש לומר דהמקשן בב"מ סבר כר"ז כקושי' העולם לאמת ושפיר לא הקשה על מתני' דב"מ ומיושב קושי' מהר"ם ש"ף, ואפשר יש ליישב קצת רש"י דכ' לאלתר כדי שתעבור שייר' משום דלאידך מ"ד הוי באמת כמה ימים אחר זמנים טובא, ועיי' תוספו' שנדחק בזה.

ועפ"ז מיושב נמי מה שהרגיש בו המהרש"א בשיטת תוספו' דהלא כתבו דר"ז לא דייק כלל תנו נותנין אלא סבר כקושיתם דאם לא חיישינן אלא היינו אומרים שכבר גרשה היו מחזירין לה כיון שאינה צריכה אלא לראיי' ובב"מ כ' תוספו' דר"ז דייק תנו נותנין אלא לאלתר דוקא כמ"ש רש"י כאן, ואני מצאתי עוד שינוי בתוס' דהלא כ' דלאלתר לא שייך פירות ובב"מ כתבו דר"ז סבר יש לבעל פירות עש"ח משמע דלאלתר שייך נמי פירות, ולמ"ש הא בהא תלי' דתוספו' ב"מ הקשו נמי אותו קושי' על המקשן למה לא הקשה ממתני' ולכאורה קשה קושי' העולם דילמא סבר כר"ז דמתני' לאלתר ולאלתר לא שייך פירות, אלא לפמ"ש תוספו' בב"מ דבאלתר נמי שייך פירות אלא ר"ז סבר עש"ח לא קשה קושי' העולם ושפיר יוכל תוספו' לתרץ דר"ז מדייק תנו נותנין אלא לאלתר, אבל בגיטין כ' תוספו' דלאלתר לא שייך פירות וא"כ קשה קושי' העולם והוצרך תוס' לפרש דר"ז לא דייק כלל תנו נותנין אלא דמחזירין לה לראיי' וא"כ גם לר"ז קשה אמאי לא פריך המקשן על מתני' ועיי'.

הנה כבר הבאתי לעיל דשיט' רוב ראשונים הרי"ף ורמב"ם וטור פסקו כל"ב דר"ז דבחדא לריעותא נמי אין מחזירין וכ' הר"ן מדכאדו ר"י ור"א מתירוצו דר"ז ואמרו תירץ אחר ע"כ דס"ל כל"ב דר"ז דבחדא לריעותא נמי חיישינן וא"כ ברייתא ע"כ איירא בלא הוחזק ולא ש"מ וא"כ קשה פשיטא ולהכי תרלו תירולם וכיון דר"י ור"א הכי ס"ל אנן נמי נקטינן כוותיה וכל"ב דר"ז עיי"ש.

ול"נ להביא ראיי' דפסקינן כל"ב דר"ז דשתמא ש"ס גיטין וב"מ סבר כל"ב דר"ז, ותחילה נקדים ליישב ש"ס ב"מ דף כ' דהקשה רב עמרם לרבה היכא פשוט מר איסורא מממונא אמר לי' תרדא שט"ח ומיאונין תנן והקשו בתוספו' מה פריך ר"ע הא ממון חמור מאיסור דאין הולכין בממון אחר הרוב ותירלו דהכא בא"א נמי חומרא הוא משום חומר א"א ומחמירין כמו במים שאל"ס דאין הולכין בתר רוב, והנה על תירולם של תוספו' נמי קשה וכבר הקשה כן אאמ"ו הגאון זצ"ל דאכתי קשה מה פריך ר"ע היכא פשוט מר הא איסור אין חמיר ממון וכמו דהחמירו באיסור כן בממון נמי אין הולכין אחר הרוב. ועוד הקשה הפ"י דלפי מה שתירץ תוספו' דחומרא הוא שהחמירו בא"א א"כ אכתי קשה מה תירץ רבה תרדא שט"ח ומיאונין תנן הא בשט"ח ומיאונין ליכא חומר א"א, ועוד הקשה כיון דראיי' של רבה הי' משט"ח ומיאונין ולא ממעשה ב"ד למה לא אמר באמת ופשט משט"ח ומיאונין ולמה הביא מכל מעשה ב"ד עיי"ש.

ולייש' נראה לי ותחלה כיישב קושי' תוספו' מה פריך ר"ע היכא פשוט מר אסורא מממונא הא ממון חמור דאין הולכין בממון אה"ר, דהנה תוספו' דהכא הקשו מה פריך רבה הא אמר תנו נותנין דילמא לעולם תנו נמי אין נותנים משום דחיישינן דאין זה גט שלו, אלא דהכא פירושו דאי לא הוי חיישינן לנמלך והיינו אומרים שגרשה כבר היו מחזירים לה הגט אף שאינה שלה כיון שאינה צריכה אלא לראיי' בעלמא ותירלו דרבה דייק דקתני ונמלך ולא קתני שאני אומר כתובים היו ולא נותנה משמע דהכי פירש שנמלך שלא לגרשה עוד הא אמר תנו נותנין ולא חיישינן שמא אינה זה, ורבה דייק דלזמן מרובה דאי לאלתר פשיטא ור"ז לא דייק ונמלך אלא אורחא דמלתא נקט וא"כ יש לומר תנו נמי אין נותנין כקושית' עיי' מהרש"א שפירש כן, והנה לכאורה צריך להבין בדברי תוספו' דכתבו דרבה דייק לזמן מרובה דאי לאלתר פשיטא הא י"ל דאיירא לאלתר ולא קשה פשיטא די"ל משום פירות דלא חיישינן שמא כ' ליתן בניסן וכו' כמו שהקשו על ר"ז מה דייק מברייתא לזמן מרובה דלמא לאלתר ומשום פירות, ואף שכ' תוספות דבמתני' לא שייך פירות דלקוחות אסקי אדעתייהו, זה כ' רק למקשן דמב"מ דפריך וליחוש אברייתא ולא אמתני' אבל אנו באין ליישב קושי' תוספו' ב"מ על ר"ע ולדידי' אין אנו מוכרחין לסברת תוספו' הנ"ל וא"כ קשה כהנ"ל וצריך לומר כמ"ש תוס' על ר"ז דסבר יש לבעל פירות עש"ח וא"כ לא שייך חשש פירות דבדין טורפה מלקוחות משעת חתימה. אך לכאורה קשה דאם רבה סבר יש לבעל פירות עש"ח, א"כ קשה דמה צריך רבה לדייק ממתני' תנו נותנין ולהקשות ולמה לא הקשה אף בלא דיוק הנ"ל אלא אף אי אמרינן תנו אין נותנין והפירוש הוא דאי לא הוי חיישינן לנמלך והיינו אומרים שגרשה כבר הייכו מחזירין לה הגט כיון שאינה צריכה אלא לראיי'

לראיי' בעלמא דקושי' תוספו' נמי קשה למה מחזירין לה ולא חיישינן שאינה שלה והוא גט אחר ומוקדם עשר שנים ותטרוף מלקוחות שלא כדין מיום שנכתב בגט, ועיי' פ"י ומהר"ם שי"ף דהקשו כן, אלא דבפשוט לא קשה קושי' זו דכבר הבאנו לעיל דברי הש"מ בב"מ ומהרש"ל כיון דאמרינן יש לבעל פירות עש"כ וא"כ בלא"ה צריכה להביא ראיי' אימת מטא גיטה לידה מצד חשש שמא כ' ליתן בניסן וכו' א"כ גם חשש זה שמא גט זה הוא מוקדם עשר שנים לא שייך כיון שצריכה להביא ראיי' אימת נתגרשה, אבל מאחר דהוכחנו דרבה סבר עש"ח א"כ מצד חשש שמא כ' ליתן בניסן וכו' אינה צריכה להביא ראיי' דבדין טרפה משעת כתיבה, א"כ אכתי איכא חשש שמא גט זה מוקדם עשר שנים ולמה לא הקשה רבה בפשוט אף בלא דיוק תנו נותנין, וע"כ צריך לומר כמ"ש הפ"י על קושי' זו דלענין ממון לא חיישינן לשני יב"ש דממון קיל, והוצרך רבה לדייק תנו נותנין ולזמן מרובה דאי לאלתר פשיטא ולא שייך פירות דסבר עש"ח, וממילא דלא קשה קושי' תוספו' מה פריך ר"ע על רבה היכא פשט מר, הא ממון חמור מאיסור, ולפמ"ש ע"כ סבר רבה ממון קיל מדדייק ונמלך ולא הקשה בפשוט בלי דיוק ועיי'.

ועל זה תירץ רבה תרדא שט"ח ומיאונין תנן כלומר דלעולם ממון חמור מאיסור ושפיר הוכחתי ממעשה ב"ד, ואי תקשה אי ממון חמור מאיסור, ומה צריך אני לדייק ונמלך הא תנו נותנין ואינו מקשה בפשוט בלי דיוק למה מחזירין לה לראיי' ולא חיישינן שאין זה גט שלה ומוקדם עשר שנים, ז"א משום דאני סבר יש לבעל פירות עש"כ וא"כ בלא"ה צריכה להביא ראיי' מצד חשש שמא כתב בניסן וכו' כמ"ש הסיעה מקובלת ומהרש"ל בב"מ, ואי תקשה אי סובר אני עש"כ היכא מוכח דמתני' איירא לזמן מרובה דלמא לאלתר וקמ"ל דלא חיישינן משום פירא, זה אינו דהוכחתי דמתני' דב"מ איירא לז"מ לא הי' משום דאי לאלתר פשיטא רק משום דדומיא שט"ח ומיאונין תנן דאיירא לזמן מרובה כתירץ ב' של תוספו' והיינו דאמר רבה תרדא שט"ח ומיאונין תנן ולעולם ממון חמור ושפיר הוכיח מכל מעשה ב"ד, וממילא דלא קשה קושי' אאמ"ו הגאון זצ"ל וקושי' פ"י דלאמת לא יועיל משט"ח ומיאונין אלא מכל מעשה ב"ד ומיושב הכל.

והא דכ' תוספו' דזה המעשה דרבה הי' קודם הרוניא דוקא המעשה הי' קודם אבל קש' ר"ע הי' אחר הרוניא דרבה ושפיר הקשה מכח ההוכחה דהי' לו וא"ש ועיי'.

אלא דלכאורה קשה ע"ז דלפמ"ש דרבה באמת הוכיח דאין חוששין דאין בחדא לריעותא מכל מעשה ב"ד ולא משט"ח ומיאונין והוכיח דינו משום דסבר דממון חמור מאיסור כקושי' תוספו' לאמת, א"כ קשה מה מקשה הש"ס בב"מ על ל"ב דר"ז דבחדא לריעותא נמי לא מחזירין מכל מעשה ב"ד הרי זה יחזיר, הא יש לומר דר"ז סבר דממון קיל מאיסור דהולכין בממון אחר רוב ולא ילפינן איסור מממון כמו שהקשה ר"ע לרבה. ונראה דש"ס הקשה שפיר על ר"ז דמהרש"א הקשה לפמ"ש תוספו' דר"ז לא דייק ונמלך כלל אלא סבר כקושיתם דאי היינו אומרים שגרשה כבר מחזירין לה כיון שאינה צריכה אלא לראיי' בעלמא אף שאינה שלה, א"כ למה אמר הש"ס ר"ז לא הקשה ממתני' אמר לך ר"ז מי קתני לזמן מרובה דלמא לאלתר, הא ר"ז לא דייק כלל ונמלך תנו נותנין ואאמ"ו הגאון זצ"ל תירץ דע"כ מוכח דר"ז מוקי לאלתר אף אי סבר כקושיתם משום דקשה קושי' פ"י ומהר"ם שי"ף למה מחזירין לה לראיי' דילמא אינה שלה ומוקדם עשר שנים וע"כ צריך לומר לאלתר, ושפיר קאמר הש"ס דלמא כדקא אמרת לאלתר, וכיון דע"כ ר"ז סבר דממון חמור מאיסור דאל"ה דבממון לא חיישינן אכתי קשה מה קאמר הש"ס דלמא לאלתר הא ר"ז לא דייק כלל ונמלך ואין לומר משום קושי' פ"י ומר"ם שי"ף הא לממון לא חיים לשני יב"ש וע"כ צריך לומר דממון חמור ונמי חיישינן בי' ושפיר הקשה הש"ס מכל מעשה ב"ד ועיי'.

אך אמנם הא גופא קשי' מי הכריח לש"ס לומר דר"ז מוקי מתני' בלאלתר ולמה לא אמר הש"ס באמת דר"ז לא דייק כלל ונמלך כקושי' תוספות וכמו שהקשה המהרש"א ואין לומר דש"ס הוצרך לומר דר"ז מוקי מתני' לאלתר משום קושי' פ"י ומהר"ם שי"ף. הא יש לומר דר"ז סבר באמת ממון קיל דהולכין בממון אחר הרוב וא"כ לא חיישינן בממון לשני יב"ש, ומה הכריח הש"ס לומר דר"ז מוקי מתני' לאלתר, וע"כ צריך לומר משום דסתמא דש"ס פסק כל"ב דר"ז ואי ל"ב דר"ז סבר הולכין בממון אחר הרוב אי אפשר לפסוק כוותיה דאנן פסקינן אין הולכין, וכיון דסתמא דש"ס פסק כלישנא בתרא דר"ז פסקינן שפיר כוותיה ויש ראיי' לשיטת רי"ף ורמב"ם דנקטינן כל"ב דר"ז ועיי'.

סוגי' דמריקה ושטיפה זבחים צ"ו.

הרמב"ם נקיט אבעיא דרמב"ח לענין בישול בלא בלוע דוקא בכלי חרס ולא בכלי מתכות, והקשה עליו הלח"מ מנ"ל הא, ונ"ל להביא ראיי' לדינו של הרמב"ם דהנה העולם מקשין למאן דמוקי יקדש גבי חטאת לטע"כ למה צריך קרא דיקדש כלל תיפוק ליה מדהצריך הכתוב מריקה ושטיפה בכ"נ ושבירה בכ"ח ע"כ משום הטעם הבלוע בתוכו וש"מ דטע"כ בקדשים דאורייתא, ונ"ל דלא קשה מידי די"ל דמהכי לא שמעינן דטעכ"ע בקדשים דיש לומר דהתורה אסרה אף בישול בלא בלועה ובה ע"כ לאו משום בלוע שבו, וא"כ ליכא למילף מיני' ושפיר הוצרך יקדש לטע"כ, אלא דקשה ע"ז דהא רבא הוא דסבר בחולין טע"כ לאו דאורייתא ומוקי יקדש לטע"כ בקדשים וא"כ למה הוצרך למפשט ספיקא דרמב"ח אי בישול בלא בלוע נמי אסור ממתני' או מדאמר ר"נ תנור של מקדש של מתכת הי' ולמה לא פשט ספיקתו מן הא דהצריך רחמנא יקדש הא כבר

שמעינן

שמעינן מדהצריך מו"ש בכ"נ ושבירה בכ"ח וע"כ דמהכא ליכא למפשט משום דאף בשול בלא בלוע נמי אסור וממפשט ספיקת רמב"ח. אך אי אמרינן כשיטי' רמב"ם ניחא דדוקא בכלי חרס הוא איבעי' דרמב"ח ולא יכול למפשט מדהצריך יקדש ש"מ דמו"ש ושבירה בכ"ח אתי לבישול בלא בלוע, זה אינו תינח דכ' רחמנא בכ"ח ישבר אבל ממו"ש בכ"נ אכתי מוכח דטע"כ בקדשים דאורייתא דליכא למימר דאתי לבישול בלא בלוע דבכלי נחושת לא הי' מסופק דודאי לא אסור, וא"כ ע"כ לא משום בישול בלא בלועה כתבה התורה ושפיר לא הוכיח מיני' ויש מכאן ראיי' לשיטת הרמב"ם ועיין.

והנה לפי שיטי' שאר הפוסקים דאיבעי' דרמב"ח הוי אף בכלי מתכת קשה באמת למה לא הוכיח רבא דאף בישול בלא בלוע אסור מן הא דהצריך רחמנא יקדש דבקדשים טעכ"ד תיפוק מדהצריך מו"ש ושבירה וצריך לומר דרבא הסיב לרמב"ח אף אי סבר טעכ"ד אף בחולין ומוקי יקדש להמל"א. אמנם כן לכאורה קשה דרבא מסכי לקמן על קושי' ש"ס על ר' יודא מן הברייתי תרומה לא יבשל בו חולין ואם בישל בכ"ט, ואמר רבא לא נצרכה אלא לדאמר מר במים ולא ביין במים ולא במזוג הא אפילו ביין ואפילו במזג וקשה אף אם נניח דרבא קבל לעיל תירץ דש"ס דאין מוכח מתנור של מקדש דאף בשול בלא בלוע אסור, אבל עכ"פ הוא לעצמו דסבר טע"כ לאו דאורייתי' ומוקי יקדש לטע"כ בקדשים וא"כ מוכח מדאיצטרך הכתוב לכתוב מו"ש ושבירה דאף בישול בלא בלוע אסור וא"כ למה לא תירץ על קושי' הש"ס לא נצרכה אלא לבישול בלא בלוע דבתרומה לא צריך הגעלה, והנה הפלתי הקשה אי בישול בלא בלוע אסור למה צריך קרא לבישול במקצת כלי דטעין מו"ש כל הכלי תיפוק ליה דהוי בישול בלא בלוע, והעלה מכח קושי' זו ראיי' מוכרחת להרמב"ם דדוקא בכ"ח הוי אבעי' דרמב"ח אבל בכ"נ מותר וא"כ צריך קרא לבישול במקצת כלי בכ"נ, וכיון שכן דמאן דסבר בישול בלא בלוע אסור הוא דוקא בכ"ח ולא בכ"נ דא"כ למה לי קרא לבישול במקצת כלי ממילא לא יוכל רבא לתרץ כן על ברייתא הנ"ל דע"כ מריקה ושטיפה לא מיירא בבשול בלא בלוע דתינח כ"ח אבל כ"נ אין איסור בבישל בלא בלוע ובאמת צריך לתרץ קושי' העולם באפי אחרינא כאשר נכתוב לקמן ובאמת לא מוכח דאף בישול בלא בלוע אסור ושפיר לא תירץ כן על הברייתא כנ"ל.

ומצאנו בזה טעם לשבח לגרסת הילקוט דמהפך הגרסא תירץ רבא לדאביי' לא נצרכה אלא לדאמר מר במים ולא ביין ולא במזוג ותירץ אביי' לכדרבא לא נצרכה אלא לבישל במקצת כלי וכו'. ועפמ"ש מוכח ע"כ גרסת הילקוט. דלכאורה צריך להבין למה לא ניחא ליה לרבא בתירוצי' דאביי' דאמר לא נצרכה אלא לבשל במקצת כלי וצריך לומר באמת דרבא חולק עליו וסבר כמ"ד דטעמא דטעון מו"ש משום דמפעפע, ובאמת לא צריך קרא לזה, וכיון שכן ממילא דלא קשה קושי' פלתי ואין מוכח כשיטי' רמב"ם, וא"כ יש לומר דאף בישול בלא בלוע אסור אף בכ"נ ושוב קשה למה לא תירץ כן על ברייתא אלא ודאי איפכא דרבא מתרץ תירץ דאביי' ואביי' תירץ דרבא, ולאביי' לא קשה קושי' העולם דהוא מוקי יקדש להמל"א ועיי'.

הרמב"ם פסק דשבירה בכ"ח לא בעי אלא בחטאת דוקא ולא בשאר קדשים בין ק"ק בין קדשים קלים והקשה עליו הראב"ד מנ"ל הא לחלק. ונראה לי להביא ראיי' לשיטי' הרמב"ם דהוכרח דינו מש"ס דילן, דהנה רבי סבר מריקה ושטיפה בצונן דהיינו לבר מהגעלה דהגעלה ידעינן ממק"א ורבנן סברו דמריקה בחמין דהיינו הגעלה ושטיפה בצונן. והנה כבר הבאתי לעיל קושי' עולם דמאן דמוקי יקדש לטע"כ בקדשים למה צריך כלל תיפוק ליה מדהצריך רחמנא מו"ש ושבירה ע"כ משום טעם בלוע שבו ומוכח טעכ"ד בקדשים. אמנם כן לרבי לא קשה כלל קושי' זו דרבי סבר מו"ש בצונן ומהגעלה לא מיירא כלל הקרא דידעינן ממק"א וממילא לא מוכח מכאן טעכ"ד בקדשים דהרי לא מיירא מהגעלה אלא מצונן דקדשים צריכים נקיון יותר לבר מהגעלה, והגעלה באמת ידעינן דצריך מדילפינן מיקדש טעכ"ד בקדשים, אך לרבנן דסברו מריקה בחמין דהיינו הגעלה וע"כ משום טעם בלוע שבו וא"כ מוכח מהכא טעכ"ד וקשה קושי' העולם, אלא ש"ל באמת דבהא פליגו רבנן ורבי דרבי סבר יקדש אתא לטע"כ וא"כ מוכרח הי' לומר מו"ש בצונן דאי לא"ה קשה קושי' העולם אבל רבנן סברו יקדש אתא להמל"א ושפיר יוכלו לאמר מריקה בחמין ושטיפה בצונן.

אלא דלכאורה קשה גם לרבי קושי' דהרי כתיב נמי שבירה בכ"ח וזה ע"כ משום טעם בלוע שבו וא"כ אכתי מוכח מיניה דטעכ"ד. אך אי אמרינן כשיטת הרמב"ם דדוקא גבי חטאת צריך שבירה דגזה"כ ניחא דבאמת אף בכ"ח בשאר קדשים סגי במו"ש אלא בחטאת לבד צריך שבירה וכיון שרבי סבר מו"ש בצונן לא קשה קושי' העולם, ושפיר הוכיח הרמב"ם ז"ל דינו מרבי דהכי ס"ל, ואף שהרמב"ם פוסק כרבנן אבל עכ"פ לא מצינן שיחלוקו בזה רבנן על רבי ועיי'.

וביון שכן דרבי הכי ס"ל ומיני' הוכיח הרמב"ם דינו צריך להבין על שיטות הפוסקים דחלקו על הרמב"ם וסברו דאף בשאר קדשים טעון כ"ח שבירה, וכ"ל דהם אזלו לשיטתם וליכא ראיי' מרבי. דהנה הרא"ש בע"ז הקשה למאן דסבר נטלפ"ג מותר איך הצריך התורה מו"ש ושבירה הא הוו נטלפ"ג, ותירץ דגזה"כ הוא דבקדשים אף נטלפ"ג אסור. והנה אי אמרינן תירץ הרא"ש הנ"ל לא קשה כלל קושי' העולם דממו"ש אין למילף דהתם הוי נטלפ"ג וגזה"כ הוא דיהא אסור, אבל באמת יש לומר טע"כ לאו דאורייתא בקדשים, וכיון שכן באמת לא מוכח מרבי דדוקא גבי חטאת צריך שבירה, אך לרמב"ם לשיטתי' זה אינו דהרי הוא סבר מו"ש הוא עקב אכילה כלומר מיד אחר אכילה קודם שתעשה נותר ועיי' ראם יוסף חולין בסוגי'

בסוגי' דכ"ע ברכ"ע שכ' דלשיט' הרמב"ם יש לומר בהא פליגו ר"ע ורבנן דר"ע סבר מו"ש הוא לאחר שנעשה נותר ושפיר יוכל לומר בכל יום ויום נעשה גיעול לחבירו אבל רבנן סברו מו"ש קודם שנעשה נותר וא"כ א"א לומר בכל יום ויום נעשה וכו' דמה בכך הא תיכף לאחר אכילה צריך מו"ש לפיכך אמרו עד זמן אכילה עיי"ש, והנה למ"ד כל יום ויום נעשה וכו' והיינו דצריך מו"ש לאח' שנעשה נותר ואז כבר הוא נטלפ"ג כמ"ש הרא"ש בע"ז וצריך לומר באמת דגזירי' הכתוב הוא דאסור וא"כ לא קשה קושי' העולם ובאמת לא מוכח מרבי כשיטת הרמב"ם ז"ל כמובן. אבל זה אינו דרבי ע"כ סבר כרבנן דר"ע דמו"ש הוא קודם שנעשה נותר, דתוספו' הקשו האיך אמרינן כל יום נעשה גיעול וכו' הא ממעט באכילתן בזמן ותירצו דבכלי נקדש אוקמוהו אדאורייתא דמב"מ בטל ועיי"ש. והנה כ"ז לר"ע יש לומר דסבר מב"מ בטל אבל רבי דסבר בחולין דף ק"ח מב"מ לא בטיל אי אפשר לומר כר"ע מכח קושי' תוספו' ולכ"ל באמת דסבר כרבנן דר"ע. וכיון דרבנן סברו דמו"ש הוא קודם שנעשה נותר ואז לא היה נטלפ"ג ולא צריכין לומר כתירץ הרא"ש דגזה"כ הוא, וא"כ קשה קושי' העולם וע"כ מוכח כסברת הרמב"ם דדוקא גבי חטאת צריך שבירה בכ"ח ולא בשאר קדשים ויש שפיר ראיי' לרמב"ם לשיטתו, אבל הראב"ד ושאר פוסקים וגם התוספות דכתבו דמו"ש הוא לאחר שנעשה נותר ועיי' בתוספו' זבחים שכ' אליבא דרבנן דמו"ש הוא לאחר שנעשה נותר וכתבו דע"כ צריך לומר הכי דא"כ קשה האיך קאמר ר"ע כל יום ויום וכו' הא תיכף צריך מו"ש אלא ודאי מו"ש לאחר שנעשה נותר ולתוספות א"א לומר כמ"ש הרא"ש יוסף דבהא פליגו ר"ע ורבנן, דתוספו' כ' בפירוש דאף רבנן סברו מו"ש לאחר שנעשה נותר, וכיון שכן אף אליבא דרבנן קשה קושי' הרא"ש בע"ז הא הוי נטלפ"ג וצריך לומר דגזה"כ הוא וא"כ לא קשה קושי' העולם ובאמת לא מופח כשיט' הרמב"ם, ושפיר כ' לשיטתם דאף בשאר קדשים צריך שבירה בכ"ח.

ולפ"ז יש לתרץ נמי קושי' הברכת הזבח דהקשה על הרמב"ם דדוקא בחטאת בעי כ"ח שבירה א"כ מאי קאמר הש"ס כיון דאיכא שיירי מנחות דאיכא בישול ובלוע עבדינן של מתכות, וכ' רש"י משום דאית בו שמן הוי נמי בלוע ולשיטת הרמב"ם ע"כ מיירא בחטאת ובמנחת חוטא לא הי' שמן, אבל לפמ"ש ניחא דלרבא לשיטתו שפיר תירץ הש"ס דרבא תירץ בע"ז גבי שפוד ואסכלה כל יום ויום וכו' וא"כ צ"ל דמו"ש לאחר שנעשה נותר, ואז הי' נטלפ"ג וקשה קושי' הרא"ש וצ"ל דגזה"כ הוא וכיון דגזה"כ הוא אף אי סבר כרבי דמו"ש בלמן אפ"ה לא מוכח שיטת הרמב"ם משא"כ הרמב"ם לשיטתו הוכיח שפיר דינו מרבי דהוא ע"כ סבר כרבנן דר"ע דמו"ש קודם שנעשה נותר אבל רבא דע"כ סבר כר"ע דמו"ש לאחר שנעשה נותר דהרי תירץ כל יום ויום וכו' וכיון שסבר נטלפ"ג מותר וצריך לומר גזה"ב הוא אף אי סבר כרבי באמת לא מוכח שיטת הרמב"ם, ושפיר תירץ הש"ס לרבא כיון דאיכא שיירא מנחות דלדידיי' באמת גם בשאר קדשים צריך שבירה בכ"ח ועיין.

חולין דף ל"ג ע"א.

הר"ן והרשב"א הקשו על הברייתא דנקט ומנתין לה עד שתלא נפשה דהרי ע"כ איירא לקדירה דאי לצלי לא בעי מליחה ובברייתא קתני ומולחו יפה יפה, וא"כ למה נקט הברייתא וממתין עד שתלא נפשה הא בודאי בשיעור מליחה ובישול יצא נפשה. ונראה לי לייסב דהנה הת"ש סי' כ"ז מביא שיטת הלבוש דהא דמותר לנכרי לאכול מן המפרפסת בשחט ישראל הוא דוקא לאחר שתלא נפשה דהרי כל טעם דשרי לנכרי הוא משום מי איכא מידי דלישראל שרי ולנכרי אסור וכיון דאסור לאכול לישראל עד שתלא נפשה אסור נמי לנכרי, והנה הת"ש מביא ראיי' לשיטת הלבוש מן ליסנא דברייתא דקתני הרוצה לאכול וכו' וממתין לה וכו' אחד נכרי ואחד ישראל מותרין בו ומשמע דאף נכרי צריך להמתין ולבסוף כ' דאין ראיי' מזה די"ל משום ישראל נקט הברייתי' כן. עיי' ולכ"נ דמכח קושי' רשב"א ור"ן יש ראיי' לשיטת הלבוש מברייתא דע"כ אף הנכרי צריך להמתין דאי לישראל לחוד ולא לנכרי קשה קושי' הר"ן והרשב"א למה נקט וממתין עד שתלא נפשה דבודאי יצא בשיעור מליחה אלא ודאי אף הנכרי צריך להמתין וכיון דנכרי לא בעי מליחה הוצרך הברייתא לנקוט וממתין וכו' משום הנכרי ויש ראיי' לשיטת לבוש ומוילא דלא קשה קושי' ר"ן ורשב"א ועיי'.

ולפ"ז יש לייסב בזה קושי' הרא"ש יוסף שהקשה על הת"ש בבכור שור דכ' לייסב דברי רש"י שכ' דאין מזמנים נכרים על במ"ע משום ריאה, משום דרש"י סבר כהרי שמעי' שהביאו תוספו' חולין דכיון ששחט הבהמה כראוי' הוי כמתה מעש, וא"פ הוצרך רש"י לכתוב משום ריאה דאילו שאר בני מעיים כששחט ב' סימנן לאו כמנחא בדיקולא דמיא דהוי כמתה מעש, אבל ריאה שפיר הוי כמנחא בדיקולא בשחט סי' אחד עיי"ש. והקשה הרא"ש יוסף א"כ מאי קאמר הש"ס תני' דלא כר"א ב"י הרוצה לאכול וכו' הא בברייי' איירא כששחט ב' סימנים ואז הוי כמתה מעש, ולהכי מותר אף לנכרי אבל לעולם לא אמרינן מי איכא מידי ולהכי אסור הריאה לנכרי והניח בקושי' עיי' שם. אמנם לפמ"ש ניחא דשפיר מקשה הש"ס עליו דע"פ הברייתא לא סבר דהוי כמתה ממש אלא דטעם הוא משום דליכא מידי. דאי הוי כמתה ממש א"כ לא צריך הנכרי להמתין עד שתלא נפשה דהרי הוי כמתה ממש, וא"פ שוב קשה קושי' הר"ן והרשב"א למה נקט הברייתי' וממתין וכו' וע"כ הטעם בברייתא משום דליכא מידי ובאמת לנכרי נמי אסור משום דאסור לישראל ושפיר הקשה הש"ס ועיי'.

אלא דלכאורה זה ליתא דהרי אנו באין ליישב שיטת רש"י ולרש"י זה ליתא דדינו של

הלבוש

הלבוש הוא דוקא לשיטת הרמב"ם דפסק דהא דצריך ישראל להמתין עד שתצא נפשה הוא מדאורייתא מקרא דלא תאכלו על הדם וא"כ כיון דאסור לישראל מדאורי' אסור ג"כ לנכרי משום דלא שייך טוב מא"מ, אבל רש"י סבר לקמן דף קכ"א דלאו דלא תאכלו על הדם הוא רק דרבנן דקרא אסמכתא בעלמא הוא א"כ לא שייך דינו דלבוש, וא"כ אכתי קשה קושי' ראש יוסף.

אמנם כן יש לומר דהנה לכאורה לע"ג על רש"י דסתר עצמו דבדף קכ"א כד הביא ש"ס ברייתא זו דהרוצה לאכול וכו' כ' רש"י דלאו דלא תאכלו על הדם דרבנן דקרא אסמכתי' בעלמא, והכא כ' רש"י סתם וממתין לה עד שתצא נפשה משום דאמרינן בסנהדרין דף ס"ג מניין שאסור לאכול מן הבהמה קודם שתצא נפשה ת"ל לא תאכלו על הדם, ומזה הגמרא הקשו כל האחרונים על רש"י דפסק דהוי רק דרבנן הא משמע דדאורייתא הוא כדפסק באמת הרמב"ם ועיי' פלתי ות"ש סי' כ"ז שטרחו ליישב פסקא של רש"י שהיא נגד ש"ס ערוך בסנהדרין. ועכ"פ מצאנו סתירה לרש"י ולע"ג ולא ראיתי מי שהרגיש בזה כעת. אך יש לומר דהפרמ"ג בסי' הנ"ל חקר מנ"ל דמותר לחתוך מן הבהמה קודם שתצא נפשה דילמא הא דהתירה התורה ע"י השחיטה היינו שאם מתה אח"כ דלא נעשה נבילה אבל באמת איסור אמה"ח הוא עד שתצא נפשה, ופי' שלרמב"ם ניחא דלדידי' לאו דלא תאכלו על הדם דאורייתא הוא א"כ א"א לומר דאיסור אמה"ח הוא עד שמתה תיפוק ליה שאסור מגד לא תאכלו על הדם, אבל לרש"י דפי' דלאו דלא תאכלו על הדם הוא רק מדרבנן קשה מנ"ל דמותר מיד אחר השחיטה דילמא איסור אמה"ח הוי עד שתמות עיי"ש. ונראה לי פשוט דהרי לפי מ"ש הת"ש בבכור שור סובר רש"י כשיטת הר' שמעי' שבתוספ' חולין פ"ד דכיון ששחט שנים הוי כמתה ממש וא"כ מהיכא תיתא דיהא איסור אמה"ח עד שיצא נפשה ואדרבה יש לומר דמאותו טעם סבר רש"י דלאו דלא תאכלו הוא רק מדרבנן, משא"כ הרמב"ם יש לומר דלא סבר כשיטת הר' שמעי' שפיר כ' דלאו דלא תאכלו הוי דאורייתא. והפרמ"ג לשיטתי' דפירש שם באותו סימן דדברי הר' שמעי' הם רק לענין העמדה והערכה כיון דניתרת הבהמה ע"י השחיטה לא ראוי' להעמדה והערכה אבל באמת לא הוי כמתה ממש שפיר הקשה קושיתו אבל אנן בשיטתי' דבכור שור קיימינן דלא סבר כן בשיטי' הר' שמעי' אלא דהוי כמתה ממש לא קשה קושי' פרמ"ג.

וכיון שכן דהא בהא תלי' א"כ כיון דמוכח מברייתא דאמרה וממתין וכו' וקשה קושי' הר"ן והרשב"א וע"כ צריך לומר כלבוש ומוכח דלאו דלא תאכלו דאורייתא הוא ושפיר כ' רש"י דדאורייתא הוא דמוכח כן מברייתא דאל"ה דרבנן הוא לא מקשה הש"ס מידי על ראב"י. אבל לאמת להלכתא שפיר כי רש"י דרבנן הוא וראייתי מן משנה דהעור והרוטב ישראל ששחט בהמה טמאה לנכרי וכו'. ועיי' לח"מ פ"א מה' שחיטה שהקשה באמת ממתני' זו על הרמב"ם ונדחק, ועיי' פרמ"ג שתמה על הפלתי ות"ש שטרחו ליישב שיטת רש"י דמשנה דעור ורוטב מפורשת כוותי'. והכא הולך רש"י לפרש כן משום דברייתא ע"כ הכי ס"ל וצריך לפרש כן לפרש קושי' ש"ס דלא תיקשי קושי' ראש יוסף. ועיי' ויש ליישב בזה דקדוקים של פלתי ומה לא קאמר תוס' דלא כוותי' ויש להאריך.

בסוגי' דקתא דמגלא ב"מ פ"ב ושבועות מ"ב.

הנה בש"ס שבועות הקשה הש"ס על שמואל דאמר אבד קתא דמגלא אבד אלפא זוזי ממתני' דקתני מלוה אומר סלע הלויתיך עליו ושקל הי' שוה והלה אומר לא כי אלא ג' דינרין הי' שוה חייב ואמאי לימא ליה הא קבילתי ועיי' תוס' סי' ע"ב דהקשה למה לא הקשה' הש"ס מרישא דקתני סלע הלויתין עליו ושקל הי' שוה ולוה אומר סלע הי' שוה פטור ואי אמרינן כשמואל מה קטען מלוה דשקל הי' שוה הא הלוה יוכל לומר לו הא קבלתי' ואמאי הקשה הש"ס מסיפא דרישא דוקא. ונראה לי ליישב עדפ"ק דהנה רש"י כתב במילתי' דשמואל דכ"ז שמשכון ביד המלוה לא יוכל הלוה לומר הא קבלתי' אלא צריך לפרוע לו החוב, אבל אי אבד המשכון אבד הכל, והנה הי' נראה לי לומר דבר פשוט אם כבר עבר הזמן פרעון וא"כ אם לא פרע הלוה יוכל המלוה למכור המשכון או לעכב לעצמו עיי' ח"מ סי' ע"ג והמלוה לא מכר המשכון אלא המתין עוד זמן מה אם אבד המשכון אח"כ בוודאי לא אמרינן דאבד אלפא זוזי בודאי כנגד המשכן הפסיד אבל כולו לא דהרי הי' בידו דמלוה למכור המשכון אלא דהוא מטוב לבו המתין בודאי לא אמרינן דסבר וקבל לאבד כל החוב ועיי'.

אלא דלכאורה קשה ע"ז א"כ מאי פריך הש"ס ממתני' על שמואל לימא ליה הא קבילתי' הא יש לומר דמתני' איירא בכה"ג שכבר עבר זמן הקצוב ומלוה עדיין המשכון בידו ובהא גם שמואל מודה דלא הפסיד אלא כנגד המשכון בלבד. אלא דיש לומר דהרי קתני בסיפא מי נשבע מי שהפקדון אצלו שמא ישבע זה ויוציא הלה את הפקדון. וקאמר שמואל דהיינו סיפא דרישא דקתני דלוה חייב וקאמר מתני' דישבע מלוה דאם ישבע הלוה שמא יוציא המלוה את הפקדון. ולכאורה צריך להבין דהרי המלוה קאמר דאבד המשכון ומהי תיתי דיוציא את המשכון. והא דקאמר הש"ס ב"מ פרק המפקיד שחיישינן שיחזור אחר הגנב זה דוקא לר"ה שם, אבל שמואל תירץ שם תירץ אחר, וא"כ לדידי' דקיימינן הכא אליבי' צריך להבין האיך חיישינן שיוציא את הפקדון אם אמר שאבד, וצריך לומר שחיישינן שמא עיניו נתן בה והוא חפץ בהמשכון, ואי לאו דאמר דאבד לא יוכל לעכב לעצמו לא מיבעי' להרמב"ן דכ' דאם רוצה המלוה לעכב לעצמו המשכון אין צריך הלוה לפרוע לו כלום אע"פ שהחוב יותר על

המשכון

המשכון, אלא אפילו לר"ן דלא סבר כן אבל עכ"פ כ' דב"ד אין יכולין לכוף את הלוה שישלם למלוה ורק כדי לצאת י"ש מחויב לשלם וא"כ הוצרך המלוה לומר דאבד המשכון כמובן. והנה כ"ז אי מתני' איירא בתוך זמן הפרעון או שעדיין לא עבר זמן הפרעון, אבל אי מתני' מיירא שכבר עבר זמן הפרעון, א"כ אם המלוה אומר דאבד אז בודאי כן הוא, ואין חוששין שיוציא אח"כ את המשכון דהרי אם רוצה לעכב המשכון לעצמו יוכל כמו שמבואר בסי' ע"ג. וא"כ למה קתני במתני' דישבע המלוה ולא הלוה, אלא ע"כ דמתני' איירא בשעדיין לא עבר זמן הפרעון ושפיר קאמר במתני' שישבע המלוה ולא הלוה, ושפיר הקשה הש"ס על שמואל ממתני' ועיי'.

ומיושב שפיר דקדוקו של התומים דמרישא דקתני פטור לא יוכל להקשות די"ל כקושיתי לאמת אבל מסיפא דקתני חייב ועי"ז קתני במתני' דישבע המלוה ולא הלוה דשמא יוציא הלוה את הפקדון ואי מתני' איירא בשכבר עבר זמן הפרעון א"כ קשה האיך חיישינן שיוציא המלוה את הפקדון כמ"ש אלא ע"כ דמיירא בשעדיין לא עבר זמן הפרעון ושפיר הקשה מסיפא דוקא ועיי'.

ולפמ"ש יש להביא ראיי' לשיטת הפוסקים דלא פסקינן כשמואל. ועיי' תוספו' שכ' דלא פסקינן כשמואל משום דש"ס לא קאמר כ"ע אית ליה דשמואל ועי"ז כתבו דזה לאו ראיי' דש"ס לא הי' יכול לומר כן עיי"ש אבל לפמ"ש הי' הש"ס יכול לומר דבלא עבר זמן פירעון כ"ע אית לי' לדשמואל, והפלוגתא בברייתא הוא בעבר כבר זמן הפרעון ובהא לא שייך שמואל ופליגו בדר' יצחק או בדר' יוסף דר"ע אית לי' דר"י או דר' יוסף ור"א לית ליה ולהכי אמר ישבע ויטול מעותיו ומדלא אמר הש"ס הכי ש"מ דלית הלכתא כשמואל.

הרמב"ם והטור ומחבר פסקו דלא כשמואל אלא כר' יוסף ור' יצחק ובין בשעת הלוואה ובין שלא בשעת הלוואה' בין מעות ובין פירות ש"ש. ועיי' ש"ך דפ' מסתימת לשונם משמע דאין חילוק בין מלוה צריך למשכון ובין אין צריך למשכון, ועיי' טו"ז שם והנה אם כאמר פש"ך אבל עכ"פ קשה למה לא הביאו זאת כמו שהביאו אידך דינים וכיוצא נמי באידך דדי בסתימתם, ונראה לי לומר דלהלכת' באמת לא אמרינן במלוה צריך למשכון דהוא ש"ש מצד ר' יוסף. דהנה הת"ח הקשה לרש"י דפירש שטר דסיפא כיון דנקט שטר בודאי המשכון לגוביינא נקט, א"כ למאי דמסקינן דכ"ע אית להו דר' יוסף אלא במלוה צריך למשכון פליגו ור"א סבר דלאו מלוה קעביד דלהנאתו קמכוין א"כ מ"ט בסיפא דמודה אף ר"א דכיון דנקט שטר בודאי המשכון לגוביינא נקט, ומאי הכרח יש דלגוביינא נקט דהרי איירא במלוה צריך למשכון, וא"כ יש לומר דנקט המשכון כדי להשתמש בו. ונראה ליישב דהראב"ד הקשה אי במלוה צריך למשכון איירא מ"ט דר"א דהוי ש"ח הא הוי שוכר דהרי ישתמש במשכון בכפייתא. ועיי' תומים שהעלה דבר נכון ביישוב קושי' זו דש"ס ב"מ קאמר דטעם דשוכר הוי כש"ש משום בהאי הנאה דשביק לכ"ע ומוגיר לי' לדידי', וא"כ כ"ז בשוכרים דעלמא. אבל הכא הא ע"כ צריך ליתן לו המשכון כדי שילוה עליו ואטו כ"ע מלוים אותו, ולא שייך לומר בהאי הנאה וממילא דלא הוי שומר שכר עיי"ש ולפ"ז מיושב שפיר קושי' ת"ח מה טעם דר"א בסיפא דאבד מעותיו מהי תיתי דנקט לגוביינא דהרי יש לומר דנקט להשתמש בו, דהרי אי נקט להשתמש א"כ הוא שוכר כקושי' הראב"ד ואבד מעותיו מצד שהוא שוכר, משא"כ ברישא אע"פ שמשתמש בו מ"מ תחילת נטילת המשכון הי' ללות עליו, אבל בסיפא שפיר אבד מעותיו אי נקט להיות משכון ה"ה לגוביינא, ואי נקט לשתמש בו הוי ש"ש מצד שהוא שוכר וא"ש ועיי'.

ועפ"ז מיושב נמי קושי' זקני מהרש"ך דהקשה לימא הש"ס כ"ע אית להו דר' יוסף בשומר אבידה והכא במלוה צריך למשכון איירא ור"ע נמי סבר דלא הוי מלוה דלהנאתו מכוין אלא באמת במלוה צריך למשכון הוא שוכר ופליגו בהא דר"א סבר שוכר כש"ח ור"ע שוכר כש"ש והניח בקושי' ולמ"ש דאי במלוה צריך למשכון איירא א"כ כל הטעם בסיפא הוא משום דהוי שוכר התינח אם ר"א סובר שוכר כש"ש דמי אבל אי ר"א סובר שוכר כש"ח אכתי קושי' ת"ח במקומה עומדת מ"ט דר"א בסיפא ולפיכך לא מוקי הש"ס כן דר"א יסבור שוכר כש"ח ועיי'.

אלא לכאורה קשה על זה אי הטעם בסיפא הוא משום שוכר א"כ אכתי קשה קושי' תוספו' דהקשו לרש"י למה קאמר הש"ס מתני' דלא כר"א לוקי מתני' בשטר ובהא אף ר"א מודה, אלא שתירצו דא"כ לא יחלוק ר' יודא במתני'. אבל אי הטעם בסיפא הוא משום שוכר אכתי קשה לוקי מתני' במלוה צריך למשכון ובשטר ולהכי הוי ש"ש ובהא לא שייך לומר דלא יחלוק ר' יודא ע"ז. דהא ר' יודא לשיטתי' סבר שוכר כש"ח ושפיר חולק אף ע"ז. וצריך לומר דאוקימתי' הש"ס הוא אי אמרינן דר' יודא סבר שוכר כש"ש דמי אבל לבתר דמחליף ר"א ר' מאיר לדר' יודא ור' יודא סבר שוכר כש"ח באמת אי אפשר לאוקמי' דר"א ור"ע במלוה צריך למשכון קמפלגי דא"כ קשה כמ"ש, ול"ל דפליגו בדר' יוסף גופא אי שומר אבידה הוי ש"ח או ש"ש וכיון דפסקינן להלכתא כדמפך ליה ר"א דר' יודא סבר שוכר כש"ח שפיר לא כתבו הדין במלוה צריך למשכון ועיי'. ומיושב נמי קושי' פ"י בב"מ שהקשה על רש"י דנקיט במתני' גבי ר' יודא דאמר הלוהו מעות ש"ח משום דלית ליה שכר מלוה. והקשה הפ"י דלמאי הוצרך רש"י לזה הרי יש לומר דגם ר' יודא סבר דשומר אבידה הוי ש"ש אלא דמתני' במלוה צריך למשכון איירא ות"ק סבר דהוי ש"ש ור' יודא סבר דהוי ש"ח דלהנאתו קמכוין, אבל לפמ"ש ניחא דרש"י פירש במתני' אי מהפכינן ר' יודא לר"מ ור"מ לדר"י ור' יודא סבר שוכר כש"ח והוצרך רש"י לומר דר' יודא לית ליה שכר מלוה כמ"ש ועיי'.

והנה

והנה מדהעתיק הרי"ף אקוטתי' הש"ס דבמלוה צריך למשכון פליגו משמע דפסק כן אף דלא הביאו בפסק הלכה ולמ"ש שפיר פסק הרי"ף אף במלוה צריך למשכון דהוי ש"ס כיון דהוא הביא בהלכותיו דר' יודא סבר שוכר כש"ש ור"מ סבר שוכר כש"ח, שפיר הביא אוקימתא דמלוה צריך למשכון להלכתא כמובן.

עוד באופן אחר נראה לי ליישב הראשונים הא דלא כתבו דאף במלוה צריך למשכון ש"ש הוא, ותחלה ניישב קושי' ת"ח שהבאתי למה בשיפא אף ר"א מודה דכיון דנקט שטר בודאי משכון לגופיה נקט, ואי במלוה צריך למשכון מאי הכרח דנקט לגופיה דלמא נקט להשתמש בו. דהנה הש"מ ב"מ הקשה אי במלוה צריך למשכון איירא למה לא נקט השיפא בד"א במלוה צריך למשכון אבל במלוה אין צריך למשכון גם ר"א מודה דאבד ולמה נקיט החילוק בשטר. ונראה לי דתוספו' פירשו בשיפא דהטעם הוא משום ר' יצחק ובשיפא איירא שלא בשעת הלוואה דכיון דאית לו שטר משתמא נקט המשכון שלא בשעת הלוואה דאין דרך שיקח משכון בהדי שטר. ולכאורה צריך להבין לרש"י דפירש בשיפא דטעם הוא משום דבודאי לגופיה נקט ולא משום דהוי שלא בש"ה ומשום דר' יצחק הא אין דרך שיקח שטר ומשכון בהדי הדדי, ודוחק לומר דרש"י ותוספו' פליגו במציאות, לפיכך נראה לי דגם רש"י סבר דבשיפא היינו שלא בשעת הלוואה והא דלא קאמר רש"י משום דר' יצחק נראה לי עפמ"ש המל"מ בפ"ו מה' שכירות דהא דקני שלא בשעת הלוואה מדר' יצחק הוא דוקא ע"י ב"ד אבל אם הלוה בעצמו ומדעתו הרצויה נתן למלוה לא קנה המשכון. וסבר רש"י דבשיפא איירא שלא בשעת הלוואה משום דאין דרך שיקח משכון ושטר בפעם אחת אבל איירא שנתן הלוה מדעתו המשכון ולא ע"י ב"ד ומדוקדק לישנא דברייתא דקתני והניח לו משכון עליהם משמע הלוה מדעתו ולא ע"י ב"ד וע"ז כ' רש"י דלגופיה נקט וא"ש ועיי'.

ועיי' ב"י וסמ"ע סי' ע"ב דכתבו דהא דמהני התנה להשתמש במשכון דוקא אם התנה בשעת הלוואה דאדעתי' דהכי אוזפי' אבל שלא בשעת הלוואה לא מהני התנה. וא"כ כיון דבשיפא איירא שלא בשעת הלוואה ממילא לא שייך מלוה צריך למשכון דהרי אינו יוכל לשתמש בו משום השדא והתנה לא מהני. ואיירא באין צריך למשכון לפיכך אמר ר"א דאבד מעותיו משום ר' יוסף. ומיושב קושי' ש"מ דזה הוא באמת כוונת הברייתי' אבל בשטר דהיינו מלוה אין צריך למשכון דכיון דנקט שטר משכון שלא בשעת הלוואה נקט, וממילא הוי מלוה אין צריך למשכון ועיי' ומיושב שפיר קושי' ת"ח מ"ט דשיפא דמהי תיתי דנקיט לגופייהא, יש לומר טעם דשיפא משום ר' יוסף דהרי בשיפא במלוה אין צריך למשכון איירא ועיי'.

אלא דתקשה ע"ז למה נקט הברייתא ברמיזא ולא נקיט בפירוש אבל במלוה א"צ למשכון דברי הכל מודה. ולמה נקט בזה הלשון הלוהו בשטר ומשתמא לקח המשכון שלא בשעת הלוואה וממילא הוי אין צריך למשכון. ולמה לא נקט בפירוש אבל מלוה א"צ למשכון דברי הכל אבד מעותיו. וכ"ל דהט"ז שם באמת חולק על הסמ"ע וכ' אף שלא בשעת הלוואה יכול להתנות להשתמש בו. לפ"ז יש לומר דברייתא אתא לאשמועינן לאפוקי' דברי הט"ז דדוקא בשעת הלוואה יכול להתנות, ואי הוי נקט הברייתא בפירוש אבל מלוה אין צריך למשכון דברי הכל מודה הו"א דאף שלא בשעת הלוואה יכול להתנות, ולכן נקט הברייתא בזה הלשון לאשמועינן דהתנה מהני דוקא בשעת הלוואה. ויש מכאן ראיי' לסמ"ע וב"י ועיי'.

ומיושב ג"כ בזה קושי' מהרש"א דתוספ' הקשו לרש"י למה אמר הש"ס מתני' דלא כר"א ליתא דמתני' איירא במלוה אין צריך למשכון ואתי' כמי כר"א. וכ' דלא פליג עלי' ר' יודא בכה"ג. והקשה המהרש"א הא הש"ס תירץ לעיל דמתני' אף ר"א ומיירא שלא בשעת הלוואה וברייתא בשעת הלוואה, ואיך פליג ר' יודא, אבל למ"ש ניחא די"ל כמ"ש המהרש"א על קושי' תוספו' בשטר כיון דשטר קתני בהדי' בברייתא לא יחלוק ר' יודא משא"כ משכנו שלא בשעת הלוואה לא קתני בהדיא בברייתא לפירש"י. ולמ"ש אף מלוה אין צריך למשכון קתני כמי להדי' בברייתא ושפיר כ' תוספו' דלא יחלוק ר' יודא.

אלא אי קשי' הא קשי' הנה בטעמא דשכר מלוה כ' הרא"ש גבי משכון הוא משום שיעוח ויעור כמו גבי אבידה ועי' ש"ך מביא ד' מהרש"ל שכ' דבמשכן שיעוח ויעור לאו מלוה הוא, דכיון דאם אין ללוה לפרוע, המלוה מעכב לעצמו המשכון, ממילא משטח ויעור המלוה לצורך עצמו שלא יתקלקל המשכון. והנה הרא"ש דלא סבר כן צריך לומר דזה חשש רחוק דילמא אין ללוה לפרוע, וממילא משטח המלוה לצורך עצמו. ויש להסביר בזה מה דקאמר הש"ס במלוה צריך למשכון מר סבר מלוה קעביד ומר סבר להנאתו קמכוין. ולפמ"ש יש להבין שפיר כיון דהוא משתמש עכשיו במשכון ומנכה לו מן החוב וממילא כבר פורע לו הלוה חובו. וממילא משטח המלוה המשכון לצורך עצמו ובהא גם הרא"ש מודה, דהרי אם יתקלקל לא יוכל לשתמש בו ולא יפרע חובו מן המשכון, כן סבר ר"א, ור"ע סבר דאפ"ה מלוה קא עביד. והנה לפי דברינו אלו דלהכי סבר ר"א מלוה צריך למשכון לאו מלוה קאעבד משום שמשטח ומנער לצורך עצמו. ולפ"ז אם פרע הלוה כבר למלוה. והמלוה עדיין נשאר המשכון בידו אע"פ שמשתמש בו גם ר"א מודה שמלוה קעביד והוי ש"ש דהרי בהא לא שייך לומר שמשטח ומנער לצ"ע שהרי כבר פרע לו הלוה חובו, וא"כ קשה למה קאמר הש"ס מתני' דלא כר"א דקתני ש"ש דלמא מתני' מיירא שכבר פרע ובהא גם ר"א מודה. וביותר שמדוקדק בזה לשון מתני' הלוהו על המשכון משמע לשון עבר שהלוהו על המשכון אבל עכשיו כבר פרע ונשאר עדיין המשכון ביד המלוה והוא משתמש בו, בודאי הא לא קשה דלוקמי מתני' במלוה א"צ למשכון ובהא גם ר"א מודה' וזה קושי' תוספ', זה לא קשה

כמ"ש

כמ"ש לעיל דכיון דאין צריך למשכון מפורש בברייתא ממילא לא יחלוק עליו ר' יודא במתני' אבל הא אכתי קשה לוקמי במלוה צריך למשכון וכבר פרעו והמלוה עדיין משתמש עם המשכון ובהא גם ר"א מודה שהוא ש"ש.

ונ"ל דלק"מ דע"כ מתני' לא בהכי מיירא דהרי כבר הבאנו לעיל דברי התומים דלהכי לא הוי שוכר במלוה צריך למשכון משום דלא שייך הכא בהאי הנאה דמוגיר לי' לדידי' דהא מוכרח הי' ליתנו לו כדי שילוה לו עליו אלא שהמלוה משתמש בו ומוכרח לו מן החוב. והנה כ"ז אם לא פרע לו עדיין, אבל אם כבר פרע לו הלוה והמלוה עדיין המשכון בידו ומשמש בו בודאי הוא שוכר גמור דהרי לא צריך להניח אלל המלוה דכבר פרע לו והי' יוכל להשכיר לכל אדם והוא מוגיר למלוה, ואי מתני' מיירא במלוה עדיין משתמש במשכון אלא שהלוה כבר פרע קשה מאי טעמא דר' יודא דפליג וסבר דהוי ש"ח הרי ר' יודא סבר שוכר כש"ש, ואי מיירא בכה"ג ה"ה שוכר גמור. וספיר קאמר ש"ש מתני' דלא כר"א. והנה כ"ז אי אמרינן דר' יודא סבר שוכר כש"ש שפיר מצינן למימר דפליגו במלוה צריך למשכון ואפ"ה לא קשה כימא מתני' אף כר"א, ומיירא שפרע כבר משום דא"כ קשה מ"ט דר' יודא דפליג. הרי הוי שוכר ור' יודא סבר שוכר כש"ש דמי, אבל לבתר דמפיק רבה ב"א דר' יודא סבר שוכר כש"ח א"א לומר דבמלוה צריך למשכון פליגו דא"כ קשה לוקמי מתני' אף כר"א ובפרע והמלוה עודנו משתמש במשכון ובהא גם ר"א מודה, ור' יודא שפיר חולק משום דסבר דשוכר הוי כש"ח וע"כ צריך לומר דפליגו בר' יוסף גופא אי אמרינן שכר מלוה או לא ועיי' ומיושב שפיר קושי' פ"י שהבאתי למה קאמר רש"י במתני' גבי מילתא דר' יודא דלית לי' שכר מלוה. ולמ"ש ניחא דהלכתא דמהפכינן ר' יודא לדר"מ וסבר ר' יודא שוכר כש"ח הולרך רש"י לפרש כן, וא"ש נמי כל הפוסקים דלא הביאו אף במלוה צריך למשכון נמי הוי ש"ש, דלפמ"ש להלכתי' צריך לומר דפליגו בר' יוסף גופא נקטינן כסברת חוץ דמלוה צריך למשכן לא מלוה קעביד אלא להנאת עצמו קמכווין, וא"ש נמי הרי"ף ע"ד שכתבתי לעיל.

גיטין פ"ד בסוגי' דהוץ וע"מ.

עיי' תוספו' שהקשו דמשמע דר"א מתיר אף בחיי אותו איש ולמה לא חיישינן שתעבור על תנאו כמו בע"מ שתתן לי מאתיים זוז. וכ"ל לייסב דהתוספו' הקשו על ר"ע דאמר הרי שהלכה זו ונשאת לאחד מן השוק והי' לה בנים ונתארמלה או נתגרשה ונשאת לזה שנאסרה עליו לא מולאת גט בטל ובניה ממזרים מן הראשון והקשו בתוספו' האיך תוכל לעבור על תנאי הא אין קידושין חלין דהרי א"א היא אם תעבור על התנאי ורולה לישא לזה שנאסרה עליו, ותירלו דמיירא לאחר מיתת המגרש. והרמב"ן תירץ דאף דרך נישואין אסר ושפיר תוכל לעבור על תנאי. וכ' דתדע דדרך נישואין קאמר דהא נישואין גמורין אין חלין ואיך תהי' דעתו על נישואין גמורין, אלא ודאי דרך נישואין אסר ועיי"ש והנה דברי הרמב"ן קשין להבין מה דקאמר תדע דרך נישואין קאמר דהרי נישואין גמורין לא חלין משום דהיא א"א כשעברה על התנאי ואיך מוכח דדרך נישואין קאמר דהרי אם לא התנה הרי מותרת לישא לאותו פלוני והוא רולה לאוסרה עליו ומוכרח להתנות ע"מ שלא תנשאי לאותו פלוני, והאיך מוכח דדרך נישואין קאמר משום דנישואין גמורין לא חלין, הא אם לא יתנה גם נישואין גמורין יהי' מותרין לה לאותו פלוני ול"ע לכאורה. ולריך לומר דרמב"ן לשיטתו דכ' דבתרתי פליגו בחוץ ובע"מ ואף דקושי' ר"ע לא הי' רק על ע"מ לחודי' אפ"ה סבר דבחוץ ג"כ סבר ר"א דמותר, ועיי' רמב"ן המש שיטות דמתרץ קושי' ראשונים על שיטתו מן הא דהקשה הש"ס על ר"ע אי חוץ כותיב ואי ע"מ כותיב ע"מ עיי"ש וא"כ יש לומר דכוונת הרמב"ן דאמרינן דדרך נישואין קאמר, דאי לא הי' דעתו רק על נישואין גמורין הי' לו לומר חוץ מזה ואז נמי הוי הגט חל והיא אסורה לאותו פלוני, ומדאמר ע"מ ש"מ דדרך נישואין קאמר כנ"ל בכונת רמב"ן, לפ"ז מיושב שפיר קושי' תוספו' הראשונה מדר"א משמע דמותרת לינשא אף בחיי' אותו פלוני ולא חיישינן דלמא לא תקיים התנאי ותנשא לאותו פלוני. ולפמ"ש ניחא די"ל כקושי' תוספו' השניי' דאין הנישואין חלין משום דהוי' א"א כשתעבור על התנאי, ובהא אין לומר כתירץ הרמב"ן דדרך נישואין קאמר דהרי השתא קיימינן בברייתא דרמב"י דחוץ אסור אף לר"א א"כ מהי תיתי דדרך נישואין קאמר דהרי הולרך לומר ע"מ שלא תנשאי דאל"ה מותרת אף לאותו פלוני דחוץ לא יוכל לומר דהרי בחוץ קיימינן השתא דגט פסול ושפיר קאמר ר"א דמותרת לינשא אף בחיי' אותו פלוני ועיי'.

ומיושב נמי בזה קושי' פ"י דהקשה האיך יליף ר"א מקרא ויצאה והיתה דחוץ מותר דילמא איירא קרא בע"מ ואין לומר דפשיטא דע"מ מותר, הא י"ל דקרא אתא לאשמועין לאפוקי מפרכא דר"ע דתעבור על תנאי ותהי' גט בטל ובני' ממזרים. ולפמ"ש ניחא דכיון דאמרינן דחוץ אסור ממילא אין חשש שתעבור על התנאי דהרי אין קידושין חלין כקושי' תוספו' ואין לומר דרך נישואין קאמר דהרי חוץ אסור והולרך לומר ע"מ כמ"ש וא"כ ליכא פירכא דר"ע ושוב הוי ע"מ פשיטא ולא לריכא קרא לאשמועינן זאת אלא ע"כ קרא בחוץ מיירא ושפיר יליף ר"א דחוץ מותר ועיי' ומיושב נמי בזה קושי' רשב"א ומהר"ס ש"ף למה לא מקשה הש"ס על ר"ע אי חוץ א"כ ע"מ כ"ע סבר דמותר הא יוכל להיות דגט בטל ובניה ממזרים והי' יוכל להקשות גם לרבנן ולמה לא מקשה רק לר"א. ולמ"ש ניחא כיון דלרבנן חוץ אסור ממילא גם בע"מ לא שייך פרכא דר"ע כמובן. אלא דלכאורה תקשי ע"ז דכתבתי דע"כ דרך נישואין קאמר דאי לא הו"ל לומר חוץ, הא יש לומר דאינו רולה לומר חוץ דאי אמר

חוץ

חוץ א"כ אם נשאת לאחר פקעה קידושי ראשון ותוכל להנשא לאותו שני פנוי שנאסר עליו ובע"מ לא אמרינן פקעי ומשו"ה אמר ע"מ אבל לעולם דעתו אנשואין גמורין. ויש לומר דכבר הקשה הרשב"א למה לא קאמר הש"ס דפלגא דר"ע ור"ע בחוץ ולית להו פקעי דהרי ע"כ אי קושיתם בע"מ לית להו הברייתא. ולפ"ז יש לומר דלר"ע באמת לא סבר פקעה ואין לומר א"כ ליקשו בחוץ זה אינו הא קושי' בחוץ לא קשי' כקושי' הרשב"א ומהרש"א דהרי בחוץ אין גט בטל ובני' ממזרים ועיי' ויש להאריך.

בסוגי' דראוה מדברת כתובות דף י"ג.

ראשון תחלה נאמר ליישב קושי' הפ"י על המתני' דמה מועיל לר' ישוע הבאת ראי' וניחש מדאפקרה נפשה להאי אפקרה נמי לאחרינא כאביי ביבמות ואינהו פסולים הוי. ותירץ בסיפא דאיירא לענין בת שפיר מועיל הבאת ראיי' דלענין הכשר הבת לקהל הוי ספק ספיקא חדא שמא לא אפקרה ואת"ל אפקרה שמא כשר הוי דהוי גבי הכשר הבת לקהל רוב העולם כשרים. אלמא דנכרים לא פסלו הולד לקהל עיי"ש והנה אכתי קשה ברישא דאיירא לגבי דידה להכשירה לכהונה ורוב העולם נכרים פסולים אצלה ואכתי קשה מה מהני ראיי' שלה.

ונראה לי ליישב דהתוספו' כתבו לקמן דטעמא דרבן גמליאל דמכשיר אף ברוב פסולים הוא משום דבודקת ומזנה. והנה לא אפוכה דגם ר' ישוע סבר דיש נשים בודקת ומזנות אלא דסבר דאין זה רוב לומר ברוב דודאי בודקת הי' ולומר שכשר הי' זאת לא סבר, אבל עכ"פ יש נשים שבודקת ומזנות, לפ"ז ברוב פסולים והיא זינתה עם אחד ואנו לא יודעין עם מי זינתה והיא מביאה ראיי' שכשר הי' בודאי גם ר' ישוע מודה דאותו אשה בודקת היתה, דאי לאו אלא דהיתה מזנה עם אחד מן הבא בידה ע"פ מקרה בודאי הי' אחד מן הפסולים כיון דרוב פסולים כאן, אלא ודאי כיון דחזינן שכשר הוא אמרינן דאותה אשה היא המיעוט דבודקת. וממילא דלא קשה שוב קושי' פ"י למה לא ניחש דאפקרה גם לאחרינא דאם גם ניחוש דאפקרה עכ"פ אמרינן דגם אידך כשרים היו כיון דחזינן דבודקת ומזנה. והא דאמר אביי דחיישינן אף גם דחזינן דזינתה עם הארוס התם שאני דאינו מוכח משום דזינתה עם הארוס דבודקת היתה, אלא משום דהוא ארוס שלה להכי זינתה עמו. משא"כ בעלמא דזה האיש רחוק לה כמו האחר ואין לה חילוק אם זה או זה ואפ"ה חזינן דכשר הוא ש"מ דבודקת ומזנה וא"ש.

ויש ליישב עפ"ז דקדוקו של הריטב"א דלפמ"ש תוספות דלר"א רישא רבותא לר' ישוע א"כ קשה הוי לי' לש"ס לומר חדא לפסול בה דהא רישא רבות' לר' ישוע דאף בה פוסל, ולפמ"ש יש לומר דכוונת הש"ס הוא דאם לא אמרינן כתירוצי על קושי' פ"י אלא תירוצו בלחוד על סיפא דהוי ס"ס, ובזה קאמר הש"ס לקמן בפירוש דר' יושע מכשיר, וא"כ אכתי קשה למה מכשיר ר' ישוע ברישא בהבאת ראיי' ולא חיישינן מדאפקרה וכו' וצריך לומר באמת כמו שכתבתי דבהא אמרינן דאף אחרים כשרים היו. וא"כ יש לומר דכוונת הש"ס הוא דאי אשמעינן סיפא הו"א בהא מכשיר ר' ישוע בהבאת ראיי' ולא חיישינן דאפקרה לאחרינא משום דהוי ס"ס משא"כ ברישא דלא הוי ס"ס הו"א אף בהבאת ראיי' אינו מכשיר להכי קתני רישא דאף בה דלא הוי ס"ס אפ"ה מכשיר בהבאת ראיי' וכמ"ש משום דאמרינן דגם אחרינא כשרים הוי ושפיר נקט הש"ס חדא להכשיר בה דכל הרבותא הוא דמכשיר ר' ישוע בהבאת ראיי' ועיי'.

אלא לכאורה כ"ז הוא דוקא ברוב פסולים דשפיר יש לומר מדחזינן דכשר הי' ש"מ דבודקת היתה דאל"ה בודאי הי' אחד מן הרוב, אבל ברוב כשרים אינו מוכח מדכשר הי' דבודקת היתה, דילמא משום שהוא מן הרוב כשרים. וכיון דר' ישוע ס"ל דלא מהני רוב כשרים אכתי ניחוש מדאפקרי' נפשה וכו' ומאי מועיל הבאת ראיי' שלה. לפיכך נראה לי ליישב קושי' פ"י באופן אחר כי באמת גם תירוצו של הפ"י לא מעלה ארוכה במ"ש בסיפא לגבי הכשר הבת הוי ס"ס הא תינח לענין הכשר הבת לקהל שפיר הוי ס"ס משום דרוב העולם נכרים כשרים אצלה, אבל לענין הכשרה לכהונה לגבי בת נמי לא הוי ס"ס ולמה לא חיישינן מדאפקרה וכו' וזה דוחק לומר דבאמת לא מכשיר ר' ישוע הבת אלא לקהל ומנ"ל הא. ועוד מלשון המשנה משמע דאם הביאה ראיי' דמותרת אף לכהונה, מדקתני עד שתביא ראיי' לדברי' דכשר הוי ואי בהכשר הבת לקהל לחוד איירא הי' די אם מביאה ראיי' דנכרי הוי ולא נתין וממזר ועיי' בתוספות זקני מרן מהע"א זצ"ל שהקשה כן ומשמע דמתני' אף להכשיר הבת לכהונה איירא וצ"ע.

לפיכך נראה לי ליישב והוא עפ"מ שכ' הב"ש סי' ז' דפסקינן דלכתחילה בעינן תרי רובא והקשה במעוברת דלא ידעינן היכא נבעלה מה מהני תרי רובא דילמא לאו במקום תרי רובא נבעלה. ותירץ דפסקינן בש"ס נדה דף ע"א כחזקי' נגד ר' יוחנן דאין מחזיקין טומאה ממקום למקום, וא"כ הכא לענין אשה נמי אמרינן דכאן נמצא מעוברת בודאי גם כאן נבעלה עיי"ש וממילא דלא קשה קושי' פ"י ברוב כשרים כיון דחזינן דכאן נבעלה או מעוברת ממילא אמרינן דכאן נמי אפקרה לאחרינא והם כשרים והוי ס"ס וממ"נ לא קשה קושי' פ"י ברוב פסולים אמרינן כמ"ש דבודקת ומזנה וברוב כשרים אמרינן דכאן נמצא וכאן הי' והוי ס"ס שמא לא אפקרה ושמא לכשר ועיי'.

אלא לכאורה קשה לר' יוחנן דקאמר התם בנדה דמחזיקין טומאה ממקום למקום א"כ אכתי קשה קושי' פ"י ברוב כשרים וצריכין אנו לומר כמ"ש זקני בתוספו' רע"א דבהא אף ר' ישוע מודה דלא חיישינן וכאמנת משום חזקת כשרות שלה דודאי אי חזינן שנבעלה

או

או לזעירי נסתרה אז אמרינן דלא מהני חזקת כשרות שלה ומש"כ על חשש מדאפקרי וכו' בודאי גם לר' ישוע מהני חזקת שלה. והא דאמר רב ביבמות הולד ממזר והוא סבר כר' ישוע ומשמע דאף בהא חייש ר' ישוע ולא מהני חזקת כשרות י"ל דרב כר"א סבר אלא סבר כמ"ד מכשיר בה פוסל בבתה דלא מהני חזקת כשרות דהאם להבת ולהכי חיישינן מדאפקרה עיי"ש באריכות יותר.

ואנא כקטינא מקצת מדבריו במה שכ' דבהא גם ר' ישוע מודה דמהני חזקת כשרות ולא חיישינן מדאפקרה וכו' וישבתי בזה שיטת הרמב"ם ועיי' בתשובת רמ"א שהקשה למה לא הביא הרמב"ם דיני הבת להכשירה לכהונה ועיי' שב שמעתתא שמעתא ב' דכ' דלפמ"ש הר"ן ות"ה דטעמא דרמב"ם דבת מותרת לקהל הוא משום דרבנן הוא דמדאורייתא ספק ממזר מותר מה"ת ומדרבנן אסור משום מעלת יוחסין כמ"ש רבא בפרק עשרה יוחסין דף ע"ג וא"כ בדרבנן האמינה ושפיר לא הביא הרמב"ם הדין להכשיר הבת לכהונה כיון דמדאורייתא אסורה לכהן אינה נאמנת ואף שהרמב"ם פסק ספיקא דאורייתא לקולא הא הוי איקבע איסורא עכ"ד עיי"ש אלא דקשה עליו מה שהקשה השיטה מקובצת למה נקט ר' יוחנן מאן דמכשיר בה מכשיר בבתה ולא נקט בזרעה ותירץ משום דהבת מותרת אף לכהונה ולהכי נקט בתה לאשמעינן זאת ואי נקט זרעה הי' אפשר לומר בזכר ולקהל דוקא עיי"ש וא"כ עכ"פ מוכח מר' יוחנן דהבת אף לכהונה מותרת ואכתי קשה על הרמב"ם. אך לפמ"ש יש לומר דודאי אם אמרינן דחזקת כשרות דהאם מהני להבת א"כ אין חילוק בין לקהל בין לכהונה מותרת כמו דהאשה מותרת, וא"א למפסק זאת בסכינא חריפא, וא"כ לר' יוחנן לשיטתו דסבר דמחזיקין טומאה וה"ה איסור ממקום למקום וקשה קושי' הפ"י מאי מהני לר' ישוע הבאת ראיי' וצריך לומר משום חזקות כשרות שלה כמ"ש זקני ז"ל בתוספותיו, אלא דאכתי קשה תינח לגבי דידה דיש לה חזקות כשרות ומש"כ בתה דלית לה חזקת כשרות ואכתי קושי' פ"י במקומה עומדת ועכ"ל דחזקת האם מהני להבת ומינה נשמע לר"ג בעיקר ההכשר דחזקת האם מהני להבת ושפיר נקט ר' יוחנן מכשיר בה מכשיר בבתה דייקא דאף לכהונה מותרת כמ"ש הש"מ ומש"כ להלכתא דפסקינן דאין מחזיקין ממקום למקום ואין מוכרח ממתני' דהכי דחזקת האם מהני להבת והא דבת מותרת משום דספק ממזר מותר מה"ת וא"כ כ"ז לענין הכשר לקהל ומש"כ לכהונה שפיר אסורה כמ"ש הש"ש ושפיר לא הביא הרמב"ם דין דבת להכשיר לכהונה ועיין לפ"ז לא צריך לומר דרב סבר כר"ג וסבר כר"א דמכשיר בה פוסל בבתה כמ"ש זקני הגאון ז"ל אלא דסבר נמי כר' ישוע והא דחייש מדאפקרי' משום דלא סבר כר' יוחנן דמחזיקין טומאה ממקום למקום ממילא אינו מוכח דחזקת האם מהני לבת ונקטינן כסברת חוץ דלא מהני דשני גופים הם וכמ"ש.

ובאופן אחר נראה ליישב קושי' פ"י הנ"ל דתוס' כתבו דר"ג מכשיר ברוב פסולים משום בודקת ומזנה וצריך לומר דר' ישוע לא סבר כן וזה קשה לומר דפליגו במציאות אי אשה בודקת ומזנית או לא וכבר כ' לעיל בזה. והנה לקמן אמר רבה לר' ישוע אשה בודקת ונשאת אבל לא בודקת ומזנה. אך כבר הקשה שם הש"מ למה צריך רבא דמוקמה גם על ר"ג מאלמנת עיסה לתרץ גם לר' ישוע הא יש לנו תירץ רבה אין אשה בודקת ומזנות, ותוספו' תירצו דהשתא מיירא בשמא ולא שייך בודקת ונשאת. אך כל זה לפ"מ שפירש תוספו' אלמנת עיסה, אבל לפירש"י א"א לומר כן וקשה למה צריך רבא לתרץ גם לר' ישוע תירץ אחר עיי"ש בש"מ שהניח בקושי' ומוכרחים אנו לומר דרבא סבר כמו דאמרינן בודקת ונשאת כן נמי אמרינן בודקת ומזנת. וא"כ קשה מ"ט דר' ישוע דפוסל ברוב פסולים. ונראה לי לומר כי הרא"ה הקשה איך אמרינן דבודקת ומזנה דילמא אנוסה היתה ולא שייך דבודקת ומזנה. ותירץ דרוב רצון כמ"ש ירושלמי אונס קלא אית ליה. ועיי' פ"י שהקשה הא רוב רצון לאו רוב גמור ואיך נתיר אשה ע"י זאת. ועיי' שב שמעתתא שמעת' ב' שכ' דאמת דרוב רצון לאו רוב גמור הוא אבל עכ"פ מידי ספיקא לא נפקא דילמא רצון הוי והוי ספק רצון ובודקת וכשר הוי וספק אונס ולא בודקת ופסול הוי והא הש"ס קאמר לקמן דלר"ג אלים בריא דאפילו בחד ספיקא מכשיר, ושפיר מכשיר ר"ג ברוב פסולים עיי"ש. לפ"ז יש לומר דאף ר' ישוע סבר סברות בודקת ומזנה אלא כיון דהוי ספק אי נאנסה ולא שייך בודקת ור' ישוע אוסר בחד ספיקא שפיר קפסיל ר' ישוע ברוב פסולים וא"ש וממילא דלא קשה קושי' פ"י דממ"נ נאמנת בהבאת ראיי' ולא חיישינן מדאפקרי' דאי רצון היתה הרי בודקת וגם אינם כשרים ואי אונס היתה ולא שייך בודקת. הרי באונס לא שייך נמי מדאפקרי' דהרי אנוסה היתה כמובן וממ"נ נאמנת ועיי'.

אלא דלכאורה קשה ע"ז תינח במעוברת או בנסתרה לזעירא אבל ברואה שנבעלה דחזינן דרצון הוה ולמה אוסר ר' ישוע נימא בודקת ומזנה. והנה לזעירא לא קתני במתני' כי אם נסתרה ומעוברת ושפיר יש לומר שמא נאנסה ולא שייך בודקת ומזנה, אבל לרב אסי דרישא איירא ברואה שנבעלה קשה למה פוסל ר' ישוע. וצריך לומר באמת משום מעלת יוחסין והא דמוקמה לר"ג משבוי' באמת לא מוקמה אלא במעוברת ומדברת אבל ברואו' שנבעלה לא משום דזה לא אסר אלא מכח מעלת יוחסין. ויש ליישב בזה קושי' תוספו' דהקשה קצת קשה דאי ספיקא אספיקא פריך הוי לי' להקשות לרב אסי נמי, ולמ"ש ניחא דלר"א ידע גם בקושי' מסברת מעלת יוחסין לכך לא הקשה עליו ומש"כ לזעירא דלא ידע אכתי שפיר הקשה. ובאמת כד אמרינן מעלה עשו ביוחסין אמר גם לזעירא ברואו' שנבעלה ולהכי מביא הברייתא דסתר ומורבא דקתני דאף רואה שנבעלה אסר לבתר דקאמר מעלה עשו ביוחסין ועיי'

ועיי' והא דהקשה הש"ס תרתי למה לי הא יש לומר דאי קתני סיפא הו"א בהא פוסל ר' ישוע אבל ברוב שנבעלה מודה וכן להיפך לר"ג משום דמלשון דמתני' דקתני אינה נאמנת עד שתביא ראיי' לדברי' משמע דלא סגי בהבאת ראיי' דרצון הוי ומוכח הכל מסיפא ושפיר הקשה הש"ס ועיי' כי הקצרתי.

עיי' תוספו' שהקשו דלפי מה דמוקי הש"ס הא דאין אוסרין על היחוד מיירא בא"א דוקא אבל בפנוי' אוסרין והא דאמר רב מלקין על היחוד איירא בפנוי' דוקא ולא בא"א כמו שאמר שם בקדושין פ"א, וקשה דמלקין איירא בפנוי' ולא בא"א ואין אוסרין בא"א ולא בפנוי'. ונ"ל ליישב דלאמת שפיר יש לומר דאין אוסרין איירא נמי בפנוי'. ותחלה ניישב קושי' פ"י בקדושין דף ע"ד ע"א דאיתא התם אבא שאול הי' קורא לשתוקי בדוקי ועלה קאמר הש"ס מאי בדוקי אילימא שבודקין את אמו ואומרת לכשר נבעלתי נאמנת תנינא חדא זימנא היתה מעוברת וכו' וקאמר הש"ס חדא להכשיר בה וחדא להכשיר בבתה הניחא למ"ד מכשיר בה פוסל בבתה אלא למ"ד מכשיר בה מכשיר בבתה מאי איכא למימר, ומשני ר"ג איירא ברוב כשרים ואבא שאול ברוב פסולים. והקשה פ"י מאי לשון אי לימא שקאמר הש"ס הא גם למסקנא מיירא הכא שבודקין את אמו ואומרת לכשר נבעלתי נאמנת והניח בצ"ע. ונראה לי כי במלחמות כ' דאף ברוב כשרים צריך טוענת דבלא טוענת לא מהני כדקאמר הש"ס לר"ג אלים ליה בריא משמע דוקא בריא דהיינו טוענת, ובעה"מ סבר דברוב כשרים לא בעי טוענת והקשה הרמב"ן הא במתני' קתני נאמנת ומשמע דאף ברוב כשרים צריך טוענת דוקא עיי"ש והנה יש לומר דקושי' הש"ס בקדושין היא בכה"ג אי לימא שבודקין את אמו ואומרת לכשר נבעלתי נאמנת דהיינו כשיטת רמב"ן דאף ברוב כשרים צריך טוענת וקאמר אבא שאול דשתוקי היינו בדוקי דאף ברוב כשרים צריך בדיקה דוקא דבעינן טוענת, הא תנינא חדא זימנא היתה מעוברת וכו' ר"ג ור"א אומרי' נאמנת ומשמע דצריך טוענת כקושי' רמב"ן, ועל זה משני חדא להכשיר בה ר"ג מיירא בה וא"כ יש לומר לעולם לא בעי טוענת אלא כיון דנאמנת לפסול את עצמה להכי שואלין אותה דילמא תאמר לפסול נבעלה, אבל באמת מכל הדין לא בעי טוענת, אבל אבא שאול מיירא בבתה ולגבי בתה פסק הרמב"ם פי"ח מא"ב דאינה נאמנת לפסול וא"כ מוכח דאף ברוב כשרים בעי טוענת דוקא, דאי לא למה בודקין אותה הא להכשיר לא צריך בדיקה ולענין לפסול אינה נאמנת, וע"ז הקשה הש"ס הניחא למ"ד מכשיר בה פוסל בבתה, אבל למ"ד מכשיר בה מכשיר בבתה א"כ מיירא ר"ג אף לבת ואפ"ה קתני נאמנת ומוכח דצריך בדיקה וטוענת אף ברוב כשרים. וע"ז משני לעולם ברוב כשרים סבר אבא שאול דלא בעי טוענת והא דאמר בדוקי היינו ברוב פסולים, ועדיפא מדר"ג דאילו לר"ג מוכח דאף ברוב כשרים בעי טוענת משא"כ לא"ש ומיושב קושי' פ"י דשפיר נקט לשון אי לימא כמובן ויש ראיי' לשיטי' בעה"מ דברוב כשרים לא בעי טוענת דאבא שאול הכי ס"ל.

והנה הרא"ה הקשה מאי מקשה הש"ס לימא דלא כר' ישוע הא כר"ג נמי לא אתיא דלר"ג משמע דבעי טוענת דקתני מתני' נאמנת. והנה לפמ"ש אינה קושי' דבאמת לא בעי טוענת לענין הכשרה אלא דבודקין דלמא תאמר דלפסול נבעלה וא"כ יש לומר דשפיר אתי' כר"ג, אלא דלכאורה קשה ע"ז אי אתי' כר"ג א"כ למה צריך הש"ס לאוקמי' דאיירא בא"א הא יש לאוקמי' בפנוי' ואתי' כר"ג ואין אוסרין, אך זה לא קשה דהא עדיין לא ידעינן דר"ג מכשיר אף ברוב פסולים, וא"כ לא מכשיר אלא ברוב כשרים לחוד ולמ"ד דוקא ברוב כשרים ממילא מוכח בסיפא דצריך טוענת אף ברוב כשרים וא"כ ברישא נמי יש לומר כן דצריך טוענת דוקא ויש לומר דאף כר"ג נמי לא אתיא, ושפיר מתרץ משום מעלת יוחסין אבל לבתר דמסיק דר"ג מכשיר אף ברוב פסולים וכו' הש"מ בשם תוספו' הרא"ש דלפי ש"ס קידושין אות מ"ד ע"כ סבר מכשיר בה פוסל בבתה וא"כ אף בסיפא הבדיקה לא הוי אלא משום דלמא תאמר לפסול וכ"ש ברישא ושפיר יש לומר דרב סבר כר"ג ויש לאוקמי' נמי אין אוסרין בפנוי' ומיושב קושי' תוספות.

הרמב"ם פי"ח מא"ב פסק דלכתחילה צריך אף בטוענת תרי רובא רוב העיר ורוב סיעה ועיי' בכ"מ שמפרש דברי הרמב"ם דרמב"ם סבר דר' יוסא סבר כר"ג ומדסתמה הש"ס ולא קאמר לעולם בלא טוענת דהא בקושי' ע"כ איירא בטוענת כמ"ש התוספו' גבי מעשה בתינוקת א"כ משמע דאף בתירוץ מיירא בטוענת וקרוני של ציפורי וא"כ מוכח דאף בטוענת צריך תרי רובא, והוא כתירוץ תוספו' השני, אלא דלכאורה יש להקשות ונ"ל באמת דר' יוסא סבר כר"ג דילמא סבר כר' ישוע, דהא גם לר' ישוע לא צריך בתירוץ אוקימתי' אחריתא כמו בקושי' ודילמא סבר כר' ישוע אבל לעולם לר"ג לא בעי בטוענת תרי רובא. ונראה לי ליישב דברי הרמב"ם כי הרמב"ן הקשה לשיטת רש"י דר' יוסא כר' ישוע סבר א"כ מאי מקשה הש"ס ומי בעינן תרי רובא והתני' תשע חניות וכו' ומאי שייטי' דהאי קושי' הכא, דהא לעיל כדקאמר ש"ס דר' ישוע פוסל אפילו ברוב כשרים הוי ליה לש"ס להקשות ומי בעינן תרי רובא, ולמה נטר הש"ס עם קושי' זו עד הכא, וגם המהרש"א הקשה כן ולע"ג.

ונראה לי ליישב והוא כי בעיקר פלוגתי' ר' ישוע ור"ג ונראה לי לומר וקצת מיני' שמעתי ג"כ מאת אאמ"ו הגאון זצ"ל והוא כי הפ"י בקדושין ועיין נמק"י ריש פרק האשה רבה וגם הר"ן בסוגי' דקדשתי את בתי ועיי' כוז"י אהע"ז סי' ס"ע חקרו אי עד אחד אינו נאמן נגד הרוב כמו שאינו נאמן נגד החזקה, וכתבו דנאמן מאחר שיש כאן גם מיעוט אין העד אומר נגד הרוב אלא מברר המיעוט מתוך הרוב, ואאמ"ו הגאון זצ"ל אמר בודאי אם הרוב והמיעוט עדיין הם מעורבין ובהדי

הדדי נינהו, בזה יש לומר שפיר דנאמן העד לומר דחתיכה זו מן המיעוט כיון שגם המיעוט יש כאן אינו אומר נגד הרוב רק מברר המיעוט מן הרוב, משא"כ אם פירש אחד מן הרוב ואמרינן כל דפריש מרובא פריש בהא אין העד נאמן לומר דהפרוש הוא מן המיעוט דבזה אומר נגד הרוב דהרי כלל גדול דכל דפריש מרובא פריש. לפ"ז אני אומר כיון דלברר מיעוט מן הרוב נאמן העד נגד הרוב ולומר דזאת הוא מן המיעוט א"כ הכא לא הוי רוב כשרים רוב גמור ולא רוב פסולים רוב גמור כיון דהיא ברצונה הטוב תוכל לזנות עם מי שתרצה ולמאן בא"ש זה ולבחור באחר א"כ אין הרוב רוב גמור כי אולי בחרה הוא באחד מן המיעוט דהרי בידה לזנות עם מי שתרצה ולא הוי רוב גמור אלא כמחצה ע"מ. והא דמכשיר ר"ג בין ברוב כשרים בין ברוב פסולים הוא משום דש"ס קאמר לקמן דלר"ג אלים לי' בריא דאפילו בחד ספיקא מכשיר וא"כ שפיר מכשיר ור' יהושע שפיר פוסל משום דלדידי' אלים ליה חד ספיקא דאפילו בבריא פוסל. ומיושב בזה הא דקאמר הש"ס דלר"ג אלים ליה בריא דאפילו בחד ספיקא מכשיר הא ר"ג מכשיר אפילו ברוב פסולים דגרע מחד ספיקא. ור' יהושע נמי קאמר הש"ס דאפילו בחד ספיקא פוסל הא איהו פוסל אפילו ברוב כשרים דעדיף מספיקא, ולמ"ש ניחא דרוב כשרים ורוב פסולים לא הוי רוב גמור אלא כמחצה ע"מ וכמ"ש.

ומיושב בזה קושי' פ"י דהקשה דמאי הקשה תוספות לזעירא דסבר דר' יהושע פוסל אפילו בלא אומרת נבעלתי הא הוי ס"ס שמא לא נבעלה ואת"ל נבעלה שמא לכשר. והקשה הפ"י מאי ס"ס איכא הא אכתי לא ידעינן מסברת מעלה עשו ביוחסין וא"כ לר' יהושע לא אסור אלא ברוב פסולים ולא הוי ס"ס דכנגד ספק ב' הוי רוב פסולים, ולמ"ש ניחא דגם בלא סברת מעלת יוחסין אומר ר' יהושע אפילו ברוב כשרים משום דלא הוי רוב וגם פסולים לאו רוב הוא ושפיר הוי ס"ס ועיי' ולא קשה נמי קושי' אחריכא של פ"י מה מהני הבאה ראיי' ניחוש מדאפקרי' וכו' ולמ"ש ניחא דהוי ס"ס שמא לא אפקרי' ואת"ל אפקריי' שמא כשר הי' דאף דרוב העולם פסולים אלא מ"מ לאו רוב הוא והוי שפיר ס"ס.

והנה כ"ז אם זינתה ברצון שפיר יש לומר דרוב זה לאו רוב הוא משום דהוי בידה לזנות עם מי שתרצה ודילמא זינתה עם אחד מן המעוט. אבל אם נאנסה בהא שפיר אזלינן בתר רוב דהוי כמו פירש אחד מן הרוב דאמרינן כל דפרוש מרובא פריש, ואמרינן בודאי אחד מן הרוב אנסה, וא"כ בחזינן דנאנסה ברוב פסולים אף גם לר"ג פסול דהוי רוב גמור וברוב כשרים לר' יהושע מצד הדין כשר, ואין לומר למה פוסל ר' יהושע ולמה מכשיר ר"ג אם לא ידעינן דברצון זנתה ולמה לא הוי ס"ס לר' יהושע ברוב כשרים להכשיר חדא דלמא נאנסה וא"כ הוי אחד מן הרוב וכשר הי' ואת"ל ברצון ולא הוי רוב מ"מ דלמא הוי כשר. וגם לר"ג ברוב פסולים הוי ס"ס להחמיר חדא דילמא נאנסה והוי אחד מן רוב פסולים ואת"ל איכה נאנסה וברצון זינתה שמא עכ"פ הי' פסול. זה אינו דזה לא מקרי ס"ס מתרי ותלת טעמא חדא דזה הוי שם אונס חד אי לכשר אי לפסול וזה לא מקרי ס"ס כמבואר. ועוד אי אפשר להתהפך כמובן. ועוד כיון דעל הספק הראשון אי נאנסה הוי נגדו רוב רלון כמ"ש תוספות לעיל בסוגי' דפ"פ ובחד ספיקא כתבו לעיל דהוי רוב גמור וא"כ לא הוי ס"ס ושפיר פוסל ר' יהושע ומכשיר ר"ג, אבל אי ידעינן דודאי נאנסה אז ודאי הוי הרוב רוב גמור וברוב כשרים יש לומר דר' יהושע מכשיר וברוב פסולים פוסל אף ר"ג, אלא דלכאורה תקשה ע"ז מאי מקשה הש"ס לקמן אי ר' יהושע אפילו ברוב כשרים נמי פוסל הא לקמן איירא בתינוקת שנאנסה ובהא אף ר' יהושע מודה דכשר ברוב כשרים משום דהוי רוב גמור, אך זה לא קשה דכבר פי' שם תוספו' דבקושי' מיירא בטוענת ולא ראינו שנאנסה אלא דהיא אומרת שנאנסה וכיון שהיא איכה נאמנת לר' יהושע שנאנסה שפיר הקשה הש"ס אי ר' יהושע אפילו ברוב כשרים פוסל, וע"ז מתרץ הש"ס לעולם בראינו שנאנסה והכא בקרונה של ציפורי הוי מעשה דאיכא תרי רובא וכיון שראינו שנאנסה א"כ הוי רוב כשרים רוב גמור וסבר ר' יוסא כר' יהושע ושפיר מכשיר. וע"ז הקשה הש"ס ומי בעינן תרי רובא והתני' תשע חניות וכו' ומשני מעלה עשו ביוחסין ומיושב קושי' הרמב"ן דודאי בפשוט לאו קושי' הוא על ר' יהושע מתשע חניות דיש לומר דרוב כשרים לאו רוב הוא כמ"ש אבל הכא דמיירא בנאנסה וא"כ רוב כשרים רוב גמור ואפ"ה מצריך תרי רובא שפיר הקשה ועיי'.

ובזה מצאתי מקום לפרש דברי הירושלמי על מתני' דמעשה בתינוקת אמר רב אמי בקרונה של ציפורי הוי מעשה, אמר רב כהנא מודה ר' יהושע באנוסה. ועיי' במפרש שפירש דרב כהנא חולק על רב אמי וסבר דאף ברוב פסולים כשר דמודה ר' יהושע באנוסה. ונדחק שם למה מודה וכו' דבנאנסה מודה דאמרינן בודקת ומזכה משום דיש לה חזקת כשרות. ובאמת זה דוחק דבנאנסה בודאי לא שייך בודקת ומזכה דהא נאנסה, ולמ"ש יש לומר דכוונת ירושלמי הוא דרב כהנא ורב אמי לא פליגו אלא דא ודא אחת היא דרב אמי אמר דמיירא בקרוני של ציפורי דתרי רובא הוי ומשום מעלת יוחסין דחד רוב לא מהני אף דרוב גמור הוא משום דמעלה עשו ביוחסין. וע"ז אמר רב כהנא מודה ר' יהושע באנוסה כיון דנאנסה הוי רוב כשרים רוב גמור ואף ר' יהושע מודה ולריך תרי רובא משום מעלת יוחסין וקאי אדלעיל אדברי רבי אמי ועיי'.

והנה לפמ"ש לריך לומר אי ר' יוסי דסבר כר' יהושע, דבתירץ הש"ס מיירא בראינו שנאנסה, וקושי' הש"ס הוי בלא ראינו. וא"ש שפיר הרמב"ם דפסק דאף בטוענת בעינן תרי רובא מדלא קאמר הש"ס הכא במ"ע, אך על זה קשה דלמא סבר כר' יהושע דנמי לא לריך לומר הב"ע, ולמ"ש ניחא דאף לר' יהושע לריך לומר

בתירץ

בתירן אוקימתי' אחריתא כמו בקוש"י, ועי"כ דסבר כר"ג ואף בטוענת לריך תרי רובא, דאי בלא טוענת לריך תרי רובא דוקא, ולריך לדחוק דר' יוסי סבר כר"ג אף דלא קאמר הכא במ"ע, שוב יש לומר דסבר כר' יהושע, ולא מוכח כלל, אלא ודאי דאף בטוענת לריך תרי רובא ושפיר לא קאמר הש"ס הב"ע וא"ש פסקא של הרמב"ם.

סוגי' דריחא מלתא פסחים ע"ג.

התוספות הקשו על רש"י דכי דלוי לא התיר אלא בדיעבד אבל לכתחילה אוסר, א"כ מה פריך הש"ס עליו מאין צולין הא התם לכתחילה הוא, וכ"ל כי לכאורה קשה גם על רב מברייתא דאין צולין דהא רב אוסר אף בדיעבד ובברייתא לא קתני אלא לכתחילה דאסור. וכ"ל דהש"ך יו"ד ק"ח מביא שיטות או"ה דאף באיתן דברים דאמרינן ריחא מלתא כגון בתנור קטן וסתום וכדומה מ"מ דוקא אם הם בהדדי הדדי אבל בזה אחר זה מותר דבהא ודאי ריחא לאו מלתא ומביא ראיי' מהא דאמר ש"ס ע"ז כמון שאני דמקלי קלי איסורא והוי בזה אחר זה דמותר. והנה יש לומר דאף בזה אחר זה אף דאמרינן דלאו מלתא היא אבל עכ"פ משהו מיהו איכא אבל אינו אוסר משום דזה בטל והי' אפשר לומר דבזא"ז עכ"פ לכתחילה אסור משום אין מבטלין איסור לכתחילה. אולם כבר כ' המנחית השקל סי' תמ"ג דזה לא מקרי מבטל איסור לכתחילה משום דאין מכוין לבטל, וא"כ מותר לגמרי אף לכתחילה, לפ"ז י"ל דלא קשה על רב למה אוסר הברייתא לכתחילה דוקא ולא בדיעבד משום דברייתא נקט אין צולין שני פסחים כאחד דוקא ולא בזא"ז דרלה להשמיענו הדין דדוקא כאחד אוסר, ואי הוי נקט לשון דיעבד אם צלו ב' פסחים כאחד אסר הו"א דוקא לאסור בדיעבד לריך להיות כאחד, אבל לכתחילה אוסר אף בזא"ז משום דמשהו עכ"פ איכא ואין מבטלין איסור לכתחילה, ולהכי נקט הברייתא לשון לכתחילה אבל באמת גם בדיעבד אסור. והנה כ"ז יש לומר לרב אבל ללוי לשיטת רש"י דאוסר באמת לכתחילה וכי כל המופרשים משום דזה מקרי אין מבטלין איסור לכתחיל' עיי' צל"ח. וא"כ לפ"ז יש לומר דאף בזא"ז אסור לכתחילה דמשהו עכ"פ איכא אף שהוא קלוש מבת אחת אבל עכ"פ משהו הוא ואסור לבטל לכתחילה, וא"כ קשה, אי ברייתי' דאין צולין אין כונתו רק לאסור לכתחילה למה קתני כאחד דוקא ולא נקט רבותא יותר דאף בזא"ז אוסר לכתחילה, אלא ע"כ דאף בדיעבד אסור משום דריחא מלתא ובזה א"ז לכתחילה נמי מותר משום דזאת לא מקרי אין מבטלין לכתחילה ושפיר קשה ללוי ומיושב קוש"י תוס'. ובמה שכתבתי מיושב נמי קוש"י הצל"ח על תוספו' דהקשו מה מקשה הש"ס על רב מברייתא דאין צולין דאוסר דוקא משום תערוב' גופין ולא טעמים משמע דלל"מ דילמא איירא ברייתא בשני' כחושים. והקשה הצל"ח הא תוספו' בע"ז כתבו דאף בשניהם כחושים עכ"פ משהו איכא וא"כ אכתי קשה על רב הא ברייתא לא אסר אלא לכתחילה וא"כ שפיר אסור משום תערוב' טעמים משום דאין מבטלין איסור לכתחילה, ולמה אוסר הברייתי' משום תערובת גופין דוקא ולמ"ש ניחא דשפיר הקשו תוספו' דלפמ"ש ע"כ מוכח מדלא הקשה הש"ס על רב למה נקט הברייתי' לשון לכתחילה, וע"כ מוכח מיני' דלבטל משהו לא מקרי אין מבטלין איסור לכתחילה; משום דלא מכוין א"כ אף בשני' כחושים מותר לגמרי ושפיר הקשו תוס' ועיי'.

המחבר ביו"ד סי' ק"ח פסק דבפת חמה וחביות פתוחה אסור ועיי' פלתי שהקשה עליו הא כיון דהוא פסק כלוי דריחא לאו מילתא א"כ למה אסר בפת חמה וח"פ כיון דרי"ף דפסק כלוי כ' דרבא פליג על ריש לקיש וגם בפ"ח וח"פ מותר עיי"ש ונראה, דהנה הרי"ף כ' ועוד כד דייקת במלתא דרב שייך באידך דרב וכו' דרב משום מב"מ אוסר. ועיי' ר"ן שהקשה עליו א"כ מאי קאמר הש"ס דרב מי לימא תנאי הוא מהרודה פ"ח הא שם מבשא"מ הוא ובהא גם רב מודה דלל"מ היא. וגם הצל"ח הקשה עליו מאי מייתא הש"ס עבד לוי עובדא בגדי וד"א והתיר הא שם הוי מבשא"מ וגם לרב מותר. ונראה לי ליישב דברי הרי"ף אחת לאחת, שהוא כי יש לדקדק דבריו דכ' כד דייק' במלת' דרב תמלא וכו' מהיכי דייקת זאת. ואי משום דרב נקט בשר שחוטה עם בשר נבילה ומשמע דמב"מ הוא, לזה לא לריך דייקא יתירי. ע"כ כ"ל דכוונת הרי"ף הוא דמעולם רב לא אמר דינו רק במב"מ לחוד כ"א גם באינו מינו, אלא דוקא במילתא דרב לחוד הוא שלריך לומר משום מב"מ אוסר. ועיי' בח"ס חלק ששי בחידושיו על מס' ע"ז שכ' די"ל בשניה' שמינים גרע טפי משום שבניהם יש להם ריח חזק והאחד כובש את חבירו ואינו קולטו, ועיי' ירושלמי שהביא שם והוא רולה לומר דאם אמרינן סברה זאת באמת בשני' שמינים מותר לגמרי עיי"ש. ואני אומר דודאי בשניהם שמינים יש לומר זאת הסברה דריח האחד כובש את ריח חבירו ואינו מניחו שיהא נקלט לגמרי בחתיכה האחרת, והוא כעין סברה איידא דטריד למפלט לא בלע עיין חולין פרק כל הבשר רק דעכ"פ משהו ריח קולט דזה מן הנמנע שלא יהי' קולט משהו ריח וזולת כ"ז מי שקל במאזנים שהשמונינות של שני החתיכות שוים לגמרי באיכות וכמות. אך בנבילה שמינה ושחיטה כחושה שאז השחיטה אינו מוליא' ריח כיון שהיא כחושה, ובפרט לפי דברי הרי"ף ז"ל לריך לומר דבכחוש אף משהו ריח ליכא כמ"ש בצל"ח שם, ואז קולט השחיטה לגמרי ריח של נבילה שמינה ונותן הריח טעם גמור, או אף בשניהם שמינים ונבילה כבר היא בתנור ומוליא ריח כשנותנים לתוך התנור השחוטה דתיכף קולט השחוטה ריח הנבילה קודם; שמוליא ריח עלמה אז הוי ריח כנותן טעם גמור ואוסר גם בשא"מ ככ"ל.

לפ"ז

לפ"ז אני אומר דזאת היא כוונת הרי"ף כד דייקת במלתא דרב דנקט נבילה כחושה ושחוטה שמינה ואוסרת הנבילה לשחוטה משום דשחוטה מפטמי לנבילה וריח דשחיטה נאסר מנבילה ואוסר להשחוטה בצירוף מעט ריח של נבילה עצמו כמ"ש האו"ה הובא בש"ך יו"ד סי' ק"ח וא"כ הוי כמו שניהם שמינים כיון דנבילה נפטמה משחוטי' וא"כ שניהם יש להם ריח ואז האחד כובש את ריח חבירו ואין קולט מן הריח אלא משהו, וע"כ צ"ל במלתא דרב דמשום מב"מ אוסר משום דהוא סבר מב"מ לא בטיל, לפ"ז מיושב קושי' הצל"ח דשפיר מייתא הש"ס דעבד לוי עובדא בגדי ודבר אחר והקשה הא בזה גם רב מודה, ולמ"ש ניחא דהא רב באמת גם באינו מינו אוסר רק בשניהם שמינים ונתנו בתנור בב"א בהא דוקא צ"ל משום מב"מ, ודילמא הי' שם המעשה דנתנו הנבילה בתנור קודם שנתנו השחוטה. וכשנתנו השחוטה לתנור כבר הנבלה מוציא' ריח, או דילמא היה הגדי כחוש ודבר אחר שמינה הוא וא"כ שפיר אסור לרב, ומייתא הש"ס שפיר דעבד לוי עובדא להתיר דלרב בכה"ג אסור אף בא"מ.

ולפ"ז מיושב נמי קושי' הר"ן מאי קאמר הש"ס לרב תנאי היא הא בפת ויין דמבא"מ הוא גם רב מודה דריחא לאו מילתא, ולמ"ש ניחא דגבי פת ויין דפת כחוש ואינו מוציא ריח וקולט כל ריח של יין באמת גם לרב ר"מ היא גם באינו מינו. וע"ז קאמר הש"ס בפ"ח וח"פ כ"ע לא פליגי דודאי ריחא מילתא היא כיון דפ"ח הוא קולט כל ריח היין והוי כנותן טעם גמור, רק דפלוגת' בפת צוננות או חביות מגופה משום דאינו קולט היטב ולא הוי אלא משהו וזה בטל משום דא"מ הוא. והא דאמר רב והאי כפ"ח וח"פ דמי כוונתו כיון דפת חמה וח"פ אסור משום דריחא מלתא א"כ בשניהם שמינים משהו עכ"פ איכא ואוסר במב"מ, משא"כ אי ריחא לאו מלתא ולא נחשב לגמרי ואף משהו ליכא ממילא א"א לאסור אף במינו, ועיי' מהרי"ל מובא בפליתי דאי ריחא לאו מילתא אף משהו ליכא וכאין נחשב וא"ש.

והנה לפמ"ש סידור דברי הרי"ף וכוונתו כך הוא דכד דייקת במלתא דרב תמצא דמשום מב"מ הוא וכיון דקיי"ל מב"מ בטל ממילא לא קיי"ל בבשר שחוטה שמן ונבילה כחוש דהיינו בשניהם שמיני' כרב. אך לכאורה הי' למפסק בנבילה שמינה ושחוטה כחושה או בשניהם שמינים ואיסור כבר בתנור טרם שנותני' ההיתר ומוציא' כבר ריח כשנותני' ההיתר דאז הוי כטעם גמור ואוסר אף באינו מינו לרב משום דהוי כפ"ח וח"פ דאסור לכ"ע, ע"ז כ' הרי"ף דמי הגיד לנו זאת דהיכא דהוי ריח גמור אוסר אף באינו מינו ריש לקיש אמר זאת, הא רבא בתרא הוא ולא סבר כר"ל וגם לוי לא סבר כן ואף היכא דהוי ריח גמור נמי מותר דריחא לאו מלתא, ושפיר פסק הרי"ף כלוי אף באינו מינו, לפ"ז הוצרך הרי"ף לומר דרבא לא סבר כר"ל וכך סידור דבריו ועוד אי מלית אמר דרבא ג"כ סבר ריחא מלתא אפ"ה לא פסקינן כן, משום דרבא לא סבר כר"ל ממילא פסקינן כרבא עכ"פ בהא, דהרי אם גם רבא סבר ריחא מלתא צריך לומר הא דמתיר גבי בת תהא הוא משום כמו שכ' תוספות משום דמזיקו, והא דקאמר הש"ס תנאי היא מהרודה פ"ח וכו' עיי' מהרש"א דצריך לומר דגם שם מזיקו. ומאן דאוסר סובר דלא מהני מזיקו ושפיר יש פלוגת' דתנאי עיי"ש במהרש"א ע"ז דף ס"ו. לפ"ז א"א לומר דרבא ג"כ סבר כר"ל דא"כ למה אמר בפ"ח וח"פ כ"ע אסור הא לפי סברת רבא דמותר משום מזיקו מכ"ש דמותר בפ"ח וח"פ דהא שם ודאי מזיקו יותר, אלא ע"כ רבא לא סבר כר"ל כלל, ואף בפ"ח וחביות פתיחה מותר, ועיי' לפ"ז שפיר נקט המחבר דאסר בפ"ח וח"פ כיון דלאמת פסקינן ריחא לאו מלתא משום דרבא ג"כ סבר לאו מלתא וא"כ שפיר אפשר לומר דסבר כר"ל אלא דבשר שחוטה וכו' ובת תהא לא דמי לפ"ח וח"פ שפיר נקט דאסר משום דפשטות דברי ר"ל נוטין כן דכ"ע סברו כוותי' וא"ש.

ודברי הרי"ף שפיר עולין דאי הי' לנו למפסק כרב וצריך לומר דאף רבא סבר כן שא"כ א"א לפסוק כרב דרבא בתרא הוא, וע"כ דגם רבא סובר כן, ואפ"ה א"א למפסק כוותיה, משום דלגבי מב"מ קיי"ל דבטיל, ובאינו מינו א"א לפסוק כוותי' משום דבאותו הו"א דרבא ג"כ סבר כוותי' עכ"פ לא סבר כר"ל ושפיר לא פסקינן כרב, לפ"ז יש ליישב הא דכ' רש"י בפסחים דר' יוסי סבר ריחא מלתא וכוונתו שהשעורים שואבות היינו ריח ולא גוף היין, ובע"ז לא כתב רש"י כלום על ר' יוסי היכא סבר, ולמ"ש ניחא דאם פסקינן הך דר"ל דבפת חמה וח"פ כ"ע אסור משום דבהא לכ"ע ריחא מלתא אף לר' יוסי ואף לר"מ, אלא דפלוגתתם הוא בפת צוננות או חביות מגופה, א"כ היכא קאמר ר' יוסי בשעורים אסור מפני ששואבות גופו של יין דמשמע מפני ריח מותר, ולמה מותר מהני ריח כיון דכל עיקר פלוגתתם אי נכנס הריח בפת צוננות או חביות מגופה, וא"כ כיון שנכנס גוף היין מכ"ש ריח ולמה לא אמר שאסור מפני ריח, אלא ע"כ באמת כוונתו מפני הריח אסור וחיטין לא קלטו ריח, וכ"ז אי אמרינן דבפת חמה וחביות פתוחה כ"ע מודה דאסור משום דקולט הריח אלא דפלוגתתם היא אי קולט בפת צוננות או חביות מגופה שפיר מוכרח דר' יוסי ריחא מלתא, אבל אי אמרינן דלא כר"ל דאף בפ"ח וח"פ פלוגתתם, וא"כ פלוגתתם אי ריחא מלתא או לא שפיר יש לומר דר' יוסי סבר ריחא לאו מלתא אלא שעורים שואבות גוף היין, או יש לומר דסבר שואבות הריח, ובחיטין אינו שואבות וריחא מלתא. לפ"ז התם בפסחים דאזיל רש"י ומפרש להלכתא דפסקינן כלוי משום דרבא נמי סבר ריחא ל"מ ואפשר לומר דרבא כר"ל סבר דבפ"ח וח"פ כ"ע מודים שפיר כ' רש"י דר' יוסי סבר ריחא מלתא. אבל בע"ז דלא נחית רש"י להלכתא ואפשר דאף רבא סבר ריחא מלתא אלא דבת תיהא מזיקו, ופלוגת' דהרודה פ"ח נמי פלוגתתם משום מזיקו, כדברי מהרש"א. וע"כ רבא לא

סבר

סבר כר"נ כמ"ש. ושפיר לא כ' רש"י דר' יוסי היכא סבר דלא מוכח בדבריו היכא סבר, די"ל שואבות גוף היין או רק ריח כמ"ש ועיי'.

באופן אחר נראה לי ליישב דברי הרי"ף והוא דמעולם אין כוונתו דרב דוקא במב"מ אמר ריחא מלתא, אלא דכוונת הרי"ף הוא כיון דרב סבר מב"מ לא בטיל ממילא יוכל לסבור ריחא מילתא, אבל אנן דפסקינן מב"מ בטיל ע"כ צריכין אנו לפסוק ריחא לאו מילתא ולא קשו כל הקושי' שהקשו עליו. כי נתקשיתי דש"ס פסחים מ"ד קאמר דר"ע יליף טע"כ מגע"כ גע"כ לאו טעם בעלמא הוא ואפ"ה גלתה התורה להגעיל ש"מ טע"כ דאורייתא, והקשיתי היכא מוכח זאת דילמא לעולם טע"פ לאו דאורייתא והא דגלה התורה להגעיל משום דאין מבטלין איסור לכתחילה לשיטת הראב"ד דמדאורייתא אין מבטלין ולהכי גלה התורה להגעיל דזה לא מקרי אין מבטלין איסור לכתחילה דהרי שופך אח"כ האיסור עם המים ואינו נהנה ממנו עיי' ר"ן ע"ז פרק אין מעמידין בסוגי' דקנקנים ועיי' כו"פ תכילא סי' מ"ו אלא דלכאורה זה אינו דאם טע"כ לאו דאורייתא ממילא אין בו שום איסור כלל, וא"כ לא שייך לומר אין מבטלין איסור לכתחילה, אלא דכבר כ' הרשב"א בסוגי' דזרוע בשילה דאף אם טע"כ ל"ד היינו דוקא בתערובת אז לאו דאורייתא, אבל הטעם גופא בעין בודאי מדאורייתא אסור משום דכתיב הטמאים לאסור צירן ורוטבן וקיפה שלהן, ועיין חוו"ד סי' ק"ה וא"כ שפיר קשה היכא ילפינן טע"כ מגע"כ דילמא לעולם בתערובו' טע"כ לאו דאורייתא ואפ"ה גלה התורה להגעיל משום דאין מבטלין איסור לכתחילה. ועיי' פ"י פסחים בסוגי' דטע"כ דהקשה כעין זה, וליישב היה נראה לי דדברי הרשב"א אלו דטעם בעין בלא תערובות בודאי אסור אף אי טע"כ לאו דאוריי' זה יש לומר דוקא אי אמרינן מב"מ בטל אבל אי אמרינן לא בטיל ע"כ א"א לומר כן, דהרי אי אמרינן מב"מ לא בטיל אפילו באלף היינו משום דהוי כמו שאיסור בעין וכאילו האוכל האיסר בעין דהרי לא בטיל וכמו שכ' הר"ן בנדרים דמינו מחזיקו ולא מחליפו. ועיי' כו"פ תכילא סי' ל"ה שכ' דמב"מ לא בטיל הוא דוקא בממש המעורב במינו דומיא דדם הפר ושעיר דמיני' ילפינן אבל בטעם לא, אי אמרינן טעם כעיקר לאו דאורייתא עיי"ש באריכות לפ"ז ע"כ אי אפשר לומר דטעם גופא בודאי אסור מדאוריי' אף אי טע"כ ל"ד, א"כ למה אסר רחמנא מב"מ דוקא בדם הפר ודם השעיר שהוא ממש, הרי אף בטעם היו לנו לומר דלא בטיל, דהרי מב"מ הוי כמו האיסור בפני עצמו, וכאילו הוי בעין ולא בתערובות, וא"כ כיון דטעם גופא בפני עצמו נמי אסר א"כ גם אם נתערב במב"מ הי' לנו לומר דלא בטל ולמה אסרה התורה דוקא בדם הפר דממש הוא ואפשר לנו לטעות ולומר דדוקא בממש אסור ולא בנתערב הטעם בלבד כמ"ש הכו"פ, אלא ודאי דאי אמרינן לא בטיל א"א לומר סברת הרשב"א, ושפיר מוכח טע"כ מגע"כ. ומיושב שפיר קושיתי דיש לומר דר"ע סבר מב"מ לא בטיל ושפיר אף טע"כ מגע"כ, והא דכ' רחמנא הטמאי' צריך לומר כמ"ש תוספות דעיקר קרא אתא לציר עיי"ש בחולין קי"ב, וכ"ז אי אמרינן מב"מ לא בטיל אבל אי אמרינן מב"מ בטל שפיר יש לומר סברת הרשב"א הנ"ל כמובן, ויש להאריך שם בסוגי'.

והנה הרה"ג כ' דמוכח ריחא לאו מלתא מדאסר הקרא משרת וילפינן מיניה טע"כ דאוריי' משמע אבל ריחא מותר ועיי' ח"ס חלק ששי על מס' ע"ז דכ' דזה דוקא אם ילפינן טע"כ ממשרת אז יש לומר שפיר מדאסר רחמנא טע"כ ולא ריחא משמע דריחא מותר. אבל אי ילפינן טע"כ מגע"כ אין מוכח דריחא מותר די"ל דאף ריחא אסר מסברא והא דאסרה קרא גע"כ דהתם אתרמי דהיה טעם ואילו לא הי' אלא ריח אולי נמי אסרה תורה עיי"ש והנה לפמ"ש אי אמרינן מב"מ לא בטיל שפיר יש למילף טעם כעיקר מגע"כ ויש לומר נמי ריחא מלתא, אבל אי אמרינן מב"מ בטיל וא"כ א"א למילף טע"כ מגע"כ די"ל משום דאין מבטלין איסור לכתחילה וכסברת הרשב"א וצריך למילף טע"כ ממשרת וממילא מוכח ריחא לאו מלתא, והן הן דברי הרי"ף דכד דייקא במלתא דרב משכחת דשאיך באידך דרב דמב"מ לא בטיל וממילא יש למילף טע"כ מגע"כ שפיר סבר ריחא מלתא, אבל אנן דפסקינן מב"מ בטיל וצריך למילף טע"פ ממשרת ממילא מוכח דריחא לאו מילתא, ולהכי מביא נמי הרי"ף מהיכא דיליף ר"י מב"מ לא בטיל דדוקא דומיא דדם הפר דממש הוא וכמ"ש הכו"פ וא"ש ועיי'.

קידושין דף ה' ל"א.

הרי"ף כ' דחיישינן מדרבנן בנתן הוא ואמרה היא והקשה הר"ן לקמן גבי כלב רץ אחרי' דסליק הש"ס בתיקו פסק הרי"ף דספיקא דאורייתא הוא וכאן פסק דחיישינן מדרבנן עיי"ש באריכת. ונראה לי ליישב כי הר"ן הקשה מה זה דקאמר הש"ס ספיקא הוי וחיישינן מדרבנן ממ"נ אי ספיקא הוא חיישינן מדאוריי' ואי רק מדרבנן הוא אינו ספק, ונראה לי דתוספו' הקשו למה לא הקשה רב פפא מנתנה היא ואמר הוא וכתבו דמילתא דלא פסיקא הוא דבאדם חשוב קאמר ש"ס לקמן דמקודשת דבהאי הנאה וכו'. ועיי' ר"ן שפירש ביותר דברי תוספות שיש לומר דיוקא דרישא מיירא באדם שאינו חשוב ודיוקא דסיפא באדם חשוב דהוי מקודשת בהאי הנאה וכו' ולא סתרו הדיוקים. והנה לכאורה קשה אי סיפא איירא באדם חשוב א"כ גם קושי' רב פפא נמי לאי קשה דמסיפא מוכח נתן הוא ואמרה היא דמקודשת היכא קתני זאת בברייתא כיון דנתנה היא ואמרה היא מיירא באדם חשוב הוי כמו נתן הוא ואמרה היא וקתני בברייתא דאינה מקודשת ולא סתרו כלל הדיוקים, שוב מצאתי בעצמות יוסף שהקשה כן וכ"ל דבאמת דודאי לרב פפא לשיטתי' דאמר לקמן דבאדם חשוב מקודשת באמת לא סתרו הדיוקים ולא קשה

כלל

כלל קושיתו. אך כבר הקשה הר"ן הרי רב בש"ס ב"מ סבר דאף באדם חשוב לא אמרינן בהאי הנאה וכו'. וא"כ יש לומר דקושי' רב פפא לאותם דחלקו וסברו דלא אמרינן סברה זו בהאי הנאה וכו' והא דלא הקשה רב פפא מנתנה היא ואמר הוא והוא קושי' תוספות לפמ"ש לק"מ דהשתא דקיימינן דאדם חשוב נמי לא הוי קידושין יש לומר דנתנה היא פשיטא ליה דלא הוי קידושין משום דעיקר היא הנתינה כמ"ש הראשונים, ולרב פפא לשיטתו באמת לא קשה קושיתו משום דאיכא לאוקמי הסיפא באדם חשוב ועיין.

ומיושב בזה קושי' ריטב"א שהקשה מאי לשון מתקיף הא רב פפא הקשה דברייתא סותר עצמו מרישא לסיפא וא"כ לא שייך לשון מתקיף רק ליסנא הא גופה קשי' וליסנא דאתקפת' שייך אם מותיב על אחר, ולמ"ש ניחא דרב פפא הקשה לרב דלא סבר דבאדם חשוב מקודשת, ולדידי' בעצמו באמת לא קשה כמ"ש ושפיר שייך לשון מתקיף, וע"ז מתרץ הש"ס ספיקא היא, אבל לאמת להלכתא דפסקינן כרב פפא דבאדם חשוב מקודשת באמת לא קשה כלל קושיתי וע"ז קאמר דאעפ"כ חיישינן מדרבנן, ושפיר כ' הרי"ף דחיישי' מדרבנן ואלמלא הוי ספק גם הרי"ף הי' מודה דספיקא דאוריי' הוא כמו שכ' גבי כלב רץ אחריי.

עיי' ברא"ש ומה שהקשה עליו הק"נ למה אמר הרא"ש הכא וצריך חקירת חכם הול"ל לקמן גבי אבעי' דרבא ועוד הקשה לפ"מ דכ' הרא"ש דקושי' תוספות לא קשה משום דנתנה היא מילתא דלא פסיקא היא, הא כה"ג יש לומר נמי על קושי' ר"פ ומאמרה היא דנמי מילתא דלא פסיקא בעסוקין באותו הענין דכ' הרא"ש דמהכי באמרה היא, ועוד יש לדקדק בתחילת דבריו דהביא דאדם חשוב מקודשת הול"ל וצריך חקירת חכם, ע"כ נראה לי דכוונת הרא"ש על קושי' תוספו' לא הוי כמו שהסביר הר"ן דדיוקים בהכי מתוקמי דא"כ קשה באמרה היא נמי יש לומר דלא סתרו הדיוקים בעסוקים באותו ענין דרישא מיירא באין עסוקים וסיפא בעסוקים כמ"ש הק"נ, רק דכוונת הרא"ש דבה"ג פסק בנתנה היא הוי ספק והקשה הר"ן הא עיקר היא הנתינה, ונראה דבאמת גם הבה"ג סבר דעיקר היא הנתינה רק דסבר דלהכי ספק הוי משום דצריך חקירת חכם מי נקרא אדם חשוב או לא וא"כ בסתם אדם ספק הוי. ולהכי פסק דספק הוי ולא קשה קושי' תוספו' דלהכי לא הקשה מנתנה היא משום דברייתא איירא מוודאי ולא מספק. והקשה מאמרה היא וע"ז תירץ דזה נמי ספק הוי, וזאת כוונת הרא"ש דכ' והא דלא הקשה מנתנה היא משום דמלתא דלא פסיקא היא דבאדם חשוב מקודשת וצריך חקירת חכם וכו' כוונתו כמו שכתבתי, ולא הקשו קושי' ק"נ דשפיר הוצרך הרא"ש להביא הא דצריך וכו' כדי ליישב קושי' תוספו' וקושי' שניי' נמי לא קשה דהרא"ש באמת לא מוקי הדיוקים בהכי, ולהכי לא הביא הרא"ש בתחילת דבריו וצריך חקירת חכם משום דהתם באמת לאו מקומו הוא כנ"ל עד"פ.

סוגי' דהשא"נ גיטין נ"ד.

ראשון תחלה אמר ליישב שיטת הרמב"ם דפסק פ"ז מהלכ' תרו"מ דעושה מלאכה בפרת חטאת ובמי חטאת חייב אבל בפרה שהכניסה לרבקה ומי חטאת ששקל משקולות פטור, והשיג הראב"ד הא לר' יוחנן אסר כוותיה פסק הרמב"ם לא הקשה הש"ס מברייתא זו ולא צריך לאוקימת' דהכניסה לרבקה, אלא אף בעושה מלאכה גמורה פטור, וכ' הראב"ד דסבר הש"ס דלא מקשה לר' יוחנן הוא משום דהיכא דלהנאתו לא שייך שלא יהא כא"א הולך וכו', ולרמב"ם צריך לומר דאף היכא דלהנאתו שייך שלא יהא וכו' וא"כ אף לר' יוחנן קשה קושי' הש"ס וצריך גם אליבי' לאוקימת' דפרה שהכניסה לרבקה, והא דלא הקשה הש"ס כ' הה"מ דבאמת הוי מצי לומר ולטעמך, והנה באמת זה דוחק דהוי מצי למימר, ולטעמך ויותר יש לומר דלא קשה לר"י מסברת הראב"ד וקשה על הרמב"ם. ונ"ל להוכיח נגד הראב"ד דאף היכא דלהנאתו שייך שלא יהא כאו"א וכו' דהגדולי תרומה הקשה מאי מקשה הש"ס על חזקי' מברייתא דעושה מלאכה הא התם הוי להנאתו, וא"כ יש לפטור מצד כדי שיודיע ולא שייך השתא לאוקמו קמכוין וכו' הא להנאתו הוא. ונראה דש"ס בחולין דף מ"ב מסיק דרב נחמן סבר לצעורי קמכוין ור' יוחנן ור"ה סברו דלא אמרינן לצעורי. ולכאורה צריך ביאור במאי פליגי דר"י ור"ה סברו דלא אמרינן לצעורי אלא לעבוד ממש הא אית לי' לישראל חזקת כשרות. ונראה לי כי באמת קשה לומר דלצעורי' קמכוין ואין דעתו לע"ז הא צריך לשלם לחברי' מה דהפסיד ומה לצעורי שייך כאן, וצ"ל דאעפ"כ הוא לצעורי' משום דניחא לי' לבעל היין יותר יינו או לבעל הבהמה בהמתו מהמעות אשר יקבל והמפסיד עבורם, דרוצה אדם בקב שלו. וי"ל דהיינו טעמא דר"י ור"ה דלא סברו לצעורי' משום דצריך לשלם נגד מה שהפסיד ולא שייך לצעורי דאינו מצערו בזה, וע"כ דכוונתו לע"ז ממש ולא אכפית לי' מה דצריך לשלם כיון דרוצה לעבוד ע"ז, משא"כ אי כוונתו רק לצעורי' בודאי אכפית ליה מה דצריך לשלם דכיון דצריך לשלם אינו מצערו כנ"ל.

וכיון שכל טעמו דר"י ור"ה דלא אמרינן לצעורי' היא משום דצריך לשלם, כ"ז אי באמת צריך לשלם אבל היכא דאין צריך לשלם באמת גם הם מודו דאמרינן לצעורי משום דאית לי' חזקת כשרות, ובזה יש ליישב קושי' אחרונים לפמ"ש תוספו' דרב סברי' הגבה' לאו צורך ניסוך הוא א"כ אכתי מה הועילו חכמים בתקנתם שחייבוה' לר' יוחנן דאמר היזק שא"כ לא שמי' היזק מצד שלא יהא וכו' הא אכתי ינסך בלא הגבה' ויהי' פטור מצד קלבד"מ. וגם לחזקי' נמי קשה למה בשוגג פטור כדי שיודיע, ובמזיד מה הקשה הש"ס לפטרו מצד

כדי

כדי שיודיע והא אף אי חייב יודיע דניסוך בלא הגבה, מיהא פטור מצד קלבד"מ. ולמ"ש ניחא דאם ינסך בלא הגבה אזי לא צריך לשלם וכיון שאין צריך לשלם ממילא אמרינן לצעורי' ואין יכול לאסור ובוודאי ינסך בהגבהא וא"ש. ומיושב נמי בזה קושי' תוספו' דהקשו על שמואל דאמר מנסך היינו מערב דמנסך ממש איני חייב מצד קלבד"מ, והקשו אכתי יתחייב מצד שלא יהא כאו"א הולך וכו' ולמ"ש ניחא דשמואל סבר במנסך קלבד"מ וכיון שכן שאין צריך לשלם ממילא אמרינן לצעורי' ואין יוכל לאסור, וכיון שאין יכול לאסור ממילא לא שייך שלא יהא כאו"א הולך הא לא יוכל לאסור דאמרינן לצעורי ושפיר אמר שמואל דמנסך פטור מצד קלבד"מ.

אולם לר"י א"א לומר סברתי דהיכא דאין צריך לשלם מודה דלצעורי' הא הוא סבר הסא"כ ל"ש היזק ולא צריך לשלם וכיון שאין צריך לשלם ממילא אמרינן לצעורי' וא"כ לא שייך שלא יהא, דהרי אינו יכול לאסור דאמרינן לצעורי' ולא שייך כלל מנסך ולא צריך לתקנה שלא יהא וכו' אולם לחזקי' דסבר היזק שא"כ שמי' היזק שפיר יש לומר סברתי דהרי אף חזקי' סבר בע"ז אדם אוסר דשא"ש, וא"כ י"ל דהיכא דאין צריך לשלם אמרינן לצעורי'. ומיושב בזה קושי' תוס' מאי מקשה הש"ס לחזקי' כדי שיודיע ליפטר במזיד דילמא חייב מצד שלא יהא וכו' ולמ"ש ניחא כיון דיפטור במזיד מצד כדי שיודיע ממילא אין יוכל לאסור דאמרינן לצעורי' ושוב לא שייך שלא יהא וכו' והוצרך לתרץ הש"ס השתא לאוקי' קמכוין אודיע לא מודע לי' ולא עשאו בשביל זה תקנה דיפטור ולא יוכל לאסור כיון דבלא"ה יודיע לו. והנה כ"ז במנסך אבל במטמא ומדמע באמת יש לומר דחייב במזיד אף שיש לפטור כדי שיודיע, אפ"ה חייב כדי שלא יהא כל או"א הולך כקושי' תוס' לאמת, ומיושב לפ"ז שפיר קושי' הג"ת מאי מקשה הש"ס לחזקי' מברייתא דעושה מלאכה הא שם להנאתו ויפטור מצד כדי שיודיע ולא שייך השתא לאוקי' קמכוין דהא להנאתו היא, ולמ"ש ניחא דבאמת אסור מצד שלא יהא כאו"א הולך וא"ש, וממילא מוכח דלא כרא"בד דאף היכא דלהנאתו נמי שייך שלא יהא כאו"א הולך דאי לא שייך א"כ אכתי קושי' ג"ת במקומה עומדת מה מקשה הש"ס לחזקי' הא שם להנאתו ואי משום שלא יהא וכו' הא היכא דלהנאתו גם זה לא שייך, וע"כ דלא כרא"בד דאף בלהנאתו שייך שלא יהא כאו"א הולך וכו' והוכיח שפיר הרמב"ם דינו וא"ש.

ולפמ"ש דלר' יוחנן ע"כ מוכח דלא כסברתי דאף דהיכא דאין צריך לשלם לא אמרינן לצעורי' מצאתי מקום ישוב לקושי' תוספו' חולין על רש"י דפי' דר"ה נקט רבוצה לרבותא לא מבעי' עומדת דהגבי' והרביצה קנאה בהגבה' בודאי אסרה אלא אף ברבוצה יוכל לאסרה והקשו בתוספו' דהגבה' לא מהני שיהא שלו שיוכל לאסרה רק להתחייב באונסי' מהני הגבה' ועוד מאי מקשה הש"ס על ר"נ מנסך הא שם בהגבה' ויוכל לאסור, ולפמ"ש כוונת רש"י לא מבעי' עומדת דהגבה והרביצה וא"כ משעת הגבה' הוא דקני' וא"כ חייב לשלם דאין פטור מצד קלבד"מ כר' ירמי' וא"כ כיון שחייב בודאי לא אמרינן לצעורי' כמ"ש אלא אפילו ברבוצה וא"כ פטור מצד קלבד"מ והוי אפשר לומר דאמרינן לצעורי' קמ"ל דאפ"ה אוסר דאף בכה"ג לא אמרינן לצעורי'. ומיושב בזה קושי' הב"ח יו"ד סי' ד' דהקשה למה נקט רב הונא סי' אחד דוקא, והט"ז שם רוצה להוכיח מזה דצריך לעשות דוקא מעשה טריפה, וצריך לומר דנקט סי' א' משום דדרך לשחוט הקנה תחילה, ולמ"ש ניחא דבדיוק נקט ס' אחד דלפמ"ש רש"י דרבוצה דנקט לרבותא' דהיינו דאף דקלבד"מ אפ"ה אמרינן לצעורי' ובהגבה' אין רבותא משום דחייב לשלם. והנה כ"ז דוקא בסי' אחד דאז הבהמה טריפה, והיא ניכר לכל כי טריפה או נבילה היא וא"כ הוי היזק ניכר ומשא"כ בשחט ב' סימנים הוי היזק שא"כ כמו שכ' תוספו' במטמא אף שמונח עליו שרץ דלמא לא הוכשרו, והכא נמי הוי הסא"כ דהרי דלמא נשחטה לאו לע"ז וכשירה היא, ועיי' רמב"ן בדיני דגרמא בטבח אומן שקלקל ב"ק דף צ"ט ע"ב וביש"ש שם וכיון שהוי הסא"כ ממילא אין רבותא אף בהגבי' דהרי פטור מצד הסא"כ ולא שמי' היזק לר' יוחנן ור"ה נמי י"ל דסבירא כן ומיירא בשוגג דנמי שייך לצעורי ודלא כפ"י גיטין וממילא אין רבותא כמובן ולהכי נקט סי' אחד דהוי היזק ניכר וחייב ושפיר איכא רבותא כמ"ש. אך לכאורה יש לדחות זאת לא לנקוט סי' אחד ולנקוט שני סי' ולא צריך לנקוט רבותא הא דרבוצה ויש ליישב וק"ל.

ודגה הט"ז העלה מכח קושי' ב"ח דר"ה דאוסר במעשה היינו דוקא במעשה טריפה וכמ"ש וכ' עוד שכן משמע מטור ורמב"ם דנקטו סי' אחד, והש"ך בנקודת הכסף חולק עליו והקשה א"כ למאי צריך הש"ס חולין מ"א לתרץ דמיירא בחלי קנה פגום, אפילו באינו פגום נמי כיון דאין יכול לאסור רק במעשה טריפה היינו עד דשחט רוב הקנה, ואז כולה בהדי הדדי קאתיא. ונ"ל ליישב דהנה התבואות שור, בבכור שור שלו כ' דהא דאמרינן סתם מחשבת כותי לע"ז היינו דוקא בעושה מעשה שחיטה, אבל אם אינו עושה מעשה שחיטה אז לא אמרינן סתם מחשבתו לע"ז דאטו אם יחרוש מומר בבקר נאמר דאסור משום שסתם מחשבתו לע"ז זה בודאי לא עיי"ש. והנה דבריו נכון בסברה, ויש לומר אף אם לא נאמר כן ואמרינן דלא צריך דוקא מעשה שחיטה גמורה אבל עכ"פ הא ודאי יש לומר דבעי מעשה טריפה עכ"פ דאם לא הוי כשובר מקל או כחורש בה דודאי לא אמרינן בזה סתם מחשבתו לע"ז, משא"כ אי עושה מעשה שחיטה אסר ע"י זה, הבהמה נעשה טריפה בזה יש לומר דסתם מחשבתו לע"ז, לפ"ז יש לומר למ"ש תוספות דר"ה דנקט לפני ע"ז היינו שמיירא במומר שסתם מחשבתו לע"ז ונקט לפני ע"ז משום דאוסר אפילו אינו אומר בפירוש שמחשבתו לע"ז ולהכי צריך לפני ע"ז דוקא, משא"כ בישראל דצריך לפרש שמחשבתו לע"ז ע"כ אוסר אף שלא בפני ע"ז, לפ"ז יש

לומר

לומר דר"ה נקט ש' אחד דוקא, דדוקא כשעושה מעשה טריפה אז אמרינן סתם מחשבתו לע"ז ואוסר אפילו אינה פירש שכוונתו לע"ז, אבל בשחט כ"ד שאינה נעשה טריפה צריך דוקא שיפרש שכוונתו לע"ז כמ"ש הת"ס, וא"כ אין ראיי' מר"ה דצריך דוקא מעשה טריפה, די"ל דאף במעשה כ"ד נאסר אבל זה דוקא במפרש שכוונתו לע"ז ואז אוסר אף ישראל, משא"כ ר"א דאיירא בסתם, ובמומר אוסר אף בסתם אז צריך להיות ש' אחד דוקא ואין ראיי' לדין של טו"ז.

והנה המהרש"א כ' דתירץ תוספו' דר"ה מיירא במומר זה אינו למסקנא דגם ר"נ סבר אדם אוסר אלא דאמרינן לגעורי' ובמומר מודה דאוסר א"כ א"א לומר דר"ה מיירא במומר, דא"כ אמאי פליג ר"נ עליו הא במומר גם הוא מודה, וכ' דלמסקנא ע"כ צ"ל כתי' ראשון של תוס' דר"ה אורחא דמלתא נקט לפני ע"ז עיי"ש לפ"ז כיון דלמסקנא א"א לומר תי' תוס' דר"ה איירא במומר וא"כ קשה למה נקט ש' אחד דוקא ואין לומר כמ"ש זה אינו דלמסקנא צ"ל דר"ה איירא בישראל ובישראל לא אמרינן שסתם מחשבתו לע"ז וצריך לפרש דוקא שכוונתו לע"ז, וא"כ חילוק בין מעשה רבה דעושה אותו טריפה ובין אין עושה טריפה, ולמה נקט ש' א' וע"כ צ"ל כטו"ז דדוקא בעושה מעשה טריפה אוסר ושפיר נקט ש' א' ומוכח דינו של טו"ז, והנה כ"ז למסקנא דאמרינן לגעורי אבל בס"ד עד דלא אסיק הא דלגעורי' א"כ שוב י"ל דר"ה מיירא במומר כתי' ב' של תוספות, וממילא אין מוכח דינו של טו"ז די"ל דר"ה נקיט ש' אחד כמ"ש וכיון שכן מיושב שפיר קושי' של נקודת הכסף דשפיר הוצרך הש"ס לתרץ בחצי קנה פגום דבס"ד אין מוכרח דצריך לעשות דוקא מעשה טריפה, וא"כ יש לומר דילמא אף במעשה כ"ד באינו עושה טריפה אוסר והוצרך לתרץ בחצי קנה פגום אבל לאמת שפיר מוכח דיני של טו"ז ושפיק נקטו כמי הטור והרמב"ם כן.

והנה הנקה"כ כ' מכח קושיתו דלא צריך לעשות מעשה טריפה והא דנקט ש' אחד לאו דוקא, וזה באמת רחוק דהרי יש לטעות דדוקא מעשה טריפה צריך כמ"ש הטו"ז באמת, וכ"ל ליישב דהנה הש"ס מסיק דאף ר"נ סבר אדם אוסר אלא דאמרינן לגעורי קמכוין וכתבו כל המפורשי' דסברי לגעורי הוא משום דאין דרך לעבוד בשל אחרים או משום חזקת כשרות ולר"ה צריך לומר דלא סבר כן, ובאמת צריך להבין זאת, ונראה לי לומר דלאו בכל גוונא סבר ר"ה דלא אמרינן לגעורי' כי לכאורה צריך להבין איך אמרינן לגעורי דהיינו שלא עבד ע"ז בבהמת חבירו אלא שהוא אומר כן שעבד ע"ז בבהמה כדי לצער את חבירו שהבהמה תהי' אסורה וכיון דאמרינן דאינו נאמן והוא יודע דלא אמרינן דבהמה תהי' אסורה ואינו נאמן לאוסרה למה אומר שעבד עם הבהמה לע"ז הרי הוא יודע דאינו נאמן דאמרינן לגעורי ובודאי הי' לנו לומר שאסרה באמת ולא עשה כן לגעורי' וצריך לומר דידמה בנפשו ממ"כ אם מאמינים לו הרי נעשה מחשבתו שלצער את חבירו, ואם אין מאמינים לו א"כ מה הפסיד, ושפיר יש לומר דכיון לגעורי אולי יאמינו אותו, ואם לא יאמינו מה בכך הרי לא הפסיד כלום שבהמה מותרת, וכיון שכן כל זה דוקא אם הבהמה יהי' מותרת אם אין מאמינים לו, אבל אם הבהמה יהי' אסורה אף אם אין אנו מאמינים לו שעבד עמה ע"ז כגון אם לא שחט אלא ש' אחד דאף אם אין אנו מאמינים לו דעבד עמה ע"ז ואסרה בהנאה אעפ"כ הבהמה אסורה דהרי היא נבילה או טריפה בודאי אמרינן דלאו לגעורי' קמכווין אלא לעבוד ע"ז דמה לו לשטות זה להפסיד ממונו ולא נתקיים מחשבתו, לפ"ז יש לומר דר"ה דוקא בכה"ג סבר דלא אמרינן לגעורי' אבל אם לא שחט אלא ש' פ"ד דלא נעשה טריפה או בשחט שני סימנים דמותרת באכילה יש לומר דמודה לר"נ דלא אסר דאמרינן לגעורי', ור"נ צריך לומר דאפילו בשינן א' אמרינן לגעורי' כסברת האחרונים הנ"ל דאין דרך לעבוד בשל אחרים או משום חזקת כשרות, ושפיר נקט ש' אחד דוקא דלא שחט אלא ש' א' וה"ה נמי אם שחט כ"ד מושט נמי משום דנעשה טריפה אלא דנקט ש' אחד משום דדרך הקנה לשחוט תחילה כמ"ש לדברי הטו"ז.

אלא דלפמ"ש תוספות דר"ה מיירא במומר א"א לומר כן דהא במומר לא שייך לגעורי' וא"כ למה נקט ש' אחד אך זה לא קשה דלאמת יש לומר תי' א' של תוספות ובס"ד דלא ידעינן מלגעורי' כ' תוספו' דר"ה מיירא במומר, ומיושב קושי' מהרש"א על תוספו' דאי ר"ה במומר א"כ מ"ט דפליג עליו ר"נ אמנם למ"ש ע"כ מוכח דתי' זה הוא רק לס"ד, אבל למסקנא מוכרחין לתי' אחר של תוספו' דאורחא דמלתא נקט כמ"ש המרש"א. ומיושב נמי בזה תוספו' ב"ק דף ע"א עיי"ש בהגהות הגאון מו"ה וואלף באסקוויץ זצ"ל דהתם מיירא בשחט שחיטה ראוי' דהיינו ב' סימנים ובהא אף ר"ה מודה דאמרינן לגעורי ושפיר הקשו שם.

הרי"ף בב"ק כ' דרב סבר קנסא מקנסא לא ילפינן גבי שורי הרגת ונטיעותי קצצת והקשו עליו הש"ך חו"מ סי' שפ"ה והלח"מ פ"י מהלכ' חו"מ הא ש"ס קאמר הכא דרב סבר דילפינן ונראה ליישב הרשב"א הקשה על רב דס"ל מנסך ממש וצריך לומר מדאגבי' קניא דאל"ה קלבד"מ היכא רמוז זאת במתני' דאגבי' הא במתני' סתמא קתני מנסך ופי' דמשו"ה באמת סבר שמואל דמנסך היינו מערב, ורב דס"ל מערב היינו מדמע הוצרך לדחוק דמיירא בהגבה' ונראה ליישב קושי' הרשב"א עפ"מ דמבואר בדברי הרמב"ן הובא בריטב"א ע"ז דרב סבר אין אדם אוסר דשא"ש ומקשי' הש"ס גבי ישראל שזקף לבינה והא אין א"א דשא"ש, והקשה רמב"ן דלמא בעשה מעשה ואסרה וכי' דמזה מוכח דסבר דא"א אוסר דשא"ש עיי"ש וא"כ כיון דרב סבר אין א"א דשא"ש ככ"ק דחולין וא"כ א"א לנסך יין של חבירו ואיך אמר רב מנסך ממש. אך רש"י כתב

כתב בחולין דהגבה' קניא ונעשה שלו לאסור. וא"כ יש לומר שפיר מנסך ממש וע"י הגבה' ומגילא דלא קשה קושי' הרשב"א דכיון דקתני במתני' מנסך ע"כ מיירא בהגבה' דאל"ה לא יוכל לאסור ושפיר קאמר משעת הגבה' הוא דקניא וכו' דמתני' ע"כ בהכי איירא, אולם שמואל סבר אדם אוסר דשא"ש א"כ אין צריך הגבה' שפיר אמר מנסך קלבד"מ דדחיק לי' לאוקמי' מתני' בהגבה' דסתמא קתני וא"ש. ועיי' מהר"ם שי"ף דרצה לומר להיפך דשמואל

סובר הגבה' צורך ניסוך משום דאין א"א דשא"ש וא"א לנסך רק בהגבה' וזה מתמיהא מה שייך זה אי יכול לאסור דבר של חבירו או לא סוף כ"ש הוא עבד ע"ז וחייב מיתה אך מ"ש אכי ניחא, ובמ"ש מיושב נמי הקושי' שהבאתי לעיל בשם האחרונים דלפמ"ש תוספו' דרב סבר הגבה' לאו צורך ניסוך הוא א"כ אכתי מה הועילו חכמים בתקנתם שחייבו כדי שלא יהא כאו"א הולך וכו' ינסך בלא הגבה' ויהי' פטור מלד קלבד"מ, ולמ"ש ניחא דאי ינסך בלא הגבה' אין יוכל לאסור דאין א"א דשא"ש ור' יוחנן דסבר א"א דשא"ש לדידי' באמת אמרינן מנסך היינו מערב כמו לשמואל דמתני' לא איירא בהגבה' ויש ליישב בזה נמי דברי פירש המשניות לרמב"ם דכ' במנסך ממש הא דלא הוי קלבד"מ משום דמיירא בשוגג הוא על חיוב המיתה דאין יודע דחייב מיתה. וקשה אמאי לא ניחא ליה במה דקאמר הש"ס דמשעת הגבה' הוא דקניא וכו' ולמ"ש ניחא דלמ"ד אדם אוסר דשא"ש באמת דוחק לאוקמי' המתני' בהגבה' דוקא כקושי' הרשב"א וכ' דיש לומר נמי דמיירא בשוגג דאתי ככ"ע משא"כ הש"ס דאזיל אליבי' דרב שפיר קאמר משעת הגבה' הוא דקני' דהרי מתני' ע"כ בהכי איירא ולא קשה נמי לאוקימת' דרמב"ם דינסך בלא הגבה' כדי שיפטור כיון דשוגג הוא למה יעשה זאת הרי אינו יודע דיהי' פטור מלד קלבד"מ. אבל באמת סבר הרמב"ם הך דר' ירמי' רק על מתני' דחיק ליה לאוקמי' הכי דוקא בהגבה' דיש לומר נמי בשוגג, אבל לאמת סבר גם כר' ירמי' ולהכי בחיבורו דכ' הדין ולא מפרש המתני' מביא הך דר' ירמי' דלהפי במנסך לא קלבד"מ וא"ש.

ויש ליישב בזה קושי' תוספו' חולין על רש"י דכ' דבהגבה' נעשי' שלו ויוכל לאסור

א"כ מאי מקשה הש"ס על ר"כ ממתני' דמנסך הא מדאגבי' קניא וא"כ שפיר יוכל לאסור. ולמ"ש ניחא דפשוט לא קשה קושי' תוספו' דלמא מיירא בהגבי' מהיכא תיתי זאת דהרי לא קתני אלא מנסך סתם, וע"כ צריך לומר דקושי' תוספו' הוא דע"כ ל"ל דמתני' מיירא בהגבה' דאל"ה קלבד"מ וא"כ למ"ד אדם אוסר דשא"ש צריך לאוקמי מתני' בהגבה' וא"כ שוב לא קשה גם על ר"כ דהרי ע"כ בהגבה' מיירא כן הוא קושי' תוספות. אמנם למ"ש ניחא דש"ס דקאמר כר' ירמי' בשעת הגבה' הוא דקני' וכו' היינו לאמת דסבר רב דאא"א דשא"ש ועי"כ איירא בהגבה' דאל"ה לא יוכל לאסור וא"כ לא שייך נמי קלבד"מ, משא"כ אי אמרינן אדם אוסר דשא"ש באמת יש לומר דמתני' מיירא בלא הגבה' ואפ"ה לא הוי קלבד"מ משום דיש לומר דמיירא בשוגג על המיתה כמו שכ' הרמב"ם בפירש המשנה ושפיר הקשה הש"ס.

אלא לכאורה קשה על רב מנ"ל דמנסך היינו מנסך ממש דמנסך יין חבירו לע"ז, דילמי' כוונת המשנה מנסך היינו בשותפות שמנסך יינו ואוסר חלק חבירו מלד תערובת שמעורב ביינו, ואין לומר דהיינו מדמע זה אינו דקמ"ל דלא אמרינן קלבד"מ משום דחלק חבירו המעורב בו אינו נאסר מלד עבודה שעשה בו אסר ע"י נתחייב מיתה רק מלד שמעורב בו, ובכה"ג לא שייך קלבד"מ ועדיף טפי ממיתה לזה ותשלומין בזה ועיי' תוספות כתובות דף ל"א שהאריך בזה, ושפיר קמ"ל דלא אמרינן קלבד"מ כה"ג, בשלמא אי אמרינן אדם אוסר דשא"ש וא"כ בשותפות נאסר גם חלק חבירו ע"י עבודה גופה לאותן שיטו' דסברו בשותפות לא שייך לנעורי' לא קשה דלמא מתני' בשותפות, ז"א דהרי בהא לא צריך הגבה' וא"כ קלבד"מ, ואין לומר בהגבה. הא במתני' לא קתני זאת רק סתם מנסך, ועוד דאין חילוק בין שותפות או לא ומיירא במומר אבל לרב קשה דלמא מתני' מיירא בשותפות ואסור מלד מדמע, אך אי אמרינן דרב כר' יוחנן דהיזק שא"כ לא שמי' היזק ניחא דאין לומר דמתני' מיירא בשותפות, דהא כתבו תוספו' ב"ק דבשותפות לא שייך שלא יהא כאו"א הולך וכו' משום שמפסיד גם חלקו וא"כ מתני' ע"כ לא איירא בשותפות דאינו חייב, אבל אי רב סבר כחזקי' קשה מנ"ל דמתני' מיירא במנסך ממש דילמא בשותפו'. וע"כ מוכח דרב סבר כר' יוחנן, ומיושב בזה קושי' ככד של נוב"י תנינא חו"מ סי' ס"א דהקשה דש"ס אמר דרב יליף קנסא מקנסא מנ"ל זאת דלמא סבר כחזקי' וא"כ דינא הוי ולא קנסא וגם כן ילפינן חדא מאידך. ולמ"ש ע"כ מוכח דרב כר' יוחנן סבר ושפיר קאמר דיליף קנסא מקנסא.

לפ"ז לחזקי' דסבר היזק שא"כ ל"ש היזק ולפמ"ש תוספות בע"ז דדוקא לגבוה סבר א"א דשא"ש א"כ אפשר לומר מנסך היינו מנסך ממש וע"י הגבה' או בשותפות וכמ"ש לעיל, ומיושב בזה קושי' הפלאה מאי קאמר הש"ס השתא לאזוקי קמכוין אודיע לא מודע ליה, הא במנסך ע"כ להנאתו קמכוין דאל"ה הרי אמרינן לנעורי' ולמ"ש ניחא דחזקי' מוקי שפיר במנסך וע"י הגבה' או בשותפות וכמ"ש, משא"כ שמואל דסבר א"א דשא"ש אי אפשר לומר בשותפות דמתני' לא מיירא בהגב' והוי קלבד"מ ושפיר קאמר הש"ס דש"ל קנסא מקנסא לא ילפינן.

ומ"ש לעיל דבשותפות כה"ג לא שייך קלבד"מ אפשר שזה כוונת תוספו' בחולין דתירץ שם דבשותפו' אינו מדמע משום דקמ"ל דלא אמרינן קלב"מ ולא כ' תוספות כלום מלד דר' ירמי', אלא משמע דבלא"ה נמי לא שייך קלבד"מ כמ"ש.

אולם לכאורה קשה קושי' אחריכא על רב, דלכאורה קשה דלפמ"ש דחזקי' דסבר

אין א"א דשא"ש א"כ קשה מה מתרץ הש"ס פרה שהכניסה לרבקה והא התם הוי מחשבה ולא מעשה ואיך יכול לאסור, ועיי' ר"ש בכלאים שהקשה על עיקר דין דפרת חטאת האיך יכול לאסור, וזה לא קשה דהא הוי מעשה בעלמא והוי כמו שכ' תוספות יבמות בזרק חלב או או נבילה בקדירה של חבירו דנאסר שזה אינו בסוג אין א"א דשא"ש, וא"כ הכא נמי כיון שמעשה זה ניחא לי' א"כ שפיר יכול לאוסרה, אבל קושיתי קשה מה מתרץ הש"ס פרה שהכניסה לרבקה הא אינו שום מעשה רק מחשבתו הוא שתדוש ואיך יכול לאסור במחשבתו הא אין א"א דשא"ש, וצריך לומר כמ"ש תוספו' דמיירא בשותפות ושפיר יכול לאסור, אך לפ"ז קשה לרב מה יענה הוא לברייתא דעושה מלאכה למה לא חייב מלד שלא יהא כאו"א הולך וכו' וזה באמת קושי' המהרש"א על ר' יוחנן ומה שתירץ הוא וכן הרמב"ן דר' יוחנן סבר קנסא מקנסא לא ילפינן דזה אינו לרב הא הוא סבר קנסא מקנסא ילפינן, ואין לומר דמיירא בפרה שהכניסה לרבקה א"כ קשה האיך יוכל לאסור הא אין א"א דשא"ש, ואין לומר בשותפות כמו לחזקי' א"כ קשה למה לא נקט הברייתא רבותא טפי דאף בעושה מלאכה גמורה פטור בשותפות משום שלא שייך שלא יהא כאו"א הולך וכו' כמ"ש תוספו' בשלמא לחזקי' לא קשה זאת דאיהו סבר השא"כ שמי' היזק וא"כ אף בשותפו' חייב ולא פטור רק בהכניסה לרבקה, אבל רב דכר"י ס"ל קשה אי הכניס' לרבקה בשותפות איירא יאמר הברייתי' רבותא יותר דאף בעושה מלאכה גמורה פטור בשותפות, בשלמא בפשוט אין לומר דלרב להכי פטור בברייתי' משום דמיירא בשותפות מכ"ל זאת היכא קתני זאת בברייתי' ואין לומר כמ"ש תוספו' ב"מ דמיירא בשותפות משום דלריך דניחא לבעלים, ז"א דלמא כאידך תי' של תוספו' דלא לריך רק דניחא לעושה ולא מיירא בברייתי' בשותפות, אבל השתא דע"כ לריך לומר בפרה הכניסה לרבקה בשותפות דאל"ה אין יוכל לאסור וזה אינו אוקימתא דהרי הברייתי' בהכי איירא באופן דיוכל לאסור דהיינו בשותפות, א"כ קשה ליתני רבותא יותר אף בעושה מלאכה גמורה פטור מלד שלא שייך בשותפו' שלא יהא כאו"א הולך וכו' כמ"ש תוספו' וא"כ ברייתא ע"כ בהכי נמי לא איירא וקשה מה יענה רב להך ברייתא.

וע"ב ל"ל דרב כחזקי' סבר וא"כ שפיר יש לומר הברייתא מיירא בשותפות אלא קשה לנקוט רבותא יותר, ז"א הא לחזקי' באמת גם בשותפות חייב בעושה מלאכה גמורה דהיזק שא"כ שמי' היזק ולא מלד שלא יהא כאו"א הולך וכו'. וכיון שכן דרב ע"כ כחזקי' סבר בתר דידעינן מברייתי' דעושה מלאכה, ורש"י דכ' דרב כר' יוחנן סבר דקנסא הוא קודם שידענו מברייתי' זו, אבל לבתר דידעינן מבריי' זו ע"כ מוכח דרב כחזקי' ממילא אין אנו מוכרחים לומר דרב סבר קנסא מקנסא ילפינן, אלא דגם הוא סבר דלא ילפינן ואפ"ה לא

אמר מערב דהיינו מדמע משום דדילא הוא כקושי' כוב"י, ומיושב בזה הרי"ף דכ' דרב סבר דקנסא מקנסא לא ילפינן ועיי' ש"ך חו"מ סי' שפ"ה ומל"מ פ"ז מהלכ' חו"מ שהקשו עליו הא רב סבר הכא דילפינן, ולמ"ש ניחא דלאמת גם לרב יש לומר דסבר דלא ילפינן.

אלא דלכאורה אי רב סבר כחזקי' א"כ קשה קושי' קמייתא מכ"ל דמכסך ממש דלמא בשותפות וכמ"ש ואין לומר דבהא לא שייך שלא יהא וכו' הא השתא קיימינן דרב כחזקי' ואף בשותפות חייב, וצריך לומר דלרב מערב באמת לא קנסו משום דלא מפקיד מידי, ולא משום דהיינו מדמע, וש"ס שפיר קאמר משום דהיינו מדמע קודם דמוכרחים לומר דרב כחזקי' וא"כ יש לומר דרב כר' יוחנן שפיר קאמר הש"ס מערב הייכו מדמע ולא קאמר משום דלא מפקיד מידי דזה פלוגתי' דתנאי בע"ז דף ע"ד אי ימכור כולו חוץ מדמי יי"כ או לא, אבל לאמת דמוכרחים לומר דרב כחזקי' ע"כ ל"ל דרב סבר מערב סבר ימכור כולו חוץ מדמי יי"כ שבו ולא מפקיד מידי ולא קנסו, ומיושב בזה קושי' מהרש"א ב"ק דף ד' על רש"י דכ' דרב סבר מנסך ממש משום דבמערב לא מפקיד מידי, והקשה הא ש"ס קאמר משום דהייכו מדמע, ולמ"ש ניחא דלאמת לריך לומר כן ועיי'.

כבר הבאנו דברי מהר"ס ש"ף מה שכ' לפרש הא דכ' תוספו' דשמואל סבר הגבה' לורך ניסוך הוא דיש לומר דשמואל סבר אין א"א דשא"ש וא"כ לא יוכל לנסך יין חבירו ולאסרו, אלא שרש"י בחולין כ' דהגבה' נעשה שלו ויוכל לאסרו, וא"כ כל עיקור האיסור שיוכל לאוסרו הוא משום דמגבי' וא"כ הגבה' לורך ניסוך הוא עיי"ש והנה מלבד מה שכ' לעיל דדבריו תמוהים מה ענין הגבה' לענין קלבד"מ הא אי גם אין יוכל לאסור בהמת חבירו אבל עב"פ הא עבד ע"ז וחייב מיתה. ועוד אם נכיח דבריו דכן הוא הא הוא רולה לפרש כן דברי תוספות ותוספו' בחולין מ"ד לא סברו כן אדרבה דהקשו על רש"י כמו שהבאנו. ועוד דלפי דבריו לריכין אנו לומר דרב סבר הגבה' לאו לורך ניסוך הוא סבר אדם אוסר דשא"ש והרי הבאנו לעיל דברי רמב"ן דמבואר מדבריו דרב סבר אין א"א דשא"ש וא"כ איך יוכל לומר מנסך ממש הא הגבה' לורך ניסוך הוא וקלבד"מ, ודבריו ל"ע, אמנם כן אם נכיח כדבריו יש ליישב קושי' תוספות חולין הנ"ל על רש"י מה מקשה ממנסך על ר"כ הא שם בהגבה' ונעשים שלו ויוכל לאסור, די"ל דקושי' ש"ס הכי הוא על ר"כ הרי כיון דסובר אין א"א דשא"ש א"כ ע"כ א"א לומר מנסך ממש דהרי הגבה' לורך ניסוך הוא דבלא הגבה' לא יוכל לאסור וא"כ הוי קלבד"מ, ואי סבר מנסך הייכי מערב גם זה לא יתכן לר"כ, דכבר הקשה הגאון מו"ה שמואל לנדא זל"ל בנוב"י תנינא חלק חו"מ סי' ס"א דהיכא משמע בלשון מנסך שהוא מערב וכ' דלריך לדחוק כיון דע"י תערובת יי"כ נאסר כל היי"כ בהנאה שייך שפיר לשון מנסך אלא שהקשה

שהקשה ע"ז הא שמואל סבר בע"ז כרשב"ג דימכור כולו חוץ מדמי יי"נ שבו. ונדחק שצריך לומר דשמואל אליבי' דת"ק דרשב"ג אמר ולי' לא סבירא ליה עיי"ש. לפ"ז יש לומר כיון דמבואר בע"ז דאף ר"נ סובר כרשב"ג דימכור כולו חוץ מדמי יי"נ שבו וא"כ דוחק לומר דמנסך היינו מערב דמאי שייטה לישנא מנסך על מערב ושפיר הקשה הש"ס ולא קשה קושי' תוספות וע"ז מתרץ הש"ס דאית לי' שותפות בגווי' וכוונתו לעולם מנסך ממש אלא כיון דאית לי' שותפות בגווי' א"כ יוכל לאסור חלק חבירו בלא הגבה' כיון דמעורב בשלו, ושלו יוכל לאסור ממילא גם חלק חבירו המעורב בו נאסר, וכיון שכן הגבה' לאו צורך ניסוך הוא, ושפיר יש לומר מנסך ממש דהיינו ע"י הגבה'. ומיושב בזה קושי' תוספו' בחולין שהקשו מה מתרץ הש"ס דאית לי' שותפות בגווי' דא"כ היינו מדמע ומ"ד מנסך ממש לא סבר מערב משום דהיינו מדמע ואי בשותפות א"כ ג"כ הוי מדמע ולפמ"ש ניחא דכוונת הש"ס היא בשותפות דלאו משום מערב נאסר חלק חבירו אלא משום מנסך ממש וע"י הגבה' דקני' ונעשי' שלו ואוסר ולא שייך קלב"ד"מ משום דיכול בשותפות לאסור גם בלא הגבה' וממילא הגבה' לאו צורך ניסוך הוא ועיי'.

ויש ליישב בזה קושי' הש"ך יו"ד סי' ד' דהקשה על השו"ע חו"מ סי' שפ"ה שכ' לתרץ דברי הטור דלא הביא בחו"מ ב' דיעות רק דעת הרמב"ם דבשותפות לא שייך למעורי, וכ' השו"ע דביין נסך כ"ע מודו דלא אמרינן בשותפות למעורי, דאי לא הי' כוונתו רק למעורי הי' לו לחלק היין. והקשה הש"ך א"כ למה לא מתרץ הש"ס בקושי' שניי' דמתני' מיירא באי' ליה שותפות. ולפמ"ש יש לומר דהנה לפי דברי השו"ע צריך לומר דכיון דלא חלק בוודאי אוסר וצריך להבין הלא סברת למעורי הוא משום דאין דרך לעבוד בשל אחרים כמ"ש האחרונים עיי' בת"ש סי' ד', וא"כ מה בכך שלא חלק היין הלא עכ"פ נשאר סברת אין דרך לעבוד בשל אחרים. וצריך לומר בכוונת השו"ע דכשאין חלק היין באמת לא עבד רק בשלו ויין חבירו ממילא נאסר מכח התערובות, וכיון שכן לא קשה קושי' הש"ך דהנה לפמ"ש קושי' הש"ס על ר"נ הוא עפ"י סברת מהר"ס ש"ף וכ"ז דוקא בה"א אבל למסקנא דאף ר"נ סובר אדם אוסר רק דאמרינן למעורי' א"א לומר כדברי מהר"ס ש"ף דהרי גם בהגבה' אמרינן למעורי' וצריך לומר כפשוטו כמ"ש תוספות וקושי' הש"ס הכא נמי כפשוטו היכא קתני' מנסך חייב הא אמרינן למעורי'. וע"ז לא הי' יכול הש"ס לתרץ בשותפות דא"כ קשה קושי' תוספות דהיינו מדמע והוצרך לתרץ בישראל מומר וא"ש.

בהל' חנוכה סי' תרע"ז.

המחבר סותר את עצמו דבאו"ח סי' תרע"ז פוסק גבי מותר של נר חנוכה עושה מדורה ושרפו ואם נתערב בפחות מששים אסור להוסיף וביו"ד סי' צ"ט פסק דמותר להוסיף באיסור דרבנן, והמג"א תירץ דשאני נ"ח משום דהוי דשיל"מ על חנוכה הבא, ועיי' מחצית השקל שהאריך בדברי מג"א, והש"ך ביו"ד בקש למצוא מענה ולא מצא, ונראה להביא ראיי' לתירוצו של המג"א דטעמא דמחבר הוא משום דהוי דשיל"מ. והוא מלישנא דמחבר דכ' דאם הותיר משמן הצריך לשיעור הדלקה עושה לו מדורה, ואם נתערבה וכו' אסור להוסיף, והנה מלישנא דמחבר דנקט ואם נתערב משמע דמיירא דלא נתן בהמנורה רק שמן מצומצם לשיעור הדלקה, ואותו שמן הנשתייר נתערב אח"כ באחר, ולמה לא נקיט המחבר דינו נמי בנתן בהמנורה יותר משיעור הדלקה רק שלא דלק כשיעור, וא"כ מעורב שמן חנוכה האסור עם שמן המותר, דהא המחבר פסק לעיל בסי' תרע"ג דשמן במנורה היותר משיעור הדלקה מותר וא"כ יש בו תערוב' שמן אסור ומותר. ועיי' מחצית השקל שכ' דלא אסר רק להנות משיעור הנשתייר משיעור שמן הדלקה ולא משמן האחר היותר משיעור הדלקה המעורב בו, משום דכל עיקר האיסור משום דהוקצה למצותו ולא זולת עיי"ש וא"כ קשה כהנ"ל למה נקט המחבר דווקא בנתן שמן מצומצם כשיעור הדלקה ואח"כ נתערב, אולם לפמ"ש המג"א דטעמא דמחבר דאסור להוסיף הוא משום דהוי דשיל"מ א"ש דבדיוק נקט המחבר כן דלא נתן בתוכו רק שמן הצריך לשיעור הדלקה ואח"כ נתערב באחר, והוא עפ"י דברי המרדכי הביאו המג"א או"ח סי' ש"ך וכמו כן פסק נמי המחבר שם באותו סי' בענבים שבגיגית דמה שיוצא בשבת מן הענבים בתוך היין מותר דלא ניכר האיסור מעולם וכה"ג לא אמרינן דהוי דשיל"מ ועיי' יו"ד סי' ק"ב בהגה' שם וא"כ יש לומר הכא נמי דכשנותן שמן במנורה יותר מכשיעור ואז כשמדליק המנורה נעשה האיסור דהיינו מה שהוקצה ע"י הדלקה מן השמן למצותו על חצי שעה, ואז כבר הוא מעורב עם שמן היותר מכשיעור הדלקה ולא ניכר האיסור מעולם דתיכף הוא בתערוב' כשנעש' איסור, ולא שייך בכה"ג חומרא דדבר שיל"מ, ובאמת הוי מותר להוסיף, ושפיר נקט המחבר דינו דוקא בואם נתערב. דמשמע דלא נתן במנורה רק כשיעור מצומצם להדלקה.

והואיל ואתא לידן דברי המרדכי הנ"ל ניחא בי' מלתא מענין לענין באותו ענין על פלוגת' ראשונים אי חמץ בפסח חוזר וניעור או לא ובדין זה רבו השיטות דרמב"ם סבר דחמץ בפסח חוזר וניעור ועמו כמה מהגאונים דסברו כן, והטור והרא"ש חלקו וסבירו להו דאינו חוזר וניעור, והיה נראה לי לשיטת הראשונים דחמץ בפסח הוא במשהו מטעם דהוי דשיל"מ א"כ אף אי אמרינן חוזר וניעור מ"מ יש לחלק בין אם נתערב החמץ קודם ו' שעות או לאחר שש שעות, דאם נתערב קודם שש שעות אף דאמרינן חוזר וניעור אפ"ה בטל בס' כשאר איסורין דהנה הא דחוזר וניעור הוא שחוזר האיסור שהי' ונתבטל לקדמותו וכאלו לא נתבטל כלל ואסור. וכמו כן פסקינן ביו"ד סי'

סי' ל"ט דאמרינן חוזר וניעור אם נתוסף מהאיסור הראשון א"כ והוי כאלו לא נתבטל, לפ"ז יש לומר כ"ז אם נתערב החמץ לאחר ו' שעות דאז כבר החמץ אסור אלא שאינו במשהו כמו שפסקינן באו"ח סי' תמ"ז סעי' ב' וא"כ כשבא פסח ולא אכל התערובו' עד הלילה חוזר וניעור האיסר בפסח ואוסר אף במשהו, משא"כ אם נתערב החמץ קודם ו. שעות ונתבטל בששים דאז כשנתערב החמץ לא הי' אסור רק היתר ממש כמו מלה, וא"כ כשיבוא פסח ואז נתהווה האיסור חמץ וחל האיסור, וא"כ אף אי אמרינן דחוזר ונאסר אבל עכ"פ החמץ כבר הוא בתערובו' ונתהווה האיסור בתערובות, וכיון שכן לא מקרי זאת דבר שיל"מ כשיטת המרדכי הנ"ל וא"כ אף דחוזר ונאסר עכ"פ לא מקרי דבר שיל"מ ואינו במשהו כי אם בס' כשאר איסורין ובטל גם עכשיו בס' והוי היתר גמור ועיי'.

והנה הרמב"ם פסק דחמץ בפסח במשהו משום דשיל"מ, ופסק ג"כ דחמץ בפסח חוזר וניעור, ולפמ"ש דאם נאמר כדברי המרדכי זה דוקא אם נתערב אחר ו' שעות אז חוזר וניעור ואוסר במשהו אבל קודם ו' שעות יש לומר אף דחוזר וניעור אפ"ה בטל בס' כמ"ש ועיי' טור ריש סי' תמ"ז שכ' חמץ בפסח במשהו ודווקא בתוך הפסח אבל מו' שעות ולמעלה הוי כשאר איסורין, וא"כ מביא דין דחמץ אינו חוזר וניעור ולא כ' אם נתערב משש שעות ולמעלה, רק סתם ובפסח נמי לא אמרן דהוי במשהו אלא בנתערב בתוך הפסח אבל קודם לכן ונתבטל בס' מותר דאינו חוזר וניעור עכ"ל ולפמ"ש דאי אמרינן דחמץ בפסח במשהו משום דשיל"מ באמת אם נתערב קודם ו' שעות בטל בס' אף בפסח, א"ש הא דחלק הטור הדין לתרי בבא ולא הביא הדין בחדא מחתא דמשש שעות ולמעלה הוי רק כשאר איסורין ולא אמרינן חוזר וניעור בחמץ פסח דבאמת כשנתערב משש שעות ולמעלה יש לומר דגם הטור סובר דחוזר וניעור רק כשנתערב קודם לכן דהיינו קודם מופלג קודם ו' שעות אז אין חוזר וניעור כיון שאם גם חו"כ הרי בטל בס' וכבר נתבטל קודם לכן, אך הרא"ש בע"ז כ' דטעם דחמץ במשהו הוא משום דלא בדילי אינשי מיני', ובאמת הרא"ש בפ' כ"ש כ' וחמץ מו' שעות ולמעלה בטל בס' ומותר אף בפסח כיון שכבר נתבטל, והרי חזינן דהרא"ש סבר דלא אמרינן כלל חו"כ אף בנתערב אחר ו' שעות וא"כ לטעם הזה א"א לומר כמ"ש ובוודאי אף הטור הכי ס"ל ול"ע ליישב הא דחלק הטור זאת לתרי בבא.

אמנם כן אחרי העיון הי' נראה לי דאין הענבים דומין זה לזה דדוקא בענבים שבגיגית ויוצא היין מהם בשבת התם דוקא כ' המרדכי דלא אמרינן חומרת דשיל"מ משום שנתהווה ונברא האיסור בתערובו' דכשהיין בענבים לא מקרי יין כלל, ואז כשנתהווה היין כבר הוא תיכף בתערובו' ועיי' מג"א סי' ש"ך דכי דמעולם לא הי' עליו שם יין, לפיכך קיל ולא אמרינן גבי' חומרא דדשיל"מ משא"כ הכא בשמן חנוכה או בחמץ קודם ו' שעות הרי הדבר בעצמותו כבר הוא בעולם וניכר לנו שהוא שמן ושהיא חתיכת חמץ, רק כשניכר לנו עדיין אין עליו שם איסור בזה לא כתב המרדכי דקיל ולא אמרינן דשיל"מ מה טעם וסברה יש בדבר הרי עכ"פ הדבר בעצמותו כבר קנה לו הווי' לעצמו וניכר רק כשיחול עליו שם איסור אזי הוא בתערובת, משא"כ יין שבענבים עיקר העצם לא קנה לו הוי' ועצמותו לא ניכר מעולם דהרי כל עודו בענבים אינו יין ואין ניכר לנו וכשבא לעולם כבר הוא בתערובות ועי"ז כ' המרדכי דשפיר קיל, ועיי' חידושי מר"ן זקני מו"ה עק"א זצ"ל על יו"ד סי' ק"ב אם נתערב קמח חיטין בקמח שעורין ואח"כ נדר על קמח חיטין וכ' דלא הוי דשיל"מ עפ"י דברי המרדכי ול"ע.

ויש ליישב בזה קושי' פלתי סי' ק"ב על המרדכי דהוכיח דתוספו' לא סבירא ליה כן מהך דהאומר סלע בתוך כיס זה הקדש מעל והקשו בתוספו' במעילה דף כ' ע"ב ולבטל ברובא ואפילו הוי דשיל"מ הא זה אינו אלא דרבנן, והקשה הפלתי הא האיסור אינו ניכר מעולם ובאמירת פיו דהוי הקדש תיכף הוא בתערובו' וע"כ דלא כמרדכי, אך לפמ"ש ניחא דהתם עכ"פ הפרוטה הי' ניכר מקודם ובזה לא כ' המרדכי דינו. ויש לעשות סמוכין לדברי הנ"ל דהרי הכ"מ שם באמת תירץ על קושי' תוספו' דלהכי מעל ולא בטל משום דהוי דשיל"מ וא"כ משמע נמי דלא כמרדכי דגם בכה"ג אמרינן דשיל"מ, ומחבר בעצמו שהוא הכ"מ פסק כהך דינו של המרדכי באו"ח סי' ש"ך בענבים שבגיגי' והוי סתירת המחבר, וע"כ מוכרח כמ"ש, ול"ע על הפלתי דלפי הבנתו בדברי המרדכי דלא הרגיש בסתירי' המחבר הנ"ל ול"ע.

והנה מקושי' תוספות שהקשו ולבטל ברובא אין מוכרח נמי דלא כדברי המרדכי סוף חולין גבי יבמה שרקקה דם דדבר דלא הי' בעולם רק בתערובו' לא שייך ביטול וא"כ מאי מקשה התו' דכבר כ' הנוב"י והפלתי שם דדוקא אם המבטל לא ניכר לא שייך ביטול משא"כ הכא דניכר המבטל שכל הכיס הי' היתר מקודם.

והנה צריך להבין בדברי המרדכי דכי דלא אמרינן כה"ג חומרא דדשיל"מ משום דאיסר בזה קיל, ומשמע אבל הא מודה דצריך ס' לבטלו ולמה לא מקילין נמי לענין ביטול בס' דהא מב"מ דצריך ס' ג"כ חומרא דרבנן היא אטו מבשא"מ, ולמה לא נקל נמי בזה כמו דמקילין לענין דשיל"מ והרי חזינן בכמה דברים דהקילו במב"מ לענין נספק התערובות ואינו ידוע אם יש ס' או לא כמבואר ביו"ד סי' צ"ח סעי' ב' וג' ולא חששו לגזור גם בהא אטו אינו מינו, והנה הא דבאמת באינו מינו לא קשה דלמה יהי' צריך ס' ונקל גם בזה כמו שמקילין לענין דשיל"מ, זה לאו קושי' דהיכא דאנו דנין מצד ביטול ס' אין חילוק בין ניכר מעולם או לא ניכר סוף כ"ש נותן טעם בפחות

מס

מש׳ וכיון שנותן טעם אסור, אך היכא דאנו דנין מצד דשיל״מ דלא בטיל אפילו באלף או במב״מ לפמ״ש דלאו מצד ביטול הטעם אתינן עלה בזה שפיר קשה כהנ״ל ועיי׳ נוב״י תנינא יו״ד סי׳ נ״ד כעין סברה זאת על אידך דברי המרדכי ביבמה שרקקה דם דכ׳ דלא בטל משום דלא ניכר האיסור מעולם כ׳ דזה דוקא לענין ביטול חד בתרי אבל לא לענין ביטול ב״ש דסוף כ״ש הטעם נתבטל בס׳ וכמו כן יש לומר נמי הכא דעד ס׳ נותן הטעם ולא בטל במשא״מ אבל במב״מ שפיר יש להקל כמו דמקילין לענין דשיל״מ.

ואולי אפשר לומר דטעמא במרדכי הוא דלא אמרינן כה״ג דשיל״מ כי הר״ן בנדרים כ׳ דטעמא דדשיל״מ לא בטיל משום דזה הוי מב״מ ואף דחכמים סברו דמב״מ בטיל היינו טעמא משום דסברו דזה לא נקרא מב״מ דאין הולכין אחר שיווי עלם בלבד רק גם שיווי בשמותם וכיון דזה איסור וזה היתר לא נקרא מב״מ אך בדשיל״מ כיון דגם האיסור עתיד להיות היתר שפיר אמרו רבנן דלא בטל כמו עולין דלא מבטלין זא״ז כיון דשניהם כשרים לזריקה עיי״ש והנה המבואר מדברי הר״ן הנ״ל דחכמים גזרו ואסרו דשיל״מ כמו דמלינן גבי דם הפר והשעור דשניהם כשרים לזריקה לפיכך לא בטל חד באידך כן נמי הכא, ובפרט אי אמרינן דדשיל״מ דלא בטל דאורייתא הוי כדמשמע מהכ״מ פ״ז מהלכ׳ מעילה הלכה ו׳ שהבאנו ולריך לומר משום דילפינן מדם הפר ואם גם כאמר דרבנן הוא כדמשמע מרוב ככל הפוסקים מ״מ כיון דכל עיקר דבר זה הוא משום דילפינן כן מדם הפר יש לומר דוקא כמו התם דהי׳ ניכר כ״א וחד בפני עלמו כמו כן אסרו נמי דשיל״מ דלא בטיל דוקא בניכר כ״א וחד בפני עלמו משא״כ בענבים שבגיגית וכדומה ככ״ל טעמא דמרדכי ועיי׳ פרמ״ג בפתיחה להלכת תערובות פ״ב ובסי׳ ק״ב משבלות שרולה לומר דלר״ן דדשיל״מ משום דהוי כמו דם הפר א״כ דוקא במינו שנתערב כמו גבי דם הפר אבל הטעם לבד אף דשיל״מ בטיל וזה נמי כמ״ש וכן כ׳ נמי מוהריק״ש ועיי׳ בכה״ג ועיי׳ בספר יד מלאכי בכללי הדינים ועיי׳ פלתי סי׳ ק״ב וחוות דעת ועיי׳ רמ״א בהי״א דכ׳ דטעמו בטיל והביא כן משמי׳ דטור וכמה שיטות, ועיי. רשב״א חולין בסוגי׳ דזרוע בשילה דליׄדד בזה אי לר׳ יודא אף בטעם אמרינן דמב״מ לא בטיל ועיי׳ נוב״י תנינא יו״ד סי׳ ל״ה שרולה לומר דלר׳ יודא דוקא ממש ולא טעם דומי׳ דדם הפר אך לבסוף הביא ראיי׳ מש״ס מנחות להיפך דמלינן דר׳ יודא אף בטעם סבר כן, ופרמ״ג ג״כ כתב כן והביא ראיי׳ מ״מ לענין דבר שיש לו מתירין לרבנן שפיר יכולין לומר כן, ועיין נוב״י סי׳ נ״ד שכ׳ ג״כ כעין סברה זו על אידך דברי המרדכי גבי יבמה שרקקה דם דלא בטיל, וכ׳ הנוב״י דווקא חד בתרי דילפינן מאחרי רבים להטות גבי סנהדרין וכמו שהתם ניכר הרוב והמיעוט, כן לריך להיות נמי הכא, וזה ג״כ כעין שכתבתי, וכיון שכן יש לומר כ״ז לענין דשיל״מ אבל לענין עיקר הביטול בס׳ מהי תיתי להקל אם לא ניכר האיסור ולמה יהי׳ קיל ככ״ל ועיי׳.

הטור קותר שיטתו מסי׳ תרע״ב לסי׳ תרע״ז ועיי׳ מהרלא״י מה שתירץ על סתירת הטור, ועיי׳ ב״י מה שכ׳ בסתירת הטור, ונראה לי להכריח כתי׳ הב״י בדברי הטור, כי הא דכ׳ הטור המותר מן השמן בליל ראשון מוסיף עליו ומדליק בליל ב׳ וכו׳ והנותר בליל שמיני עושה מדורה ושורפו הן הם דברי השאלתות הביאו ג״כ הרא״ש במקומו ותוס׳ בשבת דף מ״ד וכתבו כולם דכוונת השאלתות הנותר מן השמן הלריך לשיעור הדלקה ועיי׳ מג״א סע״ק י״ דמתו׳ דהביאו השאלתות משמע כמהרלא״י וכב״ח דאף הנותר לאחר שיעור הדלקה נמי אסור וכמו כן הוא שיטת הר״ן, ולבסוף כ׳ דאינו מוכרח כ״כ ועיי׳ מחלית השקל שם, ובאמת נראה לי כד נדייק היטיב בדברי השאלתות נראה דמיירא בלא נתן רק שמן מלומלם הלריך לשיעור הדלקה, דהרי כ׳ הנותר ביום ראשון מוסיף עליו ודולק ביום ב׳ וכן בשלישי ואי מיירא השאלתות דנתן במנורה יותר משיעור הדלקה א״כ מאי שייטי׳ לשנא דמוסיף עליו דנקטו הרי אינו מוכרח דיוסיף עליו דאטו מי לא משכחת דנשתייר במנורה כ״כ שמן עד שיש בו שיעור לדלוק גם ביום שני, ואין לומר דכוונת השאלתות דיוסיף עליו היינו נר שני ושלישי כב״ה זה משנה שאינה לריכה ופשיטא היא. ועוד אין לשונו סובל זאת, וע״כ מוכרח דשאלתות מיירא בלא נתן בו רק שמן כשיעור מלומלם להדלקה ושפיר כ׳ דאם כבה בתוך שיעור הדלקה דיוסיף עליו שמן לליל שני דהרי לא נשתייר שוב שמן כשיעור הדלקה, וע״ז קושב והולך דבריו דנותר בליל ח׳ עושה מדורה ושורפו ומוכח דסברו דוקא שמן הלריך לשיעור הדלקה אסור ולא היותר ממנו ככ״ל ברור בכוונתה שאלתות ול״ע על המג״א דכי דאין מוכרח כ״פ משאלתות ואני הוכחתי דאדרבה בפירוש מוכח להיפך, וכיון שכן מוכח היטב כתירץ ב״י בסתירת הטור כמ״ש ולא כמהרלא״י דהטור הביא לשנא דשאלתות ממש דהיינו בלא נתן רק שיעור מלומלם ועיי׳.

מגילה דף ד׳ ג׳.

רב יוסף אמר מפני שעיניהם וכו׳ ולריך להבין למה באמת א״א ליתן להם בשבת,

וכי לריך דוקא לתת להם מעות הרי גם אם אף נותן להם שאר מתנות דלאו מוקצה הם ג״כ יולאין יי״ח כגון בשר ויין וכדומה מידי דאכילה הא כל עיקר הוא שיהא להם לסעודת פורים, ועיי׳ מחלית השקל סי׳ תרפ״א שכ׳ דעפ״י רוב מחלקים מעות ועיי׳ ריטב״א ול״ע. ונראה לי דתליא בפלוגת׳ ר״א ורבנן בב״מ סוף פ׳ המומכין, דלר״א דמעות פורים אין העני רשאי לעשות ממנו רלועה לסנדלו, וא״כ לריך לומר דעיקר מתנות לאביונים משום שיהי׳ להם על סעודת פורים דהרי אינו יכול העני לשנות לדבר אחר וא״כ באמת אין לריך ליתן

לו

לו מעות דוקא, אדרבה יותר טוב אם יתן לו מידי דאכילה, אולם לרשב"ג ורבנן דפליגו עליו ויוכל העני לעשות בו מה שירצה, א"כ אדרבה מלוה מן המובחר ליתן לו מעות כדי שיוכל לעשות בו כל צרכו, וי"ל לפ"ז דר' יוסף סבר כרשב"ג ורבנן ושפיר אמר מפני שעיניהם של עניי'. משא"כ רבה יש לומר דסבר כר"א ע"כ אמר משום שמא יעבירנו, ובמה שכתבתי א"ש מה דקשה לכאורה על רבה דאמר טעמא דשמא יעבירנה ולא אמר טעמא דר' יוסף, דטעמא דר' יוסף עדיפא מדרבה דשייך גם במקדש דליכא שבות, וע"כ מוכח דרבה לא סבר כר"י ועיי' באחרונים שכ' דרבה לא פליג על עיקר מלתא דר"י. ולמ"ש ניחא דלאמת סבר רבה נמי הא דעיניהם של עניי' כהברייתי' דהביא תני' כוותי' דר"י רק כיון שהוא סבר כר"א א"כ לא דחו מפני זה מקרא המגילה בשבת, ובזה ניחא נמי פסקא של טור דפסק סי' תרל"ד כר"א דאין העני רשאי ליקח רלועה לסנדלו ועיי' ב"י וב"ח ופר"ח ולמ"ש ניחא כיון דע"כ רבה כר"א סבר וטור פסק כרבה פסק נמי כר"א וא"ש.

ועיי' ירושלמי פ"ק דמגילה דהביא הך דברי ר"א דאין העני רשאי לעשות ממנו רלועה לסנדלו ולא הביא דרשב"ג חולק ע"ז ומשמע מדסתמה דהלכה כר"א, ויש לומר דהאה שמך הטור והמרדכי לפסוק כר"א יען דמש"ש דילן אין הכרע איך למפסק ועיי' ב"ח והירושלמי הביא רק דינו דר"א בוודאי יש לפסוק כוותי' ול"ע על שאר שיטת הפוסקים הרי"ף ורמב"ם והרא"ש דפסקו כנגד ר"א וגם על הב"י דתמה על הטור דפסק כנגדם.

והנה ברמב"ם לא מפורש כ' אי פסק כר"א או כרשב"ג והב"י כ' דמסתימות לשונו משמע דמותר העני להוצי' לדבר אחר דלא כר"א אלא כרשב"ג דמיקל וכן פסק הרי"ף להדי' ומסתמ' הרי"ף ורמב"ם בחדא שיטת קיימא. אמנם בכ"ז לריך להבין השמט' דין זה ברמב"ם ולפמ"ש לעיל בייסב הטור דמוכח מרבה דסבר כר"א א"כ באמת הי' להרמב"ם לפסק נמי כר"א, אך יש לומר דהרמב"ם גילה כבר דעתו היאך פסק אי כר"א או כרשב"ג והוא מן הא דפסק שם דכפרים המקדימים ליום הכניסה אם חלקו מתנות לאביונים באותו יום יצאו, וזה כנגד ברייתי' שם דמביא ש"ס תני' כוותי' דר"י ועיי' תשובי' מהרלב"ח סי' ל"ב, ועיי' הה"מ שכ' דרמב"ם פירש פי' אחר בברייתי' הנ"ל ולריך לומר הא דהכריח רמב"ם לזה משום דרבה לא סבר כן דאל"ה למה לא אמר טעמא דר' יוסף דעדיפא דאף במקדש אסור וע"כ דפליג ומפרש הברייתא דילאו בדיעבד, וכיון שכן ממילא מוכח מרמב"ם דסבר דהלכה דלא כר"א רק כרשב"ג דמיקל דאי סבר דהלכה כר"א א"כ יש לומר דרבה ג"כ כר"א ובאמת סבר נמי טעמא דר"י וברייתא כפשוטו דלאו כוונת ברייתא בדיעבד דוקא, וע"כ מוכח מרמב"ם דרבה דלא כר"א רק כרשב"ג וממילא מוכח מרבה דלא סבר כלל הא דעיניה' וכו' והפשט בברייתא דרק בדיעבד

ילאו, ושפיר לא הולרך הרמב"ם להביא דהלכה כרשב"ג כנגד ר"א דממילא מוכח זאת מדבריו, אך לכאורה הא גופא קושי' מהיכא זאת לרמב"ם דרבה דלא כר' יוסף דעדיפא מיני' דאסור אף במקדש ומוכרח לדחוק בברייתא דבדיעבד דוקא ילאו מה שאין מורה כן לשון הברייתא רק להיפך כמו שהבי' באמת הש"ס תני' כוותי' דר' יוסף ויותר יש לומר דרבה כר"א וברייתא כפשטא, ע"כ נראה לי דבאמת הא דאמר ר' יוסף מפני שעיניהם של עניים נשואות לאו טעמא משום דזה א"א בשבת מחמת מוקלה מעות בשבת ואין העני רשאי ליקח במעות לרכי סעודה. דאם זאת טעמא דר' יוסף עיקר חסר בדבריו דהי' לו לומר מפני שעיניהם של עניים נשואות וכו' וזה א"א בשבת מחמת טעם הנ"ל, לפיכך כ"ל דיש לומר דטעמא דר' יוסף הוא נמי משום שמא יעבירנו ועלה דרבה קאי דרבה אמר דאין קורין המגילה משום דשמא יעבירנו ד"א לילך אלל בקי, וע"ז קאמר ר' יוסף מפני שעיניה' של עניי' נשואות וכו' וממילא אם קורין המגילה בשבת מוכרחים נמי לתת לאביונים המתנות וזה א"א בשבת משום דיעבירנו המתנות ובוודאי יעבירנו ד"א כמובן ועיי' המאירי ובספר אורחות חיים מביא הברכי יוסף סי' תרס"ח דכתבו דלהכי מאחרין הסעודה אם חל ט"ו בשבת עד אחר השבת משום דבשבת א"א דאינם יכולים לקיים משלוח מנות דהם מהסעודה דבשבת א"א דיעביר ד"א ברה"ר, וי"ל דזה טעמא דר' יוסף ועלה דרבה קאי ומפורש שפיר בדבריו וממילא דלא קשה מה שהקשיתי דמהי תיתי דלריך ליתן מעות דוקא, אולם למ"ש ניחא דחשש זה דיעבירנו שייך באמת בכל המתנות ושפיר קאמר ר' יוסף ועיי'.

אולם לכאורה קשה אי ר' יוסף ג"כ סבר חשש דשמא יעבירנו למה לא אמר כרבה משום דיעביר המגילה גופא, ובפשוט יש לומר דסבר ר' יוסף דזה חשש רחוק דיעבור המגילה לבקי משא"כ במתנות לאביונים בוודאי יעבור העני או הבעה"ב ויש לחוש ביותר דשייך בכל חד וחד שמחויבים ליתן, ועוד יש לומר דתוספות הקשו על ר' יוסף למה כאיד מטעמא דרבה דהרי בשופר ולולב ע"כ סבר כרבה דשם ליכא טעם אחר. ונראה ליישב דהתויו"ט הקשה מאי שנא מספר תורה דקרינן בשבת ולא חיישינן דיעביר ד"א ברה"ר, ותירץ דס"ת שאני דלריך לסדר הפרשיות תחלה ובודאי הוא בקי, ועיי' תוספות חדשים שהקשו ע"ז דמי לא עסקינן שילך אלל חכם בשבת לסדר הפרשיות תחלה, ותירלו דשאני ס"ת כיון דלא שייך רק בליבור לא חיישי' דליבור מדכר דכירי כמתני' עירובי' פ"ב עיי"ש והנה לקמן דף ד' מביא הש"ס פלוגתי' רב ורב אסי אי מגלה בזמנה קורין אותה ביחיד או בעשרה וסבר ר"א בעשרה ועיי' ברמב"ן מלחמות. שכ' דהיינו לעיכובא דביחיד לא ילא, וא"כ קשה לכאורה היאך משכחת חשש דש"י כיון דלריך לקרות דוקא בעשרה וליבור מדכר דכירי כמ"ש התי"ח כמו בס"ת, אך זה לא קשה די"ל דרבה סבר באמת

כרב

כרב דאף ביחיד קורין אותה בזמנה, ושפיר שייך חשש דש"י, ומעילא דלא קשה קושי' תוס' דרב יוסף יש לומר דסבר כרב אשי ולא שייך חשש דש"י, והולרך לומר מפני עיניהם של עניים וכו' ומיושב בזה שיטות הרי"ף ורמב"ם דפסקו כרב כנגד ר"א והקשו בעה"מ וראב"ד דהא רב גופא חש לדר"א. אולם למ"ש ניחא כיון דהם פסקו דאין קורין המגלה בשבת מטעמא דרבה וכיון דמוכח דרבה כרב פסקו שפיר כרב משום דהלכתא כרבה, משא"כ רב גופא שפיר חש לדר"א משום די"ל דהוא סבר טעמא דרי' יוסף, ומוכח נמי כרמב"ן בשיטת הרי"ף דסבר דר"א לעיכובא קאמר דאל"ה דלאו לעיכובא רק לכתחילה אכתי קשה קושייתם על הרי"ף למה פסק כרב דהוא גופא חש לדר"א ולא שייך כמו שתרלנו כיון דר"א רק לכתחילה אמר. והנה לפמ"ש כ"ז לענין מקרא מגילה דבעי דוקא עשרה לא שייך ש"י אבל לענין מתנות לאביונים דשייך בכל יחיד שפיר יש לחוש לש"י די"א וא"ש טעמא דר' יוסף דעיניהם של עניים ויש לחוש משום שמא יעבירנו ועיי'. וכיון שזאת טעמא דר' יוסף ע"כ לריך לומר

דרבה לית לי' דר"י דא"כ למה אמר דוקא במגילה, דיותר הי' לו לחוש ש"י במתנו' לאביונים דזה חשש יותר קרוב ואפשר כוודאי, וע"כ דלית לי' כר"י ושפיר הוכיח הרמב"ם דרבה לית לי' כלל דר"י ולריך לומר דפשוט הברייתא דמייתי הש"ס תני' כוותי' הפירוש הוא דוקא בדיעבד. ועוד באופן אחר כ"ל ליישב הרי"ף והרמב"ם דפסקו כרב אף דהוא גופא חש לדר"א, דרש"י פירש שלא בזמנה היינו כפרים שמקדימין ליום הכניסה, ובזמנה לא לריך לרב עשרה משום דהכל קורין בו ואיכא פרסום נס, והנה משמע מרש"י דאם חל פורים בשבת דמקדימי' לע"ש דג"כ סגי ביחיד, דהרי הכל קורין בו, ועיי' רא"ש שמביא שיטת יש מפרשים דשלא בזמנה דרב היינו כשחל פורים בשבת ונדחה לע"ש, ולריך לומר לדידהו דלאו דוקא משום דהכל קורין בו אלא דיום גופא גורם לפרסום, ועיי' פ"י וט"א וכן משמע קלת מר"ן שהרגיש בקושי' זו לפירש"י דשלא בזמנה היינו כפרים דוקא מאי מקשה הש"ס על רב ומי אמר רב הכי הא אמר רב וכו' הא התם מיירא כשחל פורים בשבת ובאמת גם רב מודה בהא דסגי ביחיד וזו קושי' עלומה, ונראה ליישב בשנדקדק למה לא הקשה הש"ס תיכף על רב, והקשה רק לבתר דאמר דחש לדר"א, ע"כ כ"ל דבאמת קושי' הש"ס הי' על הא דחש רב לדר"א, כי לריך להבין לשנא דש"ס הוי עובדא וכו' הא פורים הוא בכל שנה ואיך שייך לומר הוי עובדא דמשמע דאיקרא פעם אחת שהי' כן, ועיי' קדושין מ"ה ע"ב ובסנהדרין כ"ט דמייתא הש"ס נמי הוי עובדא וחש רב לדר"א ושם שייך שפיר לשון זה משא"כ הכא כמובן, לפיכך נראה דבאמת לא חש רב לדר"א בכל מלתא לקרות בכל פורים בעשרה דוקא, רק אם פורים בשבת ונדחה לע"ש אז חש רב לדר"א לקרות בעשרה יען שי"ל בכה"ג גרע טפי ולא נקרא בזמנה כמו שסברו הי"מ דזה נקרא שלא בזמנה ובהא חש לדר"א לקרות בעשרה אף דהוי לדידי' בזמנה מ"מ חש משום דיש לומר דאולי עלומו של יום גורם כמ"ש ולא דוקא משום דהכל קורין המגילה, ושפיר קאמר ש"ס הוי עובדא דהיינו דחל פורים בשבת ונדחה וחש לדר"א, דאי בכל גוונא חש לדר"א למה באמת חש כיון שלא סבר כוותי' אך לפמ"ש א"ש, וע"ז הקשה הש"ס ומי אמר רב הכי דהיינו דאם נדחה לע"ש דקורין בעשרה, והא אמר רב וכו' ושפיר הקשה הש"ס ולא קשה קושי' פ"י וט"א. ובאמת הי' התרלן יכול לתרץ דרב אמר זאת קודם דחש לדר"א אך שמתרץ האמת דכוונת רב לאפוקי מדרבי, וכיון שכן באמת לא חש רב לדר"א רק אם חל פורים בשבת ונדחה לע"ש אבל בשאר ימים לא חש לדר"א וסבר דקורין ביחיד ושפיר פסק הרמב"ם בזמנו ביחיד כרב, ואם חל פורים בשבת ונדחה לע"ש גם הרמב"ם מודה דקורין בעשרה, והמעיין בלישנא דרמב"ם ובסידור לשונו ימלא להדיא כן, דתחילה הביא הא דכפרים מקדימין וכו' כילד חל ביום כפרים מקדימין ליום ה' וכן כולם, ואח"כ כ' וכל אלו שמקדימין ולא כ' ליום הכניסה רק כ' סתם שמקדימין ומשמע מאיזה טעם שיהי' אף אם חל בשבת ומקדימי' לע"ש קורין בעשרה ומבואר בדבריו דאם נדחה לע"ש קורין בעשרה משום דבאמת בהא רב גופא חש לדר"א וא"ש.

אמנם כן לכאורה לרי"ף א"א לומר כן דהא

כ' להדיא דפסקינן כרב אע"ג דחש לדר"א וא"כ משמע גם אם נדחה לע"ש נמי קורין ביחיד, אכ יש לומר דגם הרי"ף סבר כרמב"ם ובחדא שיטה קיימא, והוא דעיקר הוכחת הרי"ף מדר"י סבר כן לקמן י"ט ומר' יוחנן באמת לא מוכח רק משום דאמר הא ביחיד הא בליבור וחזינן מיני' דעכ"פ יש זמן שקורין ביחיד והיינו בזמנה, וא"כ יש לומר כ"ז דוקא אם קורין בי"ד גופא משא"כ אם נדחה לע"ש היכא רמוז זאת בדברי' ר' יוחנן ותפס' מרובה לא תפסת, וכיון דעיקר הוכחת הרי"ף הוא מר' יוחנן אף שמשמע מרי"ף דרב חש בכל מלתא כר"א, אבל עכ"פ לדינא יש לומר דרי"ף ורמב"ם יש להם חדא שיטה דלרי"ף אין לו הוכחה על זה דאם נדחה לע"ש דקורין ביחיד דיש לומר דכוונת ר' יוחנן דוקא בי"ד גופא דתפסת מרובה לא תפסת. ועיי' ב"ח סי' תרל"א כ' דלרי"ף דפסק כרב קורין בזמנה אפילו לכתחילה ביחיד ודלא כמ"ש הרא"ש מדסמך הרי"ף על ר' יוחנן דוקא בדיעבד כמו דמשמע מר' יוחנן דיעבד, והב"ח כ' עליו דאין כוונת הרי"ף דפסקינן כר' יוחנן רק דהרי"ף מביא כיון דר"י סבר כרב כנגד ר"א ואידחא ר"א מקמי' דר"י ממילא פסקינן כרב ואף לכתחילה קורין ביחיד כרב עיי"ש והנה אם כאמר כן ממילא ליתא גם מה שכתבתי, אך המעיין ברי"ף קידושין דף מ"ה יראה להדי' דכל עיקר סמיכת הרי"ף הוא על ר' יוחנן ופסק כוותי' דהרי כ' שם כיון דרב חש לר"א פסקינן כרב אפי והכי מסתברא עיי"ש וע"פ ל"ל הא דפסק הכא בזמנה ביחיד משום דרי'

יוחנן

יוחנן הכי סבר ופסקינן כר׳ יוחנן נגד רב ור״א יעיי׳ רא״ש בקדושין שם שכ׳ כן להדיא על דברי ר״ת שם שבתו׳ וא״כ שפיר כ׳ הרמ״א דוקא בדיעבד מותר דלא מוכח יותר מר׳ יוחנן וגם מה שכתבתי גם כן א״ש ול״ע על הב״ח.

ויש ליישב בזה קלת דברי הטור שפ׳ בסי׳ תל״א מגילה בזמנה דהיינו י״ד שהוא עיקר זמנה קורין אותו אפי׳ ביחי׳ לרי״ף ועיי׳ ב״י דהקשה על הטור מה בעי הטור בזה שכ׳ דהיינו י״ד הא אף ט״ו למוקפים הוא בזמנה ונדחק דחדא מינייהו נקט, ולמ״ש י״ל דכוונת טור דרולה לשלול במה שפ׳ בי״ד לאו לאפוקי ט״ו דמה חילוק יש רק דכוונתו בי״ד דוקא לאפוקי אם חל בשבת ונדחה לע״ש דלא מקרי בזמנה וקורין בעשרה, ואפילו אם נאמר דמקרי נמי זמנה אפ״ה קורין ביו״ד כמ״ש וזה שמדייק הטור י״ד שהיא עיקר זמנה דוקא משא״כ כשנדחה לע״ש אף שהכל קורין מ״מ לאו עיקר זמנה הוא וא״ש.

הרי״ף פסק שאם חל פורים בשבת בט״ו למוקפין יעשה הסעודה ביום א׳ שלאחריו, והוא מירושלמי מגילה פ״א והקשה הירושלמי יעשו אותה בשבת ותירץ את שמחתו תלוי׳ בב״ד יצאה זה שאין שמחתו תלוי׳ בב״ד ופירש המפרש דאין ניכר בשבת שהיא סעודת פורים, ועיי׳ תשוב׳ מרלב״ח סי׳ ל״ב מביאו המג״א דעשה מעשה כנגד הירושלמי ועשה הסעודה בשבת, והביא ראיי׳ מש״ס דילן לקמן דף ל׳ כיון דאיכא מוקפין דעבדו בחמיסר עשיי׳ וזכירה בהדי הדדי קאתיא, ועיי׳ קרבן נתנאל שהקשה דהירושלמי סותר את עצמו כי מביא בפ״ג הלכה ה׳ שצריך זכירתן קודם לעשייתן וא״י הסעודה בע״ז שפיר זכירה קודם עשיי׳ עיי״ש ונראה ליישב דודאי אם נאמר דמשלוח מנות יוכל להיות בשבת אם כן יש היכר דסעודת פורים הוא דהרי משלחין המנות ממנו משא״כ בשבת אחרינא, וזולת זה אין היכר דהרי מקרא מגילה ומתנות לאביונים הכל קודם שבת, אך כבר כ׳ הרב המאירי וא״ח הובאו בברכי יוסף ובבר היאנוס לעיל דבשבת אף משלוח מנות אי אפשר משום שמא יעבירנו, וא״כ אין שום היכר ושפיר כ׳ הירושלמי דמאחרין הסעודה עד אחר השבת וזהו ר׳ זעירא בשם ר׳ אבוה; משא״כ הא׳ מ״ד בפ״ג בירושלמי יש לומר דסבר משלוח מנות איתא בשבת ולא חיים לשמא יעבירנו והא דאין קורין המגילה משום דאין קורין בכתבי קודש מן המנחה ולמעלה כאמור שם בירושלמי ושפיר עושין הסעודה אף בשבת דאית ליה היכר ושפיר אמר שצריך זכירתן קודם לעשייתן. ומדוקדק בזה מאי דמייתא הירושלמי טעם הנ״ל דאין קורין בכתבי קודש וכ׳ אסר ללא נורך להמעיין שם בפ״ג ולמ״ש א״ש דהולך לזה לקושי׳ שם; וביותר יש לומר דירושלמי כ׳ טעם הנ״ל לאסור אף למוקפין אסר בהם איירא הירושלמי דאילו י״ד לבני עיירות לא משכחת אידנא בשבת, ולמוקפין לא שייך חשש דשמא יעבירנה דהרי מוקף הוא. ולא ,ור משום דאין קורין כתבי קודש

וכו׳ וכיון דלא שייך חשש דש״י ממילא יוכל לשלוח מנות בשבת וממילא עושין ג״כ הסעודה בשבת משום דאית לי׳ היכר כמ״ש, אמנם פ״ז אי אמרינן דלא כר״א דדרש אשר לא חומה אע״פ שאין לו עכשיו והי׳ לו קודם לכן דאילו לדידי׳ אכתי אף במוקפין שייך ש״י כגון באותן שאין לו עכשיו חומה אך זה פלוגתא דתנאי דף יו״ד דרבנן סברו דלא אמרינן קדושה ראשונה קדשה לעתיד לבוא וא״כ לריך להיות לה כמי חומה משא״כ לר״א דקידשה לעתיד לבוא כמבואר שם, לפ״ז יש לומר דהאי מ״ד בפ״ג דירושלמי סבר כרבנן דר״א וא״כ לא שייך במוקפין חשש שמא יעבירנו ולהכי מביא טעמא אחרינא שם. וכיון דלא שייך חשש ש״י ממילא יוכל לשלוח המנות בשבת ושפיר עושין הסעודה בשבת, ושפיר קאמר דלריך הזכירה קודם לעשיי׳ משא״כ ר׳ זירא בשם אבוה בפ״ק דירושלמי יש לומר דסבר כר״א וא״כ אף במוקפין שייך חשש דש״י וממילא דלא יוכל לשלוח המנות כמ״ש המאירי ושפיר קאמר דמאחרין הסעודה, ומש״ס דילן משמואל נמי לא קשה די״ל דסבר נמי דמשלוח מנות איתא בשבת והמגילה אינה קורין מטעם דר׳ יוסף או משום הטעם דאמור בירושלמי ושפיר אמר כיון דאיכא מוקפין דעבדו בחמיסר עשיי׳ וזכירה בהדי הדדי קאתיא, משא״כ להלכתא דקיי״ל כרבה וכר״א שפיר כ׳ הרי״ף דסעודה מאחרין.

והנה למ״ד בירושלמי דסבר דסעודה עושין בשבת לריך לומר לפמ״ש דלא סבר כר׳ ישוע בן לוי דאמר כרך וכל הסמוך וכל הנראה נידון ככרך דא״כ אף במוקפין יש לחוש לשמא יעבירנו בכפר הנראה והסמוך, וכיון דאנו פסקינן כר׳ ישוע ב״ל שפיר פסקינן דמאחרין הסעודה כמובן.

בעזה״י מה שחנני השי״ת על

מסכת׳ ביצה שהתחלתי ללמוד

יום ג׳ ב״ט ה׳ סיון לפ״ק.

דף ב׳ אי הכי אדמפלגי בבילה לפלגו בתרנגולת, והקשו האחרונים דלעיל הו״ל להקשות תיכף על ר״כ לאחר שתי׳ דטעמא דב״ש דל״ל מוקלה אדמפלגי בבילה וכו׳ ולמה נטר עם הקושי׳ עד אחר שהקשה עליו ממתני׳ דמגביהין, וביותר קשה על המקשה גופא הו״ל להקשות כד אמר דלמא ב״ש ל״ל מוקלה קשה אדמפלגי בבילה לפלגו בתרנגולת, ונראה לי ליישב דהנה הרז״ה בסוגי׳ כתב כלל גדול בדיני מוקלה דדוקא מוקלה שאסור בשבת בלא״ה משום מלאכה כגון תורא דרדיא או עז לגיזתה ורחל לחלבה אסורים ביו״ט משום מוקלה משא״כ דבר שאינו אסור בשבת משום מלאכה כגון תמרי דעסקי וכגון הא דמגביהין עלמות וקליפין לא אסרינן ביו״ט משום מוקלה, והקשה לנפשי׳ למה בילה אסור הא לית בי׳ מלאכה דהא ראוי׳ לגומעה חי׳ ואינו לריך לבשלה, ונדחק דכיון דדרך העולם לאוכלם בבישול חשוב שפיר כמו אידך תורא דרדי׳ וכמו שברי כלים להסקה עיי״ש

עיי"ש ולקמן כדבר מזה אי"ה. והנה לפי דברי בעה"מ קשה מאי פריך הש"ס לפלגו בתרנגולת דלמא אי הוי נקטו פלוגתי' בתרנגולת הו"א דוקא בהא אסרו ב"ה משום מוקצה אבל ביצה הו"א דמותר דזה לא מקרי מוקצה דלא כדחוקו של בעה"מ ולהכי פליגו בביצה דאף בהא סברו ב"ה דאסורי' מוקצה, ועיי' לב"ח שהקשה כן ועיי' דרוש וחדוש מזקיני מוהמ"א זצ"ל שהניחו בקושי' וכ"ל דע"כ א"א לומר כן דזה לא מקרי מוקצה לב"ה לאמת דא"כ גבי עצמות וקליפין דס"ל לב"ה דמגביהי' כמו דאיפך ר"כ ואי ס"ל לב"ה דזה לא מקרי מוקצה רק בדבר שיש בו מלאכה א"כ מאי קמ"ל ב"ה דמגבי' פשיטא מהי' תיתי לאסור, ואין לומר דהתם בשבת סבר דמקרי מוקצה זה דוחק דהרי באמת כבר כ' הרמב"ן דוודאי ב"ש וב"ה ור"י ור"ש גופא בודאי לא מחלקי בין שבת ליו"ט רק רבי רצה וחילק זאת מטעם דקאמר הש"ס וא"כ אי ב"ה סבר דכה"ג לא מקרי מוקצה א"כ גם בשבת לאו מוקצה הוא ומאי קמ"ל בשלמא אי אמרינן דזה מקרי מוקצה שפיר קמ"ל דמוקצה מותר, אבל אי לאו מוקצה מקרי מאי אתי לאשמעינן דפשיטא ופשיטא דדבר דלאו מוקצה מותר בשבת אף אי מוקצה אסור מכ"ש למ"ד דל"ל מוקצה, וע"כ צ"ל דב"ה גופא וודאי לא מחלק בכלל למוקצה שיש בו מלאכה למוקצה שאין בו מלאכה, והבעה"מ כ' זאת לאמת דחילק רבי בין שבת ליו"ט וע"ז קשה למה נקט בשבת יותר מיו"ט וכ' סברתו אבל ב"ה גופא בודאי לא מחלק כמ"ש הרמב"ן במלחמות, ומעתה לא קשה קושי' הראשונה דקודם דהקשה הש"ס על ר"כ ממתני' דאין מגביהין לא קשה לפלגו בתרנגולת דהו"א כקושי' לב"ח די"ל דב"ה סברו דביצה לא מקרי מוקצה וגם על המקשן לא קשה דהרי הוא ע"כ לא ידע ממתני' זו דמגביהין ועיי' פ"י דאל"ה הוי לי' להקשות כד אמר ב"ש ל"ל מוקצה ממתני' זו דאין מגביהין דמוכח דב"ש אית לי' מוקצה, ואי לא מפיך כדר"כ וסבר דב"ש לית לי' מוקצה א"כ קשה למה אמר בדרך דילמא וע"כ דלא ידע מהא מתני' וא"כ יש לומר שפיר דאי פליגו בתרנגולת הו"א דביצה מותרת דלא מקרי מוקצה ולא קשה אבל לבתר דמציא מתני' דמגביהי' דמוכח דב"ה ע"כ סברו דזאת כמי מקרי מוקצה דאל"ה מאי אתי לאשמעינן פשיטא דמותר שפיר הקשו לפלגו בתרנולת ועיי'.

והנה הפ"י הקשה למה מקשה הש"ס מכדי מאן סתמי' מתני' וכו' ולא הקשה בפשיטות למאי דמפיך ר"כ מתני' דמגביהין מ"ש דביו"ט סבר ב"ה מוקצה אסור ובשבת מותר עיי"ש מה שתירץ דלב"ה הי' אפשר לחלק בין מוקצה לאכילה ובין מוקצה לטלטול וגבי מגביהין הוא טלטול קשרי ב"ה משא"כ מתני' ולהכי הקשה מהך דאין מבקעין דמי טלטול הוא, וע"כ החילוק בין שבת ויו"ט עיי"ש, ול"כ דיש לומר דהנה באמת כי הבעה"מ דביצה כמי מוקצה דאית בי' מלאכה כיון דרוב הנאתה ע"י בישול הוא, ויש לומר לפ"ז דוודאי מב"ה גופא לא קשה דמתני' סבר דביצה אסור משום מוקצה משא"כ גבי מגביהין מותר דזה לא מקרי מוקצה כמ"ש הבעה"מ והא גופא אתי לאשמועינן ולעולם אין חילוק בין יו"ט לשבת, אבל מב' סתמות הקשה שפיר על ר"כ דע"כ החילוק הוא משום דזה בשבת וסתמא דאין מבקעין משום דיו"ט הוא. דאין לומר דטעם דסתמי' רבי גבי מחתכין משום דזה לאו מוקצה מקרי כמ"ש הבעה"מ הרי פליג ר"י עליו ואמר מפני שאין מן המוכן והרי חזינן דפלוגתי' הוא אי מוקצה מותר או אסור ולא משום דר"ש מתיר דלא מקרי זאת מוקצה, ושפיר הקשה הש"ס מכדי מאן סתמי' וכו'.

ומדוקדק בזה לישנא דש"ס דקאמר ואמר ר"כ אנו אין לנו אלא ב"ש כר"י וב"ה כר"ש, וצריך להבין לישנא דב"ש כר"י וב"ה כ"רש הוי לי' למימר סתם דמוחלפת השיטה, ועפמ"ש ניחא דר"כ רצה לשלול דלא תימא דב"ה ג"כ אית לי' מוקצה ורק דסבר דלהכי מגביהין עצמות וקליפין דזה לא מקרי מוקצה כשיטת בעה"מ ולהכי אמר דב"ה כר"ש דלית לי' מוקצה ככל אף במוקצה דאית בי' מלאכה ומדויק נמי לישנא דאנו אין לנו דהיינו דאין לנו דרך אחר וכוונתו לשלול הדרך שכתבתי, ובהא יש ליישב נמי מה שהקשה הפ"י ולל"ח מה כוונת רש"י בזה דכ' על הא דהקשה הש"ס ומי אמר ר"כ הכי כי רש"י דב"ה כר"י הא גם לב"ש קשה כמובן ולמ"ש ניחא דכוונת רש"י דעיקר קושי' הש"ס על ר"כ היא מדאמר ב"ה כר"י דאי לאו אמר כן ואמר רק סתם ב"ה אית לי' מוקצה לא קשה ממתני' דמגביהין די"ל דב"ה מתיר משום דזה לא מקרי מוקצה כסברת בעה"מ משא"כ ביצה דאית בי' מלאכה אבל מאחר דאמר ר"כ דב"ה כר"י וחזינן דר"י אית לי' מוקצה אף בכה"ג גבי מחתכין את הדלועים דפליג ר"י ואמר דאסור וא"כ שפיר קשה מהא דמגביהין, וזאת כוונת רש"י ומי אמר ר"כ דב"ה כר"י דייקא וא"ש עיי'.

הרמב"ם פרק א' הלכ' יו"ט הלכ' י"ט פסק כר"כ דמוקצה בשבת מותר וביו"ט אסור, וכ' וכמו שמוקצה אסור כן הנולד, ועיי' לחם משנה שהקשה על הרמב"ם למה נקט כמו שהמוקצה אסור דהוי לי' לומר דכ"ש נולד אסור דחמיר טפי דהרי המקשן באמת רצה לומר דאפילו מאן דשרי במוקצה בנולד אסור. והנה קושי' לח"מ קשה נמי על ר"כ גופא דאמר מאן דאית ליה מוקצה אית ליה נולד דהוי לי' לומר כ"ש דאית לי' נולד. ועוד דלהיפך הי' לומר דמאן דאית לי' נולד אית לי' נמי מוקצה כמו דאמר מאן דלית לי' מוקצה ל"ל נולד. אך אמנם נראה לי דבאמת יש לומר סברה להיפך דאם אמרינן מוקצה אסור יש לומר דנולד מותר דהרי רש"י כ' דסברי' המקשן דאפילו אי לא אמרינן מוקצה אפ"ה נולד אסור משום בשלמא מוקצה לא מקלי איניש מידי דחזי לי' אבל נולד הרי לא הי' בעולם דיהי' דעתי' עליו, וכמו כן יש לומר נמי להיפך דמאן דאית לי' מוקצה וסבר דלא אמרינן דלא מקלי איניש מידי דחזי לי' וצריך לומר דסברתו הוא דלא אמרינן דסתמי' לא מקלי' ואדרבה אמרינן להיפך

להיפך

להיפך מדלא אזמני' אקלי' מדעתי' והוי כמו גרוגרת ולמוקין דהוי מוקצה אף לר"ש דל"ל מוקצה, ויש לומר כ"ז במידי דאית בעולם שפיר יש לומר מדלא אזמני' הוי כמו אקלי' מדעתי' והוי כמו דיחוי בידים אבל נולד דלא הוי בעולם ולא שייך לומר דהוי לי' לאזמני' דמי ידע דיבוא לעולם, והי' סברא לומר דקיל טפי מהוקצה, אך ר"כ סבר דאפ"ה אסור, וזאת כוונת ר"כ דאמר מאן דל"ל מוקצה וע"כ דסבר דלא מקצה אינש מדעתי' מידי' דחזי לי' והוי דעתי' עליו, והו"א דנולד אסור דלא הי' בעולם דדעתי' עליו אפ"ה מותר דלית לי' נולד, ומאן דאית לי' מוקצה וע"כ צריך דלא אמרינן דלא מקלי מידי דחזי ואדרבה אמרינן מדלא אזמני' הקצה מדעתי' והוי כמו גרוגרות ולמוקין לר"ש וזה לא שייך בנולד אפ"ה אסור דאית לי' נולד, ושפיר כ' הרמב"ם כמי הך לישנא ועיי'.

והנה הרמב"ס פסק דנולד דוקא ביו"ט אסור אבל בשבת מותר, ור"ת ובה"ג פסקו דנולד אסור אף בשבת ועיי' פ"י שכ' דר"ת ובה"ג סברו הא דאמר ר"כ מאן דלית לי' מוקצה וכו' היינו רק בביצה כיון דלית לי' מוקצה ממילא לא הוי הביצה נולד דאוכלא דאפרת הוא דלא כמ"ש המרש"א עיי"ש. והנה לשיטת הרמב"ס ע"כ צריך לומר דלא סבר כן במילתא דר"כ דהרי פסק גם בשבת נולד מותר וצריך לומר דהא דקאמר ר"כ מאן דל"ל מוקצה ל"ל נולד היינו אף בעלמא דכמו שאינו סבר מוקצה כמו כן אינו סבור נמי דנולד יהי' אסור, אמנם לכאורה קשה מנ"ל לרמב"ס זאת ולהקל מכח זה דאף בשבת נולד שרי דלמא באמת בשבת נולד אסור ורק כוונת ר"כ דביצה לא מקרי נולד משום דהוי אוכלא דאפרת, ויש לומר פשוט דאי כוונתי' ר"כ משום דביצה לא מקרי נולד למה צריך כלל לומר מאן דלית לי' מוקצה אית לי' נולד פשיטא דהוי נולד כיון דתרנגולת מוקצה הי' ממילא ידעינן דהוי הביצה נולד ולא הוי לי' לומר רק מאן דלית לי' מוקצה ל"ל נולד וממילא ידעינן אידך ומה מחדש בזה במאי דאמר דאית לי' מוקצה אית לי' נולד, ואין לומר משום דרצה לתרץ גם אליבי' דב"ה זה אינו הא לדידי' לא קשה כלום, אמנם אי הפירש דר"כ בכל נולד קאמר ולא דוקא בביצה משום דאוכלא דאפרת הוא א"ש דשפיר אשמעינן ר"כ דמאן דאית לי' מוקצה והו"א דנולד קי"ל כמ"ש אפ"ה אית לי' נולד ושפיר מוכח כשיטת הרמב"ס, ושפיר נקט הרמב"ס נמי וכשם שאסור מוקצה אסור נולד כמ"ש משא"כ לשיטת ר"ת ובה"ג באמת נולד חמור ממוקצה וכיון שהם פסקו דמוקצה מותר אף ביו"ט שפיר יש לומר דנולד אסור כמ"ש רש"י דנולד מי ידע דלהוי דעתי' עלוי' ועיי'.

ואף ר"י סבר משום משקין שזבו עיי' רשב"א שהקשה דלמה לא קאמר הש"ס דאף רבינא הכי ס"ל דהרי גם הוא מתרץ רומי' זו רק שאמר דלא תיפוק, אבל עכ"פ משמע דסבר כר"י, ועיי' צל"ח שהקשה ג"כ קושי' זו, ועוד ראיתי שהקשה בספר פורת יוסף למה לא אמר הש"ס לעיל גבי אוקימת' דרבה דמתני' משום הכנה דאף רב סבר לי' כן כמבואר בשמעתין, והניחו בקושי' ולי נראה פשוט. דלכאורה צריך להבין לאיזה נורך קאמר הש"ס דאף ר"י סבר משום משקין שזבו מאי כ"מ מזה אם עוד אחד יאמר טעם זה. אך נראה פשוט דכוונת ש"ס בזה כדי להקשות עליו מברייתא דאחד ביצה שנולדה בשבת וכו' דאין מטלטלין וספיקה אסורה. וכבר הקשה מהר"ס ש"ף דמאי מקשה הש"ס על ר' יוחנן דאמר את שדרכו למנות מברייתא זו דלמא סבר כטעם דהכנה או טעמא דברייתא משום מוקצה. והנה במח"כ לא דק דהרי ר"י סבר משום משקין שזבו. אך לכאורה קשה להיפך על ר' יוסף ור' יצחק דלמא סברו כר"ל דכל שדרכו למנות, ובאמת מוכרחין אנו לומר דעיקר קושי' הש"ס וכ"ת ביצה חשובא היא וכו' כוונתו לר"י דסבר את שדרכו וסבר טעמא דביצה משום משקין שזבי, ושפיר הקשה הש"ס, לפ"ז מבואר שפיר הא דהוצרך הש"ס להביא כלל הך דר' יוחנן דגם הוא סבר טעמא דמשקין שזבו, כדי להקשות עליו מברייתא. והנה כ"ז לר' יוחנן לשיטתי' דסבר את שדרכו. אבל לרבינא י"ל דסבר כריש לקיש כל שדרכו לימנות וא"כ לא קשה על קושי' הש"ס ושפיר לא קאמר הש"ס דגם הוא סבר טעם דמשקין שזבו דלאיזה נורך ומאי נפקא לנו מזה אם גם רבינא סבר זאת, וגם לא קשה קושי' פורת יוסף כיון דלרבה דאמר הכנה דאורייתא מעיקרא לא קשה מברייתא זו, ושפיר לא קאמר הש"ס דגם רב הכי ס"ל. ומדוקדק נמי בזה מה שיש לכאורה לדקדק דהי' לו לש"ס להקשות תיכף על ר"י ור' יצחק מברייתא הנ"ל ולא"כ להביא דגם ר"י הכי סבר ולמה הפסיק בינתיים אולם למ"ש ניחא יען דכל עיקר קושי' ש"ס מברייתא על ר' יוחנן לשיטתי' הוא.

הרי"ף והרא"ש כתבו בשמעתין וביצה כשם שאסור לאוכלה כך אסור לטלטלה, ומייתא ראיי' מהך ברייתא אחד ביצה וכו' אין מטלטלין אותה, ועיי' ביש"ש פ"ק סי' ה' דכ' דמברייתא זו אין ראיי' די"ל דאיירא בתרנגולת העומדת לגדל ביצים, ומשום מוקצה ולהכי אסור בטלטול נמי משא"כ לר"י ורבה באמת מותר בטלטול. ועיי' שבת דף מ"ה גבי קינה של תרנגולים דמקשה הש"ס התם על ר' יוחנן, וכתבו תוספו' אף שר' יוחנן סבר איסורא דביצה משום משקין שזבו. מ"מ משום האי טעמא אין אסור בטלטול. והנה לכאורה סתרו הסוגי' דמפשטות סוגי' דשבת הנ"ל משמע דמשום טעמא דמשקין שזבו הי' הטלטול מותר. ומסוגי' דהכא משמע דאף לטעם זה אסור הטלטול, מדלא מקשה הברייתא על ר' יצחק ורבה ור' יוסף מרישא דברייתא דקתני אין מטלטלין ולדידהו למה לא, וזה באמת ראיי' הרי"ף מהך ברייתא, ועיי' צל"ח בשמעתין ושעה"מ הלכ' שבת וכן בספר דרוש וחדוש מזכי מאוה"ג מהרע"א זצ"ל מה שכ' בסתיר' סוגי' הנ"ל. ולי נראה ליישב שתי הסוגי' וגם

הרי"ף

הרי"ף דלא תקשו עליו קושי' יש"ש, דהתוס' ישנים הקשו למה לא נקשה הש"ס על ר"כ נמי מהך ברייתא דספיקו אסורה דהא מוקצה ג"כ דרבנן הוא, ותירצו דהוי חמור כעין דאורייתא וכבר הקשו כל אחרונים עיי' מהר"ם ש"ף ופ"י ולצ"ח א"כ מאי מקשה הש"ס על ר' יוסף ור"י דלמא גם הם מוקי הברייתא בתרנגולת העומדת לגדל ביצים ולהכי ספיקו אסורה משום מוקצה, ובפרט בדברי הרי"ף ורמב"ם דלדידה' צריכין לומר דגם ר"י ור' יצחק סברו מוקצה בודאי קשה. ונראה ליישב דלדידהו ע"כ ברייתא לא איירא בתרנגולת העומדת לגדל ביצים דהרי באמת לדידהו גם בעומדת לאכילה אסור בודאי משום טעמיי' ורק בספק לא משום דספק דרבנן היא, אבל בודאי אסר, גם בעומדת לאכילה וא"כ אי ברייתא איירא בתרנגולת לגדל ביצים דווקא האיך קתני שיפא נתערבה באלף כולם אסורות ולפי שיטת ר"ת אודאי קאי, א"כ קשה למה לא נקט הברייתא רבותא יותר נתערבה באלף אסורות אף בעומדת לאכילה דרק דרבנן היא אפ"ה אסורות משום דשיל"מ, דהרי המקשין סבר זאת לסברה פשוטה דלענין ביטול אסור אף בדרבנן משום דשיל"מ, דהרי קאמר בשלמא ספק יו"ט ספק חול שפיר נתערבה באלף אסורות משום דשיל"מ, וא"כ נקיט זאת לסברה פשוטה דדשיל"מ לא בטיל אף באיסור דרבנן והוא חמור מספיקא עיי' לח"מ בפ"א מה' יו"ט הלכה כ'. וא"כ קשה כהנ"ל ואין לומר שנתערבה מיירא באמת בתרנגולת העומדת לאכילה זה דוחק שא"א לסבול דרישא ומציעתי איירא בעומדת לגדל ביצים דוקא וסיפא בעומדת לאכילה, וע"כ הוכיח המקשין דכולא ברייתא איירא בעומדת לאכילה, והקשה שפיר למה ספיקו אסור הא ספק דרבנן לקולא, וכי לדידהו דבאמת אסור אף בעומדת לאכילה אבל לר' נחמן דלא משכחת רק בעומדת לגדל ביצים שפיר כתבו התו"י תירוצם וא"ש.

אך לכאורה אכתי מי ניחא דלמא איירא הברייתא בתרנגולת לגדל ביצים ואי קשה לך סיפא דנתערבה הא יש לומר דסיפא איירא נמי לענין טלטול כמו רישא ולענין טלטול באמת איכו אסור מטעם ר' יוסף ור' יצחק כמ"ש תוספות שבת הנ"ל וכמ"ש היש"ש ושפיר מתוקמי אף הסיפא דוקא בתרנגולת העומדת לגדל ביצים, ואכתי קשה מאי מקשה, אך באמת זה לא קשה דהדא אולי סבר' המקשין זאת לסברה חילוקה דאף לטעמיי' אסור בטלטול ודלא כמ"ש התו' ועוד ויותר יש לומר דסיפא ע"כ לא איירא באיסור טלטול דא"כ האיך קאמר דנתערבה באלף להכי אסורות משום דשיל"מ, הא מבואר מר"ן בשמעתין דעלים שנשרו מן הדקל דלענין טלטול דקיל לא אמרינן דשיל"מ לא בטל ועיי' פרמ"ג יו"ד סי' ל"ט הביא דברי הר"ן ועיי' פ"י בפרק אין לדין דכ' ג"כ סברה זו, ולא צריכין לסברת לצ"ח דכתב זאת מדכפשי' משום דלגבי טלטול לא שייך עד שתטלטלנו באסור, הרי רוצה לטלטול היום ומחר, ובאמת לפי דברי הר"ן בטעמו דדשיל"מ משום מב"מ ליתא לזה, ועיי' במה שנדפס בצל"ח בילה בשם בנו הגאון מהר"ש זצ"ל שכ' דלטעמו דר"ן גבי דשיל"מ ליתא לסברת אביו זצ"ל, ובאמת הר"ן גופא כ' סברא הנ"ל דבטלטול לא אמרינן דדשיל"מ לא בטיל משום דקיל הוא ולקמן א"ה כייתא דברי הר"ן, וא"כ כיון דבטלטול לא אמרינן דשיל"מ ל"ב ע"כ סיפא דברייתא לענין אכילה איירא ושפיר הקשה המקשין, וזה לא קשה דסיפא איירא לענין אכילה ורישא לענין טלטול הא ברישא כ"ש דאכילה אסור דחמור מטלטול כמובן וא"ש. ובזה מיושב מה שהקשו האחרונים על המקשין

למה לא הקשה נמי מסיפא דנתערבה באלף למה כולן אסורות וכימא נמי בדשיל"מ בדרבנן בטיל, כמו שסבר המקשין גבי ספיקא, ומה הכריח לו לומר דבדרבנן דבר שיל"מ לא בטל ורק בספיקא בטל. אך למ"ש ניחא דהמקשין הוכרח לומר דבדרבנן דבר שיל"מ לא בטיל דאי בטיל וא"כ קשה אף מסיפא דנתערבה למה כולן אסורות, הרי דרבנן הוא ובטל דשיל"מ, שוב לא קשה כלל קושיתו אף גם ממציעת' לא, משום דיש לומר כקושי' האחרונים לאמת דדילמא מוקי הברייתי' בתרנגלת לגדל ביצים ובהא אין לומר כמ"ש דתקשי' סיפא דנתערבה למה דוקא כולן אסורות בתרנגולת לגדל ביצים הא גם בתרנגולת לאכילה כולן אסורות מטעם דשיל"מ, זה איכו דהרי השתא קיימינן דהמקשין סבר דבדרבנן דשיל"מ בטיל וא"כ נתערבה באלף מיירא נמי דוקא בתרנגולת לגדל ביצים, ולא קשה כלל קושיתי, ופ"כ הוכרח המקשין לסברתו ולומר דלענין בדרבנן דשיל"מ לא בטיל ושפיר הקשה מספיקא כמ"ש ושפיר הקשה ממציעת' דוקא ולא מסיפא, דאי תקשה מסיפא שוב גם מסיפא וגם ממציעתא לא קשה די"ל דאיירא בתרנגולת העומדת לגדל ביצים ומשום מוקצה דחמור כעין דאורייתא וא"ש עיי'.

ולפמ"ש מוכח דכוונת המקשין במה דאמר בשלמא ספק יו"ט ספק חול הוי דשיל"מ כוונתו אף לר' יוסף ור' יצחק א"ש הסיפא דהמקשין סבר לחלק בין דשיל"מ לענין ספיקא ובין דשיל"מ לענין ביטול איסור דרבנן, דספיקו קיל משום דהספק הוא בעיקר האיסור, משא"כ לענין ביטול בדרבנן דמ"מ האיסור הוא ודאי דרבנן ועיי' לח"מ שם פ"א הלכ' יו"ט הלכה כ' ודלא כמ"ש השעה"מ שם ופר"ח יו"ד סי' ק"י דכוונת המקשין במאי דאמר אי הכי היינו לרבה ומשום הככה אבל בדרבנן גם המקשין סבר דשיל"מ בטל ובאמת קושיתו על ר"י ור"י גם מסיפא דנתערבה, והוא כ' כן לתרץ שיטת הרמב"ם שם בהלכה כ' ממה שהקשה עליו הרב המגיד, והנה מלבד שדבריו דחוק' דלמה לא הקשה המקשין ג"כ מסיפא דנתערבה, מלבד כ"ז אי אפשר לומר דמקשין סבר כן דא"כ גם מספיקא לא קשה וכמ"ש.

וביון שזכינו לזה דסיפא דברייתא ע"כ לא איירא לר"י ור"י בתרנגולת העומדת לגדל ביצים, ולהכי הקשה ממציעתי' דאיירא דומי' דסיפא, ממילא מוכרחין אנו לומר דגם הרישא

הרישא איירא בתרנגולת העומדת לאכילה משום דא"א לאוקמי' רישא ומציעת' בתרנגולת לגדל ביצים וסיפא באכילה דזה דוחק וכיון דסיפא ע"כ איירא באכילה ממילא אמרינן רישא נמי בתרנגולת לאכילה איירא ואפ"ה קתני דאסור לטלטל ומוכח כרי"ף ורא"ש דהביאו ראיי' מברייתא זו דדבר שאסור לאכילה אסור בטלטול ולא קשה קושי' יש"ש דלמא איירא הברייתא בלגדל ביצים ומשום מוקצה ולפמ"ש זה א"א וא"ש.

והנה רב פפא תי' סיפא אתאן לספק טריפה והא דנתערב כולן אסורות משום דאתיא כהאי תנא דליטר' קציעות, וכיון שכן דמציעת' וסיפא איירא בטריפה, שוב יש לומר דרישא דברייתא דאיירא לענין יו"ט מיירא בתרנגולת העומדת לגדל ביצים, ואין לומר דא"כ תיקשו סיפא וכמ"ש הא סיפא איירא לענין טריפה ולא מיירא ביו"ט, ושוב אין מברייתא הוכחה דלר"י ור"י. ורבה דיהא אסור גם בטלטול די"ל דברי' איירא בתרנגולת לגדל ביצים ומשום מוקצה כקושי' יש"ש על הרי"ף, אבל לרב אשי דחדית לן דאף מציעת' וסיפא איירו ביו"ט וספיקא אסור משום דשיל"מ שוב א"א לומר דרישא מיירא בעומדת לגדל ביצים דא"כ ע"כ סיפא נמי בהכי איירא והא ליתא דבאמת אסור ספיקא ונתערב גם בעומדת לאכילה אף דדרבנן היא, וע"כ דרישא איירא נמי בעומדת לאכילה כמו מציעת' וסיפא ושוב מוכח כדברי הרי"ף וא"ש פסקא הרי"ף דפסק להלכתא כרב אשי שפיר הוכיח מברייתא דאף לטלטול אסור ועיי'.

ודאתאן להכא יש ליישב נמי סוגי' דשבת דכפי מה שבארנו תלי' זאת בבי' תירוצים דהכא, תי' רב פפא ותי' רב אשי, דלרב פפא יש לומר דמשום טעמא אחרינא מותר לטלטל וברייתא איירא בתרנגולת לגדל ביצים ומשום מוקצה, משא"כ לרב אשי, והנה לר' יוחנן ע"כ א"א לומר תירץ רב אשי לפי המבואר ברמב"ן במלחמות פסחים דף כ"ט דר' יוחנן סבר חמץ בפסח בכ"ט דלא סבר כלל הא דדשיל"מ לא בטיל וסבר כרבנן דר"ש בנדרים עיי"ש, וכיון דר' יוחנן לא סבר דשיל"מ לא בטיל ממילא א"א לומר תי' רב אשי כמובן ועיי' בדרוש וחדוש מזקיני מוהע"א זצ"ל שהקשה קושי' זו והניח בצ"ע. ועיי' בהנדפס בצל"ח מבנו הגאון מוהר"ש זצ"ל ג"כ קושי' זו, וכיון שכן דלר' יוחנן ע"כ צריכין אנו לומר תי' רב פפא ממילא אין מוכח מברייתא זו דטלטול אסור לטעמא אחרינא כמ"ש שוב הדרינן לסברת חוץ דמשום טעמא אחרינא מותר לטלטל ושפיר כ' תוספו' בשבת דמשום מסקין שזבו מותר לטלטל דהתם קאי הסוגי' אליבי' דר' יוחנן וא"ש עיי'.

אך לכאורה קשה על התוספות בשבת מהא דאושפזיכנא דרב אבא דא"ל ר' אבא דמודה ר' יוחנן דטלטול אסור והאיך כתבו תוספות דלר"י טלטול מותר ועיי' רא"ש סוף המסכת' שהביא בשם ר"ת ראיי' זו דלטעמא דר' יוחנן טלטול נמי אסור ובאמת הי' אפשר לש"ס שבת לתרץ כן על ר' יוחנן, וא"כ קשה על תוספו' ועיי' פ"י שהקשה כן ועוד קשה לפמ"ש דלר' יוחנן מוכרחין אנו לתי' ר"פ דלא שייך אליבי' תי' דר' אשי א"כ האיך מצינו רב אדא ב"א ראיי' מברייתא דאחד ביצה וכו' אין מטלטלין דהרי יש לומר דברייתא מיירא בתרנגולת לגדל ביצה וכתנא דאית לי' מוקצה, ואין לומר לתוספו' מיירא האי עובדא דאושפזיכי' בתרנגולת לגדל ביצים ואסור לר' יוחנן אף דל"ל מוקצה משום דנולד הוי ובהא מודה ר' יוחנן, הא זאת ליתא לשיטת תוספות שבת, דקשה ש"ס מקשה התם על ר' יוחנן מר"נ דמאן דל"ל מוקצה ל"ל נולד, ובאמת כ' הר"ת מובא ברא"ש שלהי מס' דר' יוחנן אית לי' נולד דלא כר"נ וש"ס שבת הי' אפשר לתרץ כן באמת, ומציא ראיי' דהרי באמת הי' הש"ס יוכל לתרץ דר' יוחנן אוסר מטעם מסקין שזבו, ואסיר אף בטלטול אלא דש"ס בלא"ה מתרץ, כן י"ל נמי לענין נולד, וכיון דתוספו' הוכיחו מכח קושי' דלר' יוחנן באמת טלטול מותר מדלא תי' הש"ס כן ה"ה נמי דמוכח דלר"י לא ישנו בין מוקצה לנולד וא"כ קשה מרב אב"א האיך אמר דלר' יוחנן טלטול אסור וצ"ע.

ע"כ נראה לי ליישב ולומר דבאמת אין אנו מוכרחין לדברי רמב"ן פסחים דר"י סבר דשיל"מ בטל כרבנן דר"ש בנדרים ועיי' בדו"ח לזקיני מוהע"א זצ"ל דהקשה על הרמב"ן והניח בתמי' עצומה הא רבנן דר"ש לא אמרו רק דמצינן דאף בדבר שאין לו מתירין דמי לא בטיל כגון שביעית עיי"ש ע"כ נראה לי דלולי הרמב"ן יש לומר דר"י סבר דלהכי חמץ בפסח בכ"ט משום דלא מקרי חמץ דשיל"מ כשיטת המרדכי דחוזר ונאסר לשנה הבאה ובהא גופא פליגו רב ור"י. וכיון שכן ממילא יש לומר נמי לר' יוחנן תי' רב אשי, וכיון שכבר כתבי' דלתי' ר"א מוכח מברייתא דאין מטלטלין אף לטעמא אחרינא יש לומר דרב אדא בר אהבא סבר לה כתי' ר"א ושפיר אמר דאסר לטלטול לר' יוחנן ומייתא שפיר ראיי' מברייתא, משא"כ הסוגי' בשבת אזיל לתי' ר"פ וא"כ אין מוכח מברייתא כהנ"ל שוב יש לומר כסברה אילונה דמשום טעמים אלו מותר בטלטול וא"ש.

ובזה יש להבין נמי מאי דעוררני דהאי אושפזיכנא דרצה לומר דמותר בטלטול, ורא"ב"א השיב לו דאסור. ולפמ"ש י"ל דאושפזיכנא סבר כתי' דר"פ לפיכך רצה לומר דמותר בטלטול ור"א ב"א סבר כתי' דר"א דהלכתא הכי הוי וא"ש.

ואין להקשות דאכתי איך מוכח בתי' ר"א אליבא דר"י דאף לטלטול אסור מדמיירא הברייתא ע"כ בעומדת אכילה מדסיפא ע"כ בהכי איירא, הא יש לומר דברייתא מיירא בעומדת לגדל ביצים ואין לומר משום סיפא דנתערבה הא יש לומר דאף סיפא מיירא בעומדת לגדל ביצים דר"י מוקי לברייתא כמ"ד מוקצה אסור וזה כר' יודא ולר' יודא באמת ביצה אינו אסור משום מסקין שזבו דהא אמר אם לאוכלין היוצא ממנו מותר וא"כ אף סיפא מיירא בתרנגולת העומדת לגדל ביצים וקשה על המקשין מאי מקשה כלל וכן מאי מקשה לר' יצחק דילמא מוקי אברייתא כולא כר' יודא

לענין

לענין דמוקצה אסור ומשקין שזבו מותר. אך הא ליתא דהא ר' יוחנן אמר לעיל מוחלפת השיטה וכו' רש"י האי דסוחטין ור' יודא סבר דאסור וחכמים סברו מותר וחכמים באמת לא אסרו מטעם מוקצה דהא מתני' דמתנה אדם וכו' מיירא לר' יוחנן ע"כ בתרנגולת העומדת לאכילה דאל"ה לא קשה כלל רומי' דר' יוחנן כתי' רבינא לאמת וא"כ כיון דלר' יוחנן ר' יודא סבר דמשקין שזבו אסור וכן יש לומר סבר כמו המקשין לר' יצחק ושפיר פריך כמובן, ואדרבה מזה יש סייעתא לשיטת רש"י דמוחלפת השיטה היינו האי דאין סוחטין ור' יודא סבר דאסור משום משקין שזבו וא"ש.

ועוד ויותר יש לומר כיון דעכ"פ לתי' רב אשי מוכח עכ"פ לטעמא דר' יוסף משום פירות הנושרי' דטלטול אסור ממילא אין לחלק ולומר דלטעמא משקין שזבו יהי' מותר דמאי חילוק יש ביניהו אם לא שנאמר כמ"ש הצל"ח דלטעם פירות הנושרין באמת הטלטול אסור אבל אינו מוכרח, וגם מה שכ' הצל"ח דלטעם פירות הנושרין מותר לר' יודא דאית לי' מוקצה וא"כ גם לר' יוסף קשה מאי מקשה המקשין דלמא בריתא כר' יודא ומשום מוקצה ובאמת מותר בתרנגולת העומדת לאכילה דלא שייך לדידי' פירות הנושרין עיי' בצל"ח מלתא בטעמא. אמנם כן הצל"ח גופא כ' זאת רק לפי פירש המרש"ל בתוספות ד"ה שמא יעלה ויתלוש משא"כ לפירש המרש"א שם עיי' בצל"ח באריכ' ואין להאריך בכ"ז וא"ש כל דברינו ועיי'.

ועפ"י מה שכתבנו הגענו למקום יישוב ליישב פסקא דלא של הרמב"ם פ"א הלכה כ' דלא הביא הא דסיפא אסורה ועיי' רב המגיד שכ' דרמב"ם סבר כמו דאמרינן לענין ביטול ברוב דלא בטיל מצד דשיל"מ כן נמי לענין ספיקא, והלח"מ תמה עליו דמאי פשיטות' הוא זה הרי המקשין סבר לחלק בין ספיקא לוודאי. וע"ז חידש לן ר"א דאף בספיקא אסור מטעם דשיל"מ והאיך סבר הרמב"ם דפשיטותא היא. והנה השעה"מ רוצה לומר דמקשין קאמר דדשיל"מ לא בטיל רק לרבה דהכנה דאורייתא וכבר כתבנו דזה א"א, והאחרוני' תי' ועיי' צל"ח ותשו' באר יעקב דבאמת הרמב"ם לא פוסק כר"א בספיקא דר"א לנפשי' לא סבר רק תירץ זאת לר' יוסף ולר' יצחק, וכיון דלרמב"ם דפסק כרבה לא צריך לתירוצו דר"א ממילא לא פסק בספיקא כרב אשי עיי"ש. אמנם כן הא גופא תיקשה מנ"ל לרמב"ם דר"א גופא לא סבר כן דלמא באמת גם הוא סבר כן אף דאינו מוכרח לזה. ונראה לי דרמב"ם הוכיח מסתמא דסוגי' דשבת דלא פסקינן הא דר"א משום דר"א גופא לא סבר הכי ורק תירץ כן אליבא דר"י ור"י, דלפ"מ שבארנו אזיל סוגי' ש"ס שבת לתי' דר"פ ולרב פפא יש לומר דטלטול מותר לטעמא דר' יוחנן ולהכי מתרץ ש"ס דאית בי' בילת אפרוח, ואי פסקינן כתי' דרב אשי ממילא מוכח מברייתא דאין מטלטלין אותה וכו' דלר"י טלטול אסור ולא קשה קושי' ש"ס בשבת כקושי' תוספות שם וע"כ מוכרח דש"ס שבת דסבר דלאו הלכתי' כר"א דאיהו גופא לא סבר הכי רק תירץ זאת לר"י ור"י ושפיר פסק הרמב"ם דלא כרב אשי לענין ספיקא, והא דפסק הרמב"ם דלענין ביטול אף בדרבנן לא בטיל הוא משום דהמקשן פה נקט זאת לסברה מוחלטת ועוד דהא יש לנו עוד רב אשי שילהי' מסכתי' גבי ולבטל מים ומלח לגבי עיסה דתי' ר"א דדשיל"מ הוא ושפיר פסק הרמב"ם כהך דינא דרב אשי ועיי' צל"ח וא"ש.

והא דפסק הרמב"ם דכשם שאסר לאכילה כך אסור לטלטול אף משום טעם הכנה ולפמ"ש לא מוכח לשיטת הרמב"ם כן מברייתא דלא פסק כרב אשי לענין ספיקא, וגם לרבה גופא אינו מוכח מברייתא די"ל דטעם מוקצה ברישא ומיירא בלגדל בילים וגם ספיקא הכי איירא כמ"ש תוספות ישיני' וכ"ש משום הכנה דאסור בספיקא דדאורייתא הוא משא"כ לענין טלטול. יש לומר דרמב"ם לאו מברייתא הוכיח אלא מסברא דנפשי'. וכמ"ש הרי"ף והרא"ש בפרק אין צדין דכל דבר האסור לאכילה נעשה מוקצה ואסור ממילא בטלטול מצד איסור מוקצה ועיי'.

והנה הרי"ף פסק כרב אשי אף לענין ספיקא דאסור מצד דשיל"מ, והביא נמי ראיי' מברייתא דאחד בילה שנולדה בשבת וכו' דאף מטעמא אחרינא אסור בטלטול ולפמ"ש הא בהא תלי' כיון שפסק כר"א מוכח שפיר מברייתא דטלטול אסור, וסוגי' דשבת צריך לומר כמ"ש הר"ת דבאמת הי' הש"ס יכול לתרץ כן דטלטול אסור, אלא דבלא"ה מתרץ שפיר, ושפיר פסק כר"א דמסוגי' דשבת לא מוכח דלא כרב אשי וא"ש הכל.

ומיושב בזה קושי' האחרונים שהביאנו כבר למה לא הקשה לעיל תיכף על המקשין ולפלגו בתרנגולת ולמ"ש ניחא דעל המקשין לא קשה דיש לומר כקושיתי לאמת דאי הוי מפלגי בתרנגול' הו"א בבילה אסור דוקא בלגדל אפרוחים אבל אם עומד הבילה לאכילה מותרת ולהכי פליגו בבילה, וכ"ז להמקשין דמוכח מיני' דסבר כשיטת הר"ן אבל על ר"נ שפיר הקשה דע"כ סבר כשיטת הרז"ה וא"כ שפיר קשה ולפלגו בתרנגולת וא"ש.

ובזה יש להבין במאי דפליגו אביי דתירץ כשחטה הוברר וכו' ורב מרי תירץ גוזמא קתני ולא ניחא לי' בתי' דאביי, דיש לומר דאביי סבר דלא כשיטת בעה"מ ושפיר תי' משום דהוברר משא"כ רב מרי סבר כשיטת הרז"ה ולא שייך תי' דאביי, כמו שהקשה הרשב"א והוצרך לתרץ גוזמא קתני והנה הא דהמקשין בריש פרקין באמת לא סבר כשיטת בעה"מ כמו שמוכח מקושיתו שהקשה אי בתרנגולת וכו' וכמו שהקשה הרשב"א יש לומר משום דלדידי' אין לו הכרח לשיטת הנ"ל דדוקא לר"נ מוכרחין לזה משום דאל"ה קשי' ברייתא דהשוחט תרנגולת ומצא בה בילים גמורות, משא"כ להמקשין יש לומר בפשיטות דהרי להמקשין יש חילוק בין מוקצה לנולד ואפילו מאן דסבר מוקצה אוסר בנולד ויש לומר לפ"ז דברייתא מיירא בתרנגולת העומדת לגדל בילים ואפ"ה תרנגולת מותרת משום דב"ה ל"ל מוקצה והא דאסר בילה משום דהוי נולד ושפיר קתני

דוקא

דוקא במלא בילים גמורות מותרי' הא בנולדה אסור וא"כ אין לו הכרח לסברת הרז"ה משא"כ לר"כ דלא מחלק בין מוקלה לנולד מוכרח ע"כ לסברת בעה"מ כדי שלא תקשי עליו ברייתא הנ"ל.

הבעל המאור כ' דהא דלר"כ מוקלה אסור ביו"ט הוא דוקא במוקלה דיש בו מלאכה כגון בקיע עלים או הסקה בשברי כלים או תורא דרדיא שאסורין בלא"ה בשבת משום מלאכה אבל מוקלה דאין בו מלאכה כגון תמרי דעסקא באמת מותר גם ביו"ט, וכ' כן מוכח קושי' דקשה לי' על ר"כ דאמר גבי שבת סתם רבי כר"ש במוקלה מותר וביו"ט סתם כר' יודא דאסור ומי איכא מידי דבשבת מותר וביו"ט אסור, והנה הרמב"ן במלחמות הביא ראי' כנגדו דבכמה דברים מלינו דבשבת מותר וביו"ט אסור ועוד הקשה עליו דלדברי בעה"מ אדרבה הי' לנו לומר להיפך כיון דביו"ט אסור בשבת נמי אסור דבכל מקום גזרינן בש"ס ואוסרין ההיתר אטו אסור ולא שנתיר איסור אטו היתר וכיון דעכ"פ דיו"ט מוקלה אסור בתירא דרדי' וכדומה הי' לנו לאסור גם באידך ובאמת הי' לנו לאסור גם בשבת עיי"ש ונראה לי דאולי כוונת הרז"ה לא שנאסר לדבר שאין בו מלאכה ומותר בשבת מותר גם ביו"ט מגל מי איכא מידי דבשבת מותר וביו"ט אסור רק כוונתו שחכמים שגזרו אומר ואסרו מוקלה לא בדו מלבם איסור חדש ואסרו מה שנתקלה בדעתן של אדם או בידיעתו מאתמול שלא יאכל ביו"ט דלמה לא ומה איסור יש בזה. רק הם אמרו לדבר זה שהקלה מדעתו שלא ילרככה ביו"ט אף שעכשיו רולה בהלטרכו לא יהי' בגדר מלאכת אוכל נפש שהתירה תורה ביו"ט, ובשור לאכילה והסקה וכדומה שהם אסורים משום מלאכה בשבת ורק ביו"ט התירה תורה מלאכה זו משום דהוא מלאכת אוכל נפש ע"ז אמרו חכמים כשהקלה מדעתו ושור עומד לרדיא וקורה עומד לבנין אף שעכשיו רולה לאכול השור ולהסיק בקורה אסורים משום כיון שהקלה זאת מדעתו לא הוי מלאכת אוכל נפש, משא"כ בתמרי דעסקא וכדומה אף שהתמרים אינם עומדים לאכילה מ"מ מה איסור עושה כשאוכלם ואיזה שם איסור אסר נתנו חכמים ע"ז ולהכי שפיר מותר ולא משום דכה"ג מותר משום דבשבת מותר, אדרבה הי' לנו לאסור כמ"ש הרמב"ן רק דבכה"ג לא אמרינן כלל איסור מוקלה דמה איסור יש בזה כשאוכלם שכ"ש הרי אינו עושה בו שום מלאכה שיאסור ביו"ט משום דלאו מלאכת או"כ הוא כנ"ל.

אמנם כן קשה על הרז"ה דהרי כל עיקר מוקלה הוא אסמכתא מקרא דוהכינו והתם לא מיירא מדבר שיש בו מלאכה דהרי ילפינן מזה הכנה ול"ע לעת הפנאי.

בעה"י מה שחנני השי"ת בסוגי' דמצוה לאו לידהנות נתנו מסכת ר"ה כ"ח ע"א ש"ש תרל"ד.

א) ראשון תחילה כאמר לייסב קושי' הריטב"א שהקשה על רבא דאמר דמלוה לל"כ הא עכ"פ יש לו הנאת הגוף גבי מעיי' ביומות הגשמים שעי" י כך יוכל לאכול תרומה וקדשים, וכן הקשה גבי שכדל של חלילה דאמר רבא ביבמות דף ק"ד שכדל של ע"ז חלילה כשירה דמלל"כ ואמאי הרי יש לה הנאת הגוף שתוכל להנשא לכל גברא. והרי מבואר מרבא הכא דהיכא דאית לי' הנאת הגוף אסור פמו גבי מעיין ביבמות החמה דקאמר רבא דאסור. וכ"ל מלתא בטעמא דשאני התם דהרי הנאה זו לאכול בקדשים ותרומה וכן גבי חלילה לישא לאיש, הרי זו אפשר גם בלא חלילה ובלא טבילה, ורק דזולת החלילה וטבילה עבירה הוא בידם שיאכל תרומה בטומאה, וגם היא שתנשא לאיש בלא חלילה, אבל עכ"פ עיקר ההנאה זו, אפשר בלא המלוה, וא"כ לא מרויחנא מטבילה וחלילה רק שלא יעשו עבירה, והא לאו הנאה היא, דכמו דמלוה לאו ליהנות ניתנו כן נמי שלא לעשות עבירה נמי לאו ליהנות ניתנו, משא"כ גבי מעיי' ביומה"ח הרי א"א לו הנאת הגוף זו זולת ע"י טבילה וכיון שטבילה זו אסור עליו א"כ כשנתיר לו ע"י טבילת מלוה הרי אית לי' הנאת הגוף ע"י מלוה ואסור כיון דאית לי' ממעיי' הנאת הגוף וא"ש.

ומיושב נמי בזה קושי' תוספות שבועות דף מ"ד דהקשו לר' יוסף דאית לי' דשומר אבידה שומר שכר הוי משום שמייתר פרוטה לתת לעני דעוסק במלוה פטור מן המלוה א"כ גבי מודר הנאה משופר הרי מייתר פרוטה דר' יוסף ואית לי' הנאת הגוף, ולמ"ש ניחא דהרי הנאת הגוף זו לוותר פרוטה הי' באפשרותו גם בלא המלוה דהרי אם לא רלה לא יתן רק דאז עבירה בידו ולא מתהני עכשיו מתקיעת שופר רק שלא יעשה עבירה ולזה שפיר אמרינן דלא ליהנות ניתנו, משא"כ לענין שומר אבידה הרי עכ"פ מתהני פרוטה דר"י אף אם הי' אפשר לו הנאה זו בלא"ה אבל עכ"פ מייתר אף אם ירלה ליתן וא"ש.

וכן לא קשה נמי קושי' שעה"מ פ"ח מהלכי לולב מהא דעירובין דף ל"א דקאמר הש"ס דכ"ע שברו קונין בית בא"ה"כ ואין מערבין אלא לדבר מלוה ומלוה לאו ל"כ ורבנן שברו דלהכי אסור משום דניחא לי' דמינטר עירובו ור' יודא שבר דלא ניחא לי' ופירש"י שם דמערבין לדבר מלוה ללכת אל בית האבל ובית המשתה, והא ללכת אל בית המשתה אית לי' הנאת הגוף ולמה שרי לקנות בית בא"ה"כ. ולמ"ש ניחא דהרי הי' יוכל לילך אל בית המשתה אף בלא עירוב ורק אז הי' עבירה בידו ומייתר ע"י עירובו בבה"ק שלא יעשה עבירה לילך חוץ לתחום ובזה שפיר אמרינן דלאו ליהנות ניתנו כמו מלוה ועיי'.

וראיתי אחרי רואי שיש להעמיס כן בדברי הרמב"ן יבמות דף ק"ג גבי שכדל של ע"ז שכתבו וז"ל ואע"ג דהכא בעי לאינסובי ובלא חלילה לא נסבי לה כיון דלא מעכב אלא מלוה לאו הנאה היא עכ"ל ועיי' רשב"א יבמות שם שכ' נמי כעין זה וז"ל אי משום שנהנית שנתרת לבעלה בכך מ"מ עיכובא משום מלוה דרמי' עלה היא ומלוה לל"כ היא ע"כ, ולמ"ש

ולמ"ש יש לומר דכוונתם רלוי' כיון דעיקר הנאת הגוף אפשר לה גם בלא מלוה דהרי לא צריכה לומר דזקוקה ליבם היא ואפשר לה ליכנס בלא חליצה דבידה היא ליכנס דבכל העולם יתרומי אחד דמנסבי לה, ועיי' תוספו' כתובות דף כ"ב, ורק דזולת המלוה חליצה עבירה היא בידה ועכובא שלא תנשא היא המלוה ומייתרת רק עבירה שלא תעשה אותה, שפיר אמרינן דשלא לעשות עבירה לאו ליהנות ניתנו וא"ש.

ועיי' ר"ן נדרים דף ע"ו שהקשה על הא דקאמר הש"ס גבי קונם תשמישך עלי דחל הנדר והקשה הר"ן הא מלוה לאו ליהנות ניתנו ותי' דשאני הכא דאית לי' הנאת הגוף ואסור כמו גבי מודר הנאה ומעיי' בימות החמה, ועיי' רשב"א נדרים שתי' תירץ אחר עיי"ש. ופי' השעה"מ פ"ח הלכי' לולב מדלא ניחא לי' לרשב"א בתירוצו של הר"ן ש"מ דסבר דלא כר"ן אף היכא דאית לי' הנאת הגוף נמי מותר דמלוה לנ"כ והקשה עליו א"כ מה יענה להא דרבא דמודר הנאה ממע' דאסור בימות החמה עיי"ש ולכאורה ביותר קשה דהרי הרשב"א גופא כ' ביבמות תירץ מספיק גבי שנדל של ע"ז שלא נהנית שתוכל ליכנס, ואי סבירא לי' לרשב"א ז"ל דאף דהיכא דאית ליה הנאת הגוף אפ"ה אמרינן דמותר דמלוה לנ"כ א"כ מאי קא קשי' לי' לרשב"א גבי סנדל של חליצה ומאי צורך לתירוצו שם, והנה למ"ש השעה"מ דרשב"א סבר דווקא גבי הזאה ומעיי' בימוה"ח דתיכף כשהזה והטביל עשה המלוה והנאת הגוף נמשכת אף אחרי כלות המלוה להכי אסור, משא"כ התם בנדרים גבי הנאת תשמישך דכל משך זמן הנאת הגוף איכא נמי מלוה עיי"ש א"כ שפיר הוקשה לו להרשב"א מסנדל של חליצה דהנאה זו דתוכל להיכנס נמשכת גם אחרי עבור המלוה שחלצה הסנדל וכה"ג לא אמרינן דמלוה לנ"כ ואסור משום הנאת הגוף וא"ש.

אך לפ"מ שביארתי דכוונת רשב"א יבמות בתירוצו הוא משום דלא מרוויח אלא שלא יעשה עבירה והנאה זו שלא לעשות עבירה לנ"כ כמו מלוה ולא הוי לה התם הנאת הגוף. א"כ אכתי קשה מי הכריח לרשב"א נדרים לתרץ שם תירץ אחר הא התם שפיר דאסור דאית לי' הנאת הגוף, ואין לומר התם דמרויח שלא עשה עבירה דהרי שם לא הי' באפשרותו להזות לו הנאת גוף זו רק בשימוש וכיון שאסור עליו על תשמישה ובשכתיר יען שהוא מלוה א"כ הרי אית לי' נמי הנאת הגוף ממעשה זו ואסור ודומה ממש להזאה ומעיי' בימות החמה ולנ"ע.

ועוד נ"ע וכי אין לה התם בחליצה רק הנאה שתוכל ליכנס הרי יש לה נמי הנאה שתקבל עי"ז כתובתה וכנכסים ועיי' ריטב"א בר"ה שהקשה באמת כן, ובזה לא שייך לומר כמ"ש דהרי אם לא תחלוץ לא תקבל כתובה ונכסי'. ושפיר אית לה הנאת הגוף מסנדל של חליצה. והנה המעיין ברמב"ן ורשב"א יבמות שם ימצא דבאמת לא הקשו רק מהא דמותרת ע"י כך ליכנסא אך ע"ז גופא קשי' למה לא הקשו נמי מהא דתקבל כתובתה ונכסי'. ואולי יש לומר דזה לא מוכרח דיהי' לה נכסים, וגם כתובה אפשר בכה"ג דלית לה כתובה כגון דאבדה כבר ועיי' רמב"ם פרק כ"ד מה' אישות דכי' דעוברת ע"ד משה ויודית דאם רלה לקיימה מקיימה אבל כתובה הפסידה עיי"ש מלתא בטעמא וא"כ משכחת דגם כתובה לית לה. ועיי' ריטב"א שם כתובות דף ע"ב דחולק על הרמב"ם וסבר דאף פה"ג אית לה כתובה ושפיר הקשה אף מכתובה. אך זה ליתא דהרי אפשר עוד דלית לה כתובה כגון שמכרה לאחרים בטובת הנאה ועיי' רמב"ם פ"ו מאישות וטוש"ע סי' ס"ט, ובכה"ג אין לה הנאה מחליצה לענין כתובתה כמובן, ומלבד כ"ז דוחק לומר כן בכוונת רשב"א ורמב"ן דבכל כי האי הוי להו לפרושי דהרי רבא סתמא קאמר דחליצה כשירה ול"ע.

והנה השעה"מ תירץ על קושיתו מעירובין דשאני התם דאינו נהנה מגוף בית הקברות רק דנהנה מבית המשתה וא"כ לית לי' הנאת הגוף מאיסור הנאה גופא רק דגורם לו הנאה וזה שרי משא"כ גבי מעיין בימות החמה דאית לי' הנאה ממעיין גופא וכן התם גבי קונם תשמישך עיי"ש. ובאמת כבר קדמוה' בזה הריטב"א במס' ר"ה בסוגי' שתירץ כן על קושיתו מסנדל של חליצה וממעיי' בימות הגשמים דנהני' שתוכל ליכנסא ולהעלות מטומאה לטהרה. ומיישב בזה עוד קושי' הא בכל מלוה אית ליה הנאת הגוף שמקבל שכר. וכי' דזה לא הוי רק הגרמא ולית כאן הנאה מאיסור הנאה עלמו, והנה באמת לפ"מ שבארנו כוונת רשב"א ורמב"ן יבמות אכתי קשה לדידהו הקושי' משכר מלוה, והם לא סברו תי' הריטב"א מדלא תירלו כן ביבמות. ואולי יש לומר דסברו דשכר מלוה שאני דזה לא מקרי הנאה כי באמת שכר מלוה בהאי עלמא ליכא והיום לעשותם. ומחר לקבל שכרן. ועוד כיון דעיקר מלוה לעשותה שלא ע"מ לקבל פרס הוי כדבר שאינו מתכוון ופסיק ריחא דלא ניחא לי' וא"ש ועיי'.

והנה מדלא תירלו תוספו' שבועות דף מ"ד על קושיתם דמהני פרוטה דר' יוסף, דזה הוי רק הגרמא ולא נהנה מאה"כ גופא ש"מ דלא סבירא להו סברה זו אלא אף דכה"ג מקרי הנאה ממש ואסור, וגם מוכח מתוספו' הנ"ל דלא כסברתי מדלא תירלו כן, אולם ל"ע על תוספות פסחים דף כ"ג ד"ה מערבין לנזיר ביין דכתבו דקושי' ש"ס התם קאי למ"ד מערבין אפילו לדבר רשות דאל"ה הרי מלוה לאו ליהנות ניתנו ולא מקשה כלום הש"ס עיי"ש והנה לכאורה מי הכריח לתוספות לזה דזה באמת דוחק קצת לומר כן דש"ס קאי שלא אליבא דהלכתא. ולמה לא כתבו בפשיטות דמסתמא משמע אפילו לבית המשתה ובזה כיון דאית בי' הנאת הגוף לא אמרינן מלוה לנ"כ ושפיר מקשה הש"ס, ועכ"פ צריך לומר דהתוס' לקושטא דמלתא סברא דזה לא אסור משום הנאת הגוף משום דלא הוי רק הגרמא כמ"ש ריטב"א ושעה"מ או כמ"ש אני וא"כ

לכאורה

לכאורה סתרו דברי תוספו׳ שבועות ופסחים אהדדי, ועיי׳ תו׳ ר״ה ומה שרצו לחלק בין תקיעת שופר עלי׳ לישיבת סוכה עלי ועיי׳ מחנה אפרים ושעה״מ ומה שכ׳ בדברי תוספו׳ הנ״ל.

ואף שאין להקשות תוספות אהדדי כידוע עיין ביד מלאכי מ״מ עדיף טפי להשוות שיטתם, ונראה לי דיש לומר דתוס׳ סברו כמ״ש השעה״מ על שיטת הרשב״א והביא שברה זו בשם הרב המאירי דדווקא היכא דהנאת הגוף יש לה המשך זמן גם אחרי עשיית המצוה אז אסור משום הנאת הגוף וכבר הבאנו דבריו לעיל, וא״כ יש לומר דבפרועה דאית לי׳ הנאת הגוף אף אחר שעשה המצוה דהרי הפרועה עדיין אצלו ולא נתנה לעני ואית לי׳ הנאה זו אף אחר שעברה המצוה ושפיר הקשו קושיתם, משא״כ בעירובין ללכת אל בית המשתה כל זמן משך היותו בבית המשתה הוא עוסק ובא במצוה זו א״כ אף דאית ליה הנאת הגוף אפ״ה אמרינן דמלל״כ ושפיר כ׳ בפסחים דסוגי׳ דהתם אזלי דווקא למ״ד דמערבין אף לדבר רשות וא״ש.

אך אי קשיא הא קשיא מה יענו תוספו׳ להך דשקלא של חלילה ומעיי׳ ביאות הגשמים דעיקר הנאת הגוף הוא רק אחר עשיית המצוה ובכה״ג אסור. וראיתי להרב המאירי שהוא בעל חילוק הנ״ל שכ׳ ביבמות כמו שתירץ הריטב״א דזה לא הוי אלא אגרמא ולא הנאה מגוף השקלא וכן במעיין ביאות הגשמים לענין קדשים ותרומה, אבל לתוספו׳ א״א לומר כן דא״כ לא קשה מפרועה דר״י ול״ע.

ובמ״ש הריטב״א ואחריו השעה״מ דהיכא דאין נהנה מגוף הדבר רק דנהנה ע״י בהגרמא מותר מיושב כמה קושי׳ אחרונים התם בעירובין דקאמר ש״ס דף פ״א דמותר לעשות קורה או לחי מאשירה הא אית ליה הנאת הגוף במה שמשמש ומטלטל ע״י כן. ומ״ש מהא דאסרו חכמים לקנות בית בא״כ משום דניחא לי׳ דמנטר עירובו ואית לי׳ הנאת הגוף, אך לפי דברי הריטב״א לא קשה דשאני התם במערב בבית הקברות דאית לי׳ הנאת הגוף מבה״ק גופא במה דמינטר שמה עירובו, משא״כ בקורה או לחי דאין לו הנאת הגוף מקורה גופא רק שמותר לטלטל על ידו במבוי וזה הוי רק הגרמא וכיון דעיקר העמדת קורה או לחי היא מצוה משום היכר דאסור בשבת לטלטל זולתם שפיר מותר דמצוה לל״כ וא״ש.

וגם לפי חילוקו של המאירי לא קשה כמי קושי׳ הנ״ל דבשלמא גבי קורה או לחי הרי כל זמן שאית לי׳ הנאת הגוף עושה נמי מצוה דהרי העמדת הקורה ולחי צריך להיות כל יום השבת דאי נשבר וליכא היכר שוב אסור לטלטל ודומה להנאת תשמיש ולמשכך בעלי אה״כ דמיירא שם הרב המאירי מיני׳ דכל זמן שנהנה מן הצל מקיים מצות ישיבת סוכה, משא״כ בעירובי תחומין דשם אית ליה הנאה דמנטר פתו בבה״ק אחרי המצוה דהרי לאחר בה״ש שוב אין צריך לעירובו ואפילו נאבד יוכל לילך לבית המשתה ואבל, וגם ומנטר עירובו אף אחרי שילא מבה״א ומביה״מ, וכה״ג שפיר אסור לרבנן וא״ש. והנה לפי המבואר במאירי ביבמות דאזיל נמי בשיטת הריטב״א בלא״ה ניחא בלחי וכמ״ש דלאו הנאה מגוף הדבר האסור הוא אלא הגרמא בעלמא, אלא בהא פליג על הריטב״א וסבר אף אם יש לו הנאה מגוף האיסור נמי מותר בעת עשיית המצוה ואך לעומת זה בעירובי׳ תחומין דמנטר פתו אף לאחר המצוה שפיר אסור וא״ש.

ועל השלושה לו אשיבנו לפ״מ שחלקתי היכא דהי׳ אפשר להשיג הנאת הגוף זו אף בלא עשיי׳ מצוה זו רק דזולת עשיי׳ מצוה הי׳ הנאת גוף זו עבירה בידו מלד אחר ולא מייתר על ידי עשיית מצוה זו רק שלא יעשה עבירה הנ״ל אבל עיקר הנאת הגוף הי׳ אפשר לו בלא״ה בכה״ג אמרינן שפיר מצות לל״כ דלית ליה הנאת הגוף רק ייתור עבירה, ועל ייתור עבירה אמרינן נמי דלאו ליהנות ניתנו כמו על מצוה, והעמסנו כן בכוונת רמב״ן והרשב״א יבמות, א״ש נמי קושי׳ הנ״ל דבשלמא גבי קורה ולחי הרי הנאת הגוף דהיינו הטלטול הי׳ אפשר לו גם בלעדי המצוה דהיינו העמדת קורה ולחי רק דאז הי׳ אסור מחמת איסור שבת ולא אהני לי׳ הקורה ולחי שמעמיד מעלי אשירה רק להצילו מעבירה בזה שפיר מותר דאמרינן מלל״כ, משא״כ בע״ת הא דמנטר הפת בבה״ק, הרי הנאה זו לא הי׳ באפשרי מעולם דהרי בה״ק אסור בהנאה. ואם נאמר דעכשיו שמניח ע״ת מותר הנאת הגוף זו הרי מייתר הנאת הגוף ודומה ממש לקונס תשמיש ולמעיין ביאות החמה ושפיר אסור וא״ש נכון ועיי׳.

והנה הא דאסור היכא דאית לי׳ הנאת הגוף הוא דווקא לכתחילה שלא יעשה בא״כ מצוה לכתחילה היכא דאית ליה הנאת הגוף. אבל בדיעבד יצא והמצוה עשוי׳ ועיי׳ שעה״מ שכ׳ כן להדיא ופירש טעמא דמלתא דהרי עשייה מצוה לאו ליהנות ניתנו ומותר, אך הנאת הגוף דאית לי׳ זאת אסור, ואם גם נאמר דלא יצא ולא עשה מצוה מ״מ הנאת הגוף אית ליה אפ״ה, ולא הועלנו כלום במאי דאמרינן דלא יצא דהרי איסורא דעבד עבד ושפיר אמרינן דיצא בדיעבד, וגם מצוה הבאה בעבירה נמי לא מקרי דהרי המצוה לא נעשית ע״י עבירה רק שעושה עבירה בשעה שעושה מצוה וזה לא מקרי מצהב״ע ועיי׳ תוס׳ סוכה ר״פ לולב הגזול ושפיר יצא. ועיין רמב״ן ורשב״א יבמות שכ׳ דלהכי לר׳ יודא דסבר מצוה ליהנות ניתנו לא יצא משום דהתם האיסור הוא במאי דאית לי׳ הנאה דיצא ועשה מצוה ואם נימא דלא יצא ממילא לית לי׳ הנאה ולא עשה איסור ממילא אמרינן דלא יצא כדי שלא יעשה איסור עיי״ש וא״כ לדידן דאית לן מצוה לל״כ אך בהנאת הגוף אף דאמרינן דלא יצא מ״מ אית לי׳ הנאת הגוף ועשה איסור שפיר אמרינן דיצא, וכ״ז בהנאת הגוף כמו מעיי׳ ביומה״ח או התם בנדרים גבי קונס תשמישך וכן כדומה, אבל בחלילה ומעיין ביאות הגשמים דאם אמרינן דלא הוי חליצה וגם הטבילה לא עלתה שוב ליתא להנאת הגוף

דהרי

דהרי לא תוכל לינשא וגם לא יוכל לאכול בקדשים שוב שפיר היה לנו לומר דאף בדיעבד לא יצא, ועיי' שעה"מ שמיישב בזה קושי' פר"ח או"ח סי' תקפ"ו וכן הקשה נמי מהר"מ בן חביב בקונטרס יום תרועה על הכלבו הביאו הב"י סי' תקפ"ו דכ' דבמודר הנאה משופר דהוא עצמו לא יתקע משום דיש אנשים דאית להו הנאה מתקיעה גופא והוי לי' הנאת הגוף והקשו עליו משופר של ע"ז דאמר רבא דיצא ומשמע דאף כשהוא בעצמו תוקע עיי"ש.

והנה שם בעירובין דפליגי ר' יודא ורבנן אי קונין בית באה"כ או לא וסברו רבנן דאסור למקני בית באה"כ משום דניחא לי' דמינטר עירובו כשירצה לאוכלו. ולפמ"ש לא אסרו אלא לכתחילה לערב בבה"ק אבל בדיעבד אם עירב בודאי עירובו עירוב ומותר לילך אל בית האבל ובית המשתה דהרי אם גם אמרינן דעירובו אינו עירוב עכ"פ אית לי' הנאת הגוף דמנטר עירובו בבה"ק, ובאמת לישנא דר' יודא במתני' מערבין בבה"ק מורה דפלוגתתם אלכתחיל' קאי, אבל בדיעבד יש לומר דגם לרבנן עירובו עירוב. ובזה יש ליישב דברי הטור או"ח סי' ת"ט שכ' דאם עירב לכהן בבה"ק אינו עירוב והקשה הב"י הא אף לישראל אינו עירוב דאסור לקנות בית באה"כ משום דניחא לי' דמינטר עירובו, ועיי' מה שתי' שם הב"י ומה שהקשה עליו הב"ח ודרישה והגהות מהרל"ח, והב"ח והגהות מהרל"ח שניהם לדבר אחד נתכוונו דלענין ישראל פסק הטור כר' יודא דלא אמרינן דניחא לי' דמינטר עירובו, משא"כ גבי כהן פסק דאסור משום דפסקינן דאוהל זרוק שמי' אהל עיי"ש ולמ"ש יש לומר דבאמת גם גבי ישראל פסק הטור כרבנן דר"י, והא דכ' גבי כהן דווקא משום דרוצה לאשמועינן דאף בדיעבד אסור משא"כ גבי ישראל בדיעבד עירובו עירוב.

ושוב עיינתי ברמב"ם פ"ו מהלכ' עירובין הלכה י"ג שכ' הנותן עירובו בבה"ק אינו עירוב וכן כ' המחבר סי' ת"ט, וא"כ פסקו דאף בדיעבד אינו עירוב. ובתחילה רציתי לומר דאולי כוונת הרמב"ם בדבר הרשות דפסק באותו פרק הלכה ו' דבדיעבד אף לדבר רשות עירובו עירוב, וע"ז קאמר דבבה"ק אף בדיעבד אינו עירוב דהרי נהנה במה שקונה בית באה"כ ושפיר אמרינן דאינו עירוב כדי שלא יהנה, וכן יש לומר על המחבר, אך זה ליתא דהרי הרמב"ם ומחבר בפירוש כתבו הטעם משום דנהנה מאה"כ דמינטר עירובו בבה"ק ולא משום דקונה בית באה"כ. אך בדברי הטור יש לומר שפיר כמ"ש, ואין להקשות דהי' לו לטור להביא דאסור אף לישראל בדיעבד עכ"פ כשמערב לדבר הרשות דזה ליתא דהמעיי' בטור סי' תט"ו יראה דפסק כבעל הלכות דלדבר רשות אף בדיעבד אינו עירוב, וע"כ הא דקאמר דלכהן בבה"ק אינו עירובי איירא בדבר מצוה וא"ש.

ועוד אף בדבר הרשות הי' לנו לומר דבדיעבד עירובו עירב כיון דלקושטא דמלתא אף אי אמרינן דאין עירובו עירוב מ"מ אית לי' הנאה זו דמנטר פתו בבה"ק שוב הי' לנו לומר דעירובו עירוב בדיעבד דמנה יתן ומה יוסיף אם יש לו עוד הנאה דקונה בית באה"כ שכ"ש הרי נהנה מאה"כ. והנה הראנו לדעת בזה כי הפר"ח ומהר"ם בן חביב לאו יחידאי בדבר זה דהיכא דאית לי' הנאת הגוף אף אי אמרינן דלא יצא יש לאסור אפ"ה אף בדיעבד צריכין לומר דסברו דאף בכה"ג שייך מלהב"ע. ועיי' רמב"ם פ"ה מאסורי מזבח ועיי' שאגת ארי' ל"ע.

אך אחרי עיון קצת נראה דזה ליתא דיש לומר דשאני גבי עירובי תחומין דהא דסברי רבנן דניחא לי' דמינטר עירובו אף דקודם שהניח ע"ת גם כן הי' מינטר פתו בביתו מ"מ מאחר שמצוה עליו להניח ע"ת והוצרך ליקח פיתו מביתו ולקנות בית שוב אית לי' הנאה זו דמנטר נמי פתו ולא ילך לאיבוד, וכיון שקנה בית בבה"ק שפיר אסור משום הנאה זו וכל זה אם באמת עירובו עירוב, אבל אם אמרינן דאין עירובו עירוב שוב לית לי' הנאה זו דמנטר פתו בבה"ק, דאם אין עירובו עירוב בוודאי הי' ניחא לי' יותר דמנטר פתו בביתו ולא בבה"ק דמנה לו ולפתו בבה"ק ובשדה ועיי' כי הוא סברה נכונה. ומעתה שפיר כ' הרמב"ם דאף בדיעבד אין עירובו עירוב דכיון דאמרינן דאין עירובו עירוב שוב לית לי' הנאת הגוף במאי דמנטר פתו בבה"ק, וממילא אמרינן דאף בדיעבד אינו עירוב וכמ"ש ועיי' וממילא דלא ניחא תירוצי על דברי הטור כמובן וצריכין לומר כמ"ש הב"ח שם ועיי'.

ב) והנה אחרי אשר בררנו שיטות הפוסקים בהא דאם אית לי' הנאת הגוף אי אסור או לא ואם אסור רק לכתחילה או אף בדיעבד, נבאר הך עיקר מלתא דמצוה לא"נ ועיי' רש"י ויתר הפוסקים שכ' דמצות לא ניתנו לישראל להיות קיומם להם הנאה אלא לעול על צואריהם ניתנו עכ"ל, וכוונתם רצוני דודאי עיקר מלתא מה שתוקע בשופר של ע"ז אם שומע קול שופר של ע"ז וכן מה שנוטל לולב של ע"ז כדי לקיים המצוה הנאה היא שהרי פוטר החיוב אשר עליו בשופר ובלולב של ע"ז וא"כ יש לו הנאה מלולב ומשופר של ע"ז. אך יען שאינו עושה מעשה זה מדעת עצמו ואפילו אם לא ירצה לעשות מעשה זה ליטול לולב ולשמוע קול שופר מוכרח ומחויב ואנוס הוא עפ"י הדיבור א"כ מה שעושה ההכרח והאונס בשל ע"ז לאו הנאה היא, ואף שלא אנוס הוא לתקוע בשופר של ע"ז דווקא שכ"ש אנוס הוא על גוף המעשה ומוכרח לעשות כן לאו הנאה מקרי דאולי יותר טוב לפניו שלא הי' צריך לתקוע כלל עיקר ועיי' או"ח סי' ר"ד סעי' ח' בהג"ה' שם במי שאנסו' לאכול כנ"ל.

לפ"ז יצא לנו דין דכ"ז במצוה שמונח על קרקפתא ומחויב לעשותו כמו שופר ולולב וכדומה אז שפיר אמרינן דלאו ליהנות ניתנו וכמ"ש אבל במצוה שהוא בעצמו הכניס את עצמו לידי חיוב לא אמרינן בה"ג מצוה לא"נ דהרי אית לי' הנאה מאה"כ שעושה בו המצוה ובהא אין לומר דאנוס הוא על גוף המעשה דהרי

הוא בעצמו הכניס את עצמו לידי חיוב ומי הכריחו שיכניס עצמו לחיוב ולפטרו בדבר שאסור בהנאה ככ"ל נכון.

והנה בכל הדברים אשר נאמר בהן מצוה לצ"כ איירא במצוה שמחויב עליו לעשותו והן שופר ולולב מעיין ועירובי תחומין וגם בש"ס נדרים במצות עונה. אך נחזי אנן לענין חליצה בשכדל של ע"ז, והנה מ"ע עליו שיחלוץ לה אם תרצה היא ליכנס וגם היא מחויבת לחלוץ אם הוא רוצה עיי' כ"ז באהע"ז סי' קס"ה. אך אם שניהם אינם רוצים בחליצה בוודאי לאו מצוה עלייהו שיחלצו ועיי' בח"ס אהע"ז חלק שני סי' פ"ה שכ' בפשיטות שכן מבואר מדברי ראשונים שאינם צריכים לחלוץ ועיי' ח"צ שמסתפק בזה וא"כ איך יכול לחלוץ בשכדל של ע"ז הא כיון שברצונם תלי' מלתא ואם אינם רוצים אינו מצוה וצ"ע לכאורה. אך נראה לי דלא קשה כיון דעכ"פ אם היא רוצה להנשא או גם אם הוא אומר שלא יוכל לישא עד שיחלוץ יען כי היא זקוקה אליו כמבואר באהע"ז סי' קס"ה, א"כ מחויבים לחלוץ, וכיון שיכולים לומר כן לישא ולהנשא ומותר להם ולעשות כן לישא ולהנשא כי אין בזה שום איסור ואין יכולים לעשות כן רק ע"י חליצה א"כ שוב מחויבים ומצוה עליהם לחלוץ, שוב יכולים לחלוץ בשכדל של ע"ז כיון שאנוסים הם על מעשה חליצה וכמ"ש וא"ש.

אך לכאורה אכתי קשה לפ"מ שכתבתי לעיל לתרץ קושי' ראשונים מחליצה דאית לה כמי הנאת הגוף שתוכל ליכנס לאחר, וכתבתי כיון דאפשר להשיג לה הנאת הגוף להנשא אף בלא חליצה ורק זולת זה הי' עבירה בידה שתינשא בלא חליצה וע"י חליצה בשכדל של אה"כ לא מייתרא רק שלא תעשה עבירה, ולזה שוב אמרינן דלאו ליהנות ניתנו כמו דאמרינן גבי מצוה. וא"כ לפ"מ שכתבתי דלהכי במצוה אמרינן דלאו ליהנות ניתנו כיון שמוכרח ואנוס הוא לעשות מעשה המצוה, א"כ הכא שלא לעשות עבירה אף גם שמוכרחת שלא לעשות עבירה להינשא בלא חליצה ומוכרחת שלא לעשות עבירה הנ"ל להנשא באיסור מ"מ אטו מוכרחת בשביל זה לחלוץ כדי שלא תעשה עבירה להינשא באיסור הא אפשר לה שלא לעשות עבירה שלא תינשא כל עיקר וכי מחוייבת היא ליכנס עיין בשו"ע אבן העזר סי' ס"א סי"ג וברמב"ם הלכות איסות פט"ו הט"ז ועיי' בתוס' גיטין מ"א ובב"ב י"ג שכתבו בשם הריב"ם דאשה מצווה על שבת יצרה וכן צ"ע כמי לפ"מ שכ' לייש' קושי' תוספות שבועות מ"ד דלא מייתר פרוטה דר' יוסף רק דמייתר שלא יעשה עבירה כשאינו נותן לדקה לעני. ולפמ"ש אטו מוכרח הוא ע"י כך כדי שלא יעשה עבירה זו של לא תקפוץ וכו' אטו מוכרח הוא לתקוע בשופר כדי שיהא עוסק במצוה ופטור ממצות לדקה, הא אפשר לו שלא לעשות עבירה זו אם יתן באמת לעני הפרוטה וצ"ע והנה בעירובי תחומין ובמעיי' לענין קדשים א"ש מ"ש דהתם אין לומר דלא ילך וגם לא יאכל קדשים הא מצוה עליו לילך וגם מצוה עליו לאכול בקדשים כמבואר, אבל באידך צ"ע.

והנה תוספות שבועות תירצו על קושיתם דשאני הכא דיוכל לכוין לעשות המצוה במקום שאין שם עני באותו שעה משא"כ גבי שומר אבידה עיי"ש והנה לפי המובן הפשוט בתי' תוספות א"כ צריך לומר בכל מלתא דאמרינן מצ"כ דוקא היכא דעושה המצוה במקום שלא יבוא עני וזה לא משמע בשום דוכתי' ולא ליסתמע בשום פוסק מאן דאמר הכי, ונראה לי דכוונת התוספות עפ"י דרך שכתבנו והיינו דכיון דאפשר לו לעשות המצוה במקום דאין שם עני ולא צריך ליתן לו פרוטה, א"כ אף אם עושה מצוה במקום שיש עני ופטור מצד עוסק במצוה מ"מ לא חשוב הנאת הגוף דהרי הנאת הרווחת פרוטה הי' אפשר לו בלא"ה כגון במקום שאין שם עני ואז הי' מותר לו לתקוע בשופר של ע"ז. ורק דהי' מוכרח לתקוע דווקא במקום כזה שאין שם עני, אבל מאחר דאמרינן עוסק במצוה פטור ממצוה יוכל לתקוע בכל מקום שירצה ואפ"ה לא צריך ליתן פרוטה לעני. ולא אייתרא לי' רק מקום עפיי' המצוה שיוכל לעשות המצוה בכל מקום שירצה וזה לא מקרי הנאת גוף דמאי הנאה יש לו מזה דיוכל לעשות המצוה בכל מקום שירצה. ועוד אם גם אמרינן דגם זה מקרי הנאת הגוף. מיהו לזה שוב יש לומר דמותר כיון דלא הוי רק בשעת המצוה וכסברת המאירי שהבאנו, והוכחנו דגם תוספות הכי ס"ל וא"ש. ועיי' טורי אבן שרוצה לומר דאם יש לו שופר אחר מותר כיון דהי' אפשר לו הנאה זו באחר וכמו דמשני ש"ס סוכה באית לי' הושענא אחריתא, ודחה זאת כיון דסוף כ"ש נהנה עכשיו מאה"כ דהנאה באה לו מאה"כ זה עיי"ש. אבל מ"ש א"ש דהרי גם באה"כ זו הי' משכחת דמותר במקום שאין עני ולא אייתר שוב פרוטה זו רק המקום וכמ"ש וא"ש וגם א"ש מה שכ' דהיכא דמייתר רק עבירה דמותר ועיי'.

ג) והנה אם גם במצוה דרבנן אמרינן מצוה לצ"כ הנה מרוב ככל ראשונים משמע דאף בדרבנן נמי אמרינן כן זולת הרז"ה שכ' דמודר הנאה דמותר לתקוע תקיעה של מצוה כ' הרז"ה דווקא תקיעות דר"ה שהם דאורייתא אבל בתענית לא, והר"ן כ' דלפי דבריו צריך נמי בר"ה גופא לדקדק בין תקיעות דאורייתא לדרבנן, ולבסוף כ' עליו דטעמא אינו יודע למה בדרבנן לא וכ"ל לומר מלתא בטעמא בשיטת הרז"ה. ותחילה יישב קושי' תוספות התמורה בסוגין שהקשו לפי גרסת הספרים אמר ר' יודא בשופר של ע"ז לא יתקע ואם תקע יצא א"כ מ"ש משופר של שלמים דלא יצא לר' יודא וכן בשופר של עולה דיצא דוקא משום דמעל ונפיק לחולין הא גם הוא סבר דמצוה לצ"כ ולהכי בשופר של ע"ז יצא והתוס' הניחו בקושי', ונראה ליישב עד"פ עצא חריפתא דהנה זקיני בח"ס חלק ששי הקשה בחידושיו על פרק לולב הגזול כהי דאמרינן מצוה לצ"כ הלא לעבודת עבד לרבו, מ"מ העבד הישראלי

יפה לו שעה אחת במצות ומע"ט בעוה"ז מכל חיי העולם הבא. וכוונת קושיתו היא דהרי עכ"פ האיש הישראלי אית ליה הנאה, כשעושה מצוה ומקיים רצון הקב"ה ואית ליה הנאת גוף זו וסי' לכן לומר דלא יצא כדי שלא יהא לו הנאה זו, וכעין שהקשה הריטב"א דאית ליה הנאת הגוף שמקבל שכר, מיהו הא דמקבל שכר הוא רק הגרמא אבל הא אית לי' הנאת הגוף מאה"כ עצמו שעשה בו מצוה ואית לי' הנאה שעשה מצוה וקיים רצון בוראו, עיי"ש ותמצא דזאת כוונת קושיתו לדעתי, ונראה ליישב דהנה אף אי אמרינן מצות לאו ליהנות ניתנו [...] לקיים המצוה בא"ה"כ מ"מ לכתחילה עכ"פ אסור, ובשופר של ע"ז ובלולב של ע"ז קתני בפירש לא יתקע ולא יטול ואם תקע יצא ואם נטל יצא ומבואר דווקא בדיעבד וטעם פשוט ומבואר בתוספות משום דמאיס למצוה כמבואר בש"ס ע"ז עיי' בתוספות וראשונים, ואף באחריכא במודר הנאה ממעיין ושופר משמע מקצת ראשונים דלכתחילה אסור משום דמחזי כהנאה, ועיי' ריטב"א בסוגי' דבשופר של עולה לכתחילה לא משום דמחזי כהנאה וכוונתו ע"כ לרבא דאית לי' מצות לאו ליהנות ניתנו ה"ה לכ"כ דאלו לר' יודא הא מיירא בשוגג כמ"ש תוספות דבמזיד אין מעילה ובשוגג לא שייך לכתחילה כמובן ועיי' רשב"א ורמב"ן יבמות ק"ג. ובהגהות מל"מ פ"ה מהלכות איסות הביא דברי מהר"ס די בוטין דכ' דפירש דאף דאמרינן מצות לאו ליהנות ניתנו מ"מ לכתחילה אסור, ובאמת שכן משמע מרבא גופא שאמר על מלתא דר"י של עולה ושלמים אחד זה ואחד זה יצא ומשמע דוקא דיעבד. וצריך לומר הא דאמר רבא במודר הנאה מותר לתקוע ומותר לטבול דמשמע אף לכתחילה, וצריך לומר דמיירא היכא דא"א בענין אחר, וכיון שבארנו דלכתחלה עכ"פ אסור משום דמאיס או דמחזי כהנאה כל חד לפי טעמא א"כ שופר ולולב של ע"ז או מעיי' ושופר למודר הנאה מהם אינם עומדים שוב לקיים בהם מצוה דהרי אסור לכתחילה, וכיון שאינן עומדים לכך שוב יש לומר דאף אם עשה בהם מצוה אותו הנאת הגוף שיש לו מהמצוה שעשה בהם רצון הקב"ה הנאה זו הוי שלא כדרך הנאתן דהרי אינו עומדים לכך להנות בהם הנאה זו, שהרי אסור לכתחילה לעשות בהם מצוה ואינם עומדים להנאה זו והוי כמו הניח ע"ג מכתו חלב חי של שור הנסקל דמותר דהרי החלב אינו עומד להנאה זו להניח ע"ג מכה והוי שלא כדרך הנאתן, הכא נמי הנאת גוף זו שיש לו במה שעשה בהם מצוה שלא כדרך הנאה הוא דהרי אינם עומדים לכך לעשות בהם מצוה וכמ"ש, בשלמא עיקר הנאה דאית לו דתוקע בשופר או נוטל לולב וכדומה ומקיים בזה מה שעליו לתקוע וכדומה בוודאי מקרי דרך הנאתן דהרי שופר עומד לתקוע ולולב עומד ליטול ומעיין עומד ליטבל והי' אסור אי לאו דאמרינן מצות לאו ליהנות ניתנו, אבל הנאת הגוף דאית לו במה שמקיים בא"ה"כ מצוה זה ודאי הוי שלא כדה"כ דהרי אינם עומדים לקיים בהם מצוה דהרי לכתחילה אסור ואינם עומדים לכך כנ"ל נכון ועיי'.

ועיי' תוספות פסחים כ"ו וע"ז מ"ח דבהקדש וע"ז שלא כדה"כ מותר ועיי' מל"מ בהלכ' יסוה"ת ובשעה"מ שם אריכת בזה ועיי' בתו' מס' ע"ז י"ב ע"א שמסופקים אי בע"ז שלכה"כ חייב ועיי' בקהלת יעקב מהר"י אלגזי אריכות כפלא אי בנדרים גם שלכדה"כ אסור או לא וכתב בפשוט דוודאי לא גרע מהקדש דמותר שלא כדה"כ וכיון שכן מיושב שפיר קושי' זקני הח"ס זלוק"ל ועיי'.

ויש לומר דר' יודא דסבר בשופר של ע"ז לכתחילה לא יתקע סובר דווקא בע"ז משום דמאיס אבל במלתא אחריתא דלא שייך מאיס באמת מותר וכן משמע מתוספו' דיש לומר כן אף לרבא כגון בכיסוי הדם וכדומה אבל באחריכא דלא שייך מאיס לא אמרינן סברה זו דמחזי כהנאה ועיי' כנה"ג הלכ' כסה"ד דפליג ומשיג על הר"ס די בוטין, ויש לומר דר' יודא באמת מחלק בהכי וכיון שכן דדוקא בע"ז לכתחילה אסור משום מאיס אבל אחריכא לא א"כ שופר של עולה ושלמים אף דאמרינן מצות לאו ליהנות ניתנו מ"מ שוב אסור ואף בדיעבד לא יצא משום קושי' ח"ס לאמת ובהא לא שייך כתירוצו דהוי שלא כדה"כ דהרי בעולה ושלמים אף לכתחילה הי' מותר א"כ לא הוי שלא כדה"כ ושוב אסור אף בדיעבד ולא יצא מכח קושי' ח"ס דאית לי' הנאת הגוף, וא"כ שפיר הוצרך ר' יודא לומר דעולה יצא משום דיצא לחולין משא"כ שלמים, וכ"ז בעולה ושלמים דלכתחילה הי' מותר ולא הוי שלא כדה"כ, אבל בשופר של ע"ז שפיר קאמר ר' יודא דיצא כיון דלכתחילה אסור משום דמאיס שוב הוי שלא כדה"כ ויצא שפיר בדיעבד, ומיושב שפיר קושי' תוספות דלאמת יש לומר דאף ר' יודא סבר מצות לאו ליהנות ניתנו ועיי'.

ומיושב נמי בזה קושי' אחרונים ועיי' בטורי אבן בסוגין שהקשה כן לר' יודא דאית לי' מצות ליהנות ניתנו קשה מתני' דריש פרק לולב הגזול דקאמר ש"ס התם על קושי' לרבא דאמר לולב של ע"ז אם נטל יצא והרי במתני' קתני של אשירה פסול ומשני הש"ס דמתני' באשירה דמשה דכתותי' מיכתת שיעורי דיקא נמי דקתני דומי' דעיר הנדחת, והשתא לר' יודא דאית ליה מצות ליהנות ניתנו קשה מתני' דמשמע דוקא באשירה דמשה פסול דהרי דומיא דעהנ"ד קתני לה, ואלו לר' יודא פסול אף בע"ז דעלמא, אך למ"ש ניחא דבאמת גם ר' יודא סבר מצות לאו ליהנות ניתנו כמו רבא וכמ"ש וא"ש.

והנה אם אמרינן דשלא כדרך הנאתן מדרבנן מיהת אסור א"כ ליתא לדברינו אלא כמובן אך זה אינו מוסכם מכל ראשונים ועיי' מל"מ הלכ' יסוה"ת דהוכיח מתוספו' קידושין כ"ו דשלא כדה"כ אף מדרבנן מותר וכן כתב להדיא המרדכי פרק כ"ש משמי' דראב"י ועיי' רמב"ן בסוגי' דריחא מלתא דמשמע קצת דשלא כדה"כ מותר לגמרי. אמנם כן אף אם נקטינן כרוב שיטת ראשונים דשלא כדה"כ מדרבנן מיהת אסור מ"מ יתכנו דברינו מכמה טעמים כמו שנבאר, חדא דהא ידוע שיטת תה"ד הובא במג"א

במג"א סי' שמ"ד דפסיק רישא בדרבנן מותר עיי"ש והנה אף דקיימינן לייסב קושי' תוספות עפ"י קושי' זקני הח"ס, והנה לכאורה לא קשה כלל קושיתו דהא זה הוי דבר שאינו מתכוין דהרי אינו עושה המצוה כדי שיהי' לו הנאה זו רק מפני שמחויב ומוכרח לעשות מצוה, וצריכין לומר דהוי פסיק רישא דא"א שלא יהי' לו הנאה זו דסתם בר ישראל יש לו הנאה כשעושה מצוה אף שמוכרח לעשותו מ"מ מאחר שמוכרח ע"ז שוב יש לו הנאה כשעושה, ועיי' רמב"ן בהא דכופין אותו עד שיאמר רוצה אני, וכיון דהוי פסיק רישא דניחא לי' שפיר אסור אף בהנאה, ועיי' ר"ן חולין פרק גה"נ בסוגי' דריחא מלתא דכתב דבהנאה פסיק רישא מותר וכבר תפסו עליו האחרונים מסוגי' זו ועיי' טורי אבן בסוגי', וכיון שכן דמצד פסיק רישא אתינן עלה א"כ שפיר יש לומר דמותר הכא כיון דשלא כדה"כ רק מדרבנן אסור ובדרבנן פסיק רישא מותר וא"ש הא חדא. ועיי' שעה"מ פכ"ה מה' שבת ועיי' תשוב' כתב סופר או"ח סי' פ"ד אריכת בדיני דתה"ד עיי"ש.

ועוד נראה לי דיש לומר אף אם נקטינן דלא כתה"ד ופסיק רישא אף בדרבנן אסור ועיי' מג"א דהרבה להשיב עליו ועיי' במאירי שבת דף כ"ז ודף מ"א ועיי' בשו"ת מהרש"ס חלק שני סי' רכ"ט ועי' בשו"ת ח"ס חיו"ד ועיין בשו"ת כתב סופר חאו"ח סי' ס"ד מ"מ לפי דמבואר מתוספות יומא ל"ד ושבת ק"ג דפסיק רישא דלא ניחא לי' מותר לגמרי בדרבנן, א"כ יש לומר דהכא הוי פסיק רישא דלא ניחא לי' דהרי אם אמרינן דאית לי' הנאה שוב לא יצא ולא עשה מצוה, א"כ שוב אמרינן דלא ניחא לי' הנאה זו דאית לי' מה שעשה המצוה כי היכא דיהא יוצא ידי מצותו, וכיון דכבר כתבנו דהוי שלא כדה"כ ואינו אסור רק מדרבנן שפיר אמרינן דהכא לגמרי מותר ויצא ידי מצותו כי הוי פסיק רישא דלא ניחא לי' זאת שנית ועיי'.

ועוד בה שלישי' כי יש לומר בפשוט אף שלא כדה"כ מדרבנן אסור מ"מ יש לומר דהכא מודי' אף דחלקו על תה"ד וסברו כיון דהוי דבר שאינו מתכוין הגם דהוי פ"ר אפ"ה מותר דבכה"ג וודאי לא מחמרינן בשלא כדה"כ ועיי' תשובת כתב סופר סי' ק"ח וסי' קי"א ובפרט כי שיטת הר"ן דבהנאה פסיק רישא מותר בוודאי יש להקל כה"ג, ועיי' שם סי' קי"א בתשובות כ"ס דכ' מלתא בטעמא כיון דהא דשלא כדה"כ מדרבנן אסור משום דאחשבי' להנאה הגם דמה"ת מותר מ"מ רבנן אסרו וכ"ז כשמתכוין להנאה זו יש יש לומר דאחשבי' אבל כשאין מתכוין הגם דאסור משום פסיק רישא מ"מ לענין שלא כדה"כ אין לנו לאסרו דהרי שכ"ש לא אחשבי' להנאה זו דהרי הוא דבר שאין מתכוין עיי"ש וא"כ א"ש הכא דמותר ויצא ידי מצותו ועיי'.

ועל הרביעי' לו אשיבנה דשפיר יצא הכא ולא אסור אף מדרבנן, עפ"י מה שכתבתי מלתא בטעמא הא דשלא כדה"כ לשיטת רוב ראשונים מדרבנן מיהת אסור, והוא דהרי הא דאסרה התורה רק כדרך הנאתן דווקא צריכין אנו לומר דהתורה לא אסרה רק עיקר הנאה מדבר זה למה שדבר זה עומד ליהנות ממנו אצל רוב העולם, לאפוקי חלב חי או להניח ע"ג מכתו, אע"ג דאצלו עכשיו הנאה היא, מ"מ לא אסרה התורה הנאה זו דהרי חלב אינו עומד לכך רק עומד לאכילה או לשאר דברים ואינו עומד להניח ע"ג מכתו, וכ"ז קודם שאסרה התורה אז שפיר לא אסרה אלא כדרך הנאה ולא שלא כדה"כ כיון שהדבר אינו עומד לכך ליהנות ממנה שלכדה"כ, דקודם שאסרה התורה איסור זה הי' חלב מותר, ואז אסרה התורה ואסרה דווקא בכדרך הנאתה דהיינו במה שעומד דבר זה ליהנות ממנו, וכל זה מעיקרא דדינא כשנאית התורה לאיסור אבל עכשיו לבתר דאסרה התורה דבר זה, אך שלא כדה"כ מותר דלא אסרה תורה זו וא"כ שוב אינו עומד דבר זה רק ליהנות ממנו שלא כדה"כ א"כ שוב הוי שלא כדה"כ כדרך הנאתה דהרי אינו עומד רק להנאה זו כגון חלב של שור הנסקל אינו עומד רק להניח ע"ג מכתו, ושוב הוה זאת כדרך הנאתה ולהכי אסור מדרבנן, ויש להוסיף עוד ולומר דאף מדאורייתא אסור שוב כיון דלבתר דאסרה התורה זאת הוי כדרך הנאתה שוב אסור אף מדאורייתא, ועיי' מל"מ הלכ' יסוה"ת דרצה לומר אליבי' דרמב"ם דשלא כדה"כ אסור אף מדאורייתא אלא דמלקות ליכא כאיסור ח"ש ולמ"ש מובן היטב דאסור מדאורייתא כיון דהוי שוב אחר איסורו של תורה דרך הנאתה דהרי אינו עומד רק להנאה זאת, אבל מלקות ליכא כיון דאינו מפורש דהרי עיקר איסור תורה לאו ע"ז הי' רק דאמרינן דמאחר שאסרה התורה שאר הנאת ולא התירה רק הנאה זו שוב הוי גם זה כדרך הנאתה ואסור וא"ש מלתא בטעמא. והנה מרוב ככל שיטות ראשונים משמע דאסור רק מדרבנן דלא כמו שרוצה המל"מ לצדד. ואנו שפיר הסברנו מלתא בטעמי' ועיי' כי זה נכון.

וכיון שזכינו לזה דהא דשלא כדה"כ מדרבנן אסור משום דהוי כדה"כ דהרי הדבר עומד להנאה זו, כ"ז בעלמא אבל הכא בנידון דידן דכתבנו דהוי שלא כדה"כ משום דלכתחילה אסור משום מאוס או משום דמחזי כהנהנה א"כ אינו עומד הדבר להנאה זו שעשה מצוה בדבר זה דהרי אסור לכתחילה, וכיון דהוי שלא כדה"כ שפיר מותר ואין לומר דיהא אסור עכ"פ מדרבנן, ז"א דמידי הוא טעמא דאסור מדרבנן משום דהוי כדה"כ מאחר שעומד להנאה זו, והכא שוף כ"ש אינו עומד להנאה זו דהרי לכתחילה עכ"פ אסור משום מאוס או שמחזי כהנהנה ואינו עומד אף להנאה זו אף שהוי שלא כדה"כ ומותר מדאורייתא מ"מ אינו עומד להנאה זו לעשות בו מצוה, ושוב מותר אף מדרבנן וא"ש נכון ועיי'.

והנני מוסיף עליו חמישית לייסב הא דמדרבנן עכ"פ אסור שלא כדה"כ והוא בשנאמר דהא דאמרינן דהיכא דאית לי' הנאת הגוף

אף

אף בדיעבד לא יצא. היינו טעמא משום כדי להציל מן האיסור וכמו שכ׳ הרמב״ן יבמות למ״ד מצוה להכות כיתנו דלא יצא בדיעבד כי היכא דלא יעשה איסור הכא נמי לענין היכא דאית ליה הנאת הגוף ואכן דקיימ״ל מצוה לל״כ וכבר הארכנו בזה לעיל. והנה לכאורה בתקיעת שופר דסבר ר׳ יודא דלא יצא כי היכא דלא יהא נהנה מהקדש וכיון דאמרינן דלא יצא ממילא לא נהנה ולא עשה איסור. הרי אם אמרינן דלא יצא שוב עשה איסור במה שתקע שלא לצורך, ועיי׳ טו״ז או״ח סי׳ תקל״ו דהאריך בענין תקיעה ביו״ט שלא לצורך והעלה דאין בו שום איסור, וכבר תפס עליו הגאון חכם צבי בתשובה סי׳ ל״ה והוכיח מש״ס שבת דף קמ״ד, וכן משמע מתוספות חולין פ״ד ותוספות ר״ה ר״פ יו״ט דתקיעה שלא לצורך גם ביו״ט אסור עיי״ש וא״כ אם אמרינן דלא יצא שוב עושה איסור דתקע שלא לצורך ולמה כיון דלא יצא אך זה לא קשה דאם אמרינן דיצא אז עשה איסור דאורייתא דנהנה מהקדש לר׳ יודא דמצוה ליהנות ניתנו, ואם אמרינן דלא יצא אז עשה רק איסור דרבנן וא״כ עדיף טפי דכיון דלא יצא להצילו מאיסור דאורייתא וא״ש. והנה כ״ז לענין עיקר איסור הנאה דאיסור דאורייתא במה שנהנה מהקדש וא״כ, אבל לענין הנאת הגוף במה שעשה מצוה דכתבנו שרק מדרבנן אסור משום דהוי שלא כדה״כ בזה שפיר אמרינן דיצא אף שאסור מדרבנן דכיון דאם גם אמרינן דלא יצא שכ״ש עשה איסור דרבנן במה שתקע שלא לצורך מצוה שוב אמרינן דיצא. ומיושב שפיר קושי׳ תוספות על סתירת ר׳ יודא ועיי׳.

ועפ״י האמור כבוא ליישב שיטת הרז״ה ולומר מלתא בטעמא למה בתקיעות דתענית אסור והר״ן הקשה עליו דלפ״ז צריך גם בתקיעת דר״ה לדקדק כי יש תקיעות דרבנן ועוד כי עליו דטעמא לא ידענו, ולמ״ש יש לומר דרז״ה בדקדוק נקט תקיעת דתעניות ולא משום דדרבנן הן אלא טעמא אחריכא אית בהון, והוא דבאמת סבר הרז״ה דאף במצות דרבנן אמרינן דלאו ליהנות ניתנו דמ״ש ממצוה דאורייתא וכמ״ש הר״ן אלא כיון דאית לי׳ הנאת הגוף כמ״ש זקיני הח״ס דאית לי׳ הנאת הגוף במה שעשה מצוה וקיים רצון בוראו הקב״ה והי׳ לנו לומר דאף בדיעבד לא יצא כי היכא דלא יהי׳ לי׳ הנאה זו ולא יעשה איסור אך ע״ז כתבנו דהנאה זו הוי שלא כדה״כ כיון דלכתחילה אסור כמו שהבאנו בשם מהר״ם די בוטין והראנו שגם הריטב״א הכי ס״ל א״כ אינו עומד השופר להנאה זו כמו חלב של שור הנסקל שאינו עומד להנאה זו להכיא ע״ג מכתו, אך ע״ז תקשה דהא שלא כדה״כ עכ״פ מדרבנן אסור והי׳ לנו לומר דלא יצא כדי שלא יעבור גם האיסור זה. אך כתבנו דאם אמרינן דלא יצא ממילא עובר ג״כ האיסור דרבנן דתקיעה ביו״ט שלא לצורך אסור וכ״ז בתקיעת דר״ה אבל בתקיעות דתענית דבחול הן שפיר כתב הרז״ה דלא יצא משום הנאת הגוף זה ואף דהוי שלא כדה״כ אבל עכ״פ מדרבנן אסור ובדיוק נקט תקיעות דתעניות דווקא וא״ש ע״ד פלפול ועיי׳.

אלא דבאמת זה אינו דתינח בשופר אבל בלולב ובשאר דברים מאי איכא למימר והרי רבא אמר ג״כ דינו בשאר דברים דלא שייך זה ואפ״ה אמר דיצא דמצוה לל״נ, וקושי׳ תוס׳ על ר׳ יודא דסותר עצמו מיושב דהרי ר׳ יודא איירא דווקא בשופר, וקושי׳ ע״א מש״ס סוכה וריש פרק לולב הגזול יש לייסב באופן אחר. אבל מרבא קשה. וזולת כ״ז א״א לומר כן. אליבא דהרז״ה דהרי באמת הרז״ה פסק בפרק לולב הגזול דבלולב של ע״ז דיצא הוא דוקא ביו״ט שני דאילו ביום ראשון ממ״נ לא יצא דקודם ביטול לאו שלו הוא ובעינן לכם, ואי במכוין לקנות שוב הו״ל ע״ז של ישראל וכתותי מכתת שיעורי׳ עיי״ש. ולמ״ש בשיטת הרז״ה דתקיעות דרבנן בר״ה גם רז״ה מודה דיצא משום דלא מייתר, אם אמרינן דלא יצא משום דעובר אשבות דרבנן א״כ כ״ז בשופר אבל בלולב דלא שייך זה הי׳ לנו לומר דלא יצא כמו בתקיעות דתעניות. ועיי׳ בשעה״מ ובתשו׳ שער אפרים סי׳ ל״ה שהקשה על הרז״ה לפי פשטות כוונתו דבדרבנן לא אמרינן מצוה לל״כ וכמו שהבין הר״ן ז״ל א״כ סתר שיטתו מהא דפסק גבי לולב דביו״ט שני דווקא איירא, והא יו״ט שני רק מדרבנן הוא מצוה נטילת לולב עיי״ש.

ונראה לי לייסב סתירה זו עפמ״ש דהנאת הגוף זו של עשוי׳ מצוה ורצון בוראו הקב״ה הוא שלא כדה״כ יען דלכתחילה אסור ממילא אינו עומד שופר או לולב זה לעשות בו מצוה ולהנות בו הנאת הגוף שעשה מצוה, והנה סברת הרז״ה דבדרבנן לא יצא ע״כ צריך לומר דס״ל דלענין זה הוי מצוה דרבנן כמלתא דרשות לגמרי וממילא אמרינן דליהנות ניתנו, ועיי׳ בתשובות מחנה אפרים הלכות נדרים סי׳ כ״ד הקשה קושי׳ גדולה על הרז״ה דכיהי דאמרינן דמצוה דרבנן הוי כמלתא דרשות לענין זה, מ״מ לית לי׳ שום הנאה כל שאינו מפורש לשיר, וכן גבי לולב שנוטל הלולב בידו, ולמה יהא אסור והא דאמר רבא מצוה לל״כ לאו למידק מיני׳ דהיכא דליכא מצוה אסור, אדרבה דכ״ש דמותר הוא כיון דאין לו שום הנאה. אלא היכא דהוי מצוה הוי ס״ד דאסור דמתהכי מיני׳ דיולא י״ח וכן גבי מודר הנאה וממעיי׳ ביבמות הגשמים דטובל טבילה של מצוה דכ״ש הוא דטובל טבילה של רשות שאינה של מצוה כיון דאין לו שום הנאה ביבמות״ג רק דס״ד משום מצוה יהא אסור לזה אמר דמלל״כ אבל בשופר ולולב כהי דבדרבנן לא אמרינן דלא ליהנות ניתנו מ״מ למה יהא אסור מאי הנאה אית לי׳ עיי״ש שלא תירץ כלום ועיי׳ שעה״מ.

ונראה לי דבאמת גם הרז״ה סבר זאת דמצוה דרבנן הוי רשות לענין זה דכיון דלל״כ והוי כמו תקיעות רשות דעלמא, אך מה שאוסר הרז״ה בזה לאו משום דאית לי׳ הנאה דמה הנאה אית לי׳ כמ״ש המח״א, ורק טעמא דהרז״ה הוא כמ״ש דאית לי׳ הנאת הגוף במה שעשה וקיים מצוה דרבנן, דכהי דלענין מצוה

לאו

לאו ליהנות נתנו הוי כרשות מ"מ מי יכחיש דלא עשה מצוה דרבנן ואית לי' הנאת הגוף במה שמקיים מצוה, ואטו לאו מצוה קעביד, ובהא אין לומר דהוי שלא כדה"כ ומותר, ז"א משום כיון דלפום סברה דהשתא דתקיעות דרבנן הוי כמו תקיעות דרשות ולא הוי כמצוה כלל שוב א"א לומר דלכתחילה יהי' אסור משום דמחזי כהנאה הא לענין זה אין לו שום הנאה משופר ולולב כמ"ש המח"א ומאי מחזי כהנאה איכא, בשלמא אי אמרינן דמצוה לאו ליהנות ניתנו יש לומר שפיר דלכתחילה עכ"פ אסור משום דעכ"פ נהנה מיני', רק דהנאה זו מותרת ולא הנאה מקרי משום דמצוה היא. ואסרו משום דמחזי כהנאה, אבל בדרבנן דאמרינן דהוי כרשות ממנ"פ א"כ שוב אין לומר דמחזי כהנאה וממילא מותר אף לכתחילה, וכיון שמותר אף לכתחילה שוב לא הוי שלא כדה"כ הנאת גוף במה שמקיים מצוה דרבנן, דהרי עומד השופר להנאה זו וכמ"ש. ושפיר אסור וא"ש.

ובז"ז במודר הנאה משופר או מחבירו דמיירא הרז"ה מיני' בזה שפיר קאמר דאסור בתקיעות מדרבנן משום הנאת הגוף דהוי כדרך הנאתן דהרי מותר לכתחילה דלא שייך מחזי כהנאה וכמ"ש, אבל התם בלולב דמיירא מלולב של ע"ז, ובע"ז אסור לכתחילה משום דמאיס למצוה וכמ"ש הרז"ה בעצמו שם, בזה שפיר אסור לכתחילה אף במצוה דרבנן, דלענין זה בוודאי לא אמרינן דמצוה דרבנן הוי כרשות ולהקל עי"ז ולומר דלא שייך מאיס זה וודאי דבר שא"א לומר דסוף כ"ש מצוה דרבנן הוא ועי"ז מאיס למצוה ורק לענין הא דמצוה לאו ליהנות ניתנו ולהקל עי"ז בזה סבר הרז"ה דמצוה דרבנן הוי כרשות זה פשוט וברור, וכיון דלכתחילה אסור משום דמאיס שוב הוי שלא כדה"כ ושפיר כתב דיצא ביו"ט שני דהרי על עיקר נטילת לולב אף דהוי כרשות הרי לי' הנאה כלל ומכ"ש דמותר והנאת הגוף דאית לי' דקיים מצות חכמים זה הוי שלא כדה"כ ומותר, ואף דאסור מדרבנן מ"מ כבר כתבנו לעיל איזה דרכים דכה"ג לגמרי מותר וא"ש עד"פ טבא חריפתא ועיי'.

והנה זקיני זצ"ל תירץ על קושיתו דאותו הנאה עצמו אית לו כמי אם אינו עושה המצוה בלולב או בשופר זה של ע"ז מחמת שהוא ע"ז דג"כ מקיים מצוה לא ידבק בידך מאומה מן החרם וכשם שנהנה מן הדריסה כך נהנה מן הפרישה עיי"ש. אמנם לא הבנתי דבריו הקדושים דהרי לפי קושיתו צריכין אנו לומר דהנאה כזו גם כן אסורה דמתהני מאה"כ א"כ לפי הנחה זו באמת אסור לו ג"כ ההנאה דאית לי' במה דמקיים הא דלא ידבק בידך מאומה דג"כ מתהני מאה"כ, וצריכין לומר דמ"מ אית לי' הנאה כיתו דאסור לו וא"כ אין מייתר כלום מעשיית מצוה תקיעת שופר ונטילת לולב וכדומה, אך באמת זה לשתמע בשום מקום לומר דאסור להיות לו הנאה מעשיית מצוה זו לבער ע"ז מן העולם משום דאית לי' הנאת גוף במה שעשה וקיים מצוה וצ"ע.

אמנם אחר העיון נראה לי דלא קשה כלל דשאני הנאה זו דבאה לו אחר שכבר בער הע"ז מן העולם דהרי זאת לו הנאה שביער ע"ז מן העולם, ואז כבר כלה ונאבד האסור ושפיר מותר הנאה זו דכבר מקלי קלי' איסורא וכמו שאמר הש"ס באיזה מקומן עיין ביצה דף ד' ע"ב ועיין בתוס' פסחים דף ל' ובתוס' זבחים ל"ז משא"כ הנאת זו שמקיים מצות תקיעת שופר הנאה זו אית לי' כשהע"ז עדיין בעין וזה שפיר היה לנו לאסור וא"ש ועיי'.

ד) והנה שיטות רוב ככל הפוסקים דבע"ז של גוי דיוצא היינו אף קודם ביטול ולא אמרינן כתותי מכתת שיעורי' כיון דאפשר לבטל, לבד משיטת' ר"ת ועוד תוספו' בתי' שני דמיירא לאחר ביטול דווקא אבל קודם ביטול כתותי מיכתת שיעורי' ובע"ז של ישראל דלית לי' ביטול בוודאי לא יצא דכתותי מכתת שיעורי' וכתבו תוספות דמיירא בע"ז של נכרי כשלא נתכוון ישראל לקנות דאל"כ הוי לי' ע"ז של ישראל, ובלולב איירא ביו"ט שני דאי ביום ראשון ממ"נ לא יצא דאי לא נתכוון לקנות לא הוי לכם, ובנתכוון לקנות הוי לי' ע"ז של ישראל ולא יצא עיי"ש וכן כתב כמי הטור סי' תקפ"ו דהא דבשופר של ע"ז דגוי דיוצא היינו בלא נתכוון לקנות אבל אם נתכוון לזכות בו לא יצא דהוי ע"ז של ישראל, והוסיף עוד הטור אעפ"י שהוא גזול הא אמרינן דיוצא בשופר גזול ע"כ ועיי' ב"י דפירש סוף דברי הטור דקאי אלא נתכוון לזכות בו אעפ"י שהוא גזול הא יוצא בשופר גזול, וב"ח פירש דקאי אף היכא דנתכוון לזכות בו מ"מ כיון דאית לי' בעלים לא קנאה הגזלן ואית לי' ביטול ויצא וע"ז כ' הטור אע"ג דגזול הוא עיי"ש ולקמן נדבר מזה בס"ד. ועפ"י דברי הטור בין לפירש הב"י ובין לפירש הב"ח יש להבין דברי הרמב"ם פ"א מהל' שופר הלכה ג' דתחילה כ' דין דאין תוקעין בשופר של ע"ז ואם תקע יצא, ואח"כ הביא דין דגזול שופר דיצא דאין בקול דין גזל, ואחר זה כ' דתקע בשופר של עולה יצא. וצריך להבין על הרמב"ם דהפסיק הבבא דשופר של ע"ז ושל עולה בסכינא חריפא והביא ביניהם דין דשופר גזול, והי' לו להביא דין זה לבסוף כי בבא דע"ז ועולה שייכים להדדי, אבל למ"ש ניחא דבדקדוק הביא אחר שכ' בשופר של ע"ז יצא הא דיוצאין בשופר גזול לב"י כפירושו ולב"ח כפירושו וא"ש.

והנה בע"ז של גוי כשזכה בה ישראל דאין לו ביטול ולא יצא דכתותי מכתית שיעורי' ושופר ולולב בעי שיעור אם הוא דאין לו ביטול הוא מדאורייתא או מדרבנן משום גזירה אטו ע"ז של ישראל גופא פליגו בי' הפוסקים ועיי' פ"י בסוגין שהאריך בזה, וכן האריך השעה"מ אריכות גדול, והנה הסמ"ג כ' דלא הוי רק מדרבנן, ועיי' ב"ח יו"ד סי' קמ"ו דכ' דאפילו בלא יזכה בה הישראל כל שבאת לידו אין לו ביטול מצד גזירה עיי"ש ולפ"ז צריכין אנו לומר הא דקי"ל להב"ח סי' תקפ"ו דבע"ז של נכרי שיש לה בעולם אף אם נתכוון ישראל לזכות

בה אפ"ה יוצא, וביו"ד סי' קמ"ו פסק הוא גופא אפילו אינו של ישראל כגון בגוזלו ולא קנה דלא בטל וכתותי מיכתת שיעורי' וא"כ האיך יצא, וצריך לומר כיון דמדאורייתא מחזי דאית לי' ביטול אף דמדרבנן לא בטיל שפיר יוצא דאינו ראוי מדרבנן ראוי מדאורייתא מיקרא, ועיי' מחצה"ש דכ' כן ליישב שיטת הב"ח והביא ראיי' דאינו ראוי מדרבנן מקרי ראוי' מדאורייתא מתוספות סוכה דף ל"ה גבי אתרוג של ערלה דהקשו תיפוק לי' דפסול משום דעומד לשרוף וכתותי מכתת שיעורי' ואפילו מדאורייתא עומד לשריפה עיי"ש ומדכ' דאפילו מדאורייתא משמע דאי הוי רק מדרבנן לא מכתת שיעורי' וראוי' מדאורייתא, וכן כ' כמו הרב שער אפרים סי' ל"ה הביאו ג"כ השעה"מ [אין זה ראי' די"ל דלאלומי הקושיא נקט הך, ועיין ברש"י חולין דף ג' ע"א ובר"ן נדרים דף ע"ו ע"א ומהמו"ל] ועיי' שם בשעה"מ שהאריך בענין זה וכ' דהוא פלוגתא' תנאים ר"מ ור' יודא סוכה דף כ"ג גבי עושה סוכה ע"ג אילן דלר"מ אינו ראוי' מדרבנן מקרי ראוי' מדאוריי' והוי סוכה הראוי' לשבעה אף דאין עולין בה ביו"ט ולר' יודא דפוסל סבר כיון דאין עולין באילן ביו"ט מדרבנן אינה ראוי' לשבעה מקרי ורוב ראשונים פסקו כר"מ עיי"ש שהאריך ולקמן אי"ה נדבר עוד מזה, והנה לפ"ז צריכין אנו לומר הא דכ' תוספות דמיירא בנתכוון שלא לזכות דאל"ה הו"ל ע"ז של ישראל דל"ל ביטול היינו מדאורייתא לית להו ביטול, וכן צריך לומר כן לטור דכ' בסי' תרמ"ט דיוצא בלולב של ע"ז ביו"ט שני דוקא אבל ביו"ט ראשון לא משום דבעי לכם ואי זכה בו שוב הו"ל ע"ז של ישראל ולית לי' ביטול, וצריך לומר דכוונתו דמדאורייתא לית לי' ביטול דהרי הטור פסק כר"מ, ובפרט לדברי הב"ח יו"ד סי' קמ"ו דכ' דטור סובר דאף בלא זכה ישראל לית לי' ביטול, א"כ הא דכ' הטור סי' תקפ"ו דמיירא שלא נתכוון לזכות דאי בנתכוון הוי לי' ע"ז של ישראל, ע"כ צ"ל דבזכה בה ישראל מדאו' לית לי' ביטול, דאי רק מדרבנן הרי הטור פסק כר"מ דאינו ראוי' מדרבנן מקרי ראוי' מדאורייתא. ועוד דגם בלא נתכוון לזכות למה יוצא והרי לית לי' ביטול מדרבנן עכ"פ וכתותי מיכתת, וע"כ צריך לומר דטור ס"ל דבזכה ישראל מדאורייתא לית לי' ביטול, ועיי' שעה"מ שהאריך בכ"ז והוכיח עוד שגם רמב"ן ור"ן בע"ז סברו כן, והקשה שעה"מ קושי' עצומה על שיטות הסוברים דמדאורייתא לית לי' ביטול מהא דש"ס ע"ז דף כ"ג ע"ב דאמר ר' יודא אמר רב ישראל שזקף לבינה וכו' אסרה וקאמר הש"ס מנ"ל מתחלתה של א"י דכתיב ואשריהם תשרופון באש מכדי א"י ירושה היא להם מאבותיהם וכו' ואי משום הנך דמעיקרא הכי בביטול בעלמא סגי להו עיי"ש והשתא אם איתא דע"ז של גוי שבאת ליד ישראל וזכה בה אין לה ביטול מדאורייתא מאי קושי' הנך בביטול בעלמא סגי, אימא דמשו"ה צוה התורה ואשריהם תשרופו באש משום דכשנתנה הארץ לנו הוי ע"ז של גוי שבאת לידי ישראל ואין לה ביטול, והוא קושי' גדולה והניחה בצ"ע, ובאמת שכבר קדמנו בקושי' זו הריטב"א בע"ז דף כ"ג וכ' דהוי רק מדרבנן וא"כ קשה לכל הנך שיטות דסברו דמדאורייתא לית לי' ביטול. ומה שיש עוד לתמו' מלבד קושי' זו הוא דריטב"א כ' זאת דרק דרבנן הוא דלית לי' ביטול משמי' דרמב"ן. והשעה"מ הוכיח מרמב"ן עצמו דסבר מדאורייתא לית לי' ביטול ע"ז של גוי שבאת ליד ישראל וצ"ע.

ונ"ל ליישב כל הקושי' והוא דיש לומר מלתא בטעמא בשיטת הסמ"ג למה רק מדרבנן לית לי' ביטול הרי הוא ע"ז של ישראל כיון שקנאה, ואין לומר משום שלא עבדה הישראל ובישראל אינו אסור עד שיעבד, זה ליתא דכבר כתב כן הכפות תמרים בסוגי' דהא דאמרינן ע"ז של ישראל עד שתעבד היינו כשעשאה הוא ע"ז, אבל בע"ז שעבדו עכו"ם וא"כ קנאה ישראל בוודאי אינו צריכה עד שתיעבד מישראל ואסור מדאורייתא, אמנם נראה לי דיש לומר דכבר הקשה הריטב"א בע"ז דף מ"ב על הא דקאמר ש"ס דישראל אין מבטל ע"ז של גוי גזירה דלמא מזכה לה והדר מבטל לה והוי ע"ז של ישראל דלית לי' ביטול, והקשה והאיך יוכל לקנות הרי אה"נ הם וכי יש קנין באה"נ, ותירץ דישראל יוכל לזכות באה"נ לאסרם להוסיף בהם איסור עכ"ד ועיי' ריטב"א ר"ה שרמז ע"ז, וכוונתו רצוי' כיון דאם יהי' שלו אזי יוסיף בהם איסור דאין להם ביטול עולמית וצריכין לבער מן העולם שפיר יוכל לזכות בו, ובאמת דבריו קשים להבין איך מצינו כזה דיקנה דבר שאין בו קנין בעצמותו כדי שיוסיף בו איסור, והרי לא מצינו בש"ס כן רק בשני דברים דאינן ברשותו של אדם ועשאה הכתוב כאלו הם ברשותו וחדא מינייהו הוא חמץ בפסח עיין פסחים דף ו' ע"ב שאינו ברשותו, יען שאסור בהנאה והכתוב עשאו כאילו הוא ברשותו לחייב עליו בב"י וב"י. אבל זולת זה מנ"ל לחדש זאת, ואף גם בחמץ בפסח הוא יען שהי' מתחילה ברשותו קודם שנעשה אסור הנאה, לא פקעה רשותו ממנו אעפ"י שהוא אסור בהנאה ולית בו זכיי' עיין בתוס' פסחים דף ו' ע"א ד"ה ארנונא אבל לזכות באה"נ דלאו דילי' הוא מנ"ל זאת. ובאמת צריכין אנו לומר דכוונת הריטב"א הוא דרבנן גזרו אומר שיוכל לזכות בו כי היכא דלא יהי' מועיל בו ביטול, ומצינו כזה באיזה מקומן אוקמא רבנן ברשותו כי היכא דלחייב עלה עיי' גיטין דף ויש לומר דהיינו טעמא דסמ"ג דוודאי גם הוא סובר אילו הי' באפשרות שישראל יוכל לזכות בע"ז של גוי באמת אין לו ביטול מה"ת ובזה לא צריך עד שיעבד כמ"ש הכ"ת אך הא לא משכחת דהרי לא שייך קנין וזכיי' באה"נ ולהכי סבר סמ"ג דאינו אסור רק מדרבנן דאמרו דיזכה בו כדי להוסיף בו איסור דאין לו ביטול עולמית וא"ש ובאמת משמע מריטב"א עצמו דהוא רק מדרבנן כי הביא תי' רמב"ן על קושיתו ושתק ומשמע דניחא לי' בזה.

ויש לומר לפ"ז אחר שכבר אמרו חכמים שהוא שלו כדי להוסיף בו איסור ושלו מקרי והוי

והוי ע"ז של ישראל שוב ומדאורייתא לית לי' ביטול דהרי הוא שלו והוי ע"ז דישראל, וגם אינה צריכה שתיעבד כמ"ש הכ"ת, ויש לומר דזה תליא בפלוגתא דראשונים אי קנין דרבנן מהני לדאורייתא שיהי' נקרא שלו מדאורייתא. ועיי' שעה"מ הלכ' לולב אריכות בזה ועיי' מחנה אפרים הלכ' קנין משיכה ג"כ שהאריך בזה, ומרמב"ם הלכ' לולב מפורש יוצא דלא מהני לדאורייתא ומרשב"א סוכה דף ל' ור"ן ותוס' סוכה דף ל' משמע דמהני. ויש לומר אם אמרינן דמהני א"כ מדאורייתא לית לי' ביטול דמקרי ע"ז של ישראל ולפיכך סברו רוב ראשונים דמשיזכה בו ישראל לית לי' ביטול מדאורייתא משא"כ הסמ"ג יש לומר דסבר דלא מהני ולהכי כ' דרק מדרבנן וכמ"ש. ולפ"ז מיושב שפיר קושי' שעה"מ והיא קושי' ריטב"א ע"ז כ"ג דקאמר ש"ס ואי משום הכי דמעיקרא בביטול בעלמא סגי והקשה הא בזה א"כ ליד ישראל ולית לי' ביטול מדאורייתא. ולמ"ש ניחא דהא דמדאורייתא לית לי' ביטול היינו אחר שכבר אמרו רבנן דיהי' שלו שוב גם מדאורייתא לית לי' ביטול, אבל קודם שאמרו כן באמת אית לי' ביטול משום דלית בו זכיה כקושי' ריטב"א, וא"כ שפיר קאמר הש"ס דאקרא קאי קודם שאמרו חכמים דהכי דמעיקרא בביטול בעלמא סגי וא"ש ועיי'.

ה) שיטות תוספות דהא דבשופר ולולב של ע"ז יצא אפילו קודם ביטול ולא שייך כתותי מיכתת שיעורי' כיון דיוכל לבטל, וכן הוא שיטות רוב ראשונים, אבל בע"ז של ישראל לא יצא דכתותי מיכתת שיעורי' והקשו בתוספות וכן בראשונים ע"ז של גוי מכי אגבה קניא, וכתבו דמיירא בנתכוון שלא לקנותה, ובלולב מיירא באמת ביו"ט שני דווקא דלא בעי לכם עיי"ש והנה בתוספות כתבו דמיירא בנוטלו שלא לזכות בו, ומשמע מדבריהם דאי בנוטלו סתם קנה אע"פ שלא נתכוין לזכות בו וצריך לומר דסברו דידו של אדם קונה לו שלא מדעתו אף כשאינו מתכוין לזכות, ובאמת שמשמע כן בתוספות גיטין דף ס"א ופלוגתת ראשונים הוא עיי' טור חו"מ סי' ער"ה שהביא שם שיטות הרמ"ה דלא קנה היכא דלא נתכוין לקנות ועיי' טור סי' ר' דהביא שיטת הראב"ד דלא קנה גבי לוקח שמדד על החמורים משום שלא נתכוין לקנות אלא למדוד והטור פליג עליו. ועיי' אריכות במחנה אפרים הלכ' קנין משיכה סי' ד' ובקצוה"ח סי' ער"ה והנה הא דבאין מתכוין לקנות דקנה כ' הראשוני' הטעם משום דדעת אחרת מקנה אותו ועיי' רשב"א גיטין דף כ' גבי זקן שהלו' לבני כפר ועיי' נמוק"י ב"ב פרק חזקת הבתים גבי רב ענן שם, אבל גבי מציאה ונכסי הגר היכא דאין דעת אחרת מקנה באמת לא קנה, ואם אינו רוצה לקנות פשיטא דלא מהני כמו ד"א מקנה דבע"כ בודאי לא מהני ד"א מקנה, וכ"כ בקצוה"ח בפשיטות. והנה מדכתבו התוספות דמיירא הכא בנתכוין שלא לקנות, ולא ניחא להו באומרם דמיירא דלא נתכוין לזכות. משמע דמיירא אף היכא דאית לי' לע"ז בעלים ולא בע"ז של הפקר ומיירא שנתנו לו הנכרי במתנה הלולב או השופר דאז הוי דעת אחרת מקנה אותו, ועכ"כ מיירא בנתכוין שלא לזכות, ולא סגי בלא נתכוין לזכות בלחוד, אבל בע"ז של הפקר או בשגזלו מיד עכו"ם ונוטלו בע"כ של בעלים דלא הוי ד"א מקנה באמת סגי אף בלא נתכוין לקנות בלחוד.

אמנם הטור או"ח סי' תקפ"ו כ' דמיירא שלא נתכוין לזכות דאל"ה הוי לי' ע"ז של ישראל ולא יצא. ולפי המבואר דשיטת הטור חו"מ סי' ר' דפליג על הראב"ד וסבר אף היכא דלא נתכוין לזכות קנה עכ"פ כשדעת אחרת מקנה אותו, א"כ לא סגי בלא נתכוין לזכות, וצריך לומר דטור מיירא או בע"ז של הפקר או כשגזלו מן הנכרי דליכא ד"א מקנה ולא קנה בלא נתכוין לזכות, אבל כשנתנה הגוי במתנה לא סגי בלא נתכוין לזכות רק צריך לכוין שלא לקנות דוקא, והנה הב"י מפרש דברי טור אלו מ"ש ומיירא שלא נתכוין לזכות דקאי אע"ז דיש לה בעלים דאז בנתכוין הוי ע"ז של ישראל ולא יצא, אמנם הב"ח חולק על הב"י דמה בכך דנתכוין לזכות כיון דגוי לא אייאש לא קנה ישראל ולא הוי ע"ז דילי' וכ' דכוונת הטור במה שכ' דמיירא שלא נתכוין לזכות קאי אשופר של ע"ז של הפקר עיי"ש ולמ"ש בין לפי דברי הב"י ובין לפי פירש הב"ח אתא לישנא דטור כהוגן במ"ש שלא נתכוין לזכות.

ועיי' מג"א ס"ק ה' חולק על הב"ח וכ' כיון דגזל ישראל הע"ז נעשית שפיר שלו לענין דלא יהא לה ביטול והטעם הוא כיון שנתחייב באחריות' והביא ראיי' מחמן שקבל עליו אחריות, וכתב דכן משמע כמי' מתוספו' בשמעתין מדכתבו דמיירא שנתכוין שלא לזכות, ולא כתבו דרבא מיירא בע"ז דאית לי' בעלים ולא מהני במה שמתכוין לקנות ש"מ דמ"מ מקרי לענין זה דלא יהא לה ביטול ע"ז של ישראל עיי"ש. ובאמת שמלינו כיוצא בזה פלוגתא בין רש"י ותוס' חולין דף מ"א בסוגי' דרבוצה דרש"י כ' התם דר"ה רבוצה לרבותא נקט לא מבעי' עומדת והיא הרביצה דקנאה בהגבה' והוי שלו לענין שיוכל לאסור, והתוספו' הקשו עליו דבהגבי' לא קנאה הגזלן רק דיהא חייב באונסין אבל לא דיהא לו שלו לענין דיוכל לאוסרו אם אדם אינו אוסר דבר שאינו שלו עיי"ש אולם לפ"ז לא הוי שיטות תוספות חולין כשיטת תוספות דהכא לפי הבנת מג"א בדברי תוס'. ואדרבה משמע דפשוט דברי תוספות דהכא הוא כמ"ש הב"ח דכשמר מראיי' מג"א מדברי תוס' וכ' דתוספות דכתבו דמיירא באין מתכוין לזכות משום דמשמע להו דרבא אפילו בע"ז דלית להו בעלים איירא ותדע דהרי התוספו' לא הזכירו כלל בדבריהם מגזול עיי"ש וכבר הרגישו האחרונים בזה על המג"א דב"ח בעצמו כשמר מראיי' מג"א מתוספות הנ"ל, והנה בפשיטות אין הכרח מתוס' אלו או כב"ח או כמג"א, אולם למה שהראיתי לדעת תוספות חולין משמע דנוטין יותר דברי תוספות דהכא כשיט' הב"ח ויש להאריך בזה עוד ועיי' ריטב"א בשמעתין

בשמעתין דכ׳ בפירש דמיירא בע״ז של הפקר ובלא נתכווין לקנות, וזה ממש כדברי הב״ח ויש לב״ח תנא דמסייס ול״ע על המג״א.

אמנם כן לדברינו לעיל דלהכי כ׳ התוספות דמיירא בלא נתכווין לזכות משום דתוס׳ רלו לתרץ אף אם רבא איירא בנתנו לו הגוי הלולב במתנה והוא אינו רולה לזכות א״כ ע״כ מוכח מדברי תוספו׳ דלא כב״ח דכ׳ דתוספות משמע להו בתירולם דרבא מיירא היכא דאין לה בעלים, ולמ״ש אדרבה מוכח להיפך דאי באין לה בעלים מיירא רבא ובהפקר א״כ לא הי׳ לריך התוספות לומר דמיירא דנתכווין שלא לזכות, הרי הא שגי באמרם דמיירא שלא נתכווין לזכות, ומוכח כדברי מג״א בדברי תוספות דלא כב״ח מדלא תי׳ תוספות דרבא מיירא בע״ז דיש לה בעלים ולא מהני מה שזוכה בו דלא קנה עדיין כיון שלא אייאש הנכרי׳, ואולי יש לומר דב״ח סבר דתוספות סברו דידו של אדם קונה לו שלא מדעתו אף היכא דליכא ד״א מקנה כגון גבי מליאה והפקר ועיי׳ מחנה אפרים סי׳ הנ״ל דהביא דשיטה מקובלת בשם תוספות כתבו דמגבי׳ מליאה לחבירו אף למ״ד דלאו קנאו חבירו, אבל הוא בעלמו קנאו אע״ג דלא נתכוין לקנות מ״מ כיון שעוסק בזכיי׳ קנה ומשא״כ כשהוא סבר שהוא שלו שאינו מתעסק בזכיי׳ כלל כמו בעודר בנכסי הגר וקסבר שהם שלו, א״כ הרי לדעת התוספות אף היכא דליכא ד״א מקנה אפ״ה קונה לו ידו שלא מדעתו, וטעמא נ״ל כיון דידעינן דניחא לי׳ בזכיי׳ קנה אף שאינו מכוין עכשיו גבי חפץ זה לזכות בו מ״מ שגי במה שידעינן דניחא לי׳ לאינש לזכות בחפלא, וא״כ יש לומר דתוספות דהכא איירו אף היכא דאין לע״ז בעלים כגון בהפקר ואפ״ה כתבו שפיר דמיירא דנתכווין שלא לזכות דוקא משום דבאמת ידו של אדם קונה לו שלא מדעתו אף היכא דליכא ד״א מקנה, ועיי׳ במהרי״ט סי׳ ק״כ שכ׳ דבידו בודאי קונה שלא מדעתו דהוי כמו חלר דקונה שלא מדעתו אף באין ד״א מקנה.

ועיו׳ בקלוה״ח סי׳ הנ״ל דהעלה דבנכרי לא שייך ד״א מקנה והוכיח כן דטור ס״ל הכי דאלו״ה סותר שיטתו מסי׳ ר׳ ליו״ד סי׳ קל״ב וכבר עמד בסתירה זו הרב מל״מ פ״ד מהלכ׳ מכירה והניח בל״ע, וכיון שכן דבנכרי לא אמרינן ד״א מקנה וה״ה דאינו קונה משום דאין זכיי׳ לנכרי כמ״ש הקלוה״ח א״כ לא לריכין למימר כמ״ש דטור דכי הכא דמיירא שלא נתכווין לזכות פוונתו בגזול או בשופר של הפקר דווקא, ולא במתנה, דאילו במתנה קונה אף שלא מדעתו משום ד״א מקנה אותו. אלא דיש לומר דטור אף במתנה איירא רק בגוי לא אמרינן ד״א מקנה. ולפ״ז אף אי נקטינן כב״ח ודלא כב״י דבגזל אף אי נתכוין לזכות לא הוי ע״ז של ישראל, מ״מ אין אנו מוכרחין לומר דטור מיירא בשופר של הפקר כמ״ש הב״ח אלא די״ל הטור מיירא בנתן לו הגוי במתנה, וע״ז כתב דמיירא שלא נתכוון לזכות, דאי נתכוון לזכות שפיר הוי ע״ז של ישראל כמובן. ואולי דב״ח לית לי׳ סברת קלוה״ח ובאמת אין אנו מוכרחים לסברה זו בדברי טור ועיי׳ מחנה אפרים שם בהג״ה מבנו זל״ל דתירץ סתירת הטור באופן אחר.

אך לל״ע על התוספות שכ׳ דמיירא שנתכווין שלא לזכות בו וכתבנו דתוספות סברו דידו של אדם קונה שלא מדעתו אף היכא דלית דעת אחרת וטעמא דמלתא לריכין לומר משום דידעינן דניחא לי׳ בזכיי׳ ול״ע דהרי הכא בע״ז בוודאי לא ניחא לי׳ דליקנא דא״כ הוי לי׳ ע״ז של ישראל וכתותי מיכתת שיעורי׳ ואינו יולא ידי מלותו, וכיון דהוא רולה ללאת בוודאי לא ניחא לי׳ דליקנא בקנמא. ומה לריך תוספות לומר דנתכוון שלא לקנות ועיי׳ ש״ס נדרים איסורא לא ניחא לי׳ דליקנא וכ״ש הכא, ודוחק לומר דתחילה כשלקח השופר ולולב לקח לדבר הרשות, ורק אח״כ רלה לקיים מלותו דזה אינו במשמע ול״ע.

ו) רש״י בסוכה דף ל״א פירש בהא דמקשה ש״ס על רבא דאמר לולב של ע״ז אם נטל ילא ממתני׳ דקתני של אשירה פסול, ומפרש רש״י לולב של ע״ז כגון שמשמשו בו לע״ז לכבד לפני׳ קרקע, אי נמי שעבודתה בכך להעביר לולב בפני׳ או לזורקה בו ע״כ ומבואר מרש״י דרבא מיירא אף בתקרובת ע״ז. ול״ע דהא קיי״ל בש״ס ע״ז ר״פ ר׳ ישמעאל דתקרובת ע״ז אין לה ביטול עולמית. וגם רבא גופא אמר ביבמות דף ק״ד שנדל של תקרובת ע״ז חלילתו פסולה. ופירש״י דתקרובת ע״ז אין לה בטיל׳ עולמית וכתותי מכתת שיעורי׳ ועיי׳ שעה״מ מה שטרח ליישב דברי רש״י, ונ״ל ליישב דהנה הא דתקרובת עכו״ם אסורה בהנאה פליגו בי׳ ראשונים אי אסור מדאוריי׳ או רק מדרבנן, ועיי׳ תוספות ב״ק דף ע״ב דרלו לומר דלאו דאורייתא הוא דכל איסור תקרובת עכו״ם נפקא לי׳, בע״ז דאסור מויאכלו זבחי מתים מה מת אסור אף תקרובת עכו״ם אסור, ודי לן בשנאמר דאיתקש דוקא לענין אכילה דויאכל כתיב אבל לענין הנאה רק מדרבנן אסור, וכן כ׳ הרשב״א קדושין סוף פ״ק, אבל הרמב״ם ורמב״ן כ׳ וכן ריטב״א קידושין פ״ק דאסור בהנאה מדאורייתא. ועי׳ בשו״ת דברי אמת להרב גאון הגאונים מרן ילחק בכ״ר דוד בקונטרס דברי סופרים סי׳ ה׳ אריכות בענין זה. והנה אם נאמר דתקרובת עכו״ם רק מדרבנן אסורה בהנאה אבל מדאוריי׳ מותר בהנאה, וא״כ שנדל של חלילה של תקרובת עכו״ם אין כתותי מיכתת שיעורה דהרי מותר בהנאה ותקרובת עכו״ם רק באכילה אסור מדאורייתא, וא״כ מותר לחלוץ בסנדל הנ״ל. אך מ״מ כיון דמדרבנן אסור בהנאה, ואינה בטילה עולמית וממילא כתותי מכתת שיעורי׳ שוב נפלינן ברברבי פלוגתי׳ ר״מ ור״י בסוכה דף כ״ג אי אינה ראוי׳ מדרבנן מקרי אינה ראוי׳ מדאורייתא, ויש לומר לפ״ז דהא דכ׳ רש״י ביבמות אמלתי׳ דרבא דסנדל של תקרובת ע״ז חלילתו פסולה מלד דלית לי׳ ביטול וכתותי מכתת והיינו משום דרש״י פסק כאמת דהלכתא דאינו ראוי׳ מדרבנן גם מדאורייתא אינו ראוי׳

מקרי

מקרי [ועיי' רש"י חולין דף ד' ע"א ול"ע מהמו"ל] ועיי' ר"ן סוכה שם דהביא משם הרי"ץ גיאות דהלכה כר"י נגד ר"מ בזה, ושפיר כ' רש"י דחלילה פסולה משו"ה, משא"כ התם בסוכה דמקשה הש"ס על רבא ממתני' דכר"מ היא דסבר אינו ראוי מדרבנן, ראוי מדאוריי' מקרי כ' רש"י שפיר דאף לולב של תקרובת עכו"ם יצא, דרש"י רוצה בזה אף אליבי' דר"מ דמיני' מקשה על רבא, משא"כ ביבמות דאזיל רש"י למה דהלכה כרי' יודא, והא דפסל רבא בסנדל של תקרובות ע"ז אם סבר כר"מ יש לומר דטעמא משום דלאו להילוך עביד כמ"ש הרי"ץ הביאו הטעה"מ הלכ' לולב וא"ש.

ג) **איתא בירושלמי** ר"פ לולב הגזול שופר של ע"ז ושל עהנד"ח ר' אליעזר אומר כשר, תנא ר"ח כשר תני, ר' אושעי' פסול. הכל מודים בלולב שהוא פסול מה בין שופר ללולב, אמר ר' יוסה בלולב כתיב ולקחתם לכם משלכם ולא משל אה"נ אבל בשופר יום תרועה יהי' לכם מ"מ, אמר ר' אליעזר תמן בגופו הוא יוצא ברם הכא בקולו הוא יוצא ויש בקול אה"נ בתמי' עכ"ל וביבמות פרק מצות חליצה איתא ג"כ פלוגתי' זו ושם קאמר עוד הכל מודים בסנדל של אה"נ דחליצה כשירה דכתיב חלוץ הנעל אמר ר' מני כמו דאת אמר יום תרועה יהי' לכם כן אתה אומר חלוץ הנעל מ"מ עכ"ל ועיי' ב"י או"ח סי' תקפ"ו מה שפירש בדברי הירושלמי ועיי' במפרשים מה שפירשו, ולכולם קשה כמה דקדוקים ודחוקים כאשר יראה המעיי' והנלענ"ד לפרש דברי הירושלמי, והנה בעיקר פלוגתי' אמוראים אי שופר של ע"ז ועיר הנדחת כשר או לא נראה דפליגו בפלוגתי' דרבא ור' יודא בש"ס דילן אי מצוה ליהנות ניתנו או לאו ליהנות ניתנו, מאן דאמר כשר סבר מלל"נ ומאן דאמר פסול סבר דליהנות ניתנו, או יש לומר נמי דפליגו אי אמרינן כתותי מכתת שיעוריי' או לא ומיירא פלוגתתם בשופר של ע"ז או בע"ז של ישראל דאין לו ביטול, או בע"ז של גוי וקודם ביטול וכשיטת ר"ת שבתוס' דקודם ביטול אמרינן כתותי מיכתת שיעורי' ורבא דווקא אחר ביטול קאמר דיצא, ועל זה קאמר בירושלמי הכל מודים בלולב שהוא פסול דהיינו אף אי אמרינן דמצוה לל"נ או דלא אמרינן כתותי מכתת שיעורי' מ"מ בלולב פסול משום דכתיב ולקחתם לכם ואה"נ לאו לכם מקרי, משא"כ שופר יום תרועה יהי' לכם מ"מ. ועיי' במפרש שפירש דמיהי' מרבינן איזה שופר שיהי' אף משל אה"נ עיי"ש, והנה לפי פירש זה צריכין אנו לומר דמאן דסבר בשופר של ע"ז דפסול לא דריש יהי' וזה דוחק לומר דפליגו בדרשא דקרא, ויותר יש לומר כמו שכ' הק"נ בשמעת' דגבי לולב כתיב לכם גבי לקיחה, משא"כ בשופר קאי לכם איום תרועה. ועיי' ב"ח סי' תקפ"ו, וא"כ א"ש דלא צריכין לומר דפליגו בדרשא דיהי' אלא דמאן דמכשר בשופר ופוסל בלולב הוא משום דלולב צריך לכם ואה"נ לא מקרי לכם משא"כ שופר דלא בעי לכם, ומאן דפוסל אף בשופר סבר כיהי' דלא בעי לכם מ"מ פסול משום דנהנה מאה"נ ומצוה ליהנות ניתנו או משום דמיכתת שיעוריי' ועל זה אמר ר' אליעזר דטעמי' דמכשר בשופר לאו משום דסבר מצוה לל"נ אלא דגם הוא סבר מצוה ליהנות ניתנו ולהכי בלולב פסול משום דבגופו הוא יוצא ומתהני מאה"נ ברם הכא בשופר בקולו הוא יוצא ואין בקול אה"נ ולהכי כשר, ויש לומר ג"כ לפ"ז דר"ח דמכשיר טעמי' משום הכי הוי משום דאין בקול אה"נ, אבל לעולם דסבר מצוה ליהנות ניתנו, והנה הא דאמר ר' אליעזר טעם אחר ולא סגי לי' בטעמא קמייתא ועיי' במפרש שכ' דלא פליג רק מוסיף טעם וזה באמת קצת דחוק, ונראה לי דר' אליעזר פליג בתרתי על טעמא דר' יוסה חדא דלטעמא דר' יוסה צריכין לומר דמאן דמכשיר בשופר סבר מצוה לל"נ וע"ז קאמר ר' אליעזר דלא אלא דמצוה ליהנות ניתנו אלא דבשופר כשר משום דקול אין אסור בהנאה, ועוד פליג ר' אליעזר דלר' יוסי אה"נ לא מקרי לכם ור"א פליג וסבר דמקרי לכם רק דפסול משום דמצוה ליהנות ניתנו, וזה מוכרח בדברי ר' אליעזר דאי פליג אר' יוסי רק בהא דמצוה ליהנות ניתנו, א"כ הי' די באומר בשופר בקולו הוא יוצא, ובלולב לא הי' צריך לומר כלל כיון דעכ"פ מוכח מטעמי' בשופר דסבר מצוה ליהנות ניתנו, א"כ מה צורך גם לומר בלולב דבגופו הוא יוצא, כי מה יתן ומה יוסיף עוד טעם על טעמי' דר' יוסי דאה"נ לא מקרי לכם, ואף גם דמשום טעמא דמצוה ליהנות ניתנו אסור בלולב בכל שבעה ימים משא"כ לטעמא דבעינן לכם מ"מ הי' די באומר תמן בקולו הוא יוצא ואין קול אסור בהנאה, דהא זה הא דחדית לן אבל לא דבלולב בגופו הוא יוצא. ועוד לפי שיטת הרז"ה דבדרבנן בוודאי אמרינן דליהנות ניתנו וממילא לא חדית לן ר"א בלולב דאסור גם ביומא אחרינא משום דליהנות ניתנו דפשיטא הוא וע"כ דאיומא קמא קאי דהוא דאוריי' ומוכח מיני' ע"כ דגם בהא פליג וסבר דאה"נ מקרי לכם. ובזה יש מקום ישוב מה שהקשו כל האחרונים על המג"א סי' תרמ"ט סע"ק כ' דכתב וז"ל וכיון שהוא שלו אעפ"י שאסור בהנאה לכם קרינן בי' עכ"ל ועיי' ח"ס או"ח סי' קע"ט וק"פ. ובאמת הוא פלוגת' ראשונים אי אה"נ מקרי לכם או לא ועיי' רשב"א סוכה ל"ה ועיי' ריטב"א ע"ז שהבאנו לעיל ועיי' תוס' סוכה ל"ה, ועכ"פ הרי מפורש יוצא בירושלמי דאה"נ לא מקרי לכם דאמר ר' יוסי ולקחתם לכם משלכם ולא אה"נ. אך למ"ש יש לומר כיון דר"א פליג על ר' יוסי וקאמר דהא דמכשר שופר של ע"ז הוא משום דאין קול אסור בהנאה, משא"כ לולב דבגופו הוא יוצא ומצוה ליהנות ניתנו, ויש לומר דגם ר' חיי' דמכשר בשופר יש לומר נמי משום הכי ופוסל בלולב משום דמצוה ליהנות ניתנו, וכיון דר' אליעזר חולק על ר' יוסי בפירש, ומסתמא דירושלמי דקאמר הכל מודים בלולב נמי אין הכרח אי מטעמא דר' יוסה או מטעמא דר' אליעזר ונקטינן כטעמי' דר' אליעזר דאה"נ מקרי לכם ועיי' רמב"ם פ"א מהלכ' שופר הלכה ג' דנקט נמי טעמא

דר"א

דר"א לענין שופר גזול ולא טעמא דר' יוסא, וא"ש פסקא של המג"א והא דנקטינן להלכתא מצוה לאו ליהנות ניתנו משום דבש"ס דילן סובר רבא הכי ורבא הוא בתרא ומכ"ש כנגד ש"ס ירושלמי ועיי'.

וקאמר עוד בירושלמי ביבמות הכל מודים בסנדל של עיר הנדחת דחליצתו כשירה דכתיב חלוץ הנעל מ"מ, כוונתו אף למאן דפוסל בשופר וסבר דמצות ליהנות ניתנו או דכתותי מיכתת שיעורי' מ"מ הכא כשר משום דכתיב חלוץ הנעל יהי' איזה נעל שיהי' וכמו שרוצה המפרש לומר דדרשנן גבי שופר איזה שופר שיהי'. ועל זה אמר ר' מני כמה דאת אמר בשופר יום תרועה יהי' לכם כן אתה אומר בחליצה חלוץ הנעל, ועיין במפרש מה שנדחק שם ופירש דמאן דדריש בשופר דריש נמי הכא ומאן דלא דריש בשופר לא דריש נמי הכא גבי סנדל. וזה דוחק וכי בשביל דלא דרש הדרש גבי שופר לא ידרוש נמי דרש גבי סנדל האיך תלוי' זה בזה, ועוד לפי דברי המפרש הי' לו לר' מנא לומר מאן דדריש יום תרועה וכו' ולא כמה דאתה אמר גבי שופר וכו' אולם נראה לי כוונתו דרב מני בא להורות דאף בסנדל של חליצה לאו כ"ע מודים דכשר דלא דרשינן חלוץ הנעל מ"מ יהי' איזה סנדל שיהי' אף של א"ה, אלא דהדרש היא כמו דדרשינן גבי יום תרועה יהי' לכם דכשר השופר משום דלא בעי לכם משא"כ בלולב דבעי לכם ואה"נ לא מקרי לכם. וכן גבי חלוץ הנעל נמי דרשינן הכי, לא לענין דיהא כשר באה"נ אף דאמרינן בעלמא מצוה ליהנות ניתנו או כתותי מיכתת משום דאית לן הכי רבוי' זה אינו רק דרבוי' בא להורות דלא בעי לכם, והוא עפ"י המבואר בש"ס דילן יבמות ק"ג ע"ב על הא דקתני במתני' חליצה בסנדל שאינה שלה חליצה כשירה וקאמר הש"ס דילפינן מדכתיב חלוץ הנעל מ"מ דכשר אף שאינו שלו, ואילו הי' בסנדל חליצה צריכה להיות שלו לא הי' כשר סנדל של אה"נ אף למאן דמכשיר בשופר, משום דשופר לא בעי שלכם משא"כ סנדל של חליצה, ופסול כמו בלולב משום דכתיב לכם ולא משל אה"נ, וזאת כוונת ר' מנא דלא תימא דדרש חלוץ הנעל הוא דדרשינן דמ"מ דכשר אף למאן דפוסל בשופר, אלא כמה דאת אמר ביום תרועה יהי' לכם מ"מ דהיינו דלא בעי לכם ולהכי מכשיר בשופר, וכן את אומר הכא חלוץ הנעל מ"מ דהיינו דלא בעי משלו דוקא ולהכא כשר למאן דמכשיר גבי שופר משום דמצוה לל"נ ולא סבר נמי כתותי מיכתת שיעורי' ושלו לא בעי בשופר, ודווקא לולב בעי לכם, אבל למאן דפוסל בשופר פוסל נמי הכא גבי סנדל. וכ"ש לטעמי' דר"א דהרי הכא בגופו הוא יוצא דפסול אף למאן דמכשיר בשופר כנ"ל ועיי'.

ועיי' רמב"ם פ"ד מה' יבום וחליצה דפ' סנדל של תקרובות עכו"ם ושל עיר הנדחת פסול וכ' הה"מ דהוסיף רבינו מדעתו סנדל של עהנד"ח דפסול כמו הקרובות עכו"ם שאינה בטילה עולמית, ועיי' במג"ה שם שכ' ותימה לפי גרסת הה"מ דלא גרסינן בש"ס דילן עהנ"ד א"כ איך פסק הרמב"ם כנגד הירושלמי דקאמר הכל מודים דעהנ"ד כשר מריבוי דחלוץ הנעל, וכוונתו דהרי מרבוי' זו מרבינן דכשר אף דכתותי מיכתת שיעורי' עיי"ש ולמ"ש א"ש דהרי ר' מנא פירש לן דדרשא דחלוץ הנעל הוא רק לענין דלא בעי שלו ולהכי כשר למאן דאית לי' מצוה לאו ליהנות ניתנו ולא אמרינן נמי כתותי מכתת. כמו שמוכרחין לומר לאותו מ"ד בירושלמי, משא"כ לדידן דפסקינן דכתותי מיכתת שיעורי' כש"ס דילן באמת פסול סנדל של עהנ"ד משום דכתותי מיכתת שיעורי' דהרי לענין זה לית לן ריבוי גם לפי ש"ס דירושלמי וא"ש פסקא של הרמב"ם.

והנה הרמב"ם פסק פ"א מה' שופר הלכה ג' דשופר הגזול יצא דאין בקול דין גזל, וכתב הראב"ד אפילו יהי' בקול דין גזל מ"מ יום תרועה יהי' לכם מ"מ כדאיתא בירושלמי. ועיי' הה"מ שכ' דרמב"ם סבר דלמ"ד משום דאין קול אסור בהנאה ה"ה דאין בקול דין גזל ונקט הרמב"ם חד מתרי טעמא הנ"ל. ועיי' כ"מ מה שכ' על הרמב"ם, ולי נראה דיש לומר דוודאי עיקר שיטת הרמב"ם היא משום דיום תרועה יהי' לכם דדרשינן בירושלמי דמ"מ, ורק הרמב"ם נקט טעמא דאין בקול דין גזל, לפרש טעמא דקרא למה בשופר באמת לא צוה הכתוב דיהי' בעי לכם כמו בלולב, וכ' הרמב"ם דטעמא משום דבשלמא אם בשופר בגופו הי' יוצא אולי ג"כ היתה התורה מצווה דיהי' בעי לכם משלכם, אבל מאחר דעיקר המצוה היא בשמיעת קול, וא"כ איך אפשר לומר דיהי' בעי לכם הא בקול לא שייך גזל דמידי דלית בי' ממש הוא, וממילא דלא שייך בי' נמי לומר דיהי' לכם, מה לכם שייך בקול, אבל באמת עיקר טעמא דרמב"ם הוא משום קרא דיום תרועה יהי' לכם מ"מ דא ודא אחת היא כנ"ל וא"ש.

וע"ד אגדה אמרתי טעמא דמלתא למה בלולב ושאר ג' מינים הקפידה קרא דבעי לכם משלכם משא"כ כמעט בכל שאר מצות התורה, ואמרתי טעמא דמלתא, כי ידוע דענין ארבע מינים שציוה הקב"ה לקחת בחג הסוכות, משום כי אז עת האסיף באספך מגרנך ומיקבך, וצוה הקב"ה ליקח ארבע מינים הללו להודות ולהלל להקב"ה שברכנו מאוצרו הטוב שלא לריק הי' יגיעתינו כל ימי הקיץ בזיעת אפים, ואנו מברכים להקב"ה ומודים שהכל שלו ומידיו הכל לנו, ולא כוחינו ועוצם ידינו עשה לנו כל החיל הזה אשר אספנו אל תוך ביתינו. ובאמת מהנקל לאדם לבעט בהקב"ה מרוב טובה כשיראה כי אסף תבואותיו אשר זרע וקצר בפועל ידיו, וירם לבם, ובזה שנוטלים ארבע מינים מודים להקב"ה כי רק מידו הרחבה זאת לנו, והחריצות והשתדלות הבל אם לא יתן הקב"ה ברכתו ממעל, ופועל ידינו ירצה, ושמעתי מאאמו"ר מאוה"ג זצ"ל לפרש גמרא תענית אין הגשמים נעצרים אלא בשביל גסי רוח, דהיינו כי הגסות בא לו לאדם בעבור שראה כי יתברכו מעשי ידיו והשתדלותו לא

לא צריך הוא, ואז ידמה בנפשו שעל ידי חריצותו ומעשי ידיו אסף כל הרכוש הגדול, ותולה בדעת עצמו, ועי"ז ויטוש אלקי עשהו. ע"כ הקב"ה מעצור הגשמים להראות לו שלא יועיל לו כל היגיעות וכל ההתפעלות שחרש וזרע ועשה הכל מה שיש ביכולתו ולריק יגע ולבהלה עמל עכ"ד הקדושים, ועפ"ז מצאנו שפיר טעם לשבח שארבע מינין צריכין דוקא להיות לכם משלכם כי יען שעיקר מצות נטילתם הוא להראות להקב"ה שכל מה שיש בידינו ולנו לא לנו הוא, ורק מידו היתה זאת לנו, ע"פ צריך דוקא שיהא שלו ממש להראות דאף מה שלנו ממש גם זה מהקב"ה הוא, ואיך נוכל להראות זאת אם שאול הם אתנו מאחר, ועיי' כפות תמרים שחקר אם יוצא בארבע מינים של הפקר ולא קנאם דלמא קפידת הקרא לכם משלכם לאפוקי של אחרים, משא"כ הפקר דאין שייך לאחרים אף שלו אינו צריך להיות, ולמ"ש א"ש טעמא דקרא דבעי דווקא שלו ממש ולא לאפוקי שלא יהא שייך לאחרים ועיי'.

ובזה פרשתי מדרש ולקחתם לכם ביום הראשון וכו' לא אמרתי לכם ולקחתם אלא כדי לזכותם כדי שאמטור לכם גשם ולפיכך הזהיר משה ולקחתם לכם, ויש לדקדק דמה ענין גשם לד' מינים ועוד מה דמסיים לפיכך הזהיר משה ולקחתם לכם, הרי מתחיל בזה ולקחתם כדי שאוריד וכו' אך למ"ש א"ש נכון כל דברי המדרש דתחלת קאמר שיקחו ארבע מינים להראות בזה שמודים ומשבחים להקב"ה על הטוב שנתן להם באספם מגרנם ומיקבם ואינם כפוי' טובה ומכירים כי מידי הקב"ה להם זאת, ואינם גסי רוח לומר שכחם ועוצם ידי עשה להם את החיל, ואמר לזכותם כדי שאמטור להם מטר, וסיים המדרש לפיכך הזהיר משה ולקחתם לכם כוונתו לפיכך הזהיר שיהא דוקא לכם משלכם ולא שאול כמו שאמרנו וא"ש נכון.

[מהמו"ל הנה מ"ד הגאון המחבר זצ"ל כתב לעיל בענין אי איסור דרבנן חשוב אינו ראוי מה"ת לכן אעתיק כאן מה שכתבתי על גליון תוס' פסחים דף פ' ע"א וזה לשוני על תוס' ד"ה אתה בא"ה כתבו תוס' דיכול לבוא ולעשות ביום ראשון מה"ת דתחומין דרבנן וכתבתי בזה"ל עיין תוס' בב"ק דף ע"ז ובתוס' לעיל דף כ"ט ד"ה עשאום ולעיל דף כ"ח ע"א ובתוס' ברכות דף י"א ע"א ובתוס' סוכה דף ג' ע"א ובסוכה כ"ג וביומא ע"ד ובשו"ת ח"ל סי' ק"כ ובספר דע"ת בפתיחה הנקרא ראשית דעת אות כ' ובפרמ"ג בפתיחה כוללת ח"ב אות ח' והמל"מ פ"ז דתרומות ובמעה"מ פ"ח מלולב והמלא הרועים מערכת א' ובשו"ת הרי בשמים מהדו"ת סי' ג' ובספר בציר אליעזר חקירה ו' דרישה א' בהגה"ה ובמעה"מ ה' מכירה פ"ג הלכה ו' ובשו"ת עט"ח חאו"ח סי' ג' ובשו"ת נחלת בנימין חאו"ח סי' ל"ד ובשו"ת מהרש"ם ח"ב סי' ק"ש אות כ"א ובספר מי באר מים חיים על ברכות דף י"א ובשו"ת שלי סי' מ"ב וסי' מ"ה ועיין במהרש"א שבת דף ק"ד ועיין ר"ן סוכה כ"ט ועיין בשו"ת מרן זקיני הקדוש הגאון רשכבה"ג בעל כתב סופר חלק אבן העזר ח"א סי' כ"ב ועיין בשו"ת חתם סופר סימן קי"ז ועיין בבא קמא דף ע"א ע"ב עכ"ל על הגליון מהמוציא לאור.]

חולין דף ל"ג.

שיטת הרמב"ם דלאו דלא תאכלו על הדם דאורייתא הוא, והוא מברייתא דסנהדרין דף ס"ג רק שאין לוקין עליו משום דהוי לאו שבכללות, ושיטת רש"י חולין דף קכ"א דלא הוי רק מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא היא. ועיי' תבואת שור ופלתי סי' כ"ז מה שטרחו ליישב שיטת רש"י מנ"ל דרבנן הוא וקרא אסמכתא בעלמא נגד פשטות לישנא דברייתא בסנהדרין, ועיי' פרמ"ג סי' כ"ז שהקשה לאידך גיסא ותמה שהי' בהעלם מתרי גאונים הנ"ל מה שכ' רש"י במתני' ריש פרק העור והרוטב. וגם בפסקא השוחט טמאה לעכו"ם, עד שהלא"מ פ"א מהלכ' שחיטה ה"ב הוצרך לדחוק לשיטת הרמב"ם כיון דבטהורה מהני עפ"פ להוציאה מידי אמה"ח עיי"ש הרי עכ"פ דדברי רש"י ברור מללו ממתני' דעור והרוטב ולדברי רמב"ם צריכין אנו לדחוק כמ"ש הלא"מ בפירוש משנה דעור ורוטב עיי"ש ולענ"ד נראה להביא ראיי' לשיטת הרמב"ם דדאורייתא הוא, והוא מברייתא דקתני הרוצה לאכול בשר וכו' וממתין לה עד שתצא נפשה אחד נכרי ואחד ישראל מותרין בו ועיי' תוספות שכתבו דלקדירה איירא דאי לצלי לא בעי מליחה וברייתא קתני ומולחו יפה יפה, ועיי' ר"ן ורשב"א שהקשו דאי לקדירה איירא א"כ למה קתני בברייתא וממתין לה עד שתצא נפשה פשיטא דבוודאי בשיעור מליחה ובישול תצא נפשה, ומתוך זה העלו דאיירא לצלי והכא אפילו לצלי נמי בעי מליחה וכמ"ש תוספות בתירץ ב' דשאני הכא דגרע טפי משאר בשר לצלי עיי"ש ולענ"ד נראה ליישב קושי' ראשונים די"ל דאיירא לקדירה ואי תקשו א"כ לאיזה צורך נקט בריי' דממתין עד שתמות הבהמה. דוודאי תמות בשיעור מליחה ובישול, יש לומר ע"פ שיטות הלבוש הביאו התבואת שור סי' פ"ז סע"ק ד' דלנכרי נמי נפרכסת דווקא מותר לאחר שתצא נפשה כיון דכל היתר הוא משום ליכא מידי א"כ כל זמן שאסור לישראל אסור נמי לנכרי, וכהי דאסור לישראל מצד איסור אחר דלא תאכלו עה"ד דלא שייך בנכרי, מ"מ שוב לא שייך לומר ליכא מידי עיי"ש מה שמפלפל בדברי הלבוש וכ' שכן משמע נמי מלישנא דטור שכ' ולאחר שמתה מותר לאוכלה ולהאכילה לעכו"ם, ונראה דיש להביא ראיי' לשיטת הלבוש מבריי' זו. ונאמר דהא דנקט הברייתא וממתין עד שתצא נפשה משום נכרי נקט דכיון דאיהו לא בעי למלוח וא"כ אכתי בשיעור בישול לחוד עדיין לא תצא נפשה והוצרך להשמיענו דממתין עד שתצא נפשה ולא קשה קושי' הר"ן והרשב"א דהוצרך לומר וממתין משום נכרי, ומינלא דאיכא ראיי' לשיטת הלבוש דאף נכרי צריך להמתין דאל"ה אכתי קושי' הר"ן ורשב"א במקומה עומדת

עומדת, וא"ש וכ"ז אי אמרינן דלאו דלא תאכלו על הדם דאורייתא הוא ואז הנכרי נמי צריך להמתין נקט שפיר הברייתא וממתין משום נכרי, משא"כ אי רק דרבנן הוא א"כ פשיטא דלא צריך נכרי להמתין וכ"כ התבו"ש להדיא וא"כ אכתי קושי' הר"ן ורשב"א במקומה וע"כ מוכח דלאו דלא תאכלו עה"ד דאורייתא הוא וא"ש דינו דרמב"ם דהוכיח דינו מברייתא זה ועיי'.

והנה מדתי' תוספו' בתירץ ראשון דאיירא לקדירה מוכח נמי דתוספו' כרמב"ם סבר וכשיט' הלבוש דאל"ה תיקשי קושי' הר"ן ורשב"א כאמור, והנה התבו"ש כתב דמלישנא דטור יש לומר דלאו ראיי' הוא דסבר כלבוש דיש לומר דהא דנקט לאחר שמתה מותר לאוכלה ולהאכילה לעכו"ם משום ישראל נקט לאחר שמתה אבל באמת לנכרי י"ל דמותר אף קודם שמתה הבהמה, ולבסוף הביא דברמזים משמע יותר כלבוש מדכתב ולאחר שמתה מותר לישראל ולנכרי עיי"ש ולפע"ד יש לומר דטור בדווקא נקט דאף לעכו"ם דווקא לאחר שמתה מותר וכשיטת הלבוש ולא משום גררא דישראל, דבאמת ל"ע לכאורה דטור לא כתב כלל אי הא דלא תאכלו עה"ד דאורייתא או דרבנן הוא, ואף שאין דרכו להביא מה שאין נ"מ לדינא מ"מ בהא נפקותא רבתא, איכא ועיי' פרמ"ג סי' כ"ז במשבצות נפקותא אי לאו זה דאורייתא הוא או רק דרבנן, ובאמת אין אנו צריכין לכל אלו הנפקותות שהביא שם מורחק למו, דאיכא נ"מ באותו ענין אי מותר גם לנכרי מפרכסת בעודה חי' וכמ"ש הלבוש דאי מדרבנן בוודאי מותר לנכרי וכמ"ש לעיל וא"כ הי' לטור להביא הא אי דאורייתא הוא לאו זה או רק דרבנן, אך אם אמרינן דטור בדיוק נקט לומר שמתה דווקא מותר להאכילה לנכרי א"כ כבר נשמע מזה דסבר דלא תאכלו עה"ד דאורייתא הוא, ומביא יותר הדין דאסור לנכרי עד שמתה כיון שזה הנ"מ אי דאורייתא הוא או לא, וממילא מוכח נמי שפיר דטור כלבוש סבירא לי' דאי לא סבר כן אלא אף דאי דאורייתא הוא אפ"ה מותר לנכרי קודם שמתה כיון דלא שייך בנכרי לאו זה דלא תאכלו עה"ד, או דסבר הטור דלאו זה רק דרבנן בעלמא הוא כשיטת רש"י א"כ הי' לו להביא דין זה אי דאורייתא או דרבנן משום דנ"מ רבתא כמ"ש הפרמ"ג וע"כ כמ"ש, וכיון שכן לדינא יש לנו שיטת רמב"ם וטור ותוספו' בתי' ראשון דלאו דלא תאכלו עה"ד דאורייתא הוא נגד שיטת רש"י ובוודאי יש לנו לנקוט הכי, וגם מוכח דכולהו הנהו רבותא כלבו"ש סברו ויש להחמיר כוותי' ועיי' ת"ש בשמלה חדשה דהחמיר ג"כ ורק בשעת הדחק מקיל ועיי'.

ועפמ"ש לעיל יש ליישב קושי' ראש יוסף שהקשה על התבו"ש שכ' בבכור שור ליישב הא דכתב רש"י דאין מזמנים נכרים על בני מעיי' משום ריאה ונתחבטו בזה מהר"ש לובלין למה כ' רש"י משום ריאה הא גם בשאר בני מעיי' כי שחט ב' סימנים ועדיין לא מתה הו"ל כל ב"מ צריש לקיש כמנחא בדיקולא ואקירי לב"נ עיי"ש וכ' הבכ"ש ליישב די"ל דס"ל לרש"י כמ"ש תוספות דף פ"ד ד"ה בעינן בשם הר"ר שמעי' דכל שנשחטה כראוי הוי כמתה ממש אפילו מפרכסת, ויש לומר לפ"ז דאף לבני נח מותר, ודווקא ריאה הוא דאסור בסי' חד כששחט הקנה עיי"ש והקשה הראש יוסף א"כ מאי מקשה הש"ס על ראב"י מן ברייתא דקתני אחד נכרי ואחד ישראל מותרין בו הא ברייתא איירא כששחט ב' סימנים ובהא גם ראב"י מודה דמותר לנכרי, אבל באמת אין הטעם בברייתא משום דאמרינן ליכא מידי, אלא משום דהוי כמתה ממש והכיח בל"ע ולמ"ש ע"כ מוכח דטעמא דברייתא משום דליכא מידי הוא דאל"ה א"כ לא צריך נכרי להמתין עד שמותר לישראל כמובן א"כ אכתי קשה קושי' הר"ן ורשב"א למה נקט הברייתא וממתין עד שתצא נפשה הא בכדי שיעור מליחה וביסול בוודאי תמות הבהמה, ואי משום נכרי נקט הא לא צריך להמתין כיון דהוי כמתה ממש ולאו משום דליכא מידי, וע"כ טעמא דברייתא משום דליכא מידי ושפיר הקשה הש"ס על ראב"י.

אמנם כן לכאורה זה ליתא דהרי אנו באין ליישב שיטת רש"י ולרש"י אי אפשר לומר כן דרש"י הרי סבר דלא תאכלו עה"ד דרבנן הוא וקרא אסמכתא בעלמא א"כ בודאי לא צריך הנכרי להמתין עד שתצא נפשה, והא דנקט הברייתא וממתין ע"כ משום ישראל נקיט, ולרש"י באמת צריך לומר דלא איירא הברייתא לקדירה דא"כ קשה קושי' הר"ן ורשב"א, וצריך לומר באמת דברייתא איירא לצלי כמ"ש תוספות בתירץ השני וכמ"ש הר"ן ורשב"א, וא"כ עדיין לא מיושב מה שכ' רש"י דאין מזמנים משום ריאה.

והנה לפ"מ שהוכחנו דלרש"י הברייתא לצלי איירא, אתי שפיר ביותר הא דנקט הברייתא ומולחה יפה יפה דלכאורה מיותר הוא דכהי דאשמעינן בברייתא דבכה"ג לצלי נמי בעי מליחה משום שנחתך מבית השחיטה קודם שיצא נפשה כמ"ש תוספות וראשונים מ"מ ליסנא דיפה יפה מיותר הוא דבוודאי צריך יפה יפה דהרי לא גרע לצלי בכה"ג מלקדרה בבשרא אחריכא דנמי צריך מליחה יפה יפה כדאמר שמואל לקמן דף קי"ג אין הבשר יוצא מידי דמו אלא א"כ מולחו יפה יפה. אמנם כן לרש"י ניחא דשיטת רש"י ריש פרק כילד מולין דלצלי נמי בעי מליחה קלת ולא כשיטת תוספות חולין דף י"ד ועיין רא"ש שם מה שהשיג על רש"י, עכ"פ שיטת רש"י כן הוא וא"כ יש לומר דהכא בכה"ג צריך מליחה יפה יפה יותר משאר צלי וכסברת תוספות לענין עיקר מליחה בצלי בחותך מבית השחיטה ושפיר נקט יפה יפה, ועיי' ראש יוסף מה שכ' בזה ועיי' תבו"ש בשמלה חדשה סי' כ"ז סע"א ועיי' ב"ח יו"ד סי' ס"ז מה שכ' שם ולפי דבריו יש לדחות קצת דברינו ביסוב הרמב"ם ואך באמת דבריו אינם מוכרחים ועיי' ב"י סי' הנ"ל וכ"מ פ"ו מהלכ' מ"א ועיי'.

אך

אך אמנם קושי' ראש יוסף הנ"ל באמת לאו על הבכור שור לבד תקוב שכ' ליישב הא דנקט רש"י משום ריאה, אלא קושי' זו קשה גם זולת זה דהרי יש לומר דלמא ראב"י כוונתו דאין מזמנים משום ריאה אבל בשחט תרי הסימנים הוי כמתה ממש וכשיטת הר"ר שמעי' בתוספות חולין פ"ד ולהכי מותר בבני אף לנכרי, ולזה שפיר יש לומר כמ"ש דמוכח מברייתא דטעמא הוא משום ליכא מידי דאל"ה תקשי למה נקט וממתין כקושי' ר"ן ורשב"א וע"כ משום נכרי נקט לה וכסברת הלבוש ומוכח דטעמא הוא משום ליכא מידי, ולא קשה קושי' הנ"ל. אך לכאורה אם אמרינן כתירוץ שני של תוספות דלצלי איירא בברייתא וכמ"ש נמי ר"ן ורשב"א על קושיתם הנ"ל עדיין לא מוכח מברייתא דטעמא דמותר לנכרי הוא משום דליכא מידי דשפיר נקט וממתין משום ישראל ולנכרי מותר משום דהוי כמתה ממש וא"כ לא קשה קושי' הש"ס על ראב"י מן ברייתא כקושי' ראש יוסף, אך באמת פשטות לישנא דברייתא דנקט סתמא הרוצה לאכול משמע דאיירא לקדירה דאי לצלי לא בעי מליחה בפשיטות כמ"ש תוספות ושפיר קשה על ראב"י. ובזה יש ליישב קצת מה שדקדק הפלתי סי' כ"ז וכן דקדק נמי הרב פרי תואר למה שינה הש"ס כאן וקאמר תני' דלא כראב"י ולא קשה קושי' חזקה על ראב"י מברייתא זו. ולמ"ש ניחא דלא הי' יכול להקשות בחזקה דיש לומר דלמא סבר ראב"י דברייתא איירא לצלי וממילא יש לומר דטעמא דברייתא הוא דמותר לנכרי משום דהוי כמתה ממש, ולא הקשה עליו המקשן רק משום דיוק לישנא דברייתא דמשמע דאיירא בקדירה ולהכי קאמר רק לישנא תניא דלא כראב"י ועיי'.

אך מה דל"ע לכאורה הוא על רש"י דכ' דאין מזמנין משום ריאה, א"כ הא דקאמר ראב"י אין מזמנים נכרים על ב"מ כוונתו ריאה לחוד הא תוספות לקמן דף כ"ד כתבו דלישנא דאמוראים בני המעיים הם דוקא הדקין ולא ריאה ואף שרש"י חולק שם בד"ה עד אטמא דאף ריאה בכלל ולא כמ"ש תוספות מ"מ הא וודאי ליתא לרש"י לומר דבני מעיים היינו ריאה לחוד ולא שאר בני מעיי'. והנה לפמ"ש מהר"ם לובלין דרש"י משו"ה נקט הכא ריאה משום דאילו שאר בני מעיי' לא פסיקא לי' לאסור לזמן עליו נכרי משום דרוב פעמים כבר מתה הבהמה אחר שחיטת שני סימנים ומשא"כ ריאה בשחיטת קנה לחוד לא מתה הבהמה עדיין, א"כ באמת כוונת ראב"י דאמר אין מזמנים נכרי על במ"ע באמת הכל בכלל ולא קשה מה שהקשיתי, ומשא"כ לפמ"ש הבכור שור דדווקא על ריאה אין מזמנין ומשא"כ שאר בני מעיי' מותר משום דהוי כמתה ממש א"כ קשה כהנ"ל. והנה להיפך לא קשה על תוספו' בדף כ"ד שכ' דבלישנא דאמורא לא הוי ריאה בכלל במ"ע א"כ היאך קאמר ראב"י דאין מזמני' נכרים על במ"ע הא הוי כמתה ממש בשחט ב' סימנים, וריאה הא לא הוי בכלל לישנא דבמ"ע, זה לא קשה דאטו תוספ' משועבד' לסברת הר"ר שמעי' ודילמא סברי דאף בשחט ב' סימנים נמי לא הוי כמתה ממש ועיי' רמב"ם הלכ' מלכים סכ"ב ועיי' פרמ"ג סי' כ"ז במשבצות מה שכ' בזה דבאמת גם הר"ר שמעי' גופא לא כתב זאת רק לענין העמדה והערכה לחוד עיי"ש. אבל על רש"י קשה לפמ"ש הבכור שור דשאר בני מעיי' מותר לזמן עליהם נכרי לשיטת רש"י ורק ריאה לחוד אסור, וזה דחוק לאוקמי' בהא דקאמר ראב"י דאין מזמנים על בני מעיי' דדווקא ריאה כוונתו.

ואחרי עיון קצת נראה לי דיש לומר דכוונת רש"י דבאמת אסור לזמן לנכרי על כל בני מעיים דהיינו אם בשלו עם הריאה דכיון דריאה אסור לו ממילא נאסרו אף שאר בני מעיי' ולא נתבטלה הריאה בשאר בני מעיי' אף דיבש ביבש מדאורייתא חד בתרי בטל כ"ז בישראל דכתיב אחרי רבים להטות אבל לא בנכרי ולא בטיל הריאה אף בלא ניכר שנחתך הכל לחתיכות קטנות. ואף גם אם סלקו הריאה אפ"ה אסור משום פליטתה ולא בטיל בששים דמשהו מיהו הוי דלא ניתנו שיעורין לב"נ עיי' רמב"ם פ"ט מהלכ' מלכים ועיי' רשב"א חולין בסוגי' דזרוע בשילה דלר' יודא דמב"נ לא בטיל אף בטעם יש לומר כן דלא גרע ממשהו ואף אי טע"כ לאו דאורייתא. ועיי' כוב"י תכילא חיו"ד סי' ל"ו מה שכ' בזה, ועיי' ח"ס יו"ד סי' ל"ד וסי' י"ט ועיי' פרמ"ג יו"ד סי' ס"ב במשבצות ובפתיחה כוללות להלכו' תערובות. ועיי' בשו"ת מהר"ם שיק חיו"ד ועיי' בשו"ת בית יצחק חאו"ח וא"כ שפיר כ' רש"י דאסור משום ריאה, ואפ"ה נקט ראב"י שפיר דאין מזמנין על בני מעיים דכיון דאף ריאה בכלל א"כ אסור כל בני מעיי' משום תערובות ריאה, וא"ש ומדוקדק בזה שפיר לישנא דנקט אין מזמנים. ועיי' ח"ס יו"ד סי' י"ט שדקדק כן, הי' לו לומר אין נותני' לנכרי או לישנא אחרינא. אך למ"ש ניחא דבדיוק נקט אין מזמנין דכיונתו לזמן אצלו שיאכלם וזה אסור משום ריאה המעורבת בו משא"כ ליתן לנכרי באמת מותר שאר בני מעיי' זולת הריאה אסור לו ועיי'.

אך לכאורה ל"ע להיפך על תוספו' דכתבו דבלישנא דאמוראים לא הוי ריאה בכלל בני מעיי' א"כ הא דנקט ראב"י דאסור לזמן נכרי על בני מעיי' ניהו דלא סברו כהר"ר שמעי' או דהר"ר שמעי' גופא לא כתב זאת רק לענין העמדה והערכה כמ"ש פרמ"ג וא"כ אף בשחט שני סימנין אסור לנכרי, מ"מ וכי יסברו דלא אסור לזמן על ריאה ורק על שאר בני מעיי' קאמר ראב"י דאסור לזמן, ואדרבה לפמ"ש הרשב"א בתוה"ב דבשחט שני סימנים כ"ע סברו דאסור בני מעיי' לעכו"ם ורק לריש לקיש אסור אפילו הריאה בששחט הקנה לבד א"כ היכא אמר ראב"י ס"מ מדריש לקיש דאין מזמנים עכו"ם על בני מעיי' ולא הוי ריאה בכלל דזה הוא עיקר החידוש לר"ן דאף על ריאה אסור לזמן, ול"ע ועיי' תבו"ש סי' כ"ז סע"ק ה'.

ואיידא

ואיידא דאיירא אומר מה דצ״ע לפום רהיטא על רש״י דאית לי׳ דאף בלישני׳ דאמוראי׳ ריאה בכלל בני מעיי׳ ועיי׳ חולין דף ע׳ גבי בא זאב ונטל בני מעיי׳ דפסקינן דאף ריאה בכלל ולא כמו שכ׳ כמה פוסקים דריאה לא הוי בכלל משום דטריפות מלוי׳ בי׳ ורק שאר בני מעיי׳ תלינן להקל ועיי׳ רשב״א חולין שם דחולק עליהם וכן נמי שיטת רש״י כמו שהביא הרשב״א שם, וזה באמת מסכים לדברי רש״י חולין דף כ״ד דאף בדברי אמוראים ריאה בכלל בני מעיי׳ ועיי׳ פר״ח סי׳ ע״ה מה שכ׳ ליישב הא דדף ע׳ בא זאב וכו׳ אליבא דתוס׳ שבדף כ״ד. אך דצ״ע דרש״י גופא כ׳ בדף ע׳ בד״ה במקום נקב דנקיבות הדקין הוא חד משמנה עשר טריפות ומשמע מזה דדווקא על שאר בני מעיי׳ קאי ולא על ריאה וסותר שיטתו. ומיהו לזה יש לומר דלהכי נקט רש״י דנקובת הדקין וכו׳ לאו למעט ריאה, אלא דקאי שם במאי דליין דחיישינן במקום נקב נקב א״כ טריפה אף בדקין אבל באמת למאי דאמרינן דלא חיישינן מותר אף בריאה. ורש״י לרבותא נקט דקין דאף הם טריפה אם חיישינן שבמקום נקב קנקב. אך על הרשב״א צ״ע הביאו נמי הפר״ח סי׳ ע״ה ובשם הר׳ יונה דסברו כשיט׳ תוספות כ״ד דבלישנא דאמוראי׳ לא הוי ריאה בכלל ב״מ והוא ברשב״א חולין דף כ׳ ואילו בדף ע׳ הרשב״א בעצמו כ׳ להיפך דאף ריאה בכלל ומביא ראיי׳ מהא דאמרינן אין מחזיקין דם בבני מעיי׳ תרגמא בהדרא דכנתא ובכרכשתא ומדהוצרך לתרגום מוכח דבעלמא אף ריאה בכלל עיי״ש א״כ סותר הרשב״א שיטתו וצ״ע לפום רהיטא, וגם צ״ע לפמ״ש הרשב״א בתוה״ב דבשחט ב׳ סימנים כ״ע מודה דכמנחא בדיקולא דמיא וראב״י נקט ש״מ מדר״ל משום ריאה כל״ל ועיי׳ בתבו״ש סע״ק ה׳ וצ״ע.

קידושין מ״ג

קושי׳ תוספות קדושין סוגי׳ דשליח כ״ע למה לא הקשה מב״ש. ונראה כי לכאורה קשה דלמא כוונת ב״ש אחד שליח ושנים עדים היינו עדים על מינוי שליחות כשיטת הראב״ד דצריך עדים במינוי שליחות ולעולם סבר שליח נעשה עד. אך בפשטות זה לא קשה דאי שליח נעשה עד א״כ גם על זה הם עדים כמ״ש בטור אהע״ז סי׳ קמ״ו בשם ירושלמי, אלא דקושיתי קשה דרב סבר שליח כ״ע דאלומי מאלמי למילתא, וזה צריך הסבר ועיי׳ רש״י ונראה לי כי הפנ״י הקשה למה סבר רב שילא אין שליח כ״ע יאמינו במיגו בפנינו נתקדשה דמהני והניח בצ״ע, והנה תוספות כ׳ בשנים לא אמרינן מיגו ולא קשה קושי׳ פ״י. אולם התוספו׳ כ׳ היכא דאיכא דררא דממונא גם בשנים אמרינן מיגו וא״כ אכתי קשה קושי׳ פ״י הא הכא אי אמרינן אין שכ״ע ואינן נאמנים שקדשו אותה צריכים להחזיר המעות שקבלו ואיכא דררא דממונא, וא״כ יאמנו במיגו בפנינו נתקדשה, ויש לומר באמת דזאת כוונת רב אלומי ומאלמי׳ למילתא דהיינו רב שילא סבר שלוחו ש״א כמותו הו״ל כגופא ועל זה אמר רב דאלומי וכו׳ דהוי לי׳ כגופא ונאמנים והודאת בע״ד כמאה עדים דמי. והנה כ״ז לענין עיקר השליחות אבל לענין מנוי השליחות ע״ז לא קשה קושי׳ פנ״י משום דבתרתי לא אמרינן מיגו והכא לא הוי דררא דממונא דאדרבה דאם אין אנו מאמינים אותם שהם שלוחי׳ ממילא לא קבלו מעות קדושין ולא אמרינן מיגו עשאוני בפני עדים, עיי׳ טור אהע״ז קמ״ו שיוכל השליח לטעון כן, וכיון דלא הוי מיגו אינן נאמנים משום דהוי לי׳ כגופא, וא״כ קשה דלמא זאת כוונת ב״ש שנים עדים על מינוי שליחות, אולם אי זאת כוונתו למה לא נקט בשנים אחד שליח ואחד על מינוי השליחות ובהא נאמן גם השליח על עצמו דבחד אמרינן מיגו והוי מילתא תרי על מינוי שליחות, ועכ״ח מוכח דסבר אין שליח נעשה עד ושפיר הקשה הש״ס, וזאת כוונת הגמרא ע״כ לא פליגו אלא בשלשה אבל בשנים דברי הכל מודים ומיושב קושי׳ תוספות ועיי׳ טור קמ״ו וירושלמי דנקט רק באחד שליח ויש להאריך.

ביצה י״ח

עיי׳ צל״ח הביא קושי׳ הגאון מהר״ש ברבי זצ״ל דלטעמא דרבא דלהכי אסור לטבול ביו״ט משום דמחזי כמתקן וכ׳ השיטה מקובלת דהא דמותר לטבול בזמנא ביו״ט משום דהוי כמכשירין שא״א לעשותן מעיו״ט א״כ לר׳ אליעזר דריש פרק תולין דקאמר הש״ס דעדיפא מדר׳ יודא וסבר דאף אפשר לעשותן מעיו״ט נמי מותר ביו״ט ור״א שמותי מתלמידי ב״ש א״כ למה אסר לטבול כלים ביו״ט, בוודאי לב״ה לא קשה דהוא באמת יש לומר דפליג על ר״א אבל על ב״ש קשה, ונראה ליישב עד״פ וניישב ג״כ דקדוקו של תוי״ט דהש״ס מביא טעמא דרבא לבתר דמביא תני׳ כוותי׳ דרב ביבי וזה נגד סגנון ש״ס בכ״מ.

והנה רש״י פירש״י דטעמא דרב ביבי הוא שישהא עד יו״ט שהוא פנוי ויבוא לידי תקלה וישתמש בו תרומה והקשה בתוס׳ א״כ למה לב״ה מותר באדם הא שייך ג״כ שמא ישהה ונדחקו ונראה ליישב קושי׳ תוספות ולהעמיד כוונה אחרת בדברי רש״י דהנה השיטה מקובלת כ׳ דגם על כלים מצוה לטהרם ברגל. וכן משמע קצת מרש״י תחילת המסכה, ועיין מהרש״א בשבת קי״א דרוצה לומר דאף בכלים טבילה בזמנה מצוה ועיי׳ פ״י בסוגיי׳ דהניח עליו בתימה מן ספרי. אבל ברגל עכ״פ יש לומר דמצוה איכא ג״כ בכלים לטהרם כמו אדם. ויש לומר לפ״ז דמהאי טעמא ישהה עד יו״ט כדי לעשות מצוה בטבילתן דהרי ע״כ צריכין לומר דאינו צריך לכלים דא״כ לא שייך שמא ישהה, וא״כ כיון דאינו צריך להן כל ימות השנה שפיר יש לומר דישהה כדי לעשות מצוה בטבילתן. אך לכאורה זה אינו דהנה רש״י כתב במתני׳ דב״ה בשבת רבותא נקט דאף בשבת שרי. ועיי׳ יש״ש דכ׳ דדווקא בשבת מותר דחיוב טבילת אדם ברגל הוא דווקא בעיו״ט ולא ביו״ט, וא״כ לפי שיטת היש״ש א״א לומר כמ״ש דא״כ אדרבה הי׳ להם לחכמים לאסור לטבול הכלים בעיו״ט ולא ביו״ט גופא

דהרי

דהרי המצוה היא בעיו"ט ולא ביו"ט. אלא דלרש"י לשיטתי' ניחא דהרי רש"י כתב דשבת רבותא נקט, וע"כ דסבר דמצוה בעיו"ט וביו"ט וא"כ שפיר יש לומר דישהה עד יו"ט בשביל שיעשה מצוה, ואין לומר הא בעיו"ט נמי המצוה וא"כ יהא אסור גם בעיו"ט, לזה יש לומר דלא יטבול בעיו"ט משום דטרוד הוא אלא ישהה עד יו"ט גופא שהוא פנוי מטרדותא. ושפיר אסרו לטבול ביו"ט וטעם הוא שישהה עד יו"ט כדי לעשות מצוה, וזה היא כוונת רש"י שכ' מתוך שהוא פנוי ביו"ט, אין כוונתו דישהה עד יו"ט מתוך שהיא פנוי בו אלא שישהה כדי שיעשה בטבילתו מצוה ואע"פ שבעיו"ט נמי מצוה אפ"ה לא אסרו בו לטבול משום שימתין עד יו"ט שהוא פנוי' משא"כ בעיו"ט.

ומיושב שפיר קושי' תוספות דכ"ז בכלים דכל ימות השנה רשות לטבול בזה שפיר יש לומר דישהה עד יו"ט כדי שיעשה מצוה בטבילתו. אבל אדם דסוברים ב"ש וב"ה טבילה בזמנה מצוה שוב לא ישהה עד יו"ט דכל הטבילות מצוה הן לגבייהו והא דאסר ב"ש לטבול אדם ביו"ט אף דסבר טבילה בזמנה מצוה ולא ישהה עד יו"ט כבר כ' הר"ן דלב"ש צריך לומר דגזר אדם אטו כלים. והנה לפמ"ש דכוונת רש"י היא שישהה עד יו"ט כדי לעשות מצוה בטבילתו, ובשבת לא שייך טעם זה דהרי בשבת ליכא מצוה, וצריך לומר באמת דשבת אסור מטעם אחר, ועיי' בגל"ח דכ' דבשבת ע"כ צריך לומר טעם אחר.

ועפ"י דברינו יש לומר מלתא בטעמא על רבא דנאיד מטעמא דרב ביבי ולא ניחא בטעמא דשמא ישהה דהנה שתם מתני' ביומא נקט דב"ש וב"ה סברו טבילה בזמנה מצוה, והנה ר' יוסי ב"ר יודא סבר דלאו מצוה היא ור"ת פסק כוותי' והקשה בתו' הא ב"ש וב"ה סברו דמצוה היא ותירץ דר' יוסא בר יודא סבר דמעולם לא נחלק ב"ש וב"ה בדבר זה דאף הם סברו דלאו מצוה היא, לפ"ז יש לומר דרבא סבר כר' יוסא בר יודא דב"ש וב"ה סברו טבילה בזמנה לאו מצוה והי' קשה לי' קושי' תוספות למה לב"ה אדם שרי הא באדם שייך נמי שמא ישהה לפיכך אמר טעם אחר, וכ"ז לב"ה דסבר דאדם מותר ביו"ט יש לומר שפיר הוצרך לומר טעם אחר, אבל ב"ש דסבר דאדם אסור לטבול ביו"ט באמת יש לומר דאף רבא טעמא משום שמא ישהה ובאמת אדם נמי אסור משום שישהה. ומיושב דקדוקו של תיו"ט דמביא רבא אחר דהביא תניא כוותי' משום די"ל דרבא מוקי הברייתא כב"ש ולב"ש אף הוא סבר משום שמא ישהה. וממילא דמיושב נמי קושי' מהר"ס ברבי דבאמת לב"ש לא אמר טעמא דמתקן אלא טעמא דשמא ישהה, ויש ליישב בזה נמי קושי' פנ"י בסוגי' והוא קושי' מהרש"א בשבת דף קי"א למה לא תירץ הש"ס על רבא דאדם מותר משום טבילה בזמנה מצוה אבל לפמ"ש ניחא דרבא דאמר משום מתקן ע"כ סבר טבילה בזמנה לאו מצוה דאל"ה קשה קושי' מהר"ס ברבי ועיי'.

עיי' רא"ש יבמות דף כ"ד ע"ב הביא שיטת הבה"ג דלאוסרה על בעלה בעי דווקא שיראו העדים כמכחול בשפופרת והקשה עליו הרא"ש אם לענין חיוב מיתה סגי שיראו דרך מנאפים כדאמר שמואל במכות דף ז' וב"מ דף ל"א כ"ש דיהא סגי בכך לאוסרה על בעלה, ועיי' כוב"י תכילא חלק אהע"ז סי' י"א מה שכ' ליישב דברי בה"ג ועיי' בהגהות בנו הגאון מוהר"ש זצ"ל, ולולי דמסתפינא הייתי אומר ליישב דברי בה"ג עפ"י דברי הרמב"ם שכ' פ"א מהלכ' א"ב הלכה י"ט אין העדים נזקקין לראות המנאפים שהערו זה בזה והכניס כמכחול לשפופרת אלא כשיראו אותן כדרך מנאפין הרי אלו נהרגין ואין אומרים שמא לא הערה שחזקת נערה זו שהערה בה עכ"ל מבואר מדבריו דטעמא דמלתא הוא משום דהוי חזקה שודאי בעל אותה משום אם בנעורת ולא ישרף ולכך הורגין כי זה חזקה אלימתא כיון ששכב עליה בקירוב בשר בוודאי עשו את אשר זממו כי אם בנעורת וילרם אלבשם, ולכאורה קשה למה יהי' נהרגים כיון שילרם אלבשם מחמת ששכבו בקירוב בשר ובוודאי עשו מעשה, וא"כ למה נהרגין ועיי' פנ"י כתובות דף כ"א ע"ב שהקשה כעין זה לרבא דסובר תחלתו באונס וסופו ברצון מותרת משום דילרה אלבשי' א"כ לרי אליעזר דמחייב על כל כח וכח למה, כימא ילרא אלבשי' בכח הראשון ולא יהא שוב חייב על כח שני, והכא נמי הכי דהרי אנו באין מכח חזקה דוודאי הערה בה כיון ששכבו בקירוב בשר זה על זה בוודאי עשאו מעשה, וא"כ למה יהרגו שוב הרי ילרם אלבשי'. אך באמת לא קשה כלל וכמו שכ' בפנ"י שם כיון שאלבשי' ילרי' באיסור שפיר חייב משא"כ באשת ישראל שנאנסה הרי היא אנוסה בתחילת ביאה ולא עשתה איסור שפיר אמרינן דילרה אלבשה, וא"כ הכא נמי כיון דאף קריבה של גילוי עריות אסור דאורייתא הוא ועיי' רמב"ם פכ"א מה' א"ב הלכה א' ועיי' רמב"ן בספר המצות הביאו ג"כ הה"מ שחולק עליו אך כ' שם דעכ"פ לא הוי יותר מערך איסור ח"ש. עיי' שם סי' שכ"ג וכיון שכן שאף קריבה של ג"ע דאורייתא הוא א"כ שפיר ממיתין ולא אמרינן ילרם אלבשי' כיון שזה גופא באיסור הוי וא"ש. [מהמו"ל ולענ"ד לא קשה כלל דילרה אלבשה שייך רק באשה, ורק באופן שנאנסה והגם שתחלתה אונס וסופה רצון פטור משום דכיון דהילר אלבשה א"א לה לכוף רלונה כי היא לא עבדה מעשה ורק הנאה יש לה כדאמרינן בב"ק דף ל"ב ע"א ועיי"ש בתוס' וא"כ כיון דמתחילה נאנסה פטורה דאשה קרקע עולם היא אבל בקירוב בשר אפילו אי הוי' קירוב בשר באונס ג"כ לא שייך ילרה אלבשה דע"י קירוב בשר אין הילר גדול כל כך כמו בביאה באונס ולכך לא שייך לא באיש ולא באשה ילרה אלבשה ובאיש בלא"ה נמי לא שייך ילרה אלבשה דהוא עביד מעשה כמבואר בב"ק ולענין מעשה לא אמרינן ילרא אלבשה רק באשה אמרינן זאת כיון דלא עבדה מעשה ושפיר מהורץ.] לפי"ז יש לומר כ"ז לענין מיתה תליא מלתא וכיון דאף בקריבה של גילוי עריות עשו איסור שפיר ממיתין על חזקה זו שמסתמא הערה בה משום

משום איש בנעורת אבל לענין לאוסרה על בעלה כבר כ' מהרי"ק הביאו הרמ"א אהע"ז סי' קע"ח סעי' ג' ועיי' ב"ש שם סע"ק ד' דלאו בעבירה תלי' מלתא דלא כתיב ומעלה מעל בה' רק בבעלה ואפילו אומרת מותר נמי אסורה לבעלה כיון שעכ"פ מעלה מעל בבעלה עיי"ש ועיין בשו"ת בנין ציון לפ"ז אם אנו רואין אותה רק כדרך מנאפין אמרינן שחזקה שודאי בעל אותה בזה א"א לאוסרה על בעלה מחמת חזקה זו, כיון שבאת שנכנסו בקירוב בשר עדיין לא נאסרת על בעלה עיי' טוש"ע אהע"ז סי' כ' אף גם שעשאו עבירה דהרי קריבה של גילוי עריות נמי אסור מדאורייתא מ"מ לא נאסרה על בעלה ולא מעלה בו מעל, ואם נאמר שבודאי הערה בה מחמת נורה זו א"כ שוב יש לומר דיצרה אלבשה ולא מעלה מעל בזה דכיון שיצרה אלבשי' הוי כאנוסה ממש וכמ"ש הרמב"ם פ"א א"ב הלכה ט' לענין תחילתה באונס וסופה ברצון דאין בידה שלא תרצה כשיצרה אלבשה וזה הוי אונס א"כ הכא נמי. ובהא אין לומר שבאיסור יצרה אלבש' דהרי לאוסרה לבעלה לאו באיסור ובעבירה תלי' רק במעילת מעל, וכיון שבאת שנכנסה בקירוב בשר עדיין לא מעלה מעילה שוב א"א לאסור בהא על בעלה מחמת חזקה זו שבוודאי הערה כיון דיצרה אלבש' ולא הוי ברצונה ולא מעילה מעל בבעלה, משא"כ אם ראינו במכחול בשפופרת שפיר נאסרה על בעלה ולא חיישינן דלמא תחלת כוונתם הי' רק לשכוב בקירוב בשר בקריבה דמגע לחוד ועי"ז בא לידי מעשה מהי תיתי לנו לומר זאת בוודאי מעיקרא נכנסו לכך לעשות מעשה, משא"כ אם אין אנו רואין רק כדרך מנאפים ועי"ז נאמר דוודאי עשו מעשה מחמת דאש בנעורת ויצרם אלבשי' א"כ שוב אין לנו לאסור ע"י כך וכמ"ש ולאפי' צריך שיראו כמכחול בשפופרת ובאמת אם תחילת כוונתם לבוא ע"י קריבה לידי מעשה באמת אסורה אך מנא אנו יודעין זאת ושפיר כ' הבה"ג דצריך לראות כמכחול בשפופרת ועיין.

ויש ליישב נמי לפ"ז מה שהקשה הכוב"י שם שהקשה לשיטת בה"ג היה לו לשמואל בש"ס ב"מ דף צ"א דמחלק שם ואמר במנאפים כדרך המנאפים ובכלאים עד שיכניס כמכחול בשפופרת הי' לו לחלק בהא גופא לענין מיתה כדרך מנאפים ולאוסרה על בעלה עד שיראו כמכחול בשפופרת, ומדלא מחלק משמע דלא כבה"ג וזה באמת ל"ע על בה"ג. אמנם לפמ"ש א"ש דשמואל לא קשה, דכיון שהעלינו דצריך לראות כמכחול בשפופרת משום דיצרה אלבשי' כ"ז להלכתא דפסקינן כרבא נגד אבוה דשמואל כתובות נ"א משא"כ אבוה דשמואל שם דסבר אף זה מקרי רצון א"כ מגילא גם לאוסרה לבעלה סגי בשראו דרך מנאפים ושפיר לא מחלק שמואל בין לחייב מיתה ולאוסרה לבעלה דסבר כאבוהו וא"ש שמואל לשיטתו, ומיושב נמי בזה קושי' הגאון מוהר"ש לנדא זצ"ל שם בהגהותיו על שיטת בה"ג מסוגי' דסנהדרין דף מ"א דקאמר שם רב חנן דנערה מאורסה לא מקטלה מתוך שיכולין העדים לומר לאוסרה על בעלה באנו, ולשיטת בה"ג הרי משכחת מיתה בשאמרו דראו רק דרך מנאפים דלא נאסרה על בעלה. ולמ"ש ניחא די"ל דרב חנן סבר כשמואל ולדידי' באמת אין חילוק בין מיתה לאוסרה לבעלה וא"ש, ומיושב שפיר נמי קושי' תוספות סנהדרין דף ח' ע"ב ד"ה באשה חבירה שהקשו האיך מוקי רב פפא פלוגתי' ר"כ ורבנן במוציא ש"ר בהא דרי יוסא ב"י דאשת חבר אין צריך התראה הא יכולין לומר דלאוסרה על בעלה באנו וכרב חנן דהכא. ולמ"ש ניחא דהלכתא דפסקינן כרבא נגד אבוה דשמואל דסופה ברצון הוי אונס משום דיצרה אלבשה ולפום זה אמר הבה"ג דינו באמת לא יוכלו לומר לאסרה על בעלה באנו כקושי' מוהר"ש לנדא זצ"ל לאמת וא"ש עיי'.

והנה לפמ"ש בשיטות בה"ג יש לומר דכ"ז לאוסרה על הבעל בעי כמכחול בשפופרת אבל לאוסרה על בועל סגי נמי בראית דרך מנאפים לחוד, כיון דלבועל לאו במעילת מעל תלי' מלתא רק כיון שעשתה עבירה אסורה לבועל וכיון שהיא עשתה איסור כמו שביארנו שפיר אסורה לבועל, לא מבעיא לשיטת הפוסקים דאם אשת ישראל נאנסה ומותרת לבעל אפ"ה אסורה לבועל, ועיי' ב"ש אהע"ז סי' י"א סע"ק ג' שהביא כן שיטת הירושלמי וכן משמע נמי מטור סי' כ' עפמ"ש הרמ"א שם בדברי טור עיי"ש ועיי' בסע"ק ד' בב"ש שרצה לומר בחד תירץ דגם הרי"ף והרמב"ם ס"ל כירושלמי שוטה א"כ הכא בוודאי אסורה לבועל לשיטת בה"ג כשראו העדים כדרך מנאפים כיון שעכ"פ הבועל בוודאי עשה איסור אף אם נאמר כאידך שיטת הפוסקים דמותרת לבועל כיון שאינה אסורה לבעל וכן היא שיטת תוספות שבת דף כ"ו ותוספו' יבמות דף ל"ה והביא הרא"ש שם ביבמות ג"כ דברי תוספות לפסק הלכה כדמשמע ועיי' בית מאיר סי' י"א, אפ"ה יש לומר דהכא אסורה לבועל כיון דלאמת גם היא עשתה איסור ועבירה רק דלבעלה מותר משום דלא מעלה מעל משא"כ לענין איסור לבועל שפיר אסורה אבל בנאנסה הרי לא עשתה שום איסור ומותרת שפיר לבעל ולבועל כיון דהכל בדידה תלי' כמ"ש הרשב"א בכתובות דף ט' דכיון דהיא אנוסה מותרת דהכל תלי' בדידה ועיי'.

ועיי' תוספות כתובות דף ט' ד"ה מפני מה שהקשו על רש"י דכ' דהרי עדים ידעו דנלקחה בת שבע לדוד ולמה לא אסרוה עליו, והקשו בתוספות הרי עדים לא ראו כמכחול בשפופרת דודאי לא שמש דוד בפני אדם, והנה מדכתבו דעדים לא ראו כמכחול בשפופרת מוכח דתוספות ס"ל כשיטת בה"ג דלאסרה בעי דוקא כמכחול בשפופרת. ולפמ"ש בשיטת בה"ג מוכח מתוספות דאף לבועל דהיינו דוד הע"ה בעי נמי כמכחול בשפופרת ולא סגי בראיי' דרך מנאפים אף דלאמת בל"ש גם זאת לא ראו העדים מ"מ התוספות נקטו בלישנא דלא ראו כמכחול בשפופרת, ומוכח דאף לאוסרה לבועל צריך לראות כן וצריך לומר דתוספות סברו כיון דעכ"פ מותרת לבעל

מותרת נמי לבועל אף שעשתה איסור. והנה לפמ"ש בשיטת בה"ג דלבועל שגי כדרך מנאפים שוב א"א לומר מה שכתבתי ליישב קושי' תוספו' סנהדרין דף ח' דלאמת לא יוכלו לומר לאסרה על בעלה באנו דהרי יש לומר דמיירא דאמרו רק דרך מנאפים לאו כקושי' מהר"ש לנדא זצ"ל כיון דאף לבועל בעי כמכחול בשפופרת א"כ אכתי קשה הא יכולים לומר לאוסרה לבועל באנו כקושי' שניי' של ש"ס סנהדרין מ"מ אבל לתוספות שפיר מיושב קושיתם וכמ"ש, ואם אמרינן דלבועל שגי כדרך מנאפים באמת צריכין אנו לומר כתי' תוספות דמיירא כשבעל וחזר ובעל ועיי'.

והנה הא דאם היא אונס והבועל רצון דשריא לבועל כתב הב"ש דתליא בב' תירוצים דש"ס כתובות דף ט' דלתירץ ראשון דבת שבע אנוסה הוי מוכח דמותרת לבועל ולתירץ שני דגט כריתות כתב לאשתו יש לומר דאסורה לבועל באונס לשיטת דסברו דמותרת לבועל צריך לומר דסברו דתירץ ראשון עיקר ועיי' במל"מ פ"ב מהלכי' סוטה אריכות בזה הענין ועיי' בברכי יוסף סי' י"א. והנה כבר הבאנו לעיל דברי רא"ש פרק הבע"י דמשמע דסבר כמי שיטת תוספות שבת דף כ"ו ותוספות יבמות ל"ה דמותרת לבועל, והנה הב"ש כ' דעפמ"ש הרמ"א סי' כ' משמע מטור כירושלמי דאסורה לבועל, ועיי' ט"ז סי' כ' דהקשה דא"כ תקשי קושי' ש"ס כתובות דף ט' ומפני מה מותרת בת שבע לדוד הרי באונס ש"ל לטור דאסורה לבועל עיי"ש ובאמת זה לאו קושי' כמ"ש ב"ש כיון דזה תליא בב' תירוצים שם א"כ יש לומר דטור פסק כתירץ שני שם, ובאמת הוי לי' להקשות ביותר דהרי הרא"ש סבר בפרק הבע"י דבאונס מותרת לבועל וא"כ יהי' שיטת הטור כנגד שיטת אביו הרא"ש ז"ל. אך אחרי רואי ראיתי דבפסקי הרא"ש פרק הבע"י לא הביא הא דבנאנסה דמותרת לבועל, וצריך לומר דרא"ש לאו להלכתא כתב זאת רק העתיק דברי תוספות יבמות דף ל"ה ועיי' בית מאיר וכבר הבאנו שכ' דמשמע מרא"ש ז"ל דלהלכתא סבר כן ולפמ"ש אי אפשר לומר דא"כ יהי' שיטת הטור נגד שיטת אביו הרא"ש, ועוד שבפסקים אינו כתוב כן, ועיי' יש"ש פרק הבע"י סי' ע"ו שהביא דברי הרא"ש אלו שלקוחים מתוספות דף ל"ה להלכה. וצריך לומר דלא סבר כמ"ש הרמ"א סי' כ' ליישב שם הטור דהביא דינים לענין חיוב מיתה דלא שייך בזה"ז משום דכ"מ לענין לאוסרה א"פ אחד באונס ואחד ברצון אסור על הרצון, אלא סבר כמ"ש הב"י שם סוף הסימן כדי להודיע חומר האיסור, ועייי' בברכי יוסף סי' י"א ד"ה וראיתי להרב מוהרי"ן מה שהאריך בדברי הרא"ש אי סבר דבאונס מותרת לבועל או לא ועיי' ח"ם אהע"ז חלק ראשון סי' כ"ו שכ' דתוספות שבת כ"ו אינו ראיי' דס"ל לאמת דבאונס מותרת לבועל, ואם גם דבריו נכונים שי"ל כן מ"מ קושטא דמלתא הכי וודאי הוי דתוספות ס"ל כן דמותרת דהרי תוספות יבמות ל"ה סברו הכי ועוד דגם בפסקי תוספות שבת כ' להדיא דאינס מותרת לבועל ועיי'.

והנה בעיקר דברי ב"ש הנ"ל נראה לי דיש לחלק לדינא בין היכא דסופה ברצון ובין היכא דסופה באונס, עפ"י מה שכ' הפלא"ה כתובות נ"א דהא דסבר רבא דסופה רצון הוי כאונס משום דיצרה אלבשי' היינו דלאו ודאי הוא דיצרה אלבשה דהרי יש לומר דבאמת סופה רצון הוי' אלא משום דמוקמינן אותה אחזקת היתר לבעלה להכי אמרינן דהא דשותקת בסופה לאו משום דבאמת ניחא ברצונה הטוב אלא דיצרה אלבשי' וא"א בידה שלא לעשות עיי"ש, לפ"ז י"ל כ"ז לענין בעל שפיר אמרינן דמותרת בסופה ברצון משום חזקת היתר אבל לבועל אף דיש לה חזקת היתר גם לבועל כשימות בעלה או כשיגרשנה מ"מ עכשיו היא עליו באיסור א"א ומחזיקין מאיסור לאיסור ועיי' תוספות יבמות דף ל' ע"ב ועיי' ש"ך יו"ד סי' כ' דמסיק דלאמת סובר תוספות שם דאף היכא דלא שכיח לאיסור יותר מלהיתר נמי אמרינן מחזיקין מאיסור לאיסור ושפיר יש לומר הכא דלבועל אסורה בסופה ברצון כנ"ל. ועיי' רשב"א יבמות דף ל' דכ' ליישב קושי' תוספות שם והם דברי רמב"ן יבמות דבבהמה אמרינן שפיר מחזיקין מאיסור לאיסור משום דאפשר שתתנבל מאליה ותצא מאיסור לאיסור, אבל גבי אשה אי אפשר שתצא מתחת בעלה שלא תהא מותרת לשוק הלכך אמרינן שפיר בחזקת היתר לשוק עומדת, והנה לתירץ זה שפיר אמרינן הכא נמי מחזיקין מאיסור לאיסור דהרי אפשר אף כשתצא מבעלה תהי' אסורה לבועלה כגון שזינתה עמו ברצון, ועיי' רשב"א יבמות דלא נהירא לי' תירץ הרמב"ן מחמת דגם שם אפשר שיתאסר לשוק כגון בגט קרוב לה לערוה, וזה כמ"ש. אך לפמ"ש הרשב"א בישוב קושי' תוספות לחלק בין בהמה לאשה משום דגבי בהמה כל שלא מתה או שנתנבלה אסורה צריך שיתחדש בה ענין המתירה עלינו להביא ראיי' דמעשה המתירה נעשה כהוגן והתם באשה נמי כיון שזו מתחילה היתה צרה לערוה ואלו מת בעלה מותרת לשוק וכיון שמת בעלה לפנינו ואם באנו לאוסרה צריכין לומר מתחילה היתה צרה לערוה ואלו מת בעלה מותרת לשוק וכיון שמת בעלה לפנינו ואם באנו לאוסרה צריכין לומר דנעשה מעשה האוסרה עלינו להביא ראיי' דנעשה מעשה זו כראוי' עיי"ש א"פ הכא גבי בועל נמי כיון שאלו מת הבעל היתה מתחלתה מותרת לבועל, וצריך שיעשה מעשה האוסרה לבועל עלינו להביא ראיי' שנעשה מעשה זה כהוגן שהיתה רצון, א"כ גם אם סופה ברצון היתה מותרת לבועל. אך באמת כבר כתבנו שהש"ך כ' דלאביי ורבא משמע דפליגו אעיקר דינא וס"ל דמחזיקין מאיסור לאיסור בכל גוונא ושפיר י"ל דאסורה לבועל.

ועוד נראה לי דיש לומר דאף לתירוצו של הרשב"א שם ואם נימא דלאו כש"ך אפ"ה אסרה לבועל כשסופה ברצון משום די"ל דהא דסבר רבא דסופה ברצון מותרת לבעל דיצרה

אלבשי'

אלבשי ואבוה דשמואל סובר דאסורה דגם זה הוי רצון יש לומר דטענה דנהי דהוי רצון מ"מ מותרת לבעל וכמ"ש המהרי"ק דאומר מותר דאסורה לבעל משום דתלי' הכל במעילת מעל בבעלה כן יש לומר הכי נמי כיון דילדה אלבשה וא"א שלא תרצה ממילא לא מעלה מעל בבעלה דהרי לא בשאט נפשה עשתה כן, וכ"ז לענין הבעל אבל לגבי בועל דלא תליא במעילת מעל רק כיון דהיא רצון שפיר אסורה לו ועיי'.

ועפמ"ש יש לומר מלתא בטעמא במה דפליגו תרי לישנא בש"ס כתובות דף ט' וכבר הבאנו דברי הב"ש שכ' דתירץ בתרא סבר דאף באונס אסורה לבועל. ועיין בית מאיר שכ' דאינו מוכרח דיש לומר דל"ב סבר דבת שבע לא הוי אונס גמור אלא רצון וציין לעיין כתובות כ"א ע"ב גבי שבויי מלכות, ולפמ"ש יש לומר דוודאי אנוסה היתה אך היתה סופה ברצון דהרי בוודאי לא צעקה מתחלתה ועד סוף ואף לפמ"ש הרא"ה שם כ"א דמלך אינו ראיי' מדלא נוחה משום שאין מי שיוציאה מידו מ"מ אין זה מוכרח ובפרט לפ"מ שפירש"י שם הא דשבויי מלכות דהמלך גדול אין דעתה שיאנסה, מ"מ יש לומר דסופה ברצון וכן יש לומר גבי בת שבע דסופה ברצון הוי' ופליגא בהא דתירץ קמא סבר דלא אמרינן מחזיקין מאיסור לאיסור כרבה שם ביבמות ושפיר מותרת לדוד, ותירץ בתרא סבר דאף דמותרת לבעל בסופה רצון משום דמוקמינן אחזקת בהיתר ובוודאי ילדה אלבשה מ"מ לדוד אסורה משום דמחזיקין מאיסור לאיסור, וכאביי ורבא שם ביבמות וכמ"ש הש"ך יו"ד סי' כ' אבל באמת אם סופה באונס גם תירץ בתרא יש לומר דסבר דמותרת לבועל ולא תליא כלל בב' תירוצים אלו.

ועפ"י דברים האלו מצאתי מקום ליישב הא דקשה על רש"י דפירש גט כריתות כ' לאשתו מהיום אם מתי והקשו תוספות וראשונים הא לר' יודא הרי היא כא"א לכל דבריה באותן הימים. ועיי' רשב"א כתובות דף ט' שכ' דהכא אתיא אליבא דרבנן דס"ל דהיא מגורשת גמורה ולמאן דאמר דהיא כא"א לכל דבריה אמרינן באמת תירוצא קמא דאונס הוי והנה הרשב"א כתב זאת לשיטתו בגיטין דפסקינן כרבנן דהיא מגורשת גמורה והיתה לו הגרסא שם כן עיי"ש אבל לפי גרסת רש"י שם דרבנן היינו ר' יוסא והוי מגורשת ואינה מגורשת והבא עליה באשם תלוי' אף אם מת הבעל ולגרסא זו הלכתא כן א"כ אכתי תקשי מה מהני שכ' גט כריתות הרי היא א"א והבא עליה באשם תלוי א"כ אכתי אסורה לדוד דהרי בא על א"א. אמנם למ"ש ניחא דגם תירץ בתרא סבר דבת שבע אונס הוי ורק אפ"ה אסורה לדוד אי לאו דגט כריתות משום דמחזיקין מאיסור לאיסור, והנה סברת מחזיקין לאיסור הוא אף דיש לה חזקת היתר לבועל וא"כ הי' לנו לומר דוודאי גם סופה באונס היתה מאחר שהיא בשעה שבא עליה היתה על הבועל באיסור אשת איש א"כ אמרינן אוקמא חזקה זו כנגד חזקת היתר ונשאר ספק אי סופה ברצון או לא ואסורה לבועל שפיר שמא סופה ברצון כן יש לומר דזה היא סברת מחזיקין מאיסור לאיסור, דמאי חזית דנקטינן הך חזקה. דלמא נקטינן הך חזקה, דעכשיו היא אסורה מצד א"א, וכיון שכן כ"ז אם היא בוודאי באיסור א"א משא"כ אם היא בספק איסור א"א שפיר אמרינן דמוקמינן אותה אחזקת היתר לבועל דזה ודאי וחזקת איסור א"א אינה ודאי רק ספק דלמא ימות עכשיו והיא מגורשת ואינה א"א ושוב אין לומר מחזיקין מאיסור לאיסור וממילא דמותרת לבועל משום דמוקמינן אותה בחזקת היתר לבועל ואמרינן דבסופה ילדה אלבשה וזאת כוונת התרצן דגט כריתות כותב לאשתו והוי רק ספק א"א וממילא אמרינן דמותרת לדוד מצד דאנוסה היתה גם בסופה ובאונס כזו מותרת לבועל וא"ש נכון ועיי'.

והנה הב"ש כתב שם דקיי"ל כשם שאסורה לבועל כך אסורה לבעל וכן להיפך.

ועיי' דגול מרבבה שם שהשיג עליו וכתב דתלה תניא בדלא תניא דכשם שאסורה לבעל כך אסורה לבועל תניא במשנה סוטה ר"פ כשם עיי"ש. ועיי' ב"ש ס"ק מ"ד סע"ג י'. ולפענ"ד יש ליישב דברי ב"ש ולומר דזה תליא באמת בפלוגתת ר"ע ורבי שם בסוטה ריש פרק כשם דלר' עקיבא דיליף דאסורה לבועל מונטמאה ו' יתירה א"כ עיקר טומאה גבי בעל כתיב ולבועל נפקא לן מו' יתירה א"כ שפיר יש לומר דוקא אם אסורה לבעל אסורה נמי לבועל אבל לא להיפך ותלי' כשאסורה לבועל דתהא אסורה לבעל לרבי דיליף אסור לבועל מונטמאה יתירה, א"כ כמו דיש לומר היכא דאסורה לבעל אסורה לבועל כן יש לומר נמי להיפך היכא דאסורה לבועל אסורה נמי לבעל דהרי לגבי בועל נמי כתיב ונטמאה כמו לגבי בעל. ועיי' ח"ס סי' הנ"ל דרוצה לומר ג"כ כעין זה אך לפמ"ש יהי' מהיפך להיפך ממ"ש זקיני ח"ס זצ"ל זי"ע דהוא מסיק שם דלרבי אונס אסורה לבועל ולמ"ש לרבי ע"כ מותרת לבועל דאי אסורה לבועל א"כ שוב גם לבעל תהא אסורה וזה אינו דהרי אשת ישראל שנאנס מותרת לבעלה וע"כ דגם לבועל מותרת בנאנסה והסברא כמ"ש ראשונים דהכל תלי' בה וכמ"ש ר' יוחנן בירושלמי סוטה שהבאנו לטומאה בה בה הדבר תלוי'. והמעיין בב"ש סע"ק ד' יראה דכל הקשה על שיטות הפוסקים דתלא מבועל ולא מבעל בעידי כיעור והקשה האיך אפשר כשם שאסורה לבועל כך אסורה לבעל. כתב הב"ש ואמר ונטמאה ונטמאה כתיב ולכאורה מה רצה בזה מה נ"מ אי ילפינן מו' יתירה או מתרי ונטמאה ולמ"ש בכיון הביא הא דונטמאה תרי פעמים, ולרבי לשיטתו דיליף מתרי ונטמאה ממילא אמרינן כשם שאסורה לבועל אסורה לבעל איך ס"ל דאסורה לבועל ולא לבעל. וע"ז תירץ שפיר מה שתירץ דס"ל כירושלמי דלא אמרינן כשאסורה לבועל אסורה נמי לבעל ולא פסקינן בהא כרבי ועיין.

אך יש לסדות בי' נראה דלפ"ז כיון דלרבי אמרינן כשם שאסורה לבועל אסורה נמי לבעל א"כ ע"כ דסבר דבנאנסה מותרת לבועל דהרי

דהרי כ' בפירוש בקרא דמותרת לבעל ועי"כ גם לבועל מותרת משום דהכל בדידה תלי' א"כ האיך כתב הב"ש דמתוספות שבת דף כ"ו משמע דסברו להלכה דבנאנסה מותרת לבועל הא שם רבי הוא דדריש בזכותי' דדוד ולדידי' הקשההתוספות שפיר דהוא סבר דמותרת לבועל אבל מכ"ל דתוספות להלכתא סברו כן דלמא הקשו רק לרבי לשיטתו ויש ליישב ואין להאריך.

ובעיקר מלתא הא דבאונס מותרת לבועל אף דבועל הוא מזיד הי' נראה לי לומר מלתא בטעמא, דהנה הרשב"א כתובות כ' משום דהכל בדידה תלוי' ובאמת שכן כתוב בסוף דברי הירושלמי סוטה שהבאנו והביאו התוס' ריש פרק כשם ר' יוחנן אמר כתיב ואל אשת עמיתך וכו' לטמאה בה הדבר תלוי' מזידה אסורה שוגגת מותרת, ועיי' מל"מ פ"ב ה' סוטה הלכ' י"ב מה שהאריך בדברי הירושלמי, אמנם כן עיי' תוספות יבמות דף ל"ה בסופו והרא"ש פרק הבע"י שהעתיק דברי תוספות אלו כמו שכתבנו ובה' כתיב לאמר דקברה הוא דלא נאסרה על הבועל אלא כשנאסרה על הבעל עיי"ש ועיי' בברכי יוסף סי' י"א בד"ה ברם ק"ק אריכות בזה. ולדעתי יש לומר דהא דאסרה התורה אם זנתה דאסורה ג"כ לבועל עפ"י המבואר סוף נדרים דאומרת טמאה אני לך איכה נאמנת למשנה אחרונה דשמא עיניה נתנה באחר והנה נהי' דלמשנה ראשונה נאמנת דלא חוששין שנותנת עיניה באחר מ"מ הרי דאפשר להיות דקושטא דמלתא הכי הוא דרולית להפקיע עצמה מבעלה מ"מ התורה לא חששה בכך ונאמנה דבאמת נטמאה ואומרה זאת כדי שלא תשב באיסור עם בעלה. כמ"ש האחרונים שם דלא שייך אין אדם מע"ר, משא"כ משנה אחרונה אמרה דאינה נאמנת משום דראו פרוץ מרובה על העומד וכמ"ש הרא"ש ביבמות דף כ"ד דראו קלקול הדורות עיי"ש וכיון שכן יש לומר נהי דלא חששה התורה לכך לשמא עיניה נתנה באחר ובודאי נטמאה ואומרת זאת כדי שלא תשב באיסור עם בעלה, מ"מ כשאנו רואין בעלמינו שזנתה ואם נאמר דמותרת לבועל אז כל אשה שתרלה להפקיע מבעלה ולהנשא למי שנפשה חשקה תזנה עמו ולהכי אסרה התורה לבועל כדי שלא יהא חוטא נשכר דלא יתקיים מחשבתה ובפרט לפמ"ש הר"ן שם בתירוץ ג' דמדינ' איכה נאמנת להפקיע עצמה מבעלה דמשועבדת לו בודאי יש לומר דחיישינן לזה ועיי' ש"ע אהע"ז סי' קי"ז ס"א בהגה' שם דאשת ישראל שזינתה אין בעלה נריכה לגרשה והוא מתוספות זבחים דף ב' ע"ב עיי"ש מ"מ יש לומר שפיר דהיא חוסבת. דבודאי יגרשנה ומאחר דאסורה עליו. ועיי' בית מאיר סי' הנ"ל דכ' דמרמב"ס פ' כ"ד מה' אישות הלכה י"ח משמע להיפך מתוס' זבחים וכן משמע מפסקות סוגי' דיבמות כ"ד ע"ב וא"כ בודאי יש לומר כמ"ש דכל האשה הרולה להפקיע עצמה מבעלה ולהנשא לזה שעיני' נותנה בו תזנה עמו, ולהכי אסרה התורה לבועל, וכיון שכן כל זה באם זינתה במזיד אבל באונס דמותרת לבעל שפיר מותרת נמי לבועל, וכ"ז באשת ישראל אבל באשת כהן דאסורה גם באונס לבעלה שוב יש לומר דאסורה נמי לבועל דאל"ה תעשה עצמה כאנוסה, ואין הטעם כמ"ש הב"ש מפני שגורם איסור לבעל דהרי באמת לפמ"ש הראשונים דהכל בדידה תלי' היכא דלא עשתה איסור מותרת לבועל וא"כ אין חילוק בין אשת כהן לישראל, אבל לפמ"ש א"ש ויש לתת בזה נמי טעם לספיקת מהר"א ששון היכא דבלא"ה אסורה לבעלה אי אסורה לבועל והיינו טעמא משום דלא גרם איסור לבעל בבעילתו משום דבלא"ה אסורה עליו, ולמ"ש יש לומר כיון דבעלה נריך לגרשה, בלא"ה א"כ שוב יש לומר דמותרת לבועל שכי דהרי לא הפקיעה עצמה מבעלה דבלא"ה נריכה לגרשה ותוכל להנשא כשתרלה, ובמ"ש יש לומר נמי מלתא בטעמא היכא שבלא"ה אסורה לבועל כגון אחות אשתו שיש לומר שפיר דמותרת אח"כ לו כשמת בעלה ואחותה, כיון דלא שייך חשש זה כאן שאסורה לו משום אחות אשתו ואינו מותרת לו רק ע"י מיתת בעלה ואחותה ועיי' סי' ע"ו סעי' כ"ח בהג"ה בשם תה"ד דרולה לומר דאסורה עליו ועיי' רא"ש פ"ק דכתובות גבי ביאת עכו"ם ובש"ע סי' קע"ח סעי' י"ט דבזינתה עם עכו"ם דמותרת לו כשיתגייר דלא שייך אחד לבעל ואחד לבועל, ולמ"ש הי' הדין להיפך באחות אשתו מותרת כיון דאסורה עליו עד שתמות אחותה ובעלה א"כ אין לחוש שתזנה עמו כדי שעי"כ יתגרשה בעלה ותנשא לו, משא"כ גבי גוי שפיר יש לחוש כן דהרי יכול להתגייר ובידו הוא ועיי' ויש להאריך בכ"ז.

ואיידא דאיירא אומר להביא ראיי' דא"א שזינתה דבעלה אין נריך לגרשה והוא מתוספו' גיטין דף ל"ג בד"ה ואפקיענהו דהקשו אי אמרינן בטלו אין מבוטל ואפקיענהו רבנן לקידושין מיני' א"כ האיך קטלינן אשת איש הרי היא התראת ספק דלמא ישלח גט ויבטלה ואמרינן אפקיענהו והיא פנוי' ותירצו דרוב אין מגרשין נשותיהן ואי מגרשין אין מבטלין עי"ש והנה לכאורה נריך להבין מה שכ' תוס' דרוב אין מגרשין נשותיהן, בודאי נשים דעלמא באמת רוב אין מגרשין אבל הכא אנו דנין על אשה שזינתה, ובהאי ודאי אף אי אין קטלינן משום דהוי התראת ספק אבל עכ"פ מאחר שהיא זינתה ואסורה עליו נריך לגרשה והי' לו לתוספות לאמר דרוב המגרשין אין מבטלין, אבל לגרשה בוודאי נריך, ומזה ראיי' דאף כשזינתה אינו נריך לגרשה, ולא ראיתי מי שהעיר בזה. וגם מה שכ' תוספות דרוב מגרשין אין מבטלין הגט הערותי במק"א עליהן דל"ע לכאורה דוודאי אי לא הוי חיישינן שיחפה עליה להצילה ממיתה שפיר כתבו דרוב אין מבטלין דלא שכיח שיגרש אדם אשתו ויבטל הגט, אבל הרי חזינן דהולרכו לתקן זמן בגט משום שלא יחפה עלי' וא"כ כל אשה שזינתה בודאי יתן לה בעלה גט ויבטל אותו דהרי רולה לחפות עליה והוי התראת ספק, והשתא לא נחתו התוספות להא דכתבו בסוף דאם מכוון להצילה לא אמרינן אפקיענהו וכו' ול"ע לכאורה. אך דבאמת לא קשה דהרי ר' יוחנן

סבר

סבר חשש שמא יחפה הרי הוא סבר התראת ספק שמי' התראה א"כ בלא"ה לא קשה קושי' תוספות, לפ"ז צריך לריש לקיש דסבר ה"ש לא שמי' התראה באמת א"א לומר חשש דשמא יחפה דא"כ תקשי קושי' דהרי לא משכחת אשה שתקטל דהוי ה"ש ותירוצם לא שייך כמ"ש. ועפי"ז הבאתי במק"א ראיי' נגד שיטת בעל העיטור בסוגי' דשמא יחפה דפסק דיש לבעל פירות עד שעת חתימה דאיפך קמייתא ור"י סבר משום פירא וריש לקיש משום שמא יחפה ולמ"ש אי אפשר דאי חיישינן לשמא יחפה שוב אין צריך כלל לתקנה דהרי הוי התראת ספק ולא משכחת דתקטל ויקשתי קושי' תוס' מריש כתובות דתקנו בתולה נשאת ליום רביעי וא"כ חזינן דזנות שכיח ותקשה לר"ל דסבר זנות לא שכיח. ולמ"ש א"ש דכוונת ר"ל זנות דתהא חייבת מיתה לא שכיח משום דהוי התראת ספק אם לא שידעינן בוודאי דלא יבעל גם באופן מאופנים וזה לא שכיח ולא תקנו משום זה, אבל באמת זנות גופא בודאי שכיח והארכתי ושם בארה.

ומענין לענין באותו ענין אמרתי ליישב בש"ס כתובות דף כ"א שהבאנו כבר מה שהקשה מש"ס הנ"ל השעה"מ פ"ה הלכה ג' מה' ישוה"ת על סברת הט"ז או"ח סי' תקפ"ח ויו"ד סי' קי"ז וכן בח"מ סי' ב' דמה שבא מפורש בתורה להיתר אין כח ביד חכמים לאוסרה ובזה מיישב באו"ח סי' תקפ"ח קושי' הרא"מ למה לא חששו בר"ה כשחל בחול לשמא יתקן כלי שיר, משום דאז הי' נעקר לגמרי מה שכ' בתורה בפירוש להתיר שיתקעו משא"כ כשאין תוקעין רק כשחל בשבת בזה לא מיעקר דהרי זה לא כתוב בפירש בתורה רק כתיב דבר"ה יתקעו וכיון דתוקעין כשחל בחול שפיר מקוים מה שכ' בתורה, ומיישב שם קושי' הר"ן ממילה בשבת דשאני התם דכתיב ביום ואפילו בשבת שוב אין כח בידם לעקור דבר זה ולאסור עיי"ש והקשה השעה"מ דמתוספות כתובות כ"א לא משמע כוותי' דמדהקשו מה פריך הש"ס אוכס דשרי' רחמנא היכא משכחת לה דלמא אבוה דשמואל מדרבנן קאמר דאסורה וכתבו דמדאורייתא אסור דאי מדרבנן לא הי' מוציאין אותה מבעלה על כך, ולדברי ט"ז הא יש לומר דאבוה דשמואל מדרבנן קאמר וזה באמת קושי' הש"ס היכא משכחת לה דהרי אין כח ביד חכמים לאסור מה שמפורש בתורה להיתר, וע"כ דסברו דלא כט"ז. ועיי' בברכי יוסף או"ח סי. הנ"ל דנתכוין ג"כ למ"ש השעה"מ ועיי"ש שהאריך דיש לדחות דליכא קושי' דש"ס לא משמע הכי, והנה השעה"מ לא ביאר כל הצורך וצריך לומר דאם קושי' הש"ס הכי הוי כסברת הט"ז, צריך לומר דכוונת תירץ הש"ס הוא כשצעקה מתחלתה ועד סופה וא"כ לא מתעקר לגמרי מה שכ' בתורה דכיון דלא כתוב בתורה בפירש איזה אוכס מותר רק דדרשינן מנלא נתפשה דאוכס מותר" וכיון דאמרינן דכשצעקה עד סופה גם מדרבנן מותר שוב לא מתעקר לגמרי דברי תורה כמו בשופר דמקוים במה שתוקעין בחול ושבת לא בפירש כתוב רק סתם דיתקעו בר"ה כנ"ל לפי קושי' שעה"מ, ולפענ"ד נראה דיש לומר דלא מבעיא דלא מוכח מתוספות נגד הט"ז אדרבה מדברי תוספות הללו מוכח דסברו כט"ז הנ"ל, דבאמת דברי תוספות צריכין ביאור במה שכ' דאי מדרבנן לא היו מוציאין אותה מבעלה על כך ותוספות לא ביארו על מה ולמה ומפי אין כח בידם להוציא אשה מבעלה וכל הש"ס מלא מזה ולמה הכא לא היו מוציאין אותה, על כן נראה לי די"ל דהנה תוספות ביבמות דף כ"ו ע"ב הקשו דש"ס יליף מוהיא לא נתפשה דאשת כהן שנאנסה אסורה לבעלה והא בכתובות דף כ"א יליף מפסוק זה דתחלתה באונס וסופה ברצון דמותר ותירצו דדרש זה אסמכתא בעלמא הוא דסברא הוא דמותר משום דיצרא אלבשה ולא צריך קרא על זה, והנה באמת לא היו תוספות צריכין לזה דהרי יש לומר שפיר דתרתי איכא למדרש מהאי קרא ובפרט דאשת כהן ילפינן מוהיא וסופה ברצון מן ונתפשה וכדומה מצינו כמה פעמים ועיי' תוספות מגילה דף ז' ד"ה לכולהו. אך התוספות כתבו האמת דלרבא דסופה ברצון מותר הוי סברה חיצונה ואין צריך כלל לקרא על זה. והנה כ"ז לרבא דאית לי' דמותר לגמרי סופה ברצון שפיר יש לומר דלא אצטרך קרא ע"ז משום דהוי סברה חיצונה אבל לאבוה דשמואל דסובר דבאמת אסור ואם אמרינן דכוונתו מדרבנן אסור יהי' מאיזה טעם שיהי' עכ"פ יש טעם לאסור שוב א"א לומר דמדאורייתא לא צריך קרא על זה דמותר דסברו חיצונה הוא, דהרי חזינן באמת דרבנן אסרו, ושוב א"א לומר דסברה חיצונה הוא דמותר מדאורייתא עד שאין צריך לקרא ע"ז, וא"כ אם אמרינן דאבוה דשמואל מדרבנן קאמר דחיישינן ממילא צריך לומר דהא דמדאורייתא מותרת כה"ג משום דדרשינן מקרא דוהיא לא נתפשה, וממילא שוב א"א לומר דמדרבנן אסור משום דאמרינן כסברת ט"ז לאמת דמה דהתורה התירה בפירוש אין כח בידם לאסור ובהא לא סגי במה דאמרינן דכשצעקה מתחלתה ועד סופה מותרת אף מדרבנן ולא עקרו מה שכ' בתורה לגמרי זה ליתא דהרי לפום מאי דקיימינן השתא צריך על זה דסופה ברצון דמותרת קרא מיוחד ושוב לא יוכלו לאסרה דלא סגי במאי דמתקיים היתר בשצעקה גם לבסוף ודומה למילה בשבת, וזה כוונת תוספות דאבוה דשמואל ע"כ מדאורייתא קאמר דחיישינן דאי מדרבנן א"כ ע"כ דלאו סברה חיצונה הוא וצריך ע"ז קרא ושוב לא היו מוציאין אותה מבעלה על כך משום דאין כח בידם לאוסרה כיון שמפורש בתורה להיתר כסברת הט"ז ואדרבה דמוכח מתוספות דסברו כמי כסברת ט"ז הנ"ל ועיי'.

ועיי' ריטב"א כתובות כ"א דמשמע דסבר דאבוה דשמואל מדרבנן לחוד אוסר דפירש דהא דהקשה הש"ס אוכס דשריא רחמנא היכא משכחת היינו הלכה למעשה דאוכס יהי' מותר דהא בכל דוכתא אמרינן דאפילו בדרבנן אוכס משרי שריא. והנה מדפירש קושי' ש"ס הכי

הכי מוכח להיפך כשברת טו"ז דא"כ הי' לו לפרש כפשוטו אונס דשריא רחמנא היכא משכחת דאיך יוכלו לאסור מה שכ' בתורה להתיר בפירש, ואף לפמ"ש הברכי יוסף יש גם זה לדחות בלישנא דקושי' ש"ס לא משמע לי' הכי אמנם למה שכתבנו מוכח שפיר מריטב"א דלא כטו"ז דא"כ איך אפשר לומר דאבוה דשמואל מדרבנן קאמר וע"כ מוכח דסובר דלא כשברת טו"ז. ובמה שכתבנו יש לומר דהיינו טעמא דרבא דסבר דמותר לגמרי ולא אסור אף מדרבנן דלשיטת הריטב"א ע"כ הכי צריך לומר דאל"ה לא פליגו אבוה דשמואל ורבא, ולמ"ש א"ש דרבא מתיר לגמרי משום דיש לומר דסבר כשברת טו"ז וממילא א"א לאסור מדרבנן וכמ"ש משא"כ אבוה דשמואל אוסר מדרבנן דלא סבר כסברה הנ"ל, ומיושב בזה מה דלכ"ע דש"ס קאמר תניא כוותי' דרבא מברייתא והיא לא נתפקה ופו' ול"ע למה לא הקשה הש"ס על אבוא דשמואל מברייתא הנ"ל ונקט רק בלשון תניא כוותי' דרבא, ולמ"ש א"ש דלאבוה דשמואל לא קשה מברייתא די"ל דברייתא מתיר רק מדאורייתא אבל מדרבנן באמת אסור דהרי ברייתא אקרא קאי לאביהו דשמואל שפיר י"ל הכי דהרי לא סבירא כשברת טו"ז א"כ ע"כ מדרבנן נמי מותר ושפיר תני' כוותי' מברייתא ועיי'.

וייש לעיין לאבוהו דשמואל למה לא אמרינן לענין מיתה נמי דהוי כרצון, ועיי' הפלאה,

והנה אם אמרינן דמדרבנן אוסר א"ש אבל לשיטת תוספות דמדאורייתא קאמר צ"ע, ולכאורי' רציתי לומר עפ"י המבואר ברמב"ם הלכ' סנהדרין דהתראה צריך להיות בתוך כד"ד של מעשה עבירה, א"כ א"ש דלענין מיתה כיון דאין העדים יודעים מתי רגע של סופה ברצון להכי אינה נהרגת. אך ראיתי בפירוש של ר' עבודי' ספורנו עה"ת בפ' כי תצא אין לנערה חטא מות פי' וז"ל אעפ"י שהי' סופה ברצון כיון שהיתה תחלתה באונס פטורה כיון שבתחלה באיסור ילדה אנסה כאמרם ז"ל כתובות נ"א אפילו אומרת הניחו לו שאלמלא כן הייתי שוכרתו ע"כ ומשמע מדבריו דגם לענין חיוב מיתה, אתינן עלה דפטורה משום דמתחלתה באונס וסופה ברצון חשוב אונס, א"כ לאבוה דשמואל דחשוב רצון צ"ע למה לענין מיתה חשוב אונס.

ולתשלום הענין אומר מה שהי' נראה לי לפרש הא דקאמר ש"ס שבת כ"ו רבי דאתא מדוד מהפך ודרש בזכותי' דדוד את אוריי' הכית בחרב שהי' לך לדונו בסנהדרין ואת אשתו לקחת לך ליקוחין יש לך בה, ועיי' פנ"י שם שמדייק לישנא דנקט מהפך ודרש ועיי"ש ובגיטין דף ע"ז, שכ' לייסב עפ"י דקדוקו שדקדק עוד דהי' לו לדרוש תחלה ליקוחין יש לך בה דמעשה דב"ש הי' קודם מיתת אוריי' והוא הולך שם לדרכו ואנן לדרכינו נראה לי' דרש"י שם דאוריי' מוריד במלכות הי' משום דקרא ליואב אדון ועיי' תוספות קידושין דף מ"ג בשם י"מ שפירשו דהקדים יואב לדהע"ה ותוספות בשבת הקשו על רש"י דזה לא מקרי מורידה דקראו אדון ובאמת לא קשה זאת על רש"י דרש"י סבר דגם זה מקרי מורידה, והתוספות שם פירשו דמורידה היה שאמר לו לך רד לביתך והוא לא ירד, ובאמת שיש לפקפק גם על זה דהרי התכלל עצמו ואמר אדוני מואב ועבדי אדוני חונים בשדה וכו' ואיך אלך, והוא התכללות נכונה, לכך נראה לי דפירש רש"י ותוספות הכל מטעם אחד הוא, דכבר כ' לעיל דהא דש"ס כתובות דף ט' קאמר דבת שבע אנוסה הוי לאו בהדיא קתני, אמנם מבואר בכתובות נ"א ע"ב דשבוי' מלכות הרי הן כאנוסין, וא"כ הי' ב"ש שפיר אנוסה דהיא שבוי' מלכות של דהע"ה. אך הש"ס מחלק שם בין מלכות אחשורוש ובין מלכות בן נצר ופירש"י מלכות אחשורוש מלך גדול ואנוסה היא דאין בדעתה שישאנה ע"כ אנוסה היא משא"כ מלכות בן נצר מלך קטן ומושבת אולי ישאנה ותשובה כרצון, לפ"ז יש לומר דאוריי' שהקדים יואב לדוד וקראה נמי אדון הראה בזה כי חושב לדוד למלך קטן כי הראה דיואב הרי הוא בגדולה כדוד אף שזה מלך וזה לאו ומוכח דלאו כמלך גדול נחשב בעיניו, וא"כ יש לומר דאוריי' כשבא לביתו שמע מהמעשה שנעשה ע"פ לא רצה לילך לביתו כי בעיניו היתה כרצון ואסורה עליו, וזאת היתה תשובתו איך אלך לביתי ואדוני יואב ועבדי אדוני וכו' והקדים יואב לדוד וקראו אדון והראה בזה כי חשב בת שבע לרצון ואסור לילך לביתו, ובאמת הי' המרידה מה שהקדים יואב או קראו אדון, וגם מה שלא רצה לילך לביתו הי' מרידה מצד זה גופא שהקדים יואב לדוד הע"ה וקראו אדון, אמנם באמת היא אנוסה גמורה לגבי דוד הע"ה דמלך גדול הי' ושפיר מותרת לדידי' והנה אם אמרינן דבת שבע היתה רצון א"כ אף בלא קרא ולקחת מוכח דלקוחין יש לו בה מלד גט כריתות דאל"ה היתה אסורה על דוד ולא צריך כלל לדרשת קרא דולקחת ליקוחין יש לך בה. אמנם אי בת שבע אנוסה היתה כאשר הוא האמת ואז גם בלאו גט כריתות מותרת לדוד כקושית תוספות שם, אבל דוד יש לומר דחטא, דבא על אשת איש רק דמותרת לו אחר מיתת אוריי' משום דלא נאסרה על הבועל כשהיא אנוסה, ואז צריך לדרשת קרא דאפ"ה לא חטא דגט כריתות כ' לאשתו, ובמ"ש א"ש שהקדים רבי מיתת אוריי' דהי' לו לדונו בסנהדרין דמורד במלכות הי' וממילא מוכח דבת שבע אנוסה היא ושפיר צריך לדרשה לקוחין יש לך בה וא"ש דקאמר לישנא מהפך ודרש דאי לא דמהפך לא הי' דריש.

ובמ"ש יש להביא ראיי' לשיטת הרמב"ם פ"ג ה' א"ב הלכה ב' ופ"ב מהלכ' סוטה ה' ב' דקטנה שזינתה נאסרה על בעלה ועיי' לאב"ד שהשיג דמסתמא דש"ס יבמות ל"ג ודף ס"א משמע דפיתוי קטנה אונס, ועיי' שה"מ מה שטרח להביא ראיי' לפסק של הרמב"ם והביא ירושלמי דסוטה דמשמע להיפך, דלפמ"ש כתבנו דרבי מהפוך ודרש משום דבת שבע אונס מלד שבוי' מלכות אמנם כן אי אמרינן דפיתוי קטנה אונס א"כ לפי המבואר בש"ס סנהדרין דף ס"ט דבת שבע קטנה היתה א"כ בלא"ה

בלא"ה א"ש מה דאנוסה הוי ולא הי' צריך רבי להפך ולדרוש ועי"כ דרבי סבר פיתוי קטנה לאו אונס הוא ופסק הרמב"ם כוותי' ועיי'.

בסוגי' דמתוך ביצה י"א
ולא כתבתי באורך מחמת טרדה רק ציינתי רמזי דברים.

לפמ"ש הה"מ דהבערה אינו באוכל נפש גופא ומותר מקרא דביום השבת ועיי' לח"מ שהקשה הא צריך קרא או לחלק או ללאו עיי"ש מה שתירץ והנה אי לחלק יצאת לא מיותר תיבת יום השבת דהרי צריך דלא נאמר חילוק מלאכות ביו"ט ושפיר קשה קושי' לח"מ אבל אי ללאו מיותר יום השבת ומיני' ילפינן ביו"ט מותר הבערה וי"ל היינו דקאמר רבא פסחים ש"מ דהבערה לחלק יוצאת דאי ללאו הי' מותר מקרא דביום השבת ואין צריכין למ"ש תוספות שם ובילה דף כ"ב, ומוכח נמי דלא סבר מתוך דאי מתוך א"כ ע"כ דהמלאכה מותרת כמ"ש מגיני שלמה וממילא הבערה אינו בכלל וצריכין לקרא יום השבת דמותר ביו"ט לצורך עכ"פ או לגמרי כמו שהקשה לח"מ כמו בהוצאה קרא דירמי' ולר' עקיבא הקרא ע"כ אינו מיותר דלחלק יוצאת ואין חילוק מלאכות ביו"ט דאי ללאו א"כ מותר ביו"ט שלא לצורך נמי וע"כ כב"ש סבר ומיושב קושי' תוספות דלא הוי צורך קצת. ומיושב נמי קושי' רא"ם מלוני"ל הביאו הפנ"י פסחים ה' והנה אי אמרינן מתוך משום דתורה התירה המלאכה כמ"ש המג"ש וצריך ביום השבת להתיר מוכח דבמכשירין אין אומרים מתוך כמ"ש פנ"י דאי במכשירין נמי מתוך א"כ לא צריך קרא בהבערה וע"כ במכשירין לא אמרינן מתוך, וממילא הבערה כעין מכשירין כמ"ש הה"מ לא אמרינן מתוך וע"כ מביום השבת יליף דמותר לגמרי דלא נאסר זאת מעולם ביו"ט והנה לר' יוחנן דאית לי' בהבערה נמי מתוך וע"כ דמכשירין נמי אמרינן מתוך וכל מלאכה לא תעשה היינו בלא צורך כלל ולא קשה קושי' פנ"י לשיטת תוספות וקרא ביום השבת דמיותר נ"ל או דס"ל לחלק יצאת ואין חילוק מלאכות ביו"ט וצריך לזה יום השבת או דס"ל דקרא דיום השבת יתיר שלא לצורך כלל כמו נר אבטלה דמייתא ירושלמי ע"ד הקרא. אך ר' יוחנן סבר חילוק מלאכת ליו"ט כמ"ש רש"י בילה י"ב וע"כ להתיר דלא לצורך כלל נמי מותר ומיושב קושי' תוספות גיד הנשה מה צורך איכא ולמ"ש לר' יוחנן באמת מותר שלא לצורך כלל משא"כ להלכתא דפסקינן אין חילוק מלאכות ליו"ט ובהבערה נמי אמרינן מתוך יש לומר דיום השבת אתי דאין חילוק מלאכת ביו"ט. ויש לומר עוד לפ"ז דקאמר הבערה ובישול איכא מסנה היינו מלד אין חילוק מלאכת ואת"ל מסכה ע"כ כב"ש דאי לב"ה הא אמרינן בהבערה מתוך ומיותר יום השבת וע"כ דילא לאין חילוק מלאכות ביו"ט, ומדוקדק הא דלא אמר מתוך רק בהבערה לחוד ולא בבישול. ועיין שוב מלאתי בלל"ח מהדברים שכתבתי עיי"ש. יש לומר הא דפי' רש"י אחשבי' בבילה כ"ה ע"ב היינו דאחשבה למלאכה דזולת זה הי' מותר מביוס השבת ביו"ט לא ולא הוי בכלל מלאכה כמו הוצאה ובשריפת קדשים אחשבי' ולא אמרינן בי' מתוך דהבערה לא אמרינן מתוך כמ"ש הה"מ ומשא"כ אי הבערה לחלק וע"כ הבערה דמותר משום דבכלל או"כ הוא ובמכשירין נמי אמרינן מתוך שוב אין לומר אחשבי' מאי אחשבי' דיהי' אסור הא זה לא כתיב בתורה רק כתיב באש תשרף ויש לומר רק דאחשבה שיהי' מלאכה ועיי' נוב"י סי' ט"ו שכ' כעין זה לענין מקלקל דלא שייך אחשבה רק דיהי' מלאכה, ומיושב רש"י מקושי' פנ"י פסחים ד' ועיי' לל"ח ונוב"י קמא ט"ו, ועיין בספר תורת נביאים ועיין במהר"ם שיק חאו"ח. ויש ליישב בזה קושי' פר"ח על רמב"ם דסבר שריפת קדשים עשה ול"ת והא הה"מ כ' דמותר מביום השבת, ויש לומר דסבר רמב"ם כרש"י אחשבי'. ועיי' לח"מ שם ועיי'.

הקשה הרא"ש על רש"י דסבר דלמ"ד דסבר מתוך לא בעי ל"ק בשריפת קדשים למה לא אמרינן מתוך ובשלמא לאיכך אמוראי לא קשה משום דממעט הקרא מבוקר או לבדו אך לרב אשי עדיין קשה ועיי' קרבן נתנאל שפירש כן להדיא. ובאמת לרש"י בילה כ"ה דאמרינן אחשבי' לא קשה. אך לולי זה יש ליישב דיש לומר הא דבעי ל"ק היינו משום עשה דשבתון דכהי' דאינו עובר על ל"ת כל מלאכה כיון דאמרינן מתוך מ"מ אינו שובת ועובר על עשה דשבתון כשאין לצורך כלל ולהכי בעי ל"ק. לפ"ז לאמוראי דלית לי' יו"ט עשה ול"ת באמת לא בעי ל"ק, ומיושב שפיר קושי' רא"ש דרב אשי דאידש לן דיו"ט עשה ול"ת ואינו דוחה שוב לא תקשי אכתי יהא מותר מלד מתוך משום כיון דעשה הוא מ"מ שוב צריך ל"ק ובשריפה קדשים ליכא ועיי' ובמ"ש יש ליישב נמי קושי' תוספות בילה עולת נדבה לב"ה מה צורך יש בו ועיי' רשב"א דקושי' תוס' הוי למה לא ילקה משום דהוי רק לאו הבא מכלל עשה לכם ולא לגבוה וזה לשיטתם דלא אמרינן אהדרי' אבל הרשב"א דתירץ על קושי' דעולת נדבה לב"ה נמי אתי' ורב יצחק ב"א סבר כאבא שאול דנו"כ קרבין ביו"ט א"כ ע"פ סבר דלוקה משום דאהדרי' לאיסורו. וע"כ דקושי' תוספות הוא מה צריך מיעוט לכם ולא לגבוה תפוק לי' דהוי שלא לצורך קצת. ויש לומר דאי משום שלא לצורך לא הי' לוקה משום דהוי רק עשה דשבתון ואהא לא שייך לומר אהדרי' לאסורא כיון דבאמת הלאו דל"ת מלאכה לא שייך דהרי מותר מלד מתוך, לפיכך צריך מיעוט לכם ולא לגבוה דילקה מלד אהדרי' וכמו שצריכין לומר לרשב"א דממעט דלא יהא בכלל מלאכת אוכל אבל נפש מלד מתוך, או יש ליישב קושי' תוספות דלמה לי מיעוט לכם ולא לגבוה ת"ל דהוי שלא לצורך כלל. דלכאורה קשה תדחה עשה דשחיטת קדשים ל"ת של יו"ט, ויש לומר דלהכי ממעט לכם ולא לגבוה דלא ידחה. אך לכאורה בלא"ה איכא דוחה מלד דיו"ט עשה ול"ת. וצריך לומר דמ"ד לכם ולא לגבוה לית לי' דרב אשי, וכיון

דלית

דלית ליה דר"א ממילא אינו צריך ל"ק, ולא קשה מני קושי' תוספות למה ילקה הרי אין כאן ל"ק הא לדידיה ע"כ לא צריך ל"ק, אך זה ליתא דקושי' תוספות ע"כ דילקה ולמ"ש דטעמא דצריך ל"ק מכל עשה דשבתון בלא"ה אינו לוקה. והנה אבא שאול דאמר שלא יהא שולחנך וכו' לכאורה צ"ע לרש"י מאי צורך לשלא יהא שולחנך וכו' כיון דלא דריש ולא לגבוה ממילא מותר מכל מתוך אף שלית ל"ק, ולמ"ש יש לומר דאבא שאול ע"כ סובר דיו"ט עשה ול"ת דאל"ה ידחה העשה הל"ת ולא צריך כלל לקו"ח ולטעמא דשלא יהא כיון דלא דריש לכם ולא לגבוה וכיון שכן ע"כ סובר דצריך ל"ק ושפיר קאמר משום שלא יהא וכו'.

שמעתי' דאמתלא כתובות כ"ב

שנת תרל"א לפ"ק.

ת"ר אשה שאמרה א"א אני וחזרה ואמרה פנוי' אני נאמנת, והא שוי' אנפשי' חתיכה דאיסורא אמר ר"ה בשנתנה אמתלא לדברי' והקשה השיטה מקובצת מה מקשה הש"ס דלמא איירא תוך כד"ד, וכתב דלישנא דחזרה לא משמע הכי, ולי נראה ליישב קושיתו דהנה הר"ן הביא בשם רא"ה דהא דמהני אמתלא דווקא באמרה מקודשת סתם ולא אמרה למי אבל באמרה מקודשת אני לפלוני לא מהני, וכתב החלקת מחוקק אהע"ז סי' מ"ז דמשמע מלישנא דרא"ה דאף חזרה תוכד"ד לא מהני ואיני יודע למה הא בכל התורה כולה תוכד"ד, ועיי' ב"ש דכ' דבאמת חזרה תוכד"ד מהני רק כוונת הרא"ה דלא מהני אמתלא אחר כד"ד, אלא דהקשה למה באמת תהני תוכד"ד הא קיימינן בש"ס נדרים דבכל התורה כולה תוכד"ד כדיבור לבר מקדש ומגרש, וכי שאני הכא דלא הוי רק דיבור דידה ומהני משא"כ מקדש דעלמא דהוי מעשה קדושין ולא מהני חזרה דלא אתי דיבור ומבטל מעשה, ועיי' ב"ח מ"ש בזה ומ"ש בק"א ולי נראה ליישב קושי' ב"ח וב"ש עפמ"ש הר"ן שם בנדרים בטעמא דמלתא דבקדושין תוכד"ד לא כד"ד משום דדבר גדול כזה עושה בהסכמת דעתו ולפיכך אינה יכול לחזור וצריך לומר לדבריו אף דיכול לגרשה ולהפטר ממנה, מ"מ הא גופא קשה עליו ועוד אף בשגרשה מ"מ אגיד בה בכמה ענינים בקרובים הנאסרים עליו עד שא"א שלא יהי' שום רושם שהי' בעל אשה זו ולפיכך עשה בהסכמת ובגמר דעת ומן הראוי לפ"ז שלא יוכל לחזור תוכד"ד כל זה צריך לומר להסברת ענין עיי"ש ועיין בשו"ת כתב סופר חלק חו"מ וכיון שכן כ"ז במקדש דעלמא אבל הכא באמרה מקודשת בדיבור קל תוכל לחזור מדבריה דהיינו בנתנה אמתלא ולא היתה מעולם א"א בוודאי תוכל לחזור אף תוכד"ד דאינה עושה זאת בגמר דעתה והוי כשאר מילי דעלמא דתוכד"ד לאו כדיבור דמי ככ"ל ועיי'.

וממילא דלא קשה קושי' ח"מ למה לא תהנה חזרה תוכד"ד באמרה מקודשת אני לפלוני, ולפמ"ש ניחא דהא דמהני הכא חזרה תוכד"ד טעמא הוא משום דתוכל לחזור ע"י אמתלא ואינה עושית בהסכמת דעתה משא"כ באמרה לפלוני אני מקודשת לא מהני אמתלא ממילא לא מהני נמי בשחזרה תוכד"ד, ומיושב נמי קושי' שיטה מקובצת מה מקשה הש"ס דלמא איירא תוכד"ד, ולמ"ש ניחא כיון דבקושי' עדיין לא ידע דאמתלא מהני ממילא אף תוכד"ד לא מהני כקושי' ב"ח וב"ש לאמת ועיי'.

ובמ"ש א"ש נמי מה שיש לדקדק הא דמתרץ ר"ה בשנתנה אמתלא לדבריה, והי' לו לומר הכא במאי עסקינן כגון שנתנה אמתלא לדבריה כסגנון לשון בכל הש"ס אמנם למ"ש ניחא דבאמת ר"ה בתירוצו לא חידש לן רק דאמתלא מהני וכיון דאמתלא מהני שוב י"ל דאף חזרה תכד"ד מהני וברייתא איירא בחזרה תוכד"ד ולא צריכין לומר דברייתא איירא דוקא בשנתנה אמתלא וא"ש.

תני' נמי הכא ומעשה באשה אחת, צ"ע לכאורה היכא מייתא ר"ה ראיי' דאמתלא מהני מהאי מעשה דלמא שאני התם שכבר נתקדשה לאחר ולהכי נאמנת ממ"נ דאם באמת פנוי' היא קידושי' קידושין גמורין, ואם אין אנו מאמינין אותה ואמרינן דלאו פנוי' היא הרי ר"ה הוא דסבר בגיטין דף פ"ח א"א שפשטה ידה וקבלה קדושין מאחר נאמנת אף שלא בפניו מדרי' המנוכא וא"כ שפיר קידושי' שני' קדושין משא"כ בברייתא דלא איירא שנתקדשה כבר לאחר באמת אינה נאמנת אף באמתלא, והנה לרוב שיטת ראשונים דאינה נאמנת בקבלה קידושין רק לענין גט יש ליישב.

וזו הלכה העלה רב אחא שר הבירה וכו' ואמרו אם נתנה אמתלא לדברי' נאמנת וכ' רש"י הואיל ונתנה אמתלא לדברי' נאמנת וצריך להבין מה בעי רש"י בזה ומה יתן ומה יוסיף בפירושו, ונראה פי' לכאורה צריך להבין מה זה הלכה דהעלה ר"א לפני חכמים באושא אמרו וכו' הא זו ברייתא מפורשת, ונראה כי הש"ך יו"ד סי' קפ"ה כ' בשם רי"ו באמתלא דיכולין לשער אינה צריכה לומר בפירוש דברי האמתלא, וב"ח וש"ך חולקים עליו, ויש להביא ראיי' נגד רי"ו מהאי מעשה דהתם בוודאי הי' אמתלא דיש לשער שהיו אנשים שאינם מהוגנים לפי ערך גדלה וכבודה כי היתה אשה גדולה בנוי ומעשים בכל יום יופיתו, ואפ"ה שאלו חכמים מה ראית לעשות כך, וע"כ משום דצריכה להוציא אמתלא מפיה אף שיש לנו לשער, ויש לומר לפ"ז דזו הלכה העלה ר"א שר הבירה דצריכה דוקא להוציא אמתלא מפיה, וזה באמת אינה מוכח מברייתא די"ל דהא דקתני בברייתא אם נתנה אמתלא היינו שיש לה אמתלא ואנו יודעין שיש לה אמתלא אבל אינו מוכח דלא מהני כשלא הוציאה מפיה דוקא, משא"כ מהאי מעשה מוכח שפיר וזאת כוונת פירש רש"י הואיל ונתנה אמתלא נאמנת דהיינו הואיל ונתנה אבל אם לא נתנה אף שיש לה אמתלא שאפשר לנו לשער לא מהני ועיי'.

הרמב"ם בהלכ' אסורי ביאה כתב אמרה לבעלה טמאה אני וחזרה ואמרה טהורה אני נאמנת באמתלא כיצד אמרה טמאה אני ולמחר אמרה טהורה אני לבעלה ואמרתי לך טמאה אני מפני אחותי ואמי שהיו בחצר נאמנת ע"כ וצריך להבין על הרמב"ם למה שינה ולא הביא אמתלא שאיתא בירושלמי דלא הוי בי' חילא, והמציא אמתלא חדשה, ונראה לי דהטו"ז יו"ד סי' קפ"ה מביא דברי מהר"ל מפראג דלהכי לא מהני אמתלא בהוחזקה נדה בשכינותיה לדברי הרמב"ן משום דלאו כ"ע ידעו מאמתלא שיש לה ויטעו דאכתי טמאה היא, וכ' הטו"ז לפ"ז ה"ה באמרה לפני רבים טמאה אני נמי לא מהני אמתלא, משום דלאו כולם ידעו מאמתלא, ועיי' בתורת השלמים ובחו"ד שהקשו עליו מן הא' מעשה שהביא הש"ך דאמרה לפני רבים שכבר מקודשת היא ואפ"ה האמינה חכמים באמתלא והניחו בצ"ע. ואמרתי ליישב עפ"י דברי רי"ו שהביא הש"ך דאמתלא דיכולין לשער אינה צריכה לאמרה בפירש ולהוציא מפיה, וכבר כתבתי דמהאי מעשה לא משמע הכי שיש לומר דמהר"ל מפראג סובר נמי כרי"ו דאמתלא כזו אינה צריכה להוציא מפיה כיון שיש לשער וכיון שכן ממילא אין חילוק בין אמרה לפני רבים או יחיד כיון דיש לשער האמתלא הוי כאילו אמרה האמתלא נמי לפני רבים ולא קשה קושי' תוה"ד וחו"ד משא"כ בהוחזקה נדה שפיר כ' דסברת רמב"ן משום דלא ידעו רבים מאמתלא דשם כ' רמב"ן אמתלא דלא הוי בי' חילא וזה לא הוי אמתלא שיש לשער כמובן וא"ש.

וא"ש נמי קושיתו על מהרי"ו. דע"כ בהאי מעשה לא בשביל שצריכה להוציא אמתלא מפיה שאלו חכמים אותה מה ראית לעשות כך, ולא מוכח דצריכה להוציא אמתלא מפיה דהרי הרבים לא ידעו מזה מה שאמרה לחכמים, וזה דמהני באמת האמתלא משום דהוי אמתלא דיש לשער ולא צריכה לפרש, ואדרבה מוכח מהאי מעשה גופא דלא כמרי"ו דאי צריכה דווקא להוציא מפיה לא הוי מהני כלל האמתלא כיון דרבים לא ידעו מאמתלא וכמ"ש מהר"ל מפראג וא"ש ועיי'.

והנה הרמב"ם נקט דאמרה בפני רבים טמאה דהרי אמרה בפני אחותה ואמה שהיו בחצר ולא נקט דאמרה לבעלה כמ"ש בתחלת הלכה וכשהבי' האמתלא לא כ' דאמרה אמתלא בפניהם ומשמע דאפ"ה מהני וזה לכאורה נגד מהר"ל מפראג, אך לפמ"ש ניחא דאמתלא כזו דמפני בושה זה ג"כ דיכולין לשער כמובן ולא צריכה להוציא מפיה כשיטת רי"ו ומהני אף ברבים, וזה הדיני' דרצה רמב"ם להשמיענו לפיכך נקט אמתלא כה"ג ועיין.

והנה שיטת רמב"ן ורשב"א בתוה"ב דבהוחזקה נדה כגון שלובשת בגדי נדותה לא מהני אמתלא וטור יו"ד קפ"ה כתב וז"ל ותימה מ"ש מאמרה בפירש טמאה אני דמהני, וכתב רשב"א דשאני לובשת בגדי נדה דדיבורא אמרה אבל מעשה לא עבדה אי לאו דאמת הוא. [ועיין בבא בתרא דף ל' ע"ב מהמו"ל]. ומביא ראי' מכתוב' דף כ"ב דקאמר הש"ס כדר' יודא דאמר הוחזקה נדה בשכונותי' בעלה לוקה עלה משום נדה ומדלקי ש"מ דלא מהני אמתלא דאי מהני למה ילקה הא הוי התראת ספק ולא שמי' התראה ועוד מסתימות הלשון משמע דלא מהני אמתלא, והנה לכאורה ראיי' אלו קשי' לטור ודעימי' דסברו דאף בלובשת בגדי נדה מהני אמתלא, ונראה ליישב די"ל עפמ"ש פ"י גיטין דף י"ח בסוגי' דזמן דהקשה התם למ"ד דרב המנונא אף שלא בפניו אתמר היכא קטלינן אשה דלמא תאמר אח"כ דגרושה היא והוי התראת ספק, והעלה כיון דבשעת התראה אמרה אעפ"כ והתירה עצמה למיתה ולא אמרה שגרושה היא שוב אינה נאמנת לטעון כזאת, ומשא"כ אי הגט בידה יכולה למימר שאחוכי קמכייחת על העדים עיי"ש ויש לומר לפ"ז הכא נמי דוודאי אם אמרה אמתלא קודם שהתרה אותה או בשעת התראה בוודאי מהני כשיטת הטור ולא לקי בעלה, אבל מכיון שבשעת התראה התירה עצמה למלקות ולא אמרה אמתלא שוב אינה נאמנת לטעון ולא הוי התראת ספק שפיר לקי.

והנה הרשב"א דהביא ראיי' מהנ"ל צריך לומר לפ"ז דלית ליה הך סברה ובאמת שכן משמע מתוספות ב"ב קל"ד ג"כ דלא כפני יהושע והוא מדהניחו שם בקושי', מאי קמ"ל ר' יוחנן דאינו נאמן הבעל גרשתי למפרע דאי נאמן אכתי מה הועילו בתקנתן שכתוב זמן בגט כדי שלא יחפה עלי' ואי נאמן אף למפרע אכתי יאמר גרשתי' כבר ויהי' נאמן, ולמ"ש פנ"י לא קשה קושיתם דס"ד דנאמן למפרע ואפ"ה הועילו בתקנתן דלא יוכל לחפות עלי' כיון שהתירה עצמה למיתה ולא אמרה שגרושה היא שוב גם הבעל אין נאמן בכה"ג לומר שגרושה היתה באותה שעה כיון שאין הגט מוכיח ע"ז. ועיי' בשב שמעתתא קצת כזה וע"כ מוכח מתוספות דלא כסברת פנ"י הנ"ל.

אולם לכאורה מוכח מרשב"א גופא במקום אחר דאית לי' סברה הנ"ל דהנה ביו"ד סי' רל"ב מביא הרמ"א בשם תשובת רשב"א דמי שנשבע על דבר שלא יאכלנו נאמן לומר אח"כ שבתנאי הי' שבועתו או באונס ואינו חייב לקיים שבועתו וכל זה קודם שעבר על שבועתו אבל אחר שעבר אינו נאמן לפטור עצמו ממלקות דכיון שהתיר עצמו למלקות ולא אמר כן בשעת התראה שבתנאי או באונס הי' שבועתו אינו נאמן לטעון כן אח"כ וזה כסברת פנ"י הנ"ל וצ"ע לפ"ז מאי ראיי' הביא הרשב"א מה דהוחזקה נדה דבעלה לוקה.

ונראה ליישב כי בתשו' הר"ן הובא ג"כ בש"ס פרק ו' אריכת בזה פליגו חכמי פראבינצא עמו אי גם בעד מהני ג"כ חזרה באמתלא או דווקא היכא דנאמנת מצד שוויי' לאנפשי' חתיכה דאיסורא, והם סברו דלא מהני אולם הר"ן כ' דמהני אמתלא אף היכא דנאמנת מצד עדות וש"ס ובית מאיר כתבו לאמר ראיי' לסברת הר"ן מהא דאמר רב דאף באמרה טמאה וחזרה ואמרה טהורה דנאמנת באמתלא והא נדה נאמנת מצד עדות כדילפינן וספרה לה

ואפ"ה

ואפ"ה מהני אמתלא, ושוב כ' דהא דנאמנת מגו עדות היינו לאמר שהיא טהורה. אבל לא לאמר שטמאה היא דשופרה לא היינו על הטהרה תספור נקיים לא לבעלה, אבל טמאה אני לא הוי רק מגו שוי' נפשה חד"א עיי"ש לפ"ז שפיר הביא הרשב"א ראיי' לדינו מהא דהוחזקו נדה דבעלה לוקה וע"כ דלא מהני אמתלא ולא תקשה דלמא משום דהתירה עצמה למלקות בשעת התראה ולא אמרה דטהורה היא באמתלא דיש לה לומר דזה אינה דאכתי אינו מוכח דבאמת נדה היא מדלא אמרה אמתלא והוי כאלו אמרה עכשיו בפירש דטמאה היא דיש לומר דילמא יש לה ע"ז גופא אמתלא למה לא אמרה בשעת התראה ובאמתלא נאמנת וא"כ אכתי הוי התראה ספק אע"כ מוכח כרשב"א דבמעשה לא מהני אמתלא ומש"כ התם בשבועה שפיר כ' הרשב"א דלאחר שעבר על שבועתו אינו נאמן לומר שבתנאי הי' שבועתו או באונס כיון שלא אמר זאת בשעת התראה ש"מ דשבועתו הי' בלא תנאי ובלא אונס ומרצונו הטוב ובכל גוונא אסור על עצמו דבר זה ואין לומר כהי דהוי כאלו נשבע בשעת התראה בלא תנאי כיון שהתיר עצמו למלקות דלמא יתן ע"ז אמתלא למה לא אמר בשעת התראה שבתנאי שבועתו, זה אינו דהתם נאמן לומר ששבועתו בלא תנאי מגו עדות ולא רק מגו שוי' אנפש' חתיכה דאיסורא דהרי בידו הוא דיכול לשבע עוד הפעם על הככר ולאסרו על עצמו, ובעדות לא מהני אמתלא כסברת חכמי פראביגלא, ושפיר אינו נאמן לטעון אחר התראה שבתנאי הי' שבועתו, ומש"כ בנדה דהא דנאמנת לומר טמאה אני זהו מגו שוי' אנפשה חד"א ומהני אמתלא ממילא אינו מוכח מדלא אמרה בשעת התראה שטהורה היא באמתלא דבאמת טמאה היא, דהרי יש לומר דלמא אית לה על זה גופא אמתלא ונאמנת וע"כ משום דבמעשה לא מהני אמתלא ושפיר הביא רשב"א ראיי' לדינו וא"ש עיי'.

כב הבאתי לעיל דברי מהרי"ו וב"ח וש"ך חלוקים עליו והבאתי ראיי' נגד הרי"ו ממעשה דהביא בגמרא באשה גדולה בנוי דשאלו חכמים מה ראית לעשות כך, ולכאורה קשה על מהרי"ו ממעשה הנ"ל וכ"ל ע"ד נחות דלא קשה דלאו מטו"ה שאלו אותה חכמים דאלמלא כן הי' להם לשאול היכא עבדת הכי ולא לשון מה ראית לעשות כך ואדרבה מלשון זה משמע דעל עיקר המעשה לא שאלו אותה משום דהבינו דמשום כך עשתה בשביל שהיו אנסים שאינם מהוגנים, ואדרבה מוכח מזה כרי"ו, רק שאלתם הי' משום דקתני לימים עמדה וקדשה את עצמה ומלשון זה משמע דהיא נתנה כסף קידושין דאילולי כן הי' לו לנקוט לימים נתקדשה לאחד, וזה לא מהני כש"ס קידושין דף ו' נתנה היא לא מהני וע"ז שאלו מה ראית לעשות כך הא לא מהני, והשיבה שבאו אנשים מהוגנים ובאדם חשוב קאמר ש"ס שם דמהני ע"כ עמדתי וקדשתי את עצמי דייקא וא"ש ועיי'.

כתובות דף ע"ב
שנת תרל"א לפ"ק.

יש להקשות מה מקשה הש"ס ולא קולה לה חלה היכא דמי הא יש לומר דמיירא דרצתה להאכילו ואין לומר כתירץ תוספות דיכולה לומר דרצתה לצחק דיש לומר מסברא דהיכא דהיא אוכלת דברים אסורים נהי דכ' הרא"ש דאינה מפסדת כתובתה מ"מ יש לומר היכא דרצתה להאכילו ג"כ גם התוספות מודים לסברת רא"ה דאינה יכולה לטעון משחק הייתי בך, א"כ במתני' דקתני ולא קולה לה חלה הי' לו לומר ולא קולה לו חלה כדאמר באמת ר' יודא ומדקתני לה משמע שגם היא אוכלת בלא חלה וא"כ ברצתה להאכילו אינה נאמנת לטעון משחק הייתי ומאי מקשה הש"ס, וביותר דהי' א"ש בזה הא דנקט מתני' תרתי מעשר וחלה וחד שלא לצורך הוא וצע"ק.

עוד יש להקשות הא יש לומר דמיירא דהפרישה באמת בפניו והיא אכל ואח"כ היתה נשאל על הפרשתה דקיי"ל דחוזר לטבלו ומאכילתו דברים שאינם מעושרים, והנה ע"ד הפשוט לא קשה דיש לומר אה"נ דש"ס הי' יוכל לתרץ כן ולמוקמי בכה"ג אך כ"ז אם המעשר עדיין בידה מש"כ אם כבר ביד כהן אינה יכולה לשאול כבש"ס נדרים דף כ"ט וש"ס דהכא רוצה לאוקמי' אף כשכבר ביד כהן. ומיושב בזה דקדוקו של תוס' יו"ט וכן דקדק נמי בשיטה מקובצת למה נקט הש"ס לא צריכה דאמרה פלוני כהן תיקן את הכרי, הו"ל פלוני תיקן את הכרי ולאיזה צורך אומר כהן. ועוד מדקדק הש"מ לישנא דלא צריכה הו"ל לש"ס לומר הכא במאי עסקינן, ולמ"ש ניחא דבאמת הש"ס הי' יוכל לתרץ כה"ג שכתבנו ששאלה אח"כ על הפרשה אלא זה דווקא אם עדיין אינה ביד הכהן, וש"ס מתרץ אוקימתי' אף כשיש כבר ביד כהן שהפריש המעשר והניחה בידו ועיי' ש"ע יו"ד סי' של"א סעי' י"ט דמעשר יוכל ליתן אף לכהן שנקנסו הלויים בימי עזרא על שלא רצו לעלות, ולהכי נקט הש"ס בדיוק פלוני כהן לאשמועינן דרוצה לאוקמי' אף כשיש ביד כהן כבר וא"א לשאול עוד ומדוקדק לישנא דש"ס לא צריכה דאמרה וכו' דהיינו לא צריכה לאוקימתא זו דאזיל שיילי' ואשכח שיקרא רק באמרה פלוני כהן תיקן דא"א עוד בשאלה וצריך לאוקמי' דאזיל שאלי' ואשכח שיקרא וא"ש ועיי'.

עוד נראה לי דיש לומר כשכבר נאכל התבואה א"א לשאול וכן מבואר בד"מ יו"ד סי' שכ"ג משום דכשישאל יהי' למפרע טבל והוי' כל מילתא דא"ר ל"ת אעל"מ, ואף גם דזה פלוגתא' אביי ורבא מ"מ נקט הכא התלכן אוקימתי' לכ"ע אלא שיש לעיין לפמ"ש הקצה"מ בהלכ' גיטין על קושי' אחרונים משוחט בשבת דשחיטתו כשירה ולא אמרינן אעל"מ משום דלאו השחיטה גופא האיסור רק יומא קגרים ועיי' טו"ז חו"מ סי' ר"ח א"כ הכא נמי הא השאלה גופא לא נאכר רק דכשנאכל אכל

למפרע

למפרע טבל זה אינו בסוג. אעל"מ ויש לעיין כמי לפמ"ש שנסתפקו באחרונים עיי' בשו"ת שער אפרים אי באיסור דרבנן ג"כ אעל"מ והכא דרבנן הוי דמעשר בזה"ז דרבנן וכן חלה. אך מבואר בד"מ דלא מהני שאלה משום שכבר אכל טבל למפרע ועיין.

וראיתי בקונטרס אחד מאחמ"ו מאוה"ג זצ"ל שהקשה ג"פ קושי' זו וכו' דלכאורה הי' מזה ראיי' נגד מה שהחליט בח"ס יו"ד סי' ש"כ דנסתפק אם השואל אי השליח יכול נמי לשאול על הפרשתו, וח"ס כ' בפשיטות דיכול לשאול, ומסוגין הי' לכאורה ראיי' נגד זה די"ל דלהכי לא אוקמי הש"ס כה"ג משום דמיירא בפירות של בעה"ב וע"פ רוב שלו הם והיא רק שליח דידי' על הפרשתו ואינו יכולה לשאול עיי"ש וש"י אך לכאורה יש להקשות עוד קושי' זו מנלא קוצה לה חלה דדקדקנו כבר דנקט במתני' לה, ויש לומר דמתני' מיירא בעיסה השייך לה ולהכי נקט ולא קוצה לה חלה ובהא שפיר תוכל לשאול על הפרשתה ועדיין תקשי מה מקשה הש"ס מנא ידעו, ויש להאריך בכ"ז ואכ"מ.

והנה הר"ן הביא הראב"ד דהא דלא קאמר הש"ס דמיירא שהיא מודה שהאכילתו שאינה מעושר משום דאינה נאמנת דאין אדם משים עצמו רשע, והר"ן חולק עליו וכו' דלענין ממון נאמנת בהודאת בע"ד כמאה עדים דמי והא דלא מוקי ש"ס במודית משום דלא שכיח הוא ולי נראה ליישב קושי' הר"ן דלא מוקי הש"ס במודית כי הרמב"ם בה' אישות כ' דעוברת על דת אף אם מקיימה אין לה כתובה כדי שתהא קלה בעיניו להוציאה, אך הריטב"א כתב דרוב רבותא חולקים ע"ז דאם מקיימה יש לה כתובה. ונראה דיש לומר דסברת הראשונים הוא עפמ"ש הגהת אשר"י דאף דמסקינן בש"ס סוטה דף כ"ב דעוברת ע"ד אם רצה לקיימה מקיימה מ"מ מי שאינו מגרשו נקרא רשע ומצוה לגרשה רק אין הב"ד כופין אותו לגרשה, וכן כ' כל הראשונים ועוד כ' הגהת אשרי דבנודרת ואינה מקיימת אם גם הוא נודר ואינו מקיים לא הפסידה כתובתה כיון דגם בשבילו בנים מתים ר"ל הא' גברא לא בעי בנים, וכתב הב"ש אע"ז סי' קט"ו ה"ה מאכילתו דברים שאינם מעושרים והוא גם כן אוכל דברים שאינם מעושרים ג"כ לא הפסידה כתובתה דהרי חזינן דלא איכפת לי' במה שהאכילתו דברים שאינם מעושרים עיי"ש ולפ"ז יש לומר דזאת היא סברת הראשונים דאם מקיימה לא הפסידה כתובתה דכיון דמצוה לגרשה ונקרא רשע אם אינו מגרשה והוא מקיימה ואינו מגרשו ש"מ דלא איכפת לי' במה שהאכילתו דברים שאינם מעושרים, ואין לומר דיאמר דישמור את עצמו זה אי אפשר דא"כ למה נקרא רשע ולמה מצוה לגרשה, וע"פ לא איכפת לי' ושפיר לא הפסידה כתובתה כמו דאם גם הוא אוכל דברים שאינם מעושרים ועיי'.

ויש לי להביא ראיי' לשיטת ראשונים אלו נגד הרמב"ם דדוקא אם מגרשה אין לה כתובה משא"כ אם מקיימה, והוא מלשון מתני' דקתני ואלו יוצאות שלא בכתובה והי' למתני' לנקוט ואלו שאין להם כתובה כי הא דיוצאות אינו דין דהרי אם רצה לקיימה מקיימה כש"ס סוטה כ"ב, אך לסברת ראשונים אלו ניחא דבדיוק נקטה המשנה ואלו יוצאות שלא בכתובה כלומר דווקא אם יוצאות אין לה כתובה אבל אם מקיימה ואינה יוצאות יש לה כתובה ועיי'.

והנה לפמ"ש דסברת ראשונים אלו דאם מקיימה יש לה כתובה משום דכיון דמקיימה ש"מ דלא איכפת לי' במה שהאכילתו דברים שאינם מעושרים כל זה אם ידעינן בוודאי שהאכילתו שאינו מעושר כגוונא דמוקי הש"ס אבל אם היא מודית לפי דברי הר"ן אינה נאמנת לענין גוף הדבר דהאכילתו שאינו מעושר דא"א מע"ר רק הכתובה אפ"ה הפסידה דהודאת בע"ד כמאה עדים דמי ובזה שפיר יש לומר דגם רבותיו של ריטב"א מודים דאף אם מקיימה אין לה כתובה דהרי בזה מצד הודאת בע"ד הפסידה כתובתה ולא מצד שהאכילתו דבר שאינו מעושר דהרי אינה נאמנת לענין זה ומה לי אם מגרשה או מקיימה בכל גוונא הפסידה כתובתה, ומיושב שפיר קושית הר"ן דאי מתני' מיירא במודיה א"כ אף אם מקיימה נמי אין לה כתובה, א"כ קשה למה נקט מתני' ואלו יוצאות שלא בכתובה הא הא דיוצאות אינו מוכרח דאם רצה לקיימה יכול לקיימה וכתובה הפסידה אף אם מקיימה והו"ל למתני' למנקט ואלו שאין להם כתובה אע"כ דמתני' לא מיירא בהיא מודית ושפיר מקשה הש"ס מנא ידע ועיי'.

והנה הרא"ש הביא דברי הרמב"ן דהא דחכם או הכהן נאמן נגד האשה היינו אפילו בלא עדים דכל עד מפי עד כשראשון מכחיש הוא נאמן, והרא"ש כתב דאינו נאמן דהאיך יפקיע ממונה בע"א ודווקא בעדים נאמן הכהן או החכם נגדה, ועיי' בחלקת מחוקק סי' קט"ו דהקשה דברי הרא"ש אהדדי דבפרק שבועות העדות מביא הרא"ש דברי הרמב"ן דאשה שאמרה מפי עד שמת בעלה והעד מכחישה דלא אמר לה נאמן העד, ומביא הרא"ש ראיי' לדבריו מסוגין דקתני פלוני חכם טיהר לי ואזל שיילי' ואשכח שיקרא ומשמע דאף בלא עדים, אלא דחכם גופא נאמן, ומשמע דסבר הרא"ש כהרמב"ן ובסוגין חולק עליו. ועיי' ב"ש שכ' על דברי ח"מ שאשתמיטתי' מיני' מה שכ' הב"י ביו"ד סי' קפ"ה דהרא"ש לא קאמר רק לענין להפסידה כתובתה דאינה נאמן החכם דאיך יפקיעו ממונה בע"א אבל לענין האיסור מודה הרא"ש להרמב"ן, והב"ש הקשה ע"ד הרא"ש דמייתי ראיי' לדברי רמב"ן דראשון נאמן מדקתני ואזל שיילי' ואשכח שיקרא, ולדברי הרא"ש בסוגין אינו ראיי' הא ע"כ מיירא בעדים דהא הכא מיירא לענין ממון להפסיד כתובתה וצריך לזה עדים, וא"כ היכא מוכח דלענין איסור הראשון נאמן בלא עדים דלמא גם בזה צריך עדים וזה קושי' עצומה, ולפע"ד נראה דכוונת הרא"ש בהא דכתב ואזל שיילי'

שיילי' ואשכח שיקרא ונשמע דחכם נאמן בלא עדים, אין כוונתו נדקתני סתם ולא נקט ואשתכח שיקרא בעדים. רק כוונת הרא"ש הוא עפ"מ שהובא בש"ע אהע"ז סי' י"ז אחרי שכ' המחבר דינו דרמב"ן דאשה האומרה מפי עד דמת בעלה נאמנת אבל אם העד מכחישה אינה נאמנת. כתב ע"ז הרמ"א בשם תשוב' מהרי"ו דאין הב"ד צריך לשלוח אחרי עד ראשון אם אמת כדברי' אף שהיא בעיר, ועיי' ח"מ שחולק ע"ז וכ' דלמה אין צריך הב"ד לשלוח אחריו מאחר שהראשון נאמן כנגדה ודלמא יכחיש אותה. והנה הח"מ אינו מביא ראיי' לדבריו' ולי נראה דיש להביא ראיי' מסוגין דקאמר לא צריכה דאמרה פלוני כהן תיקן לי ואזל שיילי ואשכח שיקרא, ולכאורה צריך להבין לאיזה צורך שאל הבעל לכהן כיון שכל בעל יוכל לסמוך על אשתו והיא נאמנת על צרכי ביתה, ודוחק לומר דמיירי בשהיא חשודה כבר בעיניו דדווקא כה"ג מיירי המתני' וגם אין לומר דמיירא ששאל עפ"י מקרה, דהרי כבר כתבו תוספות דש"ס רוצה לומר אוקימתא דשכיח דאל"ה הי' לו לאוקמי' כשראו עדים או במודית וכ' הר"ן דזה לא שכיח וש"ס קאמר דשכיח, ואי דאזל שייליה כמי עפ"י מקרה הא כמי לא שכיח, וע"כ צריך לומר כמ"ש הח"מ כיון דבעד מפי עד הראשון נאמן כשיטת הרמב"ן צריך לשואלו אם אפשר לו ושפיר נקט ואזל שיילי'. לפ"ז יש לומר דזאת הוא כוונת הרא"ש בשבועות מדנקיט ואזיל שיילי' ולמה צריך לשאול ואין לומר עפ"י מקרה זה לא שכיח וש"ס נקיט אוקימתא דשכיח וע"כ צריך לומר דחכם נאמן כנגדה וכיון דחכם נאמן מוכרח לשאול לחכם ושפיר מוכח כרמב"ן.

וכיון שכן לא קשה קושי' ב"ש לענין להפסידה כתובתה צריך עדים ואפ"ה מוכח שפיר דחכם לחוד נאמן אף בלא עדים לענין איסור, דאי דווקא בעדים היכא קתני ואזיל שיילי' הא לא צריך לשאול כיון דהיא נאמנת כנגד החכם ואין לומר עפ"י מקרה זה לא שכיח, ובלא שכיח לא קמיירא ושפיר הוכיח רא"ש דעד מפי עד עכ"פ לענין איסור הראשון נאמן ולא קשה קושי' ב"ש.

והנה לפ"מ שנקט הב"י בכוונת הרא"ש דדוקא לענין ממון אין נאמן חכם בלא עדים דאין מפקיעין ממון בע"א. צריך להבין לפ"ד הרמב"ן דסבר דאף לענין ממון נאמן החכם והא אין מפקיעין ממון בע"א ונראה דיש לומר עפ"י מ"ש הרמב"ם בהלכ' סנהדרין פרק ט"ז דאעפ"י דלענין מלקות ומיתה צריכין שני עדים לדבר אבל האיסור עצמו יוחזק בע"א דאם אחד אומר שזאת חלב וא"כ אכל אחד החתיכה זו חייב מלקות דכיון דכבר נתחזק האיסור בע"א ולענין איסור נאמן ע"א ומילא לוקה עליו אח"כ, משא"כ לענין מלקות אין עד אחד נאמן לומר שזה איסור הוא כדי שילקה האוכלו. לפ"ז יש לומר הכא נמי דלהכי אינו נאמן החכם להפסיד ממון כיון שתיכף כשאנו מאמינים לו הפסידה כתובתה ואינו נאמן לענין זה, משא"כ הרמב"ן יש לומר דסבר כשיטת ראשונים דחלקו על הרמב"ם וסברו דאם מקיימה יש לה כתובה ודווקא במגרשה הפסידה כתובתה וא"כ כשהחכם אומר שהאכילתו שאינו מעושר אינו מועיל ואינו בא להפסיד כתובתה בעדותו דאולי לא יגרשנה הבעל ולא תפסיד כתובתה, ולא בא הגדת חכם רק להחזיקה לאיסור וכיון שלענין זה נאמן וכבר הוחזק לאיסור על פיו ממילא כשיגרשה הבעל הפסידה גם כתובתה, משא"כ לרמב"ם דאם מקיימה אין לה כתובה שוב הגדת החכם בא להפסיד כתובתה שפיר כ' הרא"ש דלענין ממון אין מפקיעין בע"א ועיי'.

קידושין דף י"ב
שנת תרל"א לפ"ק.

ההוא גברא דאקדיש בציפתא דאסא אמרו לי' וכו' עיין בראשונים שהקשו מברייי' דלקמן דף מ"ז התקדשי לי בפקדון שיש לי בידך והלכה ומצאה שנגנב או שנאבד אם נשתייר ש"פ מקודשת והא הוי שתיקה לאחר מ"מ ואמאי מקודשת לרבא, ועיי' ריטב"א שתירץ דמיירא בדשדיך דמהכי. ורשב"א כ' דאף שדיך נמי לא מהני בשתיקה לאחר מ"מ, ושם מיירא באמרה אין דרלתה מקודשת. והא דלא תני בברייתא משום דברייתא לא בא להשמיענו דין דשתיקה לאחר מ"מ רק דיכא דאם נשתייר ש"פ דמקודשת משא"כ בנגנב או נאבד כל הפקדון, ולי נראה לתרץ דהרי כל הסברא דשתיקה לאחר מ"מ דלא מהני משום דלא איכפת לה ולהכי לא השליכתה או לא אמרה אין וזולת זה הייני אומרים דמהכי ועיי' פנ"י דמסביר הענין ביותר אף דיש לומר דלהכי שתקה משום דרוצית להתקדש, מ"מ כיון דאפשר לומר נמי בהיפך דלא איכפת לה ממילא לא ידעו העדים בדעתה והוי קדושין בלא עדים עיי"ש והנה התם בברייתא קתני והלכה ומצאה שנגנב לא הוי לי' למימר רק התקדשי לי בפקדון ונגנב או נמצאת שנגנב אם נשתייר וכו' ולמה נקט והלכה ומצאה אלא וודאי משו"ה נקט כן דזולת זה הוי שתיקה לאחר מ"מ משא"כ אם היא הלכה ומצאה וכו' הרי אזינן דרוצית להתקדש דהרי הלכה לראות אם יש שוה פרוטה או לא והוי כמו שאמרה אין דמהני ועיי'.

והנה הריטב"א מביא בשם הר"י דאף בשתיקה דלאחר מ"מ מהני בדשדיך ור"ן ורשב"א ורוב ראשונים סברו דאף בשדיך לא מהני. ומביא הר"ן ראיי' מהא מעשה דרבא גופא דאמרו ליה והא לית ביה שוה פרוטה אמר תקדש בארבע זוזי דאית בה והתם עכ"פ לא גרע משדיך ואפ"ה אמר רבא דלא מהני, וצריך לומר דר"י היה לו הגרסא כר"ש דאמרה ליה דהיא אמרה דלית בה שוה פרוטה וא"כ כיון שהיא ידעה שלית בה שוה פרוטה לא הוי שדיך דיכולה לומר משחק הייתי בך, ועיי' יש"ש קדושין דאף דלשמואל דחיישינן שמא שוה פרוטה במדי דווקא אם היא לא ידעה שזה אינה שוה פרוטה במקומה אבל כשהיא ידעה יכולה לומר משטה הייתי בך, ועיי' מקנה שכ' כן בסוגין. ולי נראה להביא ראיי' דשדיך מהכי

מהכי ורבא דווקא בלא שדיך אמרה דהכה הפלאה הקשה למה לריך רבא להביא ראיי' מברייתא דע"כ לא רלתה הייכו דשתקה דאי לא רלתה הייכו דאמרה לא, מכלל דרישא אף בלא אמרה כמי מקודשת, ולמה לא הביא ראיי' מסיפא גופא דע"כ לא רלתה הייכו דשתקה דאל"ה סתרו הדיוקים אהדדי דמרישא דקתני רלתה מקודשת משמע דשתיקה לא מהכי, ומסיפא דקתני לא רלתה איכה מקודשת משמע דשתיקה מהכי, וע"כ דלא רלתה הייכו דשתקה וכתב די"ל דרלתה אין בודאי הוי קידושין ובשתיקה הוי ספק, ובסיפא לא רלתה בוודאי לא הוי קדושין ובשתיקה ספק, והולרך להביא ראיי' מרישא. ואכי אמרתי דיש לומר דלא סתרו הדיוקים דיש לומר רלתה אין הייכו אף בלא שדיך דכיון דאמרה אין מקודשת ועל זה קאי הדיוק הא בשתקה לא הוי קדושין, ובסיפא לא רלתה לא הוי קדושין הייכו אף בשדיך ובזה שפיר הדיוק בשתקה מקודשת דהייכו בשדיך ולא סתרו הדיוקים ועיי' כעין זה בר"ן קדושין בשמעתי' דכתן הוא ואמרה היא והולרך שפיר להביא ראיי' מרישא, וממילא מוכח דבשדיך מהכי דאל"ה למה לא הביא ראיי' מסיפא בלחוד כקושי' הפלאה ועיי'.

ועוד כראה לי ליישב קושי' הפלאה ולהביא ראיי' לשיטת הפוסקים דאף בשדיך לא מהכי לרבא בשתיקה לאחר מ"מ לאו כלום כי יש להקשות האיך הוכיח רבא מברייתא דשתיקה לאחר מ"מ לאו כלום הוא דלמא ברייתא בלא שדיך איירא אבל בשדיך באמת מהכי ומכ"ל להוכיח דאף בשדיך לא מהכי. וכראה דיש לומר בפשוט דמברייתא מוכח דאף שדיך כמי לא מהכי דאי שדיך מהכי הו"ל לברייתא לחלק בהא גופא דלאחר מ"מ שדיך מהכי ולא שדיך לא מהכי, וזה רבותא יותר מרלתה ולא רלתה, וע"כ מוכח דאף בשדיך לא מהכי, ושפיר הוכיח רבא דיכו מברייתא. אולם לכאורה יש לומר דאיכו מוכח דלעולם יש לומר דשדיך מהכי והא דלא כקט ברייתא חילוק בין שדיך ולא שדיך דהכה הרמ"ה כתב דהא דשתיקה בשעת מ"מ מהכי דווקא בכתן לה לידה אבל בזרק לה לא מהכי דאין מוכח דמרלוכה הוא ובשלמא בלקחה הקדושין אדעתא דהכי לקחה משא"כ בזרק אין מוכח, וא"כ לא מהכי שתיקה אף בשעת מ"מ והא דקתני ספק קרוב לה מקודשת הייכו בשדיך, ויש לומר לפ"ז אי הוי כקט הברייתא חילוק לאחר מ"מ בין שדיך ללא שדיך דלא שדיך לא מהכי הו"א דוקא לאחר מ"מ לא מהכי לא שדיך אבל בזרק לה בשעת מ"מ מהכי אף בלא שדיך ולהכי כקט הברייתא חילוק בין אמרה אין ובין לא אמרה וממילא אין מוכח בזרק דמהכי אף בלא שדיך מהי תיתי דלמא דוקא בשדיך משא"כ אי הוי כקט ברייי' חילוק בין שדיך ללא שדיך שפיר הוי מוכח דבזרק מהכי אף בלא שדיך ולהכי לא כקט הברייתא חילוק הכ"ל ולעולם יש לומר דשדיך מהכי, ואכתי קשה היכא הוכיח רבא מברייתא דאף בשדיך לא מהכי שתיקה לאחר מתן מעות. אך לכאורה זה ליתא דשפיר הוכיח רבא מברייתא דאף בשדיך לא מהכי מדלא כקט הברייתא חילוק בין שדיך ללא שדיך ואין לומר משום דהו"א דבזרק מהכי אף בלא שדיך, זה איכו הא זה מוכח כבר מרישא דברייתא דלא מהכי בזרק בלא שדיך מדקתני ככסי פקדון זה דמהכי שתיקה בשעת מ"מ משמע דוקא ככסי אבל זרק לה לא מהכי בלא שדיך, ושפיר מוכח מדלא כקט סיפא חילוק בין שדיך ללא שדיך דלאחר מ"מ לא מהכי אף בלא שדיך, ומיושב שפיר קושי' הפלאה דלמה לריך להוכיח מרישא ולא הוכיח מסיפא גופא ולא הי' לריך להביא ככל הרישא, אך למ"ש ניחא דרבא ע"כ הולרך להביא רישא כדי להוכיח דיכו לאחר מ"מ דלא מהכי אף בשדיך, וכיון שהולרך להביא הרישא ממילא הוכיח כל דיכו מרישא דמדויק טפי וא"ש.

כתובות פ"ד ע"ב

הכה מסתימות לשון הרמב"ם פ"א מהלכי מלוה ולוה משמע דפסק כר"ל דעבד עובדא כר"ט דתפיסה לאחר מיתה לא מהכי, ולריך להבין הרי בכל מקום פסקיכן כר' יוחכן כגד ר"ל, והרי ר' יוחכן פסק כר"ט ואף גם לתירץ בתרא דש"ס דמטין אתמר עכ"פ הי' לכו לפסוק לכתחלה כר"ע ובדיעבד כר"ט ואין לומר מדר"כ אמר דלר"ע מהכי דווקא תפיסה מחיים דווקא משמע דסבר כר"ע והלכתא כר' כחמן בדיכא זה ליתא דהרי ר"ל גופא דפסק כר"ט מפרש לר"ט דמהכי אפילו בשמעא, וא"כ אין מוכח מדפירשו דברי תכא דסברו כוותי'.

[מהמו"ל עיין בתוס' חולין קט"ז ובתוס' חולין ק"ג ע"ז ובב"ב דף ל"ח ע"ב ובתוס' ע"ז ל"א ד"ה ולא ובבילה דף כ"ד ע"ב ובתוס' בב"מ דף קי"ד ע"א ד"ה מהו ובשבת דף כ"ח ע"ב ובשבת דף קי"ב ע"ב ובשו"ת פני מבין חיו"ד סי' כ"א.] אולם לכאורה יש ראיי' דפסקיכן כר"ט מדר"כ סבר כוותיה והוא מהאי מעשה דמלוגמא דשטרא אתי לקמי' דר"כ אמר אית סהדי דהיתה תפסיה ומשמע דלאחר מיתה לא מהכי, אך כראה דמשם אין ראיי' לפמ"ש הפ"י בשמעתין על קושי' תוספות על ר' יוחכן דסבר מטין אתמר דווקא בדיעבד כר"ט א"כ היכא אמר ר' יוחכן בהאי דהביא הש"ס לעיל דתפסו תורא מסימטא דשפיר תפסוה, הא לכתחילה גם הוא סובר דעבדיכן כר"ע וכ' תוספות דזה הוי כמו דיעבד, והסביר הפ"י דכיון דאף דאין היורשים לריכין לשלם מ"מ כתבו כל הראשוכים דמלוה איכא משום כבוד האב, וא"כ כל זמן דלא טעכו היורשים דאיכם רולים לשלם מסתמא כיחא להו לעשות מלוה ושפיר מהכי התפיסה לפ"ז אין ראי' מהאי מעשה דמלוגמא דשם היורשים אין מרולים לשלם והוי כמו לכתחלה ובהא אף ר' יוחכן מודה דעבדיכן כר"ע וי"ל דר"כ כמי סבר מטין בדיעבד כר"ט דמהכי תפיסה, והכה לכאורה יש לומר דמוכח מהאי מעשה דבקרא דסבר ר"כ כר"ע דאמר ר"כ מיגו דיכול לומר לקוח כאמן דמחיים תפוס, ומשמע דזולת זה לא כאמן כגד הבקרא דתפיסה דלאחר מיתה לא

לא מהני. והתם שפיר דיעבד היא דהרי היורשים לא טענו מאומה רק בקרא טוען ומוכח שפיר דסבר כר"ע דלאחר מיתה לא מהני כלל, ונראה לי דגם משם אין ראיי' עפמ"ש הרא"ש דבקרא מחויב לשלם ליתומים, והוא בע"ד גופא לטעון עם הלוקח, וכ' הרא"ש עוד דאף האידנא לאחר תקנת הגאונים דמטלטלי דיתמי משעבדי דוקא אם החוב ברור כגון בשטר או בעדים, אבל אם אינו ברור רק דיכול לתפוס חייב הבקרא לשלם, דהי' לו לשמור שלא יתפסו הבע"ח, לפ"ז יש לומר הכא נמי דאף אם אמרינן כר"י בדיעבד, יכול לתפוס אבל מ"מ כיון דלכתחילה עבדינן כר"ע ממילא צריך הבקרא לשלם, וכיון דצריך לשלם ליתומים לא עשאו מלוה וא"כ אף גם דאינן טוענין מ"מ לא הוי דיעבד רק לכתחילה ולא מהני תפיסה אף לר"י וא"כ יש לומר עדיין דר"כ כר"י סבר, וכיון שכן יש לומר דרמב"ם באמת נמי פוסק כר"י דלכתחילה עבדינן כר"ע ובדיעבד כר"ע, רק דרמב"ם הביא דינו היכא דיורשים טוענים וא"כ הוי לכתחילה ובהא אף לר"י לא מהני התפיסה לאחר מיתה. וכן נמי הא דכ' הרמב"ם דמחיים מהני ומשמע דלאחר מיתה לא הייכו נמי בשטענו היורשים, דכן התחיל הרמב"ם בהלכה זו מלוה ליורשים לפרוע ואם אינם רוצין אין כופין ואם תפש מחיים מהני, משמע דקאי אהא דאם טענו ואינם רוצין לשלם וע"י.

ועיי' כ"מ בהלכ' עדות דכ' דרמב"ם פסק כר"ע כנגד ר"ע דר"ט רבו הוא והלכה כר"ע מחבירו ולא מרבו ול"ע מהכא.

אמרו לי' את תופס לב"ח ואמר ר"י וכו' וצריך להבין למה הקשו דוקא מר"י ולא הקשו מר"כ דסבר נמי הכי והלכתא כוותי' בדיני'. ויש לומר דלהכי הקשו מר"י משום דמוכח דע"כ כר"י סבר, דלכאורה קשה למה לא הקשי פשיטא דלא מהני תפיסתו משום דלא קאי ברשות הרבים כמו שאמרו באמת אבא מחריפותא דכהרא תפיסנא, וצריך לומר דסבר כר"י דאף מסייעא נמי מהני, והקשה שפיר הא ר' יוחנן גופא סבר דתופס לבע"ח ל"מ ואף אם דתפיסה מהני מצד זה הא לא מהני מצד תופס לבע"ח וא"ש ופשוט.

והנה שיטת רש"י בב"מ דף י' דדוקא בלא עשאו לא קנה אבל בעשאה שליח קנה ועיי' תוספות שהקשו מהכא דמשמע דאף בעשאו שליח נמי לא קנה, והנה הפ"י כ' לאמר דטעמא דכל הראשונים דאפילו בשליח לא מהני אף דאמרינן בכ"מ שלוחו ש"א כמותו משום דזה הוי כעין שליח לדבר עבירה דמפסיד שאר בע"ח ואלו באו לב"ד היו חולקין, והנה מה שרצה פ"י עוד לומר דגבי יורשים הוי התפיסה מיורשים שליח לד"ע זה לא הבנתי דהרי באמת תפיסתו מהני לר"ע כמו שסברו הם בהו"א וכיון דתפיסה מהני ובדין הוא אף דב"ד לא הוי יהיב לי' לא הוי לד"ע ומה גם לרוב ראשונים עכ"פ מלוה על יתומים לפרוע חוב אביהם.

וראיתי בחידושי אאמו"ר מאוה"ג זצ"ל שרצה לתרץ דברי רש"י ב"מ עפ"י דברי פ"י הנ"ל דה"פי עלמו כ' מדמדמה ר"כ ור"ח מציאה לתופס לבע"ח משמע דזה לא הוי שליח לד"ע וכ' אאמ"ו מאוה"ג זצ"ל דרש"י כ' שם בב"מ תופס לבע"ח כאדם הבא ותופס מאליו קודם שיתפסנו בע"ח אחרים, וצריך להבין מה בעי רש"י בזה ולא פירש כפשוטו שתופס קודם שרוצים בע"ח לילך לב"ד או לחלוק בשוה וכ' דרש"י הי' קשה מה מדמה מציאה לתופס לבע"ח התם עבירה משא"כ גבי מציאה לכך כ' רש"י שתופס קודם שיתפסנו אחרים וא"כ כיון דיתפסנו אחרים והוא מפסיד הכל אינו עושה עבירה כלל דהרי להציל חלקו עושה זאת, משא"כ אם בע"ח אחרים רוצים לחלוק בשוה והוא תופס הכל אז שפיר הוי עבירה שמפסיד חלקם ועיי'.

וע"ז כתב רש"י שפיר מאחר שלא עשאו שליח הא אם עשאו שליח מהני כיון שאינו עושה עבירה בתפיסתו דהרי עושה זאת להציל חלקו, ולא קשה שוב מהכא גבי יימר בר חשו דהכי שפיר אפילו בשליח לא מהני משום אין שליח לד"ע דלגבי יורשים עבירה הוא עכ"ד הקדושים. והנה אני כבר כתבתי דקשה לומר דתפיסה מיורשים דלהוי עבירה אבל עיקר סברה של אאמ"ו מאוה"ג זצ"ל נכון הוא, והוספתי נופך עפ"י סברתו ולפי דבריו אכתי אינו מיושב רש"י דצריך לומר דרש"י מסברה דנפשי' מחלק בין עשאו שליח או לא. ועפ"י דבריו יש לומר דמוכח כן להדיא דשליח מהני והוא בשכדקדק הא דאמר להו רבא קאקי חיוורי משלחי גלימא דאנשי, וצריך להבין מה שלא כהוגן עשו דתפסו מיני' הא כיון דשלוחו דיימר ב"ח הי' תופס לבע"ח במקום שחב לאחרים ולא קנה שפיר תפסוה אינה מצד הדין ולמה קארי להו קאקי חיוורי ול"ע. ונראה לי הא דתפיסתו של שלוחו דיימר ב"ח לא מהני משום דהוי שליח לד"ע דמפסיד בזה ר"פ ור"ה ברי' דר"י והנה לפי דברי אאמ"ו מאוה"ג זצ"ל כ"ז דווקא אם הם רוצים לילך לב"ד ולחלוק בשוה, משא"כ אם לא יתפוש איהו יתפוסו הם, והוא יפסיד לא הוי שלד"ע ומהני תפיסתו, והנה אם כשאמרו ליימר ב"ח את תופס לבע"ח במקום שחב לאחרים שגם להם חייב לא הודיעו לו שרוצים לתפוס לעצמם והי' מדמה בדעתו שרוצים לחלוק עפ"י ב"ד וממילא לא מהני תפיסתו דהוי תופס לבע"ח במקום שחב לאחרים ולא קנה והניח להם לתפוס ותפסו הם וכשתפסו זה אומר לי כולו ורצו הם לעכב לעצמם כל הארבא. וכיון שכן ממילא לא הוי שליח לד"ע ומהני תפיסה של יימר ב"ח מאחר שעשה שליח, ושפיר קאמר קאקי חיוורי דשלא כדין תפסו דתפיסה של שלוחי דיימר ב"ח מהני, וממילא מוכח כשיטת רש"י דשליח מהני היכא דלא שייך של"ד עבירה ועיי':

עוד נראה לי להביא ראיי' לשיטת רש"י דבעשאו שליח מהני מיימר ב"ח גופא, דיש לדקדק על יימר ב"ח גופא היכא תפש הא הוי תופס לבע"ח והוא ע"כ סובר דלא קנה מדהקשו עליו

עליו. אך לא קשה דהא הוא לא ידע דהלוה חייב גם לאחרינא ושפיר לוה לתפוס, אולם נראה לי דהכא גבי יתומים אף גם שאביהם אינו חייב לאחרים אפ"ה הוי תופס לבע"ח ליתומים גופא. דהרי הרא"ש כ' בב"מ דבאין חב לאחרים יוכל לתפוס ואינו חב ללוה כיון שהוא מחויב לשלם מצד הדין דהרי יש עליו שטר או עדים עיי"ש וכיון שכן יש לומר כ"ז בלוה גופא אבל ביתומים שאינן חייבין לשלם רק דמלוה יוכל לתפוס וכל הקודם זכה או היתומים כשתפסו מטלטלין המונחי' ברה"ר או המלוה וכיון דרק בתפיסה שייך למלוה ממילא אין יכול אחר לתפוס עבור המלוה ולהפסיד ליתומים דחב בזה ליתומים כנ"ל. וא"כ שפיר הוי הכא תופס לבע"ח מיתומים גופא אולם לזה שפיר מהני שליח ואין בזה משום שליח לד"ע כמ"ש דהרי אביהם של יתומים חייב לו ושפיר מהני שליחות בזה ולהכי לוה יימר ב"ח לתפוס וע"ז השיבו את תופס לבע"ח אם גם שאינן תופס לבע"ח מצד היתומים, אבל גם לנו חייב אביהם ולזה לא מהני שליח דהוי שליח לד"ע, ושפיר מוכח דהיכא דאין עבירה דמהני שליח ועיי'.

והנה הש"ך חו"מ סי' פ"ה כ' דרש"י הוכיח דשליח מהני מן קושי' רבא בש"ס ב"מ דף י' מפועל דהתם שליח הוי ומה מקשה רבא וכי דזאת באמת כוונת ש"ס שאני פועל דידו כיד בעה"ב משום דשליח הוי והוכיח שפיר דשליח מהני, ועדיין אינו מיושב כל הקושי' על רש"י דהא רש"י כ' הכא על ר"י התופס לבע"ח שליח התופס וא"כ סתר רש"י עצמו, וכבר עמד ע"ז הג"ת, ונראה לי ליישב דלר"י מוכח דאף בשליח לא מהני, דתוספות בב"מ כתבו דר' יוחנן סבר במגבי' מציאה לחבירו קנה חבירו משום מיגו דזכה לנפשי' זכי' נמי לחברו, וכתבו דלפ"ז בתופס לבע"ח אם חייב גם לתופס ג"כ מהני מצד מיגו דזכה לנפשי'. ועיי' רא"ש גיטין סוף פ"ק דהביא שיטת רבינו פרץ דבתוך זמנו לא מהני תפיסה ואף המלוה גופא אינו יכול לתפוס, והרא"ש חולק עליו דאם הלוה מפסיד נכסיו באופן כשיבוא זמן פרעון לא יוכל לפרוע יכול המלוה לתפוס, עיי"ש ונראה לי להביא קצת ראי' לשיטת הרא"ש דאם יפסיד יוכל לתפוס תוך זמנו נמי, דיש לדקדק לרבינו פרץ דבתוך זמנו לא מהני תפיסה לפ"ז אם לתופס עדיין הוא תוך זמנו ולמשלח כבר אחר זמנו אפ"ה לא יוכל התופס לתפוס עבור המשלח דהרי זה שייך מיגו דזכי לנפשי' דהרי גבי' עדיין הוא תוך זמנו וא"כ למה לא נקט ר' יוחנן רבותא יותר תופס לבע"ח במקום שחב לאחרים אפילו שחייב הלוה לתופס אפ"ה לא קנה אם עדיין לתופס תוך זמנו, אולם לשיטת הרא"ש ניחא דכה"ג באמת קנה דהרי מיירא דאין כאן לשלם כל הבע"ח רק לאחד או לשניים, וא"כ אם לא יתפוס התופס יתפוס אחר ולא ישאר לשלם לתופס כשיבוא זמן הפרעון וא"כ הוי כמו הלוה מפסיד נכסיו ושפיר יוכל לתפוס גם תוך זמנו לרא"ש וכיון דיכול לתפוס לעצמו ממילא יכול לתפוס גם לאחר משום מיגו. והנה כ"ז אם עשאו שליח שפיר יוכל לתפוס אף תוך זמנו דהרי כשלא יתפוס הוא יתפוס המשלח או הוא בעצמו או ע"י אחר דהרי חזינן דרוצה לתפוס דהרי עשאו שליח לתפוס, אבל בלא עשאו שליח והוא תופס מעצמו עבורו לא יכול לתפוס תוך זמנו דהרי לא יפסיד דדילמא לו יתפיס אחר, משא"כ בעשאו שליח הרי חזינן דיתפוס אחר ואם לא יתפוס התופס, יתפוס המשלח והוא יפסיד שפיר יוכל לתפוס אף למשלח ע"ש דלא נקט ר' יוחנן רבותא יותר דבזה באמת מהני התפיסה לשיטי' הרא"ש.

וא"ש רש"י דכתב בדברי ר"י שליח התופס דהי' קשה לו קושיתו למה לא נקט רבותא יותר וע"כ כמ"ש וממילא מוכח דאיירא אף בשליח ואף בשליח לא מהני היכא דלא שייך מיגו, וכ"ז לר' יוחנן דסבר הטעם מצד מיגו משא"כ ר"נ ור"ח דלא סברו מצד מיגו ממילא לא מוכח דאיירי' בשליח משום דלא קשה קושיתו, הדרינן לסברה דבשליח מהני וכמ"ש הש"ך דמוכח מפועל וא"ש כל דברי רש"י ולהכי דווקא קשה על יימר ב"ח מרי יוחנן ולא מר"נ כמובן ומיושב שפיר קושי' תוספות ועיין.

גיטין דף ס"ד

אמר ר' יצחק האומר לשלוחו צא וקדש לי אשה סתם וכו' יש לדקדק למה נקט דינו באומר שיקדש לו אשה סתם ולא נקט אף באומר לו שיקדש לו אשה פלונית אסור בקרובות אותה פלונית שחזקה שע"ש ועיין ריב"ש ורמ"א אע"ז סי' ל"ז וב"ש וח"מ וט"ז דשם והנה לתוס' דהא דאסור בכל הנשים משום ספק יש לומר דלהכי נקט צא וקדש לי אשה סתם דרצה להשמיענו דקנסו אותו ואסור אף בכל הנשים אבל לשיטת הרמב"ן דאסור בכל הנשים מצד הדין קשה, ונראה לי דר' יוחנן רבותא אשמועינן דלכאורה יש לדקדק למה נקט ומת הא אף בלא מת רק שלא בא השליח ואמר שלא קדש שום אשה נמי אסור בכל הנשים שבעולם כיון דחזקה שע"ש כמו דפסקינן בכל חזקה שע"ש אף שלא חזר השליח אמרינן מסתמא עשה שליחותו. ועיי' בש"ס נזיר דף י"ב באמת לא גרס הש"ס ומת, אלא שיש לומר דהכא אם לא חזר השליח באמת לא חיישינן דקידש אשה, דאלמלא קידש אשה בוודאי הי' חוזר להודיע לו מי קידש כדי שידע המשלח מי להכניסה, וא"כ כשלא חזר השליח אמרינן דוודאי לא קידש ולהכי נקט ומת דווקא חיישינן דבאמת הי' רוצה להודיע לו מי קדש רק שמת, והנה כ"ז באומר לו צא וקדש לי אשה סתם אז אמרינן כשלא חזר השליח בוודאי לא עשה שליחותו דאלמלא עשה היה מודיעו, אבל באומר צא וקדש לי אשה פלונית דהמשלח יודע מי שיקדש עבורו ושפיר יש לומר אף כשלא חזר דעשה שליחותו כמו בכל חזקה שע"ש ולא צריך מת דווקא, ויש לומר לפ"ז דלהכי נקט ר' יצחק אשה סתם דרצה להשמיענו דדווקא במת

חיישינן

חיישינן שקידש לו אשה אבל בלא מתי לא ואי הוי נקט אשה פלונית דלא צריך מת הו"א ה"ה באשה סתם נמי לא צריך מת, ובלא מת נמי אמרינן שקידש לו אשה כמו בכל חזקת שע"ש להכי נקט סתם ומת ואסור בכל הנשים שבעולם וא"ש.

הירושלמי במס' שבת פ' כלל גדול הביא הא דר' יוחנן קידש אשה בעולם ואינו יודע איזו היא אסור בכל הנשים שבעולם וקאמר הטעם דהרי אפשר לישא גיורת ומשוחררת. ועיי' קרבן עדה שהקשה לדברי הרמב"ן למה לא נקט הירושלמי תקנה דיכול לשאול כל הקרובות וזה מהני לדברי הרמב"ן כמבואר בר"ן במקומו. ונראה לי דיש לומר דכוונת ירושלמי במה שכ' תמן יוכל לישא גיורת ומשוחררת דאם הי' לה בת ואחות וכו' אע"פ שנתגרשה לאחר מכאן כיון שבשעה שמינה שליח היתה א"א לא יוכל לקדשה דכי קא משווה אינש שליח במידי דקיימא קמי' בשעת מינוי שליחות, אבל דמילתא דלא קיימא קמי' בשעת מינוי שליחות לא, ובאמת קשה מנ"ל לרבא זאת עד דאמר ומודה ר' יוחנן, ונ"ל דרבא הוכיח זאת מירושלמי הנ"ל דקאמר תמן יכול לישא גיורת ומשוחררים והי' קשה קושי' מפרש למה לא קאמר אם העידו הקרובות שלא נתקדשו, או אשה שאין לה קרובות ע"כ הוכיח רבא דכוונת הירושלמי במה דאמר היינו אף בשעה שקידש אותה השליח היתה כבר משוחררת, רק כיון דבשעת מינוי השליחות היתה שפחה אפ"ה מותר בה ולא חיישינן שמא קידש שליח בתה שהיתה לה אחרי כן שנשתחרר' וכן בגיורת נמי, ולהכי נקט הירושלמי דווקא כה"ג ולא אופנים פשוטים לאשמעינן דין זה דמילתא דלא קאי קמי' לא עשאו שליח, ולא קשה קושי' ק"ע, ושפיר הוכיח רבא נמי וקאמר ומודה ר"י.

אלא באמת ל"ע מירושלמי הנ"ל על הרמב"ן דכ' דהא דאסור בכל הנשים שבעולם מדינא הוא ולא מקנסא כמ"ש תוספות הא בירושלמי קאמר דטעמא דר' יוחנן הוא משום דיש לו תקנה לישא גיורת ומשוחררת ומוכח להדיא דחומרא בעלמא הא. עוד צל"ע לדברי הירושלמי דלהכי החמיר ר"י משום שיש לו תקנה לישא גיורת, משא"כ אי אית לי' תקנה לא חיישינן, א"כ מאי מקשה ריש לקיש בנזיר על ר"י מקן סתומה הא אילו שאר קנין דעלמא מתקנן הא התם אילו חיישינן לכל חד דילמא היינו שפרח אין לו תקנה להביא קרבן, ול"ל דהתם נמי יש לו תקנה מן גוזלות שהי' לו בבית ויודע בבירור שאין להסתפק עליו וכדומה, אך קשה לי על הרמב"ן דכ' דחזקת פנויות דקרובות לא מהני לה משום דאין מחזיקין חזקה מגוף לגוף שא"כ כ"ע שרי לישא אשה משום חזקת פנוי' דמהני לה לעלמה א"כ מה מקשה ריש לקיש מקן סתומה דאילו שאר קנין דעלמא מתקנין הא התם אנו דנין רק על קן זה אם הוא אותו שפרח או לא, ואוקמינן שפיר על חזקתו חזקת היתר שחולין היתה ול"ע. וע"ד פלפול יש ליישב עפ"י קושי' אלו הראשונה ושלישי. מה שיש לדקדק למה בגיטין לא הביא דין זה מר' יוחנן רק דאמר ר' יצחק, ובנזיר הביא אמר ר' יצחק בר"י אמר ר' יוחנן ולמה לא הביא בגיטין בשם ר' יוחנן ובפרט כי הש"ס רצה להקשות על ר' יוחנן דאמר אין דבר שבערוה פחות משנים, ולפמ"ש י"ל דבאמת מירושלמי מוכח דלר' יוחנן כל עיקר הדין רק קנס הוא ולא כמ"ש הרמב"ן, ושפיר הקשה ריש לקיש שם בנזיר על ר' יוחנן ולא קשה לוקמי הקן אחזקת היתר דלר' יוחנן באמת מצד קנס אסור, וגם בקן לקנסי' והנה בגיטין דף ס"ד כבר הקשה רמב"ן על תוספו' מה ס"ד דקנס הוא האיך הקשה הש"ס ולימא חזקה שע"ש לקולא אם כל עיקר רק קנס הוא, וע"כ הוכיח רמב"ן דדינא הוא עיי"ש וכיון שכן דבגיטין צריך לומר דדינא הוא כרמב"ן ולר' יוחנן מוכח מירושלמי דרק קנסא הוא לא הביא הש"ס בגיטין ר' יוחנן רק ר' יצחק דלדידי' שפיר יש לומר דדינא הוא ולא קנסא.

והנה הרמב"ן כ' דבכל אדם מותר לישא אשה ולא חיישינן דילמא היא היא שקדשה שליח משום דמוקמינן אחזקת פנוי' אבל משלח אסור בכל נשים שבעולם דחזקת פנוי' של קרובות שאינן באות לדון בפנינו אינן מועילות לה והא אלו באות הקרובות ואמרו לא נתקדשנו מותר לישא בהן דע"א נאמן באיסורין ומכ"ש מתוך שנאמנת על עצמן ונישאת לאחרים נאמנת גם לה, והנה דברי רמב"ן קשה להבינם דאם אמרינן דלא מהני חזקת פנוי' של קרובות משום חזקה מגופא לא אמרינן למה מהני אם באות לפנינו ואומרות לא נתקדשנו שכ"ש הוי חזקה מגופא לגופא.

סוגי' דהמשחרר עבדו, גיטין ל"ח וברכות מ"ז.

האחרונים הקשו האיך מהני גט שחרור הא המשחרר עבדו עובר בעשה ונימא בי' אי עביד לא מהני, ולדעתי נראה ליישב עפ"י סברת המרי"ט הידוע דטעמא דאעל"מ הוא כדי שיתוקן האיסור, והיכא שאף אי לא מהני מ"מ לא יתוקן האיסור אמרינן באמת דמהני, וידוע מה שכ' הרמב"ן הביאו הר"ן בגיטין דף ל"ט דטעמא דלעולם בהם תעבודו הוא משום לא תחנם. ולכאורה צריך להבין לפי דבריו הא כשנהנה העבד כבר הוא בר ישראל ואינו דומה לנכרי שנהנה מהטובה בעודו נכרי משא"כ בעבד ועיי' בשו"ת כתב סופר סי' שעמד בזה וע"כ צריכין לומר דעיקר הקפידא של התורה הוא מה שהוא האדון נכנס בכך ורוצה לחוננו במה שמשחררו, ואז אכתי לאו בר ישראל הוא ואינו מחנן לבר ישראל, וכיון שכן אף אי אמרינן דלא מהני השחרור מ"מ כבר עבר האדון במה שרצה לחוננו, וממילא אמרינן דאי עבד מהני, ומיושב קושי' אחרונים ויש ליישב בזה קושי' באר יעקב יו"ד סי' רס"ז שהקשה על הרמב"ן הנ"ל מגיטין דף ל"ט דאמר אביי גבי האי אמתא דעבדא בי' אינשי איסורא אי לאו דאמר שמואל המשחרר עבדו עובר בעשה הוי כייפינא לי' למרא, והא התם לאו לטובת העבד משחררה, ולדברי הרמב"ן היכא דאינו דעושה לטובת העבד ליכא

לא

לא תחנם וכו׳ דרמב״ן באמת לא אמר סברתו רק לרבינא דפליג התם אאביי וסבר דמותר לשחרר מחמת דעבדא איכשא איסורא, ודבריו דחוקים בזה דלדבריו הי׳ זה פלוגתי׳ דאמורא אי טעמא דלעולם בהם תעבודו הוא משום לא תחנם או לא. אמנם לפמ״ש ניחא דלכאורה ל״ע על הרמב״ן מנ״ל לחדש סברתו דטעמא דלב״ת הוא משום לא תחנם וזה חומרא דאתי לידי קולא היכא דאינו עושה לטובת העבד דמותר לשחררו מנ״ל זאת למדרש טעמא דקרא להקל. אך אמנם הרמב״ן הי׳ לו הוכחה דאל״ה תיקשי קושי׳ האחרונים כימא בשחרור אעל״מ וע״כ דטעמא הוא משום לא תחנם וכסברת המהרי״ט וכמ״ש, וכיון שכן כל זה למאן דסבר הכי דאעל״מ ולהלכתא דקיי״ל כן, משא״כ אביי לשיטתו דסבר אי עבד מהני ולא קשה קושית האחרונים הנ״ל באמת הדרינן לחא דלעולם ב״ת לאו משום לא תחנם הוא דמהי תיתי לומר כזאת לבדות טעמא להקל בלי הכרח, ומיושב שפיר קושי׳ בחר יעקב על נכון ושאר שיטות ראשונים דלית להו כרמב״ן יש לומר דלדידהו לא הוי להו הוכחה הנ״ל משום דיש לומר דסבר כמו שכ׳ הפנ״י שילה׳ גיטין דבעשה לא אמרינן אעל״מ, וא״כ בלא״ה לא קשה קושי׳ אחרונים ועיי׳ ח״ס חלק אהע״ז חלק ב׳ סי׳ ס״ג שכתב כן על קושי׳ האחרונים משא״כ הרמב״ן יש לומר דסבר דאף בעשה אמרינן

אעל״מ והוכרך לטעמא דלא תחנם וא״ש.

ועיי׳ בח״ס סי׳ הנ״ל דדחי שם דברי הפנ״י

הנ״ל וז״ל הקדוש דאטו רבא מקרא מפיק לה דאעל״מ דכימא כי גלוי קרא בלא תעשה אבל בעשה לא, הלא רבא מסברא קאמר דלא ליהני מעשים הרעים ואביי כמי דפליג היינו מההכרח שלו דלמה לקי אבל זולת זה הי׳ מודה מסברא לרבא וא״כ מה לי עשה ומה לי לא תעשה ול״ע עכ״ד הקדושים, ובאמת חזות קשה ראיתי דבחלק יו״ד סי׳ ו׳ כתב להיפך, וז״ל הקדוש שם ביאור הענין דס״ל בכוונת התוס׳ דהך לא מהני חידוש הוא ולא אמרו רבא אלא משום דאיכא כמה כתובים מיותרים בכמה מלות דמאי דעביד מהני כדמייתא ש״ס ריש תמורה ומדאיצטריך כל הכי קראי ש״מ בעלמא לא מהני וא״כ אין לך בו אלא חידושו כגון הני מלות שליוה הקב״ה עכ״ל הקדוש הצריך לענינינו. הרי להדיא דסברא חילונה הוא כאביי, דאי עביד מהני ובאהע״ז כתב להיפך דאביי הי׳ מודה לרבא אי לאו ההכרח מדלקי, ועוד ביו״ד כ׳ דרבא יליף דלא מהני מקראי יתירא ומגילא דווקא דומיא דהנך, ובאהע״ז כ׳ אטו רבא מקרא יליף דכימא בעשה דלא אמרינן אי

עביד לא מהני ופלא בעיני.

ונחזור לקדמייתא דלפמ״ש יש ליישב סתירת

הסוגי׳ דברכות דף מ״ז וגיטין דף ל״ח

וכבר עמדו בזה האחרונים דבברכות הקשה הש״ס על הא דתירץ מצוה שאני הא מצוה הבאה בעבירה היא ומסיק מצוה דרבים שאני ובגיטין לא הקשה הש״ס כן. ועיי׳ בשו״ת כ״ס חאו״ח סי׳ ל״ה וגם יש ליישב קושי׳ מג״א סי׳ ל׳ על הרמב״ן דלדבריו מאי מקשה הש״ס בברכות הא מצוה הבאה בעבירה הא לדברי רמב״ן כשעושה לטובת עצמו ליכא עבירה כלל. ועיי׳ בבאר יעקב שם שהולך לדרכו עפ״י דבריו ליישב סתירת הסוגי׳ די״ל דסוגי׳ דברכות קדמא ואזלא לאביי דלדידי׳ לא אמרינן סברת הרמב״ן ושפיר הקשה הש״ס מלהבב״ע משא״כ סוגי׳ דגיטין אזלא כרבינא ולא קשה קושי׳ הש״ס מלהבב״ע כקושי׳ מג״א לאמת. והנה גם בזה דבריו דחוקים דבש״ס ברכות אין שום רמז דאזיל לאביי. אמנם לדברינו יש לומר, בשנדקדק דבברכות מקשה הש״ס היכא עביד הכי והאמר רב יודא המשחרר עבדו עובר בעשה, ובגיטין קאמר הש״ס אמר ריא״ש המשחרר עבדו וכו׳. והנה בברכות דמקשה הש״ס והיכא עביד הכי והאמר שמואל וכו׳ חזינן דש״ס רוצה להקשות דלאמורא פלוני לא יתכן מאי דאמר ר׳ אליעזר, א״כ לכאורה הי׳ לי׳ לש״ס להקשות ביותר האיך שחרר ר׳ אליעזר עבדו הא לא מהני כלל לרבא דאמר אי עבד לא מהני, ועכ״פ הי׳ לו לש״ס להקשות גם קושי׳ זו ולתרצה ועל כרחך מוכרחין אנו לומר דש״ס אזיל התם לאביי דאע״מ וכיון דהוכחנו דלאביי לא אמרינן דטעמא דלעולם בהם תעבודו הוא משום לא תחנם שפיר הקשה הש״ס הא מלהבב״ע הוא, משא״כ התם בגיטין דמקשה הש״ס מן שמואל משום דמייתא לי׳ התם תחילה במלתא אחריתא גבי על אמתא דעבדא איכשא איסורא ואגב מקשה עליו מן ר׳ אליעזר, שוב אין קשה דיקשה הש״ס על ר״א הא אי עביד ל״מ, מאי שייטי׳ דהאי קושי׳ התם אטו הש״ס רוצה להקשות מר׳ אליעזר על אמוראים דעלמא, והש״ס מקשה על שמואל משום דמייתא לי׳ התם תחילה, וכיון שכן שפיר יש לומר דסוגי׳ דגיטין אזיל להלכתא כרבא דאעל״מ וע״כ מוכח כרמב״ן ולא קשה שוב הא הוי מלהבב״ע כקושי׳ מג״א לאמת אלא קשה כמי קושי׳ מג״א על רמב״ן ואדרבה ראיי׳ יש לדבריו מסוגי׳ דגיטין דלא הקשה הש״ס מלהבב״ע

היא וא״ש עד״פ טבא.

ועפ״י סברת המהרי״ט הנ״ל העליתי ארוכה

לסתירת הרמ״א דפסק בחו״מ סי׳ ר״ח

דמי שנשבע שלא למכור ועבר ומכר מכירתו קיימת, וביו״ד סי׳ ר״ל פסק מי שנשבע שלא למכור חפץ פלוני ועבר ומכר דאין במכירתו כלום, וזה כשיטת המרדכי בשבועות, ועיי׳ סמ״ע וש״ך שם ועיי׳ בח״ס לזקיני זל״ל ביו״ד סי׳ ו׳ ובחו״מ סי׳ ד׳ וסי׳ ק״ד ובאהע״ז חלק שני סי׳ ס״ג מה שכ׳ ביישוב סתירת הרמ״א. ולי נראה בשנדקדק כמו מה שדקדק קדוש זקיני הנ״ל דביו״ד נקט הרמ״א שלא ימכור חפץ פלוני, ובחו״מ נקט סתם שלא ימכור. אך נראה דבאמת במכירה יש שני ענינים א׳ מה שע״י המכירה יצא החפץ הנמכר מרשות מוכר לרשות לוקח, וזה תכלית המכירה. ועוד יש ענין דהיינו מעשה המכירה עצמו מבלי שיראה על התכלית, והנה בענין הראשון דהיינו שיצא החפץ הנמכר מרשות מוכר לרשות לוקח, בזה אם אמרינן דלא מהני ממילא החפץ אינו מכור ועומד עדיין ברשות המוכר ושלו הוא, משא״כ

בענין

בענין הסכי במעשה עצמו של מכירה אז אף אי אמרינן דאעל"מ המכירה מ"מ המעשה נעשה ומה לנו אם החפץ מכור או לא, מעשה המכירה נעשה זה נתן המעות או משך או כדומה מהקנינים וכיון דאף אי אמרינן דלא מהני המכירה לא נסתלק המעשה האסור שוב אמרינן דמהני. ומעתה עולין שפיר דברי הרמ"א ביו"ד נקט שלא למכור חפץ פלוני וכוונתו שחפץ פלוני לא יהי' מכור דהיינו שלא ילא מרשותו בזה שפיר אמרינן אעל"מ דע"ז יתוקן האיסור ועדיין ברשות מוכר, אבל בחו"מ נקיט שנשבע שלא למכור כוונתו שלא לעשות מעשה המכירה עצמו שלא לעשות מעשה זה ואין כוונתו על תכלית המעשה ואז אף אי אמרינן דלא מהני מ"מ המעשה נעשה שפיר פסק דמהני וא"ש נכון ועיי'.

עוד נראה לייסב סתירת הרמ"א עפ"י דחידש כן הפנים מאירות דבמקח הנעשה באיסור לא שייך לומר אעל"מ דנהי דהמוכר עושה איסור אבל הלוקח יאמר מה לי ולאיסור שלך והוא לא עשה איסור ולמה יפסיד בשביל איסורו של מוכר, אלא דיש לשדות בי' נרגא הא הלוקח עובר על לפני עור דע"י עושה המוכר איסור וכיוא שוב אעל"מ ולא מהני הקנין ול"ע, והנה בנשבע שלא למכור סתם בוודאי לא שייך לפ"ע עפ"י המבואר בש"ס ע"ז דף ו' דדוקא בתרי עברא דנהרא עובר אלפ"ע, משא"כ היכא דאפשר לו לעבור על איסור בלעדו המוסיע אינו עובר, א"כ בנשמע שלא למכור ועבר ומכר לא עבר הלוקח אלפני עור דהרי אם לא ימכור לו ימכור לאחר בוודאי דהרי בכל העולם כולו איכא קונים לרוב ובוודאי יתרחיש לי' קונה אחר דיקנה ממנו: ואף אי כיוא כדברי מל"מ פ"ד ממלוה ולוה דכשנעשה עכ"פ המעשה בעבירה ג"פ שייך לפ"ע אף בדידי' מ"מ הרי יוכל למכור לעכו"ם דלא עבדו עבירה דבעכו"ם לא שייך לפ"ע וא"פ גם ישראל הלוקח אינו עובר אלפ"ע והמקח קיים, אבל בנשבע שלא למכור חפץ פלוני ועבר ומכר בהא וודאי יש לומר דעבר הלוקח אלאו דלפ"ע דמי יימר דמזדקק עוד קונה אחר דיהא צריך דווקא בחפץ זה, ואף אם נאמר דבכל העולם כולו יזדמן אחד דיקנה מ"מ בשביל זה לא פלט הקונה מלאו דלפ"ע, משום דזה ע"י מקרה וטרחה, ועיי' בפר"ח או"ח בכללא מנהגא איסור שכ' דלאו דווקא בתרי עברי דנהרא אלא כשמזמינו לפניו כמי עובר אלפ"ע, ובוודאי עובר בכה"ג אלפ"ע, משא"פ בנשבע שלא למכור סתם הרי מעשים בכל יום יוכיחו דהרבה קונים ישנם בעולם זה קונה חפץ זה וזה חפץ אחר דהעולם כמנהגו נוהג, ואינו עובר ממילא הלוקח אלפ"ע, כ"ז נראה לי פשוט וברור, ולפ"ז עולין שפיר פסקא של הרמ"א ונאמר דהרמ"א אית לי' בסברת הרב פנים מאירות דיאמר הלוקח מה לי ולאיסר שלך אך הא עובר אלפ"ע ובזה חלקנו בין נשבע שלא למכור סתם בזה אינו עובר וממילא מהני מכירתו ובהכי ניירא הרמ"א בחו"מ, אבל ביו"ד נקט שלא למכור חפץ פלונ

בזה שפיר לא מהני משום שהלוקח עובר אלפ"ע ואמרינן ממילא אעל"מ וא"ש ועיי'.

ויש לי לעשות סמוכין לסברת פמ"א עפ"י קושי' שלטי גיבורים פרק מסילין דהקשה למה לא הביא הרי"ף ראיי' דמהני לעבר ומכר בשבת מהא דגנב ומכר בשבת דחייב ד' וה', ולמה הביא ראיי' מן הירושלמי ופיון שעשאה בין שוגג בין מזיד וכו' מה שעשה עשוי ועיי' ש"ך חו"מ סי' ר"ח מה שכ' בזה. אמנם לסברת פמ"א א"ש דלדברי כשישראל מכור בשבת לעכו"ם בוודאי מהני דלא שייך בזה כלל אעל"מ דהרי העכו"ם אינו עובר בזה, א"כ יש לומר דשם בגנב ומכר בשבת יש לומר דאיירא במכר לנכרי ולהפי מהני, ואין ראיי' משם, משא"כ מהירושלמי מוכח שפיר דהרי קאי על מתני' דבילה אין מקדשין וכו' דגם האשה עושית איסור דגם עלה יש לחוש שמא תכתוב, ובפרט לטעמא דירושלמי הביאו התוספות בילה שם דטעמא דאין מקדשין משום דקונה קנין בשבת ובוודאי גם עלה האיסור, וא"כ מוכח שפיר דאמרינן בכה"ג דאע"מ ולהכי הביא הראיי' מירושלמי דווקא וא"ש.

ועיי' בכוב"י תנינא יו"ד סי' ט' דחקר אי גם בשוגג אמרינן אעל"מ. ולפענ"ד דיש ראיי' ברורה מירושלמי הנ"ל דקאמר וכולן שעשאה בין שוגג בין מזיד מה שעשה עשוי, והיינו אף לרבא ובאמת צריכין אנו לחילוקים שבש"ך חו"מ סי' ר"ח ובסמ"ע שם, עכ"פ חזינן דירושלמי הביא גם בשוגגין כן, ואי בשוגג אי עביד מהני, א"כ דפשיטא דמהני הכא. ולמה דווקא באלו הא בכל הענינים אמרינן בשוגג דמהני, וע"כ מוכח דאין חילוק בין שוגג למזיד, ותמהני שלא הביאו ירושלמי זה ול"ע.

עיי' בתוספות בתמורה דכ' דבאיסור הבדה מלבו לא אמרינן אעל"מ, ועיי' באחרונים מה שכ' מלתא בטעמא דתוספות. ולפענ"ד נראה לומר מלתא בטעמא עפ"י סברת המהרי"ט הנ"ל דלהכי אמרינן אעל"מ כדי להצילו מעבירה. ולכאורה דבריו צריכין ביאור וכי אחראין אנו להצילו מעבירה, לא הי' לו לעשות עבירה, אך נראה דיש להסביר הענין דיש לומר דהתורה ירדה לסוף דעתו של עובר עבירה דאיהו גופא ניחא לי' שלא יהנו מעשיו כדי שלא יהי' נעשה עבירה, דנהי דהלך ועשה בשעת כעסו העבירה מ"מ אחר אשר כבר עבר ועשהו בוודאי ניחא לי' אם יש באפשרות להדר עובדא, ועיי' רמב"ם פ"ב מגירושין הלכה כ' גבי גט מעושה מה שכ' וכ"ש הכא אחר שכבר עבר עבירה בוודאי ניחא לי' אם אפשר שיוחזר המעשה לקדמותו ולא יהא עובר ואפילו אם אומר שאינו רוצה סוף כ"ש האמת דניחא לי' אם גם בעל כרחך דילי' שלא יעשה עבירה ולהכי אמרה התורה באמת דאי עביד לא מהני, ככ"ל להסביר דברי מהרי"ט בטוב טעם, ולפ"ז יש לומר כל זה באיסור שהתורה גזרה עליו, והוא עבר ועשה בהא אמרה התורה דלא מהני כדי להצילו מעבירה כיון שבסיבת ליווי' עבר עבירה דאלמלא לא אסרה התורה זאת לא היתה עבירה, משא"כ בבדה האיסור מלבו בזה לא אמרה התורה

דלא

דלא יהנה מעשיו כדי להצילו ממעבירה דמי ליה לו להכניס עצמו לתגר זה לישבע ולאסור איסר על נפשו, ואילו לא נשבע לא בא לידי מדה זו, ושפיר אמרינן דאע"מ ועיי'.

ועפ"י דברינו אלו מלאנו מקום ישוב לקושי' כוב"י תנינא חיו"ד סי' ט' שהקשה לשברת תוספות דבבדה מלבו לא אמרינן אעל"מ א"כ מאי הקשו בריש הסוגי' משוחט פסח על חמץ דלימא אעל"מ הא קדשים כמי הוי בדה מלבו, אמנם למה שהסברנו הענין הוא נכון מאוד דדווקא בשבועה כתבו תוספות משום דמי ליה לו שישבע ולא רצתה התורה להצילו מעבירה יען שלא בא בשיבת ליווי' אבל בקרבן פסח שהוא מלוה ועומד להקריב קרבן פסח שוב הוי לי' כשאר איסורים ושפיר הקשו דלימא אעל"מ, וא"ש ולפ"ז גבי שחוטי חוץ דרולה הכוב"י לומר דהוי בדה מלבו והקשה מתוספו' זה, ולפמ"ש יש לחלק בשחוטי חוץ בין קדשים שהי' עליו חיוב להביאם ובין נדרים ונדבות ושאר קרבנות, דמה שחיוב עליו להביא לא הוי כבדה מלבו ואמרינן דאעל"מ, משא"כ בנדרים ונדבות ואידך דמיא לשבועה ועיי'.

ש"ס ב"מ סוף פרק איזה נשך

אמר ר"י אמר רב המלוה מעות בלא עדים עובר אלפני עור וריש לקיש אמר אף גורם קללה לעצמו, ועיי' בפלפלא חריפתא שכ' דריש לקיש חולק על רב ולית לי' דעובר אלפ"ע וכן רבינא דשלא לר"א כ"ש מר דטריד בגרסא וגורם קללה, ולא שלא לי' דעובר אלפ"ע ש"מ דלית לי' הא דאמר ר"י אמר רב, אלא דרמב"ם פ"ב ממלוה ולוה הביא תרתי דמלוה בלא עדים עובר אלפ"ע וגורם קללה לעצמו ול"ע מכ"ל הא דהרי יש לומר דר"ל ורבינא לא סבירו כן והרי"ף באמת לא הביא רק דעובר אלפ"ע ועיי' דרישה וב"ח חו"מ ריש סי' ע'. ולפענ"ד נראה דיש לומר דרמב"ם הוכיח דר"ל נמי אית לי' הא דר"י אמר רב דעובר אלפ"ע דלכאורה צריך להבין דהאיך גורם קללה דיאמרו דתובע מה שאינו חייב לו למה יאמרו על התובע ולא על הנתבע דלמא הוא אמר שקר, בשלמא לשיטת רש"י ב"ק ק"ז דכופר הכל פטור מלד חזקה א"א מעיז היכא שעשה לו טובה א"ש דיאמר על התובע ולא על הנתבע דאלמלא חייב לו לא יוכל להעיז, אבל לר"ת דכופר הכל פטור מלד גזה"כ דכי הוא זה יוכל להיות נמי שהנתבע דובר על צדיק עתק, אלא נראה דיש לומר דיותר יתלו בתובע כיון דלפי דבריו שהלוהו עובר אלפ"ע א"כ יותר יחשדו אותו כיון דחזינן דאם גם אמת כפי דבריו עשה שלא כדין ועבר אלאו, א"כ יתלו יותר בו דאומר שקר דכמו דיכול להיות שעובר האיסור זה כן יכול נמי להיות שתובע בשקר משא"כ בנתבע שלא עשה שלא כדין לפי דבריו, לפיכך יתלו יותר בתובע ככ"ל, וכיון שכן ריש לקיש ע"כ אדרב קאי דאמר דעובר אלפ"ע וע"ז אמר ריש לקיש דגורם נמי קללה לעצמו דכיון דעובר אלפ"ע לפי דבריו יתלו יותר בו משבנתבע. ומוכח נמי מרבינא דסבר דעובר אלפ"ע דהא בהא תלי' ועיי' פלפלא חריפתא שכ' דיש לומר דרבינא סבר נמי דעובר אלפ"ע אלא דלא רצה לשלוח כן לר"א ואמר טעם דגורם קללה ודבריו דחוקים כיון דבאמת עובר למה לא שלח לו וכי בשביל שהוא רב אשי לא רצה לומר לו טעם היותר טוב על שלא רצה להלוותו שלא בעדים, אך לפמ"ש א"ש דבאמת זה ממילא מוכח דעובר אלפ"ע ולא אמר לו בפירש כמ"ש הפלפלא חריפתא, אבל באמת הבין רב אשי גם טעם זה מדברי רבינא דהא בהא תלי' וא"ש שפיר נמי פסקא הרמב"ם דהביא תרתי משום דפסק כריש לקיש ורבינא והם תרתי סברו, וגם רב יש לומר דסבר טעם זה אלא דהוא אמר עיקר טעמא וממילא נלמוד נמי טעם אידך וכמ"ש ועיי'.

והנה הרי"ף לא הביא רק דעובר אלפ"ע, ועיי' פלפלא חריפתא שהקשה הא ריש לקיש ורבינא סברו דגורם קללה ורבינא בתרא הוא ואי ס"ל לרי"ף דהם לא פליגו ארב אלא דתרתי אית להו הי' לו להביא תרתי, ונדחק בזה, ולמ"ש יש לומר דבאמת הרי"ף סבר דרבינא ור"ל פליגו ארב והא דלא פסק הרי"ף כוותייהו דרבינא בתרא הוא, יש לומר דסבר הרי"ף דהא דר"ל ורבינא חייש להא דגורם קללה שיאמרו דתובע מה שאין חייב לו ולא יאמרו כן על הנתבע היינו משום דהא סברו דהא דכופר הכל פטור הוא משום חזקה זו דא"א מעיז פניו דחזקה אלימתא היא דאינו יוכל להעיז היכא דעשה לו טובה וא"כ יאמרו על התובע ולא על הנתבע דהרי חזינן דתורה פטרה כופר הכל מהאי טעמא וכשיטת רש"י ב"ק ק"ג, אבל להלכתא דפסק הרי"ף וכן היא שיטת הרמב"ם דכופר הכל פטור מגה"כ דכי הוא זה ולא מטעמא דאין אדם מעיז, דבאמת גם לתובע איתא להאי חזקה דאין אדם תובע אלא א"כ יש לו והיינו טעמא משום דאין אדם מעיז פניו היכא דמכיר בשקרו, ועיי' שלטי גבורים במס' שבועות שכ' כן להדיא א"כ באמת ליתא להאי טעמא דגורם קללה דמהיכא תיתי דיאמרו על התובע דלמא הנתבע, אינו אומר אמת ושפיר לא הביא הרי"ף הך דריש לקיש ורבינא אף דבתרא הוא כיון דטעמא דכופר הכל פטור מגזה"כ הוא וכמ"ש תוספות בכמה מקומות והוכיחו כן מכמה סוגי' וא"ש ועיי'.

עיי' לח"מ שהקשה מאי מהני דילוה אותם בעדים הא אכן קיי"ל המלוה חבירו בעדים אין צריך לפרעו בעדים, ואכתי יכפור ויאמר לפירש"י דעובר אלפ"ע משום דיכפור הלוה במזיד והוא קושי' חמורה ונראה ליישב דלכאורה ל"ע היאך עובר אלפ"ע משום דיכפור הלוה הרי צריך לישבע שבועות היסת, והרי נתקנה היסת משום זה כמ"ש הריטב"א שבועות דלא יהי' קופץ וכופר, בשלמא לשיטת ראשונים דהיסת נתקן בימי רב נחמן א"ש דבימי רב עדיין לא הי' תקנה זו, ואדרבה יש לומר דמשום זה פליגו ריש לקיש ורבינא ואמרו הטעם דגורם קללה, דאינו עובר אלפ"ע משום דילרך לישבע היסת דבימיהם כבר נתקן, רק יאמרו דתובע מה שאינו חייב לו, אבל לשיטת רש"י דהיסת כבר ניתקן בימי המשנה קשה האיך אמר

אמר רב דעובר אלפ"ע הרי יצטרך לישבע היסת ולא יוכל לכפור ולא אמרינן מיגו דחשיד אממונא חשיד אשבועתא. ונראה דיש לומר דבש"ס שבועות דף מ' פליגו אי חייב לישבע היסת באומר דווקא פרעתיך או אפילו באומר לא הלויתנו, ורב חביבא סבירא דוקא באומר פרעתיך דאיכא דררא דממונא אבל באומר לא הלויתני דליכא דררא דממונא לא, וא"ד דאפילו היכא דליכא דררא דממון נמי צריך לישבע היסת עיי"ש ויש לומר דרב יודא אמר רב סבר כרב חביבא דווקא אם טוען פרעתיך צריך לישבע היסת אבל לא באומר לא הלויתני ושפיר קאמר דעובר אלפ"ע משום דיטעון הלוה לא הלויתני ויפטור נמי מהיסת וא"ש, ומיושב שפיר קושי' לחם משנה דאם ילוה לו בעדים אז לא יוכל לטעון לא הלויתני דעל זה יש עדים, וע"כ דיטעון פרעתיך א"כ שוב יצטרך לישבע ע"ז שבועת היסת ולא יוכל לכפור ושפיר אינו עובר אלפ"ע אם מלוה לו בעדים ועיי'.

ולפ"ז יש לומר דהא דאמר ריש לקיש וכן רבינא דגורם קללה ולא אמרו משום לפ"ע משום דיש לומר דהם סברו דשבועות היסת אף באומר לא הלויתני א"כ שוב ליכא לחוש שיכפור ולהכי לא אמרו טעמא דר"י אמר רב, אלא דאכתי קשה להלכתא דנקטו הרי"ף ורמב"ם וכן הש"ע טעם דאסור להלוות שלא בעדים משום לפ"ע ומה לפני עור שייך הרי יצטרך לישבע והרי אף באומר לא הלויתני צריך לישבע היסת כמבואר בחו"מ סי' ע"ה וזה כמעט שיטי' כל הראשונים חוץ מר"ת שבתוספות שבועות דף מ' מתשובת מיימוני וגם הם כתבו הכל לפי הענין לפי ראות עיני הדיין, אלא דבאמת לא קשה די"ל דהם לא פירשו כפירש"י דיכפור הלוה במזיד אלא דלא יזכור שהלווהו וישבע גם היסת ע"ז דאינו יודע שהלווהו, משא"כ בעדים ע"כ דיטעון אינו יודע אם פרעתיך ויהי' חייב לשלם וא"ש ועיי' תומים סי' ע'.

אלא דבאמת גוף הדבר צריך להבין דכ' רש"י דעובר אלפ"ע משום דיכפור במזיד ואף אם נימא דלבתר דתיקון רבנן היסת לא יוכל לכפור דישבע היסת, אבל קודם תקנת שבועת היסת עובר משום דיכפור, והאיך נחוש שיכפור הלוה הא לשיטת רש"י דכופר הכל פטור משום חזקה אין אדם מעיז היכא דעשה לו טובה ולשיטת ריב"א בתוספות ב"ק ק"ז משום דאינו מעיז היכא שכנגדו מכיר בשקרו, וא"כ לא יוכל לכפור, ואם כופר בוודאי באמת אינו חייב לו, ובאמת לרש"י לשיטתו יש לומר דעובר אלפ"ע שפיר משום דגם ביומי רב הי' תקנה זו של שבועת היסת וטעמא משום דאף בכופר הכל שייך אשתמוטי כמבואר בש"ס שבועות ד' מ' ושפיר יכפור ולא יצטרך לישבע היסת משום דיטעון אינו יודע אם פרעתיך וכמ"ש ובאמת קודם תקנת שבועת היסת דבכופר הכל לא הי' שייך אשתמוטי ולהכי הי' פטור באמת לא הי' עובר אלפ"ע משום דלא הי' יכול לכפור, אבל לאידך שיטת ראשונים דביומי ר"נ נתקן היסת ועד אז הי' כופר הכל פטור מטעם אין אדם מעיז או משום דעשה לו טובה או משום דכנגדו מכיר בשקרו, א"כ האיך עובר אלפ"ע דהרי הלוה לא יוכל להעיז ואם כופר האמת אתו דאינו חייב, אך יש לומר דאותן שיטת פירשו דהלוה לא יכפור במזיד אלא דישכח וכמ"ש לעיל, אלא דבאמת דזה דוחק דמהיכא תיתי נימא דישכח, ורבינא שאני כ"ש מר דטריד בגרסא ומשתלי משמע דבאינש אחרינא לא חיישינן שישכח.

ונראה דיש לומר דבוודאי בעלמא אם אחד תובע מחבירו והוא כופר ואומר להד"ם או פרעתיך פטור דחזקה דאין אדם מעיז, היכא שעשה לו טובה או משום שמכיר בשקרו, אבל בוודאי ישנו גם אנשים בעולם דמעיזי ומעשים בכל יום יוכיחו דיש אנשים דיש להם העזה גדולה אף כזו, מ"מ רוב האדם אינן יכולין להעיז ובוודאי האמת אתי, ועיי' פנ"י גיטין דף י"ז שכ' דחזקת כשרות הוי חזקה דאתי' מכח רוב וא"כ הכא נמי כן. ואף שאין הולכין בממון אחר הרוב היינו להוציא אבל להחזיק בוודאי דאזלינן בתר רוב, ועיי' חו"מ סי' רל"ב, וכ"ז בעלמא משא"כ הכא שפיר עובר אלפ"ע כיון דמלוה מעות בלא עדים יש לחוש דאותן אנשים דיש להם העזה גדולה זו יבואו וילוו ממנו אדעתא דהכא לכפור המעות ושפיר עובר, ויש להעמיס זאת בכוונת רש"י שפי' שעולה על רוחו של לוה לכפור וזה אריכת לשון צורך דהי' לו לפרש בקיצר משום שיכפור הלוה, ועוד דהי' לו לרש"י לומר שיעלה על רוחו ולא שעולה על רוחו דהרי חיישינן דבשעת פירעון יעלה על רוחו לכפור, אבל למ"ש בדיוק הוא דוודאי בפשוט לא חיישינן שיכפור דחזק' אין אדם מעיז אלא דאותן מיעוט אנשים שיש להם העזה ילוה ממנו כדי לכפור והיינו דכ' רש"י שעולה על רוחו של לוה לכפור כוונתו בשעת הלוואה תיכף עולה על רוחו לכפור ומפני זה לוה ממנו כדי לכפור וא"ש ועיי'.

ובמ"ש א"ש נמי מה דלכאורה צ"ע טובא האיך נחוש שיכפור במזיד הא התוספות בע"ז דף ו' כתבו דלהכי נקט כוס יין לנזיר ולא נבילה לישראל משום דווקא נזיר אסור להושיט לו דשמא שכח נזירתו אבל ישראל שאמר לו שיושיט לו נבילה מותר דלא חיישינן שיעבור על האיסור א"כ הכא נמי האיך חיישינן שיכפור במזיד, אך לפמ"ש א"ש דבאמת בסתם לא חיישינן רק הכא חיישינן שאנשים העוברים על זה יבואו וילוו ממנו מעות כדי לכפור, אבל בעלמא בוודאי לא חיישינן וא"ש ועיי'.

ועפמ"ש דהא אמרינן דחזקה א"א מעיז פניו היינו רק רוב דאינם מעיזים אבל בוודאי יש מיעוט דאית להו העזה כזו והוכחנו כן מהא דאמר ר"י אמר רב דעובר אלפ"ע יש לומר מלתא בטעמא בפלוגתת הראשונים אי עד המסייע פוטר משבועה או לא ועיי' רא"ש רפ"ק דב"מ שהביא שיטת ר"ת שבתוס' ב"מ דף ג' ע"ב ד"ה ולחזי וזה מוכח נקט, ומפירש"י שם משמע דעד המסייע אינו פוטר, ועיי' רא"ש שם שהביא דברי מהר"ם מרוטנבורג דטענה דאית להו דעד המסייע פוטר הוא

משום

משום דבקרא כתיב לא יקום ע"א וכו' והיינו בין לחייב בין לפטור, ובאמת זה לאו קושי' לאידך שיטת הראשונים דאדרבה יש לומר דקרא לחייב קאי דאי לפטור הרי ממעט דאינו קם לעון ולחטאת ומהיכא תיתי יוכל לפטור מחטאת הרי ע"כ לא נתחייב אלא ע"י שני עדים דהרי ע"א אינו קם לחטאת, ופשיטא דע"א לא יפטור דע"א נגד תרי לאו כלום הוא, אך מהר"ם מרוטענבורג נתן עוד טעם לדבר והוא דהרי קו"ח הוא דאם יכול לחייב שבועה כ"ש דיכול לפטור דאיזה כח עדיף כח המוחזק או כח המוציא הרי כח המוחזק עדיף ואי דיכול לחייב נגד כח המוחזק כ"ש דיכול לפטור עיי"ש וצריך ביאור לאידך שיטת הראשונים דעד המסייע אינו פוטר הרי קו"ח הוא דיפטור מדיכול לחייב. אך נראה דיש לומר דלכאורה צ"ע טובא אי כופר הכל פטור מטעם חזקה דאין אדם מעיז פניו וע"כ צריכין לומר דחזקה זו חזקה אלימתא היא דלולי חזקה זו הי' חייב, א"כ איך יוכל ע"א לחייב כופר הכל שבועה שהרי מעיד נגד חזקה ואומר שהוא מעיז והרי כלל גדול בידינו דאין ע"א נאמן נגד חזקה, ועיי' קצוה"ח סי' פ"ד סע"ק ד' שכבר עמד בקושיא זו, ומה שכ' דלגבי ממון ע"א בשבועה כשנים לממון ולהכי נאמן נגד חזקה, זה גופא צריך ביאור למה האמינתו תורה לגבי ממון לענין שבועה כשנים נגד חזקה מה שלא מצינו בשאר דברים. ועוד אין זה דבר מוסכם שתורה האמינתו לשבועה כשנים דהרי מצינו פלוגתת ראשונים היא ועיי' ר"ן שבועות בסוגי' דקנינה שהביא שיטת ר"י מיגאש דלא אמרינן מיגו לאפטורי משבועה מדכשבע נגד ע"א וכ' הר"ן דלאו ראיי' היא דע"א בשבועה כמו תרי לענין ממון וכמו דלא אמרינן מיגו נגד שנים כן נמי כגד ע"א, וחזינן דר"י מיגאש דרולה להוכיח מזה דלא אמרינן מיגו לאפטורי משבועה סובר דע"א בשבועה לא הוי כשנים ממש, וכן מוכח נמי ממה שסבר הר"י מיגאש דבטוענו ספק עפ"י עד אין צריך שבועה והרי"ף סבר דחייב שבועה דכמו שנים מחייבין ממון אף בטענו ספק כן אחד מחייב נמי שבועה, והרי חזינן דזה פלוגתת ראשונים היא אי הוי כתרי ממש, וזולת זה צריכין נמי להבין דמ"ש שבועה ומ"ש ממון דלממון אינו קם ולשבועה קם הרי השבועה הוי כממון דאם אינו נשבע צריך לשלם לדידן דפסקינן דבאורייתא אין מהפכין שבועה. ועיי' רא"ש שבועות מ"ש לענין מיגו לאפטורי משבועה, לפמ"ש יש לומר עפ"י מה שאידש לן הפנ"י קדושין דף ס"ג דע"א נאמן נגד הרוב כיון דעכ"פ יש נמי מיעוט בעולם הרי הוא כמברר המיעוט מתוך הרוב ואומר שזה מן המיעוט ואינו אומר בזה נגד הרוב וכן נמי נגד חזקה נאמן כה"ג, והביא ראיי' ממעשים בכל יום דנאמן לומר במקולין שיש שם בשר כשר וטריפה שחתיכה זו כשר היא אף שיש רוב חתיכות טריפות משום דאינו אומר בזה נגד הרוב רק מברר המיעוט מן הרוב וזה נאמן דהרי עכ"פ ישנו המיעוט בעולם עיי"ש שהאריך ובקונטרס אחרון ועיי' בשב

שמעתתא בשמעתא ו' פרק ז', ולפ"ז א"ש הכא דאם ע"א מעיד נגדו שפיר צריך לישבע, דהרי הא דפטור משבועה הוא מצד חזקה דא"א מעיז וזולת זה הי' חייב שבועה, וכיון דע"א נאמן לומר דהוא מן המיעוט ולענין זה נאמן פמ"ש ואזדה לה חזקה דאין אדם מעיז פניו וממילא דצריך לישבע וא"ש.

וכיון שזכינו לזה יש לומר דאותן שיטת ראשונים דסברו דע"א המסייע אינו פוטר משבועה

היינו טעמא משום דסברו דהא דע"א יוכל לחייב שבועה לאו משום דיש כח בעדותו לחייב שבועה כמו שיש כח בשני עדים לחייב ממון דשבועה הוי כממון דמה לי שבועה ומה לי ממון דהרי אם אינו נשבע צריך לשלם, ועיי' רא"ש רפ"ק דב"מ מה שכ' לענין שומר שמסר לשומר ועיי' קצוה"ח סי' פ"ז סע"ק ט' מה שכ' בזה. וסברו הא דמחייב ע"א שבועה בכופר הכל לאו מטעם משום דע"א מעיד נגדו ויש כח בעדותו לחייב שבועה רק טעמא דעדותו אינו מועיל רק לסלק הרוב דז"ז מן המיעוט דיש להם העזה וכיון דלענין זה נאמן צריך הנתבע ממילא לישבע כיון דליכא שוב חזקה. וכ"ז לחייב שבועה אבל לפטור משבועה עפ"י עדותו באמת אינו יכול, משום דאין כח בעדותו לפטור וקרא באמת אין צריך להשמיענו דמחייב שבועה רק דאינו קם לעון ולחטאת דלולי קרא הו"א דאף לעון ולחטאת קם, אבל הא דמחייב שבועה לאו מטעם שיש כח בעדותו לחייב שבועה כמו שיש כח בשנים לחייב ממון אלא כל עדותו לא מועיל רק לסלק החזקה וממילא חייב הנתבע שבועה, אבל לפטור באמת אינו יכול דאין כח בעדותו כנ"ל.

והנה כ"ז אם אמרינן כשיטת רש"י וריב"א

בתוס' ב"ק ק"ז דכופר הכל פטור מטעם

חזקה דא"א מעיז וזולת זה הי' חייב שבועה, אבל לשיטת ר"ת דכופר הכל פטור מגזה"כ דכי הוא זה ולא מטעם חזקה, וא"כ צריך לומר דהא דע"א מחייב שבועה היינו דהתורה נתנה לו כח לחייב שבועה ע"י עדותו דהוי לענין שבועה כתרי לממון, א"כ כ"ש הוא דיכול לפטור משבועה כשמסייע לנתבע דכח המוחזק עדיף טפי, ואזיל ר"ת ורש"י כל חד וחד לשיטתו, וכן יש לומר נמי דאותן הפוסקים דסברו דעד המסייע פוטר טעמא משום דסברו כר"ת דכופר הכל פטור מגזה"כ וע"כ דע"א יש לו כח בעדותו לחייב שבועה כמו שנים ומכ"ש דיוכל לפטור, משא"כ אידך שיטת סברו כרש"י וריב"א וא"כ שאני לחייב מלפטור וכמ"ש ועיי'.

ועפמ"ש בשיטת הפוסקים דעד המסייע אינו

פוטר משבועה משום דאין כח בגוף

עדות לחייב שבועה, יש לעשות סמוכין לשיטת הראשונים אלו עפ"י קושי' כוב"י תנינא חלק אהע"ז סי' ע"ו שהקשה למה ע"א בקידושין לאו כלום היא ואפילו לישבע אינה צריכה האשה ואפילו אם אומר בפני ובפני עוד אחד נתקדשה והיא מכחשת עכ"פ הי' לה לישבע דהרי לשבועה קם, ולמ"ש א"ש דבאמת לא נתנה התורה כח בעדותו לחייב נמי שבועה ורק גבי ממון שאני דנאמן

דנאמן לסלק חזקה דא"א מעיז פניו ושבועה ממילא בא וא"ש עיי'.

והנה לענין טוענו ספק עפ"י עד כבר הבאנו דפליגי בי' הראשונים ועיי' רא"ש בשבועות דהר"י הלוי סבירא לי' דאין חייב שבועה ורי"ף אית לי' דחייב ועיי' חו"מ סי' ע"ה, ולפמ"ש דאי אמרינן כשיטת רש"י וריב"א דכופר הכל פטור מגד חזקה דא"א מעיז א"כ אין מוכרח דנתנה התורה כח לעד לחייבו שבועה כמו לשנים לענין ממון יש לומר נמי דה"ה בטוענו ספק עפ"י עד דאין צריך שבועה דשאני חד מתרי עדים, משא"כ לשיטת ר"ת דכופר הכל פטור מגזה"כ וע"כ דתורה נתנה כח לע"א לשבועה כמו בשנים לממון ה"ה בטוענו ספק עפ"י ע"א דצריך שבועה ועיי'.

וביותר נראה דיש לומר דע"כ הא בהא תלי' דאם אמרינן כשיטת ריב"א דכופר הכל פטור מטעם חזקה דא"א מעיז פניו ע"כ בטוענו ספק עפ"י עד אין צריך הנתבע לישבע דלכאורה צריך להבין דלטעמא דפטור כופר הכל מגד חזקה דאין אדם מעיז פניו היכא שכנגדו מכיר בשקרו תינח בטוען התובע וודאי שחייב לו אבל בטוען ספק דאינו יודע או שמא שחייב לו א"כ יוכל הלוה להעיז וליתא להאי חזקה ויהא חייב שבועה. אך באמת הא ליתא דהרי כשטוען התובע ספק פשיטא דהנתבע פטור דלית לי' חזקה דא"א מעיז דהרי הוא טוען ברי' ועדיף משמא אף לר"נ דלאו ברי' עדיף היינו כשתובע טוען ברי' משום דאוקמי' ממונא בחזקת מרי' אבל כשהנתבע טוען ברי' והתובע שמא בוודאי פטור וכן הוא מבואר להדיא בטוח"מ סי' ע"ה, וכיון שכן דהתובע טוען שמא פטור מגד טענתו ולא מגד חזקה שוב לא יוכל ע"א לחייבו שבועה משום דאין בכחו לחייב שבועה ודווקא כשהתובע טוען ג"כ ברי' ולא פטור הנתבע אלא מגד חזקה דאין אדם מעיז בזה שפיר מחייב ע"א שבועה כיון שנאמן לסלק החזקה והנתבע ממילא צריך לישבע, אבל בתובע טוען שמא אינו בכחו של עד לחייב שבועה כמו שאין בכחו לפטרו, וכ"ז לשיטת ריב"א, אבל לשיטת ר"ת דכופר הכל פטור מגד גזה"כ וע"כ דע"א יש לו כח לחייב שבועה מגד גוף עדותו א"כ ה"ה נמי בטוען שמא עפ"י עד נמי צריך שבועה ועיי'.

ומצאנו נמי מקום ליישב בזה דלא תקשה על הראשונים דאיי' ר"י מיגאש דבטוען ספק לא צריך לישבע והוא מן הא דאמר שמואל בשבועות דף מ' דקאמר לא שנו דבעי טענת שתי כסף אלא בטענת מלוה והודאות לוה אבל בטענת מלוה והעדאת ע"א אפילו בפרוטה נמי ומדקאמר שמואל טענת מלוה והעדאת ע"א מוכח דאף בהעדאת עד נמי צריך טענת מלוה אבל לא בספק עפ"י עד. אך לפמ"ש יש לומר דמשמואל אין ראיי' דיש לומר דאיהו סבר דטעמא דכופר הכל פטור הוא משום חזקה דאין אדם מעיז וכמ"ש אבל להלכתא דפסקו הראשונים דכופר הכל פטור מגזה"כ כמו שהוכיחו בתוספות בכמה מקומות שוב יש לומר דאף בטוען ספק עפ"י עד נמי חייב שבועה וא"ש ועיי'.

ומימרא דר"י אמר רב דמלוה מעות בלא עדים עובר אלפ"ע וכ' רש"י משום שיכפור הלוה הי' נראה לכאורה להביא ראיי' לשיטת רש"י ב"ק דף ק"ז דבפקדון כופר הכל חייב דאי בפקדון נמי פטור למה נקט רב דווקא המלוה מעות בלא עדים עובר אלפ"ע הי' לו לנקוט נמי המפקיד בלא עדים עובר אלפ"ע משום שיכפור הלוה, אולם למ"ש לעיל דלא חיישינן שיכפור רק אותו שיש לו הנאה יכול לעצמו מעות כדי לכפור וממילא אין ראיי' דכ"ז במלוה אבל בפקדון לא שייך שיאמר הלוה להמפקיד פקוד אלא כדי שיכול לכפור ושפיר נקט דווקא מלוה ולא פקדון ואין ראיי' מרב ועיי'.

ועיי' שלטי גיבורים במס' שבועות פרק ו' שהקשה לשיטת ריב"א דכופר הכל פטור מגד חזקה דאינו מעיז היכא שחבירו מכיר בשקרו א"כ הא גם לתובע אית לי' חזקה זו דאין אדם תובע אא"כ יש לו והיינו נמי מטעם חזקה דאינו מעיז היכא שכנגדו מכיר בשקרו, וכתב דלרש"י ניחא דחזקה דנתבע עדיף טפי כיון דעשה לו טובה בוודאי אינו מעיז עיי"ש. ולפי דבריו מיושב על נכון דקדוק בש"ס ב"ק ק"ג דקאמר הש"ס אבל בפקדון מעיז ומעיז והי' לו לומר רק בפקדון מעיז ולא ומעיז אבל לפי דבריו ניחא דבאמת גם תובע אית לי' חזקה דאינו מעיז וצריך לומר כרש"י דחזקה דנתבע עדיף טפי בשביל שעשה לו טובה והנ"מ במלוה אבל גבי פקדון חייב משום דגם לתובע אית לי' חזקה והיינו מעיז ומעיז תובע ונתבע ואו בשניהם אמרינן דאין מעיזים או בשניהם דמעיזי ולהכי חייב וא"ש נכון הדקדוק ועיי'.

בסוגי' דגלגול שבועה קדושין דף כ"ז ע"ב.

עיי' בהפלאה שהקשה לר' אליעזר בריש פרק דסוטה דסגי' בסתירה בעד אחד א"כ ליכא ק"ו במומנא א"כ מנ"ל לדידי' גלגול שבועה, ונראה ליישב עפ"מ שהקשה הפנ"י מאי מקשה הש"ס אשכחן סוטה ממונא מנ"ל הא סוטה איתא איסורא דאית בי' ממונא מגד כתובתה, וכ' דמנ"ל דמגלגלין משום ממונא דלמא משום איסורא, ודבריו ל"ע דמ"מ קשה האיך מקשה הש"ס בפשיטות אשכחן איסורא ממונא מנ"ל כיון דיש לומר דמגלגלין בסוטה משום ממונא ועכ"פ הי' לש"ס להקשות ודלמא שאני סוטה משום דאית בה איסורא אבל לא להקשות בפשיטות אשכחן איסורא דמשמע דזה ברור דבסוטה הגלגול הוא משום איסורא. אמנם נראה לפע"ד ליישב קושיתו עפ"י מה שכ' הריטב"א בקדושין דהלכתא דבגלגול לא פותחין ב"ד ודווקא אם התובע טוען הגלגול ומפרש הריטב"א פלוגתת ר"ה ור"ח בשבועות סוף פרק שביעי דרב הונא סבירא לי' לכל מגלגלין חוץ משכיר דהיינו לכל אין פותחין ודווקא

ודווקא כשתובע הגלגול חוץ משכיר אפילו בתובע הגלגול אין מגלגלין ור"ח סבר לכל אין מקילין חוץ משכיר דב"ד פותחין הגלגול חוץ משכיר דמקילין ואין פותחין וקיי"ל כר"ה רבו דר"ח, ואין פותחין הן בגלגול דרבנן והן בגלגול דאורייתא והא דפותח הכהן בסוטה כתב דשאני סוטה כיון כל ישראל ערבין זה בזה ומצוה לאפרושי מאסורא הוי כמו הבעל דבר בעצמו ואף ר"ה מודה בזה עיי"ש כי דבריו נכונים מאוד דברי אלקים חיים, לפ"ז יש לומר דע"כ מוכח דבסוטה מגלגין מצד איסורא ולא מצד ממונא דאי מצד ממונא א"כ כיון דקיי"ל דאין פותחין בגלגול האיך פותח הכהן, ובהא לא שייך טעמא של הריטב"א דהרי לענין ממון אין אנו אחראין שתפסיד הכתובה ועל כרחך דמשום איסורא מגלגלין ומיושב שפיר קושיתו של הרב פני יהושע על נכון ועיי'.

והנה כ"ז אי אמרינן כר"ה והכי קיי"ל אבל אי אמרינן כר"ח דאף בממון הב"ד פותחין שוב קשה קושי' פנ"י הרי סוטה הוי איסורא דאית בי' ממונא, ושוב לא נריכין אנו לק"ו של הש"ס אלא דגם ממון ילפינן משוטה דגם גבי סוטה הוי ממון, ויש לומר דר' אליעזר סבר כרב חסדא דב"ד פותחין ושפיר ילפינן גלגול משוטה אף בלא ק"ו ומיושב שפיר קושית הפלאה ועיי'.

ועפמ"ש יש למצוא מקום לפלוגתת רב הונא ורב חסדא אי הב"ד פותחין או לא דבשלמא למ"ד אין פותחין א"ש כמ"ש הריטב"א דאין לב"ד לעשות כעורכי הדיינין אבל למ"ד פותחין מכ"ל הא ומה טעם פלוגתתם אבל למ"ש א"ש דיש לומר דפליגו אי שגי שתירה בע"א כר"א או לא דבעי דווקא שניים דמ"ד פותחין סבר כר"א וא"כ קשה לדידי' קושי' הפלאה מנ"ל גלגול שבועה וע"כ כמ"ש דיליף משוטה דהוי אסורא דאית בי' ממונא כקושי' פנ"י ולא צריך לקו"ח ומוכח דפותחין, אבל המ"ד דאין פותחין סבר דבשתירה בעי דווקא שני עדים ואין מוכח דפותחין בממון כיון דיש לנו קו"ח משוטה לענין גלגול ושוב אמרינן דאין פותחין דלא לעשות כעורכי הדיינין ושוטה שאני דהוי כאלו טוען הבעל הגלגול וא"ש.

והנה שיטת הרא"ש דקיי"לן הפותחין ומפרש דר"ה הכי סבירא לי' ור"ח סבר דאין פותחין דווקא בדרבנן פליגי אבל בשבועה דאורייתא לכ"ע פותחין כמו בסוטה דפותחין, וכן שיטות רוב ראשונים דפותחין, והנה לפי דברי הרא"ש דר"ה אית לי' דפותחין יש לומר מלתא בטעמא במה דפליגו אי פותחין או לא דיש לומר דר"ה לשיטתו אית לי' הכרח דפותחין משא"כ ר"ח, והוא מתני' דב"מ דף צ"ח זה אומר שאולה וזה אומר שכורה מתה ישבע שלוה ששכורה מתה ומוקי לה הש"ס ע"י גלגול דמשתבע דכדרכה מתה, משתבע נמי דשכורה מתה ועיי' מרדכי שכ' דמתני' זו מוכח דפותחין מדקתני ישבע וכוונתו מבוארת דאי אין פותחין ורק דווקא כשתובע טוען הגלגול האיך קתני במתני' סתם שישבע הא אינו חייב לישבע עד שיטעון הלוה שרולה לגלגל וע"כ דבגלגול פותחין. ועיי' רש"י שם שפירש דהא דמוקי הש"ס ע"י גלגול היינו לר"ה ור"י דברי ושמא ברי' עדיף אבל לר"נ ור' יוחנן מיירא בים עסק שבועה ביניהן, לפ"ז מוכח לרב הונא לשיטתו דבגלגול פותחין דהרי לדידי' המתני' לא איירא בים עסק שבועה ביניהן, והא דבזה אומר שאולה וזה אומר שכורה ישבע היינו ע"כ ע"י גלגול ומוכח דפותחין משא"כ ר"ח יש לומר דסבר כר"נ ור' יוחנן ומיירא מתני' ע"כ בעסק שבועה יש לומר שפיר דאין פותחין ועיין.

ובזה יש ליישב נמי קושי' תוספות שם למה מוקי הש"ס לר"נ בים עסק שבועה ולא מוקי ע"י גלגול, דיש לומר דהא דמוקי הש"ס בעסק שבועה היינו למ"ד דאין פותחין או דסתם ש"ס הכי ס"ל דאין פותחין וא"כ לא איירא מתני' בהכי, ומיושב נמי בזה קושי' דרישה בח"מ סי' ל"ד שהקשה לשיטת רמ"ה מביאו הטור סי' ע"ה דאף שכתבע טוען ספק מגלגלין א"כ קשה קושי' תוספות ב"מ הנ"ל אך לפמ"ש יש לומר דרמ"ה אית לי' להלכתא דאין פותחין וכשיטת הריטב"א, ומתני' משמע בלא טוען הגלגול אבל באמת כשמגלגל חייב וא"ש.

והא דלא תירצו התוספות כן יש לומר דהם לשיטתם דתירץ של עולא דזה אומר שאולה וזה אומר שכורה מיירא ע"י גלגול, דתירץ זה אזיל גם לר"נ ור"י ודלא כמ"ש רש"י וא"כ גם לר"נ מוכח דפותחין כמ"ש המרדכי בשם הר"י מוויכא ושפיר לא כתבו כן ועיי'.

והנה המרדכי כתב על ראיי' הר"י מוויכא ממתני' דפ' השואל דמגלגלין כי המרדכי וכ"ל דפלוגת' היא ש"פ כל הנשבעין ר"ה ור"ח. ועיי' בחידושי אנשי שם שהקשה למה נקט המרדכי ליסנא קלילא דנראה לו הא פשיטא דפלוגת' היא של ר"ה ור"ח. ולכאורה רציתי לומר דאילו לשיטת הריטב"א דהלכתא דאין פותחין ושאני סוטה דכל ישראל עריבין זה בזה והוי הכהן הבעל דבר עצמו, וא"פ לפי שיטת הריטב"א אין חילוק לשבועה דאורייתא ודרבנן וקיי"ל דאין פותחין, משא"כ לשיטת הרא"ש דפלוגתת ר"ה ור"ח הוא בשבועה דרבנן אבל בשבועה דאורייתא מודו דמגלגלין דומיא דסוטה א"כ לדידיה לא פליגו אלא בדרבנן אבל בדאורייתא מודו דפותחין ובמתניתין דפרק השואל דמיירא משבועה דאורייתא אין פלוגת' ולהכי נקט המרדכי וכ"ל דפלוגת' הוא היינו משום דסבר כשיטת הריטב"א ואמר וכ"ל לאפוקי שיטת הרא"ש, כן רציתי לומר לכאורה, אך באמת זה ליתא דהרי מבואר במרדכי ריש פרק קמא דב"מ דלא פליגו אלא בדרבנן אבל בדאורייתא מודו, ורק בחדא סבר כריטב"א דר"ה סבירא לי' דאין מגלגלין ולדברי המרדכי באמת בדרבנן הכי הלכתא כיון דר"ה רבו דר"ח הוי, וא"כ ליתא למ"ש, אך באמת הא גופא ל"ע כיון דהמרדכי כרא"ש סבר דבדאורי' לכ"ע פותחין א"כ מה שייך הכא פלוגתת ר"ה ור"ח כיון דמתני' בשואל בשבועה דאורייתא מיירא ול"ע. ובאמת לפי דברי הר"י מוויכא דממתני' זו מוכח דפותחין מוכרחין אנו לומר

דרב הונא סבר דאין פותחין רק בדרבנן דאי אף בשבועה דאורייתא אין פותחין שתר שיטתו דמתני' דשואל מופה דרב הונא סבר דפותחין דהרי לדידי להירץ עולא דזה אומר שאולה וזה אומר שכורה מיירא דישבע ע"י גלגול, ובש"פ כל הנשבעין שבר דאין פותחין לפמ"ש המרדכי רפ"ק דב"מ דר"ה הכי ס"ל וכן להריטב"א וע"כ כרחך לחלק בין שבועה דאורייתא לדרבנן, וא"כ צ"ע מה שכ' המרדכי דכ"ל דזה פלוגתא בש"פ כל הנשבעין.

והנה לריטב"א דאין מחלק בין דאורייתא לדרבנן לענין פותחין ושבירא לי' דר"ה אית לי' דאין פותחין והכי הלכתא צריך לומר כדי שלא יהי' ר"ה סותר שיטתו משוגי' דהשואל דאין ראיי' ממתני' זו ודלא כמ"ש הר"י מוויכא ובאמת הא דקתני במתני' ישבע היינו כשתובע הגלגול. אבל לשיטת המרדכי דניחא לי' בראיי' הר"י מוויכא וע"כ צריך לחלק בין שבועה דאורייתא לדרבנן לענין פותחין צ"ע מה שכ' דכ"ל דזה פלוגתת אמוראים ר"ה ור"ח, הא בדאורייתא כ"ע מודו וממילא כן דאל"ה סותר ר"ה שיטתו וכמ"ש ול"ע.

ועיי' בחידושי אנשי שם שכ' דלהכי כ' המרדכי וכ"ל לאפוקי מפירש הר"ן בשבועות דר"ה ור"ח לא פליגו לענין פותחין כלל, וכתב שם בתוך הדברים דמרדכי סבר כרש"י דר"ה אית לי' דפותחין ונעלם ממנו לפי שעה דמרדכי ברפ"ק דב"מ אית לי' בהא כריטב"א דר"ה סבר דאין פותחין, מ"מ גוף דבריו יש לומר שפיר ביסוב הא דכ' המרדכי וכ"ל דהיינו לאפוקי מפירש הר"ן ועיי'.

שיטת רש"י בענין אחשבי'

עיי' ריש פרק יו"ט של ר"ה דהקשה רבא והא לאו מלאכה היא ול"ע לפי מה שמבואר ברש"י ביצה דף כ"ז בחלה שנטמאת שאף להאכיל לכלבים אסור משום דכיון דרחמנא אמרה באש תשרופו אחשבי' לביעור והוי מלאכה אף כשמבער ע"י אכילת כלבים, וא"כ יש לומר הכא נמי כיון דרחמנא אמרה שיתקעו בשופר בר"ה, וכהי דעיקר המצוה היא השמיעה מ"מ גם תקיעה גופא מצוה היא ואחשבי' רחמנא והוי מלאכה, ועיי' ח"ס או"ח סי' קנ"א שהרגיש ועמד על כיוצא בזה בדברי הרש"י הנ"ל ולפמ"ש שם גם הכא לק"מ ומה שנ"ד נראה בגוף סברת רש"י דרחמנא אחשבי' והוי מלאכה מאין לו לרש"י סברה מחודשת ועיי' ח"ס שם שכ' ואין השכל הגוזר כן, ולי נראה שסברת רש"י מבואר ומבורר בגוף הענין דלפי המבואר בש"ס שבת דף מ"ט דילפינן מלאכת שבת מט"ל מלאכת משכן ומה דליוה התורה במלאכת המשכן אסור בשבת, והנה במשכן הי' כמה וכמה מלאכת אשר מצד השכל לולא דהי' לנו ילפותא ממשכן לא היה נאסרין בשבת, ומצד שכלינו לא הי' אסור רק מלאכה גמורה אך התורה אסרה כל מלאכות שהיו במשכן, וחזינן ממילא דרחמנא אחשבי' מלאכה אשר היתה במשכן שתהי' מלאכה ואסורה בשבת והן הן דברי רש"י בבילה דכל מה דאמרה רחמנא שיעשה זאת וצריך לעשות זאת ממילא נעשה " מלאכה דהרי חזינן במשכן דנעשה מלאכה מחמת שליוותה התורה שיעשה כן במשכן ואסור ממילא בשבת כנ"ל נכון.

וכיון שזכינו לזה יש לומר דכ"ז למאן דיליף ט"ל מלאכות ממלאכת המשכן אבל למאן דיליף שם ממלאכה ומלאכת שבתורה שהן במנין ט"ל. כתבו תוספו' שצריכין לומר דחכמים ידעו הי' הם הט"ל מלאכות והי' להם בקבלה, ממילא שוב אין אנו מוכרחין לסברת אחשבי' ולא אמרינן סברה זו דמהי תיתי לנו לומר כן ואי' השכל הגוזר כן, ולא קשה מה שהקשיתי על רש"י הנ"ל דיש לומר דרבא בר"ה דהקשה הא לאו מלאכה סבר כמ"ד דילפינן ט"ל מלאכות ממלאכה ומלאכת שבתורה ולא אמרינן סברת אחשבי' מש"כ להלכתא דנקטינן עיקר כמ"ד דילפינן ממלאכת המשכן כמבואר בש"ס שם, שפיר כתב רש"י בבילה סברת אחשבי' ועיי'.

[מהמו"ל עיין בשו"ת מהר"ס ש"ק חאו"ח סי' רפ"ג שכתב נמי כן דסברת רש"י דאחשבי' הוא שייך רק לאביי אבל רבא לא ס"ל סברת דחשבי' עיי"ש טעמו ונמוקו ועיין בספר מקור חכמה על מסכת תמורה מדפי הספר דף ע"ז שכתב נמי דרבא לא ס"ל סברת אחשבי' ובספרי הארכתי בזה דהנה מהר"ס ש"ק בנה יסודו על מה שס"ל אביי בסנהדרין כ"ז דע"ז למפרע הוא נפסל, וס"ל דמרחיבין את החידוש ורבא ס"ל דע"ז מכאן ולהבא הוא נפסל דעד זומם חידוש הוא ואין לך בו אלא חידושו ואין מרחיבין את החידוש ולכן אביי ס"ל דאמרינן סברת אחשבי' ורבא ס"ל דלא אמרינן סברת אחשבי' עיי"ש וכתבתי בחידושי דאביי ורבא בפלוגתתם בחולין ק"ח ע"א לשיטתם אזלו דאיתא שם אמר אביי טעמו ולא ממשו בעלמא דאורייתא דאי סלקא דעתך דרבנן מבשר בחלב, אמאי לא גמרינן דחידש הוא אי חידש הוא אף על גב דליכא נותן טעם נמי הרי דאביי ס"ל דמרחיבין את החידוש דהא אביי ס"ל אי חידוש הוא אפי' ליכא נו"ט נמי יהא אסור לאביי לשיטתו דס"ל בעד זומם נמי דהוה חידוש אמרינן למפרע הוא נפסל דמרחיבין את החידוש ורבא ס"ל בעד זומם דמכאן ולהבא הוא נפסל דע"ז חידוש הוא ואין לך בו אלא חידושו וס"ל דאין מרחיבין את החידוש ס"ל כאן דלך בשול אסרה תורה דאע"ג דבב"ח חידוש הוא מ"מ אין אסור אלא בנ"ט דאין מרחיבין את החידוש ואביי לשיטתו ורבא לשיטתו ועיין גמרא שבת דף ע"א עמוד א' דרבא ס"ל דאם נודע לו על קצירה של זדון שבת ושגגות מלאכות קצירה גוררת קצירה וטחינה שעמה וטחינה שכנגדה במקומה עומדת אביי אמר שם טחינה אחת היא וגם גרירה זו חידוש הוא ורבא לשיטתו דס"ל דאין מרחיבין את החידוש ס"ל כאן נמי שטחינה שכנגדה במקומה עומדת ואביי לשיטתו דס"ל מרחיבין אם החידוש ס"ל טחינה נמי גוררת טחינה שם טחינה אחת היא.]

ובנה

ובמה שכתבתי יש ליישב נמי קושי' פנ"י ושאר אחרונים פסחים דף ה' דהקשו רש"י אהדדי דשם כ' רש"י על הא דאמר רבא ש"מ מדר"ע אין ביעור חמץ אלא שריפה מדלא נפקא הא יום ראשון עיו"ט אלא מדאסר להבעיר ש"מ דאין ביעור חמץ אלא שריפה, והקשה לסברת רש"י ביצה כ"ז דאף שאר הבערת אסור משום דלאוכלא אחשבי' אהבערתן א"כ דלמא ר"ע אית לי' דאף שאר הבערת בכלל ואפ"ה אסור משום דלאוכלא אחשבי' אך לפמ"ש א"ש דרש"י בביצה כ' שפיר להלכתא כמ"ד בשבת דילפינן ממלאכת המשכן אבל בפסחים כתב רש"י אליבא דרבא ואיהו לשיטתי' הא הקשה בר"ה הא לאו מלאכה ומ"כ דלית לי' סברת אחשבי' וכמ"ש ושפיר מפרש רש"י וא"ש ועיי'.

לחג הסוכות תרל"ו.

עיי' שו"ת חכם צבי סי' ק"כ שהביא בשם תשובת מהר"ם מינץ באחד שגזל מחבירו אתרוג מהודר ונאבד אי מחויב לשלם דמים כמו שקנאה או רק לתת דמי אתרוג כשר שאינו הדר רק שיוכל לצאת בו המצוה והשיב מהרמינ"ץ דאין צריך לשלם לו כי אם דמי אתרוג כשר שאינו הדר. והנה שו"ת מהרמינ"ץ אינו תחת ידי לעיין בו, וצריך לומר דסברתו הוא דמה שהוא שוה ביותר הוא רק מחמת המצוה אשר מחשבו להדרו, אבל בעלמא לא שוה כ"כ לפיכך אינו צריך לשלם כי אם אתרוג כשר לצאת בו, כי אתרוג שאינו כשר למצוה לא שוה כלום למצוה, כן לדעתי סברתו, ועיי' חכם צבי שהרבה להשיב עליו מגמרא וסברה והעלה דצריך לשלם לו כל דמי האתרוג כפי מה שהוא שוה למצות פרי עץ הדר כיון שיוכל הלה למוכרו וליטול דמיו ואף שעלוי דמיו הוא רק מחמת מצוה אין בכך כלום עיי"ש.

ולפענ"ד אפשר להביא קצת ראיי' למהר"מ מינ"ץ דהיכא דאינו שוה יותר רק מחמת המצוה ולא בעלמא דאין צריך לשלם רק השיווי בעלמא, מש"ס סוכה דף ל"א מהאי איתתא דאתי' לקמי' דר"נ ואמרה ר"ג וכלהו רבנן בסוכה גזולה הוי יתבו, אמר ר"נ אין לה אלא דמי עצים בלבד, ולכאורה יש לדקדק תחלה למה ולאיזה צורך סיפרה דיתבה בסוכה גזולה דהרי היא לא היתה רוצית אלא העצים שגזלו ממנה לסכך והי' לה לספר שגזלוה ממנה עצים ומבקשת בחזרה ומאי נ"מ שסככו בה סוכה כיון שהיא לא ידעה מתקנת מריש ובקשה העצים גופא כמו שכ' רש"י, ועוד מאי האי דקאמר רב נחמן אין לה אלא דמי עצים בלבד הי' לו לומר אין לה אלא דמים משום תקנת מריש, ועוד תיבת בלבד ללא צורך הוא ושפת יתר, אך נראה דיש לפרש האי עובדא דוודאי גם האשה ידעה שאין לה אלא דמים משום תקנת מריש, אלא כיון דנטלו העצים לסכך בהם סוכה ויש להם עי"ז שיווי יותר מזולת עצים, כאשר הנסיון ילמדנו שמשלמין עבור הסכך יותר משיווי עצים שבה דשוה דבר מועט, ע"כ בקשה היא שיתנו לה דמי העצים מה שהם שוים לסכך, ולפיכך דייקה ואמרה בסוכה, גזולה יתבי דהיינו שנטלו לסכך ויש בו שיווי יותר, ועי"ז השיב ר"נ דאין לה אלא דמי עצים בלבד דהיינו עצים פשוטים לא כאשר הם שוים מחמת שנטלוהו וסככו בו סוכה וא"ש.

ובמ"ש יש ליישב נמי קושית תוספות ר"פ לולב הגזול שהקשו אי קנין דרבנן לא מהני דאורייתא מהאי שבתא דמה מהני הא דיתבו לה דמי הא זה רק תקנת דרבנן ומדאורייתא בעי להשיב הגזילה עצמה, אך לפמ"ש הרי גם היא לא בקשה רק המעות וכיון שברצונה קבלה על עצמה הוי כמוכרה ובוודאי מהני אף מדאורייתא אם הנגזל רוצה במעות ולא בגזילה בעין, ועיי' שעה"מ הלכ' לולב שכ' ליישב קושי' תוספות כיון דתקנו חכמים ומצוה לשמוע להם הוי כנתרצה לזה וכמוכרה, ודבריו צ"ע דהרי האשה בקשה העצים בעין לפי הפשוט וצריך לומר דלא ידעה מן תקנת מריש ואחרי שפסק ר"נ דהדין שיטול רק דמים גם היא רצתה בכך, אבל אין במשמעות לשון ר"נ כן שאמר אין לה אלא דמי עצים בלבד והי' לו לומר יש לה דמים, ומלשונו משמע שהיא רצתה דווקא העצים, אבל לפמ"ש א"ש ביותר דהרי גם היא לא בקשה אלא דמים וא"ש.

והנה לפי מה שכ' רש"י דבקשה העצים אכתי קשה קושי' תוספות אך באמת לרש"י לשיטתו לא קשה כלל דשיטת רש"י היא בגיטין ס"ד דקנין דרבנן מהני לדאורייתא וא"ש ועיי'.

חולין דף ל"ג

עיי' בת"ס בחידושיו לחולין דף ק"ב הקשה על תשובי' אמונת שמואל דחידש היכא דלהמכשיל מותר לא עובר אלאו דלפ"ע לא תתן מכשול והא דעובר בכוס יין לנזיר משום דאם יהי' המכשיל נזיר גם לדידי' יהי' היין אסור להכי עובר, אבל באמה"ח בטמאים לנכרים מותר להושיט כיון דלישראל לא הוי אמה"ח בטמאים עיי"ש א"כ קשה מש"ס חולין ל"ג דאמר רא"ב"י דאין מזמנין נכרים על בני מעיים והא לישראל שרי' ולא עובר אלפ"ע והניחו בצ"ע, ונראה ליישב בשנבין תחלה דברי אמונת שמואל שצריכין הסבר חדא גוף הדין דאינו עובר אלא היכא דגם להמכשיל הוא אסור, למה לא הא סוף כ"ס הוכשל ואכל דבר איסור ומה בכך דלהמכשיל הוא היתר ועוד למה דמחלק ואומר דבנזיר שאני כיון שאילו יהי' הוא נזיר גם לדידי' אסור היין שוב עובר, מה בכך הא סוף כ"ס עכשיו אינו נזיר והיין לו היתר ולמה יהי' עובר. ונראה דכל עיקר טעם דלפ"ע יש לומר הוא משום ערבות ועיי' פלתי סי' כ"ז כתב כן, וכיון שכן יש לומר עפ"י המבואר בתוספות זקיני מהע"א זצ"ל זי"ע בפ"ב דמגילה לפרש דברי הרא"ש בברכות דבנשים לא שייך ערבות, אין כוונת הרא"ש דלא קבלו עלייהו ערבות כלל כמ"ש הצל"ח אלא דכוונת הרא"ש דבכל מצוה דלא נתחייבו בה לא קבלו עלייהו ערבות, ואין חילוק בין אנשים לנשים יעיי"ש באריכות, ועיי' בפמ"ג או"ח סי' תפ"ט, לפ"ז במצוה דלא נתחייבו בה ולדידי' היתר לא קבלו עליו

עליו

עליו ערבות ואינו עובר כמי אלפ"ע כיון דליכא בערבות במלוה זו, וכ"ז במלוה דלא נתחייב בו כלל אבל ביין לנזיר כיון דאם יהי' הוא נזיר גם לדידי' יהי' היין אסור ממילא נתחייב במלוה זו ואיתא בערבות ושפיר עובר אלפ"ע, אף דעכשיו היין היתר גבי' מה בכך כיון דלהנזיר אסור והמכשיל הוא בערבות שפיר עובר אלפ"ע, ונכונים כל דברי אמונת שמואל בסברה, אך לכאורה כל זה בישראל אבל בעכו"ם הרי לא קבלנו עלינו ערבות דידהו ולמה יהי' עובר אלפ"ע, ודוחק לומר דבעכו"ם ג"כ הוא דהרי דילפינן מחד קרא עכו"ם וישראל, אלא דיש לומר דא"ש עפ"י דברי התב"ש בחידושיו לפסחים כ"ב דהקשה מנ"ל לר' נתן כלל דעובר בעכו"ם אלפ"ע דלמא קרא בישראל דוקא מיירא, והעלה שם דיש לנו קרא מיותר על עכו"ם היינו הקרא או מכור לנכרי דדוקא נבילה תמכור או תתן לנכרי אבל לא דבר האסור לו כגון אמה"ח משום דאסור להכשילו עיי"ש באריכות, וא"כ א"ש דבעכו"ם ג"ז"כ הוא אף דלא שייך ערבות דהרי אית לן קרא מיותר על עכו"ם, אלא דלכאורה כיון דבעכו"ם ע"כ טעמא דלפ"ע לאו משום ערבות הוא דהרי לא קבלנו עלינו ערבות דידהו, א"כ שוב הי' לנו לומר דגם אם להמכשיל היתר כמי עובר אלפ"ע, והאמונת שמואל כ' דגם בעכו"ם בכה"ג אינו עובר, אלא דיש לומר דהדבר נכון דלהכי אף בעכו"ם אינו עובר אלפ"ע היכא דישראל שרי משום ליכא מידי דלישראל שרי ולנכרי יהי' אסור דלישראל בכה"ג יהי' מותר להושיט לו ולנכרי יהי' אסור, ויהי' נכרי חמיר מישראל והרי אמרינן דליכא מידי דלישראל יהי' שרי ומפרש רש"י בסנהדרין כ"ט דישראל חמור קדושתו ולא להקל נכנסו לכלל ישראל מכלל בן נח, והכי נמי יהי' בנכרי חמור מבישראל ולהכי גם בנכרי בכה"ג אינו עובר וא"ש, והנה כ"ז למאן דאית לי' ליכא מידי דלישראל שרי ולנכרי אסור אבל לרא"ב"י שם בחולין ל"ג דלית לי' הא מלתא דליכא מידי באמת עובר אלפ"ע בנכרי אף היכא דלישראל המושיט שרי ושפיר קאמר דאין מזמנין נכרים על בני מעי' ומיושב קושי' ת"ם ועיי'.

ובמ"ש בהסברת דברי אמונת שמואל מובן נמי מה שכ' בסוף דבריו דהא דכ' הפריסה דמותר להושיט אמה"ח מן טמאים לבנ"י משום ליכא מידי דלישראל שרי, והקשה הש"ך בסי' ס"ב דאשתמיטתי' מן הפריסה דברי התוספות דף ל"ג דבהא לא שייך ליכא מידי כיון דעכ"פ אסור לישראל משום טמא עיי"ש, וכתב האמונת שמואל דלפמ"ש דכוונת הפריסה היינו דמותר להושיט לב"נ משום דמותר לישראל וליכא לפ"ע יש לומר דהא דמסיים דליכא מידי היינו אאיסור הושטה דמי איכא מידי דלישראל יהי' מותר ולהושיט לב"נ יהי' אסור עיי"ש באמונת שמואל, ודבריו אין להם הבנה מאי דקיים דמי איכא מידי אהושטה קאי דלדידי' מותר ולהושיט יהי' אסור ומה איכא מידי שייך בזה כיון דלב"נ אסור עובר אלפ"ע כשמושיט לו, אלא הטעם דבכה"ג דלדידי' מותר לא עובר אלפ"ע אבל לא מטעם ליכא מידי דלא שייך כלל בהא. אמנם לפמ"ש בהסברת הדבר א"ש נכון דבאמת מותר לישראל להושיט היכא דשריא לדידי' משום דלא קבל ערבות בכה"ג, ולעכו"ם מותר להושיט בכה"ג אף דלא שייך טעמא ערבות אלא דגז"ה"כ הוא, משום דליכא מידי דלישראל שרי להושיט לו בכה"ג ולנכרי אסור להושיט, לו בכה"ג, וזה כוונת אמונת שמואל בכוונת הפריסה דמי איכא מידי אהושטה קאי דהיינו דמי איכא דלישראל שרי בכה"ג להושיט לו ולנכרי אסור ולהכי מותר להושיט גם לנכרי וא"ש ועיי'.

הרמב"ם פ"ט מהלכ' מלכים פסק דמפרכסת אסור לב"נ והקשו עליו הראשונים הא ש"ס חולין ל"ג מסיק דתניא דלא כרב אחי בר יעקב מן ברייתא הרוצה לאכול בשר קודם שתצא נפשה חותך כזית בשר מבית השחיטה וממתין לה עד שתצא נפשה אחד נכרי ואחד ישראל מותרין, וא"כ חזינן דאף לבן נח מותר מפרכסת. ועיי' יש"ש בפ"ב דחולין דכ' לדינא יש לומר דהמב"ם אית לי' נמי דמפרכסת מותר לב"נ בבהמת ישראל דכיתרה בהמה זו לישראל מותרת נמי לב"נ אבל כששחט ישראל בהמת נכרי בהא סבר הרמב"ם דאסור לב"נ עיי"ש ועיי' בתבואת שור שכ' עליו דאין בגמרא שום רמז לחילק של יש"ש הנ"ל, והנה סברת יש"ש צריך לומר דבבהמת ישראל כיון שהותר לישראל וכבר יצאת בהיתר מותרת נמי לנכרי אבל בבהמת נכרי דשחטה ישראל כיון דלא יוצאת בהיתר דהרי ישראל אינו אוכל ממנה וא"כ לא נתחזקה בהיתר לא אמרינן מי איכא מידי, ולפ"ז לאו דוקא בבהמת ישראל אמרינן ליכא מידי אלא אף בבהמת נכרי, אם ישראל אוכל הימנה אמרינן דמותרת נמי לנכרי דליכא מידי דלישראל שרי, ואין עיקר החילוק של יש"ש אי הבהמה שייך לישראל או לנכרי דמה חילוק יש ואין זה סברה כלל, רק העיקר אם יוצאת להיתר לישראל מותרת אף לנכרי, כיון דכבר הותרה ויצאה מכלל אמה"ח מותר אף לנכרי' ואף בבהמת נכרי כשישראל אוכל ממנה נמי מותרת לנכרי כנ"ל פשוט והנה אף שכתב היש"ש לחלק בכך מ"מ עדיין הרמב"ם אינו מיושב דמנא לי' חילוק זה. ונראה לי עפ"י דבריו ליישב הרמב"ם ולהביא ראיי' לחילוק בין כשישראל אוכל מן הבהמה או לא דאז אסור מפרכסת בבהמת גוי או אף בבהמת ישראל ששחטה לגוי, דלכאורה יש לדקדק על רא"ב"י דאמר מזמנין ישראל על בני מעיים ואין מזמנין נכרים על בני מעיים, חדא למה נקט כלל להא דמזמנין ישראל דזה פשיטא דלישראל מותר כיון דבשחיטה תליא מלתא, והי' די באומרו אין מזמנין עכו"ם על בני מעיים, ועוד מאי האי לישנא דנקיט אין מזמנין הי' לו לומר אין מושיטין או אין נותנין בני מעיי' לגוי, ועיי' ח"ס יו"ד סי' י"ט שמיישב דקדוק זה בטוב טעם ודעת, וכבר ישבתי במק"א, וכעת נראה עפ"י דברי היש"ש הנ"ל דבבהמת עכו"ם לא אמרינן מי איכא מידי אבל בבהמת ישראל אמרינן לשיטת הרמב"ם ויש לומר דרב

אחי

אמי ב"י סבר דאף בבהמת ישראל לא אמרינן מי איכא מידי ולהכי נקט לישנא דאין מזמנין נכרי להודיעני דאף כשמזמין אותו אצלו לאכול אפ"ה אסור דלית לי' כלל מי איכא מידי, ואי הוי נקיט לישנא דאין מושיטין או אין נותנין הי' אפשר לומר דוקא בהמת נכרי לית לי' אבל בבהמת ישראל אית לי' האי כללא להכי נקט אין מזמנין דאף בבהמת ישראל אסור לגוי, אלא דלכאורה אכתי אינו מוכח דיש לומר דאיירא בבהמת גוי והא דנקט אין מזמנין דמשמע דמזמין לי' לדידי' הייני דמיירא דגוי אחר נתן הבני מעים לישראל והוא מזמין גוי על בני מעים, ואינו מוכח אכתי דאף בבהמת ישראל לא אמרינן מי איכא מידי, להכי נקט דמזמנין ישראל על בני מעיים, ואין מזמנין נכרי כוונתו דאף על אותו בני מעיים דמזמנין ישראל וישראל אוכל ממנו אפ"ה אין מזמנין נכרי דלא אמרינן כלל מי איכא מידי, ומיושבים הדקדוקים ועיי'.

והנה בברייתא קתני אחד נכרי ואחד ישראל מותרין ובהא ג"כ איכא למידק דנקט דמותר לישראל הי' לומר שתם חותך כזית בשר וכו' וממתין עד שתצא נפשה, אלא דיש לומר דברייי' בדיוק נקט אחד נכרי ואחד ישראל מותרין דהיינו דוקא בהמה שמותרת לישראל שישראל אוכל ממנו מותרת נמי לנכרי אבל בהמת נכרי שאין ישראל אוכל ממנו אינו מותרת לנכרי, ולפ"ז י"ל הא דקאמר ש"ס תני' דלא כראב"י מברייתא הנ"ל היינו בבהמת ישראל דבכה"ג עכ"פ אמרינן מי איכא מידי, אבל בבהמת נכרי לא אמרינן מי איכא מידי, וא"ש פסקא של הרמב"ם עפ"י חילוקו של יש"ש ולא די שמברייי' לא קשה על הרמב"ם אלא אדרבה מהא הוכיח הרמב"ם דינו וא"ש ועיי'.

ועפ"ז יש ליישב נמי קושי' ראש יוסף שהקשה על התו"ש דרוצה לומר דרש"י דכתב דאין מזמנין משום ריאה משום דסבר כהר' שמעי' בתוספות חולין פ"ד דבשחיטה ב' סימנין הוי כמתה ממש ולא אסור שאר בני מעיים, והקשה הראש יוסף א"כ מה מקשה הש"ס על ראב"י מן ברייתא הא שם איירא בבי סימני' והוי כמתה ממש ולהכי מותר אף לנכרי אבל לא מטעם ליכא מידי. אמנם לפמ"ש א"ש דאי טעם בברייתא לא הוי משום ליכא מידי, אלא משום דהוי כמתה ממש א"כ מותר לנכרי אף בבהמה שלו, א"כ שוב תקשה למה נקט הבריי' אחד נכרי ואחד ישראל דהיינו דוקא בהמת ישראל הא אף בבהמת נכרי מותר כה"ג כששחטה ישראל, אלא וודאי טעמא בברייתא משום ליכא מידי ושפיר הקשה ועיי'.

והנה הטור בסי' כ"ז כתב דמפרכסת מותר לישראל לאוכלו ולהאכילו לנכרי, ומשמע מזה דמפרכסת מותר גם לבן נח, וזה כמעט שיטת כל ראשונים, והא דלא נקט הטור בפשוט דמותר לנכרי לאכול משום דלא כ' רק דין דנוהג בישראל דהיינו כיון דמפרכסת מותר לב"נ מותר לישראל להאכילו לב"נ ואינו עובר אלאו דלפני עור וזה פשוט, ולכאורה לפמ"ש האמוכת שמואל ליישב שיטת הטור בסי' ס"ב דנקט דאמה"ח אינו נוהג בטמאין דכ"מ להאכילו לגוי, אף דלב"נ נוהג אף בטמאים דהיינו כיון דלישראל מותר אינו עובר הישראל אלפ"ע, א"כ אין מוכח מדברי טור בסי' כ"ז דסבר מפרכסת מותר לב"נ דיש לומר דלאמת אסור לב"נ אלא כיון דלישראל מותר אינו עובר אלפ"ע ומותר להאכילו לב"נ, אמנם כן ברמזים הביא הטור בלשון אחר דמפרכסת מותר לאכול לישראל ולנכרי, ומזה שפיר מוכח דמותר לב"נ דשם לא כ' דמותר להאכילו לב"נ רק דמותר לאכול לב"נ ומוכח להדיא דטור סבר ככל שיטות ראשונים דמפרכסת מותר לב"נ ועיי'.

אלא דלפמ"ש בטעמא דאמוכת שמואל דוקא להלכתא דפסקינן ליכא מידי דלישראל שרי, אז אינו עובר כשמאכיל לנכרי דבר המותר לו לישראל, אבל אי לא אמרינן מי איכא מידי עובר אלפ"ע אף היכא דלדידי' מותר, א"כ שפיר מוכח מדברי הטור סי' כ"ז דמפרכסת מותר לב"נ דאי אסור לו ורק דאפ"ה מותר להאכילה לנכרי משום כיון דלישראל הוא היתר אינו עובר אלפ"ע כשיטת אמוכת שמואל בדברי הטור, ז"א דאם מפרכסת אסור משום דלא אמרינן ליכא מידי א"כ עובר גם בכה"ג אלפ"ע ושפיר מוכח מטור דסובר דמפרסת מותר לבן נח ועיי'.

אלא דלפמ"ש ליישב קושי' תבואת שור על אמוכת שמואל מש"ס חולין דף ל"ג דלמ"ד דלא אמרינן מי איכא מידי באמת עובר במכשיל לנכרי, אף בדבר שלדידי' היתר, א"כ תקשי אכתי קושי' אחרונים, ועיי' פלתי סי' כ"ז דהביא קושי' זו דמאי מקשה הש"ס פסחים כ"ב והרי אמה"ח ותני' ר' נתן אומר מניין שלא יושיט וכו' ואמה"ח לבן נח ת"ל לפני עור וכו' ומדקאמר לפני עור משמע דזולת זה מותר ולמה הרי אסור בהנאה ודילמא איירא ר' נתן במפרכסת דמותר לישראל ואסור לב"נ משום אמה"ח לראב"י בחולין דהכי ס"ל ולשיטת הרמב"ם דפסק כוותי', וכתבו דעפ"י דברי אמוכת שמואל ניחא דאי לדידי' מותר גם בלפ"ע אינו עובר. ולפמ"ש אכתי קשה דהרי למ"ד דלא אמרינן מי איכא מידי עובר אף היכא דלישראל שריא ואכתי הקושי' במקומה עומדת דלמא ר' נתן איירא במפרכסת, ויש ליישב אך אין פנאי להאריך.

ונראה ליישב קושי' זו בדרך אחר, וגם ליישב כל קושי' אחרונים בענין זה דלמא מיירא בכה"ג דלדידי' מותר ולנכרי אסור, ועיי' פלתי דהקשה דלמא מיירא באמה"ח בטמאים דאינו נוהג בישראל, ועיי' פרמ"ג יו"ד סי' ס"ב דהקשה דלמא מיירא בתערובת ובב"נ לא אמרינן חד בתרי בטל דילפינן מאחרי רבים להטות, ובצל"ח הקשה דלמא מיירא בח"ש דלישראל מותר לריש לקיש ובב"נ אסור דשיעורין לא נתנו לב"נ, ועוד קושי' כאלו, ולפענ"ד ליישב כולן בחדא מחתא דש"ס הוכיח דר' נתן על כרחך לא מיירא באופן דמותר לישראל ושפיר הקשה הש"ס, דלכאורה צריך להבין מאי מקשה הש"ס על ר"נ דת"ל אסור בהנאה ונהנה ישראל בשביל

בשביל שמכיר לו טובה כמ"ש תוספו' שנותן לו לאכול הא כיון דאמה"ח אסור בהנאה לפי מה דקיי"ל הכתא וא"כ לפי המבואר בראשונים דאסור הנאה לית להו בעלים והוי כהפקר והוא אינו יוכל ליהנות בו שום הנאה א"כ מה הכרת טובה יעשה לו הנכרי כיון שיודע שישראל אין יוכל להנות וגם לו לא הוי והוא יכול ליטול בעצמו ואין הישראל יוכל לעכב עליו דאסה"נ לית להו בעלים ועיי' רשב"א סוכה גבי לולב של אסירה, ואין לומר דמיירא דגוי אינו יודע שזה אמה"ח וסבר שהוא בשר שחיטה ושפיר יהי' מכיר לו טובה, זה אינו הא תוס' בע"ז כתבו דלהכי נקט כוס יין לנזיר ואמה"ח לב"נ ולא נקט נבילות וטריפות לישראל, משום דזה מותר דלא חיישינן שיאכל מסא"כ נזיר שפיר חיישינן שישכח בנזירת וכן אמה"ח לב"נ דבודאי יעבור, ומה"ט אסור ליתן נמי לישראל מומר עיי"ש בדף ו' ע"ב וא"כ מיירא ר' נתן בשיודע הנכרי, שזאת הוא אמה"ח, ודוחק לומר דש"ס הקשה דאם אין הגוי יודע דאסור בהנאה ואין לו בעלים, זה אינו מנ"ל לש"ס להקשות מכח זה דלמא מיירא ר' נתן שעכו"ם יודע מכל זה ולהכי קאמר דאסור רק משום לפ"ע ול"ע לכאורה אלא דיש לומר דשפיר הקשה הש"ס דהרי ר' נתן קאמר לא יושיט וקאמר הש"ס בע"ז דדיוק לישנא זה מורה דנכרי לא יכול ליקח בעצמו כגון בתרי עברי דנהרא וא"כ שפיר יהי' מכיר לו טובה בשביל שמושיט לו אסור הנאה כדי שיוכל לאכול אותו וא"כ נהנה ישראל ע"י אסורי הנאה ושפיר הקשה הש"ס דמוכח מר' נתן דאמה"ח מותר בהנאה. ובמ"ש א"ש מה דקשה לכאורה מה מקשה הש"ס דלמא באמת סבר ר"נ דאמה"ח אסור בהנאה והא דנקט משום לפ"ע יש לומר או משום דרולה לומר טעם השוה לתרוייה' בנזיר ובב"נ או לאשמעינן דאף בב"נ שייך לפ"ע ועיי' פלתי סי' כ"ז, דכ' דלהכי נקט ר"נ תרתי להשמיענו דאף בב"נ אמרינן דעובר הישראל דמסברה אילונה הייני אומרין דוקא ישראל אסור להכשיל משום ערבות אבל לא בב"נ ואשמעינ' דאף בב"נ אמרינן עיי"ש א"כ יש לומר דלהכי נקט הטעם משום לפני עור אבל לעולם אסור בהנאה וזה פשט ולא נריך לאשמעינן דאסור להושיט בשביל אסה"נ, אמנם לפמ"ש שפיר הקשה הש"ס דמוכח מר' נתן דאמה"ח מותר בהנאה דאי אסור בהנאה רק דרולה להשמיענו דאף בנכרי עובר משום לפ"ע א"כ למה נקט לא יושיט הי' לו לנקוט לישנא קלילא יותר לא יתן אמה"ח משום לפני עור ומדנקט לא יושיט דמשמע דלולי הושטה דידיי לא הי' יכול ליטול בעצמו, על כרחך לאשמעונין דאף דהיכא דשייך הכרת טובה אפ"ה לא אסור להושיט רק משום לפ"ע ולא משום אסה"נ משום דאמה"ח מותר בהנאה ושפיר הקשה הש"ס, ומיושב שפיר כל קושי' אחרונים דלמא מיירא ר"נ בגוונא דמותר לישראל אבל לעולם אמה"ח אסבה"נ, ולפמ"ש ניחא דא"כ אכתי תקשי למה נקט לישנא דלא יושיט וע"כ להשמיענו דאף דשייך הכרת טובה אפ"ה מותר להושיט רק מגד לפ"ע אסור, ומוכח דמיירא באמה"ח דאסור אף לישראל לאשמועינן דמותר בהנאה וא"ש.

אלא דלכאורה הא שפיר נקט לא יושיט דמשמע דלא יכול ליקח בעצמו דזולת זה גם בלפ"ע אינו עובר כמו שמבואר בש"ס ע"ז דף ו' הנ"ל דוקא בתרי עברי דנהרא עובר ומדייק מלישנא דלא יושיט וא"כ אכתי כל הקושי' במקומן דילמא סבר אמה"ח אסור בהנאה ומיירא בגוונא דמותר לישראל והא דנקט לא יושיט משום לפ"ע נקט, ולריך לומר דסתם ש"ס דהכא דהקשה על ר' אבוה לא סבירא כש"ס דע"ז דוקא בתרי עברי דנהר' עובר אלא אף בלא תרי עברי דנהרא. ומיושב בזה מה שראיתי שעמד בספר מנחת חינוך דרמב"ם ובעל החינוך לא הביא הא דתרי עברי דנהרא ומנ"ל זאת. ולפמ"ש יש להם סיוע מסתם סוגי' שס דפסחים ופמ"ש ועיי'.

עיי' בפרמ"ג סי' כ"ז דחקר מנ"ל באמת דמפרכסת מותר לישראל בשחיטה דלמא לעולם אסור עד שתמות הבהמה ורק הקרא אתא להתיר לן בשחיטה דלא נימא דאם תמות אח"כ דהוי נבילה קמ"ל קרא דמותר אחר השחיטה אבל לעולם איסור אמה"ח איתא עד שתמות, וכ' דלשיטת הרמב"ם דלאו דלא תאכלו על הדם הוא דאורייתא ניחא דמדאמרה תורה איסור דלא תאכלו עה"ד מופח דאיסור אמה"ח כבר חלף והלך לו, אבל לשיטת רש"י דלא תאכלו עה"ד דרבנן הוא קשה מנ"ל דמפרכסת מותר וכתב דיש ליישב ולפענ"ד נראה דיש לומר עפ"י המבואר בתוספות שבועות דף כ"ג דשיט' הרילב"א דוזבחת לא הוי עשה רק תיקון הלאו דהיינו דהתורה התירה ע"י שחיטה מה שהי' עד עתה אסור דלולי השחיטה א"א לאכול הבהמה לא מלד איסור אמה"ח ולא מלד נבילה דהיינו אם יאכל כזית בשר מן הבהמה בחיי' עובר אאיסור אמה"ח ואם ימתין עד שתמות ואוכל ממנה עובר משום נבילה ואתא קרא לתקן לאוין זה דיוכל לאכול הן בעודה בחיים חיותה והן כשתמות והיינו ע"י שחיטה דאז יוכל לאכול באופן שלא הי' יכול לאכול מעיקרא וע"כ מוכח דגם מפרכסת מותר דהרי התורה בא לתקן שיוכל לאכול מן הבהמה גם בחיי' כמו שהי' אוכל אי לאו דאיסור אמה"ח והיינו מפרכסת, דאי דוקא שלריך להמתין אחרי שחיטה עד שתמות א"כ לא תיקון לאו אמה"ח ורק לאו דנבילה ומהי תיתי לומר דהתורה רלה לתקן ע"י שחיטה רק איסור נבלה ולא איסור אמה"ח כיון שלולי אסור אמה"ח הי' אוכל מן הבהמה אף כשחיתה, וכיון שאסרה התורה זאת בא ע"ז התיקון ע"י שחיטה וא"ש נכון לפע"ד.

והנה כ"ז אם אמרינן כשיטת הרילב"א דוזבחת לאו עשה רק לתיקון אסור וע"כ אף לתיקון איסור אמה"ח קאתי שחיטה, אבל אי אמרינן כשיטת התוספות דוזבחת הוי עשה א"כ לא בא שחיטה להתיר איסור אמה"ח ונבילה רק דזולת שחיטה אסור לאכול יען דלא קיים עשה וכשיפחוט קיים עשה דוזבחת א"כ

א"כ אפשי מכ"ל דנפקא מאיסור אמה"ח מיד אחר שחיטה דלמא דוקא כשתמות הבהמה, ולריכין לומר דאותן שיטות סברו כרמב"ם דלאו דלא תאכלו עה"ד הוא דאורייתא וספיר מוכח דמפרכסת מותר כמ"ש הפרמ"ג, והנה שיטת רש"י מבואר דוזבחת לא הוי עשה ועיי' פרמ"ג בפתיחה כוללות לה' שחיטה וספיר מוכח דמפרכסת מותר וכמ"ש, ולרמב"ם דאית לי' דוזבחת הוי עשה כמבואר בפ"א מה' שחיטה לדידי' מוכח דמותר כיון דסבר דלא תאכלו עה"ד הוא דאורייתא וא"ש.

ובמ"ש יש ליישב שיטת הרמב"ם דפסק דלא תאכלו עה"ד הוי דאורייתא והקשו האחרונים מכ"ל לרמב"ם הא וכבר ישבנו שיטתו ולפמ"ש יש לומר דרמב"ם הי' לו הכרח דהרי איהו סבר דוזבחת הוי עשה א"כ הי' לו קשה מכ"ל דמפרכסת מותר לישראל ועל כרחך מדאסרה תורה שלא לאכול על הדם וכמ"ש פרמ"ג, ומוכח לשיטתו דלאו זה דאורייתא הוא, משא"כ רש"י לשיטתו דוזבחת לא הוי עשה וא"כ בלא"ה מוכח דמפרכסת מותר וכמ"ש האחרונים הוכחת רש"י וכמו שהארכנו כבר ועיי'.

ועפמ"ש יש ליישב נמי מה שהקשה הפרמ"ג סי' כ"ז על הלבוש בסי' כ"ז דאחר דהביא הא דמותר מפרכסת לישראל ולנכרי כ' כל ספק בשחיטה נבילה דבהמה בחיי' בחזקת איסור אמה"ח עומדת עד שיודע לך במה נשחטה, והקשה הפרמ"ג מה שייכות לדין זה הכא לעיל בסי' כ"ה הוא מקומו של דין זה ומה שמיכות יש להא דמפרכסת, ולפמ"ש יש לומר דהלבוש רוצה להשמיענו דאחר דהביא דמפרכסת מותר הי' קשה לו מכ"ל זאת דמותר וכמ"ש הפרמ"ג, וע"ז כתב דבהמה בחיי' בחזקת איסור אמה"ח עומדת, להשמיענו בזה דאינה עומדת בחזקת איסור שאינו זבוח כמבואר זה בתוספות בילה דף כ"ד דשיטת רש"י דבהמה בחיי' איסור אמה"ח עומדות דוזבחת לאו עשה היא וכמ"ש לעיל, וכיון דוזבחת לאו עשה היא רק תיקון הלאו שפיר דאמרינן דמפרכסת מותר וכמ"ש וזאת כוונתו דהביא דין זה הכא, אלא דבאמת זה ליתא דהרי שיטת לבוש היא כשיטת רמב"ם דלא תאכלו על הדם דאורייתא הוא ועיי' תבואת שור סי' כ"ז וא"כ בלא"ה א"ש ומוכח דמפרכסת מותר מדאסרה תורה לאכול עה"ד וכמ"ש הפרמ"ג בשיטת הרמב"ם ועיי'.

על כן נראה ליישב דברי הלבוש דהביא הכא הא דבהמה בחיי' בחזקת אסור אמה"ח עומדות, ובאמת כבר הביא דין זה בסי' כ"ה, ונראה דהכוונה עמוקה בדבריו, עפ"י מה שנראה לי ליישב קושי' תוספ' בילה כ"ד על שיטת רש"י דבהמה בחיי' בחזקת אסור אמה"ח עומדות והקשו בתוספות הרי מתה לפניך וליכא שוב אסור אמה"ח דכבר הלך לו, לפיכך העלו דבהמה בחיי' בחזקת שאינה זבוחה עומדות, ולפענ"ד נראה ליישב קושי' תוספות על רש"י עפ"י המבואר דמפרכסת מותר לישראל כיון דבשחיטה תליא מלתא משא"כ בנכרי דבנחירה תלי' מלתא אסור לולא דמי איכא מידי, והנה במפרכסת אם לא נשחטה כראוי עדיין לא יצאה מאיסור אמה"ח, וא"כ במפרכסת שפיר אמרינן דבחזקת איסור אמה"ח עומדות עד שיודע דנשחטה כראוי, דכיון דספק אי נשחטה כראוי עדיין היא באיסור אמה"ח דעדיין חי' היא, וא"כ כיון דכבר מוקמינן אותה בחזקת איסור אמה"ח בעודה מפרכסת והוחלטנו דלא נשחטה כראוי מכח חזקת איסור אמה"ח שוב אף כשמתה אח"כ הבהמה ג"כ אסורה דעומדת באסורה דכבר הוחלטנו בעודה מפרכסת דלא נשחטה כראוי מכח חזקת איסור אמה"ח, ומיושב שפיר קושי' תוספות על רש"י נכון.

[מהמו"ל ועיין כעין סברא זו בהפלאה ספ"ק דכתובות ועיין ברמב"ם פע"ז מהלכ' סנהדרין ועיין בהסכמות הגאון מהרי"ש זצ"ל לספר בן יודא ועיין בספר תורת נביאים.]

ומדוקדק בזה לישנא דר"ה דאמר בהמה בחיי' בחזקת איסור עומדות עד שיודע במה נשחטה והי' לו לר"ה לומר בהמה בחזקת איסור עומדת עד שיודע וכו' דהרי ר"ה לא על בהמה חי' קאי אלא על בהמה שחוטה דלא הותרה עד שיודע דנשחטה כראוי ומה זה שאמר בהמה בחיי'. ולפמ"ש א"ש בדיוק נכון דכוונת ר"ה בדבריו דלא תקשה קושי' תוספ' הרי מתה לפניך להכי נקט בהמה בחיי' בחזקת איסור עומדת כוונתו בעודה מפרכסת ועוד היא חיה אז היא בחזקת איסור אמה"ח דכיון דלא נשחטה כראוי לא הותרה בשחיטה והוי מפרכסת אמה"ח גמור ואמרינן מכח זה דלא נשחטה כראוי ואוסרה אף לאחר שמתה ושפיר נקט בהמה בחיי'. ומזה יש לומר דהוכיח רש"י מדנקט בהמה בחיי' דכוונת ר"ה בחזקת איסור אמה"ח ולא כמ"ש תוספות וא"ש ועיי'.

ואחרי שזכינו לזה יש לומר דזאת כוונת הלבוש דהביא הכא הא דבהמה בחיי' בחזקת אמה"ח קיימא אחרי דהביא דמפרכסת מותר לישראל וכוונת הסמיכות הוא ליישב קושי' תוס' הרי מתה לפניך ואיך אפשר שנעמידנה בחזקת אמה"ח, לפיכך הביא הלבוש הכא אחרי שהביא דמפרכסת מותר וא"כ בעודה מפרכסת שפיר עומדות בחזקת אמה"ח דדוקא בשחיטה כהוגן מותר מפרכסת, ושפיר אסורה אף לאחר שתמות וכמ"ש וא"ש נכון ועיי'.

והנה לפמ"ש ליישב שיטת רש"י לריך להבין מ"ט לא ניחא להו התוספות בהא הרי כיון דבעודה מפרכסת מוקמינן לה בחזקת אמה"ח ואמרינן דלא נשחטה כראוי אסורה אף לאחר שתמות, אך יש לומר סברת תוס' הוא כיון דבאמת לא היינו דנין על הבהמה בעודה מפרכסת רק לאחר שתמות התחלנו לדון אם מותרת או לא א"כ שפיר אמרינן הרי מתה לפניך, ובעודה מפרכסת עדיין לא היינו דנין על הבהמה, וסברת רש"י לריך לומר כיון דאפשר לדון על הבהמה בעודה מפרכסת כי גם בעודה מפרכסת מותרת לישראל אף שבאמת לא התחלנו לדון רק לאחר שמתה הבהמה מ"מ כיון דגם בעודה מפרכסת יש

לנו

לכו לדון על הבהמה מה דינה ואז היינו אוסרין אותה, שפיר אסורה אף לאחר שמתה אף שבאמת לא היינו דנין על הבהמה בעודה מפרכסת, לפ"ז יש לומר דאם באמת דנין על הבהמה בעודה מפרכסת אם נשחטה כהוגן או לא באמת גם לתוס' מוקמינן בחזקת איסור אמה"ח כיון שעודה חי' ואם לא נשחטה כראוי הרי אסורה משום אמה"ח, ומוקמינן שפיר הבהמה כ"ז שלא ידענו שנשחטה כהוגן בחזקת איסור אמה"ח ועיי'.

ועפמ"ש דהיכא דאנו דנין על הבהמה בעודה מפרכסת כשרוצה לאכול מן המפרכסת ואנו דנין אם נשחטה כהוגן או לא באמת גם התוס' מודה דמוקמינן בחזקת איסור אמה"ח, מצאתי מקום לפרש דברי התוספות ביצה דף כ"ה אשר כבר עמד עליהם הצל"ח שם, דתחלה הקשו על רש"י דא"א לאוקמי בחזקת איסור אמה"ח כיון דמתה וכתבו מכח זה דמוקמינן בחזקת שאינה זבוחה, וכתבו עוד דבהכי ניחא נמי למ"ד בהמה בחי' לאו לאברים עומדות ואין על הבהמה איסור אמה"ח עיי"ש והקשה בצל"ח דהי' לו לתוספות להקשות על רש"י קושי' האיך אפשר לומר בהמה בחיי' בחזקת איסור אמה"ח עומדות למ"ד לאו לאיברים עומדת, ותוס' לא נקטו רק ובהכי ניחא למ"ד לאו לאיברים, ולא הקשו על רש"י, ובמ"ש הצל"ח שם דלרש"י לשיטתו בחולין לא קשה דאף למ"ד לאו לאיברים, מ"מ לענין בשר מה"ח עומדת וא"כ עומדת בחיי, בחזקת בשר מה"ח עיי"ש בצל"ח ועדיין לא העלה ארוכה דמ"מ לשיטת רש"י בחולין לא הי' צריך תוס' לומר כלל דבר זה דהרי אף למ"ד לאו לאיברים ניחא משום דעומדות לבשר ולשיטת תוספות חולין דאף לבשר לא עומדת א"כ לשיטת' בחולין הי' להם להקשות בחזקה האיך אפשר לומר בחי' בחזקת אמה"ח עומדת למ"ד לאו לאיברים עומדת, ולהעלות מכח זה דבחיי' בחזקת שאינה זבוחה עומדת אולם לפמ"ש דכשרוצה לאכול מפרכסת ואנו דנין עליה גם לתוס' אית לה חזקת איסור אמה"ח א"ש כוונת תוספות דהרי בסוגי' שם ביצה כ"ב הביא הש"ס שם ר"ה על מתני' דר' עקיבא דאומר כזית חי' מבית טביחתה פוטי' סבר והרי שם מיירא כשרוצה לאכול כזית חי' מבית טביחתה והיינו בעודה מפרכסת וא"כ כיון שבהא גם תוס' מודה דעומדות בחזקת איסור אמה"ח א"כ למה לא ניחא שם ביצה לתוס' במה שכ' רש"י דעומדת בחזקת אמה"ח ושם ביצה לא הי' צריך תוספות לומר דעומדת בחזקת שאינה זבוחה וביותר הי' לתוס' להקשות שם בחולין דף ט' על רש"י, אולם יש לומר דתוספות גם במפרכסת שם ביצה כ' מצד חזקת שאינה זבוחה כדי שתהא ניחא גם למ"ד לאו לאיברים עומדת דליכא חזקת אמה"ח, וזה כוונת תוספות מה שסיימו ובהכי ניחא למ"ד לאו לאיברים עומדות דהיינו דהכא בביצה אף שאיירא במפרכסת וא"כ שפיר עומדות בחזקת איסור אמה"ח ולא צריך להא דחזקת איסור שאינה זבוחה, מ"מ כי תוספות חזקת אינה זבוחה כדי שתהא ניחא גם למ"ד לאו לאיברים עומדות וא"ש נכון ועיין.

ועל עיקר דברי הים"ש שכ' לחלק בין בהמת ישראל ובין בהמת נכרי והפר"ח ותבואת שור כתבו דאין טעם לחלק, ונראה דאם אמרינן דמזבחת הוי עשה וכשיטת הרמב"ם א"כ כששוחט בהמת נכרי לנכרי א"כ בוודאי לא מקיים בזה העשה דהרי הנכרי יוכל לאכול אף בלא שחיטה ומה עשה מקיים הישראל בשחיטת בהמה זו, וכיון דלא מקיים עשה ממילא לא שייך לומר ליפא מידי דהרי גם בישראל בכה"ג היכא דלא נתקיים העשה דמזבחת אסור לו הבהמה לאכול ושפיר אסור נמי לנכרי, וזה כוונת הים"ש שכ' מאחר שהוא לא נצטווה על השחיטה, וכוונתו שלא נתקיים העשה כיון שלא נצטווה ולא צריך לשחיטה, ובכה"ג גם בישראל הי' אסור הבהמה וא"ש ויש להאריך בזה בסוגי'.

ועוד נראה לי דלדברי הים"ש דבבהמת נכרי לא אמרינן מי איכא מידי ואף להחולקים עליו הפר"ח ות"ש דאף בכה"ג אמרינן ליכא מידי נראה לי לומר דוקא אם מכוון ישראל לשחיטה מותרת לגוי אף דקיי"ל ביו"ד סי' ב' דלא בעי כוונה לשחיטה היינו טעמא כפי שכ' האחרונים עיי' בת"ש דסתם בהמה לשחיטה עומד מ"מ בשעת שחיטה משא"כ בבהמת נכרי שחט עבור הנכרי לאו לשחיטה עומדת דהרי הנכרי גם עכשיו יוכל לאוכלה בלא שחיטה, וכיון דלאו לשחיטה עומדות צריך הישראל כוונה לשחיטה, ועיי'. בפתחי תשובה מה שהביא שם משמי' דתשובה זכרון יצחק ומה שחולק עליו אבל מה שכתבתי ניחא ועיי' ויש גם בזה להאריך.

שמעתי מקשים האיך ס"ד ש"ס דמנחות דף מ"ה ע"ב דכהן מותר בנבילה לפי שיטת ר"י דגוי לאו בר שחיטה משום דלא צריך שחיטה א"כ אם כהן מותר בנבילה לאו בר שחיטה הוא וקרא קאמר ושחט את פר החטאת אשר לו, אך באמת לא קשה דיש לומר דבוודאי גם אצלם מותר מפרכסת כמו בישראל דלא מצינו חילוק לענין זה בין כהן לישראל ודוקא לנכרי הי' אסור לולי דליכא מידי דלישראל שרי, וכיון דמפרכסת מותר א"כ הא צריך שחיטה להתיר לו מפרכסת ומקרי שפיר בר זביחה, ועפ"ז ישבתי קושי' פרמ"ג שהבאנו מנ"ל באמת דמפרכסת מותר דלמא דווקא כשמתה אחר שחיטה מותרת, ולפמ"ש ניחא דאי באמת מפרכסת אסור א"כ אכתי תיקשה קושי' הנ"ל האיך ס"ד לכהן מותר נבילה הא קאמר קרא ושחט והרי לא הוי בר זביחה, ועל כרחך דהוי בר זביחה מצד מפרכסת, ושפיר מוכח מדהוצרך יחזקאל לומר דנבילה לא יאכלו הכהנים על כרחך דס"ד דמותר להו נבילה ואפ"ה הוי בר זביחה מצד מפרכסת, ומוכח מקרא דיחזקאל דמותר מפרכסת ועיי', ועיי' בשו"ת ח"ס חיו"ד סי'.

שבת דף כא בסוגי' דכבתה

שנת תרל"ו לפ"ק.

עיי' פנ"י שהקשה למה לר"ה אין מדליקין בשמן שריפה בחנוכה הא מדליק יפה וליכא למיחש שמא יכבה ולא יתקן, וכבר קדמוה' בקושי' זו במהרי"ט בחידושיו למס' שבת, ועיי' שם בפנ"י שהביא ירושלמי שילהי תרומות וכן פסק נמי הרמב"ם בה' תרומות דבאם אין לו שמן אחר מותר להדליק בשמן שריפה בחנוכה, ועיי' בפני משה שם במראה הפנים שכ' דמשמע דירושלמי אף בישראל איירא ומותר משום דאף דהנאה של כילוי אסר בתרומה מ"מ הרי קייל"ן מצוה לאו ליהנות ניתנו, ועיי' בפנ"י בשמעתין כתב נמי טעם זה, וכתב עוד הפני משה שמדברי ירושלמי מוכח דלא כרז"ה שכ' דמצוה דרבנן לא אמרינן מצוה לאו ליהנות ניתנו, והרי חנוכה דרבנן היא אפ"ה מדליקין בשמן שריפה ואף דאסר הנאה של כילוי משום דמצוה לאו ליהנות ניתנו עיי"ש ולי נראה דאי משום הא לא תקשי על הרז"ה עפ"י מה שכ' המל"מ פ"ב מהלכ' תרומות להוכיח מירושלמי זה דהנאה של כילוי אינו אסור אלא מדרבנן דאל"ה למה מדליקין בשמן שריפה, ואין לומר מלד מצוה לאו ליהנות ניתנו א"כ למה התיר דווקא בלית לי' שמן אחר עיי"ש, לפ"ז יש לומר דרז"ה אית לי' דהנאה של כילוי אינו אסור אלא מדרבנן כשיטת הר"ש הביאו המל"מ שם וא"כ מותר בשמן שריפה להדליק משום דהם אמרו והם אמרו היכא דלית לי' שמן אחר דמותר אף הנאה של כילוי ולא צריכין לטעמא של מצוה לאו ליהנות ניתנו, או דאף הרז"ה לא קאמר אלא באיסורי הנאה דאורייתא לא אתי מצוה דרבנן מפיק לאיסורא דאורייתא ואמרינן במצוה דרבנן דליהנות ניתנו משא"כ באיסור הנאה דרבנן שפיר אמרינן דאף במצוה דרבנן דלאו ליהנות ניתנו וא"כ לא קשה כלל על הרז"ה מן הירושלמי וא"ש.

והנה המל"מ כתב דאי הטעם של ירושלמי מלד מצוה לל"כ א"כ למה מתיר דווקא באין לו שמן אחר, אלא ע"כ טעמא משום דהנאה של כילוי אינה אלא דרבנן, והתירו באין לו שמן אחר, ולפענ"ד ראיי' זו אינה מוכרחת דיש לומר דטעמא של ירושלמי הוא משום דמצוה לל"כ כמ"ש המפרש ופנ"י בשמעתין אלא הא דהתיר דווקא בלית לי' שמן אחר הוא דהרי הרבה שיטות ראשונים דהא דאמרינן מצוה לל"כ היינו דווקא בדיעבד אבל לכתחילה אסור משום דמחזה כהנאה וכן משמע מריטב"א שם בסוגי' בר"ה, ועיי' מל"מ פ"ה מהלכ' איסות בהגהות שם שכ"כ להדיא, וא"כ שפיר לא התיר הירושלמי אלא דוקא בלית לי' שמן אחר דהוי כמו דיעבד, אבל באית לי' אסור להדליק לכתחילה בש"ש וא"ש. ועיי' פרמ"ג בפתיחה כוללות סי' ל"ז.

ובזה יש להבין נמי דחד מ"ד אית לי' שם בירושלמי סתם דמדליקין בשמן שריפה ולא מחלק בין אית לי' שמן אחר או לית לי', ועיי' במפרש שם ולפמ"ש יש לומר דפלוגתתם היא אי אמרינן דאף דמצוה לל"כ מ"מ אסור לכתחילה משום דמחזי כהנאה או לא, ויש לומר דאותו מ"ד סבר דאף לכתחילא מותר ושפיר לא מחלק בין אית לי' שמן אחר או לא דבכל גוונא מותר מלד מצוה לל"כ ועיי'.

והנה המל"מ על כרחך דלא ניחא לי' בהא דאף דמצוה לל"כ מ"מ אסור לכתחילה והוכיח מירושלמי דהנאת כילוי אינה אסור אלא דרבנן, ובאמת לא אמר לנו טעמא למה לא התיר הירושלמי אף בלית לי' שמן אחר מלד מצוה לל"כ דהרי קיי"ל הכי דמצוה לאו ליהנות ניתנו, והנה לפי שיטת הרז"ה שהבאנו א"ש דבמצוה דרבנן לא אמרינן מצוה לאו ליהנות ניתנו, וטעמא דירושלמי ע"כ משום דהנאת כילוי הוי דרבנן דאי דאורייתא ומלד מצוה לאו ליהנות ניתנו הרי במצוה דרבנן לא אמרינן מצוה לל"כ, ויש לומר דאדרבה מדברי מ"ד של ירושלמי לא די שלא קשה על הרז"ה כמ"ש אלא מירושלמי הוכיח דינו, דיש לומר דרז"ה ס"ל כשיטת ראשונים דמצוה לל"כ מותר אף לכתחילה כדמשמע מרוב ראשונים דלא חלקו בהכי ובאמת שכן משמע מריבא שם דאמר המודר הנאה מחבירו מותר לתקוע תקיעה של מצוה וכן במודר הנאה ממעיין מותר לטבול, ובאמת לדברי הגהות משנה למלך צריכין לדחוק בזה ואכ"מ להאריך ובחידושי' לסוגי' הנ"ל הארכתי, וא"כ יש לומר דרז"ה אית לי' דאף לכתחילה מותר וא"כ הי' קשה לו אי טעמא דירושלמי מלד מצוה לל"כ א"כ הי' לו להתיר אף באית לי' שמן אחר כקושי' מל"מ באמת, וע"כ דטעמא דירושלמי לא הוי מלד מצוה לא ליהנות ניתנו, ולמה באמת לא הרי קייל"ן הכי אלא על כרחך משום דמצוה דרבנן לא אמרינן מצוה לאו ליהנות ניתנו, וטעמא אחרינא אית הכא דמותר משום דהנאה של כילוי אינה אלא דרבנן והם אמרו והם אמרו דהיכא דלית לי' שמן אחר דמותר וא"ש נכון ועיי'.

ובמ"ש יש לומר עוד הפעם במה דפליגו תרי מ"ד אילו בירושלמי דמ"ד הראשון משמע דמותר אף באית לי' שמן אחר, ולפמ"ש יש לומר דאותו מ"ד סבר דאף במצוה דרבנן אמרינן מצוה לאו ליהנות ניתנו ומותר אף לכתחילה ולהכי מתיר אף באית לי' שמן אחר אבל המ"ד השני סבר דאף במלד מצוה לאו ליהנות מותר אף לכתחילה מ"מ הכי במצוה דרבנן לא אמרינו מצוה לל"כ כשיטת הרז"ה וטעמא דמותר משום דהנאת כילוי רק מדרבנן אסור ומותר דווקא בלית לי' כמ"ש המל"מ ועיי'.

קושי' אבא מאוה"ג זצ"ל על הירושלמי י"ל עפ"י דמבואר בתוס' סוכה כ"ז דעוסק במצוה א"פ אלא בשעה שעוסק דאל"כ כל מי שיש לו טלית עם ציצית פטור אלא ע"כ כשעוסק א"כ הכא ההדלקה בעצמו היא רק רגע ולא שייך שיבאו אז עני ואחרי הדלקה באמת חייב, אבל אי אמרינן כבתה זקוק לה עדיין נקרא עוסק דיושב ומשמר שלא יכבה, אבל כבר כתב הקהלת יעקב תפ"ל דאין מדליקין מטעם דא"ע מל"ח, ותירץ יען דכבתה אז"ל א"כ אינן נגמרים בשוה ואין כאן מ"ח ע"כ הירושלמי אליבא מ"ד

דכבתה

דכבתה אזל ע"כ ל"ק קושי' הכ"ל ומפרוטה דר"י כן י"ל.

ועיי' בקהלת יעקב אות א' סי' א' שכ' טעמא דירושלמי דאין מדליקין בא"ת לי' שמן אחר משום דאין עושין מצות חבילות חבילות, ומש"כ בלית לי' שמן אחר מותר כמבואר בש"ס פסחים לית לי' שאני. והנה לפי דבריו אף בכהן אסור להדליק נר חנוכה בשמן שריפה כשאית לי' שמן של חולין, והא דשמן שריפה מצוה לבער מבואר בש"ס שבת כ"ו כשם שמצוה לשרוף קדשים וכו' עיי"ש. ועפ"י דבריו מצאתי יושב למה שקשה לי לטעמא דמדליקין בשמן שריפה משום דמצוה לאו ליהנות ניתנו קשה למה יהא מותר הא מרויח עי"ז פרוטה דר' יוסף כמ"ש תוספות שבועות דף מ"ד ואית לי' הנאת הגוף ובהא לא שייך תירוצו של תוספות דיוכל לעשות המצוה במקום שאין שם עני הא נר חנוכה מצוה להניחה דוקא על פתח ביתו כברייתא שבת כ"א וגם זמן הדלקה הוא בערב ושיטת הרמב"ם דאי לא הדליק באותו זמן שוב לא ידליק, וא"כ קשה אכתי קושי' תוספות הא מרויח פרוטה דר' יוסף ול"ע לכאורה, אולם הדבר כיחא דהרי באמת אם גם אמרינן דלא יצא ידי מצות הדלקת נ"ח משום הרווחת פרוטה דר' יוסף אפ"ה עשה מצוה אחרת דשמן שריפה מצותה לבער ובלא"ה לא צריך ליתן פרוטה לעני ושפיר אמרינן דמצוה לל"כ דהרי לא הרויח פרוטה דר' יוסף וא"ש ועיי'.

אלא דלכאורה אכתי קשה הא אסור לו ג"כ ליהנות פרוטה דר"י כשמבער שמן שריפה דהוי הנאה של כילוי, אך יש לומר דלכאורה צריך להבין על קו' תוספות שבועות הא הוי דבר שא"מ, וצריך לומר דהוי פסיק רישא וס"ג בשבת פרק כ"ג כ' היכא דאפשר לעשות על דרך היתר מותר בפסיק רישא, וגם לומר לפ"ז כיון דאפשר להדליק במקום שאין עני א"כ מותר להדליק בכ"מ אף שיש עני וכ"ז לענין הבערת שמן שריפה אבל לענין נ"ח שפיר אסור דנהנה, ושפיר עולה תירוצו כיון דסוף כ"ס מייתר פרוטה ע"י הבערת שמן שריפה דג"כ מצוה היא וא"ש.

והנה הקהלת יעקב הוסיף עוד לומר שם דהיכא דמצוה אחת עוברת מידי ושני' עודנא לה המשך לא אמרינן אין עושין מצות חבילות חבילות, וכתב לפ"ז למ"ד כבתה אין זקוק לה מותר להדליק בשמן שריפה אפי' בא"ת לי' שמן אחר, דכיון דכבתה אין זקוק וצריך לומר דתיכף אחר הדלקה כגמר מצותה. ובשריפת שמן תרומה טמאה המצוה כל משך השריפה לא הוי מצות חבילות חבילות עיי"ש. והנה לפי דבריו למ"ד כבתה זקוק לה באמת אין מותר להדליק בש"ש אלא בלית לי' שמן אחר, ויש לומר ג"כ דזה פלוגתת האמוראים בירושלמי דמ"ד דסבר דמותר להדליק אף בא"ת לי' סבר כבתה אין זקוק לה ולא הוי חבילות חבילות אבל למ"ד דוקא בלית לי' סבר כבתה זקוק לה, ומותר דוקא באין לו אחר, אלא דזה לא א"ש לשיטת הרמב"ם דפסק כמ"ד דוקא בלית לי' שמן חולין מותר ולדידהו הא פסק כמ"ד כבתה אין זקוק לה, אלא דלרמב"ם יש לומר כמ"ש לעיל דאותו מ"ד סבר דאף דמצוה לאו ליהנות ניתנו מ"מ לכתחילה אסור משום דמחזי כהנהה ושפיר פסק דמותר להדליק בשמן שריפה דוקא כשלית לי' שמן של חולין וא"ש. אלא דברמב"ם אין מבואר אי אוסר לכתחילה או גם לכתחילה מותר ובפ"א מהלכ' שופר הביא בשופר של עולה לא יתקע ואם תקע יצא ובמודר הנאה כי מותר לתקוע ומשמע אף לכתחילה, אלא דמזה אין ראיי' דרמב"ם הביא רק מימרא דרבא בר"ה דף כ"ח כלשונו, ובאמת התירץ שצריכין לומר לדברי מהר"ם די בוטין מהא דאמר רבא דמותר לתקוע ומשמע אף לכתחילה כן יש לומר נמי לרמב"ם, אבל באמת יש לומר כשיטת הרמב"ם דאסור לכתחילה אלא דידוע דרכו דאינו מביא רק המבואר בש"ס, או יש לומר דטעמא דרמב"ם כשיטת הרז"ה דבמצוה דרבנן לא אמרינן לאו ליהנות ניתנו והא דמותר להדליק בש"ש בחנוכה משום דהנאת כילוי רק מדרבנן אסור ושפיר מותר דוקא בלית לי' שמן אחר כמ"ש המל"מ ועיי'.

ועיי' הגהות מל"מ פ"ה מאיסורי מזבח דמשמע דרמב"ם סובר דלכתחילה אסור וא"כ א"ש דברינו.

אלא דעל מל"מ ל"ע דהרי לפי המבואר בפ"ה מה' איסות בהגהות מל"מ שיטת המשנה למלך היא דמצוה לאו ליהנות ניתנו דוקא בדיעבד מותר א"כ האיך הוכיח מירושלמי דהנאת כילוי איכו אסור רק מדרבנן דאי דאורייתא ורק מלד מצוה לל"כ הי' לו להתיר' אף בא"ת לי' שמן אחר, הא יש לומר דבא"ת לי' אסור דלכתחילה אסור משום דמחזי כהנהה אבל בלית לי' הוי כדעבד ול"ע.

והנה לפי דברי הקהלת יעקב דלמ"ד כבתה א"ז לה אפילו בא"ת לי' שמן אחר מותר להדליק ולא הוי חבילות ומש"כ למ"ד כבתה זקוק לה דווקא בלית לי' שמן אחר, אבל בא"ת לי' אין מדליקין בש"ש דא"ע מח"מ כתייסב לי קושי' אחת מה דלל"ע דלפ"מ שהביא שלטי גבורים דאם הניחה ברוח מצוי' כבתה זקוק לה, ועיי' טו"ז סי' תרע"ג דכי דלא צריך לברך פעם שנית דהוי כמו פו"ם הפסולים דכבתה אין זקוק לה עיי"ש א"כ יש להקשות מנ"ל לרבא דר"ה סבר כבתה זקוק לה דלמא בפו"ם הכשרים סבר כבתה אין זקוק לה ורק בפסולים סבר דזקוק לה דהוי כמו הניחה ברוח מצוי' ול"ע, אמנם לפי דברי קהלת יעקב מוכח דע"כ בכל השמנים סבר כבתה זקוק לה דאי כבתה אין זקוק לה א"כ הא רב הונא אית לי' דגם בשמן שריפה אין מדליקין בא"ת לי' שמנים אחרים דומיא דאידך פסולים דוקא בא"ת לי' שמנים אחרים כמ"ש הפנ"י דאי בלית לי' שמנים ופתילות אחרות פשיטא דמדליקין בפסולות דאין ספק מוליא מידי ודאי וע"כ בא"ת לי' ובכה"ג אמר דאין מדליקין כמו בשמן שריפה ולכאורה למה אין מדליקין הרי מצוה לאו ליהנות ניתנו ואף

במצוה

במצוה דרבנן דאי אף בדרבנן לא אמרינן א״כ אף בלית שמן אחר יהי׳ נמי אסור ועוד דזולת זה הרי ר״ה סתמא קאמר דאין מדליקין בשמן שריפה והיינו אף כהן אין מדליק כמו בשמנים ופתילות הפסולות ובכהן לא צריכין למצוה לאו ליהנות ניתנו ואף הכלה של כילוי נמי מותר ואין לנו שום טעם לאסור בשמן שריפה באית לי׳ שמנים אחרים, ועל כרחך טעמא כמו שכ׳ בקהלת יעקב משום דאין עושין מצות חבילות חבילות, ובלית לי׳ שמן אחר מותר, ולפ״ז מוכח שפיר דר״ה סבר כבתה זקוק לה דאי דוקא בפו״ש הפסולית סבר זקוק לה משום דהוי כמו הניח׳ ברוח מצוי׳ אבל בשמנים עובים סבר דאין זקוק לה א״כ מאי טעמא אין מדליקין בשמן שריפה באית לי׳ שמן אחר, ואי משום דאין עושין חבילות חבילות הא כיון דאמרינן דכבתה אין זקוק לה ונעשה כבר מצותה אחר הדלקה, בלא״ה לא הוי חבילות חבילות משום דמצות ביעור שמן שריפה יש לה המשך זמן שבכה״ג לא הוי חבילות חבילות וע״כ דטעמא דר״ה משום דכבתה זקוק לה בכל השמנים והוי חבילות חבילות ולהכי מותר דוקא בלית לי׳ שמן אחר דלית לי׳ שאני ושפיר הוכיח רבא וא״ש ועיי׳.

ועפ״י דברינו מיושב נמי קושי׳ הפנ״י דהקשה מנ״ל דרב סבר כבתה אין זקוק לה דלמא סבר זקוק לה אלא דלא חיים לשמא יפשע, ולפמ״ש מוכח דרב סבר אין זקוק לה דהרי רב דמתיר להדליק נמי בשמן שריפה אף באית לי׳ שמן אחר דומיא דפו״ש האחרות קשה למה יהא מותר הרי אין עושין מצות חבילות חבילות, והנה מהא דמתיר בשבת בשמן שריפה אף שאין מדליקין בשבת מטעם מתוך שמצוה עליו לבערו חיישינן שמא יטה זה לא קשה כמ״ש האחרונים ועיי׳ במראה פנים בירושלמי שמיישב זאת דנר חנוכה לא חיישינן לכך דאי יטה לא יבער שיעור הדלקה והרי לכתחילה צריך להדליק שיעור חצי שעה, ובשמא נותן רק שיעור מצומצם עיי״ש באריכות.

אבל הא קשה למה מותר הרי אין עושין מצות חבילות חבילות ולמה מותר אף באית לי׳ שמן אחר אלא על כרחך דרב סבר כבתה אין זקוק לה וא״כ לא הוי חבילות חבילות כמ״ש הקהלת יעקב משום דאידך מצוה יש לה המשך זמן יותר, ושפיר מוכח דסבר אין זקוק לה ועיי׳.

אלא דלפמ״ש הקהלת יעקב עוד שם דבחד דאורייתא וחד דרבנן לא מקרי חבילות חבילות א״כ יש לדחות תירוצי על קושי׳ פנ״י דבאמת דלמא סבר רב כבתה זקוק לה ולא חיים שמא יפשע והא דמדליקין בשמן שריפה אף באית לי׳ שמנים אחרים ולא הוי חבילות חבילות משום דחד דאורייתא וחד דרבנן לא הוי חבילות חבילות, וצריך לומר דמוכח דכבתה אין זקוק לה מדמדליקין בשבת לא חיישינן שיכבה ולא יוכל להדליק, כמ״ש הפנ״י ביישוב הרי״ף דהוכיח משבת ועיי׳.

ועל גוף קושיית מהרי״ט ופנ״י למה לר״ה אין מדליקין בחול בשמן שריפה, נראה ליישב עפ״מ שכ׳ הר״ן הנדפס מחדש ליישב קושיות תוספות דרבא שפיר הוכיח דר״ה סבר מותר להשתמש ודלמא טעמא משום כבתה זקוק לה, וכ׳ דחשש דיכבה הוא דוקא בפתילות הפסולות שהאור מספסכת בהן וחיישינן שמא יכבה אבל השמנים הפסולות הטעם מפני שאינן נמשכים אחר הפתילה וחיישינן שמא יטה אבל לא שיכבו וא״כ בשמנים אין שום איסור לכאורה בחנוכה בחול דלא שייך טעמא דכבתה דהרי לא חיישינן שיכבו, אבל בשבת שפיר אסור משום שמא יטה ומוכח דסבר דמותר להשתמש לאורה וחיישינן שמא יטה ובחול אסור השמנים אטו שבת עיי״ש ולפ״ז כיון דכל פסול השמנים בחול הוא אטו שבת לפ״ז גם בשמן שריפה אמרינן כן דאסורין בחנוכה בחול אטו שבת ובשבת אסור שמן שריפה משום מתוך שמצוה עליו לבערו חיישינן שמא יטה וא״ש.

ובדברי הר״ן נתיישב לי ג״כ מה שיש לדקדק על רבא דמפרש טעמא דר״ה קסבר כבתה זקוק לה ומותר להשתמש לאורה, והי׳ לו לומר להיפך קסבר מותר להשתמש לאורה וכבת׳ ז״ל דהרי ר״ה אמר תחילה שבת ואח״כ חול, וכן דקדק נמי אאמו״ו מאוה״ג זצ״ל זי״ע בשו״ת כ״ש אמנם לדברי הר״ן א״ש דרבא לא מפרש תחלה טעמא דאין מדליקין בחול אלא מפרש והולך הא דאמר ר״ה פתילות ושמנים אין מדליקין, וקאמר ר״ה תחילה דאין מדליקין בפתילות ואח״כ שמנים ועל זה מפרש רבא שפיר טעמא דפתילות משום כבתה דבהא חיישינן שיכבו ולא ידליק עוד, ואח״כ מפרש טעמא דשמנים דבהו טעמא לאו מצד כבתה אלא מצד דמותר להשתמש לאורה וחיישינן שמא יטה בשבת ואסרו אף בחול אטו שבת וא״ש ועיי׳.

והנה על מה שהקשיתי לעיל דלטעמא דמותר להדליק בשמן שריפה מצד מצוה לצ״כ אכתי תיקשי קושי׳ תוספות שבועות מ״ד דמייתר פרוטה דר׳ יוסף דבהא לא שייך תירוץ תוס׳ דהרי מצוה להניח על פתח ביתו מבחוץ, יש לומר דבאמת כשמדליק בשמן שריפה אינו מדליק על פתח ביתו אלא במקום אחר במקום שאין עני יכול לבוא שם, כמו שאמר רבא דבשעת הסכנה מניחו על שלחנו ודיו, דהא דמניח על פתח ביתו לאו לעיכובא כאמר אלא לכתחילה דמצוה שם מן המובחר, אבל בא׳ אפשר שם יוכל להניח בכל מקום שירצה, ושפיר מדליקין בשמן שריפה, ואמר לי חד מן חבריי׳ דיש לומר דהיינו טעמא דירושלמי דבאית לי׳ שמן אחר אינו מדליק וכבר הבאנו לעיל למה לא ידליק דהרי מצות לאו ליהנות ניתנו וכמו שהקשה המל״מ פ״ב מתרומות, אולם עפ״י הדברים האמורין ניחא דהרי בשמן שריפה צריך להדליק לא על פתח ביתו מבחוץ כי אז מייתר פרוטה דר״י וצריך להדליק במקום מוצנע שאין שם עני, א״כ כשיש לו שמן אחר בודאי אינו מדליק בשמן שריפה אלא בשמן אחר כדי לעשות מצוה כתיקונה להדליק על פתח ביתו מבחוץ כעיקר מצות נ״ח, אולם לפמ״ש בחידושי לסוגי׳ דמצוה לאו ליהנות ניתנו עפמ״ש שם דברי תוספות שבועות יש לדחות זאת, דשם כתבתי

כתבתי דאין כוונת תוספות דבאמת צריך לילך למקום שאין שם עני דלא לישתמיט מי שיאמר כן אלא דכוונת תוספות כיון דיוכל לילך למקום שאין שם עני ולא צריך ליתן הפרוטה, אלא ע"י המצוה אין צריך לילך למקום שאין עני לא אייתר רק המקום שיוכל לקיים המצוה בכל מקום וזה לאו הנאה היא ואף אי כימא דזה ג"כ הנאה היא מ"מ בכה"ג לא איכפית לי מה דאית לי׳ הנאה זו באדי מצוה דזה ההנאה לא נמשך יותר מעשיית המצוה ובכה"ג אמרינן אף בהנאת הגוף מצות לאו ליהנות ניתנו כמו שהביא השער המלך, משא"כ פרוטה דר"י אית לי׳ הנאת הגוף אף לאחר שעשה המצוה שהרי יש לו הפרוטה שהרויח ושם בחידושי באר׳ה, וא"כ גם בנ"ח יש לומר כן כיון דיוכל לקיים המצוה במקום שאין שם עני אף שלא מקיים כהוגן מ"מ יוכל לקיים וא"כ לא אייתר רק דמקיימו על פתח ביתו ומקיים המצוה יותר כהוגן בזה וודאי לאו ליהנות ניתנו, וא"כ באמת יוכל להדליק על פתח ביתו ואף באית לי׳ שמן אחר מותר להדליק בשמן שריפה.

אמנם אי נקטינן דברי תוספות כפשוטן שפיר יש לומר דהיינו טעמא דמ"ד בירושלמי דוקא בלית לי׳ שמן אחר, ואני הוספתי דיש לומר דבהא פליגו תרי האמוראי דמ"ד דוקא בלית לי׳ שמן אחר הוא כדכתיבנא משום קושיתי, משא"כ מ"ד אפילו אית לי׳ שמן אחר יש לומר דסבר כשיטת הרשב"א דאף היכא דאית לי׳ הנאת הגוף כמי מצוה לל"כ וא"כ לא קשה קושיתי ולא צריכין לכל הנ"ל ושפיר מדליק אף באית לי׳ מגד מצות לאו ליהנות ניתנו וא"ש.

אלא דאכתי קשה על רב דאית לי׳ דמדליקין ואף בשמן שריפה והרי רב איירא אף באית לי׳ שמנים אחרים, וצריך לומר דטעמא דרב מגד מצוה לל"כ אף היכא דאית לי׳ הנאת הגוף, וצריך להבין על שיטת הרמב"ם דפסק כרב ופסק כמי כמ"ד הנ"ל בירושלמי דוקא בלית לי׳ מדליק בשמן שריפה והרי מתיר אף באית לי׳ שמנים אחרים דאי בלית לי׳ פשיטא בהא גם ר"ה מודה כמ"ש הפנ"י דאין ספק מוליא מידי וודאי, אלא דיש ליישב ולומר עפ"י מה שתירץ המהרי"ט על הקושי׳ למה לר"ה לא מדליקין בשמן שריפה, וכתב דלר"ה באמת מדליקין דהוא לא ממעט להדליק במה שאין מדליקין בשבת אבל שמן שריפה גם ביו"ט אסור להדליק וזאת לא ממעט ר"ה בחנוכה ובאמת מדליקין בשמן שריפה עיי"ש, והנה לפי דבריו יש לומר לרב איפכא דהוא אמר אותן שאין מדליקין בשבת מדליקין בחנוכה אותן שאין מדליקין לא בשבת ולא ביו"ט כגון שמן שריפה באמת גם בחנוכה אין מדליקין ובאמת אין מדליקין בשמן שריפה וכל זה באית לי׳ שמנים אחרים דהרי בהא איירא רב דאפ"ה מדליקין בפסולין, ובאית לי׳ לא מדליקין בשמן שריפה אבל בלית לי׳ יש לומר באמת דמדליקין אף לרב והוי מהיפוך דלר"ה מדליקין אף באית לי׳ שמנים אחרים ולרב אין מדליקין אלא בלית לי׳ והטעם כמו שכתבתי בפלוגת׳ אמוראי׳ בירושלמי ושפיר פסק הרמב"ם כרב בכל מילה וא"ש ועיי׳.

[מהמו"ל ובענין דפליגו מהיפוך להיפוך עיין תוספות גיטין דף ח׳ ע"א ובתוספות קידושין דף מ"ד ע"ב ובתוספות תמורה דף י"ב ובפסחים ל"ב ע"ב וברש"י שבת דף ק"ד ע"א ולפי"ז מיושבים קושית מהרש"א ב"מ פ"ב וק"ל.]

רש"י כתב על דברי רבא כבתה זקוק לה כ"ח, וצריך להבין לכאורה מה בעי בזה הרי פשיטא דעל נר חנוכה קאי ר"ה ועיי׳ בשו"ת פ"ס לאאמו"ר מאוה"ג זל"ל זי"ע שכ׳ דרש"י בא למעט שאר הנרות הנוספות למי שהוא מן המהדרין מן המהדרין דאותה נרות אין זקוק דוקא נר חנוכה העיקור עיי"ש אלא דצריך להבין מנ"ל רש"י זאת דלמא בכל הנרות זקוק להדליק ועיי׳ בכ"ס שהאריך. ולי נראה דיש לומר דרש"י הכריח עפ"י קושי׳ מהרי"ט שהבאנו דהרי ר"ה גם בשמן שריפה ממעט דאין מדליקין ולמה לא וכתב דלאמת מדליקין דדוקא מה שאין מדליקין בשבת אין מדליקין בחנוכה אבל לא מה שאסר גם ביו"ט, והנה טעמא משום מצוה לל"כ כמ"ש האחרונים שהבאנו ויש לומר לפמ"ש בחידושי לסוגי׳ הנ"ל דדוקא מצות המונח על קרקפתא דילי׳ אמרינן דלל"כ משום דאונס הוא וכמ"ש רש"י דלעול על צוארו נתנו, אבל מצוה דאיהו מעלמו חייב בי׳ לא אמרינן דלאו ליהנות ניתנו דמי לזה אותו להביא את עצמו לידי חיוב, ולפ"ז דוקא בנר אחד לאיש וביתו מותר להדליק בש"ש אבל לא המהדר או מהדרין מן מהדרין, וכיון דר"ה קאמר דשמן שריפה מדליקין ואי כוונתו דהא דאין מדליקין בשמנים הפסולית אכל נרות א"כ מינה דשמן שריפה מותר בכל נרות, וזה באמת לא הותר, והוכיח רש"י דר"ה ע"כ אעיקר נ"ח קאי ושפיר פירש"י כבתה נ"ח וא"ש ועיי׳.

עיי"ש מרש"א שהקשה לפי מ"ש תוספות דסברה חילונה היא דמותר להשתמש לאורה א"כ לר"ה נמי כימא הכי ויאמר סתם אין מדליקין וידענו דאף בשבת אין מדליקין משום דמותר להשתמש לאורה, ונראה לי פשוט דבשלמא לרב הוכא דסבר כבתה זקוק לה ולכאורה צריך להבין למה זקוק לה, וצריך לומר דטעמא דמלתא משום הרואים דיאמרו דלא הדליק כשיראו שאינו דולק בזמן הראוי להדלקה ולא יאמרו שכבתה ולהכי זקוק לה, וכיון שכן שפיר הי׳ לנו לומר נמי דאסור להשתמש לאורה משום הרואים שיהא היכר להם שלא יאמרו לצרכו הוא דאדליק וכמ"ש רש"י באמת דטעמא דרב דאסור להשתמש שיהא היכר שהוא נר מצוה והיינו לרואים דהרי הוא בעצמו ובני ביתו יודעים וא"כ אין סברה חילונה לר"ה דיהא מותר להשתמש לאורה משא"כ לרב דסבר כבתה אין זקוק ולא חיים בהא לרואים א"כ שפיר הי׳ סברה חילונה דיהא מותר להשתמש לאורה דלא איכפת לי היכר לרואים ושפיר הוצרך להשמיעני דאסור להשתמש לאורה ועיי׳.

עוד באופן אחר נראה ליישב קושי׳ המהרש"א דהנה רש"י פירש כבתה זקוק לה ומיישינן

שמא

שמא יפשע ולא ידליק עוד, ובאמת צריך להבין למה יפשע ומה חשש פשיעה איכא שהרי רוצה לקיים המצוה והדליק כבר פעם אחת, ועיין פנ"י שכ' דחשש פשיעה הוא שיטעה בדין ויסבור כבתה אין זקוק לה, ובאמת דברי פנ"י ל"ע אגלי דטעות בדין לא הוי פשיעה ורק בת"ח אמרינן דהוי פשיעה כמבואר בתרומות הדשן בשם אור זרוע הביאו ב"ש וח"מ אהע"ז סי' י"ג, ועיי' ג"כ מג"א סי' תקכ"ז סעק"ח בשם יש"ש דאם אינו יודע שצריך לערב בעם הארץ מקרי שוגג משא"כ בר בי רב מקרי פושע, והוא מהש"ס ב"ק ל"ה וא"כ מבואר דוקא בת"ח שייך לשון פשיעה על טעות בדין ולא באינש דעלמא ול"ע על פנ"י שרצה להעמיס זאת בכוונת רש"י. והנה נראין לומר דחשש פשיעה, הוא שיהא חס על ממונו ולא ירצה להדליק פעם שנית כמו שאמרינן לקמן גבי חצר שיש לו שתי פתחים שיחשדוהו משום פקידא דממונא כמ"ש הב"י אמנם לכאורה זה ליתא לר"ה כיון דסבר דמותר להשתמש לאורה וא"כ יוכל לעשות בו כל צרכיו ולא מפסיד מידי במה שידלקנה פעם שנית שהרי משתמש בו ולמה נחוש לשמא יפשע ולא ידליק פעם שנית וי"ל דמזה ראיי' לשיטת הרז"ה דאף אי מותר להשתמש לאורה צריך ג"פ נר אחרת משום היכר, וא"כ שפיר חיישינן שיפשע ולא ידליק פעם שנית משום פקידא דממונא דאף שיוכל להשתמש בו מ"מ צריך ג"כ נר אחרת ולהכי לא ידליקנה פעם שנית וא"ש.

וכיון שכן מיושב שפיר קושי' המהרש"א דהנה הרשב"א חולק על בעל המאור וכ' דלמ"ד מותר להשתמש לאורה לא צריך נר אחרת, דכיון דמותר להשתמש לאורה מה איכפית לי שהרואים יאמרו לצרכו הוא דאדליק, לפ"ז אי הוי ר"ה אמר סתם אין מדליקין הו"א בשבת מותר משום דסבר אסור להשתמש לאורה דאי מותר למה חיים לשמא יפשע הרי לא יפסיד דהרי ישתמש בנר חנוכה, ובוודאי מסברה איפכה לא הייכו אומרין כשיטת הרז"ה דאף למ"ד מותר להשתמש לאורה צריך נר אחרת ויותר הייכו אומרין דר"ה סבר אסור להשתמש לאורה ושפיר צריך להשמיענו דמותר להשתמש לאורה ואה דחיישינן לשמא יפשע הייכו משום דצריך נר אחרת כשיטת הרז"ה, משא"כ לרב דסבר כבתה אין זקוק לה שפיר אמרינן דסברה איפכה הוא דמותר להשתמש לאורה ומיושב שפיר קושי' מהרש"א ועיי'.

ועפ"י דברים האלו זה ליישב הרי"ף דכתב מדמליקין בשבת ש"מ אסור להשתמש לאורה ותו ממדליקין בהן בשבת מכלל דאי כבי' לא מזדקק לי' ש"מ כבתה אין זקוק, ועיי' פנ"י שהקשה למה לא הוכיח הרי"ף דכבתה אין זקוק, מדמדליקין בחול, ולפמ"ש יש לומר דיש לדקדק בלישנא דרי"ף דכתב ומדמדליקין בשבת מכלל דאי כבתה לא מזדקק לי' ש"מ כבתה א"ז. וזה כפילות הלשון מכלל דאי כבי' וש"מ ונראה לי דבדיוק הוא לשונו הקדוש דלפמ"ש יש לומר דרב סבר כבתה זקוק לה אלא כיון דמותר להשתמש לאורה לא חיישינן לשמא יפשע כמ"ש ורב לא סבר כשיטת הרז"ה וא"כ לא מפסיד מידי ולא נחוש שיפשע ולא ידליק עוד פעם שנית, אמנם באמת הרי רב סבר דאסור להשתמש לאורה מדהתיר להדליק בשבת וא"כ שפיר לנו לחוש דיפשע ולא ידליק פעם שנית ועל כרחך דסבר כבתה אין זקוק, וזה כוונת הרי"ף דודאי עיקר הוכחה דרב סבר כבתה א"ז הוא מחול אך כ"ז אי רב סבר אסור להשתמש לאורה ושפיר הוצרך הרי"ף להביא מדהתיר בשבת וע"כ דרב סבר אסור להשתמש לאורה וא"כ לא מזדקק לי' לנר חנוכה דהרי אסור להשתמש לאורה וחיישינן שפיר שיפשע ולא ידליק פעם שנית, ואפ"ה מתיר להדליק בהן בחול ש"מ דכבתה אין זקוק לה ועיי'.

והנה לדברי הפנ"י דחשש הוא לר"ה דיטעה דהדין כבתה אין זקוק לה קשה לי כמו כן נמי לענין היתר תשמיש ומנ"ל דר"ה סבר מותר להשתמש לאורה דלמא אסור להשתמש אלא דיטעה דהדין דמותר להשתמש לאור נ"ח, ובפרט לפמ"ש תוספות דסברה איפכה היא דמותר להשתמש לאורה קשה ביותר לרב דמתיר בשבת משום דאסור להשתמש לאורה ודלמא יטעה ויסבור דמותר להשתמש לאורה וכן לר"ה נמי קשה כ"כ דלמא סבר דאסור אלא דחיישינן שיטעה בדין ויסבור דמותר להשתמש לאורה, והנה מרב יש לומר דלא קשה דהוא אינו חושש לחשש שיטעה בדין, אלא דלפ"ז ביותר דקשה קושי' אחריתא של פנ"י מנ"ל דרב סבר כבתה אין זקוק לה דלמא זקוק אלא דלא חיישינן שיפשע ויטעה בדין דאין זקוק דהרי לרב על כרחך דאין חוששין לזה דאי חוששין גם בשבת לא יהי' מותר, ויש ליישב ולומר דבהא שפיר אמרינן דמותר באותן פו"ם אי אסור להשתמש לאורה ולא חיישינן דיטעה בדין דאם גם יטעה ויסבור דמותר להשתמש אכתי אינו ברור כל כך דיטה אלא דחיישינן שמא יטה, אלא דלפמ"ש תוספות ישנים דודאי יטה אכתי צ"ע, וצריך לומר דתוספות ישנים סברו דלאו חשש שיפשע ויטעה בדין אלא כמו שכתבנו שיפשע מחמת הפסד ממון, או שלא חיישינן כלל לשמא יפשע אלא דחיישינן שמא לא יהי' שם בחדר שדולקים נ"ח ולא יהי' יודע שכבתה נ"ח להדליקה עוד פעם אחרת, וכ"ז לא שייך לענין אסור להשתמש לאורה, והנה כל זה לפי מ"ש תוספות על קושיתם והוא קושי' תוספות ישנים למה בשמנים פסולים לשבת שנתן לתוכן מעט שמן יפה אין מדליקין הא הוי גזירה לגזירה דלמא אתי לאדלוקי בעיניי' ואם ידליק בעיניי' חיישינן שמא יטה ותירצו תוספות ישנים שהבאנו דהוי חדא גזירה דוודאי יטה, וא"כ צריכין לומר כמ"ש דלא חיישינן שיפשע בנ"ח ויטעה בדין דא"כ גם לענין אסור להשתמש לאורה נמי ניחא כן אמנם לטו"ז שם שתירץ קושי' זו דכולהו חדא גזירה דכשגזרו חכמים לאסור להדליק בשמנים פסולים בשבת אסרו ג"כ בחדא מחתא גם אי נותן מעט שמן טוב בתוכם, א"כ לפי דבריו אינו מוכרח לומר דודאי יטה אלא דלמא יטה,

וא"כ

וא״כ לא קשה קושיתי דאי אסור להשתמש לאורה לא חששו חכמים לאסור בשבת חנוכה דדלמא יסבור מותר להשתמש לאורה דאם גם יסבור מותר להשתמש אכתי אינו מוכרח דיטה והוי כעין גזירה לגזירה משא״כ לענין כבתה שפיר חיישינן שיפשע ויסבור אין זקוק ולא ידליק פעם שנית.

ועפ״ז דברי טו״ז פרשתי ש״ס שבת דף כ״א דאבעי׳ אביי שמנים שאמרו חכמים אין מדליקין בשבת מהו ליתן בתוכו מעט שמן וידליק מי גזרינן דלמא אתי לאדלוקי בעינייהו, אמר רבא אין מדליקין א״ל מ״ט לפי שאין מדליקין וכתב רש״י לפי שאין מדליקין בעינייהו, וצריך להבין חדא דהי׳ לו לרבא לומר דגוזרין דהרי זאת היתה אבעי׳ של אביי אי גזרינן, ועוד מה שאמר לו לפי שאין מדליקין מה טעמא אמר לו, ונראה לי דאיבעי׳ של אביי הי׳ אי גזרינן כיון דהוי זאת גזירה לגזירה כקושי׳ תוס׳ ישנים והשיב רבא דאין מדליקין ולא אמר דגוזרין דבאמת אין גוזרין דהוי גזירה לגזירה, ועי״ז א״ל אביי מ״ט השיב לו לפי שאין מדליקין כוונת כמ״ש הטו״ז דכשגזרו חכמים על שמנים פסולות שאין מדליקין בשבת גם בתערובות הי׳ בכלל הגזירה, וזה כוונתו לפי שאין מדליקין מעיקר הדין כמו שמנים פסולות ולא מצד גזירה אטו בעינייהו ועיי׳.

עיי׳ בתוספות לזקיני מרן רע״א זצ״ל שהקשה על שיטת ריב״א דלהכי אין מדליקין בשבת בפתילות ושמנים השנוים במשנתינו לאיסור לאו משום שמא יטה דלהא לא חיישינן אלא משום שמא יכבה ולא יהי׳ שלום בית, והקשה זקיני זצ״ל ז״ע האיך יפרנס סוגי׳ זו דקאמר דבחנוכה בשבת אסור לר״ה וכן לר׳ חסדא להדליק משום דקסברו מותר להשתמש לאורה ועל כרחך משום שמא יטה כמ״ש רש״י וכן מרב נמי קשה דקאמר הש״ס דקסבר אסור להשתמש לאורה משמע דאי מותר להשתמש לאורה אסור להדליק בשבת משום חשש שמא יטה, דהרי טעמא דיכבה וליכא שלום בית לא שייך הכא דהרי יש לו נר שבת, ונראה ליישב עפמ״ש הפנ״י טעמא דלר״א אסור להדליק בשמן שריפה אף דמצוה לאו ליהנות נתנו משום דסבר מותר להשתמש לאורה וא״כ חיישינן שמא יהנה ממנה ולהכי לרב מותר בשמן שריפה משום שסבר אסור להשתמש לאורה ולא יהנה רק עשיית המצות ובהא לאו ליהנות ניתנו עיי״ש, ועיי׳ נמי בהגהות מל״מ פ״ב מתרומות, לפ״ז יש לומר דבאמת הא דאוסר ר״ה להדליק בשבת מפו״ש אנו לאו מטעם מותר להשתמש לאורה וחיישינן שיטה אלא דאסור מצד כבתה זקוק לה ולא יוכל להדליק פעם שנית כמו שהקשו באמת התוספות והא דקאמר רבא דטעמא דר״ה דמותר להשתמש לאורה לאו למימר דמטעם זה אסור להדליק בשבת אלא דמטעם זה אסור אף בשמן שריפה כמ״ש הפנ״י, וממילא דלא קשה קושית זקיני זצ״ל דבאמת בשבת לאו מצד שמא יטה אסור אלא מטעם כבתה והא דקאמר קסבר מותר להשתמש לאורה היינו טעמא דאוסר בשמן שריפה, ומיושב נמי בזה הדקדוק שהבאנו לעיל דלמה אמר רבא תחלה קסבר כבתה זקוק לה ואח״כ מותר להשתמש לאורה הרי ר״ה קאמר תחלה שבת ואח״כ חול, ולפמ״ש א״ש דבאמת גם בשבת טעמא משום כבתה, ומותר להשתמש לאורה הוא משום שמן שריפה דאסור, וכן לא קשה נמי קושית זקיני זצ״ל מרב דלפמ״ש יש לומר דבאמת הא דמתיר בשבת לאו מצד דאסור להשתמש לאורה אלא אפילו אי מותר להשתמש לאורה נמי מותר דאין כאן חשש כקושי׳ זקיני לאמת אלא הא דקאמר הש״ס דקסבר אסור להשתמש לאורה היינו להודיענו טעמו דמתיר בשמן שריפה משום דקסבר אסור להשתמש לאורה ולא יהנה ממנה רק למצוה ומצוה לל״נ אבל באמת טעמא בשבת דמותר משום כבתה אין זקוק לה ואפילו אם היה הדין מותר להשתמש לאורה נמי הי׳ מותר בשבת דאין כאן חשש כלל וא״ש ועיי׳.

ובזה מיושב נמי קושיתי שהקשיתי לעיל לפמ״ש הפנ״י דחשש שמא יפשע הוא שיטעה בדין דכבתה אין זקוק לה א״כ כמו כן הי׳ לנו נמי לחוש שיטעה ויסבור דמותר דלהשתמש לאורה ולמה מותר לרב וכן מנ״ל לרבא דר״ה סובר מותר להשתמש לאורה דלמא אסור להשתמש אלא דיטעה ויסבור דמותר להשתמש לאורה להכי אסור, אמנם לפמ״ש ניחא דבאמת גם אם יטעה ויסבור דמותר להשתמש לאורה אפ״ה מותר בשבת דהרי לא חיישינן שיטה כמ״ש הריב״א אלא דחשש הוא שמא יכבה וליכא שלום בית וזה לא שייך בחנוכה, אלא דלר״ה אסור בשבת מצד כבתה ומותר להשתמש לאורה סבר להכי אוסר שמן שריפה, ורב נמי שפיר מתיר בשבת מצד כבתה אין זקוק לה אף אי מותר להשתמת לאורה נמי מותר דלא חיישינן לשמא יטה, אלא דאפ״ה מוכח דסבר אסור להשתמש לאורה מדמתיר שמן שריפה וא״ש ועיי׳.

אלא דאכתי קשה קושית זקיני זצ״ל מר״ח דאוסר להדליק בשבת ומתיר בחול וע״כ דאוסר בשבת מצד דמותר להשתמש לאורה, דאין לומר משום כבתה הרי סבר כבתה אין זקוק לה ועל כרחך דאסור בשבת משום דמותר להשתמש וחיישינן שמא יטה וקשה על הריב״ן בתוס׳ ישנים דכ׳ דלא חיישינן בשבת לשמא יטה אלא שמא יכבה, ואפשר לומר דהרי כבר הקשה הרשב״א על הא דקאמר רבא לקמן כ״ג ונר ביתו נר ביתו עדיף משום שלום בית, והקשה למה לא יהא עולה נר זה לכאן ולכאן אי מותר להשתמש לאורה והוכיח מזה דרבא סבר אסור להשתמש לאורה, והנה אם מותר להשתמש לאורה באמת עולה לכאן ולכאן וצריך לומר דהא דלא עולה לכאן ולכאן אף כשאית לי׳ שמן לתרתי נרות משום דאין עושין מצות חבילות חבילות ודוקא בלית לי׳ הקשה הרשב״א דבלית לי׳ לא הוי חבילות חבילות כמבואר בש״ס פסחים פ׳ ע״פ שהבאנו לעיל, ויש לומר דשפיר חיישינן אף דאי הוי חששא לשמא יכבה וליכא שלום בית דדלמא יטעה ויסבור דאין צריך נר מיוחד לשבת ונר זה עולה לכאן ולכאן.

ולכאן לפיכך אסרו גם לנ"ח פו"ש אלו, והא דלא אמרו שאסור להשתמש לאורה ולא יבוא לידי טעות, זה לא קשה דיותר נח לאסור פו"ש אלו דהרי לפי טעם ריב"ן הנ"ל בלית לי' שמנים אחרים בוודאי מותר להדליק בפסולות דהרי כל החשש הוא שמא יכבה וליכא שלום בית וא"כ בלית לי' בודאי מותר דלמה נאמר דאסור הרי בודאי לא יהי' שלום בית וא"כ כיון דאסרו להדליק בשבת רק באית לי' שמנים אחרים א"כ נח להם לחכמים לאסור שמנים אלו מלאסור להשתמש לאורה, כן נראה ליישב קושי' חמורה של זקני זצ"ל זי"ע ועיי'.

ועל הקושי' שהקשיתי לעיל לדברי פנ"י דחשש שמא יפשע היינו שיטעה בדין א"כ למה לא נחוש נמי שיטעה ויסבור דמותר להשתמש לאורה, וכתבתי דבהא לא חיישינן דהוי כעין גזירה לגזירה דלמא יטעה דמותר להשתמש ושמא יטה, וכתבתי דלתוספות ישנים דכתבו דודאי יטה אכתי קשה, אלא דנראה לי דיש לומר דעד כאן לא כתבו תו"י דוודאי יטה היינו בנר שבת דאם כתיר לו בשמנים אלו בודאי יטה כיון דמשתמש בהן, משא"כ בנ"ח כיון דמותר להשתמש לאורה אטו מוכרח להשתמש בהן דהרי יש לו בלא"ה נר שבת בעל כרחך ומשתמש בנר שבת ואין לנו לחוש רק דלמא ישתמש בנ"ח ויטה, ושפיר הוי שוב כעין גזירה לגזירה דלמא יטעה דמותר להשתמש ודלמא ישתמש ויטה, משא"כ לענין כבתה שפיר או דודאי יכבה או דלמא יכבה ובודאי לא ידליק פעם שנית דיסבור כבתה אין זקוק לה.

ועפ"י דברים אלו יש ללמד ולומר דהיכא דנותן בשמנים אלו קצת שמן טוב דקאמר הש"ס דאסור דלמא אתי לאדלוקי בעינייהו' וכ' תוס' ישנים דלא הוי גזירה לגזירה דוודאי יטה ויש לומר דאם יש לו נר כשר כיון דתוספו' לא סברו כשיטת מהר"י במרדכי דאם יש לו נר כשר דיזכור ולא יטה, אבל הא וודאי יש לומר דלאו וודאי הוא דיטה, דהרי יש לו נר טוב, אלא דספק הוא דלמא ישתמש באותו נר ויטה, וא"כ בנותן לתוכו שמן כשר ויש לו נר כשר מותר להדליק לכתחילה דבהא הוי גזירה לגזירה, דלמא ידליק בפסולות בעיניי' בצירוף נר כשר ודלמא ישתמש בפסול ויטה ועיי'.

וגם יש לומר דבנר חנוכה מותר בשמנים הפסולות אם מערב בהם מעט כשר דבהא הוי וודאי גזירה לגזירה דלמא ידלק בעינייהו ודלמא יכבה ויטעה ולא ידלק פעם שנית, וגם בשבת דלמא ידליק בעינייהו ודלמא ישתמש בהן ויטה, וא"כ צריך לומר דר"ה לא קאי בנותן בו שמן כשר, אלא דלדברי טו"ז דכתב דמעיקרא נמנו וגמרו חכמים גם בנותן בו שמן מעט יש לומר אף בנר חנוכה כן ויש לעיין בכל זה.

ובמ"ש לעיל ליישב הא דאמר רבה דאין מדליקין אף בנותן בו מעט שמן דלא הוי גזירה לגזירה דסבר כתירץ הטו"ז, יש להוסיף עוד ולומר דמדויק זאת בדבריו לפי שאין מדליקין, וכתבתי דכוונתו שלא גזרינן אטו דלמא אתי לאדלוקי בעינייהו אלא דבתחלת גזרתן נמנו וגזרו גם בשנותן לתוכן מעט שמן והיינו לפי שאין מדליקין כל עיקר לא מטעם גזירה, אמנם יש להוסיף עוד ולומר דכוונתו להוכיח כן ממתניתין דקתני לישנא אין מדליקין והיינו לכתחילה ולא קתני במתני' ואם הדליק אסור להשתמש בו, ובאמת השואל בתשובת רשב"א שאל שאילתא דא אם הדליק אם אסור להשתמש והביא הרשב"א שאסור מידי הוא טעמא שמא יטה וא"כ גם בהדליק כבר אסור, והנה לכאורה צריך להבין וכי לא ידע השואל זאת כי זאת מלתא דפשיטותא, אלא דיש לומר דבאמת לפמ"ש הריב"ן דלא חיישינן שמא יטה אלא לשמא יכבה וא"כ לפ"ז אם הדליק בדיעבד מותר להשתמש בו במידי הוא טעמא דאסור משום שמא יכבה וליכא שלום בית ואם כיון דאם הדליק לא ישתמש בודאי ליכא שלום בית, ובוודאי בדיעבד אם הדליק מותר להשתמש בו, וא"כ יש לומר דזאת סברת השואל, והשיב הרשב"א דטעמא הוא משום שמא יטה ואסור אף בדיעבד והנה לישנא דמתני' מורה כשואל דקתני אין מדליקין לכתחילה ומשמע בדיעבד מותר ועל כרחך טעמא משום דחשש הוא שמא יכבה ולרשב"א צריך לדחוק במתני' והנה אם אמרינן דחשש שמא יכבה א"כ אכתי תקשה קושי' תוספות ישנים בעירב בו מעט שמן הוי גזירת לגזירה ובהא דוחק לומר דודאי יכבה מהיכי תיתי דודאי יכבה בשלמא לענין שמא יטה כ' תוספות שפיר דודאי יטה כיון דאינו נמשך יפה אחר הפתילה ואורן אפל כמ"ש הרמב"ם להדיא חיישינן שוודאי יטה כיון שמשתמש לאור הנר משא"כ לענין שמא יכבה מהיכי תיתי שודאי יכבה, ולא הוי אלא ספק שמא יכבה וא"כ הוי גזירה לגזירה בנותן בו תערובות שמן כשר, וצריכין לומר לשיטת ריב"ן כתי' הטו"ז דכולה חדא גזירה היא ומעיקרא נמנו וגזרו דאף בשמנים ע"י תערובות לפ"ז זאת כוונת רבא דאמר אין מדליקין דהיינו דלא הוי גזירה לגזירה ולמה לא ע"ז השיב מפני שאין מדליקין דהיינו שאין מדליקין כל עיקר כמ"ש הטו"ז אלא דלכאורה מנ"ל לרבא זאת דלמא לא אמרינן כטו"ז אך סברת טו"ז מוכרח מלישנא דמתניתין דנקט אין מדליקין לכתחילה ומשמע בדיעבד מותר וצריך לומר טעמא כריב"ן דשמא יכבה וא"כ צריכין ע"כ לומר כטו"ז דאל"ה הוי גזירה לגזירה וזאת כוונתו מפני שקתני במתני' אין מדליקין לכתחלה דוקא ועיי'.

איזה גרגרים במס' מגילה תרל"ו לפ"ק.

עיי' ריטב"א שהקשה ריש פ"ק למה נקט המשנה מגילה נקראת ולא קורין את המגילה ותירץ דקורין משמע שצריך לקרות דוקא ובאמת יוצא גם בשומע מאחר ולהכי נקט נקראת דהיינו שנקראת אז אבל לא כל אחד ואחד צריך לקרות, ולפענ"ד נראה להמתיק יותר דברי הריטב"א עפ"י שיטת רש"י. וכמה ראשונים דבני הכפרים קורין בעיר ואחד מבני עיר קורא להם שהן עמן אינן בקיאין לקרות המגילה, וא"כ --

וא"כ כיון שהמשנה איירי ג"כ מקריאת הכפרים שהרי נקט י"א וי"ב וי"ג דהיינו הכפרים והן בעצמן אינן קוראין רק יוצאין משמיעה מאחר שפיר נקט לשון נקראת ולא קורין וא"ש.

עוד נראה עפ"י המבואר דאף דפסקינן כרב דמגילה בזמנה ביחיד מ"מ לכתחילה ודאי מצוה מן המובחר בעשרה דאיכא טפי פרסומא ניסא, והנה הש"ס קאמר לקמן על מתני' דמגילה אפילו עשרה קורין אף דתרי קלא לא משתמע מ"מ איידא דחביבא יהבי דעתייהו עיי"ש והנה בודאי יותר טוב אם רק אחד קורא ושאר שומעין דלא צריכין להא איידא דחביבא משתמע דיותר משתמע אם רק אחד קורא, ועוד אם עשרה קוראין אין כ"כ פרסומא ניסא יען דאין להם שייכות אהדדי דהרי כ"א ואחד קורא לעצמו משא"כ כשאחד לבדו קורא והשאר שומעין יש להם שייכות להדדי, וכיון דמצוה מן המובחר במגילה בעשרה א"כ יותר טוב מתרי טעמא הנ"ל דאחד יקרא והשאר שומעין ויוצאין בשמיעה ולהכי שפיר נקט המתני' מגלה נקראת ולא קורין ע"ד שכ' הריטב"א ועיי'.

ועיין ש"ס ברכות נ"ג ברוב עם הדרת מלך לפיכך אחד מברך לכולן ועיי' מג"א סימן תרפ"ט סעק"ה שכ"פ להדיא, ועוד נראה לי עפ"י המבואר דכמה שיטות ראשונים דנשים רק בשמיעה ולא בקריאה א"כ נשים אין קוראין רק שומעין מאחרים ויוצאין וכיון דמתני' כולל הכל הן אנשים הן נשים נקט שפיר מגלה נקראת ולא קורין דהרי הנשים אינן קוראין רק יוצאין בשמיעה וא"ש. ועיי' רמ"א בהג"ה סי' תרפ"ט סעיף ב'.

מגילה בזמנה קורין אותה ביחיד שלא בזמנה בעשרה ופירש"י שלא בזמנה כגון כפרים המקדימין ליום הכניסה, ובזמנו טעמא דרב דקורין ביחיד פירש"י משום דהכל קורין בו ואיכא פרסומא ניסא, והנה לפי דברי רש"י כשחל פורים בשבת דהכל קורין בע"ש הוי כמו בזמנה וקורין ביחיד א"כ קשה מה הקשה הש"ס על רב מן הא דאמר פורים שחל להיות בשבת ע"ש זמנם הא בע"ש שפיר דקורין ביחיד משום דהכי קורין בו וכבר הקשה כן בטורי אבן ובפנ"י עיי"ש שהניחו בקושי' והיא באמת עצומה, ולפענ"ד יש ליישב דבאמת הביא הרא"ש שיטת יש מפרשים דשלא בזמנה היינו כשחל פורים בשבת ונדחה לע"ש, וכתב הטורי אבן דצריך לומר אף דהכל קורין בו והוי כמו זמנה אפ"ה לא הוי פרסומא ניסא דטעמא די"מ הוא דקריאת המגילה לא הוי פרסומא כ"כ רק דעיקר הפרסום הוא הא דנאסר בהספד ותענית וצריך לשלוח מנות וכיון דזאת לא הוי בע"ש דהרי מותר בהספד ותענית ושמחה ג"כ אינה נוהג אלא בזמנה א"כ ליכא היכר וצריך עשרה בקריאתה עיי"ש והנה לכאורה סברת רש"י נכונה יותר דודאי עיקר הפרסום ע"י קריאת מגילה וכיון דהכל קורין בו ביום הוי פרסום נס ותסגי ביחיד, אלא נראה דיש לומר די"מ האלו הי' להם הכרח דאין עיקר ההיכר ע"י קריאת המגילה והוצרכו לחדש דהיכרא הוא ע"י שמחה ושאסור בהספד ותענית וממילא מסתעף מיני' דע"ש דינו כשלא בזמנה משא"כ לרש"י לשיטתו. והוא דשיטת רש"י הוא במתני' ריש פרקין דכפרים הי' קורין המגילה בעיר ולא בכפר שלהם, ועיי' תוספות יבמות דף י"ג שהקשו דלאביי דסבירא לי' דאף שני בתי דינין בעיר אחת נמי הוי לא תתגודדו א"כ האיך קורין הכפרים בעיר שלא בזמנה הא הוי לא תתגודדו בשלמא לרבא ניחא דשתי בתי דיני' בעיר אחת לא הוי משום לא תתגודדו והכפרים הם בתי דין בפני עצמן וכן כתבו נמי הראשונים משא"כ לאביי קשי' והעלו מכח זה דבאמת היו קורין הכפרים בכפר שלהם דבוודאי היו בקיאין בקריאת המגילה עיי"ש, והנה הא דכתב רש"י משום שהכל קורין בו איכא פרסום נס דבר פשוט דכוונת רש"י משום שהכל קורין באותו מקום שכל אנשי אותו מקום קורין בו ביום איכא פרסום נס דאין לומר דכוונתו משום דכל היהודים קורין ביום ההוא, דמה איכפת לי' אם גם במקום אחר קורין בו ביום אטו נכרי זה בעיר הזאת אם גם בעיר אחרת קורין באותו יום דמה פרסום ומה הכרה יש בזה בעיר אחת אם גם בעיר אחרת רחוק מזו קורין באותו יום המגילה אלא וודאי דכוונת רש"י דאיכא פרסום נס משום שכל היהודים הדרים בעיר הזאת קורין באותו יום המגילה איכא פרסום נס דזה מינכר שפיר ולהכי סגי ביחיד, וכיון שכן לשיטת תוספות יבמות דבני כפרים היו קורין בכפר שלהם ביום הכניסה א"כ תקשה למה יקראו בעשרה כיון שהוי שלא בזמנה הא כיון שכל בני הכפרים קורין בכפר שלהם באותו יום המגילה הוי שפיר פרסום נס דהרי הכל קורין בו ותסגי ביחיד, בשלמא לשיטת רש"י שבני הכפרים קורין בעיר ביום הכניסה שפיר קורין בעשרה כיון דבני העיר אין קוראין באותו יום רק בני כפרים לחוד לא הוי פרסום נס בעיר וצריכין לקרות בעשרה משא"כ אי בני הכפרים קורין בכפר שלהם שפיר הוי פרסום נס דהרי הכל קורין בו ותסגי ביחיד, ועל כרחך צריכין אנו לומר דבאמת עיקר הפרסום לא הוי ע"י קריאה אלא ע"י שאסורין בהספד ותענית ועושין שמחה ומשתה ומשלוח מנות, וכיון דזה לא הוי אלא בי"ד שפיר צריכין הכפרים לקרות בעשרה בכפר שלהם, ויש לומר די"מ סברו כתוספות יבמות דבני כפרים היו קורין בכפר שלהם ואפ"ה קורין בעשרה ועל כרחך הטעם כמ"ש טורי אבן דעיקר פרסום לא הוי ע"י שהכל קורין בו' משא"כ רש"י לשיטתו דבני כפרים קורין בעיר שפיר יש לומר דעיקר פרסום היינו ע"י שהכל קורין ומסתעף מזה דאף בע"פ קורין ביחיד משום שהכל קורין בו משא"כ ליש מפרשים הוי ע"ש שלא בזמנה.

ועיי' לחם משנה פי"ב ממכו"ס דכתב שם דלרב דסבירא לי' דלא עשו ב"ש כב"ה אף דהוי כב' בתי דינים בעיר אחת על כרחך צריך לומר דסבר כאביי דאף ב' בתי דינים בעיר אחת נמי הוי לא תתגודדו עיי"ש וע"כ צריך לומר

לומר דכפרים קראו בכפר שלהם, ומגילה מוכח מזה דעיקר פרסום הוא ע"י משתה ושמחה ומשלוח מנות והספד ותענית שאסורין, ומשתעף מזה דאף כשחל בשבת ונדחה לע"ש קורין בעשרה ושפיר הקשה הש"ס על רב לשיטתי' מש"כ רש"י יש לומר דפסק כרבא וכן הלכתא דב' בתי דינים בעיר אחת לא הוי משום לא תתגודדו, ויש לומר דכפרים קראו בעיר ושפיר יש לומר דעיקור הפרסום הוא משום שהכל קורין בו ושפיר כתב רש"י להלכתא דשלא בזמנה היינו כפרים אבל כשחל בשבת ונדחה לע"ש קורין ביחיד וא"ש ולים מפרשים יש לומר או דלא סברו דכפרים הם בית דין בפני עצמן והוי לא תתגודדו וע"כ דקורין בכפר שלהם או דפסקו כאביי דאף ב' בתי דינים בעיר אחת נמי לא הוי תתגודדו וכן פסק נמי הרמב"ם עיי' פי"ב מעכו"ם ושפיר יש לומר סברו אף להלכתא דכפרים קורין בכפר שלהם ומגילה מוכח דע"ש הוי שלא בזמנה ועיי'.

פסחים קי"ב וק"ב

לשה"ג תרל"ז לפ"ק.

אמר ריב"ל נשים חייבות בד' כוסות שאף הן היו באותו נס עיי' רשב"ם שפירש שעיקר הנס נעשה על ידן שבזכות נשים צדקניות נגאלו וכן שבחנוכה ע"י יודית ובפורים ע"י אסתר והתוספות הקשו חדא שלשון אף הן אינו מורה כן אלא הן טפילות ועוד בירושלמי פ"ב דמגילה שאמר רב קפרא צריך לקרות לפני בניו ואשתו שאף הן היו באותו ספק להשמיד, ונראה ליישב קושיתם מירושלמי עפ"י מה שכ' הכפות תמרים בסוכה דף ל"ח ועיי' במג"א סי' תע"ב שע"ק ט"ז שמרמז ג"כ על זה דטעמא דרשב"ם הוא דהי' קשה לו קושי' תוספות בשמעתין למה בסוכה נשים פטורות ולא חייבו רבנן מטעם שאף הן היו באותו נס דענני כבוד, ותירצו תוספות דבעשה דאורייתא לא חייבן חכמים מטעם הנ"ל רק במצוה דרבנן כגון ד' כוסות ומגילה וכ"ח, ורשב"ם לא ס"ל כתירוץ תוספות אלא אף בעשה דאורייתא יש לחייב מדרבנן מטעם הנ"ל, וכן היא שיטת תוס' מגילה דף ד' כמו שנאריך בס"ד לקמן, ועל כרחך דהיינו טעמא דלא חייבו בסוכה משום דלא נעשה עיקר נס על ידן עיי"ש, ועפ"י דבריו הנ"ל יש לנו לומר נמי המשך התוספו' אדלעיל כי הי' להם להקשות קושיתם למה לא חייבו בסוכה מבלעדי שדחו תחלת פירש רשב"ם אך לפי דברי כ"ת א"ש דבלא"ה לא קשה מסוכה דיש לומר כרשב"ם ובסוכה לא נעשה עיקר נס ע"י, אך מאחר שמוכח מירושלמי דלא כרשב"ם שפיר קשה למה לא חייבו בסוכה מטעם הנ"ל והוצרכו לחדש תירוצם דבמצוה דאורייתא לא חייבו חכמים מטעם הנ"ל רק במצוה דרבנן וא"ש.

והנה תוספות הקשו קושיתם למה לא יהי' נשים חייבות בסוכה רק למ"ד סוכות משום ענני כבוד ולכאורה צריך להבין הרי גם למ"ד סוכות ממש נמי קשה הרי גם הנשים ישבו בסוכות ועיי'. ה"ש או"ח סי' תרפ"ה שתמה על שעה"מ הלכ' חו"מ שכתב לתרץ קושי' עץ חיים מהגאון מו"ה חיים אלפנדרארי ז"ל לשיטת ר"י איש ירושלים בתוספות מגילה דף ד' דסברה זו שאף הן היו וכו' באותו נס סברה דאוריי' הוא א"כ מה מקשה הש"ס סוכה דף כ"ח למה לי האזרח ת"ל שמצוה עשהז"ג ונשים פטורות הא אצטרך האזרח דלא נימא דנשים חייבות מטעם שאף הן הי' וכו' וכן הקשה נמי הטורי אבן במגילה שם, ותירץ השעה"מ דש"ס סוכה קאי למ"ד סוכות ממש, ותמה זקיני מאוה"ג זצ"ל בח"ס הא גם למ"ד סוכות ממש קשה הא נשים ישבו בסוכות ג"כ במדבר ועיי"ש מה שתירץ עפ"י רוקח דסוכות היו בשעת מלחמה ונשים לאו בני כיבוש נינהו, ולהכי ניחא למ"ד סוכות ממש היו עיי"ש ובאמת ביותר הי' לו להקשות על התוספות פסחים הנ"ל דהקשו רק למ"ד סוכות ענני כבוד היו ולא למ"ד סוכות ממש, וע"כ צריך לומר דלמ"ד סוכות ממש לא שייך לחייב נשים אף שהתוס' לא כתבו טעמא מ"מ השעה"מ נחית בזה אחרי דברי התוספו', ואולי יש לומר דמתוספות אין ראיי' דיש לומר דהקשו קושיתם למ"ד ענני כבוד משום דסברו דהלכתא הכי הוי אבל באמת גם למ"ד סוכות ממש קשה קושי' וא"כ שפיר קמתמה הח"ס רק על שעה"מ דנקט כן לאמת דלמ"ד סוכות ממש לא שייך לחייבו נשים, והנה הטו"ז בריש הלכות סוכה פי' דלמ"ד סוכות ממש ולא הי' שום נס לעשות זכרון עבורו, ואי משום שישבו במדבר בסוכות בשביל זה ישבו בסוכות בתמי' ועל כרחך צריך לומר דלמ"ד סוכות ממש הטעם הוא משום יציאת מצרים עיי"ש שהאריך בפירוש דברי הטור ולדבריו בודאי גם למ"ד סוכות ממש יש לחייב נשים בסוכה מדרבנן עכ"פ, וגם לפי סברת הרשב"ם דוקא היכא דעיקר הנס נעשה על ידן נשים חייבות משא"כ בסוכה וכמ"ש היכא למ"ד סוכות ענני כבוד אבל למ"ד סוכות ממש וע"כ טעמא דסוכה משום יציאת מצרים א"כ לחייבו גם נשים דהרי בזכות נשים צדקניות נגאלו וכמו דחייבות בד' כוסות, ועל כרחך צריך לומר דלמ"ד סוכות ממש כתירץ תוספות דלא חייבו מטעם שאף הן וכו' אלא במצוה דרבנן אבל לא במצוה דאורייתא.

ולפ"ז מיושב שפיר הרשב"ם דמפרש דוקא משום שעיקר הנס נעשה על ידן חייבות, דרשב"ם הי' לו הוכחה מקושי' תוספות למה לא חייבו נשים בסוכה ודחיק לי' לחלק בין מצוה לדרבנן דאין שום סברה לחלק ועיי' לבוש סי' תרמ"א שנדחק לחלק באיזה טעמים בין מצוה דאוריי' למצוה דרבנן ורשב"ם לא ס"ל כן בלי הכרח לחלק כן, והא דקאמר בר קפרא בירושלמי שאף הן היו באותו ספק יש לומר דבר קפרא סבר כמ"ד סוכות ממש וע"כ מטעמא משום יציאת מצרים כמ"ש הטו"ז וא"כ גם לענין סוכה היו נשים בעיקר הנס וקשה למה לא יהי' חייבות ועל כרחך צריך לומר כמ"ש תוס' דבמצוה דאורייתא לא חייבו רבנן, וכיון שצריכין לזה שוב אין הכרח לומר דדוקא היכא דעיקר

הנס

הנס נעשה על ידן ומיהא תיתי לן לחלק, משא"כ להלכתא דסוכת עני כבוד שפיר יותר יש לנו לומר דוקא היכא דעיקר הנס נעשה ע"י חייבו אותן חכמים מסברה מלומר דבמצוה דאורייתא לא חייבו חכמים מטעם הנ"ל וכשיטת התוספות במגילה וא"ש.

והנה הא דפסקינן כר' אליעזר דסוכת עני כבוד הוי עיי' טור ריש הלכ' סוכה דכ' כן דסוכת עני כבוד ולכאורה ל"ע הא ר"ע ס"ל דסוכת ממש והלכה כר"ע מחבירו, וה' לו לפסוק כר"ע אך יש לומר עפ"י מה שהביא תוספו' בסוכה דף י"ב ירושלמי דר' יוחנן לדעתי' דעננים מלמעלה הם לפך א"א למילף מואד יעלה מן הארץ, וריש לקיש לטעמא דעננים מלמטה הם עיי"ש וכוונת תוספות רצוי' דלא תימא דר' יוחנן להכי יליף מקרא דבאספך מגרנך ומיקבך משום דסבירא לי' כר"ע דסוכת ממש וכדמשמע מפשטות סוגי' הש"ס דר' יוחנן אדר"ע קאי, ולפ"ע א"א למילף מואד יעלה, על כן הביא תוספות ירושלמי דר' יוחנן כדעתי' דעננים למעלה הם, והיינו דר' יוחנן סבר נמי כר"א ואפ"ה לא יוכל למילף מואד יעלה משום דעננים מלמעלה הם, וכיון דר"י סובר כר"א ממילא פסקינן כר"א נגד ר"ע, ובזה מובן מה שלכאורה צריך להבין מה בעי התוספות במה שהביא הך דירושלמי ועיי' יד דוד מה שכ' בזה, ולפמ"ש ניחא דתוספות פסקו כר"א וכדכתיבנא' דמשמע כן מתוספות פסחים דהקשו רק למ"ד עני כבוד ודלא תקשו הלא הלכה כר"ע מחבירו ע"כ הביאו הירושלמי דגם ר"י סבר כר"א ועיי'.

עוד נראה לייסב שיטת הטור דפסק כר"א נגד ר"ע דהנה שיטת תוספות פסחים דמצוה דאורייתא לא חייבו רבנן מטעם שאף הן היו וכו' וזה סתירה לתוספות מגילה ד' דתירצו על קושיתם למה לי קרא לחייב נשים במצה ת"ל שאף הן היו וכו' ותירצו דמהאי טעמא לא מחייבו אלא מדרבנן ומשמע דאף במצוה דאורייתא יש לחייב מדרבנן מטעם הנ"ל, ועיי' ברכי יוסף סי' תע"ב שהאריך בדברי תוספות אלו ואף דאין לתקשות מתוס' אתוספות כידוע דהרבה בעלי תוספות היו מ"מ עדיף טפי להשוות שיטתם, ועוד קשה לשיטת תוספות מגילה דאף במצוה דאורייתא יש לחייב מדרבנן מטעם שאף הן וכו' מה יענו לקושית תוספות פסחים למה לא חייבות נשים בסוכה מדרבנן מטעם הנ"ל, ואין לומר דתוספות מגילה סברו כרשב"ם דוקא היכא דעיקר נס נעשה ע"י הא תוספות מגילה דחו שם פירש רשב"ם הנ"ל, וא"כ קשה לחייבו נשים מדרבנן בסוכה, ונראה דיש לומר ביסוד כ"ז דהנה בש"ס ברכות דף כ' ואמר ר"א בר אהבה נשים בקידוש היום ד"ת ותקשה הש"ס הא מצות עשהז"ג היא ומשני אביי דרבנן והקשה רבא והא ד"ת קאמר ועוד כל מעשהז"ג נחייבינה מדרבנן אלא אמר רבא דאורייתא היא מהיקשא דזכור ושמור כל שישנו בשמירה ישנו בזכירה, ולכאורה צריך להבין פלוגתת אביי ורבא ומה יענה אביי לקושי' של רבא וכי לא ידע היא דקשה זאת, ועיי' פנ"י שם בסוגי'. והנה מה דקאמר ראב"א נשים חייבות ד"ת יש לומר כמ"ש הצל"ח שם דהיינו מלאו דלא תסור וכמ"ש הש"ס שם דף י"ט ע"ב תרגמה בלאו דלא תסור, ומ"ש הצל"ח לדחות דרבא סבר דדאורייתא ממש הוא דלא שייך לומר מלאו דלא תסור משום דנפיק מיני' חורבא דאי חייבות מדאורייתא מוציאות אנשים, וא"כ יש לטעות דדאורייתא ממש קאמר ומוציאות אנשים משא"כ לענין גדול כבוד הבריות לא נפיק מיני' חורבא, יש לומר דבהא גופא פליגא אביי ורבא דאביי סבר דאף אי דאורייתא אין מוציאות אנשים וא"כ לא נפיק מיני' חורבא ושפיר יש לומר דרב אדא ב"א דרבנן קאמר ודאורייתא הייני מלאו דלא תסור, ורבא ס"ל דאי חייבות מדאורייתא תוכל להוציא אנשים וא"כ נפק מיני' חורבא וע"כ דרב אדא ב"א באמת דאורייתא ממש קאמר ומהקשא דזכור ושמור. ועיי' בא"ח סי' רע"א פלוגתא בזה דכלבו כ' דתוכל להוציא אנשים בקידוש היום ול"א ומרש"ל פוסקין דאין תוכל להוציא אנשים בקידוש היום וב"ח ומרש"ל פוסקין דאין תוכל להוציא אנשים ועיי' טו"ז ומג"א שם.

אך קושי' שני' אכתי קשה דלאביי כל מ"ע שהז"ג נחייבנהו מדרבנן, ולפענ"ד דיש לומר עפ"י מה שהקשה בח"ס או"ח סי' קפ"ה דלשיטת הר' יוסף מא"י דסברה שאף הן הי' סברה דאורייתא הוא א"כ למה צריך היקשא דשמור וזכור ת"ל שאף הן היו באותו נס דשבת זכר ליציאת מצרים, ותירץ שם דשבת לאו מטעם זכר ליציאת מצרים לחוד הוא אלא מטעם זכרון למעשה בראשית עיי"ש שהאריך שם דמה"ט לא חייבות נשים בתפילין אף שבתפילין כתוב למען תזכור את יום צאתך וכמו שהקשה שם דו"ז הגאון מו"ה בונם גינז זצ"ל, וכן נמי בציצית משום דזה לאו עיקר טעמא דמצוה רק סניף וסעיף מסעיפי'. והנה עפר אני תחת כפות רגלי זקיני זצ"ל זי"ע אבל לפענ"ד בשבת אף שבת הוא זכר למעשה בראשית מ"מ יש לומר זה לענין שמור שלא לעשות מלאכה בשבת זכר למעשה בראשית שנעשה בששת ימים וביום השביעי שבת וינפש, אבל זכור דהיינו עשה דקדוש היום יש לומר דזה שפיר טעמא משום זכר ליציאת מצרים, ושפיר איתא תרי טעמא בשבת, אבל בתפילין וציצית שפיר לא שייך לחייב נשים משום שאף הן דזכר יציאת מצרים לאו עיקר טעמא הוא אלא סניף מסעיפי'. והנה אף בדידן דלא קיימא בשיטת הר' יוסף א"י אלא בשיט' תוס' דסברה שאף הן לא הוי אלא לחייב נשים מדרבנן, יש לנו שפיר סברה לחייב נשים בקדה"י מדרבנן משום שאף הן היו באותו נס, ויש לומר דהיינו טעמא דאביי ולא קשה כל מעשהז"ג נחייבינהו מדרבנן דלא שייך בהו טעמא הנ"ל שאף הן היו באותו נס, וזה סברת אביי אך רבא דהקשה עליו כל מעשהז"ג ניחייבינה' מדרבנן אף דטעמא רבה איכא לחייב נשים בקידוש היום מה שאינו באידך יש לומר דרבא סבר כשיטת תוס' פסחים דבמצוה דאורייתא לא

לא חייבו חכמים נשים מטעם שאף הן היו וכו׳ ודוקא במצוה דרבנן כמו מגילה וחנוכה וד׳ כוסות ושפיר הקשה כל מעשהז״ג נחייבו מדרבנן ועיי׳.

ועוד נראה לי בפלוגתי׳ אביי ורבא עפ״י שיטת ר״ת הביאו הר״ן שבת פ׳ כל כתבי וב״י או״ח סי׳ רל״א דנשים חייבות בג׳ סעודות ובלחם משנה שאף הן היו באותו נס של מן, והר״ן כ׳ דלא צריך רק כיון שישנו בשמירה ובזכירה אתקש לכל מילי דשבת לחייב נשים, והנה טעמא דר״ן לאמת דנשים בקדה״י דאוריי׳ דאתקש זכור לשמור ואתקש לכל מילי, ולא צריך להא דאף הן היו בנס המן, אבל לאביי דלית לי׳ הך הקישא וסבר דרק מדרבנן חייבות בקידוש היום וע״כ צריך לומר דטעם דחייבות בג׳ סעודות ולחם משנה היינו משום שהי׳ בנס המן, ויש לומר לפ״ז איפכא כיון דנשים חייבות בג׳ סעודות ובב׳ לחם מלד הא טעמא חייבו חכמים נשים נמי בקדה״י מדרבנן כדי לשווי׳ לגמרי לאנשים, ולא קשה שוב כל מעשהז״ג ניחייבינהו מדרבנן דשאני קדה״י, אבל רבא יש לומר דסבר דשלש סעודות הוא דאורייתא באנשים וכשיטת הלבוש ר׳ סימן רל״א וא״כ אי אמרינן דנשים בקדה״י פטורות מדאורייתא גם בשלש סעודות אינן חייבות, ואין לומר מטעם שאף הן היו בנס המן הא במצוה דאורייתא לא חייבו חכמים מטעם הנ״ל וכשיטת תוספות פסחים הנ״ל, וא״כ כיון דפטורות מג׳ סעודות ולחם משנה ממילא אין טעם לחייבן בקדוש היום מדרבנן יותר משאר מעשהז״ג ושפיר הקשה כל מ״ע ניחייבינה׳ מדרבנן וא״ש ולאמת כיון דאמרינן דנשים חייבות בקדה״י מדאורייתא שוב גם בג׳ סעודות חייבות ולא מטעם שאף הן היו וכו׳ אלא כמ״ש הר״ן דאתקש לכל מילי, ויש מדברנו פנים מסבירו׳ לשיטות הלבו״ש דג׳ סעודות דאורייתא והפרמ״ג כ׳ עליו ול״ע ולמ״ש רבא הכי סבר ועיי׳.

וכיון שזכינו לזה דהא דחייבו רבנן מטעם שאף הן היו וכו׳ אף במצוה דאורייתא או רק דוקא במצוה דרבנן הוא פלוגתי׳ אביי ורבא, בנקל לנו ליישב סתירת תוספות מגילה ופסחים דיש לומר דהא דתירצו תוס׳ במגילה על קושי׳ למה לי היקש לחייב נשים במצה ת״ל מטעם שאף הן וכו׳ ותירצו דמטעם זה לא חייבו אלא מדרבנן ומשמע מזה דאף במצוה דאורייתא חייבו רבנן מטעם הנ״ל היינו שכ׳ לתרץ כן אף לאביי דאית לי׳ הכי, משא״כ התם בפסחים קאי להלכתא כרבא נגד אביי ואיהו סבר דבמצוה דאורייתא לא חייבו רבנן מטעם הנ״ל, ולאביי לא קשה קושיתם למה לא חייבו נשים בסוכה מדרבנן משום דס״ל דאביי סבר כמ״ד סוכת ממש ולא שייך קושיתם כמו שמחלק השעה״מ וא״ש הכל.

אמנם לכאורה מנ״ל לרבא הך סברה דבמצוה דאורייתא לא חייבו חכמים מדרבנן מטעם הנ״ל ולדחות דברי אביי בברכות, אך יש לומר דרבא הוכיח כן מקושי׳ תוספות למה לא חייבות נשים בסוכה מדרבנן וסבר רבא כר״א דענני כבוד וא״ת גם נשים ליחייבו מדרבנן מטעם שאף הן וכו׳ ואין לומר דלא נעשה עיקר נס ע״י הא זה נדחה מירושלמי וע״כ הוכיח רבא דמצות דאורייתא לא חייבו חכמים מטעם הנ״ל וכמ״ש תוספות ושפיר דחה דברי אביי לשיטתו משא״כ אביי סבר סוכת ממש ולא קשה קושי׳ תוספות באמת סבר דאף בסברה דאורייתא חייבו חכמים מטעם הנ״ל ושפיר קאמר נשים בקדה״י מדרבנן וכמ״ש, וכיון דמוכח דרבא סבר כר״א דענני כבוד נגד ר״ע שפיר פסקו הטור כר״א נגד ר״ע משום דרבא קאי כוותי׳ ועיי׳.

ובאופן אחר יש לומר בפלוגתי׳ אביי ורבא ע״ד שכתבנו דיש לומר דרבא סבר כרשב״ם דנשים חייבות מדרבנן משום דנעשה עיקר הנס ע״י וא״כ בשלש סעודות דלא נעשה עיקר על ידן אלא גם הם היו בנס המן יש לומר דנשים פטורות ועיי׳ כפות תמרים סוכה דף ל״ח דכ׳ דלרשב״ם צריך לומר, דנשים פטורות מג׳ סעודות ולחם משנה וסוגי׳ דכתובות דף ס״ד צריך לומר דמיירא בשהיא רוצית לאכול שלש סעודות צריך בעלה ליתן לה אבל אינו מחויבת מדינא, והנה מ״ש הכ״ת דלרשב״ם נשים אינם מחויבת בג׳ סעודות אינו מוכרח כ״כ דיש לומר דרשב״ם סבר כר״ן דטעמא דחייבות משום דאתקיש לכל מילי בחיובא דשבת ומה שדחה שם דברי הר״ן דא״כ גם בד׳ כוסות לא נצריך לטעם שאף הן וכו׳ אלא כיון דאתקש מצה לחמץ לחייבו נשים אתקשו לכל חיובא דפסח, יש לומר דרשב״ם סבר דשאני ד׳ כוסות דרבנן וא״כ לא שייך לומר דאתקשי׳ לכל מילי כיון דד׳ כוסות לא נכלל בכלל חיובא דמצה משא״כ בג׳ סעודות סבר כלבוש דדאורייתא הם וא״כ יש לומר דהם נמי בכלל זכור דכל חיובא דשבת נכללו בזכור, וכן באמת לשון הר״ן שם דבזכור נכללו כל חיובא דשבת, ואולי גם הר״ן סבר דג׳ סעודות דאורייתא כלבו״ש, ואם אמנם דעל הר״ן דוחק לומר כן משום דכולל נמי לחם משנה ובהא גם הלבו״ש לא כתב דדאוריי׳ הוא מ״מ על הרשב״ם שפיר יש לומר דסובר דג׳ סעודות דאורייתא ונשים חייבות משום דהם בכלל זכור, והנה נהי דלרשב״ם לא מוכח דנשים פטורות מג׳ סעודות, מ״מ לרבא מיהו יש לומר דסבר דנשים פטורות מג׳ סעודות דג׳ סעודות הם דרבנן ולא שייך לומר דאתקשי׳ ובכלל זכור הוא וגם שאף הן לא שייך משום דלא נעשה עיקר נס ע״י וכרשב״ם, וא״כ כיון דפטורות מג׳ סעודות ומלחם משנה ממילא אין סברה לחייבו נמי בקדוש היום מדרבנן ועל כרחך דדאורייתא דאל״ה כל מ״ע נחייבינהו מדרבנן, משא״כ אביי שלומר דסובר כתוספות ודלא כרשב״ם אלא שנשים חייבות לפי שאף הן היו היינו טפלות לאנשים וכאנשים וממילא דחייבות בג׳ סעודות ובלחם משנה ויש סברה נמי לחייבו בקדוש היום כדי שיהי׳ חייבות בכל מילי דשבת כאנשים ולא נאמר חוץ בקידוש היום, ולא קשה כל מ״ע נחייבינהו מדרבנן וא״ש.

ועפ״ז יש ליישב שיטת ופירש רשב״ם דמפרש שאף הן היינו שעיקר נמי נעשה ע״י,

והקבו

והקשו תוספות וירושלמי דמשמע טפלות היו. דיש לומר דמ"ד בירושלמי סובר כאביי וממילא נשים חייבות אף דלא נעשה עיקר נס ע"י כמ"ש דאביי הכי ס"ל משא"כ להלכתא כרבא שפיר קאמר הרשב"ם דעיקר נס נעשה ע"י להכי חייבו דרבנן הכי ס"ל א"ש ועיי'.

ועיי' לבוש סי' רל"א שכ' דנשים חייבות בג' סעודות שאף הן היו באותו נס של מן

ודבריו ל"ע דהרי בסי' תר"מ כתב הלבו"ש ליישב קושי' תוספות דלא חייבו נשים בסוכה מדרבנן מלד שאף הן היו בנס ענני כבוד משום דסוכה דאורייתא ולא אתי לזלזולי אנשים, משא"כ ד' כוסות דרבנן ואתי לזלזולי אנשים חייבו ג"כ נשים מלד שאף הן היו באותו נס, וצריך לומר לדבריו דאי לאו שאף הן לא היו מחייבות נשים זולת טעם שאף הן משום כל דתיקון רבנן כעין דאורייתא תיקון, אבל ל"ע דלפי דבריו למה נשים חייבות בג' סעודות מלד שאף הן הא ג' סעודות ג"כ דאורייתא הוא כמ"ש הוא בריש סימן רל"א א"כ לא היו לחכמים לחייב כמו שלא חייבו בסוכה דלא אתי לזלזולי אנשים, ולתירץ השני שכ' בסימן תר"מ ניחא וכן לפי טעם שני שכ' לחייב נשים בג' סעודות, אבל לטעם הנ"ל קשה, ואין לומר דלבוש ס"ל כשיטת הר' יוסף מא"י דסבר שאף הן סברה דאורייתא הוא וא"כ שפיר חייבות בג' סעודות מטעם הנ"ל וזה ליתא דא"כ בסי' תר"מ כשהביא הלבו"ש הך דרשא דהאזרח למפטר נשים מסוכה וכו' דצריך להאזרח אף דסופה הוי מעשהז"ג ונשים בלא"ה פטורות משום דס"ד לחייבן מגז"ש דחג המצות ולא אמר משום דהו"א לחייבן מטעם שאף הן היו באותו נס וכמו שהקשה הרב שעה"מ שהבאנו לעיל על שיטת הר' יוסף א"י ומה שתירץ השעה"מ דש"ס סופה קאי למ"ד סוכת ממש לא שייך לתרץ כן על הלבוש דהרי איהו פסק כמ"ד סוכת משום ענני כבוד בריש הלכ' סוכה, וא"כ היה לו לומר דס"ד לחייב נשים מטעם שאף הן היו בנס ענני כבוד ועל כרחך דס"ל ללבוש דטעם זה רק דרבנן הוא ול"ע.

[מהמו"ל ובענין סברא דאורייתא עיין בכתובות כ"ב ור"ה דף כ"ו ובשבת ל"ו ע"ב פסחים כ"א ע"ב ובתוס' שבועות כ"ב ובלל"ח ר"פ כילד מברכין ובקידושין מ"ב ע"ב ובבא קמא דף י"א ע"א ברש"י ועיין בפסחים דף כ"ה ע"ב.]

וליישב קושי' שהביא השעה"מ בשם עץ חיים על שיטת ה' יוסף א"י מש"ס סוכה כ"ח דהי' לש"ס לומר דס"ד לחייבי מטעם שהיו בנס ענני כבוד, נראה לי דתוס' בפסחים בשמעתין כ' דהא דאלרכו חכמים לטעם שאף הן היו באותו נס משום דזולת טעם זה לא חייבו חכמים נשים במעשהז"ג דרבנן משום דכל מה דתקנו כעין דאורייתא תיקנו ובמלוה דאוריי' נשים פטורות וממעשהז"ג ע"כ הוצרכו לטעם שאף הן היו עיי"ש.

והנה נשמע מדברי תוספות אף שבאמת יש כח בידם לחייב נשים במעשהז"ג דדהו מ"מ לא רצו דכעין דאורייתא תיקנו, וכיון שכן בודאי אם אמרינן דצריכין האזרח או הלכתא דלא כימא דנשים חייבות בסוכה מטעם שאף הן היו וכו' חזינן דאף היכא דאיכא טעם הנ"ל אפ"ה פטרה התורה נשים במעשהז"ג בפירוש ובתבה מיעוט או הלכה דלא יהי' חייבות, וא"כ ממילא גם חכמים לא חייבו במעשהז"ג דדהו אף היכא שייך טעם הנ"ל דהרי גם התורה פטרה בכה"ג וכל דתיקנו כעין דאורייתא תיקנו, וביותר יש להסביר זאת כעין שכ' הטו"ז בה' ר"ה וביו"ד סי' קט"ז ובחושן משפט סימן ב' דמה שהתורה התירה בפירוש להתיר אין להם כח לאסור והכא נמי כהי דיש להם כח לחייב עכ"פ לא רצו כיון שהתורה התירה בפירש, אך לפי האמת דמסקינן דצריכין האזרח או הלכתא דלא כימא דנשים חייבות משום תשבו כעין תדורו או מגז"ש בחג המצות א"כ שוב אין אנו מוכרחים לומר דכתבה התורה האזרח או דנאמרה הלכתא למעט נשים בפירוש מחיובא אף היכא שייך טעמא שאף הן היו וכו' דהרי אצטרך האזרח או הלכתא למעט נמי מטעמא דתשבו כעין תדורו או מגז"ש דחג המצות א"כ אף שבאמת פטורין מסוכה אף שייך טעמא שאף הן וכו' מ"מ לא בפירש מיעטא התורה מהאזרח או מהלכתא לפטור אף שייך טעם זה, ושוב שפיר חייבו חכמים במלוה שלהם במעשהז"ג היכא דשייך טעם הנ"ל ומיושב שפיר קושי' שעה"מ על הר' יוסף א"י דוודאי בהו"א קודם שידענו מתירן אביי ורבא דאצטרך האזרח דלא כימא תשבו כעין תדורו או גז"ש דחג המצות לא אמר הרי יוסף א"י דסברה שאף הן דאורייתא הוא, דאי דאורייתא ואצטרך האזרח למעט דלא כימא דחייבות מטעם הנ"ל ממילא לא הי' להם לחכמים לחייב במ"ע דרבנן אף היכא שייך טעם הנ"ל כיון דתורה פטרה נשים בפירוש דלא יחייבו מטעם הנ"ל וכל דתיקנו כעין דאורייתא תקנו ושפיר לא יוכל הש"ס לומר דאצטרך האזרח למעט דלא יחייבו נשים מטעם שאף הן וכו' אבל לבתר שידעינן מתירן אביי ורבא, וא"כ לא בפירש פטרה תורה אף היכא שייך טעם שאף הן וכו' דהא אצטרך קרא דלא חייבו מטעם תשבו כעין תדורו, ומטעם גז"ש דחג המצות, ושפיר קאמר הרי יוסף א"י דסברה דאורייתא הוא.

ועפ"י שיטת הר' יוסף א"י יש ליישב נמי קושי' תוספות קדושין בסוגי' דמעשהז"ג למה לי היקשא לחייב נשים במלה תיפוק לי' מדאצטרך גבי סוכה האזרח למפטר נשים ועל כרחך דס"ד למחייבי נשים מגז"ש דחג המצות כמ"ש רבא שם ומוכח ממילא דנשים חייבות במלה דאל"ה האזרח למה לי, ועל פי שיטת הר' יוסף א"י יש לומר דלכאורה לא קשה קושי' תוספות דהא יש לומר דלעולם נשים פטורות ממלה והא דאצטרך האזרח היינו למעוטי דלא יהי' חייבות מלד תשבו כעין תדורו אך באמת ליתא דהרי רבא לא סבירא לי' כן ועיי' רשב"א סוכה שם שכ' כן דרבא לא משמע לי' למדרש כן תשבו כעין תדורו אף שלעניניס אחרים דרשינן לה התם, ושפיר הקשו תוס'.

אך לפנ"ש א"ש דיש לומר דאי לאו היקשא דמלה לחמץ הוי אמרינן דנשים במלה פטורות והא דאצטרך האזרח או הלכתא למעט נשים היינו דלא כימא דנשים חייבות מטעם שאף הן היו וכו' ובאמת הוי אמרינן ג"כ דלא חייבות בד' כוסות ובמגילה ובחנוכה כיון שהתורה בפירש פטרה נשים אף שייך טעם הנ"ל, והא דפטורות במלה אף שייך טעם שאף הן וכו' היינו טעמא משום דילפינן גז"ש מחג הסוכות וכמו שתירץ באמת הר' יוסף א"י על קושיתו, ושפיר אצטרך לרבא היקשא לחייב נשים במלה וא"ש קושית' תוספות.

ועפמ"ש יש לומר דהר' יוסף א"י הי' לו הוכחה דסברה שאף הן היו וכו' סברה דאורייתא הוא דאי דרבנן א"כ אכתי קושי' תוספות בקדושין במקומה עומדת למה לרבא אצטרך היקש לחייב נשים במלה ת"ל מדאצטרך האזרח, אמנם אי דאורייתא א"ש וכמ"ש, ומיושב לפ"ז נמי קושי' אחריתא שהקשה השעה"מ הלכ' חו"מ שתירץ הר' יוסף א"י דאצטרך היקשא לחייב נשים במלה משום דס"ד למפטר מגז"ש דחג הסוכות א"כ למה לי האזרח או ההלכתא למפטר נשים בסוכה הא מילא ידעינן דנשים פטורות מסוכה דאי חייבות א"כ הדרה קושי' הר' יוסף א"י למה לי היקשא לחייבות במלה ת"ל שאף הן היו וכו', ולמ"ש ניחא דהר' יוסף א"י לא מסברה דנפשי' אית לי' דסברה זו דאורייתא היא אלא דהי' לו הוכחה מכח קושי' תוספות קדושין הנ"ל למה לי היקשא לחייב נשים במלה ת"ל מדאצטריך האזרח לפטור בסוכה וע"כ דחייבות במלה דהו"א גם בסוכה חייבות מגז"ש ואצטרך האזרח, להוכיח דסברה זו דאורייתא והו"א לפטור לחייב בסוכה ואצטרך האזרח לפטור ומלה ילפינן מסוכה וכ"ז אי כתיב האזרח אבל אי לא כתיב האזרח וע"כ למעוטי דלא חייבות מכל שאף ומוכח דדאורייתא הוא אבל אי באמת לא כתיב האזרח ולא קשה קושי' תוס' קדושין באמת אמרינן דסברה זו דרבנן היא וממילא דלא קשה שוב קושי' הר' יוסף א"י מעיקרא דשפיר אצטרך היקשא לחייב נשים במלה דהרי אף הן לא הוי סברה דאורייתא ושפיר תי' הר' יוסף תירוצו ולא קשה קושי' שעה"מ ועיי'.

והנה בשו"ת כ"ש לאבא מאוה"ג זצ"ל ז"ע סי' ל"ה נלע"ע על תירץ הר' יוסף מא"י דאצטרך לחייב נשים במלה דאל"ה הוי ילפינן גז"ש מחג הסוכות, הא סוכה הלכתא היא כמבואר בש"ס סוכה כ"ח ואין למדין קו' מהלכה וכ' רש"י בשבת קל"ב דה"ה כל י"ג מדות אין למדין מהלכה. ולפענ"ד נראה ליישב עד"פ עפנ"ש ג"כ בכ"ש שם באותו תשובה דקושי' הר' יוסף א"י לא קשה רק לר"ע דס"ל דסוכת ממש היו משא"כ לר"א דסוכת ענני כבוד א"כ מוכח מסוגי' דסוכה דף כ"ח דסברה שאף הן לאו סברה דאורייתא הוא דא"כ לימא ק"ש דאצטרך האזרח דלא לחייבו נשים בסוכה מכל שאף הן היו וכו' וכמו שהבאנו בשם שעה"מ עיי"ש והנה הא דאין למדין קו"ח מהלכה

מבואר במסכת דנזיר דף כ"ז דר' עקיבא רוצה למילף דנזיר מגלח על רביעית דם מקו"ח דעלם כשעורה, ור' אליעזר השיב לו דעלם כשעורה הלכה ואין למדין קו"ח מהלכה, וראיתי בספר באר יעקב יו"ד סי' ק"י דכ' דיש לומר דפלוגת' ר"א ור"ע הוא אי דנין קו"ח מהלכה או לא ומיישב בזה שיטת ר"ת שבתוספות ר"ה דף ט' דר"ע סבר למדין קו"ח מהלכה ור"א סבר דאין למדין עיי"ש וכיון שכן דר"ע סבר דדנין קו"ח מהלכה שפיר תירץ הר' יוסף א"י דס"ד למפטרי' משום גז"ש דחג הסוכות דהרי קושי' הר' יוסף א"י הוא רק לר"ע דסבר סוכת ממש ולר"ע לשיטתו שפיר תירץ, ולר' אליעזר דסבר דאין דנין קו"ח מהלכה הרי איהו לשיטתו סבר דסוכת ענני כבוד ולדידי' באמת סברה שאף הן היו וכו' לאו דאורייתא הוא.

אך באמת לא לבד על הר' יוסף מא"י קשה הא דאין דנין קו"ח וה"ה כל י"ג מדות מהלכה, אלא דגם על תוספות פסחים מ"ג נ"ע דהקשו שם האיך ס"ד להקיש חמץ למלה ופטור הא לחומרא מקשינן, ותירצו בתירוץ שני דיש סברה הכא להקיש לקולא מגז"ש דחג הסוכות דפטר קרא מהלמ"מ והרי אין דנין י"ג מדות מהלכה, ושם לא שייך תירוצו דהרי שם קאי הש"ס לר' אליעזר כמבואר ור"א איהו סבר דאין דנין, ועוד נלע"ע מש"ס קדושין דף ל"ד בסוגי' דמעשהז"ג דקאמר הש"ס אי כי רחמנא הקהל לא אתי מלה מיני' דהו"א דילפינן מגז"ש דחג הסוכות לפטור ואיך אפשר לומר כן הא סוכה הלכתא ואין למדין מהלכה, ועיי' רש"י שם על הא דקאמר ש"ס דנילף ט"ו מסוכות שכ' דסוכה פטורות נשים מקרא דהאזרח, ומשמע קצת דרש"י רצה להשמר מזה וכ' דמאזרח ילפינן אף שבאמת מסקינן בסוכה דף כ"ח דסוכה היא הלכתא וקרא אסמכתא מ"מ יש לומר דש"ס קדושין אזיל לפי הס"ד שם, אכן צריך נמי לומר לתוספות בסוגי' שם בד"ה ס"ד נילף ט"ו מחג המצות בתירוצם שם דכתבו דאי לאו דיש לנו היקש דנשים חייבות במלה הו"א דהאזרח אתי לרבוי נשים, אך השתא דנשים חייבות במלה ע"כ האזרח למעוטי אתי דלרבוי לא צריך עיי"ש והא סוכה הלכתי' היא ועיי' בפנ"י שם מה שהאריך לתמוה על דברי תוס' אלו וכתב דאשתמיטת' סוגי' דסוכה לפי שעה, מ"מ למסקנא דש"ס סוכה קשה מה קאמר הש"ס דהו"א דילפינן מלה מסוכה לפטור הא אין דנין י"ג מהלכה.

אמנם באמת הא דאין דנין כל י"ג מדות מהלכה לאו מלתא דפסיקא היא אלא רש"י בשבת דף קל"ב כתב כן דלאו דוקא קו"ח אלא ה"ה כל י"ג מדות אין למדין מהלכה, ועיי' צל"ח פסחים דף פ"א שהקשה על רש"י הא רבא קאמר התם על קושי' הש"ס אין דנין קו"ח מהלכה ואמר רבא דילפינן מועדו מועדו מגז"ש ומה בכך הא לא ילפינן נמי גז"ש מהלכה, ובאמת כבר קדמוהו הרמב"ן בספר המצות להרמב"ס שורש ב', ומביא מרבא ראיי' דשאר מדות למדין, וכיון שכן ממילא לא קשה

על

על תוספות מגילה ופסחים די"ל דתוספות סברו דוקא קו"ח אין למדין אבל גז"ש דנין מהלכה, ולרש"י דאית לי' דאף שאר מדות אין דנין מהלכה יש לומר דקושר בפסחים דף מ"ג כתירוץ ראשון של תוספות שם דלהכי ס"ד להקיש לקולא משום דאורחא דקרא דסיפא מפרש לרישא, וכן לענין קושי' הר' יוסף אי' יש לומר דרש"י לא סבר דסברה זו דאורייתא היא וכשיטת תוספות שם אבל מסוגי' דקידושין אכתי קשה לרש"י למסקנת ש"ס סוכה כ"ח דסוכה הלכתא היא היאך קאמר הש"ס דאי כ' הקהל הו"א ילפינן מצה מסוכה לפטור הא אין דנין גז"ש מהלכה וצ"ע.

ונראה דיש לומר דרש"י סבר דלאו מלתא דפסיקא היא דסוכה הלכתא היא, דהנה השעה"מ ה' ע"ז הביא קושי' בשם יבין שמועה דמה מקשה ש"ס סוכה כ"ח הא יש לומר בסוכה דס"ד לחייב נשים מגז"ש דחג המצות אתי ה"א של האזרח למעט וביוה"כ דלא צריך למעוטי דהא מעשה"ג היא אתא ה' לרבות, והשעה"מ דחה דבריו דיש לומר לומר דהיכא דיש עונש אף בעשה נשים חייבות עיי"ש שהאריך. והנה מלבד דחוי' של שעה"מ נמי לא קשה קושיתו הא המקשן אכתי לא אסיק אדעתי' דנשים יהי' חייבות בסוכה מגז"ש דחג המצות ורבא הוא דחידש לו כן, ועיי' בית דוד שם בשמעתין שכ' דלאמת בתר דתירץ אביי ורבא דס"ד למחייב נשים בסוכה מגז"ש דחג המצות ויוה"כ איירא לענין תוספות עינוי דלא הוי רק עשה גרידא בוודאי יש לומר דסוכה ויוה"כ קראי נינהו וקושי' יבין שמועה, וכ' דצ"ל דידוע הי' להם בקבלה דסוכה הלכתא היא עיי"ש והנה מ"ש דהי' קבלה בידם דסוכה הלכתא וכ' דכן כ' נמי הריטב"א באמת אינו מוכרח דהרי הריטב"א אמר שם תי' אחר דניחא לי' טפי לומר דסוכה הלכתא דבהכי אתי שפיר טפי דה' בכל מקום לרבות ולא למעט, ולפענ"ד די"ל דלהכי אמרו דהלכתא משום דקאי על רבה שתירץ לעיל דהלכתא נינהו, ולרבה הרי אכתי לא אסיק אדעתין לחייב נשים בסוכה מצד גז"ש דחג המצות או מתשבו כעין תדורו, וגם לפטרן ביוה"כ בתוס' עינוי דהרי הם קאמרו זאת לבתר דהקשו הש"ס למה לי קרא למה לי הלכתא, אלא דגוף דברי יבין שמועה בקושיתו לכאורה א"א לאומרן דהרי קושי' הש"ס מהאזרח לאו ה' אה' קפריך אלא אזרח האזרח דבסוכה אזרח גברי ונשי משמע מדאצטרך ה' למעט וביוה"כ אזרח גברי משמע מדאצטרך ה' לרבות וקשי' אזרח אזרח, ועיי' בריטב"א שפירש כן להדיא וכ' דה' אה' לא קשי' דכן הדרך הדרשא דהיכא דהוי משמע פטור אתי' ה' לרבות והיכ' דהוי משמע חיובא אתי' ה' למעט עיי"ש, וא"כ ליתא לכאורה לדברי יבין שמועה אמנם באמת הדבר נכון דוודאי בקושי' הש"ס דלא אסיק אדעתין סברה לחיובא נשים בסוכה מגז"ש דמצה או מתשבו כעין תדורו, וא"כ מדאצטרך ה' למעט בסוכה על כרחך דאזרח משמע בין גברי בין נשי דאל"ה אלא דאין הכרח בלשון דאזרח לכלול נמי נשים מאי איתי שצריך ה' למעט מאי איתי לחיובא הא הוי מעשהז"ג וכן ביוהכ"פ להיפך דבס"ד דמיירא ברייתא בעינוי דיוה"כ גופא ואין שום סברה לפטור נשים למה לן ה' לרבות נשים לחיובא מאי איתי שפטורות ועל כרחך דאזרח משמע רק גברי לבד ואצטרך ה' לרבות ושפיר הקשה הש"ס אזרח האזרח, אבל לבתר דמסקינן דבסוכה יש סברה לחייב נשים מגז"ש דמצה או מתשבו כעין תדורו וכן ביוה"כ מיירא לענין תוספות עינוי ויש סברה לפטור נשים ממילא שוב אין אנו צריכין לומר דאזרח משמע בין גברא ובין נשי או גברא לחודו אלא נאמר דתיבי' האזרח אין הכרע אי תרתי משמע או גברי, ולהכי בסוכה דיש סברה לחייב נשים מגז"ש דמצה או מתשבו כעין תדורו א"כ שפיר יש לומר דאזרח כולל תרתי אצטרך ה' למעט נשים וביוה"כ לתוספות עינוי יש סברה לפטור נשים ואזרח רק גברי אצטרך ה' לרבות, ושפיר יש לומר דתרתי מקראי נפקא ולא קשה נמי אזרח האזרח וא"ש. בהא סלקינן דאמת אינו מוכרחין לומר דסוכה הלכתא ואביי ורבא דקאמרו סוכה הלכתא ארבה קאי דקאמר הכי, ובזה יש נמי לכוין לישנא דש"ס שם דקאמר והשתא דאמרת סוכה הלכתא היא האזרח למאי אתי, והי' לו לש"ס לומר והשתא דאמרינן כדרך ש"ס בכל מקום היכא דמסקנא הכי הוי, ולמ"ש א"ש דלאמת אין אנו מוכרחין לומר דסוכה הלכתא רק רבה קאמר הכי וקאמר הש"ס השתא דאמרת סוכה הלכת' היינו על רבה קאי וא"ש, וממילא דא"ש שיטת רש"י דאף י"ג מדות לא ילפינן מהלכה ולא קשה מש"ס קדושין הנ"ל דלאמת סוכה לאו הלכתא רק מהאזרח ילפינן ושפיר פירש"י שם בקדושין דילפינן דסוכה נשים פטורות מהאזרח, וכן לא קשה נמי מה שתמה הפנ"י על התוספות בקדושין וכ' דאשתמיטתי' סוגי' דסוכה, ובמ"ש מיושב נמי מה שפירש"י בחומש האזרח בישראל לרבות גרים והוא מתורת כהנים ודלא כמסקנת ש"ס סוכה אלא דמהאזרח יליף ש"ס שם לרבות גרים, ולמ"ש דש"ס סוכה יליף מהאזרח לרבות גרים למאי דקאמר רבה דסוכה הלכתא היא, אבל לאמת דלא צריכין לומר דסוכה הלכתא רק מהאזרח ממעטינן נשים ממילא ילפינן גרים מישראל וא"ש.

ואחרי בינותי בספרים ראיתי בספר באר יעקב בקונטרס הכללים שכ' דהא אי ילפינן שאר מדות מהלכה או לא הוא פלוגתי' דתנאי במסכ' מכות דף י"א בספר תורה שתפרו בפשתן פלוגתי' ר"מ ור' יודא דחד סבר דפסול דילפינן מתפילין דכתב למען תהי' תורת ד' בפיך הוקשה כל התורה כולה לתפילין וכשם שבתפילין פסול אם תפרה בפשתן הכי נמי בס"ת וחד אמר כשר למותר בפיך איתקש ולהלכותי' לא אתקש, ותפילין דבעי גידין הלמ"מ הוא וכ' רש"י שם דלא ילפינן היקש מהלכה, ויש לומר דרבא בפסחים פ"א סבר כמ"ד דאתקש לתפילין לפיכך סבר דשאר מדות דנין מהלכה עיי"ש שהאריך.

ועיי'

ועיי' רמב"ם פ"ע מהלכ' ס"ת שפסק כמ"ד שס"ת שתפרה בפשתן פסול, וכ' הה"מ שרמב"ם פסק כן מדאמר רב מגילה דף י"ט מגילה נקרא ספר שאם תפרה בחוטי פשתן פסול וא"כ מוכח שרב סבר כמ"ד פסול ופסק הרמב"ם כוותי'. ולפענ"ד יש לומר דהי' לו לרמב"ם עוד הוכחה לפסוק כמ"ד דפסול דאיתקש לכל מילי דהרי רבא ס"ל דדנין שאר מדות מהלכה והלכתא כוותי' דבתרא הוא, והנה רש"י בשבת קל"ב דכ' דשאר י"ג מדות נמי אין דנין מהלכה על כרחך סובר כמ"ד דכשר ס"ת שתפרה בפשתן, ועל כרחך צריך לומר דרש"י הי' לו איזה הוכחה דר' יודא סבר כשר ור"מ ור"י הלכה כר"י, ובזה אתי שפיר נמי קושי' המקנה על רש"י קדושין ע"ז דמפרש דהא דהקשה הש"ס לר"מ נילף ריקם ריקם מראיי' וכ' רש"י דראיי' שתי כסף, והקשה המקנה הא בירושלמי מסיק דראיי' שתי כסף הוי הלמ"מ ואין למדין ג"ש מהלכה לשיטת רש"י בשבת, ולמ"ש א"ש דלרש"י ע"כ ר"מ סובר דס"ת שתפרה בפשתן פסולה דילפינן מתפילין וסבר דילפינן כל י"ג מדות מהלכה ושפיר הקשה הש"ס לר"מ לשיטתו וא"ש. ומרבא נמי צריך לומר דאין ראיי' מאיזה טעם שיהי'. ובזה א"ש דברי רש"י במגילה שם על הא דאמר רב מגילה אקרי ספר שאם תפרה בחוטי פשתן פסול, וכ' רש"י דאיכא למ"ד דהכי ס"ל בש"ס מכות י"ט ודברי רש"י לכאורה תמוהין דמה הי' צריך לפרש כן דאיכא למ"ד דס"ל כן והי' לו לרש"י לפרש בפשיטות דרב סבר כמ"ד דפסול כאשר מורין כן פשטות דברי רב, וכמ"ש הה"מ דרמב"ם פסק דפסול מדרב הכי ס"ל ועיין בית דוד שם מה שכ' בזה ובטורי אבן שם, אמנם לפמ"ש דברי רש"י בדיוק כיון דרש"י בשבת קל"ב כ' דאף שאר מדות אין דנין מהלכה ואי רב סבר כמ"ד שס"ת שתפרה בפשתן פסול וע"כ דילפינן היקש מהלכה הי' לו לרש"י ג"כ למפסק כוותי' נגד ר"י לפיכך פירש"י דאיכא למ"ד דהכי ס"ל ואין הכרח דרב לנפשי' סבר כן אלא דמפרש למ"ד דסבר הכי וא"ש.

מיהא עכ"פ הא נקטינן דפשטות דברי רבא פסחים פ"א משמע דאית לי' דשאר מדות דנין מהלכה ודוקא קו"ח אין דנין וכן פסק נמי הרמב"ם בה' ק"ת וכמ"ש, ובזה יש למצוא מקום ישוב ליישב שיטת הרמב"ם פ"ו מה' חו"מ ה' א' דפסק מצה בזה"ז דאורייתא מקרא דבערב תאכלו מצות וכרבא בפסחים דף ק"כ והקשה הלח"מ הא בפסחים דף כ"ח קאמר הש"ס דלר' יודא נפקא לי' מצה בזה"ז דאורייתא מהיקש דקרא לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות וקרא דבערב תאכלו מצות אצטריך לטמא ושהי' בדרך רחוקה וכיון דרמב"ם פסק כר"י שם האיך יליף מקרא דבערב תאכלו מצות דמצה בזה"ז דאורייתא, ועיי' שעה"מ שם שהקשה נמי על רבא גופא דאיך יליף מצה בזה"ז דאורייתא מקרא דבערב תאכלו מצות הא איהו סובר בלפני זמנו כר"י ולר"י הרי אצטרך קרא לטמא והי' בדרך רחוקה ומצה בזה"ז ילפינן מלא תאכל עליו חמץ שבעת ימים וכו'. ולפענ"ד יש לומר דהלח"מ ושעה"מ הקשו האיך יליף ר"י מקרא הנ"ל מצה בזה"ז דאורייתא הא אצטרך האי היקשא לחייב נשים במצה דכל שישנו בבל תאכל חמץ ישנו בקום אכול מצה, ונראה דיש לומר דהרי כבר הבאנו קושי' הר' יוסף א"י למה לי היקשא לחייב נשים במצה ת"ל שחייבות מצד שאף הן היו באותו נס ותירץ דילפינן ע"ו מחג הסוכות לפטור וצריכה היקשא לחייבם במצה, וכבר כתבנו דאי אין דנין י"ג מדות מהלכה לא א"ש תירץ הר' יוסף א"י דסוכה הלכתא היא, ואכתי קשה קושיתו למה לי היקש לחייב נשים במצה ת"ל שחייבות מצד שאף הן היו באותו נס, ויש לומר לפ"ז דר' יודא סבר דכל י"ג מדות אין דנין מהלכה וממילא לא אצטרך לדידי' להיקש לחייב נשים במצה אלא דחייבות מצד שהיו באותו נס וכקושי' הר' יוסף א"י ושפיר יליף מקרא הנ"ל מצה בזה"ז דאורייתא היא ולא קשה קושי' לח"מ ושעה"מ, אבל רבא לשיטתו דסבר בפסחים הא דדוקא קו"ח אין דנין מהלכה אבל שאר מדות דנין וכן הרמב"ם דפסק נמי כן גבי ס"ת שתפרה בפשתן ממילא דלא קשה קושי' הר' יוסף א"י ואיצטרך היקש לחייב נשים במצה שוב א"א למילף מיני' מצה בזה"ז דאורייתא, כקושי' הלח"מ ושעה"מ והוצרכא למילף מקרא דבערב תאכלו מצות וא"ש ועיי'.

קידושין דף כ"ט

איהו מנ"ל דחייב דכתיב וימל אברהם את יצחק בנו וכו' איהי מנ"ל דלא מחייבו דכתיב כאשר צוה אותו ולא אותה, עיי' ש"ך חו"מ סי' שפ"ב דכ' דהיכא דיכול האב למול בעצמו לא יתן למול לאחר דמבטל מצות עשה שמוטלת עליו, ועיי' בתבו"ש ופלתי ושו"ת יד אלי' דהשיגו עליו דבכל מקום שלוחו ש"א כמותו, ועוד הקשו מש"ס שבת קל"ב דקאמר שם הש"ס ואי איכא אחר לעבד אחר ומשני דליכא אחר, ומאי קושי' הא כיון דאב יכול למול בעצמו אסור ליתן לאחר, ועיי' בקצוה"ח דפי' דש"ך סבר דחיוב על האב הוי כמו מצות התלוי בגופו דלא מהני שליחות כמ"ש תוס' רי"ד קדושין גבי תפילין וסוכה וכדומה אבל הקושי' מש"ס שבת הנ"ל קשה, ולפענ"ד נראה ליישב דהתוספות בע"ז דף כ"ז הקשו לרב דאשה פסולה למול א"כ אותו למעט אותה למה לי תיפוק לי' דפסולה למול ותירצו דאותה היינו דלא חייבה להדר אחר מוהל שימול אותו, ולכאורה לפי דברי הש"ך א"א לומר כן דכיון דלא אותה היינו דלא צריכא להדר אחר מוהל על כרחך דאותו היינו דצריך להדר אחר מוהל וזאת צוה הקב"ה אותו ולא אותה, ולפי דברי הש"ך הרי מצוה על האב דוקא למול בעצמו ולא להדר אחר מוהל, ועיי' בשו"ת בית יעקב סי' ק"ו דכ"כ, אך נראה דיש לומר דתוספות כתבו שפיר, דבקדושין הקשו תוס' דלמה לי אותו ולא אותה ת"ל דהוי מ"ע שהז"ג דמילה הוא ביום השמיני ותירצו כיון דמיום השמיני

ואילך

ואילך אין לו הפסק לא הוי מעשהז"ג ועוד הקשו אכתי הוי זמ"ג דאינו נוהגת אלא ביום ותירצו דקוגי' אתי' כמ"ד דמילה שלא בזמנה בין ביום ובין בלילה כר' אליעזר בר שמעון ביבמות ע"ג, והנה מדברי התוספות מוכח דחיוב על האב למול אף כשיגדל בנו דאל"ה אלא כל זמן שהוא קטן א"כ אכתי הוי מעשהז"ג כל זמן שלא הגדיל, וע"כ דגם כשיגדיל דאז החיוב עליו בעצמו שימול אפ"ה החיוב נמי על האב, ועיי' הפלאה שכ' כן בפשיטות ובמנחת חינוך מצוה ב' והנה לפי דברי הש"ך דמצוה על האב שימול בעצמו ולא ע"י אחר א"כ בערל גופא כשיגדיל דחיוב עליו למול בודאי ג"כ המצוה שימול את עצמו דלא גרע מאב, ואדרבה דעליו החיוב ביותר מעל האב דאיהו גופא הוא הערל. וממילא א"א לומר דאף כשיגדיל החיוב על האב דהאיך אפשר כן שימול הוא בעצמו כיון דגם על הערל החיוב למול את עצמו בעצמו ולא ע"י אחר, ועל כרחך או דלא כש"ך רק דהחיוב עליו שבנו יהא נמול ולא דוקא הוא בעצמו, ואז שפיר משכחת דהחיוב על שניהם וכיון דכימול הערל אז גם שניהם קיימו המצוה שמוטלת על האב ובנו שלא יהי' ערל, ואם אמרינן כש"ך א"א לומר כתוספות דחיוב על האב אף כשיגדיל בנו וכמ"ש, וכיון דתוספות כ' דמילה מסמוכה ואילך אין לה הפסק ולא הוי מעשהז"ג על כרחך דלא כש"ך, אמנם כל זה למ"ד דמילה לא הוי מעשהז"ג אבל להלכתא דקיי"ל דמילה אף שלא בזמנה הוי ביום דוקא והוי מעשהז"ג ממילא לא נריכין לומר דמצוה על האב אף כשיגדיל דהרי לאמת הוי זמ"ג, שוב יש לומר כש"ך הנ"ל וא"ש תירץ תוספות בע"ז שם על רב דלכאורה מה הקשה התם לרב דאשה פסולה למה לי אותו ולא אותה דלמא רב סבר כמ"ד מילה שלא בזמנה נמי ביום דוקא והוי מעשהז"ג ולא דרשינן אותו ולא אותה כמ"ש תוספו' בקדושין וע"כ צריך לומר דתוספות שם בע"ז הקשו למ"ד דמילה שלא בזמנה בין ביום ובין בלילה דהרי גם לדידי' סבר רב דפסול דאל"ה הוי פלוגתא דתנאי אי אשה פסולה או לא וע"כ גם למ"ד דמילה שלא"ב בין ביום ובין בלילה נמי סבר רב דאשה פסולה למול ולדידי' תקשה אותו למה לי ולהאי מ"ד לא הוי זמ"ג כמ"ש תוספות בקדושין וכיון שכן שפיר תירצו דאצטרך דלא לחייבה להדר אחר מוהל ולא קשה על הש"ך כיון דלמ"ד המילה לא הוי מעשהז"ג באמת לא אמרינן כש"ך וכמ"ש דש"ך רק להלכתא דמילה הוי מעשהז"ג סבר דדוקא אב בעצמו צריך למול ולא ע"י אחר וא"ש, לפ"ז מיושב נמי קושי' תבו"ש ויד אלי' מש"ס שבת דהתם קאי הש"ס בקושיתו ואי איכא אחר ליעבד אחר על ר' שמעון ואיהו לשיטתו כשיטת בנו ראב"ש ביבמות דף ע"ז דמילה שלא"ב בין ביום ובין בלילה ולא הוי מעשהז"ג וסוגי' דקדושין אותו ולא אותה אתי' כוותי' וע"כ דעל אב החיוב אף כשיגדיל ולא אמרינן שוב סברת הש"ך ושפיר הקשה ואי איכא אחר ליעבד אחר וא"ש, ויש לומר לא מבעיא דלא תקשה על הש"ך מסוגי' שם אלא אדרבה אילא דש"ך מן הסוגי' הנ"ל, דהפרי תואר בספרו חפץ ה' הקשה שם בסוגי' דלמה לא הקשה הש"ס תיכף כדאמר הא דצריכא לקרא דבשר דמילה דוחה לרעת, והקשה הש"ס הא דבר שאין מתכוין הוא ולמה לי קרא ומשני אביי הא מני ר"י דדבר שאין מתכוין אסור, והי' לו לש"ס להקשות וא' איכא אחר ליעבד אחר, ומדוע המתין הש"ס עד לבתר דאמר אביי דלר' שמעון איירא קרא באומר לקוץ בהרתו הוא מתכוין, ולפמ"ש ניחא דעל ר"י לא הי' הש"ס יכול להקשות די"ל כש"ך דעל אב המצוה למול בעצמו דוקא וכקושי' התבו"ש ויד אלי' לאמת, ולא קשה משא"כ ר' שמעון לשיטתו הקשה הש"ס שפיר ויש ראיי' לשיטת הש"ך, ועיי' ש"ס סוכה דף ל"ג דקאמר ראב"ש בשיטת אביו קיימא ועיי' והקשה הש"ס שפיר ר"ש לשיטתו.

הירושלמי קדושין לא הביא דאב מחייב למול מן קרא וימל אברהם, אלא מקרא אחריכא, וצריך להבין למה שינה בקרא, ולפענ"ד עפ"מ שהקשה פנ"י האיך מוכח מהאי קרא דאב מחויב למול דלמא הי' החיוב על אברהם אבינו ע"ה מצד בית דין שהי' זקן הדור ותירץ דהרי הש"ס ממעט מהאי קרא אותו ולא אותה ואי אאע"ה לא הי' חייב מצד אב אלא מצד בית דין א"כ מאי ממעט הקרא אותו ולא אותה עיי"ש, והנה כ"ז אם דרשינן אותו ולא אותה משא"כ למ"ד דמילה הוי מעשהז"ג ובלא"ה נשים פטורות ולא דרשינן אותו ולא אותה שוב א"א למילף מן קרא וימל אברהם וכו' די"ל כקושי' פנ"י לאמת וצריך למילף מקרא אחריכא, והנה הירושלמי לא הביא דאיהו פטורא מקרא אותו ולא אותה וע"כ צריך לומר דירושלמי אזיל למ"ד דמילה הוי מעשהז"ג וכיון שכן שפיר לא הביא קרא דוימל דאב חייב למול דמקרא לא מוכח די"ל כקושי' פנ"י וא"ש.

בש"ס ביצה ט"ז ע"ב

עיי' שם בש"ס דרלה למפטע דעובד ואפ"ה ביו"ט אסור ממעשר בשבת בשוגג יאכל במזיד לא יאכל ומתרץ הש"ס לא צריכא דאית לי' פירא אחריתא והדר מייתא הש"ס ממתני' דמטביל ודחה ג"כ לא צריכה דאית לי' כלים אחריכא אי נמי אפשר בשאלה ועיי' בלחם משנה פ"ו מה' יו"ט שדקדק למה לא מתרץ הש"ס על מתני' דמעשר דאפשר בשאלה וכתב דבאמת שקאי גם אדלעיל וזה דוחק להמעיין בסוגי' והוא כתב זאת ליישב שיטת הרמב"ם עיי"ש. ולפענ"ד נראה ליישב דבשבת ר"פ השואל איתא פלוגתת רבה ור' יוסף דר"י סבר הלוואת יו"ט לא ניתנה לתבע דאתי למכתב ורבה סבר דניתנה ליתבע דאי אמרת לא ניתן ליתבע אתי לאמנוע משמחת יו"ט דלא ילוה לו, ועיי' ב"י דה"ה בשבת הדין כן וא"כ לכאורה צריך להבין מאי קאמר הש"ס אפשר בשאלה לפיכך אמרו דבמזיד אסור הא ודאי לא ישאל לו כיון דלא ניתנה ליתבע לר' יוסף ומהי תיתי שישאל לו ועכ"פ

ועכ"פ לא שכיח הוא והאיך אמרו חכמים במזיד אם הטביל משום דאפשר לשאול מה שהוא באמת לא שכיח שישאל לו בשבת דבר שא"א לו ליתבע ועיי' ברשב"א ור"ן שבת שכ' דהוי כמתנה אם אינו יחזיר לו דמעיקרא אדעתא דהכי יהיב לי' וזה בודאי לא שכיח, ואף שאיתא שם במתני' דאם אינו מאמינו יניח טליתו אצלו מ"מ הרי אפשר דמיירא שאין לו טלית ועיי'.

אך יש לומר דהא דחיישינן שמא יכתוב דווקא, בדבר שאינו חוזרת בעין דכהי דכתבו התוספות דאם יאמר השאילני אף בדבר דאין חוזרת בעין לא יכתוב משום דאית לי' היכרא מ"מ סבר ר' יוסף דאם יוכל ליתבע יכתוב אבל בדבר החוזרת בעיני' בוודאי לא יכתוב דאין דרך לכתוב דבר החוזרת בעין, ועיין בספר חפץ ד' מהגאון פרי תואר על מס' שבת שכ' דבדבר החוזרת בעין אף כשיאמר הלויני לי אתי למכתב וגם לשיטת רש"י לא וחילא דלי' מהרב המגיד בפ"א מהלכ' שאלה ופקדון שכ' על הרמב"ם דפסק שם דהשואל כלים מחזיר לו בכל עת שירצה וכ' הרב המגיד ולא דמי להאי דאמרינן במסכת מכות סתם הלוואה שלשים יום דהתם בהלוואה דמלוה להוצאה ניתנה וע"ז אמרו ל' יום משא"כ מלתא דהדרה בעיני' וכו' ומדקא יהיב טעמא דמלוה להוצאה ניתנה משמע הא לאו הכי דלהוצאה ניתנה בכל עת שירצה צריך להדר לי' אף דקאמר לשון הלוואה דאי לא תימא הכי הוי לי' לחלק בלשון הלוואה לחוד ולומר דלא דמי דהתם קאמר בלשון הלוואה והכא בלשון שאלה, ומדלא הספיק בזה אלא מטעם דלהוצא' ניתנה משמע דבמלתא דהדרה בעיני' אפילו קאמר לשון הלוואה הדרה מיד ומשילא שרי בשבת להלוות כל מלתא דהדרה בעיני' ולהכי נקיט נמי המשנה דווקא כדי יין ושמן וככרות דלא הדרי בעיני' עיי"ש שהאריך בזה.

וכיון שכן יש לומר נמי במלתא דהדרה בעיני' דלא חיישינן דאתי למכתב ניתנה ליתבע לר' יוסף ובהכי ניחא נמי דנקט ר"י הלוואת יו"ט לא ניתנה ליתבע וכתבו התוס' ה"ה שאלה ול"ע למה נקט דוקא הלוואה אך למ"ש א"ש דנקט הלוואה משום דליכא הלוואה הוא על מלתא דלא הדרה בעיני' כמ"ש תוספו' משא"כ שאלה שייך על מלתא דהדרה בעיני' ולהכי נקט ר"י הלוואת יו"ט להורות דוקא מלתא דלא הדרה בעיני' ה"ה אם אמרו נמי בלשון שאלה אתי למכתב כשיוכל ליתבע בדין אבל מלתא דהדרה בעיני' לא אתי למכתב וניתנה ליתבע, לפ"ז שפיר קאמר הש"ס הכא בכלים א"כ אפשר בשאלה כיון דהדרה בעיני' ניתנה ליתבע דלא אתי למכתב ושפיר ישאל משא"כ בפירות דלא הדרי בעיני' אלא אחרינא וא"כ אמרינן דלא ניתנה ליתבע שפיר לא קאמר הש"ס דאפשר בשאלה וכמ"ש ומיושב דקדוקו של הלח"מ.

אלא דלכאורה קשה קצת ע"ז הרי כמה ראשונים לא פסקו כר"י אלא כרבה דניתנה ליתבע משום דאתי לאמנועי משמחת יו"ט א"כ דוחק לומר דש"ס ביצה מתרץ שלא אליבא דהלכתא, ויש מזה קצת ראיי' לכאורה דפסקינן כר"י וכשיטת כמה פוסקים, אך נראה דיש לומר דגם לרבה ניחא דהרי טעמא דרבה הוא דניתנה ליתבע דאל"ה אתי לאמנועי משמחת יו"ט דאין לו מה שיאכל וא"כ הכא כיון דאסור דוקא משום דאפשר לשאול ואם אין לו לשאול מותר לו לאכול מה שעישור א"כ שוב לא אתי לאמנועי משמחת יו"ט שייך הכא וממילא מודה רבה דלא ניתנה ליתבע משום גזירה שמא יכתוב ולהכי לא אמרו חכמים אף במזיד כשעישר, וכ"ז לענין מעשר פירות אבל בכלים דהדרי בעין שפיר קאמר הש"ס דאפשר בשאלה וכמ"ש וא"ש גם לרבה.

עוד באופן אחר נראה ליישב דקדוק הנ"ל דלפי מה שמבואר במתני' ב"מ דף ע"ה מותר לחכמים ללות שאה בשאה ואין בו משום רבית והלל אוסר וכן הלל אוסר שתלוה אשה ככר לחברתה שמא יוקרו החטין, ועיי' בש"ס שבת דף קמ"ח דהקשה הש"ס דמתני' דר"פ שואל דתנא שואל מחבירו כדי יין ושמן וכן אשה ככר מחברתה ובלבד שלא יאמר הלויני והקשה הש"ס מתני' דלא כהלל, דלהלל אסור משום ריבית ומשני הש"ס דמתני' מיירא בקיין דמי' וא"פ להלל באמת אוסר ללות פירות משום ריבית ואף באית לי' כנגדו דהא הלל אוסר אף שאה בשאה וא"כ לא יוכל הש"ס לתרץ בפירות אפשר בשאלה משא"כ בכלים דחוזר בעין לא שייך חשש ריבית ומיושב דקדוקו הנ"ל ועוד יותר יש לומר דש"ס ביצה מביא לעיל מיני' ברייתא לפשוט דעבר ואפה אסור ומשני הא מני ב"ש דמחמיר גבי ע"ת והדר מייתא הש"ס מתני' דמעשר ומשמע דש"ס רוצה למפשט אף להלל ועפ"ז לא יוכל הש"ס לדחות דאפשר בשאלה כיון דלהלל אסור מלד ריבית.

ובזה מיושב נמי הרמב"ם דהביא משנה כצורתה ולא הביא דוקא באית לי' פירא אחרינא ועיי' מל"מ פ"ו מה' יו"ט שהקשה עליו כן וכ' דרמב"ם סמך עצמו אתירץ דש"ס דאפשר בשאלה וקאי נמי אמעשר ודבריו דחוקים דא"פ למה לא משני הש"ס אמתני' דמעשר כן, אך לפמ"ש א"ש דש"ס לא מתרץ בפירות אפשר בשאלה משום דקאי נמי להלל או להלל דוקא ואסור לשאול משום ריבית משא"כ להלכתא כרבנן דפליגו אהלל דכה"ג לא הוי רבית שפיר גם גבי פירות אפשר בשאלה וא"ש שיטות הרמב"ם ועיי'.

והנה הרי"ף הביא קצת מרבתא' פוסקין כר"י דלא ניתנו לתבוע משום שמא יכתוב ודלא כרב"א והביא רא"י משום אמורא' דלקחו מסכתא וגם אערומי קמערמי וקצת פסקו כרבא דבתרא הוא וכן פסק הרמב"ם פ"ד מהלכ' יו"ט, ולפענ"ד נראה להביא רא"י' דהלכתא כר' יוסף דלא ניתנה לתבע ממ"ש שילהי' ביצה דף ל"ח ע"ב א"ל אביי ולא שני לי' למר לממון דאית לי' תובעין לממון דלית לי' תובעין עיי"ש ולכאורה הא במתני' גבי האשה ששאלה מחברתה תבלין מים ומלח ביו"ט הוי ממון שאין לו תובעין ועל כרחך צריך

צריך לומר משום דהלוואת יו"ט לא ניתנה ליתבע בב"ד והוי שפיר ממון שאין לו תובעין ומדהקשה אביי בפשיטות כן לר' ספרא דבא לתרץ המתני' שם ורב ספרא לא השיב לו כן דמתני' ג"כ ממון שיש לו תובעין הוא משמע דהלכתא כן אף דאביי ורבא הלכה כרבא ואיהו סבר דהלוואת יו"ט ניתנה ליתבע מ"מ כיון דאית לן נמי ר' יוסף דסבר כן ואביי הקשה בפשיטות על ר"ס משמע דהלכתא כן. והנה רש"י פירש שם ממון שאין לו תובעין היום הוא דלהדי' שאלה לה עד לאחר יו"ט, ולדבריו יש לומר דהלוואת יו"ט ניתנה ליתבע אלא דהכא מיירא דשאלה ניהלי' עד לאחר יו"ט, אלא דדברי רש"י צ"ע חדא מנ"ל לאביי דמתני' בהכי מיירא עד דהקשה על ר' ספרא דרצה לתרץ המתני' דלא יהא בטל מים ומלח לגבי עיסה, ואי משום דמשתמע אין לה היום לשלם דאל"ה לא היתה שאלה מחברתה עכ"פ אין להקשות בפשיטות על ר' ספרא, ועוד גוף הדבר קשה להבין מה בכך דהיום ביו"ט אין לו תובעין מ"מ למחר יש לה תובעין וכי פקע שם בעלים מיני' כיון שלא יכולים היום בו ביום לתבוע ול"ע משא"כ לפי דברינו דהטעם משום דהלוואת יו"ט לא ניתנה ליתבע לעולם בב"ד דאין נזקקים לכך שפיר הוי ממון שאין לו תובעין, ואולי יש לומר דהיינו הוא דקאמר לי' ר' ספרא לאביי ולטעמיך וכו' דהיינו לדידי הוי זה ממון שיש לו תובעין דהלוואת יו"ט ניתנה ליתבע אבל לדידך דקרית לזה ממון שאין לו תובעין אכתי קשה הא דאמר ר' חסדא וכו' ועיין.

בסוגי' דגדול כבוד הבריות ברכות י"ט ע"ב.

א) עיי' ירושלמי כלאים הביאו הרא"ש נדה הרי שהי' מהלך בשוק ומצא עליו כלאים חד אמר אסור וחרנא אמר מותר מאן דאסור דבר תורה ומאן דמתיר בהאי דר' זעירא גדול כבוד הבריות שדוחה את המצוה בלא תעשה שעה אחת, ועיי' בפנ"י ברכות מה שמפרש דברי הירושלמי פלוגתתם, ולפענ"ד אפשר לומר עוד דבש"ס דילן בשמעתין מסיק דשב וא"ת שאני, ודחי כבוד הבריות דוקא בשב וא"ת, ופירש"י דשב וא"ת קיל מקום ועשה דמצינו נמי דחכמים עוקרין דבר בשב וא"ת ולא בקום ועשה, ובכלאים אסור דהוי קום ועשה, וכמו שכ' תוספות יבמות דף צ', והנה ביבמות שם פלוגתי' בין אמוראי או יש כח ביד חכמים לעקור דבר מה"ת בשב וא"ת דוקא או אף בקום ועשה, ורב חסדא סובר אף בקום ועשה, וצריך לומר לרב חסדא דאין חילוק בין קום ועשה לשב וא"ת דהכל עקורה היא, ולפ"ז לדידי' יש לומר לענין כבוד הבריות נמי דאין חילוק בין קום ועשה לשב וא"ת, ויש לומר לפ"ז דזאת היא הפלוגתי' נמי של הכי מ"ד בירושלמי דמאן דאוסר סובר דוקא בשב וא"ת דוחה כבוד הבריות את לא תעשה אבל לא קום ועשה ובכלאים הוי קום ועשה, וכמסקנת ש"ס דילן וכאשר היא הלכתא נמי ביבמות שם דסני לן בין קום ועשה בשב וא"ת, ומאן דמתיר סובר כר"ח דאין חילוק בין שב וא"ת לקום ועשה, והיינו דאמר גדול כבוד הבריות שדוחה המצוה בלא תעשה דהיינו אף אי המצוה היא בל"ת דוחה אותו כבוד הבריות בקום ועשה, ועיי' נוב"י קמא חאו"ח סי' ל"ה שרוצה לפרש להיפך בירושלמי דדוקא בל"ת נדחה מפני כבוד הבריות וכתב שזאת המימרא איננה המימרא שהיא בש"ס דילן אמנם באמת אין הכרח לדבריו, אלא שיש לומר כדברינו שדוחה המצוה בל"ת דהיינו אף כשהמצוה היא בל"ת נדחה בקום ועשה מפני כבוד הבריות. והנה בירושלמי ברכות פרק מי שמתו אמר עד כדון בטומאה דדבריהם ואפילו בטומאה של דאורייתא מנ"ל מן מה דאמר ר' זעירא גדול כבוד הבריות שדוחה ל"ת אפילו בטומאה של תורה, ועיי' במפרש שם שכ' שזה נגד מסקנת ש"ס דילן דדוקא בשב וא"ת דוחה כבוד הבריות אבל לא בקום ועשה לטמאות את עצמו וכו' דלפי מה שכ' תוספות בשמעתין דלהכי לא מקשה הש"ס מכהן ונזיר משום שנזיר ישנו בשאלה וכאן לאו שאינו שוה בכל הוא ולהכי דוחה כבוד הבריות גביי' אפילו בקום ועשה א"כ יש להשוות ש"ס דילן עם ירושלמי דבטומאה דוחה אפילו בקום ועשה דקיל הוא משום שאינו שוה בכל, אבל לרש"י שם דטומאת מ"מ שאני דלא נאמרה לאו דטומאה במ"מ אבל בטומאה אחרינא דלא במ"מ אינו נדחה מפני כבוד הבריות א"כ ע"כ דש"ס דילן חולק על ש"ס מירושלמי עיי"ש, והנה קשה לפ"ז על רש"י דלא מפרש כפירוש תוספות דשאני טומאה דאינו שוה בכל, ועל כרחך דטעמא דרש"י דלא ניחא לי' בהא משום דקשה לי' מנ"ל להקל בכל טומאה דכבוד הבריות דוחה אותו דלמא דוקא בטומאת מ"מ משום דלא נאמר לאו דטומאה אלא מ"מ וכיון דלרש"י על כרחך צריך לומר דירושלמי חולק בד"ז על ש"ס דילן יותר הי' לנו לומר כתוספות דכל טומאה דוחה אותו כבוד הבריות משום שקיל שאינו שוה בכל כדי להשוות שני התלמודים ולא לעשות פגוגתי' ביניהם, אך לפמ"ש לפרש פלוגתי' אמוראים בירושלמי כלאים א"ש דיש לומר דלהכי אף בטומאה דאורייתא דוחה כבוד הבריות לר' זעירא משום דהוא לא שני לי' בין קום ועשה לשב וא"ת כרב חסדא ביבמות דף צ' וא"כ דוחה אף בטומאה דאוריי' משא"כ להלכתא כרבה שם דלא כרב חסדא דשני בין קום ועשה לשב וא"ת א"כ בטומאה מנ"ל לומר דדוחה כבוד הבריות משום דאינו שוה בכל דלמא דוקא במ"מ משום דלא נאמר לאו דטומאה אלא מ"מ וא"ש ועיי'.

אלא דלכאורה צריך להבין א"כ בש"ס דילן דמקשה הש"ס על ר"י אמר רב דאמר המוציא כלאים בבגדו פשטו אפילו בשוק דאין חכמה ואין תבונה וכו' ומקשה מהא דגדול כבוד הבריות שדוחה ל"ת שבתורה, ולמה לא משני דהך מ"ד סובר כרב חסדא דאין חילוק בין שב וא"ת לקום ועשה, ולמה מתרץ בלאו דלא תסור, אך באמת זה לא קשה דרולה

לתרץ אף אי אמרינן כהלכתא דשאני בין קום ועשה לשב וא"ת, ועוד הא אכתי לא אסיק לחלק בין שב וא"ת לקום ועשה אלא במסקנא קאמר ש"ס דשב וא"ת שאני וכמ"ש בתוספות שבועות דף ו' אבל בק"ד גם בשב וא"ת סבר רב דאין חכמה ואין תבונה וכו' ולא יוכל לתרץ כן ומתרץ בלאו דלא תסור אבל בדאורייי אין חילוק בין שב וא"ת לקום ועשה וא"ש.

עוד נראה ליישב הא דירושלמי ברכות מסיק אף בטומאה דאורייתא נדחה מפני כבוד הבריות וזה כנגד מסקנת ש"ס דילן דוקא שב וא"ת אבל לא בקום ועשה לטמא את עצמו, כתב הפנ"מ שם דלתוספות יש להשוות ירושלמי עם תלמודן דטומאה שאני דלאו שאינו שוה בכל הוא, אבל לרש"י דב' דבנ"מ לא נאמרה לאו דטומאה א"כ מוכח דירושלמי חולק עם ש"ס דילן, ונראה לי דאף לשיטת רש"י כהי דלא אמרינן כתוספות דטומאה קיל מפני שאינו שוה בכל מ"מ כיון דלענין מת מצוה לא נאמר לאו דטומאה כמ"ש רש"י א"כ שוב יש לומר אף בשאר טומאות כהן לא דוקא במת מצוה נדחה מפני כבוד הבריות משום דטומאה הותרה מכללו גבי כהן לענין מת מצוה דלא נאמרו אללו לאו דטומאה וכה"ג מצינו כמה פעמים בש"ס דקיל היכא דהותר מכללו, וטומאה גבי נזיר מקרי נמי הותר מכללו כמבואר בש"ס נזיר דף מ"ד וברש"י שם, ועיי' תוספו' יבמות דף ה' דהקשו האיך ילפינן עשה דוחה ל"ת מכלאים בציצית הא יש לומר מה לכלאים שקיל שהותר מכללו אצל כהן בשעת עבודה, ותירצו דכלאים בכהן לא הותרו רק נדחה מפני עשה דעבודה, עכ"פ חזינן דהותר מכללו קיל, וא"כ יש לומר כיון דלענין טומאת כהן הותר במת מצוה כמ"ש רש"י ולאו מטעם דחיי' מגד כבוד הבריות א"כ יש לומר אף היכא דלא הוי מת מצוה נדחה טומאת כהן מפני כבוד הבריות אף בטומאה דאורייתא, ושפיר קאמר בירושלמי ברכות דדוחה כבוד הבריות אף טומאה דאורייתא וא"ש.

אך לכאורה קשה למה לא משני הש"ס על הא דמקשה מברייתא דמדלגין היינו דמתרץ דהוי רק טומאה דרבנן ומשום כבוד מלכים לא גזרו וכן מבאין עמו בטומאה דמיירא בבית הפרס דרבנן, והא בטומאה יש לומר אף בטומאה דאורייתא נדחה מפני כבוד הבריות, והנה זה גם לתוספות קשה הא טומאה אינו שוה בכל ועיי' במגדול עוז סוף הלכי' כלאים שכ' כן ועיין ברמב"ן בתוה"א, וצריך לומר דלאמת לא סלקא הך תירוצא דמשום כבוד מלכים לא גזרו ובבית הפרס דוקא אלא אף בטומאה דאורייתא נדחה כבוד הבריות וזה דוחק, ולפענ"ד יש ליישב מה שהקשיתי לפי שיטת רש"י הא טומאה קיל דהותרה מכללו אצל מת מצוה דשפיר מתרץ הש"ס משום כבוד מלכים לא גזרו, ובבית הפרס אבל בטומאה דאורייתא לא והוא עפ"י שיטת ראב"ד סוף הלכ' כלאים בהשגתו על הרמב"ם דכלאים איסתרו בבגדי כהונה אף שלא בשעת עבודה דלא כרמב"ם דפסק דוקא בשעת עבודה וצריך לומר לשיטות הראב"ד דכלאים הותרה בבגדי כהונה דלשיטת הרמב"ם לא הותרה רק נדחה מפני עשה דעבודה אבל שלא בשעת עבודה לא נדחה, ולשיטת הראב"ד דעל כרחך הותרה כלאים בבגדי כהונה א"כ ממילא דומה כלאים לטומאת כהן דג"כ הותר מכללו אצל מת מצוה וא"פ"ה סבר ר' יודא אמר רב דאין כבוד הבריות דוחה כלאים וכמו כן בטומאה נמי. ושפיר מתרץ הש"ס דדוקא בטומאה דרבנן דש"ס מתרץ אף אי ר"י אמר רב סבר דכלאים הותרה ולא דחוי' אבל בירושלמי קאמר שפיר דאף בטומאה דאורייתא נדחה כבוד הבריות משום דהותרו אצל מ"מ דשם אמר מלתא באפי נפשי' לענין טומאה וא"ש.

ובזה א"ש נמי לפרש פלוגתת אמוראים בירושלמי כלאים בכמלא לבוש כלאים דמאן דאוסר סבר דכלאים דחוי' הוא אצל בגדי כהונה וכשיטת רמב"ם ולא נדחה מפני כבוד הבריות, ומאן דמתיר סבר כלאים הותרה כשיטת הראב"ד וא"כ כלאים קיל דהותרה מכללו אצל בגדי כהונה, ולהכי דוחה אותו כבוד הבריות אף שהיא קום ועשה אף בכלאים דאורייתא ועיי'.

ב) עיי' רש"י שפירש על ברייתא הרי שהי' הולך לשחוט את פסחו ולמול את בנו כ' רש"י למול את בנו פירש אחד כפשוטו למול אותו ומלתא באפי' נפשה הוא ופירש שני דג"כ איירא לענין פסח דמילת זכרים מעכבותו מלאכול פסח ועיי' רש"י בנזיר דף מ"ח וכן בזבחים דף ק' פירש"י רק פירש שני דמילה היינו נמי לענין קרבן פסח דמילת זכרים מעכבתו, וכן משמע מרש"י מגילה דף ד' ובסנהדרין דף ל"ה למעיין שם היטיב. וצריך להבין למה פה מפרש רש"י שני פירושים ובשאר מקומות אשר הובא ברייתא הנ"ל לא הביא רש"י רק פירש שני דמיירא הכל לענין קרבן פסח, ונראה ליישב עפ"י מה שהקשה זקיני מאוה"ג מוהע"א זצ"ל בדרוש וחדוש בשמעתין על תוס' שכתבו דלהכי לא פריך הש"ס מכהן שמטמא למת מצוה משום דהוי לאו שאינו שוה בכל דקיל, א"כ לדברי תוספות אלו על כרחך פרכת הש"ס על ר"י אמר רב מברייתא דלאחותו היינו מפסח לחוד דממילה לא קשה דהוי ג"כ אינו שוה בכל דליתא בנשים וע"כ דקושי' הש"ס הוי מפסח ואתי' כמ"ד בפסחים דנשים בראשון חובה והוי פסח שוה בכל, ולפ"ז קשה הא דקתני בברייתא למול בנו יכול לא יטמא. ולא ילפינן מטומאת כהן דהא דאינו שוה בכל נדחה מפני כבוד הבריות על כרחך היינו טעמא משום דמילה חמור שהיא בכרת, א"כ היא גופא תקשה מנ"ל דלאחותו אתי' להולך לשחוט פסחו ולמול את בנו ולמוד מן פסח דנדחה אף שוה בכל בשב וא"ת מפני כבוד הבריות דלמא הקרא אתי לרבות דוקא מילה שאינו שוה בכל אבל בשוה בכל לאו נדחה מפני כבוד הבריות אף בשב וא"ת, וכי' דלפירש שני של רש"י ניחא דאף מילה היינו משום קרבן פסח, ויש לומר באמת דלמילה דעלמא לא צריך קרא דילפינן מטומאה כיון דאינו שוה בכל היא אבל לפירש ראשון הקשה, וצריך

לומר

לומר דתוספות מפרש כפירש שני של רש"י עיי"ש, והנה רש"י כתב הכא דלהכי אינו מקשה מכהן וכזיר משום דלא נאמרו גבי מת מצוה לאו דטומאה ולא משום דאדחי מפני כבוד הבריות, ולכאורה מה הכריח לרש"י לפרש שלא כתוספות דהרי באמת מצינו בכמה ענינים דאינו שוה בכל קיל משוה בכל, על כן נראה דיש לומר דוודאי גם רש"י מודה לפירש תוס' דלהכי גבי כהן מטמא משום דקיל דאינו שוה בכל אלא דהכא בסוגי' קושיתי' לי' לרש"י מה שכבר הבאנו לעיל בשם המגדול עוז דמסוגין משמע דלא כתוספות מדמתרץ בבית הפרס דרבנן ומשום דרוב ארונות חלל טפח דמשמע דוקא בטומאה דרבנן התירו אבל לא בטומאה דאורייתא' ועל כרחך דר"י אמר רב לית לי' להאי חלוקא שכ' תוספות דכהן קיל משום שאינו שוה בכל, לפיכך הוכרח רש"י לפרש דלהכי לא מקשה הש"ס מכהן משום דלא נאמר לאו דטומאה אלל מת מצוה, והנה כ"ז בסוגין דהכא דקאי על ר"י אמר רב, אבל בעלמא שפיר יש לומר גם לרש"י כפירש תוס' דטעמא דכהן משום דאינו שוה בכל, ולפ"ז א"ש מה שפירש"י הכי תרתי פירושו גבי מילה דכיון דבסוגין דהכין דמתרץ הש"ס בבית הפרס משום כבוד מלכים לא גזרו א"כ ע"כ דלית להו דטומאה קילא משום שאינו שוה בכל דאינו שוה בכל ושוה בכל הכל חד לענין שנדחה מפני כבוד הבריות וא"כ לא קשה קושי' זקיני ז"ל דשפיר יש ללמוד מברייתא תרתי מילה ופסח ופירש"י נמי מילה כמשמעו ולא לענין מילת זכריו דוקא שמעכבתו מלאכול הפסח, אבל בנזיר וכן בזבחים ובשאר מקומות דשם יש לומר שפיר דלהכי מטמא כהן משום שקיל טומאה ונדחה מפני כבוד הבריות שאינו שוה בכל הוא וכיון דפסקינן נמי להלכתא כר"י דנשים בראשון חובה א"כ קשה קושי' זקיני רע"א ז"ל מכ"ל לרבות תרתי מילה ופסח דלמא דוקא מילה שאינו שוה בכל אבל לא פסח שוה בכל אף בשב וא"ת והוצרך רש"י לפרש דוקא לענין פסח דמילה היינו נמי לענין שלא יעכבו מילת זכריו מלהקריב פסח וא"ש ועיי'. ובגוף קושי' זקיני ז"ל אפשר לומר דהרי גם לרש"י דכתב דלהכי לא ילפינן מכהן וכזיר משום דלא נאמר לאו דטומאה לגבי מת מצוה ולא ניחא לי' לרש"י בפירושו של תוספ' דטומאה אינו שוה בכל וכזיר קיל דאפשר בשאלה הגם שבכ"מ אמרינן דאינו שוה בכל קיל משוה בכל וכן מה שאיתא בשאלה כמו לענין עשה דוחה ל"ת, ועל כרחך צריך לומר דרש"י סבר דלענין כבוד הבריות לא אמרינן כן יהי' מאיזה טעם שיהי', וכמו כן יש לומר דס"ל לתוספות דכהי דאמרינן בכהן שכבוד הבריות דוחה טומאה גבי מ"מ משום שאינו שוה בכל היינו דוקא בכהן משום דכל עיקר איסור לטומאות הוא חומרא יתירא בכהן כנגד כל ישראל דקדושה יתירא אית בי' וא"כ יש לומר כנגד כבוד הבריות וויתרה התורה על קדושתו יתירה דאית בי' כנגד שאר ישראל וצריך לטומאות, אבל במילה הרי מה שלוה התורה למול לאיש ולא לאשה לאו מצד חומרא יתירה דאיתא באיש כנגד אשה אלא דהתורה פטרתה לאשה כאשר פטרתה מכמה וכמה מצות עשה אי נמי דמעשה"ז הוא או משום דממעטינן מאותו ולא אותה, אבל עכ"פ החיוב שהוא על האיש לא חומרא וקדושא יתירה הוא, ובזה שפיר יש לומר גם לתוספות דלא נדחה מפני כבוד הבריות, ושאני טומאת כהן, דרק חומרא וקדושה יתירה הוא אצלו כנגד שאר ישראל זה הוא שנדחה מפני כבוד בריות ושפיר יש לומר דקושי' ש"ס נמי ממילה ועיי'.

ג) הרמב"ם פ"ט מכלאים כ' הרואה כלאים וכו' ולמה נדחה בהשבת אבידה מפני שהיא עשה של"ל ממון, ולמה נדחה במת מצוה משום דכתיב ולאחותו והקשה עליו האחרונים עיי' בתומים סי' כ"ח ובצל"ח בשמעתין וש"א למה לא הביא משום שלגבי מ"מ הוא שב וא"ת שהוא מסקנת הש"ס, ואי דרמב"ם סבר דאף בשב וא"ת לא נדחה א"כ תקשה קושי' הש"ס וכגמור מלאחותו ועיי' באחרונים שהאריכו ביישוב שיטת הרמב"ם ולפענ"ד נראה לי ליישב עפ"י מה שהקשה הפנ"י בשמעתין מה מקשה הש"ס ולגמור מלאחותו הא יש לומר שאני מ"מ דזולת כבוד הבריות איכא נמי עשה של קבור תקברנו ובצירוף זה נדחה כבוד הבריות, משא"כ בשאר דברים דלא הוי רק כבוד הבריות לא נדחה מצוה עבור כבוד הבריות, ועיי' שם שכ' ליישב דש"ס הקשה מדפסח חמור שדוחה כמה לאוין ודוחה השבת ונדחה מפני כבוד הבריות בצירוף מ"ע של קבור תקברנו, וכן יש לנו לומר דבשאר מצות שאינן חמורות כ"כ כפסח דכדחו מפני כבוד הבריות לחוד, ודבריו דחוקים קצת דמי שקל בפלס אם שווין הן כדי להקשות, ועיי' בית דוד בשמעתין מה שמפקפק עליו, ועיי' עוד ביד דוד שכ' דיש לומר דטעמא של קבור תקברנו הוא משום כבוד הבריות ושפיר הקשה הש"ס מלאחותו עיי"ש שהאריך, והנה הא דכ' היד דוד דיש"ל דטעמא של עשה דקבור תקברנו הוא משום כבוד הבריות יש לומר דכ"ז למאן דדריש טעמא דקרא להקל, וחזינן דכבוד הבריות דוחה מ"ע של קרבן פסח ומילה ושפיר קשה נילף מיני' לכל התורה כולה דכבוד הבריות דוחה מ"ע' אבל לר' יודא דסבר דלא דרשינן טעמא דקרא אכתי קושי' פנ"י במקומה עומדת האיך מקשה הש"ס דיליף מלאחותו דילמא שאני התם דאיכא נמי עשה של קבור תקברנה ועל כרחך צריך לומר דש"ס הכא מקשה לר' שמעון דדריש טעמא דקרא וקשה נמי שפיר ולגמור מיני' והוצרך לתרץ שב וא"ת שאני, אבל הרמב"ם דפסק בפרק ג' ממלוה ולוה כר' יודא כנגד ר' שמעון דלא דרשינן טעמא דקרא ממילא הדרא קושי' פנ"י לדוכתי' ולא קשה קושי' ש"ס מלאחותו שפיר לא הביא הא דשב וא"ת שאני דגם בשב וא"ת לא נדחה מפני כבוד הבריות אלא דוקא גבי מ"מ דכתוב לאחותו ובממון משום דקיל וא"ש.

[מהמו"ל עיין בב"י אהע"ז סי' ע"ז שכתב דהרמב"ם פסק כר"ש דדרשינן טעמא דקרא

דקרא

דקרא ועיין לח"מ פ"ג מהלכות לו"ז ומלוה ועיין בירושלמי נזיר פ"ב.]

ובזה יש ליישב נמי קושי' תוספות סנהדרין דף י"ח דהקשו על ר' יוסף דמתרץ על קושי' ש"ס דכה"ג מעיד ומעידין מברייתא דוהתעלמת דזקן ואינו לפי כבודו פטור מהשבת אבידה דגדול כבוד הבריות, ומתרץ ר' יוסף דמעיד היינו למלך, והקשו בתוספות אמאי לא מתרץ דמעיד היינו עדות החודש דבאיסורא אמרינן אין חכמה ואין תבונה וכו' וכמו שמבואר בש"ס שבועות דף ל' האי לורבא מרבנן דזילא בי' מלתא למסהד לא ליזל והנ"מ בממונא אבל באיסורא אין חכמה ואין תבונה, עיי"ש מה שתירצו, ולפמ"ש יש לומר דהתוספו' בשבועות שם הקשו עוד למה באיסורא מעיד הא הוי שב וא"ת ובש"ס ברכות מסיק הש"ס דבשב וא"ת אף באיסור נדחה מפני כבוד הבריות ולפמ"ש יש לומר דהא דמוכח מש"ס ברכות מברייתא דלאחותו דבשב וא"ת אף באיסור נדחה מפני כבוד הבריות היינו לר"ש דדריש טעמא דקרא, אבל להלכתא דלא דרשינן טעמא דקרא לא מוכח מהם מידי דיש לומר כקושי' הפנ"י לאמת ושפיר קאמר הש"ס בשבועות ה"מ בממונא אבל באיסורא לא משום דלהלכתא אף בשב וא"ת לא נדחה מפני כבוד הבריות, משא"כ ר' יוסף בסנהדרין דתירץ דמעיד היינו למלך ולא מתרץ דמעיד במלתא דאיסורא יש לומר דרוצה לתרץ ולאוקמי' המתני' אף אי דרשינן טעמא דקרא ומוכח מברייתא דלאחותו דבשב וא"ת אף באיסור נדחה מפני כבוד הבריות, ושפיר לא מתרץ דמעיד היינו במלתא דאיסורא משום דיש לומר כקושי' תוספות שבועות לאמת כיון דשב וא"ת הוא אף באיסור אין צריך להעיד דנדחה מפני כבוד הבריות, ומוכרח לתרץ דמעיד למלך וא"ש.

ד) עיי' בש"א סי' כ"ח ובטורי אבן מגילה דף ד' דהאריך והרחיב הדיבור וכו' להוכיח דרש"י סובר כתירץ ב' של תוספות שבועות דף ל' דלהכי לא משני הש"ס בברכות דף כ' על קושי' הש"ס מוהתעלמת שב וא"ת שאני משום שניירא שרוצה אחר ליטל האבדה והוה קום ועשה שהאחר יעשה עבירה על ידו עיי"ש והנה לכאורה מרש"י גופא בסוגיא לא משמע הכי דכ' בסוף הסוגי' גבי שב וא"ת שאני דהשבת אבידה נמי מיקרי שב וא"ת, וצריך לומר דס"ל לשאגת ארי' בפירש דברי רש"י בוודאי קרא דוהתעלמת מיירא ברוצה אחר ליטלו והוי קום ועשה, ורש"י נקט רק לדוגמא מה היא שב וא"ת דנדחה מפני כבוד הבריות דהיינו אבידה וכשאין אחר רוצה ליטלו אבל באמת הקרא לא מיירא בהכי רק כשרוצה אחר ליטלו דבאין אחר רוצה ליטלו, לא צריך קרא משום דילפינן מלאחותו וכמו שהקשה התוס' בב"מ דף ל', והנה לפי דברי שאגת ארי' דרש"י סובר דקרא דוהתעלמת מיירא ברוצה אחר ליטלו נהוו קום ועשה יש לומר פרפרת אחת דרש"י לשיטתו הולך לומר דשאני גבי מת מלוה דלא נאמר לאו דטומאה גבי מ"מ ודלא כתוס', דיש לומר דרש"י קשיתי' ליה דאי כתוס' דלאו זה קיל משום דאינו שוה בכל א"כ אמאי לא מתרץ הש"ס כן על הא דמדלגין ועל הא דבאין עמו בטומאה וכמו שכבר כתבנו לעיל, ועל תוספו' יש לומר דלא קשה משום דתוס' יש לומר דסבר כתירץ ראשון של תוספות שבועות דף ל' לחלק בין בזיון גדול לבזיון קטן, וא"כ יש לומר לענין אינו שוה בכל נמי דוקא גבי בזיון גדול כמו מת מלוה מותר בקום ועשה היכא שאינו שוה בכל, אבל לא בבזיון קטן ושם גבי באין עמו בטמאה ובמדלגין כגד מלכים לא הוי רק בזיון קטן ושפיר אמרו התוספות דשאני טומאה דקיל שאינו שוה בכל, משא"כ רש"י דסבר כתירץ ב' של תוס' שבועות דף ל' בוהתעלמת מיירא ברולה אחר ליטלו ולא קשה קושי' תוספות למה לי והתעלמת לאב מלאחותו משום דוהתעלמת מיירא בקום ועשה, וא"כ אין הכרח לחלק בין בזיון גדול לבזיון קטן, וא"כ שפיר קשי' לי' לרש"י אי כתוספות דטומאה שאני דקיל משום שאינו שוה בכל למה לא מתרץ הש"ס כן על ברייתא דבאין עמו בטמאה ועל ברייתא דמדלגין היינו, ועל כרחך דבאמת לא מחלקינן בין שוה בכל לאינו שוה, והוכרח רש"י לומר דטעמא הוא משום דלא נאמר לאו דטומאה אלל מת מלוה וא"ש.

והנה לפי מה שמבואר בשיטת הרמב"ס דאף בשב וא"ת לא נדחה איסור מפני כבוד הבריות, ודלא כש"ס ברכות, לכאורה קשה לי עליו מהא דאמר רבא בב"מ דף ל"א כל שבשלו מחזיר וכו' וכל שבשלו פורק גם גבי חבירו פורק וטוען והרמב"ס הביא הא דרבא להלכתא, ועיי' כמק"י שהקשה שם הא לרבא דסבר לצע"ח דאורייתא א"כ למה זקן ואינו לפי כבודו אינו פורק וטוען הא לצע"ח דאורייתא, ותירץ כיון דעושה איסור בשב וא"ת נדחה מפני כבוד הבריות עיי"ש וכיון דרמב"ס פסק נמי לצע"ח דאורייתא כמו שכ' הכ"מ א"כ האיך יפרנס מימרא דרבא וכן הביאו הרמב"ס להלכה בזקן ואינו לפי כבודו אינו פורק וטוען, ולרמב"ס אף בשב וא"ת אינו נדחה מפני כבוד הבריות ול"ע לכאורה, ולריך לומר דרמב"ס סבר בפירוש דברי רבא כפירש המרדכי שם הביאו נמי הב"י בח"ומ סי' רע"ב דכל שבשלו אינו פורק היינו שלוקח אנשים ומשלם להם עבור פריקה גם בשל חבירו אינו לריך לפרוק אלא חבירו לריך לשכור פועלים ולשלם להם, אבל אם אינו מוליא פועלים לריך לפרוק בעלמו משום לצע"ח, וא"ש לשיטת הרמב"ס.

ויש לכוון כ"ז בשיטת הרמב"ס בלשונו הזהב שיש בו מן ההרגש בכמה ענינים דבפי"ג מה' רולח הלכה ג' הביא הדין אם הי' זקן שאין דרכו לטעון ולפרוק הואיל ואינו לפי כבודו פטור זה הכלל כל שבשלו פורק וטוען גם בשל חבירו פורק וטוען עכ"ל והנה יש לדקדק דלעיל מיני' כ' הי' כהן והבהמה בבה"ק אינו מטמא לה כשם שאינו מטמא בהשבת אבידה, ולמה בזקן ואינו לפי כבודו לא כתב שפטור כשם שפטור בהשבת אבידה יעיי"ש, יש לדקדק דבפי"א מה' אבידה כ' מלא שק או קופה אם הוא חכם או זקן שאינו דרכו ליטול כלים

אלו

אלו אינו חייב לטפל בהן אלא אומד את דעתו אם הי' שלו הי' מחזירן מחייב להחזירן גם לחבירו ואם לא הי' מוחל על כבודו אפילו בשלו כך אין חייב להחזיר לחבירו עכ"ל והנה יש פה שינוי בשני דברים האחד שבהלכ' אבידה כ' דאינו חייב לטפל ובהלכ' רוצח גבי פריקה כ' דפטור ולא כתב שאינו חייב לטפל שכולל יותר מלשון פטור ועוד בהלכ' אבידה כ' הרמב"ם שני צדדים אי הי' שלו הי' מחזיר ואי לא הי' מחזיר בשלו, ובהלכ' רוצח לא כ' רק זה הכלל כל שבשלו פורק בשל חבירו נמי והשלילה לא כתב, ואי משום דמעתיק לישנא דרבא גם בהלכ' אבידה הי' לו להעתיק לישנא דרבא ולא לכתוב נמי השלילה דהא רבא נמי לא אמר השלילה, אמנם לפמ"ש דרמב"ם ס"ל כשיטת המרדכי א"ש כל דבריו בדקדוק נכון דלפי דבריו דבפריקה אינו פטור לגמרי לפרוק רק כשישנו פועלים אבל אם אינם נמצא פועלים חייב לפרוק בעצמו משום צבע"ח, אבל באבידה לגמרי פטור אם בשלו אינו מחזיר, אך בכהן דאסור לטמא את עצמו משום דאין עשה דוחה ל"ת ועשה א"כ בכל גוונא פטור בפריקה וטעינה כמו באבידה, וא"כ בדקדוק נקט הרמב"ם בכהן שאינו מטמא לפרוק כשם שאינו מטמא באבידה דהדא דינא אית להו, אבל בזקן ואינו לפי כבודו לא כ' שפטור כדרך שפטור באבידה, דהרי באמת לא פטור רק כשישנו פועלים לשכור אבל בזולת זה חייב לפרוק, ואין לפריקה והשבת אבידה חד דינא, ושפיר לא כתב דפטור כדרך שפטור באבידה, וכן א"ש נמי דלא נקט לישנא דאין חייב לטפל כמו שכ' באבידה משום דלשון זה כולל שאין חייב בשום אופן וזה באמת בפריקה ליתא דהרי צריך לראות אם ישנם נמצא פועלים בשכר ובזולת זה חייב בעצמו לפרוק, ולא שייך אלא לישנא דפטור דהיינו נמצא פועלים דפטור בעצמו לפרוק, ולהכי לא נקט הרמב"ם נמי השלילה באם בשלו אינו פורק גם בחבירו אינו פורק דזה לאו מלתא דשווי' הוא דאם גם בשלו אינו פורק אפ"ה צריך לפרוק בשל חבירו כשאינם פועלים לשכור ולא כ' רק אם בשלו פורק גם בחבירו צריך לפרוק דזה מלתא דשוי' בכל גוונא, והא דלא כ' הרמב"ם בפירוש דפטור דוקא כשיוכל להשכיר פועלים וזולת זה חייב לפרוק משום דגם רבא לא אמרה ואינו דרכו לכתוב רק מה שנאמר בפירוש בש"ס וא"ש כל דברי רמב"ם.

ו) ועיי' בש"מ ב"מ ל"ג דהקשה ג"כ קושי' הכמ"י כיון דצבע"ח דאורייתא מנ"ל דאף בפריקה פטור זקן ואינו לפי כבודו ומאבידה ליכא למילף דליכא צבע"ח וכי דילפינן מוחדלת דאייתר, והא דמוקי הש"ס וחדלת לפטור בהמת גוי היינו לר' יוסי דס"ל צע"ח לאו דאורייתא אבל להלכתא דצע"ח דאורייתא אייתרא וחדלת ואתי לפטור זקן ואינו לפי כבודו עיי"ש ולכאורה אכתי קשה קושי' תוספות ב"מ דף ל' נילף מלאחותי' דפטור והא התם ג"כ איכא איסור פסח ומילה ונדחה מפני כבוד הבריות ולמה לי' וחדלת נהי דמוהתעלמת ליכא למילף דמוכח הוא אבל מלאחותו שפיר איכא למילף, וצריך לומר כמו שכ' תוספות שם דמת מצוה הוי בזיון גדול וגבי פריקה לא הוי בזיון גדול כמו גבי השבת אבידה, והנה לפמ"ש תוספות בשבועות דף ל' דקרא והתעלמת מיירא כשרוצה אחר ליטלו והוי קום ועשה ובהכי מיושב נמי קושיתם למה לי והתעלמת נילף מלאחותו דכבוד הבריות דוחה אותו, ולפמ"ש דקרא והתעלמת מיירא ברוצה אחר ליטלו א"כ אי אפשר לילף מלאחותו דהוי שב וא"ת משא"כ גבי אבידה דהוי קום ועשה, א"כ אכתי קשה גבי פריקה למה לי וחדלת נילף מלאחותו ובהא לא שייך לומר דהוי קום ועשה כמובן, ועל כרחך צריך לומר דשיטה מקובלת סבר כתירץ תוס' בב"מ דף ל', דמלאחותו ליכא למילף משום דהוי בזיון גדול ולא כמ"ש תוספות שבועות דף ל' דוהתעלמת מיירא כשרוצה אחר ליטלו.

והנה התומים בח"מ סי' כ"ח רוצה להוכיח משטה מקובלת ב"מ דסבר כתירץ תוס' לחלק בין בזיון גדול לקטן, והוא מן מה דפי' הש"מ על קושי' התוספות בב"מ שם למה לא ידחה עשה דהשבת אבידה ל"ת ועשה של טומאת כהנים הא טומאת כהנים הוי לאו שאינו שוה בכל דנדחה מפני' וכ' הש"מ לתרץ הא גם טומאת כהנים הוי לאו שאינו שוה בכל דאינו נוהג בזקן ואינו לפי כבודו, והקשה התומי' הא על זה אנו דנין אי קרא דוהתעלמת אתי לכהן בבה"ק או לזקן ואינו לפי כבודו, והשתא אי צריכא קרא לכהן והוא בבה"ק ממילא לא זקן ואינו לפי כבודו חייב בהשבה והוי שוב שוה בכל ושפיר הקשה תוספות דלמא קרא על כהן והוא בבה"ק וכתב התומים דמוכח מזה דהש"מ סבר לחלק בין בזיון גדול לבזיון קטן וקרא דהתעלמת צריך להיכא דאיכא בזיון קטן אבל בזיון גדול שפיר ילפינן מלאחותו דפטור להשיב כגון היכא דמוטל באשפה וכדומה דהוי בזיון גדול א"כ גם אי קרא דוהתעלמת אתי לכהן והאבידה בבה"ק אפילו הכי הוי השבת אבידה אינו שוה בכל כגון היכא דאיכא בזיון גדול דפטור משום דילפינן מלאחותו עיי"ש, ולכאורה דברי' אינם מוכרחים הא יש לומר דשטה מקובלת סבר כמ"ש תוספות בשבועות דוהתעלמת מיירא כשרוצה אחר ליטלו והוי קום ועשה וא"כ ליכא למילף מלאחותו כמ"ש דהוי שב וא"ת, משא"כ כשאינו רוצה אחר ליטלו דהוי שב וא"ת שפיר יש למילף דפטור מלאחותו והוי אבידה נמי אינו שוה בכל אפילו קרא דוהתעלמת אתי' לכהן בבה"ק, ושפיר כ' הש"מ דלהכי אינו דוחה עשה דהשבת אבידה ל"ת ועשה של טומאת כהן דאינו שוה בכל משום דגם אבידה הוי אינו שוה בכל, וצ"ע על התומים אמנם לפמ"ש לעיל מוכרח מאידך דברי ש"מ דסבר לחלק בין בזיון גדול לקטן דאל"ה למה לי קרא וחדלת גבי פריקה דזקן פטור ויליף מלאחותו וע"כ משום דשם הוי בזיון גדול גבי מ"מ ולענין פריקה לא שייך לומר פנו גבי אבידה דרוצה אחר ליטלו, וע"כ לחלק בין בזיון גדול דמ"מ לבזיון גבי פריקה וא"ש.

והנה לכאורה קשה מנ"ל דגבי פריקה כה,

פטור

פטור כשבהמה בבה"ק דבהא אכתי קשה קושי' הש"ס ליתא עשה ולדחי ל"ת דטומאת כהן והנה לתירץ ראשון של ש"ס דטומאת כהן עשה ול"ת ואין עשה דוחה ל"ת ועשה א"ש גם גבי פריקה אבל לתירץ שני דלא נדחה איסורא מקמי' ממונא זה לא שייך בפריקה דג"כ איסור הוא אי לצע"ח דאורייתא, אך באמת כבר כתבו הראשונים דתירץ ראשון של ש"ס עיקר דאין עשה דוחה ל"ת ועשה של טומאת כהן וכן הביא הרמב"ם טעם זה לחוד ואף לפמ"ש התוספות ב"מ דף ל' בד"ה הא אין עשה דוחה דלמאן דמתיר מצורע בימי חלוטו בתשמיש המטה וע"כ צריך לומר דתירץ שני של ש"ס דלא נדחה איסור מקמי ממונא עיקר הוא משום דקשה קושיתם דטומאת כהן הוי לאו שאינו שוה בכל, ולא שייך למ"ד הנ"ל תירוצם עיי"ש א"כ למ"ד הנ"ל אכתי מנ"ל דכהן ובהמה בבה"ק פטור מפריקה הא הוי איסור דלצע"ח דאורייתא, ולכאורה יש לומר דלמ"ד הנ"ל לא צריך קרא וחדלת לזקן ואינו לפי כבודו משום דיליף לי' מלאחותו ולית לי' חילוק בין בזיון קטן לגדול והא דצריך לקרא דוהתעלמת גבי אבידה ולא יליף מלאחותו יש לומר או דברייתא לא אתי' כמ"ד הנ"ל משום דלא צריך קרא דילפינן מלאחותו, או דאית לי' כמ"ש תוספות שבועות דוהתעלמת מיירא בפרוטה אחר ליטלו והוי קום ועשה וא"א למילף מלאחותו דהוי שב וא"ת, משא"כ לענין פריקה דלא שייך לומר כן כמ"ש באמת יליף מלאחותו דפטור זקן ואינו לפי כבודו ולא צריך וחדלת ואייתרא לי' לכהן והוא בבית הקברות, אך לתירץ תוספות בב"מ דמחלק בין בזיון גדול לקטן קשה למ"ד הנ"ל, ויש לומר דמ"ד הנ"ל דמתיר מצורע בתשה"מ בימי חלוטו סבר כמ"ד לצע"ח לאו דאורייתא וא"כ גם גבי פריקה הוי רק ממונא לחוד ולא דחינן איסורא מקמי' ממונא ולא צריכין קרא לכהן והבהמה בבה"ק ובאמת לא צריכין נמי קרא לזקן ואינו לפי כבודו משום דילפינן פריקה ג"כ מוהתעלמת אך לכאורה קשה לשיטת הרמב"ם דפסק בפ"ו מהלכ' טומאת צרעת הלכה ו' כמ"ד דמצורע בימי חלוטו מותר בתשה"מ וצריך על כרחך לומר דתירץ שני של ש"ס עיקר דלא דחינן אסורא מקמי' ממונא דאל"ה קשה קושי' התוס' שם, והרמב"ם לא הביא רק תירץ ראשון של ש"ס דכהן פטור דאין עשה דוחה ל"ת ועשה, וא"כ הדרא קושי' תוספות הא טומאת כהנים הוי לאו שאינו שוה בכל ותהא אבידה דוחה אותו, ועוד קשה לפי שיטת הרמב"ם למה כהן בבה"ק אינו פורק וטוען הא לא שייך האי תירוצו דלא דחינן איסורא מקמי' ולרמב"ם ע"כ האי תירוצו עיקר, מיהו לזה יש לומר לפי מה שהוכחנו לעיל דרמב"ם סבר כמרדכי א"כ לענין לצע"ח באמת צריך לפרוק וא"כ אין צריך למעט זקן ואינו לפי כבודו מוחדלת דיש לומר דילפינן שפיר מוהתעלמות דגבי פריקה ג"כ לא הוי רק ממונא לחוד ואייתרי' לי' וחדלת לענין כהן בבה"ק דפטור מפריקה, אבל קושיתי הראשונה על הרמב"ם קשה דהי' לו להביא האי תירוצא דש"ס דלא דחינן איסורא מקמי' ממונא דלדידי' האי תירוץ עיקור דאל"ה קשה קושי' תוספות הא הוי טומאת כהן לאו שאינו שוה בכל' וצריך לומר דרמב"ם אית לי' תירץ אחר בקושי' תוספות הנ"ל וצ"ע לכאורה ועיי'.

חולין דף ח' ע"א.

אמר ר' זירא ליבן סכין ושחט בה שחיטתו כשירה חידודו קודם ללובנה והאיכא לצדדין בית השחיטה מרווח רווח, והנה הראשונים פסקו דלא כר"ז דאם שחט בסכין מלובנת שחיטתו פסולה, וכ' הרא"ש דטעמייהו מדקאמר לקמן דף י"ז דסכין בעי בדיקה אתלת רוחתא ור' יימר דסבר דלא בעי בדיקה אתלת רוחתא מייתא ראיי' לדבריו מדקאמר ר"ז ליבן סכין שחיטתו כשירה ופרכינן והאיכא לצדדין ומשני בה"ש מרווח רווח וא"כ כיון דרווח לא בעי בדיקה אתלת רוחתא דפגימה בצידי הסכין אינו נוגע בסימנים וכיון דאנן פסקינן כרב אשי לקמן דבעי בדיקה אתלת רוחתא נמי ממילא לא פסקינן כר"ז, דבית השחיטה מרווח רווח, והראב"ד כתב דמשם אין ראיי' דיש לומר דגם הם סברו דבית השחיטה מרווח רווח ואפ"ה צריך בדיקה אתלת רוחתא משום דר"ז לא התיר רק בדיעבד אבל לכתחילה לא משום דילמא יגע בצדדין והם אמרו דלכתחילה צריכה בדיקה אתלת רוחתה, ור' יימר התיר אף לכתחילה ויליף לכתחילה לענין פגומה מן סכין מלובן בדיעבד, ועוד תירצו ראשונים דבסכין מלובן דידוע דהוא מלובן יזהר שלא יגע בצדדין משא"כ לענין פגומה כיון דאינו יודע שיש שם פגימה לא יזהר להכי צריכה בדיקה אתלת רוחתא אבל לעולם גם הם סברו כר"ז ואין ראיי' משם לפסוק שלא כר"ז, ולפענ"ד נראה ליישב הא דפסקו הרמב"ם וטור ורי"ף דלא כר"ז, עפמ"ש הפר"ח סי' ט' דבעוף אם שחט הקנה לבדו בלי שיגע בושט בודאי כשר דהרי לא מצריך אלא ברוב פסוקת הגרגרת וא"כ אף אם הסכין נוגע בצדדים דלא אמרינן בה"ש מרווח רווח מ"מ החידוד הוא קדם לליבון לפ"ע דבזה לא מצינו חולק על ר' זירא וא"כ קודם שנשרף רובה של קנה כבר נשחט רובו ושחיטתו כשירה כמו בחצי קנה פגום והוסיף עליו כ"ש עיי"ש ובפליתי ותב"ש חולקים עליו ועיי' פלתי שהקשה עליו לפי דבריו מה מייתא רב יימר ראיי' מר' זירא דלא צריכא בדיקה אתלת רוחתא דילמא ר' זירא אעוף קאי ולעולם לא אמרינן בית השחיטה מרווח רווח, והתבו"ש הקשה מאי מקשה הש"ס והאיכא לצדדין דלמא בעוף איירא ובקנה דלא אכפית מה ששורף לצדדין ולפענ"ד נראה ליישב קושיתם דר"ז ע"כ לא איירא בעוף ובשוחט הקנה דהרי ר"ז נקט דדיעבד שחיטתו כשירה וכ' הראב"ד דדווקא בדיעבד מכשיר משום דלכתחילה לא סמכינן דלמא יגע, ואי ר' זירא בעוף ובקנה א"כ למה נקט דווקא דיעבד הרי אף לכתחילה כשר בכה"ג דאם גם יגע בקנה מה בכך דהרי לא גרע מחצי קנה פגום, ועל כרחך דר"ז בבהמה קאי ושפיר הקשה הש"ס ור' יימר שפיר מייתא

מייתא ראי' מר' זירא דבית השחיטה מרווח רווח מדהתיר דוקא בדיעבד.

אלא דלכאורה יש לדחות דיש לומר דר' זירא מיירא בעוף ובשוחט הקנה והא דנקט דיעבד משום דלכתחילה גם בעוף צריך לשחוט שני סימנים כמ"ש הראשונים וא"כ לכתחילה א"א לשחוט בסכין מלוכנת משום ושט דנקובתו במשהו ודוקא בדיעבד כשר ובשחט הקנה לחוד אך באמת זה תליא בב' תירוצי הש"ס בריש פרק השוחט אב"א אחד בעוף ואבע"א ארובו של אחד כמוהו דלתירוץ ראשון צריך בעוף שני סימנים ולתירוץ שני בעוף סגי לכתחילה בסימן אחד, וא"כ יש לומר דרב יימר וכן ש"ס דילן דהקשה והאיכא לצדדין סברו כתירוץ שני של ש"ס דבעוף גם לכתחילה סגי בסימן אחד ועפ"י הוכיחו דר"ז בבהמה איירא דאי בעוף ובקנה למה נקט דיעבד, משא"כ להלכתא דפסקינן דבעוף צריך לכתחילה שני סימנין א"כ אכתי יש לומר דר"ז בעוף איירא וכששחט הקנה והא דנקט דיעבד משום דגם בעוף צריך לכתחילה לשחוט שני סימנין וממילא אין שוחטין לכתחילה בסכין מלוכנת ושפיר לא הביאו הא דר"ז וא"ש.

והנה לכאורה לפי גרסת הרא"ש ברי"ף בר"פ שני ס"ל לרי"ף דבעוף סגי לכתחילה בסימן אחד וא"כ אכתי קשה על הרי"ף למה לא הביא הא דר"ז ואין לומר דר"ז איירא בעוף ובשחט הקנה דא"כ למה נקט דיעבד דוקא הא אף לכתחילה שוחטין ולרי"ף גם בעוף סגי לכתחילה סימן אחד, ונראה ליישב גם אי הרי"ף סבר דבעוף סגי לכתחילה בס' אחד דיש לומר על קושי' פלתי ותב"ש דרי' יימר סבר כרב אדא ב"א בריש פרק ב' דבעוף צריך לכתחילה דוקא וושט ולא קנה וא"כ שפיר הוכיח דבית השחיטה מרווח רווח דאל"כ טורף לצדדין וגם בעוף טריפה דהרי צריך דוקא וושט משא"כ להלכתא דקיי"ל כרב נחמן בעוף סגי או קנה או וושט א"כ שוב יש לומר דר' זירא איירא בעוף ובשחט הקנה כקושי' פלתי לאמת ולא מוכח דאמרינן בית השחיטה מריוח רווח וא"ש.

ועוד באופן אחר נראה ליישב הא דלא הביא הפוסקים הא דר"ז עפמ"ש זקיני מוהע"א זצוק"ל בהגהותיו על שו"ע יו"ד סי' ט' ליישב קושי' הראב"ד דמחלק בין לכתחלה לדיעבד והא ר' יימר מדמה לכתחילה לדיעבד דר"ז דאף לכתחלה אין צריך בדיקה אתלת רוחתא דבש"ס דף ט' ע"ב הקשה למ"ד סכין ששחט בה טריפה צריך להגעיל בחמין א"כ בכשירה נמי לבעי הגעלה דהא בולע מאבר מן החי ומשני הש"ס אימת בולע כי קא חיימא ואימת קחיימא בסוף שחיטה בהאי שעתא היתרא הוא ולא הוי שוב אמה"ח, לפ"ז כתב הוא זצוק"ל דאם שוחט בסכין מלוכן א"כ בולע בתחילת שחיטה מן הבהמה בעודה אמה"ח ובסוף השחיטה בולע בית השחיטה מן הסכין וצריך עכ"פ בית השחיטה קליפה ולהכי אסור לכתחילה לשחוט בסכין מלוכן דלמא ישכח מלקלוף כמו שפסקינן בסכין של נכרים עכ"ד הקדושים, וכיון שכן אכתי קשה קושי' פלתי ותבו"ש דלמא ר"ז מיירא בעוף ובשחט הקנה והא דנקט דיעבד משום דלכתחילה אסור משום איסור אמה"ח ושמא ישכח מלקלוף, אך באמת הא פלוגת' דתנאים הוא לקמן דף ק"ב ור' מאיר סבירא לי' דאין אבמה"ח נוהג בעוף אלא בבהמה טהורה בלבד וא"כ יש לומר דר' יימר סבר דאין אמה"ח נוהג בעוף וכן ש"ס דהקשה על ר"ז יש לומר דהקשה לר"מ ובאמת שכן משמע קצת בדף ק"ב דשואל כר"מ ס"ל מדמפרש טעמא דר"מ מקרא וזבחת מבקרך ומצאנך ולא עוף ושפיר הקשה הש"ס דאין לומר דאיירא בעוף ודיעבד נקט משום אמה"ח הא קיימינן אי בעוף אין נוהג איסור אמה"ח אבל להלכתא דפסקינן דאף בעוף נוהג איסור אמה"ח כרבנן דפליגו אר"מ א"כ שוב אין מוכח מר"ז דהא יש לומר דאיירא בעוף ובשחט הקנה וא"ש. ועיי' בפרמ"ג בפתיחה לה' שחיטה שורש ה' דבעוף איכא עשה וזבחת, וגם לפמ"ש זקיני בח"ס יו"ד סי' ע' דאיכא עכ"פ בעוף לאו דבשר מה"ח, יש לדחות דברי כמובן, אך אינו מוכרח כ"כ, ועיי' ברמב"ם פ"א משחיטה שמבואר דבעוף איכא עשה דזבחת.

אלא דדברי זקיני זצוק"ל אם אמנם גוף דבריו נכונים מ"מ לע"ע דלא הועיל כלום ביישוב הקושי' למה ר"ז נקט דוקא דיעבד, דהרי הרשב"א הקשה בסוגיין לר"ז דבית השחיטה מרווח רווח מה פליגו לקמן בסכין של נכרים וסכין ששחט בה טריפה מה בעי אי הגעלה או לובן, הא אמרינן בית השחיטה מרווח רווח ולא בולע וכתב בסכין של נכרים יש לומר דמיירא בידוע שפגע וחקרו במה תסגי הכשרו ובסכין של טריפה דפליגו הא כבר כתב הראב"ד דוקא בדיעבד מכשיר ר"ז אבל לכתחילה לא, דחיישינן שמא יגע בצדדין עיי"ש וא"כ לענין בליעת אמה"ח נמי אי אמרינן כר"ז דבית השחיטה מרווח רווח אינו בולע הסכין ועל כרחך צריך לומר דלכתחילה אסור כמו שכ' הראב"ד דלכתחילה אין סומכין על זהירתו א"כ גם לר' יימר דמתיר לענין סכין לכתחילה דסבר כר"ז דבית השחיטה מרווח אינו בולע הסכין מאמה"ח ומותר לשחוט אף לכתחילה, ואי אמרינן דלכתחילה אסור בסכין מלוכן דחיישינן יותר שיגע מלענין פגימה מן הצדדין אם כן הן הן דברי ראב"ד ולא צריכין כלל לדברי זקיני זצוק"ל ול"ע.

ועיי' בפרי תואר סי' ט' שכ' דלהכי לא פסקו הפוסקים כר"ז משום דאמוראי דפליגו לקמן בסכין של נכרים לא סברו כר"ז כקושי' הרשב"א ותירוצו של הרשב"א דוחק בעיניו עיי"ש והנה לכאורה ל"ע למה לא הביא נמי מפלוגת' בסכין ששחט טריפה דג"כ משמע דלא כר"ז וכמו שהקשה הרשב"א ג"כ מהכ"ל, וצריך לומר דבהא ניחא לי' יותר לומר דמיירא דוקא לכתחילה כמ"ש הרשב"א, אף שדוחה חלוק ראשונים, מהא דמצריך רב אשי בדיקה אתלת רוחתא וכתב דמשמע דגם בדיעבד פסלו דדינא דשחיטה אתי לאשמעינן ולא דוקא אלכתחילה קאי ועוד דאי דוקא לכתחילה קשה אדרב יימר והא ר"ז דוקא דיעבד הכשיר ועי"כ

דהם גם בדיעבד פסלו, ומשא"כ בהא דשחט בסכין של טריפה שפיר יש לומר דוקא לכתחילה אבל בדיעבד כשר, ועוד נראה דיש לומר דמפלוגת' דשחט בסכין של טריפה אף אם לא נאמר כמ"ש הרשב"א דוקא בדיעבד מותר והם לכתחילה פליגו אפ"ה אין ראיי' משם יותר לפסוק דלא כר"ן מפלוגתי' לענין סכין דצריכה בדיקה אתלת רוחתא משום דהא פלוגת' בסכין ששחט בה טריפה הם רבינא ורב אחא ורבינא גופא משמע דסבר לקמן דצריך בדיקה אתלת רוחתא וכן ר"א אולי הוא ר"א ברי' דרבא דבדק קמי' דרב אשא אתלת רוחתא, וא"כ סברו דלא כר"ן ולהכי פליגו נמי בסכין ששחט בה טריפה ואין מפלוגת' זו יותר ראיי' דשם לשיטתם, ולהכי הביא הפ"ת רק ראיי' מסכין של נכרים וא"ש.

ועפ"י דברים הכתבים למעלה דמרב אחא ורבינא אין ראיי' יותר מהא דסברו צריך בדיקה אתלת רוחתא, יש ליישב קושי' אחרונים שהקשו לקמן בדף ט' ע"ב ועיי' פלתי ורא"ש יוסף על הא דהקשה הש"ס אי הכי סכין דהתירא נמי דהא בלעה אמה"ח, והקשו האחרונים למה לא הקשה הש"ס לעיל בפלוגת' אמוראי' בסכין של נכרים אי הכי דהיתירא נמי ועיי"ש מה שתירצו ולפענ"ד יש לומר עפ"י קושי' הרשב"א שהבאנו אי אמרינן כר"ן דבית השחיטה מרווח רווח מה פליגו אותן אמוראים בסכין של נכרים ובסכין ששחט בה טריפה הא בהש"ח מרווח רווח ואינו בולע. והנה על אמוראים בפלוגת' בסכין ששחט בה טריפה לא קשה דהם באמת לא סברו כר"ן דהרי מצריכים בדיקה אתלת רוחתא אך על אמוראים דפליגו בסכין של נכרים לכאורה קשה, אך יש לומר עפ"י תירוצם של ראשונים דר"ן דוקא בידוע שהוא מלובנת מכשיר דכיון דידע הוא נזהר שלא יגע משא"כ בפגימה דלא ידע וכמו כן יש לומר הכא נמי דפליגו אי לא ידעו בשעת שחיטה שהיא של נכרים רק לאחר שחיטה והרי פליגו באמת בדיעבד בשכבר שחט ופליגו במה יוכשר אי בקליפה או בהדחה, וכ"ז בסכין של נכרים יש לומר דפליגו בלא ידעו רק אחר השחיטה ולא נזהרו מלהטות משא"כ בהיתירא דקושי' הש"ס דיהי' כל סכין של שחיטה צריך הגעלה ועל כרחך קושי' הש"ס ממעשים בכל יום דאין צריך הגעלה רק שוחט כמה בהמות זה בתר זה בסכין אחד ואינו מגעיל הסכין אחר כל שחיטה ושחיטה, וכיון שכן דממעשים בכל יום פריך לא קשה קושי' הש"ס דבכל סכין של שחיטה הוי ס"ד דלבעי הגעלה א"כ ידע ושוב יזהר מלהטות ולא יבלע בקושי' רשב"א לאמת דבית השחיטה מרווח רווח ואולי סברו כר"ן באמת דביה"ש מרווח רווח משא"כ על רבינא ור"א דע"כ לא סברו כר"ן דהרי צריכו בדיקה אתלת רוחתא ולא סברו בהש"ח מרווח רווח שפיר הקשה הש"ס דהתירא נמי וא"ש ועיי'.

והנה בהא דקאמר הש"ס לקמן דהיתרא נמי לולי דכי חיישא סכין כבר הבהמה איכה אמה"ח כל סכין דשחיטה הי' בעי הגעלה, נראה לפענ"ד חידוש דין דלמ"ד דלא אמרינן מי איכא מידי דלישראל שרי ולנכרי אסורי' ולדידי' מפרכסת אסור לב"נ א"כ גם בסוף שחיטה דבהמה עודנה מפרכסת וסכין בולע ממנה אסור לשחוט עבור נכרי בהמה אחרת בסכין זו בלתי הגעלה דבזה שפיר הסכין בלע מאמה"ח בסוף שחיטה, ושוב פולט בשחיטה אחרינא.

ועפ"י פלוגתת אמוראים הנ"ל אי סכין בעי בדיקה אתלת רוחתא או לא בעי אמרתי ליישב קושי' תוספות ריש חולין על הלכות א"י דכתב דלא ישחטו משום דדעתן קלות והקשה בתוספות מש"ס זבחים דקאמר הש"ס דנקט דיעבד משום טמא במוקדשין ולשיטי' הלכי א"י הי' לו לומר משום נשים דלכתחלה לא ישחטו ועיי"ש ויש לומר עפמ"ש הפני' בריש חולין דלהכי נשים לא ישחטו משום שאינן נאמנות על בדיקת סכין דאית בי' טרחה דצריכה בדיקה אבישרא ואטופרא ואתלת רוחתא, א"כ לפ"ז בבדיקה לאחר שחיטה דלא בעי בדיקה כ"פ נאמנת עיי"ש, וא"כ כ"ז להלכתא דפסקינן כר"א דבעי בדיקה כולי האי אבל לר' יימר דלא בעי בדיקה אתלת רוחתא ורק אבשרא ואטופרא א"כ לית כאן טרחה ונאמנות נשים לשחיטה, ויש לומר לפ"ז דש"ס זבחים דקאמר דנקט דיעבד איידי טמא במוקדשין ולא קאמר דנקט משום נשים משום דש"ס שם רוצה לתרץ אף לר' יימר ולדידי' באמת נשים שוחטות לכתחלה אבל להלכתא דפסקינן כרב אשי דצריך בדיקה אבישרא ואטופרא ואתלת רוחתא ואיכא טרחה שפיר כתב הלכי א"י דנשים לא ישחטו וא"ש.

וראיתי בהגהות יד שאול מה שהביא בשם גאון א' ראיי' מקרא דנשים שוחטות והוא בשמואל ב' דכי אצל בעלת אוב ולאשה עגל מרבק בבית ותמהר ותזבחהו, והוא כתב דאין משם ראיי' די"ל ע"י אחר וכעין שקאמר הש"ס בע"ז לענין מילה בנשים דאין ראיי' מצפורה דכתיב ותכרות דקרי בי' ותכרית ע"י אחר, ולפענ"ד בלא"ה אין ראיי' משם דדלמא באמת לכתחלה אסור לה לשחוט והיא שחטה ובדיעבד שחיטתה מותרת ושפיר אכל שאול המלך, והיא באמת עברה במה ששחטה לכתחילה דהרי מי התיר לה להיות בעלת אוב ואפ"ה היתה וא"כ אין ראיי' ממנה ממה ששחטה לכתחילה, וגם אין ראיי' מדשבקה לה עבדי שאול לשחוט דדלמא לא ראו כששחטה ועוד אפילו ראו הרי כתיב ותמהר ותזבחהו ששחטה במהירות טרם שימנעו אותה עבדי שאול, ואפשר משו"ה נקט קרא ותמהר, ועוד אפילו אם אמרינן שראו ששחטו הרי לפי שיט' כמה פוסקים שוחטות לכתחלה כשאחרי' עומדים על גבה, ועוד אולי בזמן שאול המלך עדיין היו נשים שוחטות אף לכתחילה, ועיי' באחרונים שכתבו דבזמן הזה שוחטות דהן אבירי לב ורק אז בימי הלכי א"י לא היו שוחטות משום שמא יתעלפו, וא"כ יש לומר בימי שאול עדיין לא אסרו להם לשחוט ופשוט ועיי'.

אולם לפמ"ש בש"ע סי' ב' ועיי' בש"ך שם ובטו"ז דמומר אף בשאר עבירות אין שוחט רק בבודק סכין ונותן לה, וא"כ בעלת אוב דהוי

מפורסמת

מפורסמת להכי ובוודאי עשתה ומעשיה עד שנודע לכולם שהיא בעלת אוב, וא"כ הרי מומרת לשאר עבירות וצריך לומר דבדקו השכין ושחטה ועיי'.

פסחים דף ד'.

אבעי' להו המשכיר בית לחבירו חזקתו בדוק או אין חזקתו בדוק וכו' והנה הרמב"ם פ"ב מהלכ' חו"מ פסק דחזקתו בדוק דאיפשטא האבעי' מברייתא דהכל נאמנים על בדיקת חמץ דמסיק הש"ס לעולם חזקתו בדוק אלא דמוחזק לן בהאי דלא בדק והמנוה רבנן בדרבנן, והרא"ש כתב דלא איפשטא וספיקא דרבנן לקולא, ולפענ"ד יש לומר דרמב"ם לשיטתו שפיר איפשטא משא"כ לרא"ש ואידך ראשונים דהנה המרש"א הקשה דלמה לא מתרץ הש"ס תיכף לעיל כד אמר אטו אמירה דהכי מידי ממשא אית בי' דהמנוה רבנן בדרבנן דמדאורייתא בביטול בעלמא סגי וכתב דא"כ תפשוט מיני' דאין חזקתו בדוק דאל"ה למה צריך לאמירה דהכי ולפענ"ד נראה ליישב קושי' מהרש"א עפ"י שיטת הכלבו וכן היא גרסא ישנה ברמב"ם דביטול מהני רק לחמץ שאינו ידוע וא"כ בברייתא דקתני סתמא הכל נאמנים על ביעור חמץ ומשמע אף בחמץ ידוע מיירא ועיי' פנ"י בשמעתין שכ' דמלישנא דברייתא דנקט ביעור חמץ משמע דבחמץ ידוע איירא וא"כ בחמץ ידוע דלא מהני ביטול א"כ הבדיקה מדאורייתא הוא כמ"ש הר"ן ריש פירקין וא"כ למה יהא נאמנין בחמץ ידוע הא הבדיקה הוי דאורייתא, אך באמת ניחא לפמ"ש הפמ"ג והובא בהגה"א דהא דמסיק הש"ס המנוהו רבנן בדרבנן אף שבאמת גם בדאורייתא נאמנין וכן הקשו בתוספות דהרי נאמנים על הניקור ובהפרשת תרומות ומעשרות, וכתב הפמ"ג דוקא שם דאיכא ודאי איסור נאמנות משא"כ בחמץ דהוי ספק איסור דלמא אין כאן חמץ לא מטרחא כולי האי ואינן נאמנת עיי"ש א"כ א"ש בחמץ ידוע כיון דיש ודאי חמץ א"כ נאמנת אף בדאורייתא, והנה כ"ז לאמת דמסיק הש"ס דאמרו הני אנו בדקנו א"כ נאמנת אף בחמץ ידוע משום שהוי ודאי איסור, משא"כ לעיל דס"ד דברייתא מיירא שהם אמרו עדות על בעה"ב שבדק חמץ וכיון דבדאורייתא אינן נאמנות א"כ לא יכול הש"ס לומר דהמנוה רבנן בדרבנן דמדאורייתא בביטול בעלמא סגי דליכא בחמץ שאינו ידוע אבל למה יהיו נאמנות בחמץ ידוע להעיד שבעה"ב ביעור החמץ ומיושב קושי' מהרש"א ומזה יש פנים מסבירות לשיטת הכלבו ולשיטת הרמב"ם לגרסא הישנה דסוגי' זו אזלא כוותי'.

והנה כ"ז אי אמרינן כנ"ל דלחמץ ידוע לא מהני ביטול ובדיקה וביעור מדאורייתא הוא וא"כ אין לנו אוקימתא אחריתא בברייתא אלא כדמסיק ר"נ דמוחזק לן בהאי דלא בדוק ואמרו הכי בדקנו דנאמנות ואף שי"ל נמי דלעולם אמרינן דחזקתו אין בדוק והא דנאמנות משום דהמנוה רבנן בדרבנן מ"מ נקטינן להלכתא דחזקתו בדוק משום דלרב נחמן מפשוט פשטא דחזקתו בדוק ומברייתא אין הכרע לא לכאן ולא לכאן ונקטינן כפשיטותו דר"נ ועיי' ר"ן בשמעתין שכ"כ אבל אי אמרינן דלחמץ ידוע מהני נמי ביטול א"כ יש לנו עוד אוקימתא בברייתא וכקושי' מרש"א דמיירא שאמרו הני דבעה"ב בדק והמנוה רבנן בדרבנן, ואם אמרינן אוקימתא זו בברייתא, על כרחך מוכרחים לומר דמברייתא מוכח דאין חזקתו בדוק דאי חזקתו בדוק א"כ אין צריך לאמירה דדהו כלל ואי דמיירא כמו דמסיק ר"נ דאתחזיק לן דלא בדוק בעה"ב דראינו טריד או יוצא לדרך כמו שפירש"י, זה אינו דכ"ז לר"נ דמיירא ברייתא שאמרו הכהו אנן בדקנו אבל לומר דברייתא מיירא דמוחזק לן בהאי דלא בדק והן אומרין דבדק בעה"ב בזה לא נאמנות אף בדרבנן כיון דמוחזק לן בבעה"ב דלא בדק, וע"כ אי אוקמינן הברייתא דמעידות על בעה"ב דבדק והמנוה רבנן בדרבנן ע"כ מוכח מבריי' דאין חזקתו בדוק וע"ז נאמנות לומר דבעה"ב בדק, וא"כ יש לומר דהא דלא מוקי ר"נ הבריי' בהא דמשמע יותר בלשון הברייתא דנאמנות היינו על בדיקה דבדק הבעה"ב דאי כוונת הברייתא שבדקו בעצמן הוי לי' לומר הכל כשרים לבדוק, משום דיש לומר דר"נ סבר דעל חמץ ידוע לא מהני ביטול וא"כ לא אפשר למוקמי הברייתא בהכי, וא"כ נקט נמי הרמב"ם דפסק נמי דאין מהני ביטול לחמץ ידוע לגרסא ישנה כפשטות דר"נ דחזקתו בדוק, אבל לשאר שיטות ראשונים דפסקו דלחמץ ידוע נמי מהני וכדמוכח מכמה סוגי' דלא ככלבו וא"כ יש לנו אוקימתא בברייתא דנאמנות להעיד על בעה"ב וזה מסתבר יותר בלישני' דברייתא כמ"ש וא"כ מוכח מברייתא דאין חזקתו בדוק וא"כ גם מר"נ אין ראיי' דאלמלא הי' הוא סבר דלחמץ ידוע מהני ביטול אולי גם הוא הי' מוקי הברייתא בהכי משו"ה כתבו דלא איפשטי' הך אבעי' רק כיון שהיא ספיקא דרבנן נקטינן לקולא.

השעה"מ בהלכ' מקוואות הקשה דמאי מבעי' לי' לש"ס אי חזקתו בדוק או אין בדוק הלא אף אי אין בדוק הא הוי לי' ספיקא דרבנן דמדאורייתא בביטול בעלמא סגי וספיקא דרבנן לקולא, וכ' דמזה ראיי' לשיטת הש"ך דבאתחזק איסורא אף בספיקא דרבנן לחומרא עיי"ש שהאריך, והנה הא דקאמר דחמץ מקרי אתחזק איסורא באמת לא פשיטא מלתא כלל האי ועיי' רמ"א ביו"ד סי' קכ"ז דכ' דחמץ מקרי לא אתחזק איסורו והמג"א בסי' תל"ז הקשה עליו דבריב"ש כתוב לאמר דחמץ מקרי אתחזק איסורא עיי"ש, ולענ"ד נראה ליישב קושי' שעה"מ דש"ס שפיר קמבעי' לי' אף אי חמץ מקרי לא אתחזיק איסורא, דהתוס' כתבו דר"נ דרצה למפשט מברייתא דחזקתו בדוק, וכי לא קשי' לי' אי חזקתו בדוק למה צריך לאמירה דהכי, וכתבו בתירץ שני דמיירא דאמרי הני דלא בדק ואנן בדקינהו ונאמני' במגו דשתקו, ולכאורה צריך להבין וכי נאמנו כנגד חזקה דחזקתו בדוק והא ע"א אינו נאמן כנגד חזקה ועיי' פרמ"ג ומקו"ח שהרגישו בזה, וצריך לומר

לומר דנאמנים משום דבידם ליתן חמץ בבית והיכא דבידו נאמן, אף נגד חזקה וכן כתב המקור חיים עיי״ש ולפ״ז יש לומר דהא דאבעי׳ להו אי חזקתו בדוק או אין בדוק הייני כשעד מעיד דאינו בדוק ואינו בידו להניח חמץ בבית וא״כ אי חזקתו בדוק אינו נאמן כנגד חזקה, ואי אין חזקתו בדוק נאמן לומר שאינו בדוק אף שלולי דבריו הייני אומרין דאין צריך לבדוק דספיקא דרבנן לקולא, ומיושב שפיר קושי׳ שעה״מ דשפיר מבעי׳ דכ״מ טובא וא״ש.

ועפ״י דברי המקו״ח דנאמנים לומר דבית אינו בדוק אף שאומרים כנגד חזקה משום דבידם להניח חמץ בבית, יש לפרש מה שקאמר הש״ס אי הכי כל הבתים בחזקת בדוקים מבעי׳ לי׳ וכתבו התוס׳ דהכי קאמר הש״ס כל הבתים בחזקת בדוקים מבעי׳ לי׳ וממילא ידעינן דנאמנים לומר שבעה״ב לא בדק אלא הם בדקו, והפנ״י תמה וכי מלתא דפשטא הוא זאת דנאמנים לומר שבדקו כיון שאינן בודקות יפה ומה מהני מיגו, ואם אמרינן דעכ״פ מהמני מ״מ לאו מלתא דפשיטא הוא עד דהי׳ די באומרה הברייתא כל הבתים בחזקת בדוקים ואכן ממילא ידעינן דנאמנים הם לומר שבעה״ב לא בדק אלא הם בדקו. ולולי דברי קדשם של תוספות יש לומר עפ״י תירוצים הנ״ל דר״נ מוקי לי׳ לברייתא באמרו שלא בדק בעה״ב והם בדקו דנאמנות במגו דשתקו, יש לומר דהכי מקשה הש״ס אי הכי כל הבתים בחזקת בדוקין מבעי׳ לי׳ דהרי הא דנאמנו לומר שלא נבדק הבית הייני משום שבידם להניח בבית חמץ וא״כ אינן נאמנים רק לומר שהבית אינו בדוק שהרי אף אם בדק הבעה״ב יוכלו להניח בתוכו חמץ ולעשות כאינו בדוק, אבל לומר שהבעה״ב לא בדק זאת לאו בידם הוא שלא יבדק בעה״ב ואפילו תמלא לומר שבידם שלא להניחו לבדוק ביתו אפ״ה דילמא עשה שליח מקודם לבדוק הבית בי״ד וא״כ לאו בידם הוא שלא בדק בעה״ב ואינם נאמנים לומר שלא בדק משום שאומרים כנגד חזקה ואינם נאמנים רק לומר שהבית לאו בדוק הוא דזאת שפיר בידם וא״כ כוונת הש״ס דהו״ל לברייתא לומר כל הבתים בחזקת בדוקים וממילא ידעינן דאם אמרו הם דהבית לאו בדוק הוא נאמנים אבל עכשיו שנקטו הברייתא הכל נאמנים על ביעור חמץ ומיירא לר״נ דהם אמרו שלא בדק והם בדקו ונאמנים במיגו דאי בעי שתקו משמע אף אם אמרו שהבעה״ב לא בדק נמי נאמנים ובאמת זה אינן נאמנים ועל כרחך משום דאין חזקתו בדוק והאיך דייק ר״נ דחזקתו בדוק מברייתא הנ״ל וא״ש ועיי׳.

ובגוף קושי׳ פנ״י על תוספות למה נאמנים במיגו כיון שהחשש שלא בדקו יפה נראה ליישב דהתוספות כתבו לקמן דלהכי אינן נאמנים בדאורייתא משום דאיכא טרחה יתירא, והשמ״ג כתב משום דהוי חמץ ספק אי יש בבית חמץ או לא ולא בודקות יפה עיי״ש והתוס׳ דלא כתבו כן צריך לומר דסברו דכהי דחמץ מיקרי אתחזק איסורא דהוי כוודאי אין בבית מכל מקום בוודאי איסור אף בטרחה היו להם להאמין כיון דאיסור וודאי אלא דהתוס׳ קאי על הש״ס דמסיק דמוחזק לן בהאי דלא בדק וכו׳ רש״י שראינו עורב או יוצא לדרך עיי״ש וא״כ בהא עכ״פ אפ״ה אפשר דבדק דאלמלא כן הי׳ להש״ס לומר דידעינן דוודאי לא בדק ומלשון זה משמע דאפשר אע״ג דחזינן דעורב או יצא לדרך אפ״ה בדק וא״כ בהא כיון דיש עכ״פ ספק אולי בדק א״כ גם נשים ועבדים הם גופא ישמכו ע״ז ולא יבדקו יפה כיון דהוי טרחה דהוי שוב כספק איסור בבית ולא סמכינן עלייה׳ היכא דהוי טרחה כ״א בדרבנן דהמנוה׳ רבנן בדרבנן וכ״ז במסקנ׳ הש״ס אבל לפי דברי תוספות בתירוצם דר״נ סבר דברייתא מיירא דהם בעצמו אמרו דלא בדק בעה״ב והבית אינו בדוק א״כ נאמנים אף בדאורייתא אף דאית בי׳ טרחא כיון דיש בו וודאי איסור דחמץ מקרי אתחזק איסורא ומיושב קושי׳ פנ״י.

והנה לכאורה לפי דברינו קשה דלמה לי׳ לר״נ לאוקמי הברייתא דמיירא דמוחזק לן בהאי דלא בדק ונאמנים משום דהמנוה׳ רבנן בדרבנן, אפילו אי בדיקת חמץ דאורייתא נמי נאמנים וברייתא מיירא שידעינן בבירור דלא בדק ואז הוי חמץ ודאי איסור ושפיר בדקו, אך באמת זה לא קשה כיון דקושטא היא דבדיקת חמץ דרבנן מוקי לה ר״נ לברייתא אף היכא דלא ידעינן בבירור דלא בדק רק דמוחזק לן דבדק אפ״ה נאמנים הכי וא״ש.

ולפענ״ד נראה עוד ליישב מה שהקשה הפרמ״ג ומקו״ח על תוספות בתירוצם השני דמיירא דאמרו דבית אינו בדוק הא אינם נאמנים כנגד חזקה, עפמ״ש הפנ״י בקדושין דף ס״ג דע״א נהי דאינו נאמן כנגד החזקה אבל כנגד רוב נאמן משום דיש כאן מיעוט ג״כ וא״כ אינו מעיד כנגד הרוב רק מברר המיעוט מן הרוב עיי״ש, וא״כ לפמ״ש הרלב״ח בהגהות סי׳ תל״ז דהכל חבירים הם אצל בדיקה הייני חזקה דאתי׳ מכח רוב דרוב בודקים, ועיי׳ פנ״י גיטין דף י״ח דחזקת כשרות הוי ג״פ חזקה דאתי׳ מכח רוב, וא״כ נאמנים לומר דזה מן המיעוט שלא בדק דהוי כמברר מיעוט מתוך רוב ושפיר נאמנים.

והנה באבעי׳ דלא אבעי׳ להו מלד הכל חבירים הם רק שהם אי חזקתו בדוק או לא אצריך לומר דאבעי׳ הוי אפילו אי, לא אמרינן הכל חבירים הם אצל בדיקה מ״מ אולי במשכיר אפשר לומר דבדק כיון ששכר לזה הבית על פסח לדור בו משתמא בדק תחלה חמצו כדי שלא יצטרך השוכר לבדוק וא״כ לא שייך תירוצו הנ״ל דלאו מכח רוב אתינן עלה, ועל כרחך צריך לומר כמו שכתבתי לעיל דאבעי׳ הוי באין בידו להניח חמץ בתוך הבית דאל״ה קשה קושי׳ שעה״מ מאי מבעי׳ לי׳ הא הוי ספיקא דרבנן ולקולא ועל כרחך דאבעי׳ הוי באי אין בידו להניח חמץ בבית ומעיד דאין בדוק והמשכיר ליתא קמן דלשיילי׳ ואבעי׳ לי׳ שפיר אי חזקתו בדוק אינו נאמן כנגד חזקה ואי אין חזקתו בדוק והוי ספיקא נאמן הע״א, אבל כדמסיק ר״נ דהכל חבירים הם להכי חזקתו בדוק א״כ נאמן

ע״א

ע"א אף כנגד חזקה משום דהוי אתי' מכח רובא ונאמן לומר דזה מן המיעוט, וא"כ אין שום נ"מ בהא אי חזקתו בדוק או אין בדוק דבכל גוונא אין צריך השוכר לבדוק דאי חזקתו בדוק בודאי אין צריך לבדוק עוד הפעם ואף אי אין חזקתו בדוק נמי אין צריך לבדוק דספיקו דרבנן היא ולהקל כמ"ש השעה"מ, ובזה מיושב שפיר הרי"ף דהשמיט הך אבעי' אי חזקתו בדוק או לא, ולפמ"ש א"ש כיון דבאמת דמסקינן דטעמו דחזקתו בדוק משום דהכל חברים אצל בדיקה והוי חזקה מכח רוב וע"א נאמן לומר דאינו בדיק א"כ אין שום נ"מ לדינא דאי אין כאן ע"א דאמר שאינו בדוק לא צריך לבדוק עוד הפעם אף אי אין חזקתו בדוק כקושי' שעה"מ לאמת, ואי יש כאן ע"א דמעיד דאינו בדוק צריך לבדוק עוד הפעם אף אי אמרינן דחזקתו בדוק משום דאינו רק כמברר מיעוט מן הרוב, והש"ס שפיר אבעי' להו דבאבעי' עדיין לא אסיק אדעתי' דהכל חבירי' הם אצל בדיקת חמץ ואבעי' לי' רק במשכיר לחוד אי חזקתו בדוק ובהא שפיר נ"מ אי יש כאן ע"א דמעיד דאינו בדוק ואינו בידו להניח חמץ אי מהימן כנגד חזקת בדוק או לא משא"כ לבתר דמסיק דהכל חבירים הם שוב אין כאן נ"מ לדינא בהאי אבעי' ושפיר לא הביאו הרי"ף ועיי'.

עיי' פנ"י שהקשה למה באמת מהני האי חזקה דהכל חבירים הם הא הוי תלי' במעשה ולא מהני כמו רובא דתלי' במעשה, ועיי' בב"ח דכ' דלהכי צריך לשיילי' משום דתלי' במעשה ודלמא לא בדק, ודבריו צ"ע דמ"מ דאי תלי' במעשה למה מהני כלל האי חזקה, ולענ"ד נראה ליישב קושי' פנ"י, עפמ"ש השעה"מ שהבאנו דהא דמספקא הש"ס אי חזקתו בדוק או אין חזקתו בדוק הא אף אי אין חזקתו בדוק מ"מ מידי ספיקא לא נפקא והוי ספיקא דרבנן ולקולא, וכ' דמזה ראיי' לשיטת הש"ך יו"ד סי' ק"י דבאתחזק איסורא אף בספק דרבנן להחמיר יעיי"ש והכא הא דחמץ מקרי אתחזק איסורא אף דבאמת אין כאן ודאי חמץ בבית צריך לומר כיון דכל בדיקה הוי על הספק ועל זה תיקנו הבדיקה הוי כמו ודאי איסור דהיינו דצריך לבדוק מוודאי, אמנם הא במקום שלא נשתמש בו חמץ אין צריך בדיקה דהרי הוי ודאי אין חמץ וצריך לומר כיון דעפ"י רוב משתמשים בבית חמץ וא"כ בל"ס השתמש גם המשכיר בבית זה חמץ ואין לפנינו לשואלו וסמכינן ארובא דרוב בני אדם משתמשין חמץ בביתם וצריך בדיקה והוי כודאי חמץ ואתחזק איסורא, לפ"ז כיון דכל עיקר דמקרא אתחזק איסורא משום דאזלינן בתר רוב דרוב בני אדם משתמשין בחמץ בביתם והרי גם רוב זה תליא במעשה השימוש, וא"כ ממ"נ לא צריך בדיקה אם אמרינן דחזקתו בדוק, דאם אזלינן בתר רוב אף דתליא במעשה א"כ הוי זה חזקה גמורה דחזקתו בדוק ולא צריך השופר לבדוק ואי לא אזלינן בתר חזקה זו משום דתליא במעשה א"כ שוב לא הוי חמץ אתחזק איסורא משום דגם בתר רוב זה דמשתמשין חמץ בבית כל השנה לא אזלינן והוי שוב חמץ לא אתחזק איסורא וממילא ספיקא דרבנן לקולא וא"א צריך לבדוק כקושי' שעה"מ לאמת ומיושב שפיר קושי' פנ"י א"ש ועיי'.

אלא דלפי דברינו חזרה קושי' שעה"מ למקומה דאי אין חזקתו בדוק למה צריך למבדק הרי הוי ספיקא דרבנן לקולא ואי משום דאתחזק איסורא הא לא הוי אתחזק רק מחמת רוב בני אדם שנותנים חמץ בבתיהם והוי רובא דתלי' במעשה ויש להאריך לעת מצוא.

ביצה דף כ"ד

מצודות חיה ועוף ודגים וכו' עיי"ש שיטה מקובלת דהקשה לאיזה צורך קאמר הש"ס חסורי מחסרא והכא קתני וספק מוכן ר"י אוסר ור"ג מתיר הול"ל סתמא מצודות חיה וכו' לא יטול אלא א"כ ידוע שנצודו מעיו"ט דברי ר"י ור"ג מתיר, ולפענ"ד נראה ליישב דהנה הה"מ הביא דברי רשב"א בעבודת הקודש דדוקא בספק לידה אסור משום דקרוב ליגע בשל תורה אבל בספק מוקצה מותר, והרב המגיד הקשה עליו מברייתא דלעיל אף ד' ועוד דהא סתמא קתני וספק מוכן אסור משמע כל ספק מוכן לאו דוקא ספק לידה עיי"ש לפ"ז יש לומר אי הוי נקט המתני' אלא א"כ ידוע שנצודו מבעו"י דברי ר"י הו"א דוקא בספק לידה אוסר ר"י אבל בספק מוכן מתיר ולהכי נקט וספק מוכן אסור דבאמת אין חילוק בין ספק מוכן לספק לידה כמ"ש ה"ה וא"ש ויש לכוין בפירש"י דכ' וספק מוכן אסור וזו שאמרנו לא יטול מספק דהיינו ספק מוכן וספק מוקצה ואסור וכו' ולכאורה כל דבריו שפת יתר דהול"ל וספק מוכן אסור וכו' אלא דלפמ"ש יש לומר דכוונת רש"י דאין חילוק בין ספק מוכן לספק לידה והיינו שכ' וזו שאמרנו לא יטול מספק דהיינו ספק מוכן וכדי ליישב קושי' ש"מ הנ"ל וא"ש ועיי'.

והנה הלחם משנה הקשה על הה"מ דלא סבירא לי' חילוק של רשב"א הנ"ל בין ספק מוכן לספק מוקצה א"כ אדמקשה המקשן לעיל דף ג' על ר"י ור' יוסף מברייתא דקתני' וספיקא אסורא הא הוי ספיקא דרבנן ולקולא למה לא הקשה עליהם ממתני' דקתני' ספק מוכן אסור, ובשלמא לשיטת רשב"א לא קשה י"ל דבהא מודו כיון דהוי קרוב ליגע בשל תורה אבל על הה"מ קשה, ונראה ליישב דתוספות ישינים הקשו לעיל למה לא מקשה על ר"כ דאית לי' משום מוקצה אמאי ספיקא אסור, וכתבו דמוקצה חמור כעין דאורייתא והנה לרשב"א א"א לומר כן דהרי הוא כתב דגם ספק מוקצה להקל משום דהוי ספק דרבנן דאינו חמור כעין דאורייתא, וצריך לומר כמו שפי' מהר"ם לובלין דר"כ מוקמי הברייתא כר"י דאית לי' מוקצה בין בשבת ובין ביו"ט ולדידי' אפשר דמוקצה דאורייתא עיי"ש ובאמת שיש לומר כן דוודאי להלכתא דקיי"ל במוקצה ביו"ט כר"י ובשבת כר"ש משום דיו"ט קיל אתי לזלזולי משא"כ שבת בוודאי צריך לומר דמוקצה דרבנן היא

דאי

דאי דאורייתא א"כ אין חילוק בין שבת ליו"ט משא"כ לר' יודא דאית לי' מוקצה בין בשבת ובין ביו"ט בודאי לדידי' אפשר לומר דמוקצה דאוריי' כמ"ש רש"י לרבה, והנה לכאורה קשה א"כ מא פריך לר"י ור' יצחק הא גם איהו מצי לאוקמיי' הברייתא בתרנגולת העומדת לגדל ביצים ומשום מוקצה וכר' יודא ועיי' מהר"ש שיף שהקשה כן, אך באמת זה לא קשה דהרי באמת לדידהו גם בעומדת לאכילה אסור הביצה משום טעמייהו פירות הנושרין או משקין שזבו ורק בספיקו מותר מהאי טעמא משום דהוי ספיקא דרבנן אבל בודאי נולד ביו"ט אסור גם בתרנגולת העומדות לאכילה וא"כ א"א לאוקמי' הא דספיקא אסורה בתרנגולת העומדת לגדל ביצים ומשום מוקצה דא"כ שיפא לאו רישא ורישא לאו שיפא כיון דרישא גם בתרנגולת העומדת לאפילה אסור ושפיר הקשה משא"כ לר"נ דלית לי' טעמא אחרינא רק משום מוקצה וע"כ ברייתא איירא רק בתרנגולת העומדת לגדל שפיר לא הקשה עליו, לפ"ז כ"ז בברייתא דלעיל דקתני רישא בוודאי וסיפא דאף ספיקא אסורא א"א לאוקמי כר' יודא ומשום מוקצה כמ"ש אבל במשנה דהכא דלא קתני' רק ספק מוכן יש לומר כקושי' מהר"ש שיף לאמת דמוקי מתני' כר"י ולהכי אסור ספק מוקצה אי משום דהוי דאוריי' או כעין דאורייתא וחמור ומיושב קושי' לח"מ על הה"מ וא"ש.

עוד באופן אחר נראה ליישב קושי' לח"מ על הה"מ דהפלתי בסי' ק"ו בבית הספק הקשה על הש"ך שם דקבר דבספק דרבנן באתחזק איסורא אזלינן לחומרא א"כ מאי מקשה הש"ס על ר"י ור' יוסף מברייתא וספיקא אסורא הא הוי ספיקא דרבנן ולמה אסורה הא כאן בביצה ספק נולדה ביו"ט ספק בעיו"ט הוי כמי אתחזק אסורא דנוקמי הביצה בחזקת מיעי אמה דלא נולדה עד יו"ט עיי"ש ועיי' בחו"ד שהשיג עליו וכתב דלאו קושי' הוא דהרי קיי"ל כרב בקדושין דף ע"ט דחזקה עשוי' להשתנות לאו חזקה הוא ושפיר הקשה ש"ס להלכתא דקיי"ל כרב עיי' וצריך לומר דבאמת הי' יכול הש"ס לתרץ דר"י ור"י סברו דגם זה נקרי חזקה דשמואל שם דף ע"ט פליג עליו ביומא דמשלם שית דרב סבר הרי בוגרה לפנינו מדהשתא בוגרת בצפרא נמי בוגרה ועיי' רש"י שם שפירש כיון שהיום עשוי' להשתנות לא אזלינן בתר חזקה דמעיקרא ככל דחזקה דהשתא עדיפא ושמואל סבר השתא היא דא"ית' סימנים עיי"ש כמנא דלשמואל לא שנו לי' בין חזקה העשוי' להשתנות ואף בזה ס"ל דאזלינן בתר חזקה דמעיקרא, אלא דש"ס מתרץ תירוצים אחרים משום דהוי דקיל"ן דאפשר אף אי אמרינן דלא הוי אתחזק אסורא, כרב ובאמת רב אשי פסק שם בקדושין כרב להכי מתרץ משום דקיל"ן, והנה כ"ז על ברייתא דספיקא אסורה יש לומר דלא הוי חזקת איסור משום דהוי חזקה עשוי' להשתנות משא"כ במתני' דידן דמיירא בספק לידה בזה שפיר יש לומר דלהכי אסור לר"י ור' יוסף משום דאוקמינן אחזקה דלא נולדו עד היום והוי חזקת איסור דאסור אף מדרבנן ומיושב קושי' לח"מ.

שילהי נדרים בסוגי' דטמאה אני לך.

שמעתי מקשים בשם הגאון מו"ה משולם טיסמניץ זצ"ל לתירץ הר"ן דלהכי במשנה אחרונה אינה נאמנות משום דאמרינן אפקעינהו' רבנן לקדושין מינה והוי פנוי' בשעת זנות, אכתי קשה מה הועילו בתקנתן שאמרו שאינה נאמנת תאמר האשה טמאה אני לך וכטולה אני מן היודים וכיון דאמרה טמאה אני לך הרי אמרינן אפקעינהו' רבנן לקדושין מיני' ושוב אין הבעל יוכל להפר חלקו דהרי אין הבעל מיפר בקודמין, וצריך לגרסה מלד כדרה ע"כ ולפענ"ד נראה ליישב דהנה הר"ן מביא תירץ ראשון בשם יש אומרים דלהכי התירו רבנן לבעלה למשנה אחרונה משום דיש כח ביד חכמים לעקור דבר מה"ת והר"ן דחה תירץ זה דזה דוקא בשב וא"ת אבל לא בקום ועשה כמבואר בש"ס יבמות דף צ'. והנה הרדב"ז בלשונות הרמב"ם סי' פ"ח העלה דבנדר דקיל יש כח בידם לעקור אף בקום ועשה לפ"ז יש לומר דהא דקאמר המשנה אחרונה דנטולה אני מן היודים יפר חלקו משום דבאמת יוכל להפר אבל באמרה טמאה אני לך ונטולה אני מן היודי' דא"א להפר מטעם אפקעינהו ואין הבעל מיפר בקודמין בזה שוב הר"ן מודו לתירץ שאר מפרשים דאמרינן דחכמים עקרו דבר מה"ת ואמרו דמותרת לו ובזה גם הר"ן מודה דבנדר יש להם כח אף בקום ועשה דקיל כמ"ש הרדב"ז, ויש מזה ראיי' לסברת הרדב"ז וא"ש ועיי'.

עיי' בשעה"מ פ"ט מהלכי' איסות שהקשה על הא דקאמר ש"ס אי ברצון מי אית לה כתובה והי' לו לש"ס לומר ביותר אי ברצון מי נאמנות והא אין אדם מע"ר, ולפענ"ד נראה ליישב דיש לומר דהרי לאבוה דשמואל כתובות כ"ב אשת ישראל שנאנסה אסורה לבעלה דסופה ברצון. והנה באמרה טמאה אני לך בכה"ג הרי לא עשתה עצמה רשעה דהרי באמת תחלתה באונס וכהי דאסרינן אותה לבעלה מחמת סופה רצון מ"מ אינה עשתה עצמה רשע דהרי לא עשתה מדעתה ורצונה האיסור, וא"כ יש לומר דש"ס אמר אי ברצון כלום יש לה כתובה אפילו בכה"ג, אלא דיש לדחות דשם בש"ס נדרים שאל רבא זאת והוא פליג על אבוה' דשמואל בכתובות וסבר תחלתה באונס וסופה ברצון מותרת לבעלה, ע"כ נראה ליישב עפ"י דברי מהרי"ק הביאם הטו"ז ריש ה' תערובות סי' צ"ט דבאומרת מותר כהי דאומר מותר חשוב שוגג מ"מ אסורה לבעלה משום דנתכוונה למעול מעל בבעלה והרי בקרא לא כתיב למעול מעל בה' רק בבעל, ועיין שו"ת בנין ציון, וא"כ יש לומר לפ"ז בכה"ג כהי דאסורה לבעלה מ"מ לא עשתה עצמה רשעה דהרי סברה דמותרת לעשות כן, וא"כ שפיר מיושב קושי' שעה"מ דלהכי קאמר אי ברצון מי אית לה כתובה

ולא

ולא קאמר מי כאמנת דהרי משכחת ברצון ואפ"ה כאמנות באומרת מותר ועיי' ויש מכה קושי' שעה"מ ראיי' לסברת מהרי"ק הנ"ל.

בשמעת' דאין מערבין שמחה בשמחה מועד קטן דף ח'. לחג שבועות תרל"ט.

עיי' רשב"א הביאו הב"י ומג"א סוף הלכ' פורים דמותר לישא נשים בפורים וכתב הרשב"א טעמא דמלתא דמשום חד יומא לא משהי הייכו משום ריוח חד יומא שירווית לעשות סעודת נשואין לא משהה ולית כאן ביטול פרי' ורבי' ועיי' באחרונים שהקשו עליו א"כ למה לטעם זה אסור לישא בשבועות דג"כ רק חד יומא הוא, ועיי' מחלית השקל דכ' דצריך לומר משום לא פליג מיו"ט אחר, ולפענ"ד נראה ליישב כי לכאורה צריך להבין למ"ד דאמר משום ביטול פו"ר וכי שכי לי' טעמא דאין מערבין או שמחת בחגיך דלשיטת כמה ראשונים הם דאורייתא, וחידש מעצמו טעם דיבטל מפו"ר שישה' כדי להרווית סעודה נשואין, ונראה דיש לתת טעם דהרי איכא פלוגת' ברפ"ב דבילה תנאים ר"א ור"י אי ביו"ט מצוה בסעודה ור"י סבר סעודת יו"ט מצוה, ור"א סבר סעודת יו"ט רשות, וא"כ לר"א א"א לומר טעם דאין מערבין או משמחת בחגיך ולא באשתך דהרי רשות הוא משא"כ באשה בשמחת נשואין וכהי דעושה סעודה ביו"ט מ"מ כיון דרשות היא לא יבכה משום זה שמחת החג וכן למ"ד אין מערבין לא שייך לדידי' טעם זה דלפי מה שכ' תוספות דטעמא דאין מערבין הוא משום דאין עושין מצות חבילות דמחזי עליו כמשא, ועיי' במגדול עוז פכ"ט מהל' שבת דכתב בחד דאורייתא וחד דרבנן לא אמרינן אין עושין מח"ח ומכ"ש הכא דחד רשות היא, וא"כ לא שייך טעמים הנ"ל, וצריך לומר דהם אמרו טעמם להלכתא דפסקינן כר"י לפ"ז יש לומר דמ"ד משום ביטול פו"ר אולי סבר כר"א או אולי רצה לומר טעם גם לר"א ולהכי אמר טעם משום ביטול פו"ר שישהה כדי להרווית דנהי דסעודת יו"ט רשות מ"מ כיון דדרך לעשות ביו"ט ועושה ירצה להרווית כדי לעלות לכאן ולכאן וא"ש:

והנה כ"ז בשאר יו"ט אבל בחג שבועות דקאמר בש"ס פסחים הכל מודים בעלרת דבעינן לכם מפני שבו נתנה התורה וא"כ גם לר"א חובה בזה מודה גם המ"ד דאמר משום פו"ר להא דאין מערבין ומפני שיכיח ושפיר אין כושאין בשבועות מפני טעמים אלו ומיושב שפיר קושי' אחרונים על רשב"א והא דמותר בפורים הרי כתב רשב"א דבפורים לא שייכי' ג"כ טעמים אחרים ועיי' שם במג"א סוף הלכ' פורים ועיי'.

הטו"א בחגיגה דף ט' וכן השעה"מ הקשו למה במתני' בילה ל"ו אמר אלו הן משום שבות אין מייבמין וכו' הא אסור מטעמים האמורים במע"ק דעדיפו הן דאפילו בחוה"מ אסר מהאי טעמא ועיי' בט"א מה שתירץ שם, ולפענ"ד נראה ליישב דלפי מה שמבואר ברש"י בשמעתין שמחת נשואין הייכו שבעת ימי משתה שמחויב לעשות שתקנו רבנן והנה הרמ"א באהע"ז סי' ס"ו ס' בשם הרי"ו דאם האשה רוצה יכולה למחול על שמחתה כיון שלטובתה תקנו יכולה לומר איני רוצה בתקנה זו ושומעין לה א"כ בכה"ג שהיא מוחלת על שמחתה מותר לו לישא אשה ברגל כיון שאין מחויב לשמוח עמה וצריך לומר דמתני' נקט איסור כשאין מוחלת ועפ"י רוב איכה מוחלת ועולם כמנהגו נוהג, ומיושב שפיר קושי' ט"א ושעה"מ דמתני' בילה הולרך שפיר דאין מייבמין משום שבות דהייכו גזירה שמא יכתוב או משום דהוי כקוכה קנין בכה"ג דליכא איסור משום הני טעמא בשמעתין היכא דמוחלת על שמחתה וא"ש והכה הב"ש הביא דמר"ן בכתובות דף ז' משמע דחולק על הרי"ו וס"ל דאיכה יכולה למחול על שמחתה ולפי דברינו יש סיוע לשיטת הרי"ו מכח קושי' ט"א ושעה"מ ועיי'.

בשמעת' דבל האחר ר"ה ו'

לר"ה שנת תר"מ.

הרמב"ם פ"א מהלכ' חגיגה פסק דנשים חייבות במצות שמחה ועיי' ראב"ד שהשיג עליו אמר אברהם לא בקרבן ולא בשמחה אלא בעלה משמחה והוא כאביי בש"ס קדושין בסוגי' דמצעשהז"ג דאשה בעלה משמחה ועיי' בכ"מ שם שכ' דרמב"ם פסק ג"כ כאביי אלא דלא חש לבאר ובלחם משנה פי"ד ממעשה קרבנות כתב דרמב"ם פסק כר"ז כגד אביי דאשה מחוייבת בשמחה וכתב דאעפ"י דבסוגי' דקדושין הביא הש"ס דברי אביי דאשה בעלה משמחה והי' לן לפסוק כמותו מ"מ פסק כר"ז משום דלמסקנא שם דהוקשה כל התורה כולה לתפילין לא צריכין תו לדאביי דאשה בעלה משמחה ולהכי פסק כר"ז שהוא לחומרא דאשה מחוייבת בשמחה עיי"ש. והנה לכאורה לפי דבריו צריך להבין להיפך על הכ"מ שכ' דרמב"ם פסק כאביי אלא דלא חש לבאר ומנ"ל לפסוק כאביי כיון דאין לנו הוכחה כאביי הי' לן לפסוק לחומרא כר"ז דאשה מחוייבת בשמחה, ונראה להביא ראיי' לשיטת הרמב"ם דאשה איכה מחוייבת בשמחה והוא ממתני' דמועד קטן דף ח' אין כושאין נשים במועד מפני שמחה היא לו, וקאמר בש"ס וכי שמחה הוא לו מה הוי וקאמרו שם שש טעמים חד אמר משום דאין מערבין שמחה בשמחה ואביי אמר משום שמניח שמחת הרגל ועוסק בשמחת אשתו עולא אמר מפני הטורח ור"י אמר משום שמניח שמחת הרגל ועוסק בשמחת אשתו עולא אמר מפני הטורח ור"י אמר משום ביטול פרי' ורבי', והנה לכאורה צריך להבין למה נקיט המתני' דאין כושאין נשים במועד מפני שמחה היא לו הא גם לה היא שמחה לא מבעי' אם נקטינן שמחה ופשיטו שמחה היא מפני שכושאין זה את זה בוודאי גם אצלה היא שמחה כנוהג שבעולם, ואפילו אי אמרינן דשמחה הייכו וכמו שמשמע מרש"י שם שהשמחה היא שחייב לשמוח עמה שבעת ימי המשתה הרי גם אצלה היא שמחה ועיקר שמחה תקנו בשבילה כמבואר בש"ס

כתובות דף ז׳ ועיי׳ בב״ש סי׳ ס״ו שכ׳ שלפי שיטת הר״ן בכתובות שם היא אינה יכולה למחול על שמחתה ודלא כרי״ו שם שכ׳ שיכולה למחול כמו בכל תקנות דרבנן שיכול לומר א״א בתק״ח כגון זו ושומעין לו, ומה גם לפי מה שמביא הלא״ש ריש כתובות בשם הרמ״ה שמחה ביום ראשון של נישואין דאורייתא היא מיום חתונתו ושמחת לבו, ומבואר בש״ס מ״ק שם דעיקר שמחה חד יומא היא ולהכי אסרו במועד לישא משא״כ ערב הרגל דמותר לישא, וא״כ ביומא קמא ודאי אינה יכולה למחול על שמחתה דהרי אי אמרינן דדאורייתא היא לא מליכו שמחה בשבילה אלא על שניהם מוטל לשמוח ובאמת שיש להביא ראיי׳ לשיטת הרמ״ה מסוגי׳ הנ״ל דקאמר הש״ס עיקר שמחה חד יומא ולמה הרי תקנו שבעת ימי משתה ולמה עיקר שמחה חד יומא ומשום זה היום דוקא אסור לישא במועד, ומזה משמע דיום ראשון דאורייתא הוא שמחה ושפיר אסרו משום יום ראשון דעיקר שמחה הוא, והנה יהי׳ איך שיהי׳ עכ״פ גם לה הוא שמחה ולמה נקט המתני׳ מפני ששמחה היא לו דמשמע מזה דאיסור נשיאות נשים במועד הוא משום לתא דידי׳ ועליו רמי׳ הא גם עלה הוא האיסור שמערבת שמחת מועד עם שמחת נשואין או שמניחי׳ שמחת הרגל ומחמת שמחת נשואין, ומוכח מזה דעל האשה אינו מוטל שמחת הרגל רק בעלה משמחה ואם אינה רולית אין עלי׳ שום חיוב ואיסור כמבואר בהרז״ה בשמעתין בר״ה ושפיר נקט האיסור משום לתה דידי׳ וא״ש.

ובי״ז אם אמרינן טעמא דאין נושאין משום שאין מערבין או מפני שמניח שמחת הרגל ועוסק בשמחת נשואין, משא״כ לטעמא דמשום טורח סעודת נשואין זה לא שייך רק לגבי האיש שמחוייב לטרוח בסעודת נשואין וכן לטעמא דביטול פרי׳ ורבי׳ זה ג״כ לא שייך באשה דאינו מלווית ע״ז ולטעמים האלו אין מוכח ממתני׳ דאין האשה מלוה על שמחת הרגל, וכיון דרמב״ס נקט בהל׳ יו״ט טעמא דאין נושאין מפני שאין מערבין ומפני שמניח שמחת הרגל וכמו שכ׳ התוספות דדרש ושמחת בחגיך ולא באשתך דהיינו שמניח שמחת הרגל עיקר דרשא הוא ולא אסמכתא דרב אשי בחגיגה דף ט׳ הכי ס״ל מוכח ממתני׳ זו דמ״ק דנשים אין מחויבת בשמחה ושפיר פסק הרמב״ס כן, ובזה יש להבין מה׳ דלכאורה צ״ע במאי פליגו אביי ור׳ זירא אי אשה חייבות בשמחה, או בעלה משמחה, ולפמ״ש יש לומר דר״ז סבר טעמא במסכה מ״ק דאין נושאין משום טורח או ביטול פרי׳ ורבי׳ א״כ אין מוכח ממתני׳ דאשה פטורה משמחת הרגל, ולהכי סבר דאשה חייבת כפשטות ליסנא דקרא ושמחת אתה וביתך וכמ״ש רש״י בחגיגה דף ו׳, משא״כ אביי לשיטתו דאמר במ״ק טעמא דאין נושאין משום שמניח שמחת הרגל ואי אשה חייבות בשמחה א״כ גם עלה הוא האיסור לינשא לאיש במועד דאסור שום שמחה אחרת בחג רק שמחת החג ולמה נקט מתני׳ מפני ששמחה הוא לו דמשמע דהאיסור הוא מלידו ומזה הוכיח דבאמת כן הוא משום דאשה אינה חייבות בשמחה ברגל אלא בעלה משמחה אם תרלה ודרשינן ושמחת כמו ושימחת כמ״ש רש״י קדושין ל״ד וא״ש ועיי׳.

עוד נראה דשיטת הרמב״ס דפסק דאשה בעלה משמחה וגם במה פליגו אביי ור״ז, והוא עפ״י המבואר בש״ס כתובות דף מ״ז דפלוגת׳ דתנאי אי מזונות דאורייתא או דרבנן, והנה עיקר שמחה הוא שתאכל ביו״ט משלמי שמחה וכיון דרחמנא רמי׳ עלי׳ דבעל שימליא לאשה מזונות שלריכה ומלוה ביו״ט לאכול בשלמי שמחה יש לומר. להכי חייבי׳ רחמנא לבעל שיתן לה משלמי שמחה כדי שתוכל לאכול אתו. והנה בש״ס נדרים דף ל״ה ובי״מ ק״ד מייתא הש״ס ברייתא דר׳ יודא סבר שבעל חייב בכל קרבנות אשתו להביאם מה שהיא חייבות ועיי׳ בשיטה מקובלת שם שרולה לומר שמדאורייתא חייב א״כ כיון דבלא״ה אף כשחיוב היא עליה בשלמי שמחה לריך הבעל לשביאם א״כ יש לומר בשלמי שמחה דעיקר המלוה הוא כדי שתאכל ממנה וכיון שבעל בלא״ה חייב להביאם בעדה להכי פטרה התורה אותה לגמרי מחיובה ושדי אבעלה כיון שמחייב במזונותיה, משא״כ בשאר קרבנות חובה כגון זיבה ויולדות וכדומה דהיא גרמה החיוב ומחמת דידה הוא באמת החיוב עלי׳ רק דבעל חייב להביא׳ בעבורה וליתן לה כדי שתוכל להביאם, ואף אי אמרינן דהחיוב שבעל חייב בקרבנות אשתו הוא רק מדרבנן מתנאי כתובה, מ״מ יש לומר בשלמי שמחה שעיקר משום האכילה, הטיל התורה החיוב על הבעל מפני שהוא חייב במזונותי׳ לכל מידי דאכילה וחייב הוא לשמחה בשלמי שמחה דעיקרם לאכילה ביו״ט, והנה כ״ז אי מזונות דאורייתא, אבל אי רק מדרבנן ואין הבעל מחויב בכך יש לומר שפיר דאיהי׳ בעלמה חייבות בשלמי שמחה, ויש לומר דבהא פליגו אביי ור׳ זירא אי מזונות דאורייתא או רק דרבנן, והרמב״ס דפסק בהלכי׳ אישות דמזונות דאורייתא שפיר פסק כאביי דאשה אינה מחוייבת בשמחה אלא בעלה משמחה וא״ש ועיי׳.

עיי׳ בטו״א שהקשה באיזה סברה פליגו אביי ור״ז דמבעיא אי אשה בב״ת כיון שחייבות בשמחה ואביי השיב לו תיפוק לי׳ דאיתא בשמחה מה ס״ד דר״ז דליתא בב״ת כיון דאיתא בשמחה. ונראה לייסב עפ״י מה שהקשה טו״א דף ד׳ לר״מ דיליף ב״ת מוצאתה שמה והבאתם שמה יהי׳ כמי עובר בב״ת בערב פסח דהוא כמי זמן ביאה במקדש משום קרבן פסח וכן קשה כמי לרבנן דילפי מקרא זה שעובר בעשה ברגל אחד יהי׳ כמי עובר בעשה בע״פ שהוא כמי זמן ביאה, וכתב די״ל דלא דמי ביאה דקרבן פסח לביאה דשלש רגלים דרגלים חיוב הביאה הוא מלד עלמו ולא מחמת חבאת הקרבן דכתיב שלש פעמים בשנה יראה ואע״ג דמחויב להביא קרבן ראיי׳ היינו שהראיי׳ מחייבת הקרבן ולא הקרבן גורם לבוא ולראות, משא״כ בפסח דהיא הגורמת לביאה ואין חיוב ביאת מקדש מלד עלמו איכו עובר בב״ת לר״מ או בעשה לרבנן, וכתב עוד דאין סברה לחלק בהכי דמה לי

אם מחויב לבוא למקדש מלד קרבן או מלד עלמו, ועוד דאביי אמר דאשה איתא בב"ת משום דאיתא בשמחה ואע"ג דליתא בראיי' ולגבי אשה אינו הביאה מחמת עלמו רק מחמת שלמי שמחה עיי"ש שהאריך, וי"ל לפ"ז דבהא גופא אסתפק ר"ז אי אשה עוברת בב"ת אע"ג דאיתא בשמחה כיון שאין החיוב ביאה מחמת עלמו דהרי פטורה מראיי' או דילמא דאין סברה לחלק בהכי כמ"ש הטו"א, ואביי השיב לי' דתפוק לי' דאיתא בשמחה ואין לחלק אי חיוב ביאת מקדש הוא מחמת קרבן או מחמת עלמו ויותר יש לומר דאביי. סבר דגם בקרבן ראיי' כיון דאם לא הביא קרבן ראיי' לא קיים מלות עשה דשלש פעמים יראה וכמו שמבואר ברמב"ם בפ"א מה' חגיגה מי שבא ביום ראשון בעזרה ולא הביא עולה לא די שלא עשה מ"ע אלא עובר על ל"ת דולא יראה פני ריקם ולריך לומר לפי דבריו דלאו דלא יראה פני ריקם הוא תנאי למלות עשה דיראה כל זכורך ואם ראה פניו ריקם לא קיים מ"ע ועיי' בטו"א ריש חגיגה וא"כ כהי דעיקר ברגל הוא הראיי' מ"מ כשלא הביא קרבן לא קיים גם מ"ע א"כ הקרבן גורם לקיים מ"ע דראיית פנים בעזרה וכמו שחייב בב"ת בג' רגלים כן אשה נמי מלד שלמי שמחה, משא"כ ר' זירא אולי ס"ל דגם אם לא הביא קרבן ראיי' קיים מלות עשה דיראה כל זכורך וכמו שהאריך הטו"א בריש חגיגה דמשמע כן מירושלמי ריש חגיגה עיי"ש ובזה א"ש נמי מה שהקשה שם הטו"א בריש חגיגה על הרמב"ם הנ"ל מנ"ל דאם לא הביא קרבן חגיגה לא קיים ג"כ מ"ע של יראה כל זכורך כיון שבש"ס דילן לא מבואר היפך מן ירושלמי הנ"ל והי' לו לרמב"ם לפסוק כירושלמי, ולמ"ש הרמב"ם יש לו הוכחה מן אביי דהכא דסבר דאשה עוברת על ב"ת כיון דאיתא בשמחה וע"כ דסובר כרמב"ם הנ"ל וכמו שכתבנו ועיי'.

ועפ"י דברי טו"א הנ"ל דהקשה דהי' לנו לומר דעובר בעשה לאו דוקא ברגל אחד אלא אף בע"פ משום הקרבת קרבן פסח, יש ליישב נמי מה שהקשו האחרונים מה חידש לן רבא במאי דאמר כיון דעבר עליו רגל א' עובר בעשה הא לעיל כבר אמור דרבנן ילפי מקרא דובאת שמה והבאתם דלעבור עליו בעשה ומאי חידש לן רבא, ועפ"י דבריו י"ל דבאמת אפשר לומר דעובר בעשה אף בע"פ כיון שלריך לבוא לעזרה מפני קרבן וחידש לן רבא דוקא ברגל אחד עובר בעשה ולא בע"פ, משום דעיקר קפידא היכא שהחיוב ביאה הוא מחמת עלמו או כמ"ש הטו"א בסוף שם משום דבע"פ כיון דקרבן בא אחר תמיד של בין הערביים ושוב א"א להביא קרבנות משום עשה דהשלמה אינו מקרי זמן ביאה לענין קרבנו עיי"ש ואפ"ה הולרך רבא להשמיענו דדוקא ברגל עובר בעשה ולא בע"פ משום דכיון דאם הקדים פסח לתמיד של בין הערביים כשר והי' אפשר לומר דמיקרי זמן ביאה לשאר קרבנות נמי, מ"מ כיון דלכתחלה פסח נקרב אחר תמיד של הערביים שוב לא מחייב לבוא מקודם ואינו מקרי זמן ביאה כמו שהאריך בטו"א שם וזאת גופא אתי רבא לאשמעינן וא"ש ועיי'.

ובגוף האבעיי' אי אשה עוברת על ב"ת משום דליתא בראיי' ואיתא בשמחה נראה לי דיש לתלות זאת בהא דאמר רבא לעיל ולדקה מחייב עלי' לאלתר ורוב ראשונים פירשו דהיינו לענין לעבור בב"ת וכתבו דטעמא דמלתא דדוקא קרבנות דשייכי למקדש תלה הכתוב ברגלים אבל לדקה דלא שייכא למקדש לא תלה הכתוב ברגלים ולאלתר עובר על ב"ת אבל הרשב"א כתב דגם בלדקה אף דלא שייך למקדש אינו עובר בב"ת שיעברו ג' רגלים, ובאמת שכן משמע מברייתא דנקט נמי לדקה בהדי אינך שעוברים עליהם בבל תאחר בג' רגלים ועיי' מה שכתבו ראשונים ליישב זאת על רבא מבריי' הנ"ל עיי' והנה לשיטת הרשב"א הנ"ל דגם בלדקה לריך ג' רגלים לעבור בב"ת אף דלא שייך למקדש וע"כ דגזה"כ הוא כמ"ש בעלמו דדוקא ג' רגלים בעינן אף דאין לה שייכות כלל למקדש א"כ יש לומר נמי דאשה עוברת בב"ת אף שאינו מחוייבת לעלות לרגל אפ"ה עוברת בב"ת אחרי עבור ג' רגלים דמה לי אם אינה מחוייבת לעלות לרגל ומה לי אם גוף הדבר אין לו שייכות למקדש כמו לדקה ואפ"ה לריך ג' רגלים דוקא בהרי בלדקה עובר בב"ת בביתו אם לא נתן אחר עבור ג' רגלים ה"ה יש לומר באשה נמי דעוברת על ב"ת אף דאינו מחוייבת לעלות לרגל, אבל לשאר שיטות ראשונים דלדקה דלא שייך במקדש עוברת לאלתר א"כ חזינן דתלתה התורה ב"ת ברגלים דוקא בשביל שעולה לרגל ונתנו לו תורה זמן ג' רגלים שהרגל ג' יביא עמו קרבנותיו, א"כ בזה שפיר יש לספק אי אשה עוברת על ב"ת דכהי דאינה בראיי' מ"מ בשמחה איתא, ויש לומר דאביי ור"ז שבירא להו דבלדקה עובר מיד בב"ת ושפיר מספקא לי' לר' זירא ואביי פשיט לי' דעוברת משום דאיתא בשמחה, ולפ"ז יש ליישב בזה מה שהקשה הלח"מ על הראב"ד דפסק בה' חגיגה כאביי דאשה בעלה משמחה ובהלכות מעשה קרבנות לא השיג על הרמב"ם ומשמע דס"ל דאשה עוברת על בב"ת וסיתר שיטתו, ולדברינו יש לומר דהא דר' זירא מספקא לי' ואביי פשיט לי' משום דאיתא בשמחה ומשמע דאם ליתא בשמחה אינו עוברת משום דליתא בראיי' היינו אם אמרינן דבלדקה מחייב עלי' לאלתר בב"ת וכמ"ש אבל אי אמרינן דגם בלדקה לריך ג' רגלים דוקא וכמו שמשמע מפשטות לישנא דברייתא גם אשה עוברת על ב"ת אף דליתא בראיי' ויש לומר דראב"ד ס"ל דרבא דקאמר דבלדקה מחייב עלי' לאלתר היינו לענין עשה אבל לענין ב"ת לריך ג' רגלים או דראב"ד מספקו לי' האיך רבא סובר דהרי לא השיג על הרמב"ם בפ"ח מלדקה דשם פסק רמב"ם דבלדקה עובר מיד על ב"ת ויש לומר דראב"ד מספקא לי' ולהכי לא משיג על הרמב"ם בזה ולהכי שתק נמי ולא השיג על הרמב"ם בה' מעשה קרבנות לענין ב"ת באשה דאי אמרינן דבלדקה לריך נמי ג' רגלים ממילא גם אשה עוברת על ב"ת ועיי'.

ועיי'

ועיי' בירושלמי ריש חגיגה דראייה פנים בעזרה גם הנשים חייבות ותוספות ריש פרק קמא דחגיגה מביאו וכתבו דמסוגי' ש"ס דילן מבואר בהיפך, ולדעתי צריך עיון דברי הירושלמי דבירושלמי גופא ריש פרק יו"ד דעירובין הביא שם לענין מצות עשה שהזמ"ג דנשים פטורות דאשתו של יונה עולית לרגל ולא מיחו בה חכמים ור' אבו' אמר שם שמיחו ועיי' תוס' עירובין דף צ"ו שהביאו דברי ירושלמי בשם פסיקתא ולדברי ירושלמי ריש חגיגה דראיית פנים בעזרה אף נשים חייבות רק מהבאת קרבן ראייה פטורה א"כ מאי ראייה הביאו מאשתו של יונה שעולות לרגל ולא מיחו בה חכמים הא חייבות בראיית פנים בעזרה וצ"ע.

שבת קי"ח

אמר ר"י יודע אני בעצמי שאיני כהן וכו' ועיי' בתוספות שכתבו דלא ידע ר"י מה איסור בזר העולה לדוכן אם לא משום ברכה לבטלה והד"מ בסי' קכ"ח הקשה מש"ס כתובות דף כ"ד דקאמר שם ש"ס דזר שנושא כפיו עובר בעשה ופירש"י דכה תברכו הוי עשה ולאו הבא מכלל עשה הוא, ואיך נעלם מתוספות סוגי' הנ"ל, והמג"א סי' קכ"ח כתב בתירץ ב' די"ל דר' יוסי לשיטתו דס"ל נשים סומכות רשות ה"ה זר אינו עובר בעשה אם נושא את כפיו משא"כ סוגי' דכתובות קדמה ואזלא אליבא דר' יודא דס"ל נשים אינן סומכות וה"ה זר העולה לדוכן שעובר בעשה עיי"ש והקשה בשעה"מ פי"ט מה' שבת וכן הגאון בעלי ארזים אה"ע סי' ג' על המג"א א"כ מה קאמר רבא התם אנא מתניתא ידענא דאומר ר' יוסי גדולה חזקה שנאמר ומבני הכהנים בני ברזילי וכו' אמר להם הרי אתם בחזקתם הייתם אוכלים בקדשי גבול בגולה אף כאן בקדשי גבול ואי ס"ד מעלין מנשיאת כפים ליוחסין הני כיון דפרסי ידיי' אתי לאסוקינהו ע"כ ומאי ראייה מביא רבא מר' יוסי הא לר' יוסי דזר אינו עובר בעשה בוודאי אין מעלין מנשיאות כפים ליוחסין משא"כ לר' יודא דאין סומכות רשות וה"ה זר עובר בעשה אכתי מצינו אי מעלין מנשיאת כפים ליוחסין או לא. ועוד הקשה בשעה"מ הא גם לר' יודא דס"ל דאין סומכות רשות כתבו תוספות בעירובין צ"ו דוקא היכא דיש כנוד איסור כגון בתפילין משום גוף נקי או בסמיכה משום דמחזי כעבודה בקדשים אבל בשאר מלתא לא וא"כ גם לר' יודא אינו עובר בעשה בזר הנושא כפיו, עיי"ש ולפענ"ד אפשר לומר דשיטת רש"י בר"ה דף ל"ג וכן בעירובין דלר' יודא להכי אינם סומכות משום דעוברות על בל תוסף, ועיי' בספר המפריע מרבינו ישעי' הזקן בסי' ע"ח שכ' שם להחזיק בדברי רש"י וכתב דלר' יודא עובר על ב"ת אף כשלא מכוין למצוה ור' יוסי סבר דנשים סומכות רשות ואינה עוברות על ב"ת משום שאינה מכוונת למצוה רק לרשות בעלמא ולהכי נמי אינה יכולה לברך דאם מברכות על המצוה מראית בעין דעושית המצוה לשם מצוה ועוברת על ב"ת, וכתב דלפ"ז היכא דמכוונת לשם מצוה אף לר' יוסי דסומכות רשות נמי עוברות על ב"ת עיי"ש באריכות, לפ"ז יש ליישב שפיר קושי' שעה"מ על מג"א דוודאי ר' יוסי שפיר עלה לדוכן דכיון דנשים סומכות רשות ה"ה זר אינו עובר בעשה ושפיר לא ידע ר"י מה איסור יש בזר העולה לדוכן אך כ"ז באינו מכוין לשם מצוה רק לרשות משא"כ התם בכתובות שפיר מייתא רבא ראיי' מדאמר ר"י גדולה חזקה דהרי התם בכהנים הנ"ל חשבו בנפשם שהם כהנים גמורים וא"כ עלו לדוכן לשם מצות כהונה ובזה שפיר עובר בעשה אף אי סומכות רשות אי לאו דגדולה חזקה ושפיר קאמר ואי מעלין מנשיאת כפים ליוחסין האיך הניחם עזרא שיעלו לדוכן, אלא וודאי דבכל ענין אין מעלין מנשיאת כפים ליוחסין, וכן א"ש נמי קושי' שניי' של שעה"מ הא גם לר' יודא מותר היכא דליכא כדנוד, ולדברינו א"ש דזה כתבו תוספות התם אי לא אמרינן דעובר משום ב"ת לר' יודא אבל השתא דקיימינן דטעמא דר"י משום דעובר על ב"ת ור' יוסי מתיר דלא מקרי כה"ג ב"ת א"כ גם לר' יודא אסור לזר לישא את כפיו משום ב"ת אף היכא דעושה לרשות וא"ש.

ובזה א"ש נמי מה שכ' תוספות אם לא משום ברכה לבטלה והקשה אאמ"ו מאוה"ג זצ"ל בשו"ת כ"ס בסי' י"ד וכן הגאון בעלי ארזים דלפמ"ש תוספות בר"ה לר' יוסי דנשים סומכות רשות יכולות לברך ולמה יהא עובר ר"י בברכה לבטלה ולדברינו א"ש דאם מברך הרי עובר על ב"ת ותוספות דהכי ע"כ אזיל בשיטה אלו דטעמא משום ב"ת לר' יודא וא"כ גם לר' יוסי לא יכול לברך וכמ"ש המכריע, אלא דלכאורה דברינו ליתא דהרי המג"א כתב זאת ליישב דברי ר"י והרי שיטת ר"י היא דלאו כרש"י כמבואר בתוספות עירובין דר"י חולק על רש"י ולא סבירא לי' דטעמא דר' יודא הוא משום ב"ת וממילא גם לר' יוסי אינו עובר אף כשמכוין למצוה ואכתי קושי' שעה"מ על המג"א במקומה עומדות, אך באמת גוף הדברים ניתכן לאמר והוא בשנאמר עוד דהא דכתבו התוספות לא ידע ר"י לאו היינו ר"י בעל תוספות אלא לא ידע ר' יוסי מה איסור יש בזר העולה לדוכן וכמ"ש בספר בית יעקב והוא הולך לדרכו שם ביישוב קושי' הד"מ, ואכן לדרכינו נמי כאמר דר' יוסי לא ידע מה איסור יש בזה דהרי הוא סבר נשים סומכות רשות, ואפ"ה לא קשה הקושי' מש"ס כתובות משום דכהני עזרא חשבו שהם כהנים ועלו לדוכן לשם מצוה ושפיר הי' עוברים על ב"ת אי לאו דגדולה חזקה ושפיר מביא ראיי' דאין מעלין דאי מעלין האיך הניחום עזרא לעלות לדוכן וא"ש.

אלא דעל גוף דברי מג"א יש לפקפק במה שכ' דלר' יוסי דנשים סומכות רשות ה"ה דזר אינו עובר בעשה, דיש לחלק ולומר דדוקא בנשים דקולא היא שהקילה התורה עליהם דפטורות בהא אי רצו רשאין לעשות המצוה כרשות, אבל בכהן דהא דצוה הקב"ה הכהנים

הכהנים לברך את ישראל הוא ומעלה יתירא משום קדושת כהונתם, ולא כל הרוצה ליטול את השם יבוא ויטול, ויש לומר שפיר דזר עובר בעשה דאינו רשאי ליטול כבוד לעצמו ודוקא לכהן נתנה התורה יתירת הכבוד ולא לישראל כנ"ל.

ועיי' הפלא"ה בכתובות שם שכ' ליישב קושי' ד"מ על תוספות שבת הנ"ל די"ל דתוס' לא סברו כרש"י בכתובות דעשה זו דזר הוא משום לאו הבא מכלל עשה דכה תברכו, אלא דעשה דעובר היינו לפי שכתוב בספר חרדים דכשם שמצוה על הכהן לברך את ישראל כן נמי החיוב על ישראל להתברך וא"כ כיון דמצוה על ישראל להיות פנים כנגד פנים בשעת ברכת כהנים א"כ ישראל זה העולה לדוכן איני מתברך מפי כהנים ועובר בעשה, וא"כ כ"ז כשיש כהנים אחרים מבלעדו א"כ מצוה עליו להתברך משא"כ כשהוא יחידי ואין שם כהנים אחרים אינו מצוה עליו להתברך, וממילא אינו עובר בעשה זו כשעולה לדוכן, וא"כ יש לומר דסוגי' בכתובות איירא בשיש שם כהנים אחרים משא"כ ר' יוסי בשבת מיירא כשהוא לבדו ושפיר כתבו תוס' דלא ידע ר"י מה איסור יש בזר העולה לדוכן עיי"ש.

והנה על דבריו יש לפקפק חדא דלפי דבריו העיקר חסר דעובר בעשה כיון שאין נתברך כשהוא ג"כ יברך הא יוכל להתברך אח"כ מכהנים בציבור אחרינא, ואיך נקטו שתם דעובר בעשה ואי מעלין משו"ה הא אפשר דגם בעשה אינו עובר ובוודאי אין מעלין מנשיאת כפים ליוחסין, ועוד אף אי אמרינן דאיירא היכא דליכא ציבורא אחרינא, האיך קתני שם דמיירא עם כהנים אחרים ומלבד כ"ז אין אנו צריכין לומר לפי דרכו דר"י מיירא כשהיא לבדו אלא דשם בכתובות מיירא כשאין שם ציבור אחרינא ולא נתברך מפי כהנים אחרים ור"י בשבת כיון שידע בעצמו שאינו כהן בל"ש נתברך אח"כ בצבור אחרינא מפי כהנים אחרים ואינו עובר בעשה, ואין צריך לומר דמיירא כשהוא יחידי ואין שם כהנים בבהכנ"ס זולתו ועיי'.

בסוגי' דאין אדם עושה קנוניא על ההקדש

(ערכין דף כ"ג).

א) הרמב"ם פ"ז מהלכ' ערכין פסק המקדיש נכסיו וגירש את אשתו לא תגבה כתובתה עד שידירנה הנאה דשמא עשו קנוניא על ההקדש, ואין אומרים אלו רצה הי' אומר בטעות הקדשתי וישאל אצל חכם ויחזור לו עכ"ל, והקשו עליו המפרשים הרי בש"ס ערכין מסיק דר"א ור' יהושע בהקדש טעות פליגו ור"א דסבר דידירנו הנאה סבר כב"ש דהקדש טעות אינו הקדש, וא"כ הרמב"ם דפסק כב"ה דהקדש טעות הקדש האיך פסק כר"א דידירנה הנאה, הא י"ל דאלו רוצה לעשות קנוניא שואל על הקדשו. ועיי' בתוס' יו"ט בערכין שכ' דרמב"ם לא סבר זאת דכיון דיוכל לשאול על הקדשו לא יגרשה ויותר נוח לו לישאל על הקדשו עיי"ש. אך קשה ע"ז מנ"ל לרמב"ם סברה זאת, כיון שבש"ס מסיק דר"א ור"י פליגו אי הקדש טעות הוי הקדש, וטעמא דר"א דיעשה קנוניא משום דאינו יכול לשאול ומשמע הא אי יכול לשאול יותר נוח לו שישאל משיגרש אותה, ומנ"ל לרמב"ם היפך סברה זאת, ונראה ליישב דהנה הראשונים וכן התוס' כתבו דבגירושין יותר נח לו שישאול משיגרש אותה דמעשה רב לא עביד. והנה לכאורה יש לומר נמי בהיפוך דאם אפשר לו לעשות מעשה שלא יהא ניכר דעשה זאת בשביל לחזור מהקדשו נח לו יותר לעשות, כי אין ניחא לו שידעו הכל ויכירו שחוזר מהקדשו שהקדיש, כי זאת לו לבזיון שהקדיש ועתה רוצה לחזור, וא"כ כיון שישאל על הקדשו הרי נודע לכל שחוזר ממעשיו הטובים שעשה והקדיש נכסיו, אך כשיגרש אותה יוכל לעשות באופן שלא יהי' ניכר שהוא משום קנוניא כגון שעושה כאילו מגרשה בע"כ שהיא אינו מרוצה בהגט ואומרת כן והוא מגרשה בע"כ כי לא מצאה חן בעיניו, ואח"כ כשגבתה כתובתה אם גם חוזר ונושאה אותה הרי אפשר שאח"כ עשאו שלום ביניהם ואינו ניכר כ"כ חזירתה מן ההקדש כמו כששואל על הקדשו הרי גלוי וידוע שחוזר מה שהקדיש, וא"כ יש כאן סברה לומר שיותר נח לו לגרש אותה מלשאול על הקדשו.

(כאן חסר חצל על דאבדן.)

סנהדרין מ"א

עיי' בנוב"י תנינא חלק אע"ז סי' י"א שהקשה שם בנו הגאון מוהר"ש זצ"ל לשיטת בה"ג הביאו הרא"ש ספ"ב דיבמות דדוקא לקטלא סגי כשראו העדים דרך המנאפים אבל לאסרה על בעלה צריך שיראו כמכחול בשפופרת א"כ קשה מסוגי' דסנהדרין דף מ"א דאמר ר"ח עדי נערה המאורסה אינן נהרגין דיכולין לומר לאוסרה על בעלה באנו הא כיון שאמרו שראו רק בדרך המנאפין ולא כמכחול בשפופרת ע"כ לחייבה מיתה באו והניחא בל"ע, עוד הקשה שם באותו ההג"ה לפמ"ש שכ' אביו שם לפרש דברי בה"ג דלהכי לענין מיתה סגי כדרך המנאפים משום שבעי התראה ושיקבלו על עצמם ההתראה וכיון שכן חזינן שרצה לבעול ממש ואם ראו העדים שנדבקו כדרך המנאפים אמרינן שבוודאי עשו אשר זממו לעשות והרי זו כראי' ממש משא"כ לאסרה על בעלה שאינה צריכה התראה ואין כאן גילוי דעת שרוצים לעבור עבירה חמורה זו לכן צריך שיראו כמכחול בשפופרת עיי"ש. והקשה בנו מוהר"ש זצ"ל א"כ לר' יוסא בר' יודא דבאשה חבירה דאינה צריכה התראה א"כ גם לענין חיוב מיתה צריכין העדים לראות כמכחול בשפופרת והקשה מסוגי' הנ"ל דהקשה אלא אשה חבירה דקיי"ל דמקטלה לריב"י היכא משכחת לה, ולפי דעת בה"ג הא בלא"ה לא משכחת לה דמקטלה אשה חבירה לריב"י דהא א"א לעדים שיראו כמכחול בשפופרת כמו שאמר ר"ט ור"ע במכות דף ז' אלו היינו שם לא נהרג אדם מעולם ומפרש בגמרא משום דבבועל את הערוה היו שואלין

ראיתם

ראיתם כמכחול בשפופרת, ופריך הש״ס ורבנן היכא משכחת לה ומתרץ כשמואל במנאפין עד שיראו כדרך המנאפים, והשתא לדעת הבה״ג היכא דלא בעי התראה אף לרבנן צריכין העדים לראות כמכחול בשפופרת א״כ ליכא מציאות לריב״י דמקטלא אשה חבירה עיי״ש שהניח ג״כ בל״ע, ולפענ״ד נראה ליישב חדא מגו אידך, דהא דכ׳ הגאון מוהר״ש זצ״ל דא״א לראות כמכחול בשפופרת זה באמת אינו דודאי אפשר הוא, ורק העדים אינם רואין כל כך וכמו שכ׳ רש״י במכות שם להדיא דאין העדים מסתכלין בכך משמע דודאי אפשר בהפי אך שאין מסתכלין בכך ויש לומר טעמא דמלתא למה אין העדים מסתכלין בכך משום זה גופא דהרי רבנן סברו דדי כשיראו כדרך המנאפין וטעמא כמו שכ׳ הנוב״י משום דקבלו על עצמן ההתראה בודאי עשו אחר זממו, ויש לומר דר״ע ור״ט דקברו דלא סגי בשיראו כדרך המנאפין צריך לומר דאפ״ה צריכין לראות כמכחול בשפופרת אף דיש סברא לומר דודאי עשו אחר זממו אפ״ה אינן נהרגין ע״ז, אבל בודאי לא יכחישו דמלתא דמסתבר הוא לומר יען שקבלו ע״ע התראה ורואין העדים ששוכבים זע״ז בקרוב בשר שעושים המעשה א״כ יש לומר דזה גופא הטעם שאין עדים רואין ביותר יען ששופטים בדעתם מדהתרו אותם והם אומרים אעפ״כ בודאי יעשו מה שלבם חפץ ואינן נזקקין לראות יותר ככ״ל הסברה, לפ״ז כ״ז היכא שעדים מתרין אותם אבל באמת חבר דאינה צריכה התראה ועדים יודעים שהיא אשה חבירה בודאי מסתכלין כ״כ שיראו כמכחול בשפופרת משום דלא שייך סברה הנ״ל דדילמא לא עשאו מעשה ממש, ולפ״ז שפיר משכחת לריב״י באשה חבירה מיתה דשפיר יראו העדים כמכחול בשפופרת כיון שלא צריכה התראה ומיושב קושי׳ ראשונה של הגאון מוהר״ש זצ״ל, ולפ״ז יש ליישב נמי קושי׳ שניי׳ דודאי על עיקר מלתא דר״ח דאמר עידי נערה המאורסה אינן נהרגין משום שיכולין לומר לאוקרה על בעלה באנו לא קשה קושי׳ הגאון מוהר״ש האיך יכולין לומר כן כיון דאמרו דראו רק כדרך מנאפין, הא יש לומר ר״ח אמר מלתי׳ היפא דבאמת אמרו שראו כמכחול בשפופרת והרי אפשר לראות וכמו שהוכחנו נמי מליסני׳ דרש״י במכות ולא קשה קושיתו רק על קושי׳ הש״ס כדקאמר דר׳ חנן אמר מלתי׳ אליבא דר׳ יוסי ב״י באשה חבירה והקשה הש״ס אלא אשה חבירה דמקטלה אליבא דריב״י היכא משכחת הא יכולין לומר לאסרה על בעלה באנו בזה שפיר קשה הא משכחת היכא שאמרו שראו רק כדרך המנאפין ולא נאסרה על בעלה בזה ועל פרחך לחייבה מיתה באו ושפיר משכחת לה, אך לפמ״ש מיושב שפיר דכיון דכל הקושי׳ לא הוי לריב״י א״כ הרי לריב״י דלא צריכה אשה חבירה התראה א״כ גם לחייבה מיתה צריכין לראות כמכחול בשפופרת וכמו שכ׳ הגאון מוהר״ש זצ״ל לפי דברי אבא הגאון זצ״ל ושפיר הקשה הש״ס הא יכולין לומר לאסרה על בעלה באנו וא״ש.

מגילה דף ב׳

עיי׳ רמב״ם הלכ׳ מגילה דכ׳ דהא דכפרים מקדימים ליום הכניסה ילפינן מדכתיב בזמניהם והוא מש״ס ריש מגילה, ולכאורה צריך להבין למה לא הביא רמב״ם אידך דרשה דילפי מכימים אחר כתו ואם אמרו בש״ס דמ״ד דיליף מבזמניהם צריך כימים לדרוש מיני׳ לדורות הא גם מאן דיליף מכימים קאמר בש״ס טעמא דלא יליף מבזמניהם משום דלא משמע לי׳ למדרש הכי, ונראה דיש לומר דצריך להבין למה באמת לא משמע לי׳ למדרש מבזמניהם ומ״ע דר״י דיליף מבזמניהם ומשמע לי׳. ונראה דיש לומר דתלי׳ בפלוגת׳ הובא בירושלמי ריש חגיגה אי חרש באזנו אחת פטור מראיי׳ או לא, וקאמר שם דתלי׳ בפלוגת׳ דרבנן ור׳ יוסי גבי לבגי אהרן תעשה כתנות דרבנן סברו שני כתנות לכל אחד ואחד ור׳ יוסי סבר כתונת לכל אחד ואחד דהא דכתיב כתנות לשון רבים משום דקאי אבני אהרן דהוא לשון רבים, משא״כ רבנן סברו לכל או״א תעשה שני כתנות וא״כ יש לומר הכא נמי כן דאם אמרינן כר׳ יוסי ליכא למילף מן זמניהם כמה ימים דהדרשא הוא מדלא כתיב זמנם וכתיב זמניהם לשון רבים דיש לומר דקאי אהא דכתיב בפסוק לקיים את ימי הפורים האלה בזמניהם א״כ ימי הפורים הוא לשון רבים ע״ז קאמר בזמניהם על כל יום מימי פורים דהיינו י״ד וט״ו אבל לעולם אין דורשין מזה זמנים הרבה משא״כ לרבנן דהתם יש לדרוש נמי הכא כן ויש לומר בזה פליגו הני אמוראי, וכיון דפסקינן כרבנן דר״י התם שפיר כתב הרמב״ם דרש דזמניהם, ועיי׳ במפרש ריש חגיגה דכ׳ דרמב״ם פ״ח מכלי המקדש לא מבואר בהדיא אי היו עושין שתי כתונת לכל כהן וכהן רק דפ׳ דבגדי כהן שנעשו נואין אין מלבנין אותן אלא לובש חדשים, ולפמ״ש כיון דרמב״ם הבי״א דרש בזמניהם ע״כ דסבר כרבנן דר״י א״כ ממילא גם בבגדי כהונה היו עושין שתי כתונות לכל או״א, וכן גם בחרש באזנו אחת פסק הרמב״ם דפטור. ועיי׳ בטו״א במגילה באבני שוהם מה שכ׳ בזה באריכות ויש להאריך. ועיי׳ רמב״ן בפי׳ נו על פסוק וסמך דכ׳ דסמיכה בב׳ ידיו מדכתיב וסמכו אהרן ובניו את ידיהם ודרשינן ידי כל או״א, ולענ״ד יש לומר דתלי׳ נמי בפלוגת׳ הנ״ל בירושלמי ועיי׳ מנחות נ״ג במשנה שם ועיי׳.

ביצה דף ד׳ ע״ב

לחג שבועות תר״מ לפ״ק.

אמר רב מתנה עצים שנשרו מן הדקל ביו״ט לתוך התנור מרבה עליהם עצים מוכנים ומסיקן וכו׳ והקשה מהר״ש סוף למה לא מקשה הש״ס תיכף והא אין מבטלין איסור לכתחילה ולמה נטר עד אחר דאמר כיון דרובה דהיתירא כיתו כי קמהפך בהיתירא קמהפך. ונראה ליישב עפמ״ש הרשב״א בשבת דף כ״ט דהא דאמר שם דעביד כרב מתנה דמרבה

עליהם עלים מונחים לאו מצד ביטול ברוב אתינן עלה דהרי ניכר האיסור ולא שייך ביטול אלא דמרבה עליהם כדי שיהי' טלטול מן הצד ולא שמי' טלטול עיי"ש, ויש לומר לפ"ז דרב מתנה דאמר תחלה מרבה עליהם עלים מונחים ג"כ יש לומר דאינו מוכרח דכוונתו דיהי' מותר אח"כ מצד שנתבטלו העלים שנפלו לתנור אלא הטעם ג"כ מצד טלטול מן הצד ולא הקשה בפשיטות והא אין מבטלין איסור לכתחלה אלא הקשה סתם והא קמהפך באיסורא דלא הבין טעמא דרב מתנה אי הטעם הוא משום ביטול או משום טלטול מן הצד אך מאחר שרב מתנה השיב לו וכיון שרוצה דהיתרא ניהו כי קמהפך בהיתרא קמהפך, והנה אי הטעם משום טלטול מן הצד באמת לא צריך שיהי' העלים הנוספות רוב כנגד עלי איסור אלא דסגי גם אי יש שם עלי היתר שוה בשוה עם עלי איסור כיון דהשיב לו כיון דרוצא דהיתרא ניהו רוצא דייקא מוכח דע"כ טעמו דרב מתנה הוא משום ביטול ברוב ולא מצד טלטול מהצד שפיר מקשה עליו, והא קמבטל איסור לכתחלה ומיושב שפיר קושי' מהר"ש שיף וא"ש. ויש להעמיס זאת בכוונת רש"י דכ' בהיתרא קמהפך דאיסור בטל ברוב ולכאורה מה בעי בזה הרי ידעינן זאת אלא אך לדברינו א"ש דרש"י רצה לשלול דלא תימא דטעם הוא משום טלטול מן הצד וכמ"ש.

והנה הא דלא ניחא לי' באמת הטעם מצד טלטול מן הצד י"ל משום דס"ל טלטול מן הצד שמי' טלטול ומשא"כ שם בשבת דף כ"ט הגרסא רב מתנה אמר רב ורב הא ס"ל בשבת דף קמ"א דטלטול מן הצד לא שמי' טלטול שפיר קאמר הרשב"א דטעמא מצד טלטול מן הצד כי שם א"א מצד ביטול כי ניכר האיסור דהיינו הכלי בין שאר העלים וכמ"ש הרשב"א שם, אלא דדברי רשב"א האלו צל"ע דלפי מה שמבואר בתוספות שבת דף מ"ג ע"ב בד"ה דכ"ע טלטול מהצ"ד דהא דסבר רב טלטול מן הצד לא שמי' טלטול היינו היכא שהוא מטלטל בשביל ההיתר אבל היכא שעיקר הטלטול הוא בשביל איסור כגון במת סבר רב דשמי' טלטול ובהכי ניחא דברי רב דלא סתרו אהדדי וכן כ' הרשב"א שם א"כ הכא כשרוצה להסיק בכלים וזאת אסור משום דנעשה שבר כלי והוא מרבה עליו עלים מונחים א"כ מה בכך שהאי טלטול מן הצד הא עיקר הטלטול הוא משום כלי כי רוצה שיסיק בכלי וא"א רק בצירוף עלים אחרים והוי כמו גבי מת שעיקר טלטול הוא משום מת, והנה שם בבילה בעלים שנפלו לתוך התנור בזה אפשר לומר אף שמוליך העלי איסור ג"כ שרוצה שגם הם ישרפו מ"מ אין הטלטול בעבורם כי נוח לו יותר אילו לא נפלו בתנור, ועכשיו שנפלו מסיקן גם אותם, וגם בזה יש לנדד ולומר דכה"ג הוי טלטול כיון דסוף כ"ש הטלטול גם בשבילם, מכש"כ כשמסיק בכלים בהא ודאי עיקור הטלטול הוא משום הכלים ובכה"ג כתב הרשב"א גופא דהוי טלטול וצל"ע.

ועיי' בצל"ח שהקשה לפי הגרסא בשבת דרב מתנה אמר רב הוא מרא דשמעתא א"כ קשה הרי רב סבר דמב"מ לא בטול ולמה הקשה דוקא לר"א דאמר דשיל"מ לא בטיל ת"ל דהוי מב"מ וכתב דאם אמרינן ביבש ביבש בטל או משום דהוא איסור דרבנן ניחא עיי"ש, והנה באמת הכא בבילה אין הגרסא רב מתנה אמר רב רק רב מתנה סתם אבל התם בשבת דף כ"ט הגרסא רב מתנה אמר רב, ולכאורה גם אם הגרסא אינו רב ג"כ קשה להלכתא כמ"ש רש"י דמב"מ לא בטיל דפסקינן כר"י א"כ האיך בטל ולמה צריך להקשות מר"א דוקא ואי דרב מתנה סבר דמב"מ בטל א"כ גם מר"א לא קשה דדילמא לא סבר גם כרב אשי וע"כ צריך לומר דש"ס הקשה להלכתא וכמו כן קשה נמי לשיטת רש"י הא הוי מב"מ דגם כן פסק דלא בטל ומוכרחין לתירץ הצל"ח דיבש ביבש בטל או דהוי איסור דרבנן, והנה שם בשבת גבי כלים בלא"ה לא קשה דלפי המבואר ברמ"א יו"ד סי' צ"ח דאזלינן בתר שמא וא"כ הוי כלים ועלים מבשא"מ ושפיר בטל ואף לפי מה שכ' הש"ך דאזלינן בתר טעמא מ"מ יש לומר דהכא ביבש ביבש אף דש"ך כתב שם דאף ביבש אזלינן בתר טעמא היינו משום דאפשר לבוא לידי טעם כמבואר למעיין בש"ך משא"כ הכא בעלים דא"א כמובן שפיר אזלינן בתר שמא והוי מבשא"מ ובטיל, ובדברינו מיושב נמי מה שהקשה הצל"ח בבילה על ש"ס שבת דנהי דלא קשה קושי' ראשונה של ש"ס בילה הא אין מבטלין איסור לכתחילה משום דהתם נתבטלו בעודו היתר דהיינו כשעודו כלי שלם ובכה"ג לא הוי מבטל איסור וכתב דמזה ראיי' כנגד תשובת צ"צ סי' פ' אך אכתי קשה למה לא הקשה הא הוי דשיל"מ ועיי"ש מה שתירץ, ולפי דברינו יש לומר לפי המבואר ביו"ד סי' ק"ב דבמין בשא"מ לא אמרינן דשיל"מ לא בטיל ולפי מה שכ' הש"ך יו"ד סי' צ"ח דלענין דשיל"מ אזלינן בתר שמא א"כ ניחא דלא הקשה בשבת דהוי דשיל"מ דהוי מבשא"מ, משא"כ בבילה דמיירא עלים בעלים שפיר הקשה הא הוי דשיל"מ וא"ש.

והנה מה שכ' הצל"ח דמש"ס שבת הנ"ל מוכח דכשמבטל בעודו היתר לא מקרי מבטל איסור לכתחלה וציין על הצ"צ שלא כ"כ לפענ"ד לא מוכח משם ומידי לפמ"ש הרשב"א שהבאנו דשם לאו מצד בטול אתינן עלה דשם ניכר האיסור רק דמרבה עליו דיהי' טלטול מן הצד דלא שמי' טלטול א"כ לא קשה כלל הקושי' ממבטל איסור לכתחלה וממילא דלא מוכח כנגד הצ"צ מסוג' הנ"ל, ועיין בשו"ת רע"א סי' ר"ז.

הרא"ש כתב דדוקא היכא דמקלא קלי איסורא אמרינן דמותר לבטל לכתחילה אבל בשאר איסורין לא והקשו עליו עיי' רשב"א במשמרת הבית וכן הקשה פר"ח ביו"ד סי' צ"ט הא בש"ס מסיק דמקלי קלי איסורא רק אחר שהקשה דהוי דשיל"מ אבל על הקושי' ממבטל איסור לכתחלה סגי לי' בתירוץ דבדרבנן מבטלין ומכ"ל לרא"ש לומר דתירץ הנ"ל דמקלי קלי קאי נמי על קושי' ממבטל איסור לכחילתה עיי"ש

עיי"ש, ונראה ליישב דלכאורה יש לומר דהא דמבטלין בדרבנן לכתחילה היינו דוקא היכא דאי אפשר בענין אחר אבל היכא דאפשר בענין אחר אסור להוסיף אף באיסור דרבנן וכעין שכ' הטו"ז יו"ד סי' קל"ז לענין היכא שאינו מכוון לבטל האיסור דמותר לבטל לכתחילה וכ' דוקא היכא שא"א בענין אחר אבל היכא דאפשר לא וא"כ הכא נמי יש לומר כן, וא"כ לפי המבואר בתוספות דף א' בשם הריצב"א דמותר לטלטל מוקצה לצורך או"כ ביו"ט ואף לגרוף האפר לצורך פשטידא מותר ביו"ט וכן מבואר בש"ע או"ח סי' תק"ט סעי' ז' ברמ"א שם וכן בסי' תקי"ח שם ברמ"א, וצריך לומר דהא דאסור לטלטול הכא העלים שנפלו לתנור כשמסיקן משום דזה הוי תשמיש ואסור וכמ"ש המרש"א דף ל"ג וכן המג"א סי' תק"ט סע"ק ו' עיי"ש.

אך קשה הא אפשר לפנות העלים שנפלו לתנור מן התנור ואין צריך כלל לבטלם באחרות ולמה צריך להרבות עליהם עלים וכיון שאפשר להסירם מן התנור שוב יש לומר דאסור לבטלם בעלים אחרים, וצריך לומר דהמתרץ סבר דאף בכה"ג מבטלין איסור דרבנן משום דקיל טובא, ועל זה הקשה לו לר"א דאמר דבר שיל"מ אף בדרבנן לא בטיל וכתב רש"י הטעם משום דעד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר היינו משום דאפשר בענין אחר לא בטיל איסור דרבנן א"כ אכתי קשה דלמה יוכל לבטל הכא איסור דרבנן כיון שאפשר להסיר העלים מן התנור דטלטול מוקצה מותר ביו"ט לצורך או"כ וע"ז מתרץ דשאני הכא דמקלי קלי איסורא וקיל טובא וא"ש, ומדוקדק נמי לישנא דש"ס דהקשה ולר"א דאמר דשיל"מ אף בדרבנן לא בטל מאי איכא למימר והי' לו לש"ס לסיים הקושי' הא הוי דשיל"מ וש"ס הקשה סתם מאי איכא למימר ולדברינו ניחא שבאמת לא הקשה דהוי דשיל"מ אלא לר' אמי דסבר דדבר שיל"מ בדרבנן לא בטיל שוב תקשה קושי' ראשונה מומבטל איסור לכתחלה.

ובזה מיושב נמי קושי' לל"ח שהבאנו כבר למה לא מקשה הש"ס בשבת ולר"א דאמר דשיל"מ ל"ב מאי איכא למימר נהי דלא קשה ממבטלין איסור לכתחילה משום דמבטלו כשעודו היתר דהיינו כלי שלם אבל מר"א אכתי קשה, ולדברינו ניחא דכיון דלא קשה מומבטלין איסור לכתחילה ממילא לא הקשה נמי מר"א דכל עיקר קושי' שניי' סובבת והולכת על הראשונה דהוי מבטל איסור לכתחילה וא"ש.

ומיושב נמי קושי' הפר"ח ביו"ד סי' ק"ב שהקשה על המרדכי דכ' דחדש לא מקרי דשיל"מ משום דחוזר ונאסר לשנה הבאה, והקשה עליו דלפי דבריו א"כ גם מוקצה ונולד לא הוי דשיל"מ דג"כ חוזר ונאסר איסור מוקצה ונולד לשבת הבאה וא"כ מה מקשה הש"ס הכא לר"א דאמר דשיל"מ ל"ב מאי איכא למימר הא זאת לא מקרי דשיל"מ והשיג בזה על המרדכי דדוקא חמץ בפסח משום דחמץ זה גופא חוזר ונאסר לשנה הבאה משא"כ חדש ומוקצה ונולד דדבר זה גופא שוב לא נאסר פעם שנית, ולדברינו א"ש דבאמת העלים הנ"ל לא הוי דשיל"מ משום דשם איסור זה חוזר ונאסר לשבת הבאה רק הקושי' הוא דלר"א שוב קשה למה מבטלין איסור דרבנן בכה"ג וכמ"ש וא"ש ע"ד פלפול ועיי'.

והנה לפמש"כ בכוונת קושי' הש"ס ותירוצו דמקלי קלי איסורא קאי אקושי' דאין מבטלין איסור לכתחילה ממילא דא"ש שיטת הרא"ש דכ' דאף לענין מבטלין איסור לכתחלה הוא דוקא היכא דמקלא קלי אסורא מותר לבטל וכמ"ש, אלא דאכתי אינו מיושב דהרי לפי מה שכתבנו צריכין למקלי קלי איסורא דוקא הכא בעלים שנשרו משום דאפשר לסלק העלים מן התנור אבל מנ"ל לרא"ש וכן מהר"מ מרוטענבורג דאסור להוסיף על איסור דרבנן אף בלא אפשר בענין אחר לסלק האיסור כמו הכא, אלא דבאמת המעיין ברא"ש יראה להדי' דלא אמר הרא"ש דאסור להוסיף על איסור דרבנן שנתערב בהיתר אלא דאסור לבטל לכתחלה היינו לערב לכתחלה איסור דרבנן בהיתר כדי לבטלו, וא"כ יש לומר שפיר בשיטות הרא"ש דסבר הרא"ש דכי היכא דהש"ס קאמר הכא דאסור לבטל העלים משום דאפשר להסירם מן התנור אי לאו משום דקיל יותר משום דמקלי קלי איסורא הכי נמי אסור לערב בתחילה איסור דרבנן בהיתר כדי לבטלו רק היכא דמקלי קלי אבל באמת להוסיף על איסור דרבנן שכבר נתערב בהיתר שרי אף היכא דלא מקלי קלי משום דזה אין מוכח מש"ס ביצה וכמ"ש וא"ש.

אלא דהמעיין בטור יו"ד סי' צ"ט יראה דכתב משמי' דאביו הרא"ש ז"ל דאף להוסיף אסור באיסור דרבנן אם לא דמקלי קלי ולדבריו בדברי אביו ז"ל לא יתכנו דברינו, אך באמת לא זכיתי להבין דברי הטור דמנ"ל דהרא"ש ז"ל אוסר אף להוסיף דמדבריו בביצה לא מוכח רק דאסור לבטל לכתחלה כמבואר שם להדיא אבל להוסיף אפשר יש לומר דמתיר הרא"ש אף בלא מקלי קלי וצ"ע.

והנה הר"מ מרוטענבורג שהביא הטור באו"ח סי' תרע"ז כתב להדיא דאסור להוסיף בנר חנוכה אם נתערב בשמן אחר ולא דמי לעלים שנשרו דשאני התם דמקלי קלי אסורא עיי"ש ולדבריו אכתי קשה קושי' הרשב"א בתוה"ב הא הש"ס לא תירץ מקלא קלי רק אקושי' דדשיל"מ אף בדרבנן לא בטיל, ולדברי מהר"מ מרוט"ב לא א"ש תירוצנו שכתבנו דהרי לפמ"ש צריך למקלי קלי בעלים שנשרו דוקא משום שאפשר להסירם מן התנור אז אסור אף להוסיף אי לאו דמקלי קלי אסורא אבל בנר חנוכה למה אסור להוסיף. ולכאורה יש לומר דאף בנר חנוכה אפשר בלא ביטול דהיינו שישהה לשנה הבאה וכיון דאפשר בענין אחר אסור אף להוסיף אלא דזה ליתא דהרי הטור מסיים שם ואסור להשהותו לשנה הבאה משום דחיישינן לתקלה ופשטות לשונו משמע דגם זה מדברי מהר"ם מרוטענבורג וא"כ לא יתכנו דברינו שכתבנו, אבל הרווחנו בדברינו ליישב סתירת המחבר שהקשו עליו הטו"ז והש"ך ביו"ד סי' צ"ט

נ"ע דשם פסק דאסור דרבנן מותר להוסיף עליו אם כבר נתערב בהיתר ובש"ע או"ח סי' תרע"ז פסק בנר חנוכה בשם יש מי שאומר דאם נתערב שמן הנותר בשמן אחר אסור להוסיף עליו והוא כשיטת מהרי"מ מרוטנ"ב ועיי' ש"ך ומו"ז שם, והמג"א כתב ליישב דהוי דשיל"מ דמותר לשנה הבאה והאחרונים השיגו עליו עיי' במחלית השקל שם בזה לא מקרי דשיל"מ מכמה טעמים ועוד א"כ אף ביותר מששים לא יתבטל ולמה כתב דאסור להוסיף עליו עד ששים עיי"ש מה שכתבו ליישב דברי המג"א, ולדברינו יש לומר דהמחבר סבר דוודאי איסור דרבנן מותר להוסיף עליו ולבטלו אף היכא דלא מקלי קלי והא דקאמר הש"ס מקלי קלי וכתבנו דקאי גם אקושי' ממבטל איסור לכתחלה היינו דוקא בעצים משום דאפשר בלא"ה כגון שישירם מן התנור ועלטול מוקצה משום אוכל נפש מותר, א"כ בנר חנוכה דנמי אפשר בענין אחר דהיינו להשהותו לשנה הבאה משו"ה אסור להוסיף משום דלא הוי מקלי קלי משום דנהנה כשעודו בעין וכמ"ש הר"מ מרוטענבורג, והמחבר לא ס"ל דאסור להשהותה לשנה הבאה דלא הביא זאת בסי' תרע"ז ומשמע דס"ל דמותר להשהותה לשנה הבאה וכיון דמותר להשהותו לשנה הבאה ולא חיישינן לתקלה שפיר כ' דאסור להוסיף עליו משום דלא מקלי קלי וא"ש פסקי המחבר ועיי'.

ואיידא דאיירא בענין דאין מבטלין איסור לכתחלה נראה דמסוגי' זו יש להביא ראיי' דאף לשיטת הראב"ד דמדאורייתא אין מבטלין איסור לכתחלה אפ"ה באסורא דרבנן מותר לבטל דלכאורה הי' אפשר לומר דלהכי מדרבנן מקילין לבטל משום דכל עיקר האיסור של מבטל איסור לכתחלה הוא רק מדרבנן להכי מבטלין באסור דרבנן אבל אי מבטל איסור לכתחלה הוא איסור דאורייתא אפשר גם באיסור דרבנן לא מבטלין, אך מסוגי' זו מוכח דאף אי מדאורייתא אסור לבטל אפ"ה באיסור דרבנן מותר לבטל לכתחלה והוא עפי"מ שאידש הבוב"י תכילא אוי"ד סי' מ"ג דאף לשיטת ראשונים דאין מבטלין איסור לכתחלה רק מדרבנן אפ"ה ביבש ביבש הוי מדאורייתא ועיין בשו"ת חתם סופר איו"ד סימן ס"ט ועיין בשו"ת כתב סופר חאו"ח סי' קט"ז ועין במל"מ פ"ב מהלכות מעילה עיי"ש א"כ הכא בעצים דהוי יבש ביבש ואסור לבטל מדאורייתא לכתחלה ואפ"ה מתרץ הש"ס דאיסור דרבנן מבטלין ומוכח דגם אי אסור לבטל מדאורייתא אפ"ה באיסור דרבנן שרי לבטל לכתחילה ועיי'.

הנה הר"ן בשמעתין כתב לאמר דדוקא להוסיף אם כבר נתערב בהיתר מותר אבל לבטל לכתחילה אסור וכתב שכן מוכח מדאמר רב מתנה עצים שנשרו מן הדקל לתוך התנור ומדנקט לתוך התנור משמע משום דמסתמא יש בתנור עצים אחרים ומשמע דוקא להוסיף מותר אבל לא לבטל לכתחילה, ולכאורה צריך להבין על אידך שיטות ראשונים דסברו דאף לכתחלה מותר לבטל למה נקט ר"מ לתוך התנור דוקא, ונראה ליישב דהפרמ"ג ביו"ד סי' נ"ט הרבה להקשות דמאי משני הש"ס מקלי קלי איסורא אכתי תקשה היאך מותר לטלטל ולהפך בעצים הא אז עדיין לא מקלי קלי איסורא והניח בצ"ע, ועוד צריך להבין דמה סברה יש לחלק במקלי קלי אסורא, ונראה לפרש ולומר דכבר הקשינו לעיל לשיטת רי"ב"א בתוספות ביצה דף ח' דטלטול מוקצה שרי לצורך או"כ א"כ למה צריך כלל לביטול הא אפשר לסלק העצים מן התנור ולמה לא כתן לנו ר' מתנה עצה זו, על כן נראה דמיירא דכבר יש בתנור עצים הבוערים ונפל שם העצים מן התנור ונתלה בם האש ואי אפשר שוב להסירם מן התנור ולהכי אמר שמרבה עליהם עצים מוכנים ומסיקן העצים המוכנים, ומיושב שפיר דנקט לתוך התנור ואין הטעם משום דאז רק מוסיף על האיסור אבל לבטל לכתחילה אסור אלא הטעם דנקט לתוך התנור משום שנתלה בהם האש וא"א להסירם משם. דאי משום כדברי הר"ן אכתי יכול להשמיענו שנפלו חוץ לתנור בין עצים אחרים וג"כ מוכח דמותר רק לתוסיף ולא לבטל לכתחילה, וע"ז הקשה האיך בטיל הא הוי דשיל"מ ומשני דמקלי קלי איסורא והכוונה עפ"י המבואר ביו"ד סי' ק"ב דלא אמרינן דשיל"מ היכא דהדבר מתקלקל וא"כ הכא כיון דכבר בוערים העצים ומקלי קלי לא שייך דשיל"מ ובפרט לרש"י בוודאי לא שייך מקלי קלי דלא שייך עד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר דהרי עד למחר יהי' העצים נשרפים ולהכי מותר לבטלם ולטלטלם בעודם שורפים ומיושב שפיר קושי' פרמ"ג ועיי'.

ובמ"ש מלאכו מקום ייסוב להשמעת הרי"ף ורמב"ם דלא הביאו לענין מסיקן בכלים דמרבה עליהם מוכנים ומסיקן כמ"ש הש"ס גם בשבת דעביד כרב מתנה ועיי' הרב המגיד שהביא משם הרשב"א על דברת הרמב"ם בפ"ב מהל' יו"ט שם דמסיקין דוקא בלא היפוך, ול"ע למה לא הביאו דמותר נמי להפך ע"י עלים אחרים וכדרב מתנה כמו שהביאו לענין עלים שנשרו מן הדקל לתוך התנור דמרבה עליהם עלים מוכנים, ולפי דברינו א"ש דלענין כלים שלימים לא יכול לעשות כדרב מתנה משום דאכתי קשה קושי' הש"ס הא הוי דשיל"מ ובהא לא שייך דמקלי קלי איסורא דהרי לפמ"ש דכוונת מקלי קלי היינו שהעלים כבר נתבערים ולא הוי דבר שיל"מ דמתקלקל, כ"ז הכא בעלים שמיירא שנפלו לתוך התנור בוער אבל התם במסיקין בכלים שרוצה להסיק בכלים בזה שפיר לא בטיל דהוי דשיל"מ ומותר דוקא בלא היפוך וכמ"ש הרשב"א וא"ש נכון.

אלא דלכאורה צריך להבין דלמה הש"ס בשבת ניחא לי' להתיר אף בהיפוך ע"י ביטול בעלים אחרים והא לפי דברינו קשה הא הוי דשיל"מ ולא שייך התירוץ דמקלי קלי איסורא כיון דעדיין אינו דולק והוא רוצה להדליק. ונראה ליישב דכבר הבאנו לעיל שיטות המרדכי דדבר הנאסר לשנה הבאה לא מקרי דשיל"מ ולהפי חדש לא מקרי דשיל"מ דנאסר לשנה הבאה לא מקרי דשיל"מ ולהכי חדש לא מקרי דשיל"מ

דשיל"נ דנאסר לשנה הבאה ותפר"ח השיג עליו הא חדש זה שוב לא נאסר ואם אמרינן כן גם מוקצה ונולד מקרי דשיל"מ ומבואר כנגד זה בש"ס ביצה בשמעתין דמקשה הש"ס דעגלים מקרי דשיל"מ והא איסור מוקצה ונולד נאסר גם לשבת הבאה אף דעגלים הללו הן גופן לא נאסרו לשבת הבאה, וכתבו האחרונים דדוקא בחמץ אמרינן דלא מקרי דשיל"מ דחמץ זה גופא הותר ונאסר לשנה הבאה עיי"ש ולפי דבריהם דאין הכי נמי בנולד כה"ג אסר זה גופא יאסר לשבת הבאה לא מקרי דשיל"מ דהוי כמו חמץ דחמץ זה גופא נאסר לשנה הבאה, לפ"ז א"ש הכל דבביצה לענין עלים שנשרו מן הדקל לתנור דעלים ההם מותרים לשבת הבאה וא"כ שפיר הוי דשיל"מ והקשה הש"ס שפיר ומשני דמקלי קלי אסורא וכמ"ש דיאי' נשרף ולא ישתייר עד למחר משא"כ התם בשבת לענין משיקין בכלים דכלי הנ"ל יאסר גם לשבת הבאה להשיק בו דגם בשבת הבא נעשה שבר כלי וא"כ לא מקרי דשיל"מ דהוי כמו חמץ דלא מקרי דשיל"מ משום שנאסר לשנה הבאה ומשו"ה שפיר קאמר הש"ס דעבד כרב מתנה דמוקף עליו עלים ומשיקן, משא"כ הרמב"ם דפסק להלכתא בפט"ו מהלכ' מאכלות אסורות דחמץ בפסח מקרי דשיל"מ אף דנאסר לשנה הבאה וכתב הלח"מ בפ"א מה' חו"מ דטעמא דרמב"ם דפסק כרבא בפסחים כ"ח א"כ לדידי' ה"ה כלים להשיק בהן מקרי דשיל"מ אף שנאסר לשבת הבאה א"כ שפיר לא הביא דעבד כרב מתנה אלא דמשיק בהן סתם ובלא היפך וכמ"ש הה"מ משם הרשב"א וא"ש ועיי'.

בשמעת' דאתי דיבור ומבטל דיבור,

(קדושין מ"ט ר"פ האומר.)

עיי' בשעה"מ פ"ד מה' תרומות שהביא מדברי תוספות חולין דף ו' דבטבל גמר לא מהני נותן עיניו בצד זה ואוכל בצד אחר דדוקא בדמאי שקיל מהני וכו' דלפי דבריהם צריך לומר דהא דקאמר הש"ס תרומה ניטל באומד ומחשבה היינו שלא צריך להוציא בשפתיו אבל צריך עכ"פ להפריש בידים ודלא כמו שפירש רש"י שם, וכו' שזה נראה ג"כ דעת רמב"ם מדכ' פ"ד הפריש תרומה במחשבתו וכו' ומדלא כתב אפילו בלא הפריש רק נתן עיניו בצד זה ש"מ דוקא הפריש בעינן וכתוס' ושוב הביא דברי ר"י קורקוס שכ' דרמב"ם כרש"י ס"ל והפריש היינו במחשבתו והוא תמה עליו מנ"ל כן, וכו' לבסוף דמתוספות גיטין ובכורות משמע דפליגו על ר"ת בחולין וסברו כרש"י דאף בטבל גמור מהני נותן עיני' בצד זה, ולפענ"ד נראה להביא עוד ראיי' מדברי תוספות בשמעתין דלא כתוס' בחולין אלא כתוספות בגיטין ובכורות אף בטבל גמור מהני נותן עיניו ולא צריך הפרשה דוקא מדהקשו דלר' יוחנן מי ניחא מתני' דתרומות אם עד שלא תרם ביטל אין תרומתו תרומה ומשמע דאם משתרם ביטול תרומתו תרומה ומשמע אף בשתרם במחשבתו ואמאי תרומתו תרומה בכה"ג הא אתי' דיבור ומבטל דיבור ומחשבה. ותירצו דבתרומה דכתיב ונחשב לכם הוי מחשבה כמעשה עיי"ש. ומדלא תירצו כפשוטו דמתני' תרומות איירא בטבל גמור דבכל הדינים שם הכי איירא, בטבל גמור ובהא לא מהני מחשבה לבד אלא דצריך להפריש בידים רק דאין צריך להוציא בשפתיו שזה תרומה, אבל עכ"פ צריך הפרשה בידים והוי שפיר מעשה ולהכי לא מבטל הדיבור למעשה של הפרשה ש"מ דס"ל דאף בטבל גמור מהני נותן עיניו בצד זה והוי לי' מחשבה בעלמא והוצרכו לתירוצם דתרומה שאני מדכתיב ונחשב לכם הוי המחשבה כמעשה ולא יכול הדיבור לבטלו ועיי'.

איברא דיש לומר דאין מתוספות הנ"ל ראיי' דיש לומר דסברו דבטבל גמור לא מהני נותן עיניו בצד זה אלא דצריך הפרשה, ואדרבה יש ראיי' להיפך מדבריהם והוא עפ"מ שהקשה המרש"א דלמה להו לתוספות להקשות דליפרוך ר"ל לר"י ממתני' דתרומות מדקתני אם עד שלא תרם ביטל אין תרומתו תרומה אבל משתרם ביטל תרומתו תרומה ומשמע גם אי תרם במחשבה והקשה המרש"א למה לי' לתוספות להקשות מכח דיוקא הא בפירש קתני התם במתני' דתרומות הנ"ל דאם משתרם ביטל אין תרומתו תרומה ולא תירץ כלום, ולפענ"ד נראה לומר דתוספות סברו דמסיפא דמתני' דתרומות לא יכול ר"ל להקשות על ר"י למה תרומתו תרומה אף בבטל במחשבה דדלמא מתני' מיירא דוקא בטבל גמור ובטבל גמור לא מהני נותן עיניו בצד זה אלא צריך להפריש דוקא בידים רק שאין צריך להוציא בשפתיו לומר שהוא תרומה וא"כ הוי מעשה ממש ושפיר הוי תרומתו תרומה דלא אתי' ומבטל מעשה ולהכי הקשו מדיוקא דרישא דקתני אם עד שלא תרם ביטל תרומתו תרומה וזה הדין הוא בין בטבל גמור בין בדמאי משום דאתי דיבור ומבטל דיבור ומזה יש לדייק הא אם משתרם ביטול אין תרומתו תרומה ומשמע ג"כ בין בטבל גמור בין בדמאי דהא הדיוק הוא דומיא מנה שמדייק ומשמע אף בדמאי נמי ובזה שפיר תקשי הא דמאי ניטל במחשבה בנותן עיניו בצד זה והוי דיבור ודיבור ומיושב שפיר קושי' מהרש"א, וממילא מוכח מזה מדלא הקשו תוספות בפשיטות מסיפא דמתני' דתרומות והקשו מדיוקא דרישא דבטבל גמור לא מהני נותן עיניו בצד זה אלא צריך הפרשה בידים וכשיטת תוספות חולין דף ו' וכשיטת הרמב"ם הנ"ל ועיי'.

הרבמ"ם פ"ד מהלכ' תרומות הלכה ט' כתב האומר לשותפו או לבן ביתו הלך ותרם וביטל שליחותו קודם שיתרומו אם לא שינה השליח תרומתו תרומה ואם שינה השליח כגון שאמר לו תרום מן הצפון ותרום מן הדרום הואיל וביטל שליחתו מקודם אינה תרומה עכ"ד והראב"ד השיג עלין ואמר שלא מוקי מתני' בירושלמי בשינה השליח אלא לריש לקיש דסבר דלא אתי דיבור ומבטל דיבור אבל לר"י דאתי דיבור ומבטל דיבור לא צריך להא שינוי אלא

דיוכל

דיוכל לבטל שליחותו וכיון דהלכתא כר"י למה מוקי הרמב"ם מתני' דתרומות בשינה שליחותו דוקא עיי"ש, ועיי' בכ"מ שהביא משמי' דר"י קורקוס ליישב דברי רמב"ם דבתרומה גם ר"י מודה דלא יכול לבטל שליחות כיון דבתרומה בכרי העומד לתרום אין דרך שיקפיד בכך מי יתרום והרי צריך קרא למעט תורם שלא ברשות ושותף תורם שלא ברשות וגם בכלך אלא יפות סגי משא"כ בקדושין להכי לדעתפס קרינן בי' ואין יכול לבטל שליחותו בדיבור אלא א"כ שינה בשליחותו עיי"ש שהאריך, והנה השעה"מ תמה על תירוצו זאת דא"כ מאי מקשה ר"י על ר"ל ממתני' דתרומות כיון גם לדידי' קשה וגם לדידי' צריך לאוקמי' בשינוי והניח בתימה. ולפענ"ד נראה ליישב עפ"י דרכו של הר"י קורקוס קצת, דיי"ל ודאי לר"י אם גם אתי דיבור ומבטל דיבור מה שמינה מעיקרא לשליח ועכשיו אומר ומבטל שליחותו שלא יהי' שליח והדיבור שני מבטל לדיבור ראשון והוי כאילו לא אמר כלום לאיש הנ"ל אבל לא אמרינן דאינו רוצה בשום אופן שיתרום האיש הנ"ל ויהי' גרע מאחר רק דאמרינן דאינו שלוחו כי דיבור שני ביטל דיבר ראשון וכאלו לא אמר כלל וכיון שכן כיון דעכ"פ זאת נודע לנו ע"י מינוי שליחות שבעה"ב רוצה לתרום כרי וא"פ דל שליחות מהכא לגמרי והוא תרם כרי של בעה"ב הוי תרומתו תרומה כי לא גרע מכלך אלא יפות דצריכין רק גילוי דעת בעלמא שרוצה לתרום ורוצה בתרומה ובכלך אלא יפות פסק הרמב"ם בפרק הנ"ל דמהני אף בלא עשאו שליח כמ"ש הכ"מ שם בהלכה ג' וטעמא כיון דלמתרם קאי וכיון דהוי מלוה בגילוי דעת בעלמא סגי עיי"ש א"כ הכא נמי כן, א"כ אף שביטל השליחות מ"מ תרומתו תרומה כיון דחזינן וידעינן דרוצה בתרומת הכרי, ולהכי הוצרך הרמב"ם לאוקמי בשינה בזה שפיר לא הוי תרומה כיון שהוא רוצה שתרומה יהי' בצפון והוא תרם בדרום וא"כ אינו רוצה בתרומה שתורם בדרום ולא הוי תרומה אף שבלא ביטל הי' מהני היינו היכא שעשאו שליח לא מקפיד בכה"ג, אבל בלא עשאו שליח ורק דיהי' מהני משום דניחא לי' בהא שפיר אין תרומתו תרומה כיון דשינה ולא ניחא לי' והוי גרע יותר מאומר לו בכלך אלא יפות ולא נמצאו יפות ובזה ניחא נמי להבין מה שקשה בדברי רמב"ם דמה יועיל ביטול השליחות לענין שינוי וכי משום דהוי תרתי ביטול שליחות וגם שינוי יהנה משא"כ בחדא ועיי' במקנה מה שכ' בזה אך לדברינו א"ש דודאי גם ביטול לחוד סגי אך דאפ"ה הוי תרומתו תרומה דלא גרע מכלך אלא יפות דמהני אך בשינוי ג"כ דשפיר לא מהני משום דלא ניחא לי' לבעה"ב בהכי, וכהאי דבשינוי לחוד מהני תרומתו היינו בעשאו שליח אין זאת קפידא אבל בצירוף שניהם יחד שפיר לא מהני וא"ש.

והנה כ"ז למסקנא דש"ס קדושין דמסיק דכהאי דבטלי' מתורת שליח גט גופא לא בטיל ופירשו המפרשים דלא הי' כוונתו לבטל גוף הגט רק השליחות, אבל אם ירצה יוכל לבטל גם גוף הגט וכן פסק נמי הרמב"ם בפ"ו הלכ' גירושין י' דחוזר ומגרש משום דלא ביטול גוף הגט רק השליחות עיי"ש וע"כ הטעם משום דאינו חוזר מדעתו לגרשה רק חוזר משליחות א"כ הכא נמי בתרומה כן דכהי דבטלו משליחות מכ"מ אינו חוזר מגוף מחשבתו לתרום כרי זה וכיון שכן שפיר הוי תרומתו תרומה אף בשבטלו אם לא שמשנה ממה שאמר לו בעה"ב וכמ"ש אבל בס"ד עד דלא הקשה הלכתא אהלכתא ואפ"ה למסקנא לר' יוחנן גופא אין צריך לומר דסובר כר"ל דחוזר ומגרש אלא דיוכל לסבור כר"ש דאינו חוזר ומגרש משום דביטל לגט גופא ולא רק השליחות, הכא נמי בתרומה כן כשמבטל השליח חוזר מגוף הענין דאינו רוצה בתרומת הכרי א"כ שפיר מהני הביטול ואין תרומתו תרומה אף בלא שינה השליח ולהכי הקשה ר' יוחנן שפיר לריש לקיש דוקא דלדידי' ניחא משא"כ הרמב"ם דפסק כר"י ופסק ג"כ כרב נחמן דחוזר ומגרש וקשי' הלכתא אהלכתי' כקושי' הש"ס והוצרך לשנוי' דגט גופא אינו בטל דאינו חוזר רק משליחות ולא מגוף המעשה הכא נמי בתרומה כן דחוזר רק משליחות אבל בגוף התרומה רוצה שיתרום הכרי א"כ שפיר ס' דוקא בשינה השליח אינו תרומה וכמ"ש ועיי'.

והנה לכאורה יש להקשות בשמעתין מה מקשה ר"י לריש לקיש ממתני' דתרומה דיכול לבטל הא יש לומר דתרומה קיל משאר ענינים משום דיש לו שאלה וא"פ אף כשכבר תרם יוכל לבטל המעשה ע"י שאלה ומשו"ה יוכל לבטל השליחות ג"כ, אך יש לומר עפ"י מה שכ' הש"ך בחו"מ סי' רכ"ג דהא דבתרומה יכול לשאול היינו הטעם משום דאתי דיבור ומבטל דיבור ולהכי באתי ליד כהן שוב לא יכול לשאול משום דלא אתי דיבור ומבטל מעשה עיי"ש באריכות [ול"ע על זה משיטת הר"א ברא"ש נדרים דף כ"ט דאפילו התרומה דאתי ליד כהן יש לו שאלה מהמו"ל], א"כ א"ש כיון דר"ל לא ס"ל אתי דיבור ומבטל דיבור באמת אינו יוכל לשאול ג"כ ושפיר מקשה עליו ר"י ולאמת דמסיק בל"ק דוקא בדיבור דאית בי' מעשה לא יכול לבטל אבל בדיבור גרידא מבטל שוב באמת יש לומר דתרומה קיל לענין ביטול הואיל ואית בי' שאלה ויכול לבטל היכא דיש בו ג"כ מעשה קצת אם אפשר, ועיין בשו"ת חתם סופר חלק יורה דעה אלא דזה רחוק קצת לפי דברי ש"ך לומר דלר"ל לית שאלה בתרומה דהרי ס"ל דלא אתי דיבור ומבטל דיבור, אך באמת ניחא דהרי הש"ס מסיק דהלכה כר"י אפילו בקמייתא דאף היכא דאית בי' מעשה קצת אתי דיבור ומבטל דיבור וא"כ יש לומר דר"ל ס"ל דוקא בקדושין לא אתי דיבור ומבטל דיבור משום דאיכא נתינת מעות אבל במלתא אחריתא גם הוא סבר דאתי דיבור ומבטלו דיבור, וגם מה דלבלישנא בתרא איתותב ר"ל ממתני' דר"פ השולח וא"כ בודאי לנו לומר דר"י ור"ל פליגו רק כמו שנאמר בל"ק ושפיר אף לדידי' יש שאלה בתרומה משום דאתי דיבור ומבטל דיבור גרידא.

אמנם

אמנם צ"ע על דברי הש"ך שכ' דלהכי יכול לשאול על תרומה משום דאתי דיבור ומבטל דיבור משא"כ כשכבר בא ליד כהן לא אתי דיבור ומבטל מעשה מהא שמבואר הכא דהפרשת תרומה הוי מעשה ותוספות בשמעתין כתבו דאף כשהופרש במחשבה הוי מעשה לענין דלא אתי דיבור ומבטל מעשה, ועל כרחך כוונתם דלא יכול לבטל גוף התרומה דאי בביטול השליחות קמיירא הא כבר עשה שליחותו ושוב אין הוא שלוחו ומתי תיתי יוכל עוד לבטלו הרי כבר עשה השליחות וע"כ הכוונה דמעשה לא יוכל הדיבור לבטל המעשה הפרשת תרומה וא"כ איך כתב הש"ך דיוכל לשאול משום דאתי דיבור ומבטל דיבור והרי הפרשת תרומה נקרא ג"כ מעשה ודוחק לומר דלענין שאלה חשיב רק דיבור ולענין לבטל בדיבור בעלמא בלי שאלה חשוב מעשה כי אין סברה לחלק בכך, ובגוף דברי הש"ך נראה דלענין שאלה אין צריך להא דאתי דיבור ומבטל דיבור דדוקא הוא אין יוכל לבטל דיבורו אבל חכם או שלשה הדיוטות יכולין וכמבואר בירושלמי גיטין דמתרץ על קושי' ש"ס על ר"ל ממתני' ריש פרק השולח או שלא אחריו שליח דבטל הגט וחזינן דאתי דיבור ומבטל דיבור ומתרץ בירושלמי דהא ב"ד יפה אה"נ ג"כ יש לומר כן לענין שאלה דיכולין לבטל דיבורו, ושוב מצאתי בח"ס יו"ד סי' רמ"ג בסוף התשובה דכי כעין זאת אך לא הביא דברי הירושלמי ולענ"ד מירושלמי הנ"ל יש ראיי' והכרח לסברה הנ"ל.

בסוגי' דתופס לבע"ח, (ב"מ דף י').

שיטת רש"י ידוע דתופס לבע"ח במקום שחב לאחרים לא מהני דוקא בלא עשאו הנושה שליח אבל בעשאו שליח מהני, והקשו הראשונים כמה קושי' הדא כיון דזכי' מטעם שליחות א"כ אף בלא עשאו שליח למה לא מהני, ועוד מה נקשה מפועל הא בפועל עשאו שליח, ועוד הא במתני' מיירא בעשאו שליח להגבי' לו המציאה, ועוד הא מסוגי' דכתובות גבי יימר בר חשו מיירא בעשאו שליח דא"ל זיל תפוס, ועוד הקשה הג"ת דרש"י גופא סותר עצמו דגבי יימר בר חשו כתב רש"י על מימרא דר"י דתופס לבע"ח לא קנה שליח התופס, ובב"מ כתב רש"י דלא קנה מאחר דלא עשה אותו הנושה שליח, ונראה ליישב כל הקושי' בשנדייק בלישנא דרש"י דכתב כאדם הבא מאליו ותופס ממון חבירו בשביל חוב שיש לאחר עליו ובא לקדם עד שלא יתפסנו בע"ח אחר עיי"ש ולכאורה דברי רש"י אלו מיותרים לגמרי מה שכ' ובא לקדם טרם שיתפסו בע"ח אחר וכי מאי כ"מ מיכיי' אם רצה לקדם או לא, ונראה לומר דכוונת רש"י עפ"י שהקשה התוספות דר"כ ור"ח אמרו תרוויי' דמגביה' מציאה לחבירו ל"ק חבירו משום דהוי תופס לבע"ח הא ר"י גופא ס"ל דמגבי' מציאה לחבירו קנה חבירו וס"ל דתופס לבע"ח ל"ק, ותירצו דשאני גבי מציאה משום מגו דזכי לנפשי' זכי נמי לחברי' עיי"ש, והנה לכאורה צ"ל דברי תוס' מאי מהני הא דמשום דמצי זכי לנפשי' וכי משום זה איכו חב לאחרים הרי עכ"פ אחרים הפסידו בהגבהה' זו דלא יוכלו להגבי' המציאה לנפשם, וצריך לומר דכוונת תוספות הוא דכיון דאמרינן דהמגבי' יכול להגביה לעצמו ולא יוכלו האחרים להגביה', א"כ אף שמגביה לצורך חבירו הרי לא הפסידו עי"ז שנתנו לחבירו יותר ממה שהפסידו אלו הי' הוא מגבי' לעצמו דבין כך ובין כך הפסידו המציאה ולהכי אמרינן דקנה לחבירו משא"כ בחוב אם לא תפס לחבירו היו הם תופסים כי התופס לעצמו לא יוכל לתפוס כיון דאין חייב לו הלוה מעות א"כ שפיר הוי תופס לב"ח במקום שחב לאחרים, ועיי' וחזינן מזה אף שמפסידים האחרים מ"מ כיון דבלא"ה היו מפסידים לא מקרי תופס לבע"ח ומילא יש לומר כיון דהמלוה אומר לשליח לתפוס לא מקרי ג"כ חב לאחרים כיון דאלו לא הי' הוא תופס בשביל המלוה הי' הוא בעצמו תופס ותפיסתו לעצמו של המלוה מהני לא מקרי תופס לבע"ח במקום שחב לאחרים, ויש לומר לפ"ז דזאת סברת רש"י דלהכי בעשאו שליח מהני אין הטעם משום דשלוחו של אדם כמותו דודאי מגל שליחות דלאו כל כמיני' לזכות לזה ולחוב לאחרים כמו שכ' הרא"ש אלא דס"ל לרש"י דהטעם הוא כיון דעשאו שליח ממילא חזינן דהמלוה רוצה לתפוס לנפשי' ואם לא יתפוס השליח יתפוס הוא לעצמו כדי שלא יבואו אחרים לתפוס וממילא איכו חב בתפיסה זאת לאחרים כיון דסוף כ"ש היו מפסידים ע"י תפיסת המלוה, וכ"ז בעשאו שליח אבל בלא עשאו שליח כי אם שבא מאליו שפיר הוי חב לאחרים בתפיסה זאת כי אולי המלוה לא ידע כלל מזה שכושים אחרים רוצים לתפוס, ולא קשה קושי' ראשונים דאף בלא עשאו שליח יהנה דזכי' מטעם שליחות ולדברינו ניחא דהרי רש"י לאו מתורת שליחות אתי עלה אלא כיון דעשאו שליח ממילא ידע המלוה מזה והי' תפס אם לא יתפוס השליח ולא הוי תופס לבע"ח במקום שחב לאחרים משא"כ בלא עשאו שליח דלא ידע המלוה ומה בכך דזכי' מטעם שליחות הרי אמרינן דלאו כל כמיני' לזכות לזה ולחוב לאחריני' וא"ש.

והנה כ"ז לר' יוחנן דס"ל לחלק בין מציאה לחוב וע"כ כמו שכ' התוספות וכמו שהסברנו סברת התוספות כיון דבלא"ה היו מפסידים לא מקרי חב לאחרים, אבל לר"כ ור"ח דס"ל דאף במציאה לא קנה דמקרי חב לאחרים אף שאם היו זוכה לנפשו ג"כ היו מפסידים מ"מ מקרי חב לאחרים ול"ל דס"ל כיון דשכ"ש בהגבה' זו מפסידים האחרים שפיר לא מהני א"כ ממילא גבי חוב נמי בכה"ג מקרי חב לאחרים וא"כ ממילא דלא מהני נמי אם עשאו שליח כמובן, וי"ל דמה שכ' רש"י דבשליח מהני אף שכ' רש"י זאת גבי מילתא דר"כ ור"ח לא עלי' קאי רק רש"י כתב זאת להלכתא כרי יוחנן דמחלק בין מציאה לחוב אבל לר"כ ור"ח גופא דלא מחלקו בהכי ממילא גם בשליח לא מהני ושפיר הקשו מברייתא דפועל וגם ממתני' לא קשה אף דעשאו שליח הרי לר"כ ור"ח אף בשליח לא מהני וא"ש ועיי'.

ועפ"י דברינו הנאמרים נבוא ליישב ג"כ שיטת מקוני' דכתובות דמשמע דאף בשליח לא מהני, בשנדקדק דאמרו לי' ליימר בר חשו את תופס לבע"ח במקום שחב לאחרים ומאי שאי דאמרו את תופס לבע"ח וכו' הי' די באמרו האומר ר"י התופס לבע"ח במקום שחב לאחרים לא קנה, ונראה די"ל דהוא לא ידע דהלוה חייב ג"כ לר"פ רק חשב שלו לבדו חייב, ואם הודיעו לו שגם להם חייב, לפ"ז כיון שאמרנו שעיקר טעם וסברת רש"י הוא דבעשאו שליח מהני היינו משום דאם לא יתפוש הוא יתפוש המלוה בעצמו כדי שלא יקדמנו אחרים א"כ כיון דלא ידע שחייב גם לאחרים ולא ירא מפני שיקדימנו אחרים ממילא שוב הוי אף בעשאו שליח חב לאחרים ושפיר אמרינן דלא מהני, וא"ש מה שכ' רש"י שם שליח התופס דשם לא כתב רש"י כמו שהאריך בב"מ דמיירא טרם שיתפשו אחרים ומיירא דאחרים אינם רוצים לתפוש ולא מיירא המלוה זה שעשה שליח לנפשו א"כ בכה"ג אף בעשאו שליח לא מהני כיון שבכה"ג הוי חב לאחרים דדלמא לא הי' תפש המלוה לנפשו ועיי'.

עוד באופן אחר נראה ליישב שיטת רש"י דכבר הבאנו קושי' תוספות הא ר' יוחנן ס"ל דמגבי' מציאה לחבירו קנה חבירו ובתופס לבע"ח דלא קנה, ונראה דהנה הפנ"י בכתובות כתב לתמוה, דמה טעם באמת דס"ל לכמה ראשונים בלא קנה אף בעשאה שליח הא קיי"ל בב"מ שליח ש"א כמותו, וכתב דצריך לומר משום אין שליח לדבר עבירה במפסיד לאחרינא עיי"ש, ועיי' בקצוה"ח דכ' דזה לא מקרי לדבר עבירה כיון דמשלח לא עשה עבירה דהרי הוא יוכל לתפוש מצד הדין, אף שבאמת אם לא הי' תופס והי' הולכין לב"ד היו מחלקין ביניהם בשוה מ"מ כיון דאם תפס מהני לא מקרי שלד"ע עיי"ש, ויש לומר לפ"ז דכ"ז בעשאו שליח מהני ולא מקרי שלד"ע מאחר כיון דמשלח עשה אותו שליח ומגלה דעתו בזה דרוצה בתפיסה ולא בחלוקה ולא הוי שלד"ע אבל בלא עשאו שליח אלא דהתופס הולך מעצמו בזה שפיר י"ל דלא מהני משום אשלד"ע דדילמא לא ניחא לי' למלוה כיון דבאמת עפ"י עיקר הדין צריכין לחלק כולן בשוה לפני ב"ד, ומיושב שפיר קושי' ראשונים הא זכיי' מטעם שליחות א"כ גם בלא עשאו למה לא מהני לשיטת רש"י ולפמ"ש ניחא דבלא עשאו שליח שוב לא אמרינן דזכיי' מטעם שליחות משום דאשלד"ע ודלמא המלוה לא רצה בתפיסה בכעין זה והוי שפיר אשלד"ע וא"ש.

והנה כ"ז בתופס לבע"ח אבל במציאה דלא שייך אשלד"ע דמה עבירה איכא במגבי' מציאה כיון דיד הכל שוין בה א"כ שפיר אמרינן דקנה חבירו משום דזכיי' מצד שליחות והוי כעשאו שליח דמהני לשיטת רש"י אף במקום שחב לאחרים וכקושי' ראשונים לאמת דאף בלא עשאו שליח יהא מהני מצד דזכיי' מטעם שליחות והוי כעשאו שליח ובהא לא שייך אשלד"ע ועיי'. ומיושב שפיר קושי' תוספות על ר"י, והנה כ"ז לר' יוחנן דמחלק בין מציאה לתופס לבע"ח אבל לר"נ ור"ח דלא מחלקי בהכי וא"כ שוב אין חילוק בין עשאו שליח ללא עשאו שליח, ושפיר לא קשה כל הקושי' הנ"ל שהקשו על רש"י וכמו שכתבתי ועיי'.

הטור באו"ח סי' קל"ו הביא דברי ר"מ דאם ג' נדרו הנאה זה מזה אינן יכולין לצרף לזימון, ולא אמרינן הואיל ובידם לשאול על נדרם דאכתי לא נשאלו, ועיין ב"י שם שכ' דנפקא להו מש"ס עירובין דף ג' דקאמר דלהפי כהן שאכל תרומה ונצטרף עם ישראל שאכל חולין משום דאפשר לכהן למיכל חולין ולא קאמר הש"ס משום דזר יוכל לשאול על תרומה ש"מ דלא מהני זאת משום דאכתי לא נשאל עיי' ועיי' באחרונים הביאם ברכי יוסף שהקשו על הב"י הא בתרומה ביד כהן לא מהני שאלה כמבואר בש"ס נדרים דף כ"ט וא"כ אין ראיי' מש"ס עירובין, ועיין בברכי יוסף שרצה לומר שזאת ג"כ כוונת תוספות בעירובין שכתבו דשלשה שנדרו הנאה אסורין לזמן מש"ס הנ"ל וכתבו דאין ראיי' ברורה משום דאסור לזר אפילו בשאלה עיי' והבין בכוונת התוספות משום דתרומה ביד כהן ליתא בשאלה, והנה המעיין בתוספות דלשונם שם אין סובל פירש זה דכתבו וז"ל דשאני תרומה דאין לה היתר לזר אפילו בשאלה ואם הפשט משום דתרומה ביד כהן ליתא בשאלה הי' לו לתוספות לומר דשאני תרומה דלא מהני שאלה משא"כ ג' המודרין הנאה דאיתא בשאלה, ומדכתבו דאין היתר לזר אפילו בשאלה משמע דשאלה מהני רק דאין היתר לזר בזה, והנה על גוף קושי' האחרונים הא תרומה ביד כהן ליתא בשאלה כבר כ' הברכי יוסף דמי לא מצי לאוקמי דתרומה ג"כ של ישראל הוא דעדיין לא נתנה לכהן וא"כ נכונים דברי הב"י, אבל בדברי תוספות א"א להעמיד זה כמו שכתבתי, ולכאורה רציתי לומר עפימ"ש הנוב"י תנינא חיו"ד סי' קכ"ד בטעם הדבר הא דתרומה ביד כהן ליתא בשאלה משום דא"א לשאול אי ע"י פתח או ע"י חרטה ויוכל הכהן לומר לו שאינו מאמין שיש לו פתח או חרטה דמעיקרא דדילמא אמר כן משום להוציא התרומה מיד כהן עיי"ש שהאריך ולכאורה לפי דבריו אפשר לומר דאף בתרומה ביד הכהן אם הוא יודע בעצמו שפתח או חרטה שלו הוא אמת אף שכהן אין צריך להאמינו מ"מ השאלה מהני ואינו שוב תרומה רק דהכהן אינו צריך להחזירו כיון שאינו מאמינו א"כ משכחת ג"כ דמהני שאלה אף ביד כהן לענין גוף האיסור ושפיר מציא הב"י ראיי' מש"ס עירובין הנ"ל ולא צריכין לומר דמיירא דתרומה של ישראל היא אף שאכלו הכהן, אלא דדברי הנוב"י הנ"ל צריכין עיון מש"ס נדרים שם דקאמר שם דבטיל תרומה טמאה בחולין משום דלא הוי דשיל"מ יען שמיירא בתרומה ביד כהן והא אכתי הוי דשיל"מ כיון דלעיקר איסור מהני השאלה רק הכהן אינו צריך להאמין לו משום דלא יוציא מידו התרומה, וצריך לומר דהנוב"י כיון דהכהן לא צריך להחזיר לו התרומה ממילא אינו שואל בלב שלם והוא בעצמו אינו

רוצה

רולה בהשאלה כיון דהכהן לא יתן לו בחזרה ואינו נייתר כלום וממילא דא"א לומר בש"ס עירוכין מה שכתבנו רק דמיירא דהתרומה של ישראל אלא דדברי נוב"י בלא"ה צ"ע דלפי דבריו אם הכהן יתרצה בהשאלה מהני לדברין כגון שאומר שמאמין לו ואינו משמע כן משתם ש"ס, ועוד דמתוספות דעירוכין דמדלא אמר הש"ס בעירוכין דכהן מצטרף לזר משום דזר יוכל לשאול משום דאף בשאלה אסור וכ' הברכי יוסף דהטעם משום דתרומה ביד כהן לא מלי למשאל, הא לפי דברי נוב"י אכתי הוי מלי הש"ס לומר דזר יוכל לאכול עם הכהן דכשירצה הכהן ויאמין לישראל יוכל למשאל ומיירא שהתרומה הי' של ישראל, וכמו שכתב הברכי יוסף לב"י דמיירא דתרומה הוא של ישראל והכהן אוכל מתרומה של ישראל ומשמע דלא כנב"י הנ"ל.

ועוד קשה לי על דברי הנוב"י הנ"ל מש"ס שבת דף י"ז ע"ב דקאמר שם דגזרו באותו יום דגדולי תרומה כתרומה מ"ט גזירה משום תרומה טהורה ביד ישראל ופירש"י ועינו נרה לתנו לכהן ע"כ זרעה לבטלה מתורת תרומה והקשה רבא דלא חשידי בהכי כיון דאפשר להם למיעבד כשמואל דחטה אחת פוטרת הכרי ולא קא עביד תימני' מהימנא אלא דטעמא משום גזירה תרומה טמאה ביד כהן ויזרענה כדי שלא יהא טמא ואתי ביכהיים לידי תקלה עיי"ש וא"כ מבואר כיון דאפשר למיעבד כשמואל דחטה אחת פוטרת הכרי ולא עביד לא חשדינן בהכי דעינו נרה בשל כהן ולהכי לא אסרו גדולי תרומה אלא משום גזירה תרומה טמאה ומשמע דזה רחוק יותר דעינו נרה בשל כהן וא"כ האיך יוכל הכהן לומר דאינו מאמינו שרולה לשאול על תרומתו באמת ורק עושה זאת כדי שיחזיר לו התרומה הא מבואר דלא חשדינן בכך, ואף די"ל בשעת הפרשה רלה ליתן לכהן ועכשיו חוזר הא אפילו בזה לא חיישינן כמבואר שם, ולכאורה רליתי לומר ליישב דלא תקשו על הנוב"י משום די"ל דכוונת רבא דאילו רלה שלא ליתנו לכהן הרי יוכל עכשיו לשאול על התרומה ויפריש מחדש חטה אחת ומדלא עושה כן בודאי לא חיישינן דיזלע התרומה ולהמתין עד שילמח מחדש דהרי נקל לו ביותר לשאול עליו, וא"כ לא קשה על הנוב"י די"ל דעכשיו אינו רולה ליתן לכהן ועינו נרה ולהכי רולה לשאול ושפיר יוכל לומר לו הכהן דאינו מאמינו משא"כ התם בש"ס שבת אם עינו נרה בשל כהן למה לו לזרוע הא נקל ביותר לשאול על תרומתו ולהפריש מחדש חטה אחת, אך מלשון רבא לא משמע כן דמשמע דהי' לו להפריש מעיקרא רק חטה אחת וכן משמע מרש"י שם ומדלא עשה כן לא חשדינן דעכשיו אינו נרה בחלקו של כהן ול"ע.

ומפוגי' בשבת הנ"ל יש להביא נמי ראיי' לפירוש הראשונים הר"ן והרא"ש בנדרים כ"ע דפירשו דתרומה ביד כהן לית לי' שאלה ע"י ישראל ודלא כר"א מגיז שהביא הרא"ש שם דהפירוש דהכהן אינו יוכל לשאול הא ישראל יוכל לשאול עליו, ומשוגי' זו מוכח כפירושם דמדקאמר רבא דטעמא דגזרו משום תרומה טמאה ביד כהן דיזרענה משום דטמאה אסורה לו באכילה ולמה נגזור משום כך הא יותר יש לו עלה קלה שיבקש מישראל וישאל על התרומה טמאה ולישראל אין חילוק בין טמאה לטהורה ולמה גזרו על גידולי תרומה משום כך שלא ישהה הכהן שמאה ויבוא לידי תקלה, ואי משום דמשכחת דבעלים אינם בעיר או דגם הם ירלו לאכול חולין על טהרת הקודש בשביל גזירה רחוקה הלא יאסרו כל גדולי תרומה דילמא יתרחיש פעם אחת דבעלים אינם בעיר או דלא ירלו לשאול וחששו שיהי' מוכרח הכהן להשהותו עד זמן הזריעה ויאכל ממנו ואסרו כל גדולי תרומה זה בודאי גזירה רחוקה מאוד ויותר מגזירה לגזירה, אלא מוכח מזה דתרומה ביד כהן לא מלי למשאל עלה ושפיר ישהה עד זמן זריעה ויש ראיי' לפירוש הרא"ש והר"ן הנ"ל.

ועיי' בנוב"י שם שכ' דמהרמב"ם בהלכות תרומות משמע דס"ל כהר"א מגיז דאף בתרומה ביד כהן יכול הישראל לשאול ת‍דקתם ולא הביא דין זה ודלא כבקף משנה שם שכ' ד‍נדאמר הרמב"ם שאם הפריש תרומה יכול לשאול משמע דוקא כשהפריש לחוד ולא נתנו עדיין לכהן, והנה לפי דברי הנוב"י מה יענה הרמב"ם לש"ס שבת הנ"ל דגזרו גדולי תרומה כתרומה משום גזירה תרומה טמאה ביד כהן וכן פסק נמי הרמב"ם בהל' תרומה הא אפשר בשאלה ויותר נח מלזרוע ול"ע, ואולי יש לומר דרמב"ם לשיטתו עפ"י המבואר ברמב"ם פ"ז מהלכות עירוכין דכ' המקדיש את נכסיו וגירש את אשתו לא תגבה כתובתה עד שידירנה הנאה דשמא עשו קנוניא על ההקדש ואין אומרים אלו רולה הי' אומר בטעות הקדשתי וישאל אלל חכם ויתיר לו עכ"ל, ועיי' בתוס' יו"ט בעירוכין שם שכ' דרמב"ם ס"ל דנוח לו יותר לגרש את אשתו ולהחזירה מלשאול על הקדשו ודלא כמ"ש התוספות שם אף שבוודאי זה נקל לו ביותר לשאול על הקדשו מלגרש אשתו ולבזותו וא"כ להחזירה ולעשות קנוני' על ההקדש מ"מ עדיף עפי', ובוודאי הי' לו לרמב"ם איזה טעם א"כ יש לומר הכא נמי כן דנח לו להמתין ולזרוע משיבקש מן הבעלים שישאלו על תרומתן ואין ראיי' לשיטתו מהכא נגדו משא"כ אידך שיטות הראשונים ס"ל כתוספות בעירוכין הנ"ל וכדמוכח שם מש"ש שפיר יש ראיי' לשיטתם דתרומה ביד כהן ליתא בשאלה ועיי'. ועיי' בטו"ז יו"ד סי' שכ"ג סע"ק ב' אריכות אי מהני שאלה כשאינו שאל מחמת גוף הדבר אלא מחמת התערובות ויש לומר הכא ג"כ, אך כבר דחו כל דבריו שם מכמה ראשונים ועיי' בנקודת הכסף שם, שמחזיק בעד פסק הרמ"א שם שהוא מתשובת מיימוני, ועיי' בשו"ת בית יעקב סי' ק"ז מה שהאריך שם בדברי טו"ז אלו. וא"כ א"ש דברינו והנה בתשובת בית יעקב הנ"ל ראיתי שם כמה דברים מה שיש לעמוד עליהם. והנה ראשית דבריו שם שכ' על קושי' טו"ז למה לא קתני במתני'

פ"ה

פ"ת דתרומות תקנתא דישאל על הקדשו ולמה תירקב וכו' בשו"ת ב"י די"ל דמיירא בתרומה ביד כהן דלא מני לאתשולי והביא ראיי' מתוס' פרק הזהב שכתבו כן ושוב הקשה למה לא משני הש"ס בנדרים כ"ע כן, דברים אלו הם כמעט שגיאה מלפני הגאון ב"י הרי בש"ס שם משני הכא וכמדומה שלא הי' לפניו בעת כתבו זאת גמרא דבנדרים ולא עלתה בזכרונו וחשב שהתוספות בהזהב תירץ כן מדעתי' דנפשי' ועי' בשאילת יעב"ץ ח"ב סי' ל"א דפי' ג"כ דיוכל להיות דמיירא בתרומה ביד כהן, אך דבריהם צריך עיון הא ש"ס בנדרים הוכיח משיפא במתני' דלא מיירא בתרומה ביד כהן דא"כ למה בטהורים ימכור לכהן חוץ מדמי אותה שאת הא מיירא ביד כהן, ול"ע והנה לפי סברת הנוב"י שהבאתי לעיל דטעמא דלא מהני שאלה בתרומה ביד כהן משום דכהן לא צריך להאמין לו א"כ באופן שנשאל לטובת כהן בודאי מהני א"כ בריסא בתרומה טמאה שנפלה לפחות ממאה בודאי ניחא לכהן שישאל עליו הישראל כדי שלא תרקב וא"כ אכתי קשה קושי' הטו"ז למה לא קתני תקנתא דשאלה אף דישנו ביד כהן, אך באמת כבר כתבנו דדברי הנוב"י אינם מוכרחים.

והנה השו"ת ב"י כתב עוד שם לאמר דהיכא דעבר על נדרו לא מהני תו שאלה לשיפטר ממלקות ונסתייע משיטת הרמב"ם פי"ב מהלכ' נדרים הלכה י"ט דכ' דאם נדרה ועברה על נדרה קודם שיפר לה אבי' או בעלה אעפ"י ששמע בו ביום והפר לה הרי זה חייבת אם מלקות מלקות אם קרבן קרבן עכ"ל הרי חזינן דלא מהני אם כבר עבר עבירה וכתב דמרשב"ם ב"ב דף ק"ן גבי יש שאלה בהקדש משמע לאיפך דכ' בהדיא דאם שחט קדשים בחוץ ואח"כ הלך אל החכם להתיר לו נדרו הוי כהקדש טעות למפרע והוא היפך דברי הרמב"ם, ופ' עוד דממ"ש הרמ"א בד"מ יו"ד סי' שכ"ג בחלה שנתערבה בעיסה טבולה דאין יכול לשאול עליו דכבר אכל טבל למפרע משמע ג"כ דלא מהני השאלה עיי"ש שהאריך, ודבריו ל"ע חדא דהרמב"ם לא כתב כן אלא גבי בעל ואב דקיי"ל דמיגז גייז מכאן ולהבא ע"כ בדין הוא שתלקה במה שעברה קודם שהפר לה משא"כ הרשב"ם שמיירא בשאלת חכם דעוקר נדר מעיקרא ומשוי לי' כנדר טעות, וכן כתב להדיא הרא"ש בפסקיו סוף פרק נערה המאורסה ומביאו ג"כ הכ"מ בפי"ב מה' נדרים וגם חידושי ר"ן בסוגי' שנודרת, ושוב ראיתי בשעה"מ סוף הל' שבועות שהביא דברי הבית יעקב ונתעורר עליו בזה ול"ע, שוב ראיתי בסוף השורה של התשובה הנ"ל דהפוסקים אחרים דס"ל דמהני שאלה ס"ל לחלק בין הפרת הבעל להתרת החכם ולפתי דבריו ל"ע הרי ש"ס ערוך הוא בנזיר דבעל מיגז גייז והחכם עוקל נדר מעיקרו הוא ג"כ ש"ס ערוך והאיך מדמה לשיטת הרמב"ם תרתי אלו להדדי, ואפשר ליישב דבריו עפי"מ שכ' הכ"מ פי"ג מנדרים הלכה אחרי שהרבה לתמוה על הרמב"ם דכ' דהבעל עוקר הנדר מעיקרו הא מסקינן בש"ס דבעל מיגז גייז וכן הכ"מ דכוונת הרמב"ם דאף דבעל נמי עוקר מ"מ החכם דמשוי לנדר לנדר טעות ע"י פתח או חרטה הוי כאלו לא הי' נדר מעולם משא"כ בבעל דעוקר הנדר מעיקרו משרשו אבל הנדר הי' חל רק דהוא עוקרו כי אינו עושה פנדר בטעות ועל זה שייך לשון מיגז גייז ועיי' בלחם משנה מ"ש שם, וא"כ כיון דבעל נמי עוקר הנדר מעיקרא ואפ"ה סבר הרמב"ם שלוקה על מה שעברה, ה"ה נמי בחכם, ומה בכך שגבי הבעל הי' הנדד חל כיון דעכ"פ עוקרו מעיקרו ומשורשו ולהכי מדמה תרתי להדדי משא"כ הרא"ש דס"ל דבעל מיגז גייז מכאן ולהבא א"כ אין ראיי' להתרה חכם וא"ש.

איברא מה שכ' עוד הב"י דמרמ"א בד"מ משמע נמי כן מדקאמר שאם כאכל העיסה שאין נשאלין שכבר אכל טבל למפרע בודאי אינו דומה לזה דרמב"ם משום דהרשב"ם מיירא בעבר אאיסור ונשאל עלי' כגון שחט קדשים בחוץ וכו' דמהני השאלה ואינו עובר על נדרו משא"כ הכא בחלה דאם ישאל ואינו עובר ע"ז שאכל חלה הא למותה זה יאכל טבל, ועיי' בש"ך שם שכ' דאיסור חלה קיל משום דלכמה פוסקים נתבטלה ברוב ולא צריך קי"א ע"כ אמרינן דלא מהני שאלה כדי שלא יעבור אאיסור טבל ואדרבה מדברי ד"מ אלו משמע דלא כרמב"ם מדכתב טעם שכבר אכל טבל למפרע דמשמע דלולי זאת הי' מהני שאלה אף באכלה כבר ועיי'. אמנם המעיין בד"מ שם יראה דקאי אם אכל העיסה שהפרים ממנה החלה אשר נתערבה ולא העיסה שנתערבה בו החלה, ודלא כמו שהביא הש"ך עיי"ש.

והנה בטעמא דד"מ דלא מהני שאלה יש לומר עפ"י המבואר ביו"ד סי' רכ"ח דבנדר שלא לעשות איסור כגון שלא לשחוק דאין מתירין ויש אומרים והוא שיטת מוהרש"ע דאף בדיעבד לא מהני שאלה לדבר איסור עיי"ש א"כ הכא נמי לא מהני שאלה משום דיאכל למפרע טבל, אלא דיש לפקפק על זה עפ"י דברי ש"ך שם שכ' דלא מהני בדיעבד דווקא היכא דנדר הוא ע"ד איסור כגון שלא לשחוק והוא רוצה לשאול על נדרו שישחק בקוביי' משא"כ באלמנה שאסרה פירות עלי' אם לא תהנה מכתובתה אף שיתעשף ממנה איסור שתיטול עוד הפעם כתובה עכ"פ הנדר מן הפירות אינו נדר איסור עיי"ש א"כ הכא נמי הרי אינו שואל כדי שיאכל טבל למפרע אלא שלא יהא חלה והאיסור טבל מקתעף מזה ממילא וא"כ אולי בכה"ג מהני שאלה עכ"פ בדיעבד, אך יש לומר דהדבר נכון דבאלמנה התם גבי כתובה ע"י שאלה אין נעשה האיסור אלא היא עושית האיסור במה שנוטלת עוד הפעם כתובתה ולהכי שפיר כתב הש"ך כיון דגוף הנדר אינו איסור מהני הפרה, משא"כ הכא שע"י התתרה נעשה האיסור דנעשה טבל למפרע והתתרה פועלת וגורמות האיסור בזה שפיר לא מהני ההתרה, ואולי בזה אף

השיטות

השיטות דחולקין על הרש"ע וכל דבדיעבד מהני הפרה גבי נדר של שחוק הכא מודו משום דגבי נדר של שחוק הרי לא נתהווה האיסור של משחק בקוביא על ידי ההתרה כי האיסור הוא איסור בפני עצמו רק הוא מתיר לו לשחוק בקוביא משא"כ הכא גבי חלה הרי ע"י התרתו נתהווה האיסור שנעשה טבל ואוכל טבל למפרע בהא י"ל פ"ע מודו דלא מהני התרה אף בדיעבד ועיי'.

ויש לי להביא ראיי' לשיטת הרמ"א דבאם אכל כבר אין לו שאלה והוא מש"כ כתובות פרק המדיר דף ע"ב דמקשה הש"ס מאכילתו שאינו מעושר היכא משכחת אי דידע נפרוש אי דלא ידע מנא ידע ולמה לא קאמר הש"ס דמיירא שהפרישה ואכל אח"כ נשאלה על הפרשתה, ומוכח מזה היכא שכבר אכל לא מהני התרה משום שאכל טבל למפרע ואף בדיעבד לא מהני ועיי', ועיי' ח"ס יו"ד סי' רי"ג בד"ה ואומר אני בטח.

וראיתי בהמאורי נדרים שנדפס מחדש שכ' דבהקדש ותרומה לא ניתרת מצד חרטה רק מצד פתח שאלת הקדש ותרומה אינו אלא מצד טעות ולהכי הוי תרומה דבר שאין לו מתירין לפי שהוא בא מצד החיוב ואין הטעות מצוי בה רק ע"ד הזרות והרחוק משא"כ הקדש שמנדבתו בא עיי"ש ולכאורה דבריו צריך טעם למה לא יהנה חרטה ומכל ראשונים לא משמע כן עיי"ש ברא"ש ור"ן דף כ"ט, ולכאורה יש לומר עפ"י מה שכ' הר"ן בנדרים דף כ"ב דבנדר על דבר מצוה אין לו חרטה מעיקרא דלא ירצה שלא יהי' לו מצוה א"כ הכא נמי אין לו חרטה דמעיקרא שלא רצה מעולם שיקיים מצוה זה, אמנם יש לדחות זאת דהפרשת תרומה הרי אינו מצוה בעשייתה כשאר מצות עשה רק שאם לא הפריש תרומה אסור לו לאכול הכרי מצד איסור טבל וכעין שכ' בשיטה התוספות בשבועות דוזבחת אינו עשה שלא בא אלא להתיר האיסור ומי יכריחו לאכול הבהמה או הכרי הרי יכול למוכרו לאחר משא"כ התם שכ' הר"ן גבי נדר להתענות אף שאינו מחויב להתענות מ"מ עושה ומקיים מצוה שמתענה ועושה דבר טוב א"כ אינו רוצה להפקיד המצוה, אבל בתרומה אינו מפריש בשביל מצוה שרוצה לקיימה רק כדי לתקן את כריו, שוב נזכרתי מה שכ' הטו"ז בריש הלכ' שחיטה סע"ק י"ז דלא דמי תרומה לשחיטה דשחיטה אם אינו רוצה לאכול אין כאן מצוה בשחיטה משא"כ בתרומה דמצוה בהפרשה אף שאינו רוצה לאכול, עיי"ש אך לא זכיתי להבין דבריו הקדושים דלמה יהי' בתרומה מצוה בהפרשה אף שאינו רוצה לאכול ואף שכ' הרמב"ם בפ"ב מהלכ' תרומות דמצות עשה להפריש תרומה הא כ' ג"כ בהאי לישנא בהלכ' שחיטה שמ"ע לשחוט ואי משום שכ' הרמב"ם דמ"ע לשחוט מי שירצה לאכול ובהלכ' תרומות לא כתב כן, מ"מ אין טעם לחלק ויש לומר דבתרומה מלבד מה שמתקן הכרי יש עוד מצוה אחרת מצות נתינה לכהן וזה ודאי מ"ע עליו כמו שאר מ"ע ואם עושה כן מקיים מצוה ועיי' רמב"ם שם שכ' להדיא ומ"ע להפריש מתנה ראשית לכהן שנאמר ראשית דגנך וכו' תתן לו, א"כ בזה יש שפיר לומר דאין לו חרטה מעיקרא כדי שלא יפסיד המצוה, אלא דגם בזה יש לדחות דאינו דומה למה שכ' הר"ן דיש לומר שם גבי נדר להתענות ואולי כבר התענה א"כ אם יש לו חרטה דמעיקרא מפסיד גם התעניתים שכבר התענה ולא יתחשבו לו למצוה, ע"כ אמרינן דאין לו חרטה אלא מכאן ולהבא דאינו רוצה להתענות עוד, משא"כ גבי תרומה כיון שהוא שואל על התרומה ורוצה שתהי' חולין א"כ מה לי אם יתחרט מעכשיו או מעיקרא שכ"ש רוצה שהתרומה לא יהי' תרומה ואין לו מצוה בהפרשה.

והנה במ"ש הנוב"י שם דהא דלא מהני שאלה בתרומה ביד כהן משום דיוכל לומר דאינו מאמינו שיש לו חרטה דמעיקרא אלא חרטה דהשתא וזה לא מהני כמבואר בש"ע סי' רכ"ח, יש לעיין לפמ"ש המנ"ע סי' נ"ו דהא דבעי חרטה דמעיקרא הוא רק מדרבנן דמדאורייתא סגי בחרטה דהשתא כמו גבי חרמות עיי"ש וכבר כתבתי במק"א דטעמא דמנ"ע י"ל דתקנו חכמים כן כדי שלא יהא רגיל בנדרים כיון שבקל יוכל להתיר כשיהי' לו חרטה ילך לחכם, ולהכי תקנו שצריך לחרטה דמעיקרא ועי"ז יהי' נזהרים בנדרים דלאו בכל יומא מתרמים שיהי' לו חרטה על עיקר הנדר, והנה כל זה י"ל בנדרים דעלמא שנודר מדעתו ותיקנו שלא יהי' להם היתר רק ע"י חרטה דמעיקרא שלא יהי' רגיל בהם משא"כ בתרומה דמחויב להפריש תרומה אם ירצה לאכול או אף כשלא ירצה כמ"ש הטו"ז שהבאנו לעיל אם בזה שוב י"ל דסגי בחרטה דהשתא דאוקמו' אדאורייתא א"כ לפ"ז יוכל לשאול נמי כשהוא ביד כהן וליתא דטעמא דנוב"י הרי השתא הוא עומד וצווח דיש לו חרטה וחרטה דהשתא נמי מהני, וצריך לומר דחכמים לא פליגו כיון דאמרו דצריך חרטה דמעיקרא צריך ג"כ בתרומה אף דלא שייך טעמא הנ"ל שלא יהא רגיל בנדרים, אמנם לפי"מ שכ' הרמב"ן במיוחסת הביאו הב"י סי' רכ"ח דנדר שאינו מחמת עצמות הדבר רק מחמת דבר אחר כגון מחמת קנס קיל ולא בעי חרטה דמעיקרא כגון באלמנה דנודרת ליתומים כל מה שירצו שלא נהנית מן כתובתה עיי"ש א"כ חזינן דלא אמרינן דלא פליג רבנן ובפרט לפי מה שכתבתי במק"א להסביר טעמא דרמב"ן עפ"י המנ"ע הנ"ל דלא שייך בזה דלא יהא רגיל בנדרים דאדרבה הרי האשה תרצה שלא לנדור רק היתומים מכריחים אותה, וא"כ הכא נמי יש לומר כן דבפה"ג לא בעי חרטה דמעיקרא דחד טעמא אית להו, אך בלא"ה הדבר נכון דאם אין לו חרטה דמעיקרא רק חרטה דהשתא א"כ בוודאי אינו יכול לשאול על התרומה כשהיא ביד כהן כיון דעד עתה רוצה שיהא תרומה א"כ כבר זכה בו הכהן ובמה יפקע ממנו התרומה מידו. בשלמא אי יש לו חרטה דמעיקרא א"כ מעולם לא זכה בו הכהן

דמה

דמה שהי' עד עכשיו בידו הי' בטעות, כיון דמעולם לא הי' תרומה כיון שנשאל ע"י חרטה דמעיקרא, אבל בחרטה דהשתא הרי עד עכשיו היא תרומה וזכה בו הכהן שפיר במה הפקע אח"כ ממנו זכותו של כהן וא"כ א"ש דברי הנוב"י ועיי'.

ועוד יותר נראה לי לומר דבחרטה דהשתא לא יכול לשאול אף כשעדיין לא נתנה לכהן נמי, והוא עפי"מ שחידש האבני מילואים בתשובותיו שבסוף הספר סי' ח"י דבתרומה אף לשיטת דאין מבטלין איסור לכתחלה הוא דרבנן' בתרומה בוודאי אסור מדאורייתא לבטל משום דאסור להפקיד את התרומה דכתיב ושמרתם את משמרת תרומתי וע"י ביטול הוא מפקידו דעושה מתרומה חולין עיי"ש שמיישב בזה קושי' פר"ד בסוגי' דמאכילין קל קל, וא"כ הכא בשאלה יש לומר דאינו יכול לשאול בחרטה דהשתא משום דעושה מתרומה חולין דבשלמא ביש לו חרטה מעיקרא או ע"י פתח דמשוי לי' כנדר טעות ועוקר מעיקרא א"כ מעולם לא הי' זאת תרומה, משא"כ בחרטה דהשתא דאינו ניתר אלא מכאן ולהבא ועד עכשיו הי' תרומה ומכאן ואילך יהי' חולין א"כ עושה מתרומה חולין זה אסור לדברי הא"מ הנ"ל כמו גבי מבטל לכתחלה ועיי':

והנה הגאון מו"ה ענזיל זצ"ל בהגהות א"מ שם הקשה על דברי הא"מ דלפי דבריו הא דאמרינן אין מבטלין איסור לכתחילה הרי לאו משנה היא בכ"מ ובש"ס ביצה דף ד' דהקשה הש"ס הא א"מ איסור לכתחלה כתב רש"י והא תנן במתני' פ"ה דתרומות סאה של תרומה שנפלה לפחות מק' והוסיף עליו בשוגג מותר במזיד אסור וחזינן דאסור לבטל עיי"ש ולדברי הא"מ אין ראיי' משם דתרומה שאני והניח בצ"ע, ולפענ"ד נראה ליישב קושי' הנ"ל דהרי הא דאסור גם להוסיף על האיסור אף שכבר נפל להיתר ואפילו אם מדאורייתא כבר נתבטל והשיעור רק דרבנן על כרחך היינו טעמא משום דגזרו שלא יבטל איסור לכתחלה ממש דאם נתירו לו להוסיף יבטל האיסור בהיתר ועי"ז יבוא לאכול גם האיסור בעין וע"כ גזרו אומר דאסור לו לעשות פעולה לבטל האיסור, והנה לכאורה הרי בתרומה מבואר דאף דנתבטל מ"מ צריך להעלות אותו הסאה משום גזל השבט וממילא אין לחוש שיבטל לכתחלה דלא יוותר מאומה, ואי לחוש שמא יבטל הכהן תרומה שלו בחולין כדי שימכרו ביוקר קצת זה ודאי דבר רחוק וגם שמא ישראל שנפלו לו תרומה מבית אבי אמו כהן ג"כ מהאי טעמא שימכרם ביוקר קצת ג"כ רחוק וא"כ לכאורה אין טעם לגזור בתרומה שלא יבטל לכתחלה דבלא"ה לא יעשה כן וע"כ צריך לומר דאסרו גם בתרומה משום לא פלוג משאר איסורין, והנה כ"ז אי בשאר איסורין אסור לבטל ג"כ לכתחילה אבל אי בשאר איסורין מותר לבטל ורק בתרומה אסור לכתחלה משום ושמרתם את משמרת תרומתי א"כ תינח לכתחלה אסור לבטל אבל כיון שכבר נפל לפחות מק' ונתבטל מדאורייתא התרומה לא יהא אסור להוסיף הא אין לחוש שיבטל לכתחלה כיון דלא משתרשי לי' מידי וכמ"ש וא"ש דשפיר מוכח דבכל איסורין אסור לבטל ולהוסיף וממילא אסור בתרומה ג"כ להוסיף ושפיר קתני במתני' ואם הוסיף במזיד אסור, ועוד נראה לי דבשלמא אי טעמא דמתני' משום איסור דאין מבטלין כמו בכל שאר איסורין א"כ שפיר אסור להוסיף אף דמדאורי' כבר נתבטל בפחות מק"א דשיעורו רק מדרבנן מ"מ כיון דחכמים הצריכו ק"א אסרו לאכול הכל משום תרומה שבו והוי כהכל תרומה, משא"כ אי כל הטעם משום דאסור להפקיד תרומה מקרא ושמרתם את משמרת תרומתי הרי מדאורייתא כבר נתבטל ואין כאן שוב תרומה וכבר נפסד התרומה וא"כ נהי דאסרו חכמים עד ק"א היינו דאסור לאכול בפחות מק"א וממילא אסור להוסיף נמי, אבל לענין איסור הפקדת תרומה למה אסור להוסיף כיון שכבר נתבטל ונפסד התרומה מדאורייתא, וכי יאמרו חכמים דעדיין הוי התרומה בעין ואסור להוסיף משום ושמרתם את משמרת תרומתי הרי באמת כבר נתבטל משא"כ לאיסור אכילה שפיר אמרו דאסור לאכול אף החולין מפני תרומה שבו ושפיר מוכח ממתני' דאסרה להוסיף דע"כ משום דבכל איסורין אין מבטלין לכתחילה ועיי'.

והנה נחזור לראשונות דמה שרצה הברכי יוסף לפרש דברי תוספות בערוכין שכ' דשלשה שנדרו הנאה זה מזה אין מצרפין לזימון וכתבו דמיהו אין ראיי' ברורה מזר משום דאסור לו אפילו בשאלה וכבר כתבנו דא"א להעמיס בלשון התוספות דמיירא ביד כהן כיון דליתא בשאלה וגם מה שכ' דאין ראיי' ברורה הא לפ"ז אין ראיי' כלל מזר כיון דאין בשאלה משא"כ בשלשה שנדרו הנאה זה מזה, ולפענ"ד נראה בכוונת תוספות ותמוה בעיני דלא עמדו כולם בזה בהקשותם על הב"י בסי' קל"ו הא אף אי ישאל זר על התרומה א"כ הדרה לטבלא ומתני' מפורשת דאין מזמנים על הטבל א"כ זאת כוונת תוספות דאין ראיי' מזר כיון דאין היתר בשאלה דהיינו אף אם ישאל על התרומה בודאי אין מזמנין על הטבל, אלא דלכאורה יש לומר דיוכל לתרום ממקום אחר על הטבל ואכתי ראוי לאכל הזר עם הכהן, אלא דלפ"ז צריכין לומר תרי הואיל הואיל אי בעי מתשיל והואיל אי בעי תורם על טבל זה ממק"א, וזה ודאי רחוק לומר, וזאת כוונת תוספות שכתב דאין ראיי' ברורה לג' שנדרו הנאה די"ל דמהני משום דיוכלו לשאול, משא"כ בזר דלא קאמר הש"ס דזר יוכל לאכול עם הכהן משום דהוי תרי הואיל ולפענ"ד נכון בכוונת התוס' ועיי'.

והנה הטו"ז יו"ד סי' שכ"ג הקשה על הא דכ' רמ"א דאם נתערב חלה בפחות מק"א דישאל על החלה, א"כ למה קתני במתני' דתרומות טמאה שנפלה לפחות מק"א דירקב אמאי לא תני תקנתא דישאל על התרומה, ואין לומר דמיירא באופן דא"א לשאול הא ש"ס בנדרים כ"ט מקשה ממתני' זו הא במאה תעלה ואמאי הא הוי דשיל"מ משום דיוכל לשאול

לשאול עליו א"כ מיירא באופן דאפשר לשאל עלה ועוד הקשה דש"ס מסיק דתרומה לא מקרי דשיל"מ דלאו מצוה לאתשולי עלה ומה בכך הא עכ"פ בידו הוא לשתשל ולמה לא יהי' מקרי דשיל"מ ועיי"ש שהאריך, ולפענ"ד נראה ליישב שני קושי' הנ"ל עפי"מ שכ' שם הרמ"א וביותר ביאור בד"מ סי' שכ"ג שאם אכל העיסה לא מהני שאלה דכבר אכל טבל למפרע וכבר הבאנו לעיל דבריו, וא"כ לכאורה מאי מקשה הש"ס למה במאה תעלה הא הוי דשיל"מ דילמא מתני' מיירא באופן דכבר אכל מן התבואה שלקח ממנו תרומה שנתערב ואם ישאל אכל טבל למפרע. אך באמת הדבר נכון דהרי בדשיל"מ כתבו הראשונים ועיי' רמב"ן בפסחי' בסוגי' דחמן בזמנו דמקרי דבר שיל"מ כשיש לו היתר טרם שבא להתערובת ומוקבר היטיב לפי סברת הר"ן בטעם דשיל"מ דכיון דיש לו היתר לאחר זמן א"כ הוי כמצ"מ דלא בטיל וא"כ הכי נמי כיון שעכ"פ טרם שאכל מן התבואה הי' אפשר בשאלה מקרי דשיל"מ ולא בטיל ושפיר מקשה הש"ס הא הוי דשיל"מ, וכ"ז לענין דשיל"מ אבל לענין אם נפל בפחות ממאה לענין לשאול עליו שפיר לא יוכל לשאול כיון שאכל טבל למפרע ויש לומר שפיר דמתני' בהכי מיירא ולא קשה קושי' הטו"ז הראשונה ועיי'.

אך לכאורה יש לפקפק על זה דיש לומר דמיירא דאכל מן הכרי בטרם שנתערב וא"כ כשנתערב שוב לא הי' לו שאלה משום דיאכל טבל למפרע ולא הוי שוב פהיתר בהיתר וא"כ אכתי קשה מאי מקשה הש"ס, וגם לשיטת רש"י דטעם הוא עד שתאכלנו באסור תאכלנו בהיתר קשה מאי מקשה הש"ס דילמא מיירא שכבר אכל מן התבואה ולא יוכל שוב לשאול עליו ולא הוי דשיל"מ ול"ע לכאורה על הרמ"א הנ"ל.

אך נראה לי ליישב שיטת הרמ"א ויהי' נמי מיושב קושי' טו"ז הנ"ל דהנה מתוי"ט סוף פ"ג מגיטין משנה ה' משמע דיוכל להפרים תרומה אף בשכבר אכל התבואה עיי"ש שמייחס דעה זו להרמב"ם, ולכאורה מדברי רמ"א הנ"ל משמע דלא כוותי' מדאמר דאם כבר נאכל העיסה לא יוכל לשאל דכבר אכל טבל למפרע, ומה בכך הא יכול להפרש א"כ, ועיי' רא"ש בילה שכ' גבי חלת חו"ל דאוכל והולך וא"כ מפרים דמשמע מזה דלא בעי מוקף ג"כ, ועיי' בתוספות חדשים פ"ג דגיטין שחולק על התוי"ט וכ, דדוקא גבי חלה אמרינן דאוכל והולך וא"כ מפרים, אמנם המעיין ברא"ש בילה דף ט' ימלא דיש לו הגרסא תרומות חו"ל ועיי' בקרבן נתנאל שם ומשמע דאין חילוק ואין תפיסה מזה על התוי"ט, והנה בחלה ודאי כ"ע ס"ל דאוכל והולך וא"כ מפרים וכן כ' המחבר בסי' שכ"ג וא"כ לכאורה ל"ע דברי הרמ"א הנ"ל למה לא ישאל אף שכבר אכל העיסה ויפרים א"כ מן עיסה אחרת. ונראה לומר דרמ"א ס"ל עפי"מ שכ' הב"ח באו"ח סי' תכ"ז דדווקא בדיעבד אוכל והולך וא"כ מפרש אבל לא לכתחילה וכי' דכן משמע מטור הנ"ל וטעמא משום דלכתחילה בעינן מוקף ע"כ אין הולך ואוכל וא"כ מפרים לכתחילה עיי"ש שמחלק ג"כ בענין אחר ועיי' בח"י סי' תכ"ז ובמג"א ובטו"ז שם, ולפענ"ד יש לומר עפימ"ש הרא"ש בריש חולין דמומר אוכל נבילות לתיאבון דנותן סכין ושוחט לו כ' דאין ליתן לו לכתחלה לשחוט על סמך שיבדוק א"כ דדילא אישתלי ואכל אסורא, משא"כ בישראל אחר דאף כי שכח א"כ לבדוק סמכינן ארוב מצויין עיי"ש, ועיי' ביו"ד סי' ס"ט לענין שהיית בשר ג' ימים בלא מליחה וא"כ יש לומר דלכתחלה לא סמכינן שיפרוש א"כ דדילמא אשתלי משא"כ אם כבר אכל יוכל שפיר להפרים, וא"כ שפיר כתב הרמ"א דאם כבר נאכל העיסה דאין יוכל להשאיל דכבר אכל טבל למפרע, ואי משום דיכול שוב להפרים עליו מחדש לא סמכינן ע"ז לכתחלה להקל, משא"כ התם במתני' ג' דגיטין דשם מיירא דכבר אכל הטבל כ' שפיר התוס' דצריך להפרים עליו אף אחר שאכל, ולפ"ז מיושב שפיר קושי' הטו"ז למה לא קתני במתני' דתרומות דאם נפלה לפחות מק"א דישאל עלה משום דיש לומר דמיירא שכבר אכל מן הכרי ואם ישאל הוי אכל טבל למפרע ואין לומר דיפרים א"כ מחדש אף על מה שכבר אכל כמו שכ' התוי"ט הא לכתחלה לא סמכינן על זה לקולא ולומר שישאל ויפרים א"כ דדילמא ישכח ולא יפרים וכמו שכ' הרא"ש, ואין לומר דא"כ דמיירא בכבר אכל א"כ האיך מדייק הש"ס הא במאה תולה ומקשה והא הוי דשיל"מ משום דאפשר בשאלה הא לא אפשר בשאלה דא"כ בכר אכל טבל למפרע, בזה שפיר י"ל כיון דאפשר להפרים א"כ מחדש א"כ שפיר מקרי דשיל"מ כיון דעכ"פ אפשר שישאל א"כ ובידו הוא מקרי שפיר דשיל"מ וכהי דלא סמכינן על זה שיאכל מתחלה על סמך שיפרוש א"כ הייני לקולא אבל להחמיר ולומר שיהא נקרא דשיל"מ ולא יהי' בטל בודאי אמרינן ושפיר מקשה הש"ס הא הוי דשיל"מ כיון דאפשר בשאלה ויפרים א"כ מחדש ומיושב שפיר קושי' הטו"ז ועיין.

והקושי' שניי' של הטו"ז שם למה לא יהא מקרי תרומה דשיל"מ אף שאין מצוה לאתשולי כיון דעכ"פ בידו הוא, נראה ליישב דהנה האחרונים הקשו לאמימר דס"ל בשבועות כ"ז דאף אכלה כולה נשאלין עליה אי במזיד משום מלקות ואי בשוגג משום קרבן א"כ למה בנדר מקרי דשיל"מ הא כיון דכבר נתבטל בתערובות הוי כאכלה כולה דאין נשאלין עלי' ולא מקרי שוב דשיל"מ ובהא לא שייך לומר משום חיוב מלקות וקרבן הא נתבטל ומותר לאכלו, וגם אפילו לשיטת הר"ן בגיטין בסוגי' דכודלת דס"ל דאף בזה"ז דליכא חיוב קרבן ומלקות אפ"ה נשאלין עליה משום דעכ"פ ילא מידי עבירה ועונש בידי שמים וא"כ שפיר יש על מה שיחול ההתרה מ"מ הכא הרי נתבטל ומותר לגמרי ואין שום איסור ועונש, וכתבו דצריך לומר דמיירא דנשתייר גם מחוץ לתערובות וחייל ההתרה ע"ז והוי כמו לרבא דאם נשתייר ממנה כזית דחל ההתרה אף על מה שאכל

ודבריהם

ודבריהם דחוקים דלא משמע דדוקא באופן הזה יהי׳ מקרי דשיל״מ, ולפענ״ד נראה פשוט דהרי הש״ס מסיק דקונמות מצוה לאתשולי עליה משום דהנודר כאלו בנה במה והמקיימו כאלו הקריב עלי׳ קרבן, וא״כ י״ל בתערובות נהי דנתבטל ומותר לאכלו מ״מ הנדר עדיין קיים והוא כאלו הקריב עלי׳ קרבן וכאלו בנה במה, משא״כ אם שואל עליו והחכם עוקר הנדר מעיקרא הוי כאלו לא נדר דלהכי מצוה לאתשולי׳ וא״כ לפי שמשמע מהר״ן בחדושיו בסוגי׳ דנודרות דאף בזה״ז יוכל לשאול באכלו כולו דלהכי לא קשה מחכם דידירנה על ככר ותאכל לאלתר עיי״ש ה״נ יוכל לשאול משום דההתרה מועיל לפטרו מאיסור דנודר כאלו בנה במה וכו׳ ושפיר יכול לשאול על הקונמות ומיושב קו׳ האחרונים.

ובזה יש לפרש נמי דברי ירושלמי נדרים הביאו הר״ן דף כ״ב אילין נדרים מה את עביד להון כדבר שיש לו מתירין או כדבר שאין לו מתירין מן מה דאמר דחכם עוקר נדר למפרע חשוב לי׳ כדבר שיש לו מתירין ואם אינו עוקר אלא מכאן ולהבא הוי לי׳ אין לו מתירין עיי״ש וצריך להבין טעמא דירושלמי דאם עוקר רק מכאן ולהבא הוי לי׳ אין לו מתירין, אמנם לדברינו ניחא דהרי לכאורה א״א למתשיל עלי׳ כיון דנתערב ונתבטל הוי כאכלה כולה ולא נשתייר כלל אפילו איסור לא לשתחול עליו השאלה, אך אמרנו הרי יש עליו איסור דהנודר כאלו בנה במה והמקיימו כאלו הקריב עליו קרבן, והנה כאן שנתבטל והוי כאכלה כולה כיון שהיתר הוא הרי גם לענין מקיימו אין עליו איסור שהרי אינו מקיים הנדר כיון שכבר נאבד האיסור וכמאן דליתא דמי, אך איכא הכא איסור דנודר כאלו בנה במה ולזה מהני השאלה אבל חכם דעוקר נדר למפרע והוי כאלו לא נדר מעולם ושפיר יוכל לשאול עליו והוי דבר שיל״מ וכל זה אי עוקר למפרע אבל מכאן ולהבא למאי תחול ההתרה אי לגוף הנדר הרי כבר נתבטל ואין כאן איסור וגם איסור מקיימו כאלו הקריב קרבן ליתא כיון שכבר נתבטל ולית כאן איסור ולענין הנודר כאלו בנה במה לא מהני מה ששואל אם ההתרה רק מכאן ולהבא הרי עד עכשיו עכ״פ הי׳ הנדר קיים ולא הוי שוב דשיל״מ משא״כ אי חכם עוקר למפרע והוי כאלו לא נדר מעולם שפיר מהני השאלה אף בנתבטל לענין איסור דהנודר כאלו בנה במה ושפיר קאמר הירושלמי דתלי׳ אי נדרים הוי דשיל״מ בהא אי עוקר נדר מעיקרא או מכאן ולהבא ועיי׳.

ומיושב שפיר קושי׳ הטו״ז דהקשה מה בכך דתרומה לאו מצוה לאתשולי עלי׳ כיון דעכ״פ בידו לאתשולי׳, ולפמ״ש כוונת הש״ס כיון דלאו מצוה לאתשולי עלה משום דלא עבר על הא דנודר כאלו בנה במה א״כ שוב א״א למשאל עליו כיון דנתבטל והוי כאכלה כולה ועל מה תחול השאלה וכמ״ש ועיי׳.

והנה לכאורה מתוספות גיטין בסוגי׳ דנודרות משמע דלא כסברתי דהרי הקשו׳ אף מחכם דנדירנה על ככר ותאכל לאלתר בפנינו ועיי׳ בשער אפרים מה שהאריך בזה, ועיי׳ בשעה״מ הלכ׳ שבועות מה שכ׳ ליישב סברת תוספות דבזה״ז דליכא מלקות וקרבן אין נשאלין באכלה כולה וא׳ משום איסור שבוע שעבר עליה ק״ל לתוספות דעונש בידי שמים איכא אפילו בנשאל עלי׳ מכיון שעבר על השבועה קודם שנשאל עלי׳ ונתכווין לדבר איסור עיי״ש שהאריך בזה, ונ״ל דר״ן בחידושיו דפ׳ דמחכם לא קשה דנדירנה על ככר ותאכל לאלתר בפנינו משום דיכול לשאול אף באכלה כולה דס״ל דאם נשאל וחכם עוקר נדר מעיקרא אין לו גם עונש שמים אף שנתכווין לאכול איסור, ולפ״ז יש לומר דגם התוספות ס״ל סברה הנ״ל שכתבתי דאם מייתר דאינו עובר על הא דנודר כאלו בנה במה שפיר מהני השאלה אפילו באכלה כולה, והא דהקשה התוספו׳ בגיטין דתלך אצל חכם ולא תירצו כמ״ש הר״ן בחידושיו דהחכם יתיר לה אפילו באכלה כולה משום דהתם גבי אלמנה לא שייך לומר דתחול השאלה משום דלא יהי׳ עובר על הא דנודר כא״ו בנה במה דהרי שם היא לא תרצה בנדר רק מוכרחת להדיר ליתומים מצד תקנת חכמים וא״כ אינה עוברת על הא דנודר ואינו מצוה לאתשולי אדרבה רצון הב״ד שתשאר בנדרה וא״כ הקשו בתוספות דנדירנה על ככר ותאכל לאלתר בפנינו ולא מהני שאלה באלמנה באכלה כולה וכמ״ש אבל בעלמא י״ל דגם התוספות ס״ל דמהני שאלה אפילו באכלה כולה משום דלא יעבור על הא דנודר כאלו בנה במה ועיי׳.

והנה לפי דברינו האמורים דבתרומה כיון דליכא מצוה לאתשולי עלה שוב לא מהני שאלה בנתערב דהוי כאלו אכלה כולה ואין שום שיור בנדר שתחול עליו השאלה, לפ״ז היכא דבאמת נשתייר מן התרומה שלא נתערב יחול השאלה על הא דלא נתערב שוב חל נמי על התערובות כמו שס״ל לרבא דחולק על אמימר דאף דאכלה כולה אין נשאלין מ״מ אם נשתייר כזית נשאלין ומשום מגו דחל השאלה אכזית חל אכולה, לפ״ז בכה״ג הוי אף תרומה דשיל״מ, אמנם לא משמע כן מסתימת הש״ס וגם הרמב״ם בפט״ו ממאכלות אסורות כ׳ סתם תרומה לא הוי דשיל״מ, ע״כ נראה לומר דלאמת אף בכה״ג לא מקרי דשיל״מ דלכאורה צריך להבין סברת רבא דס״ל דאכלה כולה אין נשאלין עליה משום דכבר אינו בעולם א״כ למה בנשתייר כזית יחול נמי על מה שכבר אכל שוכ״ש אינו בעולם והאיך יחול עליו השאלה, ע״כ נראה די״ל דנהי דלא ס״ל רבא כאמימר דאף אכלה כולה נשאלין עלי׳ משום דמחוסר קרבן או מלקות או כמו שס״ל הר״ן בחידושיו לגיטין דאף בזה״ז נשאל עליו משום עונש בידי שמים, וס״ל לרבא דמשום זה לחוד לא מהני השאלה, מ״מ ס״ל לרבא דבאם נשתייר כזית בחל השאלה על אותה כזית חל נמי אמה שכבר אכל משום הא גופא דמשום דמחוסר קרבן ומלקות או עונש בידי שמים וכהי דבאכלה כולה לא מהני שאלה דאין על

מה

מה לחול אבל בנשתייר כזית דיש על מה לחול בזה שפיר אמרינן מגו דחייל אכזית זה חייל נמי אמה שכבר אכל משום דיש שיור בקרבן ומלקות או אף בזה"ז בעונש בידי שמים, או לדבריני משום איסור דנודר גופא דהוי כאלו בנה במה, ולפ"ז בתרומה שפיר לא הוי דשיל"מ אף בלא נתערב כולה כיון דאין מלוה לאתשולי עלה ואין כאן שום איסור במה שנדר וגם עונש בידי שמים ליכא כמ"ש שפיר אף בנשתייר כזית חוץ לתערובת לא מהני שאלה אף לרבא ועיי'.

בירושלמי פ"ז דדמאי איתא אמר הרי זה תרומה איכו חוזר בו תכד"ד אדם נשאל על הקדשו ואין אדם נשאל על תרומתו עיי"ש והוא תמוה' הרי בש"ס נדרים מבואר נמי דבתרומה יכול לשאול אלא דלא מקרי דשיל"מ דלאו מלוה לאתשולי עלה, ועיי' במפרש שם שכ' דהגרסא היא תמורה ולא תרומה, ולפענ"ד אפשר לפרש הירושלמי גם אי נגרוס תרומה, דלכאורה יש לדקדק בלישנא דירושלמי דאמר אדם נשאל על הקדישו ואין נשאל על תרומתו ואי כוונתו משום דאיכו יכול לשאול הי' לו לומר בפשיטות דיוכל לשאול על הקדשו ואיכו יוכל לשאול על תרומתו, ע"כ נראה דלכאורה לריך להבין דמה שייכות יש לזה אי יכול לשאול יכול נמי לחזור תוכד"ד, ואמת שמשמע קלת כן בש"ס נזיר דף ט' גבי האומר הריני נזיר מן הגרוגרות, דקאמר הש"ס דב"ש לטעמי' ועיי' תוספות שם דמשמע מדבריהם דמשום דאין שאלה בהקדש איכו יכול לחזור ג"כ בתוכד"ד, אך הא גופא לריך סברה דמה שייכות יש להם להדדי דהרי בכמה דברים דלא שייך שאלה ואפ"ה יכול לחזור תוכד"ד דבכל התורה תוכד"ד כדיבור דמי לבר מהכי ד' מגדף ועוע"ז ומקדש ומגרש, ונראה עפי"מ שכ' הר"ן בנדרים דף פ"ז הא דבהכי ד' לאו כדיבור דמי משום דבשאר דברים דלא אמירי כולא האי וכשאדם עושה אותם לא בגמר דעתו והסכמתו עושה לפיכך יוכל לחזור בו תוך כד"ד אבל באלו ד' דהם חמירו ואדם עושה אותם בהסכמת הדעת לא יוכל לחזור בו תוך כד"ד עיי"ש.

והנה לכאורה לפי סברת הר"ן היינו שדברים כאלו עושה אותם בגמר ובהסכמת הדעת ואיכו יכול לחזור מחמת זה תוכד"ד ע"כ לריך לומר נמי ג"כ משום דאם כבר עשה דבר זה איכו יכול לעקור המעשה כאלו לא נעשה ובעלם הוא דבר חמור בוודאי עושה בהסכמת הדעת תחלה טרם שעשאה, ולכאורה הרי במקדש יוכל ג"כ ליתן לה גט אח"כ וכן במגרש אם יהי' לו חרטה אח"כ הרי יוכל לקדשה אך זה לא קשה דלא יסמוך על זה דדלמא לא תתרלה אח"כ להנשא לו שנית וכן גבי גט לאו כל אדם רולה להתבזות עלמו ולא יסמוך על זה כשנושא אשה שאם לא יתחרט אח"כ שיתגרשה, ע"כ עושה דבר זה בהסכמת ובגמר דעת ע"כ לא יוכל ג"כ לחזור תוכד"ד, והנה בהקדש דמקדיש דבר להקדש יש לומר ג"כ שהוא דבר חמור שעושה בישוב הדעת שמוליא דבר מרשותו ואף שבמתנה אמרינן ג"כ תוכד"ד כד"ד היינו משום דבמתנה דאי לאו דעבד לי' נייח נפשי' לא הי' נותן לו מתנה, אבל בהקדש דלא שייך זה הי' לכאורה סברה לומר דתוכד"ד לאו כדיבור דמי דעושה ג"כ בהסכמת הדעת וכן היא באמת שיטת הרמב"ם דבהקדש תוכד"ד לאו כד"ד, אך בהקדש יש לומר כיון דיכול לשאול על הקדשו בדיבור בעלמא ובנקל שוב לא עושה בהסכמת הדעת דהרי אם יתחרט אח"כ יוכל לשאול לחכם ויהי' חולין כבראשונה וממילא דאמרינן מה"ט גופא תוכד"ד כד"ד, והנה הראשונים בנדרים דף כ"ט כי דהא דתרומה לא מקרי דשיל"מ אף דיכול לשאול עליו וש"ס מסיק דלאו מצוה לאתשולי מ"מ הא גופא בעי טעמא כיון דסוכ"ס יכול לשאול היינו משום דחיוב עליו לתרום א"כ לא שכיח שישאל עליו מלד חרטה או מלד פתח משא"כ הקדש אף דאין מלוה לאתשולי אפ"ה חשוב דשיל"מ משום דעושה מרלון נפשו ואיכו מחויב, ולפ"ז עולין שפיר דברי הירושלמי דבתרומה איכו חוזר תוך כדי דיבור דאין אדם שואל על הקדשו הכוונה אעפ"י שבאמת יכול לשאול על תרומתו אבל מאחר שאיכו שכיח שישאל ע"כ כשמפריש התרומה עשה בהסכמת ובגמר דעתו לפיכך גם תוכד"ד אין יכול לחזור משא"כ הקדש דאדם שואל על הקדשו וממילא יכול נמי לחזור תוכד"ד וכמו שאמרנו והיינו כוונת הירושלמי אדם שואל על הקדשו ואין אדם שואל על תרומתו, אבל בשילה בודאי יכול לשאול על תרומתו כב"ש נדרים הנ"ל ועיי'.

מגילה דף י"ד

אי הכא הלל נמי ניימא אמר ר"נ קריאתה זו הילולה הרב המאירי כתב דלפ"ז לר"נ מי שאין לו מגילה יקרא הלל בפורים כי תירולו של ר"נ עיקר, ועיי' ברכי יוסף או"ח סי' תרל"ב שכ' דתירוץ רבא דאכתי עבדי אחשורוש אנן הוא עיקר ומה גם לפי גרסת הרי"ף והרא"ש דגרסו מתקיף לה רבא בלשון אתקפתא ולא מלינן תירץ ע"ז א"כ בודאי עיקר דלא כר"נ ואין אומרים הלל בפורים כשאין לו מגילה ועיי' בח"ס חאו"ח סי' קנ"ב שכ' ליישב המאירי מדשקל וטרי הש"ס בעירובין דף י"א רק לר"נ ופריך מברייתא דלא הוכשרו כל ארלות לומר שירה ולא לרבא כמו בש"ס מגילה דפריך לתרווייהו ש"מ דהלכתא כרב נחמן עיי"ש, ולענ"ד נראה ליישב ג"כ עפ"י דרכו ולהוסיף דמנ"ל דסוגי' דעירובין היא עיקר דלמא דסוגי' דמגלה היא עיקר דבמקומו הוא והכא פריך לתרווייהו. ונראה דהנה אאמ"ו מאוה"ג זל"ל בכ"ס חאו"ח וגם הבר"י בשיורי ברכה כתבו דאף דרמב"ם הביא טעמא דר"נ דקריאתה זו הילולא ולהכי אין אומרים הלל בפורים אפ"ה אין מוכרח לומר דרמב"ס ס"ל כשיטת הרב המאירי משום דס"ל כיון דלא תקנו חכז"ל הלל בפורים מטעם הנ"ל וממילא אף כשיקרה שאין לו מגילה לא יקרא הלל דלא תיקנו כלל, אך נראה לי דלשיטת המאירי מוכח ממ"ש דלאמת לר"נ כשאין לו מגילה קורא הלל, דהנה לכאורה לריך להבין

דש"ס קאמר מאי דרוש ואמר ריב"ק ק"ו הפסח מעבדות לחירות אומרין שירה ממות לחיים לא כ"ש, ועיי' בקרבן נתנאל שפי' דלפי דברי שמואל לעיל דף ז' דאסתר ברוח הקודש נאמרה לקרות א"כ למה צריך לק"ו הרי ברוה"ק אמרה לקרות ופי' דצריך לומר דריב"ק לית לי' דשמואל דנאמרה ברוה"ק לקרות, ולכאורה יש להקשות מאי מקשה הש"ס על ר"נ דאמר קריאתה זו הילולא מברייתא דמשנכנסו ישראל לארץ לא הוכשרו כל ארצות לומר שירה דילמא ר"נ ס"ל כשמואל דברוה"ק נאמר לקרות ולהכי קורין אף שלא הוכשרו כל הארצות לומר שירה' אלא דלא קשה משום דמשמע לי' למקשן דע"כ לא ס"ל ר"נ כשמואל דהרי הש"ס הקשה אי הכי הלל נמי לימא והיינו דמאחר דאית לך ק"ו הפסח מעבדות לחירות וכו' אם כן הי' נמי לומר הלל דהרי גם לענין זה אית לי' לק"ו זה גופא, ומשני דלא אמרינן משום דמשנכנסו ישראל לארץ לא הוכשרו לומר שירה, ומוכח מקושי' הש"ס דאי לאו ק"ו הנ"ל באמת לא הוי אמרינן הלל דהרי מקשה בלשון אי הכי, וא"כ אי ר"נ ס"ל דלא כריב"ק דקורין המגלה מכח ק"ו רק מכח רוה"ק דנאמרה לקרות א"כ מעיקרא לא קשי' הלל נמי לימא דהרי על זה לא הי' רוה"ק על מקרא מגילה, וא"כ מאי מתרץ ר"נ קריאתה זו הילולא כיון דעל הלל אין לנו רוה"ק וע"כ דל"ל כשמואל ושפיר מקשה הש"ס מברייתא דלא הוכשרו כל ארצות לומר שירה כיון דלדידי' מקרא מגילה הוי כהלל דקריאתה היא הילולה א"כ מאי אהני לן ק"ו למקרי המגלה וכמו שאין מהני הק"ו לענין הלל מכח ברייתא הנ"ל דלא הוכשרה ארצות לומר שירה וכמ"ש המהרש"א לריב"ק דלא מהני הק"ו הנ"ל כיון שלא הוכשרו כל ארצות לומר שירה ולדידי' מקרא מגילה שאני מהלל דלענין זה על כרחך לא נאמר דין זה שלא הוכשרו כל הארצות וכו' משא"כ לר"נ דקריאתה זו הילולא א"כ גם על מקרא מגילה קשה מברייתא הנ"ל ושפיר מקשה ועיי'.

אלא דכל זה אפשר לומר בסוגין דהכא דמקשה אי הכי הלל נמי לימא ומשמע דזולת ק"ו לא עלתה על דעתו לומר הלל, אבל בש"ס ערוכין דמקשה סתם פורים דאיכא נס לימא הלל ולא מקשה מכח ק"ו ומשמע דאף בלא ק"ו אמרינן הלל כל היכא דאתרע נס א"כ אכתי קשה קושיתי מאי מקשה הש"ס שם בערוכין על ר"נ דאמר קרייתא זו הילולא מברייתא דלא הוכשרו כל הארצות לומר שירה דילמא מ"מ שאני דהי' נאמרה ברוה"ק לקרות אף שהיא נס שבחו"ל, ועל כרחך צריכין אנו לומר דקושי' הש"ס דלר"נ דאמר קריאתה זו הילולא א"כ אי אתרמי דלית ליה מגילה קורא הלל וע"ז מקשה מברייתא דלא הוכשרו כל הארצות לומר שירה ומשני דמשגלו חזרו, וא"כ מוכח מקושי' הש"ס בערוכין כשיטת המאירי דלר"נ אי לית לי' מגילה קורא את הלל, וכיון דלאמת משמע מסתם ש"ס דערוכין דאמרינן הלל אף בלא ק"ו ומ"מ אמרינן בחנוכה ולא קאמר הש"ס שם דטעמא משום ק"ו רק דנביאים תקנו להם שיאמרו על כל צרה כשנגאלו וכש"ס פסחים קי"ז א"כ ע"כ צריך לומר דש"ס ערוכין הוא עיקר ולא כש"ס מגילה דמקשה מכח ק"ו, ולש"ס ערוכין צריך לומר דקושי' הש"ס על ר"נ מברייתא הוא משום דמשמע לי' לר"נ דאי לית לי' מגילה קורא את הלל כשיטת המאירי ושפיר פסק המאירי כן, וכמ"ש הא"ש משום דסקיל וטרי אליבא דר"נ ולא אליבא דרבא ועיי'.

והנה הברכי יוסף כ' דלגרסת הרי"ף ורא"ש דגרסו מתקיף לי' רבא בשלמא התם הללו עבדי ה' ולא עבדי פרעה אבל הכא אכתי עבדי אחשורוש אנן ולא מצינו שום תירץ על קושי' זו בודאי פסקינן כרבא, ולפענ"ד נראה דמשום הא לא אריא דהרי פלוגתא הוא בש"ס פסחים דף קי"ז הלל זה מי אמרה ור' יוסי הגלילי ס"ל דמרדכי ואסתר אמרו א"כ חזינן דלית לי' הא דאמר רבא דמשום דאכתי עבדי אחשורוש אנן אין לאמר הלל בפורים דהרי ר' יוסי הגלילי ס"ל דאיהו גופא מרדכי ואסתר אמרו על נס זה, אלא דעל רבא גופא אין קשה משום די"ל דס"ל כאינהו תנאים דמשה רבינו ע"ה עם ישראל אמרו או יהושע, אבל על ר"נ לא קשה דס"ל דקריאתה זו הלולא דאכתי עבדי אחשורוש אנן ואיך אפשר לומר הלל כשאין לו מגילה משום די"ל דס"ל כר' יוסי הגלילי דמרדכי ואסתר גופא אמרו ועיי'.

אלא דמצאתי לרש"י פסחים שם דמשמע דלית לי' כהרב המאירי דכ' שם דנביאים תקנו להם לומר הלל כשנגאלו ומפרש רש"י כגון חנוכה, ומדכתב רש"י כגון חנוכה משמע דלהורות באצבע בא דאין אומרים מתקנת נביאים רק בחנוכה אבל לא בפורים כשאין לו מגילה וא"י דס"ל לרש"י כאידך אמוראי משום דאין אומרים שירה על נס שבחוצה לארץ או מטעמא דרבא דאכתי עבדי אחשורוש אנן או אף אי אמרינן טעמא דר"נ וכמו שפסק נמי הרמב"ם מ"מ לא אמרינן הלל משום דכיון דמעיקרא לא תקנו מכח דקריאתה הוא הילולא שוב לא אמרינן אף כשאירע דאין לו מגלה וכמ"ש בכ"ס ובשיו"ב ועיי'.

סוגי' דקנסו שוגג אטו מזיד.

בש"ס ביצה דף י"ז ע"ב רוצה הש"ס למפשט דעבר ואפה אסור ממתני' דמעשר ומטביל בשבת ודחה דמתני' מיירא באית לי' פירא אחרינא, והדר מפשיט ממתני' דמבשל בשבת ומשני דאיסורא דשבת שאני, ועיי' ב"י סי' תק"כ דהביא משם תשובת רשב"א דלפי המסקנא דאיסורא דשבת שאני א"פ שוב לא מחלקינן בין אית לי' פירא ללית לי' אלא דבשבת אף בלית לי' אסור, ועיי' פנ"י מה שהקשה שם למה באמת לא מתרץ גם במבשל דמיירא דאית לי' ולהכי אסרו וכתב דש"ס מתרץ האמת באיסור שבת במבשל דאורייתא אסור אף בלית לי'. משא"כ אינך מעשר ומטביל, ולפענ"ד נראה ליישב דלכאורה גוף התירוץ דמשני

דמשני דמיירא באית לי׳ פירא אחריכא הוא דוחק דבמתני׳ סתמא קתני ואיך נימא דמיירא דוקא באית לי׳ דאין בלישנא דמתני׳ שום רמז על זה, אך יש לומר עפ״י ש״ס גיטין נ״ד דמקשה הש״ס על ר״מ דקניס שוגג אטו מזיד בדרבנן והא שתם מתני׳ כר״מ ולמה לא קניס במעשר ומטביל בשוגג אטו מזיד, ומשני הש״ס הא׳ גברא לתקוני קמכוין ואיך ניקנס ונקנסי׳ שוגג אטו מזיד עיי״ש ועיי׳ ברש״י שם, והנה לכאורה במעשר ומטביל נהי דלתקוני עושה הרי מ״מ עיקר כוונתו הוא לתקן הפירות והכלים שיהי׳ ראוים לו, ואינו דומה לדם שנטמא ותשלומין של תרומה, וא״כ הי׳ לנו שפיר לקנסו דאם נתיר בשוגג לאכול הפירות ולשתמש בכלי יעשה גם במזיד כיון דסוכ״ם עיקר הטבילה וההפרשה הוא להתיר לו באכילה ולהשתמש בכלי, ועל כרחך נריך לומר באמת דמתני׳ מיירא באית לי׳ פירא אחריכא ומנא אחריכא, ואינו נריך להם והא דמעשר היום אולי משום דרולה ליתנם לכהן בו ביום ועיקר כוונתו רק למלוה וכדמוקי׳ באמת ש״ס בילה דף ל״ז לא נריכה אפילו ליתנו לכהן בו ביום כמי אסור, ובכלים אפשר לומר משום טבילה בזמנה מלוה דאף בכלים משמע כן וכמ״ש המהרש״א בשבת קי״א ואף שהפנ״י בסוגי׳ דטבילת כלים השיג עליו מספרי, כבר כ׳ הוא שם בעלמו דאינו מוכרח מספרי נגדו, ובאמת מלאתי ראיי׳ מסברת המהרש״א מתוס׳ שבת דף קי״א דכתבו משום טבילה בזמנה מלוה לא התירו לתקן מנא ולא כתבו גברא יעיי״ש בלשונם ובאמת הפנ״י שם לבילה כתב גברא ולא כ׳ מנא, מ״מ מדברי תוספות הללו מוכח דאף במנא שייך טבילה בזמנא מלוה אלא דכתבו דלא התירו משו״ה איסור מתקן, וא״כ י״ל שפיר דמיירא באית לי׳ ובכה״ג לא גזרו וקנסו שוגג אטו מזיד משום דלתקוני קמכוין ואפילו אם נאמר דלא כשיטת מהרש״א דמטביל ומעשר אף באית לי׳ באופן שאינו נריך להם אף לאחר שבת אלא שמטביל ומעשר שלא יבוא הוא ואחרים לידי תקלה לאחר זמן כשלא יהי׳ בביתו, ועכ״פ באופן זה רק לתקוני קמכוין ושפיר לא קנסו, וא״כ ע״פ מתני׳ באית לי׳ כלים ופירות, ובלית לי׳ מותר דאי בלית לי׳ נמי אסור במזיד א״כ גם בשוגג הי׳ לנו לקנסו אטו מזיד דהרי בלית לי׳ והוא נריך לפירות וכלים לא שייך תירוץ ש״ס גיטין הא׳ גברא לתקוני קמכוין, הרי מכווין להתיר לו פירות וכלים לאכילה ולנרכו ולא לתקוני מנא, וגדולה מזה מלינו כעין זה כמה שיטות ראשונים דק״ל לענין מלות נלה״כ דהיכא דיש לו הנאת הגוף לא אמרינן מלכלה״כ דף שהתם בודאי עיקר כוונתו למלוה אפ״ה כיון דאית לי׳ נמי הנאת הגוף אמרינן דליהנות ניתנו מכש״כ וקו״ח הכא שעיקר כוונתו להתיר לו כלים ופירות לאכילה כי נריך להם אף שעושה ג״כ מלוה ומתקן כרי׳ ומטביל כליו דודאי בכה״ג מאי שייך לומר תירץ ש״ס גיטין דהאי גברא לתקוני קמכוין ואיך ניקוס ונקנסי׳ והי׳ לנו לקנוס שוגג אטו מזיד, ועל כרחך דבאמת בלית לי׳ גם מזיד מותר ומוכח מגופא דמתני׳ דמיירא באית לי׳ דוקא או אפשר בשאלה דכמי אית לי׳ לי׳ ושפיר משני דמיירא באית לי׳ ולא נפשט עבר ואפה, דע״כ בהכי איירא, אך כ״ז במעשר ומטביל אבל במבשל בשבת דדאורייתא הוא ולא קניס ר״מ שוגג אטו מזיד, ולא מוכרחין לומר דמיירא דוקא באית לי׳ דוקא א״כ שוב הדרינן לפשיטות לישנא דמתני׳ דקתני סתם ומיירא אף דלית לי׳ ולהכי לא משני הש״ס במבשל דאית לי׳ והולך לשטות דאיסורא דשבת שאני ועיי׳.

ת. ו. ש. ל. ב. ע.

מהמוציא לאור.

הנה לעיל האריך מר דודי הגאון זצ"ל בענין מחשבה אמרתי להציע כאן מה שחנני ה' בענין זה התוספות יום טוב בפרה פרק ט' משנה ד' כתב דמה שאמרינן שם במשנה החושב על מי חטאת לשתות הייני שאומר כן אבל מחשבה בעלמא לא הוה מידי כמ"ש תוס' בב"מ מ"ג בחשב לשלוח יד בפקדון דהיינו דיבור ובכלים פרק כ"ה כתב התיו"ט דמדאמרינן בקידושין דף כ"ט לא אתיא דיבור משמע דווקא דיבור אבל לא סגי במחשבה. והנה לפ"ז חידושו של תוי"ט תליא בשיטות דלשיטות תוס' בפסחים ס"ג וכן ס"ל לרש"י שם דמחשבה דפיגול הוא דיבור ועיין תוס' בבכורות דף כ"ט ע"א ותוס' במנחות דף כ"ה ובחולין ל"ט ע"א וכן כתב רש"י במנחות דף ב' ע"ב שכל מחשבת דקדשים דיבור הוא וכבר כתבתי להקשות מרש"י קדושין דף מ"ב שסתר להיפוך ומחו' הגאון מופת הדור בעל שו"ת פני מבין זצ"ל כתב לי שכבר הקשה כן בהגהות הב"ח וכאשר למדתי אצל אמו"ר הרב הגאון המפורסם מופת הדור כקש"ת מו"ה עקיבא סופר שליט"א האבדק"ק פרעשבורג יע"א מצאתי בשו"ת דבר שמואל סימן ס"ג שהקשה כן ועיין בתוס' זבחים דף ב' ע"א וא"כ לפי שיטות תוספות ורש"י דמחשבת דפיגול היינו דיבור שפיר י"ל מ"ש התוי"ט דמחשבה גבי טומאה הוא דיבור אבל הרמב"ם פי"ג מפסולי המוקדשין מבואר דס"ל דמחשבת הפיגול היינו מחשבה ממש וכן ס"ל להיפוך פרשת נו וא"כ לדדהו ליכא לחדש הכא אלא לדידהו מחשבה טומאה הוא מחשבה ממש ושוב מצאתי שכבר כתב המל"מ רוב הציונים הנ"ל. והנה ראיתו של התוי"ט מקידושין דף נ"ט אינו מוכרח די"ל דלאלומי הקושיא נקט הש"ס דיבור דאפילו דיבור אינו מבטל מעשה כש"כ מחשבה אבל לעולם מחשבה נמי מהני בטומאה ודוגמא מצינו ברש"י חולין דף ג' ע"א ובר"ן נדרים דף ע"ו ע"א ושוב מצאתי שגם הפרמ"ג בפתיחה כוללות ר"ב אות י"ג כתב לדחות כן ראי' זו אבל קשה לי על התוי"ט דהא שם בקידושין אמרינן דמחשבה דטומאה כי מעשה הוא כדרב פפא ור"י מה יתן דכיחא לי' אף יותן דכיחא לי' ומשם ילפינן דמחשבה דטומאה כמעשה דמי הא שם צריך רק שיהא ניחא לי' אם נפלו מים על זרעים וזה הוה רק מחשבה הרי דדי במחשבה ומחשבה הוה כמעשה ולא צריך דיבור והצעתי קושיא זו לפני מר גיסי ידידי הרב הגאון המפורסם כקש"ת מו"ה משה דייטש נ"י האבדק"ק קאמרן ומצודתו פרוסה לק"ק שאבאדקא יע"א ואמר לי לתירץ דבשלמא גבי מים שנפלו על זרעים נעשה המעשה ולכן די במה שניחא לי' במחשבה אבל היכא שלא נעשה מעשה רק המחשבה הוא במקום מעשה אז צריך שיהא דבור כן תירץ גיסי הגאון המפורסם שליט"א והוא נכון.

משה ה"ק **סופר** בהגאון מוהרש"ס נ"י

המוציא לאור ספר היקר קופר מהיר.

פרפרת נאה במילי דאבות מכבוד הבחור החריף ושנון גפן אדרת פרי תפארת מאד נעלה כש״ת מו״ה אברהם שמואל בנימין סופר נ״י בהגאון המפורסם מופת הדור אב״ד דק״ק פרעשבורג שליט״א נכד להגאון המחבר זצ״ל.

הרמב״ם בפרק י״ד מהלכות מלוה לוה פסק בפוגם שטרו לא תפרע אלא בשבועה דוקא לאחר זמן אבל תוך הזמן תפרע בלא שבועה ומהלכות אישות פרק ט״ז כתב סתם הפוגמת כתובתה לא תפרע אלא בשבועה ודקדק ק״ז בעל „שבט סופר” אמאי לא חלק הרמב״ם ג״כ בפוגמת בין סמך לאחר זמן וכ״ל ליישב דהנה ה״ה כתב בהלכות מלוה ולוה אני חוכך בדין פוגם את שטרו דהא אבטולא לה חזקה דאין אדם פורע לגבי הא׳ שהרי פורע והוה מודה לי במקלת וק״ז בעל „סופר מהיר” כתב בחידושיו על סוגי׳ זה לתרץ דרמב״ם ע״כ סבר דמזה אין ראיה מדפרע מקלת חובו דאיתרע חזקתו אין אדם פורע בתוך הזמן אדרבה יש למימר דפרע מקלת חובו כדי שיהא יותר נקל לשלם את השאר כשיבוא זמן הפרעון דרק חוב שלום איכו פורע בתוך זמן אבל מקלת חוב פורע אף תוך זמן והנה סברא זו נכונה בפוגם שטרו דמשום בודאי יבוא זמן הפרעון והשתא פרע מקלת חובו דיהי׳ לו נקל לשלם השאר בעתו ובזמנו אבל בפוגמת דמה״ת ישלם במוקדם היינו בעוד שאשה תחתיה דשמא לא יביא כלו הכתובה לידי זמן פרעון כגון אם האשה ימות תחילה ועי״כ אם ישלם מקלתו אין לומר דפרע כדי שיהא נקל השאר אלא ודאי בזה יתרע חזקה אין אדם פורע בתוך הזמן וי״ל דמשום הכי חילוק הרמב״ם בפוגם שטרו בין תוך לאחר זמן אבל בפוגמת דלא] שייך לומר דפרע כדי שיהא נקל לפרע השאר באמת איתרע חזקה ואין חילוק בין תוך לאחר זמן לאצריכה שבועה וא״ש. ואמרתי דדינו של רמב״ם באמת מוכח בש״ס שבועות מ״א דהקשה שם הש״ס ארב פפא דסבר אם אמר הלוה השבע לי משביעין למלוה ופריך ומה בין זה לפוגם שטרו ולכאורה קשה אמאי הקשה הש״ס דוקא מברייתא דפוגם שטרו ולא מפוגמת שהיא משנה מפורשת באילו נשבעין דטוב להקשות ממתני׳ מלהקשות מברייתא והיא תמוה ובאמת ברש״י ד״ה וכי מה בין זה משמע דקוש׳ הי׳ מפוגמת ולפי שפרשתי א״ש דפוגמת צריכה שבועה אף תוך הזמן וטובא איכא בכייהו דבהשבע לי לא צריך שבועה בתוך זמן משא״כ מפוגם שטרו הקשה שפיר דבפוגם תוך זמן לא צריך שבועה ואין חילוק בין פוגם ללא פוגם ומזה יש ראיה לרמב״ם מדהקשה הש״ס מפוגם ע״כ דאין חילק בין השבע לפוגם שדינם שוים שלא להצרך שבועה בתוך זמן ולאידך גיסא מדלא הקשה ממשנה מפורשת דפוגמת ע״כ צריך לומר דיש חילוק בין השבע לי לפוגמת דבהשבע לי לא צריך שבועה בתוך זמן משא״כ בפוגמת ומכל זה הוכיח רמב״ם את דינו ונכון.

מפתחות